

R-118

COMMENTARIA IN SA-
CROSANCTUM MATHAEI
EVANGELIUM.

EX VETERVM ET IVNIORVM SRI-
ptis magna ex parte collecta: vtilissima quidem tam Theo-
logis, quam concionatoribus, & ad literam ex-
plicandam, & ad Hæreticos conuin-
cendos, & ad mores com-
ponendos.

AUTOREM AGISTRO F. GAS-
parò à Melo Augustiniano Rectore Collegij D. Ga-
brielis: atq; diuinorum librorũ primo apud
Vallisoletanos interprete.

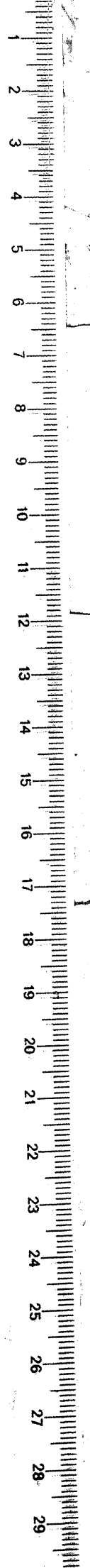
Ex Officina Didaci Fernandez á Corduba Typogra-
ph. Regij.

Anno M. D. LXXXIII.

CVM PRIVILEGIO.

7 ANN. 411 SALLA MADE IN SPAIN

COMMENTARIA IN SA-
CROSANCTUM MATHAEI
EVANGELIUM.

EX VETERVM ET IVNIORVM SCRIP-
tis magna ex parte collecta: vtilissima quidem tam Theo-
logis, quàm concionatoribus, & ad literam ex-
plicandam, & ad Hæreticos conuin-
cendos, & ad mores com-
ponendos. *

*AVTOREM AGISTRO F. GAS-
pàrò à Melo Augustiniano Rectore Collegij D. Ga-
brielis: atq; diuinorum librorũ primo apud
Vallisoletanos interprete.*

PINTIAE.

Ex Officina Didaci Fernandez á Corduba Typogra-
phi Regij.

Anno M. D. LXXXIII.

CVM PRIVILEGIO.

DE mandato nostri reuerendi admodum patris fratris Stephani Sa-
chez prouincialis Ordinis S. P. N. Augustini in Hispania, accura-
te perlegi hos commentarios in Matheum editos a reuerendo admodum
patre magistro fratre Gasparo a Melo Rectore Collegij Vallefoletani.
In quibus præterquam quod nihil repererim sancte fidei decretis ake-
num, aut patrum doctrine dissonum, aut piarum aurium offensiuum;
offendi multa plena subtilitate, & pietate. Quæ satis aperte variam &
egregiam authoris eruditionem redolent. Quare spero, hoc opus mul-
tum fore utilitatis allaturum: tum quia volentibus abditissimos Euan-
gelij sensus eruere, & perfecte callere, viam aperit: tum etiam quia præ-
dicatoribus verbi Dei plurimas considerationes non contemnendas
quidē, sed graues, minimeq; vulgares & sepius obijcit; & passim inuit.
Quod his nostris temporibus video fecisse neminem, vt literæ exactam
explanationem; cum doctrina morali ad componendos mores valde
opportuna, coniunxerit. Quo circa dignissimum opus iudicauī, quod
in publicum eaderetur. Datis in Conuentu S. P. N. Augustini Agripi-
nensi, quarto Kalēdas Maias. Anno Domini. 1581.

F. Gabriel de
Montoya.

¶ 2 NOS

*Expurgamos y corregimos este Libro por Comission especial de S.
oficio segun el Expuratorio Hispano de mill remedios y re-
fr. fran. Mancañedalf fr. fran. de la tourel
por de Thq.
Juan de Muncañedalf
de Bute*

NO Sfrater Stephanus Sanchez Prouincialis Ordinis S. P. N. Augustini in Hispania, his potissimum, quos talēis sibi concessis á Deo sollicitē negotiari videmus, in idq; omnem operam & studium conferre, vt in dies respublica Christiana doctrina iuuetur, & preclarissimis scriptis illustretur: His (inquam) & opem ferre debemus, & morem gerere cupimus. Quare lubentissime tibi Reuerendo admodum patri magistro fratri Gasparo a Melo presentium tenore licentiam facimus, vt quamprimum velis, tuos in Matheum commentarios prelo mandare possis, obtenta tamen prius facultate a regio senatu. Certiores quippe facti sumus a R. admodū patre F. Gabriele de Montoya (cui nos illos prelegendos delegauimus) eam continere eruditionem, vt non parua inferatur iniuria concionatoribus, si tibi licentiam hanc non impartiremur, imo si renuenti in publicum illos prodire, non precepserimus. Datis apud Pinciam pridie Kalendas Nouembris, anno Domini. 1581.

F. Stephanus Sanchez
prouincialis.

DON Phelipe por la gracia de Dios, Rey de Castilla, de Leon, de Aragón, de las dos Sicilias, de Hierusalem, de Portugal, de Navarra, de Granada, de Tolédo, de Valencia, de Galizia de, Mallorca, de Sevilla, de Cerdeña, de Cordoua de Corcega, de Murcia, de laen, de los Algarues de Algezira, de Gibraltar, de las Islas de Canaria, de las Indias Orientales y Occidentales, Islas y tierra firme del mar Oceano; Archiduque de Austria, Duque de Borgoña, de Brauante y Milá, Conde de Alburg, de Flandes, y de Tirol y de Barcelona, señor de Vizcaya y de Molina &c. Por quanto por parte de vos Fray Gaspar de Melo maestro en sancta Theologia, y rector del Collegio de sant Gabriel de la orden de sancto Augustin de la villa de Valladolid, nos fue fecha relacion, que por seruir a Dios nuestro señor, y por bien de la republica christiana, os auia des ocupado mucho tiempo en escreuir vnos libros, sobre los quatro Evangelistas, y exposicion del texto Evangelico. El vno de los quales estaua acabado, que es la exposicion sobre el Evangelio de Sant Matheo, del qual hizistes presentacion, suplicandonos os mandassemos dar licencia para le imprimir, o como la nuestra merced fuesse: lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en el dicho libro se hizieron las diligencias, que la prematrica por nos fecha sobre la impresion de los libros dispone: fue acordado que deuiamos mandar dar esta nuestra carta para vos en la dicha razon, e nos tuuimos lo por bien: por la qual os damos licencia y facultad, para que por esta vez, qualquier impressor de estos nuestros reynos pueda imprimir el dicho libro, que de suso se haze mencion, por el original que en el nuestro consejo se vio, que va rubricado cada plana y firmado al fin del de Iuan Gallo de Andrada nuestro escriuano de camara, de los que residen en el nuestro consejo, sin que por ello cayga ni incurra en pena alguna, y mandamos que despues de impresso, no se pueda vender ni venda, sin que primero se trayga al nuestro consejo juntamente con el original, para que la dicha impresion se vea si esta conforme a el, y se de licencia para lo poder vender, y se tasse el precio a que se ha de vender cada pliego del, lo pena de caer e incurtir en las penas contenidas en las leyes de nuestros reynos, y mas de la nuestra merced y de diez mil marauelís para la nuestra camara. Dada en Madrid a veynte y quatro dias del mes de Mayo de mil y quinientos y ochenta y tres años.

El licenciado El licenciado El licenciado de Nuñez El licenciado
Fuen mayor. Iuá Thomas. de Gueuara. Guardiola,

El licenciado Nuñez El Doctor Iuan Fernandez
de Boorques Cogollos,

Yo Iuan Gallo de Andrada escriuano de la camara de su Magestad la fize
escreuir por su mandado con acuerdo de los del su consejo.

EGO Doctor Iacobus de Auellaneda Rector huius Collegij Mantuani societatis Iesu, regij senatus iussu, per me, & per duos alios patres nostri Collegij satis idoneos, perlegi hunc commentarium in Euangelium Mathæi cum suis additionibus reuerendi admodum patris fratris Gasparis à Melo Augustiniani, magistri, & rectoris collegij sancti Gabrielis Vallisoleti, & inuentus est suo dignus authore, est quippe & pius admodum, & eruditus, & ex sacris doctorum libris accommodate excerptus, spero quod fore si in lucem prodierit perquam utile, utque prelo committi possit facultatem authori facere decebit. Datum in nostro hoc collegio die septima Ianuarij anni. 1583.

Iacobus de Auellaneda.

EXCELLENTISSIMO DOMINO FRANCISCO HURTADO MENDOCA, NAVARRÆ PROREGI,
Marchioni Almazano, Comiti Montis acuti, frater
Gaspar à Melo salutem, & perpetuam
felicitatem.

MULTAE sunt causa, & ea gratissima, nobilissime dignissimeque Francisco, quibus, qui libros scribunt, scriptosque per vulgum, atque edunt, principes viros eligant, in quorum nomine appareant, qua diligenter & accurate conscripserunt. Primum qui ita faciunt, naturam ipsam imitantur, qua cuique rei ea tribuit, largitaque est, quibus se defendere ipsa possit, & vim illam propulsare. Nam ut à plantis ordiamur, vitis qua natura caduca est, claviculis, quos ab eadem ipsa natura accepit, quidquid est adeptum complectitur: parietibus, muris, erraticis & serpens hederam nititur. Teneris arboribus folera agricolae adminicula furcarum & stipitum adhibet, ut se erigant, atque sustentent, quorum etiam ope adolescunt, & viuunt, ad maturitatemque perveniunt. In volucribus, quis non hoc idem animadvertit? quae pullos fovent, congregant, alisque & plumis occultant, tacentur, servant, & ab animi iniurijs rapacium unguibus & rostro defendunt. Si autem ad edificia & oppida nos convertamus, quis dubitat quin quo fortioribus turribus, & propugnaculis quaeque urbs cincta munitaque sit, eotantior haberi debeat, & ad hostile impetum incursumque paratior? Quare illusterrime princeps mirari non debemus, ut & qui olim sua scripta in vulgum nota esse cuperent, & qui nostro hoc tempore qua literis mandauerunt, in lucem ea proferre desiderant.

derant, virum quarant & genere & probitate conspicuum, au-
toritateq; praestantem, cui libros dedicent, consecrent & com-
mendent: quorum patrocinio maleuolorum omnia ridentium,
& vel margaritas porcorum more calcantium, & calumniam
& inuidiam effugere se posse confidunt. Quae me causa im-
pulsit, ut Commentarios in Diuum Mattheum primum Euan-
gelistam, quos amicorum hortatu in lucem edere statueram, ti-
bi potissimum dedicarem. Nec enim ullus commodior pa-
tronus, gratior, & dignior occurrebat. Eligant alij sibi Re-
ges, si volunt, eligant Imperatores, tu unus mihi instar es om-
nium, te quem meum mihi constituo Mecœnatem. Quid enim
in te desiderem, cuius inclita nobilitas est, autoritas maxima,
prudencia singularis, sapientia incredibilis, amor in me non
vulgaris? Quid de probitate & virtute loquar? quid de pie-
tate erga Deum? quid de Christiana religione? Non hic ne-
cesse arbitror tuum genus commemorare, & ab illis heroibustri-
tavis at tuisq; tuis repetere, quorum opinio cunctorum animos,
mentesque compleuit, quorum splendor aciem perstringit ocu-
lorum. Quae tua prudentia sit, à Philippo Rege honores tibi
decreti, prouincia mandata, & negocia commissa declarant.
Res magnas iam inde ab adolescentia gessisti, nunc istius reg-
ni procuratore distineris, breuiq; spero futurum, ut Rex no-
ster te ad maiora promoueat. Restat sapientia, literarumq;
intelligentia diuinarum, in qua ita excellis, ut tuo sis parente ma-
ior, quem scimus non modo genere & maiorum claritate sed
etiam literis & eruditione fuisse perillustrem. Qui si viueret,
te tali ac tanto filio iure posset, ac merito gloriari. Si enim, Salo-
mone teste, gloria patris est filius sapiens, cui esse dubium potest,
quin ex tua eruditione atque doctrina incredibili pater ille tuus
animo caperet voluptatem: seq; à te vinci facile pateretur? Quae
me certe ratio ab illorum accusatione defendit, qui mecum hoc
consilium

filium minus approbaturi essent. Quod non decere statuerent,
sacros libros prophanis principibus nuncupari: quos aut Abba-
tibus, aut Episcopis offerri oportebat. Qui enim intelliget te re-
rum diuinarum cognitione pollere, eumq; te esse, qui viroq; gla-
dio uti facile queas, tantum aberit ut me reprehendat, ut etiam
laudibus efferat. Quare & sibi ne locatum mihi esse vide-
tur quidquid honestum & sanctum principi detur, & offera-
tur, cum praesertim nemo tam sit à mente desertus, tamq; auer-
sus à vero, quin amet, & osculetur Euangelium: tamen quod
apte & commodè dicaturus eram Christiano principi, aptius
& commodius tibi, aptissime & opportunissime dedico Fran-
cisco, cuius animus ita religioni studet, sanctarumq; scriptura-
rum lectioni usque eo deditus est, ut Episcopis, & Abbatibus
esse possit exemplo. Iam verò quanto me sis amore prosecu-
tus, innumerabilia in me collata beneficia testantur, vetusq; illa,
& singularis quae mihi tecum fuit consuetudo declarat. De vir-
tute autem & pietate ne plura dicam, tua me cogit modestia,
quae mihi silentium videtur imponere, cogit etiam sermonis ino-
pia, ingenijq; mei exiguitas tanto impar argumento. Suscipe igitur
preclarissime Francisce benedictionem hanc parua, ma-
iorem CHRISTO auspice breui suscepturus. Equidem
omnibus gratum spero futurum hoc munus, si modo tua illud
Excellentia vultu hilari & lata fronte suscipiat. Dedimus ope-
ram ut hi nostri commentarij ne illiteratis quidem hominibus es-
sent inaccessi. Legentur autem summo cum fructu, si illos hoc quisq;
animo sumat in manus, melior ut fiat, magisq; in virtute profi-
ciat. Neq; euāgelicā scripturā ad suos affectus accommodet, & si-
militre

nistre interpretetur, sed potius suos mores & vitam exigat ad
Euangelij regulam, seq; hac trutinam metiatur & regat. Det tibi
Francisco preclarissime, caelestis ille, conari, & cupere, qua
sunt optima, saluberrima, maxima, idemq; dominator
summus tua semper vota for-
tinet. Vale.

Frater Gaspar à Melo Christiano lectori salutem.

COMMENTARIOS Christiane lector in Diuū
Mathæum cum iam pridem absoluissem, tamen in lu-
cem edere nō audebam, nec rogantibus quidem ami-
cis, & ijs amicis quōrum cum virtute doctrina certā-
bat. Verebar enim ne me inuidia & calumnia feræ immanissimæ
lacerarent, quæ nihil non contaminant, proterunt, perdunt, &
quod multo luētius est, etiam sacra contemerant. Hunc au-
tem meum timorem, qui sapientes sanctosq; viros sæpe vel à
scribendis libris, vel certe a publicandis, vulgandisq; deterruit, non
inanē & falsum esse res ipsa monstrabat. Inuidia enim nostra hac
etate, si unquā alias, scriptoribus infesta est, cui nil placet, nil arri-
det, nihil nō esse videtur imminutū. Breuiiores in scribēdo sumus?
breuitatē ipsam coarguit, paucisq; philosophari oportere negat:
longiores sumus? immensitatem obijcit: acuta & ingeniosa tractā-
tur? non huius esse temporis dicit: vtiliter fructuoseq; scribentē,
& quæ sunt moribus accommodata afferentē, vt vulgarem ridet in-
doctū, & qui se altius à terra non efferat. Res quidē sic exagitari so-
lent. Quid de oratione & sermone dicam? quem inuidi humilem,
si sit apertus: fucatū, si elegans sit, & ornatus appellāt. Quin etiam
Aesopi gracculum obiectare non desinunt, alienaq; affirmant vē-
ditari pro nostris: quacumq; incedimus, gradimur, pergimus, in
inuidiam cruentam bestiā incurrimus, nec illius truculentissimū
aspectum vitare atq; effugere possumus. Calumnia verò quātope
pere noceat, quā pestilens exitiosaq; sit, neminem profecto fugit.
Vires enim eorum, qui student prodesse quamplurimis enervat,
officiā impedit, & quæ bono sunt animo scripta reprehendit. Nā
quæ scriptores diligenter colligūt ad Dei gloriā, & hominū utilita-
tē, quæq; accurate scribunt vt concionatoribus suppetere possint;
quæ quotidie dicant, cum præsertim auditoribus cōsulere necesse
sit, aliusq; sit aliter adiuuād°, nō intermittit calūnia criminari, labē
q; scriptori aspergere religionis deprauatę, qua & liber, & libri au-
tor, cū pi° maxime sit notatur infamia. Hasce duas feras, & mōstrō-
rū par horribile quæ metuebā, quæ scripserā domi cōtinebā. Verū cū
intelligerē Chri milites cohortatorem habere Deū, verbaq; illa vē-
nirēt in mētē, nolite timere, ecce ego mitto vos: perferetq; charita-
tis hęc esse vim vt timorē radicit° excutiat, & foras mittat, illudq;
animo

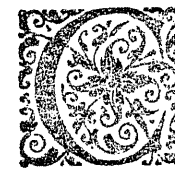
animo agitare audendum esse ei, qui cupiat vincere (quid enim boni efficeret is, qui semper timeret aduersa?) statui diuino iuante numine libros quos scripsimus, & in quibus concinnandis ac poliendis elaborauimus, in aspectum lucemque proferre: quorum primus hic est commentariorum in Diuum Matheum primum Euangelistam. Erunt, ut auguror, qui nimium nos breues fuisse dicant, presertim ubi litera exponitur, rursus qui longitudinem accusent, qui speculationem vitio vertant, qui contra, praesim vituperent, cuius vtriusque rei habendam duximus rationem, nec est causa cur hoc nomine vocer in crimen. Alia enim alijs placent, siquidem nonnullis grata breuitas est, quibus satis est digitum in fontem intendere, ut aiunt, nec eis praeripi laus debet, & gloria rerum illarum, quas suo opte ingenio leuiter adiuti consequuntur. E contrario multos copia, ybertasque delectat, scribentiumque labore redini desiderant suum. Scripturae regulas, quaeque ad conuincendos haereticos conducunt, alij scire cupiunt, alijs moralis contio voluptati est: quod doctrinae genus nostris hominibus accommodatius puto. Non enim inter hereticos, sed inter catholicos Dei Optimi Maximi Singulari beneficio viuimus, & versamur. Qui quae ab alijs scriptoribus & antiquis & recentibus sumpsimus & ex varijs locis in vnum contulimus in sinistram partem acceperit, perperam iniusteque faciet. Nihil enim in libris est laudabilius, nihil quod plausu sit dignum maiore. Venire in mentem egregia illa vox debet latini poetae refellentis eos, qui furta obijciebant, versusque mutuare alienos non decere existimabant. Magnorum (inquit) virorum est clauam extorquere de manu Herculis. Equidem fateor quicquid in his est commentarijs, a viris doctissimis & nouis & veteribus esse desumptum, quorum ego locos minime cognitos & peruios obseruavi: habendaque mihi gratia est sparsa colligenti, dissipata congreganti, & quae disiuncta semotaque erant ex longinquo accersenti, & ad Euangelia quae quotidie & leguntur, & exponuntur accomodanti. Qui haec aut iam ante fecerunt, aut futuro post tempore facient, ijs quam gratissimos nos praebere & praestare debemus. Calumniatoribus respondisse me & satisfacisse arbitror, qui si obrectare pergunt, non mecum agi rem, sed cum hominibus cum doctissimis, tum pijs, quorum libri vel Latino vel Hispano scripti sermone leguntur, putare debent. Ex hoc etiam styli varietate improbare lector desinat. Nam cum sua cuiusque scriptoris veluti species sit, & forma dicendi, nosque ea, quae cum argumē

to ipso consentiunt rotidem verbis ex tam multis tam multa sumamus, non potest non illa existere & etiam varietas apparere, quam maleuoli irrideant, boni admirentur. Sed inuidis atque etiam calumniatoribus valere iussis, ad te se nostra Christiane lector conuertat oratio, cui hoc nostrum qualecunque est opus cupio esse charissimum. Quod si velis cum fructu legere, legas sobrie, legas non oscitater velut historiam aliquam humanam ad te nihil pertinentem, sed auide, sed attentè, sed assidue, si enim candide legeris nihil displicebit. Vale.

AD SAPIENTISSIMUM ACRE-
VERENDUM ADMODUM P. FRA.
trem Gasparū de Melo sacrae Theologiae magistrū
Rectoremquē Collegij D. Gabrielis Ordinis S. Au-
gustini eiusdemquē religionis splen-
didissimum lumen Epi-
grāma.

Gymnica Olympiadum quondam certa-
mina, laudes
Magnaq; vincenti dona dedere viro.
Aetherea tantum metuunt conferre
Minerva:
Omnia nam meritis inferiora vident.
Quas igitur voces aut qua praconia laudis,
Nunc poterō scriptis digna referre tuis?
Non tu Pegaseis tetigisti sidera pennis
Divino ingenio ductus ad astra volas.
Necte perniidus doctrina splendor obumbrat
Sed cunctis sacro lumine ductor eris.
Iam resonare Melo cepit, tacuere sorores,
Incipit angelicum iam resonare melos,
Fundit Angrus aquas molli dulcedine plenas,
Dulcis amara potest mellificare Melo.
Ferreā fregisti caelesti pectora verbo,
Virtute ingenio religione micans.
Nunc tamen horribicos poteris superare leones
Terribiles scripta subdere lege feras.

Aliud.

*E*U liquidos fontes, ac latos peruolat hortos
Mellis percupida, & sedula semper apis:
Mollibus ut violis, ac floribus undiq; lectis
Conficere alueolis dulcia mella queat.

*Sic Gaspar veterum semper monumenta virorum
Voluisti sanctum quarere nectar auens.
Ut dulces sacrosugens è flore liquores,
Nectare conficeres dulcius istud opus,
Nec mirum Ambrosijs libatis floribus istos
Nobis te dulces fingere posse fauos,
Dulcior Hyblæ sis cum dulcedine mellis
Lingua mellitus, nomine req; simul.*

E V A N G E L I V M

MATHÆI LIBER NOVI TESTA-

menti primus. Et primæ eius partis primus.

De Humanitate Christi.

De libri huius inscriptione sive titulo.

Evangeliū suū (Mathæus) vocavit librū Generationis Christi ab ipso omnium fonte & capite bonorum. Chryso. in cap. Mathæ. primum ho. 2. Chrysostr.

De libri huius autore D. Mathæo, et in qua lingua scripserit euangelium.

Mathæus qui & leui, ex publicano Apóstolus, primus in Iudæa propter eos, qui ex circuncisione crediderant, euangelium Christi Hebraicis literis verbisq; cōposuit. Hiero. in catal. scrip. Ecclesiasti. ¶ Idem alibi: nouum testamentum, græcum esse dubium non est, excepto apostolo Mathæo, qui primus in Iudæa euangelium Christi hebraicis literis edidit. Hoc certè cum in nostro sermone discordat, & in diuersos riuulorum tramites ducit vno de fonte querendum est. Hiero. in præfatione ad Damasum, in quattuor euangelia. ¶ Quis verò postea idem euangelium in græcum transtulerit non satis certū est. Eodem teste Hieronymo in cathalogo scrip. eccles. vbi etiam hæc addit. Porro ipsum hæbraicum habetur vsq; hodie in Cæsarensi Bibliotheca, quam Pamphilus martyr studiosissimè confecit. Mihi quoq; à Nazareis qui in Verihœa vrbe Syriæ, hoc volumine vtuntur, delat. Hieronymus.
Petrus aureol.

Euangelij huius quis sit scopus.

Mathæus in euangelio suo potissimum versatur in eo, vt ostendat, mēsiā illum in tota serie scripturarū veteris testamenti toties promissum, iam tunc aduenisse, & hunc esse reuera hominē illum Iesum qui dicitur Christus. Petrus Aureolus.

(:) Ar-

De notis & demonstrationibus

Argumentum quo brevis exprimitur historia summa.

IN quocunq; homine veteris testamenti absolute, & perfecte sunt prophetie ad Messiam pertinentes: is verus Messias & solus est Christus: at vero in homine Iesu reuera absolutum & perfectum est quicquid de venturo Messia vsquam scriptum aut predictum sacri reliquerunt prophete: homo itaq; Iesus verus Messias & solus est Christus, in scripturis promissus. Idem Petrus.

Idem.

De probatione minoris (hoc est) de certis quibusdam est indubitis demonstrationibus quibus homo Iesus verus probatur esse Messias.

Primus Euangelista Mathaeus, testimonia prophetarum de venturo Messia, quibusdam demonstrationibus seu notis, ut eius ad uetus cognosci queat atq; dijudicari, confert cum persona hominis Iesu, ex quibus conuincit, eundem vere esse Christum illum, & Messiam, a lege promissum. Sunt autem venturi Messie notae, quas Mathaeus in suo demonstrat euangelio. 22.

Dauidica & regia prosapia. Cap. 1.

Conceptus & Partus Virgineus. eodem.

Regum, stella duce, adoratio. Cap. 2.

Nomen Nazarei, idest, Floridi, potius quam Bethlemitae. Capite. 2.

Antecessio preconis, & precurforis. Capite. 3.

Ministerium Angelorum. Capite. 4.

Conuersatio in patria, & vocatio apostolorum. eodem.

Doctrina Iustitiae perfecte, explicatio & innouatio decalogi, & expositio consiliorum nouae legis. Cap. 5. 6. & 7.

Opera & miracula diuina. Cap. 8. 9. 10. & 11.

Mores tranquilli & summa in conuersatione modestia. Cap. 12.

Eruditio parabolica siue modus docendi per parabolas. Cap. 13. per totum.

Sustentatio populi prouida & benigna. Cap. 14.

Hypocrisis & prauarum doctrinarum detestatio. Cap. 15. & 16.

Gemina unius personae natura, diuina scilicet & humana. C. 17.

Hierarchica noui eiusdem regni constitutio. Cap. 18. 19. & 20.

Summa rerum inopia & paupertas. Cap. 21.

¶ Ex

Veri Messie, Ex Matheo.

¶ Execratio Iudaeorum, Cap. 21. 22. & 23.

¶ Prophetica futurorum & arcanorum enarratio, Cap. 24. & 25.

¶ Noui sacrificij & sacramenti institutio, Cap. 26.

¶ Passio acerbissima & salutaris, Cap. 27.

¶ Resurrectio magna & triumphalis, Cap. 28.

¶ Gentium ex omni lingua & tribu conuocatio, dicto Cap. 28. Petrus Aureolus.

De prima veri Messie nota.

Prima nota fuit Dauidica & regia propagatio ex semine & radice Iesse.

¶ Hanc futuram praedixerunt prophetae.

¶ Esaias cap. 11. egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini, &c. Esaias.

¶ Hieremias cap. 23. ecce dies venient dicit dominus, & suscitabo Dauid germen iustum & regnabit rex, &c. Quem locum de Christo intelligunt etiam omnes hebraei. Hieremias. Batablus.

¶ Ezechiel, cap. 37. ecce ego assumam filios Israel de medio nationum, & erunt mihi populus, & seruus meus Dauid erit rex super eos & princeps in perpetuum. Ezechiel.

¶ Amos. 9. In die illo suscitabo tabernaculum Dauid quod cecidit, & reaedificabo aperturas murorum eius, & ea quae corruerant restaurabo. Quem locum etiam ferè omnes hebraei explicant de tempore Messiae: & maximè de vocatione gentium, & ita interpretatur diuus Iacobus in oratione sua ad apostolos, Acto. 15. cap. post expositam enim vltionem diuinam, futuram consolationem per Christum proponit. q. d. tempore Christi ecclesia omnino instaurabitur. Per aedificia corporalia spiritualia. Amos. Batablus.

¶ Aeggeus. 2. Loquere ad Zorobabel ducem Iuda, dicens ego mouebo caelum pariter & terram, &c. In die illa dixit dominus assumam te Zorobabel serue meus, & ponam te quasi signaculum quia te elegi. Hunc locum quidam de Christo exponunt hoc pato: factum est verbum domini ad aeggeum, ut scilicet aduentum Christi describeret. Dic ad Zorobabelem ducem Iuda, &c. quia Christus descendit de tribu Iuda. Commouebo caelum, &c. Hoc dicunt fuisse impletum quando imperium fuit translatum ad Romanos. Assumam te o Zorobabel. Per Zorobabelem hic intelli-

(:) 2 gunt

De notis & demonstrationibus.

gūt Christum qui descēdit de Zorobabele. Vt est apud Mathæū, in genealogia Christi. Sicut & frequenter Christus, vt supra vidimus, dicitur Dauid quia de Dauide descenderit. Serue me^o. Ita pater vocat filium suum Mesiam quia fecerit eius voluntatem. Quòd q; sit minor patre secūdum humanitatem. Ponā te vt signaculum, idest, vt annulum signatoriū. Idest, habebō te loco honestissimo, & in ea cura qua habet suum annulum rex, aut princeps aliquis. Habebō te semper ante oculos. Quia elegite. sub. in redemptionem generis humani. Batablus.

¶ Zacharias. 4. Quis tu mons magne coram Zorobabel? & educet lapidem primarium. Ecce de Zorobabel dicit quod educet lapidē primariū. Hoc est, Christū. His ergo testimonijs multisq; alijs quæ breuitatis causa omittimus, constat quod verus Messias futurus erat filius Dauid.

¶ Hāc notā esse impletā in Christo pbat Matheus in ipso statim euāgelij sui exordio, c. i. liber (inquit) generationis Iesu Christi filij Dauid, &c.

e. Nota veri
Messie.

¶ 2. Nota est natiuitas ex virgine. Quæ fuit prædicta per Esaiam, cap. 7. vers. *Ecce virgo concipiet & pariet filium.* Quam prophetiā paucis explicare libet. *Pete tibi signum,* vel miraculum, idest, pete tibi miraculum quod tibi fidem meę prophetię confirmet. *In profundum inferni siue in excelsam supra,* idest, pete vt Deus suscitet tibi aliquē ex mortuis, vel faciat vt sol & luna stent sicut in tempore Iosue. *Et dixit Acham non petam & non tentabo Dominum.* Quasi dicat nolo perdere operam tentando illum, quia scio illum non posse præstare quę dicis. Verba sunt Athæi: misit enim munera ad regē chaldeorum. 4. Reg. 16. *Audite ergo domus Dauid,* idest, tu Acham & omnes proceres Iudææ. *Nunquid parum vobis est molestos esse hominibus?* Idest, prophetis? contemnendo illos, quia molesti estis & Deo meo? Deum molestia siue tædio afficiebant quando eum debilem, neq; satis potentem qui eos á Rafin & phacee liberaret, existimabant. *Propter hoc dabit dominus ipse vobis signum,* idest, idcirco ad conuincēdam incredulitatem tuam & gloriam Dei reuelandam miraculum grande faciet dominus in terra, & signum admirabile suę misericordię vobis dabit. Hoc signum contigit annis supra. 500. á prophetia Esaię: quod erat de futura
Iudæ

Veri Messie. Ex Matheo.

Iudę á peccato & morte & inferno liberatione, datum Mariæ & Iosephi, & credentibus. *Dabit vobis signum,* idest, nepotibus tuis ó Acham dabit dominus hoc signū, quasi diceret, tu cogitas Deū non satis esse potentem vt liberet te á Rafin & phacee, at falleris: nam longè maius argumentum suę potentię daturus est tuis nepotib^o: faciet enim vt ex virgine nascatur Messias qui liberabit populū á perniciosioribus multò hostib^o, peccato, morte, et sathana. *Ecce virgo septuaginta, ecce virgo illa. Vocabitur nomē eius.* Heb. *Vocabit.* sub. Virgo illa. Nā in terris null^o pater erat Christo, ideo virgo mater impositura erat illi nomē vnde angelus ad eam. Vocabis nomen eius Iesum, &c. *Butyrum & mel comedet.* Cibos scilicet illos quibus vescentur homines inter quos nascetur. Terra enim sancta manabat melle & lacte, ex quo fit butyrū. *Vt sciat reprobare malum & eligere bonum.* q. d. non habebit phantasticū corpus, sed verum preditum omnib^o sensibus, vt homines reliqui: vt si quādo esuriat, cibos gustu possit discernere, mali sint an boni, & quos malos gustu perceperit, reijciat, et refugiet: bonis vescetur, cuiusmodi mel & butyrum, quibus & cæteri homines.

Quia antequam sciat puer reprobare malū &c. Derelinquetur terra quā tu detestaris á facie duorum regum suorum, idest, ante quā puer ille virginis nascatur. Assumpto enim corpore, abijcere cibum amarum & suauem eligere, nouerit. Periphrasis est, vt inculcet verbi Dei incarnationem. q. d. nō statim puer iste nascetur, sed ante eius ortum multa contingent. Primum continget quod Syria & Samaria desolabuntur, quas tu odio psequeris propter duos eius reges qui te obsident, &c. Batablus. Hac ergo prophetia constat secundam veri Messie notam esse ex virgine nasciturum.

¶ Hanc omnimodam (inquit Galatinus) matris Messie virginitatē clarius expressit Rabbi ille Simeon in cōmen. libri Genesis dicens: ab illa autem foemina, magna virtute expertus spiritus, egress^o est de vulua clausa, parat^o & aptus esse princeps altissimus. Is verò est rex Messias. De illo siquidem scriptum est. Et requiescet super eum spiritus domini, &c.

Galat. lib. 7.
cap. 14.

¶ Hæc natiuitas ex virgine demonstrata est in Christo per Matheum d. c. per vers. Christi autem generatio sic erat, &c. Hoc autem totū factum est, vt ad impleretur quod dictum est á domino per prophetā dicentē, ecce virgo in vtero habebit & pariet filiū, & vocabitur nomē eius Emanuel, quod est interpretatū nobiscū Deus.

Hanc notam
impletam in
Christo ostendit
Matheo. c. 1

De notis & demonstrationibus.

De nota. 3.

Nu. 24. **¶** Tertia nota duæ sunt partes, prima est apparitio stellæ, quam prædixit Baalam nu. 24. Orietur stella ex Iacob & confurget virga de Israel &c. Quæ verba Rabbi an Kelos (vt Galatinus ait.) ita trã illulit, surget rex ex domo Iacob, et nutriet se, et magnificabitur Messias ex Israel. Ex qua Chaldaica translatione constat prophetiam istam de Messia loqui, qui stella fuit vera.

Rabbi an Kelos Galatinus.

Pfal. 74. **¶** Secunda pars huius notæ est, regũ adoratio. De qua psalmista psal. 72. Reges Tharsis & insule munera offeret, reges Arabũ & Saba dona adducent, & adorabũt eũ omnes reges, &c. Et viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper, tota die benedicent ei. Quod autẽ hæc omnia (inquit Galatinus) de Messia intelligi debeant, ex eo patet, quod in expositione magna Genesis, super illud. 33. c. dictũ. Et cõpulit eũ et recipit, ita legitur. Dixit magister noster quod omnia munera illa, quæ dedit pater noster Iacob, Esau: futurũ est vt reges mundi regi Messia restituant. Vnde probatur hoc? Ex eo quod scriptum est in psal. 72. Reges Tharsis & insularũ munus adducent: non ita scriptum est, sed munus reddent. Messias ergo stella futurus erat ex Iacob, quæ apparitura erat mundo. Et cum reges erant adoraturi.

Gala. lib. 8. ca. 3.

Esa. 60. **¶** Vtramq; partem huius notæ præuidit Esaias. c. 60. Surge illuminare Ierusalem, quia venit lumen tuum, & gloria domini super te orta est: & ambulabunt gentes in lumine tuo, & reges in splendore ortus tui. Omnes de Saba venient, aurum, & thus, deferentes, & laudem dño annunciantes. Quam prophetiam breuibus explicabo. Surge illuminare Hierusalem. Alloquitur propheta primitiuam ecclesiam ex apostolis & iudæis in principio congregatam (inquit Adamus.) Quod autem ista Hierusalem intelligatur, & nõ illa quæ occidit prophetas, probari potest, tũ quia in sequentib; dicitur, omnes isti cõgregati sunt, venerunt tibi &c. Et rursus: qui vt nubes volant? vbi, parua hæc collectio, idest, primitiua ecclesia, ex iudæis cõgregata, miratur ad se volare gentiũ multitudinẽ. Tum quia perpetuus est sermo huius capitis, cum capite superiori. Vnam solam cõpellat Hierusalem, cuius meminit in fine præcedentis capitis, quum dicit: veniet Sion redemptor. Quod autem sit perpetuus sermo de illa Sion siue Hierusalem, argumentum est quod in Hebræo non ponatur nomen Hierusalem hoc loco, sed tantum dicitur Surge illuminare, quia venit lumen

tuum

Veri Messie. Ex Matheo.

tuum. Imõ nec textus Hieronymi additus cõmentario, habet: & in septuaginta positus, dicit Obelo notandum. Sefus ergo est. surge o Sion illa, quã interpretatus est Paulus, & cuius mētio est in præcedenti capite. O Hierusalem Iudaica surge illuminare, idest, da operam vt consequaris fidem, quia venit lumen tuum, idest, Christ; qui est lux vera, & qui est Deus de Deo & lumen de lumine. Et gloria Domini, idest, idẽ Christus. Vel gloria illa de qua Pau. omnes peccauerunt & egent gloria Dei, quæ gloria sita est in misericordia & clementia Dei erga nos: quæ gloria, illa magna cõtingunt creditibus, quæ nunquã contigerunt amatoribus seculi, scilicet remissio peccatorum, adoptio filiorum Dei, vera iustitia a qua iusti appellantur, & sunt verẽ credentes & implent legem. Vel gloria domini, sub. miraculorum super te orta est, præ. p futuro more hebraico. Omnes de Saba venient heb. omnes p multi, idest, multi d Saba veniet aurũ et thus deferetes.

¶ Vtramq; partẽ hanc extitisse in Christo nostro ostendit. D. Mathæus in principio. c. 2. cum natus esset Iesus in Bethlehẽ Iudææ, in diebus Herodis Regis, ecce magi ab oriente venerunt Hierosolymam, dicentes, vbi est qui natus est rex iudæorum? vidimus enim stellam ei; in oriente, & venimus adorare eum &c. Deindẽ subiungitur: & intrantes domum inuenerunt puerum, cum Maria matre eius, & proidentes adorauerũt eum. Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurũ, thus, & myrrham. Sapietes igitur isti (quos reges fuisse suo loco ostendemus) tanquã primitiæ omnium regum gentium venerunt adorare stellam ex Iacob ortã (cuius signũ erat stella quæ duxerat eos ab orientali plaga) & obtulerũt ei munera aurum, thus, & myrrhã, vt Esaias prædixerat. Cuius prophetiã iam omnimodo adimpletam videmus. Cum videamus innumeros reges, innumerosq; imperatores per totum orbem terrarum regnantes, Christum seruatorem nostrum adorare, innumeraq; dona, & munera argenti & auri, illi, hoc est ecclesiæ suæ offerre. Vata. Galat. Ada. Pintus.

Hanc notam demonstrat. d Mathæus.

De nota. 4.

¶ 4. Nota est ratio cognominis Nazaræi. Quod illi multo ante inditum fuit. Nam licet prophete prædixissent nasciturum in Bethlehẽ Iudææ. Micheas c. 5. Et tu Bethlehẽ effrata paruulus es in millibus iuda, ex te enim egredietur qui sit dominator in Israel: & egress; eius ab initio a diebus eternitatis. Discessurũ ex terra Iuda, trucidãdosq; paruulos, Hieremias. 31. vox in excelsis audita est, lamentationis, luctus & fletus, Rachel plorans filios suos, &c. Seccesurum in Ægyptũ

Hunc locum explicatũ habes Mathæ. 2 atque alios sequentes.

De notis & demonstrationibus.

rum: Osee. 11. Ex Ægypto vocavi filium meum. Idem tamen prophete affirmarūt, ob id cum non Bethleemitam, Effratēū, aut Ægyptium, sed Nazareū nuncupādum esse, a ciuitate quę vocatur Nazareth sumpto nomine.

¶ Mathęus verò, hæc omnia in Christū cadere testatur dicto cap. 2. versu: qui cū recessisset &c. Vt adimpleretur quod dictū est per prophetas, quoniam Nazareū vocabitur.

Denota. 5.

¶ 5. Nota est vaticinium de præcuratore Christi, quem, viā Christo præparatruū prædixerant Esaias. 40. Vox clamātis in deserto parate viā domini, &c. Malachias. 3. ecce ego mitto angelum meū qui præparabit viam ante faciem meam, &c. Id est, ante me.

¶ Hunc ergo præcursores iam venisse, eumq; fuisse Ioannem Baptistam probat Mathęus, cap. 3. & 11.

Denota. 6.

¶ 6. Nota est post reportatam de demone victoriam, ministerium angelorum. Quod pollicitus est psalmographus his verbis: angelis suis mā davit de te, vt custodiāt te in omnibus vijs tuis. Item in manib⁹ portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Super aspidē, & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconē, pl's 90 Euseb. lib. 9. de demonstratio. euangeliorum, cap. 7. Materia psalmi ex ipso psalmo satis apparet, quod est, Messias custoditus a Deo. Nā custodia mandata in versibus prædictis (angelis suis &c.) Nulli particulari personę, nulli populo conuenit nisi Messię. Quilibet, enim populus & quilibet singularis homo (vno excepto Messia) permiffus est offendere ad lapidem pedē suum: hoc est incurrere aliquē casum quasi fortuitum, & culpę & penę. Excepto inquā messia, qui & peccatum nullum fecit, & in malū voluntariū nullū incurrit. Accedit ad hoc, quod in principio psalmi vbi nostra versio habet, qui habitat in adiutorio altissimi, habet textus hebraycus, habitans in abdito excelsi. Habitare quippe est iugem quietem personalem alicubi possidere: cōstat autē nec Moysem, nec Dauidē, aut quemcūq; alium iustum habitasse, sed transitorie quodāmodo hospitatos in abdito excelsi. Messia verò habitasse: qui de se ipso testatur. Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo, habitans semper in abdito excelsi. Vnde sine dubio materia psalmi ad literam, est diuina Messię viatoris custodia a malo, sic vt mereretur propria tribulatione, immortalis vite præmium. Caiet.

Virgo Maria peculiari priuilegio exempta fuit ob omni peccato.

Caietan.

¶ Et

Veri Messie, Ex Matheo.

¶ Et in versu illo super aspidem & basiliscū ambulabis, describitur victoria Messię de demonibus: qui significatur sub metaphora istorū animalium rapaciū & venenatorū. Quoniam eorū tā maiorū quā minorū officia ad rapiendū quę deuorent, & ad veneno afficiendas animas tendunt. Constat ergo ex isto psalmo, quod Messias reportaturus erat de demone victoriā, & quod custodiendus erat ab angelis atq; ministrandus, Quam victoriam adeptus est in deserto, & post illam, illi ministerium præstiterunt angeli. Math. 4.

Idem.

Denota. 7.

¶ 7. Nota est conuersatio in Galilæa, & vocatio discipulorū. Quorū vtrūq; prædixit Esaias, cap. enim octauo ait: liga testimonium, signa legem in discipulis meis, &c. Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi dominus. Verba sunt Christi prophetam alloquentis, quasi diceret: ligatu propheta testimoniu hoc, tege in uolucris vaticiniū tuū, claude hanc legē vsq; ad discipulos meos, quousq; apostoli eam aperiāt: ipsi enim eam sunt interpretaturi: sit clausa donec veniat suum tempus, quando eam christiani intelligent, & explanabūt. Ita apud Danielelem: claude sermones, & signa librum vsq; ad tempus statutum. Aspicias hic prædictam fuisse explanationē scripturę per apostolos, & Christi discipulos. Pintus. Addit statim propheta: & expectabo dominum, qui abscondit (pro abicōdet) faciem suam a domo Iacob, id est, qui abscondet Messię aduentum, qui non agnosceretur a maxima parte nepotum Iacob. Ecce ego & pueri mei quos dedit mihi dominus in signū, & potentū Israel. Verba sunt Christi, id est, ecce ego & discipuli mei edemus signa & prodigia inter Israelitas. Vcl mittemur breui in signa & prodigia in Israele, id est, quę fient apud Israelitas. Mittemur (inquam) a domino, vt euangelizemus, & signis doctrinam nostrā cōfirmemus. Cōstat ergo ex hoc testimonio quod verus Messias vocatur⁹ erat & cōgregatur⁹ discipulos qui mysteriū eius prædicarent.

Esai. 40.

Pintus.

Vatablus.

¶ Nono autem cap. prædixit Mathęus conuersationē Messię in Galilæa his verbis: primo tēpore alleniata est terra Zabulon & terra Nephtalim, via maris trans Iordanem Galilæę gentium. Populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam, &c. Quorum verborum sensus, hic est. Primo tempore quando Messias verus cœperit prædicare, terra Zabulon, & terra Nephtalim alleniabitur, hoc est, illuminabitur, Quia ibi credent multi, quos Christus ad se trahet, & releuabit onere peccatorum. Explicans autem propheta situm terrę Zabulon, & Nephtalim, ait: via maris trans Iordanem Galilæę gentium

tium

De notis & demonstrationibus

tium: ac si diceret, quæ terra Zabulon & Nephthaim adiacet mari, scus stagnum Genezareth, ubi sunt vrbes sitæ ultra Iordanem, quæ sunt in Galilæa gentium, hoc est, in illa parte Galilææ quam olim Salomō dedit Haram Regi Tyri. Quam ob causam plaga illa Galilæa gentium vocatur, cum sit altera Galilæa, circa Tiberiadem. In hac igitur terra (inquit propheta) populus qui ambulabat in tenebris vidit lucem magnam, hoc est, Christum, & eius prædicationem.

¶ Hæc duo euenisse tempore Christi scribit Marthæus dicto cap. 4. puta vocationem Petri, Andree, Iacobi, Ioānis, alleuiationem, id est, informationem seu institutionem primam, quæ facta est à Christo per vniuersam Galilæam.

De nota. 8.

¶ 8. Nota duo habet membra, vnum quod prædixerint propheta, eam qui mittendus esset, iustitiam perfectiorem traditurū. Inter quos est Esai. c. 11. erit iustitia cingulum lumborum eius, id est, vt perpetuò renibus nostris zona adherere solet, sic à Christo iustitia nūquā separabitur, (cingulum lumborum) Hebræ. est. quo significatur Christo iustitiam comitem fore perpetuam: sic psal. 108. Fiat ei sicut vestimentū quo operitur & zona qua semper præcingitur, id est, semper hæreat ei maledictio. Et rursus operiantur sicut diploide, confusione sua: idē significatur. Bata. Et Adamus. Hieremias. 23. faciet iudicium & iustitiam in terra.

¶ Ossee. 11. tempus requirendi dominum cum venerit qui docebit vos iustitiam, id est, doctrinā quæ ostēdit qua via acquiritur iustitia. Alterum membrum est quod decalogus per eum deberet renouari. Quod monuit Hier. 31. & feriam domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum, non secundū pactū quod pepigi cū eis, puta. 10. verborū decalogi. Idē dicto c. 31. Hoc erit pactū quod feriā cū domo Israel: dabo legem meam in visceribus corū. Et in corde eorum scribam eam.

¶ Vtrumq; Christum executum fuisse, demonstrat Math. c. 5. 6. & 7. vbi cōtinētur sermo domini in mōte, beati pauperes spū quoniā ipso forū est regnū cælorū, &c: explicatio atq; innouatio decalogi, & traditio cōsiliōrū nouæ legis, in quib; iustitia cōsistit perfecta sub his verbis. Nisi abūdauerit iustitia vestra plus quā scribarū & phariseorū non intrabitis in regnū cælorū &c. Et factū est cū cōsumasset Iesus verba hæc, mirabantur turbæ super doctrina eius: erat enim docēs eos sicut potestatem habens, & non sicut scribæ eorum & Pharisei.

De no-

Veri Messie, Ex Matheo.

De nota. 9.

¶ Nota verò nona sunt opera & miracula planè diuina. Quæ præuidit in Messia venturo Esa. c. 35. Ecce Deus noster ipse veniet & saluabit nos. Tunc aperiētur oculi cæcorū, & aures surdōrū patebūt. Tūc saliet claudus sicut ceru; & aperta erit lingua mutōrū.

¶ Demonstrat his omnibus Christū claruisse Matheo. per. 4. cap. Na in c. 8. & 9. ostendit curasse infectos lepra, febris, et paralipsi laborātes, immūdoq; spū siue dæmone vexatos, potestatem exercuisse in vêtos, mare, et mortuos. Fecisse etiā alia miracula penè infinita.

¶ Decimo ca. testatur re ipsa, hæc potestatem, suis etiā cōmunicasse apostolis: vt virtute sua, miracula quæ ipse fecisset, et ipsi facerēt.

¶ Vndecimo, discipulis Ioannis respōsum fuit: euntes renūciate Ioāni, quæ audistis & vidistis. Cæci vidēt, claudi ambulāt, lepsi mūdātur, surdi audiūt, mortui resurgūt, pauperes euāgelizātur. Ac ob id nō multo post, cepit Christ; ciuitatibus, in quibus virtutes illæ, & prodigia diuina facta fuerāt, exprobrare incredulitatem suā.

De nota. 10.

¶ 10. Nota est pacifica & humillima conuersatio. Hæc autē duo pronuntiata sunt per Esaiā, c. 42. Ecce seruus meus &c. Nō clamabit nec accipiet personā, nec audietur vox eius foris. Calamum quasi fatum nō conteret & lignum fumigans non extinguet: non erit tristis, ne turbulentus donec ponat in terra iudicium, id est, donec euulgauerit in terra suum euangelium.

¶ Hæc extiterunt in Christo vberissima. Math. 12. per totum. Vbi allegat prædictā prophetiam: ecce puer meus: & prosequitur de pacifica & humillima Christi cū hominibus consuetudine, multa.

De nota. 11.

¶ 11. Nota cōtinet parabolas quibus Christum vsum esse prædixerūt. David: aperiā in parabolis os meū, loquar propositiones ab initio, ps. 77. Et Esa. c. 6. auditu audietis & nō intelligetis iuxta lxx.

¶ Parabolis vsum fuisse Christum testatur Matheus cap. 13. Exijt qui seminat seminare semen suum, &c. Vbi ad verbum inducit prophetias prædictas. Primā in hunc modum. Hæc omnia loquitur est Iesus in parabolis, vt impleretur quod dictū erat per prophetam dicentē: aperiā in parabolis os meum, eru & tabo abscondita à constitutione mundi. Vbi nota quod hic euangelista non superstitiosè curauit hebræa verba reddere, contentus explicuisse sententiā: quod lxx. verterūt loquar. Hic reddit eru & tabo. quod illi

proble-

Esaias. 11

Parabolas.
Adamus.
Hieremias.
Ossee. 11

De notis & demonstrationibus

Bra.math. 1. 3. *problemata*, siue vt nos legimus, ppositiones, hic abscondita. Erasmi.
No. secundo. Quod Mathæus affert hunc versiculū, sicut Ioanes euangelista dixit: vt impleretur scriptura, os non cōminuetis ex eo. Docere enim per similitudines cōtingit dupliciter, vel per metaphoras, vt exijt qui seminat feminare semen suū &c. Et ad hunc sensum applicat Mathæus hunc versiculū mysticè intellectū de Christo. Vel per similitudinē factorū, & sic ad literā verificatur in illo psalmo. Intēdit enim ppheta erudire populū ex similitudine factorū à patribus, & à Deo in patribus. Vt videre est in psalmo. Caietanus.

Galatinus' sup. per. 77. ¶ Secundā prophetiā Esaię adducit Mathæus dicēs: vt adimpleatur in eis prophetia Esaię dicentis: auditu audietis, & non intelligetis &c. quam in illo, cap. explicabimus.

Denota. 12.

¶ *Notam. 12. Vnico verbo exponunt summa liberalitas, & incomparabilis beneficentia hilaritas, aqua virtute Messiam venturum commendat Ezech. 34.* Suscitabo super gregē meum pastore vnum qui pascat cum, seruu meum Dauid. Ipse pascet, & erit eis in pastore. Quo in loco obiter notandum: quod Christus dicitur Dauid, q̄ ex eo duxerit originē secundum carnē, seruus autē patris, quia eius voluntatem impleuit. Batablus.

Batablus. ¶ Hanc verò virtutē fuisse in Christo summā & mirabile ostendit Mathę. cap. 14. cum enim propter de collationē Ioannis secessisset in desertum, multa millia hominū, qui eū ob sermonis dulcedinem sequebātur, quinque panibus & duobus tantū paut piscibus. Vbi etiam multi languentes & malè habentes, ex solo tactu fimbrię vestimēti eius curati, ac pristinæ sanitati fuerūt restituti. Vt ostēderet se esse verū patrē verūq; pastore erga oues suas.

Denota. 13.

¶ *13. Nota Christi venturi fuit, cum ab hypocrisis & falso cultu homines auocaturum.* Quēadmodū prædixerat Esaias, c. 11. Nō secundū visionē oculorū iudicabit, neq; secundū auditū aurium arguet, id est, nō secundū apparentiā (vt vulgo dicitur.) iudicabit, sed secundū q̄ certō nouerit. Sed iudicabit in iustitia pauperes & arguet in equitate pro mansuetis terre, id est, equam sententiam feret erga pauperes, qui sententia iudicum opprimi solent, & carpet, (sub. sceleratos) ob mires qui in terra sunt. Batablus. Et cap. 29. popul' hic labijs me honorat cor autem eorum longè est à me.

Hoc

Veri Messie ex Matheo.

¶ Hoc autē fecisse Christū perhibet Mathæus cap. 15. 16. vbi etiā hanc pphetiā populus iste labijs me honorat, inducit ad verbū.

Denota. 14.

¶ *Notam veri Messie. 14. statuunt propheta, duplicem in Christo naturam: videlicet humanā, Esa. 9. paruulus natus est nobis & filius datus est nobis, id est (filius Dei datus est nobis.)* Cuius imperium super humerum eius, id est, habebit summā potestatem, dabitur enim illi potestas in cœlo & in terra. Et Michæas c. 5. Et tu Bethleē effrata, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel.

¶ *Diuinam verò statuunt, idem Michæas ibidem, & egressus eius ab initio, à diebus eternitatis.* (Egressus) plurale est, id est, emanationes eius ab initio. Plurali nomine vitur in hoc loco propheta quia semper procedit à patre iugi emanatione & p̄celsione, heri & hodie & olim. q. d. Christus erit verus homo quia nascetur in Bethleem, verusq; Deus & coetern' patri. Vnde illa verba, à diebus eternitatis, addūtur vt explicatius declaret propheta eternitatem Messie.

¶ Et Esaias dicit cap. illo. 9. & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis: quo in loco intellige, admirabilem ob natiuitatē ex virgine: consiliarium, ob doctrinam: Deum ob diuinitatē atq; miracula: fortem, ob calamitates quas feret: patrem futuri seculi quod perpetuò victuri sunt credentes in eum atq; illum toto corde diligentes, principem pacis: quod futurus sit author pacis eterne.

¶ Cap. verò. 25. ait idē Esa. ecce Deus noster iste, expectauim' eū & saluabit nos, iste dominus sustinuimus eum & exultabimus, & letabimur in salutari eius. Quibus verbis talmudiste (vt author est Galatinus) collegerūt futurū fuisse quādoq; tēpus quo Deū mūd' oculis visur' esset, & populi, digito sibi inuicē, illū ostēduri.

¶ Hoc idem Baruch optimè affirmat dū cap. 3. ita ait. Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius aduersus eum, hic adinuenit omnem viam disciplinę, & tradidit illā Iacob puero suo. &c. Et post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. quid clarius his verbis dici potest? si enim certū est Deū secundū diuinitatem, neq; oculis videri, neq; cum hominibus conuersari posse, cum chromata tantummodo videantur, & conuersatio inter ho-

Gal. li. 3. c. 17.

De notis & demonstrationibus.

ter homouosios proprie sit, necessariò concedere oportet, futurū vtiq; fuisse, Deum hominem aliquando fieri, vt secundum humanitatem & oculis conspici posset, & sibi cum hominibus conuersandum foret. Galatinus.

Galatinus.

¶ *Vtramq; naturam in Christo fuisse demonstratur, in cap. 16. & 17.* Diuinam quidem ex responsione diui Petri, tu es Christus filius Dei viui. Transfiguratione domini, quia resplenduit facies eius sicut Sol. Sed humanam, per reuelationem passionis super eum future, solutionem didrachmi in tributum.

De nota. 15.

¶ 15. Nota, Est ecclesiastica hierarchia in qua Messiam monarcham futurum esse prædixerunt. Esa. cap. 9. multiplicabitur eius imperium & pacis eius non erit finis. Daniel. 7. ait in Christo resuscitari regnum nouū quod destruit alia regna omnia. Non regnū terrenū sed regnum cæleste & regnum sanctorum.

¶ *Christum imperium tenuisse declarat Euangelista Mathæus cap. 18. 19. & 20.* Vbi agit de regno Christi, quod est ecclesia: quomodo sit dispositū in humilitate, cap. 18. quis putas maior est in regno cælorum. In fraterna charitate, si peccauerit inter frater tuus eodem cap. In misericordia & pietate: ideo assimilatum est regnum cælorum &c. Ibidē vsq; in finem. In castitate matrimoniali cap. 19. Si licet homini dimittere uxorem &c. In pudicitia virginali & viduali: sunt Eunuchi. Ibidem, in paupertate: tunc oblata sunt ei paruuli. Itē si vis perfectus esse. Et ibi ecce nos reliquimus omnia. In probitate & virtutum exercicio, cap. 20. sub parabola de operarijs conductis ad vineam excolendam. In concordia pace & tranquillitate. Et ascendens Iesus. Quo loco reprehenditur contentio duorum fratrum de ambitione. Eodē agit etiam Mathæus quomodo regnum Christi sit fundatum in precum & orationum assiduitate. Quod cæcorum ostenditur exemplo, qui ad Deum clamantes misericordiam consecuti sunt dicto cap. 20. vsq; in fin.

De nota. 16.

¶ 16. Nota est, cum imperio adiūta humilitas. In qua Christū ad regnum suum accessurum annuntiat Zacharias, cap. 9. Exulta satis filia Sion, iubila filia Hierusalē: ecce Rex tuus venit tibi iustus & saluator. Ipse pauper, & ascendens super asinā & super pullu filiū asinæ.

Veri Messie. Ex Mathæo.

asinæ. Et loquitur pacem gentibus & potestas eius a mari vsq; ad mare. Quod autem hæc de Messia intelligi debeant (inquit Galatinus) patet per magistri Salomonis glossam, quæ ita ait: ecce rex tuus venit tibi. Non potest hoc exponi nisi de rege Messia: quia dictum est hic: & dominium eius a mari vsq; ad mare & a flumine vsq; ad fines terre. Et non inuenimus talem dominatorem in domo secunda hoc est, tempore secundi templi fuisse. Ex quibus aperte liquet regnum Messie spiritualiter intelligendum esse: Cum regnum temporale & paupertas simul esse non possint. Ad hoc etiā facit quod moyses in expositione Genesis super illud 49. cap. eiusdem libri dictum. Ligans ad vitem pullum suum. Sic dicit: cum venerit Messias in Hierusalem ipse erit cingens asinū suum & equitabit, & super eum veniet in Hierusalem, vt ducat se ipsum in paupertate vel humilitate, sicut scriptum est, cap. 9. Zach. pauper & humilis, equitans super asinū, vel asinam. Itaq; non solum secundum catholicos, sed secundum traditionem hebræorum hic locus Zachariæ de Messia intelligendus est. Galat. lib. 8. cap. 9.

Galatinus.
Rabbi.
Salomon.

Rabbi.
Moses.

Zachar. 9.

Galat. li. 8. c. 9.

¶ *Ingressum fuisse Christum Ierosolymam sedentem super asinū, testatur Mathæus a principio cap. 21. vsq; ad vers. mane autem reuertens &c.* Vbi hæc prophetia ad verbum penè refertur.

De nota. 17.

¶ 17. Nota fuit Dei permissione Iudeos excæcandos. Id quod futurum prædixit Esaias, cap. 6. excæca cor populi huius &c. Verba sunt (inquit Adamus) non prophete vt quidam arbitrantur, sed ipsius Dei. Quod facile colligitur ex eo quod postea additur: couertantur & sanem eum. Excæca, id est, excæcetur. Aggraua id est, aggrauetur. Certa persona pro incerta ponitur. Septuaginta autem transtulerunt excæcatum, siue increpatum est cor populi huius. Quod eo fecere consilio, ne gentiles hæc apud Esaiam legentes putarent Deum authorem huius excæcationis. Dicitur enim Deus excæcare aut indurare non quod cecitatem aut duritiam inmittat, sed quia deserit: & non suppeditat gratiam: qua destitutus homo necessariò labitur in varia peccata. Et induratur & excæcatur, suo tamen vitio. Vnde Augustinus indurat (inquit) & excæcat eos quorum corda emolire & illuminare noluerit.

Esaias. 6.
Adamus.

Quid sit Deū
excæcare.

D. Augustin.

Et

De notis & demonstrationibus.

Theophilus

Et Theophi. super. 12. cap. Ioan. per simile declarat: quum audieris, inquiens, quod excecet Deus, sic intellige: quod excecet cum presens non sit, sicut sol facit noctem quando occidit. ¶ Et indurat & excecet aliquando Deus non solum deferendo, sed etiam ingerendo correptiones, monitiones, miracula, aliaq; beneficia, quibus ipsi secundum reprobum sensum abutentes, efficiuntur deteriores: magisq; induratur. Sicut Deus dixit de Pharaone, ego indurabo cor Pharaonis. Quod hunc aut similem habet sensum. Ego faciam aliqua, quibus cor Pharaonis, contra Deum Israel, & populum eius seuiens, atque rebellans, magis erit duru. Idq; me deferente cor eius in malitia & non emolliente illud. Ipse suę voluntati suisq; desiderijs dimissus sibi erit causa maioris ruine & rebellionis.

Esaia. 29.

¶ Item eandem iudeorum excecationem predixit idē Esa. c. 29. claudet oculos vestros, prophetas & principes vestros, qui vidēt visiones, operiet. Et erit vobis visio omnium sicut verba libri signati, quem cum dederint scienti literas dicent lege istum & respondebit non possum, signatus est enim.

¶ Id quod factum est vsq; ad insaniam corda Iudeorum excecata esse probauit Matheus a predicto loco cap. 21. vsq; ad cap. 24. sub figura ficulneę, quę nō protulit fructum & arefacta est. Significabat enim Iudeos. Sub varijs quoq; parabolis. De duobus filijs, agricolis qui interfecerant heredem domini vineę, nuptijs & inuitatis qui fuerunt indigni, cap. 22. sub specie etiam machinationis iniquę, ibidem: Tunc abeuntes pharisęi, mittunt discipulos suos cū herodianis.

De nota. 18.

¶ Nota. 18. fuit, Christum Prophetam siue interpretem arcanorum omnium fore. Vt predixerat Moyse Deut. 18. prophetam de gente tuā & de fratribus tuis sicut me suscitabit dominus de medio tui ipsum audies. Quod testimonium non de vnoquoq; prophetarum qui post Mosē vterus erat, sed de venturo Messia esse intelligendum docet antiqua traditio iudeorum. In expositione enim libri ecclē. (inquit Gala.) super illud. 1. cap. quid est quod fuerit: ipsum quod erit. Sic legitur. R. Berachiam in nomine R. Ishac dixisse. Sicut fuit redemptor primus. i. Mosēs ita erit redemptor vltimus, vel Messias. Futurus ergo erat Messias propheta & legislator sicut Mosēs.

Prophe

Galat. 8. ca. 7.

¶ Prophetam fuisse Christum probat Matheus, cap. 24. Et. 25. tribus potissimum argumētis. Quod scilicet prophetauerit destructionē ciuitatis, & templi Hierusalem futuram per Romanos, Titum, scilicet & Vespasianum. Signa etiā quę diem iudicij sunt præcessura cap. 24. Item, quod determinauerit modum quo homines venturi sunt ad iudicium: sub parabolis quinq; virginum & talentorum inter seruos in lucrum distributorum a principio cap. 25. Vsq; ad vers. Cum autem venerit. Declarauerit quoq; formam iudicij celebrandi, a prædicto loco vsq; in finem. cap. 25.

De nota. 19.

¶ 19. Nota est institutio noui sacrificij & sacramenti sub specie panis & vini, Quam oraculo suo promiserat Dauid. Psal. 109. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, qui obtulit panem & vinum, vt habetur Gen. 14. quod testimonium psal. mi, etiam traditio hebræorum antiqua de Messia interpretatur. Vnde Rabbi Mosēs (vt refert Gala.) super illud Gen. 14. Melchisedech rex Salem, sic ait, hoc est, quod scriptum est psal. 109. Iurauit Deus & non penitebit eum, tu es sacerdos in æternum super verbum (id est, secundum verbum vel propter verbum) Melchisedech. Et quis est hic? Hic est iustus & saluator rex Messias. Sicut dictum est Zacha. 9. cap. ecce veniet tibi rex tuus iustus & saluator. Et quid docet dicendum, cum dicit obtulit panem & uinū? Hoc est ac si diceret quod scriptum est psalmo. 71. Et erit placenta tritici in terra. Et hoc est quod dictum est, & ipse erat sacerdos Dei altissimi. Hęc ille.

¶ Eandem promiserat Zacha. cap. 9. Quid bonum eius est, & quid pulchrum eius nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines? Vide beatū Cypria. lib. 2. epist. 3. ad Cōcilium. & beatū Irenæum lib. 4. contra hæreses Valentini. cap. 32.

¶ Hanc ad effectum perduxit Christus Math. 20. Vbi agit de cęna Domini vsq; aduersum. Et hymno dicto.

De nota. 20.

¶ 20. Nota pertinet ad omnis generis opprobria, contumelias & ignominias Quas Christum pati debere predixerunt Esa. 53. Sicut ovis ad occisionem ducetur. Propter scelus populi mei percussus eum. Et cum sceleratis, reputatus est. Et. cap. 50. Corpus meum dedi percussoribus.

¶ Et Zacha. 9. Tu quoq; in sanguine testamenti tui emisisti vin-

... et os

De notis & demonstrationibus.

Et os tuos de lacu, in quo non est aqua. Et cap. 12. aspicient ad me quem confixerunt, & plangent eum plangitu quasi super vnigenitum.

Hieremias. 9. ¶ Et Hieremias. 9. cogitauerunt super me consilia dicentes. mitamus lignum in panem eius, & cradamus eum de terra viuentium.

Psal. 21. ¶ Dauid, foderunt manus meas & c. Et diuiserunt sibi vestimenta mea & c. Psal. 21.

¶ *Passum esse Christum* non hæc ipsa tantum omnia, sed alia etiam plura, ac tandem ipsam crudelissimam sustinuisse mortem testatur Mathæus a prædicto loco, cap. 26. vsq; in finem. cap. 27.

Denota. 21.

¶ 21. Nota est victoria & triumphus Christi gloriosus quo eum à mortuis resurrectorum præuiderant.

Os. 6. ¶ Oseas 6. uiuificabit nos post duos dies, in die. 3. suscitabit nos.

C. 13. ¶ Et idem cap. 13. Ero mors tua o mors, morsus tuus ero inferne.

Psal. 15. ¶ Dauid: caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec sanctum tuum dabis videre corruptionem, Psal. 15.

¶ *Tertia die resurrexisset*, testatus est cum alijs euangelistis & apostolicis scripturis, Math. cap. 28.

Denota. 22.

Gen. 49. ¶ 22. Nota est gentium ad unitatem fidei conuocatio, quam à Christo fieri debere prædixerunt prophetae. Iacob Gen 49. ipse erit expectatio gentium.

Esa. 9. ¶ Esa. 9. ipsum gentes deprecabuntur. Et cap. 2. & fluent ad eum omnes gentes. Sic. cap. 49. Dedi te in lucem gentium, ut sis salus vsq; ad extremum terræ. Et. 42. legem eius infulæ expectabunt.

Zachar. 8. ¶ Zachar. 8. apprehendent homines ex omnibus linguis gentium fimbriam viri iudæi.

Mala. 1. ¶ Malach, cap. 1. non est mihi voluntas in vobis, ab ortu enim solis vsq; ad occasum magnum est nomen meum in gentibus.

¶ *Factam atq; collectam*, ex omnibus gentibus ecclesiã testis est euangelista Mathæus, dicto. cap. 28. Vbi Christus ipse cõcludit in hæc verba. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra, euntes ergo docete omnes gentes baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentes eos, seruare omnia quęcumq; mandauimus vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad cõsumationem seculi.

Pere

PEREGRINATIO IESU Christi.

CHRISTVS in Nazareth conceptus in Bethlehem nascitur. 8. die circumciditur, Deinde sistitur Dño in Hierusalẽ.

¶ Fugit in Ægyptum, redit, habitat quẽ in Nazareth.

¶ Natus. 12. annos disputat Hierosolymis in templo.

¶ Redit cum parentibus in Nazareth.

¶ Natus ferẽ. 30. annos baptizatur in Iordane, littoꝛe eius orientali. In Bethabara. In deserto ieiunat & tentatur à diabolo, a quo tandem ductus in Hierusalem super pinnaculum templi, deinde in montem excelsum.

¶ Venit Bethaphoram trans Iordanem, vocat Petruẽ Andream & Philipuẽ, in Caria Galileæ aquã in vinuẽ mutas nuptijs adest.

¶ Capernaĩ cum matre & suis paucis diebus manet.

* ¶ Hierosolymis sub pascha ementes & vendentes ex templo eicit.

¶ Hinc abiens moratur in Iudæa cũ discipulis suis, captus Ioanes.

¶ Abiens in Galileam venit Sichar Samariæ ad fontem Iacob 4. mensibus ante messem, Samariæ duos dies manet.

¶ Pergens in Galileam venit Canam vbi sanat filium reguli.

¶ In Nazarethi Synagogam ingreditur.

¶ Capernaĩ habitat. Incipit prædicare regnum Dei, Galileam totam perambulã docens in synagogis. Iuxta mare Galileæ vocat Simonem & Andream, Iacobum & Ioannem hinc Galileam totam peragraturus, primum reuersus Capernaum domum Simonis & Andree ingreditur.

¶ Diluculo in desertum egreditur, ac deinceps totam Galileam peragrat. Traicit mare Galileæ tempestuosum, venit quẽ in regionem Gergesenorum, vbi porci à demonibus merguntur.

Iterum transfretat Capernaum.

Egressus ad mare Galileæ vocat Matheum.

Reuersus Capernaum accumbit in domo Mathei.

Adit edes Iairi & archisynagogi.

Ascendit Hierosolymam ad festum pasche.

Abijt per fata sabbato secundo primo, discipulis spicas confrictibus & edentibus.

Alio sabbato Hierosolymis Synagogam intrat.

.. 2 inde

Peregrinatio Christi.

Inde secessit ad mare Galilææ, nauiculamq; ingreditur propter pressuram multitudinis.

Ascendit in montem. 12. Apostolos ex discipulis seligit, de beatitudinibus disserit.

In vna ciuitatū Galilææ leprosum curat, vbi cum propter vulgi de se sermonem non posset manifestè versari, secessit in desertum.

Intrat Capernaum. in Naim it.

A Simone pharisæo inuitatur.

Venit in domum suam Capernai.

Concionatur in nauicula in littore maris Galilæi.

Redit Capernaum, & domum.

Venit Nazareth, vbi à Synagoga expellitur: & præcipitandus in supercilium montis, in quo Nazareth sita est ducitur.

Deinde circuit ciuitates & vicos Galilææ. 12. Apostolos binos mittit annuntiatum regnum Dei, circumeundoq; (quantum videtur) Capernaū redit. Seorsum à turba se conuenientium, atq; hic iam ad illū redeunt apostoli perfuncti prædicationis munere. Ducit apostolos festos esurientesq; ex itinere in propinquum desertum, vt liberi à turba quiescant edantq;.

Transfretās mare Galilææ, secedit in desertum Bethsaidæ transmarinum, & cōfluente illuc quoq; turba subijt in montē cū suis, vnde iterū descendens, turbas docet ac pascit. 5. panibus & duobus piscibus, cumq; vellent eum regē creare, iterum in montē secessit.

Discipulis ad nauigantibus, Christus super mare ambulans insequitur, simul appellant ad littus terræ Genezareth, quæ est Bethsaidæ, & Capernai, pergunt Capernaum.

Versatur in Galilææ locis.

Secedit in partes Tyri ac Sidonis.

Redit ad mare Galilææ, per medios fines decapoleos.

Ascendit in montem vltra mare Galilææ, cibat turbam. 7. panibus & pisciculis paucis.

Nauigat in fines Magedam & Daimanutha.

Iterum transfretat mare Galilææ.

Redit Bethsaidam.

Exit in partes Cesarææ Philippi.

In monte Thabor transfiguratur.

Iter facit per Galilæam.

Ru-

Peregrinatio Christi.

Redit Capernaum & domum.

¶ Migrans ex Galilæa trāsit per mediam Samariam & Galilæā, ex hac præmittit duodecim discipulos suos Hierosolymam, ad festum tabernaculorum, mox occulte subsequens, præmittit nūcios Samariam, qui illi parent, à Samaritanis non recipitur, venit Hierosolymam, docet palam in templo, vltimo die festiuitatis pergit in montem Oliueti.

Diluculo redit in templum, mittit. 72. discipulos binos in omnē locum quo ipse venturus erat.

In Bethania à Martha suscipitur hospitio.

Per ciuitates ac castella ambulans, ac docens, Hierosolymam venit, vbi in domo principis pharisæorum cibum sumit: in encenjis ambulat in templo in porticu Salomonis, idq; hyeme.

Abit in fines Iudæ trans Iordanem, vbi Ioannes primum baptizabat, in Bethania Lazarum suscitatur.

Subducit se in Ephrem oppidū iuxta desertum quo ieiunauerat situm.

Hierosolymam sub festum paschæ clam ascendens cum duodecim discipulis, intrat Iericho & domum Zachæi.

Venit in Bethaniam ante sex dies paschæ, cenat cum Maria, Martha, & Lazaro.

Venit Bethphage iuxta montem Oliueti.

Intrat per Hierusalem, asino & pullo eius vestus, ingreditur in templum.

Vesperè egreditur in Bethaniam.

Post tridie manè Hierosolymam regressus in templo docet, vendentes ementesq; eijcit.

Vesperè egreditur Hierosolyma.

Rursus Hierosolymam venit docēs quotidie in templo, vbi quædam die cōtra Gazophylaciū sedens, offeretes munera expectat. Egressus templum secessit in montem Oliueti & interdum in templo docens vespere semper in eundem regreditur.

Hierosolymam redit paschalem agnum comesturus.

Post cœnam egreditur transtorrentem Cedron, in hortum villæ Gethsemani quæ erat in monte Oliueti, vbi ad iactum lapidis à discipulis recedens orat, tertioq; ad illos veniens, comprehensus est.

Hiero-

Peregrinatio Christi.

Hierosolymis primum ad Annam ducitur, deinde ad Cayphā, ad Pilatum in prætorium, ad Herodem, ad Pilatum in prætorium, a quo in atrio prætorij flagellandus traditur; foras educus populo ostenditur, in prætorium reducitur, foras iterum ductus morti adiudicatur.

Extra ciuitatem in Caluarie locum crucifigitur, in sepulchro conditur.

¶ Tertio die resurgens apparet Marię Magdalene, occurrit mulieribus missis ab angelo Hierosolymam nunciatum apostolis resurrexisse Christum.

Hic dicitur apparuisse Petro.

Comitatur euntes Emauntem.

Apparet Apostolis Hierosolymis. Primum absente Thoma, deinde iterum præsentem Thoma.

Postea Petro, Thomę, Nathanaeli, Chananeo, & filijs Zebedæi, alijsq; duobus discipulis iuxta mare Tiberiadis siue Galilee.

Præmissis. 11. discipulis in montem quendam Galilee ibi plusquam 500. fratribus simul apparet.

Inde discipulos suos Hierosolymam duxit.

Deinde visus est Iacobo. 1. Cor. 15.

Eductis discipulis suis in Bethaniam ex monte oliuarum in celum sublatus est: illis videntibus.

¶ Post Ascensionem in celum.

¶ Primum visus est Stephano Acto. 7.

Deinde Paulo. 1. Cor. 15.

Tertio Ioanni Apostolo in Pathmo. Apoca. 1.

AUTHORES QVI

IN HIS COMMENTARIIS CITANTVR:

vel ex quibus hæc desumpta sunt.

Augustinus.	Bernardus.	Cicero.
Amrosius.	Basilus.	Caictanus.
Athanasius.	Beda.	Couarrubias.
Anastasius papa.	Boetius.	Castro.
Aristoteles.	Budeus.	Claudianus.
Albertus magnus.	Berosus.	D
Aquila. (scus.)	Blondus.	Dionisius.
Alexander aphrodisi-	Bassarion.	Dydimus.
Ammonius.	C	Driedo.
Apuleius.	Cyprianus.	Diogenes laertius.
Antonius Nebrifensis.	Chryostomus.	Diodorus siculus.
Andreas de Vega.	Cirilus.	Drutmaari.
Adamus.	Clemens Alexandrinus.	Damasus.
Areha.	Casianus.	Dominicus nanus.
Æmilius.	Casiodorus.	E
Abdias.	Cato.	Eusebius.
		Epiphanius.

Euthymius.
 Eucherius.
 F
 Faber.
 Fulvius.
 Ferus.
 G
 Gregorius papa.
 Gregorius nicenus
 Gregor. naziacen.
 Gratianus.
 Glosa ordinaria.
 Gerson.
 Galatinus.
 Galenus.
 Georgius agricola.
 Ganeius.
 Genebrardus.
 Guillelmusperald.
 Georgius ederus.
 Guillelmus Parifi.
 H
 Hieronymus.
 Hylarius.
 Homerus.
 Horatius.
 Heraclytus.
 Hierony. ab oleaf.
 Herodianus.
 I
 Ignatius.
 Isidorus.
 Iustinus martyr.
 Innocentius papa.
 Ireneus.
 Iosephus.
 Iacobus de Valétia.
 L

Leo papa.
 Laſtantiuſ firmia.
 Lucianus.
 Lira.
 M
 Maximus.
 Mantuanus.
 Macrobius.
 Mercuri^o trifinegif.
 Melchior cano.
 N
 Nicephorus.
 O
 Origines.
 Ouidius.
 Orpheus.
 Oſiander.
 P
 Pagninus.
 Petrus lombardus.
 Philo Iudæus.
 Plato.
 Plinius.
 Plutarchus.
 Plautus.
 Proculus.
 Ptholomeus.
 Primafius.
 Pintus.
 Phalaris.
 Petrus aureolus.
 Philonius.
 Plotinus.
 Philo platonius.
 R
 Rupertus.
 Rabbi AnKelos.
 Rabbi Salomo.

Rabbi Moſes.
 Remigiſ.
 S
 Septuaginta inter.
 Symmachus.
 Scotus.
 Strabo.
 Seneca.
 Suidas.
 Simplicius.
 Sophonius.
 Suetonius.
 Soto.
 Sidonius.
 Sabelicus.
 Solen.
 T
 Thomas de aquin.
 Tertulianus.
 Theophilatus.
 Theodoretus.
 Theodorus.
 Theophrastus.
 Turre cremata.
 Titus liuius.
 Themiftocles.
 Trejo.
 Titelmanus.
 Theodozius.
 Thomas hibernic^o
 Targum hieroſol.
 V
 Vintenti^o lirennēf.
 Valerius maxim^o.
 Volateranus.
 Virgilius.
 Vatablus.
 Vualdenſis.

COMMENTARIA IN SA-
 CRO SANCTVM D. MATHÆI EVAN-
 GELIVM.

Authore Fratre Gaſparo à Nelo Auguſtiniano, Theo-
 logia Magiſtro.

Ac Rectore Collegij D. Gabrielis, Et ſacrorum librorum
 primo apud Valliſoletanos interprete.

GENEALOGIA CHRISTI. Cap. I.

IBER Genera-
 tionis Ieſu Chriſti
 filij David, filij A-
 brahæ. Abrahæ ge-
 nuit Iſaac. Iſaac autē genuit Ia-
 cob. Iacob autē genuit Iudam &
 fratres eius. Iudas, autē genuit
 Phares & Zarā de Thamar.
 Phares autē genuit Eſrō. Eſrō
 autē genuit Arā. Aram autem
 genuit Aminadab. Aminadab
 autē genuit Naaffon. Naaffon
 autem genuit Salmon. Salmon
 autē genuit Booꝝ de Raab. Booꝝ
 autē genuit Obed ex Ruth. Obed
 autē genuit Ieſſe. Ieſſe autē genuit
 David Regē. David autē Rex
 genuit Salomonē ex ea qua fuit
 Uria. Salomon autē genuit Ro-
 boā. Roboā autē genuit Abiā.
 Abias autem genuit Aſa. Aſa
 autē genuit Ioſaphat. Ioſaphat
 autē genuit Iorā. Iorā autē genuit
 Ozīā. Ozīas autē genuit Ioathā.
 Ioathā autē genuit Achāz. A-
 chāz autē genuit Ezechīā. Eze-
 chias autem genuit Manaffem.
 Manaffes autem genuit Amō.
 Amō autem genuit Ioſiam. Io-
 ſias autē genuit Iechoniā & fra-
 tres eius in trāſmigrationē Baby-
 lonis, & poſt trāſmigrationē Ba-
 bylonis Iechonias genuit Sala-
 thiel. Salathiel autē genuit Zoro-
 babel. Zorobabel autem genuit
 Abiud. Abiud autē genuit Elia-
 cim. Eliacim autē genuit Aꝛor.
 Aꝛor autē genuit Sadoc. Sadoc
 autē genuit Achim. Achim autē
 genuit Eliud. Eliud autē genuit
 Eleāzar. Eleazar autē genuit
 Mathan. Mathan autē genuit
 Iacob. Iacob autem genuit Io-
 ſeph Virum Maria, de qua
 natus eſt Ieſus. Qui vocatur
 Chriſtus.

Luc. 13. e.
 Gen. 21. e.
 25. d.
 Gen. 29.
 d. 39. g.
 1. Para. 2.
 a.
 Ruth. 4. d.
 2. Re. 12.
 f.
 2. Para. 3.
 b.

2. Par. 36
 a. b.
 4. Re. 14
 c.
 1. Para. 3
 c.

A Omnes

Omnes itaq; generationes ab Abraham usq; ad David generationes quatuordecim: & a David usq; ad transmigratiōne Babylonis, generationes quatuordecim: a trāsmigatiōne Babylonis usq; ad Christum, generationes quatuordecim: Christi autem generatio sic erat.

Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in utero habes de spiritu sancto. Ioseph autem vir eius cum esset iustus:

et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. Hac autem eo cogitate, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph dicēs: Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est: pariet autem filium, et vocabis nomen eius Iesum, ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorū: hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est a Domino per prophetā dicentē.

Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium, et vocabitur nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus. Exurgens autem Ioseph a somno, fecit

sicut praecepit ei angelus Domini: et accepit coniugem suam: et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitū, et vocabit nomen eius Iesum.

Ad literam.

LIBER generationis Iesu Christi. Nec huic narrationi obstat quod Esai. c. 53. ait generationē eius quis enarrabit?

Quū in illo loco Esaias de generatione diuina vel de resurrectione (Quā pater cœlestis vocauit generationem Psalm. 2. Ego inquit hodie genui te vt Paulus explicuit Acto. 13.) vel de posteritate eius, quæ innumera fuit, intelligatur. Quis enim sufficet enarrare ineffabile mysterium diuinæ generationis? Quis etiam poterit explicare humanis verbis inenarrabile mysterium resurrectionis eius? Quis deniq; numerare poterit multiplicatam prolem credentium, quibus dedit potestatem filios Dei fieri qui nō ex sanguinibus, sed ex illo nati sunt: quod si intelligatur de generatione humana, vt Leo Papa intellexit: Quis etiam poterit explicare modum ineffabilem incarnationis? Nam si Mathæus ait: liber generationis IESU Christi: non tamen explicat modum incarnationis. Vnde Leo papa explicans illa Esaiæ verba ait. In Domino nostro Iesu Christo filio Dei non solum ad diuinam, sed ad humanā spectat naturam: Generationē eius quis enarrabit: Vtramq; substantiam in vnam conuenisse personam, nisi fides credat, sermo non explicat.

Filius David. Filius pro eo qui genus ducit

Esai 53. I. locus Esai. explicatus.

Acto. 13. f.

Ioan. 1. Leo Papa

De Christi genealogia S. Tho. 3. p. q. 31. art. 3. disputat.

Mala. 3. a

Mala. 3. a ducit ab aliquo. Heb. Sic Malachiæ 3. purgauit filios Leui, id est, descēdentes a Leui.

Explicatur mysterium litteræ HE in omnis litterarum. Filij Abraham. Nomē Dei tetragramaton, hoc est: IEHOVAH, trinitatem & Christi humanam naturam representabat cuius secunda & quartalittera erat HE, Quæ sonat esse, per quā significabatur filius: Quoniam per ipsum omnia facta sunt, & habent esse.

Roma. 1. d. De quo ait Paulus ad Romanos. i. i. c. ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Sed quoniam sumpturus erat humanam naturam, hæc littera duplicatur: vt significet in Christo duas naturas diuinam, & humanā. Sed semper est vna littera, quia Christus est vna persona. Sūt enim duæ naturæ in vno supposito, & ponitur in fine nominis IEHOVAH? hæc littera HE, per quam significabatur humanitas, quoniam in fine, in nouissimis diebus, filius Dei humanam naturam sibi in enarrabili modo copulauit. Hinc intelliges cur Deus hanc litterā HE. addidit nomini Abraham, quæ est ea, quæ in fine ad mirabilis huius nominis quatuor litterarum ponitur. cū enim vocaretur Abram, vocatus fuit a Deo Abraham. Voluit enim Deus significare filium suum ex semine Abraham carnem sumpturū, ideo enim litteram per quam Christus significabatur in illo ineffabili nomine, tribuit Abraham: vt ostenderet filium Dei, fore filium Abraham secundum humanā naturā. De eo. n. in hoc loco ait Mathæus liber generationis Iesu Christi filij David, filij Abraham. Qui cū secundū humanitatem, sit filius Abraham secundū diuinitatem tamē antequā Abraham, inquit, fieret ego sum.

Cur Deus addidit litteram h. nomini Abraham.

Io. cap. 8. Esai. c. 16. a. Ex Ruth. Per periphrasim vocatur hæc Ruth ab Esaiā petra deserti emittē (inqt. c. 16.) agnū dñe dñatorē terræ

dē petra deserti. Erat. n. RVTH petra quædā gētilitatis, quæ a vero Dei cultu erat deserta: vide Hieronimum. Hier. Esai. 16.

Iosias autem genuit IECONIAM. Iosias genuit Ioacim, Ioacim autem genuit Ioachim vel Ieconiam vi. 4. regum. 23. g. 24. b. reliquit ergo euangelista filium Iosias & annumerauit Nepotem dicendo Iosias autem genuit Iechoniā. Aliter exponit Hieronymus Dani. 1. vi. c. sequenti in illa verba (in diebus Herodis Regis. 4. R. 23. g. 24. d. Hieron.

Iosias autem genuit Iechoniā. Hic Iechonias qui sic etiā appellatur. 1. p. c. 3. c. dicitur Ioachim. 4. reg. 24. b. 2. par. 36. 4. Reg. 24. b. 2. Par. 36. b.

In transmigratiōne Babylonis. Vel in exilio Babylōnico. I. instāte exilio aut in deductione in Babylōnē, exiliū appellat Euāgelista trāsmigatiōnē, rei acerbitatē, verbi lenitate tēperando.

Iechonias genuit Salathiel. In sacra scriptura eadem res multis nominibus significari solet. Ochozias enim Rex, appellatur. 2. par. 21. Ioachaz, & in c. sequenti in principio vocatur Ochozias, & eodem. c. etiam appellatur Azarias secundum litteram hæbraicā. Nā vbi nos legimus igitur Ochozias filius Ioram descendit. Legitur descendit autem Azarias filius Ioram & c. Italegit glosa ordi. ¶ Hic Iechonias qui sic vocatur apud Matheum: apud Lucam. c. 3. dicitur Neri: in libris vero regum & paralipomenon vt superioribus annotauimus vocatur Ioachim. ¶ Et qui apud Mathæū & Lucā vocatur Zorobabel, in. 3. c. Nehemiæ vocatur Barachias. Qui autem Salathiel, dicitur Mesezebeel. Is autem quē Lucas vocat Refam, primo paralipomeno. c. 3. & Nehemiæ. 3. dicitur Miscol la. Proinde quod illic dicitur, Miscol la filius Barachias filij Mesezebeel: idē est, ac si diceretur apud Lucam: Refa filius Zorobabel filij Salathiel. Et hæc

Hier. Esai. 16.

4. R. 23. g. 24. d. Hieron.

1. Paral. 3. c.

4. Reg. 24. b. 2. Par. 36. b.

Regula:

fic se habere patet ex Chronographia Philonis citantis. 70. seniores.

Quare ordo generationis Christi ductus fuerit vsq; ad Ioseph.

Iacob autem genuit Ioseph virum M A R I A E de qua natus est Iesus? Quid ergo (dicet aliquis) pertinet ad dominum generationis ordo deductus vsq; ad Ioseph? Certe pertinet multum, nam quando Euangelista scribebat: iudæis erat exploratum, Ioseph ex eadem tribu esse: ideo enim ambo in Bethleem censentur, vt de vna videlicet stirpe generati: ac beatam virginem nullos fratres habuisse historia omnes consentiunt. Itaq; viro contribuli nupte rat: quod ergo populo tunc iudaico notum erat, non erat opus vt Euangelista scriberet, id docuit, Ioseph a Dauid descendisse: quia vna re, & seruauit consuetudinem scripturarum, qua mulierum in generationibus ordo non textitur, & verè docuit id de quo poterat esse cõtrouersia: nam quod Maria ex eadem familia esset vt quod eo tempore plebi notissimum erat non putauit Euangelista admonendum.

Cum esset desponsata Mater Iesu Maria Ioseph ante quam conueniret. Scilicet in eandem domum. Nam desponsata quidem erat Maria, sed nondum a Iosepho domum ducta. Ideo Angelus dicit ne metuat eam adiungere sibi: id est desponsam ducere.

Vocabis nomen eius Iesum. Verè igitur Christus dixerat per Esaiam. c. 49. Dominus ab ytero vocabit me & de ventre matris meæ recordatus est nominis mei; ecce Angelus ait Ioseph, vocabis nomen eius Iesum. Et Luca: 1. idem ad virginem.

Christus vocatur. Saluator, salus, salutare in sacra scriptura.

Vocabis nomen eius Iesum ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Christus in sacra scriptura vocatur saluator, salus, salutare. Appellari saluatoris cõstat ex eius nomine Iexua dixit enim Angelus: vocabis nomen

eius Iexua. Pro quo interpres græcus posuit hoc nomen ΙΗΣΟΥΣ Latinus vero Iesus. Et hoc idem nomē Iexua literis hebraicis est in titulo crucis scriptum. Volens autē Angelus ostēdere hoc nomen significare Saluatorem subdidit: ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Sic etiam eum vocat Dauid psalmo. 24. dirige me in veritate tua & doce me quia tu es Deus saluator meus. Et Esaias c. 12. Ecce Deus saluator meus & Zach. 9. b. Rorate &c. Zacharias c. 9. exultate filia Sion iubilate filia Hierusalem ecce Rex tuus venit tibi iustus, & saluator. Quem locum Mathæus. c. 11. & Ioannes c. 12. de Christo interpretatur. Haba. 3. Ego autem in dño gaudebo, exultabo in Deo Iesu meo. Hoc fuerat aperte adūbratū in Ioseph, qui cum fratres quereret, fuit ab eis venditus, & postea mundi saluator appellatus. Vt sacra scriptura narrat Gen. 37. Appellari autē salus, indicat Dauid dicens. Dominus illuminatio mea, & salus mea. Et Esaias c. 12. factus est mihi in salutem. Vocari autem salutare, innumera indicant testimonia. dd. psalmo. 52. Quis dabit ex Sion salutem re Israel. Et psalmo. 84. Ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Hoc est salutare illud de quo dicebat Esaias capit. 40. Videbit omnis caro salutare Dei. Ita enim hunc locum iuxta. 70. citat Diuus Lucas cap. 3. pro quo communis versio habet: & videbit omnis caro, pariter quod os domini locutum est. Hoc intelligēs. Iustus Simeon dicebat: Nunc dimittis seruum tuum Domine &c. Quia viderunt oculi mei salutare tuum. Hoc salutare desiderabat Iacob quando dicebat Genesis. 49. Salutare tuum expectabo domine. Vbi Iacob

Psal. 24. a. Esai. 12. a. Zach. 9. b. Mat. 21. Ioan. 12. b. Hab. 3. d.

Ge. 37. & Psal. 26. a. Esai. 12. a. Psa. 52. b. Psa. 84. b. Esai. 40. a.

Luc. 3. a. Luc. 2. c. Ge. 49. c.

Gene. 49 Thargū.

Thargum Hierosolimitanum ita habet. Dixit pater noster Iacob non expecto redemptionem Gedeonis filij Ioas, quæ est salus temporalis, neq; redemptionem Sansonis, quæ est salus transitoria: sed expecto redemptionem Christi, siue Messia filij Dauid. Hactenus Thargum. Reuolue diuinam scripturam, & inuenies Messiam, salutem, salutare, saluatorem appellatum. Augustinus in oratione contra iudæos, paganos, & Arrianos, asserit: librum Græcè conscriptum fuisse a quadam Sibilla, tali ordine, & artificio, vt literæ quæ erant in cardinum capitibus, hæc verba continerent. Iesus Christus Dei filius saluator.

D. Augu. in oratione contra iudæos. c. 16. 6. to.

Esai. 93. Virginitas Mariæ insinuat. Pagniaus Aquila.

Esai. 4. A Esai. 45. b

Ecce virgo in vtero habebit & pariet filium. Hoc etiam significare nobis voluit idem Esaias c. 53. dicens. Ascendet sicut virgultum coram eo & sicut radix de terra sitienti, pro sitienti, est in Hebraico, (Thiah) quæ dicitio significat rem sitientem, desertam, & inuiam. Pagninus vertit sicut radix de terra deserti. Aquila sicut radix de terra inuia. Admirabilis profecto interpretatio. Nam quæ est hæc terra absquæ via, perquam nemo vnquam ingressus est, ex qua hæc diuina radix exiuit, nisi virgo ista gloriosa Dei genitrix, ex qua natus est diuinus noster Emanuel? De hac terra intelligitur id quod in capit. 4. dixerat idem Esaias. In die illa erit germen domini in magnificencia & gloria & fructus terræ sublimis. Et cap. 45. Rorate celi de super & nubes pluant iustum aperiantur terra & germinet saluatorem. Dixerat sublimem fructum terræ futurum esse, & volens modo eum fructum explicare ait, eum esse saluatorem. Vide qualem fructum hæc inuia & gloriosa terra produxit, mundi saluatorem. Quod in hoc loco aperte in-

dicaui dice ns. Ecce virgo concipiet & pariet &c. Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum. Similis loquendi modus. 2. Reg. 6. est. Michol filia Saul, non est natus filius vsq; in diem mortis suæ: Dicitio ergo illa donec & illa (vsq;) aufert dubitationem pro eo tempore quo poterat haberi. Suspiciari poterat Christum esse filium Ioseph: quare vt hæc suspicio tolleretur, ait Euangelista quod Ioseph non cognouit Mariam donec peperit filium suum: ex quo fit, non esse filium Iosephi. Dubitari etiã poterat an Michol habuisset aliquando filios: & vt scriptura tolleret hoc dubium ait: quod non est natus ei filius vsquē in diem mortis suæ.

Vide hæc & virgine prophetiã explicatã in principio in secunda no taverim Esai. Donec, quia indicet in scriptura.

Admores.

Liber generationis Iesu Christi. Hic est Liber ille (inquit Hieronymus) Intus & foris scriptus hic secretus & publicus. Hic apertus & opertus hic paginis superioribus videndus interioribus non videndus, quia incomprehensibilis. Intus siquidem scriptus est cum propheta dicit generationem eius quis enarrabit? Foris scriptus est cum Euangelista ait: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Intus scribitur cum Deus dicit: eructauit cor meum verbum bonum. Foris scribitur cum Esaias vaticinatur: Ecce virgo concipiet & pariet filium, & vocabitur nomē eius Emanuel: Intus scribitur cum per Ioannē dicitur: in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Foris scribitur per Mathæum. Christi autē generatio sic erat: Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph. Intus scribitur: inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Quid vtiq; habens verbum Domini, verbum

D. Hiero. 4. to. de vera circumcissione. Christus liber scriptus intus & foris. Esai. 53. e. Psal. 44. a. Esai. 7. a. Ioan. 1. a. Mat. 1. c.

bum carnem factum sub lege. Foris scribitur cum Apostoli interrogati quis esse dominus diceretur: alij dicerent Heliam, alij Hieremiam, alij autem vnus ex prophetis responderent. Intus scribitur cum Petrus exclamat. Tu es Christus filius Dei viui. Vnde & scripte Dominus non reuelauit tibi Petre (inquit) istud caro & sanguis sed pater meus qui in caelis est. Foris scriptus est liber iste cum Dominus ait esurij. Intus scribitur cum quinq; panibus multa millia hominum saturauit. Foris scribitur cum amici morte lachrymatur. Intus scribitur cum ipsum quem flebat, exuscitat. Foris scribitur cum affigitur cruci: Intus scribitur cum paradysum latroni promittit in cruce. Foris scribitur cum in cruce spiritum moriens secundum rationem humanæ carnis: emittit. Intus scribitur, cum in passione sol fugit, dies absconditur, terra concutitur. Foris scribitur, cum sepelitur. Intus scribitur cum tertia die sepulchri liminibus remotis erupit in lucem: foris scribitur cum Apostolis clauorum & lanceæ vulneribus ostendit se carnem etiam postulat. Intus scribitur cum inter eosdem Apostolos clausus ostijs qui intrare visus non est, aperit. Hæc Hierony. Scribamus igitur nos librum istum, in nobis ipsis intus & foris: intus credendo, & foris confitendo. Corde enim creditur ad salutem. Foris per sanctam conuersationem, intus per internam erga Christum dilectionem. Foris glorificando & portado Deum in corpore nostro, intus toto corde illum anhelando. Foris stigmata Domini nostri Iesu Christi portado, intus cupiendo dissolui & esse cum illo. Sic enim erit vnusquisque nostrum liber scriptus intus & foris. Deu. 3. præcepit Dominus vt in la-

tere arca fœderis liber legis recoderetur. Iustus & pius liber est legis, in corde enim & in ore eius lex & naturalis & diuina scripta est: Arca verò fœderis caro Christi est, cuius morte reconciliati sumus Deo: per latus vero arca, plaga lateris Christi significatur: librū ergo istū in hac coelesti atq; admirabili arca recodamus, hoc est, nos ipsos totos in latere Christi reponamus. Ponite corda vestra (inquit Regius vates) in virtute eius. Imo non solum corda sed & os, & manus, omniaq; nostra, in arca ista fœderis custodiamus, si perpetuo seruari cupimus. *¶ Liber generationis &c. Abraham genuit Isaac &c. Gene. 28.* Legitur scalam vidisse Iacob cuius cacumen coelum tangebat &c. Scala hæc figurabat posteritatem ipsius Iacob, quæ ne dum in longum protrahenda erat, sed etiam in altum eleuanda, vt nulla talis esset natio iuper terram: imò in tantum eleuanda erat: vt ex ipsa prodiret qui coelum suis aperiret. Gradus huius scalæ sunt generationes illæ, quas in hoc loco Mathaus enumerat. Isaac, inquit, genuit Iacob &c. Supremus huius scalæ gradus cui & Dominus innixus fuit, est Ioseph vir Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. Huic, inquam, innixus est Dominus, quoniam eius ope & pia vocatione indigens vteretur Deus incarnatus de loco ad locum fugiens Herode persequente. Latera duo huius scalæ sunt Abraham & Dauid, quibus peculiariter, hoc est, interposito iuramento promissus est Christus. Per memetipsum iuravi (inquit Dominus Abraham) quia non percisti filio tuo propter me, in femine tuo benedicentur omnes tribus terræ. Rursum iurauit Dominus Dauid veritatem &c. Scala hæc vsque ad celum pertingit: quia vsque ad incarnationem filij Dei generatio hæc perue-

Deut. 31. Figura.

Psal. 47. c. D. Bo. de dect. core dia. c. 76.

Gene. 28. c. Figura.

Gen. 22. c.

Psal. 131. b.

peruenit. Deus innixus fuit scalæ: quia semini Abraham diuinitas se coniunxit in vnitatem personæ, angeli descendentes significabant hoc mysterium incarnationis patribus manifestandum: ascendentes Angeli præfigurabant patres fide deuotione & gratiarum actione ascensuros in Deum. Ascendamus igitur & nos cum Angelis, & patribus antiquis, tanti benefici consideratione: ascēdamus in Deum vsq; agētes illi maximas gr̃as pro tanto munere nobis collato: ascēdamus per virtutum gradus donec videamus Dominum Deum nostrum in Sion. *¶ Liber generationis Iesu Christi.* Hæc generatio Christi est quarta inter homines, & admirabilis generatio. De qua Dominus ait Gene. 15. generatione autem quarta reuertetur huc. Quæ dicta fuerunt a Deo (inquit Galatinus) cum Abraham Aegyptiacam captiuitatem nuntiaret, quæ animarum captiuitatem in inferno præfigurauit. Verum enim uero nonnulli iuniorum iudeorum exponunt has quatuor generationes, annos fuisse quadringentos, asserentes vnamquamq; earum, annorum fuisse cētum. Quorum quidem expositio nulla est. Quoniam vel computant hos annos a tempore prolatis prophetiæ, vel ex quo capiti ipsa captiuitas Aegyptiaca: quod vtrumq; falsum est. Nam si ab eo tempore computent, quo prophetia prolata fuit, multum tempus supra quadringētos annos decurrisset inuenient. Si vero a principio ipsius captiuitatis, non complebitur prædictus annorum numerus. Cui captiuitas ipsa pluribus quam decem & ducentis non durauerit annis. Quidam verò alij volunt & præsertim R. Selomo ipsas quatuor generationes fuisse patrem, filium, Nepotem &

Vide etiā hanc figuram infra explicatā a Kuper.

Psal. 83. d.

Generatio Christi est. 4. inter omnes. Gene. 15. d. Galati.

R. Selo.

ab Nepotem. Quorum quoque expositio falsior est prima. Quia quatuor hæ generationes aut a tempore prophetiæ numeranda sunt aut a captiuitatis ipsius exordio. Quod si eas a tempore prophetiæ numerauerimus, septem & non quatuor insistentur generationes. Quæ sunt, Abraham, Isaac, Iacob, Iudas, Pares, & Soron, & Caleb. Si autem eas ab initio eiusdem captiuitatis computauerimus vt R. Selomo facit, qui computat Iudam, Pares, & Soron, & Caleb, pauciores quā quatuor erunt. Nam Iudas & Phares filius eius antequam Aegyptum ingrederentur nati erant. Vt patet Gene. 45. c. Quare subtiliore indagatione a nobis videndum est, quid quatuor generationes istæ significent. Itaque notandum est quatuor inueniri hominum generationes. Prima fuit Adæ, qui sine viro & muliere procreatus est. Secunda verò Eua, quæ ex viro atque muliere producta est. Cum ergo iuxta Aristotelis doctrinam eadem sit contrarietatis differentia, opus est poni & alteram: Nam si nigrum inuenitur & album inueniri necesse est: si dulce reperitur & amarum quoque reperiri concedere oportet: idcirco necessarium est duabus generationibus præmissis oppositas duas assignari. Opposita igitur generationi Adæ qui absq; viro & femina productus est, tertia generatio est: quæ omnes cōmuniter ex viro & muliere generantur. Contraria verò generationi Eua quæ de viro absq; femina formata fuit: Quarta datur generatio: quæ Messias absq; viro de muliere natus erat. Quapropter sic exponenda sunt verba antedicta. Generatione quarta reuertetur huc id est adueniente Messia gener-

Gene. 49

neratione ex captiuitate inferni liberantur & ad patriam coelestē à qua propter Adæ peccatum expulsi fuerant ipso Meisia duce reuertentur.

Nō parum ad virtutē conducit ex bonis ac nobilibus gigni Prou. 17. a.

¶ *Liber generationis Iesu Christi filij David filij Abraham.* Ex ijs parentibus iustis & nobilibus ortus est Dominus, vt discamus non parum ad virtutem cōducere ex bonis ac nobilibus parentibus gigni. Gloria filiorū (inquit Salomon) patres eorum. Nam qui à bonis parentibus genitus est, naturalem quandam inclinationem ad bonum, vt in plurimū, ab ipsis parētibus suscipit: quoniam ab illis corporis complexionē deducit: quæ si bona est, nō paruum est ad virtutem adiutoriū, & incitamentum, vt Aristoteles libr. 1. Politicorū. c. 4. ait. Vt ex hominibus hominem, ex bestijs bestia, sic ex bonis bonū videmus generari. Sed natura quidem hoc vult: attamen plerumque non potest. Hæc Arist. ¶ Præter illam inclinationem quam à parentibus suscipiunt filij, inest etiam filijs naturalis quædam parentum suorum imitatio, quæ multis magnū est, semperquē fuit virtutis adiumentū. Nā iuvenes qui aliqui indolis habēt, ne degenerare videantur: solent maiorū suorum dignitatem & virtutē emulari, & ad paternarum laudum aspirare felicitatē. Sic Philippi nomen Alexandrum, sic maioris Africani gloria minorem Scipionē, sic Iulij Cæsaris fama Octauium excitauit. Hæc est illa filiorum gloria, quæ ex parentum nobilitate & virtute oritur vt bonus & studiosus ille cre datur, quia bonorum est filius. Pro hac sententia est quod Aristoteles loco præfato ait. Elenam apud Theodorum, in sui laudē dixisse, ex dijs (inquit illa) ab vtraquē stirpe prægnatam, qui quam apellabit seruam. Et D. Pau. in ea quæ

Aristo.

Aristote.

Rom. 11

est ad Roma. Epistola ait. Si radix sancta & rami. Sic ex Abraham ortus est Isaac, & ab hoc genitus est Iacob, & tandem ex ijs, nata est Maria, & ex Maria Iesus, qui vocatur Christus.

¶ Ad eundem modum de malis sentiendum est. Quoniam ex prauis parentibus procedūt fermē filij peruersi, paternę iniquitatis imitatores, quę admodum ex cicuta oritur fructus vitulētus, aut ex sentina aliqua defluit aqua putrida & sordida. Et hoc ipsū Salomonis testimoniō comprobatur qui in lib. sapientiæ ait. Ex iniquis enim omnes filij qui nascūtur, testes sunt nequitie aduersus parētes in interrogatione sua. Tã vera semper hæc sententia reputata est, vt veteri adagio celebretur quod ait. Mali corui malū ouum.

¶ Non sunt autem hæc omnia tam inuariata lege firmata vt contrarium euenire non possit. Nam aliquando accidit vt ex bonis parentibus mali procedant filij: tanquam pestilens fructus ex arbore bona, aut aqua amarulenta de dulci fonte profluens. Sic ex Isaac natus est Esau, ex Davide Absalon, alijsquē Reges idolatræ. Et vt ad prophetas deveniamus historias: Scipionis Africani filius (vt de illo refert Valerius Maximus) vecors & ignauus fuit. Quinti Fabij Maximi Imperatoris clarissimi filius tam perditā luxuria vitam egit: eodem Valerio referēte) vt bonis omnibus paternis sit illi ab Urbano prætorē interdictū. E contrario verò ex malis parentibus etiam aliquando oriuntur boni & virtutis studiosi filij, quemadmodum rosæ de spinis. Nam ex Achaz pessimo Rege & idolatra, natus est filius fidelis ac sanctus scilicet Ezechias. Et Iosias ille Rex sanctus qui tulit abominationem impietatis cuius memoria

Ex prauis parētibus fermētē per prodeunt prauū filij.

Sapient. 4.

Aliquādo tñ ex bonis parentibus mali procedunt filij & eorum.

Valerius Maximus.

4. reg. 1. 6

(vt

Eccle. 4. 9. a.

(vt inquit ecclesiasticus) quasi mel in dulcabitur, filius fuit impij Amon. Christus etiam ex ignobilibus & aliis quibus iniquis parentibus qui in hac genealogia texuntur nasci voluit: vt ex iniquis & ignobilibus progeniti, parentum mores non imitentur. ¶ Sed hæc rara sunt exempla, quod verò frequenter euenit, est: malos ex malis parentibus generari: & bonos ex bonis: nam vt Mantuanus ait: qui viret in folijs, venit à radicibus humor: & patrum in natos abeunt cum semine mores.

Mantua.

Gene. 5. a

¶ *Liber generationis.* Gen. 5. dicitur: hic est liber generationis Adæ. Expende quanti faciat Deus hominis generationes, vt scilicet velit earum librum scribi, ideò voluit quatuor chronographos summa cum diligentia generationem humanā ipsius enarrare: innumeraverò & præclara gesta sua quę in deitate operatus est, voluit perpetuæ obliuioni tradi. Vbi enim liber bellorū dñi, & alij, quibus, gesta quæ fecit ad rubū mare & ad torrētes Arnon enarrētur: omnia perire voluit: humana verò generationis librū seruari. Gene. 10. iterum ait scriptura: hæc sunt generationes filiorum Noe, vt expendas quanti facit Deus iustos, & horum progeniem, quod scilicet tanquam peculiū eos numerare voluit: & propter iustorū progeniem enumerare voluit semen reproborum, neq; mirum si filios enumerat: qui capillum numerum optimē nouit: nec vnum ex eis perire finit.

Magni facit Deus hominis generationes.

Gen. 10. 3

Luc. 12. a

¶ Docet nos & hic curare progenies nostras: & scire vnde orti simus: vt ex parentum imitatione, si boni sint, ad bonum prouocemur: si verò mali, ab eorum moribus deflectamus. Esaias cap. 51. attendite ad Abraham patrē vestrum & ad Sarā quæ peperit vos,

sed de hoc satis superius.

¶ *Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus.* Hanc Christi genealogiā adumbrat scala Iacob de qua Gene. c. 28. vt superius dicere incipiebamus. Quid. n. est scala illa tātæ altitudinis, nisi hæc feminis series quam in hoc capite, Euangelista narrat? Eius namq; gradus scilicet supremus est, cui & Dominus fuit innixus, non alius quam Ioseph, in hac generatione nouissimus, vir Mariæ, de qua natus est Iesus qui vocatur Christus. Nō ne scilicet innixus fuit Dñs, cum huius paterna ope, & pia vegetatione indigens, vteretur Deus homo factus, de loco ad locum fugiens, Herode persequente, pupillus in hoc mundo, id est, absq; carnali patre genitus? Vidit igitur scalam summis suis innixū habentem Dominum, tangentem cœlos, aperiētēq; cœli portā, & tali figura præuidit Iacob sibi innixum Dominum generationem suam. i. de se incarnatum habituram per quam cœlos attingeret: & portam cœli, hæcenus clausam hominibus, introiret. Et hoc somniū, rei congruit, ac tempori, secundū personam vel negotium eius qui vidit. Tūc enim ibat cum benedictione Dei, & præcepto patris sui, vt vxorem acciperet de filiabus Laban auunculi sui: cum fide & spe eius, quæ ad auum ipsius facta est repromissionis. Vidit & angelos ascendentes & descendentes per eam: Angeli Dei, id est, nuntij, sancti prædicatores sunt, veritatis nuntij, vel testes vtriusq; diuinę pariter & humanę generationis Christi. Hi nunquam sursum & deorsum fixi consistunt: nunquam enim purum Deū, aut purum hominem, prædicant esse semen Abraham Iesum Christum, sed sursum ac deorsum in offenso pede curren

Gene. 28. Figura.

currentes, dicunt ascendentes, quia in principio erat verbum: dicunt descendentes, quia verbum caro factum est: descendendo Deum hominem factum, ascendendo fatentur Deo hominem unitum, idcirco recte duo generationis huius praedicatores, Mathaeus & Lucas, ascensum hunc & descensum sibi diuiserunt: ut ille ab Abraham descendere usque ad virginis uterum: hic ab ipso qui putatur filius Ioseph ascendere usque ad Deum. Haec Rupertus in Genes. 22.

Ex qua natus est Iesus. Ecce iam manifestam victoriam verbi Dei adeptam ex Sathana: ab exordio enim mundi, pro sua virili conatus est demon, concipere filium Dei erga homines saluandos frustrare, non tamen potuit. Hic erat draco ille qui capita septem, & cornua decem habebat: & qui a mundi constitutione & principio persecutus est mulierem illam pregnantem, id est, ecclesiam catholicam cuius filium vincere & occidere voluit: minime tamen potuit: sed potius vicit Dei verbum: confringendo primum, septem capita eius, hoc est septem mundi regna illi obtemperantia, & lineam de qua nata est virga Iesse illesam conservando. Ecce iam ex virgine Maria natus est Iesus, qui vocatur Christus. Hic est Leo ille de tribu Iuda, qui non solum nascendo, sed resurgendo, vicit draconem antiquum. Existimabat namque serpens iste, adhuc consilium Dei impedire posse: si Christum interficeret. Deceptus tamen fuit. Nam Christi mors fuit velut seruitus & captiuitas Ioseph, qua mediante in magnam postea gloriam euectus est: & veluti persecutio David a Saule, & populi Israel a Pharaone, qui quanto opprimebatur, tanto magis crescebat, & multiplicabatur. Nisi granum frumenti. &c. Conemur igitur & nos, de dracone isto

Ruper. in Ge. li. 7. c. 22.

Victoria verbi Dei ex dracone adeptam

Apo. 13. a.

De hac victoria verbi Dei videtur de Rupertus in Ioan. 1. 2. c.

reportare victoriam: coteramus omnes vires eius, confringamus septem capita eius, hoc est, septem vitiorum genera, neque amplius post hac regnet in animis nostris peccatum, cum iam non ex sanguinibus nec ex voluntate carnis, nec ex voluntate viri, sed ex

Ioan. 1.

Deo nati sumus.

Cum esset desponsata. E parentum arbitrio, sed horum animos moderante numine, sanctissima virgucula, huic tanto mysterio ab aeterno destinata, futura mater Iesu, desponsata fuit super tribus probato viro nomine Ioseph. Cur autem desponsata fuerit antequam vi Spiritus sancti Dei filium conciperet: docet inter alios D. Hieronymus his verbis: sicui scrupulus commoneatur, quare desponsata, & non potius sine sponso virgo conceperit: sciat triplicem esse rationem. Primo ut per genealogiam Ioseph, cui Maria cognata erat, origo quoque Mariae monstraretur. Secundo ne iuxta legem Moysi ut adultera lapidaretur a populo. Tertio ut ad Aegyptum fugiens haberet solatium, custodis potius quam mariti. Quis enim in tempore illo credidisset virgini de sancto ea Spiritu concepisse, venisse ad eam angelum Gabrielem, Dei detulisse mandatum, ac non magis quasi adulteram iuxta exemplum Susannae sententiae omnium condemnassent: cum hodie toto iam credite mundo argumetur iudaei, Esaias docente de Maria & virginitate eius: Ecce virgo in utero concipiet & pariet filium, in Hebraeo iuuenclam scriptum esse non virginem, id est, alma, non bethula: aduersus quos in alio loco competentius differuimus. Denique excepto Ioseph & Elisabeth & ipsa Maria paucisque admodum, si quos ab his audisse possumus existimare, omnes Iesum filium existimabant Ioseph: in

A additio.

D. Hieron. aduersus Heluidium tom. 2. Quare desponsata & non potius sine sponso virgo concepit: 1. ratio. 2. ratio. 3. ratio.

Esai. 7. c.

tantum ut etiam Euangelistae opinionem vulgi exprimeret, quae vera historiae lex est, patrem eum dixerint saluatoris: ut ibi. Et cum induceret puerum Iesum patrem eius, ut faceret de illo secundum consuetudinem legis. Et rursus: & ibat patrem eius, per annum in Hierusalem in solenni die Paschae. Ac deinde: & completis diebus, cum reuerteretur remansit puer Iesus in Hierusalem, & non cognouerunt parentes eius. Ipsa quoque Maria quae ad Gabrielem responderat dicens: quomodo fiet hoc, quia virum non cognoui: quid de Ioseph loquitur, ausculta: filij, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego, colentes quarebamus te. Non enim haec iudeorum, ut plerique argumentantur, non illud etiam vox est. Euangelistae patrem Ioseph dicunt: patrem Mariae confitetur. Non quod (ut superius indicaui) vere pater Ioseph fuerit saluatoris, sed quod ad famam Mariae conservandam, pater sit ab omnibus existimatus, qui antequam moneretur ab Angelo, Ioseph filij David, ne timueris accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum est de Spiritu sancto est: cogitabat occulte dimittere eam. In tantum suum non esse qui conceptus fuerat, confidebat. Haec Hieronymus.

Adde his: maximum fuisse Spiritus sancti consilium ut antequam virgo ista sanctissima conciperet Dei filium desponsaretur. Tanta enim pulchritudinem (ait Rupertus) tantae claritatis margaritam, iam tunc oculis inuidis, propalari non expediebat. Ibi enim erat, qui dicturus erat: nolite mittere margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas, & conuersi elidant vos. Etenim ut de caeteris interim taceam, qualis tunc erat porcus Herodes? Quales erant porci omnes eius funesti satellites? Nonne ergo fuisset

Ruper. in Mat. 1.

Math. 7.

hoc margaritam valde splendidam ante porcos mittere, virginem pregnantem siue parientem de semetipsa praedicare unde haberet in utero. De Spiritu sancto? Fieret enim inquisitio unde concepisset, vel a quo impragnata esset, si virum non habens peperisset. Igitur laudi deputandus est eius, de quo in utero habebat. I. Spiritus sancti, spiritus consilij, quod mater eius desponsata erat, quia vere secundum hoc ipsum nomen. I. praconium quod dicitur & est spiritus consilij, dignum se fecit, dignum prouidit, ut illa desponsaretur, & per hanc occasionem ab omni quaestione liberaretur. Sponsus. I. nomen sponsi coelestibus nuptijs secretum fecit: ianuam cubiculi clausas custodiuit: ita ut non foris omnino pateret transuentibus lux claritatis, quae intus erat, nisi quantum per subtiles radios ex rimis siue fenestris obliquis significari ratio postulabat. Idcirco erat desponsata, idcirco illam sponsum habere Spiritui sancto complacuerat, ut quo modo falsus fuit Saul, cum vngeretur Rex David, ita falleretur Herodes, siue habitans in Herode diabolus, in hoc Sacramento Regis & domini, filij Dei, filij David incarnati siue nascentis ex utero virginis. Qualiter falsus fuit Saul, cum vngeretur Rex David? cum diceret Samuel quo modo adam? audiet enim Saul, & interficiet me. Vitulum (ait dominus) de armamento tolles in manu tua, & dices: ad immolandum domino ueni. Nimirum iuxta hanc similitudinem spiritus domini, spiritus consilij, ita ordinauerit, ac si diceret in secretis suis. Virum unum de populo accipiat virgo haec & sit ei desponsata ut dum conceperit, & pepererit, dicat, quia virum duxi, quia nuptias celebraui, atque ita sicut Samuel tunc liberauit im-

1 Re. 16.

mola

molatio vituli, quasi ob causam nullā aliam venisset in Bethleem, ita virginem hanc ab omni quæstione liberet æstimatio carnalis commercij, quasi nil aliud in ea natum sit, quam quod solet in coniugio, vel de coniugio nasci. Hæc Rupertus.

Cur Christus carne non ex limbo terre aut ex nihilo sed ex Maria sumptus sit. D. Aug. 26. contra Faustū. c. 7.

¶ Mater Iesu. Quæres fortassis cur Dominus Iesus non ex limbo terre aut ex nihilo, sed ex Maria carnem sumere voluerit: respondebit tibi Augustinus lib. 26. contra Faustum cap. 7. si voluisset (inquit) filius Dei inde sibi humanam carnem veramque formare, unde formavit & illi primo homini, quoniam omnia per ipsam facta sunt quis eum non potuisse audeat affirmare? Si denique de cœlesti vel aërea vel humida creatura corpus assumptum vellet commutare in humanæ carnis verissimam qualitatem, in qua & vivere mortalis homo posset & mori, hoc eum potuisse facere quis omnipotentem omnipotentis filium negare auderet? Postremo si voluisset de nullis elementis corporeis, quæ per eum creata sunt corpus assumere, sed prorsus ex nihilo sibi creare veram carnem, sicut per eum creata sunt cuncta quæ non erant, quis nostrum fieri non potuisse contendet? Non ergo ideo credimus natum ex virgine Maria, quod aliter in vera carne existere, atque hominibus apparere non posset. Ex femina ergo nasci voluit: quod utrumque sexum quæ creaverat, etiam hoc modo commendandum honorandumque iudicavit. Assumendo formam viri, & nascendo de femina, hæc ex Augustino. ¶ Præterea de eadem re differens idem Augustinus de agone Christiano ca. 22. sic ait. Quare Christus de femina natus est? Illa causa est, quia venerat ad homines liberandos, in quibus & mares & feminae pertinent ad salutem:

2. ratio.

D. Aug. de agone christiano cap. 22.

nec mares fastidivit quia mare suscepit: nec feminas quia de femina natus est &c. Huc accedit magnū Sacramentū ut quoniam per feminam nobis mors acciderat, vita nobis per feminam nasceretur: ut de utraque natura, id est, feminea & masculina victus diabolus cruciaretur, quoniam de amborum subuersione lætatur: cui parum fuerat ad poenam, si ambæ naturæ in nobis liberarentur: nisi etiā per ambas liberaremur. Hæc ille. ¶ Et in lib. 13. de trinitate cap. 18. potuit, inquit, Deus hominem aliunde suscipere, in quo esset mediator Dei & hominum, non degenerare illius Adam, qui peccato suo obligavit genus humanum: sicut ipsum quem primo creavit, non degenerare alicuius creavit. Sed melius iudicavit, & de ipso quod victum fuerat genere assumere hominem, per quem hominis vinceret inimicum.

2. ratio.

Mag. 3. sen. d. 12.

¶ Præterea iuris regula & canon est, ut res omnis per quasque causas nascitur: per easdem dissolvatur. Per feminam ergo & virum dissoluitur peccatum oportebat: quando per primam feminam, primumque virum peccatum in mundo natum est.

De reg. iuris.

¶ Mater Iesu Maria. Hinc colliges quanta fuerit huius sanctissimæ Virginis dignitas, quanta gratia, quantaque excellentia, quando tanto honore digna fuerit ut mater esset Iesu, mater virginem qui est in sinu patris ab æterno sine matre. Mater eius, qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ patris, & imago bonitatis illius. Mater inquam eius, qui portat omnia verbo virtutis suæ, qui cœlum terramque regit, moderatur & gubernat. ¶ Prima femina mater fuit homicidæ Cain, secunda hæc femina mater servatoris Iesu. Prima mortem attulit, secunda vitam. Illa omne malum in mundum

Dignitas Mariæ commendatur.

Ioan. 1. b.

Hebr. 1. a.

Ibidem.

inducit.

induxit: hæc omne bonum. Illa visita ta à demone qui illam decipiendo interemit: hæc salutata ab Angelo qui ei vitam nuntiavit. Illa, omni fuit gratia priuata, cum de fructu accepit: hæc, omni gratia plena, cum fructum cœlestem in utero concepit. Fructus à prima esus, multorum interitus causa fuit: fructus ventris Mariæ multorum vitæ. Per illam omnes maledicti: per hanc omnes benedicti. Paradisi ostium per matrem Cain cunctis clausum, per matrem verò Iesu cunctis apertum. De plenitudine denique Eux omnes, mortem, peccatum, ægritudines, præfluras, aliaque innumera mala accepimus: de plenitudine verò matris Iesu, ait Bernardus: omnes recipiunt: æger curationem: tristis consolationem: peccator veniam: iustus gratiam. Adde his: quod Eva ob animi elationem & superbiam de paradiso fuit eiecta: Maria verò ob insignem deiectionem mater paradisi facta. ¶ Quid verò dicā de animi eius gratia & pulchritudine? quid de eius venustate. Erat enim mater Iesu. Pulcherrima ergo atque omni gratia repleta erat. Ecce tu pulcher es dilecte mi ait illa filio suo. Quam pulchra tu es amica mea: (respondet dilectus) quam pulchra es: oculi tui columbarum. Capilli tui sicut greges caprarum quæ ascendunt de monte Galaad. Dentes tui, sicut greges tonstrarum quæ ascendunt de laticro. Sicut vita coccinea labia tua eloquium tuum dulce. Sicut fragramen mali punici, ita genæ tuæ. Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis. Mille clypei pendent ex ea, & omnis armatura fortium. Duo ybera tua, sicut duo hinnuli capræ gemelli, quæ pascuntur in lilijs. O pulchritudo admirabilis (ait Rupertus) quam sic admiratur &

D. Bern.

Sptalis pulchritudo Mariæ commendatur.

Can. 4.

Rupertus in canti.

collaudat pulcherrimus autor ipse pulchritudinis septem præconijs. Consideravit oculos, capillos, dentes, labia, genas, collum & ybera, & pro singulis dilectus singula decantavit dignæ collaudationis capitula. Quid autem septem istis modulis decantatur? Quid in te o dilectissima dilectarum, virgo virginum laudatur à dilecto laudabili, quem laudat omnis chorus angelorum? Laudatur simplicitas, munditia, innocentia, doctrina, verecundia, humilitas, mentis & carnis integritas, siue in corrupta virginitas. In oculis simplicitas, in capillis cogitationum tuarum munditia, in dentibus innocentia, in labijs doctrina, in genis verecundia, in collo humilitas, in yberibus tuis admiranda & spectabilis est cum fecunditate virginitas. Simplicitas tua prudentia tua est: munditia tua, supernorum desideriorum est: innocentia tua religiositas est: humilitas tua vera contra diabolum fortitudo est: virginitas tua matrū siue matronarum Decus est. ¶ Oculi tui (inquit) columbarum. Colūba, primum sine felle est, deinde nihil viuum comedit, pullos alienos nutrit, grana semper candidiora colligit, in Petris nidificat, gemitum pro cantu habet, libenter iuxta flueta residet, ut venientem accipit re ex umbra præcognitū effugiat perniciter. Tu maxime, o misericordiarum mater, sine felle es: nihil. nunquam habuisti inuidiæ, nihil odij. Nihil viuum columba comedit, & tu longè ab illis es, de quibus scriptum est, qui deuorant plebem meam sicut escam panis. Pullos alienos colūba nutrit. Et nos qui eramus alieni ecce viuimus tuis meritis. Grana candidiora columba colligit, & tu conferens in corde tuo testimonia de scripturis, creditum tibi conseruabas secre

Explicatur locus

7. proprietates colubarum.

Quo modo Maria sicut colūba. Psa. 13. b. 5. 2. a.

Luc. 2.

secretum Dei. columba in Petris nidificat, & tu in solitudine fidei permans, euasisti serpentis antiqui uenena. Columba gemitum pro cantu habet, & tibi gemere dulce fuit, eò quòd præcunctis mortalibus mente vulnerata esses. Columba iuxta fluenta refidet, tibi autem omne fluentum scripturarum, quam contiguum est. Nunquam aduentus spiritualis accipitris tibi esse improuifus, aut te consequi, imo ne tibi appropinquare potuit. Capilli tui sicut grex caprarum quæ ascenderunt de monte Galaad. i. capillus te ornat vt grex caprarum adornat montem Galaad: à quo si descenderint videtur mos ac si esset decaluatus. Cogitatus tui o virgo sanctissima (quos capillos uoco) animum tuum maxime adornant: maxime cor tuum decorant cogitationes ille tuæ subtilissimæ de cœlestibus mysterijs. Dentes tui sicut greges tonfarum quæ ascenderunt de lauacro: o es gemellis foetibus & sterilis non est in eis. Innocencia tua o virgo parens maxima est, quæ nunquam abortit, sed bona semper facit opera. Cum enim posuero lauacrum regenerationis o sponsa mea, tunc lauabuntur oues & mundabuntur, nec emundatione simplici contentæ, vellerera sua deponet: vellerera rerum, vellerera facultatū suarum, vt nihil habeat proprium, sed sint illis omnia cõmunia. Huiusmodi tosa, omnes sunt gemellis foetibus, & sterilis non est inter eas. Non enim contentæ erunt præcepta seruare, sed & præcepta & consilia. Non enim solum non rapiunt aliena, sed libenter relinquunt etiam sua. Sic sunt o amica mea dentes tui, idest, talium innocentiam tibi proponis, cum eiusdem innocentia magis sis, multo excellentior qualibet ouium talium, quarum utiq; nõ est dentibus

malè vti. Scilicet inuicem mordere, vel detrahere, & ab inuicem cõsumi. Et quidem grex ille quicūq; talis est, sibi magistrā scit, tu autem cunctis humilior, de omnibus penè altiora sentis, & videris tibi capras, & oues meas imitari, quas longè præcedis. ¶ Sicut vitta coccinea labia tua & eloquium tuum dulce. In quo sunt vitta coccinea labia tua? Nimirum in eo, quod sermo tuus à veritate nõ discordat. In labijs tuis confessio & pulchritudo est: in labijs tuis sanctitas & magnificentia est. Ecce raab meretrix dulcis eloquij tui vittam coccineam siue funiculum coccineum, in fenestra sua ligauit, signum suæ fidei, quod nuntios Iosue, siue Iesu suscepit atq; saluauerit: dum ecclesia quondam peccatrix & idolatriæ meretricio sordida, dulce eloquium tuum: quo magnificauit anima tua dominum, pignus suæ salutis iugiter personat, & omnè doctrinam euangelicam, in qua ipsos apostolos tua sine dubio labia confirmauerunt, integra semper fide prædicat. ¶ Et de omni quidem anima, quæ cunq; diuersa sentientes ad vnitatem sua prædicatione constringit, vt idipsum dicant omnes, & hoc agit in charitate & fide non ficta: verum est dicere quia labia eius sicut vitta coccinea: sed in ista gracia ceteris omnibus es incomparabilis post me dilectum cui specialiter spiritus in psalmo dicit diffusa est gratia in labijs tuis. Labia ergo tua rubra, idest, eloquiū tuū plenum est charitate. ¶ Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absq; eo quod intrinsecus latet. Fragmè mali punici siue mali granati & rubet, & amplius quam integrum malū redolet. Sic & tu singulariter verecunda es, & multis per bonam opinionè in bono exemplo proficies. Quid est dicere

Gal. 5. e.

Labiama rie.

Psal. 95. Iosue. 2.

Figura.

Luc. 1.

1. cor. 11

1. Thi. 11

Psal. 44

Verecū dia Marię duplex.

dicere absq; eo quod intrinsecus latet, nisi ac si diceret, & illud quod intus in cõscia latet, amplius laudabile est? O verè laudabilis verecundia, vbi & intus cõscia munda, & foris facies verecūda est. Nā vbi est aliquid, quo mēs erubeat non adeò laudabile est, si cõspectam faciè rubor perfundat. Igitur tua verecundia quid est, nisi religiositas summa? Et hæc virtus sine dubio malo punico debuit assimilari, quia gratiosa est intuentium oculis, & interdum suo silentio non minus ædificat, quam sermo prædicationis. Vnde in tunica Põthicus deorsū ad pedes eiusdem tunica: Facies (inquit dñs ad Moysem) per circuitū quasi mala punica ex hyacintho, purpura & cocco bis tincto, mixtis in medio tintinabulis: malū. n. punicū in medio tintinabulorū religiosum atq; operosum est silētium, maxime sexus feminei, in societate doctrinæ prædicatorū: qualis tu præcipue fuisti virgo virginū in regimine prædicantium apostolorū: cuius etsi verba non leguntur, vel audiuntur, vbi prædicauerunt: opera tamen vel merita, non ignorantur, nõ minora, imo maiora tintinabulorū prædicantium. ¶ Illud quoq; factitium malū punicum rubicundum erat, vt pote non ex solo Hyacintho, qui color aërius vitæ significat cœlestem, verum etiam & ex purpura & cocco bis tincto factū. Et ita genæ tuæ o dilecta verecunda, & magistra competentis verecundia, siue religionis necessaria: cuius verecundia tanto est laudabilior, quāto cõscia gloriosior, tutior, atq; securior. ¶ Sicut turris David collū tuū, quæ ædificata est cum propugnaculis. Hæc turris David est humilitas David. Per quā ille corā Deo fortis & contra homines stetit inexpugna

Exo. 28. f. Figura.

bilis. Ipse enim quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui & cum esset Rex vnctus, dixit ad Saul illum persequētem: Quem persequeris Rex Israel, quem persequeris? Canem mortuū & pulicem vnum. Turris ista ædificata est cum propugnaculis, & mille clypei pendent ex ea, & omnis armatura fortium, idest, hanc eius tantā humilitatem ceteræ virtutes consecutæ sunt, maximeq; fortitudo & sapientia, sicut scriptum est, David sedens in cathedra sapientissimus ipse est, quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno. Ita collum tuū, imo & vltra quam turris illa, collum tuum, idest, humilitas tua quæ sedet vel patet in collo tuo nõ extento; ædificata est cū propugnaculis, & mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium: nihil enim deest illic omniū quæ continentur in scripturis veritatum, & neq; inuisibilis diabolus neq; visibilis hæreticus, eò tra potuit vnquam vel poterit. Adde illud, quod maximum est, quia verbi cuius mysterij cõsecuta est, vt caneret humilitas patris tui David, verbi, in quā, eiusdē substantiā cõcepit, & incarnatā peperit humilitas tua, o filia David. ¶ Duo vbera tua sicut duo hinnuli capræ gemelli, qui pascuntur in lilijs. O vbera verè gratissima atq; pulcherrima, duo vbera manu altissimi formata. Hæc sunt virginitas & fecunditas. Quatū pulchritudo, o in tuis dilecta vberibus castis, vberibus femineis quæ melatauerunt, maxime spectanda est. ¶ En vides quanta fuerit gratia quanta pulchritudo huius virginis quod mater fuerit Iesu. Hinc contra colliges quales fuerint Eua oculi, quales capilli, dentes, labia, collum & vbera. Oculi eius non sicut columbarū, sed sicut

1. Re. 29

2. Re. 13.

Collū Marię humilitas.

Duo vbera Marię virginitas & fecunditas.

Eua in prædictis longè dissimilis Marię.

Oculi eius sicut columbarū, sed sicut

Capilli sunt cogitatus Mariæ.

Innocencia Mariæ.

Acto. 2. & 4.

Omnes gemellis foetibus.

Dentes Mariæ.

ficut coruorum rapacium. Vidit (inquit scriptura) mulier lignum, quod pulchrum esset oculis & tulit de fructibus eius & comedit. Habet autem ambitionem huius in comedite & eris sicut dij. Ergo capilli eius, id est, ambitio eius, sicut illius principis super omnes filios superbiae, qui dixit in corde suo, ascendam super altitudinē nubium, & ero similis altissimo. Dentes verò eius quales fuerunt? Nimirū sicut dentes Leonum, qui mordendo vetitum, vetera posteritatis suae animas interfecerunt. Si enim de filiis eius veraciter scriptum est. Deus coteret dentes eorum in ore ipsorum: molas Leonum confriget Dominus, quanto magis de illa, quae tali consilio mordit, cuius morsus tam malus pro uetis excitit, ut recte quis dicat, quia dentes eius arma ferrea fuerunt, dentes eius molas siue molares fuerunt. Genae eius non verecundia, sed inuerecundia fuit. Collum eius non humilitas sed superbia fuit. A qua didicerunt filiae eius de quibus Esai. ait. Filiae Sion, eleuatae sunt & ambulauerunt extensto collo, & nutibus oculorum ibant & plaudebant. Vbera eius non uirginitas & maternitas, sed subactio, & dolor in concipiendo & pariendo. Hae etiam septem & aliarum foeminarum sunt praedicamenta: nempe altitudo oculorum, compositio capillorum, voracitas dentium, incontinentia labiorum, irreuerentia genarum, colla erectio nimia, subactionis atque contractionis frequens iniuria: quae contraria sunt septem praedictis praedicamentis pulchritudinis uirginis. Hae septem quasi septem dona Spiritus sancti. Illa verò quasi septem daemona. Hae ex Ruperto.

Hae est ergo mater Iesu Maria. Mater in qua ueri Dauid, cuius typū

Capilli eius.

Esai. 1. 4. d. Dentes eius.

Psal. 47.

Collum eius.

Esai. 3. c.

7. Vicia foeminarum.

olim gerabat Sūnamitis illa, speciosa, & pulchra nimis, quae calefaciebat Dauid. De quo scriptura ait: quod cum operiretur uestibus non calefiebat. Non enim Dauid iste caeremonijs ueteris legis (quas uestes significabant) calefiebat. Sacrificium & oblationem nolebat: holocaustum pro peccato non postulabat: utero ergo huius sanctissimae uirginis (quae ut iam diximus tota pulchra erat) calefactus est uerus iste Dauid.

Hae est mater Iesu summi sacerdotis Aaron quem tunica carnis suae induit, ut gratum offerret Deo patri sacrificiū. Cuius imago erat tunica illa Aaron de qua in libro Leuitici dicitur: tunica linea sanctificata induetur. Linum (inquit Origenes) de terra oritur. Tunica ergo sanctificata linea induitur uerus Pontifex noster Christus, cum naturā terreni corporis sumit. De corpore enim dicitur, quia terra sit, & in terram ibit. Volens ergo Dominus & saluator meus hoc quod in terrā ierat suscitare, terrenum suscepit corpus, ut eleuatum de terra portaret ad caelum. Et huius mysterij tenet figurā hoc, quod i lege scribitur, ut linea tunica pontifex induatur. Sed quod addidit sanctificata, notiosè audiendum est. Sanctificata namque fuit tunica carnis Christi: non enim erat ex semine uiri concepta, sed ex sancto spiritu generata. Hae ille.

Hae denique est mater Iesu. Quod si mater Iesu: nihil ergo in ea desiderare possumus: sed omniū virtutum, omnium charismatum atque gratiarum ornamentis, adornatam fuisse facile intelligemus. Si enim Deus diligentes diligit, ac prius quam diligatur diligit, summa dilectione atque immensa charitate flagrasse uirginem certum erit.

3. Re. 2. Figura.

Psal. 39. b

Leuit. 16. Ho. 9. in Leuit.

In Maria omnium fuit plenitudo gratiarum ac virtutum. Prou. 8.

erit, quando tanto eam amore Deus persecutus fuerit, ut eam in matrem Iesu filij sui elegerit. Exarsit ergo amore: exarsit fide: ob quam, beatam eam Elisabeth appellat: Exarsit spe: propter quam, ecclesia suo nomine canit: ego mater pulchrae dilectionis & timoris, & magnitudinis. & sanctae ipsi. Non enim solum certa de suae gratiae plenitudine certam sperabat beatitudinem: sed nobis omnibus spem salutis adhibet: idcirco ibidem additur: in me omnis spes uita. Quare merito eam uno ore omnes spem nostram quotidie uocamus. Flagrauit prudentia. Ideo de illa cātat ecclesia, quo progredieris uirgo prudentissima. Prudenter enim cōseruabat omnia uerba quae de filio suo audiebat atque conferebat in corde suo: prudenter diabolo suam uirginitatem occultabat: prudenter Herodis persecutionē euasit, in aegyptum fugiendo. Qui moderatur labia sua (ait Salomon) prudentissimus est. Quo moderamine labiorum uisa est sanctissima Maria uel Euangelica eloquia sufficiens testimonium perhibere poterunt: cum tam raro eā fuisse locutam narrent. Quid de eius fortitudine dicam, quae tanta fuit ut Deum, mortem, & diabolium superaret: quanta sit Dei fortitudo omnibus compertum est, omnipotens enim est nomē eius, nedum ipse. Sed huius uirginis tāta fuit fortitudo, ut eum traheret ad terram, foeminaeque huic humilissimae subijceret. Hae enim est illa mulier fortis quam omnipotēs dominus inuenit. Hae illa uirgo in cuius gremio mitis factus est ille, de quo num. cap. 23. scribitur: cuius fortitudo similis Rhinocerotis. Quanta uero sit mortis uirtus explicatione non indiget. Quis est enim qui uiuet & nō debet mortem? Ait Rex Dauid.

Luc. 1.

Eccle. 24

Ibidem.

Prudentia uirginis.

Luc. 2. c.

Pro. 10. c

Fortitudo uirginis.

Exo. 15.

Pro. vltimo.

Num. 23

Psal. 88.

Poeta.

Osec. 13.

Iob. 41. Luc. 11.

Vl. summae Ant. to. 4. p. titulo. 15. a cap. 17. &c.

psal. 88. Mors dominū seruo: mors septraligonibus aequat. Dissimilem simili conditione trahit. Inquit poeta. Hae tamen uirgo morte fortior fuit. sicut enim per foemina primā mors totius mundi dominata est: sic per foeminam secundam mors interempta est. Quare iure uirgo dicere poterat, o mors ero mors tua. Quanta denique sit potentia diaboli, qui scire uelit audiat sonctum Iob dicentem: non est potestas similis super terram. Est enim fortis ille armatus, qui iam diu multa parte tenebat huius mundi atrium. Hae tamen sanctissima Maria illū superauit, atque caput eius cōtriuuit. tēpus sane deficeret, si omnes eius uirtutes profequi uelle. Quid enim de eius iustitia, misericordia, ac temperantia referam? Quid de septem Spiritus sancti muneribus, quibus repleta fuit? quid de innumeris alijs donis gratis a Deo collatis. aut de singularibus eius praerogatiuis, quibus peculiariter fuit decorata? nam amicta fuit sole, coronata stellis, sub pedibus eius luna supposita: nullo peccato maculata, summa animi puritate praedita, mater & uirgo effecta: Dei mater uerè nuncupata: uirgo uirginum dicta: ac porta caeli, reginaque misericordiae: exaltata denique super omnes caelos. Hae ergo est mater illa Iesu de quo modo Euangelista ait cum desponsata esset mater Iesu Maria, Ioseph: inuenta est habens in utero de Spiritu sancto.

Inuenta est in utero habens. Ante quā sanctus Ioseph sponsam suam in domum suam adduceret deprehensa est ab illo esse grauida. Id enim arguebat & amanti, & minimè stupido sponso, puellae uterus indies magis ac magis intumescens. Neque enim illa fugitabat sponsi sui conspectū, quasi

sibi male conscia: nec aperiebat arcum quod ab angelo didicerat, siue quia desperabat adhuc posse persuaderi, siue quia seruabat hoc Deo, suo tempore patefaciendum. Quis obsecro explicare poterit quid nunc temporis versabatur in animo virginis? Non enim ignorabat virgo prudentissima quid corde suo volueret ac reuolueret sponsum Ioseph ignarus tanti mysterij: quem & diligebat vehementer, atque tanquam verum sponsum atque virum suum à Deo sibi datum mirum in modum venerabatur. Quàto ergo animi dolore, quanta tristitia per tempus illud sanctissima hæc virguncula præmeretur perspicuens atque intelligens sponsi occultum vulnus? Quanto merore conficiebatur cum vultu sponsi demissum intuebatur? Cum eum tam tristem, tam moestum, tam taciturnumque videbat? Quod si naturale ac proprium est misericordiae iustorum compati atque condolere, quid mirum quod mater hæc misericordiae condoleret sponsi casum? Ingemisceret vicem eius, quæ sciebat non sine causa maximo dolore cruciatum? Neque minus mirandum est, quanta hoc tempore fuerit & mansuetudo, & patientia, ac prudentia virginis: quanta erga diuinam voluntatem obedientia, in præsentis præsuræ atque angustia. Tacebat virgo, gemebat speciosa colūba, atque tacita cor suum Deo cum lachrymis offerebat. Offerebat inquã innocentiam suam, offerebat atque præsentabat coram Deo suo sponsi vulnus, vt illi mederetur: offerebat se se iterum atque iterum in ancillam eius: non solum vt mater eius esset, sed parata pro eo, omnes, quos uellet, labores, atque ærumnas æquo animo ferre. Nec prætereundum

duxit considerare virginis tunc temporis spem atque certam fiduciam quam de diuina bonitate ac misericordia habebat. Certo enim sperabat Deum tam suam quam sui sponsi innocentiam prospecturum, atque de necessario ac competenti opportunoque remedio prouisurum. Si enim innocens Susanna ad mortem sine causa damnata, atque ducta, inter lapides spem suæ salutis non amisit: quid de illa dicendum erit quæ spes hominum appellatur? Sperabat spes nostra fore tantum mysterium suo tempore à Deo sponso suo patefaciendum. Atque ex hac admirabili animi sui confidentia pax maxima in corde suo oriebatur: ex hac inquam fiducia tanta in animo suo nascebatur tranquillitas, tanta quies ac serenitas, quanta in mari inueniri non potest maior: quando magis quietum ac tranquillum, nullisque ventis commotum prospicitur. Si enim pax fructus est iustitiæ, atque confidentiæ legitima filia, quanta obsecro pace potiretur illa quæ tanta iustitia atque ipe pollebat? Sed tantisper virginem relinquamus & oculos ad eius sponsum vertamus. Quis rogo paucis exponere poterit quid hisce diebus secum cogitaret. Multiplices profecto animo voluebat saucius curas. Ac per noctem pius iste ac iustus vir plurima reuoluebat. Cum enim nondum ignarus esset tanti mysterij, primum indubitata cernebat argumenta conceptus in coniuge; deinde sibi conscientius erat nihil sibi rei fuisse cum puella, vnde grauida fieri posset, tertio, eos compererat semper sponsæ mores vt in eam non caderet adulterij certa suspicio. Ex arctissima enim familiaritate deprehendat inculpatissimos sponsæ mores.

Dani. 13

Si

Siquidem spiritus ille diuinus, qui totum eius animum occuparat, in ipsius oculis, ipsoque vultu relucebat: ipso incessu, gestu, sermone vndique sese prodebat. Cœleste quiddam in ea deprehenderat, & homine maius. Et tamen videbat grauidam, & abfuerat illa domo menses aliquod, dum inuisit cognatam Elisabeth: ad hæc cogitabat, quanta vbiq; esset hominum temeritas qua solent virgines vi opprimere: cogitabat similiter, quanta esset eius ætatis ac sexus infirmitas in cæteris puellis: quam inde uotæ, quam garrulæ, quam incompositæ, immoderata, ociosa, ac vanæ inueniantur plurimæ. Hæc atque alia animo versans ac secum pertractans, quid iudicaret ignorabat: pendebat animus, anceps omnino erat nec præcipitem audebat proferre sententiam. Quo pacto puellæ atque sibi consuleret, cogitabat. Quod statim Euangelista refert his verbis.

Ioseph autem vir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere: voluit occultè dimittere eam. Vera probitas neque est prona ad suspicandum: nec preceps ad vindicandum: vera probitas atque perfecta iustitia, misericordia ac pietate committata semper inuenitur: qualis inuenitur in Deo. Ideo vir iste iustus ac probus suo cum animo rationem aliquam dispiciebat, qua simul & vxoris famæ vitæque commiseret, ac negotium cuius ipse nullum exitum inuenire poterat, Deo committeret. Præterea quanquam iure suo vtens eam traducere poterat, misericordia tamen motus, iuri suo cedere voluit, vt Deum sibi benignum, ac misericordem in causa sua inueniret. Cum tamen, esset vir apud omnes notæ spectatæque probitatis ac prudentiæ: ne quis suspicaretur il-

lum vel esset tam insigniter improbum, vt vxoris leno sustineret esse: vel tam stultæ patientiæ vt domi aleret, curaretq; vna cum puero, quam sciret esse adulteram: idcirco tacitis animi curis secum æstuans, mite quoddam diuortij genus comminiscitur, quo sic ipse liberaretur à grauidæ contubernio, ne quid infamiæ periculo puellæ conflaret. Ideo voluit occultè dimittere eam. Hic mecum iam primum considerata: quanta cura ac diligentia debet homines vxorum, aliarumq; foeminarum, imo omnium proximorum famæ commulere. Vir iste probus potius elegit à domo sua, à terra sua, à cognatis & amicis suis exulare atq; egredi, quã vt quid infamiæ, periculiue puellæ conflaret. Quid ad hæc dicent, aut respondere poterunt homines maledici, qui sine causa, aut prætextu aliquo, sine aliqua vtilitate, alios infamia afficiunt: notamque ac ignominiam perpetuam inurere conantur proximis? Famam (quam vita præstantiorem aestimant multi) ore suo maculare non verentur? Lingua eorum gladius acutus, venenum aspidum sub labijs eorum. Lingua eorum scorpionibus ac Basiliscis peiores. Si enim oculis suis Basilisci aërem infestant: & quos intuentur, necant: reliquosque serpentes, sibilo fugant, vt soli regnare videantur. Maledici isti, veneno inficiunt auditorum aures, atque non solum præsentibus, sed absentibus etiam, gladio iniquo linguæ suæ interimere audent: suoque sibilo non fugare, sed potius in suam sententiam trahere alios sibi similes serpentes conantur. Autoresque infamiæ proximorum haberi volunt. Quod si scorpionum animalia venenosa sunt, eaque feriunt: multo isti pestilentiores

Maxima cura vxorum aliarumq; foeminarum famæ consulendū est.

Nota contra maledicos.

Ps. 56. 4.

Pla. 1 39. a.

qui acunt linguas suas sicut serpentes: & venenum aspidum sub labijs eorum. Linguas suas acutas reddunt & subtilibus verbis adornant ad infamiã bonorum: vt noceant sicut serpentes iniecto veneno: pestiferosq; sermones ad modum veneni efficacissimi maxime noxios, sub labijs suis gestat, & in ore paratos habent, vt opportuno tempore virus illud suum effundant. ¶ Secundo considera: quas turbas hic excitasset alius maritus, præsertim amore exasperante zelotypiam, quo non alius animi morbus impotentior. Nulli profecto magis sæuunt in lapsas vxores, quã qui ipsi multis adulterijs sunt obnoxij. Ioseph ipse innocentissimus, adeo nõ excitat tragedias, adeo nõ rapitur ad vltionem, vt necum coniuge verbis expostrarit, ne qua moestitudine virginis animum obnubilaret. Vt hinc discat mariti vxorum vitia non facile propalare exemplo huius mariti sanctissimi: imo etiam exemplo illius præstantissimi apud Romanos habiti viri Pauli æmilij: cui vxor fuit Papyria Mna sonis viri consularis filia, quam (vt Plutarchus refert) post longum coniugij tempus repudiavit, licet pulcher rimam sobolem ex ea suscepisset. Hæc enim gloriosissimum Scipionem & Maximum Fabium pepererat. Quæ autem causa diuortij fuerit, nõ extat, sed videtur aliqua efficax ratio affuisse. Illud autem constat, cum amici familiarisq; diuortium grauiter improbant. A Emilio diceret. Non ne hæc modesta, nonne formosa, nonne fecunda? Porrexit ille pedem, & calceum ostendens, nõ ne pulcher hic calceus, nonne nouus est? Inquit, sed nec quicquã vestrum nouit qua ex parte meum contorquet pedem. Sic enim seres habet. Magna quidem plerumque & ma-

Nota contra maritos zelotypia affectos.

Vxorũ vitia nõ sunt à maritis propalanda.

Plutar. in vita Pauli æmilij.

nifesta errata mulierum, causam diuortij præstiterunt. Nonnumquam tamẽ ex quadam diuersitate morum, frequentes & paruæ offensiones latenter exortæ, viros ab vxoribus alienarunt. Hæc narrat plutarchus. Noluit insignis vir iste causam diuortij propalare vt vxoris famæ consuleret: quod facere etiam hodie volebat pius ac probus Ioseph. ¶ Non sic inter nos plurimi qui sine causa Zelotypia commoti, turbas excitant, vxores infamant, atque zelus & furor eorum honestis vxoribus non parcat, nec acquiescit cuius quam præcibus, nec uicipit pro redemptione dona plurima. Sed furor, zelus, tumultus, iracundia perseverans immutat scientiam eorum. Cæterum quoniam huius sancti viri consilij definiti causa fuit eius iustitia: iustitia vero sola sit quam Deus expetit: de illa mihi cum lætatio differendum est, docendumque in quibus operibus iustitiam necessario sit contineri: quibus disertis quanta fuerit huius viri probitas & iustitia intelligemus.

Procu. 6. c. Eccl. 40

Ioseph autem vir eius cum esset iustus. Duas esse humanæ vitæ vias, nec philosophis ignotum fuit, nec poetis: sed eas vtique diuerso modo induxerunt, philosophi alteram industriæ, alteram inertie esse voluerunt: sed hoc minus rectè, cum eas ad solius vitæ comoda retulerunt. Melius poetæ, qui alteram iustorum, alteram impiorum esse dixerunt. Sed in eo peccant, quod eas non in hac vita sed apud inferos esset aiunt. Nos vtique rectius, qui alteram vitæ, alteram mortis, & hic tamen has vias esse dicimus. Sed illa dexterior, qua iusti sunt gradientes, non in Elysiũ ferre, sed in coelum: immortales enim fiunt.

Due sunt humanæ vitæ viæ. Lactanti. Diuina. in stru. epit. cap. 2.

Siniste

Primum iustitiæ officium.

Sinisterior ad tartarum: æternis enim cruciatibus addicuntur iniusti. Veneranda est à nobis iustitiæ via, quæ ducit ad vitam. Primum autem iustitiæ officium est, Deum cognoscere, vt parentem: eumq; metuere, vt dominum: diligere, vt patrem. Is est enim, qui nos genuit, qui vitali spiritu animauit, qui alit, qui saluos facit. Habet in nos non modo vt pater, verum etiam vt dominus licentiam verberandi, & vitæ ac nescis potestatem: vnde illi ab homine duplex honos, id est, amor cum timore debetur. Secundum iustitiæ officium est hominem agnoscere velut fratrem. Si enim idem Deus fecit, & vniuersos ad iustitiam, & ad vitam æternam pari conditione generauit, fraternam vtique necessitudine coheremus: quam qui non agnoscit, iniustus est. Sed origo huius mali, quo societas inter se hominum, quo necessitudinis vinculum dissoluitur, est, quod ab ignorantia veri Dei nascitur. Qui enim fontem illum benignitatis ignorat, bonus esse nullo modo potest. Inde est, quod ex eo tempore, quo multi *Dij* consecrari ab hominibus colique cæperunt, fugata est (sicut poetæ aiunt) iustitia: sic direptum est omne foedus, direpta societas iuris humani: cum sibi quisq; consulere, ius in viribus computare, nocere inuicem, fraudibus aggredi, dolis circumscribere, commoda aliorum incommodis adaugere: non cognatis, non liberis, neq; parètib; parere: ad necem hominum pocula terere, obsidere cum ferro vias, mari infestare: libidini autem, quo furor duxerit, frena laxare: nihil deniq; sancti habere, quod cupiditas infanda non violaret. Cum hæc fierent tunc

leges eorum inuicem.

leges sibi homines condiderunt pro utilitate communi vt se interim tutos ab iniurijs facerent. Sed metus legum non scelera comprimebat, sed licentiam submouebat. Poterant enim leges delicta punire, conscientiam munire non poterant. Itaque quæ ante palam fiebant, clam fieri cœperunt. Circumscribi etiam iura, siquidem ipsi præfides legum, premijs muneribusq; corrupti, vel in remunerationem malorum, vel perniciem iustorum sententias venditabant. His accedebant dissensiones, & bella, & mutue deprædationes, & oppressis legibus sæuienti potestas licèter assumpta. ¶ In hoc statu cum essent humanæ res, misertus est nostri Deus. Reuelauit se nobis, & ostendit, vt in ipso religionem, fidem, castitatem, misericordiam disceremus: legemq; diuinam, quæ humana cum cœlestibus copulat, tradente ipso domino sumeremus: qua lege vniuersi quibus irretiti sumus, errores cum vanis, & impijs superstitionibus tollerentur. Quid enim homini debeamus, eadem illa lex præscribit, quæ docet, quicquid homini præstiteris, Deo præstare. Sed radix iustitiæ & omne fundamentum æquitatis est illud: vide vt ne facias vlli, quod pati nollis, sed alterius animũ de tuo metieris. Si acerbum est iniuriam ferre, & qui eam fecerit, videtur iniustus: transfer in alterius personam quod in te sentis, & in tuam quod de altero iudicas: & intelliges te iniuste facere, si alteri noceas, quam alterum, si tibi. Hæc si mente volumus, innocentiam tenebimus, in qua iustitia velut in primo gradu consistit. Primus est enim non nocere proximo, sed officiose prodesse. Et sicut in rudibus agris priusquam serere incipias, euulsis sentibus, & omnium stir-

Radix iustitiæ.

Simile.

Tres affectus animi. Ira, auaritia, libido.

pium radicibus amputatis, arua purganda, sic de nostris animis prius vitia detrahenda, & tunc demum virtutes inferendæ, de quibus seminatæ per verbum Dei fruges immortalitatis oriatur. Tres affectus, vel (vt ita dicam) tres furia sunt, quæ in animis hominum tantas perturbationes ciunt, & interdum cogunt ita delinquere, vt neque famæ nec periculi sui respectum, aut curam habere permittant. Ira, quæ vindictam cupit: auaritia, quæ desiderat opes: libido, quæ appetit voluptates. His vitij resistendum est: hæc stirpes erudendæ vt virtutes feri possint. Hos affectus Stoici amputandos, Peripatetici temperandos putant. Neutri eorum rectè: quia neque detrahi possunt, si quidem natura insiti habent certam magnam quærationem: neque minui: quoniam si mala sunt, carendum est etiam temperatis & mediocribus: si bona integris adutendum est. Nos verò neque detrahendos neque minuendos esse dicimus. Non enim per se mala sunt, quæ Deus homini rationabiliter inseruit: sed cum sint vtique natura bona, quoniam ad tuendam vitam sunt attributa, male vtendo fiunt mala: sicut si fortissimè pro patria dimices, bonum est: si contra patriam, malum. Sic & affectus si ad vsus bonos habeas, virtutes erunt: si ad malos, vitia dicentur. Ira igitur ad coercionem peccatorum, id est, ad regendam subiectorum disciplinam data est à Deo: vt metus licentiam comprimat, & compescat audaciam. Et qui terminos eius ignorat, irascitur paribus, aut fortioribus. Cupiditas ad desideranda, & conquirenda vitæ necessaria tributa est: sed qui nesciunt fines eius,

inlatiabiliter opes congerere nituntur. Hinc venena, hinc circumscriptiones, hinc falsa testimonia, hinc omnium fraudum genera erupere. Libidinis autem affectus ad procreandos filios insitus & innatus est: sed qui limites eius animo non tenent, vtuntur eo ad solam voluptatem. In de illicitæ nuptiæ, inde adulteria & stupra, inde omnes corruptelæ oriuntur. Redigendi ergo sunt isti affectus intra fines suos, & inuiam rectam redigendi: in qua & si sunt vehementes, culpam tamen habere non possunt. Hæc lactantius.

¶ Sponsus ergo Mariæ merito iustus vocatur, cum Deum imprimis cognosceret vt parentem, metueret vt dominum, diligeret vt patrem. Merito iustus vocatur, cum proximum diligeret vt seipsum, quod enim sibi volebat, & proximo etiam volebat & quod sibi iniuriam putabat, idem & proximo esse intelligebat: iustus sanè vir iste dicitur erat, quando nullum habebat vitium, innumerasq; possidebat virtutes: quando affectus natura insitos intra suos limites continebat. Si enim iustus vir nemini insidiatur, abstinet prorsus alieno, male dicenti benedicit, contemptum benigniter fert, nocet nemini, iure vir iste sanctus iusti nomine gaudere debet: quando hæc omnia seruabat. Imo non hæc solum sed omnia, quæ à viro iusto olim apud Ezechielem dominus postulabat: sic enim ait cap. 18. dominus. Si fuerit iustus, & fecerit iudicium & iustitiam, in montibus non comedederit: & oculos suos non leuaerit ad idola domus Israel: & vxorem proximi sui non violauerit: & ad mulierem menstruatam non accesserit.

Ioseph quare iustus vocatur.

Ezec. 18.

Describitur à Deo vir iustus

accesserit: & hominem non contristauerit: pignus debitori reddiderit: per vim nihil rapuerit: panem suum esurienti dederit: & nudum operuerit vestimento: & ad vsuram non commodauerit: & amplius non acceperit: ab iniquitate auerterit manum suam: iudicium verum fecerit inter virum & virum: in præceptis meis ambulauerit: & iudicia mea custodierit, vt faciat veritatem, hic iustus est, vita viuet dicit dominus Deus. Hic est catalogus virtutum viri iusti: decem & septem partes continens. Quas habuisse vir iste sanctissimus certum est: quando à Deo iustus in hoc loco nuncupatur. Erat enim omnibus numeris (vt aiunt) absolutus. Quid enim mirum quod tā perfectus hic esset, quando inter omnes mortales à Deo fuerit electus in sponsum matris suæ? Satis profecto superque erat, dicere virum istum sponsum maritumq; fuisse matris Dei, vt eius intelligeremus iustitiam, probitatem, puritatem, atq; corporis & animi integritatem: hominem enim tali femina dignum, omnium virtutum atque gratiarum ornamentis esse decoratum, nulli nostrum dubium aliquando fuit. ¶ Narrat propheta Ezechiel cap. 2. vidisse animal quod (inter alia) totum corpus, plenum oculis habebat. animal illud habere figuram viri iusti docet ad logum Gregorius. Ho. 3. 4. 5. & 6. Et tandem homilia. 7. mysterium oculorum illorum animalium exponens ait: corpora itaq; animalium id circo plena oculis describuntur, quia sanctorum actio ab omni parte circumspicita est: bona desiderabiliter prouidens, mala solerter cauens. Et hoc laboriosius, quia sanctorum mens vehementer inuigilat, ne se ante eorum oculos mala sub bono-

rum specie abscondant. Circumspecta ergo est vita sanctorum ne sic sit libera, vt superba sit: quia saepe superbia excedit in verbis, & audiri appetit libertas puritatis. Ne sic sit humilis, vt formidolosa. quia aliquando timor restringit animum, & loqui quæ recta sunt non præsumit, sed tamen in ipsa timida cogitatione humilem esse se simulat. Ne sic sit parca, vt tenax sit: quia plerumq; tenacia parsimonia appetit aestimari, vt iuste ac necessarè videatur tenere, quicquid egenti proximo misericorditer non vult impendere. Nec si sit misericors vt effusa sit: quia non nunquam effusionem esse misericordiam putat. Aliud enim est pietatis studio, necessaria proximis dare: atq; aliud ea quæ possidentur sine mercedis intentione dispergere. Quicquid ergo agitur in radice intentionis perandum est quomodo merito apud iudicium creatoris habeatur. Vir ergo iste, virginis sponsum, his oculis plenus erat, omnis enim eius actio omni ex parte circumspicita erat: id circo prouidebat vt ne virgo Maria vlla inureretur in familia: & ne ipse improbus haberetur. Cū ergo esset hac sanctitate & iustitia præditus decreuit non illam exemplificare sed occulte dimittere.

Cum esset vir iustus. Hæc est sanctorum conditio & suæ & aliorum consulere famæ: neque legi detrahente neque aliorum nomini. Docuit etiam iustus Ioseph in re ancipiti non ferendam præcipitem sententiã esse, sed clam agendum esse negotium & meditandum.

¶ Ioseph autem cum esset vir iustus, & nollet eam traducere: voluit

luit occulte dimittere eam. Hac aut illo cogitante, ecce angelus domini apparuit in somnis ei dicens: Ioseph fili David, nolite timere accipere Mariam conjugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum.

Quis iure ab omnibus appellari potest beatus?

Psal. 1. Regius propheta his verbis: beatus vir qui non abiit in consilio impiorum & in via peccatorum non stetit: & in cathedra pestilentiae non sedit: sed in lege domini fuit voluntas eius: & in lege eius meditabitur die ac nocte. Quod vero vxor studiosa est felicitate reddat: docet filius eius in libro Eccle. c. 26. mulieris (inquit) bonae beatus vir. Merito talis beatus dici potest. Nam talis mulier corona est viro suo vt idem sapiens testatur. In pro. c. 12. mulier diligens corona est viro suo. Talis delectat virum & impinguat ossa eius. Gratia mulieris sedulae (ait idem) delectabit virum suum, & ossa ipsius impinguet. Tanta enim est haec beatitudo, tantaque humana felicitas, vt eam esse Dei peculiare munus atque singulare beneficium dicat in prouerbij Salomon. Domus (inquit) & diuitiae dantur a parentibus a do-

Eccle. 26 c. 26. mulieris (inquit) bonae beatus vir. Merito talis beatus dici potest. Nam talis mulier corona est viro suo vt idem sapiens testatur. In pro. c. 12. mulier diligens corona est viro suo. Talis delectat virum & impinguat ossa eius. Gratia mulieris sedulae (ait idem) delectabit virum suum, & ossa ipsius impinguet. Tanta enim est haec beatitudo, tantaque humana felicitas, vt eam esse Dei peculiare munus atque singulare beneficium dicat in prouerbij Salomon. Domus (inquit) & diuitiae dantur a parentibus a do-

Pro. 12. 12. mulier diligens corona est viro suo. Talis delectat virum & impinguat ossa eius. Gratia mulieris sedulae (ait idem) delectabit virum suum, & ossa ipsius impinguet. Tanta enim est haec beatitudo, tantaque humana felicitas, vt eam esse Dei peculiare munus atque singulare beneficium dicat in prouerbij Salomon. Domus (inquit) & diuitiae dantur a parentibus a do-

Eccle. 26 c. 26. mulieris (inquit) bonae beatus vir. Merito talis beatus dici potest. Nam talis mulier corona est viro suo vt idem sapiens testatur. In pro. c. 12. mulier diligens corona est viro suo. Talis delectat virum & impinguat ossa eius. Gratia mulieris sedulae (ait idem) delectabit virum suum, & ossa ipsius impinguet. Tanta enim est haec beatitudo, tantaque humana felicitas, vt eam esse Dei peculiare munus atque singulare beneficium dicat in prouerbij Salomon. Domus (inquit) & diuitiae dantur a parentibus a do-

Pro. 19. b. Domus (inquit) & diuitiae dantur a parentibus a do-

mino autem proprie vxor prudens.

¶ Beatus tertio quis nuncupatur, quod liberos omni sapientia, omni prudentia omnique animi magnitudinis praeditos habeat: dicente eodem sapiente: filius sapiens laetificat patrem.

¶ Quod denique sit magna felicitas amicorum copia, nulli dubium esse existimo. Amicitia est enim (autore Boetio) preciosissimum genus diuitiarum. Nemo enim eligeret viuere (ait philosophus) sine amicis habens reliqua bona. Rursum Cicero ait: qui amicitiam tollit a mundo, solem videtur tollere: & Salomon amico fideli nulla est comparatio. ¶ His ita constitutis, nemo Hercule nemo, in hoc mundo inter homines beator ac fortunator inueniri aliquando potuit sancto isto Ioseph. Is enim per anthonomastiam vocatur impraesentiarum iustus. Is enim solus dignus effectus est vt maritus deigenitricis & diceretur & esset. Is enim parens in terra filij Dei & vocatus & habitus ab omnibus est. is denique peculiarem ac singularem habuit cum caelestibus spiritibus amicitiam, ac familiare in terra commercium. Quid rogo felicitius? Quid Beatius? aut quid magis prosperum alicui hominum in hac mortali vita euenire, aut accidere potuit? Sed reliquum est vt haec singula perstringamus vt a vero nihil aberrare probemus.

Ioseph autem cum esset iustus. Ecce prima huius tanti viri felicitas, vt anthonomastice iustus a Spiritu sancto appellatur. Iam quanta fuerit eius iustitia, quanta probitas & in superioribus ostendimus & nunc etiam ostendemus. Si primum intelligamus (quod non solum sancti sed philosophi omnes tradunt) iustitiam bipariam dici: alteram, quae in sese virtutem completur omnem. Vnde adician Greci

Pro. 10.2

Bo. 2. lib. Aristo. 9. Eth.

Lib de amicitia. Eccl. 6.

Ioseph p anthonomastiam vocatur iustus quae prima eius felicitas. Aristo. in Ethicis.

pro omni peccato vsurpant: alteram, quae ius suum vnicique tribuit: bonaque domini fideliter distribuere atque dispensare docet. Secundo intelligamus: quos Deus ad munus aliquod praeclearum eligit: eos idoneos ac tali munere dignos efficere: dicente Paulo: idoneos nos fecit ministros noui testamenti. Quod si haec ita sunt vt vere sunt: facile intellegimus quanta fuerit imprimis iustitia (quae virtutes complectitur omnes) huius viri: quanta probitas, & sanctitas. Nam qui ad hoc solum ab aeterno electus est a Deo vt verus esset Maritus matris suae: & vt pater suus ab omnibus praedicaretur, atque tutor patronusque esset, cui vere subderetur atque obtemperaret: quid mirum quod ea sanctitate niteret qua maior post sponsam filiumque suum nequiret intelligi? Si praecursor in vtero matris sanctificatur: quid mirum quod sponsus matris ac pater in terris Dei vocatus, in vtero matris similiter sanctificaretur. Si Ioannes virgo eligitur vt virginis esset cuius filius: quid etiam mirum quod maritus virginis virginum, in cuius puritatis comparatione astra matutina munda non sunt: virgo esset electus, qui eam custodiret, eiusque esset comes indiuiduus ac perpetuus? Si enim primus homo de terra terrenus factus est ad imaginem & similitudinem Dei vt praesisset piscibus maris, volucribus caeli, ac bestiis terrae: quanto sanctior ac perfectior, factus esset: quantoque expressiorem imaginem ac similitudinem Dei praeserferret secundus Adam iste, qui ad hoc solum conditus est, vt praesisset non piscibus maris, sed matri Dei ac caelorum reginae, non volucribus caeli sed vnigenito filio Dei? Si enim primum hominem condidit Deus de terra in uia hac incurru

5. c. 3. p. q. 2. 7. art. 4. 2. 10. 3.

Opinio gersonis. quod fuit in vtero sanctificatus. Ioseph fuit virgo.

Ioseph, secundus Adam fuit, & quare.

pta: hunc secundum hominem effecit vt ipsius virginis esset sponsus: illi dedit dominus rerum omnium conditarum scientiam, huic contulit veram scientiam sanctorum rerumque diuinarum: De costa illius eduxit dominus primam foeminam, de costa huius, hoc est, de genere huius, eduxit secundam. Illi contulit Deus Euam, vt esset sibi adiutorium: huic contulit Mariam vt ambo Deum verum, ac verum hominem custodirent, seruarent ac nutrent. Obediebat, vt par erat, Eua, primo homini: obediebat, vt par erat, Ioseph. Merito ergo iustus a Spiritu sancto vocatur.

¶ Iustus secundo vocatur, qui fideliter ius suum vnicique tribuit: aut fideliter bona domini sibi commissa singulis impartitur. Inter homines rarum est inuenire fidelem ac prudentem dispensatorem rei familiaris, qui ex opibus domini, cuique suum dimensum, quantum opus est, & quando opus est, depromat: beatus sane sponsus virginis, quem constituit dominus super familiam suam, vt daret nobis panem illum, qui de caelo descendit. huius typus erat primus ille Ioseph quem constituit Pharaon dominum domus suae. In quem maxima honoris insignia transfudit: anulum, stolam, & vt veheretur secundo curru. Postremo vxorem ei dat: vt semen sanctum ex illa natum multiplicaretur: quo & posteris consuleretur. Eodem modo secundus iste Ioseph a Deo patre exaltatus est, constituendo eum, dominum domus suae. Stola bisina. i. innocentia decorauit. anulum dedit: quia ipsum pater signauit. torquem aureum, hoc est, connexionem virtutum contulit. posuit super currum: dando ei filium in manus suas, vt illi pra-

Lu. 12. c

Psal. 104. Gen. 41. Figura.

Luc. 2. esset tanquam dominus. Idcirco ait euangelista quod Iesus erat subditus illis. Dedit deniq; illi virginem in spōsam in cuius semine benedicto, virtute Spiritus sancti carne facto: benedicerentur omnes tribus terræ. His ergo honoribus affecit, quod fidelis futurus esset dispēfator horrei cœlestis sibi commissi. Ex quibus colliges quāta sanctitate ac probitate quantaque iustitia fuerit vir iste præditus, qui tātis honoribus fuit donatus. ¶ Beatus ergo ac felix ille qui scalam beatitudinum omnium ascendit: quo vsq; perueniret ad vltimum scalam gradū Deo coniunctum. Hoc est, ascēdebat enim (quem admodum angeli quos vidit Iacob per scalam ascendentes) de virtute in virtutem, quo vsq; videret Deū deorum in Sion: quo vsq; oculis suis cerneret: ac manibus cōtreclaret Deū verum sibi subditum. Non ergo immerito, vir iustus, ab Euangelista vocatur.

Gene. 28.
Figura.

Secūda felicitas Ioseph.

Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus domini apparuit in somnis Ioseph. En vides huius hominis secundā felicitatē. Erāt enim Angelus domini & Ioseph maxima amicitia coniuncti: fuerūtque pariter in mundi salutem animati. Atq; iam inde a prima Ioseph ætate, amicitia fuit inter Angelos & eū inita ac contracta: peruenitq; ad summum inter eos: ita vt nihil ad eam posset accedere. Angeli eum dirigebant: angeli instruebant, angeli vbiq; combatantur: vt in hoc loco alijsq; multis videre licebit. Beati sanē omnes illi, qui cum Angelis amicitiam contraxerint ac necessitudinis vinculo coniuncti fuerint. Cæterum, vt ad rē redeamus: hæcenus passus est Deus innocentissimum Ioseph distrahi perplexis consilijs. Id enim expediebat ad fidei certitudinem. Sed iam tēpus erat

vt his animi molestijs liberaretur: dignus videlicet, qui mysterij conscius fieret, ob insignem erga virginē Deo dicatam, reuerentiam, Satisq; ipsa tam grauitatem in premendis animi sui curis, visus idoneus qui secretum, nondum ob iudeorum peruersam suspitionem, euulgandum: bona fide cōtineret.

Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus domini in somnis apparuit Ioseph. Hinc primū discite quanta sit prouidentia & clementia Dei, quæ ob aliorum salutem nō finit aut patrem familiam, aut regem, aut præfulem perplexis diu distrahi consilijs: sed in reipublica aut in familiæ bonum, detegit ac inspirat agēda. Hinc fuit, quod I haraoni olim famen futuram in somnis ostēdit. Regi enim hæc reuelauit, qui consulere posset, nō plebeio alicui, cui fortē nemo credidisset, nec omnibus consulere potuisset. & cum adhuc anceps esset & dubius atq; perplexis cōsilijs distractus, misit illi Ioseph, qui illum, ab animi sui molestijs liberaret: mysterijq; conscium efficeret: consiliūque salutare præberet quo futuræ famis malum temperare posset. Verè magna dei prouidentia. Idcirco ait Ioseph Pharaoni. quæ facturus est Deus ostēdit Pharaoni: quasi diceret: ipsius prouidentia hæc & alia omnia fiunt. Ex ipso & in ipso & per ipsum sunt omnia. Verè etiam magna Dei clementia: qua commotus, consilium per Ioseph præbet: quomodo, futuro malo caueatur. Non enim delectatur in perditione hominum. Sic etiam perplexo Ioseph sponso Mariæ, mysterium nostræ salutis ac annorum fertilitatis detegere ac nudare placuit. Sic etiam nobis nunquam cessat per Angelos aut per seruos suos ostendere futura mala: atque viam qua ea euitare & ef-

Prouidentia Dei erga iustos.

Gene. 41

Rom. 9. d

fugare possimus. ¶ Deinde hic mecum considera numquam iustum a Deo derelinqui: sed semper illū, Angelorum custodia circundare: qui illū & custodiant & inspirēt agenda. Nulla enim tribulatio, nulla angustia, eos, a Deo, a veroq; consilio separat. Memineris prophetarum, qui circuibant in deserto per cauernas petrarū, & speluncas, egentes, angustiatī, tribulati, afflicti, licet in desertis oberraret, & essent ab hominibus derelicti multitudo tamen angelorum eos circundabat quæ eos tuebatur, ac doceret in agendis. Sic Helisæus quum esset ab omnibus derelictus cœlesti circundabatur exercitu, secundum quod scriptum est. Aperi oculos pueri huius, vt videat quam plures nobiscum sunt quam cum illis. & cum perplexis consilijs distraheretur, peteretq; animæ suæ vt moretur, Angelus domini ei apparuit, & cibauit, atq; de agendis cōsuluit. Iacob etiam quandiu erat in domo parentum & cum fratre Esau, nō erat cum exercitu angelorum. Cum verò secessisset ad solitudinem deserti, & solus ageret iter ad Mesopotamiam, dormiuit in loco quodam & exurgens dicit: quia vocatur hic locus parembolē, quod est castra, pro eo quod vidit ibi non vnum, sed plura castra Dei. Atq; in omnibus agendis cū anceps esset ac perplexus ab angelis edocebatur. Hinc est quod Gen. cap. 31. affirmat apparuisse Angelum domini, & ostendisse vniuersos mares ascendentes super fœminas, varios ac maculosos & diuersorum colorum, ac dixisse: vidi omnia, quæ fecit tibi Laban. Nunc ergo surge, & egredere de terra hac. Instinctu enim Dei & Angeli eius virgas canalib; apposuit. Deinde non dubiū est, quin Iacob varijs cogitationib; æstauerit, & quid

Vi. orig. ho. 4. in psal. 36.

Gen. 31.

potissimum sequeretur, dubitauerit, & ecce dominus adest, pro ipso curās. Vt hinc discamus quam prope sit dñs afflicti. ¶ Obserua præterea quod nō permittit Deus hominem iustum solum sua prouidentia duci, sed cum adhibueris tuum cōsiliū, quale quale illud sit, reuelat ea quæ agenda sunt, ac negotium aperit, ne pluribus mouearis difficultatibus.

Ioseph filij David noli timere accipere Mariam coniugem tuam. Ecce Gabriel angelus, qui virgini conceptum admirabilem nuntiarat, multa cum luce apparens vigilanti, nimirū ob plusquā angelicam puritatem huiusmodi visionum non insoliti, Ioseph in somnis semet exhibet, ac per soporem etiā tale quiddam agentem, sic est affatus oraculi cœlestis interpres: Ioseph filij David, quæ torquet animum tuum humana suspicio? Quid fluctuas? Aut quod meditare diuortium, aut cur ab eaus distrahi, quæ tibi tanta charitate, simul & tribus & familiæ cognatione iuncta est? Non est alius sponus ea virgine dignus, nec illa est alteri destinata Dei cōsilio nisi tibi. Agnosce David autorem tui generis, cui promissum est olim, quod nunc incipit exhiberi. Totum diuinum est quod geritur. Non est quod metuas, ne quid labis tuo cōiugio contrahat vxoris vterus, citra tuam operam intumescens. Suspicias grauidam, & rectè suspicaris. Sed non ideo submouēda a domestico conuictu, imò hoc magis tibi adiungenda est, quod grauidam vides, cui diuino consilio in hoc ipsum datus es sponus, vt in posterum testis esse possis fœcundæ virginitalis, in vxore compertæ: atq; illa interim tuta sit aduersus iudæorū suspiciosam sœuitiam, quibus hoc mysterium nō dum est aperiendum, neq; dignis adhuc

huc nec capacibus. ¶ Iam ex his angelicis verbis deprehendes tertiam huius viri sanctissimi felicitas quod videlicet fuerit coniux eius tanta gratia, sapientia, ac virtutis magnitudine predicta, ut in Dei matre aeterno Dei consilio electa fuerit. Si mulieris bonae beatus vir, quanto beatior erit omnibus, sanctissimae, perfectissimaeque foeminae maritus? Tria praecipue sunt quae in vxoribus homines desiderare solent: pulchritudinem. Sapientiam, & animi magnitudinem siue virtute. Quae omnia in vna Iosephi coniuge cumulatisime inuenta sunt. Tanta pulchritudine decorata fuit, ut de ea sponsus in canticis dicat: tota pulchra es amica mea macula non est in te. Tanta gratia donata, ut eam Angelus gratia plenam appellet: Ave inquit, gratia plena dominus tecum: ave (inquam) & gaude virgo gratiosa, & fauorabilis. Dominum habes tibi fauetem ac propitium. Labia enim eius gratia erant plena. Dicente sponso: fauus distillans labia tua. Nihil enim proferebat quod non esset sanctum, non esset dulce, ac suaue. Gressus eius gratiosi erant: eodem sponso clamante praedmiratio: quam pulchri sunt gressus tui filia principis in calciamentis? Affectus enim & desideria, quibus per viam caelestis patriae gradiebatur, caelestia omnino erant. Nihil pulchrum nihil speciosum, nihil venustum in foemina aliqua desiderare possumus, quod in coniuge Iosephi non inueniretur.

¶ At vero quanta fuerit huius virginis sapia, quanta eius prudentia, vel ex eo colligere licebit, quod in vtero suo nouem mensibus tulerit omnes thesauros sapientiae, & scientiae Dei absconditos: quod multis annis cum diuina sapientia loqueretur, versaretur, ab eius ore penderet: ac fluentia my-

Tria quae in foemina desiderantur. Mariae pulchritudo. Can.

Luc. 1.

Can. 4.

Can. 7.

Mariae sapientia.

steriorum Dei potaret: multis (inquam) annis, in diuina schola Deo ipso docente, disceret. Nec opus est in ea re longum texere sermonem, cum tanta eam esse praeditam sapientia praedicet ecclesia, ut publice de illius sapientia canat, quod Salomon de increata sapientia.

¶ Quanta autem fuerit eius animi virtus ac fortitudo explicacione non eget. cum Dei omnipotentiam vicerit, atque amore huius virginis vulnerata, ad se traxerit. Cum mortem superauerit: cum diaboli caput continuerit, ut in superioribus docuimus. Quare si post hac rogauerit Salomon, mulierem fortem quis inueniet? Facile, ac vere respondere poterit Ioseph: ego, ego. Nam ille, qui eam inueni. Cui rursus Salomon dicere poterit: procul & de vltimis finibus praecium tuum: neque enim auro, & argento, aut lapidibus preciosis a mundi finibus allatis, comparari potest foelicitas, ac prospera fortuna tua. ¶ Huius sanctae mulieris imago fuit illa Iudith, quae caput Holophernis amputabit, & salutem suis attulit: de qua milites Holophernis praedicabant: non est talis mulier super terram, in aspectu & pulchritudine, & in sensu verborum. Si umbra erat tanta pulchritudine, sapientia, ac magnanimitate praedicta, quid de Luce, hoc est, de virgine dicendum erit? Si tanti vitium quanti Margaritum? Felix ergo Ioseph, solus ea coniuge dignus.

Fortitudo Mariae

Pro. 31.

Iudith, II Figura.

Quod enim in ea natum est de spiritu sancto est. Haec (inquit Tertul.) est noua natiuitas. Dum homo nascitur in Deo. In quo homine Deus natus est, carne antiqui seminis suscepta, sine semine antiquo, ut illam nouo semine, id est, specialiter reformaret, exclusis antiquitatis sordibus expiatam. Sed tota nouitas ista, sicut & in omnibus, de

Christina ciuitas in vtero virginis noua. Tert. lib. de carne Christi.

de veteri figurata est, rationali per virginem dispositione domino nascente. Virgo erat adhuc terra, nondum opere compressa, nondum feruente subacta. Ex ea hominem factum accipimus a Deo in animam viuam. Igitur si primus Adam e terra traditur, merito sequens, vel nouissimus Adam, ut Apostolus dixit: proinde de terra, id est, carne non generationi resignata in spiritum viuificantem a Deo est prolatus. Non autem competeat ex femine humano Dei filium nasci. Nisi totus esset filius hominis, non esset & Dei filius, nihilque haberet amplius Salomone, & amplius Iona, & de Ebionis opinione credendus erat. Ergo iam Dei filius ex patris Dei femine, id est spiritu, ut esset hominis filius, caro ea sola quae erat ex hominis carne sumenda, sine viri semine. Vacabat enim semen viri, apud habentem Dei semen. Itaque sicut nondum natus ex virgine, patrem Deum habere potuit sine homine, aequae cum de virgine nasceretur potuit matrem habere sine homine patre. Sic denique homo cum Deo, dum caro hominis cum spiritu Dei, caro sine femine, ex homine: spiritus cum femine, ex Deo. Concepit igitur virgo & peperit Emanuelem, nobiscum Deum. Haec ex Tertuliano. ¶ Sed quoniam pagani solent irridere nos cum audiunt praedicari a nobis virginis conceptum & partum oportet eorum obtreccationibus ex Hieronymo paucis respondere. Omnis partus (inquit ille) ex tribus (ut opinor) constat, si adultae aetatis sit foemina, si virum adeat, si non sit illius vulua vitio sterilitatis oclusa. Ex his tribus in hoc partu quem praedicamus vnum defuit, vir scilicet: & hanc partem (quia qui nascebatur non erat terrenus homo, sed caelestis) per spiritum coele-

D. Hieronymus in symbolo Ruffini.

stem dicimus salua virginis incorruptione completam. Et tamen quid mirum videtur, si virgo conceperit, cum orientis auem quam phoenicem vocant, in tantum sine coniuge, nasci vel renasci constet, ut semper vna sit, & semper sibi ipsi nascendo vel renascendo succedat? Apes certe nescire coniugia, neque foetus nixibus aedere, omnibus palam est. Sed & alia nonnulla deprehenduntur sub huiusmodi sorte nascendi. Hoc ergo incredibile videbitur diuina virtute ad totius mundi reintegrationem factam, cuius exemplum etiam in animalium natiuitate cernitur, & tam mirandum est cur hoc gentilibus impossibile videatur, qui credunt Mineruam suam de cerebro Iouis natam. Quid ad credendum difficultius, aut quid magis contra naturam est? Hic foemina est, hic naturae ordo seruatur, hic conceptus, hic partus temporibus suis aeditur, ibi nusquam foemineus sexus, sed vir solus & partus. Qui illa credit, cur ista miratur? Sed & Liberum patrem dicunt de foemore eius natum. Ecce aliud portentum genus, & tamen creditur. Venerem quoque, quam aphroditem vocant de spuma maris, sicut & compositio nominis eius ostendit, credit esse progenitam. De ouo natum Castorem Pollucemque confirmant Et ex formica myrmidones: & alia mille sunt, quae quauis contra naturam rerum venientia, ipsis tamen sunt visa credibilia: ut Deucalionis & Pyrrhae lapides iactos, & hominum ex his segetem natam. Et cum haec tot & talia signa crediderint, vnum eis impossibile videtur, quod adulescens foemina, diuinum germen, non hominis vitio, sed Deo spirante conceperit. Qui utique si ad credendum difficiles sunt, illis tot & tam turpibus monstris fidem nequaquam commoda-

dare debuerant. Si verò faciles sunt ad credendum, multo pròptius hæc nostra tam honesta, & tam sancta recipere, quam illa tam indigna & tam fœda credere debuissent. Hæc Hieron. Nos ergo diuino spiritu afflati certo credimus, quod fœtus iste vt non fuit ex Iosepho, ita nec ab alio quoquam mortali. Sed quod Angelus nūtiavit, conciliator huius diuini complexus, pater obūbrauit, Spiritus sanctus præparauit vterum, Dei filius impleuit. Certo in quâ credimus noua esse omnia, quia noua proles nata est. Cœlo debetur, quod conceperit hæc virgo, castior etiam facta posteaquam peperit.

Pariet aut filium. Dicet fortassis pagani qui solent irridere nos (inquit Hic.) quia possibile si fuerat Deo, vt virgo conceperet, possibile etiam fuerat vt parceret, sed indignum eis videri, vt tanta illa magnanimitas per genitales feminas transiret egressus, vbi quauis nulli fuerit ex viri commixtione cōtagio, fuit tamē ipsius puerperij obscœna attritionis iniuria. Pro quo paulisper eis secundum sensum suum respondeamus. Si quis videat paruulum in profundo cœni necari, & ipse cum vitæ magnus & potens, extrinsecus (vt ita dixerim) ingrediatur cœnum, vt paruulum liberet morientem, pollutus ne à te accusabitur hic vir, qui paruulum calcauerit luti: an vt misericors laudabitur, quod vitam cōtulerit morituro? Sed hæc etiam de cōmuni hōmine dicta sunt. Redeamus nunc ad naturam eius qui natus est. Quaptum patas natura solis illo inferior est, quantum creatura sine dubio creatore. Intuere nunc, si solis radius, in cœnralicuius voraginem demittatur, nunquid nā aliquid ibi pollutionis acquirit? Aut obicænorum illu-

stratio, solis ducitur in iniuriam? Ignis quoq; quanto natura est inferior his de quibus sermo est: & nulla materia, vel obscœna vel turpis adhibita ei ignem polluisse creditur? Cum hæc ita esse in rebus materialibus constet: tu in illa supereminenti & incorporea natura, quæ super omnem ignē, & super omne lumen est, pollutionis aliquid putas ac obscœnitatis incidere? Tunc deinde etiam ad illud aduerte. Nos hominem à Deo creatum de terræ limo dicimus. Quod si obscœnitas Deo reputatur opus suum requirenti, multo magis ei reputabitur opus istud ab initio fabricati. Et superfluum est dicere cur per obscœna transferit, cum nō possis dicere cur ab obscœna condiderit. Et ideo obscœna hæc esse non natura, sed obseruantia docuit. Cœterū omnia quæ sunt in corpore ex vno eodemq; luto formata, vsibus tantum & officijs naturalibus distinguntur. Sed ne illud quidē ab absolute vacare huius quæstionis omittamus: quod substantia Dei, quæ omnino est incorporea, inferi corporibus vel capi ab eis principaliter non potest, nisi aliqua sit media substantia spiritualis, quæ capax diuini spiritus possit esse. Verbi gratia: vt si dicamus, lux omnia quidem membra corporis illustrare potest, à nullo tamen eorum nisi à solo oculo capi potest. Solus est enim oculus qui capax est lucis. Et filius ergo Dei nascitur ex virgine, non principaliter soli carni sociatus, sed in anima inter carnem Deumq; media generatur. Anima ergo media & insecrata rationalis spiritus arce verbum Dei capiente, absq; vllā quam suspicaris iniuria Deus est natus ex virgine. Et ideo nihil ibi turpe putandum est, vbi sanctificatio spiritus inerat, & anima

Similitudo.

Simile.

quæ

quæ erat Dei capax, particeps fiebat etiam carnis. Nihil ibi dicas impossibile, vbi aderat virtus altissimi. Nihil de humana fragilitate cogites, vbi plenitudo inerat diuinitatis. Hæc Hieronymus.

Pariet aut filium & vocabis nomen eius Iesum. Quasi diceret Angelus: pariet vxor tua filium non tibi, sed orbi. Huius tu pater interim diceris: & puellæ custos eris. Nato puero tu ceu pater nomen impones: non quod tibi tuus suggererit animus, sed quod ex re Deus illi destinauit ante mundum cōditum, vocabis autem Iesum, id est, saluatorem. Tandem hic iam intueris postremam ac summam felicitatem superius propositam huius tanti viri. Si enim filius sapiens lætificat ac honorificat patrem quanto maiori lætitia & honore filius Dei afficiet Ioseph quem patrem eius fuisse legalem aliqui volunt? Quid quæso in hac vita fortunatius quam patrem vnigeniti filij Dei haberi & vocari? Non sine maximo mysterio statuerat olim in lege dominus, vt filij (quos legales vocabant) tam veri filij haberentur ac vocarētur quam naturales: qui & patrum legalium nomen atq; generis stemata & insignia accipiebant: & illorum heredes erant. Non (inquā) hoc sine magna causā sancitum atque stabilitum est. Præuiderat nimirum Deus filium suum ex sponsa virgine nasciturum, atque hunc virum Iosephum loco patris legalis habiturū. Cur enim (inquit Ierison) non competat ipsi Iosepho ius aliquod legale supra cæteros homines in benedicta Iesu formatione, cum natus sit in ea & ex ea carne, cuius dominium iure matrimonij verè translatum erat in ipsum. Spiritus ergo sanctus vice fratris suscitauit hoc benedictum ac san-

ctum semen huic viro Ioseph. Felix ac nimium felix, qui, ea lege, poterat dicere: filius ecce meus. Quo quid sublimius? Quid præclarius? iure ergo suo eum filium suum nuncupare licebat. Si enim autore apostolo vir non habet potestatem sui corporis sed mulier & contra &c. Si iure ciuili etiam cautum est: vt quod in alieno plantatur fundo, emisis radicibus, sit domini eiusmodi fundi: quod etiam annotauit glos. in cap. de restitutione sponsaliorum: cum beata virgo fuerit vera sponsa veraq; coniux Ioseph, cum fuerit verus fundus ac possessio eius, inde colligere licebit, vt fructus benedictus ortus virtute cœlesti, atq; de Spiritu sancto natus: ad sanctū Iosephum pertineat. Idcirco Angelus ait: vocabis nomen eius Iesum: parentū enim erat imponere nomina filijs. Cum ergo sanctus Iosephus pater esset legalis Christi ad eum pertinebat nomen ei imponere. Quod si nolueris Iosephum vocare patrem legalem, saltē pater Christi habebatur & vocabatur: quæ maxima dignitas fuit.

Vocabis nomen eius Iesum. Vi. quæ de hoc sanctissimo nomine annotauimus Luca cap. 2.

Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Ideo hoc nomine vocatus est puellus iste quod ille sit tot seculis exoptatus & expectatus Messias, qui iuxta prophetarum oracula liberaturus erat populū suum vniuersum à peccatis suis: non victimis pecudum, sed suo sanguine. Cuius mysterij typus fuit visio illa ostensa Moyfi in rubo. In rubo. n. apparere voluit dominus & in igne, vt ostenderet venturum esse tempus quo propter nimiam charitatem suā erga homines, descensurus erat de cœ-

1. co. 7. a.

Inde institutu. rerū.

Glos.

Quare vocatus est Iesus.

Exo. 3. Figura.

lo, ac

Hieron. in simbolo R. u. f. n. i. Obiectio nibus paganorum irridentiū quod Deo ex vtero virginis naceretur.

Similitudo.

Similitudo.

Vltima felicitas Iosephi.

Opio aliorum.

Vi. Iacob De valen. super magnificat in. 6. 1. 5. dignitate virginis.

Ioseph. pater legalis Christi

Ierisonis opinio. 3. p. in Iosephi na.

lo, ac in carne videndus: vt populum suū à peccatis liberaret. Spinæ enim (vt Augustinus ait) in peccatis significantur, quia sustinui (inquit) vt faceret vvas, fecit autem spinas. Igne ergo charitatis suæ peccatorum spinas consumpsit.

¶ Ex his Angeli verbis, facile vnus quisq; nostrum colligere poterit nō esse asperam, non difficilem viam mātatorum Dei (quam difficillimam nō nulli existimāt) si remedia, si subsidia, si adiumenta nobis à Christo collata considerentur. Responde obiecto tui mihi, qui Christi nomine gloriaris, & tamen viam eius difficilem dicis. Ad quid Messias iste in mundum venit? Ad quid sanguinem non pecudū sed suum fudit? Quid euangeliū, quid gratia, quid denique Iesus significat? Si forsitan ignoras, audi angelum Iosepho dicentē: vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Quid igitur aliud est esse saluatorem, ac liberatorem à peccatis, nisi eum esse dignū, vt nobis ob merita sua omnia peccata commissa cōdonentur: & vt post hac caueamus, gratia & adiutoriū nobis conferatur? Ad quid igitur in mundum seruator iste venit: nisi vt præberet auxiliū, quo seruaremur? Ad quid gratis mortem subire voluit, nisi vt peccatum interimeret? Ad quid sanguinem suum effudit, nisi vt esset nobis salutare medicamentum, quo nostris vulneribus mederemur? Quis est, inter alios præcipuus passionis suæ fructus, nisi viam Dei facile in ac planam nobis reddere? Quod significare volens Esaias olim aiebat: quod tempore Messia erunt praua indirecta & aspera in vias planas. Denique ad quid insuper de cælo Spiritū sanctum misit, nisi vt te ex carne spiritū

redderet? quid eū sub ignis specie descendere fecit: nisi vt te & accenderet, & illuminaret, atque totū in seipsum transformaret, atque in altum à quo ipse descēderat, eleuaret? Quid animo tuo insufflæ sunt & gratiæ & virtutes, nisi vt facile, leue, ac suaue efficeretur iugum Christi? nisi vt disceres in tribulationibus gloriari, in periculis sperare, & in tentationibus vincere? Hoc est principium, hoc mediū, hic finis, hæc denique totius Euangelij summa. vt quemadmodum primus homo de terra terrenus: qualis & terrenus tales & terreni: sic secundus homo de cælo cælestis, qualis & cælestis, tales & cælestes. Quid aliud rogo scribūt nobis Euangelistæ? Quid aliud pollicentur prophetæ? Aut quid prædicant aliud Apostoli? Hæc summa atque compendium est Christianæ Theologiæ. Hoc est verbum abbreviatum quod fecit dominus super terrā. ¶ Sed ais: infelix ego homo, quis meli berauit de corpore mortis huius? Sentio enim aliam legem in mēbris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati. Erige o miser animum, ne illo cadas, confide, spera in Domino, nam ipse est, qui tibi apud Ezechielem cæterisq; fidelibus pollicetur dicēs: dabo eius cor nouum, & spiritum nouum tribuat in visceribus eorum, & auferam cor lapidem de carne eorum, & dabo eis cor carneum: vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant: faciāt que ea: & sint mihi in populū & ego sim eis in Deum. Quid tu miser modo hic dubitas? An de Diuinis promissis, an adhuc de imbecillitate tua? Si primum affirmes, Deum mendacē & non sibi similem facis, quæ blasphemia est maxima. Sin autem adhuc de animi tui atque carnis tuæ imbecillitate

Diū? Augustinus. Inquisitionū ex vi. tes. stat. q. 4. 2. Esa. 5.

Non esse asperā viam Dei sed facilem ostēditur.

2. co. 13.

Ro. 7. f.

Ro. 7. d.

Eze. 1. c.

tate dubitas, quæ tanta est, vt neq; his præsidij cælestibus in virtute permanere possis: Deū mātchū ac parcū pro uisore ac gubernatorem facis: quando de subsidijs ad vitā spiritualē tuendā necessarijs, minime prouidere voluit. Quod ergo remanet tibi dubiū? Quis scrupulus? aut quæ animi vacillatio? ¶ Præterea si velis etiā animi virtutē, qua effrænes appetitus superare possis, libenter largietur, vt facilis tibi sit via salutis. Hic. n. fuit (inter alios) præcipuus crucis, ac arboris vitæ sanguine Christi sanctificatæ, fructus. Quod planè his verbis apostolus cōfitemur in ea, quā ad Romanos scripsit epistola c. 6. vetus homo noster, simul Crucifixus est, vt destruat corpus peccati vt ultra nō seruiamus peccato. Hominē veterē, ac corpus peccati vocat in hoc loco Paulus, appetitū n̄m sensitiuū, cū omnibus suis cōcupiscentijs ab eo dimanātibz. Homo ergo iste (inquit) simul Crucifixus est cū Christo. Eo quod nobilitissimo ac præstātissimo illo sacrificio gratiā ac virtutē nobis cōparauit, quibus possimus tantū hunc ty. annū vincere. Hæc est insignis illa victoria ac fauor ille maximus quem dñs per Esaiam pollicebatur dicēs: ne timeas quia ego tecū sum: ne declines quia ego Deus tuus: confortauit te, & auxiliatus sum tibi, & suscepit te dextera iusti mei. Ecce cōfundentur & erubeſcent oēs qui pugnāt aduersum te: erunt quasi non sint, & peribunt viri qui cōtradictū tibi. Quæres eos, & nō inuenies: viros rebelles tuos, & erūt quasi nō sint, & veluti consumptio hominis bellantis aduersum te: quia ego dñs Deus tuus apprehendēs manū tuā, dicensq; tibi, ne timeas ego adiuui te. Quis ergo his promissis deficiet? quis animo cadet, aut timebit carnis suæ pronitati & imbecillitati, tanta Dei gratia adiuutus? quis iam nō

Rom. 6.

Esa. 41.

dicet cum regio vate. Viam mandato rum tuorum cucurri cū dilatasti cor meum. Erige ergo spem, erige animū, quando iam habes Iesum, hoc est, seruatorem tuum, qui & te à sceleribus liberabit, & sua gratia cortuū iuuabit.

Vocabis nomen eius Iesum. Habebis in omnibus patris officium ac circa eū, patrem te gerēs: solum hoc excepto quod carnalis nō eris pater. Refert cū deferas puerorū institutionē eorum præcipuē quorū vita plurimis consultata est. Ab illis nimirū horū petēda est institutio, qui virtutē iustitiæque ipsis factis præstiterint. Institui enim quasi nasci est. Et sicut indecorum est principē ab infimis nasci, ita pernitiosum, huius institutionem inhonestis hominibus cōmēdari. Ideo Iesus Christus princeps ac saluator, natus ex Maria, regali orta genere, institutus est à Iosepho, viro iusto, ac bene morigerato. hoc animaduertant n̄ri magnates.

Vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Iam vides hoc nomen sanctissimū è cælo esse ab angelo allatū, eiusq; inter prætationē. Benedicta talis salus, benedicta etiam hæc dies, in qua talis mūdo nuntiatio allata est. Hactenus seruatores à Deo nobis misit pro seruanda hominū vita temporaria venerāt, pro conseruandis bonis, quæ externa nominantur. Animos verò captiuos ac peccatis subditos relinquebant. Quid ergo homini prodesse potest vniuersum terrarum orbem sibi cōparare, totique mundo dominari: si peccati seruus emptitius remaneat, quo omnia bona sibi parta tandem poenitus amittat? In huius ergo mali antidotum ac remedium nouus hic seruator diuinitus nobis omnibz misus est, vt populū suū vniuersum à peccatis liberet: ne hoc tantum beneficiū

Ps. 118.

gratis dare sit contentus, sed vt purgatis a vitæ prioris peccatis, cōferat per seclam & æternam salutē. Qua salus hominis, sit nō solū animi, sed corporis: liberādo enim ab animi malis, per petuam etiā corporibus vitā præstet: eruendoq; a malis culpæ, a malis simili- liter penæ nos eruat. Hanc salutem magnopere patriarchæ desiderabant: hanc maximo desiderio, acclamore postulabāt vates: hanc millies repe- bant ac canebāt promittebantq; psal- mi. Hanc deniq; (vt iam diximus) san- ctus ille Patriarcha Iacob expectabat: his enim verbis exhalauit animam: sa- lutare tuum expectabo dñe. Nō enim expectabat salutem corporalem, quā se se iam moriturum videbat: sed spiri- tualem & æternam quæ dāda erat per seruatorem Iesum. Felix ac beata hæc salus, tali seruatore ac dño digna. Ap- petant alij salutem quam velint: præ- ponant si libeat terrena cœlestibus, præferant corporis salutem, salutem ani- mæ: ego tamen hanc cum Iacob expe- ctabo salutem: hanc præcabor cum re- gio vate: fiat manus tua vt saluet me quoniam mandata tua elegi: concupi- ui, salutare tuum domine. Salua ergo me domine a peccatis meis: libera me a me ipso, ne tradas me domine desi- derijs meis, quæ impiam tyrānidem exercent in anima mea. Serua inquā me a mundi, diaboli, carnisq; tyran- nide: & quod magis vereor, me obsecro serua ab ira indignationeq; tua, ex qua æterna cōsequitur mors. Qua sa- lute si fruar, reliqua mundi bona ex animo cōtemnā: minime de aliorum regnis, honoribus, opibus ac splendo- ribus quibus gloriātur curabo. nā ego cū propheta in dño solum gaudebo & exultabo in Deo Iesu meo. ¶ Hæc er- go est salus quā dñs mūdo attulit: hæc est salus hoc nomine (vt explicuit an-

Gen. 49.

Psa. 79.c.

Ab ac. 3.

gelus) significata. Cū ergo nomē hoc Iesus audieris, volue animo tuo eius interpretationē, & tunc sese tibi offe- ret dñs misericordia, pulchritudine, ac virtute præditus. Qui diaboli exer- citū expugnauit: qui mortem superbā debellauit: qui peccatis silentium im- posuit: qui ab inferis iurisdictionem abstulit: qui de tyrannorum potestate captiuos eduxit: & ablata carceris fœ- ditate in pristinam pulchritudinē ac dignitatem restituit. Tria enim (in- ter alia) nobis, ob peccatum mala con- tigerūt. Mors, videlicet, ac infernus, & perpetua sub diabolo seruitus. Qui ergo nos a peccatis liberauit, ab huius- modi hostibus cōsequenter seruauit. Simulq; certum pignus cœlestis gra- tiæ, ac diuinæ amicitia, foelicitatisq; perpetuæ nobis cōtulit. Nā hæc om- nia per peccatū amittuntur: atq; per seruatorē Iesum cōparantur. Meri- to ergo hoc nomen illi impositum a patre est. Merito tali nomine insigni- tus, quando nos a tantis malis ac peri- culis liberauit ac tot tantisq; cœlesti- bus opibus affecit. O nomen præcla- rum. Nomen dulce, nomen suaue, no- men tantæ virtutis ac tam inæstimā- bilis potentia, nomē a Deo inuentū, è cœlo allatum, angelorum ore prola- tū, atq; seculis omnibus maximē desi- deratum & postulatum. Ab hoc no- mine procul fugiūt dæmones: coram illo cōtremiscūt inferorū potestates. Hoc nomine debellātur hostes illi su- perbi, quib; cū quotidie colluctamur expugnātur eorū castra: tentationes silent: cōsolatione afficiūtur tristes, ac mœsti: ad hoc sanctissimi nomē oēs oppressi atq; afflicti confugiunt, tan- quam ad solamen singulare. In eo denique spem suam peccatores om- nes reponunt: illud ergo ame- mus illud semper proferam; quādo to-

Tria expe- cato mala nobis ve- nerunt.

Nomē Ie- sus comē- datur.

Phili. 1.

Gen. 47. Figura.

Quo mo- do exalta- tus est chri- stus a pa- tre. Luc. 2.

Mat. 2.

Ioan. 7. 8.

Luc. 7. c. Mat. 17. 2.

Ioan. 13.

Mat. 17.

Psa. 104.

Ioan. 3.

ta salus ab illo pendet. Hoc est nomē illud de quo Paulus ait: dedit illi no- men quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium terrestrium & inferorū. Reuoca in memoriam honores om- nes, quos superius memorauimus, cō- tulisse Pharaonem Iosepho, & inter il- los, etiā aliū, cuius nō meminimus, inuenies: dedisse videlicet ei nomen magnificum, vt gratum sese ostende- ret, & Iosephum populo per hoc com- mendaret. Interpretatur Zaphnath paena, secretorum cognitor & dete- ctor, iuxta Hebraicam linguā, A Egi- ptiacē autem significat saluatorē mū- di. Eodem modo Christus a Deo pa- tre exaltatus est: propter quod (in- quit Paulus, Deus exaltauit illū. Exal- tauit primo in natiuitate, trahēdo de cœlo Angelorum choros, qui gloriā eius decantarent: pastores, qui eum ve- nerarentur: Reges ab orientali plaga, qui eum adorarent: Exaltauit in præ- dicatione: nunquam enim sic locutus est homo. Exaltauit insignis & portē- tis, nam virtus ab illo exibat, qua sana- bat omnes: exaltauit in monte Tha- bor vbi resplenduit facies eius sicut sol vestimenta autem eius facta sunt al- ba sicut nix. Exaltauit in super in glo- riosa resurrectione & ascensione. At- que non solum constituit ei dominū domus suæ dando ei omnia pater in manus sed doctorem ac præceptorem constituit dicens, hic est filius meus dilectus ipsum audite: vt erudiret si- cut primus ille Ioseph principes eius & senes eius prudentiam doceret. An- teibat Iosephum præco: antecessit Christum Ioannes, præco factus sua- rum laudum, atque foelicis aduentus eius, ad seruandas gentes. Illi etiam de- sponsauit Deus ecclesiam. Qui enim habet sponsam sponsus est. Positusq;

est a Deo primò super domum eius, hoc est, super ecclesiam, quam speciali ac peculiari modo curat. Positus est etiam super totū mūdū. Postula a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam Psa. 1. & possessionem tuam terminos terræ. Quauis nō dum oēs eum esse a Deo præpositum nouerint, tamen velint, nolint, subiiciendi ei sunt in scabellū pedum suorū. Tandem dedit illi hoc Psa. 109. nomen quod est super omne nomen. Vocabis (inquit angelus) nomen eius Iesum, ipse enim saluū faciet populū suū a peccatis eorū. In huius ergo no- mine omne genu flectendū erat, vnde Rex David ait oēs gentes quascunq; Psa. 87. b fecisti venient, & adorabunt coram te dñe & glorificabūt nomen tuū. Om- ne (inquā) genu cœlestiū, terrestriū & inferorum. Trium enim regnorum Rex erat: triplicique corona ac diade- mate decorandus.

Vocabis nomē eius Iesum. Ipse. n. saluū faciet populū suū, a peccatis eorū. Solēt ma- tres (inquit Cyprianus) infantulis nu- per editis in ipso vitæ introitu aptare vocabula, & ex aliquibus præcedenti- bus vel circūstantibus causis, vel ex ge- nere, vel ex euētu imponere nomina, vt in ipsis primordialibus initijs, quæ dā præfigerentur cōmonitoria ingre- dientibus vitā: respicerētq; ad nomi- na vel officia sua, quorū inspectio ho- nestæ conuersationis formā eis infun- deret & doctrinā, vt honorificarēt na- turales causas, & rationales discipli- nas, nec in aliquo elementarias amari- carēt dulcedines, vel primarias offen- derēt dignitates. Nā olim tumultua- rie vel inconsiderate nomina rebus imponebātur, sed ex quo ad Adā adu- cta sunt singula, vt vocaret ea, & pro- pria imponeret noia, prouisum est in populo antiquo, vt aliqua esset in vo- cabulis ratio, & interpretarentur noia vitam,

vitam, & exprimerent aliquam personam proprietatem, secundum quam vel differret à cæteris, vel etiam communicaret. Sic in nominibus Patriarcharum Abraham, Isaac, & Jacob magnarum rerum sitere indicia, & præloquebantur ventura, nec deerat impositorum nominum secundum sensum suum effectuum certitudo.

Nomina rebus consonant.

Apud gentes etiam cognomina ex rebus strenuam gestis imponerentur.

¶ Apud gentes etiam non in nominibus, sed in agnominibus etiam, posita à viris illustribus obseruatum est, ut nobilitas generis, vel virtutis gloria posteris illustraret. Augusti vel Cæsaris titulo succedentem honorare progeniem, & Imperatoriæ dignitatis hæredes primæ originis irradiare fulgoribus.

¶ Apud doctores mos est libris suis penere nomina sua.

¶ Sic & philosophi & doctores antiqui, tractatibus suis, nomina præterere breui titulo grandis materiæ latitudinem prælibantes, & propriæ gloriæ præposito nomine suo prouidentes, ut integritatem operis, & laborem auctoris tam styli quam personæ in posterum autoritas conseruaret, & facile scripturæ subtilitas indicaret, si aliqua manus inuida, elegantia tractatum eliminatorum, pannum rudem infueret, ut vel nugis suis quasi sua essent, quæ alius laudabiliter distasset furtiua translatione infereret. Sic in capite libri sui quisque autorum se imposuit, ut stylus auctori, & stilo autor famularetur, & autoritate altrinsecâ communis gloria muniretur, hæc virorum illustrium præclara meruerunt ingenia, & per hæc viuax eorum fama & gloria indelebilis perseverat. Hæc ille.

¶ Hunc ergo tam patrum antiquorum sub lege viuentium: quam illustrium virorum Roma dominante: quam philosophorum ac doctorum vsurum & morem sequi volens dñs, hoc

tam præclarum nomen Iesus, filio suo ponere voluit. Primum hoc illi impositum est in ipso vitæ introitu: imò ante ipsum vitæ introitum: ut consonaret officio. Venturus enim erat, ut nos à peccatis liberaret: nobis salutem donaret: ab hostium spiritualium manu, atque potestate eriperet, interramque promissam introduceret. Idcirco vocatus est Iesus. Ut in hoc loco Angelus ostendit. ¶ Sed quæres fortassis cur hoc potius nomen sibi præcipue eligere voluit, atque de solo illo gloriari: quum innumera sint ei alia, à sanctis, à prophetis, & vaticiniis imposita nomina: quæ etiã eius naturæ atque gestis conueniebant? Appellatus est enim (idque non sine magno Dei cõsilio) admirabilis Deus, fortis, magni consilij angelus, princeps pacis, pater futuri sæculi. Agios, Theos, Athanatos, hoc est, sanctus, Deus, immortalis, vocatus etiam est Adonai, Eloim. Cui quæstioni hæc ratio (inter aliàs) impræsentiarum sese offert. Viri namque illustres (ut superius dicebamus) cognomina sibi imponebant parta ex virtutis propriæ gloria, atque ex rebus strenuè à seipsis gestis. De talibusque nominibus potius gloriabatur sanguine proprio comparatis, quam de maiorum suorum titulis & nominibus. Cum ergo Christus humiliauerit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem Crucis: cum proprio sanguine suo populum suum à peccati iugo, atque diaboli tyrannide liberauerit: hoc seruatoris nomine, siue cognomine, potiusquam alijs suis honorificis titulis, gloriatur. Et merito quidem. nam si Scipio ille Romanus, Africanus cognominari voluit, quod Africam strenue debellauerit: si Iulius cognominari

Prima ratio huius nominis.

¶ Quare Christus hoc nomine potius quam alijs gloriatur.

Esa. 9.

Secunda ratio huius nominis.

Phi. 2.2.

nari Casar ab Elephanto in pugna occisso. Si alter, Numantinus: alter, Magnus: obres præclare gestas vocatus est: de eiuſmodiq; nominibus gloriabantur, potiusquã de paternis: quid nõ potius Christus Dominus de hoc nomine Iesus gloriaretur, quõ illud proprio sanguine pro nobis effuso acquisierit? illud multis præffuris, laboribus ac ærumnis imò propria vita sibi parauerit? Propter quod (inquit Paulus) Deus exaltauit illum & donauit illi nomen quod est super omne nomen. ¶ Solent præterea Philosophi, atque doctores nomina libris, quos edunt, præponere: breui titulo librorum materiam prædicentes. librum autem esse Christum scriptum intus & foris mysterijs cœlestibus plenum, & in superioribus docuimus ex Hieronymo, & dominus docere voluit, cum Esaia dixit: fume tibi librum grandem & scribe in eo: velociter spolia detrahe, cito prædare. Est enim Christus liber grandis in quo sunt scripta omnia mysteria diuinæ sapientiæ comperta. Titulus ergo huius libri, tam breuis est, ut vno verbo contineatur. Vocabis nomen huius libri (inquit Angelus) Iesum. Quo intelliges grandis materiæ latitudinem. Agit enim, ac tractat liber iste diuinitus editus, de totius mundi salute. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Vnde obserua: periphraſi quadam, huius libri grandis voluisse Deum, apud Esaia, titulum & nomen atque materiam explicare. Scribe (inquit) velociter spolia detrahe, cito prædare. Quasi diceret pater cœlestis filio suo: hætenus diabolus exultauit in mundo, efficax fuit in mentibus hominũ, hætenus regnauit peccatum, tu ergo curre ac velociter spolia, hoc est, popu-

Phil. 2.6

Liber est Christus Tertia ratio huius nominis Iesus.

Esa. 8.

Titulus huius libri est Iesus.

lũ tuũ, et tyrannide diaboli detrahe, cito prædare, non vltra patiẽdo ut regnet in animis eorum peccatum. Quod clarioribus verbis significare volens Angelus ait. Vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Ioseph filij David, ne timeas accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est. Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

Breuius verbis angelus multa mysteria complectitur.

Breuius sanè verbis innumera mysteria Angelus comprehendere voluit. Primum ergo cor huius sancti viri altamente perpendamus: deinde cor animumq; virginis. Nam sacri scriptores post mysteriorum cœlestium breuem compendiosamque enarrationem, cordis affectus communiter referre atque scribere nõ curat. Partim quod eiusmodi ineffabiles sint: Partim quod id legentibus ac res diuinæ contemplantibus relinquat. Ex his enim quæ dicuntur, atq; ex rebus gestis, earumq; circumstantijs, venari potest aliquid eorum, quæ in cordibus virginis, aut Iosephi, aut aliarum personarum voluerentur. Hac ergo via cor huius viri sancti, ac mentem, rimari conemur. ¶ Quid ergo modò his auditis, persentiret animus huius Patriarchæ? quã diuersam modò sententiam haberet à priori: quæ existimabat sponsam suam è viro aliquo concepisse? Prima enim opinione nulla esse potuit humilior ac tali viro indignior: secunda verò nulla sublimior atq; admirabilior. Quod facillè intelliges, si breui mecum cõsideras mysteria omnia quæ propositis verbis, ab angelo fuerunt Iosepho reuelata. Nam primũ hic illi detexit Messiam tã diu expectatũ, in mundũ venissẽ: Dei promissiones oẽs, factorũ spẽ, scripturarũ

Cogitationes Iosephi.

voces, prophetarum prædictiones impletas. Detexit præterea modum salutis expectandum ab isto seruatore: nè pè non temporalem sed æternum, nõ corporalem solum, sed spiritualem ac corporalem simul. In eo enim quod ait: pariet autem filium & vocabis nomen eius Iesum. i. seruatorem: & in eo quod addidit ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorũ, hæc omnia illi patefecit. Peccata enim in causa sunt vt omnia mala tã corporis quã animæ nobis pariter eueniant. ¶ Reuelauit etiam his verbis illi, Christi Iesu maximam excellentiam & dignitatem in eo quod ait: quod enim in ea natum est de Spiritu factum est. Inaudita sanè ac admirabilis dignitas: Quae facillè intelligere poterat sanctus iste, quanta esset. huius seruatoris magestas: cum satis illi compertum esset, tam ineffabilem nascendi modum, nempe ex virgine & Spiritu sancti virtute, nulli solum creaturæ deberi. ¶ Intellexit præterea vir iste dignitatem suam, quantoque munere ac beneficio à Deo afficeretur: quando, ex cõiuge atque ex domo sua egredi statisset lucem, & spem & salutem omnium seculorum. Quando eum vocari atque haberi patrem vniuersi filij sui stabilisset. Quo quid excellentius? Quid altius aut præstantius? ¶ Insuper præfacto sermone explanauit illi angelus domini virginis puritatem, ac sanctitatem: ita vt post hæc, tanquam pœnediuinam veneraretur ac coleret. ¶ Tandem cognouit Dei immensam bonitatem atque magnificentiam, qua voluit hæc omnia, ei non hominũ sed angelorum ministerio patefacere.

¶ Quando ergo cor huius viri tam sanctum, tam ab omni labe purgatum, sese, tot tantisque mysterijs ac Sa-

cramentis vndique vallatum, siue potius submersum vidisset: quid obsecro perferret? Quid faceret? quale quæso esset? quã eleuatũ, quã abortũ, quã attonitũ ac stupefactũ, inter hæc tam miranda ac grandia facta? subsiliret sanè ac trepidaret præ gaudio: exultaret, ac maxima lætitia affectũ tantum vellet erũpere gaudium.

¶ Sed adhuc hic mecũ animaduerte: quanti illum aliàs pœniteret, quanto animi dolore atque tristitia corripere-retur tunc temporis, memor sinistrae opinionis, quam de virgine sanctissimi Paulo ante habuerat. Quibus cũ lachrymis ac religione, ad pedes eius prosterneretur, veniamque postulareret commisi erroris, enarrando ab angelo sibi enarrata. ¶ Deinde è regione intueri vultum, mentem & cor virginis: intueri gaudium & lætitiã. Mentem (inquam) intueri al-tè contemplantem diuinam prouidentiam, eiusque tam opportunum subuidium, quo suæ innocentia subuenerat, suas præces exaudi erat, domũ ac familiam pacificarat: cor sponsi quietum ac tranquillum reddiderat. Intueri vultum ac cor eius, maximo gaudio atque immensa alacritate affectum: quod vidisset sponsum quem mirum in modum vehementerque diligebat: iã à tam sinistra opinione reuocatum, tantoque gaudio perfusum. Quid hic etiam virgo deipara faceret? Quid magno suo pectore perferret? quid caneret? quas laudes, quas Deo referret pro tantis muneribus gratias: considerans paternam Dei erga suos prouidentiam ac misericordiam: quem admodum ipsamet cecinerat dicens: & misericordia eius à proge-nie & in progeniem timetibus eum? Sed interim animaduerte angeli verba illa.

¶ Vocabis

Ro. 13. a Vocabis nomẽ eius Iesum. Ipse .n. saluũ faciet populũ suũ à peccatis eorũ. Iã hic nox præcessit: iam hic dies appropinquauit: iam hic vetus antiquumque testamentum absconditur: ac nouum recensque apparet: iam hic exaltat vitam omnis huius mundi ac carnis gloria: & suscitatur gloria spiritus: atque resplendere incipit euangelij magestas. Nam hætenus omnia illa tẽporaria ac caduca bona erant, ymbræque futurorum: modo verò omnia æterna, vera, ac spiritualia. Vocabis (inquam) nomẽ eius Iesum: ipse enim saluũ faciet populum suum à peccatis eorum. Quid hoc est quod audio? Quæ tã noua & inaudita phrasis, qui nouus iste loquendi modus? Forsitam vobis omnibus videbitur, rem nullius aut parui momenti, sub his tam breuibus verbis latere: omnes quidem in terram nos ipsos deiicere: milliesque illam osculari debebamus: gratias maximas agẽtes Deo, pro tanto mysterio, ac beneficio in his angeli verbis latenti. Nam per hæc verba, tanquam per rimulam quãdam ostendere, ac patefacere voluit Deus, diuitias gratia atque misericordia suæ: per hæc (inquam) verba explicare atque declarare voluit omnia, quæ sub typis veteris legis, ac sub figuris omnibus antiqui testamenti, mundo ab eius conditione tradiderat. Omni enim ætate hanc salutem promiserat. Omni enim tempore hunc saluatorem pollicitus fuerat: nunc eum redemptorem vocando, nũc regem, nũc ducem, nunc pastorem nunc liberatorem, nunc victorem, nunc ædificatorem, nunc denique vtendo alijs nominibus ac titulis gloriosis, qui prosperã temporalem tamen, Fortunam, ac gloriam, prælagire videbantur. Vnde fit, vt vsque modo cæci Iudæi minime intelligant, hanc (quã Christus attulit)

salutem, esse debere spiritualem, sed tẽporariã. Sed angelus Dei, modo hoc breui sermone, tanquã quodã lucis radio, omnes illas veteris instrumenti imagines, atque ymbras detexit: aperte dicendo hanc, iam diu satisque expectatã ab omnibus salutẽ, nõ corporale sed spirituale esse. De qua in superioribus satis diximus quare ad aliã properemus.

Esa. 7. Hoc autem totum factum est vt impletur quod dictum est à domino per prophetã dicentem: Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium.

His ergo verbis discemus, neque quicquam huius rei, casu fortuito ve gestum fuisse, sed consilio diuino. Quod enim factum narrauit angelus, hoc dñs ipse facturũ promiserat, loquens per os Esaiæ prophetae, paucis depingens huius conceptus & natiuitatem inauditam & fructũ optabilem, ecce (inquam) virgo concipiet & pariet. Habes nouitatem: quando enim vnquam fando auditum, salua virginitate peperisse puellam? ecce iã partus & integritas distantes tempore longo: virginis ingremio foedera pacis habent. Ecce iam impletũ quod alibi idem dominus per os eiusdem uatis dicebat: lætabitur deserta, & inuia, & exultabit, & florebit, quasi lili-um. Germinans germinabit, & exultabit lætabũda, & laudans. Quod enim de ecclesia ad literam dictum fuisse credimus, idem in virgine adimpletũ fuisse, planè videmus. Hæc est, terra, illa inuia, hæc, virgo sanctissima, hæc verum liliũ. Sicut liliũ enim inter spinas ita amica mea inter filias Adæ. Hoc igitur liliũ perfectissimum, ac pulcherrimum, florẽ de radice Iesse germinauit (inqt propheta). Hæc est, quæ post floris conceptum, lætabũda dicebat: & exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Nullo modo (inqt Augustinus) Christus matrẽ nas-

Omnia q̄ de Christo narratur nõ casu sed consilio diuino acciderunt.

Esa. 35. a.

Can. 1. a.

Luc. 1. Lib. 29. c. ultimo infine.

endo faceret deteriorem, & cui munus fecunditatis attulerat, Deus virginitatis auferret. Hæc veraciter non fallaciter facta sunt: Sed noua sunt, sed in solita iunt, sed contra naturæ cursum notissimum sunt: quia magna, quia mira, quia diuina, & eo magis vera, certa, firmat.

Hæc fuit (inter alias) peculiaris ac singularis huius virginis prærogatiua, ac excellentia: vt mater esset & virgo. Vnde D. Hiero. inuenit (inquit) populus gratiam in deserto. Gratiam scilicet singularis maternitatis, producentis cum; qui nobis attulit gratiã, & veritatem. In deserto, hoc est, in beata Maria à peccato derelicta: Derelicta in templo à parentibus, derelicta, atq; in incognita viro. Seruata verò vt mater esset, & virgo. mater inuolata, mater incorrupta, mater intacta.

Quis audiuit ynquã tale? aut quis vidit huic simile? Vt mater scilicet esset & intacta generaret? Si quæris (ait ambro.) naturæ ordinẽ: fœmina mixta viro gnerare cõsuevit. Liqueat aut quod præter naturæ ordinẽ Christus natus est ex virgine. ¶ Huius tã in soliti & noui Sacramenti, imaginẽ vnã, vel alteram libet adducere. Primam habes apud Dani. cap. 14. quo in loco sacra narrat historia Danieli, in Leonum lacu existenti, Leonibus vndiq; vallato, ministerio angeli missum fuisse prophetam, nomine Abacuc, à Iudæa in Babylonem, qui Danieli prandiũ præberet. Intrauit ergo Abacuch lacum, atq; ab eo egressus est, clauso omnino ostio: seruatusq; est Daniel illæsus à Leonibus septem, qui cœteros alios in lacum missos, deuorare solebant. Daniel ergo, qui causa Dei interpretatur, vir sapientissimus, ac castissimus, diuinæ contemplationi perpetuò deditus: virginem hanc fortem,

nihilq; in moribus fœmineum habentem, castitate ac diuina sapientia decoratam, rerum diuinarum considerationi maxime deditam, significat: quæ iure optimo causa Dei appellatur: quod mater eius sit. Mater siquidem & causa, & origo filij, qui etiam verus filius Dei est. Abacuch verò fortis luctator interpretatur. Iesus ergo, quem, hæc virgo & concepit & peperit, verò ac strenuus luctator fuit: qui lucta cum diabolo contendens, eum interram prostrauit atq; deiecit. Hic ergo cum prandiò diuinitatis, & angelos & homines reficietis, ad Danielem, hoc est, ad virginem missus est, Angeli ministerio: incarnatus scilicet est, Angelo cœlitus mysteriũ annuntiante. De Iudæa verò Abacuch in Babylonem missus est: de cœlesti illa Iudæa, in qua omnes cœlestes spiritus Deum vno ore cõfitentur, missus est verus Abacuch, in hunc mundum, confusione tam errorum, quã peccatorum plenum. Intrauit & egreditur vates ostio lacu clauso: intrauit & egreditur ex vtero virginis filij Dei, clauso illo relicto. Dæmones verò, qui in sacra pagina Leones nominantur, qui que cæteros omnes deuorare solent dentibus suis, hoc est septem capitalibus vitijs, virginem hanc lædere minimè potuerunt.

¶ Alteram huius mysterij figuram atque ymbra habes. 2. lib. regũ c. 11. vbi sacra refert scriptura, quod veris tempore quo solent reges ad bella procedere Rex Dauid à somno meridiei surgens, è solario suo fœminam pulcherrimam se lauante vidit: hoc est, Bersabee: cuius amore vehementer tactus, nuntium, vt ei acquiesceret statim misit. Quæ assentiens Regis dictis, concepit filiũ: & sanctificata est mulier ab immunditia sua. Verus ergo

ago as

ago ac fortissimus Dauid, hoc est, Deus, quasi à somno surrexit, quando sese hominẽ fieri statuit: antea enim dormire videbatur, quasi immemor factus salutis hominũ. In meridie ergo surrexit: cũ æstuabat amore salutis nostræ, tunc surrexit, vt hoc diuinum mysterium operaretur. Videns autem Bersabee, quæ puteus septimus, vel puteus fatietatis interpretatur, amore eius flagrauit: Videns (inquam) virginem hanc, quæ puteus verus est aquarum viuentium, quæ septem gratiarum charismatibus semper abundat, vehementer eam dilexit: maxime cum eã semper sese lauante videret: cum eã assiduis scripturarum diuinarum lectionibus ac meditationibus, continuis præcibus, ac sanctis studiosisq; actionibus, animum suum magis ac magis purificare, siue perficere conantem intueretur. Videns ergo, hoc est, approbans hanc fœminã: tactus amore tantarum virtutum: misit angelũ Gabrielem, qui eam persuaderet, vt diuino conceptui assentiret: consensu adhibito statim edidit saluatorẽ mundi. Et sanctificata est mulier ab immunditia sua: siue quod fomes peccati in ea religatus, tunc concepto tanto filio pœnitens fuerit extinctus: (siue quã magis puto) quod libera tunc fuerit & omnino immunis ab omni immunditia, quæ in aliorũ filiorũ cõceptu ceteris mulieribus accidit: cũ ex suis purissimis sanguinibus filiũ Dei cõceperit. Cæterum minime incongruum atque inconueniens est (autore Gregorio) vt opus illud, alias viciose gestũ, mysterium sanctissimum repræsentet: quum Deus de malis elicere bona maxima soleat. Hoc forsitam dicere voluit Ambrosius de facto isto Regis Dauid loquens: non fuit (inquit) improbitatis æstus: sed ymbra mysterij.

Hoc est, non fuit tantum improbitatis æstus, sed ymbra mysterij incarnationis, quod modo aperuimus & ostẽdimus.

Ecce virgo. Vox hebræa, Alma, quam. 70. virginem, omnes verò alij adolescentulam transfulerunt, non absolutè adolescentulam significat, sed cum Epitafi, adolescentulam absconditam, quæ nunquam patuit viroũ aspectibus, sed magna parentum diligentia custoditur. Dicitur enim ab Alam, quod est abscondere, & in tota scriptura vt ait. D. Hiero. non nisi de integra & incorrupta dicitur. Gene. c. 24. Rebecam adhuc virginem Alma vocat. Et Deu. c. 22. lex punit Alma raptorem: id est puellæ absconditæ. Non dubium quia de virgine sentiens. Eam ob causam. 70. verterunt *Ecce virgo.* Quin & punica lingua quam nonnulli volunt ab Hebræis ortam, Alma, virgo, dicitur. Discat ergo virgines absconditas esse & à virorum conspectu seclusas. ¶ Ecce enim angelus ad virginẽ siue ad absconditã ingressus est, vt ait Lu. cap. 1.

Ecce virgo concipiet & pariet filium. Luc. 1. Hoc Esaiæ vaticinium exposuimus in principio huius operis: Differendo de secunda nota veri Messia. Lege præterita, quæ annotauimus Lu. c. p. in illa verba ad virginem &c. vbi multa de hoc mysterio annotatione digna adduximus.

Et vocabitur nomen eius Emanuel, quod est interpretatũ nobiscum Deus. Obserua: venit Deus, vt esset nobis cum, ergo eramus sine eo. Cũ christus sit Emanuel, cum nobiscum sit Deus, quid timeamus? Quid amplius concupiscimus? Cur mundi opes & voluptates tam ardèter quærimus? Nisi quia quãuis ipse venerit vt sit nobiscum, nos tamen sine eo esse volumus? Ipse ve-

C 5

re

Peculiaris prærogatiua Maria vt mater esset & virgo. D. Hiero.

Esai. vltimo.

De consuetudine. D. 1. reuera.

Da. c. 14. Figura.

2. re. 11. Figura.

Grego.

D. Ambr.

D. Ambr. de pœnit. d. 3. c. illud.

Alma qd significet in sacris literis.

D. Hiero. Gen. 24. Deut. 21.

Luc. 1.

rò est nobiscum, nos autem cum eo non sumus. Ipse nos quærit, nos eum fugimus. Ipse vult ut quæramus vitã, nos autem currimus ad mortem, rui- musq; ad interitum voluntarium. Ad uerte: non dici, vocabitur nomẽ eius. nos cum eo, sed ipse nobiscum. O im- mensam Dei erga nos pietatem, & in- credibilem nostram erga Deum ingra- tudinem.

Et vocabitur nomen eius Emanuel. Quod hæbræis sonãt, nobiscu Deus. Merito hoc nomine vocatus est: siqui- dem hic vnus populum suum Deo re- conciliauit, atq; ex infenso reddit pro- picium, ac verians inter homines co- mulatissimam illis Dei beneficentiã effudit, ac tandem experti doctrinam efficacem, experti vim miraculorum, experti præientem energiam, acro- bur & impetum diuini spiritus nouo modo sese prodentis in his qui credi- derunt, merito clamãt, nobiscu Deus.

Hebræi ab ipsis rebus ferè nomina imponunt: sic nomẽ huius pueri vo- catur Emanuel propter diuinam hu- manamq; naturam in vna hypostasi vnitam. Vocatur ergo Emanuel. Iesus & Emanuel idem sunt, licet diuersa nomina videantur. Iesus sonat salua- torẽ: Emanuel nobiscum Deus. Ad- hoc fuit nobiscu Deus, vt nos saluos faceret. Quid aliud est, Deus est nobis- cum, quam Deus est saluator noster? Idem alijs verbis in hunc modum di-

xit. D. Ioannes: & verbum caro factu est. Quid est, verbum caro factum est, quam nobiscum Deus? Idem est Ema- nuel ac Deus factus homo; cum ho- minibus conuersans. Id prædixerat Baruch propheta capite tertio, vbi lo- quens de Messia ait: hic est Deus no- ster, & non æstimabitur alius aduer- sus eum, & Paulò post: post hæc in terris visus est & cum hominibus cõ-

uersatus est. Idem prædixit his verbis Psal. 84. alius yates. Veritas de terra orta est.

Hoc est, Deus, qui est ipsa veritas, ter- renum corpus accepit, vt terram colẽ- tibus viã æternæ salutis aperiret, eos- q; saluos faceret, atq; ad verã cœlestẽ- que promissionis patriã perduceret. Bonum, ait diuus ille Dionysius apo-

stoli Pauli discipulus, est sui ipsius diffusiuum & comunicatiuum. Vn- de summè bonum erit, summè com- municatiuum. Cum autem Deus sit summè bonus, summè se nobiscum comunicauit. Qua in re se poterat magis comunicare quã humani- tatem nostram assumendo, & nobiscu comunicando? Hæc fuit summa cõ- municatio, & admirabilis erga nos a- moris abundantia. Hoc intuens ani- mo Esaias dixit Messiam Emanuelẽ esse vocandum, vt eius humanitatem & diuinitatem ostenderet. ¶ Noli er- go fugere Adam, quia nobiscu Deus, ne timeas o homo, ne audito Dei no- mine terrearis: quia nobiscum Deus.

Nobiscum carnis similitudine, nobis- cum vtilitate. Propter nos venit tan- quam vnus ex nobis similis nobis, pas- sibilis. Accede iam sine timore o ho- mo mendax, nam iam nobiscum est veritas, quæ de tera illa benedicta ger- minauit ac pullulauit. Et verus effice- ris Christianus. Accede ne deterrearis o homo iniustus, nam nobiscum iu- stitia: quæ, de cœlo prospexit: quoniã exiuit a patre & venit in mundum. Accede o homo, a via veritatis ab er- rans, quoniam nobiscum via: quæ te ad veram cœlestemq; patriam Ducet: accedat insipiens, quoniã nobiscum verã Dei sapientia: quæ docebit nos vias suas, ac semitas suas. Accedant de- nique peccatores quia nobiscum Ie- sus, idest, saluator, qui saluabit nos a peccatis nostris.

Dyonisi.

D. Ber. ser. 2. De aduen- tu.

Psal. 84. b. Io. 16. f.

Esa. 2. d.

Magi

MAGICHRI-
stum adorat pueri ab Hero-
da trucidantur.

Caput. II.

CV M ergo natus est Iesus in Beth- lehẽ Iuda, in diebus Herodis Regis, ecce magi ab oriente venerunt Iero- solymam, dicentes: ubi est qui natus est Rex Iudeorum? Vi- dimus enim stellam eius in orien- te, & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes Rex turbatus est, & omnis Ierosoly- ma cum illo. Et congregans om- nes principes sacerdotu & scri- bas populi, sciscitabatur ab eis ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: in Bethlehem Iuda. Sic enim scriptum est per prophe- tam, & tu Bethlehem terra Iu- da, nequaquam minima es in principibus Iuda: exte enim exi- et dux, qui regat populum meu Israel. Tunc Herodes clam vo- catis magis, diligenter didicit ab eis tẽpus stelle quæ apparuit eis, & mittens illos in Bethlehem, di- xit, ite, & interrogate diligẽter de puero: & cum inueneritis, re-

Mich. 4. c. Ioa. 7. i.

nuntiate mihi, vt ego veniens adoret eum. Qui cum audissent Regẽ, abierunt. Et ecce stella quã viderant in oriente, antecedebat eos, vsque dum veniens staret su- pra vbi erat puer. Videntes au- tem Stellam gauisissimi sunt gaudio magno valde. Et intrantes do- mum, inuenerunt puerum cum Maria mater eius: & procide- tes adorauerunt eum: & apertis thesauris suis obtulerunt ei mu- nera, aurum, thus, & myrrhã. & responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Qui cum recessissent ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens. Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum: & esto ibi vsque dum dicam tibi. Futurũ est enim, vt Herodes quærat pue- rum ad perdendum eum. Qui consurgens ac epit puerum, & matrem eius nocte, & secessit in Ægyptum, vsque ad obitum Herodis: vt ad impleretur quod dictum est a domino per phrophe- tam dicentem, ex Ægypto voca- ui filium meum. Tunc Hero- des videns quoniam illusus esset

Psa. 71. b.

Offec. 11 a.

ama-

Merito Christus vocatur Emanuel.

Hebræi ab ipsis rebus nomi- na imponunt.

Iesus & Emanuel idem sunt.

Ioann. 7.

Baruch. 3.

à magis, iratus est valde, et mit-
 tens occidit omnes pueros, qui
 erant in Beth'lehem, et in omni-
 bus finibus eius, Abimatu et in-
 fra, secundum tempus quod ex-
 quisierat à magis. Tunc adim-
 pletum est quod dictum est per
 Ieremiam Prophetam dicentem.
 Vox in Rama audita est, plora-
 tus et ululatus multus, Rachel
 plorans filios suos, et noluit con-
 solari, quia non sunt. Defuncto
 autem Herode ecce Angelus
 domini apparuit in somnis Io-
 seph in Aegypto, dicens: surge
 et accipe puerum, et matrem
 eius, et vade in terram Israel,
 defuncti sunt enim, qui quere-
 bant animam pueri. Qui con-
 surgens accepit puerum et ma-
 trem eius, et venit in terram Is-
 rael. Audiens autem quod Ar-
 chelaus regnaret in Iudaea pro
 Herode patre suo, timuit illo ire:
 et admonitus in somnis, seces-
 sit in partes Galilaeae. Et venies
 habitavit in civitate, quae voca-
 tur Nazareth. ut adimplere-
 tur quod dictum est per Prophe-
 tas, quoniam Nazareus voca-
 bitur. ¶ Cap. 2. Ad literam.
 In diebus Herodis Regis. In sacra scrip-
 tura in nominum æquiuocatione oriri
 solet nonnulla difficultas. Apud Aegy-

Ier. 31. c.

Regula.

ptios, Pharaon, erat nomē propriū Re-
 giæ dignitatis, & ideo apud eos, multi
 reges Pharaones: apud Babylonios,
 multi Nabuchodonosor. apud assy-
 rios multi Reges, Antiochi. Apud
 Aegyptios, multi Tholomæi. apud
 Iudæos sub Babylonjjs, multi Ieconia
 Reges, vt Hiero. existimat. apud Iu-
 dæos sub Romano Imperio tres He-
 rodes: vt auctor est Philo in chrono-
 graphia. Quorum primus Aschalo-
 nita alienigena, cui Hircano ultimo
 Iudæorum duce, Atq; pontifice, a par-
 tis capto, iubente senatu Romano in-
 uictis Hebræis, regnum eorum tyrā-
 nicè occupauit. Qui (vt ait idem
 Philo) Collegiū sceptri de domo Da-
 uid deleuit. Hircanum pontificem à
 captiuitate reuersum, & filium, filio-
 que filia interfecit. Hic est Herodes
 sub quo natus est Christus, qui & in-
 fantes interfecit, de quo Mathæus in
 hoc capite. Qui (vt inquit Eusebius)
 anno sexto à natiuitate Christi, mor-
 bo intercutis, atq; scatētibus toto cor-
 pore vermibus, miserabiliter periit.
 ¶ Secundus fuit Herodes Tetrarchia
 superioris filius, qui non Rex totius
 Iudææ, sed quartæ partis Iudææ prin-
 ceptus constituitur: gubernans annis
 24. qui & Ioannē decollauit, & Chri-
 stum illudit. De quo dicitur Mathæ.
 14. Et Lu. 23. Hic est damnatus per-
 petuo exilio, grauiterg; cruciatus in-
 terijt. ¶ Tertio fuit Herodes agrippa,
 qui occidit Iacobum, & petrum clau-
 sit in carcere. Qui & sibi diuinum ho-
 norem tribuens, confestim percussus
 ab Angelo domini, cōsumptus à ver-
 mibus spirauit. Vt dicitur acto. 12.
 ¶ Multi etiam fuerūt Ieconia vt Hie-
 ron. Dan. 1. existimat. Alius appella-
 tur etiam Ioachim, per Cim, qui fuit
 filius Iosia, de quo Mathæus ait. c. hoc
 primo Iosias autē genuit Ieconiam.
 Alius

D. Hiero.
Herodes.
tres.
Philo in
chronog-
ra.

Eusebius.

Infra. 14.
a.
Luc. 23. b
c.

Acto. 12.
Hieron.
Dan. 1.

Alius fuit Ieconias appellatus etiā Ioa-
 chim, q̄ chim in extrema syllaba, q̄ fu-
 it prædicti Ieconia siue Ioachim filij.
 De quo idem Mathæus ait: post trās
 migrationē Babylonis Ieconias (hoc
 est Ioachim) genuit Salathiel. Vnde
 tradit Hiero. Apud Mathæum vnam
 generationem deesse. Vt. quæ nos su-
 per hunc locum Mathæi superius an-
 notauimus.

Gen. 49.
Prophe-
tia Iacob
adimpleta

In diebus Herodis Regis. Signanter
 hoc addit Euāgelista, vt intelligamus
 tempore huius regis impletam fuisse
 prophetiam Iacob: non auferetur sce-
 ptrū de Iuda, nec dux de femore eius,
 donec veniat qui mittendus est. Quæ
 propheta citra omnem controuersia
 ad Christum pertinet. In qua primū
 prædicit tempus Christi venturi: se-
 cundò ipsam eius personam, tertio
 regnū eius. Cæterum hunc textum
 Iudæi multipliciter deprauant, ne co-
 gantur confiteri, Christum iam du-
 dum venisse. Aliqui enim eorum
 volunt hanc prophetiam impletam
 fuisse tempore Saulis, qui non erat
 de tribu Iudæ, & tamen regnauit: &
 alij volunt, quod tempore Nabucho-
 donosor impleta sit, quando tribus
 Iudæ captiuata fuit, & regnū cessauit
 &c. Alij alia confingunt: vt elaban-
 tur, sed falluntur. Nunquam enim
 sceptrum & potestas totaliter à tribu
 Iudæ ablata fuit, donec Christus veni-
 ret. Nam post Saulem regnauit David
 & alij. post captiuitatem Babylonicā,
 habuit tribus Iudæ ducatum. Tempo-
 re autem Christi, Herodes alienige-
 na regnum Iudæorum adeptus est: &
 ab eo tempore plus mille quingētos
 annos nullam potestatem habuerūt.
 Hoc igitur dictum fortissime cōuin-
 cit Iudæos & confirmat fidem nostrā.
 Nam Christus tempore Herodis natus
 est, vt hoc in loco ait Euāgelista.

Donec (inquit) veniat qui mitten-
 dus est. In Hebræo habetur donec ve-
 niat Schilo. Quæ dictio nullibi aliās
 reperiri dicitur in scriptura. Vnde
 non parua discrepantia est inter in-
 terpretes. Translatio nostra habet: qui
 mittendus est. 70. interpretes habet:
 cui reposita sunt. trāslatio Chaldaï-
 ca habet: Messias. propriè autē Schi-
 lo significat eum, qui in omnibus fe-
 liciter agit, & prosperatur, & omnia
 quæ incipit, ad felicem exitum perdu-
 cit. Quicquid autem sit de hoc nomi-
 ne Chilo, certum est quod omnia iam
 dicta in vnum & solum Christū no-
 strum competunt: nec vlli alij com-
 petere possunt. Ipse enim est qui olim
 mittendus prōmittebatur: ipse cui re-
 posita erant, quæ nemo alius perface-
 re potuit: nempe redimere genus hu-
 manum, aperire coelum, reconciliare
 Deum &c. Non erat qui faceret bo-
 num hoc nisi vnus Christus. Vnde
 & in psalmo dicit sacrificium & obla-
 tionem noluit: tunc dixi: ecce ve-
 nio in capite libri scriptum est de me,
 vt faciam voluntatem tuam. Præterea
 Christus noster verè est Messias
 ille, id est, vnctus, quem pater vnxit
 oleo lætitiæ, præ participibus suis. Po-
 stemò ipse est qui omnia prosperè
 egit ad finemq; perduxit opera, non
 obstante quod totus mundus recla-
 maret, cum principe suo. Hoc ne-
 mo alius potuit quantuncumq; po-
 tens. Claret igitur quod Iacob de ip-
 so domino nostro Iesu Christo locu-
 tus sit. Huc pertinet quod in psalmo
 dicitur: intende prosperè procede &
 regna. Vnde addit prophetia Iacob: &
 ipse erit expectatio gentium. Quo in
 loco in Hebræo habetur: & ipsi ag-
 gregabuntur gentes. Hic igitur aliud
 testimonium habemus de Christo.
 Nullus alius fuit vnquam ad quem
 sic

Psal. 39

Psal. 44

Psal. 44

fic accurrerint gētes vt ad Christum, non vi coacti, sed solo verbo tracti. Dent Iudæi alium cui sic adhæserint gentes, & consentiemus eis. quod tamen non facient. Omnes igitur hæ prophetiæ in Christum nostrum cōpetunt. Quare certissima est fides nostra.

Cum natus esset Iesus ecce magi. Vele

Quod magi
gi. 1 3. die
venerint
ostēditur.

hoc loco intelligi potest, quod fere omnes doctores aiunt, quod magi Christum decimo tertio die ex quo natus fuerat adorarunt. Si enim quando magi venerunt Christus esset anniculus aut bimus, vt Epiphanius, Zacharias, Faber, Oslander, existimant, non dixisset Euangelista: Cum natus esset &c. Ecce magi. Quod non de retam fera, sed de subita, & quasi præsentidici solet. Nedum (inquit) intra se

Ge. 24.

verba compleuerat & ecce Rebeca,

Poeta.

egrediebatur. Et poeta: audiar hæc aliquis, vel qui venit ecce palemō. Hinc fuit quod cum Mariæ dixisset Angelus: Ecce concipies: intelligens ipsa,

Luc. 1.

statim se concepturam ait: quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Recens ergo natus, erat infans quando magi aduenerunt. Præterea, magi inuenerunt puerum in Bethlehem, ergo ante diem purificationis accesserunt, quia ultra id temporis, Christus non fuit in Bethlehem. Lucas enim ait, vt perfecerunt omnia secundum legem domini, reuersi sunt

Luc. 2.

in Galilæam, in ciuitatem suam Nazareth, non ait, in Bethlehem, sed in Nazareth. Cur autem Bethlehem reuertentur, vbi adeo nihil habebant susceptilis, vt virgini ad reclinandum infantem non alius quam præsepe locus fuerit in diuersorio? Neque Euangelista docet eos venisse vt morarentur, sed vt profiterentur in ciuitate sua. Manserunt itaque ibidem, quan-

tum necesse fuit ad implendam legem, quæ iubet vt post circumcisum infantulum maneat mulier. 3 3. diebus in sanguine purificationis suæ. Intra quos dies venisse Bethlehem magos rectè credimus. Et puerum indicio stellæ inuentum adorasse. ¶ Argumentis verò quæ huic sententiæ obstare videntur, satisfaciunt multi. Inter quos Cano lib. 1. de Locis. c. 5.

¶ Hanc opinionem confirmat Christianus Drut maari antiquus autor qui docet hos Reges. 1 2. diebus venisse, cum Dromedarijs qui centum miliaria quotidie ambulant. Idem etiam docet, istorum aduentum vocari epiphaniam, quia Romæ eodie hora. 3. ac sereno cælo, circulus ad speciem celestis circuli solis, urbem Romam ambiuit. Quasi ostenderet nouum eius solem, qui solem, mundumq; gubernat, apparuisse.

¶ Præterea obserua in hoc loco voluisse Euangelistam explicare id quod in noua lege solum Apostolis & prophetis ecclesiæ perfectè & clarè fuit manifestum. Nempe gentes esse ad fidem vocandas. Iuxta yaticiniū Officij propheta cap. 2. Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam, dilectam. Quod apostolus Paulus pulchrè explicat de vocatione gentium, in Epist. ad Rom. cap. 9. inducens verba eiusdem Officij: & ideo subdit: quid ergo dicemus? Quod gentes, qui non se cõtabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam. Quod reuera in his magis, de quibus Euangelista meminit, adimpletū fuisse videmus. Cum enim gentiles essent, & à conuersatione Israel alienati, & hospites testamentorum, & promissionis spem nõ habentes. Cum essent in hoc mundo sine Deo: (quibus nominibus insigniuntur gentiles ab apostolo Paulo

Vocatio
gentium
prophetis
ecclesiæ &
apostolis
reuelata
Officij. 2.

Rom. 9.

in

in episto. ad eph. cap. 2.) Isti ergo magi, nomine omnium gentium nunc Christum adorant: atq; honorem debitum ei exhibent: verum Deum agnoscetes: atque coram vniuersa plebe Israel clamant. Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Hi fuerunt primitiæ vniuersarum gentium, qui ex terra orientis ad Dei veri agnitionem peruenerunt. Quæ res vsq; adeo noua visa fuit Iudæis, vt audiens Herodes Rex turbaretur, & omnis hierosolyma cum illo. Vnde merito apostolus Paulus mysterium hoc vocationis gentium explicans ita inquit: vt notum faceret nobis Sacramentum voluntatis secundum beneplacitū eius. Quæ verba idem apostolus explicans, 3. ca. eiusdem epistolæ eph. ita ait. Secundum reuelationem notum mihi factum est sacramentū, sicut supra scriptum in breui, prout potestis legentes intelligere, prudētiam meam in mysterio Christi, quod alijs generationibus non est agnitum, filijs hominum: sicut nunc reuelatum est sanctis apostolis eius: & prophetis in spiritu: gētes esse coheredes, & concorporales, & participes promissionis eius in Christo Iesu. Et in eodem cap. appellat mysterium hoc Sacramentum absconditum à sæculis. Vnde Euangelista noster Mathæus qui ex numero 1 2. apostolorum fuit, Sacramentum & mysterium hoc vocationis gentium sibi reuelatum fuisse: exemplo magorum, qui gentiles fuerunt, ostendit.

In veteri autem instrumento, ea quæ, ad vocationem gentium expectabāt, non tā clarè & exactè sed obscurè prophetis, cæteris autem sub typis & figuris explicata fuerunt. Quod pulchrè colligit Hieronymus in cōmen. super Esa. cap. 1. Et Origen. ho. 3. super num. Primogenitus (inquit Hie

Hiero. in
Esa. 1
Orig. ho.
3. super
num.

ronymus) fuit Cain, sed Abel muneraplacuerunt Deo: primogenitus Ismael, sed Isaac accepit hereditatē: primogenitus Esau, sed benedictionem patris Iacob supplantator præripuit: primogenitus fuit Ruben, sed tamen benedictio feminis transfertur ad Iudam. Itaq; Iudæi iuxta vocationis ordinem primi fuerunt, & appellabantur caput. Sed secundi, id est, gētes qui appellabantur cauda, versi sunt in caput: & Dei appellantur filij. Quotquot enim receperunt eum dedit eis potestatem filios Dei fieri. Populus ergo Iudæorum, qui hodie turbatur, Cain & Ismael & Esau, & Ruben, representabat: at verò magi qui Christum quærunt, & ei munera offerunt, Abel, Isaac, Iacob, & Iudam.

¶ Cæterum hæc gentium vocatio ad umbrata erat Gen. 45. Vbi ait Ioseph postquam manifestauit se fratribus, festinate, & ascendite ad patrem meum, & dicite ei: hæc mandat filius tuus Ioseph. Deus fecit me dominum vniuersæ teræ Aegypti, descende. Tacuerat igitur hæc Ioseph, ne tantam turbationem excitaret. Nunc autem re cum fratribus peracta, & reconciliatione perfecta, nihil turbationis time re poterat: vnde iubet festinatò hæc patri nuntiare. Sic etiā Christus, qui tandiu distulerat Iudæos & gentes in vnam fidem cōvocare, in sua natiuitate statim & festinatò vtrosq; vocauit, Iudæos per angelum, gentes per stellam. Ideo autem prius distulit, quia adhuc stabat paries ille, qui Iudæos & gentes diuidebat. Lex sancti Moysi: qua stante conuenire non poterant Iudæi & gentes. Christo autē nato, cōcidit paries ille: impleta est lex, & figura: ideo tunc statim festinauit vtrosque vocare: abolita enim lege nihil obstabat quo minus Iudæi & gentes in

Ioan. 1.

Figura
Gen. 45.

vna

vna ecclesia conueniant. Nato igitur Christo ecce magi ab oriente venerunt primitiæ gentium, hierosolymam ad adorandum dominum.

Psal. 97.

Figura Ezech. c. 1.

Grego.

¶ Ecce etiam nunc in aduentu magorum impletum est quod Dauid ait. Notum fecit dominus salutare suum in conspectu gentium, reuelauit iustitiam suam. Et quod vidit Ezechiel propheta cap. 1. Et vidi quasi speciem electri, velut aspectum ignis, intrinsicus eius per circuitum, a lumbis eius & desuper. Et a lumbis eius vsq; deorsum vidi quasi speciem ignis splendens in circuitu. Quæ verba exponens D. Greg. sic ait. Quid est hoc in hoc aspectu hominis qui prophetæ apparuit, a lumbis intrinsicus superius per circuitum ignis ardet, a lumbis vero inferius non ignis intrinsicus, sed in circuitu respundet? Nisi quod ante incarnationem redemptoris nostri sola intra se Iudæa ardorem amoris eius habuit: post incarnationem vero illius, in circuitu eius ignis respundet: quia in vniuerso mundo gentibus claritatem sancti spiritus effudit. Hæc Grego. Iam ergo dominus manifestauit nobis iustitiam suam, vt dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in inuisibilem amorē rapiamur.

¶ Ecce magi ab oriente venerunt. Magos Chaldæi vocant, quos greci philosophos. Vi. Hieron. Dan. 2.

¶ An magi fuerint reges.

¶ Quod verò sapientes isti reges fuerint multis coniecturis probari potest. Pro quarum explicatione aliqua prius sunt notanda. Primum est, quod apud orientales magi siue sapientes in reges eligebantur. Hoc probatur testimonio Suidæ & Phalaris in epistolis suis. Et præclaro testimonio Strabonis lib. 11. Magi & sapientes ex quibus ytriusq; Reges fiunt. Et Tertulia-

nus Magos, inquit, Reges ferè habuit oriens. ¶ Præterea sacre scripturæ testimonio hoc ipsum probari potest. Nam socii Iob fuerunt Reges. Ita enim vocantur Tobizæ cap. 2. quem admodum (inquit) sancto Iob increpabant reges, ita & isti cognati eius. At verò isti reges, erant magi siue sapientes: vt constat ex libro Iob. In cap. 15. ait: Eliphaz de se loquens, qui erat Rex: numquid sapiens respondebit tibi quasi inuentum loquens? Quo in loco vbi nostra editio habet, sapiens, habet Chaldaica, Magus. Et in eodem capite clarius referens sententiam regum prædecessorum ait: Sapientes confitentur. Et explicans qui fuerunt isti sapientes addit: quibus solis data est terra, & non transibit alienus per eam. Quo in loco editio Chaldaica sic habet. Magi dixerunt &c. Eis magis dominium in terra datum fuit, & non transibit inter eos inimicus. Ex quibus constat in oriente magos fuisse reges. Erant enim apud illos reges, sapientissimi, & ideo magi appellabantur.

Socij Iob reges fuerunt vt dicitur Tobizæ. 2. Erant etiam magi. 1. Sapientes

¶ Secundo notandum est, quod inter amicos Iob vnus vocabatur, Eliu, hic autem qui sic vocabatur Iob cap. 32. erat Balaam propheta. In qua sententia omnes Iudæi concordant. Vnde D. Hieron. Iob. 32. Hunc Eliu doctissimi scripturarum dicunt esse Balaam ariolum.

Eliu rex, erat Balaam propheta.

¶ Tertio notandum est, quod hic Eliu siue Balaam num. 24. orituram esse stellam ex Iacob prædixerat dicens. Orietur stella ex Iacob &c.

Hieron. Iob. 32.

numc. 24

¶ Quarto notandum est, quod magi isti, qui venerunt hodie adorare dñum, erant ex terra orientali Arabiæ, de qua erat Balaam, cuius prophetiam secuti venerunt ad Christum. Hoc docet Iustinus martyr in dialogo contra iudæos. Imo etiam magi isti à Balaam

genus

Magi qui hodie venerunt genus ducunt à Balaam rege

genus ducunt, vt autor est. D. Ambrosio. in Luc. cap. 2. qui sunt (inquit) magi isti, nisi qui (vt historia quedam docet) à Balaam genus ducunt: à quo prophetatum est: orietur stella ex Iacob.

¶ His ita constitutis facile colligere possumus Magos istos fuisse reges. Nā si in oriente magi erant reges, quales erant amici Iob: & isti ducebant genus ab vno illorum rege, hoc est à Balaam: & erant magi, ergo erant etiam reges. Accedit quod christianus drut maari antiquus autor Math. c. 2. ait: magi reges fuerunt de tribus regnis: ex terra Ebilac, vbi est aurum optimum, vt dixit Moyses. Accedit etiam, quod in reges, illud maxime quadrat: apertis thesauris suis obtulerunt ei munera. Extat etiam Claudiani epigramma: vbi Magos appellat Chaldaeos reges.

Quare Evangelista suppresserit regum nomen.

¶ Quod verò regum nomen seu evangelista suppresserit, id omnino nihil est. Nō enim existimauit euangelij testimonium regio apparatus cumulandum: quod magorum sapientia & gravitate amplissimè ornauerat. In veritate sanè occulta confirmanda, regia appellatio obscura & otiosa erat. Magorum vox præclara, & opportuna.

Quare Herodes non honorificè suscepit Reges istos.

¶ Nam quod Herodes, Magos parum honorificè exceperit, hoc, aut Herodiani factus indicium est, aut Romanæ gloriæ, & maiestatis. Indignū verò est, magni regis tumorem in minorum inuidiam odiumq; conuertere. Vi. Hieron. lib. 11. commen. in Esa. ca. 47. & peculiariter super Dani. cap. 2. Et D. Augustinum tertio de mirabilibus sacre scripturæ c. 4. Et Theophi. Math. 2. Et Cantacuzenum apo. 1. aduersus mahumetum. Chryso: tom. 2. in sermone de epiphania: Cyprianum in sermone, de stella & magis.

¶ Caterum iam hic mecum considera: quemadmodum iam incipit hic adimpleri quod Christus dixit: regnum celorum vim patitur, & violè tirapiunt illud. Nō solum à diebus prædicationis Ioannis Baptiste, sed etiam à die natalis Christi, gentium hic populus regnum celorum, hoc est, Christum & doctrinam eius, rapit.

Vbi est qui natus est Rex Iudæorum.

Si ergo Christus natus est rex iudæorum, quid vobis gentibus cum rege iudæorum? Ad hoc poterant magi respondere. Si rex est iudæorum ergo rex noster est. Nos enim & si non natura, spiritu tamen iudæi sumus: qui venimus recumbere cum Abraham, Isaac & Iacob. Qui modus loquendi, & verus est, & in sacra scriptura frequenter inuentus. Sic enim Christus de Ioanne ait: ipse est Helias. Sic etiam Iacob rapturus benedictionem dicit: ego sum primogenitus tuus Esau. Est enim & primogenitus secundum carnem, & primogenitus secundum ius. Nam & apostolus duo filiorum genera exprimit dicens. Non omnes qui ex Irrel sunt, hi sunt Israelitæ: neque qui semen sunt Abraham, omnes filij: sed qui filij sunt promissionis æstimantur in semine. Et statim: non solum illa, sed & Rebecca ex vno concubitu. Et quia maior seruiet minori. Paulus itaque semen Abraham vocat populum gentium, eundemque fratrem appellat minorem, cui maior erat seruiturus. Vt igitur sine mendacio gentium populus in fidè iā, & hereditatè iudæorum iussus, poterat dicere: ego sum semè Abraham: ita & Iacob quoniā ius habebat ad primogenituram, in quā Deo autore fuerat substitutus: verè vtiq; dixit: ego sum primogenitus tuus Esau. Atque eandè ob causam

Christus est verus rex iudæorum qui non tantum natura quæ spiritu sūt iudæi.

Infra. 11. b

Gene. 27.

Ro. 9. b.

reges isti poterant dicere nos semen iudaorum sumus: non scilicet natura sed gratia & vocatione, & promissione. Ideo ad nos pertinet Christus natus. Illi ergo tanquam regem nostrum adorare cupimus atque munera offerre.

Rex iudaorum. Nota in hoc loco:

Christus rex temporalis & spiritualis
Infra ult.
Appo. 1.

He. 2.

Glo.

Exo. 18.
Acto. 6.

Prima obiectio.
Lu. 12. b.

quod natus puer non solum fuit rex spiritualis, sed temporalis. Vtraque enim habuit potestatem. Ipse enim ait infra cap. ultimo: Data est mihi omnis potestas, in caelo & in terra. Et apo. 1. dicitur: princeps regum terrae. Et D. Paulus ad he. 2. adducit ad hoc probandum quod psalmista ait psal. 8. constituisti eum, super opera manuum tuarum. In quem locum glo. ait: ecce potestas (Christi scilicet ostenditur) ut enim in opere domini nihil excipit: ita neque a Christi potestate. Et quavis haec ita sint, contingit tamen, ut quis iurisdictionis potestatem habeat, non tamen utatur ea, quantum ad omnia: sed minor a minoribus, & mediocria mediocribus concedatque; committat: maiora vero sibi referuet. Quod Moyses consilio sacerdoti sui fecit Exo. 18. Atque ea ob causam apostoli dixerunt acto. 6. non est aequum relinquere verbum Dei & ministrare mensis. Adhuc ergo modum Christus dominus, licet habuerit omnem potestatem, supremum tamen opus, & munus eius fuit, instruere nos, de admirabili sua vita, atque de redemptione nostra per ipsum faciendam. Quapropter huic muneri dare operam, & totus vacare voluit: minora dimittendo, quae ministerio aliorum fierent. Quare huic veritati non obstat quod ipsemet respondit cuidam dicenti: magister dic fratri meo ut diuidat mecum hereditatem, quis me constituit iudicem inter vos? Quasi diceret, nullus. Non, inquam, obstat hoc. Nam his ver-

bis non negavit se in omnibus supremam potestatem habere: sed voluit ostendere indignum esse, ut in tantis rebus potestatem suam exerceret. Cum homo ille recurrere posset ad minores iudices, quorum erat tanta immediate executioni mandare.

Vnde D. Ambrosius in glo. sic ait: non dignatur esse iudex litium, aut arbiter facultatum, qui viuorum & mortuorum habet iudicium, & meritorum arbitrium. Neque secundo obstat, quod Io. cap. 6. tradat Christum fugisse, ne facerent eum regem. Sed ais. Si ergo rex erat, quare fugit? Ad hoc triplex ratio assignari solet. Prima, quia eius dignitati maxime derogasset, si regnum ab hominibus accepisset, qui sic erat rex, ut eius munere & participatione reges omnes essent. Per me (inquit) reges regnant. Secunda etiam ratio esse potest, quia praedixisset doctrinam suam: Si claritatem & robur ab hominibus accepisset. Sic enim operabatur, & docebat, ut totum diuinam doctrinam ascriberetur, & non humano favori. Vnde ipse ait Io. 5. claritatem ab hominibus non accipio. Tandem eodem fugit, ut doceret omnes nos mundi dignitates contemnere. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci: ita & vos faciatis. Denique non obstat quod ipse ait: Io. 18. regnum meum non est de hoc mundo. Tum, quia non dixit: regnum meum non est in hoc mundo: cum regnum eius, sit in caelo & in terra, sed ait: regnum meum non est de hoc mundo. Quasi diceret: non est regnum meum adeptum electione aut successione humana. Regnum ergo Christi, id est, potestas eius & autoritas (sic enim accipit Chryso. regum) non est de hoc mundo. i. non trohit originem ex causis mundanis, & electione hominum, sed

D. Amb.

2. obiect.
Io. 6. b.

S. Tho. in illam Io. cum.

Pro. 8. b.

Io. 5. g.

Io. 13. b.

3. obiect.
Io. 18. g.

Chryso.

Dan. 7. d. Sed alium de scilicet a patre. Dan. 7. potestas eius, quae non auferetur: & regnum eius quod non corrumpetur. Praeterea neque regnum Christi, hoc est populus fidelium, (sic. n. accipit Augustinus regnum) non est de hoc mundo per imitationem, ereptus quidem per gratiae collationem. Sic enim nos eruit de potestate tenebrarum, & transtulit nos in regnum filij dilectionis suae. Stat ergo sententia, quod Christus temporalem etiam habuit potestatem: licet raro ea usus fuerit. Raro, inquam, quia quando fecit flagellum & eiecit ementes & vendentes de templo, ea usus est. Vnde iudaei dixerunt: quod signum ostendis nobis, quia haec facis? Quia ergo non missus fuit ut iudicaret mundum: sed ut saluaretur mundus per ipsum, noluit, ea potestate communiter uti. Sed quicquid de hoc sit audi quae sequuntur: & quae sacra scriptura narrat de rege isto. Hic est rex ille, quem diuini vates praedixerunt in sione, hoc est, ecclesia catholica esse regnaturum. De quo diuinus psaltes psal. 73. ait: Rex noster ante secula operatus est salutem in medio terrae. Quem etiam psal. 2. inducit ad hunc modum loquentem. Ego autem constitutus sum rex ab eo: dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genuite. Quae verba de Christo Paulus cap. 13. in actis apostolorum & in epistola ad hebraeos cap. 1. interpretatur. Hic est rex ille de quo Esaias ait: Dominus iudex noster: dominus legislifer noster: dominus rex noster, ipse saluabit nos. Et Sopho. 3. laetare & exulta in omni corde filia Hierusalem: abstulit dominus iudicium tuum, auertit inimicos, rex Israel in medio tui. Hunc ergo regem, quare rebant hodie magi, ubi est qui natus est rex iudaorum dicentes? Hic est rex ille qui super crucem hunc titulum

Dan. 7. d.

Augusti.

Cello. 1. b.

Io. 2. c.

Io. 3. c.

Psal. 73. c.

Psal. 2.

Act. 13.
He. 1.

Esai. 33. d.

Sopho. 3.

scriptum literis latinis, graecis, & hebraicis habuit: Iesus, Nazarenus, Rex iudaorum. Hanc inscriptionem non sine mysterio Pilatus; Crucis iussit affigere: & in ea reclamantibus iudaicis manere. Disposuit enim Deus, ut Pilatus qui iudaicis in morte Christi assensus est, eisdem in delendo titulo, nequaquam assentiretur, ut esset vniuerso orbi cognitum, esse Iesum Christum iudaorum regem, illis per prophetas saepe promissum. Ideo tribus linguis fuit titulus scriptus, ut posset ab omnibus legi & intelligi. Haec enim linguae, erant caeteris alijs communiore in mundo. Et quoniam Christus Rex est non iudaorum secundum carnem tantum, sed verum iudaorum, hoc est consentium & credentium, qui secundum spiritum Iudaei sunt, siue sint iudaei secundum carnem, siue graeci, siue latini, ideo non vna tantum lingua, sed tribus fuit titulus inscriptus. Iesus, Nazarenus, rex iudaorum ut iam diximus.

Vidimus stellam eius. i. indicem natiuitatis illius. Vel stellam eius vocant, quia credebant vnumquemque hominem nasci sub stellarum fato, & vnumquemque suam stellam habere. Ut auctor est drut maari.

Congregans scribas. Quos Mathaeus scribas, Lucas vocat legis peritos. Et notandum hic est quod synagoga assistentia Dei gubernabatur olim: neque errare poterat, sicut nec ecclesia modo in rebus fidei. De qua re multi multa differunt.

Sic enim scriptum est per prophetam: Et tu Bethlehem terra iuda, nequaquam minima es in principibus iuda, ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israel.

D a Si

Vi. cano.
libr. 2. de locis c. 10.
lib. 4. c. 4.
& 5.

Diffonantia inter prophetam & Mathaeum explicatur.

Regula.

Ps. 26. b.

Gen. 2.

¶ Si prophetam Michæam legas contrarijs omnino verbis citasse Euangelistam hoc testimonium iudicabis. Sic enim ait propheta c. 5. Et tu Bethlehem ephrata, paruulus es in millibus iuda, exte mihi egredietur qui sit dominator in Israel. Sed si morem hebraeorum cales, facili negotio euangelistam & prophetam conciliabis. Non enim habet hebraei neutrum gentis, sed aliquando loco eius per semeninum loquuntur. Vt vnâ petij a domino, pro vnum petij a domino. Aliquando per masculinum. Vt in genesi vbi nostra versio habet: non est bonum hominem esse solum, dicunt ipsi, non bonus. Sic in hoc Michææ testimonio nomen masculinū nempe Cahir, id est, paruulus, pro neutro ponitur. Quare interpres latinus sic trasferre debuerat. Et tu Bethlehe domus ephratha, parū est vt sis inter myriadas iuda, exte mihi egredietur. &c. Ad quem modum transtulerunt hoc testimonium. 70. quorum hæc sunt verba si latine reddantur. Et tu Bethlehem Ephratha, parum est vt sis, inter myriadas iuda. Ex te mihi proditurus est, quem principem constituturus sum, in Israel. Quem etiam sensum satis dilucide euangelista explicuit. Nam quod iste dixit, nequaquam minima es in principibus iuda, Id dixit propheta parum esse, scilicet esse, vel annumerari inter principes iuda. Idem namque est dicere, nequaquam inter scriptores minimus est: & præclarus est author. Sunt qui aliter concilient, legendo prophetam per interrogationem. Paruulus es in millibus iuda? Ac si dicat: minime. Et si paruulis succincta manibus, sed nō paruula autem. Interrogationes istæ yim habent maximam.

Ex te enim exiet qui regat populū meū

Israel. Sicut ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel. Pro quibus verbis habet Thargum Chaldaicum exte Messias egredietur. Et addit propheta: & egressus eius a diebus æternitatis. Quibus euidenter colligitur Messiam in Bethlehem natum, verū Deū esse. Egressus, inquit, eius a diebus æternitatis.

Qui regat. Qui pascat. poimane enim nō simpliciter regere significat, sed pascere & regere: quomodo pastor gregem. Quamquam græca vox non respōdet hebraicæ. Quæ hoc loco dominatum magis significat.

Obtulerunt ei munera. Vnusquisque eorum obtulit ei hæc tria munera vt author est drut Maari.

Et erat ibi vsque ad obitum Herodis. Quando fuerit dominus in Aegypto non constat. Aretha tradit tempus & tempora & dimidium tēporis: hoc est, tres annos & dimidium. Epiphanius duos. Nicephorus tres. Gratianus septem annos tradit moram fecisse in ægypto.

Vt adimpleretur quod dictum est per prophetam ex Aegypto vocauit filium meum: Hæc est cōsuetudo & norma prophetiæ, vt multa frequenter de alijs dicantur, & in alijs compleantur. Gen. 49. De Simeone & leui dicitur: diuidam eos in iacob & dispergam eos in Israel. Quod in posteris eorum adimpletum est. Nam vt autor est Hiero. & Augustinus leui hereditatem propriam non accepit, sed in omnibus sceptris paucas vrbes ad habitandum habuit. De Simeone verò dicitur c. 19. quod propriū funiculum non est consecutus. Sed de tribu iuda quiddā accepit. Itē illud quod dictū est ad iacob: esto dñs fratru tuorum, & adorēt

Aretha, in com. Apost. ca. 35. Epip. libr. 3. in Hera. an tidico Martianorum Niceph. lib. 1. c. 14 Gratia. 23. q. 3.

Regula. Gen. 49.

Hiero. in q. Hebræ. Augustinus de benedict. patriarcharum.

Gen. 27.

te

Hic. in. q. Hebræ.

Gen. 9.

Chri. ho. 8. in Mat. Iosue. 9. Gen. 49.

Augustinus. Vi. glo. ordi.

te filij patris tui: non est in eo completum: maxime cum ipse timeret: fratrem que suum Esau sæpe adoraret. Sed in posteris eius, quando hydumai seruierunt iudæis nu. 24. Et lib. 2. reg. c. 8. Illud etiam quod dictū est à Noe Gen. 9. maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis. Impletum est, inquit Chri. in Gabaonitis posteris eius: quorum hystoria narratur Iosue. 9. Item Gen. 49. dicitur: Benjamin lupus rapax, manē comedet prædam, ad vesperam dabit spolia. Et tamen Benjamin ille nūquā fuit lupus rapax, nec dedit spolia, sed Paulus (inquit Augustinus) qui natus est de tribu Benjamin, vt ad Phil. 3. ait ipse, Benjamin. n. prædicabatur lupus rapax, ad matutinum comedens: quado iuuenis fuit. Et in vesperam dās spolia, quado credens, spolia hoc est, sententias legis, & prophetarū, quas à iudæis acceperat: de Christo exposuit, ad fideliū instructionē. Item oēs psalmi Dauid nō tā de illo, quā de Christo sunt intelligendi. Sic ex Aegypto vocauit filium meū: non tam de reuocatione iudæorum ex captiuitate Aegypti, quā de Christo intelligendum est: vt in hoc loco aperte Euangelista docet. Et merito. quis enim potest dici verius filius Dei, is, qui vitulum adorauit, & initiatus est Belphegor, filios que suos ac filias dæmonijs sacrificauit, an qui natura filius verus est Dei? Vi. euthimium in hunc locum.

Rama quæ significet Eras.

Vox in rama. Id est, in excelsio colle audita est. Vnde rama, non est vocabulum loci, quemadmodū videtur: sed Rama Hebræis excelsum sonat. Vt clarā longē lateq; sonantem vocem intelligas.

Rachel plorans filios suos. Rachel iuxta Bethlehem sepulta, pro ipsa vrbe, & pagis finitimis accipitur. vel aliter

Rachel pro quauis muliere. Solet. n. in sacra scriptura nomen proprium pro generali poni. Ad heb. 2. Nusquā enim angelos apprehendit, sed semen Abrahamæ apprehendit. Abraham pro quouis homine accipitur. Sic in psalmo: vnguentū quod descendit in Barbam, in Barbam Aaron. Id est, summi sacerdotis. Sic Babylon, Sodoma, Aegyptus, pro quauis gente iniqua. Et Hierusalem pro populo electo accipitur. Rachel ergo, id est, mulieres omnes, filios trucidatos plorabant.

Qui querebant animam pueri. Hebræ. id est, qui infidiabatur vitæ pueri. Sic 2. reg. 6. ait David. ecce filij mei qui egressus est de vtero meo, quærit animam meam. i. infidiatur vitæ meæ.

Et veniens habitauit in Nazareth. Lucas narrat quod Christus post quā natus est, impleuit. 40. dies, deinde descendit in Nazareth. Mathæus verò dicit post hæc, quod fugeret in Aegyptum, deinde venerit ab Aegypto in Nazareth. Sed non disident: nā quæ vnus Euangelista silet, alter narrare solet. Prætermisit ergo Lucas fugam in Aegyptum, sicut Mathæus aduentum domini in templum.

Vt adimpleretur quod dictū est, per prophetas. Hebraismus est. Pluralis enim pro singulari accipitur. Id est per vnū prophetarum. Sic iudi. 12. secundum textum Hebraicū. Sepultus est in vr-bibus Galaad. i. in vna vrbiū. Sic Io. 16. ait: scriptum esse in prophetis: Erunt omnes docibiles Dei. Id est in vno scilicet Esaia cap. 54. ¶ Apud Hebræos aut quicquid non erat lex aut psalmi, (& sub nomine psal-morum intellige agiographa omnia) prophetia appellabatur. Hinc est: quod Christus ait. scriptū est in lege, in psalmis & in prophetis de me. In hoc igitur loco autor libri iudicū appellatur propheta.

Regula. Nomen propriū pro communi accipitur in sacra scriptura. He. 2. Pt. 1. 3. 2. a

2. re 6. b.

Cōcordatur etiam euangelistæ. Luc. 2. f.

Regula. Plu. pro singulari. Iun. 1. 2. Ioan. 16.

Esaia. 54.

Lu. vlt. mo. f.

Iudi. 13. *Quoniam Nazareus vocabitur* 1. erit. Nota. Hebra. ¶ Lege in lib. iudicum ca. 13. Et ibi de Samfone (qui fuit Figura Christi) dictum inuenies, erit enim puer Nazareus Dei. Porro dices: Mathæus vocat Christum Nazareum, quia habitauit Nazareth: in libro iudicum Nazareus appellatur, id est semotus aut separatus scilicet à consortio peccatorum. Ita est, sed tamen hoc non obstat: nam sanctorum virorum patria solet esse sancta: sicut iniquorum iniqua & scelerata. Sic dicitur: ecce Israelita in quo dolus non est. Et Paulus habet municipium in cœlesti Hierusalem. De iniquis dicitur: semen Chanaan, & non Iudæ: & pater tuus amorrhæus, mater tua Chetæa. Vi. quæ docet orig. Ho. 2. in Hier. ad hunc ergo modum, sancto sanctorum tribuitur patria Nazareth.

Ioan. 1. g.

Dan. 1 3. Ezech. 1 6. Orig. ho. 2. in Hier.

Cap. II. Ad mores.

Cum natus esset Iesus in Bethlehẽ &c. Ecce magi ab oriente venerunt. Obserua primum. Quod cum primum puer natus est in mundo cœpit saluum facere mundum. Statim adduxit ad se pastores, statim Magos ex distatibus prouintijs. Ut significaret non solum Iudæorum reliquias, quæ per pastores Iudæos significabantur, sed etiam gentes, quarum primitiæ erant magi isti, esse salutem cõsecuturas, vt superioribus ostendimus. Quum rex aliquis principem filium suum vult designare Regem, cõuocat vrbium legatos qui iurēt, se esse principi obtenturos. Fiunt conuentus, & designatur Rex. Constitutus est Christus Rex à Deo patre: iuxta id quod ipse ait in ps. 2. ego autem cõstitutus sum

Conuentus fit generalis vt designat christus Rex a patre ab omnibus adoretur. Psa. 2. b.

Rex ab eo. Quod intelligit quatenus ille homo est: nã natura diuina æqualis est patri, semperq; regnum obtinuit. Venerunt totius orbis legati, pastores ex Iudæis: magi ex gentibus, vt hunc regem recognoscerent: & adoraret. O felix Bethlehem, o amplissimum diuersorum, o domus panis, id enim significas: vbi natus est panis ille viuus, qui de cœlo descendit: vbi facti sunt conuentus cœli & terræ, & verus totius vniuersi princeps, & Rex à Iudæis & gentibus & angelis, reliquisq; cœlestibus recognoscitur & adoratur: in te natus tempore ille qui est sempiternus, cœpit velocissimè mundum restituere: ideo. n. vocatus est à Deo vt Esaias ait: *Esai. 8. a.* velociter spolia detrahe: quia antequam puer iste sciret vocare patrem aut matrem suam abstulit fortitudinem Damasci, hoc est Magos, ac sapientes istos, de manibus regis Assyriorum: hoc est demonis. At dolenda maxime est obliuio nostra, qui Deo acceleranti, vt nos liberet: non occurimus, sed in nostra ignauia torpemus. Consideremus Dei celeritatem, & nostram desidiam, Dei sollicitudinem & nostram negligentiam. Cur non festinamus, si Deus festinat? Quid respondebit nostra socordia Christi velocitati? Venit Deus in mundum, & dedit semetipsum pro peccatis nostris vt Pau. ait: nos iterum atque iterum vinculis nos ipsos astringimus: Et in desidiam nostram permanemus. Acceleremus igitur quemadmodum accelerauerunt magi: & accinctis renibus, baculos manu teneamus, vt Deus in exo. Præcipiebat: comedamus festinantes, & vt Pau. ait festinemus ingredi in illam requiem, vbi Dei visione in æternum fruemur. ¶ Obserua secundo felicia nascentis principia, cui præstant obedientiam magi & sapientissimi rerum naturalium

Gal. 1.

Exo. 12. b. Ad Heb. 4.

¶ Quare Christo nato sapientes ad illum adorandum venerunt.

lium indagatores: tanquam ipsius naturæ principi & auctori. Fuere hi principes optimatesq; viri, sed non poterat celebrari amplius res Euangelij, quam dicendo esse Magos ac sapientes. Præstat enim euangelico negotio fateri diuinam in Christo esse sapientiam, ac prudentiam, qua omnia regantur, cui omnes aliæ vel exteræ sapientiæ ancillantur, & obsequantur. Medetur nunc Christus nascituro cuidam magno euangelij periculo, quando sapientes sæculi, hoc solum opponant euangelio: quod multo absit à sapientia nullisq; rationibus ac demonstrationibus fulciatur. Voluit ergo Magos suos, sapientesque viros tam longo itinere petito adorare illum: vt intelligant venturi sapientes ex Ethnicismo sapientissimos suos viros rerumque naturalium acutissimos inspectatores euangelio obtemperasse. Intelligant etiam cessaturas gentium doctrinas, cum primum auditum fuerit verbum Dei. Nihilq; amplius profecturas, à recedamque aquam deficiendaque flumina, & attenuandos sicandosque riuos aggerum. Vt Esaias testatus est capit. 19.

Esai. 19.

Ecce magi ab oriente venerunt. Hactenus vidisti. c. superiori quam multa congruant cum prophetarum oraculis. Ex his progenitoribus, ex ea tribu & familia natus est Christus, vnde illum prophetia promisserat: congruit & hedomadaram supputatio, ad quam illum venturum prædixit Daniel. Conuenit & natiuitatis nouitas, qua natus est ex virgine, citra virilem operam. Conuenit & nomen. Promissus erat seruator, expectabatur seruator: Iesus seruatorem sonat. Quin & regionis & oppidi nomen respondet fidei prophetarum. Natus est enim haud procul ab Hierosoly

ma, in oppidulo, cui nomen Bethlehem, idque in regione Iudææ. Nam est & in Galilæa oppidum huic cognomine nempe in tribu Zabulon. Natus est autem eo tempore, quo regnum apud Iudæos obtinebant Herodes natione Idumæus, non Iudæus: ne cui dubium esset iam adesse tempus quando nasciturus esset Messias: quod hoc multis ante sæculis futurum prædixerat Iacob patriarcha: non auferetur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius, donec venerit ille qui mitendus est. Nimirum hic est ille sanctus sanctorum, ad cuius exortum cessare debuit omnis vnctio Iudæorum. Nunc quam miris consilijs paulatim innotuerit orbi docet in hoc capite euangelista. Cum natus (inquit) esset Iesus in Bethlehem Iudææ, ecce magi ab oriente venerunt. Voluit enim omnibus esse perspicuus: qui venerat seruandis omnibus: vt & bonis innotesceret ad salutem, & impijs adimeret omnem excusationem ignorantiam. Iudæis præcipue fuerat promissus: ex horum genere natus est: his primum prædicatus est ab angelis canentibus: gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis: pastores angelica voce docti de nato puero, fidei primitias obtulerunt, ad natalitium infantuli præsepe. Secreto spiritus afflatu agnitus est ab Elisabeth, à Simeone, & Anna prophetissa. At primum quidem pauperibus & humilibus semet aperuit, in quibus sciebat esse pronam credulitatem. Nec enim facile suscepturi erant humilem superbi, pauperem opulenti, modestum feroces, cœlestem, huius mundi cupiditatibus obnoxij. Quoniam autem non Iudæis tantum sed & gentibus, imo cunctis mundi nationibus,

Gen. 49.

Luc. 2.

¶ Quare Christo primum humilibus se aperuit

promissus erat, in ipso statim exordio voluit & his innotescere: quod declararet simul & illis oblatam esse salutem, & horum exemplo & Iudæos & nos posteros ad æmulationem deuotionis, credulitatis, constantiæ, ac oblationis extimularet de quibus sigillatim accipe.

Magorū deuotio

Primum istorum sapientium deuotionem ac religionem considera. Quam commoti patriam, parètes, cognatos, amicos, regna cæteraq; mundi bona libenter reliquerunt, & neclongotinerere deterriti, nec pericula curantes, nec labori parcentes, Hierosolymam sese præura stella conferunt: desiderio videndi Regem natum: sciètes, quod beati futuri essent oculi, qui, illum viderent. Quorum exemplo commune mur fideles: quanta reprehensione & correptione digna sit in cordia, inertiæ & pigritiæ nostræ, in quærendo faciem domini: quanta animaduersione digna segnities illorum, qui, ne minimum laborem subeant, domum Dei, qua infantulus iste inuenitur, adire nolunt. Nos miseros qui non Magos sed Herodem, secordem, pigrum, ac segnem in quærendo cum magis dominum, imitatur. Quærite ergo dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum propè est, ait nobis quidam vates. Hoc est, dum estis in corpore, dum habetis tempus poenitentia: quærite eum in domo panis, hoc est, in ecclesia: quærite eum vbi volueritis, nam vbiq; est, quærite mente, & toto corde exèplo Magorum, si eum vultis inuenire. In libro sapientia: ita ait scriptura: in simplicitate cordis quærite dñum, quia inuenitur ab his, qui non tentant illum, apparet autem eis, qui fidem habent in illum. Et libro secundo Paralipomenon: si quæsieritis (inquit) eum, inuenietis: si autem de-

Mat. 13.º

Pigritia nostra reprehenditur.

Esa. 55.

Sapientia: 1.º

2.º par. 15

reliqueritis eum, derelinquet vos. Et in psalmo, quærite dominum, & viuet anima vestra. Est autem Deus toto animo quærendus, quem admodum quæsitus est a sapientibus istis, sicut etiam ipse ait apud Hieremiam: Ir. 29.

Ps. 68.

Ir. 29.

cum quæsieritis me in toto corde vestro, inueniar a vobis. Hinc colligitur idè nos Deum non inuenire, aut quia pigritia ac desidia laboramus: aut quia non toto animo quærimus: si enim ita eum quæreremus, nihil esset impedimèto, nihil obstaculo, quo minus eum quæreremus: non labor itineris, non metus, non pericula, non amor patriæ aut parentum: omnia libenter relinqueremus vt Deum inueniremus. Quærite ergo dominum & confirmamini quærite faciem eius semper. Omni studio atq; animi feruore contendite placere illi, gratamq; præstare seruitutem, & confortentur corda vestra in eo: bonum facientes ne deficite, ne flaccescite, sed viriliter agite, & confortentur corda vestra, in fiducia omnipotentis Dei: quærite semper faciem eius, nunquam ab eo auertite oculos, sed coram eo semper ambulatè, ei semper spiritu præsentem vos exhibere contendite, tamet si corpore absentes, vt placeatis in oculis eius: quicquid agitis, semper in nomine eius facite, tanquam ipso inspectore, teste, & iudice: quod si isto modo exèplo Magorum Deum quæsieritis maximo gaudio perfundemini dicente eodem vate lætentur intè omnes qui quærunte.

Ps. 104.º

Ps. 69.º b

Hierosolymam. Hierosolymam veniunt: siue quod illic agebant scribae & pharisæi, in lege ac prophetis eruditissimi: siue quod intellexerant regem eum haud procul ab hierosolymis nasciturum. Iam enim certi natum esse, tantum sciscitantur, quis nã esset locus

locus tam inclyto partu felix. Existimabant enim tanti principis natiuitatem non posse latere apud eos, qui nasciturum tot seculis expectauerant, præsertim cum non solum apud illos, verum etiam ex illis natus esset. At nusquam ferius ac difficilior innotescit Christus, quam in vrbibus opulentis, in aulis principum, & apud sapientia: professione turgidos. Hierosolyma vrbis erat opulenta, & ibi non cognitus, sed occisus Christus tanquam impostor & Magus. vrbis quam olim Pharaon habitabat opulenta erat & ibi tenebræ palpabiles erant: Bethlehem verò oppidulum erat & ibi orta est lux cœlestis. Innotuit hic Rex pastoribus ac his magis: & non innotuit Herodi nec principibus domus suæ. Terra etiam Iesse vbi habitabant filij Iacob parui momenti videbatur, & tamen tenebræ operuerunt tempore Moysi vrbem Pharaonis, lux verò semper illis diebus videbatur in terra Iesse. Vt intelligas non tam turgidis quàm humilibus, non tam sapientia huius mundi præditis, quàm simplicibus & ignaris, non tam Regibus, quàm pauperibus, illuxisse prius lucem hæc cœlestem. placet enim Deo maxime humilitas, simplicitas ac paupertas. & ideo non mirum quod non inueniretur in Hierosolyma, sed in Bethlehem.

In vrbibus opulentis & in aulis principum difficiliter inuenitur Christus. Exo. 10.

Lu. 2.º b.

Exo. 10.º g

Vi. Casia. in Euangelio lib. 1.º cap. 14.º 2.º co. 11.º c.

Deinde obserua. Magos & si ductos a Stella, nihilominus Hierosolymam venisse, vt sapientes consulere: quorum exemplo docentur quotquot spiritali ac cõtemplatiua vitâ profitentur, ne facillè inspirationibus & visionibus aut reuelationibus credat: sed peritos ac doctos viros consulant: cum aliquando diabolus, vt eos decipiat, sese in Angelum lucis transformat.

Cum natus esset Iesus &c. Ecce magi ab

oriente venerunt Hierosolymam dicentes &c. Venimus enim cum muneribus adorare eum.

Multa sese mihi in hoc loco offerunt consideratione digna, quæ opere præcium erit scribere. Primum considera quod circumciso Christo adsunt hi reges, vt illi aurum, thus, & myrrham offerant. quo intelligeremus hos suis affectibus, hoc est, nimia diuitiarum cupiditate, atq; demoniorum cultura, carnisq; concupiscentia spoliatos, in auro, thure, & myrrha, conuersationum itinere mutato, qper Herodem venerant, per angelum redeunt. Vt hinc discas auri cupiditate spoliari, omni superstitione circumcili, atque carnis illecebris ac voluptatibus carere.

D. Hiero To. 4.º De veracircumcisione.

Secundo obserua: vocatos fuisse hos magos ab oriente, vt adimpleretur quod dominus per Esaiam dixerat: ego sum qui voco ab oriente auem, & de terra longinqua virum voluntatis meæ. quem admodum enim hodie dominus vocauerat auem ab oriente, hoc est, filium suum tanquam auem volatentem ab oriente: ipse enim est verus oriens de quo Balaam vaticinatur: orientur stella ex Iacob & homo ex Israel: cuius nomen est oriens: & quemadmodum vocauit hodie de terra longinqua, hoc est, de cœlesti patria virum voluntatis suæ. i. Christum, in quo illi complacitum est: & qui expleuit voluntatem suam: sic etiã aues has, hoc est, Magos, vocauit ab oriente, vt adorarent veram auem orientalem: & viros hos gentiles, de terra longinqua: vt ei obsequerentur & obtemperarent.

Esa. 46.º

Vi. Hiero

Num. 24.º c.

Zach. 6.º c

Mat. 3.º d.

Tertio obserua: quo pacto nato Christo iam gentilitas incipit relinquere idola. Quod prædixerat Esaias cap. 19. his verbis: ecce dominus ascendet super nubem leuem & ingredietur Aegyptum, & mouebuntur simu-

Esa. 19.º D. Hieron. S. Tho. Glosa.

lacræ Aegypti à facie eius. Ingressus est enim dominus hodie super nubem leuem, id est, corpus humanum, quod ex virgine assumpserat, nullo humanæ commixtionis semine prægrauatum, siue quod à nube leui portatus sit, id est, corpore virginali: & ad ingressum eius omnes demones contremuerunt, tuncq; prima idolorum ruina fuit, præsentiam domini ferre non sustinens. Cum natus esset (inquit euangelista) Iesus ecce magi relictis idolis Bethlehem eum adoraturi venerunt. Atque hæc erat clamor ille olim sponsi, quo, gentilitatem ab idolatria reuocabat præsertim post Magorum aduentum: surge (inquit) propera amica mea, formosa mea & veni: quibus verbis eam hortatur, vt ab erroribus & idolatria surgat, & ad eum adorandum veniat. Quod hodie impletum fuisse videmus. nam nato sponso ecce gentilitas ab oriète venit relictis erroribus, vt eum adoret, ac munera offerat. Gloriamq; natiuitatis eius annuntiet secum illud quod Esai. prædixerat: populum iustum formauit in laudem meam narrabit. Nimirum de populo gentium intelligens.

¶ Quarto obserua: iam modo in regibus his, à iugo diaboli à puero ablati, adimpletum quoq; fuisse vaticinium illud Esaiæ. Antequam puer sciat vocare patrem, aut matrem suam, aufertur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ aduersus Regem Assyriorum. Quod exponens Tertulianus aduersus iudæos ait: hoc est mirabile signum. Seruate modum ætatis, & quærite sensum prædicationis: imo reddite veritati, quæ credere non vultis, & tam intelligitur prophetia renuntiata, quæ creditur expuncta. Accepit Christus infans virtutem Damasci & spolia Samariæ. Mancant enim orientales illi

Cañ. 1. c.

Esai. 43. Glo.

Esai. 7.

Tertuli.

magi infantiam Christi, vt regem auro, thure & myrrha remunerantes, & accepit infans virtutem Damasci sine prælio & armis. Nam præter quod omnibus notum est, orientis virtutem, id est, vires, auro & odoribus pollere solita, certè est creatori, & ex diuinis scripturis virtutem quoque cæterarum gentium aurum constituit. Sicut per Zachariam dicit. Et Iudas præterdet Hierusalem, & congregabit omnem valentiam populorum, per circuitum aurum & argentum. Nam de hoc auri munere etiam Dauid dixit. Et dabitur illi de auro Arabiæ. Et iterum: Reges Arabum & Saba munera adferent illi. Nam & Magos reges ferè habuit oriens, & Damascus Arabiæ retro deputabatur, antequam transcripta esset in Syrophœnicen ex distinctione Syriarum, cuius tunc virtutem Christus accepit, accipiendo insignia eius, aurum scilicet & odores: spolia autem Samariæ, ipsos Magos: qui cum illum cognouissent, & muneribus honorassent, & genu posito adorassent, quasi dominum regem sub testimonio indicis & ducis stellæ spolia sunt facti Samariæ id est idolatriæ, credentes videlicet in Christo. Idolatriam enim Samariæ nomine notauit, vt in gnominiosa ob idolatriam, quæ desciuerat tunc à Deo sub Rege Hieroboam. Nec hoc enim nouum scripturis diuinis figuratè vti translatione hominum, ex comparatione criminum. Nam archontas domorum, appellat archontas vestros, & populum vestrum populum Gommoræ vocat: cum iam olim essent ciuitates istæ extinctæ. Sic & Babylon apud Ioannem nostrum Romanæ vrbis figuram portat, proinde & magna, & regno superba, & sanctorum debellatrix. Hoc itaque modo magos quoque Samaritanorum appellatione titula-

Zach. 14. c.

Psa. 71. e

Babylon Roma.

tulauit, & despoliatos quod habuerat cum samaritis, vt diximus, idolatriam aduersus dominum. Aduersus regem autem Assyriorum aduersus diabolum quia ad hoc se regnare putat, si sanctos à religione Dei deturbat. Hæc Tertulianus. lib. aduersus iudæos. Et lib. 3: aduersus marcionem. Vbi ad longum explicat totum illud Esaiæ vaticinium ecce virgo concipiet &c.

¶ Quinto obserua in Bethlehem natum fuisse Christum, hoc est, in domo panis: & in Bethlehem venisse primum pastores & statim Magos, hoc est, iudæos & gentiles: cuius typum habes in libro Ruth. c. p. quo in loco narrat scriptura: Ruth gentilem adhefisse focui suæ noemi: atque in Bethlehè venisse. Quocumq; (inquit Ruth focui suæ) perrexeris pergam: & vbi morata fueris, ego pariter morabor: populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus. Sic ecclesia de gentibus vocata (cuius initia fuerunt reges isti) relictæ patriæ. id est, idolatriæ, omiâ carnali conuersatione & desiderijs: venit cum noemi. id est, Ecclesia de iudæis sumpta, in Bethlehem: & profitetur Deum suum esse in quem crediderunt sancti: & ituram quo caro Christi ascendit: & pro eius nomine in hoc seculo pati vsque ad mortem: & cum populo sanctorum & prophetarum, ac patriarcharum. Vnde Paulus ait: læta mini gentes cum plebe eius.

¶ Ecce iam vides completum quod Esaias olim dicebat: apprehenderunt septem mulieres virum unum dicentes: panem nostrum comedemus & vestimentis nostris cooperiemur, tantummodo inuocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum. Gentilitas ergo omnis in septem his mulieribus figurata, quæ venit adorare Christum hæc illi ait: ecce gens illa,

Tertuli.

Ruth. c. 1. Vi. glo. Figura.

Ro. 15. c.

Esai. 4. Ruper. li. 1. Apo. c. 1. Figura.

quam cum nullam haberet terram, eduxisti de Aegypto, & destruens gentes septem in terra Chanaan, sorte distribuisti ei terram eorum: ecce qualem retribuit tibi retributionem, non te recipiens non te adorans, non tibi munera offerens, te persequens & tandem te extra portam ciuitatis, inquam, modo ad te querendum venimus, eiecitura, vt cruci affigat. Saltem nunc qui non solum ab orientali, sed ab omni mundi plaga venimus, diuerte ad nos. Non querimus vt des nobis regiones alienas pro mercede Euangelij tui, sicut illis pro mercede acceptæ legis, mercedem septem regionum dedisti, scilicet Chanaanorum, Amorrhæorum, Gergezeorum, Iebusæorum, Ethæorum, Pherezeorum, & Euæorum. Sicut tunc propter eam septem gentes illas destruxisti, ita nimirum hæcenus eiusdem quasi mulieris vnus amore contentus, nos septem mulieres, id est, vniuersitatem gentium contempisti. Merito quondam in propheta super illa fornicatrice conuerebaris, dicens. Et hæc nesciuit quia ego dedi ei frumentum, & vinum & oleum & argentum multiplicauit & aurum quæ fecerunt Baal. Plus est quod nunc faciet quia videlicet fauens Herodi atque eius satellitibus te occidere quæret ne regnes, ne colaris & tandem te cruci affigendo è mundo eijcere conabitur. Nos nil terrenum à te querimus, imo ecce nos propter te relinquemus omnia: ecce modo primitias bonorum nostrorum hoc est auri thuris & mirrhæ tibi offerimus: tantumdem inuocetur nomen tuum super nos, aufer opprobrium nostrum, vt ultra non inuocetur super nos nomen demoniorum.

¶ Ecce similiter incipit impleri, quod Michæas cap. 4. prædixerat: Et erit in nouissimo dierum mons domus dñi

Osai. 1. b

Miche. 4.

domini praparatus in vertice montium, & sublimis erit super colles, & fluent ad eum populi, & ibunt gentes multae & dicet: venite ascendamus ad montem domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ibimus in semitis eius, ecce gētes ab oriente venerunt ad montem illum de quo Daniel olim: lapis autem qui percussit rat statuum, factus est mons magnus, & impleuit vniuersam terram. Super eum montem fundata est domus domini, aedificata Bethlehē, hoc est, domus panis, fundata est ecclesia. Psalmi sta vtrunq; prauident, scilicet Christum esse montem, & ecclesiam domū Dei, cum pramississet, rex virtutum dilecti dilecti, protinus ait: & speciei domus diuidere spolia: dū discernit coelestis reges, super eam niue dealuuntur in Selmon, mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus. Alta namque, (inquit ruper.) & sublimis persona est, quippe qui Deus & homo est, rex & pontifex, Rex regum, & pontifex manens in aeternum. Mons ergo est Christus praparatus in vertice montium, & sublimis super colles, quia Patriarchis & prophetis, regibus & sacerdotibus cunctis, & sanctis omnibus praexcelior est, qui & super illam domum domini Reges & prophetas discernit & ordinat, quemadmodum & ipsi fatentur dicendo & de plenitudine eius nos omnes accepimus. Verē ergo praparatus super verticem montium & super omnes colles, dū sedet ad dexteram maiestatis in excelsis: tanto melior angelis effectus, quāto prae illis differentius nomen hereditauit: dicente domino: filius meus es tu, ego hodie genuite. Dicitur autē rex iste, quem quaerunt gentes istae, vt iā pramissimus rex virtutum dilecti dilecti, id est, rex virtutum suarum, qui fingi

lariter est dilectus Dei patris dicētis: hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, & rex diuidere, id est, ad diuidendum spolia, speciei domus, ad dandum dona hominibus de illa sede maiestatis, quae videlicet dona, sic rectē dici possūt spolia, sicut & illae vestes Esau bonae, quibus iunior rem filium suum Iacob, induit Rebecca. Nam secundum typum illum spoliati sunt, qui priores erant iudaei, coelestibus donis, quae collata sūt speciei domus domini, id est, pulchritudini ecclesiae, de gentibus per diuinam gratiam Spiritus sancti, ex quo, (sicut iā dictum est) praparatus in vertice montium, & iam sublimis factus est super omnes colles, sedendo ad dexteram patris. Iste mons domus domini, mons pinguis, mōs coagulatus, id est, Deus homo factus, homo in Deum assumptus, in quo omnes niue dealuuntur, dum remissionem peccatorum accepimus, eo quod ipse sit omnimoda sanctitate candidus, quod per nomen ipsius montis Selmon, illic intelligitur. Ad istum ergo montem gloriosum veniunt omnes gentes huius, de illo interrogant, & aiunt: vbi est qui natus est rex iudaeorum? venimus enim cum muneribus adorare eum: venimus vt doceat nos vias suas, & tunc ibimus per semitas illius.

Vbi est qui natus est Rex iudaeorum.

Quid quaeso est quod regem quaerant, & natum eum iacentem in praesepio inueniant? Quid est quod ingressurus Hierusalem clamantibus turbis Regis nomen, asinum infedit? Eo nimirum vt caesari cunctisque regibus seculi, vt inquit Rupertus, satisfacere, quod nullius eorum regnū cuperet, vel ambiret, nullosq; omnino seculi honores, quales erant Romanorum fastus magni penderet, nec arma ferrea

Mat. 3. & 17.

Gen. 27.

Psal. 67.

Quare Christo in praesepio iacenti magi ad illud adorandum venerunt Rup. 12. de victoria. v. Dei cap. 8.

rea, vel signa bellica, vñquam attrecta re impenderet, sedebat enim non super phaleratum & spumantem equū, sed super exiguū ignobilemq; Assellum. Circa illum, non gladij, non secures, sed rami palmarum & oliuarū frondes. Ramum oliuae constabat gentilibus quoq; signum pacis esse. Hæc Rupertus. Eandem ob causam rex iste sic acclamatus a magis, in stabulo nascitur, in praesepio iacet, pannis humilibus inuoluitur, in terra pax hominibus, illo iam nato decantatur: vt accusationes Herodis, populiq; infidelis omnino infirmaret. Cum dicerent hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dari Caesari: & dicentem se Christum regem esse. Discant ergo reges humilitatem, discant occasiones peccandi a subditis suis tollere, pacem & tranquillitatem procurent.

Lu. 23. a.

Valt dominus docere mysteria sua homines per alios homines. Augusti n° in plo. de doct. Christ.

¶ Obserua deinde quod semper voluit Deus homines docere per homines, quod multis exemplis ostendit. D. Augustinus in prologo de doctrina christiana. Cogitemus (inquit) & ipsum apostolum Paulum, licet diuina & ecclesiastica voce prostratum & instructum, ad hominem tamē missum esse vt sacramenta perciperet, & copularetur ecclesiae: Et Centurionē Cornelium quauis exauditas orationes eiusq; elemosynas respectas, ei angelus nuntiauerit, Petro tamen traditū imbuendum, per quem nō solum sacramenta perciperet, sed etiam quid credendum, quid sperandum, quid diligendum esset, audiret. Et poterant quidem omnia per angelum fieri, sed abjecta esset humana conditio si per homines hominibus verbum suum Deus ministrare nolle videretur. Quo modo enim verum esset quod dictum est: templum enim Dei sanctum est,

quod estis vos, si Deus de humanotē plo responsa non daret, & totū quod descendum hominibus tradi vellet de caelo atque per Angelos personaret? Deinde ipsa charitas, quae sibi inuicē homines nodo vnitatis astringit, non haberet aditum refundendorum, & quasi miscēdorum sibi met animorū, si homines per homines nihil scirent aut discerēt. Et certē spadonē illum, qui Esaiam prophetam legens non intelligebat, neq; apostolus ad Angelū misit, nec per Angelum ei quod non intelligebat, expositum aut diuinitus in mente sine hominis ministerio reuelatum est, sed potius suggestionē diuina missus est ad eum, sed itq; cum eo Philippus, qui nouerat Esaiam prophetam, eique humanis verbis & lingua, quod in scriptura illa textū aperuit. Nōne cū moyse Deus loquebatur, & tamē cōsiliū regēdi atque ad ministrandi tā magni populi a focero suo alienigena scilicet homine, & maxime prouidē & minime superbo accepit. Nouerat. n. ille vir ex quacūq; anima verum consilium processisset, nō ei, sed illi, qui est veritas, in commutabili Deo tribuendum esse. Hæc Augustinus. Magos ergo instruxit dominus per homines & ideo veniunt Hierosolymam & interrogat vbi est qui natus est rex iudaeorum?

Vidimus stellam eius. Mitto impressentiarum varias diuersasq; sanctorū sententias de hac stella indice natiuitatis Christi, quibusdam dicentibus fuisse angelum qui apparuit pastoribus, Nunciū specie stellae magis apparentem, quibusdam verō fuisse Spiritum sanctum, qui etiā in figura columbae, postea super Christum baptizatum apparuit: quibusdam autem & rectius stellam fuisse tunc conditam ad hoc munus, quo per acto, in pristinam

1. io. 3. d

Act. 8.

Exo. 18.

Augu. & Leonis & S. th. Opi. 3. p. 9. 36.

Dan. 2.

Psal. 67.

Ruper. in Michaeā cap. 4.

Mōs christi in vertice montium.

Ioan. 1.

He. 1.

Psal. 2.

Rex virtutum dilecti dilecti.

nam materiam euauisse. Mitto inquam istorum opiniones, quibus verò de causis egerit dñs stellam quæ reges ab oriente traheret modo dicam.

Quare p stellâ dicit dominus Mas gos.

Gen. 22.

Cap. 15.

¶ Prima ergo causa fuit, vt eo signo, significaret dominus veracem se esse in promissis: promiserat enim olim Abraham dicens: in semine tuo, id est, ex Christo ex genere tuo nascituro, benedicentur omnes gentes terræ, Genes. 22. Promiserat item, generis tam multiplicationem, quanta est in cœlis stellarum multitudo: dinumera (inquit) si potest stellas: sic erit seminum tuum. Quo in loco ei promittit non solum naturam, sed gratiam, ne dum filios sed gloriosos filios, nedum multos, sed etiam stellis similes. Quare hæc promissio, longè maiore est quàm, Paulo ante præcedens. hæc enim ad solos electos pertinet, qui fidem Abraham imitantur: quales fuerunt reges isti & quot quot ex gentibus ad fidem venerunt. Superior autem promissio ubi dicit: si quis potest & puluerem terræ numerare, numerabit & semine tuum: ad carnales pertinet, qui secundum naturam tantum, non secundum fidem & promissionem filij Abraham sunt, quales sunt iudæi obstinati. Pulchrè autem carnales filij Abraham, pulueri terræ comparantur, tum quia tantum terræ inhiant, terræque promissionibus: tum quia sicut puluis leui vento hinc inde proijcitur: sic apud impios nihil stabile, nihil firmum: sed omnia vana, caduca, & ipsi & ea quæ ambiunt. Iusti autè & spirituales filij Abraham, quales modo fuerunt magi, stellis cœli comparantur. Primo quia stabiles & firmi sunt, fixi non in terrâ sed in cœlo: nec villo vento ac tempestate deijciuntur: fundati enim sunt super firmam petram. Secundo stellis

Homines carnales pulueri terræ comparantur. Iusti vero stellis.

comparatur propter multitudinem. Sicut. n. nemo nostrum stellas dinumerare potest nisi solus Deus, qui solus multitudinem earum numerat, & omnibus ipsis nomina vocat: sic nemo nostrum nouit electorum numerum, nisi solus Deus. Tertio, propter differentiam. sicut. n. stella à stella differt in claritate: sic & pij, in gratia & in cognitione rerum diuinarum, alijs que donis. Quarto propter lucem. Pij enim lucent vt luminaria in firmamento cœli: vade & à Christo dicuntur lux mundi, & iubentur lucere coram hominibus &c. Cum impij sint tenebrosi &c. Quinto, propter altitudinè, quod etiam nunc corpore in terra conuersantes, animo tamen in cœlo versantur. De hac enim generatione dicebat pater filio suo apud David: postula à me & dabo tibi gentes hereditatem tuam: & post illud dicebat Esaias: filij tui de longè venient &c. Ecce (inquit euangelista) magi ab oriente venerunt. Vt ergo dominus ostenderet Magos istos filios esse Abraham, non carne sed spiritu, non natura, sed fide, eosque annumerados inter stellas cœli, hoc est, electos: idcirco stellæ signo eos ad se trahit. Stellæ namq; veræ fuerunt. de quibus dici potest quod Baruch ait c. 3. Stellæ quoque dederunt lumem in custodijs suis: & lætatae sunt & vocatae sūt & dixerūt: adsumus. Ecce reges isti tanquam à stellæ firmamenti lumine fidei custodierūt in regnis suis ac alios illuminauerunt: ecce stellæ istæ, modo per stellam vocati sunt à domino, & dixerunt: adsumus. Venerūt enim vsque ad locum ubi erat puer, & adorauerunt eum.

¶ Secunda verò causa huius rei adduci potest, maxime etiam rationi consentanea. Diuina enim sapientia (vt sapiens ait) disponit omnia suauiter. Indi-

Psa. 146.

1. co. 150

Phi. 2. Math. 22

Psa. 2.

Esai. 60.

Vi. Aug. in ser. epiph. Rupertus lib. 2. in Mathæ. qui etiam sunt in hac sententia. Baruch. 3

2. causa.

Sap. 8.

Indidit enim singulis rebus propriam peculiarèq; naturam, ac propensionè, qua infines suos suauiter trahantur. Trahit ergo homines rationis participes non vno modo, sed eo, in quem vnusquisq; magis propensus est. Hinc est quod Augustinū dominus traxit per D. Ambrosij & sapiētiam, & vim dicendi, atque eloquentiam, quibus maxime deditus erat. Exemplo etiam Victorini Rectoris Max. D. Catharinam liberalibus artibus & studijs deditam, ad se vocauit: ostendens se esse pulcherrimum illum sponsum, què ipsa habere affectarat. Simeoni, Annæq; prophetissæ, cœlestibus inspirationibus ac illuminationibus affuetis, se ipsum occultis Spiritus sancti illustrationibus ostēdit. Magos verò istos siue philosophos astrologiæ peritos, per astrum recenter conditū ad se perduxit: præterea cum hi essent primitiæ gentium, & doctores illarū, æquū erat vt per eos tanquam per stellas gentes illuminaret: qui enim ad iustitiā erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Stellas ergo istas, per stellam, ad veram stellam Iacob, adduci oportebat.

Dauid. 12.

3. causa.

Apo. vi.

Maxim.

¶ Tertia tandem causa fuit vt. lex ipsi astris admonerentur sapientes isti, in mundum iam venisse verum astrū, veram stellā promissam hominibus, quæ illos erat illuminatura, adq; ad domum cœlestem vsq; perductura. Venisse inquam, stellam illam quæ de se loquens in Apo. ait. Ego Iesus stella splendida & matutina. vnde idcirco stella ista Magorū antecedebat eos, vsq; dum veniens staret supra ubi erat puer. Quasi hoc factò, dicere his sapientibus stella videretur (vt maximus ait) ecce iste est, ad quem adorandum vos induxi, & conduxì: quasi etiam diceret: ecce ista est stella ex Iacob, quam

iam diu expectabatis, quæ vos per aliam viam excellentiorem in patriam cœlestem perducet.

Venimus cum muneribus adorare eum. Gentiles erant & ad Deum placandū muneribus veniebant. Cuius rei imaginem gessit Abigail qui cum muneribus venit ad David, illumq; adorando ac munera offerendo placauit. Plane secundum hanc sapientis formam mulieris, sibi met ecclesiā de his gentilibus sumpta sapienter prouidit. Iratus erat dominus in insipientem & ebrium nabal, hoc est, mundum, accinctus erat gladio suo, ad faciendam vindictam in nationibus, & increpationes in populis: occurrit prudens gentilitas cum muneribus, hoc est, cum misericordiæ operibus, eum adorat, ad pedesq; eius procidit: & placatus est dominus. Placatur donis Iupiter ipse datis. Istorum ergo regum exemplo, admonentur reges huius seculi, domum Dei muneribus honorare, diuinumq; cultum curare. De qua re lege doctorem sanctum. Opusculo. 20. lib. 2. de regimine principum cap. vltimo.

Audiens autem rex turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo. Quid non timet tyrannidis scelus, quid non rei conscientia?

¶ Cæterum obserua: turbato rege statim fuit tota ciuitas turbata. Vis cognoscere rei publicæ statū intueri principem, contèplare caput. Si princeps iustitiam & veritatem coluerit videbis subditos legibus obediētes: contra verò deprauato principe Turpi voluptate, & effrænata dominandi cupiditate corrupto, videbis populum ab omnibus virtutibus destitutum, & indomitis appetitibus inflammatum. Nam vt in pisce corrupto capite, totū corpus corrumpitur, sic in republica, deprava

Gen. 25. Figura.

Pf. 149. b

Rup. li. 2. re. ca. 13.

D. Tho.

Respublica, principem imitatur.

Similitudo.

COMMENT. IN MATH.

deprauato principe, alij in prauitate versantur. Qui videre vult sit ne piscis contaminatus, aspicit caput: hoc enim est quod prius corrumpitur, hinc est, quod merito Esaias comparat rem publicam cum pisce cuius caput princeps est, corpus autem populus. Et significare volens Hierosolymæ corruptelam ait, principes tui putridi & fetidi. Sic enim verti potest ex Hebræo vbi nostra versio habet principes tui in fideles.

Deinde considera, quod tanta erat impiorum multitudo in Hierusalem atque tam pauci, qui Christum expectabant vt Simcō & Anna, vt omnis, in hoc loco, Hierosolyma turbari dicatur. Omnis enim in sacra scriptura pro maiori parte hominum viurpatur. Quoloquendi modo vsus est Ezech. cap. 3. Omnis quippe domus Israel attrita fronte est, & duro corde.

Sic psal. 111. Saluum me fac domine, quoniam defecit sanctus. Paulus etiā ait ad Phil. omnes, quæ sua sunt quæ runt. Vt hinc dicas quæ pauci sint electi, & contremiscas. Tam pauci enim sunt vt omnes homines iniqui dicantur. Quoniam enim in comparatione malorum, adeo pauci, boni sunt, vt nulli esse videantur: ideo scriptura, totū vna comprehensione populū reprehendere solet: quantum in eo nonnulli sint boni. De qua re Augustinus li. de vnitae ecclesie cap. 12. legendus est.

Turbatus est rex. Discant hic primū reges, ac mundi principes, discant qui in honoribus ac dignitatibus mundi huius sunt constituti, maiori timori subiectos esse quā ceteri. Quemadmodum enim cacumina arborum, in sublimi loco positarum, vel leui aura flante, hac atq; illac mouentur: sic homines in sublimitate constituti, quo-

cunq; metu, aut timoris aura, commouentur, turbantur, ac concutiuntur.

Deinde cōsidera: quod turbatur Herodes, metuens, ne quādo regno quod occupauerat, alienigena deturbaretur, si tantus princeps è iudæoru stirpe extitisset. Siquidem Herodes nihil aliud, quam terrenum regnum somniabat: Ignarus Christum aliud regni genus inuehere, quod ad vniuersos homines pertineret. Non erat quare turbaretur ipse, nec principes & sapientes, qui cum in Bethlehem nasciturum planè dixerunt. Nam regnum huius pueri pacis & nō belli erat. Nō ne (inquit Rupertus) per prophetam eundem dixerat Spiritus sanctus, regis huius ortum, nihil Herodi, imò nihil cuiquam mortaliū esse nociturum? Nempe antequam locū expressisset natiuitatis eius, prædicere curauit & miram innocentiam regni eius. Dixerat enim: & in nouissimo dierū erit mons domus domini præparatus in vertice montium, & sublimis super colles, & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multæ. Et cōcident gladios suos in vomeres, & hastas suas in ligones. non sumet gens aduersus gentem gladium, & nō discent vltra belligerare &c. Ergo cæci cæco male ducatum prebebant, iōq; ambo infoueam ceciderunt, dum sciscitaretur Herodes vbi Christus nasceretur, nesciens sciscitari quale foret regnum eius, & illi ostendentes locū natiuitatis, non viderent in eadem scriptura pacem & innocentiam regni eius. Quid enim verius eo quod dicit: non sumet gens aduersus gentem gladium, & non discent vltra belligerare? Gens quippe regis huius, gens conuersa ad regem istum, gens tota paruulorum est, nequaquam sumptura gladium, aut belligeratura contra

Regnum Christi, regnū erat pacis & non belli. Rupert.

Math. 4.

Herodis vel Romani Imperij gentem, sed gente aduersa feriente se gladio, semper & in ipsa morte prædicatura pacem. Quomodo paruuli quos continuo tu o funeste Herodes occidisti, non se defenderunt, non te repercusserunt, sic vniuersa Regis huius gens, dum occidetur gladium non leuabit, non contra gentem homicidam tui similem belligerabit. Nec verò contrarium huic est, id quod subinde Regis huius ciuitati Sion, consolator spiritus per eundem prophetam dicit. Surge & tritura silia Sion, quia cornu tuum ponam ferreum, & vngulas tuas ponam æreas & comminuam populos multos, & interficies domino rapinas eorum, & fortitudinem eorum domino vniuersæ terræ. Longè aliud cornu, & interfectio dissimilis. Cornu istud non contra homines, sed contra diabolū erigitur. Interfectio hæc, non hominum, sed vitiorum est. Cornu istud, de cælo datum est, dicente militibus suis Rege isto. Vos autem sedete in ciuitate quoad usque induamini virtute ex alto. Interfectio hæc est, de qua Petro dictum est. Surge Petre, occide, & manduca. Igitur o Herodes latro, filiorum tuorum occisor, illic trepidasti timore, vbi non erat timor. Non ergo Rex impie Turberis, nō vos reges Herodis successores, conurbet aduentus huius Regis. Audite eius antesignanum, præcurso-rem, ac præconem quid dicat: agite penitentiā, appropinquabit enim regnum cælorum. Ecce enim qualis magister militum, qualis signifer Regis huius, qualis primæ legionis primicerius, pilis camelorum ve-

stitus, & Zona pellicea præcinctus. Non dicit, arma corripite, appropinquabit enim regnum iudæorum: sed penitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Nō dicit filij regum, & patriarcharum, demonstro vobis animosa sumere bella: sed dicit, progenies viperarum, quis demonstraui vobis fugere à ventura ira? Non dicit, nolite Cæsari census dare, sed dicit, facite fructus dignos penitentiae. Non dicit, iam iugum Imperatorum contritum est: sed dicit, iam enim securis ad radices arborum posita est. Non dicit: oliueta iudaica seruabuntur, & Romana Pomeria succidentur. sed; absque distinctione horretorum aut nemorum. Omnis, inquit, arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Hæc Rupertus.

Turbatus est Rex. Puto quod non tantū Herodes, à semet ipso turbabatur, quantum diabolus in Herode. Herodes enim timebat, quod suspicabatur: diabolus autem timebat, quod verè sciebat. Herodes hominem æstimabat, diabolus deum. audierat enim iam angelos in aera clamantes, gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ideo quanto magis testes addebantur pro Christo, tanto magis destructionem potestatis suæ diabolus timebat. Vnusquisque ergo eorum zelo proprio turbabatur, & secundum suam naturam, sui regni successorem timebat. Herodes terrenum, diabolus autem cælestem. Nam neque Herodes terreretur, si cælestem regem nasci suspicatus fuisset, neque diabolus si terrenum. Vis scire, quia non tantum ipse turbabatur,

Responde- tur obiectioni.

Mich. 4.

Lu. 14. 2.

Acto. 10.

Math. 3. a

Ibidem.

Ibidem. b

Ibidem.

Ibidem. c

Ibidem. c

Ruper. in

volum. 4.

Euang. li.

1. c. 19. 8c.

12.

Chrise.

Non tam

turbatur

Herodes,

quā diabolus in

Herode.

Luc. 2. 2.

Hero

batur, quantum diabolus in eo? Ecce & iudaicus populus turbabatur: qui magis de auditu isto gaudere debuerat: quia rex Iudaeus surgere dicebatur, designatus a Deo. Sed turbabantur, quia de aduentu iusti non poterat iniqui gaudere. Chryf. in Math. ho. 2. in imperfecto.

Chryf. in Math. ho. 2. in imperfecto.

Rupertus

Quare diabolus si turbabat, non statim puerum lesum perdit?

¶ Sed dicit aliquis. (ait Rupertus) si pater eius diabolus turbatur, mortem que pueri desiderabat, cur non statim puerum prodebat? Cur eum a magis illudi permittebat? Nunquid nesciebat? Nunquid spiritus ille, non contentus carne, percipere non poterat natum esse hunc regem, nisi venissent homines de lege, & fecissent Herodi, & omni Hierosolymaeurbatione siue metum, dicendo. Vbi est qui natus est rex iudaorum? Ad hac (inquam) plane sciebat, sed non sinebat eum loqui, puer ipse qui natus erat. Hoc aliunde facile potest probari. Exhibant (inquit euangelista) demonia a multis, clamantia, & dicentia: quia tu es filius Dei. Et increpans non sinebat ea loqui, quia sciebant ipsum esse Christum. Et recte non sinebat ea loqui, quia profecto pro malo loquebantur, scilicet, vt inuidiam facerent illi. Igitur & tunc natum illum esse diabolus sciebat, & filium suum Herodem hoc scire desiderabat, sed natus infans eum loqui non sinebat. Nam nisi prohiberetur, eodem modo quo alibi dicit. Scio, quia sis, sanctus Dei, scilicet, per energuminum dicere potuisset illi dolenti, quod esset illus a magis, scio vbi sit sanctus Dei, siue scio vbi sit rex ille quem quaeris. Rupert. libr. 1. 2. de vict. ver. Dei cap. 3.

Luc. 4.

Luc. 4. f.

Rup. li. 12 de victoria verbi Dei. c. 34

Mali consultores rem omnem euertere solent.

Congregans omnes principes sacerdotum & scribas populi sciscitabatur ab eis &c. Rem omnem mali consultores aliter quando euertunt, malasque turbas

sub malo consilio mouent. Si scriba ista rem omnem Christi, hoc est regni morem, naturam, ac leges, Christi que mansuetudinem, vti scriptis didicerant ipsi Herodi exponerent, & ipsis & Herodi consultius ageretur.

¶ Deinde hinc discas, quam longè distantiendum est ab eis, qui discernendis conscientiae casibus (sic enim vocant) relictis doctissimis philosophis ac theologis, nescio quos homines consulunt, qui visionem cordis sui loquuntur non de ore domini. Herodes in hoc loco potissimos theologos consuluit. At verò in rebus, quae ad mores pertinent, non doctissimorum virorum modo, sed virorum quoque optimorum, nulla etiam causa reddita, valebit autoritas. Nam quod Aristot. doctè, vt omnia ferè, tradidit, quemadmodum de saporibus palatum sanum recte iudicat, infertum non item: sic vir bonus & iustus, bonum a malo, rectumque a prauo egregie discernit. Contra autem, omnis affectus animi perturbationi tollit iudicium veri, idque adulterat. Adeo illud verum est, qualis vnus quisque est, tale etiam iudicium profert: Atque ipse idem Aristot. plane testatur, non minus eorum qui sunt experti, & seniorum, prudentiumque sententijs, quam ipsis demonstrationibus adhiberi animum oportere. Tanquam per oculos enim ait, per experientiam habentes principia ipsarum rerum agendarum, cernunt: & ab ijs perinde atque a natura acti, rectè discernunt. Quam ob rem rectè ac prudenter Innocentius: in

In iudicijs fidei & conscientiae doctissimi consulti sunt: in rebus quae ad prudentiam pertinent, non solum sapientes, sed viri optimi.

Aristo.

Ethico.

20. d. c. de quibus. pla nos sequi voluit. Grauisimè quoque plato in timaeo: fieri, inquit: non potest, vt deorum filijs fides non

non habeatur, etiam si absque probabilibus & necessarijs dicant de monstracionibus. Et ecclesiasticus: cor ait, boni consilij statue tecum, anima enim viri sancti enuntiat aliquando vera, melius quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum. Iudicia ergo dogmatis & conscientiae, a doctissimis petenda sunt exemplo Herodis, iudicia verò prudentiae non solum ab illis, sed etiam a viris probis. Hac enim mutatis rebus mutantur: illa verò non item: quare illa, scientia indigent: hac autè experientia & discretione, multa que perfectione, atque exercitatione virtutum, qualem habent viri perfecti & sancti.

Eccl. 37.

¶ Quanta scientia polere debeant episcopi, & sacerdotes.

1. pe. 3.

Exo. 25. b. Figura.

Hier. 1. b.

¶ Tertio discas ex hoc loco, quanta scientia pollere debeant episcopi & sacerdotes. Ecce Herodes congregat omnes principes sacerdotum, & legis peritos populi, vt sciscitetur ab eis veritatem. Sacerdotes igitur, & maxime episcopi, qui principes sunt illorum, adeo debent esse literari, vt parati sint semper ad satisfactionem, omni postea illis ratione, de ea fide & spe quae in illis est, vt Petrus ait. Vnde in veteri testamento inter caetera ornamenta pontifex rationale ferebat in pectore, in quo scribebatur doctrina & veritas: quia in pectore pontificis, manifesta debet esse cognitio veritatis. Hinc etiam vectes quibus arca portabatur, iugiter annulis erant insertae: vt cum arca esset portanda, nulla esset vel fieret mora de intromittendis vectibus, quia praedicatores per quos ecclesia circūfertur, sacris literis semper debent insistere: Nec tunc quaerant discere, cum ex officio alios debeant docere. Hinc etià dñs, prius posuit verba sua in ore prophetae, & postea constituit eum super gentes & regna dicens ad Hieremiam: ecce dedi verba mea in ore tuo:

ecce constitui te super gentes, & regna. Hinc etià Malachias: labia sacerdotum custodiunt scientiam, & legem exquirunt de ore eius, quia angelus dñi exercituum est. Hinc etiam. b. Pau. scribens ad Timoth. ait: attende lectioni, & exhortationi, & doctrinae. & dñs prius discipulis aperuit sensum vt intelligerent scripturas, quam diceret eis: euntes in mundum vniuersum praedicante. Non ergo sat est praelatis morum honestas, nisi addatur doctrina. Vnde sacerdotes ingressuri templum tabernaculi, prius lauabatur in labro aeneo, quod fecerat Moyses ex mulierum ipeculis. Hinc etiam in canti. Oculi, per quos praelati designantur, asimulantur columbis, quae resident iuxta fluenta plenissima.

Mala. 2. b

1. Tim. 4.

Lu. 24. g

Ma. 16. d

Exo. 38. a

Can. 5.

¶ Quarto: discas quod ab Herode & ab illis sacerdotibus tanquam ab iniquis possessoribus accipere debemus vasa non lutea, sed aurea, & argentea. Vnde Anastasius. 2. docet. D. 19. c. secundum ecclesiasticum: non personam sed doctrinam esse respiciendam, non ministros, sed virtutem diuinam in sacramento contentam. Nam si visibilis solus istius radij, cum per loca foetidissima transeunt, nulla contactus iniquatione maculantur: multo magis ipse, qui istum visibilem facit, virtus: nulla ministri indignitate confringitur. Nam & Iudas cum fuerit sacrilegus & fur, quidquid egit inter apostolos pro dignitate comissa sibi beneficia per indignum data, nulla ex hoc detrimenta senserunt. declarante hoc ipsum domino manifestissima voce: scribae, inquit, & pharisaei, super cathedram Moysi sederunt: quaecunque dicunt facite: quae autem faciunt nolite facere: dicunt enim & non faciunt.

A sacerdotibus iniquis suscipere debemus, tanquam ab iniquis possessoribus doctrinam & sacramenta. Similitudo.

Infra. cap. 23.

Et congregans omnes principes sacerdotum, & scribas populi, sciscitabatur ab eis,

ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt in Bethleem iudæ. Sic enim scriptum est per prophetam. Et tu Beth-lehem terra iudæ. &c. Itaque rex Herodes liuore & ira cæcus, cum totus arderet in exitum nati pueri, tamen impiæ crudelitati pietatis speciem prætexuit. Accersit ad se ex ordine iacerdotum cunctos primores, ac scribas populi iudæici, quorum hæc erat peculiaris professio, ut si quid exoriretur rerum nouarum, è prophetarum oraculis, èque diuinis libris responsa darent, quod harum exactam scientiam profiterentur: videlicet ut & numerus & autoritas ad fidem conduceret. Ab his igitur conuocatis atque sacras scripturas volentibus rex hoc magis impius, quod pietatem mentiretur, responsum accepit nasciturum Christum in Bethlehe iudæ. Atque hæc responderunt tunc sacerdotes & scribæ, qui post, tot miraculis coruscante, & omnibus beneficiente, curarunt occidendum.

Gentibus iudæi deseruiunt seruantes scripturas de Christo loquentes:

¶ Iam hic mecum primum considera, quo pacto gentibus Christum adorare venientibus, iudæi deseruiunt, seruantes scripturas sacras, ac eas volentes, & tandem ex illis docentes locum, quo nasciturus erat Christus, quem ipsi præstolabantur. Hoc non sine magno diuinæ sapientiæ consilio factum est, & usque in hanc diem fit: ut ecclesiæ fides firma, certa, ac sine aliqua falsitatis suspitione permaneat.

D. Augustinus. se. 4. p. 2. do. Quadra. gelsimæ. sermone. 2. Figura. Gen. 25.

Cuius rei typum habes in conceptu Rebeckæ: ut explicat Augustinus. Quod beatus (inquit) Isaac typum habuerit saluatoris, poenè nulli habetur incognitum. Isaac ergo Christum dominum, beata autem Rebecka ecclesiam figurauit. Quæ, cum multo tempore ad exemplum ipsius ecclesiæ, sterilis permaneret, beato Isaac orante & domino donante concepit, sed collidebantur paruuli in utero

eius. Cui dominus dixit duo populi de ventre tuo diuidentur, & maior seruiet minori. Concepit ergo corporaliter de beato Isaac Rebecka, quia conceptura erat spiritualiter de Christo ecclesia. Sed sicut duo paruuli in utero Rebeckæ collidebantur, sic in utero ecclesiæ duo sibi populi iugiter aduersantur. Si enim aut soli mali aut soli boni essent, vnus populus esset: quia verò in ecclesia & boni inueniuntur & mali, tanquam in ventre spiritualis Rebeckæ duo populi colliduntur, humiles scilicet & superbi, casti & adulteri, mansueti & iracundi, benigni & inuidi, misericordes & cupidi. Quo modo verò populus maior seruiat minori, hoc qui diligenter attendit, in Christianis vel in iudæis agnoscit. Hoc ergo ordine maior populus minori seruire cognoscitur, dum per illorum libros ad credendum in Christo gentium populus inuitatur. hæc ex Augustino. Iam hic in proptu habes exemplum, conueniunt principes iudæorum, conueniunt legis periti, qui sacrarum literarum peritiam profitebantur: & ex scripturis docent nasciturum Christum in Bethleem, ac gubernaturum Israel. Docent iudæi, & credunt gentiles.

¶ Hoc idem sepe apud nos accidere experimur, docent secreta celestia præsules, docent concionatores populum: at populus seruat legem ab eis prædicatam: illi verò, peccatis quæ plurimis manet illaqueati & irretiti. Tunc maior seruit minori.

¶ Secundo considera istorum Iudæorum malitiam: truncatam & mancham vaticinationem impio Herodi allegantes. Si enim (ut superius diximus) quæ Paulo ante præmiserat propheta Michæas retulissent ei, regnum Christi spiritua-

ritua

rituale ac pacificum futurum intellexisset: aut si quæ statim addidit propheta, addidissent: minime terreretur aut turbaretur. Addit enim propheta: & egressus eius à diebus æternitatis. Si enim illi explicuissent, Dei filium futurum esse regem illorum, forsitan Herodes credidisset, illumque veneraretur. Sed perfidi legis periti hoc tacuerunt, ac nolentes filium Dei habere regem, ubi Christus nasceretur, solum Herodi produnt, atque de vnus infantis nece, utrorumque voluntas astringitur. Vnde factum est (inquit Augustinus) ut hi dum infantem Christum noluerunt agnoscere, filios suos pro illo compulsi sint amittere: quos quidem occidit mortique propinquit Herodes istorum amicus. Imo non solum eorum filios, sed (ut autor est Iosephus) omnes istos primores iudæorum, à quibus sciscitatus est ubi Christus nasceretur, statim quod ipse animam exhalaret, à sorore sua occidendos statuit: ut de morte sua populus iudæorum minime lætaretur, sed potius tunc temporis, fleret, contristaretur, ac maximo mæore conficeretur. Meritas sanè peccatas dederunt homines isti, nolentes agnoscere oculos, quem de sacris iudicabant libris, ut quem non adorabant in infantia infirmitate humilem, postea crucifigerent in virtutum sublimitate fulgentem. Quæ ista iudæi tam impedita in vobis scientia est (inquit leo) rã indocta doctrina? Interrogati ubi Christus nasceretur, veraciter & memoriter dicitis quod legistis: in Bethleem iudæ. Sic enim scriptum est &c. Hunc principem natum, & pastorem angelum, & vobis annuntiauerunt pastores, hunc principem natum, lógin quæ orientalium gentium nationes in insolito noui sideris splendore didicerunt. Et ne de loco æditi regis am-

D. Augustinus. ratiõne contra iudæos & Arrianos. cap. 10.

Libr. 16. de antiq. c. vltimo.

Ser. 2. de epipha.

bigeret, vestra eruditio prodidit quod stella non docuit. Cur vobis via, quæ alijs aperitis obstruitis? Cur in via infidelitate residet dubium, quæ ex vestra sit responsione manifestum? Locum natiuitatis de scripturarum testimonio demonstratis, præsentiam temporis de cœli & terræ attestacione cognoscitis, & tamen ubi ad persequendum animus Herodis exaruit, ibi ad non credendum vester sensus obduruit. Hæc ille.

¶ Iam inter nos sunt, qui istorum exemplum sequuntur: hæretici videlicet qui truncata ac mancha scripturarum testimonia afferre solent: quibus suos errores tueantur, ac defendant: præcedentia ac sequentia dissimulantes, quæ, si allegarent, minime in sua sententia persistenter. Sed excæcauit eos malitia eorum, ut videntes non videant & audientes non intelligant. ¶ Iam similiter sunt catholici doctores, ac concionatores nonnulli, (ne dicam multi) qui alios docent, se ipsos non docent. Cur ergo qui te aliorum iactas posse tenebras illuminare: & stultos docere: te ipsum non doces? Medice cura te ipsum. Cur pœnnas nido maiores extendis? Et dum festucam ex alieno oculo vis eijcere, trabem quæ mentem tuam obnubilat, non consideras. Cur non te intra tuam pelliculam contines? Simulans leoninam generositatem cum vel asini stultitiam non imiteris. is cognouit præsepe domini sui, tu autem, aut Deum non cognoscis, aut illi parere ac obtemperare recusas. Alios doces, doce & te ipsum. Charitas enim ita non querit quæ sua sunt, ut tamen si ordinata sit, à se ipsa semper incipiat. Ne quæso sis veluti as perpetuo tinniens: te ipsum consumens. Sed de hoc aliàs diximus satis superque.

Hæretici in allegacione scripturarum imitantur scriba sifstos.

Sapient. 16. Luc. 8. b.

In prauos doctores ac concionatores. Rom. 2.

Lucæ. 4. d. Lucæ. 6. f.

Esai. 6. 1. a.

1. co. 13. b.

¶ Tertio perpende: quod iure optimo Herodes ad veritatem inquirendam concilium congregat. nam, vt ex cap. prudentiam de officio delegati, & ex cap. extra conscientiam. 64. distinctio ne, habemus: Integrum est multorum iudicium, salus vbi multa cōsilia. quē admodum enim licet summus pontifex potestatem habeat distantiendi ea, quæ sunt fidei, concilium tamen congregare solet vt veritatem inquiret, & vt inquisita suauis a populo Dei suscipiatur: ita etiam arduis negotijs rectores tam temporales, quam ecclesiastici, debent habere consultores, ne quosuis. Quia & si omnia cū consilio, non cum consilio omnium.

D. Bern. D. Bernar. in epist. 18. quod si scire quis velit, quales debeant esse regum & magnatum consultores, scilicet, iuris periti, senes, amici, non auari, neque quæ sua sunt quærentes. Libro. 5. titulo. 9. parti. 2. & libro. 2. ordinat. titu. 3. in prologo.

¶ Omnia cum consilio maru ro agēda.

Quales debeant esse consultores.

D. Bern. epist. 18.

¶ Cōcionatores non de suo capite s' d' sa cra scriptura, aut concilijs &c. debēt suam doctrinā cōfirmare.

¶ Cōcionatoris est, vera dicere absque timore.

¶ Quod clā sit, suspitionē mali præfert.

agitur odit lucem. Vnde peccata vocantur opera tenebrarum. Abijciamus ergo opera tenebrarum ait Pau. in epist. ad Rom. cap. 13. Et rursum: nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum. Item Salomon in pro. cap. 24. ait: iustorum semita, quasi lux iplendens, & via impiorum tenebrosa. Præterea Ioannes cap. 11. Iusti dicuntur ambulare in die: impij verò in tenebris, & ideo offendunt. Qui ergo clam docet, salutem præ se fert: Ideo Christus dicebat: ego palam locutus sum, & in synagogis, vbi iudæi conueniunt.

Ioan. 3. c. Ro. 13. d

Eph. 5. c.

Pro. 24.

Ioan. 11.

Ioan. 18. d.

Diligenter didicit ab eis tēpus stellæ. Sūt modo multi qui diligenter, ac curiose discunt totum ius ciuile, & canonicū, non vt benefaciant: sed vt perdant: sicut Herodes. Quemadmodum enim multi sunt, qui sumūt arma, nō vt se ipsos defendāt, sed vt cæteris noceāt, contra cap. non inferenda. Sic etiam sunt multi legum professores, qui armationis, hoc est leges, iuxta illud, imperatoriam magistratē &c. Non vt patrocinentur, sed vt pauperibus, & viduis, & pupillis noceant, sumere non verentur.

Cōtra malos & iniquos legiperos.

¶ Præterea pigeat & pudeat nos ab iniquis in diligentia vinci. Magna enim cum diligentia peccatores ad mortem currunt: nos autem ad vitam adipiscendam, maxima pigritia & tarditate laboramus. Si ergo ab impio Herode superari non vis, diligenter exerce agrum tuum: vt Salomon ait. Quod si prælatus es, diligenter agnosce vultum pecoris tui: vt idem admonet pro. cap. 27. Si mulier es, in omnibus diligentiam adhibe. Nam mulier diligens, corona est viro suo. Si religionem professus es: considera, te corā Deo & Angelis eius astare. Hoc animaduertens

Diligētia in bonis actionib' commendatur.

Pro. 24.

Pro. 27.

Pro. 12. a

Dauid

Psal. 46. b. Dauid dicebat in psalmo. Quoniam omnis terræ Deus, psallite sapienter: & sapiens quidam: tãto maiori studio placendum est, quanto maior est, cui placendum est. Et Dauid: in cōspectu angelorum psallam tibi, & can. 8. Qui habitas in hortis, amici (idest angeli) ascultant te. Timeamus igitur Deū, & in omnibus diligentes erimus.

Ps. 137. a. Can. 8.

Eccl. 7. c. D. Augu.

Nā vt sapiens ait: qui timet Deum nihil negligit: O si possemus (inquit Augustinus) excitare homines, & cū ipsis pariter excitari, vt tales essemus amatores vitæ permanentis, quales sunt homines amatores vitæ fugientis. Quis non vt viueret, cōtinuo perdere volet vnde viuere & potius eligeret vitam mendicantem, quàm celerem mortem? Cui dictum est nauiga, ne moriaris, & distulit? Cui dictū est, labora, ne moriaris, & piger fuit? Leuia iuuat Deus, vt in æternum viuamus: & obedire negligimus. In vitis sanctorum patrum legimus, vidisse quendam illorum, ornatam meretricem & lachrymas fundēdo dixisse: ignosce mihi omnipotēs Deus, quia vnus diei meretricis huius ornatus, superauit totius vitæ meæ industriæ ornamenta. Non ergo tardi simus sed diligentes, non pigri, sed solliciti, non ignaui, sed bonis operibus solertes, atque diligenter, & studiose, discamus quæ ad salutem nostram attinent: similis mulieri illi, de qua dominus ait: Luca. 15. quod amissa drachma vna, ascendit lucernam, & euertit domum, & quæsiuit diligenter donec inuenit.

Lu. 15. b.

se poterat, quam alienigenæ ab oriente venientes: & tamen remittam arduam tanq; sibi necessariam illis cōmittit. Tales sunt episcopi qui totam curam animarum alijs committunt: tales parentes, qui restitutionē faciendam filijs suis in testamēto præcipiunt. Quam multo melius, quam multoq; securius, ipsi poterant dum viuebant, exequi. Tales curam animarum habentes, qui in sua parochia residere nolentes, aliorum fidei subditos mandant.

Non est prudentia contra deum.

¶ Obserua præterea quò pacto Deus perdit sapientiam & sagacitatem sapientium. Quauis enim maximè sagax malitia humana sit, irridetur tamen sapius, ita vt in suis artibus decipiantur homines isti non sincere. Euanescent enim iuxta Paulum in suis cogitationibus: paruo siquidem negotio, vel ipse Herodes adire poterat, vel seruos mittere, qui re totam exponerent: sed deludit Deus horum hominum artes & astutias magno labore partas.

Ro. 1. e.

¶ Vt ego veniens adorem eum. Causam, vt vides, prætexit Herodes iste admodum pius: & ab animis Magorum minime abhorrentem. Vt hac via moliretur necem salutis auctori. Quam felix foret, si maiorum imitaretur fidem, & conuerteret ad religionem, quod disponebat ad fraudē

Sem. 1. de Epipha.

O cæca sultæ emulationis impietas (ait Leo summus pontifex) quæ per turbandum putas diuinum tuo furore consilium. Dominus mundi temporale non quarit regnum, qui præstat æternum. Quid in commutabilem dispositorum rerum ordinem vertere, & aliorum facinus præocupari conaris? Mors Christi nō est temporis tui. Ante condendum est euangeliū, ante prædicandū est

Itē & interrogate diligenter de puero. Multi autem inter nos sunt qui Herodem imitantur. Committentes alijs, quæ per seipsos facere tenentur. Herodes enim adorare, & querere tenentur. batur Christum: facilius id facere ip

Dei regnum, ante sanitates donāda, ante sunt faciēda miracula. Cur quod alienū futurum est operis, tui esse vis criminis? Et non habiturus effectum sceleris, in solum te reatum præcipitas voluntatis? Nihil hac molitionē proficis, nihil peragis. Qui voluntate natus est, arbitrij sui potestate morietur. Labia dolosa (inquit Augustinus) quid in corde loqueris mala: aliud enim habet tua lingua, aliud clamat tua cōscientia. Te ipsum decipis, talia cogitando, erras, falleris, & fallis, frustra in malo vigilat falsitas: nō a te, sicut de te inquiritur veritas. Ecce audiunt magi aliud quidem foris dicentem, sed nesciunt te ipsum aliud cogitantem. Et pergunt ita vt amplius ad te non reuertantur. Ille enim eos admonebat qui sapientiam tuam deridēs, hoc Magos facere præcepit, quod rex iusserat verus, non quod sub dolo persuasserat falsus. Per aliam (inquit) viam reuerſi sunt in regionem suam. ¶ Impius iste Herodes imaginem gerit hominis simulatoris (quales inter nos multi) qui fictam religionis, virtutis ac pietatis imaginē refert. Quē tādē ex factis cognoscis: sicut, n. de fructu arborem cognoscimus: ita ē factis hominem iudicamus. Vestis fordida, rasus vertex, ieiunium, oratio, frons tetrica, folia sunt, quæ aliquando mētiuntur: quem admodū illa ficus, quā referunt euangelicæ literæ, mentita est Christo: sed pro Christi gloria patienter tolerare infamiam, bene velle maleuolis, nec rependere iniuriam, fructus est arboris bonæ. Hæc si quis constanter & alacriter præstat, arguūt non animum Herodis, sed animum verè Christianum, verè pium, syncerum ac religiosum: qualem habent etiam inter nos multi. Nam simulatio nec diuturna potest nec fieri po-

Augustinus in oratione aduersus iudeos c. 10.

Herodes gerit imaginem hominis simulatoris

Mat. 21

test, quin aliunde cedens naturæ, prodat animi morbum. Quod in vno Herode videre est: qui modo ait: enuntiate mihi, vt & ego veniens adorem eum: & statim videns quod illusus esset a magis, impiam in pueros crudelitatem exercuit. De huiusmodi hominibus aiebat vates quidam. Peribit enim sapientia a sapientibus eius, & intellectus prudentium eius abscondetur. Væ qui profundi estis corde, vt a domino abscondatis consilium, quorum sunt in tenebris opera: & dicunt: quis videt nos? & quis nouit nos? Peruersa est hæc vestra cogitatio. Quasi lutum contra figulum cogitet & dicat opus factori suo, nō fecisti me: & figmentum dicat fictori suo non intelligis. putabat miser iste Herodes Deum latere suas cogitationes. Simulabat religionem, vt hoc consilio Dei filium interficeret: sed deceptus est. Sic multi simulators capiuntur in consilijs quibus cogitant. Sex sunt, ait sapiens, quæ odit dominus, & quartum est, cor machinās cogitationes pessimas, quale fuit huius tyranni. Hi sunt homines, de quibus olim dicebat regius vates psalmo quinquagesimo quarto. Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula: qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum: da illis secundum opera eorum. Hi sunt de quibus Christus dominus ait apud vatem suū Esaiam capite vigesimo nono. Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longè est a me. Huiusmodi enim peccatores similes sunt Ioab, qui salutauit amassā, & percussit eum in latere, & mortuus est, vt sacra narrat historia. 2. regum capitulo vigesimo. Salue (inquit) mi frater. Ad hunc modum herodes hypocritæ & simulatione plenus, ait: ite, & interrogate diligenter de puero: & cum

Esa. 29. c

Pro. 6. b.

Psa. 54. d

Esa. 29. d. Math. 17. 2. Mat. 7. b.

2. R. c. 19. c.

cum inueneritis renunciate mihi, vt ego veniens adorem eum. Nolebat impius ac tyrannus iste, Christum regē verum totius orbis, adorare: sed potius interficere. Vt non iam miremur, eum occidisse pueros innocentes. Nam nō est seruis maior dño suo. Si ergo dominum & regem gloriæ vult interficere Herodes simulando pietatem, ac religionem: quid mirū, quod seruos eius adhuc infantes insectari audeat? Ex quo fit, vt possint & iusti dicere, id quod rex David hortatur psalmo centesimo vigesimo octauo. Sæpe expugnauerunt me a iuuetute mea. Et rurſus ait psalmo decimo primo. Quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut passer. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra: vt sagittent in obscuro rectos corde. Hæc namq; est conditio, & natura hypocritæ: vt Deum adorare simulet, & tandem eum atq; sanctos suos de vita tollere contendat. ¶ Ab huiusmodi hominibus liberari postulabat David rex cū dicebat: Saluum me fac domine, quoniam defecit sanctus: quoniam diminutæ sunt veritates a filijs hominum. Labia dolosa in corde & corde locuti sunt. Ideſt per dolosa labia sua, inuicē locuti sunt corde & corde: id est, duplici corde, nō recto, non syncero, non simplici: dū aliud loquuntur voce & lingua aliud in animo gestāt. Hi simulators, hi hypocritæ, astuti vocātur a Paulo, in posteriori ad co. episto. c. 4. his verbis: nō ambulantes in astutia, sed in manifestatione veritatis. Istorum vox est: interrogate diligenter de puero: & eo inuento: renūciate mihi: vt ego veniens, adorem eum. Et vt in prouerbio dicitur: crocodyli lacrymæ. Sunt qui tradant hoc animal homine conspecto

Ioa. 13. b

Psa. 128.

Psa. 111.

Psa. 111. a.

2. Cor. 4.

Prouerbia.

procul, lacrymas emittere: eundem que mox deuorare. Huiusmodi erant Balsiani imperatoris lacrymæ: lacrymabatur enim quoties mentio fieret, aut imaginē gettæ fratris, quē ipse occiderat, videret. Hi sunt, simulachrum & caprarum pellis in lecto Dauidis reperta. Michol enim cōstruxit lectulum quasi ægotantis, & sub sago iecur capræ spirans supposuit. Ostendit ergo militibus Saul, lectulū coopertū: & dum pecoris iecur quod sub sago positū erat palpiteret, ægotum esse & dormire Dauid, qui missi fuerant, crediderunt. Sunt prophetæ falsi, sunt hypocritæ, sunt simulators qui veniunt in vestimentis ouium: intrinsecus autem sunt lupi rapaces. A quibus cauendum: cudent enim falsam pecuniam: quod crimen est lesæ mageſtatis. Sed de hoc latius inferius. ¶ Qui cum audissent regem, abierunt: ecce stella quam viderant in oriente, antecedebat eos. Stella viæ dux, magos Hierosolymam ingressuros ad tempus destituerat. Tum vt illorum percontatio diuulgaretur morem nati pueri, nec proderet nati cunabula regi saluturo. Tum vt Barbari primi Christum annuntiarēt natum, quem iudæi tot seculis expectatum post occiderunt. Tum etiam, vt eorum constantia, ac in virtute perseuerantia posteris esset exemplum. Non enim a stella destituti, animo deciderunt, aut ab incepto reuocati sunt, aut exanimati: sed constanter iter suum peregerunt: atque Hierosolymam ingressi, diligenter puerum quærunt. Idcirco in speratō urbem egressis, rursus adest mirabilis illa, quæ illos exciuerat, stella. Vt discant viri religionē ac contemplatione rerum diuinarum præstantes, in ea perseuerare: neque ab ea retrahi: & si aliquando absit seruos, suauitas, ac dul-

1. R. c. 19

Opio alia quorum. Figura.

Quare stela ad tempus Magos destituit.

cedo pristina spiritualis: certò sperantes stellam illam quam viderant, & quæ, illos ad Deum adduxerat, iterum reddituram Dei iussu: secundum illud quod sanctus Iob ait. c. 36. In manibus abscondit lucem, & præcipit ei ut rursus adueniat, annunciat de ea amico suo, quod possessio eius sit. ¶ Destituit prætereareges stella cæli, missa, quod ingrederentur Hierosolymam: quod conuenirent iniquum regem, ac perfidos principes: quod denique sceleratis hominibus adiungerentur. Quo docemur iniquorum hominum confortia vitare: prauorum virorum societatem fugere, si volumus ut nobis semper adsit cælestis irradiatio ac gratia.

Et ecce stella quam viderant in Oriente, antecedeat eos, usque dum veniens staret

Fides stel- la est, quæ ducit nos ad Christum. 2. cor. 5. b.

Augustinus de fide ad Petrum. Si quis non ambulauerit perfidem, non perueniet ad speciem. Fides cæteris virtutibus lumen ministrat. Ipsa enim est stella matutina solem iustitiæ, & intelligentiæ præueniens, per eam oritur dies gratiæ, quem dies gloriæ & perpetuæ felicitatis subsequitur. Ipsa est stella cardinis cælorum nauigantibus per huius mundi mare, portum ostendens & patriam. Ipsa est vera stella, quæ reges spirituales & cælestes ad puerum saluatorem adducit. Ipsa est columna nubis quæ de Aegypto tenebrarum & errorum potenter nos educit. Et vera lux, quæ tenebras infidelitatis expellit. Nam ubi fides non est, tenebræ sunt: significatæ per tenebras illas de quibus exodi. 10. dicitur: & factæ sunt tene-

Figura. Exo. 13. d.

Exo. 20. Figura.

bræ horribiles, in vniuersa terra ægypti. Et subditur: vbi cunq; habitabat filij Israel lux erat. Hanc splendidissimam lucem maximè odit inimicus. Nec mirum nam qui male agit odit lucem. Et ut Iob de latronibus ait: cum subito apparuerit aurora, arbitratur umbram mortis. Habentes igitur in prospectu nostro fidei stellam, maxima lætitia & gaudio perfruamur. Nam ipsa deducet nos, usque ad locum, vbi est puer iste cælestis: illum ibi perpetuo adoraturi.

Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno valde. Eò videlicet tanta lætitia perfusi sunt, quia Dei reuelatione, & sacram scripturam concordare cernebant. Hoc enim fuit, transfiguratum fuisse Christum inter Heliam & Moy-

Ioan. 3. c. Iob. 34. c.

Infr. cap. 17. a.

Intrantes domum. Minime scandalizati sunt videntes puerum in tam humili habitaculo, sed potius in fide confirmati sunt. Intellexerunt enim esse saluatorem non via humana, sed potius diuina. Hinc est quod dominus ait: sicut exaltatur cæli à terra: sic exaltatæ sunt viæ meæ, à vijs vestris. Quid facitis o magi (inquit Bernardus) quid facitis? Lactentem puerum adoratis, in tugurio vili, in vilibus panis? ergo ne Deus est iste? Deus certe in templo sancto suo, Deus in cælo sedes eius. Et vos eum queritis in vili stabulo, in matris gremio? Quid facitis, quid & aurum offeritis? Ergo rex est ipse: & vbi aula regia? Vbi thronus, vbi curiæ regalis frequentia? Nūquid aula est stabulum? Thronus, præsepium? Curia frequentia Ioseph & Maria? Quomodo ita insipientes facti sunt viri sapientes, ut adorent paruum despicabilem tam sua ætate, quàm paupertate suorum. Hæc Bernardus. Hæc tamen omnia, & si difficilia creditu

Fides omnes difficultates vincit.

Esa. 55. c. D. Bernardus serm. 1. in epiphania domini.

ditu sint: tamen à fide vincuntur. Hæc fecit, ut non illis forderet stabulum, non panis offenderentur, non icandalizaretur lactentis infantia, prociidit, venerantur ut regem, adorant ut Deum. Captiuemus igitur & nos intellectum in obsequium fidei, & omnes difficultates, quæ ex Dæmonum, aut mundi, aut carnis instigatione subortæ fuerint, superabimus. Hæc faciet, ut certifimus beatos esse in hoc mundo pauperes spiritu: beatos esse humiles & mites &c.

Et intrantes domum inuenerunt puerum, cum Maria matre eius. Iam igitur reges cælestem ducem sequuti, noui regis palatium intrant: videt sordidum & abiectum tugurium, vile stabulum. Nihil commouetur his rebus sincera pietas, ingrediuntur, reperiunt infantem, nihil à cæteris specie differentem: reperiunt matrem nihil magnificum præseferentem. Paupertatem ac simplicitatem tota suppellex testabatur. ¶ Imprimis nunc contemplare, quanta admiratione & pauore afficerentur reges isti, cælesti iam lumine tacti: videntes Deum maiestatis, mundi conditorem, rerum omnium gubernatorem & moderatorem puerum factum, panis inuolutum, in præsepio positum. Vultis visionem istorum fructuosam accipere? Viderunt infulæ & timuerunt, & extrema terræ obstupuerunt, & accesserunt, ait Esaias. Videtis quos virtutum fructus Dei visio pepererit in magis, pariatq; in nobis? Timorè, stuporem, amorem. Viderunt, inquit, & timuerunt, obstupuerunt, & accesserunt. Viderunt infulæ istæ ac extrema terræ, hoc est, gentes istæ quæ ab orientali plaga venerunt, viderunt, inquam, oculis fidei ac lumine cælesti illustratæ, Deum sub humana carne latentem: viderunt æternum sub tem-

Esa. 41. b. Christivis, quos virtutum fructus præducant.

porali: Viderunt æqualem patri minoratum paulominus ab angelis: viderunt eum, qui percussit reges fortes, & occidit reges multos ac magnos, sub eo, qui mortis metu in Aegyptum fugit: Viderunt eum, qui est panis viuus qui de cælo descendit, vbera virginis lactentem ac fugentem. Viderunt deniq; verbum, quod ab æterno erat apud Deum carne velatum. Et timuerunt ad reuerentiam. timuerunt, quod hactenus non verum Deum, sed idola & dæmonem coluerant. & obstupuerunt ad nouitatem: cum videbant non dum visa: videlicet simul diuinam & humanam naturam non confusione substantiæ, sed vnitatem personæ coniunctas. Videntes hæc in filio: & rursus videntes in matre maternitatem & virginitatem simul, obstupuerunt. Et tandem accesserunt per amorem. Ipsi ergo reges hæc videntes admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos. Ecce reges terræ congregati sunt, & conuenerunt in vnum: & videntes stellam in oriente, videntes prophetiam Malachiæ, videntes eandem stellam, sic illorum pietati seruientem, ut non solum Bethlehem, sed ipsum etiam tugurium humile, & ob hoc inuentu difficile, indicantem: videntes Dei magestatem humana natura velatam: admirati sunt de rebus ita insolitis. Et contemplantes veritatem fidei ac virtutem Dei, conturbati sunt intra semetipsos, quod verum Deum ante veritatis agnitionem, impietatis viribus oppugnassent: suntq; subito ad poenitentiam commoti salubriter: ita ut quasi timor & tremor in eos irruerit, præ horrore patratæ pristinae impietatis suæ. Ibi dolores ut parturientis: apprehendit enim eos dolor vehemens & contritionis & poenitentis

Hebr. 2. c. Pl. 135. c.

Ioan. 6.

Ioan. 1. a.

Pl. 47.

tie

tiæ, admodum parturientis, qui & maximus est, & tamen admodum utilis, ut pote per quem in vitam cœlestem & spirituales regenerati sunt. Atq; in spiritu violento & valido contritæ sunt diuitiæ & superbia istorum: vique diuini spiritus ad fidem conuersi sunt. ¶ Eundem timorē retulit Esaias cap. 52. Super ipsum (inquit) continebunt reges os suum, quia quibus non est narratum de eo videbunt, & qui non audierunt contēplati sunt. Quod in his regibus, ex gentilitio descendētib; (qui neq; scripturas legis nec prophetias habebant) impletū hodie fuisse constat. Obstupescēti enim de tanto miraculo obmutuerunt &c.

Esai. 52.

Viros doctos & sapientes det timor & stupor.

¶ Discant hinc viri perfecti, rerumq; diuinarum considerationi dediti, ita Dei mysteria intueri, ut timeant, obstupescant, & accedant. Videant ad intelligentiam: timeant ad reuerētiam, obstupescant ad nouitatem, & accedat per conformitatem. Visio comprehendat, timor comprimat, suspendat stupor, rapiat & veniat accessio. Illi enim accedunt qui æmulatione accendantur. Videat mysteria cœlestia mēs nostra, timor humiliet, stupor quasi infatuat, amor conglutinet. Casa visio est, nec cōtemplationis digna vocabulo, quæ talibus non est vestita affectibus. An illum videre desinies qui de mysterij cognitione non timet, nec stupet, nec ardet? Timore sobrius fit animus, stupore abortus, accessu confertus & confociatus. Huiusmodi virtutibus cōtemplationis gratia constat, sed stupore magis & amore. Nam stupore & admiratione mēs excedit, amore accedit. Nec æstimanda est virtus cōtemplationis tā ex materia, quā ex modo. Vtraq; attendenda sunt, & genera rerum contemplandarum, & gradus affectuum. Sed satius inferiori ge-

nere amplius affici, quā in superiori minus. Visio hæc abscondita est ab hominibus humana sapientia superbiētibus, & reuelata paruulis, hoc est, humilibus. Ideo dicebat Esaias: extrema terra obstupuerunt & accesserunt. Lege Berna. in secundo opere super cāt. serm. 20.

¶ Præterea obserua: quod nō sine magno Dei consilio factum fuit, inueniri à magis non in aula regia, sed in vilis tugurio, & abiecto sordidoq; stabulo, pannis inuoluto. ut vel sic impio Herodi absconderetur, ac celaretur. Ecce David fugientem à facie Saul, & venientem ad Achis Regem Geth. Ecce dixerunt serui Achis, nūquid nō iste est David Rex terræ? Nōne huic cātabant per choros, percussit Saul mille & David. i. o. milia? Ecce David qui mutauit os suum coram eis: & collabebatur inter manus eorum: & impingebat in ostia portæ: defluebantq; saluæ eius in barbam. Ecce (inquam) hodie verus Davidis filius, ne agnoscat ab impio Herode, occultatur in sordido tugurio: occultatur sub vilibus panis. Ecce cadūt saluæ de ore eius: hoc est, plorat, flet, friget, atq; lachrymæ de ore vultuq; eius cadunt. Ecce verus David qui decem millia percussit, trahendo ad se non solum reges istos ab oriētē, sed reges alios innumeros. Percussit enim gladio verbi sui Reges multos & occidit reges plurimos. Vidit etiam Ioannes turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus &c. Ecce ergo David noster mutatus. i. occultatus coram Achis, hoc est, Herode, ne agnitus interficiatur. Quis enim (nisi stella cœlestis ductus, crederet regem iudæorum: Imo regem regum & dominum dominantium in stabulo esse, in præpio vitam agere?

Non sine magno cōsilio Dei factū est, ut in vilis tugurio inueniretur puer iste à magis: 1. Re. 11. Figura.

Pl. 135.9

Apo. 7. b.

Apo. 19.

Præ

Quantū fuerit gaudium magorum in uisito puero.

¶ Præterea, animaduerte, atq; alta mente considera: quali quātoq; gaudio perfunderentur, quantaq; lætitia afficerentur reges isti, sui uoni ac ingentis desiderij facti compotes: quum post tam longam prolixamq; peregrinationem: quum post tot translata pericula, post tot itineris labores, stella duce, ad locū satis desideratum peruenirent: duoq; illa mūdi lumina, hoc est, illum filiū, ac illam matrem: illum infantulum ac illam reginam inuenissent. Quod si tam vehementer tamq; ardentem gaudiū sunt reges reperientes puerum, ac regem gloriæ, in tam humili ac sordido tugurio; tanta humilitate ac paupertate comitatum: quo, rogo, gaudio afficientur iusti omnes, quando post peractam huius mundi longam, prolixam, periculosamq; peregrinationē, viderint, ac inuenerint regē gloriæ, non in hoc mundo misero, sed in cœlesti regno? Nō in præpio sano pleno, sed in throno gloriæ ac cœlestis magestatis? Non in sinu matris, sed in sinu æterni patris? Non in abiectioe humilitatis, quam ob seruādos homines assumpsit, sed in gloria magestatis qua felices ac beatos angelos reddit?

Quanta fuerit virginitis lætitia, uisita si de ac piezate magorum.

¶ Quod si tantam lætitiā ex puero inuenito, reges hi hauserunt, ac perciperunt: quantō, dic mihi, maiorem caperet virgo, quum lachrymas, pietatem, fidem, ac munera eorum intueretur? Quum regnum filij sui ab Angelo superioribus diebus promissum, iā propagari videret? Ac tam gloriosis præludijs, Dei gloriam, ac hominum salutem, quam ipsa tantopere desiderabat, prælagiri? Quales lachrymæ ab eius oculis defluerent, quo rubore facies eius diuina perfunderetur? Quales cœlestis illius pectoris & cogitationes & affectus? Nam tria erant quæ præcipuè impresentiarum ob mentis

oculos sese obijciabant, quæ, maximæ alacritatis materia & causa erant. magestas & gloria filij, dignitas matris, mundi libertas & salus. Quid enim nō eam magestas filij maxima efferret lætitia? quid non maximum illi gaudiū pareret, ac præberet tāta sua dignitas, quæ, ut Dei mater ac genitrix esset, euecta est? Quid non nostris rebus, non sra salute, ac liberatione, quam vehementer desiderabat, non ita lætaretur ut suis? Si enim Paulum tanta voluptate perfundebat corinthiorum conuersio, ut in medio tribulationum positus diceret: repletus sum consolatio

1. co. 7. b.

Quanta fuerit lætitia pueri Iesu, uisita magis.

Ioan. 4.

ne, superabundo gaudio, in omni tribulatione mea, quanta maior, ex mundi libertate virgini oriretur iocunditas, voluptas, ac delectatio; cū nos multo ardentius quā Paulus amaret? ¶ Quod si tātum esset matris gaudiū, quantō, obsecro, maius, ac præstātius, excellentiusq; esset gaudium filij: cuius delitiæ sunt, esse cum filijs hominum? quantō immensioem sumeret voluptatem ac lætitiā ille, qui de cœlo ad terram descendit, ut eos liberaret, quantō deniq; cumulatiorem acciperet delectationem ille, qui post, dicturus erat: cibus meus est, ut faciā uoluntatem patris mei. (de peccatorum conuersione intelligens) quando in primitijs istorum trium regū, intueretur mundi conuersionem, hominum salutem, Dei gloriam, diaboli casum, de peccato triumphum, victorias denique insignes tot martyrum, confessorum, virginum, ac aliorum in sine numero iustorum, qui eius nomine gloriosè erant de mundo triumphaturi? Lætare ergo infans, lætare puer sancte, his tam prosperis inijtjs ac præludijs: ac munera hæc accipe: quæ tibi offerre incipiūt, quos es redempturus. Tu similiter o virgo sanctissima, tāto filio

filio excitare, recreare, ac animum recipe. Te (inquam) ad fortitudinem ac bonam spem reuoca: nam iam mundi principes, ac orbis huius reges, ab orientali extremaq; regione venientes, te summè colere ac venerari incipiunt: vt post hac te beatam felicemq; dicant omnes nationes: vt quemadmodum omnes homines humilitate superasti, ita honoribus omnes angelos, ne dū homines, præstes.

¶ Non sine magna causa factum est. Vt venieret reges ad adorandum Christum recensentur.

Et intrantes domum inuenerunt puerum.
Non sine magna causa, magnaq; Dei prouidentia factum est, vt non venierent reges ad adorandum dominum quando iam grandis esset ætatis, sed cum puer erat, cū in præsepio infans iacebat. Vt demonstraret voluntate & non necessitate humanam naturam sumpsisse: atque vt statim ab incunabulis imperatoriam magestatem, ac vniuersale mundi dominium suum ostenderet, ideo reges ab oriente qui eum adorarent, muneraque offerrent traxit: & Cæsari Augusto inspirauit vt tunc describeret vniuersum orbem.

Vt solet dominus iniquorum potestate, vt in electorum suorum salutem. Sic ipis ignorantibus, in electorum salutem.

¶ Solet enim dominus iniquorum potestate, vt in electorum suorum salutem. Sic ipis ignorantibus, in electorum salutem. Esai. 10. Vt glo. non sic arbitrabitur. Vtetur dominus potestate antechristi, quem referebat assur, vt potentes & iniquos homines percutiat, & electos suis persecutionibus martyres faciat. Sic etiam de damnatis Deus perpetuas poenas sumit: ipsi Deo in eo ministerio demone seruiente: vnde apud Iob idem dominus ait: nunquid feriet tecum patrum, aut constitues eum tibi seruū

Iob. 40.

sempiternum? Sempiterno enim diabolus cruciabit Dei iussu iniquos: labanturque iusti in cœlis cum viderint vindictam. Sic quoque potestate Herodis, vel ipso ignaro, vñs est dominus, quando pueros innoxios occidit: vt saltem hoc modo natiuitas pueri Iesu promulgaretur. Opus ergo huius tyranni, & si non malitia eius, Dei negotio subseruiuit: sic denique nesciente Cæsare Augusto, eius descriptione vniuersi orbis vñs est dominus: vt ea significaretur vniuersale huius pueri imperium, ac generale dominium super vniuersum terrarum orbem. Idcirco ergo recenter natus ad se pastores, ad se reges traxit, vt eum scilicet adorarent: atque tanquam mundi Imperatori, munera in signum subiectionis ei offerrent.

Pla. 57. b

Et procidentes adorauerunt eum. Hac tuo pectore voluc: & facile deprehendes viam istorum magorum fidem. Cum hi, qui non adorauerant Herodem è solio regali strepitu iactantem sese, ad pueri vagientis cunas procumbunt: adorant proni nondum fari potètem. Magna fuit illius latronis, quæ euangelistæ referunt, fides, quando inter tot opprobria, totq; cōuicia, Christi regnum agnoscit: magna etiam istorum fides, quando in tam vili sordido que tugurio vagientem hunc puerum agnoscunt: atque tanquam verum regem regum ac dominum dominatiū adorant: ad pedesq; eius procumbunt. Exemplum ac exemplar hic habes, vt

Lege, 5. Tho. lib. 3. de reg. princip. opus. 20. cap. 13.

Fides viua magorum eorum mēdatur.

carnis prudentiam contempnas, ac philosophorum rationes: quum cœlesti lumini, ac fidei, contradicere velint. Quare si euangelij lumen doceat beatos esse pauperes, humiles, mites, felices esse sientes, & eos qui persecutionem patiuntur propter Deum, & qui vitam suam ob eum odio habent: mini

¶ Carnis prudentia contēnenda eū fidei contradicere contēdit.

minime dubitemus hanc esse veram, certam, firmamq; nostram beatitudinem: quamuis humana ratio resillire, contradicere, ac aduersari videatur. Nec scrutari ac nimium inquirere cures, qui fieri possit, quod in paupertate spiritus sit requies, aut in lachrymis gaudium, aut in subiectione libertas, in humilitate gloria, in cruce regnum, in contemptu rerum omnium vniuersale dominium? Non (inquā) in his, cum carnis prudentia aut humana ratione contendas: quum earū argumentis, satis superq; sit, opponere Magorum stellam, hoc est, cœleste fidei lumen, & quæ admodum reges isti de his omnibus non curarunt, fidei lumine contenti: sic tu, & mundi vanū iudicium, sinistram opinionem, contra fidem proclamantia cōtemne, rejice, ac exemplo Magorum respue.

Signa pietatis exteriora maxime ædificent proximum.

¶ Cæterum ex hoc loco colliges quāpiam sanctumq; sit, signa pietatis ac religionis exhibere exteriora. Sunt enim hæc internæ deuotionis indicia non minima: ædificantq; proximum maxime. Quod in publicano, Magdalena, filio prodigo ac regibus istis, videre licebit.

Quando Deus à nobis perfectè colitur

¶ Imo nō solum hæc signa vt exhibeamus oportet: sed vt ab his regibus discamus, Deum rerū omnium opificem perfectè colere. Deus autem tunc verè à nobis obseruabitur: cum illum & corde, & ore, & opere, coluerim. Corde quidem illi fidem adhibendo tanquam primæ supremæq; veritati: ac de illo sentiendo, quæ tanto Deo sunt digna: vt summam esse sapiētiam, immensam bonitatem, infinitam potētiam, & quæ ex his consequuntur: hoc est, ipsum esse rerum omnium conditorem, opificem, gubernatorem, atq; obsequentium sibi liberalissimum remuneratorem. Corde etiam Deum

colemus, si omnem spem nostram in eum collocauerimus. Eius enim potētiae ac virtutis est, nos ab omni miseria liberare: eius sapiētiae, miseriam nostram cognoscere: eiusque bonitatis, misereri semper & parcere. In illo ergo super omnia sperandum est. Corde denique illum adorabimus, si eum tali amore prosequamur, quali dignus ille est, qui natura sua est optimus: & qui fons ac origo est bonorū omnium: à quo, & quæ habemus, suscepimus: & quicquid boni speramus, suscepturi sumus. Secundo verè colitur Deus ore: aut profitendo diuinam ac supernam eius magestatem, vel orando, vel laudando, vel immensas ei grātias agendo. Tertio perfectè Deus colitur opere ipso: aut cū quis genibus flexis testatur ac profitetur Dei singulare dominium: Secundum illud quod ipse dominus ait Esa. 45. mihi curuabitur omne genu: aut cū bona sua, quæ externa vocantur, domino libenter offert: exemplo illius qui dicebat. Deu. 26. profiteor hodie corā doño: tradidit nobis terram lacte & melle manātem, & idcirco offero nūc tibi primitias frugum terræ, quam dominus dedit mihi. Hanc tam exactam ac perfectam religionē, hodie magi, & reges isti satis ostenderunt: & corde, & ore, & opere, Deum colendo. Quos imitari debemus: corde scilicet credendo, ac sperando & diligendo: ore verò laudando, & opere deniq; offerendo.

Esa. 45.

Deu. 26.

Et procidentes adorauerunt eum. O admirabilis pueritia ad cuius pannos ac cunas inuigilant angeli, seruiunt stellæ, contremiscunt reges, ac mundi sapientes procumbunt. O felix ac nimium felix tugurium, o beata Dei secundā sedes, vbi non faces accensæ resplendent, sed stellæ cœlestes. O aula regia, illustreq; regis palatium: vbi non habitat

bitat rex corona regia insignitus, sed Deus homo factus, cuius thronus est praelepium, cuius palatium aureum, est vile ac fordidum tugurium, decoratum tamen ac mirè coelesti lumine ornatum.

Rupertus in Math. cap. 2.

Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera. Rectè fanè (inquit Rupertus) munera hæc Euangelista ore sacro magnificauit, & sic magnificè enūtiavit, vt dicturus, obtulerūt ei munera, præmitteret: & apertis thesauris suis. Nā verè thesauri fuerunt, & thesauri merentur appellari, non tam fistarta seu thecæ qualescūq; , quibus, clausæ portari poterant species eiusmodi: quàm corda ipsa offerentium, quorū ex abundantia potuerunt inuisibili Deo inuisibiliter proferri causæ, tam sanctæ, quas ecclesia sancta in illis speciebus visibilibus venerabiliter intelligit.

Quos thesauros de bem'aperire exemplo Magotū, & quæ mu nera pueri ro Iesu offe ferre.

Hæc illæ. ¶ Nos ergo exemplo Magorum thesauros cordis nostri non Herodi, quemadmodum nec reges isti ei suos aperuerunt, sed Deo aperiamus: ac mystica munera quæ puero nato obtulerūt, offeramus. Offeramus imprimis charitatis aurum. Sicut enim omnibus metallis preciosus est aurū: sic omnibus virtutibus præstantior charitas. Thus etiam orationis ac religionis offeramus. Quemadmodum enim thus incensum redolēs fætores omnes cōprimitt: sic oratio, carnis immoderatas illecebras. Quare non sine magna causa doctores sancti, per thus, aut vnguentum quodcunq; odoriferum orationem feruidam significari, docent: vt intelligeremus quanta sit eius virtus, aduersus carnis animique immoderatos affectus. Nam quæadmodum in infirmantium cubilib; thus aut vnguentū aliquod suauè cremare solemus, quo cubilium eiusmodi fætores comprimamus: Sic oratio

Simile.

nibus feruidis cor nostrum perfundimus: vt male olentium desideriorum fætores auferamus: quod nemo verū esse intelliget, nisi expertus.

¶ Et tandè myrrhā pænitiæ, offerre Deo nato debes. Quemadmodum enim myrrha & si amara sit gustui, corpori tamen est salubris: sic vera pænitiæ & si carni amara videatur, spiritui tamen saluberrima est. Quid. n. salubrius spiritui, quàm medicamentum, cum ab omni voluptatum carnalium corruptione defendēs, ac ab omni vitiorum verme? Hæc ergo est huius myrrhæ spiritualis natura. Quem admodum enim contraria contrarijs curantur: sic carnis voluptates dulces ac suaues, amaris lachrymis medētur. Aliter enim vermibus vitiorum corpora nostra scaterent: nisi hæc salutaris pænitiæ myrrha, quotidie è manibus nostris distillaret. dicitō mihi nonne vermis est luxuria? Certè nullus vermis illa perniciosior? Demulcendo ingreditur, ridendo mordet, delectando inficit, & consentiendo animum interimit. Beatus ergo ac felix homo ille, cuius manus distillāt semper hæc myrrham probatissimā: qua miseram hanc carnem vngat: nā ab omni prorsus corruptione præseruabitur, ac liberabitur. Si ergo nō potes thus orationis offerre, quod proficiētium est: si minus aurum perfectæ charitatis, quod perfectorum est: saltem hanc pænitiæ myrrhā offer, quod incipientium est. Vt per hunc virtutis gradum, secundum ascendēs: decantare possis cum regio propheta: conuertisti plantam meam in gaudiū mihi, concidisti saccum meum & circumdedisti me lætitia.

Pla. 29.

Apertis thesauris suis. Reuera tria sunt genera bonorum quæ nostra esse dicere possumus. Primum est vera virtus

Tria genera bonorū quæ nra esse dicere possumus.

Seneca.

vera virtus. Vnde Seneca sapiens (inquit) intra se omne bonū terminabit & addit: quod quidā patria capta, vxore, & liberis amissis, cum ex incendio publico solus, & tamen beatus exiret: interrogāti victori, si quid perdidisset, nihil (inquit) perdidit, bona mea me cū sunt. Secūdū genus bonorū est, quicquid pauperibus propter Christū largimur. Illud enim a nullo auferri potest. Vnde eccle. c. 17. & 29. Dicitur elemosyna viri, quasi sacculus cum ipso. Prudenter igitur respondit diues quidā, qui cētū aureos pauperibus cōtulerat: interrogatus quot bona atque possessiones haberet, centum, inquit, aureos. Quodcū à circumstātibus, illi obijcerentur cætera bona quæ habeat, ait: illa nō sunt mea, sed vel regis, vel dñi mei, qui cū voluerint illa sibi vsurpare, & accipere possunt: at cētū aureos pauperibus oblatos nō possunt: sed semper mihi per manus pauperū in loco tuto seruantur. Tertium genus est bonū aternū. De quo Christus. Luc. 16. c. Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrū est quis dabit vobis? Alienum vocat bonū transitoriū, nostrum verò aternū. Reges ergo isti, thesauros suos vocāt: quos Christo iā nato obtulerūt. Et merito quidē, nā thesaurizarūt sibi thesauros, vbi nec A Erugo, nec tinea demolitur, nec latrones furari possunt: reliqua ergo mūdi bona nra dicēda nō sunt. Vnde Abacuc, c. 2. ait vae ei, qui multiplicat nō sua. Et D. Ambrosius super Lucā: non bona sunt hominis quæ secū ferre nō potest. Quæadmodū enim fatua esset ciuitas, quæ existimaret, aquā fluminis iuxta illā affluentis, sibi remāsurā, cum per aliās ciuitates trāsierit, & tamē nō remāserit: sic fatui & stulti existimandi sunt homines illi, qui bona tēporalia sibi duratura putāt, vnde sapiēs quidā

Eccle. 17. c. & 29. b

Nota.

Luc. 16. c

Infr. c. 6. c

Bona huius mundi nostra dicenda nō sunt.

Similitu.

ait. Erras si māsuras putas tibi diuitias, quæ per tot manus trāsierūt. Eam ob causam David ait: diuitiæ si affluāt nolite cor apponere. Diuitiæ nāque admodū fluminis, sicut affluūt sic defluunt. Quare ad necessitatem illis vtēdū est, quemadmodū vtimur aqua fluminis decurrentis: sicut etiam cōiua regis, vasis aureis, & scyphis argēteis, ad bibendū & comedendū vtitur: quamdiu conuiuū durat: quo expleto, stultus imo fur haberetur, si uellet illa secū ferre: meritoque, à ianitore regis reprehenderetur, & ab illis spoliaretur: ita profecto stulti sunt oēs diuites, existimātes esse sua, bona tēporalia quæ habent: quibus, esse deceptos ianitor regis, hoc est, Mors ostendet cū illis dixerit: nihil in hunc mūdū intulistis, nihil vobiscū auferre potestis. Memoria proditū est: magnū quemdā principē Sarracenorū, instante morte præcipisse: sudariū quo inuoluēdus erat, circū ferri per ciuitatē, acclamāte præcone, hæc dicit princeps vester, cū essem dominus vndecim regionū, hoc solū de gloria mea & diuitijs meis mecum afferam. Contēnamus igitur huius mundi bona, cū nostra propriè nō sint: & solam virtutem, & bona quæ pauperibus erogamus, & bona illa sempiterna thesauros nostros esse credamus.

Psal. 61. c

Similitu.

Nota.

Obtulerunt ei munera. Multi inter nos iam sunt qui nō Christo, hoc est, pauperibus, & ecclesiæ ministris: sed prælatis, iudicibus, aduocatis, testibus munera offerunt: vt peccata eorum dissimulent, aut in iustam causam defendant aut falsum testimonium dicant: qui omnes omnino execrandi sunt. Maximè suscipientes. Non intelligentes quanta mala ex tali munerum acceptione proueniant excæcant enim & mutum iudicem reddūt. Ecclesi. 20. Dona excæcant oculos iudicum

Munera Deo & nō iudicibus dauda.

Mala que ex munerum acceptione proueniunt. Eccle. 20. d

Primum. dicum, & quasi mutus in ore auertit correptionē. Numus. n. aureus obtrudit os iudicis, sicut ossa, canis, ne latrare possit. ¶ Munera corrumpunt illos.

Secundum. Esai. 1. f. Principes tui infideles, sicut furū: & subiūgitur causa: oēs diligūt munera sequūtur retributiōes. ¶ Munera in seruitutē redigūt: omnia mihi licent (inquit Paulus) sed ego sub nullo redigar potestate. quo in loco Paulus loquitur de sumptibus recipiēdis: & innuit, quod si ab illis sumptus reciperet, iā sub illorū potestate esset. Munera manus suscipiētis inquināt. Eccl. 3. 1. a. Beatus diues qui inuentus est sine macula & q post aurū nō abiit.

Quintum. ¶ Inducūt perpetuā maledictionem. Deut. 27. Vnde Deutero. 27. maledictus qui munera accipit vt percutiat animā innocentis. Esai. 5. Vt qui iustificatis impiū pro muneribus. ¶ Priuant à potioribus bonis. Esai. 33. qui excutit manus suas ab omni munere iste in excellis habitauit. ¶ Ad mortē obligant. Proverbi. 15. qui odit munera uiuet. Ex opposito igitur innuitur: quod qui accipit munera morietur. ¶ Deniq; munera in perpetuos cruciatus dei ieiunt susceptores. Iob. 15. ignis deuorabit tabernacula eorum, qui libenter munera accipiunt. Offeramus ergo Christo, & non huius mundi hominibus, ne illos in tāta mala incidere faciam; à quibus nos quoque non liberi erimus.

Obtulerunt ei munera. Huius mundi sectatores multi inueniūtur, qui adorent & offerant nō Deo, sed ludo omnia bona sua. Quorū Deus ludus est. Ludū prapōnunt Deo, atq; taxillorū iurisdictioni & potestati se ipsos subiiciunt: vt quod illi dicūt, ipsi faciāt. Et quemadmodū Deus cultoribus suis. 21. literas contulit quibus tota scriptura sacra cōtineretur, & scriberetur,

& per illā diuina volūtas cōperta esset: sic taxillus habet puncta. 21. quibus lusor Dei sui voluntatem cognoscit: est enim diabolus veluti simia dñi. Maxima profecto lusoris stultitia est taxillū dñum Deum suū cōstituere, & ad nūtum, eius volūtate exequi. Si videas ait Seneca, Murē velle dñari alij muri, nunquid risum teneas? Quanto magis ridiculū est, quādo os canū, q̄ minoris valoris est, cominus homini dominatur?

Aurum, Thus, & Myrrham. Auro nā que sapientia designatur (inquit Gregorius) Salomone attestante qui ait: thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapiētis. Inure autē quod Deo incēditur virtus orationis exprimitur. Psal mista attestante qui dicit: dirigatur dñe oratio mea, sicut incensum in cōspectu tuo. Per Myrrham verò carnis nostræ mortificatio figuratur: vnde de sancta ecclesia de suis operarijs vsq; ad mortē pro Deo certantibus dicit: Manus meæ stillauerunt Myrrham. Nato ergo Regi aurum offerimus, si in cōspectu illius, claritate supernæ sapientiæ resplendemus. Thus offerimus: si cogitationes carnis, per sancta orationum studia, in ara cordis incēdimus: vt suaue aliquid Deo per cœlestē desideriiū redolere valeamus. Myrrhā offerimus, si carnis vitia per abstinentiā mortificemus. Per myrrham nanq; (vt diximus) agitur, ne mortua caro putrescat: mortuam verò carnē putrescere, est hoc mortale corpus luxuriæ deseruire, sicut de quibusdam per prophetā dicitur. cōputruerūt iumēta in stercore suo. Iumēta quippe in stercore suo putrescere, est carnales homines in fatore luxuriæ vitā finire. Myrrhā ergo deo offerim; quādo hoc mortale corpus à luxuriæ putredine, per

Senecæ, si militudo.

D. Greg. aurum sapientia.

Proverb. 21. b.

Thus virtus orationis. Ps. 140. a. Myrrha carnis mortificatio.

Canticorum, 5. b.

Ioel. 1. d.

per condimentum continentiae custodimus hac Gregorius exponens locū istum:

Aurum, thus. Obtulerunt aurum tāquam regi. thus verò tanquā sacerdoti. Christus enim caput nostrum, & noster redemptor fuit, & rex subinde regni cœlorum: ac demum sacerdos. De quo Paulus ad Hebreos. 9. Christus, inquit, assistens pontifex futurorum bonorum &c. Et quatenus rex verus legem tulit, rediturus quæ est bonis & malis, prout quisque gessit in corpore suo. Sed quatenus sacerdos re, & verbis constituit diuinum sacrificiorum sacramentorumque cultum, offerēs seipsū hostiā viuā Deo patri.

Hebr. 9. Christus verus rex & sacerdos.

Quid sit myrrham primā deo offerre.

Et myrrham. Myrrham electam domino offeramus cum magis. Myrrha prima & electa dicitur illa, quæ sponte manat ab arbore: quæ multo potior est illa, quæ per corticis incisionem eijcitur. Hæc ergo significat carnis mortificationem in iuuetute factam: quæ Deo est gratior, & homini utilior. Prius myrrha pænitiæ condida est iuuentus, quā vermibus vitiorum computruerit.

Intrantes domum inuenerunt puerum: & procidentes adorauerunt eum. Et a pertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham. Exēplo Magorū edocemur de nostra salute. Nota ergo gradus iustitiæ Christianæ. Primus est fidei. Accedentem enim ad Deum oportet credere quemadmodū crediderunt magi. Qui relicta patria, regnis, cognatis quæsierunt Christum natum, & in illū in villi tugurio inuentum crediderunt: persuasi primū testimonio sacræ scripturæ, & confirmati miraculo stellæ. Secundus gradus est reuerentia. procidentes inquit, adorauerunt eum. Tertius est obedientia mandatorum. Apertis, inquit, thesauris suis

Tres gradus iustitiæ Christianæ. Ad Heb. 11. b.

obtulerunt ei munera, aurum, thus, & Myrrham.

Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem. Si talētum in sudario seruatū abstulit dominus à seruo inutili eò quod nihil boni negotiatus fuerit cum eo: quanto rationabilius est, vt Auferat Deus talentum ab homine non solum inutili, sed iniquo, & scelerato: qui talentum sibi traditum perdere contendit? Herodes enim, & eius sectatores, non contenti testimonio sacræ scripturæ, neque testimonio Magorum, noluerunt adire Bethlehem, ad quærendum & adorandum puerum natum: ideo meruerunt vt testimonium, quod à magis, post reditum, præstandum expectabāt, amitterent. Maximè cum eum nō colere, non munera offerre, non adorare, vt ipsi simulabant, sed perdere, vitamq; ab illo tollere cuperent.

Si à negligēti Deo auferret, ra lentū quāto magis scelerato auferret.

Et responso accepto in somnis, ne redderent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Negotia pueri, angeli tanquam procuratores sui diligenter agebant. Nam quemadmodum nobis omnibus, Christum non pati, grande malum foret: ita non minus si mors eius acceleraretur. non enim salutis nostræ sacramenta instituerentur, nō nobis cœlestis panis in Eucharistia ad consortium ac animorum solatium relinquæretur: nō euāgelium prædicaretur. Idcirco angelus his nobis Christi cultoribus secum cogitantibus ac agitantibus, an redeundum esset ad Herodem vt illius animo satis facerent, in somnis apparuit: atque admonuit, ne se referrent ad Herodem: id enim nec ipsis esset tutum, nec puero, nec expedire vt modo dicebamus tanto negotio, suis temporibus, & per partes orbis promulgando. Id enim est quod si-

De hominibus ministerio angelorum lege Ruper. in hunc locum. Quare magi admoniti sunt ab angelo ne edirēt ad Herodem.

Gala. 4.
D. Tho.
ibi.

gnificare volens Paulus in epistola ad Galat. At his verbis: quoad hunc parvulus est nihil differt a seruo, cum sit dominus omnium: sed sub tutoribus & actoribus est, usque ad præfinitum tempus à patre. Heres erat Christus rerum omnium: dicitur Paulo in epistola ad He. cap. 1. quæ constituit heredem vniuersorum: parvulus modo est ab vberibus matris pendens. De quo olim vates dicebat parvulus datus est nobis. Nihil modo puer iste differebat à seruo: exinanierat semetipsum formam serui accipiens: quauis reuera esset dominus omnium. Sic enim eum vocat psalmista dicens: Dixit dominus domino meo. Sub tutoribus autem & actoribus erat: quia matris & Iosepho subditus. Erat (inquit Evangelista) subditus illis: usque ad præfinitum tempus à patre quando ergo venit hæc plenitudo temporis tunc misit Deus illum ut totam legem seruaret: ut regnum Dei prædicaret: ut sua morte, (omnibus prius dispositis ac constitutis) nos & à peccatis liberaret & in filios adoptaret. Non ergo oportebat ut puer interficeretur, idcirco prouisum est, ut magi acciperent diuinum oraculum, quo per viam aliam, in scio Herode, reuerterentur in patriam.

Nota quo
modo christi
stus inueniendus est
à iustis.

¶ Libet modo in huius euangelij calce, modum quo Deum quæramus exemplo magorum describere. Postquam ergo vir pius & iustus animo suo cœlesti gratia interueniente, Dei filium concepit, ac peperit, nomenque illi imposuit: statim tres illi reges, (hoc est tres illæ præcipuæ virtutes animi, quæ veluti reges in carnem ac sensus omnes dominantur, eosque gubernant, dirigunt, regunt ac moderantur, ac rebus diuinis semper intendunt) quærere incipiunt puerum, illis, in Hæ-

rosolyma regia ciuitate, hoc est, in rerum omnium vniuersitate ubi ipse singulariter resplendet, reuelatum.

¶ Eum quærunt sanctis meditationibus, ac pijs animi affectibus, religiosisque cogitationibus. Vbi (inquiunt) est qui natus est? Vidimus enim stellam eius in oriente, vidimus suæ claritatis splendorem, vidimus suæ lucis radios in cordis nostri intimis. Audiuius vocem eius sanè dulcissimam, degustauimus dulcedinem eius, nempe suauissimam: experti sumus amplexus eius, omni voluptate plenos. Quare ô Herodes rex ad interrogata responde: ostende nobis dilectum, dicitis nobis ubi est desideratus infans? Nô enim venimus ut gloriam splendoremque tuarum regum spectemus, gratiam capemur, magestatem tuam reueremur. Gratia enim tua, eius factura est, magestas verò tua, eius opus est: opulentia autem tua, eius umbra est: nobilitas denique ac grandis magnificentia tua, vel parua scintilla est suæ magnitudinis. Vbi ergo est qui natus est? Ne moreris. Vbi est longitudo abreuiata: magnitudo alleuata, altitudo abiecta, latitudo constricta? Vbi est lux vera obscurata, ubi aqua vera nunc sitiens, ubi verus cibus modo fameiciens? Vbi nam modo est potestas subiecta, sapientia discens, ac virtus infinita è manibus virginis pedes? Vbi est æternus, puer factus: ac splendor gloriæ patris, panis inuolutus? Hunc desideramus, hunc quærimus. O puer æterne, puer antiquæ, quando aderit dies illa qua te videuimus? quando te inueniemus? quando coram te apparebimus? Sine te omne gaudium & omnis letitia, mihi maxima tristitia est. Tecum verò omnis mæror ac fletus, voluptas & delectatio est nô minima. Si. n. t. a. dulce; tãq; suauis ac iucundum est, tecum plorante ac

ac vagiente plorare, quid quæso erit, tecum perpetua felicitate fruis? Vbi eris, ô domine, quem inuestigamus, & quem super omnia ardenti desiderio concupiscimus? Vbi es, qui natus es Rex Iudæorum: lex piorum ac religiosorum, dux miserorum, lux cœcorum, vita mortuorum, ac ipsa salus sempiterna sempiternè viuientium? ¶ Huic quæstioni sacer euangelista Mathæus nobis respondet, quod in Bethlehẽm iudæ puer iste sanctus, inuenitur. Bethlehẽm domus panis, iuda verò confessio interpretatur. Quo intelligeremus ut post peccatorum confessionem panis viuus qui de cœlo descendit reperitur.

Ioan. 6.

¶ Interim tamen cõsidera: reges hos, dominum inuenire curasse: ut ad pedes eius reuerenter procumberent, ac munera offerret, quos, tu similiter qui iustus es, imitare: eum imprimis maxima cum reuerentiâ adorare curas: cum sit & conditor, & redemptor & glorificator tuus. Conditor, inquam, cum te ad imaginem & similitudinem suam condiderit: auramque hanc vitalem qua viuis contulerit: redemptor verò, cum te, à peccatis liberatum in filium Dei adoptauerit: glorificator autem: quando te, magno quidem præmio, sit remuneraturus, ac munera tua maioribus muneribus re compensaturus. ¶ Deinde te illi vicissim dedica, triplici rerum genere nouum sacrificium offerendo. Iamque veluti per ænigma, trinitatem illam ineffabilem profiteri, patris, & filij, & Spiritus sancti: simulque in vno homine mortalitatem, sacerdotium, & regnum agnoscens. Si quidem aurum regi conuenit, thus sacerdoti, myrrha morituro. Natus est mortalis, sacrificauit in cruce: vicit resurgens;

Quo patris
& matris
deus est
iusti imitari.

regnat in cœlis. Offer inquam aurum amoris, quo regem hunc cœlestem venereris: thus religionis, quo Deum hunc de Deo, reuerenter colas: myrrham lachrymarum qua mortem eius amarissimam desiccas.

¶ Quo modo autem sit quærendus Christus à peccatoribus, docet Augustinus his verbis. Quærendus est Christus, sed non in platea ubi est magna vanitas. Non in foro ubi est grandis aduersitas. Non in taberna, ubi est summa ebrietas. Non in seculari curia, ubi est maxima falsitas. Non in scholis mundanorum philosophorum, ubi est infinita peruersitas. O vos mundi amatores, qui terrena sapitis, & pro terrenis honoribus discurrere non desistitis transuolantes montes & alpes, inuestigare volentes alta cœli, lata terræ, profunda maris, in calore & frigore, fame & nuditate, cur Christum nõ quæritis, in quo hæc omnia, & maiora perfectè reperiuntur? Quiescite agere peruersè, discite benefacere. O vos qui cœlorum finitus quotidie inuestigare curatis, nõ tamen ut Deum perfectius cognoscatis, sed ut mundo florentes appareatis. Sapientes igitur & insipientes quærite Christum, sed nõ cum luxuria, in qua est lata deformitas, nõ cum superbia iniqua iacet æterna calamitas, nõ cum auaritia in qua est idolorum seruitus, & æterna infelicitas. Sed heu, quia non est qui faciat bonum, non est qui Christum adorare opere quærat, nec est qui speret in eo, sed miles in ense, rex in diuitijs, puer in pomo, seruus in domino, vxor in viro, vir in vxore, vetula in parua pecunia, & rusticus in ligone sperat. Nô sic nos, sed quæramus Christum, ac in illo semper speremus. Quia ipsi cura est de nobis. Quæramus illud & minime quiescamus donec

Quomodo sit etiã
quærendus
Christus à
peccatoribus
ex augu-
stino ser-
u. 4. ad
ero-
mitas.

Esa. 1. 6.

1. pe. 5. a.

inueniamus. Sed dicetis, quo modo eum quæremus? Ecce quæritur hodie Christus. Quærent eum pagani, quærent eum iudæi. Sed caue ne cum iudæis, sed cum regibus eum quæras. Nam hi quærent Christum adorare, illi verò quærent iam supplâre. Hi ad Christum veniunt, illi eum spernunt. Hi veniendo ad Christum laborant, illi verò quiescendo Christum ignorât. Hi munera offerentes eum adorant: illi iam eius mortem procurant. Hi Christum adorando magnificant: sed illi spinis coronât. Hi per aliam viam reuersi sunt in regionem suam, sed illi iam incipiunt pauere, ne forte veniât romani & tollant eorum locum & gentem.

¶ Sed nos miseros, nam non solum iudæi, sed scelerati christiani hodie occidere quærent Christum, quando præcepta sua seruare contemnunt. Non sic magi, sed mox Christo nato credentes, per viam laborare cœperunt, & sic perseverantes aliquando eum inuenire meruerunt, non in præciositate pauperum, non in multitudine seruorum, non in thalamo picto, non in lecto eburneo, non in aula regia, sed pro thalamo voluit reclinari in stabulo, pro lecto habere voluit scœnũ, pro seruito ribus boues cum asino saluator habere voluit. Eia igitur quærite Christum quærite: Nazarenũ, quærite hunc floridũ, candidũ & rubicundum, ad cuius ortum angeli cantant, sancti exultant, sterilis clamat, vidua prophetizat, Simeon senex expectat, Ioseph cogitat, mater reclinat, bos cognoscit, asinus portat, stella demonstrat, Magus adorat.

Luc. 2. b.
Luc. 1. d.
Luc. 2. e.
Ibidem. d.
e. 2. a.

Psa. 83. d

Iste est Deus deorum in Sion, qui in cherubin apparet terribilis, qui in Seraphin apparet mirabilis, qui in virtutibus ostenditur incomprehensibilis. Iste est qui nuper de Maria

virgine natus est, & homo factus est, ut nos deos faceret factus homo. Iste est qui pro nobis tentatur, ut a tentationibus liberet: qui pro nobis ligatur, ut nos absolueret: qui pro nobis humiliatur, ut nos exaltaret: qui pro nobis expoliatur, ut nos tegetet: qui pro nobis coronatur, ut nos coronaret: qui felle & aceto potatur, ut nobis fontes mellifluos aperiret: qui mortem suscepit, ut nobis vitam æternam donaret: qui sepultus est, ut sepulturam suorum benediceret: ascendit in coelum, ut nobis cœlorum portam aperiret: sedet ad dexteram Dei patris, ut credentium preces & vota exaudiret. Ecce ergo ad quid natus est Christus. Quid igitur agitis o vos mundi amatores? Quid vos cum carne o venerabiles senes? O iuvenes delicati, quid agere creditis, cum nihil sine Christo possitis facere, quibuscunque etiam bonis terrenis ornati sitis? Quærite ergo o iuvenes Christum, ut iuvenes maneatis. Quærite vos senes Christum, ut cum omni prosperitate viuere valeatis. Hæc ex Augustino.

Per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Qui enim ore, & cultu & operibus. ¶ Christum confitetur, illum decet artiore vitam eligere. Atque per illam ad regionem suam, hoc est, ad patriam cœlestem redire. Vnde. D. Cyprian. in sermone de Stella & magis, inquit: (si tamen illius est) propterea iuxta tropologiam dicit Magos non eadem via rediisse qua venerant: quia necesse est ut qui credunt ad iustitiam, ore etiam confessi sint ad salutem, deinde vias eligant arctiores & se districtio-

Cipri. ser.
de Stella.
& magis.

ribus mandatis obligent. Quoniam per vias arctas, descensusque precipites (inquit) ad inferos: per arctas vero & difficiles, reditur ad superos. Et addit: propter verba labiorum Dei, religiosus quisque vias duras ingreditur, & iugulator voluptatum statim ex diuerso hostem securus aggreditur. Arcta via est castitas, trames strictus humilitas, ieiunio affligi, & carnem in seruitutem redigere, scopulosa sunt semitæ, sed ad patrem superiorem non nisi per meatus difficiles armati milites reuertuntur. hæc Cyprianus.

Qui cum recessissent ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph dicens: surge & accipe puerum & matrem eius & fuge in Ægyptum & esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim ut Herodes quærat puerum ad perdendum eum.

¶ Fuga christi cõ-
tigit diuino
cõsilio
in cõmo-
dum egyp-
ti.

¶ Primum observa: hanc fugam Christi in Ægyptum actam fuisse diuino consilio, ut ea quoque regio tota prodigiis cultibus dedita, dum profugo præbet hospitium, eius contractu commercioque præpararetur ad aliquod primordium veræ pietatis.

Psa. 90.
Iusti diuina
prouidentia
cõseruati
a suis hostibus.

¶ Observa secundo: quàm verè Rex David de iusto qui habitat in adiutorio altissimi & sub protectioe Dei cõmoratur, dixerit: quod flagellum non appropinquabit tabernaculo suo: quoniam angelis suis mandauit de illo, ut custodiât illum in omnibus vijs suis. Ecce iustus noster, ecce rex noster, diuina prouidentia liberatus est à flagello Herodis, custoditusque ab angelo dñi, qui Ioseph, apparuit in somnis, hortans eum, ut iam arcani conscius, matrem ac puerum clanculum subduceret in Ægyptum: atque illic cõmoraretur donec admoneretur ab eo. Si iustus es, non accedet ad te malum

& flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Si iustus inquam es, quoniam ipsum, qui est altissimus, dominum Deum, posuisti tuum refugium, idcirco non poterit malum aliquod tibi appropinquare, nullum te malum valebit apprehendere, ut nocenti quicquam, inde sustineas: nullumque iniquorum hominum te odientium poterit domum tuam intrare, eris in tuo illo tabernaculo (quod in altissimo tibi posuisti) ab omni peste malitiæ securus. Is enim in quo refugium tuum posuisti altissimus, te sibi fidem, ab omni periculo seruabit, noxia que omnia longè profligabit. Ipse. n. tui sollicitam curam gerens, mandatum præceptumque dedit angelis spiritibus ministris suis, de tua diligenti & firma custodia: videlicet ut te diligenter custodiant atque obseruent in omnibus vijs tuis, quocumque perrexeris: neque ab vlla aduersariorum potestate patiantur te aliquod nocentum accipere: ita videlicet angelicos suos ministros tibi administratorios & custodes constituens, quo modo solet pater filio vnice dilecto assignare custodes, suisque ministris sollicitissime mandata filij obseruatione atque custodia. Magna sanè promissio. Sed non ad hominem qui secundum carnem viuunt (inquit Ber.) sed ad eum, qui in carne degens, secundum spiritum ambulat, facta. Siquidem non est distinguere inter illum & tabernaculum illius. Confusa in eo sunt omnia, tanquam in filio Babylonis. Denique huiusmodi homo etiam caro est, nec in eo spiritus manet. Vbi autem non fuerit spiritus bonus, quando deerit malum? Porro ubi malum, flagellum quoque appropinquet necesse est. Semper enim malum pena comitatur. Si ergo vis custodiri

D. Bern.
in pfa. qui
habitat.
se. 1. 2.

ab impiorum persecutione exemplo Christi, exemplo Elisei, exemplo regis Ezechiae: si euitare vis eorum insidias, incumbe virtuti, da operam sanctis actionibus, cōfuge ad dominum, & tunc angelis suis mandabit vt te ab omni periculo liberent, te admoneāt, inspicient, atque doceant quo te conferas. Sic angelus domini liberauit filios Israel à Pharaonis flagello: sic Tobia adolescentulum à diaboli periculo: eū que sanum & incolumem duxit ac reduxit. Sic tres pueros in fornacem missos. Passim huius rei innumera scriptura sacra suppeditabit exēpla. Quibus intelliges quā vera sint quæ nunc docemus.

¶ Tertio obserua: quod non difficile erat Deo, puerū, subito extincto Herode, seruare, si velet: sed hic ordo negotij magis conducebat ad confirmandam fidem. Voluit enim Deus vt tyranni furor suæ gloriæ seruiret. Quod his verbis docet. D. Leo pontifex maximus. Verbum enim caro factum, sic susceptionis nostræ temperauit exordia, vt natus Iesus & credentibus manifestus & persequentibus esset occultus. Iam tunc ergo cœli narrauerunt gloriam Dei, & in omnem terram sonus veritatis exiuit: quando & pastoribus, exercitus angelorum saluatoris æditi annūtiator apparuit, & Magos ad eum adorandum præuia stella perduxit, vt à solis ortu vsq; ad occasum veri regis generatio corruscaret, cum rerum fidem & regna orientis per Magos discerent: & Romanum imperiū non lateret. Nam & sæuitia Herodis volēs primordia suspecti sibi regis extinguere, huic dispensationi nesciēs seruirebat: vt dum atroci intentus facinori, ignotum sibi puerum indiscreta infantium cœde persequitur, annuntiatum cœlitus dominatoris ortum,

Psa. 18. a

Psa. 76.

Esa. 39. a

in signior vbiq; fama loqueretur, quū promptiorem ad narrandum diligentioremq; faciebat, & supernæ significationis nouitas & cruentissimi persecutoris impietas. tyranni ergo furor Dei gloriæ seruiuit: idcirco eum subito extinguere noluit. Sic etiā diabolus, sic Antechristus, sic Cæsar Augustus ipsis ignorantibus Dei gloriæ & seruire & seruiunt. De qua re superius diximus, & in locum illum Ioannis, quid facimus, quia hic homo multa signa facit: dicemus. interim lege quæ Rupertus ait libr. 2. de operibus Spiritus sancti c. 25. quo modo Deus facit diabolum seruum suum iempiternum.

Qui surgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum. Hactenus o virgo sanctissima omnia prospera, omnia læta, omnia ad votū succedebant, tempus iam est, vt calicē domini, hoc est, præsuras, & afflictiones libare incipias. Tempus amplexandi (ait sapiens) & tempus longè fieri ab amplexibus. Huc usq; tēpus fuit filij amplexibus fruendi: adest iam tēpus degustandi calicem amarum, quē ipse bibiturus est. Nec ab huius mundi arbore fructus alius tibi sperandus est. In valle lacrymarum habitamus, in terra deserta inuia & in aquosa, in loco damnatorum: iuxta flumina Babylonis sedemus: vbi silent atque obmutescunt organa nostra: vbi vix audiūtur gaudij & lætitiæ carmina, sed lamentationes & væ. Quare o virgo omni sanctitate ac prudentia præstās, para oculos tuos ad lacrimas: nā hodie tuis gaudijs, tuis animi voluptatibus silentium imponitur.

¶ Hic iam mecum considera: quanta celeritate à sponso admonita, nūc surget sanctissima virgo: quanta velocitate arripet filium sibi dilectissimum

Ioan. 1. f

Apostro- phe ad virginem.

Ecel. 3.

Psa. 136. a

Eze. 2. d.

Discam⁹ à virgine thesaurū nostrum, hoc est, Christū diligēter seruare & æstimare. Philip. 3. Simile.

Secunda Apostro- phe ad virginem.

num: ac hospitibus, amicis, cognatis que insalutatis fugam caperet. Quæ enim tantum thesaurū æstimare sciebat, minime res huius mundi omnes curaret, dum tātum tamque inæstimabile bonum, sibi, nobisque omnibus seruaret. Vtinam & nos à virgine gloriosa disceremus hunc cœlestem thesaurum dignè æstimare. Nam omnia tunc mundi bona cōtemneremus ob illum cōseruandum: omnia cū Paulo per illum detrimētum faceremus: stercoraq; arbitraremur. Si enim prudens serpens totū corpus libenter periculo exponit ob caput (in quo est vita) seruandum: quātō libentius & nos, omnia huius mundi bona, diuitias, opes, dignitates, ac voluptates cōtemnere debemus, ob Christū caput nostrum in nobis seruandum, quum ipse sit salus, spes, vitaque nostra?

¶ Sed vt redeamus vnde digressi sumus. Quod tibi o virgo sanctissima hoc iter negotium facessit? Quam animi anxietatē hæc tua fuga exhibuit? Quam sollicitudinem, intulit? quanta affecta es molestia derelinquendo patriam, domū, cognatos tuos tibi charissimos, fugiēdo per solitudines, per itinera nō tuta, ad homines idolatras ac in fideles cum infantulo tibi dilectissimo ab yberibus pendenti? Si inter conciuēs tuos locum, quo puerū reclinares, inuenire minime potuisti nisi præsepium, quid inter infideles, quid inter barbaras nationes, quid inter gētes idolis deditas inuenires? quo te cōferres? quo cōfugeres? quis te hospitio susciperet? qs erga te charitatis pietatisq; viscera sua cōmoueret, vbi regnabat impietas, infidelitas, barbaries, omnisq; rusticitas? Quātōq; insuper opere cōmoueretur animus iste tuus immēsa fide ac pietate præditus, quū te, inter infideles, impiosq; idola

tras Dei veri omnino ignaros cōmoratē videres? Si enim Loth vir sanctus maxime commouebatur quod habitaret inter homines pessimos, peccatoresque nimis coram domino: Si Pauli spiritus incitabatur ac maxime cōmouebatur, videns idolatriæ deditam ciuitatem Atheniensem: quid nō cōmoueretur animus virginis, in fide & charitate omnes sanctos nedum Loth ac Paulum præstantis? Et tu quoq; o delicate puer, quare tam cito calicem passionis amarum bibere incipis? cur teneris annis non parcis? Scio domine mi quid velis, scio quid ista tua persecutione tam intempestiua doceas, scio quid nobis significare intendas. Nempe quod nulla sit acerbitas, quæ non omnibus electis, ac iustis impendeat, quæ non omnes viros pietatē sectantes maneat. Si ergo iustus es, præpara cor tuum ad tētationem: nā certa res est, quod oēs qui esuriūt & sitiūt iustitiā, aduersa multa sustineāt: calamitatibusque premantur: nihilq; à mundo isto aliud expectare debent, aut sperare, quàm præsuras, ærūnas, insidias, ac mala quàm plurima.

Accepit puerum & matrem eius & secessit in Aegyptū & erat ibi vsque ad obitum Herodis. Hic vides iam commutationem dexteræ excelsi. Olim aiebat Esaias (Aegyptiorum vastationē ab Assyrijs prædicēs) onus Aegypti. i. prophetia afflictionis veturæ Aegyptis. Ecce dominus ascendet super nubem leuem, & ingreditur Aegyptū, & commouebuntur simulacra Aegypti à facie eius, & cor Aegypti tabescet in medio eius &c. Assyriorū exercitum à quo vastata est Aegyptus, appellat: vt ostendat horribilem tempestatem, & vastationem, quam impendentem videbat Aegyptijs. Quem-

Ge. 13. d

Act. 17. d

Apostro- phe ad puerū Iesum.

Eccle. 2. a Iustus præparare debet cor suum ad tētationem.

Nota mutationem dexteræ excelsi. Psa. 76. Esa. 39. a

Explicatur locus Esaie.

admodum enim ex nube oritur aliqua-
do turbulenta ac repentina procella,
sic ex assyriorum exercitu prouentu-
ra erat subita & fluctuosa pernicies. Le-
uem vocat: vt significet Assyriorum
velocitatem & expeditionem, qui tam
prompto & alacri animo, tamque vehe-
menti & concitato impetu, ad bellum
mouebantur: vt potius volare quam
ambulare viderentur. Est igitur sensus:
ecce dominus inspirabit Assyrijs
vt Aegyptijs bellum inferant: & ascen-
dens ipse super exercitum Assyriorum,
ingredietur Aegyptum, vt eam vastet:
& repentino prelio euertat. Et simula-
cra, quae aegyptij hactenus pro dijs co-
luerunt, adueniente domino cedent
ei, nec poterunt ipsis quicquam pro-
desse: cordaque aegyptiorum praeni-
mio timore languescet in visceribus
eorum. Iam modo vide quanta sit mu-
tatio dexterae excelsi. Tunc infensus
aegyptijs ascendit super praedictam nu-
bem leuem vt eos deuastaret: modo mi-
seris illorum, ascendit super aliam nubem
leuiorem, hoc est, super corpus sacratissi-
mum sine vilo peccatorum potere. Et in-
gressus est aegyptum, non vt eam perdat,
sed vt eam serbet non vt eam vastet, sed
vt suo aduentu sanctificet: non vt eam tene-
bris operiat, sed vt eam fugatis tene-
bris illuminet: & vt lux in tenebris ita
luceat, vt eam tenebrae aegyptiorum
non possint comprehendere. Nec ab-
sque humana christi natura nobis compa-
ratur leui, ob eius puritatem, ob eius-
que ad patri parendam velocitatem,
& promptitudinem. Huius typus erat
nubes illa de qua iohannes in apo. ait:
& ecce nubem candidam: & super nu-
bem sedentem similem filio hominis.
Ascendit ergo dominus super nubem
istam, ac velociter fugit in aegyptum.
Quare (inquit Chrysostomus) vadit
in aegyptum? Nunquid alia terra dese-

cit? Semper enim aduersus populum
eius aegyptus extitit inimica. Sed etiam
recordatus dominus qui non in finem
irascitur neque in aeternum indignatur,
quanta mala fecerit super aegyptum:
ideo mittit filium suum in eam,
& dat illi magnae reconciliationis signum,
& perpetuae amicitiae pignus, vt
decem plagas aegypti vna medicina sa-
naret. O commutatio dexterae excelsi.
Vt populus qui antefuerat persecutor
populi primogeniti, postea fieret
custos vni geniti filij. Vt qui, illi populo
violenter dominati sunt, isti cum
deuotione seruirent. Vt iam non irerent
ad mare rubrum demergendi, sed vo-
carentur ad aquas baptismatis viuifi-
candi. ¶ Non ergo de misericordia Dei
desperandum nobis est, quantumuis
maximis errorum tenebris implicati
fuerimus: sed precemur ac dicamus.
Conuerte nos Deus salutaris noster,
& auerte iram tuam a nobis. Nunquid
in aeternum irasceris nobis? Scimus
enim domine, quoniam non est in ma-
nu hominis via eius, nec viri est, vt di-
rigat gressus suos: idcirco te oramus,
domine, iam natum, iam factum nobis pla-
cibilem, Deum salutis nostrae, te Deum
salutarem ac saluatorem nostrum, vt
ad nos confugas, vt nos ad te trahas,
ac toto corde conuertas, mentisque te
nebras fuges. Cum enim ex nobis ip-
sis vt oportet conuerti sufficienter
haud quaquam valeamus, ad te confu-
gimus vt tu ad hanc aegyptum fugias.
Sicque tuam iram poenitus auferas a
nobis. Scimus domine quod non pa-
tietur hoc tua infinita misericordia,
atque benignitas immensa, vt perpe-
tua permaneat tua illa aduersus nos in-
dignatio.

*Tunc Herodes videns quod illusus esset
a magis iratus est valde: & mittens occi-
dit omnes pueros qui erant in Beth-lehem &*
in

*Non est
desperans
dum demi-
sericordia
Dei, quia
uis maxie
mis pecca-
tis, simus
implicati.
Psa. 84.
Hic. 10.*

*¶ Quanta
fuerit tira-
nis Hero-
dis qui ob
vnam pae-
rum. 100.
milia pue-
rorum in-
terfecit.
Plato.
Nota.*
in omnibus finibus eius, a bimatu & infra.
Hoc mirabile quod impius Herodes
occidi iubet. 100. milia puerorum ob
vnius innoxij ac innocetis vitam per-
dendam. Cum Plato aliquando irasce-
retur seruo, iussissetque tunicam exue-
re & scapulas prebere verberibus, ma-
nu sua ipse caesus: postquam se in-
tellexit iratum, manum suspensam de-
tinebat: sicut sustulerat, & stabat per-
cussuro similis. Interrogatusque ab ami-
co qui interim venerat, quid ageret: re-
spondit. Exigo poenas ab homine ira-
cundo: tu autem seruum istum verbe-
ribus obiturga. Nam ego irascor, prop-
ter quod non caedo. Irascor (inquit) &
plus facerem quam oportet. Non sit
ille seruus in eius potestate, qui in sua
non est: qualis scilicet ego sum. Plato
oblitus est serui, quia alium, quem po-
tius castigaret, inuenit: videlicet seip-
sum: abstulitque in suos potestatem.
Nihil igitur tibi deceat (ait Seneca) dum
irasceris: Sed si vis omnia tibi licere,
pugna tecum ipse. Si autem iram non
vincis iam incipis vinci ab ea. Merito
ergo Paulus nos hortatur atque admo-
net dicens: irascimini & nolite pecca-
re: sol non occidat super iracundiam
vestram. Iure etiam olim apud ethni-
cos proverbum in ore omnium erat:
ne malorum memineris. Valerius Ma-
ximus lib. 4. rerum memorabilem,
Titum, de animi moderatiōe autor est:
quod trasylbulus, vbi ciuitatem Athe-
niensem triginta tyrannorum saui-
tia liberasset, plebescitum interpo-
suit, ne qua praeteritarum rerum me-
tio fieret. Quam malorum obliuionem
Athenienses amnestiam vocant. Tu
ergo hanc Atheniensium legem ser-
ua. Noli malorum memoriam refri-
care. In posterum enim diem repone
re odium, ac malorum meminisse, ac
pridianam quaedam memoriam refer-

*Seneca.
Iracundia
vitanda.*

Ephc. 4.

*proverbiū.
Va. maxi-
mus.*

Amnestia

uare apage, neque dijs dignum, neque
alioqui regale: ait Lucianus in Cauca-
so. Hanc legem si tyrannus iste serua-
set non prorumperet in tam manife-
stam insaniam, nec mitteret vesaniae
suae ministros, qui omnes hos infan-
tes occiderent.
¶ Haec Herodis vesania & crudelitas
satis ostendit huius mundi tyrannidem,
malitiam, ac prauitatem. De qua co-
piose disserit Gregorius Nisenus ma-
gri Basilij frater his verbis. Mihi vi-
detur non sauitiam solum, atque cru-
delitatem, verum etiam extremam ar-
guere amentiam, Herodis scilicet at-
que suorum. Quid enim caede puero-
rum sibi voluerunt? Quo consilio san-
guinarij tantum scelus ausi sunt? quo-
niam nouum quoddam, inquiunt, sig-
num caelestium miraculorum regis
designationem magis indicauerat.
Quid igitur pro verone credis ei sig-
no, quo hoc futurum indicatum est?
An vanum esse suspicaris id quod fe-
rebatur? Nam siquidem is est, qui coe-
los possit secum vna disponere: sub
tua manu prorsus non est. Sin autem
in tria potestate positum esse putas, vt
ille vel viuat, vel moriatur: Frustra ta-
lem metuis. Nam qui eius conditio-
nis est, vt tuae potestati subditus sit,
quid attinet ei insidiari? Quare horrē-
dum illud aedictum emittitur? Scele-
sta ac nefaria sententia aduersus infan-
tes, vt misselli puelli trucidarentur?
qui, quid malefici commiserunt? qua
mortis causam aduersus sese praebue-
runt? quod scilicet nati sunt, & in lu-
cem prodierunt? Atque eorum causa
ciuitatem carnificibus repleri oportebat,
& matrum turbam, infantium
cœtum cogi. Quum vna cum eis ad-
fessent etiam parentes, & omnes vt est
verisimile, qui comunione sanguinis
eos cōtingerent: ad cladē confluerēt.
quis

Lucianus.

*Gre. nise.
ser. de na-
ti.*

*Ioh. 1.
Humana
Christina
natura qua-
re compa-
ratur nu-
bileui:
Apo. 14.*

*Chryso. in
Mat. ho.
2. in im-
perfe.*

Quis oratione calamitates deliniae-
 rit? quis ante oculos ponere narrando
 dades, & funera possit? Promiscuam
 illam lamentationem, flebilem concē-
 tum puerorum, matrum, cognatorū,
 patrum ad carnificum minas misera-
 biliter exclamantium? Quo modo
 quis, cum ense nudo carnificem iux-
 ta infantem stantem, toruis ac micantibus
 oculis intuentem, atque alias cō-
 nantes voces edentem, sinistra ma-
 nu puellū ad se trahentem, altera gla-
 dium tollentem describere possit? Ex
 altera verō parte contrā matrem ad se
 puellum trahentem, suasq; proprias
 cruices ensis mucroni submittentem,
 ne suis oculis videat miserum filium
 carnificis manibus trucidari? qua ra-
 tione affectus patrum quis exposue-
 rit? implorationes, exclamationes, ge-
 mitus, extremos filiorum amplexus?
 Cum multa etiam talia, eodem tem-
 pore simul acciderent; quis multipli-
 ces ac varias calamitatis facies ac mo-
 des deplorauerit? Ut miser infans si-
 mul & mamma adhereretur, & per
 viscera lethale vulnus acciperet? Ut
 misera mater & papillam ori infantis
 adhaereret, & sanguinem filij sinu ex-
 ciperet? Sæpe autem alibi carnifex
 iuvante manu, vno impetu gladij, filij
 vna cum matre transfixit. Atque vnu
 sanguinis flumen extitit. Quod tam
 ex materna plaga, quā ex lethali vul-
 nere filij commisceretur: Quoniam
 autem etiam hoc scelestā vox Hero-
 dis adiecit, vt non solum aduersus mo-
 do genitos infantes capitalis sentētia
 proferretur, verum etiam si quis ad al-
 terum annum progressus esset, vt is
 quoque de medio tolleretur. Scriptū
 est enim à bimatu & infra, alteram ex
 veteri similitudine cladem in his ra-
 tio cernit. Quod sæpe tempus interie-
 ctum duorum filiorum matrem fece-

rit eandem. Quale igitur rursus in ta-
 libus spectaculum erat? Duobus circa
 matrē, vnam carnificibus occupatis?
 Vno quidem prætercurrentem ad se
 trahente: altero verō eum, qui mā-
 mæ etiam admoueretur, à sinu reuel-
 lente? quo modo miseram matrem ho-
 rum nomine affectam fuisse credibile
 ac verosimile est, quum aduersus duos
 filios natura quasi scinderetur, ac di-
 straheretur, vtroque æqualiter mater-
 nis visceribus ignem accendente. Cū
 ambiget qualem aut vtrum ex impijs
 carnificibus sequeretur, vno quidem
 hinc, altero autem illinc, ad eadem at-
 trahentibus infantes: accurrat ad re-
 cens natum, obscurum adhuc ploratū
 emittentem, at alterum audit iam lo-
 quentem, ac voce balbuciente, matrē
 cum lachrymis implorantem. Quid
 agat? quo vadat? quo se vertat? ad
 vtrius vocem clamorem referat? vtrius
 gemitui opploretur? vtrius morti il-
 lachrymabatur? cum ex æquo naturæ
 stimulis vtriusque nomine vrgeatur?
 hæcenus Gregorius Nisenus.
 ¶ Ex huius ergo crudelissimi tyran-
 ni facto colliges quanta sit humani
 cordis malicia, & signanter quo perue-
 niat, honoris, ac dignitatis immode-
 ratas nimiusque appetitus. Nulli par-
 cit, nihil in te statum relinquit homi-
 num ambitio dum modo à suæ digni-
 tatis gradu nō cadat. Quæ maior cru-
 delitas, quæ maior vāsanā, aut feroci-
 tas, quā tantam sanguinis innoxij
 multitudinem diffundere? Tot pue-
 ros in fontes dilacerare? Tot piarum
 matrum viscera commouere? Tot pa-
 tres filijs suis orbare? Tot familias le-
 gitimis successōribus priuare? Idquē,
 vt tam brevis vnius hominis vita in
 sua dignitate persisteret ac conseruare-
 tur? O cæca stultæ æmulationis im-
 pietas (ait Leo pōtifex) quæ perturbā-
 dum

Appetit
 honoris
 immoderatus
 ratur multo-
 rum ma-
 lorū cau-
 sa.

Leo. ser. 1.
 epiph.

dum putas diuinum tuo furore consi-
 lium. Dominus mundi temporale nō
 querit regnum, qui præstat æternū.
 Vide igitur in quæ mala amor nimis
 dominandi, accæca cupido regnandi,
 hunc miserum præcipitavit: cum nō
 solum immanitate barbara feras oēs
 superauerit: sed vāsanos, & amentes
 oēs sua amētia vincerit. Hæc ergo est
 misera conditio humani cordis, hæc
 natura immoderati amoris, hucusq;
 peruenit ambitio, ac honorum & im-
 periorum nimia cupiditas: quæ, tui
 etiam, si se se occasio offerret, domina-
 retur, nisi diuino numine ac cœlesti
 supernaque gratia præuentus esses.
 ¶ Caterum attento rogo animo per-
 pende, ac contemplare diuinæ bonita-
 tis magnitudinem, in his infantibus
 resplendentem. Quæ enim maior bo-
 nitas, quæ immensior charitas & mag-
 nificētia excogitari potuit, quam vo-
 luisset Deum, non solum in suaue sa-
 crificium, sed in admirabile martyriū,
 acceptare mortem non voluntariam,
 sed vi illatam: mortem, inquam, vbi
 non fuit meritum, sed casus: vbi non
 fuit cor martyris, licet fuerit caro mar-
 tyris: vbi non animi religio in moriē-
 te, sed tyrannis & crudelitas in occi-
 dente: Vbi denique gladius aderat ty-
 ranni, sed non spiritus martyris: Hæc
 tamen omnia; Dei benignitas, Dei
 gratia, deique misericordia suppleuit:
 nam calamitates & infortunia in co-
 ronas permutauit: & casus in opina-
 tosque euentus in merita. Non enim
 diuinam bonitatem præstat Herodis
 malitia. Quare si hæc tanta fuit, vt tali
 pœna in fontes & innoxios afficeret:
 non mirū vt Dei benignitas, eos absq;
 suis præcedētibus meritis coronaret.
 Erigite ergo animum pusillanimes;
 erigite spem timidi, & meticulosi: qui

Immensa
 Dei boni-
 tas & ma-
 gnificētia
 commen-
 datur.

quavis culpa & si leuissima æternas
 pœnas subiturus vos esse existimatis:
 Dei magnificentiam ac immensam
 bonitatem erga pueros istos confide-
 rate: ac satis superque intelligetis, quā
 nostra salutis desiderio teneatur,
 quanta liberalitate sit præditus: quan-
 ta facilitate felicitatem suam impartia-
 tur: quando ad eam concedendam ta-
 les occasiones quærat: tamque paucis
 ac minimi sit contentus. Si enim be-
 nignus (vt ait Seneca) etiam causam
 dandi sæpæ cogitat: quanto potius
 cogitabit ille, cuius miserationes su-
 per omnia opera eius resplendent:
 Non enim dominus solum corpus
 sed spiritū, hoc est, non solum opus
 sed animum etiam ac voluntatem
 requirit & tamen tanto nostræ salu-
 tis desiderio tenetur, vt opere so-
 lum in his pueris inuento, conten-
 tus sit, gratia eius, quod in eis deerat,
 supplente.

Tunc Herodes videns quoniam illusus es-
 set à magis, iratus est valde. Hinc discite
 quam detestanda sit ira, hoc est, appe-
 titus vindictæ, quæ Herodem ad tan-
 tam iniquitatem adiecit, vt nō solum
 innocētes, sed Deum occidere vellet.
 Non ergo (ait Iob) te superet ira, vt ali-
 quem opprimas. Hostis & inimicus
 est ira. A qua superari magis timendū
 tibi est, quam ab homine tibi aduersa-
 rio: ne sis velox ad irascendum (vt Sa-
 lomō ait). Satis velox est ad irā, qui
 ab illa tanquam à calcaribus stimula-
 tus, in momento transfilit Chaos ma-
 ximum, quod inter pacem & inimici-
 tiam, & inter odium & amorem, esse
 compertum est. Aufer igitur iram à
 corde tuo, vt idem sapiens admonet:
 cum (authore Gregorio) sit quasi tem-
 pestas: mentem quasi grādo destruens.
 Quare sicut tēpestas vincat timetur,
 sic ira timenda est cordi, cum etiam sit
 ignis

Seneca.
 in prouer.

Iracundia.

Iob. 36 b

Ecclesiæ
 stici. 7. b.

Ecclesiæ
 stici. 3. a
 Gregori

Prouerb. 6. c. ignis pestiferus omnia animi bona, oēs spirituales diuitias, omnino exurens. Vnde Salomon ait. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimentum eius non ardeat? **Figura. Numero- rum. 21. b** Est enim ira similis serpentibus illis ignitis, & pestilentibus, de quibus legitur numerorum vigesimo primo, quod vexauerint in deserto mirum in modū filios Israel. ¶ Et vt paucis plura comprehendam: ira nobis fugienda est: cum Deo maxime displiceat, de moni admodū placeat: proximis plurimum noceat: nos denique poenitus inficiat. Deo inquam maxime displicet: cum hospitium eius turbet. Vnde Paulus ad Ephesios. cap. 4. ait. Nolite contristare spiritum sanctū. Ira enim (inquit Gregorius.) Animum pulsatur, Spiritui sancto suam habitationem perturbat, imo quoque patrem & filium & spiritum sanctum de hospitio suo expellit, & diabolum introducit: sicut in pace factus est locus. Dei sic in ira factus est locus diaboli. ¶ Ira etiā dāmoni gratissima est. Quia hoc peccato solet non vnum aut alterum hominem lucrari, sed domum totam, imo innumeras ciuitates. Cum homo iracundus sit velut serpens, igne ore vomens, exurens eos igne irā qui sunt iuxta se. Vnde prouerbiorum de cimo quinto dicitur. Vir iracundus prouocat rixas: qui autem patiens est, mitigat suscitatas. Est enim iracundus rixas prouocans, velut canis qui alios mordet, & latratu suo alios ad irā prouocat. Quod maxime diabolo gratū & acceptum est. ¶ Quam uero grauis & pernitiosa sit ira proximis, satis experimento docemus. Graue est saxum (ait sapiens) & onerosa arena; sed ira stulti vtroque grauior est. Et in eodem capite. Imperum cōcitatū spiritus sustinere quis poterit? Et c. 18. ait. Spiri-

tum ad irascendum facilem, quis poterit sustinere? Propterea idem consulebat, ne amici esse mus homini iracundo. Grauis est enim & molestus omnibus. ¶ Quantum denique perniciosa sit ira nobis ipsis, explicatione multa nō indiget. Ira enim nocet corpori. Ecclesiastici trigesimo capite. Zelus & iracūdia minuunt dies. Nocet bonis tēporalibus. Eccle. 2. 1. obiurgatio & iniuriā annullabūt substantiā. Ex cecat mentem psal. 6. turbatus est a furore oculus meus. Et philosophus duo sunt inquit maxime contraria consilio, scilicet festinatio, & ira. Aufert ab animo misericordiam. Ira inquit sapiens, non habet misericordiam: neque irrumpens furor. Tollit veram iustitiam. Ira enim viri iustitiam Dei non operatur. Vnde si ira correctionem superet, ante opprimit quam corrigat ait glosa: & sub specie zeli iustitiā, furor est. Zelus iustitiā, quasi ignis ardere debet, oleo misericordiae. Et quemadmodum ignis nisi adsit oleum lampadem destruit: sic zelus iustitiā, cor hominis, nisi adsit misericordia. Hinc fuit vt Christus Lu. 19. Prius fleuerit Hierusalem, quam ex zelo iustitiā destruemdam gentibus tradiderit. ¶ Denique ira omnia scelera in animos hominum inducit. Pro. 29. Qui ad indignandum facilis est, ad peccata est procliuior. Fugiamus igitur hanc pestem, detestemur hoc venenum, si dāmoniaci & in sani non esse cupimus. Iracundus similis est dāmoniaci, de quo Mar. 9. dicitur. At ueli tibi filium meum habentem spiritū mutum, qui vbiēnque eum apprehēderit, illidit illum. Similis est etiam in sano & furioso. Vnde Oratius: ira furor breuis est. Iracūduus etiam est similis rhamno, ignem ex se producenti ad impetum venti, auctore Iosepho: aduē

prouerb. 22. d.

Ira nobis nocet.

Ecclesiastici. 30. d ecclesiastici. 2. 1. a. psalm. 6. b

Prouerb. 27. a

Iac. 1. c.

Glosa in ff lud Iob. 36. non te super ira.

Luc. 19.

Pro. 29.

Marc. 9. Similitu.

Similitu. Similitu.

aduentum enim superbiā, ignem irā ex se emittit. Iracundus denique similis est apro, in gladium se ipsum impingenti. Gladius diaboli ira & odiū est, in hunc homo iracundus impingit. Talis erat Herodes iste impius & crudelis, qui iracundia maxima cōmotus, innumeros innocētes a matrum vberibus pendentes, inaudita in humanitate interficere non est veritus. *Tunc Herodes videns quoniam illusus esset a magis: iratus est valde.* Si draco in hoc creatus est vt illudatur ei, cur nō etiam illudetur draconis sequacibus? Sed iratus est illusus Herodes. Nam ficta & paliata sanctitas, si semel illudatur, in tyrannidem vertitur, immanis crudelisque fit, testis tibi etiam erit Saul in David. *Occidit omnes pueros.* Vbi magis velis ob oculos positam pernitiosi rabiem & ambitiosi, quam in Herodis facto? videor mihi videre Pharaonē in Israelitarum filios seuientem, qui ne regno defraudaretur, tam immanem pueros causabat stragē. Sed dedit Deus spiritum, tunc temporis obstetricibus, vt pueros seruarent incolumes. Ob quod egregie factum, domus non luteas, sed progenies in tempora duraturas fecit illis Deus. Sed nunc crudelior Herodes, qui re ipsa tot infantes occidit, nec fuit pius aliquis qui tanto facinori obfisteret. Permissum ob eā causam a Christo, vt sua tyrannide eius aduentus tanto magis ostenderetur, quanto sua crudelitas apud omnes magis diuulgaretur. Vide quā nemini parcat crudelis ambitio, vt superius dicebamus. Vnde Amā sauebat in Mardocheum, & ob id in totum Iudaeorū genus: Saul in Abiathar, & ob eam causam in omnem suam progeniem. Regina denique thalia videns mortuum filium, sauit in totam regiam profa-

piam: ambitione dominandi commota. *Tunc Herodes videns quod illusus esset a magis & occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem, in omnibus finibus eius abimatu, & infra, secundum tempus quod exquisierat a magis.* ¶ Dilatauit locum Herodis crudelitas. Nam in Bethlehem natus est Christus, & ipsa omnes pueros qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius interfecit. Dilatauit etiam tempus crudelitas: bimulos occidendo, cū secundum tempus quod exquisierat a magis, infantulos recenter natos, aut bimuli aetate minores, esset perditura. Eos ergo qui bimuli erant (inquit Euthimius) occidit vt tēpus ampliare: illos vero qui maioris erant aetatis, secundum tempus quod exquisierat a magis. Ex quo fit, vt verba illa: *Secundum tempus quod exquisierat a magis.* Non in eo quod dicitur Abimatu, intelligantur: sed in eo quod additur & infra. Oportet enim post id quod dicitur Abimatu, distinctionem ponere: deinde totum quod sequitur, simul legere. Ad hunc modum. *Occidit omnes pueros abimatu: & infra secundum tempus quod exquisierat a magis.* Dilatauit ergo tempus & locum impia tyrannis, pueros vniuersos complexa, putans hoc impio consilio, satis sibi cautum esse, ne qua posset elabi, quem vnum cupiebat extinctum. Sed frustra nititur consilium mortalium, aduersus consilia diuina. His rebus parabatur exemplum, quid essent ab impijs principibus passuri, qui credituri essent euangelio: quid profecturi, qui fidem euangelicam teneram adhuc, & impiorum animis gliscentem, crudelitate sua conarentur extinguere. Ob Christum interim seruari est. Herodi data erat occasio respiscendi, nisi metem illius regnā

Crudelitas Herodis, tempus pueros, & locū Bethlehem, dilatauit: vt haberet interitum.

Euthi.

Nota.

1. re. 18. 19. 22. & 23.

Ambitio, tyrannidis est causa & crudelitatis. Exo. 1.

Esther. 3.

2. reg. 22

4. reg. 11

regnandi cupiditas excæcasset. Sed dū ipse sibi suo vitio vertit omnia in materiam maioris infantiæ, sua malitia Dei iustitiam illustravit, dum omnibus palam fit, innoxios pueros immani crudelitate trucidatos, & ipsum horribili digno exitio, quo postea perijt, fuisse.

Et mittens & occidit omnes pueros. Grā de peccatum & scelus profecto est, subditos opprimere: si enim non licet esse hostem in extraneos, multo minus licebit in subditos. Quis quæso, nescit, crimen esse prodicionis cum amicis inimicitias exercere? Subditi verò secundum sententiam sapientis, sunt humiles amici. Atque in hoc huiusmodi principes, similes sunt militibus qui Deum crucifixerunt. Qui arundine de manu dñi suscepta, caput eius percutebant. Per arundinem terrena potestas significatur, quam milites & principes huius sæculi à Deo acceperunt. Et deinde: ea, Deum in subditis & pauperibus & innocentibus percutiunt. Quod si subditos exactioibus iniustus opprimere, tantum crimē est, quale quæso erit illos sine culpa occidere? Ex quo intelliges, quanta fuerit crudelitas & immanitas Herodis, qui in tot innocentes pueros tanta tyrannidem exercere voluit.

Occidit omnes pueros. Ecce quo pacto statim quod filius Dei natus est, incipit seruare legem Dei, offerendo illi primitias omnium frugum suorum. Deut. 26. ait dominus cum intraueris terram quam dominus Deus tuus daturus est tibi possidendam: & obtinueris eam atque habitaueris in illa: tolle de cunctis frugibus tuis primitias, pergesque ad locum quem dominus Deus tuus elegerit, & ibi nomen eius inuocetur. Omnia (inquit Paulus) in figura contingebant illis. Qua

re hac certè figura, significare nobis voluit Spiritus sanctus, huius rei præsentis mysterium. Verba ergo sunt patris ad filium, cum intraueris (inquit) terram & hanc Christus intrauit quādo in vtero virginis homo factus est: hanc obtinuit atque habitauit, quando in mundum prodijt. Fructus verò quos expectabat, erant, martyres, doctores, confessores, virgines, pœnitentes, &c. Quorum multitudo tāta fuit, vt Ioa. in Apoca. numero eam cōprehendere non valeat. Vidi (inquit) turbam magnam quam dinumerare nemo poterat. Primitiæ autem fructuum istorum, innocentes fuerunt. Quos natus Christus obtulit Deo patri, de fructibus quos ex agro suo, hoc est mūdo isto percepit. Hi sunt primitiæ illæ, de quibus idem Ioa. ait: hi empti sunt ex hominibus (scilicet futuris sanctis) primitiæ Deo & agno. Sine macula enim sunt ante thronū Dei. Sine macula scilicet originis, nam baptismo sanguinis mandati sunt. Vnde idem Ioa. ait: hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione, & lauerūt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Sine macula etiam ignorantia sunt, ante thronū Dei. Vnde D. Gregorius. Quid est quod nō videāt, qui videntem omnia vident?

Defuncto autem Herode &c. Obtinente regnū immanissimo Herode, tota ciuitas turbatur. Defuncto autē Herode. Ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph in Agypto dicens & anima nostra ciuitas est, in qua regnante Herode, hoc est, peccato nulla est securitas, nulla quies, sed turbatio & confusio. Si in ea nascitur aliqua innocens cogitatio, statim interficitur. At defuncto Herode, mortuo peccato apparet oblectatio diuina, reuertimur Hierosolymam ad visionem pacis,

Grande peccatum est subditos opprimere.

Marci 15. Figura.

Nat⁹ christus offert rī primitias hoc est, innocētes. Deut. 26. Figura.

1. CO. 10. 6

Apo. 17. b

Apo. 14. a

Apo. 7.

Ergo. vie de infer. de innocētibus.

Anima nostra ciuitas est in qua regnante peccato nulla est tranquillitas.

cis, vbi in tranquillitate vitam degimus.

Et veniens habitauit in ciuitate Nazareth. Hoc actum est consilio diuino, vt per occasiones varias, Christi multis diuideretur, qui nulli non venerat. Bethleem huius partu gloriatur, hierosolimæ exhibitus est ac purificatus, Aegyptus tanto hospite scelix erat. Habet Nazareth, quod de tanto alumino gloriatur, nam hæc erat parentis Mariæ patria, in qua filium conceperat. Viculus humilis & obscurus, Galilææ contemptæ apud iudæos regionis. Sed hoc magis opportuna latebra puero, aduersus Archelai scuitiam. Et illud interim nos docente Deo re ipsa, in his quæ diuina voluntate geruntur, nihil opus esse huius mundi præsidij, opibus, potentia, factionibus, generis claritudine, imò hæc adiuncta obscurant apud homines gloriam Dei. Nam ne hoc quidem accidisse fortuito, satis arguit, quod Propheta iam olim futurum prædixerat quoniam Nazareus vocabitur. Quod esse factum, vel ipse titulus indicat, quem Pilatus ignarus prophetiæ cruci affixi iussit. Sic enim ait diuus Ioannes cap. 19. scripsit autē & titulū Pilatus, & posuit super crucem. Erat autem scriptum Iesus Nazareus Rex Iudæorum. Et hodie qui Christum profitentur, eiusque fidem in facto baptisinate suscipiunt, voluntarieque amplectuntur, ab eo, Nazareus dicuntur à plerisque. Neque vocabulum ipsum Nazareus mysterio vacat. Nazareus enim Hebræis, à flore nomē habet, quod hic è virgine sanctissima ac purissima cōceptus sit, purissimus ac sanctissimus ille flosculus, omnis virginitatis consecrator. Quemadmodum etiam nomen hoc Bethlehé,

Quare Crites venit Nazareth rediens ex Agypto.

Iusti qui diuina pro uidentia, gubernantur, non egent mundi præsidij.

Ioa. 19. d

Quare Crites Nazareus vocatus.

domum panis sonat Hebræis, vbi proditus est panis ille cælestis, quem qui ederit viuet in æternum. Sic enim ipse apud diuum Ioannem ait: qui mā ducat hunc panem viuet in æternum. Hic igitur annos aliquot vixit, velut ignotus, cum matre & nutritio suo Iosepho, cuius filius ab omnibus extimabatur (Iudæi enim vt enarrat Euangelista Mar. dicebāt. Non ne hic est filius fabri.) Donec ad ætatem adultam progressus, doctrina admirabili, & in audita, miraculis in numeris, morte stupenda, & resurrectione gloriosa, mundo proderet: nulla interim re insignis aut inter cæteros mortales emineas, nisi quod omni probitatis, virtutis, religionis, ac sanctitatis genere, ac charismatibus, donisq; cœlestibus, sic in dies proficiebat in oculis hominum, vt nemo non magnum aliquod atq; insigne ab illo sancto, & diuino puero, expectaret. Proficiebat enim sapientia, & ætate apud Deum & homines, vt Euangelista ait. Legis enim interim obseruatisimus. Vnde merito ipse dicebat apud nostrū Euangelistam, non veni soluere legem, sed ad implere. Nequam ansam daret maleuolis Iudæis obrectandi, calumniandi, ac maledicendi. Et vt per omnia satisfaceret omnibus. Maluit ad tēpus obseruata lege Mosayca, ad impletisq; omnibus ceremonijs eius ad perfectiora perducere Iudæos, (quos vocare venerat, quā his spretis animos eorum ab sese alienare. Verum est tamen quod non omne illud tempus in silentio pertransijt, sed aliquādo specimē sui præbuit hierosolimis, (vt facer Lucas Euangelista capite secundo enarrat,) annos natus duodecim. Cum clam relictis parentibus, repertus est in templo in medio Doctorum sedens, audiens il-

Iob. 6. f.

Mar. 6. a.

Luc. 2. g.

Infra. 4. 7.

Luc. 2.

Ios, ac vicissim sic interrogans, ut omnibus esset admirationi. Iam tunc videlicet indoles gestiebat ad ea, quorum gratia missus erat in mundum: sed ut hoc erat animi prompti laus, ita moderationis & obedientie erat exemplum, expectare tempus a patre praximum.

Caput Tertium.

Ioannes penitentiam predicat, & Christum venisse.

YN DIEBUS autem illis venit Ioannes Baptista predicans in deserto Iudaeae, & dicens, Penitentiam agite appropinquabit enim regnum caelorum. Hic est enim de quo dictum est per Esaiam Prophetam dicentem. Vox clamantis in deserto, parate viam Domini rectas facite semitas eius. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pillis Camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca autem eius erat locusta & mel siluestre. Tunc exibat ad eum Hierosolyma & omnis Iudaea, & omnis regio circa Iordanem: & Ba-

Mar. 1. a. Luc. 3. a.

Esa. 40. a. Ioan. 1. c. Mar. 1. a. Lu. 3. c.

ptizabantur ab eo in Iordane confitentibus peccata sua. Videns autem multos Phariseorum & Saduceorum venientes ad baptismum suum, dixit eis. Progenies viperarum quis demonstrabit vobis fugere a ventura ira. Facite ergo fructum dignum poenitentiae, & ne velitis dicere intra vos, patrem habemus Abraham, dico enim vobis, quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham, iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor quae non facit bonum fructum, excidetur, & in ignem mittetur. Ego quidem baptizo vos in aqua in poenitentiam: qui autem post me venturus est fortior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare. Ipse vos baptizabit in spiritu sancto, & igni. Cuius venturum labrum in manu sua, & permundabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suum. Paleas autem comburet igni inextinguibili. Tunc venit Iesus a Galilea in Iordanem, ad Ioannem ut baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum, dicens. Ego a te debeo baptizari, et

Mar. 1. b. Luc. 1. d.

tu venis ad me? Respondens autem Iesus dixit ei. Sine modo sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum. Baptizatus autem Iesus, confirmatus ascendit de aqua. Et ecce aperti sunt ei caeli: & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se. Et ecce vox de caelis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

Ad Literam.

IN diebus autem illis, venit Ioannes Baptista predicans, in deserto Iudaeae. In quibus diebus haec Ioannes praedicavit: num quando Bethlehemi ascendit in Nazareth, cum Iesus erat puer, an cum venit ex Aegypto in Nazareth? minime, sed cum iam esset Iesus triginta annorum, ut ait Luc. cap. 3. verum scripturae mos est, in diebus illis dicere, pro sequentibus quolibet tempore, manifestando solum, tempus illud, quo facta sunt quae narrare vult: quemadmodum nunc fecit evangelista, quae in medio sunt praetermissa. Sicut haec particula, tunc, non raro etiam ad superiora non refertur, sed ad tempus quo illa quae narratur fiet. Vnde Marc. 1. 3. Cum Christus absolvit ea, quae ad Hierusalem attinent, incipit de Antechristi adventu dicere: Tunc si quis vobis dixerit ecce illic. Agite poenitentiam &c. Hic est enim de

Luc. 3.

In diebus illis quid in sacra scriptura.

Tunc particula quid in sacra scriptura. Mar. 1. 3. cap.

quo dictum est per Esaiam Prophetam. &c. Solent sancti de se ipsis, quasi de alijs loqui. Sic Matheus dicit: inuenit hominem sedentem in teloneo. Sic Ioannes: hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his. Sic etiam dominus ait. Filius hominis non habet ubi reclinet caput suum. Ad huc ergo modum potuit Baptista. Cum dixisset, agite poenitentiam, de se ipso adiungere: hic est enim de quo dictum est per Esaiam: vox clamantis in deserto, &c. Ut post verba eius, Mathaeus ita narratione texat: ipse, ait, Ioannes, habebat vestimenta de pillis Camellorum, Vnde August. de consen. euang. cap. 1. 2. Et tractatu. 6. 1. in Ioannem. D. Augu.

Appropinquabit enim regnum caelorum. 1. Regnum, cuius Rex Christus est caelestis, & administratio spiritualis. Hoc regnum carnali regno opponitur. De multiplici acceptione huius nominis, regnum caelorum, dicemus infra cap. 13. explicando illud, quod Christus dixit discipulis suis. Vobis datum est nosse mysterium regni caelorum. Caeterum vitio librorum accidit, quod scriptum sit appropinquabit, cum sit in graeco: appropinquauit. Nisi dicas futurum positum pro praeterito. Vox clamantis in deserto. 1. clamaturus in deserto, dicit. Parate viam Domini. Ioannes autem dicebatur vox, quia ex se nihil dicebat nisi quae audierat a Deo. Lege quae annotauimus Luc. 3. in haec verba.

Parate viam Domini. Se ipsum paulo post exponit dicens: Facite fructus dignos poenitentiae. Parate (inquit) viam Domini, promptam, paratam expedite tamque reddite, qualem decet regia maiestatem. Sumpta metaphora a seruis ante dominum gradientibus, qui curant viam ipsi parare: ne cursitantium

gentium multitudine laedatur. Vocabulum Hebraeum. significat adeo illam, ornari, ac parari, vt oculis intuentium conspicua appareat, adeoque bene parati sint homines, vt qui cognouerint tantum regem venturum, viderintque viarum ornatum, iudicent tanto regi conuenire.

Parate. Vel expurgate. Sub lapidibus & luto viam per quam dominus est venturus. Repurgate animos vestros vt veniat ad vos Christus.

Rectas facite in solitudine. Solitudinem vocat propheta, animum in cultum verbo Dei. Hoc verbum, in solitudine, addit Esaias, quod in hoc loco non additur.

Rectas facite semitas eius. Via recta breuior faciliorque est. Date operam vt nihil sit obstaculo Christi aduentati, sed facilis breuisque sit accessus.

Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Habrahae. Casus in scriptura ambiguus esse solet. Spiritus sancto id ipsum prouidente, ad exercitium aut ad vtilitatem nostram. In hoc loco, Habrahae, datiuus casus est. Ibi vero suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiae suae. Israel accusatiuus casus est. Deus enim recordatus misericordiae suae suscepit Israelem puerum suum. Acto.

Acto. 1. a. autem cap. 1. Idem nomen datiuus est. Cum apostoli interrogauerunt. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israel &c. Item vbi apostolus ad Roman. 9. ait. Verbum consumans & abbrevians in aequitate.

Rom. 9. f. Verbum, est accusatiui casus: consumans autem, & abbrevians, nominatiui. Deus enim consumans & abbrevians est verbum suum, scilicet Christum vel doctrinam suam. Vnde

de subditur: quia verbum abbreviatum faciet dominus super terram. 2. Thimothe. 4. Ait idem apostolus. Erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed secundum sua desideria coaceruabunt sibi magistros, prurientes auribus. Prurientes, nominatiui casus est, & non accusatiui, vt ex graeca lingua constat, & ex interpretatione diui Ambrosij. Vult enim paulus, quod ipsi sanam doctrinam non sustinentes sed prurientes auribus, coaceruabunt sibi magistros. Titillantur enim, & prurunt auditu, vnde querunt qui scalpant aures voluptate orationis, non qui radant veritate. Hae omnis ambiguitas praedictorum locorum, tollitur ex graeco textu.

Qui post me venturus est fortior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare. Luc. 3. recitat Ioannem dixisse, vbi recitat Ioannem dixisse, vt nunciet fortior me, cuius non sum dignus corrigiam soluere calciamentorum eius. Vbi non in verbis solum, neq; in verborum ordine solum, sed in sententijs ipsis, videtur esse dissonantia inter Euangelistas. Aliud est enim calciamenta portare, aliud corrigiam soluere. Nulla tamen fuit dissonantia, nam officium Euangelistarum fuit, recitare nobis, non quae verba, & nomina, vel Christus, vel Apostolus vel Iudaei locuti sunt, sed quas res atq; sententias enuntiauerint. Quauis igitur oporteat: omnem falsitatem ab Euangelistis, procul abesse, non inde tamen consequens est, non potuisse absq; mendatio dicere aliqua, aliter quam ille dixit, de quo aliquid narrant. Qui diuerso narrant modo, diuerso verbo, ordine & numero, non aberrat a voluntate

2. Thi. 4. a.

Lu. 3.

Regula Concordantur Evangelista

Regula: Ambiguitas i sacra scriptura, ex casu esse solet. Luc. 1. d.

Acto. 1. a.

Rom. 9. f.

tates sententiae illius, de quo narrat. Quamobrem Ioannes si aliud intellexerit in eo quod dicitur: calciamenti corrigiam soluere, quid aliud existimandum est, quam Ioannem vtrumque dixisse, siue diuersis temporibus, siue contextim. Potuit enim sic dicere: Cuius non sum dignus corrigiam calciamentorum soluere, nec calciamenta portare. Si autem cum haec diceret, nihil aliud intendebat, quam excellentiam Christi & propriam suam humilitatem indicare: quodlibet horum dixerit, eandem sane sententiam tenuerunt euangelista, per calciamentorum commemorationem, metaphorica significatione exprimentes propriae indignitatis significationem, & Christi Iesu excellentiam ad eundem modum diuersis verbis eandem intimant sententiam, cum Math. in hoc ca. refert.

Infra. d. Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, & alij euangelista referunt dixisse patrem. Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

Conuetudo antiqua hebraeorum notanda. Ruth. 4. Cuius non sum dignus calciamenta portare. Notanda est consuetudo antiqua Hebraeorum, de qua habetur Ruth. cap. 4. Haec fuit consuetudo in Israel, in redemptione & commutatione ad firmandum negotium quodcunque: vt aliquis detraheret calciamentum suum daretque proximo suo &c. Itaque cum quis in alterius loco venerat, denudabat eius calciamentum. Cui consuetudini arrides Ioannes, ait: Non sum dignus vt portem eius calciamenta. Siue, non sum dignus, vt soluam corrigiam calciamentorum eius. Se indignum iudicans vt Christi annuntiator esset, sicut fuerunt Apostoli. Se etiam indignum iudicans, vt eius successor

esset in Ecclesia. Huic expositioni fauet druth mari super huac locum. Huic etiam astipulatur Ioannes de Christo loquens. Qui habet sponsam sponsus est. Vnde Gregor. homil. 7. in euangelia, ait. Mos apud veteres fuit, vt si quis eam, quae sibi competeret accipere uxorem, nollet, ille, ei calciamentum solueret, qui ad hanc sponsam iure propinquitatis veniret. Quid igitur inter homines Christus, nisi sanctae Ecclesiae sponsus apparuit? De quo ipse Ioannes, dicit. Qui habet sponsam sponsus est. Sed quia Ioannem homines, Christum esse putauerunt, quod idem Ioannes negat. Recte se indignum esse ad soluendum calciamenti corrigiam denuntiat. Ac si aperte dicat, ego redemptoris nostri vestigia denudare non valeo, quia sponsum nomen mihi in merito non usurpo. Haec Gregor. Vide etiam Hier. Math. 3. de hac consuetudine meminit Iosephus lib. 4. antiq. c. 6. Vide huius mysterij figuram in glo. Ruth. cap. 3. & 4. Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne. Hebra. pro abluit vos a peccatis dato vobis Spiritu sancto igne purgante & inflammante.

Cuius ventilabrum in manu ipsius. Ita habet textus Graecus, & est Hebraismus altero relativo redundante, cuius in manu ventilabrum est, transferunt alij. Sic in psalmo. 117. Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo. Genes. 2. de ligno quod est in paradiso, Non comedas ex eo. Redundat vtrobius alterum relatiuorum.

Sic enim nos decet implere omnem iniustitiam. Vel quidquid praecipit patet.

Et vidit spiritum Dei. S. Ioannes vidit

D. Greg. hom. 7. in euangelia.

Ps. 117.

Gen. 2.

dit sanctissimum descendente sicut columbam.

Et ecce vox de caelo dicens. Participium pro verbo dicebat Heb.

Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui. Vel unice dilectus, in quo placatus sum. Vide quae annotauimus supra, in illa verba, qui post me venturus est fortior me est, cuius non sum dignus calciamenta portare.

In quo mihi bene complacui. Non dixit

Rupertus Nota.

in quo mihi bene complacui, ne putet (inquit Rupertus) hoc solum placere illi, quod inciperet mundum saluare in illo, quatinus hoc opus magna laudis fuit. Sed in quo (inquit) mihi complacui. Contestans quod ille sit, per quem cum faceret omnia complacebat sibi per singula: bonus opera

Prou. 8. c.

rius videndo quod esset bonum. Quando enim Deus praeparabat caelos aderat haec sapientia modo incarnata: quando certa lege & Gyro Ballabat abyssos, cum eo erat cuncta componens; & delectabatur per singulos dies ludens coram eo. Per singulos dies ludebat ista sapientia, & per singulos ludos videns & delectatus dicebat: quia bonum est. In ista ergo sapientia tunc temporis, rerum omnium artifex multum sibi complacebat, quod hodie voce sua declarauit dicens. Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene complacui.

Rup. 1. in Ge. c. 18

Hac ex Ruperto.

Ad mores. Ca. 3.

Concionatoris est, se moribus audientium accommodare.

Veniit Ioannes in deserto. Praedicaturus Hebraeis eorum ingenio ac moribus sese accommodauit: qui locorum temporumque rationes prospiciebant. Multum refert, ut scias illis,

quos doces, applaudere: ut gratior sit doctrina.

Vox clamantis. Late patere euangelium citissime aduentare, in foribus que adesse, adireque usque ad gentes surdas offendit suo clamore Ioannes. Siquidem iam astat vox, obius tibi paruo negotio ille erit, cuius vox iam auditur. Habes signum, quo ad Christum nullo errore, confugas, nempe praedicationem poenitentiae. Hac enim ad Christum conuolabis, nullo labore alio.

Parate viam domini. Non dicit parate vias vestras, sed parate viam domini. Viae nostrae sunt peccata. Viae domini virtutes. Ideo ait Deus per Esaiam: non enim viae vestrae viae meae. Via domini est, quae ducit ad Betlemes, hoc est, ad domum solis, per quam eunt vaccae, legem Dei secum ferentes. De illa, inquiunt damnati, ut in libro sapientiae scriptura commemorat. Errauimus a via veritatis. Hominum autem via est ea, quae ducit a Hierosolyma ad Hierico. De qua dicunt qui in inferno cruciatur: lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, ambulauimus vias difficiles. Haec est via de qua ait Salomon in pro uerbis. Via impiorum tenebrosa, nesciunt ubi corruant. Et in ecclesiastico ita scriptum legimus. Via peccantium complantata est lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebrae, & poenae. Relinquamus igitur vias nostras, nos ad aeternos cruciatus ducentes, & viam domini paremus, cum que ad nos venientem recipiamus. In libro Gen. est memoriae proditum, clamaesse praconem, ut oes coram Ioseph genua flecterent, eumque terrae gubernatorem esse cognoscerent. Quis

Viae nostrae peccata sunt: viae autem domini virtutes. Ideo ait Deus per Esaiam: non enim viae vestrae viae meae. Via domini est, quae ducit ad Betlemes, hoc est, ad domum solis, per quam eunt vaccae, legem Dei secum ferentes. De illa, inquiunt damnati, ut in libro sapientiae scriptura commemorat. Errauimus a via veritatis. Hominum autem via est ea, quae ducit a Hierosolyma ad Hierico. De qua dicunt qui in inferno cruciatur: lassati sumus in via iniquitatis, & perditionis, ambulauimus vias difficiles. Haec est via de qua ait Salomon in pro uerbis. Via impiorum tenebrosa, nesciunt ubi corruant. Et in ecclesiastico ita scriptum legimus. Via peccantium complantata est lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebrae, & poenae. Relinquamus igitur vias nostras, nos ad aeternos cruciatus ducentes, & viam domini paremus, cum que ad nos venientem recipiamus. In libro Gen. est memoriae proditum, clamaesse praconem, ut oes coram Ioseph genua flecterent, eumque terrae gubernatorem esse cognoscerent. Quis

Sap. 5. 2 Ibidem.

Pro. 4. Eccl. 21.

Gen. 41. Figura.

est hic Ioseph qui quarens fratres suos, fuit venditus & acerbis iniurijs affectus, nisi Christus Deus noster, mundi seruator & rector: Quis est hic praeco qui praebat & clamabat, ut eum agnoscerent & reciperent, nisi iste Ioannes baptista, iste gloriosus & admirandus praecursor & praeco, qui clamat hodie ut viam Christo pararent, eumque verum Dei agnum mundi peccata tollentem intelligerent, esseque mundi creatorem & restauratorem nequaquam dubitarent.

Ipsae autem Ioannes habebat vestimenta de pillis camellorum. Re ipsa ostendens poenitentiam & frugalitatem concionatoribus & viribus christianis maxime necessariam. Addimit enim & libertatem indicendo, & auctoritatem, luxus & intemperantia. Quae secum affert comitem libidinem & avaritiam. Quis non horret istum insuetum hominem, facie incultum, hispida veste, neglecto capillo, vultu nubilo, siti & fame in eremo confectum, poenitentiae indicia praeferentem? Quis suorum scelerum recordatione doloribus non afficiatur, tanta austeritatis poenitentiaeque insignia, Ioanne homine sancto conspiciens?

Progenies viperarum. Docet hic locus homines impios non homines esse appellandos, sed feras. Ea enim scelera concipiunt, ut bruta animalia, feritate, stoliditate, & maleficio superent. Populum iudaicum comparauit Balaam propheta leonibus. Ecce (inquit) populus ut leona confurget, & quasi leo erigetur. Et Ioannes in hoc loco viperis. Herodem propter malitiam appellauit Christus vulpem. Luc. 13. Libidini deditos vocat Hieremias equos amatores.

impij non homines, sed ferae sunt appellandi.

Nu. 23. d

Luc. 13. Hier. 5. b

Voluptuosi appellantur porci, imprudentes vero canes. Nolite (inquit Christus) dare sanctum canibus, nec mittatis margaritas vestras ante porcos. Merito ergo Christus per Esaiam dicebat: quia veni & non erat vir. Venit. n. ad homines. Et non erant homines. Inuenit feras quae eum innocente agnum lacerauerunt. In propria venit, ut ait Ioannes, & sui eum non receperunt. Venit enim & non erat vir. Non immerito Diogenes philosophus, lucerna quadam, meridie plateam perlustrans. Interrogatus quid quaereret, respondit, hominem. Quoniam quos videbat, non homines esse iudicabat. Quot ciuitates sunt hominibus plena, qui homines dici minime merentur? Pro re magna inquit D. Luc. esse Hierosolymae quaedam hominem: Homo (inquit) erat in Hierusalem cui nomen erat Simeon. Appellat igitur Baptista in hoc loco iudeos, progenies viperarum, eo quod sicut illae, deuorantes matres suas nascantur, similiter & illi, patres, hoc est, magistros & prophetas occiderunt. Tradunt enim de hoc animali, quod matrem suam deuoret, & sic nascatur: alij tamen hoc negant, inter quos est Aris. Quare dicendum est, quod loquitur Baptista aut iuxta vulgi opinionem, aut eos viperas vocat, ob natiuam malignitatem eorum, de quibus dici potest: errauerunt ab utero.

Infr. 7.

Esai. 50.

Ioan. 1.

Diogen.

Luc. 2.

Videns autem multos phariseorum dixit eis: progenies viperarum. Venenosum hominum genus, reipublicaeque infestissimum, ut viperarum, fidei sancti. Reperies nostra hac tepestate quam plurimos qui cum auctoritate sibi parare intendant, vel sanctitatis nomine

Sanctitas fidei perniciosa est.

mine ficto fingunt humilitatem: dicentes se esse peccatores, cum nihil minus de se sentiant, similes istis pharisæis, qui deposita specie fictæ sanctitatis, peccatorum imaginem amplectabantur. Ad quos Ioannes ait, progenies viperarum quis demonstrabit vobis fugere à ventura ira? Quasi diceret: Vnde didicistis fugere à ventura ira, vt deposita specie vestræ religionis, iniquorum hominum percutientium pectora sua, & ad baptismum venientium, similitudinem & habitum induas? Quænam hæc noua humilitas? Difficile adduces, sis licet orator, huiusmodi homines ad sui cognitionem: quam fructum dignum poenitentiae vocat Ioannes in hoc loco.

Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahamæ. Sūt qui suo solo gaudent statu, & eū viuendi modū absolutum credunt, quem ipsi sequuntur. Homines sui capitis amatores. Non enim est Deus astrictus carni, sed in Isaac, secundum promissionem filio, vocabitur semen. Cuique generi, statui, nationi, locus est veniendi ad Deū. Sunt qui solū maximè fidant vel huic monachismo cui nati sunt, vel alio viuendi generi, quod sunt professi. Præstat monachismus, si adsit interna fides. Nec lactandum est Habrahæ genus, si non adsit fides, nec contemnendum quemlibet vel infinitum, modo adsit fides. Attēdite ait Esai. ad Petrá, vnde excisistis, & ad cauernam laci vnde præcisistis. Attendite ad Abraham patrem vestrum: ac si dicat, Mea gratia actum est cum Abraham tam magnificè & splendide, & qui potuit vocare Abraham, poterit modo quos velit etiam vocare. Aduerte quam simus in Dei manu, quamq; nostra sanctitas ex Dei beneplacito pendeat, cū ex quauis hominū sorte, poterit deus

suscitare filios, qui magis referant Abraham, quàm ficti religiosi: qui suo solo gaudent statu: quales erant pharisæi isti, qui maximè gloriabantur, quod patrem habuissent Abraham.

Per mundabit aream suam & congregabit triticum in horreum, paleas autem &c. Per aream mundum, per horreum cælum, per triticum iusti, per paleas vero, & glumas & quisquillas, iniqui significabantur. Nam quemadmodum triticum quod est in horreum recondendum, prius à bobus trituratur, vt ab eo excutiatur palea, & ipsum purum remaneat, sic viri iusti in hoc mundo varijs afflictionibus teruntur, multisque calamitatibus oppressi à bobus, hoc est, ab iniquis conculcantur, vt sic mūdi ac purificati, nudi à paleis, hoc est, ab eisde sceleratis hominibus, in horrea Christi, hoc est, in cœlestes mansiones reconditi, diuina visione in æternum fruuntur. Et quemadmodum palea & arista, triticique tegumenta, granum opprimunt, & vndique constringunt, sic impius virum iustum vndique affligit. Sed vt quo arctius palea & arista granum comprimunt, eo maiori custodia ab auium morfu tuentur, sic quanto maiores calamitates infert impius virtute præstantibus, tanto eos clariores reddit: & ad importunas aues, hoc est, ad malas cogitationes arcendas munitiores.

Sunt igitur iniqui iustis adiumento, nō enim Deus homines crearet quos impios futuros præscisset, nisi pariter eos fuisse viris iustis vtilitati nosset. Nihil est enim ad laudem illustrius, quàm calamitas ipsa. Hæc nāq; solet virorum iustorum nomen ad immortalem memoriam propagare, atq; ita vt D. ait August. lib. 11. de Ciuit. Dei. Mundi ordinem Deus tanquam pulcherimum carmen ex quibusdam anthi

Area mundus horreum cælum triticum iusti paleas iniqui sunt.

Iniqui sunt adiumento iustis.

D. August.

tithetis honestauit: est autē Antitheton, contra positum, ita appellatur figura ea, qua contraria contrarijs opponuntur, vt apud Ouidium frigida pugnabant calidis humentia siccis. Xenophon ille, cuius voce, quasi musas locutas ferunt, qui, teste Volaterrano, dictus est musa Attica, ob eloquentiæ dulcedinem & suauitatem, in suo cœconomico, inter opes & diuitias connumerat homines sceleratos, & ait: nobis eos esse adiumento, si illis vti sciverimus. Et Plutarchus librū edidit, de vtilitate quam quis potest ex inimicis comparare.

Sine modo. Certant viri illustres de humilitate. Pia altercatio, & quam vti nam semper haberemus.

Aperi sunt cœli. Quibus per baptismum comunicatur columbinus spiritus aperiuntur cœli, hoc est, illucet illis clara de diuinis rebus notitia, certa aperta que de Deo fiducia & persuasio, qua, Deum sibi astantem credunt in omnibus. Fitque illis vox de cœlis, qua diuino illabente spiritu, filiorum Dei fiduciam, animum & amorem concipiunt.

Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene cōplacuit. Gen. c. 2. ait Moyse cōpleuitque Deus die. 7. opus suum, & requieuit die. 7. Per hūc diem. 7. quidam intelligunt filium Dei, qui splendor est paternæ gloriæ, lux lucis, & fons æternæ luminis, dies dierum illuminaans, sol ipse verus non factus, sed omnem diem efficiens. In hoc die cōpleuit Deus opus suum, omnia enim per ipsum facta sunt. In hoc die potissimum & spiritali quodam modo requiescit Deus. Habitat quidem in nobis etiā Deus. Sed oportet vt sibi met prius in nobis mansionem faciat. Nul lus enim angelorum, vel hominum,

aliter nisi per operosam ipsius gratiā habitationi eius fit idoneus. At verò hunc solum diem. 1. Vnicum filium suum sicut non creauit, sed genuit: sic nec accidentaliter dono bonum fecit, sed essentialiter bonitate bonum semper habuit: solusque hic est, in quo iustificatio nihil omnino laborauit aut perfectum eius expectando potentiam aliquando habuit. Ad creandos angelos & homines sapientiæ suæ impensas contulit id est propter illos saluandos siue discernendos, misericordiam & iudicium hinc & in magnis impedijs ædificauit, vt totus miretur orbis, & vniuersa iā dudum magnificet curia cœli. In isto solo nihil vnquam fuit quod resisteret ei, siue illi in sinu eius pausauit, siue militaturos iussu eius nam nostræ carnis induit. Igitur hic vnus est, in quo Deus requieuit, iuxta hoc quā modo ait: in quo mihi cōplacuit, & pro quāto nos huic conformamur, pro tanto etiam super nos requiescit. Hic est verus ille Ioseph, quem pater hodie exaltauit, dicens: hic est filius meus dilectus &c. quem stolla bis syna, hoc est, innocentia, induit: & cui torquem aureum, hoc est, connectionem virtutū contulit, quem præposuit toti ægypto, dando ei omne iudicium. Qui electus est, vt senes eius doceret: ipsum (inquit) audite.

Jesus ieiunat, Tentatur, vocat piscatores, & curat languores.

Caput Quartum.

Tunc Iesus ductus est in desertum à spiritu, vt tentaretur
G 5 à dia-

Heb. 11. d nō est quare quis de suo statu gloriatur si fidem & charitatem non habet.

Esai. 51. a

Figura. Gen. 41.

Pf. 104. c.

à diabolo. Et cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurit. Et accedens tentator, dixit ei. Si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant. Qui respondens dixit: scriptum est non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam civitatem, & statuit eum super pinaculum templi, & dixit ei. Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim: quia angelis suis mandavit de te: & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Iesus: rursum scriptum est, non tētabis dominum Deum tuum. Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei. Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraveris me. Tunc dicit ei Iesus. Vade Satana: scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. Tunc reliquit eum diabolus: & ecce angeli accesserunt & ministrabant ei. Cum autem audisset Iesus quod Ioannes traditus esset, secessit in Galileam: et relicta civitate Nazareth

Deut. 8. a
Mar. 1. b
Luc. 4. a.

Psa. 90. c.

Deu. 6. c.

Deut. 5. c.
Le. 11.

venit, & habitavit in civitate Capharnaïmaritima, in finibus Zabulon & Nepthalim, ut adimpleretur quod dictum est per Isaiam prophetam, terra Zabulon & terra Nepthalim viam a maristrans Iordanem Galilee gentium: populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: & sedentibus in regione umbrae mortis, lux orta est eis. Ex inde cepit Iesus predicare, & dicere, poenitentiam agite appropinquet enim regnum cælorum. Ambulans autem Iesus iuxta mare Galilee, vidit duos fratres, Simonem qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare (erant enim piscatores) & ait illis: Venite post me & faciam vos fieri pisces hominum. At illi continuo relicti retibus secuti sunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Iacobum Zebedei, & Ioannem fratrem eius in navi cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua: & vocabit eos. Illi autem statim relicti retibus, & patre, secuti sunt eum. Et circumibat Iesus totam Galileam docens in Synagogis eorum, & predicans Evangelium regni: & sanans

Mar. 1. c.
Luc. 4. e.
Ioa. 4. f.
Isai. 9. a.
Viam.
Galilee.
Sedebat.

appropinquet.

Mar. 1. e.
Luc. 5. a.

om-

Fama.

omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio eius in totam Syriam: & obtulerunt ei omnes male habentes, varijs languoribus & tormētis comprehensos, & qui dæmoniâ habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curavit eos: & secuta sunt eum turba multa de Galilea, & Decapoli, & de Hierosolymis, & de Iudæa, & de trans Iordanem.

Caput Quartum.
Ad Literam.

Inc ductus est Iesus à Spiritu. Vbicunque (Authore Hieronymo Micheæ 2.) Spiritus, in scripturis sine additamento ponitur Spiritus sanctus intelligitur. Ad Galatas. 5. & 6. Fructus autem Spiritus charitas & gaudium. Et si spiritu vivimus spiritu & ambulamus. Ad Romanos. octavo. Si autem spiritu facta carnis mortificaveritis &c. In veteri testamento multa sunt huius regulæ exempla. Esaias. 42. Dans flatum populo qui est in terra, & spiritum his qui calcant eam, idest, Spiritum sanctum terrena cõculcantibus. Micheæ. 2. Utinam non essem vir habes spiritum, & mendatium potius loquerer. Rursus in nouo testamento. 1. 10. 3. Quod natum est ex spiritu spiritus est. Itē spiritus est qui vivificat, caro non prodest qui quā, verba quæ ego locutus sum

Spiritus g. significat in sacra scriptura.

Galt. 5. & 6.

Rom. c. 8.

Isa. 4. 2. a

Micheas. 2. c.

Ioa. 3. v.

Ioa. 6. g.

vobis, spiritus & vita sunt. Et in hoc loco: tunc ductus est Iesus à spiritu. Hæc tamen regula intelligenda est cõsideratione habita ad qualitatem scripturæ; & ad antecedentia & sequentia. Nam & quibusdam in locis, spiritus absolute positus, non spiritum sanctum, sed aut spiritum Dei malum, aut animam, aut flatum seu impulsum divini spiritus, significatur. Pro spiritu malo cum dicitur. Luca. 10. In hoc nolite gaudere; quia spiritus subiiciuntur vobis. Pro anima cum euangelista ait: Iesus emisit spiritum. Sic de puella resuscitata dicitur: reuerius est spiritus eius. Psalm. 54. Saluum me fecit a pusillanimitate spiritus idest, a pusillanimitate animi mei. Psa. 77. Spus vides & non redies. Mather. 26. Spus qui de proptus est caro autem infirma. Vbi spiritus non pro animo hominis cuiuslibet accipitur, sed pro spiritu hominis credentis, quem inhabitat spiritus sanctus. Quales erant spiritus Apostolorum. Omnium caro infirma, sed non omnibus spiritus proptus. Christus non ad eos tunc, sed ad apostolos loquebatur. Tanquam dicat: spiritus quidem vester promptus est, sed caro est infirma. Alij putant in hoc loco spiritus pro spiritu maligno accipi, ut suo loco dicemus. In eo etiam quod dicitur tres sunt qui testimoniū dant in terra, spiritus, aqua & sanguis. Spiritus pro spiritu creato accipitur: qui emissus à Christo in cruce, testimonium dedit in terra cum esse verum hominem. Aliquando etiam spiritus absolute positus, ventum significat. Psalm. 47. in spiritu vehemēti contētes naues Tharsis. Et psalmo. 10. spiritus procellarum. Sic etiam accipi potest in eo loco: qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrum psal. 103. ventum enim & ignem an-

Luca. 10. d.

Ioa. 19. f.

Luca. 8. g.

Psa. 54.

Psa. 77.

Inf. 26. d.

1. Ioa. 5. b.

Psa. 74.

Psal. 10.

Psa. 103.

Ioann. 3. a angelos & ministros facit. Deus Ioannis. Spiritus ubi vult spirat. Spiritus iuxta Chryso. Cirili, & Theophi. sententiam pro vcto accipitur: vt ex huius efficacissimi flatus impetu cognoscas efficaciam diuini spiritus. Pro operatione: impetu, inspiratione, impulsu, seu effectu spiritus: siue boni siue mali, multis in locis accipitur spiritus. veluti cum ait apostolus, id est, ad Corinthios. 14. amulatores spiritus. Sic & in scripturis appellatur impijs immissus spiritus vertiginis, spiritus erroris, spiritus Zelotypia. Sic spiritum huius mundi, theophylatus exponit humanam sapientiam, secundum quam existimant philosophi huius mundi, omnia esse stulta, quae proba- ri ratione non possunt: nolentes admittere quicquam per se: aestima- tes sibi sufficere ad iustitiam, legem naturalem. Ad hunc modum exponit Hieronymus ad heb. 1. q. 12. illu locum Pauli. 1. Thessalo. 5. spiritum nolite extinguere. Et quod infra ait: integer spiritus vester, & anima, & corpus, in quo quae relata in aduentu domini nostri Iesu Christi seruetur. Nostro enim vitio, aut virtute, acceditur aut extinguitur in nobis, Spiritus sancti gratia. Non erit tamen absonus intellectus, si in hoc loco nomine spiritus, intelligamus Spiritum sanctum, qui tunc dicitur extingui aut conseruari in nobis, quum illum repellimus aut intuitamus. Veru est tamen quod Augustinus in libro ad Victorem Vincentium ait. Apostolus hoc in loco spiritum non ipsam animam, sed aliquid eius vocat, hoc est, ipsam lumen rationis internae, qua ratiocinamur, intelligimus, & sapimus: quemadmodum & illic accipi potest: caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Vnde anima est tan-

quam in medio constituta, inter lucum spiritum & carnem, seu carnis appetitum. Quemadmodum & in medio constituitur inter Spiritum sanctum suggerentem ad ea quae Dei sunt: & carnem inuitantem ad ea quae mundi sunt. *Et cum ieiunasset quadraginta diebus & noctibus.* Quadragesima ieiunium ad ecclesiae utilitatem non Christus, sed apostoli Spiritu sancto suggerente ediderunt. Quod licet Hieronymus in secundum Ionae capitulum, Ambrosius concilio trigesimo sexto. Chryso. homilia prima in Genesim, ad Christum authorem referre videantur, at re vera vt equidem sentio apostolicum institutum fuit. Quod tamen Christo assignatur, vel quia ad Christi ieiunantis exemplum ab apostolis institutum est, vel quia apostolica edicta Christi esse censentur, qui per apostolos ecclesiae loquebatur: atq; adeo per Spiritum sanctum apostolis: iuxta illud quod Ioannis capite decimo sexto scriptum est, adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem, non enim loquetur a semetipso, sed quaecumque audiet loquetur: quia de meo accipiet & annuntiabit vobis. Vi. Hieronymum ad Marcellam aduersus Montanum. Qui non obscure tradit quadragessimam nos secundum traditionem Apostolorum ieiunare. Nos (inquit) vnam quadragessimam secundum traditionem apostolorum, toto anno tempore nobis congruo ieiunamus. *Et filius Dei es dic: vt lapides isti panes fiant.* Docet Rupertus libro. 12. De victoria verbi Dei: capi. 3. & 4. Christum a diabolo esse cognitum ab incubilibus, tentatum tamen non vt cognoscere

Quadragesima ab apostolis instituta.

Ioan. 16

Rupertus

Notanda superbia diaboli. 2. Thef. 2

Luc. 10.

Esa. 14. d

nosceretur, sed vt corrumperetur. Tanta enim est diaboli praesumptio, tanta eius temeritas, tamque incredibilis audacia, vt non solum se extollat supra omne quod dicitur Deus, & colitur vt Paulus ait: sed conatus fuerit hodie Deum tentando corrumpere, sibi que similem facere. Horrendum quidem auditu hoc est, sed adhuc in deterius processit, dicendo tandem, haec omnia tibi dabo si cadens adoraues me. Sed ais: quo modo per hoc sibi similem faceret dicentem, vt lapides illi panes fierent? videlicet quia & qui mendaciter dicit de se ipso quod non est, & qui iactanter monstrat de se ipso quod est, similes sibi sunt, testate ipso domino qui discipulis dicentibus: domine & daemonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Quod vtique verum erat: statim tam fortiter quam suauiter tetigit eos, dicens. Videbam satanam sicut fulgur de caelo cadente. Quo innuit multos ex eis ad similitudinem satanae propter vanitatem carnosos, vel retro abituros. Porro diabolus mendaciter de semetipso, Et in caelo dixit, & in terra nunc vsque contendit dicere quod non est. Scilicet quod sit Deus. Dominus autem filius Dei erat, & est. Sed vt hoc illi miraculis demonstraret, nulla esset causa, nisi iactantia aut vanagloria. Numquid illum diabolus adoraret, vt saluus fieret, si apud illum, filium Dei se esse taliter comprobaret? igitur miranda diaboli praesumptio qui non contentus dixisse olim, ero similis altissimo, similem sibi altissimum nisus est facere tentando. De hoc quod in deterius proficiens praecipitium suavit, & inde sibi quoque illum subternere tentando, suadendo, vt se adoraret, miretur qui potest, & animaduertat, quia vere magnum diaboli iudicium est. Haec ex Ruperto.

Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Id est, in omni realia, qua volet Deus illuminari. Hebra. Sic Esaias capite. 39. Non fuit verbum quod non ostenderet ei Ezechias. *Scriptum est.* Hinc disces quam vera sit Tertuliani sententia, qua monet, vt aduersus haereticos magis traditionibus, quam scripturis disseramus. Scripturae enim in varios sensus facile trahuntur: traditiones non item. Nemo haereticorum est, vt Hilarius ad Constantinum Augustum tradit, qui se non secundum scripturas praedicare ea quibus blasphematur, metiatur. Omnes scripturae sine sensu loquuntur. Et Irenaeus libro primo, capite primo, haeretici (inquit) scripturis nituntur sua dogmata confirmare: ne sine teste esse videantur, sed deformant eloquia Dei, atque ex figura hominis, vulpis aut vrsi figuram reddunt, haecenus ille. Faciunt porro haeretici, quod patrem suum fecisse vident, vt Vincencius Lirinensis eleganter ait, & authoris sui callida machinamenta sectantur. Nam quid ille non faciet miscellis hominibus, qui ipsum dominum magestatis, scripturarum testimonijs adpetiuit? Si filius inquit Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim &c. Cum haereticis igitur agendum est, aut alio testimonio scripturae, aut traditionibus a maioribus acceptis, quae sensum scripturarum explicant, aut conciliorum definitionibus, aut omnium patrum consensu. Hoc enim modo, verus habetur sensus scripturae. *Terra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Iordanem.* Graecis accusandi casus est. Odon thalasses, id est, viam maris. Quasi diceret: vergens ad mare vltra Iordanem, siue versus mare, nam via maris, hebraismusest. Vnde subaudi-

Esa. 39.

Tertulianus.

Hilarius.

Irenaeus.

Vincencius Lirinensis.

Quo modo cum haereticis certandum.

Gen. 49.

diēda est præpositio, iuxta, hoc est, iuxta viā maris. Gen. 49. ait Jacob. Neptalim ceruus emissus, & dans eloquia pulchritudinis. Hoc impletum est in Christo, qui in terra Zabulon, & Neptalim incepit prædicare. & inde euangelium eius quasi ceruus emissus totā terram velocissime peruolauit. Vnde sequitur. Dans eloquia pulchritudinis, Quid enim pulchrius & iocūdius euangelio Christi?

Iuxta Mare Galilææ, prædicans Euangelium regni. Euangelium, id est, faustū nuntium: quod nulla tristitia nuntiet. Regni, dicit: nec fas est dicere cuius, cū illud solum dici mereatur regnū, ybi solum viuere regnare est: cætera tanto nomine non sunt digna. Commentitia enim & vmbra sunt regna.

Caput. 4. Ad mores.

Vnc ductus est Iesus, vt tentaretur a diabolo. Genes. 22.

Gen. 22. a.

dicitur. Quæ postquā gesta sunt, tentauit Deus Abrahamā, quid est (ait Iob)

Iob. 8.

Homo quia magnificas eum, aut quid apponis erga eum cor tuum? vihtas eum diluculo, & subito probas illum.

Omnibus rimēda est tentatio, & maxime pijs hominibus, et Deo magis familiaribus. Cap. 3.

Licet enim omnibus hominibus timenda tentatio sit, illis tamen maxime, qui ab eo extolluntur, aut illi familiares sunt, Cū enim Christus præ clara suæ laudis audiret à patre encomia, hic (inquit) est filius meus dilectus, in quo michi bene complacui: statim in desertum post hæc, ductus est, vt à diabolo tētaretur. Similiter diabolus cum gesta præclara sancti Iob audiret à domino, quod illi similis in terra nō esset: quod esset simplex & rectus: statim à domino impetrata licentia, eū in varias induxit tentationes. Sic san-

Iob. 1. & 2.

ctum Habraham postquam dominus tot præclara concesserat, quæ in præcedentibus capitibus enarrantur, grauiissima eius animum tentauit & pulsauit tentatione. Vbi tu aduerte: distributas à domino tentationes, secundum eorum qui tentantur vires. Quia enim nouerat, neminem nisi Christum victorem euasurum, ex præsentata mūdi monarchia: eum solum voluit illa tentari. Similiter de dignitate Messie qua solum Ioannem tentari voluit: quia solum nouerat eam refutaturū. Sic etiam quia nullum aut rarum inueniret, qui tam constanti animo ex filio holocaustū faceret, quem admodum sanctus Habraham, ideo eum solum voluit hoc velut ariete pulsare.

Distribuntur tentationes à Deo secundum eorum qui tentantur vires.

Tunc ductus est Iesus in desertum? &c.

Ante quam accessisset tentator, Christus fugit seculum, ieiunat, orat, quia vt diuus Gregorius ait, quodlibet certamen exuperat, qui mentem certamini ante certamē parat. Qui hijs armis munitus est, terribilis est dæmonibus vt castrorum acies ordinata.

D. Greg.

Ductus est à spiritu. Magna opera & quæ nostrum captum videntur excedere, incipienda non sunt: nisi spiritus sancti instinctu. Illi enim sunt filij Dei (vt Paulus ait) qui spiritu Dei aguntur.

Can. 6. d. Opa quæ captū nostrum excedunt, instinctu spiritus sancti incipienda sunt. Roma. 8.

Tunc ductus est Iesus à spiritu. Sic christianus qui gratiam baptismatis habet à spiritu sancto regitur. Hij autē quos spiritus sanctus regit, & ducit: mundum contemnunt, carnem domāt, dæmoni, scripturis sanctis, tanquam armatura Dei muniti, fortiter resistunt, exemplo Christi, qui post baptismum in desertū à spiritu sancto agitur: vbi carnē ieiunij & inediā domauit, atq; tenebrarum principem deuicit.

Iust. à spiritu sancto regitur.

Vt tentaretur a diabolo. Non est nobis colluctatio aduersus carnē & sanguinem,

Ephe. 6. b. Videlocū

1. Pe. 5. b

Ad regnū cælestium, nō peruenitur abiquo labore & iētatione.

Ephe. 6.

1. Pe. 5.

Eccl. 2.

A Ro. 14.

Exe 7. Figura.

nem, vt Paulus ait: sed contra spiritua lia nequitia in caelestibus. Non igitur secordes & somnolentissimus, sed vigilemus: nam aduersarius noster diabolus, tanquā leo rugiēs, circuit quærens quem deuoret. Accipiamus igitur armaturam Dei, hoc est, ieiunium orationum, & scripturam: vt illi possimus resistere exemplo Christi.

Vt tentaretur a diabolo. Hinc discamus nos ad regnū cælorum peruenire nō posse, abique labore atque tentatione. Idcirco intelligens apostolus aiebat, In epist. ad Ephe. Induite vos armaturam Dei, vt possitis stare aduersus insidias diaboli, quia non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinē: Sed aduersus principes, & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum. Et D. Pe. in sua prima ca. Sobrii estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens, circuit quærens quem deuoret. Sic velim tibi persuadeas, te esse tentationibus oppugnandum, cum primum ad cælum aspiraueris, Deoq; seruire contenderis. Vnde ait Ecclesiasticus: fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuā ad tentationē. Christus Deus noster, caput nostrū, dux noster, ac exemplar, statim post baptis. nū, vt in hoc loco vides, ductus est in desertum à spiritu vt tentaretur à diabolo. Et per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei, vt dicebāt Christi Apostoli. Nunquam tam durē fuerunt à Pharaone filij Israelis oppressi, quā cum Aegyptum relinquere conarentur. Eodem modo tunc nos dæmō fortius tentat, cum mundi dolos, vanitates, voluptates, & flagitia fugere decernimus. Cum Christus eieceret quodā dæmoniuni ab homine ab eo possessio, exijt ab eo exclamans, & multum dis-

cerpens eum: vt euangelica narrat historia. Cum homo ille vellet à cœno ne separari, tunc ab eo grauius premebatur. Et licet diabolus nos interdum non tentet, ne illi vnquam fidamus, tamen si videamur in trāquillitate vitæ degere. Hoc considerans diuus Hieronimus ad Eliodorum scribebat: Erras frater, Erras, si putas vnquam christianū pericutionem non pati. Tunc maxime oppugnaris, si te oppugnari nescis. Tranquillitas hæc, tempestas est. Hinc sanctus ille Iob. Militia, inquit est vita hominis super terram. Et paulus: arma, inquit, militiae nostræ non carnalia sunt, sed potentia Deo ad destructionem munitionum. His armis muniti superamus dæmonum tentationes, & victoriæ coronam adipiscimur. Ita enim d. Iacobus ait: beatus vir qui suffert tentationē, quoniam quū probatus fuerit, accipiet coronam vitæ. Hæc est corona illa de qua David dixerat: posuisti domine super caput eius coronam de lapide præioso. Eam vocat Pau. coronā vitæ, & Petrus immarcescibilem coronam gloriæ. Diuus Cyprianus ait: semel vincit: qui statim patitur, at qui manens semper in pœnis & tentationibus cōgreditur cum dolore, nec vincitur, quotidie coronatur. Hæc ille. Quoties dæmonis, aut mundi, aut carnis tentationes vincimus, toties à Deo corona victoriæ exornamur. Et quanto quis iustior est tanto grauius aliquando tentatur. Vt fragilis paries facile ruit, & quacunq; machina euertitur: sed fortissimus murus, seu arx munitissima fortiter resistit, & opus est hostibus machinas bellicas adhibere, & mænia illa validissimis tormentis, saxa, tela, globos ferreos, & plumbeos iaculantibus torquere, & fortiter concutere: sic diabolus homines fragiles parumq; in virtute

Mar. 9.

Hieronimus ad Eliodorum

Iob. 7.

2. Co. 10.

Iacob. 1.

Psal. 10.

2. Tim. 4.

1. Pe. 5.

Cyprianus

Similia.

te

te constantes quacunq; tētatione euer-
tit, ad superandos viros iustitia & cha-
ritate munitos, & firmitate ac constā-
tia sectos, varijs vtitur artificijs & for-
tissimis tētationibus. Quem non tē-
tabit, si Christum verum Deum ten-
tare constituit? Vnde Paul. in epistol.
ad Heb. ait: non habemus Pontifem,
qui non possit compati infirmitati-
bus nostris, tentatum autē per omnia
pro similitudine absq; peccato. Ne exi-
stimes eos esse à Deo de relictos qui
tētatione exercentur. Pater duos ha-
bens filios, alterū virtutis studiosum,
viribus corporum robustū, & animi
fortitudine præstantem, alterum de-
prauatum ingenio, deditum delicijs,
imbecillum, & parui animi. Primum
mittit ad bellum, & periculis exponit
vt se laboribus exerccat, alteri indul-
get, secundas res facile concedit, domi-
illum habet delicijs matris suæ deli-
nitium. Sed ad extremum qui fortiter
pugnauit, præmium magnum obti-
nuit, qui verò voluptatib; ducebatur
vacuus remansit. Sic pater noster cœ-
lestis, homines fortes & cōstantes per
varios casus interdum, & per acerbis
calamitatū angustias ducit, prælijs ad-
uersus animæ inimicos exercet, eosq;
per magnos labores in virtute robo-
rat, atq; confirmat: hominibus autem
fragilibus ab honestate abhorretibus,
fundamenta naturæ violantibus, res
prosperas permittit, & ad volūtātē flu-
entes. Sed ad extremū qui fortiter pug-
nauerunt æternam gloriam cōsequū-
tur, qui vero se illecebris, turpiq; otio
dediderunt, & vtilitatem ab honesta-
te separarunt, sunt ignominiosē con-
sumpti, & in æternas pœnas relegati.
Vide deliciarum detrimentum, & ærū-
narum vtilitatem. Vt frumentum in
ecllario, nisi pala & ventilabro verfec-
tur, & moueatur: gurgulione absumi

He. 4.

Simile.

Similia.

tur: & vestis in depositorio, nisi cōcu-
tiatur, & exerceatur, à tinea corrodi-
tur, sic homo nisi fuerit tētationibus
agitatus, facile corrūpetur. Atijs reb;
probatu redditur firmior, & fortiter
pugnās coronam gloriæ adipiscetur.
Non coronabitur, inquit diuus Paul.
Nisi qui legitimē certauerit. Et alibi:
fidelis Deus, qui non patietur vos
tentari supra id, quod potestis, sed fa-
ciet etiam cum tētatione prouentū,
vt possitis sustinere. Sed opus est vt
nos diuinis armis muniamus: nā ho-
stes nos varie oppugnant, & fortiter
tentant. Conficiunt aduersus nos ex-
cellas turres vanitatis, vt inde nos
expugnēt. Et comportant aggeres, ad-
ducunt aduersus nos terræ diuitias, vt
earum cupiditate, & affluentia fossas
impleant, & euangelicam auferāt pau-
pertatem, vt sic nos possint facile ex-
pugnare. Quod designare volens Do-
min; ait Ezechieli. Et tu filij hominis
fume tibi laterē & describes in eo ciui-
tatem Hierusalē. Et ordinabis aduer-
sus eam obsidionem, & ædificabis mu-
nitiones, & comportabis aggerē, & da-
bis contra eam castra, & pones arietē
in Gyro. Quo in loco dominus descri-
bere vult pugnam spiritualem quam
diabol; aduersus fideles quotidie agit.
Ac si diceret: nūntia animæ, esse à dæ-
mone oppugnandam machinis super-
biæ, aggeribus auaritiæ, & cæteris fla-
gitijs, esseq; obsessam, & ex omni par-
te circūdatam. Et quia sæculi milites,
in sinistro tantum latere clypeū por-
tant, & nos vndiq; oppugnamur, &
oportet tegere vtrunq; latus, ideo scu-
to diuino indigemus nos vbiq; circū-
dante. Scutum hoc Christus est, veri-
tas ipsa, de qua ait diuinus Vates, scu-
to circundabit te veritas eius. Ipse no-
bis dat arma, quibus à dextris & à fini-
stris protegamur: de quibus ait aposto-
lus

2. Thi. 2.
1. co. 10.

Ezechi. 4.

Psal. 90.

1. Cor. 6.

1. co. 6.

figura.

Vult
Deus vt
ad eum cō-
fugiamus
cum tanta
mur.
Simile.

lus, Epistola prima ad Corinthios,
per arma iustitiæ, à dextris, & à fini-
stris. Poterat quidem Deus terram
promissionis tradere abique armis
filijs Israel, sed voluit vt eam armis
acquirent, & gentes immanitate
barbaras, & copijs abundantes debel-
larent, permittens vt semper aliquæ
huiusmodi gentes, in terra illa mane-
rent, aduersus quas Hebræi strenuē
dimicarent. Eodem modo vult Deus
vt diuinis armis pugnantibus, vinca-
mus tētationes, & in hoc bello spi-
rituali nos ipsos exercentes, de ani-
mæ hostibus, Dæmone, Mundo,
& Carne victoriam reportemus.
Hæc sunt digna, quæ fama celebren-
tur, monumentis annalium manden-
tur, & nūquā vlla obliuione deleātur.
¶ Vult etiam Deus, vt ad eum con-
fugiamus: si tētationes vincere cu-
pimus. Quem admodum enim aues
vt retia aucupum fugiant in altum
volant, sic nos vt tētationum vin-
cula declinemus, debemus ad Deum
confugere, & in sublime nos efferre.
Et quemadmodum volatilia quæ des-
cendunt ad grana aucupum capienda,
capiuntur, sic qui Dæmonis, Mundi,
& carnis suggestionibus acquiescunt,
qui istorum hostium persuasione
Dei timore postposito, consentiunt:
in eorum laqueos, atq; vincula inci-
dunt: vbi miserē pereunt, atq; occi-
duntur. Quemadmodum triplex est
vita, nempe naturæ, gratiæ, & glo-
riæ: sic triplex est mors, nimirum na-
turæ, culpæ & gratiæ. Volem; igitur
animo ad Deū finē & scopū nr̄um, ne
in hostiū laqueos, & vincula conijcia-
mur, exēplo Christi ducis nr̄i qui in
deserto posit; ante quā tētator accede-
ret, orabat, precabatur, ac manus, men-
tem, atq; cor, ad cælum tendebat. Stu-

deamus (vt verbis vtar Bernardi) fura-
ri aliquando nosmetipsos, & à pessi-
mis cogitationib; surripere, vel ad ho-
ram, si ab huius tētatoris insidijs libe-
rari volumus.

¶ Illud etiam aduertendum: non satis
esse semel vincere tētationem, nō sa-
tis, inquam, esse semel superare mun-
dum, diabolū, & carnē, sed oportet
dum in hac militia vitam agimus, se-
mel atq; iterum ac semper strenuē pu-
gnare. Beatus enim vir (ait diu; Iaco-
bus in sua canon. c. 1.) qui suffert ten-
tationem, quoniam cū probatus fue-
rit accipiet coronā vitæ, quam repro-
milit Deus diligentibus se. Quare o-
portet post semel partam victoriā me-
tuere, timere, ac vigilare, & verba illa
sancti Iob memoria repetere: militia
est vita hominis super terram. Et illa:
cunctis diebus quibus nunc milito,
expecto donec veniat immutatio
mea. Hoc intelligēs diuus Pau. Timo-
thæum ita alloquebatur: in prima sua
epistola, cap. 1. Hoc præceptum com-
mendo tibi fili Timothæe: secundū
præcedentes in te prophetias, vt mili-
tes in illis bonam militiam. In terra
promissionis, vt videre est apud Eze-
chielem, cap. 48. Prius erat Gad, de in-
de Thamar, deinde aquæ contradictio-
nis, deinde Cadès. Gad significat tenta-
tionem, Thamar verò palmam, vnde
ciuitas illa quondam nomine Tha-
mar, fuit postea Palmira, autore di-
uo Hieronymo, ob Palmarum mul-
titudinē vocata. Sanctitas verò, cadès
sinterpretatur. Sumus ergo à tenta-
tione deuicta, ad palmam victoriæ
venturi: & ex palma ad aquas contra-
ditionis transaturi, vsque ad Cadès:
quod significat: vt diximus, sancti-
tatem. Eodem modo filij Israelis
post victoriam de Aegyptijs mira-
biliter

D. Bern.

Non satis
est semel
vincere tē-
tationem,
sed oportet
semper
strenue
pugnare.
Iac. 1. b.

Iob. 7.
Iob. 14.

1. Tim. 1.

Ezec. 48.
figura.

Exo. 15. d
H
biliter

mirabiliter reportatam, venerunt ad Mará: quæ ex amaritudine nomen accepit: sed post Mará, venerunt in in Elim. ubi erant duodecim fontes dulcium aquarum, & septuaginta palmæ. Nos igitur ne terreamur, si post victoriam in tentationis amaritudinem incidamus: quoniam verum patha facientes, azima cum amaritudinibus comedebant: & tentatio parit probationem, probatio spem, spes autem non confundit. Nam post Mará peruenimus ad palmas victoriæ, & ad optatam animi refectioem, & dulcium aquarum suauitatem. Christus enim dux noster non semel, sed semper diabolum deuicit: & idcirco palmam resurrectionis obtinuit,

Vt tentaretur à diabolo. Mon ait, vt tentaretur à carnis illecebris, neque ait: vt tentaretur à mundo, sed vt tentaretur à diabolo. Carnis enim tentatio infirmorum atque imbecillium est: mundi vero tentatio insipientium atque imprudentium hominum, Diaboli verò tentatio, prudentium ac sapientium. Christus igitur quæ longè ab esset ab imbecillitate & insipientia, neque à carne, neq; à mundo tentari voluit. Quid enim imbecillius, & infirmius, quàm carnis illecebris, & voluptatibus cedere: atq; ob illas Deum verum, omnium deliciarum fontem derelinquere? Non Samsonem, non Herculem, viros strenuos & fortes appelles, quãdo ab infirmis mulieribus victi sunt: quando, vero Deo relicto, illarum amori succubuerunt. Hoc sane optimè intelligens quondam dux ille Abimelech imperium occupans, ac omnia oppida sibi non parentia vastans, cum mulier vna fraguine molæ con-

fringeret cerebrum eius, vocauit cito armigerum suum & ait ad illum: euagina gladium tuum & interfice me, ne forte dicatur quod à fæmina interfectus sim. Et meritò quidem hæc, dux iste dicebat: nam indecorum profectò est, atque indecens, virum christianum, cuius est strenuè agere, ac fortiter se gerere in militia spirituali, à fæmina, hoc est, à vana carnis delatione superari. Carnis ergo tentatio, infirmorum hominum facile succumbentium est. Quid autem insipientius, quid stultius, aut imprudentius quàm homines à mudi vanitatibus vincant? Quam vanis titulis delectari? cū parasitis, canibus, auibus, bona sua quam plurima prodigè consumere? Non videtur tibi esse vel viuens Deus? An non vides quanta comedat & bibat quotidie? Existimabat insipiens rex idolum suum cibos sibi paratos singulis diebus, atque appositos, comedere: cum eos Sacerdotes Idoli, ac vxores, filijque eorum, deuorarent. Ita mundus existimat viros nobiles omnia bona sua comedere: cū reuera non ab illis, sed à suis adulatoribus, à suis parasitis, canibus, atque vanis mulieribus deuorentur: quæ maxima insipientia est. At diaboli tentatio sapientium est. Sic enim olim tentauit argumētis, & rationibus primum hominem omni sapientia præditum: cur, inquit, præcepit vobis Deus hoc? Cur præcepit illud, cur cōcessit hoc, cur vetauit illud? Et rursus: nequaquam moriemini: scit enim Deus, quod in quacunque hora comederitis, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Sic tentat hodie Christum (In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi) argumentis,

Iudi. 9.
Figura.

Dan. vlti.

Gene. 3.

Colo. 2. a.

Exodi. 5.
figura.

Exo. 12.
numer. 9.
Ro. 5.

Quare Dominus figuratè à diabolo cõtari voluit.

& testimonijs sacre scripturæ eum persuadere nititur: sic tentat sapientes fideles, vt eos in hæresim labi faciat. Hoc ergo tentationis genere dux sapientissimus probari voluit, ac vincere.

Tentatio diaboli omnium aliarum periculosissima.

Paul. ad Ephes. 6. capite.

explicatur locus.

Rom. 7. a.

¶ Deinde considera, & scito: hoc tentationis genus, omnium esse grauissimum, & periculosissimū. Idcirco illud eligere voluit, vt doceret, quã esset nobis à diabolo cauendum, quantum eius insidiæ timendæ: quantum vigilandum ne in manus eius leoninas incidamus. Quod intelligēs diuus Paulus flendo & deplorando miseriam nostram dicebat: non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitia in cœlestibus. Singula verba emphasim habent atq; annotatione digna sunt: quibus, hoc bellum in æstium, quod est inter nos & diabolum, atq; duces & antesignanos eius significat. Non est nobis, inquit, colluctatio aduersus carnem & sanguinem. Ac si diceret: pugna, quæ cum carne & sanguine nobis est, licet in se considerata, tam molesta tamque grauis sit, vt dicat idem Paulus: infelix ego homo quis me liberabit à corpore mortis huius? Tamen collata cum ea, qua contra dæmones dimicamus, nulla est: tantæ sunt vires tantæ sunt fraudes dæmonum. Vires ipsorum inquit apostolus dum ait: aduersus principes, aduersus potestates. Quem admodum enim in bonis angelis alij principes dicuntur, alij potestates sic & in reprobis spiritibus, sunt principes & potestates: aduersus hos, ait, pugnamus, non aduersus quoscunq; dæmones. Rursum: aduersus mundi rectores. Notatio est diaboli, quem Chri-

stus vocauit principem mudi. Ne quis autem mundi appellatione intelligeret cœlum vel terram, adiecit apostolus. Tenebrarum harum. Ac si dicat: contra mundi rectores, id est, aduersus dominos tenebrarum seculi eius. Dominantur enim dæmones hominibus mundo deditis, in horum cogitationibus, & consilijs efficaces sunt, quos tenebras appellari, tum ex alijs scripturarum locis, tum ex cap. 5. eiusdem epistolæ discimus: eratis, inquit, aliquando tenebræ. Cõtra spiritualia, inquit, nequitia: phrasîs hebraica hæc est: ac si dicat: contra spirituales nequitias. Quibus verbis, tum naturam, tum ingenium dæmonum expressit apostolus: naturam, dum spiritus esse ait, quos nō intuemur: ne quo se vertant, videre possumus: ingenium, dum nequitias appellauit seu potius versutias: siquidē nequitia proprie ad libidinem & luxum pertinet, quod hæc vitia hominem perditam, & nihili declarant. Poneria verò, qua voce vsus est apostolus, præter malitiam, etiam versutiam significat, atque hoc significatum hoc loco exprimere voluisse Apostolum inconstat, quod in sequentibus, methodias, posuerit. Postquam dixit quàm vehementes habeamus hostes, arguēs primò ab arte ipsorum & fraude, deinde à potestate & viribus, & postremo à natura, deinde infert de loco. Sunt inquit, proximi nobis, agunt in aere hoc, qui supra nos est. Ibi sedem suam habent, hoc est, quod ait, in cœlestibus. Et talis phrasîs, qualis illa: gloria in excelsis Deo. Sermo dilucidior fuisset si dixisset: contra spirituales versutias degentes in cœlestibus. Quod facere potuisset, adiectione vnus articuli ante præpositionem. Ad hunc modum aduertendū est quod

Ioã. 16. e.

Ephes. 5.

Poneria.

Luc. 2.

D. Hiero.

D. Hiero. diuus Hieronimus interpretatur: omnium, inquit, doctorum opinio est, quod aer iste, qui coelum & terram medius diuidens inane vocatur, plenus sit contrarijs fortitudinibus. Hinc ergo discas, quam periculosum sit hoc bellum, quod cum diabolo gerimus. Sequamur igitur duces nostrum, atque illum imitemur, si victores esse cupimus. Et ea arma quae enarrat idem Paulus sumamus: quando tam vehementes hostes habemus, propterea, inquit, accipite armaturam Dei ut possitis resistere in die malo, hoc est, in tempore tentationis. Et in omnibus perfecti stare. Stare ergo succincti lumbos vestros in virtute, & induti lorica iustitiae, & calceati pedes in praeparationem euangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod

Panoplia. est verbum domini. Sic ergo comparati sic probe instructi panoplia siue vniuersitate armorum poterimus stare, ait Paulus, sic ut non moueamur loco, impetu hostium. Sicut ergo milites primum lumbos baltheo tegunt, sic nos spirituales lumbos munire debemus veritate dogmatum & doctrinae. Deinde lorica iustitiae euangelicae siue christianae vitae: quod diligenter est aduertendum: nam multis hodie magna causa ruinae in haeresin, est mala vita. Tertio promptos nos esse vult Paulus, & paratos non solum ad euangelium pacis, & retinendum & tuendum, sed ad propagandum. Super omnia tamen in omni opere portare debemus scutum fidei, ut hoc clypeo muniti, ac tecti, possimus excipere venientes sagittas & huc atque illuc eas arte bellica declinare. Praeterea galeam salutis, id est,

spem regni caelestis summamus: ut sic facile contemnamus mundi libidines & voluptates. Tandem gladio spiritus, hoc est, verbo Dei utamur exemplo ducis nostri, qui hoc usus est hodie aduersus diabolum, non semel vel iterum, sed ad omnem congressum. Et quia satis non est his instructum esse armis, nisi accedat & oratio, ieiunium & vigilia, idcirco & Paulus adiecit: per omnem orationem orantes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes. Et Christus dominus adiecit ieiunium. Dum ieiunasset, inquit, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

Ut tentaretur. Vincebat olim Deus saepius per sanctos patres, daemones: at nunc, ut expugnatum faciliorem redderet, per se vincit. Haec sunt sanctitatis habendae praeludia, tentatio, ieiunium, hic informat Christus suos tyrones.

Et cum ieiunasset quadraginta diebus. Numerus quadragenarius afflictio- nes plerumque significat. Unde Christus, Moyses, & Helias, quadraginta dies ieiunant. Et filij Israelis quadraginta annis in solitudine affliguntur. Hinc est, quod pars illa templi quae appellabatur sancta, erat quadraginta cubitorum in longitudine ab oriente ad occidentem, & ab ingressu ad sanctuarium. Quo significabatur, per multas calamitates oportere nos ingredi in regnum Dei. Caeterum lege quae de ieiunio, & abstinentia dicemus cap. 6. in illa verba: cum ieiunatis, &c.

¶ Deinde obserua: perpetuum fuisse miraculum, animam illam Christi semper pane illo caelesti, hoc est, felicitate superna pasci a momento suae conditionis: corpus vero, famem, sitimque pati. Interim tamen nota quod non-

Numerus quadragenarius, quid significet. Exo. 24. 3 Reg. 19. numer. 14. Deut. 29. Ezech. 41

Acto. 14.

Perpetuum fuit miraculum animam christi dei visione

pasci, & corpus famem pati

Infr. c. 17

Ioan. 6.

Invidia diaboli notanda.

Merito diabolus cognominatur tentator.

nonnulla vestigia Nobis ostendebat: & subtilitatis, & claritatis, & agilitatis, & impasibilitatis vestimentorum, quibus, post suscitationem suam induendum erat sanctissimum Corpus eius. Subtilitatis vestigium ostendit, cum ex utero virginis clauso egressus est homo: claritatis vero, cum astantibus apostolis tribus in monte transfiguratus est, resplenduitque; facies eius sicut sol: agilitatis autem, cum super marinas aquas deambulauit: impasibilitatis denique, cum hodie ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

¶ Tandem perpende diaboli inuidiam. Inuidet enim bonis operibus, & inde animum & tentandi & persequendi sumit. Praeterea, suo exemplo nos ad ieiunandum incitat Christus: ut inedia confecti, carnem aliam rebellē, spiritui subijamus.

Et accedens tentator. Cognomen sane diabolo maxime conueniens. Nullus enim latro, aut fur in furado, subtilior aut astutior reperiri potest in mundo quam tentator iste insignis, in tentando. Quis enim eius astutias, insidias, si multates, quis eius artes, & ingenium nisi numine caelesti sit praeditus, aut intelligere, aut superare poterit? eisdem enim armis quibus illum tentare nitimur, nos ipse tentare ac vincere conatur. Ieiunio, & abstinentia, Christus dux noster, hostem aggreditur: atque ieiunio & abstinentia conatur diabolus eum superare, ab his, occasionem tentandi sumendo. Similiter pij homines, ieiunijs, vigilijs, precibus ad Deum fuis, elemosynis in egenos erogatis, caeterisque sanctis virtutum actionibus, curant hostem hunc oppugnare: & eisdem armis conatur hostis, ab illis victoriam reportare. Hanc tentandi subtilitatem

volens exaggerare diuus Paulus dicebat: non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, hoc est, aduersus homines, quos videmus: sic enim facile nos ipsos aut defendere aut victoriam ab illis reportare possemus: sed aduersus spiritualia nequitiae in caelestibus, id est, aduersus spirituales nequitias, quas non videmus: & quarum astutias minimē intelligimus. Merito diuus Petrus dicebat: sobrijsote & vigilate. Oportet enim vigilare, ac diabolo resistere, si volumus ut fugiat a nobis. Resistite diabolo & fugiet a vobis admonet diuus Iacobus.

Dic ut lapides isti panes fiant. Famem maximam patiebatur modo Christus dominus & tamen panem accipere consilio & ordine diaboli recusauit. Et quanuis lapides essent panes, non eos de manu huius inimici sumere vellet. Obserua igitur nolle dominum a diabolo panem suscipere, sed ab angelis Dei. Accesserunt enim angeli, & ministrabant ei: Ait noster Mathaeus. Discamus igitur hinc, ab impijs nihil boni aut mali sperandum. Si enim iustus es, tibi impius nocere non poterit: si iustus es, a Deo solum bona aut mala esse suscipienda intellige. Sanctus ille Abrahamus eo noluit post reportatam ab hostibus victoriam recipere a rege Sodomorum quicquam pro premio. Da mihi animas, inquit rex ille Abrahamo, & caetera tolle tibi: qui respondit ei. Leuo manum meam ad dominum Deum excelsum, possessorē caeli & terrae, quod a filo subtegminis usque ad corrigiam caligae, non accipiam ex omnibus quae tua sunt, ne dicas ego ditavi Abram. Non enim diuites dicendi sunt, qui non a Deo, sed a diabolo diuitias quaerunt.

Contra etiam iusti, non solum H; bona

Eph. 6.

1. Pe. 3.

Iacob. 4.

Ab impijs nihil boni, aut mali sperandum.

Ge. 14. 2.

bona, sed neque mala de manu diaboli accipere existimant, sed de manu Dei. Non enim tantifaciunt eum, ut existiment se ab eo quicquam accipere. Abstulit diabolus à sancto Iob omnem rem familiarem, abstulit omnes eius liberos, abstulit salutem, & tamen ait: dominus dedit, dominus abstulit, sicut domino placuit ita factum est, sit nomen domini benedictum. Secundo etiam lib. Reg. sacra narrat historia quod cum semel malediceret David, dicenti Abisai, quare maledicit canis hic moriturus domino meo regi? Vadam & amputabo caput eius: ait rex. Quid mihi & vobis est filij Saruiæ? Dimitte ei, ut maledicat, dominus enim præcepit ei ut malediceret. Et quis est qui audeat dicere quare sic fecerit? Neque enim magnanimus rex tati faciebat Semei, ut existimaret ab illo posse lædi, sed à Deo, cuius permissu homo iste scelestus eum conuicijs afficiebat.

Si filium Dei est dic ut lapides isti. Quasi dicat, si vera illa vox est qua filij Dei nuncuparis, tantus tu es, cuius & vitæ & salutis habenda sit ratio, quibus, & multis & magnis rebus in Dei honore prospicies: iube igitur fieri hos lapides panes, cum facile possis. Nam quid non agunt homines ut suæ provideant indigentia; quam aliunde mereri non possunt. De tuo periculo & vita agitur: ac de tua conscientia. Magnum genus tentationis est cum vita suas patitur angustias.

Dic ut lapides isti panes fiant. Vbi panes non erant docebat diabolus illos à lapidibus educere. Sic etiam vbi feminæ non sunt, de luxuria tentat: vbi pecuniæ non sunt, de avaritia: vbi dignitates non sunt, de ambitione. Si ergo vbi hæc quæ enarrauimus non sunt, diabolus tentat: quid quæso faciet vbi mulieres, vbi pecuniæ, vbi dignitates,

Iob. c. 1. d

2. Rc. 1. 6

& magistratus abundant? *Dic ut lapides isti panes fiant, &c. Mitte te deorsum, &c. hæc omnia tibi dabo, &c.* Non vno, sed multis, varijs q; modis, & Christum & scctatores eius diabolus per tentat. Exemplo tibi erit Ioseph: quem non vno modo tantum, sed multis, antiquis ille serpens aggressus est. Neque enim solum modo (inquit Rupertus) per fraternam inuidiam cõsur regit, ut eum corporaliter occideret, si eum occisus fuerat Abel: neque solummodo per feminam circũuenire voluit eum, ut animam eius occideret, si eum circumuenerat Adã, sed per ytrunque, & in vtroque conatus eius frustratus est: quem admodum hodie in omnibus aduersus Christum tentationibus. Dixerunt namque fratres inuidetes, venite occidamus eum, & factum non est: dixit domina mulier, dormi mecum, & factum non est. Grandis pugna, grande spectaculum. Victus ille serpens, quia verum infligere non potuit, falsum confingit crimen, propter quod & humiliauerunt in compedibus pedes eius, & ferorum pertransiuit animã eius. Sed non hæc agendo serpens, super peccus suum gradiebatur, id est, suam intentionem conculcabat, sibimet contrarius. Tali namque via procedebat ad victoriam eloquium domini quod inflammavit eum: & ad hoc perducebatur ut prodesse illi somnia sua, verbo Domini consonantia. Ut scilicet vocata fame super terram confurgeret, & staret manipulus eius, fratrum que manipuli circumstantes, adorarent manipulum eius. Quem admodum igitur Ioseph, varijs diuersisq; modis a serpente aggressus tandem vicit: ita iustus accipit omnis, vndique à diabolo tentatus, tandem triumphat. Nam illum non derelinquit

Non vno sed multis modis pios diabolus tentat.

Vide Rupertum, de vitijs verbi Dei, ca. 8.

Gen. 37. d.

Gen. 39. i.

Psal. 104. b.

Ibidem.

Gen. 37. b

eum. Ut de Ioseph docet scriptura sacra.

Dic ut lapides isti panes fiant &c. Mitte te deorsum &c. Hæc omnia tibi dabo. Verba hæc, mollia sanè videntur: scilicet ut ederet iam fame confectus, ut ab omnibus haberetur tanquam filius Dei, ut esset Rex regum, & Dominus dominantium. Sed tamen ipsa sunt iacula. Vnde merito David dicebat: molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula. Cauemus igitur à diaboli verbis, habet enim os butyro mollius: corde tamen, bellum aduersus pios, atque viros sanctitate præstantes semper gerit. Sermones profecto eius oleo sunt leniores, cum tamen acutissimi gladij sint atque strictissimi.

Verbis mollibus & specimine præ se ferentibus loquitur iustus diabolus. Psal. 54.

Sed in omni verbo &c. Dabar, nomen Hebraum, logos, græcum, verbum, Latinum, scripturæ more, pro qualibet accipitur, ut diximus. Inquit ergo Christus quacumque velit re potest nos alere Deus: nec eius potentia, panis pro hominibus sustentandis, merque subuenienda esurie, alligata est: ideo non necesse est in casum miraculum agi. Gratissima quadam allusione, facto Israelitarum in deserto alludit: qui in suæ infidelitatis panem, manna sustentati sunt: ut discerent Deo si dere: nec diuinas ligare manus: quum qualibet re posset Deus sustentare quum velet. Nolo (inquit Christus) ut mecum agatur tam durè, ac cum illis actum est. Ego totus Deo fido, & in eam quam Deo volente patior, eo prouidente superabo. Ipse enim temporali loco, & indigentia, prospiciet. Docet hic locus in magnis laboribus non desperandum, si semel spiritu Dei eos assumpseris, nullisque exteris artibus parandam vitam, sed Deo fidendum. Pro hoc facit Sapien: cap. 16.

In magnis laboribus non desperandum, si semel spiritu dei assumantur.

Tunc assumpsit eum diabolus, & statuit eum super pinnaculum templi. Ideo diabolus voluit Christum in templum ducere, quia eum suis monitis optabat ex pinnaculo precipitare: maior enim est eorum ruina, qui in templo Dei sunt, hoc est, qui sacerdotio sunt aucti, quam eorum qui non sunt sacerdis initiati. Grauius enim peccat sacerdos, si in crimine aliquod incidit, ob exemplum & muneris obligationem quam laicus idem scelus admittens. Vnde grauius puniretur dicente apud Ezechielem domino à sanctuario meo iucipite. Hoc est, à sacerdotibus & Leuitis incipite interneeionem. Quam sententiam protulit alijs verbis diuus Petrus inquitens: tempus est ut incipiat iudicium à domo Dei. Deinde animaduerte: quod eos, quos diabolus assumit, & statuit super pinnam honoris aut dignitatis, præcipitare contendit: eò enim ascendere facit. Quanto enim magis ac magis ascendunt, tanto maior ab illis ruina expectanda est.

Præterea illud animaduersione dignum esse existimaui: diabolus non duxit Christum ad Sanctuarium, nec ad templi interiora, sed ad exteriora. Mos Satanæ est, ad carnis delicias, honores, fastus, diuitias, homines allicere, & inuitare, non verò ad interiora peccati, & sæculi vanitatem, hoc est, ad conscientia remorsum, foeditatem peccati, & gehennæ timorem quæ interius latent, sicut anguis in herba, sub tegumento deliciarum. Vnde dominus interiora victimæ ei offerri mandabat. Moyse Christi seruus minabat gregem ad interiora deserti. Mina sensus tuos ad interiora peccati. Angelus Raphael dixit Tobia, exentera Piscem, & tolle cor eius, & fel:

Grauius peccat sacerdos, quam laicus, quem ceteris paribus Ezechi. 9

1. Pe. 4.

Ruinamior quanto maiora ascensus.

Quare diabolus non induxit Christum in sanctuarium, sed in pinnam templi.

Leuiti. 1.

Exod. 3.

Tobia. 6.

& reponet tibi: sunt enim hæc necessaria ad medicamenta. Sic tu exetera peccata & quicquid mundus habet, ut intuearis eorum amaritudinem. Bona enim hæc sunt, ut visum recipias. Mos ergo diaboli est nos ad exteriora, mos vero Christi nos ad interiora ducere, ut dediti spiritui mentem reuocemus a sensibus, cogitationem a mundi consuetudine separemus, & centrū nostrum in nobis ipsis, hoc est, Deū, intra cor nostrum inquiramus. Ut diuinum lumen infundatur animæ: non nostræ, oportet ut ipsa, ut luna ad solē sempiternum cōuertatur, & propriē meas sublimis fiat: mens autem propriē sublimis fiet, si diuinam mentem quesierit centrum sui, sensuum autē deceptions reliquerit. Si Deum quaesierit, pulchritudinē ipsam quæret: si Deum inuenerit, ipsam inueniet sapientiam: si Deum habuerit, ipsam secū habebit sempiternā bonitatē. Recurrat ad fontem vitæ, & habebit vitam. Sed oportet relinquere quadam modo corpus, & in atrium interius introduci. Quem admodum olim introductus est vates Ezechiel, qui ait: & introduxit me in atrium interius. Hæc est vere philosophia, etiam ex mente Platōnis, solutio animæ a corpore, & cōuersio quadam ad interiora illa, quæ vera sunt immortalia, & diuina: ut refert Alcinoſus in libro de doctrina Platōnis. Semper ergo vir christianus debet interiora intueri, ne si retro aspiciat, in statuum falis instar vxoris Loth conuertatur. Vnde Apost. in episto. ad Philip. quæ quidem, inquit, retro sunt obliuiscens, ad ea verō, quæ sunt priora extendens me ipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu. Non ergo exteriora huius mundi bona, quæ splendida videntur, respiciamus:

Eccl. 5. 3.
Gen. 16.
Luc. 17.
Philip. 3.

nam sunt hæc omnia, laqueis diaboli plena: ideo enim super pinnaculum in iustos diabolus statuit, ut inde præcipitare eos faciat.

Mitte te deorsum. Ex vna, quam in te sentit, virtute, calidissimus insectator, tentandi anſam arripere solet. Expertus est in Christo, miram in Deo confidentiam, & ideo ait illi: mitte te deorsum quasi dicat: si tantum apud te valet in Deo confidentia & siquidem filiorum est patri suo fidere, parentū vero, filiorum curā gerere, mitte igitur te deorsum: ut, an yndiq; te fidus Deo, experimento discamus. Nec tibi malū aliquod timeas, habes enim Dauidem qui te in psalmis hoc malo liberet. Si quidē ipse ait. Angelis suis mandauit de te, &c. Facies insuper in hoc, rem minime ingrati Deo, si tuo ipsius exemplo hominibus præstiteris, quoniam sit Deus verax, suis que semper stet pollicitis: & quum te viderint sanum & in columē, addiscant huic magnæ virtuti insudare. Specie fictæ religionis, & diuini cultus, magnos viros decipere solet dæmō. Tanquā ergo a præfētissimo malo tibi cauendum est. diuinam que debes semper implorare opem, qua scias veram erga Deum pietatem, & cultum dignoscere.

Statuit illum super pinnaculum templi, et dixit ei, Mitte te deorsum. De gloria inani tentat modo diabolus Christum. De qua tentare solet viros virtute præfētates. Ab hoc ergo vitio maxime nobis cauendum est. Nolite inquit diuus Paulus fieri inanis gloriæ cupidi. Hoc enim est pinnaculum templi vbi hodie diabolus statuit Iesum dicens: Mitte te deorsum. Sed vide quoniam non est tanti gaudij excelsia tenere: quantum æroris de excelsis corruere: nec tanta gloria sequitur hominē post victoriam, quanta cōfusio post ruinam. O,

Ex vna in virtute tentandi anſam arripit diabolus.

Psal. 90.

Additio.

De inani gloria tentat diabolus & Christum & suos. Quare fugienda a nobis est hæc inanis gloria Galat. 5.

D. Augu. inquit Augustin. inanem gloriam, seculi huius vanitatem vanitatum: infructuosum laborem, & perpetuum timorem. Sed dicam passionem meam, inquit Hiero. passionem penē communem: non de diuitijs aut potentia, vel pulchritudine: hæc enim inter opera carnis nominantur: elemosyna, longa oratio, pallor ex ieiunio, vestis solito asperior, & similia, si ob laudem fiant, inanis est gloria: & quod dudum timeo dicere: sed dicendum est, martyrium ipsum si ideo fiat, ut admirationi & laudi habeamur a fratribus, frustra sanguis effusus est. Quid tam Dei opus, quàm scripturas diuinas legere, prædicare, ante altare domino ministrare? Sed hæc, nisi diligēter custodiamus cor nostrum, de cupiditate & desiderio laudis inanisq; gloriæ, oriūtur. Nesciat, inquit, sinistra tua, quid faciat dextera. Cōtra verō dicitur de quibusdam: omnia opera sua faciunt ut videantur ab omnibus. O durum calamitatis genus, & furiosam turbationē: quæ tinea de moliri non potest, nec fur violare: ea, inanis vêtus dispergit. Hæc est enim tinea cœlestis thesauri. Cum enim beneuivitur illud maxime timendum est, ne mens nostra despectis cæteris, de gloria singularitatis eleuetur, ne sub hoste profernatur: qui, de culpa quam superat, gloriatur. Hoc est enim quod diabolus Christo persuadebit dicens: mitte te deorsum: per inanem gloriam, qui excelsior ipso es hoste per victoriam. Non inquit, sum sicut cæteri hominū. Quare cum prope xisset diabolus tam arietibus, quàm alijs belli machinis, esse inexpugnabile huius pharisæi præsidium: quod ieiunijs, elemosynis, alijsq; pietatis actionibus munitus esse videretur: eum inani gloria expugnare contēdit. Per hanc, multi in alieno certant spectacu-

D. Augu.
D. Hiero.
Infra. 6.
Infra. 23.
Chryso.
Luc. 18.

lo: hominibus tantum quærentes placere: quorum ossa iuxta regem Dauid: Deus dissipauit sicut infernū. Ex hac igitur peste, quæ vniuersa bona & defruit & exterminat, oriuntur pestes alia: non minus nocua: hoc est, animi elatio, hypocrisis, pertinacia, discordia, inobediencia, contentio, atq; iactantia. Sicq; rerum verſa conditio est ut Boetius ait: ut de munere merito rationale animal nō aliter sibi splendere, nisi inanis supellectilis possessio ne videatur: ut in vno herode videtur. De quo diuus Lucas in actis Apostolorum refert: cum omnis vera animæ nostræ gloria ab intus dimanet: ut regius vates affirmat. Et tamen huius mundi gloria quæuis inanis caducaq; sit, ut plurimum, fugientes sequitur, & insequentes fugit. Mitte te deorsum. Iam hic vides diabolus neminem ad peccandum cogere posse. Contulere potest, suadere potest, instigare potest, mitte te deorsum dicere potest, compellere autem non potest. Quare si te ipsum precipite derideris, tua culpa erit. Sicut enim canis catenis religatus, nisi accedas, tibi nocere minime potest, & si latrare possit, suisq; latratibus terrere: sic canis iste inferorum latrare poterit, hoc est, tentare atq; aures suis latratibus contundere, liberum tamen homini arbitriū ad crimen patrandum pertrahere non valet. Quare nostrum erit, illi non assentire: ad eum nō accedere: sed potius ad Deum clamare: domine salua nos perimus. Illud tamē aduerte: quod diabolus illos pulsare negligit, quos, quieto iure se possidere sentit. Quos superbia erigit, auaritia tabefacit, ira inflammat, inuidia exulcerat, luxuria necat, sed absorbebit fluuium & non mirabitur ut Iob ait. Quare viri iusti sibi cauere debent.

Pla. 52.
Boetius.
Acto 12.
Psal. 44.
Diabolus suadere potest cogere tamē ad peccandum non potest. Simile.
Mat. 8. c.
Iob. 40.

Deinde considera qua arte volebat etiā
 haec oratione tentat, & iste probare
 an esset verus Dei filius, Christus. Idē
 enim modo facit, quod olim cum pri-
 mis parentibus fecerat. Quemadme-
 dum enim tunc de deo, dicebat: scit o-
 ptime Deus, quod si comederitis, ape-
 rientur oculi vestri, propterea mihi
 me vult, vt manducetis, ne sitis sicut
 ille scientes bonum & malum: sic mo-
 do frustra, inquit, te pater de caelo li-
 um dilectum vocauit, aut si verum est
 ostende nobis modo exemplum tāta
 virtutis, mitte te deorsum, agnoscent
 enim angeli dominatorem caeli & ter-
 ra. Et in manibus tollent te. Sed sal-
 lax iā e tētor: omnino fallēbatur, nā
 Christi potentia, & infinita virtus in-
 saluando, & erigendo lapso, ostenden-
 da erat, non in eo quod ab angelis tolle-
 retur ille, qui portat omnia verbo vir-
 tutis suae: vt diuus Paulus affirmat, in
 epistola ad Hebraeos, cap. primo.
*Angelis suis mandauit de te, vt custodi-
 ant te.* In libro iudicium, cap. 14. sa-
 cra referunt eloquia: Sansonem occi-
 disse leonem: & deinde in ore eius in-
 uenisse fauam mellis. Hoc idē impre-
 sentiarum vidēbis, & experieris. Dia-
 bolus enim hostis, perpetuusq; aduer-
 sarius leo immanissimus, est interfe-
 ctus à Deo, & in tartara precipitatus:
 scriptura verò sacra, fauo mellis est dul-
 cior. Dicente regio, vate quā dulcia
 faucibus meis eloquia tua super mel o-
 ri meo. Et rursum: dulciora super mel
 & fauum. In ore ergo huius crudelissi-
 mi ac ferocissimi leonis fauum hunc
 inuenies: Audi quid ait: angelis suis de-
 us mandauit de te, vt custodiant te in
 omnibus vijs tuis. Lege totum psal-
 mum & intelliges iustorum felicitatē,
 custodiam angelorum, & refugium cae-
 leste. Omnes, inquit Paulus sunt admi-

nistratorijs parit9 in ministeriū mis-
 si, propter eos qui hereditatem capiūt
 salutis. Isti enim sunt ipsi administra-
 tores, qui ascendunt & descendunt su-
 per filium hominis. Hi sunt qui pro-
 tegunt iustos, illiq; seruiunt. Ad Esa-
 iam, enim, ad eius labia purganda, vo-
 lauit vnus de Seraphim, & in manu e-
 ius calculus, id est carbunculus, qui ob
 coloris flammē similitudinem igne-
 us appellatur: & tetigit labia eius dicens
 ecce tetigi labia tua, & auferetur in-
 quitas tua à te. Longum sane erit mi-
 nisterium angelorum recensere. His
 quim mandat Deus vt purgent labia
 praedicantium vt in Esaiā vidisti. Vt
 orationes iustorū perfiant in caelo.
 Perferebant enim & Tobia & Corne-
 lij preces. Vt occasiones & impedimē-
 ta peccandi auferant: mittam, inquit
 dominus, angelum meum qui eici-
 erit iebusaeum ante faciem tuam. Vt tē-
 tationes mitigent vertentes fornacem
 succensam in ventum roris: vt de tri-
 bus pueris in fornacē missis legimus.
 Vt contra hostes inuisibiles adiuuet,
 quem admodum iuuarunt Elia & di-
 centi: plures sunt nobiscū. Et Macha-
 baeis atq; regi Ezechiae. Vt vias nostras
 dirigant: quem admodum direxerunt
 & vias Tobiae, & filiorum Israel post
 exitum de Aegypto. Vt mysteria & se-
 creta Dei reuelent: quod fecerunt tres
 illi angeli ad subuersionem Sodomae
 missi. Vt ligatos soluant: quod videre
 est in actis apostolorum. Vt esurien-
 tes reficiant. Quem admodū quondā
 Eliam & Danielem refecerunt. Deni-
 que angelis Deus mandauit vt custo-
 diant nos in omnibus vijs nostris: &
 in manibus portent nos, ne forte offē-
 damus ad lapidem pedem nostrum.
 Sunt enim quasi aduocati, sunt quasi
 tutores nostri: semper clamantes salua
 animam

Custodia
 Angelos
 iū ostēse
 dicur.

Esai. 6.

Multi-
 plex mini-
 steriū an-
 geloarum.
 Tob. 12
 A&o. 10.

Exo. 23.

Danic. 3.

4. Reg. 4
 1. Mac. 5
 Esai. 37.
 Tob. 12.
 Exod. 13
 gene. 18.
 & 19.

A&. 5. &
 12.

3. Reg. 19
 Dan. 15.

Gen. 19.

Ioa. 1.
 Ad He. 1

Pf. 109.
 Luc. 22.

Gene.

Infra. 8.
 D. grego

Deute. 6.
 1. Re. 17
 Eodē gla-
 dio scrip-
 turā Chri-
 stus inter

animam tuam, & noli respicere post
 tergum, nec ites in omni circa regio-
 ne, sed in monte saluum te fac. Neque
 mirandū est quod angeli nri ministri
 sint, neq; quod de nostra salute tā solli-
 citi sint, quando vnigenitus qui est in
 sinu patris, quando splendor ille glo-
 riā, qui portat omnia verbo virtutis
 suae, quando ille, cui dictum est à Deo
 patre, sede à dextris meis: stetit in me-
 dio nostram, tanquam qui ministrat.
 Nobis itaque laborāt, propter nos dis-
 currunt, ascendunt, descendunt que:
 propter nos scalam illam iacob frequē-
 ter terunt. Felices ergo ac beatos fide-
 les, tot, tantos, tanque inignes & illu-
 stres ministros habentes: Qui, & si ad
 Dei munera obeunda & exercēda mit-
 tantur: semper tamen vident faciem
 patris. Nec enim sic à diuina visione
 foras exeunt, ait Gregorius, vt inter-
 nā contemplationis gaudijs priuen-
 tur. Quoniam si conditoris aspectum
 exeuntes amitterent, nec iacentes eri-
 gere, nec ignorantibus vera nuntiare
 potuissent, fontemq; lucis quem egre-
 dientes ipsi perderent, caecis nullacte-
 nus propinarent. Quid autem angeli
 de ijs, quae scienda sunt nesciunt, qui
 scientem omnia sciunt: Omnes tamē
 sunt administratorij spiritus propter
 salutem electorum: quoniam talis est
 diuinā procreationis ordo, vt infima
 per media, ad suprema reducantur. Si
 ergo iustus est quis nostrum, spem suā
 erigat, diabolus non timeat, nam an-
 gelis caelestibus cura commissā est à
 Deo, vt custodiant illum, quocunq;
 perrexerit.

Rursum scriptum est: non tentabis Do-
 minum Deum tuum. Eodem gladio iugu-
 lauit David noster, hunc iniquum
 ac scelestum Goliath. Hic est gladius
 ille, quo & diabolū & omnes iniquos
 interficit dominus. Sic enim ait D. Io-

annes in Apo. Et vidi caelum apertū
 & ecce equus albus, & qui sedebat su-
 per eum vocabatur fidelis & verax: &
 cum iusticia iudicat & pugnat. Oculi
 autem eius sicut flamma ignis, & in ca-
 pite eius diademata multa, habens no-
 men scriptum, quod nemo nouit nisi
 ipse. Et vestitus erat veste aspersa san-
 guine, & de ore eius procedit gladius
 ex vtraque parte acutus, vt in ipso per-
 cutiat gentes. Quibus verbis depingit
 diuus Ioannes nostri ducis, apparatus
 & ornatum, quo ingressus est ad pug-
 nandum cum mundi principe, atque
 eius militibus. Ascendit ergo Dei ver-
 bum super equum album, hoc est, su-
 per humanam naturam innocētia ple-
 nam, eamque vt volebat, agebat. Ve-
 nitque in mundum ad iustē pugnan-
 dum, piosque suos incendendos, cui
 non mirum vt essent diademata mul-
 ta, cum esset rex regum & dominus do-
 minantium, & cui pater dedit nomen
 quod est super omne nomen, hoc est,
 Dei ineffabile nomen tetragramma-
 ton: hoc enim nomine illum donauit
 Deus, cuius vim & energiam nemo
 planē nouit nisi solus deus. Hic passio-
 nis suplicio, cruetā habuit humanita-
 tem: quae dictatis fulgorem mortaliū
 oculis nequaquam aspectabilem, vt
 vestis corpus tegebat. Hic vocatur etiā
 verbū Dei, id est, vnigenitus, per quē
 mundo pater innotuit, vt per verbū
 externum, animi conceptio. Et de ore
 eius procedebat gladius ex vtraq; par-
 te acutus. Verbum enim Dei penetra-
 bilius est, omni gladio ancipiti. Hoc
 gladio spiritus percutit hodie mundi
 principem dicens: non tentabis Do-
 minum Deum tuum: & rursum domi-
 num Deum tuum adorabis, & illi so-
 li seruias. Hoc gladio percussit gentes
 inmanitate barbaras, & eas deuicit, at-
 q; ad fidem traxit, de hoc gladio intelli-

fecit goli-
 ath, hoc
 est, diabo-
 lum.

Apo. 19.

Exponi-
 tur locus
 Ioannis.

Apo. 19.
 c Ph. 2. b

Hbr. 4. 14

Psal. 44

Psal. 44. gens, dicebat illi Rex David: accingere gladio tuo super femur tuum. &c.

Non est nobis ex peris adu. praefer ne Deus quae pollicitus est. ¶ Præterea nota in hoc loco: quod non est nobis experiendum, præstet ne Deus, quæ pollicitus est. Ea enim tenemus, quorum non vndiq; certam fidem habemus. Quæreda sunt ergo humana consilia, Deo innixa: adhibenda nostre vires, naturæ sequendus ordo, prudentia habenda in confidendo, habeas licet ipsum deum promittentē.

Iaco. 2. d. Nam licet fides sine operibus mortua sit, sed confidentia nulla habita tuorum operum ratione, mortalissimam hominemq; in maxima vitia præcipitem dat: Promiserat Deus regnū Davidi, sed non se ingessit in manu Saulis inimici: cum se casus obrigit. Deo igitur fidendum est, sed non quærendus casus.

1. Reg. 21. & 27. ¶ *Ostendit ei omnia regna mundi.* Diaboli munus est, huius mundi regna, diuitias, & gloriā magnoperè exaggerare vt in hoc loco videt. Lege in Apoc. cap. 17. Vbi ostenditur Babylon illa magna, circumdata purpura & coccino, & inaurata auro, & lapide præcioso, & margaritis: habens poculum aureū in manu sua. E contrario Dei officiū est, hæc omnia tanquam vana & inutilia extenuare. Lege cap. 1. Ecclesia. Vanitas, inquit, vanitatum: & omnia vanitas. Diaboli etiā est, hominibus huius mundi regnum ostendere, Dei autem est, suis, non huius mundi, sed regnum Dei demonstrare. Iustum deduxit dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei. De quo Psalmista ait: Gloriam regni tui dicent: & potentiam tuam loquentur: vt notam faciānt filijs hominum potētiam tuam, & gloriā, &c. Regnum tuum regnū omnium seculorum. Regnum autem mundi vanum est: hodie est rex, & cras morietur. Ideo Psalmista inquit: noli

Apoc. 17.

Eccle. 1. a

Sapi. 10. a

Psal. 44. a

Ecc. 20. b
Pr. 145. a

te confidere in Principibus, in quibus non est salus: exiuit spiritus eius, & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Ideo Christus dicebat. Regnum meū non est de hoc mundo. Ideo etiam fugit cum voluerunt eum regem constituere.

Hæc omnia tibi dabo si cadens in terram adoraueris me. Vel hinc colliges quā re ete qui dam dixerit, honoris appetitio sua est à Deo auersio, in Deū quæ blasphemia. Ab hac diabolus inceptit, ad eamque vsque adhuc inardescit & anhelat. Cetera quæuis vitia vicissitudinibus patent, at superbiæ vicium si semel imberis, difficile excuties. Nec enim temporī aut ætati cedit. Babylonicos illos turrim ædificantēs, superbissimos suo tempore homines, vsq; adeo huic vicio deditos inuenit Deus, vt diceret scriptura: ceperunt hoc facere, ne desisterent à cogitationibus, donec opere compleant.

si cadens in terram adoraueris me. Merito ergo Psalmista ait: superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Antea diabolus dicebat. Ascendam super altitudinem nubium, & ero similis altissimo: modò, inquit, cade in terram & adora me. Prius voluit à creatura adorari, modo ingentiori superbia elatus, vult coli & adorari à creatore.

Accesserunt Angeli & ministrabant ei. Sic etiam post partam à iusto victoriā accedunt angeli vt ministrēt illi. Hinc est quod Lucas ait cap. 16. Factum est autem vt moreretur mendicus, & portaretur ab angelis in sinum Abraham: Hinc etiam discē angelos non solum esse ministros, missos a Deo ob salutē animorum, sed etiam propter salutē corporū. Sūt enim orbis caelestis motores, motu cuius, omnia huius mundi temporalia bona proueniunt.

Ioa. 18. g
Ioa. 6. b

Superbia detestanda

Gen. 11. 8

Psal. 73. d
Esa. 14. 6

Post partā à iusto victoriā, accedunt angeli vt ministrēt illi.
Lu. 16. a

Ambulans

Ambulans Iesus iuxta mare Galileæ, vidit duos fratres, Simonem qui vocabatur Petrus, & Andream fratrem eius. &c.

¶ Obserua hic non sine Dei magno consilio factum fuisse, vt per quos conuertendus esset mundus, primi à Christo electi essent homines rudes, & humiles: vt verè constaret regnum esse Dei, non mundi: vt soli Deo daretur gloria, non hominibus. Videte (inquit Paulus) vocationē vestrā fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed stulta mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus vt confundat fortia & ignobilia mundi elegit Deus, & ea quæ non sunt tanquam quæ sunt, vt ea quæ sunt euacuetur. Quid his verbis (inquit Augustinus) voluit Paulus dicere? Quid voluit ostendere? descendit dominus Iesus in spiritu, reparare genus humanum: & ne quilibet persona gloriaretur in carne, infirmos elegit: nam inde non est electus Nathanael ille etiam. Quid enim tibi videtur vt Publicanum in teloneo sedentem eligeret, & non Nathanael: cui ipse dominus perhibuit testimonium dicens: ecce verus Israelita in quo dolus non est? intelligitur ergo Nathanael esse doctus in lege: non quia doctos non erat electurus, sed si ipsos primo elegisset, doctrinæ suæ merito se electos putarent, & ita illorum scientia laudaretur: & laus Christi gratiæ minueretur. Perhibuit testimonium tanquam bono fidei in quo dolus non erat, sed tamen eum non assumpsit inter hos discipulos, quos primum idiotas elegit. Sed vnde intelligimus quod ille peritus erat legis? quando audiuit ab vno ex istis: qui secuti sunt dominum: inuenimus Messiam, quod interpretatur Christus: quæsiuit vnde,

1. Cor. 1.

D. Augu.

Toan. 1. f.

& dictum est, à Nazareth. Et ille, à Nazareth potest aliquid boni esse? Hinc æstimatur doctus ille in lege fuisse. Quare non est electus inter discipulos, ab illo, qui stulta mundi prius, elegit. Elegit ergo dominus postea & oratores, sed illi superbirent si non prius elegerit piscatores. Elegit diuites, sed dicerent merito diuitiarum suarum se electos esse, nisi primo elegisset pauperes. Elegit imperatores postea, sed melius est, vt Romam cum venerit imperator, deposito diademate ploret ad memoriam piscatoris, quā vt piscator ploret ad memoriā imperatoris. Infirma enim mundi elegit Deus, vt confundat fortia, & ignobilia mundi elegit, & ea quæ non sunt tanquam ea quæ sunt, vt ea quæ sunt euacuarentur. Et quid sequitur? concludit Apostolus, vt non gloriatur coram Deo omnis caro. Videte quæ admodum nobis abstulit gloriā, vt daret gloriā. Abstulit nostram, vt daret suam. Abstulit nutantem vt daret solidam. Tanto ergo gloria nostra fortior & firmitior, quia in Deo est. Merito igitur aiebat regius vates: date gloriam laudi eius. Lege Augustinum in hunc locū psalmi.

¶ Huius rei typum & figuram (vt idem Augustinus docet) asina Balaam gerebat: cuius lingua, voluit Deus coercere Vesaniam Prophetæ. Præfigurans fortasse, quia stulta mundi electurus esset Deus, vt confunderet sapientes. Pro illo spiritali, & vero Israel, hoc est, promissionis filio.

¶ Exodi octauo enarrat scriptura sacra, quod muscis pugnavit Deus aduersus Pharaonem, & aduersus omnes seruos eius. Et in libro Iob, cap. 40. ait dominus, Numquid illudescet, quasi aui: aut alligabis eum ancillis tuis? bene

Augu. in Psal. 65.

Figura. Aug. quest. super nu. 9. 50.

Exo. 8. Figura.

Iob. 40. 25

bené profecto Leuiathan non feruis, Sed ancillis ligare se dominus adferit, quia ad redemptionem nostram, & tuos contra mundi superbiam prædicatores mittens: relictis sapientibus insipientes: relictis fortibus debiles: relictis diuitibus pauperes elegit. De his ancillis etiam Salomō ait Proverbiorum. 9. sapientia ædificauit sibi domum, excidit columnas septem, miscuit vinum, & posuit mensam suam, misit ancillas suas vt vocarent ad arcem. Si quis est paruulus veniat ad me. Sapientia enim diuina ecclesiam ædificauit: & multis doctoribus sanctis eã decorauit. (Sunt enim doctores sancti in ecclesia catholice colunæ firmisimæ) misit Apostolos suos, homines pauperes, & nullus momenti, vt prædicatione inuitarent nos ad fidem. Num. etiã. 22. legimus, docuiffesafinam, Balaam. Iud. etiam. 15. Samsoni mādibula quadam maximam cædem & stragem fecit. De familia Iob scriptum est: ac familia multa nimis. Vbi diuus Gregorius hoc pacto scribit: Quid est quod prius animalium multitudo describitur, ac familia in extremo memoratur, nisi quod ad cognitionem fidei prius stulta mundi collecta sunt, vt postea astuta etiam vocarentur? Paulo attestante, qui ait: non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes. Ipsa namque sanctæ ecclesie principia; literarum perhibentur ignara, vt videlicet cunctis in prædicatoribus suis redemptor ostenderet: quod ad vitam credentes populos non sermo, sed causa suaderet. Deus enim gloriam suam alteri dare non vult. Hinc fit quod. Iudi. cap. 7. per paucif-

simos milites innumeram inimicorū multitudinē vincere voluit. ¶ Præterea homines idiotas & nō multum sapientes elegit Deus, qualis fuit Petrus, & quilibet fuit Andreas, vt ostēderet: quod si humana sapientia domina esse vellet, & non ancilla, & pedissequa, maximo esse impedimento ad veram sapientiam comparandam. Curaturus ergo est humanarum disciplinarum studiosus, ne ancillarum amatorijs delectatus, dominam, hoc est veram sapientiam negligat. ¶ Quin etiam curaturus, vt si Agar ægyptia. Abrahami cōplexibus insolecat, eijciatur foras: atque exulet, nec sinatur, aut Ismael, Isaachi simplicitatem irridere, aut Agar, Saræ bonitatem contēnere. ¶ Affligat ancillam Domina & corrigat, habeat in manib9, vtatur ea, vt lubitum fuerit: sic enim modesta, erit utilis: quæ cum ei præter modum indulgetur, est etiam pernitiōsa. ¶ Præterea animaduerte: hos esse homines humiles in apostolos electos, De quibus Psalmista ait psalmo. 134. & eduxit nubes ab extremo terræ quæ verba explicās diuus Hieronimus inquit. Eduxit Deus nubes non à finibus terræ; non à cōsulibus, non à ducibus, non à diuitibus, sed ab extremis terræ. Beati enim pauperes, quoniam vestrum est regnum cœlorum. Vides quomodo ab extremis terræ educat Deus nubes & corporeas nebulas? propterea si volumus nubes fieri, ad quas peruenit veritas Dei, nouissimi omniū fiamus: & tam affectu quàm opere dicamus. Puto enim nos Deus Apostolos nouissimos ostēdit. Quod si non sum Apostolus: licet tamen mihi fieri extremum, vt educens nubes ab extremo terræ, educat & me, & fulgura in pluuiã faciat. Hæc Hieronim.

Clemens. 1. Strom. gene. 16. & 21.

Hi. sermo in prophetis inculcus aliquā da nō pla- euit.

Psal. 134. Educere. nubes ab extremo terre quid significer. Math 5.

1. co. 4

Venite

Exo. 3. Venite post me faciam vos Piscatores hominum. Exod. 3. ait Dominus Moyfi pascenti gregem soceri sui, veni mit- tam te ad Pharaonem, vt educas populum meum. Ecce quos elegit Deus ad negotia sua: nempe qui inhabiles videntur vt habiles faciat. vt sciant homines opera Dei ad quæ assumuntur non esse sua, sed Dei. Quis enim non miretur videns Deum, huminem balbum, oratorem ad regem distinare: & pastorem pecudum ducem populi, & piscatores, prædicatores, & præfules suæ ecclesie constituit? Cogitauissēpius quare dominus pastores, in reges & duces commutauerit: & piscatores, præfules ecclesie fecerit. Pondera quæso omne artificum genus & deprehendes, omnes pastores & nautas in maximo vitæ discrimine versari: nullum que artificium his laboriosius. Pastor enim non dormit, sed ferè continuo vigilat: vix vestitur, malè que vescitur: sic & piscatores nudi in laboribus ac vigilijs semper sunt. Vt ergo tam reges, quàm Pontifices scirent, se non ad quietem, non ad delicias assumptos: aut diuitias, sed ad labores, sudores & vigilias, hos, inter cæteros, deligere curauit. Venite post me. Christus, Diabolus, Mūdus, & Caro, Inuitant & vocant nos. Sed Christ9 ait: venite ad me omnes qui laboratis, & ego reficiã vos. diabolus vero: venite ad me, & ego interficiam vos. Caro autem ait, ego inficiam vos: Mundus autem ego decipiã vos. Eamus igitur & sequamur Christum, qui laborantes & defessos refocillat, & reficit: fugiamus diabolū, qui gladio iniquitatis suos sectatores interficit. Est enim iniquitas (vt ecclesiasticus ait) quasi romphæabis acuta. Fugiamus carnem, quæ veneno suarum

Quare Deus ad opera sua exequenda. homines inhabiles assumat

Quare pastores & piscatores, Reges & præfules suæ ecclesie fecerit.

Christus, diabolus mūdus, & caro nos ad se vocat Inf. 11. d.

Eccle. 21.

voluptatum, homines sibi deditos, in ficit. Non audiamus mundum, nos ad se vocantem, qui suos amatores diuitiarum esca decipere solet. Christum solum sectemur, qui animum & corpus suorum recreare non cessat. Venite post me &c. Aliqui veniunt ad Christum ab orientali plaga, alij ab occidentali, alij vero ab aquilone, alij tandem vocati, veniunt a meridie. Qui enim florem iuuentutis suæ non dæmoni, non Mundo, sed Christo præbent: ab oriente veniunt. Bonum est viro, ait Hieremias, si portauerit iugum, ab adolescentia sua. De hac vocatione explicare possumus illud, quod Dominus per Esaiam Prophetam dixit. cap. 46. Ego sum dominus vocans ab oriente, auem: & de terra lōginqua, virum voluntatis meæ. Sepe enim deus homines vocat, & excitat: vt maxima celeritate tāquā aues, veniāt ab oriente, hoc est a iuuentute, ad amicitiam, & gratiam suam. Hi verò, non timore, sed amore, & dilectione affecti ad Christū veniunt. Sic vocauit Abel, Enoch, Noe, Dauidem, sic sanctū Iob, qui a iuuentute sua vocatus dicebat: vocabis me & ego respōdebo tibi. Sic denique paruulos: de quibus ait: finite paruulos venire ad me: taliū est enim regnum cælorum. Et amplexabatur eos: vt Marcus scribit, cap. 10. Alij autem veniunt timore mortis & penarum correcti, ab occidentali plaga, hoc est, a senectute. De quibus dici potest quod Esaias ait cap. 59. timebunt qui ab occidente, nomen domini: cum venerit quasi fluius violētus, quem spiritus domini cogit. Timent enim maxime multi peccatores iam senectute confecti, dominum magestatis: verentur eius iram, & iustum iudicium: & aiunt cum Hieremia: nō est

Diuersis ætatibus ætempo- ribus vocat Christi- stus suos. Quisunt q̄ ab oriente veniant. Tre. 3.

Esai 46.

Iob. 14.

Infra. 19.

Marco. 1. Lu. 18.

Qui sunt qui veniunt ab occide- te. Esai. 59.

Hiere. 10.

est

Pro. 9.

Num. 22. Figura. Iud. 15. f. gura.

Iob. 1.

D. grego.

1. cori. 1.

Esa. 41. b.

Iudic. 7.

est similis tui in dijs domine: magnus es tu, & magnum nomen in fortitudine: quis non timebit te, o rex gentium? & tunc præteritorum scelerum illos pænitet, tunc lacrimas effundit, deum obnixè præcantur: & sic tandem pariunt spiritum salutis, ita vt in celo angelos Dei maximo gadio afficiant.

Luc. 16. b

Alij vero veniunt ab Aquilone, hoc est ab aduersitatibus compulsi. Vnde Luca. 14. ait rex: compelle eos intrare. Hoc est, aduersis rebus. Ab Aquilone enim, vt Iob ait: venit aurum. Tribulationibus enim & doloribus affectus hom., tanquam aurum in fornace purgatur. Mala (inquit Gregorius) quæ nos hic præmunt ad Deum ire compellunt.

Luc. 14.

Iob. 37.

D. grego.

Tandem veniunt multi à meridie prosperitatum, relinquentes propter Deum, omnia huius mundi bona: dignitates, honores, diuitias, voluptates. Multi enim sunt de quibus scriptura sacra testatur. Inerastatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo. Quos Deus ab austro veniens, ad se trahit. De his omnibus sic vocatis, intelligere possumus quod Esaias ait, capit. 44. Ab oriente adducam mentem tuam, & ab occidente congregabo te: dicam Aquiloni da: & austro, noli prohibere.

Deut. 32.

Abacuc. 3.

Esa. 44.

multis modis vocat dominus homines.

Venite post me. Ad nos omnes hæc vocatio pertinet: nos Christus piscari vult. Ideo ait: venite: ac me sequimini. Obserua: quod multis, varijsq; modis, vocare nos solet dominus. Nunc signis, nunc verbis, nunc missis ad nos nuncijs, nunc denique literis. Vocat, inquam, nos signis, hoc est, sanctis inspirationibus. De quibus ipsemet dominus apud Ioannem intelligens, ait: ego sto ad ostium, & pulso: si quis au-

dierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam: introibo ad illum: & cenabo cum illo, & ipse mecum. Ne ergo sis tepidus, sed zelo feruens, & pænitentiam age: quando à Deo, internis signis, & inspirationibus vocaris. Quod si illi cor tuum aperueris, totum tibi familiariter permittet. Vocat nos etiam verbo: quem admodum hodie vocauit Petrum & Andream ore enim suorum apostolorum, atq; apostolicorum virorum quotidie pro suggestu dicentium, nos vocat dominus: non enim illi sunt qui loquuntur, sed spiritus patris nostri qui loquitur per illos. Sed nos miseri aures obturamus, ne viuam eius vocem audiamus. Vnde verè conqueri ac dicere potest, quod sanctus Iob ait: seruum meum vocauit, & non respondit mihi: ore proprio deprecabar illum.

Apoca. 3.

Vocabat dominus puerum Samuel, & ille non domino, sed Heli sacerdoti respondebat: qui illi, ad lectum redire iubebat. Vocat nos dominus & ait: venite, ac me sequimini: nos autem mundum adimus, qui nobis ad ocium, ad requiem, ad voluptates, & illecebras redire præcipit. Nō illi obsecro obediamus, sed semel domino nos vocanti, statim respondeamus: loquere domine quia seruus tuus audit. Atq; exemplo sancti Iob, dicamus: vocabis me & ego respondebo tibi. Non Heli, sed tibi: non mundo, non carni, non diabolo, sed tibi: & tu domine, operi manuum tuarum porriges dexteram.

Iob. 19.

1. re. 3. a.

Iob. 14.

Vocat item nos per nuntios, hoc est, afflictiones, morbos, & aduersa: vocat per infamiam, ac senectam. De quibus intelligere possumus quod Salomon ait in prouerbij. Misit (inquit) ancillas suas, vt vacarent ad arcem, & ad me-

Pre. 9.

nis.

nis, quas ancillas vocamus, vocat Dominus peccatores ad arcem illam celestem, ad meniamque illa superna ciuitatis Dei: vocat inquam, sed in casum. Idcirco ait: quia vocauit, & renouistis: ego quoq; in interitu vestro ridebo, & subsanabo, cum vobis id quod timebatis, aduenerit. Literis tandem sacrarum scripturarum nos vocat Dominus, cum omnia quæ scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sint: vt per patientiam & consolationem scripturarum, spem habeamus. Sed nos infelices, neque his literis à Deo de cælo missis, venire curamus. Imitemur ergo Andream, & Petrum: qui statim quod vocati sunt libenti animo secuti sunt Dominum Iesum.

Pro. 1.

Ro. 15.

Ambulans Iesus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres Simonem & Andream fratrem eius. Et Andream, Simonem, Iacobum & Ioannem de littore maris esse vocandos prædixerat olim Iacob, cum benedicens filio suo Zabulon dixit: Zabulon in littore maris habitabit, & in statione nauium pertingens usque ad Sidonem: Zabulon, id est, habitaculum fortitudinis ecclesiam significat (inquit Ambrosius, & Augustinus.) Hæc in littore maris habitat, & statione nauium, cum credentibus refugium, & periclitantibus demonstrat fidei portum. Hæc, contra omnes turbines seculi inconcussa firmitate solide expectat naufragium Iudæorum, & hæreticorum procellas, qui circumferuntur omni vento doctrinæ: quorum & si tunditur fluctibus, non tamen frangitur. Pertendit autem usque ad Sidonem, hoc est, usque ad gentes. Legimus etiam in hoc euangelio, inde assumptos esse quatuor istos apostolos: legimus etiam, in his locis dominum sæpe docuisse. Sicut

Vaticiniū de his. 4.

Apostolis

Gen. 49. b

D. Ambros.

D. August.

scriptum est terra Zabulon terra Neptalim, populus qui sedebat in tenebris vidit lucem magnam. Sidon, interpretatur venator, vel venatrix. Venatores qui sunt, nisi Apostoli: quia ex his locis assumpti sunt, de quibus dicitur: mittam venatores multos, & venabunt vos: Lege Augustinum. De benedictionibus Iacob. Ambrosium de benedictionibus Patriarcharum. Et glossam. Gen. 49. Ecce igitur quo pacto Dominus benedicere incipit terram Zabulon, vocando quatuor hos Apostolos, & Principes Ecclesiæ constituendo, ac taliter firmando, vt omnes inferni procellæ, vt omnes huius mundi fluctus, non præualeant aduersus eos.

Esa. 9.

Hier. 16. Augusti.

Ambrosi.

Vidit Simonem, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare (Erant enim piscatores.) Humilitas artis faciebat, (vt diximus) ad Dei gloriam: concordia fratrum Denotabat ecclesiæ consensus: piscatura, typus erat euangelici muneris, quod per sermonem dei, mortales immerfos ignorantia tenebris, ac sordidis huius mundi curis extrahit ad lucem veritatis, ac celestium rerum amorem. Hos igitur piscantes, primum piscatus est Iesus, vt in hoc loco aperte vides.

Venite post me. Nemo domine potest venire ad te, nisi tu & pater tuus trahatis eum. Trahe nos ergo post te, & curremus (nedum sequemur) in odorem vnguentorum tuorum. Trahe nos obsecro post te, amore, & charitate tua. Trahe nos post te, desiderio celestis patriæ. Trahe nos vel saltem timore ac formidine pœnæ, æternique cruciatu. Cōfige enim timore isto carnem nostram & fac, vt iudicia tua timeamus. Trahe nos denique, si aliter venire

Ioan. 6. c.

Canti. 1.

Psal. 118.

I nire

D. grego. nire ac te sequi contemnimus, malis & praesuris huius vitae: vt mala quae nos hic presserint, ad te venire compellant.

Of. 13. Memineris Domine, quod & si perditio nostra ex nobis sit: salus autem nostra ex te proficisci debet.

Gene. 8. Memineris quod sensus & cogitatio nostri cordis sint prona in malum, ab adolescentia nostra. Eo quod corpus quod corrumpitur, aggrauat animam: & deprimat terra inhabitatio sensum multa cogitantem.

Sap. 9. Trahe nos ergo post te, mentem, animumque nostrum, tuo favore, tuo interno auxilio iuuando. Memineris iam te exaltatum esse a terra, quo tempore omnia ad te ipsum tracturum, nobis pollicebaris.

Io. 12. 6. Trahe nos ergo hifce modis, & tunc non solum veniemus, sed istis funiculis alligati, curremus in odorem vnguentorum tuorum. Vt curriculo quidem te insequemur, in odorem famae nominis tui, & in odorem miraculorum tuorum, quae veluti vnguenta suavissima ac praeciosissima sunt.

Can. 1. Deduc ergo nos in semitam mandatorum tuorum, quia ipsam volumus: ipsam dileximus: & ardentem amauimus. Non dubium quod si haec, a Domino, ingenti desiderio petierimus, quin praeteriens secus cor nostrum, & audiens nos, extensis brachijs, & expansis manibus, dicat: quod his Apostolis: Venite post me. Tanta est eius pietas, tanta bonitas, tantumque eius desiderium salutis nostra.

Psa. 118. Postulauit David, hoc diuinum auxilium, vocatus a Domino, & exauditus est. Idcirco dicebat Psalmo septuagesimo secundo. Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxisti, & cum gloria suscepisti me:

Psa. 147. 8. postulemus & nos, & exaudiemur. Dat enim Dominus omnibus affluenter, & non improperat. Vt diuus Iacobus testatur in sua cano. cap. 1.

Psa. 89. 2. Venite post me. Nisi Christus mundi seruator, ac redemptor vocaret eos, nequaquam sequerentur. Ipso autem vocante, protinus relictis retibus secuti sunt eum. Vt hinc discas (quod Paulo ante dicere incipiebamus.) Neminem conuerti ad Dominum, nisi sit Dei misericordia & voluntate praeventus: & eius voce interius clamante, vocatus. Dixisti (ait regius ille vates, Psalmo octuagesimo nono nono loquens sine dubio ad Dominum Deum suum) conuertimini filij hominum. Nec immerito sane, (inquit diuus Bernardus) a filijs quidem hominum videtur exigenda conuersio, peccatoribus vtique necessaria. Nam supernis spiritibus ea magis, quae rectos decet, indicta laudatio est, eodem Propheta Dauide, psalmo. 147. psallente: lauda Deum tuum Sion. Caterum quod ait, dixisti: meo quidem iudicio non negliger praeterendum est, nec simpliciter audiendum. Quis enim humanis comparare audeat dictis, quod dixisse dicitur Deus? Viuus profecto est, & efficax sermo Dei: & vox eius, in magnificencia, & virtute.

Psa. 147. 8. Denique ipse dixit, & facta sunt. Dixit: fiat lux & facta est lux. Dixit: conuertimini filij hominum, & conuersi sunt. Dixit: Venite post me: & continuo relictis retibus secuti sunt eum. Ita plane conuersio animarum, opus Diuinae vocis est, non humanae. Simon, & Andreas, Iacobus, & Ioannes, piscatores hominum in hoc ipsum in hoc loco, vocati & constituti a Domino, incassum tamen & ipsi laborantes tota nocte nihil capient, do-

Psa. 46. 2. nec in verbo Domini recta iactantes concludere possint multitudinem copiosam.

Psa. 28. 2. Ad hanc ergo interiore vocem venite post me, aures cordis erigi admonemur, vt loquentem Deum intus audiamus. Illa enim vox magnificencia & virtutis, deserta discutens, torporem excutiens animarum.

Psa. 94. 2. Nec sane laborandum est, vt ad vocis huius perueniatur auditum, labor est potius aures obturare ne audias. Nimirum vox ipsa se offert, ipsa se ingerit: ipsa praeteriens iuxta mare cordis ait: venite post me. Nec pulsare cessat ad ostia singulorum. Denique quadraginta annis, inquit, proximis fui generationi illi, & dixi, semper hi errant corde. Adhuc nobis proximus est, adhuc loquitur, & non est forte qui audiat. Adhuc dicit hi errant corde: adhuc sapientia clamat in plateis: redite praeruaricatores ad cor. Hoc nempe initium loquendi domino: & hoc verbum ad omnes qui conuertuntur ad cor, praecessisse videtur, & non modo reuocans eos, sed reducens & statuens contra faciem suam. Est enim non tantum vox virtutis, sed & radius lucis, annuntians pariter hominibus peccata eorum, & illuminans abscondita tenebrarum. Aperitur siquidem conscientiae liber, reuoluitur misera vitae series, tristis quaedam historia replicatur, illuminatur ratio, & euoluta memoria velut quibusdam eius oculis exhibetur. Vtraque vero non tam ipsius est animae, quam anima ipsa: vt eadem sit & inspiciens & inspecta: contra suam statuta faciem. Et a violentis quibusdam apparitoribus immisillarum vtique cogitationum coacta: proprio

interim iudicanda assistere tribunali. Quis sane iudicium hoc sine tribulatione sustineat? Ad me ipsum anima mea turbata est (ait Propheta Domini,) Et tu contra faciem tuam sine argutione, sine turbatione, sed confusione, statui non posse miraris? Quando ergo haec vox Domini, Venite post me, omnibus se offert: & animam sibi ipsi nolentem praesentat: continuo relictis omnibus quae impedire possunt, relictis peccatorum sarcina, relictis rebus omnibus, exemplo istorum apostolorum, Christum sequamur.

Faciam vos fieri piscatores hominum. Ecce iam vides, quo pacto iam Dominus occurrere incipit humanae impacientiae, quam olim propheta in sua persona exprimebat: inter quos vnus occurrit Habacuc: qui dicebat C. P. mundi sunt oculi tui ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris: quare non respicis super iniqua agentes, & tacet deuorante impio iustitiam se: & facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem. Miratur Propheta, & causam inuenire non potest, cur tanto tempore sauiat cetus, hoc est, diabolus, & omnia deuoret: non solum minores pisciculos, sed maiores. Cur tot hominum millia piscari finatur. Imo quod magis mirandum est, cur tanta potentia sit praeditus, vt absorbeat fluuium cetus iste, & non miretur si Iordanis influat in os eius. Non enim diabolus absoruet solum innumeram infidelium multitudinem, sed non mirum profecto illi aliquando fuit, etiam fideles ipsos deglutire. Iam ergo dominus Iesus de caelo descendens, hominum miser-

Quod nemo conuerti ad dominum nisi dei voluntate praeventus & eius voce interius clamante possit.

Psa. 89. 2. D. bernardus de conuersione ad clericos. c. 1.

Psa. 89. 2. D. bernardus de conuersione ad clericos. c. 1.

Psa. 147. 8. He. 4. 12.

Psa. 147. 8. Gen. 1. 2.

Psa. 147. 8. Gen. 1. 2.

Psa. 147. 8. Gen. 1. 2.

Psa. 147. 8. Gen. 1. 2.

Psa. 147. 8. Gen. 1. 2.

Psa. 147. 8. Gen. 1. 2.

Psa. 147. 8. Gen. 1. 2.

Psa. 147. 8. Gen. 1. 2.

Psa. 147. 8. Gen. 1. 2.

Psa. 147. 8. Gen. 1. 2.

Psa. 147. 8. Gen. 1. 2.

Luc. 7. a. borantes tota nocte nihil capient, do nec in verbo Domini recta iactantes concludere possint multitudinem copiosam.

Ad hanc ergo interiore vocem venite post me, aures cordis erigi admonemur, vt loquentem Deum intus audiamus. Illa enim vox magnificencia & virtutis, deserta discutens, torporem excutiens animarum.

Nec sane laborandum est, vt ad vocis huius perueniatur auditum, labor est potius aures obturare ne audias. Nimirum vox ipsa se offert, ipsa se ingerit: ipsa praeteriens iuxta mare cordis ait: venite post me. Nec pulsare cessat ad ostia singulorum. Denique quadraginta annis, inquit, proximis fui generationi illi, & dixi, semper hi errant corde. Adhuc nobis proximus est, adhuc loquitur, & non est forte qui audiat. Adhuc dicit hi errant corde: adhuc sapientia clamat in plateis: redite praeruaricatores ad cor. Hoc nempe initium loquendi domino: & hoc verbum ad omnes qui conuertuntur ad cor, praecessisse videtur, & non modo reuocans eos, sed reducens & statuens contra faciem suam. Est enim non tantum vox virtutis, sed & radius lucis, annuntians pariter hominibus peccata eorum, & illuminans abscondita tenebrarum. Aperitur siquidem conscientiae liber, reuoluitur misera vitae series, tristis quaedam historia replicatur, illuminatur ratio, & euoluta memoria velut quibusdam eius oculis exhibetur. Vtraque vero non tam ipsius est animae, quam anima ipsa: vt eadem sit & inspiciens & inspecta: contra suam statuta faciem. Et a violentis quibusdam apparitoribus immisillarum vtique cogitationum coacta: proprio

interim iudicanda assistere tribunali. Quis sane iudicium hoc sine tribulatione sustineat? Ad me ipsum anima mea turbata est (ait Propheta Domini,) Et tu contra faciem tuam sine argutione, sine turbatione, sed confusione, statui non posse miraris? Quando ergo haec vox Domini, Venite post me, omnibus se offert: & animam sibi ipsi nolentem praesentat: continuo relictis omnibus quae impedire possunt, relictis peccatorum sarcina, relictis rebus omnibus, exemplo istorum apostolorum, Christum sequamur.

Faciam vos fieri piscatores hominum. Ecce iam vides, quo pacto iam Dominus occurrere incipit humanae impacientiae, quam olim propheta in sua persona exprimebat: inter quos vnus occurrit Habacuc: qui dicebat C. P. mundi sunt oculi tui ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris: quare non respicis super iniqua agentes, & tacet deuorante impio iustitiam se: & facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem. Miratur Propheta, & causam inuenire non potest, cur tanto tempore sauiat cetus, hoc est, diabolus, & omnia deuoret: non solum minores pisciculos, sed maiores. Cur tot hominum millia piscari finatur. Imo quod magis mirandum est, cur tanta potentia sit praeditus, vt absorbeat fluuium cetus iste, & non miretur si Iordanis influat in os eius. Non enim diabolus absoruet solum innumeram infidelium multitudinem, sed non mirum profecto illi aliquando fuit, etiam fideles ipsos deglutire. Iam ergo dominus Iesus de caelo descendens, hominum miser-

Eligentes piscatores animarum occurrit Deus huic patientiae. Haba. 1.

Vi. greg. libro. mo. Iob. 40. & 41.

I 2 tus

tus: huic tanto malo succurrere volens, Andream, & Simonem, Iacobum, & Ioannem, piscatores hominum instituit: ut hamo caelesti, atque rete euangelij piscarentur illos, atque hamo verbi Dei, de faucibus ceti extra herent.

Esa. 19

¶ Ecce iam adest tempus quando impleri incipit, quod olim Esaias praedixerat. Et marebunt piscatores, & lugebunt omnes mittentes in flumen Hamum: & expandentes rete super faciem aquae, & arebunt. Et confundetur qui operantur in lino: plectentes & texentes subtilia: & erunt irrigua eius flaccida, omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces. Piscatores enim Aegyptij, qui valde contrarij erant, & modo sunt piscatoribus domini, lugebunt. Lugebunt etiam, qui mittebant Hamum in flumen, & expandebant rete super faciem aquae. Qui singulos quosque decipiunt (inquit Hieronymus.) Hamum mittunt in aquas turbidas. Qui autem plures simul, ita ut in Synagogis Satanæ loquantur publice, & populorum abducant greges: isti rete super aquas mittunt Aegyptias: isti ergo videntes adueniente Domino, fluminum siccitatem, marebunt. Videntes inquam, daemones, eos, iam huius mundi homines relinquere, atque ab idolatria deficere, ab erroribusque ad veram fidem reuocari, dolore cruciabuntur. Videntes iam daemones, atque eorum satellites, qui operabantur lino, hoc est, qui faciebant retia ex lino, tantam animarum multitudinem, relictis turbidis huius mundi lacunis, ad retia euangelij venire, dolore maximo afficientur. Ecce ad est jam dies illa, expectata satis. Audi Dominum dicentem. Venite post me, faciam vos fieri

D. hierom.

piscatores hominum. Piscabatur Andreas innumeram hominum multitudinem, & cruciabatur diabolus, atque aegæas iniquus pro consul. Mittebat retia Petrus, & capiebat circiter tria millia hominum vno iactu, & marebant iudæi, diaboli piscatores.

Faciam vos fieri piscatores hominum. Non dicit piscatores diuitiarum, non dignitatum, non nominis, non opum, sed hominum. Debent concionatores animas quaerere, non autem ad humanas inanes que opes aspirare.

Faciam vos fieri piscatores hominum.

Hi sunt piscatores illi, de quibus mystice intelligebat regius vates, cum canebat: qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis. Ipsi viderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo. Apostoli enim electi sunt ad praedicandam mundo salutem, quibus iniunctum est hodie a domino, mare istud magnum & spaciosum pernavigare, id est, mundum vniuersum perambulare, in omnem terram & in fines orbis terræ, praedicandae salutis gratia exire: qui missi sunt facere operationem in omnibus populis (qui sunt aquae multae) docere scilicet omnes gentes, praedicare eis, & testificari de salute & praecipis Dei, eosque baptizare in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, docentes eos seruare quaecumque praecipisset medicus ille, qui a Deo Patre venerat mundo. Qui sic (inquam) in mare istud pernavigandum missi a Deo, descenderunt, & quibus commissum fuit, sic operari operationes in aquis multis, id est populis, ipsi viderunt & experti sunt mirabilia opera Domini, quae potentissimè cum eis egit, & per eos exercuit in varijs signis, prodigijs, atque

Faciam vos fieri piscatores hominum.

Alij in ecclesia sunt piscatores alij sunt pisces: non omnes pastores, non omnes subditi. sed debet esse ordo & conueniens.

Acto. 2.

Pf. 106. Explicatur locus iste mystice:

Pf. 18.

In. 28.

atque ostētis virtutis Dei quibus Deus operabatur, ipsis operantibus in aquis multis. Ipsi viderunt mirabilia quae Deus fecit cum eis, & per eos, in profundo, id est, in mari quod per nauigabant missi a Deo. Vidit in Thracia Andreas, vidit in Epiro, vidit in Scythia Europæ (quae erat ad fidem Christi disseminandam obtrita) vidit mirabilia, quae per illum in illis aquis operatus est dominus: eademque viderunt Petrus, Iacobus, & Ioannes, ceterique apostoli in piscaturam animarum vocati.

Alij in ecclesia sunt piscatores alij sunt pisces: non omnes pastores, non omnes subditi. sed debet esse ordo & conueniens.

Faciam vos fieri piscatores hominum.

Non omnes piscatores, non omnes pisces in ecclesia: sed alios, vocauit Deus, ut essent piscatores, alios vero, ut essent pisces: alios, qui docerent Dei legem, & illam explicarent: alios, qui ab his instruerentur. Errant ergo haeretici existimantes nullum in hac re esse ordinem, nullumque discrimen, sed scripturam sacram & eius intelligentiam per uiam omnibus esse. Edoceamur enim per apostolorum traditiones, ecclesiasticos ordines suoque loco diuinitus contineri: dum & maiores, qui piscatores sunt animarum, ac regni caelorum clauis habent, sacrosancta scripturae sacrae mysteria, quibus quoque & tempore & loco dignum visum fuerit, aperiant: & minores, ab ecclesiae magistris, libri clausi sacramenta percipiunt. Alioquin nulli essent ecclesiae doctores, sed qui uis quamlibet plebeijs & rudis, earum per se rerum sine praecipiente quaereret intelligentiam, quas apostolorum interpretati oratione & literis obuias expositasque haberet.

At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum. Relinquamus igitur & nos huiusmodi bona, Apostolorum exemplo, quae nos potius irretire suis illecebris

quam beatos efficere possunt. Nullus enim, quantum uis diuitijs & honoribus abundet, felix in hac uita aut eius se aut dici potest. Nam aut bona quae habet amat, aut minime amat: si hoc dederis, iam erit, erit ei potius queri grauisimo quam requiri. Si uero illa ex animo diligit, erit ergo obnoxius & omnibus malis, quibus illa subiecta esse solent. Quae profecto tam innumera sunt, ut enumerari non facile possint. Non ergo beatum aut felicem efficere possunt aliquem. Quare merito sunt contemnenda, & solus Christus sequendus & imitandus: ut illi

Nulla huius mundi bona beatum efficiunt: homo merito sunt reuoluenda.

At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum. Discant praesules ecclesiae, adfuerint religiofi, ab apostolis uinuntia huius mundi bona non amplecti, sed contemnere, non quaerere in ecclesia, sed fugere, & omnino relinquere, si non mercenarij, sed veri pastores haberi uolunt. Nullum enim uicium deterius est auaritia, in principibus reipublicae spiritalium regentibus. Vae peccatori (inquit ecclesiasticus) ingredi terti rari duabus uis. Qui enim Deo, & Mammonae in ecclesia seruire contendit, terram duabus uis ingreditur. Vae pastoribus Israel (inquit Propheta) qui pascebant semetipsos. Leuitici, 10. narrat scriptura sacra quod cum Dominus ignem caelestem misisset, in quo solo sacerdotes ei incensum offerrent Nadab, & Abiufilij Aaron, acceptis thuribus imposuerunt ignem & incensum de super, offerentes coram Domino ignem alienum: egressusque ignis a Domino deuorauit eos coram Domino. Ignis de caelo missus, Dei amorem significat, Dei enim amore affecti sacerdotes ueri, offerre quotidie debent. Ignis uero alienus, ambitio & auaritia est. Vnde diuus Bernardus sic inquit.

Acto. 2.

Acto. 2.

Auaritia eum. Discant praesules ecclesiae, adfuerint religiofi, ab apostolis uinuntia huius mundi bona non amplecti, sed contemnere, non quaerere in ecclesia, sed fugere, & omnino relinquere, si non mercenarij, sed veri pastores haberi uolunt. Nullum enim uicium deterius est auaritia, in principibus reipublicae spiritalium regentibus. Vae peccatori (inquit ecclesiasticus) ingredi terti rari duabus uis. Qui enim Deo, & Mammonae in ecclesia seruire contendit, terram duabus uis ingreditur. Vae pastoribus Israel (inquit Propheta) qui pascebant semetipsos. Leuitici, 10. narrat scriptura sacra quod cum Dominus ignem caelestem misisset, in quo solo sacerdotes ei incensum offerrent Nadab, & Abiufilij Aaron, acceptis thuribus imposuerunt ignem & incensum de super, offerentes coram Domino ignem alienum: egressusque ignis a Domino deuorauit eos coram Domino. Ignis de caelo missus, Dei amorem significat, Dei enim amore affecti sacerdotes ueri, offerre quotidie debent. Ignis uero alienus, ambitio & auaritia est. Vnde diuus Bernardus sic inquit.

Ecclesi. 2.

Eze. 33.

Leuiti. 10.

figura.

D. Bernardus

Habet aduersarius noster, vt pote peruersus diuinorum operu amulor, ignem ambitionis, quem saluator in nobis non accedere sed extinguere venit. Si quis autem alienum ignem in diuino presumpserit offerre sacrificio, morietur in iniquitate sua, etiam si patrem habeat Aaron.

At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum. Cum fratres isti ad hanc vocem nihil cum tacti, relictis, vt erant, retibus, secuti sunt dominum: impleri cepit quod Esaias praedixerat: primo tempore alleuiata est terra Zabulon, & terra Neptalim: Quando enim Christus cepit praedicare, a terra ista Zabulon, & Neptalim incepit. Ibi enim orti sunt primum principes ecclesiae, de quibus Psalmista dicit: Principes Zabulon, principes Neptalim duces eorum. Orti primum sunt apostoli, quos praesens locus refert, qui iuxta Symmachum velociter crediderunt, vt audientes: venite & faciam vos piscatores hominum, statim & patrem relinquerent & nauiculam. Ab hac ergo die, populus qui in hac regione ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: lucem, inquam, illam quae dicebat, ego sum lux mundi. Et ambulantibus in regione umbrae mortis, id est, in peccatis, lux euangelica orta est eis. Sed de hoc iam superius diximus.

At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum. Discant ab apostolis, Ecclesiae principes; discant ab his apostolis, qui vitam monasticam profitentur: discant ab illis viri perfecti, omnia relinquere, nihil cunctari, Christum protinus sequi, eius vitam exprimere, eius vestigia sectari. Intelligent se esse dentes illos de quibus in canticis Spiritus san-

ctus dicebat: dentes tui sicut greges tofarum quae ascenderunt de lauacro, omnes gemellis fatibus, & sterilis non est in eis, Dentes (inquit Bernardus) candidi sunt & fortes: carnem non habent, corio carent: nihil intra se pati possunt: non est dolor sicut dolor eorum: clausi sunt labijs ne videantur: indecens est cum videtur nisi ridendo: toti corpori masticant cibum: nullum inde saporem habent: non facile consumuntur: per ordinem positi sunt: superiores alij, & alij inferiores, & cum inferiores moueantur superiores nunquam. Huius modi dentes ego arbitror sunt viri perfectionem profectentes, qui relictis omnibus secuntur Christum: quales sunt quos principio memorauimus: qui de toto ecclesiae corpore quod candidum est, candidiores esse videntur. Quid enim illis candidius qui totius immunditias spurcitiarum euitantes, cogitationum sicut actionum peccata deplorant? Quid fortius illis, quibus tribulatio pro solatio, contumelia pro gloria, inopia pro abundantia ducitur? quod videre licebit in beato Andrea, atque in ceteris, quos hic vocauit Dominus: & qui protinus contemptis omnibus secuti sunt eum. Afflictio sane & oppressio illata ab impio aegao pro solatio erat beato Andreae: crucis contumelia pro gloria, ita vt illa visa exultaret, gauderet, gloriaretur atque diceret, Salue Cruz preciosa, Diu desiderata, sollicitè amata, sine intermissione quaesita, & aliquando cupienti animo praeparata: accipe me ab hominibus & eide me magistro meo, vt per te me recipiat, qui pro te me redemit. Illi etiam erat inopia pro abundantia. Isti etiam carnem non habent quem admodum nec dentes. Qui

Can. 4. a. Explicatur locus a. d. Bern.

Viri perfecti sunt candidi.

Sunt fortes.

Carnem non habent in carne.

Rom. 8. b. Corio carent.

Nihil morari intra se patiuntur.

Non est dolor eorum.

Clausi sunt labijs.

Non apparent nisi ad risum charitatis.

Corpori masticant cibum. Saporem non habent.

Per ordinem sunt positi.

Superiores & inferiores sunt.

in carne carnem oblecti audiunt ab apostolo: vos autem in carne non estis sed in spiritu. Corio carent: quia nitore & distentionem mundanarum sollicitudinum non habentes, in pace inidipsum dormiunt & requiescunt. Nihil morari intra se patiuntur, quia neque modicum quidem offendiculum tolerabile reputant aut intra se, aut in conscientijs singulorum. Non est dolor sicut dolor eorum: quia nihil tam horrendum & horribile est sicut murmur, & dissentio inter fideles. Clausi sunt labijs ne videantur: sicut viri isti perfecti nunc donibus nunc desertis, nunc materialibus vallibus circumcinguntur, ne secularium oculis & accessui pateant. Indecens est si appareat, nisi interdum forte ad risum: quia nihil turpius quam tales per vrbes & castella discurrentes, nisi cum illa cogit, quae operit multitudinem peccatorum. Caritas enim risus est, quia hilaris est. Laeta quidem non tamè dissoluta. Toti corpori masticant cibum dentes: quia ipsi pro toto ecclesiae corpore videlicet tam viuus quam mortuis orare sunt constituti. Nullum inde saporem habere debent, nullam sibi gloriam assignare: sed dicere cum propheta: non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Non facile consumuntur: quia quanto annosiores tanto feruētiores: & celerius currunt quo vicinius appropinquant ad palmam. Per ordinem positi sunt. Vbi enim aliquid ordinatum est si hic non est, vbi cibus & potus, vigilare & dormire, laborare & quiescere, ambulare & sedere, & cetera omnia, in numero, & mensura, & pondere constituuntur? Superiores & inferiores sunt. Quia inter eos praelati & subditi sunt, & sic superiores inferioribus iunguntur, vt inferiores a superioribus non discordent. Cum autem

inferiores moueantur, superiores nunquam moueri debent: quia & si subditi quandoque turbentur, praelatorum est in mente composita perdurare. Sicut grex tonfarum inquit. Quam bene viri perfecti tonsis ouibus comparantur, quia reuera tonsi sunt, quibus nec corda, nec corpora, neque aliquid mundanum in proprietate relictum est. Relictis enim omnibus mundi bonis secuti sunt dominum pauperem & nudum. Quae ascenderunt de lauacro. Lauacrum baptismus est, de quo ascendit qui ad celsitudinem vitae perfectioris intendit. Descendit autem qui se vitae mancipat inhonestae. Omnes gemellis fatibus, quia & verbo pariunt & exemplo. Et sterilis non est in eis, quia nullus est infecundus omnes enim filios spirituales gignunt Christo. Ad hoc enim vocati sunt, ad hoc hominum piscatores instituti. Dentibus ergo istis assimilemur. Illi protinus ad vocem Christi omnia relinquentes illum secuti sunt, imaginemque eius expresserunt: eum intus & foris induti sunt: nos, hos saltem imitemur: nos, hos sequamur.

At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum. Tria sunt nobis necessaria ad salutem. Dei voluntas tanquam efficiens praecipuaque causa, vnde rex David ait: eduxit me in latitudinem saluum me fecit quoniam voluit me. Quasi diceret. Sua enim dominus valdisima potentia, quasi vir pugnator, de manibus inimicorum me liberatum, constituit in latitudinem libertatis, extra omne periculum, omnem a me angustiam animi, & cordis anxietatem repellens: ipse me ab omnibus inimicorum insultibus saluum fecit, illa sum quae abire non propter meam iustitiam condignum meritum, sed propter beneficii

Inferiores & si moueantur superiores tamen nunquam.

D. Bern. ser. par. ser. 63

Tria sunt ad salutem necessaria Dei voluntas, Christi passio, obedientia & subiectio nostra Psal. 17.

placitum benignæ volūtatis suæ: quoniam ita placitum fuit ante illū: quia me elegit & saluare voluit. ¶ Secundo necessaria nobis est Christi passio, tanquam instrumentum nostræ salutis. Nisi granum (inquit) frumenti cadens in terram mortuū fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum offert. ¶ Tandē tanquam materialis causa, obedientia & subiectio nostra per necessaria est. Factus est (inquit Paulus) omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis æternæ. Quod intelligētes apostoli desiderio salutis suæ tacti, protinus ad vocē Iesu, Relictis omnibus illum sequuntur, illi subduntur, illius mandatis atque præceptis parere volētes. Sicut ergo in omni scriptura scriptore est causa agens, calamus instrumentum, papyrus verò materia: sic in animi salute, Dei voluntas effatrix est causa, Christi mors instrumentum, obedientia verò mandatorum, materia. Quam exemplo apostolorum libenter & ex animo præstare Deo debemus, si discipulos Christi domini esse volumus.

Caput quintum.

¶ Enarrantur octo Beatitudines & Evangelica perfectiones.

VIDENS AUTEM IESUS turbas, ascendit in montem: & cum sedisset accesserunt ad eum discipuli eius, & aperiens os suū docebat eos, dicens. *Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum celorum. Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram. Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deū videbunt. Beati pacifici: quoniam ipsi filij Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum celorum. Beati estis cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersus vos mentientes propter me, gaudete & exultate quoniam merces vestra copiosa est in celis. Sic enim*

Luc. 6. c. d.
Pf. 37.

Iſai. 65. b.

Pſa. 24.

persecuti sunt prophetas qui fuerunt ante vos. Vos estis sal terra. Quod si sal euauerit, in quo salietur? ad nichilum valet ultra, nisi ut mittatur foras, & conculetur ab hominibus. Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus: ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in celis est. Nolite putare quoniam veni soluere legē aut prophetas: non veni soluere: sed adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cælum & terra, iota unū aut unus apex non prateribit à lege donec omnia fiant. Qui ergo soluerit unum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines minimus vocabitur in regno celorum, qui autem fecerit & docuerit: hic magnus vocabitur in regno celorum. Dico autem vobis quia nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarum & pharisæorum non intrabitis in regnum Cælorum. Audistis quia

2. pe. c. 3.

Mar. 9. g.
Lu. 14. g.
Mar. 4. c.
Lu. 8. c.
11. c.

Lu. 16. d.

Iacob. 1. b.

dictum est antiquis. Non occides qui autem occiderit reuserit iudicio. Qui autem dixerit fratri suo, Raca: reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergo offeres munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersus te, relinque ibi munus tuū ante altare, & vade prius reconciliare fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum. Esto cōsentiens aduersario tuo cito dum es in via cum eo, ne forte tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi non exies inde, donec reddas novissimum quadrantem. Audistis quia dictum est antiquis. Non mæchaberis. Ego autem dico vobis: quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam iam mæchatus est eam in corde suo. Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eū & projice abste. Expedi enim tibi, ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum mittatur in gehennam ignis. Et si dextra manus tua scandalizat te, abscinde eam, & projice

Ex. 29. c.
Deut. 5. b.

Lu. 12. g.

ijce abste: expedit enim tibi, ut pe-
 reat unum membrorum tuorum,
 quam totum corpus tuum, eat in
 gehennam. *Deum est, quicum-
 que dimiserit uxorem suam det
 ei libellum repudij. Ego autem di-
 co vobis: quia omnis qui dimise-
 rit uxorem suam, excepta forni-
 cationis causa, facit eam mœcha-
 ri. Et qui dimissam duxerit, a-
 dulterat. Non periurabis: reddes
 autem domino iuramenta tua.
 Ego autem dico vobis non iura-
 re omnino, neque per cœli: quia
 thronus Dei est, neque per Ter-
 ram: quia scabellum est pedum eius.
 Neque per Hierosolymam: quia
 civitas est magni regis. Neque
 per caput tuum iuraveris: quia
 non potes unum capillum album
 facere, aut nigrum. Sit autem ser-
 mones ter, est, est, non, non: quod
 autem his abundantius est, a ma-
 lo est. *Audistis quia dictum est
 oculum pro oculo, et dentem
 pro dente. Ego autem dico vobis
 non resistere malo: sed si quis te per-
 cuserit in dexteram maxillam tuam
 praebe illi, et alteram, et ei qui vult te
 cum in iudicio contendere, et tunicam
 tuam tollere: dimitte ei et pallium,
 et quicumque te angariauerit mil-**

Deu. 24. a
 Infr. 19. b
 Mar. 10. b
 Luc. 16. d
 1 Cor. 7. b
 Luc. 19. d
 Exo. 20. b

Deut. 5. b.

Iac. 5. c.

Ezo. 21. d
 Deu. 19. d
 Leu. 24. d

Luc. 6. c.
 1. co. 6. b.

le passus: vade cum illo et alia duo.
 Qui autem petit a te, da ei: et vo-
 lenti mutare a te, ne auertaris.
 Audistis quia dictum est, dili-
 ges proximum tuum et odio ha-
 bebis inimicum tuum. Ego autem
 dico vobis, diligite inimicos ve-
 stros, bene facite his qui oderunt
 vos, et orate pro persequentibus
 et calumniantibus vos: ut sitis si-
 lium patris vestri qui in caelis est, qui
 solem suum oriri facit super bo-
 nos et malos, et pluit super ius-
 tos et iniustos. Si enim diligitis
 eos qui vos diligunt, quam merce-
 dem habebitis? Nonne et publi-
 cani hoc faciunt? Et si salutaueritis
 fratres vestros tantum, quid
 amplius facitis? Nonne et ethni-
 ci hoc faciunt? Estote ergo vos per-
 fecti, sicut et pater vester caele-
 stis perfectus est.

Deu. 15. b

leui. 19. d

Luc. 6. d. e.

Cap. V. Ad literam.

VIDENS autem turbas as-
 cendit in montem. Quando
 aliquid noui facere vult
 dominus, miracula ede-
 re consuevit: ut exijs,
 quae videtur, ea, quae non sunt visade-
 monstret. Sic cum hominem esset fa-
 cturus primum mundum creauit: &
 tunc demum facto homine, legem in
 paradyso,

Quando
 liquid noui
 vult do-
 minus fa-
 cere mira-
 cula prius
 edere so-
 let.

Gen. 1. a.
 Gen. 2. c.
 Ezo. 19. e

paradyso tolit. Iudaeis etiam legem da-
 turus prius miracula plurima osten-
 dit. Ita etiam hodie ascensurus in mo-
 tem, ad introducendam nouam & inau-
 ditam christianorum disciplinam, prius
 circueiuit totam Galilaeam, & sanauit
 omnem languorem, & omnem infir-
 mitatem in populo: ut euangelista ca-
 pite praecedenti testatur.

Regula.
 D. scrip-
 tura ali-
 quando
 ex tempo-
 re aliqua
 do ex loco
 causas desi-
 gnat, quas
 aperto ser-
 mone non
 indicat:
 Ioan. 10.

Ex. 14. b.

Ezech. 3.
 Greg. ho.
 12. in Ez.
 vi. Ambr.
 lib. 10. su-
 per Lucam.

Quis fue-
 rit mons
 ste ex di.
 Hierony.

Ascendit in montem. Diuina scriptu-
 ra aliquando ex tempore, aliquando ex
 loco, causas designat: quas aperto ser-
 mone non indicat. Ex tempore enim, si
 cut praedicante iudaeis Domino, per
 euangelistam dicitur, hyems erat. Inter
 illa enim mysteria quae veritas loque-
 batur, quae causa fuit ut nomen hyemis
 adderetur, nisi ut per qualitatem tempo-
 ris, frigus ostenderet cordis? Quia cum
 verba veritatis acciperent, frigida iu-
 daeorum corda remanebant. Aliquan-
 do vero ex loco: sicut carnali israeliti-
 co populo descendente de monte, Moy-
 si lex in campestribus data est. Et san-
 ctis apostolis dominus in monte se-
 dens, summa & spiritualia praeccepta
 locutus est. Ut ex locis videlicet mon-
 straretur, quia & illis, tanquam carna-
 libus, mandata minima dabantur in
 valle terrarum: & isti tanquam spiri-
 tuales & sancti, in monte mandata au-
 dirent. Quatenus aperte monstraretur,
 quod ascendentes corde ad caelestia, in
 firma mundi relinquerent, & in mon-
 tis culmine starent. Sic per Ezechielé
 dicit dominus, surge egredere in cam-
 pum. Quia prophetiae suae gratiam, post
 modum dignatus est in latitudine gé-
 tium demonstrare.

Ascendit in montem. Ex antecedenti-
 bus & consequentibus percipi debet
 scripturae sensus, ut alias ostendimus.
 Hinc Hieronymus exponens hunc
 locum, existimat ascendisse dominum

in montem Thabor, & non in mon-
 tem Oliueti, ut aliqui affirmarunt: erat
 enim Thabor in Galilaea, quam Chri-
 stus tunc temporis circueibat, ut euan-
 gelista testatur in fine capituli praecedentis.
 Denique postquam finiuit ser-
 mones suos descendit de hoc monte,
 & intrauit Capharnaum, ut dicit idem
 Euangelista, cap. octauo. Capharnaum
 vero, erat in Galilaea. Ex quibus colligi-
 tur hunc montem vel Thabor, vel que-
 libet alium excelsum montem in gali-
 laea fuisse.

Ascendit in Montem, & cum sedis-
 set etc. Docebat eos dicens Beati. & c.
 Nichil sine magna causa a domino fa-
 ctum vel dictum est. Causae igitur quae-
 randae sunt (inquit Hiero.) Ascendit
 igitur in montem (inquit Origenes)
 ne putares doctrinam eius esse vulga-
 rem. Incipit a beatitudine sicut incepe-
 rat Dauid, ut ostenderet (inquit Theo-
 do.) esse filium eius secundum carnem:
 in die Paschae immolatus est, ut ostē-
 deret (inquit Origenes) se esse verum Pas-
 cha, & ita iudaeum Pascha dissoluere-
 tur: reddit tributum Caesari pro se &
 pro Petro, ut ostēderet (inquit Hiero.)
 Petrum omnibus Apostolis esse praefere-
 dum: quod intelligentes Aposto-
 li statim ad Christum accedentes qua-
 sierunt, quis putas maior est in reg-
 no caelorum? Luc. 12. cum quidam di-
 ceret magister dic fratri meo, ut diui-
 dat mecum hereditatem: statim de a-
 uaritia differit: quia forte alter per uim
 detinebat partem hereditatis. Ioanes
 nichil de tetatione domini meminit,
 quia de diuinitate quae tentari non po-
 terat tractat (ut ait Origenes.) Chri-
 stus cum matre, dimisso Ioseph, ad
 nuptias venit, & illam in cruce Ioa-
 ni commendauit, quia nimirum eo te-
 pore mortuus erat Ioseph. Nichil igitur
 tur li-

Nihil sine
 magna
 causa a
 Christo fa-
 ctum est.
 D. Hiero.

Orig.

Theo.

Orige.

D. Hiero.

Luc. 12.

Origenes

tur sine maxima causa à Domino dictum aut factum esse credendum est.

Quid per spiritum in hoc loco intelligatur.

Beati Pauperes Spiritu. Sub nomine spiritus videtur spiritus sanctus esse significatus. Idest beati qui ex spiritu sancto sunt pauperes, hoc est, pusilli, & parui in oculis suis, qui non in se, neque in suis viribus, aut rebus, sed in Deo solo, confidunt. Vide cap. præcedens ubi ductus est à spiritu.

Vel sub nomine spiritus potest à nobis etiã in hoc loco intelligi animus & spiritus hominis. Vt pauperes spiritu intelligantur pusilles animo, non tumore animoso. Sic Esaias. 57. pro eo quod Hieronymus trãstulit pauperes spiritu, Septuaginta transfulerunt pusillanimes, idest, pusilles animo, nõ superba animositate tumidi. Huic interpretationi congruit doctrina Augustini, homilia festi uitatis omnium sanctorum; & doctrina Bernardi interpretantis, spiritu, idest, spirituali voluntate. Verum siue hoc, siue illo modo interpretemur, sub eo quod dicimus, pauperes spiritu, in sacra scriptura intelliguntur humiles, secundum eam humilitatem, quæ est spiritus sancti opus. Quæ iuxta Bernardum est duplex, altera cognitionis, altera affectionis. Priore cognoscimus quod nichil sumus, & hanc discimus à nobis ipsis, & ab infirmitate propria: posteriori calcamus gloriam mundi, & diuitias huius seculi. Contra vero diuites spiritu sunt, qui multitudine diuitiarum gloriantur, qui cupidi sunt honorum & diuitiarum. Fuerunt quidam philosophi voluntariè relinquentes omnia huius mundi bona, contemnentese etiã gloriam eius: sed tamen non pauperes spiritu, quia suis viribus nisi, suam voluerunt constituere iustitiam: arbitrã

Esai. 57.

Augusti. Bernar.

Duplex humilitas

Diuites spiritu qui

res suis studijs se fieri iustos, interim etiam sibi placentes, & sibi viuere cupientes pro inde non secundum spiritum pauperes.

Beati Pauperes Spiritu. Hi sunt quos Esaias nunc Agnos, nunc tauros, nunc fortes vocat. Pascentur (inquit capite quinto) agni iuxta ordinem suum. Vbi Chaldaus paraphrastes, pro agnis, interpretatur sanctos pauperes. Et septuaginta interpretes habent, pascentur direpti, quasi Tauri. Hoc est, hi, quos Christus eripuit à dæmonis potestate, pascentur vt Tauri. Et capite vigesimo quinto ait idem Esaias: super hoc laudabit te populus fortis, ciuitas gentium robustarum laudabit te. Vbi septuaginta habent: propterea benedicet te populus pauperum. Pauperes igitur Christi agni appellantur, propter innocentiam: tauri vero, quoniã in mundo tanquam in ludorum circo ab immanissimis tyrannis exagitantur, donec inauditis supplicijs confossi, sanguinem pro Christo fundat: fortes autem, eo quod sua virtute regnum cælorum capiãt: regnum enim cælorum, vim patitur, & violenti rapiunt illud. Cum enim sit regnum cælorum ipsorum pauperum, aperte concluditur ipsos pauperes fortes esse.

Beati Mites. Mites, dicuntur in scriptura qui prædicationi euãgelicæ nõ solum non resistunt, sed acquiescunt. qui formandos se prebent, & docendos. Hi sunt de quibus Esaias capi. 29. dicebat: & addent mites, in Domino lætiam, & pauperes omnes in sancto Israel exultabunt. Modo enim lætantur mites, audientes, beati mites quoniam ipsi possidebunt terram: hoc est, æternam illam beatitudinem, de qua psaltes ille Dauid ait. Credo videre bona domini in terra viuentium. Pauperes

Esai. 5. c.

Pauperes spiritu nunc agni nunc tauro, nunc fortes vocantur.

Esai. 27. c.

In. 11. b.

Mites qui dicantur.

Esai. 29.

Psal. 26. b.

res

res etiam lætantur audientes: beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum.

Regula.

Beati estis cum maledixerint vobis homines. Solet in scriptura, id quod ad diuersorum temporum homines pertinet ita promitti: quasi de vna eiuſdem ætatis generatione dicatur. Sic Petrus ait, vos autem genus electum, regale sacerdotium. Psalmo. 23. hæc est generatio quærentium eum &c. & in hoc loco Beati estis &c. denique ferè semper cum dominus ad apostolos loquitur, non tam ad illos quàm ad vniuersum populũ Christianum, cuius erant veluti seminarium, sermonem dirigit. Ad hunc modum loquitur cum ait: hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur. Vos estis sal terræ. Ego vobiscum sum vsque ad cõsumationem seculi & infra. 24. Amẽ dico vobis nõ præteribit generatio hæc donec omnia fiant. Stote parati quia nescitis qua hora veniet Lucas. 12. simili modo scriptura loquitur de improborum generatione Psalmo. 111. Custodies nos à generatione hac in æternũ. Filij huius seculi prudentiores sunt filij lucis in generatione sua. Et alibi: generatio praua & adultera signũ quærit. Quibus in locis non de præſenti generatione aut seculo intelligit: sed de vniuersa improborum generatione & seculo.

Ambr. de vocatione gentium. c. 3. I. pe. 2. Psal. 23. b.

Luc. 22. b.

Inf. c. vi.

Inf. 24.

Luc. 12.

Psal. 111.

Lu. 16. b.

Inf. 16. a.

Iaco. 1.

Apud deũ etiam est respectus operum nostrorum:

bis tradetur. Vos estis sal terræ. Ego vobiscum sum vsque ad cõsumationem seculi & infra. 24. Amẽ dico vobis nõ præteribit generatio hæc donec omnia fiant. Stote parati quia nescitis qua hora veniet Lucas. 12. simili modo scriptura loquitur de improborum generatione Psalmo. 111. Custodies nos à generatione hac in æternũ. Filij huius seculi prudentiores sunt filij lucis in generatione sua. Et alibi: generatio praua & adultera signũ quærit. Quibus in locis non de præſenti generatione aut seculo intelligit: sed de vniuersa improborum generatione & seculo.

Et dixerint omne malum. Omne, Pro, Quouis. Hebrai. & dixerit quouis malũ. Sic Iacobi primo. Omne datũ optimum de sursum est, idest, quouis datũ optimum.

Merces vestra copiosa est in cælis. Vnde satis patet quod apud Deũ etiã est respectus operum nostrorum. Quãuis enim scriptura rarissimè vtatur meriti vocabulo (ne scilicet occasione superbiendi

det, cum non sit nostrum, opera nostra magni aestimare, sed dicere serui inutiles sumus) alijs autem vtitur vocabulis æquivalentibus: qualia sunt, merces, retributio, reddere &c.

Sic Christus in hoc loco merces vestra, &c. Sic Hieremias est merces operi tuo. Sic Paulus. Reddet vniciquẽ secundum opera sua. Hæc satis ostendunt apud Deum esse respectum operum nostrorum. Vnde Genesis septimo ait ad Noe. Ingredere, te enim vidi iustum coram me.

Vos estis sal terræ. Sal, in scriptura, multa significat. In hoc loco significat Apostolos, quia per ipsos vniuersum hominum eonditur genus. Ad Colossenses. 4. Significat gratiã Spiritus sancti. Sermo (inquit) vester sit in gratia salis. Ita si fuerit sermo acheris, Hoc est, sine gratia, inuisus dicitur.

Mar. 9. in primo loco Sal, significat Apostolos siue doctores ecclesiæ: in vltimo significat gratiã Spiritus sancti. Bonũ est (inquit) sal. Quod si sal inuisum fuerit in quo illud, condietis? Habete igitur in vobis salẽ & pacem habete inter vos. quasi dicat: sicut Sal carnem prohibet, & nõ finit vermes procreari, ita & sermo doctorum si recens & mordax sit, carnales homines constringens, nõ finit in ipsis generari vermem irrequietum. Si autẽ doctor inuisus fuerit, cum nichil habeat quod cõstringat & cohibeat in quo salietur? Hoc est cõdicitur? habete igitur in vobis metipsis saleni, hoc est spiritus sancti gratiam, quæ cohibeat, ita vt pacifici sitis. Nam qui constringitur charitate erga proximum, hic saleni habet & pacificus est cum fratre suo,

¶ Sal etiam significat intelligentiæ occultæ virtutem. Vnde Gregorius exponens illud Iob: aut poterit comedi inuisum

Hiere. 31 c. Ro. 2. a.

Genesis. 7.

Sal in sacra scriptura multa significat: Coloss. 4.

Mar. 9.

D. grigo.

Iob. 6.
Sal virtus
occulte
intelligen
tie.

insulsum quod nō est sale conditum? Ait, in lege, sal literæ, est intelligatiæ virtus occultæ. Quisquis ergo obsequijs carnalibus intentus, hanc intelligere spiritualiter noluit, quid aliud quam insulsum cibum comedit? Sed hoc in cibo sal cognita veritas misit, cum latere in lege saporem occultæ intelligentiæ docuit, dicens: Si crederitis Moyfi, credetis utique & michi, deme enim ille scripsit. Hæc Gregorius. Per sal denique increpationē Hieronymus intelligit in illo loco: habete in vobis sal & pacem habete inter vos. Hoc est salitudinē correctionis, amor proximi temperet, & dilectionem proximi sal iustitiæ condiat.

Ioan. 5. 8.
Sal increpatione.
Mar. 9.

Quod si sal euauerit. Vel infatuatus fuerit, insipidus factus fuerit, In quo salietur? Sub. ipsum sal, id est, quare restitueretur illi sapor, amissus? ex Mar. co, cap. 9. g.

Ecclesia non est occulta.

Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi. Locus iste probat ecclesiam non esse occultam, neque ex solis prædestinatis constare. Ecclesia enim manifesta & cognita fidelibus est, sicut ciuitas supra montem posita, & sicut Sol, & lucerna super candelabrum, quæ non esset si ex solis prædestinatis constaret.

amē, quid significet.

Amen quippe dico vobis. Id est, veritatem siue id quod res habet, aut quod verum est dico vobis. Amen. Vox Hebraica est, quæ apud Hebræos eum habet usum, vt per eam cōfirmemus quæ dicimus, vel quæ ante dicta sunt. Idem enim significat quod, fiat, vel verè. Et vt vocem Hebræis peculiarem nemo vertit.

Regula Hierony.

Qui ergo soluerit vnum de mādatis istis minimis, minimus vocabitur in regno cælorum. Multa in scripturis dicuntur iuxta opinionem illius temporis, quo gesta referuntur, non iuxta quod rei ve-

ritas continebat. Vt in Hieremia. Tulit Ananias propheta catenam de collo Hieremiæ, & erat pseudopropheta. Sic Ioseph appellatur pater Christi. Sic in hoc loco Christi mandata appellatur minima, quæ etsi maxima sunt, hominibus minima videntur. Qui ergo soluerit vnum de mādatis istis minimis, id est, qui neglexerit mandata mea, quæ & si maxima sint, hominibus minima videntur. Minimus vocabitur in regno cælorum, id est, excludetur à regno cælorum. Minimus vocatur, quia minima, id est, maxima præcepta contempsit. ¶ Men, præpositio, id est, in. ex. de. a. ab. apud Hebræos exclusiua siue negatiua esse solet. Minimus ergo vocabitur in regno cælorum, siue à regno cælorum, siue ex regno cælorum, id est, excludetur à regno cælorum. ¶ In, præpositio, aliquando accipitur pro ex. Phil. 3. secundum iustitiam quæ in lege est, conuersatus siue querela. Aliquando pro de. Roma. 11. An nescitis in Elia quid dicat scriptura. Aliquando pro a. vel ab. Ioa. 1. In principio erat verbum. Particula ergo. men. quæ has omnes significat, exclusiua siue negatiua esse solet. Genes. 3. secundum Hæbraicum textum dicitur: caue tibi à loquendo, id est, ne loquaris. pri. Reg. 13. Repulit te Deus ab essendo regē. 1. ne sis rex. Esai. 5. & nubibus mandabo de pluēdo super eam. 1. ne pluāt super eam. Minimus vocabitur in regno cælorum. 1. de regno cælorum. 1. excludetur à regno cælorum.

Hier. 23.

Men, præpositio exclusiua esse solet apud Hebræos.

In, præpositio diuersis modis accipitur in sacra scriptura. Phi. 3. Ro. 11.

Gen. 31.

1. reg. 13. Esai. 5.

Reus erit iudicio. Id est, condemnabitur.

Ego autem dico vobis quia omnis qui irascitur fratri suo. Frater pro quocunque. Hæbra. sic. Leuit. 19. non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum,

Leui. 19.

Gen. 9.

eum. Frater pro quocunque proximo. Sic etiam Genes. 9. De manu fratris eius requiram animam hominis, id est de manu vniuscuiusque proximum eius requiram.

Raca quid

Qui autem dixerit fratri suo Raca &c. Raca, vox est Chaldaica, quæ hominē nequam & nullius frugis significat. Qui ergo alicui dixerit, nequam, aut nullius frugis, reus erit iudicio, obnoxius erit consensui iudicium, id est, trahetur in ius.

Luc. 24. d

Qui dixerit, fatue, reus erit gehena. Non intelligit vniuersaliter, sed de illo qui contumeliæ causa id dixerit. Alioqui Christus & Apostoli essent rei, appellātes discipulos suos stultos & insensatos. Vnde Christus apud Eucam ait. O stulti & tardi corde ad credendum. &c.

Hyperbolice loquitur Christus hic & in sequentibus. Vid. Driedo. lib. 3. de Jogmatract. 3. c. 4. Et lib. eodem tracta. 2. c. 3.

Relinque munus tuum ante altare & vade prius reconciliare fratri tuo. Nisi hæc præcepta (inquit driedo) & quæ in cōsequentibus docet Dominus hyperbolicè intelligantur, absonus erit intellectus: quæ, neq; Christus, nec apostolus ad literam obseruarunt, veluti quod docet de relinquēdo munere ante altare, de maxilla altera offerenda, de pallio dimittendo ei qui nos vult in ius trahere tunicamq; tollere: & de itinere duorum miliarium cum aduersario qui nos ad vnū miliare coegerit, & de non iurādo omnino. Hæc & id gen 9 alia, hyperbolicè dicta sunt contra iustitiā pharisæorum, qui nō refecabant de cordibus suis cupiditatem, auaritiā, superbiam, odium, inuidiam, iram, ambitionem, æstimantes etiam licere vt malo malo compenfarent, iniuriam iniurijs, contumeliā contumelijs. Philosophia vero christiana hæc omnia condemnat, ita vt si opus fuerit relinquere munus

ante altare, relinquendum sit. Si ergo hæc fuisse præcepta dicas, vt existimat driedo hyperbolicè intelligēda sunt. Si autem consilia & non præcepta, nō hyperbolicè dicta intellige. Multi nā q; sancti ea ad literam seruauerunt.

Esto consentiens cum aduersario tuo. Vel fac conuenias cum aduersario tuo. In auaros debitores inuehitur qui redere non curant.

Omnis qui viderit mulierem. Vel vxorem, scilicet alterius ad concupiscendum eam, iam, &c.

Quod si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum. &c. Id est, si quod oculo vides est tibi causa ruinæ missum illud fac.

Et si dextera manus tua scandalizat te, &c. Id est, si quod agis offendiculo tibi fuerit.

Reddes autem Domino iuramenta tua. Id est, quæ iurando promiseris.

Ego autem dico vobis non iurare omnino.

Non hic prohibet iuramentum quicquid. Anabaptistæ velint. Qui enim iuramentum è medio tollere conantur, omnem nimirum obedientiam, qua vel magistratibus, vel priuatis proximo deuincti sumus tollunt. Tātum ergo Christus vult, vt à quotidianis illis blasphemijs, & frivolis iuramentis abstinemus, ideo signāter addit: neque per cælos, neque per terrā. Sanctissimus erat Habraham & non abnuit iuramentum præstare. Ego inquit iurabo. Gen. cap. 22. Et rursum. cap. 31. iurauit Iacob per timorem patris sui Isaac.

Non hic prohibet iuramentum, alias licitum, sed tantū uult vt à quotidianis illis blasphemijs & frivolis iuramentis abstinemus.

Gen. 21. &c. 31.

Sit autem sermo vester, est, est, non, non, quod autem his abundantius est à malo est. Quod ultra hæc adiungitur, ex malo est. Nota quod ista conduplicatio non ad eundem pertinet, sed prior pars ad interrogantem pertinet, posterior ad respondentem.

Si quis

Si quis te percusserit in dexteram maxillam. Propriè si quis te palma ceciderit, siue de palmarit. Nota quod hæc dicta Christi de offerenda altera maxilla & de pallio dimittendo hyperbolicè dicta intelligunt nonnulli contra iustitiam pharisæorum. Vide supra, ibi. Relinque munus tuum ante altare.

Non ne publicani hoc faciunt? Publica nos tunc fouebant Romani, apud Iudæos autem infames erant.

In Mathæu. Cap. V. Ad mores,

Additio. quare christus in monte cœlestis ascendit.

Ascendit in Montem. Iam dominus Iesus monte cœlestis philosophiæ doctorem agere incipit, ipsa loci celsitudine declarans, se nihil plebeium aut humile traditurum, sed ardua cœlestiaq; omnia simul Moyse referens exemplum, qui legem proditurus populo, montem ascendisse legitur.

Quare scilicet Christus.

Et cum sedisset. Consedit Iesus, non uti sessus, sed velut ardua quadam magisque seria docturus, quæ attentum auditorem requirerent.

Christi legislatoris benignitas consideranda.

Et aperiens os suum docebat eos dicens. In primis hic animaduerte huius cœlestis legislatoris benignitatem, qui nec præcipere, nec prohibere, nec comminari voluit, sed præmiorum dulcedine, obferuantia legum suarum difficultatè temperauit. Verè lex clementiæ in ore eius. Non sic mundi legislatores qui innumera legum ac prohibitionum multitudinem viam regni cœlorum hominibus obstruunt: qui omnia vitæ que feruili agere voluit. Deinde perpende huius legislatoris auctoritatem,

Pro. 31. d

Autoritas Christi legislatoris notanda.

quæ maxima est. Quare certum erit præmium, certa corona, certa merces, si leges quas tatus autor tulit, seruaueris.

Doctrina hæc ex ore altissimi prodijt quare maxime facièda est. Si enim quæ saluatorem tetigerunt vestimenta, pro reliquijs habentur, Quid verba ex eius ore sanctissimo prolata in maximo precio non habebuntur? Quid non plurimi æstimabuntur, maximaq; religione obseruabuntur? Diligenter ergo ea audiamus, atq; accuratè memoria mandemus & infigamus. Si enim sapiens dicebat: ego os regis obseruaueris: cur nos regis nostri, legisq; latoris nostri cœlestis os non altètè notabimus, cur non ab eius ore pendebimus: ne quid pereat, ne quid decidat, aut à memoria fugiat? Ardua sunt quæ docet. Quare attètos nos esse uult, propriè illud sedentem, exemplo apostolorum cingamus, ne quid illius sacræ doctrinæ possit effluere. Attenti etiam sumus nam os eius omni loquendi dulcedine ac suauitate pollet. Diffussa enim est (vt Dauid ait) gratia in labijs suis. Attenti sumus, & tunc mirabimur omnes, in verbis gratiæ quæ procedunt de ore eius. Atque anima nostra lique fiet vt dilectus locutus fuerit.

Eccle. 24. Maxime facièda est Christi doctrina quæ ore suo prodijt.

Ecclesi. 8.

Tertio obserua: quod superato montis fastigio consedens aperuit os suum, & ibi proposuit abscondita cœlestis ethicæ. Ibi aperuit os suum, vt rectè viuendi regulas traderet: ibi aperuit os suum, vt prima principia moralis philosophiæ, quibus veritas vitæ ostèditur, & æterna felicitas non tam infertur, quàm confertur, & discipulos & turbam illum sequentem, & omnes nos doceret. Ibi aperuit os suum, vt ex illo ore suauissimo prodiret sol diuinæ sapientiæ, qui radios octo, quibus eius ecclesia illuminaretur, emitteret: ex illo

Psal. 44. Luc. 4.

Can. 5.

Quare aperuit legislator noster os suum:

illo, inquam, nouum testamentum tantamquam paradisi flumen, efflueret, atque egredieretur: cuius typus erat torrentis ille, de quo Propheta Ezechiel, capite quadragesimo septimo dicebat: Venient omnia ad quæ uenerit torrentis.

Eze. 47. b

Eccle. 24. d

Pro. 10.

Deu. 28.

Gen. 28. c

Cui etiam flumen aptari potest illud, quod Ecclesiastes ait, capite vigesimo quarto: Ego quasi fluvius doris, & quasi aqua ductus exiui de paradiso. Os enim quod hodie apertum fuisse Mathæus noster in hoc loco commemorat, verè uena vitæ fuit. Si enim quod iusti est uena vitæ, vt Salomon in Pro. 10. capite decimo affirmat: quid de ore Christi Domini, seruatorisque nostri dicendum est: qui non solum iustus sed ipsa iustitia fuit? Aperuit olim Moyses os suum, vt legis illius obseruatoribus bona externa polliceretur, abundantiamque uerum temporalium promitteret: transgressoribus uerè æternas, ad aduersa in hac uita, multa. Vt uidere est in libro Deuteronomij, capite vigesimo octauo.

At Christus Dominus aperiens os suum, suæ legis cultoribus, & in hac uita, & in futura, perpetuam felicitatè, ac æternam requiem, diuinarumque rerum abundantiam spondet, libenterque pollicetur. Ibi aperies os suum ostèdit nobis ueram illam scalam quam, narrat Moyses, in libro Geneseos, capite vigesimo octauo, uidisse Iacob, cuius non altera solum, sed utraque extremitas cœlum tangit. Primus enim ac ultimus huius admirabilis scalæ gradus, regnum cœlorum pollicetur, beati inquit pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum: beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

Aperito denique sacro ore suo, euangelicæ doctrinæ atque christianæ philosophiæ, nondum audita, dogmata capite de promerere, plurimum ab omnibus ab omnium opinione, & sententia, qui mundum uidentur admodum sapere. Beatitudinè pollicentur omnes qui se doctores sapientiæ, profitentur. Beatitudinem expetunt omnes, cuiuscunque status sint aut conditionis. Sed quibus in rebus sita sit hominis felicitas & beatitudo, hinc multa inter antiquos sapientes ac philosophos controuersia, multas in uita mortalium error.

His quoniam scopus est, & fundamentum, totius sapientiæ, primum id explicat Dominus Iesus in monte sedens, paradoxa docens sed uerissima. Et ideo ut iam in superioribus diximus, miraculis multis, ac signis mirabilibus, præstitit fidem sermoni incredibili, ut qui uirtutem ipsius experti essent, efficacem in sanandis corporis morbis, confiderent, & doctrinam esse ueracem, qua mederetur morbis animorum.

Hæc tunc audierunt discipuli pauci, & beatitudinè sunt amplexi. Audiant modo omnes quotquot in mundo sunt homines, nam omnibus locutus est, & omnes reddetur felices, reddetur beati ac sui uoti, & desiderij compotes.

¶ *Beati pauperes spiritu.* Certa res est ac omnibus uiris sapientibus, comperita, quod ex falsis opinionibus oriuntur omnia peccata vitæ. His igitur eximendis, ante omnia studendum est. Et quoniam perniciosissimus animorum morbus est ferocitas & arrogantia, quæ non finit hominem esse capace ueræ doctrinæ, in quo fons est unde ferè scætet, quicquid est capitalium uiciorum: huic primum medetur Iesus: beati (inquiens) pauperes spiritu.

¶ *Beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam.* Quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

¶ *Beati qui misericordiam faciunt.* Quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

¶ *Beati qui iusticiam faciunt.* Quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

gelicæ doctrinæ atque christianæ philosophiæ, nondum audita, dogmata capite de promerere, plurimum ab omnibus ab omnium opinione, & sententia, qui mundum uidentur admodum sapere. Beatitudinè pollicentur omnes qui se doctores sapientiæ, profitentur. Beatitudinem expetunt omnes, cuiuscunque status sint aut conditionis. Sed quibus in rebus sita sit hominis felicitas & beatitudo, hinc multa inter antiquos sapientes ac philosophos controuersia, multas in uita mortalium error.

His quoniam scopus est, & fundamentum, totius sapientiæ, primum id explicat Dominus Iesus in monte sedens, paradoxa docens sed uerissima. Et ideo ut iam in superioribus diximus, miraculis multis, ac signis mirabilibus, præstitit fidem sermoni incredibili, ut qui uirtutem ipsius experti essent, efficacem in sanandis corporis morbis, confiderent, & doctrinam esse ueracem, qua mederetur morbis animorum.

Hæc tunc audierunt discipuli pauci, & beatitudinè sunt amplexi. Audiant modo omnes quotquot in mundo sunt homines, nam omnibus locutus est, & omnes reddetur felices, reddetur beati ac sui uoti, & desiderij compotes.

¶ *Beati pauperes spiritu.* Certa res est ac omnibus uiris sapientibus, comperita, quod ex falsis opinionibus oriuntur omnia peccata vitæ. His igitur eximendis, ante omnia studendum est. Et quoniam perniciosissimus animorum morbus est ferocitas & arrogantia, quæ non finit hominem esse capace ueræ doctrinæ, in quo fons est unde ferè scætet, quicquid est capitalium uiciorum: huic primum medetur Iesus: beati (inquiens) pauperes spiritu.

¶ *Beati qui persecutionem patiuntur propter iusticiam.* Quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

¶ *Beati qui misericordiam faciunt.* Quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

¶ *Beati qui iusticiam faciunt.* Quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

¶ *Beati qui misericordiam faciunt.* Quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

¶ *Beati qui iusticiam faciunt.* Quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

¶ *Beati qui misericordiam faciunt.* Quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

¶ *Beati qui iusticiam faciunt.* Quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

¶ *Beati qui misericordiam faciunt.* Quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

¶ *Beati qui iusticiam faciunt.* Quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

¶ Quo

Ex falsis opinionibus oriuntur omnia peccata vitæ.

Ex falsis opinionibus oriuntur omnia peccata vitæ.

Ex falsis opinionibus oriuntur omnia peccata vitæ.

Ex falsis opinionibus oriuntur omnia peccata vitæ.

Ex falsis opinionibus oriuntur omnia peccata vitæ.

Ex falsis opinionibus oriuntur omnia peccata vitæ.

Quorum aures tulissent vocem tam inopinabilem. nisi post tot testimonia Ioannis patris, columbae, postremo presentibus signis fuisset autoritas commendata, & conciliata fides? Mundus ignarus ac caecus, beatum dicit populum cui haec sunt. Quorum filij videlicet, sicut novellae plantationes in iuventute sua, quorum filiae compositae circumornatae, ut similitudo templi. Quorum promptuaria plena, eructantia ex hoc in illud. Quorum oves fatosae, abundantem ingressibus suis, quorum boves crassa. Beatum vocat populum cuius non est ruina maceratae, neque transitus: neque clamor in plateis eorum. At divina sapientia, quae tangit a fine usque ad finem fortiter, quae omnia prospicit, penetrat, atque visibilia & invisibilia, externa & interna, divina & humana, penitus intuetur: non hos beatos vocat, sed pauperes spiritu, mundi bona propter Dei amorem contemnentes, Deum, veras divitias, reputantes. Non homines arrogantes, felices appellat: sed corde & animo se se Deo iubdentes. Non eos beatos vocat, qui alios contemnunt praese: sed homines seipso agnoscentes. Simia si loqui possit: nucem, amaram diceret: ob corticis amaritudinem. At vir sapiens, qui nucem scit frangere: & ad nucleum usque pervenire, dulcedinem in ea inuenit. Sic mundi amatores, Christi paupertatem, divitiarum tenuitatem, amaram iudicant: at qui spiritu Dei aguntur, dulcem ac suavem ac beatitudinem afferentem. Multos rei familiaris tenuitas, generis humilitas, conditionis obscuritas, fortunae aduersitas, reddit abiectos, & humiles, sibi que displicentes. Sunt hi quidem viciniore euangelicae beatitudini, si

quo vocat fortuna sequantur animo. Verum haec spiritus humilitas in affectu sita est, non in rebus, externis. Vnde Bernardus. Diligenter attende quod non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes, necessitate miserabili, non voluntate laudabili. Spero equidem profutura eis apud diuinam bonitatis, misericordiam, haec ipsam afflictionis suae misericordiam. Scio tamen hoc in loco Dominum non de huiusmodi fuisse locutum, sed de his qui possunt dicere cum Propheta: voluntarie, sacrificabo tibi. Attamen nec voluntaria quidem paupertas omnis, laudem habet apud Deum. Nam & Philosophi sua omnia reliquisse dicuntur, ut expediti mundi curis, studio vanitatis possent vacare liberius, & nolebant sensu abundare in sensu suo. Hos discernit quod dictum est: spiritu. Id est, spirituali voluntate. Beati pauperes spiritu: spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali, propter solum Dei beneplacitum atque animorum salutem.

Quoniam ipsorum est regnum caelorum. Haec vna ac praecipua causa est, quare pauperes spiritu beati ac felices appellantur. Quod ipsorum sit regnum caelorum. Sed ais, vnde regnum huic, qui nihil arrogat sibi, qui cedit omnibus, qui sibi displicet, qui neminem protrudit ac laedit, qui omnia mundi bona contemnit? Is enim propriorasin in seruituti videtur, quam regno. At qui verum est quod dixit in hoc loco Christus Dominus ac veritas ipsa. Horum tantum est regnum sed caelorum: hoc est, gratia, & pax, & gaudium in spiritu sancto. An tu regnare putas istos feroces ac violentos? Seruitutem seruiunt, multos que semper patiuntur tyrannos. Discru-

d. Bernar.

Ps. 73. b.

Causa prima Quare beati dicuntur pauperes spiritu

Quid per regnum caelorum intelligatur. Ro. 14. 6

Tyrani et si regnare vide-

Quos iudicat mundus beatos. Psal. 143.

Sap. 8. a.

Quos vocat Deus beatos.

Simile.

antur, pro prie tamē nō regnāt sed qui vereregnant sunt pauperes spiritu. ciantur avaritia, ira, liuore, cupiditate vindictae, metu, spe. Vix viuunt tantum abest ut regnent. At qui liber est his curis omnibus, fretus innocentia sua, fretus Deo, fretus praemijs futuri seculi, tranquillo pectore contemnit ea, quae sunt huius mundi, & sequitur bona caelestia: nonne regnum obtinet longè pulchrius ac magnificentius regno tyrannorum? Non huic imperat libido, non auaritia, non liuor, non ira, non ceterae pestes animorum. Et armatus fide, quotiens res postulat, imperat morbis, & fugiunt: imperat vndis, & conuiescunt: imperat daemionibus, & emigrant, tam potens est regnum animi, sibi diffidentis ac Deo fidentis, humanis diffisi praesidijs & ex caelo pendentis. Non diadema, non vnguentum, non satellitium dant regnum. Haec sunt quae verè regem faciunt, ac denique ad caelestis aeternique regni confortium euocant, vbi nulla iam erit rebellio. Regnum mundanum paratur violentia: ferocia defenditur: hoc regnum parit modestia, tuetur & con stabilit humilitas. Mundus non iudicat regno gerendo idoneos, nisi qui generoso praediti spiritu ingetes tollunt animos: Deus ad suum regnum eos potissimum euehit, qui se maxime deiiciunt. Mundus eos diuites iudicat, & si nihil possideant, qui ad dignitatem aliquam magnam sunt electi, aut qui diuitias multas quas habent, in tuto reposuerunt: aut qui principum ac regum sunt haeredes futuri. Merito ergo pauperes spiritu, diuites vocari debent: merito beati, ac nimium felices. Dicente Iacobo, cap. 2. Nonne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide & haeredes regni?

Iaco. 2.

¶ Verum etiam est, quod ait veritas pauperum spiritu esse regnum caelorum, hoc est, caelestem patriam ac aeternam illam felicitatem. Superbis, enim ac ferocibus resistit Dominus humilibus autem dat gratiam. Cum ergo pauperes spiritu & humiles capaces sint gratiae caelestis, capaces etiam erunt aeterni regni. ¶ Fideles similiter in modico, super multa constituuntur a Domino: cum ergo humiles ac pauperes fideles sint Domino, dicente Bernardo: fidelis reuera famulus es, si de multa gloria Domini tui, & si non exeunte de te, tamen transeunte per te, nil manibus tuis adhære re contingat: cum humiles, inquam, omnia in gloriam Dei referant: non mirum quod super multa constituantur: non mirum quod regnum caeleste possideant. ¶ Iure etiam emptionis, solet hominibus pertinere regnum aliquod: pauperes ergo spiritu omnia contemnentes, hoc iure sane gaudent. Pauperibus (ait Bernardus) pariter & martyribus regnum caelorum promittitur, quia paupertate quidem emittitur, sed in passione pro Christo abique omni dilatione percipitur. ¶ Veri ergo pauperes simus si beati esse volumus: mundana superbia derelicta, humilitati nos ipsos tradamus: si regnum caelorum possidere appetimus. ¶ Paupertatem attemus: nam pau-

Secunda causa ob quam beati dicuntur pauperes spiritu. Iacob. 3.

Infr. 25. b

D. Berna.

D. Berna.

Chry. se. 18. super episto. ad Hebrae. Commen datur paupertas spiritus.

tranquillitatem, quam latifundium: quibus optabilior est quæta paupertas, quàm rixosa diuitiæ.

Hinc colligetur, quæ nã sit mansuetudo. Est enim mansuetudo, moderati animi trãquillitas, quæ nulla incurritur rerum tribulatione agitur. Nec immerito hæc virtus paupertatem spiritus sequitur: nam qui terrena mudi bona non amat, sed propter Deum omnino contemnit, longè abest ab animi perturbatione aliqua. Quemadmodum enim terra si aqua misceatur omnino turbatur: sic animus terrenarum rerum amore commixtus, multis perturbationibus afficietur: ac si rerum humanarum expertus sit, omni trãquillitate gaudet. Hos ergo, homines felices appellat Christus. Ex quo fit ut iracundi, infelices dicantur. Longè enim a mansuetis distat. Quod his verbis docet eleganter Chrysostomus.

In quibus putas esse iracundum, in quibus etiam tolerantiam maiorum ac mansuetum? Nostne huius animam similitudini cuiuspiam, habenti multam quietem comparatur; illius vero foro & turba, in quo multus clamor sequentium in caelos & muros, ac affinos, multum ad accedentes exclamantium, ne conculcentur. Nonne illa quidem medijs quidem ciuitatibus comparata, in quibus hinc argenti fabricarum, inde arifabricarum magnus auditur sonitus, & alij quidem inuadunt, alij autem inuaduntur: sed hæc vertici cuiusdam montis est similis, in quo letis flatu aura, & purus splendor fulget, & perspicua fontium ebulliant fluentia, & multiplex florum producit gratia, uti sunt verba præta ac horti, florentibus arboribus & floribus, & defluentibus aquis. Quod si & sonus auditus fuerit, dulcis est, & multam effun-

dit voluptatem: nam vel aues cantilantes summis arboribus insident, & cicadæ, & philomelæ, & hirundines concorditer vnã quãdam perficiunt musicam: vel zephyrus blandè allidit arborum ramos, in quercubus & pinis stridens etiam olores, imitatur: vel præter rosas producit & lilia inter se collisa & commota, quasi pelagus parum vndabundum referunt. Imo multas quis inuenit similitudines, nam quando quis rosas aspexit, itidem putabit videre: quando autem violas, niare vndabundum: quando verò lilia, cælum. Neque spectaculo solo, & aspectu oblectatur: tunc talis sed & ipso corpore: nam & refrigeratur, & respirat, ita ut in cælo potius quàm in terra videatur esse. Est & alius sonus quidam, quando aqua a summa altitudine per tubos suo motu fertur, & blando strepitu subiectis filicibus obstrepit, ita relaxat membra nostra voluptas, ut etiam oculis sonum membra fouentem immittat. Libenter audiuis narrationem, forsitan etiam solitudinis facti amatores, sed hac solitudine multo suauior longanimis anima non enim, ut præter describeremus, neque ut ad ostentationem sermonem ducamus, hanc attigimus similitudinem, sed ut per hanc descriptionem videremus quanta sit longanimorum voluptas, & quod multo suauius sit, viro mansueti conuiuere, maioraque emolumenta ab illo accipiuntur quàm si in talibus versetur locis. Hos imitemini. Quando enim neque validus ventus ex tali anima egreditur, sed benigni quidam sermones ac blandi, & zephyro placido rectè comparantur, dum admonitiones nihil habent asperum, sed aues cantilantes inuantur. Quo-

mo

modo igitur hoc non melius? Non enim corpori accedit sermonis aura, sed animas reficit. Non ita statim medicus febricitantem hominem a febribus liberat sua cura, ut longanimus vir, & iracundum, & præ ira flagrantem apprehensum refrigerabit per spiritum propriorum sermonum. Et quid de medicis dico?

Neque ferrum ignitum & aquæ intinctum, ita statim calorem amittit, sicut si incidat in animam longanimè homo iracundus. Sicut autem si in forum ingrediantur cantilantes aues & nugæ esse videtur, ita etiã nostra præcepta in animas iracundas immittit. Nonne suauior mansuetudo quàm ira & temeritas: & non hoc solum sed etiam hoc idem diabolus, illud verò Deus imperauit. Videte quod non temere dixi, quod si etiam non esset diabolus, neque Deus: illa tamen præcepta iufficiant vos ad abducendum. Nam mansuetus quidem sub ipsi dulcis, & alijs est utilis. Iracundus verò & sibi insuauius & alijs danosus. Nihil insuauius hõ iracundo, nihil nerosius, nihil molestius nihil fædius, quemadmodum scilicet nihil suauis est eo qui nescit irasci. Melius est cohabitare bestia, quàm homini tali: nam illa quidem si semel curetur, seruat suam legem, illum autem quoties placaueris iterum exasperatur. Sibi enim habitum quendam talem indidit semel. Quemadmodum enim dies candidus ac lucidus, & hyems plena conturbatione inter se multum distant, ita etiam iracundi ac mansueti animi. Hæc Chrysostomus. Mites ergo eiusmodi felices appellat dominus: contra vero iracundos & inimicos, infelices esse colligere licebit.

Quoniam ipsi possidebunt terram. Hoc est mansuetorum præcipuum ac pri-

num premium, cuius causa, beati iure vocantur. Sed ais, qui nam fieri potest ut hoc hominum genus terram possideat, cum soleat suis agris deturbari, tantumque absit, ut aliena sibi parent, ut habitis etiam possessionibus pellatur? Ad hoc illud obserua, quod hæc est noua dilatandæ possessionis ratio, ut plus impetret ab yltro largientibus mansuetudo, quàm per fas nefasque pareret aliorum rapacitas. Immitis ac ferox dominus, nec hoc possidet quod habet: placidus autem qui mauult sua cedere, quàm pro his digladiari, tot locis habet fundum, quod locis reperit amantes euangelicæ mansuetudinis. Inuisa est omnibus pernicia: manũ suetudini fauet & æthnici. Postremo si perit possessio miti, damnum non est, sed ingens lucrum. Perijt ager, sed incolumi tranquillitate animi. Magno cum lucro vendidit fundum, qui vitauit tumultum, & seruauit animi quietem. Postremo ut omnibus excludatur mitis, tanto certior est illi cælestis terræ possessio, unde depelli non potest: stat enim sententia: quoniam ipsi possidebunt terram.

¶ Secundum verò mansuetudis premium est, homines inimicos reddere a malis quæ secum iracundia afferre solet: quæ tot tantaque sunt, ut vix a doctis explicari possint. De quibus alijs diximus.

¶ Tertium autem huius virtutis premium est, eam possidentes innumeris opibus spiritualibus ditare. Lege quæ annotauimus Lucæ, cap. 10. in illa verba discite a me quia mitis sum.

¶ Hæc autem virtus comes est pietatis. Qui enim in proximum pius ac misericors est, is eius malis & compatitur, & illi minime iniuriam inferre

Quid sit mansuetudo.

Simile.

Ho. 6. in acta. aposto.

Mites & iracundi comparantur inter se.

Simile.

Simile.

Simile.

Primum premium mansuetudinis Obiectio.

Responsio

Secundum premium

Tertium premium

Luc. 10.

aut nocere vult. Qui ergo pius est, vt mitis ac mansuetus sit oportet. Qui etiam pius in Deum est, illum colit, illum veneratur, illius iugoleui ac suauis, sese libenter subdit: quod & mansuetos ac mites facere certum est: quare qui mansuetus est, pius etiam est.

Beati qui lugent. In primis obserua: multos in mundo esse, qui luceant ob rerum familiarium amissionem. Quod solent facere auari: de quibus poeta ait: ploratur lachrymis, amissa pecunia veris. Multos similiter esse, quidoleant luceant ac aliorum miseriae compatiantur: sine modo tamen, ac mensura: sine debito ordine ac certa regula. Vnde Augustinus. Cogebat (inquit) plorare didonem mortuam, quae se ob amorem occiderat, cum interea me ipsum in ijs a te morientem, Deus vita mea, sic ferrem oculis miserimus. Quid enim miserius misero non miserete se ipsum? Multos denique esse futuros, qui perpetuas in inferno lachrymas sunt effusuri. De his salique huius generis lachrymis, non loquitur in praesentia dominus: quum eiusmodi homines, potius infelices & miseri dicendi sint, quam beati. Sed eos beatos vocat, qui vehementer dolent de malo quod accidit, vel bono quod deficit. Vulgo misera res est orbitas, adeo vt quidam orbati suis affectibus, puta vxore, parentibus, fratribus aut liberis, nonnumquam sibi manus adferant. Et ob hoc adhibentur amici, qui luctus acerbiter consolatione leniant. Sed neque hi beati dicendi sunt. Sed beati qui lugent, ob amorem euangelij, qui vel distrahuntur a suis affectibus, qui quos habent charissimos vident ob euangelicam iustitiam affligi, trucidarique, qui spretis huius mundi voluptatibus, in lachrymis, in vigilijs, in ieiunijs, vita

transigunt. Qui pro peccatis antea actis lachrymas effundere non cessant: exemplo Dauidis dicentis. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam. Qui aliena peccata deplorant exemplo Hieremiae dicentis: quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, & plorabo die ac nocte interfectos filiae populi mei? qui lugent, sedentes super flumina Babylonis, hoc est, super flumina mundi huius, memores caelestis patriae, caelestis Sion.

Quoniam ipsi consolabuntur. Haec prima causa est quare lugentes beati appallentur. His enim spiritus caelestis adest, qui temporarium luctum in aestimabilis gaudij praesentia interim, mox ad aeterna gaudia transferendis. Humana consolatio frequenter aegritudinem, dum mederi studet exasperat: at spiritus ille verus consolator, sic intus exhilarat animum sibi bene conscius, deque futurae vitae praemij certum, vt in atrocissimis etiam corporum afflictionibus sibi gratuletur, tantum abest vt sibi videantur infelices. Sic intus, inquam, exhilarat animum, vt luctu suo pascatur cum ad superna gaudia flendo subleuatur. Et intus quidem doloris sui gemitum tolerat, sed eo refectiois pabulum percipit, quo vis amoris per lachrymas emanat: vt Gregorius docet. Atque hoc est quod in libro Thobiae cap. 5. dicitur post lacrymationem & flectum exultationem infundis. Exemplo huius veritatis esse nobis poterit Augustinus qui de seipso loquens ait: quantum fleui in hymnis & canticis tuis suauisonantis Ecclesiae tuae vocibus commotus acriter, & currebat lachrymae & benemichi erat cum eis. Haec est tristitia de qua dominus ait: tristitia vestra

Pl. 118.

Hier. 9.

Pl. 136.

Pirm. causa beatitudinis lugentium.

D. Grego.

Tobie. 5.

August. libr. confesio.

Io. 15.

stra

fra conuertetur in gaudium. Quod olim predixerat idem Dominus per os Hieremiae cap. 31. Conuertam, inquit, luctum eorum in gaudium. Huius rei typus erat aqua in nuptijs in vinum conuersa. Praeterea eiusdem erant imago, aquae illae Mara: quae versa sunt in dulcedinem vt exo. cap. 15. sacra narrat historia. Secunda vero causa, ob quam lugentes, beati dicendi sunt, ea est: quod tandem in vita illa caelesti perpetuo consolabuntur. Tunc absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum, & iam non erit luctus, neque dolor, neque clamor, quoniam priora transierunt. Hinc est quod diuiti illi in inferno posito ait Abraham. Nunc hic consolatur, tu vero cruciaris. Tunc in illa caelesti Hierusalem consolabuntur iusti, videbunt & gaudebunt. Quod Esaias testatur, capit. vltimo. Tertia autem causa ea est, quod huiusmodi lugentes immunes omnino sunt ab huius seculi tristitia, quae mortem infert ac operatur vt Paulus docet in posteriori Epistola ad corinth. 7. id circo. d. Bernardus consulit: in omnibus operibus, inquiens, tuis, memorare nouissima tua, mortis horrorem, iudicij tremendum, valde discrimen, ardentis gehennae metum ab oculis cordis tui elongari nullatenus patiaris. Cogita peregrinationis tuae miseria, recogita animos tuos in amaritudine animae tuae, & cogita humanae vitae pericula: cogita fragilitatem propriam, & in eiusmodi cogitatione perseveraueris, dico tibi parum senties, quicquid foris videtur esse molestum, dum toto corde circa interiorum molestiam occupaueris. Sed nec patietur dominus sine consolatione te esse: quoniam est pater misericordiarum, & Deus totius

consolationis. Et complebitur omnino quod pollicetur veritas: Beati qui lugent.

Tandem Beati iure optimo dicendi sunt qui ob Dei amorem, in lachrymis vitam transigunt: cum tanta sit vis lachrymarum, quas fundunt, vt omnia bona veniant pariter cum illis. Nam lachrymae animos mundant, mortis lites delent, diabolum submergunt, cordis terram irrigant ac foecundant: immoderatos appetitus sedant, mentem humiliant: cor mitigant, omnibus animi morbis medentur, quicquid volunt a Deo impetrant, mentis oculos claros reddunt, vitam iam amissam reparant, regnum caelorum vi quadam rapiunt, in caelis, in terris, in inferis vim habent, in deum, in angelos, in daemones, in homines possunt. Quae omnia vera esse intelliges si quae sequuntur audias.

Quod animum a peccatis omnino mundent, docere voluit Hieremias, cum dicebat: lava a malitia Hierusalem cor tuum, vt salva fias. Sic Magdalena lachrymis lota, audire meruit dimittuntur tibi peccata tua. Huius aquae salutaris figuram gerebat mare illud aeneum, in quo ingressuri templum, aut tabernaculum, manus pedesque lauabant. Caeterum quemadmodum Christus dominus deleuit proprio sanguine chirographum nobis contrarium: ita & nos, saltem lachrymarum effusione: literas quas peccantes in libro conscientiae scribimus, deleere debemus: ne coram iudice comparentes, cum libri omnium sunt aperti, debita aliqua scripta inueniantur, ad quae soluenda danemur. Quod autem lachrymis diabolus submergatur, dubium non est, in his enim aquis, contribulat dominus capita draconum.

Vltima causa.

Nota quanta sit virtus lachrymarum.

Hier. 4.

Luc. 7.

figura.

Exo. vlti. 3. reg. 7.

Colo. 2.

Dan. 7.

Pl. 73. ca.

K 5 Qua-

De quibus lachrymis non intelligatur ista beatitudo poeta.

D. August.

Quos lugentes vocet hic Christus beatos.

Figura. Exo. 14. Quarum typus fuit Mare Rubrum, vbi Pharaos atque omnis eius exercitus submersus est. ¶ Hæc est aqua illa quæ cordis nostri terram & irrigat, & foecundat. Cuius figura fuit fons ille qui ascendebat de terra, irrigans vniuersam terram. Felices qui seminant in lachrymis: nam in exultatione mentent.

Figura. Gene. 2. Pl. 125. a. ¶ Quod efrenes appetitus coerceat ac moderentur lachrymæ, his verbis docet beatus Gregorius. Flammâ suggestionum diaboli, citius extingunt vnda lachrymarum. ¶ Hæc, nos maxime humiliant: dicente in prouerbij Salomone: mœror in corde iusti, humiliat eum. ¶ Hæc, animum indomitum, mitem reddunt. Equum indomitum, ait Bernardus, flagella domat: animam immitem contritio spiritus & assiduitas lachrymarum. ¶ Hæc, omni languori medentur. Hinc est quod sanctus Iob ait: mœrentes erigit sopitate. ¶ Hæc, quod postulant, a Deo impetrant. Anna flens largiter, a domino exaudita est: Ezechias lachrymas fundens, ab incurabili morbo est liberatus: Tobias & Sara cum lachrymis orantes, quod petebant, obtinuerunt. Hanc lachrymarum virtutem intelligens sancta illa Iudith, hortabatur suos his verbis: indulgentiam eius cum lachrymis postulemus. Hanc persentians rex David aiebat: auribus percipe lachrymas meas. Atq; rursus iam exauditus dicebat: posuisti lachrymas meas in conspectu tuo. Hanc virtutem docere volens dominus Iesus, in cruce positus, cum lachrymis preces offerens, exauditus est pro sua reuerentia, vt diuus Paulus narrat. Quid plura: lachrymæ, mentis oculos puros reddunt: dicente Gregorio: mens lachrymis baptizata in contemplatione videt lina-

pidius. Et rursus: saepe, inquit, quod torpentes latuit, flētibus subtilius innotescit. Istam figuram crant aquæ illæ Siloe, de quibus cæcus a natiuitate dicebat apud Ioannem: abij in natatorium Siloe, & Lavi, & vidi.

¶ Quod vitam iam amissam reparent, docet diuus Gregorius, tempus inquit, redimimus, quando antea vitam, quam lasciuendo perdidimus, flendo reparamus. Atq; idem affirmat, eas, vi, cœlorum regnum occupare, his verbis: regnum cœlorum rapi vult nostris flētibus, quod nostris meritis non debetur.

¶ Lachrymæ in cœlo, terra, infernoq; operantur. In cœlo, dicente Ecclesiastico: nonne lachrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentem eas: a maxilla enim ascendunt vsque ad cœlos, & dominus exauditor delectatur in illis. In terra vero, cum multa bona nobis ob eas contingant: in inferis autem, quæ ab illorum æternis pœnitis omnino liberent, eas in hac vita fundetes.

¶ In Deum vim habent: quum eum quasi cogant ad misericordiam nobis præstandam. Oratio (ait Ambr.) Deum lenit, lachryma cogit. ¶ In angelos similiter: delicta enim angelorum, (ait Bernard.) Sunt lachrymæ pœnitentium. Quod significare volens apud Lucam, Dominus ait: gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam ageati. ¶ Deniq; in demones tantum lachrymæ possunt, vt eos omnes fugent, ac submergant. Quod in superioribus ostendimus.

¶ Hic sanctorum luctus, scientiæ donum comitatur: ac illud sequitur. Illustratur enim hi qui lugent scientiæ spiritu, quo afflacti, quibus in hoc mundo malis inuoluatur, intelligunt: ac proinde

Idem.
Ioa. 9. Figura.
D. Greg.
Idem.
Eccle. 35.
Ambro.
D. Berna.
Luc. 15.
Luctus sanctorum comitatur donum scientiæ.

ac proinde lugent, flent, & dū in hac mortali vita sunt, perpetuas lachrymas fundunt. Hoc idem insinuare volens Salomon aiebat: qui addit scientiam addit & laborem, siue dolorem. Quis enim rite sciens mala innumera quibus in hoc mundo circumdatus est non lugeat, non doleat, & non lachrymetur? quoquo se homo vertat, omnia plena malis. Hinc obortæ sunt lachrymæ illæ Christi, fuscæ ob mala ventura ciuitati Hierusalé. Hinc vox illa tristis: si cognouisses & tu.

¶ Beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. Merito ergo nos dominus ad lachrymas vocare solet, vt Esaias ait: ca. 22. Et vocabit (inquit) domum exercituum in die illa ad fletum & ad platum. Nam beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Mundus vocat ad voluptates quæ penas æternas pariunt. iuxta illud quod veritas ait: vobis diuitibus quia habetis hic consolatio nem vestram. Vobis qui nunc ridetis, qui lugebitis, & flebitis. Christus vero ad lachrymas, quæ femina sunt gloriæ. Nam qui seminat in lachrymis in exultatione metet. Et in hoc loco appellantur felices, qui lachrymas fundunt, quibus perpetuam dominus consolationem pollicetur. Hinc est quod dominus per Esaiam ca. 30. ait: populus Sion habitabit in Hierusalém: plorans nequaquam plorabis. q. d. quanuis affligaris, o popule christiane qui habitas in ecclesia, & pro Christo crucieris piæque lachrymas fundas intus tamen in spiritu senties diuinam quædam consolationem & pro lachrymis vitam æternam consequeris, & ita plorans foris, intus non plorabis. Et in hac vita plorans, in altera gaudebis. Stat enim sententia: beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

Ecclesi. 1.
Luc. 19.
Esa. 22.
Mundus vocat ad voluptates quæ penas æternas pariunt. iuxta illud quod veritas ait: vobis diuitibus quia habetis hic consolatio nem vestram. Vobis qui nunc ridetis, qui lugebitis, & flebitis.

tur. Nos igitur qui iuxta flumina Babylonis sedemus, in salicibus, in medio eius suspendamus organa nostra, & oculos ad cælestem terram leuemus eamq; contemplantes vim lachrymarum profundamus. Quomodo non lugebimus in terra aliena: exules cum sita propria? Habeat sua instrumenta musica, quibus oblectetur Rex Babylonis & quibus consonantibus vniuersarum gentium populi prostrantur: & statuam æream adorent: habeant mundi sectatores suas voluptates, quibus idolis, hoc est, mundo, & dæmoni & carni seruiat, & obtemperet. Sit cythara, & lyra, & tympanum, & tibia, & vinum in conuiujs suis. Nos vero exules a cœlesti patria lugeamus. Nam beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.

¶ Gene. c. 4. dicitur: Eua adiecit, & peperit fratrem eius Abel. Cur hic secundus filius dictus sit Abel, quod interpretatur Luctus vel vanitas, non exprimitur in textu. Forte tamē ideo sic dictus est: quod magno dolore matris effusus sit. Vel quod tã Ada, quã Eua, causa luctus fuit: cum a Cain occisus esset: vel quod primus fuit verè in hoc mundo lugentium. De quibus textus in hoc loco ait: beati qui lugent. Imitemur igitur nos primum iustum. &c.

¶ Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. Id est, felices sunt illi, qui famem & sitim a rebus perituris, quæ animum saturare non possunt, transferunt ad expectandam iustitiam euangelicam: vbi semper est quod esuriatur, semper quod sitiatur: & beata satietas est, & hoc ipsum beatitudinis parest, esurire panem illum animi, de quo, qui ediderit viuet in æternum, sitire aquam illam viuam de immeri

Daniel. 3. Figura.
Gen. 4. Quare secundus filius eue vocatus sit Abel.

Luctus sanctorum comitatur donum scientiæ.

Esai. 3. b.

Iustus qui esurit diuinam iustitiam in hac vita pabulo diuinae consolationis recreatur, & in futura pabulo beatitudinis.

Opes huius mundi non saturant animam, sed diuina iustitia.

Esaias. 3.

qua qui biberit fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam. Non ergo immerito Esaias ait: dicite iusto, quoniam bene, quoniam iam fructum adiuuentionum suarum comedet. Pius enim qui esurit, & sitit veram iustitiam, pabulo diuinae consolationis in hac vita recreatur, & postea aeterna beatitudine saturatur. Dicite igitur iusto, qui incredibili desiderio iustitiam euangelicam appetit, quoniam bene cum illo actum est, quoniam aeterno pabulo saturabitur: & tunc fructum laborum suorum comedet.

Publica omnium opinio res est acerba fames, & egestas res est velis quisque fugienda: neque quisquam non eos beatos praedicat, qui rem familiarem luculenter auerint, & constabilerint ut liceat affatim frui. Sed nec opes quamlibet aggestae saturant animi, neque felicitas hominis, veteris saturitate nescienda est. Beatum dicunt homines populum opibus abundantem: sed omnino falluntur. Hinc est quod dominus apud Esaiam populo suo dicebat: popule me qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt. Si ergo scire vis, quos in hoc genere beatos pronuntiare debes audi quid dominus dicat. Beati, inquit, qui esuriunt & situnt iustitiam. Leuiter ergo appetenda sunt ista, quibus alitur ac fouetur corpus, in quorum cura vulgus tam minere torquetur. Et expletos nonnisi quam magis cruciat saturitas, quam fames cruciabat, & mox a saturitate recurre sitis ac fames subinde facienda: & ista pijs paruo contentis, nec praeter necessaria quicquam desiderantibus, vel non sollicitis ubi vis adsunt, eo nimis mirum suppeditante, qui pascit & pascerculos & vult lilia. Felices ergo vocantur qui contemptis mundi bonis,

sitim ac famem transferunt ad expectandam iustitiam euangelicam, hoc est, probitatem, ac vitae rectitudinem: quibus non satis est quod iusti sunt, sed semper sitiunt ac esuriunt vehementer hanc euangelicam iustitiam: quae verus animi cibus est, dicente Domino, meus cibus est, ut faciam voluntatem eius qui misit me.

Quoniam ipsi saturabuntur. Haec potissima ratio est felicitatis istorum. Satiabuntur enim ac saturabuntur hac iustitia cum aperuerit domini gloria. *¶* Caterum & in praesenti vita felices etiam dicendi sunt. Tum, quod istorum iustitiam, quam esuriunt, maximum gaudium maximaque animi laetitia semper comitatur: dicente Psalmista: iustitiae domini recta laetificantes corda. Contra vero iniustitia, miseria, & infelicitas sequitur. Miseros (inquit Salo.) facit populos peccatum. Et diuus Augustinus tanta, inquit, est beatitudo iustitiae, ut nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere. Tum etiam quod ex fame ac esurie coelestis euangelicaeque iustitiae indies in homine multiplicatur sancta studiosaque actiones: quibus auctis gaudium ac animi Alacritatem augeri necesse est. Animus enim multis huiusmodi operibus abundans, comparari merito potest arbori benedictae, quae fructuum multitudinem habet: animus vero his carens, arbor maledicta ac maledicto proxima dicitur est: cui congruit quod dominus ait de ficu illa: nunquam fructus ex te nascatur in sempiternum. *¶* Esuriamus igitur hanc iustitiam omnibus thesauris preciosorem, pone (inquit Salomō) Thesaurum tuum in praecipitis altissimi, & proderit tibi magis quam aurum. Nam huius mundi thesauros, velis, nolis, relinques: at thesaurus iste iustitiae te se-

Pf. 10. Duplice causa dicitur beati qui esuriunt iustitiam euangelicam. Pf. 18. c. Quare miseri sunt iniusti, festantes. Pro. 14. D. Augu.

Simile.

Math. 21

Eccle. 26.

Psal. 44.

Pro. vltimo.

glo. inter.

Ex. cōfide

ratione proprie mi seriae inci tabimur ad proxi mi miseria subleuar da. Lib. 14. Hominis mōte ac mōtū eō narrantur.

Iob. 10.

Simile.

Ato. 17. f

Simile.

te sequetur, tecum perpetuo permanebit, te verum diuites efficiet. Cibus iste te in futura vita semper pascet ac saturabit: aqua illa tuam sitim extinguet: tunc astabis sicut regina a dextris domini in vestitu deaurato, circumdatus varietate bonarum actionum. Tunc dicet dominus: date illi de fructu manuum suarum. Et comedes, & saturaberis, comedes & impinguaberis.

Ceterum haec esuries iustitiae, spiritu fortitudinis fulcitur, ne in via lassescat.

Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequuntur. His verbis incitare vult dominus nos, ad subleuandam nostrorum proximorum miseriam: quam libenter, ut mea fert opinio, amplexabimur si prius alta mente consideremus nostram miseriam. Homo enim, ait sanctus Iob, natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miserijs. Innumera nos circumdat miseriae, quare innumera sunt ob qua, diuina indigemus misericordia. Indiget miser homo Dei misericordia qua fingatur, ac formetur. Manus tua Domine (ait Iob) fecerunt me & plasmauerunt me totum incircuitu. Quemadmodum enim figulus de massa luti manibus suis fingit opus si utile quod voluerit, ipsiusque partes varias, iuxta proportionem & convenientiam operis, vario modo disponit: sic figulus coelestis tam animam, quam corpus, variasque eius partes, condit. Indiget homo miser Dei misericordia, ut iam in mundum editus conseruetur, viuat, ac moueatur. In ipso (inquit Pau.) Viuimus, mouemur, & sumus. Sicut enim infans nisi matris manu teneatur consistere minipote est: sic nec nos vitam agere, aut consistere, sine Dei assistentia ac manu te-

nentia poterimus. Indiget etiam miser, Dei misericordia, ut cibum quo nutriatur, ab ea quotidie accipiat: oculi omnium, ait David, in te sperant Domine & tu das illis escam in tempore opportuno, aperis tu manum tuam & imple omne animal benedictione. Mitto modo alias corporis miseriae, quibus haec mortalis vita obnoxia est: ad animi aeternas veniamus. Omnes (ut ait Paulus,) sumus natura filij irae: quare Dei benignitate opus habemus, quae nos ad fidem suam vocet, trahat ac in sua gratia, amicitiaque gratis conciliet. Nemo, inquit, potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum. Fides enim qua venitur ad Christum, non contingit temere, sed patris afflatu, & virtute ad se suauiter trahente mentes hominum. Attracti vero, si iterum prolabamur in pristina scelerata, Dei pietate erigamur, egemus. Couerte me, inquit, Domine ad te & conuertar: postquam enim conuertisti me egi poenitentiam. Erecti autem a carnis illecebris liberari minime possumus, nisi Dei misericordia adiuui. Infelix ego homo, dicebat Paulus, quis me liberabit, a corpore mortis huius? gratia, inquit, Dei per Iesum Christum. Erecti, inquam, ut sobrii simus ac yigiles, ut Dei misericordiam petamus, oportet: si a diaboli laqueis, insidijs, vi, ac ferocitate liberari volumus. Nam tamquam Leo rugiens circumcui nocte ac die quare do quos deuoret, quos dilaniet ac laceret: quare fide illi resistendum est, ac Dei auxilio & misericordia muniri necesse est, si eum deuincere, ac de illo triumphare cupimus. Tandem Dei pietas, benignitas, ac misericordia nobis per necessaria est: si ad finem usque in virtute consistere, ac perseuerare libet. His ita in summa

Pf. 144. 6.

Eph. 1. a.

Io. 6. 6.

Hier. 31. d.

Ro. 7. d.

1. pe. 5. b.

explie

explicatis: iam vides, quot quantisque pressuris, laboribus ac miseris suis plenus. Qui eas euadere minime poteris nisi adsit misericordia Dei: quæ te iam conditum seruet, nutriat, ad hanc trahat, quæ prolapsam conuertat, erigat ac in pristinam Dei amicitiam reducat: quæ te à carnis mille laqueis, atque à diaboli machinamentis liberet: quæ te denique in bonis actionibus stare faciat. Si ergo hanc diuinam misericordiam semper adesse tibi vis, esto misericors: proximi tui malis indolente: nam sit sententia: beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. ¶ **Vulgus existimat, eos felices qui iuuantur aliena beneficentia, & subleuato gratulantur magis quam subleuati. At Christus eos beatos pronunciat misericordes, qui pro charitate fraterna, alienam miseriam suam esse ducunt, qui calamitatibus aliorum illachrymant: qui de suo passunt egentem, vestiunt nudum, monent errantem, docent ignorantem: condonant peccata: breuiter qui quicquid habent dotis, id alijs subleuandis ac refocillandis impendunt. Non enim is sumptum facit sed lucrum. Siquidem misericors ac beneficus in proximum, sentiet Deum erga se multo magis misericordem, benigniusque beneficum. Condonasti proximo delictum aliquod leuissimum, tibi Deus condonabit omnia peccata. Remisisti fratri temporariam vindictam, tibi Deus remittet poenam æternam. Subleuasti tuam pecuniam fratris inopiam, tibi reddet Deus opes suas cœlestes. Apud homines paupere reserunt misericordes, dum largitione exhauriuntur facultates, sed apud Deum locupletantur, dum exhausto scrinio, peccatis pietatis fructibus cumulatur. Beati ergo misericordes quoniam**

ipsi misericordiam consequentur. ¶ **Quanta sit virtus & excellentia misericordiae vix à doctis explicari potest. Lege quæ annotauimus in Luc. cap. 12. super verba illa Domini. Venite quæ possidetis & date eleemosynam. Vbi inter alias huius virtutis excellentias, ea non minima est, quod non sinat eius cultores ac sectatores æternam pati poenam, dicente Hieronymo: non memini me legisse mala morte mortuum, qui libenter opera charitatis exercuit. Habet enim multos intercessores, & impossibile est multorum preces non exaudiri. ¶ **Hic obiter obserua: non eos esse beatos, qui de rebus alienis non tamen de suis misericordes esse volunt. Sed is verè misericors dicendus est, is verè beatus vocandus, qui quicquid habet suorum bonorum, id alijs subleuandis impedit: qui de suo & non de alieno pascit egentem, vestit nudum, accipitium redimit &c. Sunt enim ait Bernardus, quidam misericordes de his, quæ ad ipsos non pertinent: qui scandalizantur, quod non datur omnibus abundanter: sic tamè vt ipsi nec in modo dico quidem grauentur: qui si misericordes essent, de suo facere deberent misericordiam: si non possent de terrena substantia de voluntate bona darè eis qui contra eos fortasse peccare videntur, dare dulce signum, verbum bonum: quod est super datum optimum, vt eorum mentes ad poenitentiam reuocarent. Denique his omnibus, quos in peccato esse cognoscerent, compassiorem impenderent, & orationem. Alioquin misericordia illorum nulla est, & misericordiam consequentur nullam. Hæc ille. ¶ **Deinde considera: misericordiam, donum consilij sequi. Eget enim (vt******

Quantas virtus misericordiae non satis explicari potest.

D. Hiero. in epl. ad nepo.

Non dicitur beati qui de alienis & non de suis misericordes esse volat.

Ber. se. 47

Misericordia aptatur dono consilij.

glossa

Misericordia aptatur dono consilij.

Math. 19.

Varietate Deus bonis ostendit nimirum misericordem misericordibus & crudelibus seuerum. Pl. 17.

Simile.

gloss. ait.) Misericordia spiritu consilij: sine quo nemo verè pius, ac misericors esse, aut dici potest. In initium misericordiae est sui misereri, finis verò pro fratre, si opus fuerit, libenter mori. Ordo enim misericordiae rectè instituta, à seipso inchoare debet: finem verò huius virtutis dominus Iesus suo exemplo monstrauit: qui libèti animo, pro nobis sceleratis, ac peccatoribus, mortuus est, misericordia commotus. Si ergo tu vis perfectus esse, si vis esse beatus, vade, & vendi omnia quæ habes, & da pauperibus. Si vis Dei misericordiam consequi, esto pius ac misericors. ¶ **Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.** Varietate Deus bonis ostendit, nimirum misericordem misericordibus, crudelibus seuerum. Id intelligens regius vates aiebat: retribuit mihi dominus secundum iustitiam meam & secundum puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius: cum sancto sanctus eris, & cum peruerso peruerteris. Ac si diceret: iustus es domine, nam bonos beneficis afficis, improbos verò dignis poenis. Et licet alij aliter hunc Psalmum interpretentur, tamen Diuus Athanasius, & Theodoretus asserunt, voluisse Dauidem his verbis significare, qualem quisque se ostenderit, talem aduersus eum se deum ostendere. Quare in illum qui iustitiam coluerit, & pietatem, conferet Deus magna beneficia, in eum verò, qui iura diuina & humana peruerterit, seuerus ac acerbus existet, ita vt peruersus existimet Deum aduersus se peruersè agere, cum tamen iustissimè agat. Vt ipe culum quicquid obijcias, refert. Si te placidum & benignum illi ostendis, placidum & benignum se tibi ostendit. Si verò iratus es, & exagitatus exan-

dentia, vultum speculi sentis similiter trucem, & furore commotum, cum tamen speculum sit vnus atque idem: sic cum Deus sit vnus temper idem, immutabilis, & sempiternus, & vt dicitur in libro sapientiae, speculum sine macula, modo comparatur agno mansueti, modo leoni terribili. De eo ait Esaias: sicut ouis ad occasionem ductus est, & tanquam agnus coram tendente se obmutescet. Et diuus Ioannes baptista: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et ipse de seipso ait: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Vide eius mansuetudinem. At de illo ait Esaias: Iratus est furor domini in populum suum. Et Paulus post: rugitus eius vt leonis. Et Amos: leo rugiet, quis non timebit? Esse Deum misericordem erga misericordes, asserit ipse dicens in hoc loco: beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et infra cap. 25. Etiam dominus ait diciturum se esse bonis in ultimo iudicio: venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esuriui enim & dedistis mihi manducare, &c. Esse autem immanem & seuerum cum immanibus, asserit diuus Iacobus. Iudicium sine misericordia illi, qui non facit misericordiam. Et impijs rursum in die iudicij dicit: discedite à me male dicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui enim & non dedistis mihi manducare, &c. Si ergo Deum misericordem ac benignum tibi esse desideras: frange esurieti panem tuum, nudum operi vestimentum tuo. Quo modo vis, vt se tibi mitè ostendat Deus, si tu te imitem pauperibus ostendis? Quo modo vis, vt te audiat si tu eum non putas audiendum? Quo corde audes ab eo petere regnum, cui

Sap. 7.

Esa. 53.

Io. 1.

Infr. 11.

Esa. 5.

Amos. 3.

Infr. 25.

Iaco. 1.

Infr. 35.

Esa. 58.

Eze. 18.

cui non vis buccellam panis porrigere? Quomodo tibi dabit vassum gloria immortalē, qui eius pauperi nudo, frigore abescenti vnam ex vestibus supermacaneis corruptibilem dare recusas? Quid ad hoc respondebunt vani homines qui diuitias suas in res inanes profundunt, & magnificis apparatibus inaniter delectantur: Carnes & accipitres salūt, pauperes & inopes neq; in extrema inopia curant: induūt parietes pretiosis aulais, & Christi pauperes nuditate deficiunt; coperiunt lapides, qui nihil sentiūt, & carnes proximorum nuditatem suā sentiunt incooperire nolunt. In phaleris consueunt aurum, in collo ferunt torques, & in auribus inanes pendants, & pretiosa monilia, quibus possent captiuos redimere, viduas indigentes alere, virgines pupillas detare, & miseris inopibus subuenire. Nullis, quia Deum sibi seuerū sentient. Vt etiam illis, qui conferre solent in aliquos opes suas illis nō indigentes, non charitate, & misericordiam, sed vanitate & inani gloria ducti, & repentino quodam quasi vento impetu animi cōcitati: similes fluminibus aquas suas in mare mittentibus terras autem sitientes minime rigantibus. His iudicium etiam erit sine misericordia qui miseris & egentibus nō succurrunt: sed vanitatis gratia bona prodigē consumunt.

Beati mundo corde. Hęc via regia est & quę ad cœlum vsque ducit. Sed per pauci sunt qui iterfaciant ac ambulēt per eam. Quis enim poterit dicere (ait Salomon in Prob.) Mundum est cor meum, purus sum a peccato? Et sanctus Iob ait: quid est homo, vt immaculatus sit, & vt iustus appareat natus de muliere? Cœli non sunt mundi in

conspicere eius, quanto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquam iniquitatem? Si rem illā impuram & immundam appellāt: homines, quę scoria aut spurcitia aliqua immixta est: quis nam nostrum affirmare audebit mundum se habere cor, & non permixtū aut scoria peccati, aut spurcitia rerum humanarum? Felices ac beati ergo illi, quibus cœlitus donatum est, vt cor habeant ab inquinamentis omnibus purum & illibatū.

Si ergo hanc cordis mundiciem affectas: eam a Domino ex animo postula, exemplo Davidis precantis: accedentis: cor mundum crea in me. Deus & spiritum rectum in noua in visceribus meis. Cor postulat mundum, nā de immundo exeunt ea, quę hominē contaminant, qualia sunt, cogitationes malę, homicidia, adulteria, furti, falsa testimonia, blasphemia. Hęc sunt, quę coinquinant hominē. Hęc sunt, quę mentis oculos tenebris obfundunt, ne Deum aspiciant. Hoc erat quod monebat Paulus in Epistola ad Ephe. cap. 4. Renouamini, inquit, spiritu mentis vestri. Quod si audenti desiderio hanc cordis puritatem flagitemus, audiemus dominum respondētem: ego dabo vobis cor nouum & spiritum nouum. Idest, dabo vobis animi puritatem, quam tam obnixē postulatis. Dabo vobis vim illam, per quam nihil nisi rectum, iustum, & pium expetitur.

Interim tamen intellige: varijs, diuersis que modis, Deum cor sanctorum electorum, ab inquinamentis emundare: nunc aqua nunc lixiuio, nunc scopis, nunc lima, nunc fornace. Sallet namque dominus aqua diuini verbi, ac salutaris sapientię corda suorum illibata reddere. Iam vos mundi estis,

Cordis mundities a domino postulada Ps. 50.

Inf. 1. 5.

Eph. 4.

Ezech. 36

Varijs modis Deus pios emundat: primo aqua diuini verbi.

Ioa. 14.

ait

Ioa. 18.

Figura. Exo. 38.

Studiū diuinę sapientię, otium omniū vitiōrū leuatiō, tollit D. Berna.

Zach. 9.

Ber. super can.

Ber in epi sto. quadā

Secundo emundat nos Deus

ait Christus propter sermonē, quē ego locutus sum vobis. Et rursum ait: pater sanctifica eos in veritate: quia sermo tuus veritas est. Diuinus enim ac cœlestis sermo cor emundat, & inquinamenta animę tanquam purum speculum ostendendo, & veram spiritualemque aquam, hoc est, supernam gratiam infundendo. Cuius rei imaginem ac typum gerebat labrum illud Aeneum, quod fecit Moyses cū basi sua, de speculis mulierum quę excubabāt ad ostium tabernaculi. Dei verbum, speculum est: in quo maculas omnes animi videre poteris: labrum aqua plenum etiam est, in quo omnes mentis ignoratias, & errores, abitergere, abluere, ac auferre etiam poteris. mitto, quod studium diuinę sapientię, otium ē medio tollat: quod nō minimum emolumentum, nec minimum commodum est: cum otium, omnium vitiōrum sit fons, & origo: dicente D. Bernardo: omniū tentationum & cogitationum malorum & inutilium sentina est otium. Ac studium diuini sermonis est vinū germinans virgines, Hoc est, illibatas animi affectiones. Sapientia, ait idem Bernardus; dum sensum carnis infatuat, purificat intellectum cordis, palatum sanat & reparat. Sano palato sapit iam bonum, sapit ipsa sapientia; qua in bonis nullum melius. O vti nam saperes, ait idem; & intelligeres, ac nouissima prouideres: saperes quę Dei sunt: intelligeres quę mūdi sunt: prouideres quę inferni sunt: profectō inferna horreres, superna adpeteres, quę ad manus sunt contemneres. Aqua ergo diuinę sapientię cor nostrum ab omni labe atque immunditia emundat dominus. Aliorum vero corda purificat lixiuio (vt ita di-

cam) spirituali. Cinis enim hoc est: cognitio sui ipsius, cum aqua lachrymarum mixtus, purum facit peccatorum cor. Hoc enim vtebatur rex David frequenter: vnde ait in quodam psalmo: lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stractū meum rigabo. Scopis præterea confessionis pauimentum animi verrit: omnemq; operam aranearū, hoc est, malarum cogitationum perdit, & turturam improbam. Huius typū habes 1. lib. Mach. c. 4. Vbi sacra referūt eloquia, iudam, templū dñi a gentibus coinquinatum purificasse: atq; prius hæc dixisse astanti populo: ecce contriti sunt inimici nostri: ascendamus nunc mudare sancta, & renouare. Cōtritio inimicorum, iudæ emundationem præcessit: sic etiam spiritualis cōtritio de peccatis, quę aduersatur animę, præcedere debet cōfessionem in iuda figuratam. Iudas enim confessionem significare omnibus compertū est. Hęc est vera Iudæa illa, quę facta est sanctificatio eius, vt David ait. Hęc est aqua Iordanis, vbi Naamam Syrus septies lotus, purus ac mundus egreditur. Vade (ait dominus peccatori) & laua te septies in Iordane. Septies in Iordane lauatur, qui cum animi humilitate omnia scelera confiteatur. Idcirco diuus Bernardus virginī cui dam consulebat, vt confessionem diligeret. Audi, inquit, cui places, ama vnde places. Ama confessionem ob quam amaris: ama confessionem si affectas decorem. Confessione iungitur decor, iungitur pulchritudo. Confessionem, inquit Rex David; & decorē induisti. Et rursum ait: cōfessio & pulchritudo in cōspectu eius. Vbi ergo cōfessio quę cunquē sit, siue peccatorum, siue

cinere & aqua, hoc est, vera pœnitētia.

Psal. 6.

tertio nos emundat scopis confessionis.

1 Mac. 4. Figura.

Psal. 113. 2. reg. 5. Figura.

Ber in epi stol.

Ps. 113. 2. Pla. 95. h.

L diui-

In diuites opes suas in res inanes profundunt.

In magna res opes suas nō indigentibus largietes, inanis gloria causa. Simile.

Iaco. 2. c.

Mundities cordis via regia est, ad cœlum vsque perducēs: sed pauci sunt qui ambulent per eā Pro. 20. Iob. 15.

diuinarum laudum, ibi pulchritudo, ibi decor. Quare ama confessionem si illibatum habere cor desideras. ¶ **Quarto** emundat nos Deus lima correptionis. B. in serm. ma similiter correptionis, emundatur cor nostrum a domino. Si cordis munditiam magnopere desideras, fraternam correptionem non fugias, sed potius appetas. Vnde D. Bernardus: sunt, inquit, qui peccata sua sic confitentur, vt videri possint ex desiderio cordis mudadi, id agere: omnia enim in confessione lauantur, nisi quod ea, quae sponte dicunt alijs, ab alijs patienter audite non possunt. Qui si vere mundari desiderarent, vt videretur, non irritarentur: sed haberet eis gratiam, qui suas illis maculas demonstrarent. **D. Greg.** Diuus Gregorius non ita faciebat: sed potius corripienti maximas referebat gratias. Vnde dicebat: ille solus amicus meus erit, qui ante aduentum districti iudicis maculas mentis me tergit. Heu miseros illos, ac nimium infelices, qui cum ex correptionis lima, munditiae ac cordis puritate contrahere debuissent: potius rubiginem contrahunt: dum corrupti potius tragadias excitent ac iracundia in ardescant quam corrigantur: dum correptione deteriores ac multo peiores nant. ¶ **Tandem** igni afflictionis, electorum corda purgari ac purificari solet a domino quemadmodum aurum, igni expurgatur. Quare maximo gaudio immensaque animi alacritate affici debet viriustus, ac prius: cum igni eiusmodi probatur. Hoc enim est quod D. Iacobus monet his verbis: omne gaudium existimate, fratres, quum in varias tentationes incideritis. Hinc colligere licebit, quod is, qui in hoc fornace positus, per impatientiam exurit, paleam & non triticum, scoriam & non aurum, se esse ostendit. Quare ma-

xime extimescendum est, ne de illo dicatur: paleam hanc comburite igni inextinguibili. Qui vero patienter atque aequo animo, praesuras, & arumnas, aliaque aduersa fert: is aurum purum ac perfectum dicendus est. Vnde D. Ambrosius: sicut aurum, inquit, bonum, ita ecclesia cum vritur, detrimenta non sentit, sed magis fulgor eius augetur. Praecemur ergo dominum vt quo quomodo velit, cor nostrum ab omni macula purum reddat, vt beati esse mereamur.

¶ **Quoniam ipsi Deum videbunt.** Iam vides causam potissimam, ob quam, qui mundo sunt corde, beati appellantur a Christo domino. Et merito qui dem. Nam quid beatius, aut quid felicius, quam Deum optimum maximum puris oculis intueri? Vulgus hominum infelices appellat orbatos oculis: & qui hoc sensu longe gratissimo carent negant se viuere, sed mortuorum similes in tenebris agere. Hinc est quod sanctus Tobias hoc sensu orbatus dicebat angelo: quale gaudium mihi erit. Qui in tenebris sedeo, & lumen caeli non video? Tam suauis res videtur oculis intueri lucem, & hoc pulcherrimum mundi theatrum contemplari. Quod si res tam optanda videtur aspicere solem oculis corporeis, quanto felicius est oculis animi contueri Deum solis & omnium rerum conditorem? Vidi stis exilientes gaudio, quibus adempta caecitate contigit intueri, neque aliter sibi gratulari, quam si redissent ab inferis. Quanto beatiores quibus adempta mentis caligine, datum est intus cernere Deum, totius latitiae fontem, quem videre summa est felicitas? Quod sol est puris oculis, hoc Deus est puris

Supr. 3.

Ambr. super beati immaculati.

Nihil felicius quam Deum videre.

Tob. 5. b.

Quarto emundat nos Deus lima correptionis. B. in serm.

D. Greg.

Tandem igni afflictionis emundat nos Deus.

Iaco. 1.

ris mentibus. Quod pituita, aut squamae sunt oculis, hoc peccata sunt animis. Beati igitur quibus core est ab inquinamentis omnibus purum. Nam his dabitur, quod est omnibus huiusmodi voluptatibus optabilius, videre Deum. Videbunt enim huiusmodi Deum, facie ad faciem. Qua in re est summa felicitas, summa voluptas, & gaudium. **Ioan. 17.** Haec est vita aeterna cognoscere in regno illo caelesti verum Deum, & quem misit Iesum Christum. Haec nostra tota merces vt ostendat nobis dominus in regno illo salutare suum, hoc est, Christum in magestate.

Pla. 90. c.

3. re. 10. Figura.

Si Regna Saba peracta peregrinatione sua, videns sapientiam Salomonis, & domum quam aedificauerat, & cibos mensae eius, & habitacula seruorum & ordines ministrantium, vestesque eorum, & pincernas & holocausta quae offerebat in domo domini: non habebat ultra spiritum: dicebatque ad regem, verus est sermo quem audiui in terra mea super sermonibus tuis, & super sapientia tua: & non credebam narrantibus mihi, donec ipsa veni, & vidi oculis meis, & probaui quod media pars mihi nuntiata non fuerit: maior est sapientia, & opera tua, quam rumor quem audiui: quid rogo dicet anima sancta, peracta iam huius vitae longa peregrinatione, & ingressa ciuitatem illam caelestem veramque Hierusalem, cum viderit verum Regem Salomonem tanta magestate, tanta gloria & splendore fulgentem? Cum eum aspexerit tanta sanctorum hominum & angelorum stipatum caeterua? Cum eius sapientiam immensam audierit? Cum eius aulam, mensam, domusque apparatus, prandio

rum magnificentiam intuita fuerit? Non habebit ultra spiritum. tunc exclamabit & dicet: probaui quod media pars mihi nuntiata non fuerit. maior est sapientia, & opera tua, quam rumor, quem audiui &c.

¶ **Quando igitur tale ac tantum premium puris ac mundis paratum est, hanc cordis munditiam diligamus: hanc pro nostra virili queramus: hanc ex animo assidue postulemus.** Audiamus dominum dicentem sancti estote, quoniam ego sanctus sum. Et rursum: perfectus eris absque macula, cum Deo tuo. Curemus diligenter, vt omni tempore vestimenta nostra sint candida: satagamus immaculati & inuolati inueniri. Vt Petrus admonet. Lauemus a malitia cor nostrum qui conciuues sumus Hierusalem caelestis. Mundemur denique, quando ferimus vasa domini. Nihil enim tam naturale esse potest, nihil tam consentaneum animae nostrae saluti, quam haec puritas. Dicente Bernardus: sicut corporis natura est sanitas, ita cordis natura est puritas.

cordis munditias querenda ac postulanda.

Leu. 11. 19. 20. Deu. 19. Eccl. 9.

2. pe. 3.

Hier. 4.

Esa. 5.

Bernardus in ser.

Hanc animi puritatem diligamus: quando Christus dominus ob eam de caelis descenderit. Cum sit, inquit paulus, splendor gloriae, & figura substantiae eius, portans omnia verbo virtutis suae, purgationem peccatorum faciens. Quando eam, tanto opere discipulis commendauit. Si ego laui pedes vestros dominus & magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Illa enim corporalis ablutio, typus erat huius spiritualis, de qua differimus. Quando ob eam tot, tantisque expensas facere voluerit: expedit sanguinem suum, erogauit vitam, consumpsit propter illam comparanda omnia bona sua. voluit nos, nudare sanguine suo. Dedit

quare cordis munditias querenda est. Heb. 1.

Ioan. 13.

ad tit. 2. inquit Paulus, semetipsum pro nobis, ut nos redimeret ab omni iniquitate, & mūdaret sibi populū acceptabile. Et D. Ioānes in lib. apo. ait dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Obeam denique, septē nobis fontes, hoc est, 7. sacramenta reliquit: quibus puri aut puriores redderemur. Quando ergo dominus hanc cordis puritatem tam ardentem amauit, cur nos miser, non eam, magna cura ac sollicitudine curabimus?

Quod si hæc, tibi satis nō sunt: memineras, Deum eos solum qui ab omni inquinamento peccati mūdi sunt, in suum consortium & amicitiam tā in hac vita, quam in illa cœlesti recipere. Quis ascendet in mōtem domini, ait rex Dauid, aut quis stabit in loco sancto eius: innocēs manibus & nūdo corde. Et rursum dominus ait Petro: si non lauero te non habebis partem mecum. Et Ioannes in apo. Non intrabit in ea aliquid coinquinatum: loquens de ciuitate sup̄rna. Memineris præterea quod mundis corde innumerabona dominus largitur. Largitur virtutem ac fortitudinem. Mundis manibus, ait Iob, addet Deus fortitudinem. Largitur feruorem spiritus. Pinguescunt enim tunc speciosa deserti. Largitur amicitiam, largitur gratiam laborum. Qui diligit cordis mūditiā, ait sapiens, propter gratiam laborum suorum, amicum habebit regem. Memineris quod qui mūdo sūt corde, D. i habitaculum efficiuntur. Idcirco Augustinus ait: munda tantum cubiculum cordis, intus est qui exaudiat. Et. i. lib. parali. dicitur: opus grande est, non homini paratur habitatio, sed Deo. Si enim templum illud paratum domino opus grande erat:

multo maius est templum cordis nostri, quod præparatur Deo, ut in eo habitet. Memineris denique quod beati sunt mundo corde quoniam ipsi Deū videbunt.

Cæterum spiritus intelligentiæ, huic gradui beatitudinis aptari solet: quod intellectus mentis oculus sit, & expletio mandatorum Dei intellectū illustret aperiatque.

¶ *Beati pacifici.* Grec. eirynopoiōi. Ut intelligas, non satis esse christianis, ipsos esse pacatos, nisi accesserit & inter alios pacis conciliandæ studiū.

¶ *Beati pacifici.* Vulgus mortalium beatos iudicat qui rebus ex animi sententia compositis, degunt in ocio, neque quemquam habent, qui sibi facessat negotium at Christo in hoc loco iudice, beati sunt, qui postquam ipsi cupiditatum omnium rebellionē in animo suo compræsserunt, student & inter alios dissidentes sarcire concordiam, non solum non vlciscentes si quid læsi sunt à quoquam, verum etiam yltro inuitantes ad pacem à quibus sunt offensi. Hi sunt, qui habent tantam animi quietem, & tranquillitatem, ut facile iniuriam condonent: facile ad pacem alios inuitent. Hanc animi quietem appellabat Democritus summam huius seculi felicitatem. Diuus Augustinus. De ea loquens ait: in rebus creatis nihil gratiosius solet audiri, nihil delectabilius concupisci, nihil utilius possideri. Qui hanc habent à Christo in hoc loco beati vocantur. ¶ Istorum typum gerebant quatuor illæ rotæ animalium ab Ezechiele propheta visæ. De

Meditio cordis aptatur deo no inrelligentia.

Qui dicitur à Christo pacifici.

Democritus. D. Augu.

Figura.

quibus inter alia ait: & aspectus earum similitudo vna quatuor. Ac si dice-

Figura. diceret: omnes quatuor habebant vnam & eandem similitudinem, erāt enim similitimæ & maximè cōcordes, Tales ergo sunt pacifici per has rotas significati. Quemadmodū in horologio certo rotæ tēperatæ, & debita proportione distinctæ, circulos suos æquabiliter conficiunt, & mota vna, alia similiter mouentur, & quiescente quiescunt, ita, ut cum multæ sint numero, sint vna tantum conformatione, & consonantia, sic in hominibus his pacificis omnibus esse solet eadem voluntas, & tanta cōcordia & animorum coniunctio virtute cōciliata, ut cū multi sint corpore, sint tamen vnus homo consensu, & vnanimitate. Ad hoc venit Christus, ut verbis vtar Zachariæ addirigendos pedes nostros in viam pacis. Quam ob causam monet nos diuus Paulus in epistola ad Ephesios, ut simus solliciti seruare vnitatē spiritus in vinculo pacis. Et ad Romanos: non est, inquit, regnum Dei escæ & potus, sed iustitia & pax. At nefarij homines discordiam seminant: iuxta id, quod est apud Esaiam: non est pax impijs, dicit dominus. Eos autem connumerat Salomon in Prouerbijs in catalogo inimicorum Dei, dicens: sex sunt, quæ odit Deus, & septimum detestatur anima eius. Explicans autem hoc septimum, quod est capitalius, inquit, eum, qui seminat inter fratres discordiam. Hi nunquam quiescunt, quin potius illis turbulenta desidia statim animi conuelant: Nihil esse existimo homine discordiæ amatore dementius, nihil eorum odi concitato detestabilius. Ardent oculi eius, toto ex ore crudelitas emicat, portum quietis & securitatis non agnoscit, semper in procelloso mari versatur, fluctibus agitatus, scele-

reatq; furore incensus, & in graui periculo constitutus. Quid potest esse discordia turbulentius? Quid insuauius? quid execrabilius? contra verò quid potest esse pace suauius & ad vitæ dulcedinem iocundius: quid ad vtilitatem accomodatius? quid ad veram animi pulchritudinem elegantius? Hanc nobis Christus in testamento reliquit, dicens: Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Quam ob causam hereditatem Domini non poterit adipisci, qui noluerit testamentū pacis obseruare. Quemadmodum humanus spiritus nunquam vegetat mēbra, nisi fuerint coagmentata, sic spiritus sanctus non viuificat ecclēsiæ mēbra, nisi fuerint pace coniuncta, qui enim non diligit, manet in morte. Diuus Augustinus, de verbis domini in hunc modum pacem definit: pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis. Gregorius in pastoralis, qui seruare, inquit, pacem non curat, fructum spiritus recusat. Cyprianus libro primo epistolarum. Concordia simul iuncta, vinci non potest. Cicero in Philipiis. Nomen pacis dulce est, & res ipsa salutaris. Et Silius italicus libro secundo. Pax optima rerum, quas homini nouisse datum est, pax vna, triumphis innumeris melior, pax custodire salutem, &c. Scilurus Scythæ, homo prudētia præditus, & pacis studiosus, cum vocaretur ad exitum vitæ, porrexit singulis filijs suis iaculorum fasciculum, ut ea confringerent: cum autem singuli recusassent, quod videretur fieri nō posse: ipse iacula diuisit; & ita vnum quodque facile confregit: filios admonens, ut amicitiam, & concordiam conseruarent: nam si essent pace

Nihil pace suauius.

Io. 14.

Simile.

1. Io. 3.

Pacis definitio.

D. Greg.

Cyprianus

Cicero.

Silius ital

Scilurus.

aniamiq; consensu conglutinati & cōiuncti, validi & inuicti permanerent. Sin autem dissidio & discordia separarentur: essent fragiles, & imbecilli, & faciles expugnati, & quilibet eos posset facillimo negotio confringere. Magnificum profecto apothegma, & merito à Plutarcho inter sententias relatum. Sed quid cito homines, cum habeamus Dei doctrinam in hoc loco dicentis. Beati pacifici quoniam filij Dei vocabuntur? Et alibi, omne regnum in se diuisum desolabatur. Et discipulis salutans aiebat: pax vobis. Hanc euangelicam pacem, hanc christianam cōcordiam voluit Deus prædicta rotarum similitudine & concentu significare.

Infr. 12.

Luc. 11.

Ioan. 20.

Commen-
datur pax
euangeli-
ca.

Augusti-
ni. 19. de
ciuit.

Luc. 1.
Math. 10

Gen. 8.
Figura.

Rom. 14
1. Co. 4
Eph. 4.
Hebre. 4.
Ioan. 14

¶ Multa sunt quæ nos ad hanc pacem euangelicam sectandam excitant. Excitat natura ipsa. Inest enim nobis naturale quoddam desiderij pacis. Sicut enim nemo est qui gaudere nolit, ita nemo est qui pacem habere nolit. Quam doquidem & ipsi qui bella volunt: nihil aliud quam vincere volunt. Ad gloriosam ergo pacem bellando cupiunt peruenire. Nam quid est aliud victoria, nisi subiectio repugnantium? Quod cum factum fuerit pax erit. Hæc Augustinus. Excitat etiam ad pacem, & canticum Angelorum Christo nato: & monita data apostolis, quamcumque domum intrantibus. Excitat tota Christi doctrina, atq; eius ecclesiæ: cuius typum gerebat columba illa Noe, oliuæ ramum portans in ore suo. Nihil aliud ecclesia, quæ vera colūba est, quam pacem prædicat. Nihil aliud magis monet. Quæ pacis, inquit, sunt sectamini. Et rursum: pacem habete: & alibi: solliciti seruire vnitatem spiritus in vinculo pacis. Denique pacem, ait, sequimini cum omnibus. ¶ Incitat

præterea hoc scire, pacem, scilicet, euangelicam maximum esse bonum. Hinc est quod Christus dominus eam suis heredibus iam iam moriturus reliquit. Pacem inquit, meam do vobis pacem relinquo vobis. Quo ostendere ac significare voluit, omnium bonorum hoc esse præstantissimum. Quod, sancti ac veri pacifici intelligentes, eam rebus omnibus anteponunt. Quod si quis eam ab illis expoliare conaretur, dolerent lachrymas funderent, dicerent quod olim Naboth Regi Achab: propitius sit mihi Dominus ne dem hereditatem patrum meorum. Hinc etiam fuit quod eam dominus proprio sanguine emit. Ut illam, tanquam suppellectilem omnibus pretiosiores suis relinqueret. Pro pace loquimur, ait Chrysostomus pro qua Dei filius passus est: propter quam crucifixus & sepultus, quam nobis pro omni censu hereditatis reliquit. ¶ Hortatur etiam nos, hæc celestis spiritalisque pax ad eam amandam. Quod sit Arrha quædam certa futuræ pacis. Erit enim nobis sabbatum ex sabbato ut Esaias ait ca. vlti. Ex hac animi tranquillitate, atque ex hoc cordis desiderio pacis cum omnibus habendæ, continget nobis perpetua illa tranquillitas, pax, ac animæ quies. ¶ Trahit denique hæc pax euangelica ad se omnes nos, cum gratos, tam Deo, quam hominibus, reddere cunctos illam habentes, experiamur. In tribus, inquit Salomon. Beneplacitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo, & hominibus: concordia fratrum, amor proximorum, & vir & mulier sibi consentientes.

¶ Hanc ergo pacem quæramus. Quæ si comparare volumus, eam, à Deo lachrymis, suspirijs, ingentiq; animi desiderio petere non cessemus: Inquire pacem,

3. reg. 11

D. chryso

Esa. c. vlti

Eccle. 17

Quibus
pacem cō-
parabim9

Psa. 33. c.

Pro. 16.

Iob. 9.

D. grego.

Exo. 20. b

Exo. 8. f.

Psal. 36. b

Seneca.

Exo. 18.

Aug. glo.

Pro. 18.

Ioan. vlti.

Pf. 118. x.

Iaco. 3.
Simile.

pacem, inquit Rex, vates que David, & persequere eam. Quod si eam inuenire cupimus, à peccatis caueamus. nã cum placuerint dño via nostræ, inimicos quoq; nostros cōuertet ad pacem: vt Salomon testa tur. Hæc enim celestis pax, nõ iniquis, sed hominibus bonæ voluntatis cōfertur, nõ inobediētibus sed deo parētibus. Quis enim resistet ei & pacem habebit? ait sanctus Iob. Si eam persequi volumus, terrena omnia cōtemnamus. Nam quid quietius, ait Gregorius, quam nihil in hoc mundo appetere? Quid laboriosius, quam terrenis desiderijs æstuarere? Hinc est quod Israel sabbatū accepit in munere: Aegyptus percutitur muscarum multitudinem. Si eam inueniendi flagramus desiderio, mansuetudinem diligamus. Mansueti enim hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Otium fugiamus: inertia enim, vt Seneca ait, est impatiens sui. Nimiam occupationem vitemus, ne nobis dicatur quod in iethro Moyse: stulto labore consumeris: ultra vires tuas est negotium. Vbi mihi videtur, inquit Augustinus, significari, nimis internum humanis actibus animum, Deo quodam modo vacuari, quo fit tanto plenior, quanto in superna & æterna liberius extenditur. Quod nostra nõ interstet minime curemus: qui enim se iactat, & dilatat, iurgia concitat ait Salomon. Idcirco dominus reprehendit Petrum inuestigantem quid esset de Ioanne futurum. Quid, inquit, ad te? tu me sequere. Diuina sacraque eloquia diligamus. Nam pax multa diligentibus legem Domini & non est illis scandalum. Quæ desursum est sapientia, (inquit Iacobus) primum quidem pudica est, deinde pacifica. Et quem admodum piscis in aqua viuunt, quiescit

ac in tuto est: extra aquam vero palpōtat, ac interit: sic vir pius sacris eloquijs deditus, in aqua sapientiæ submersus, viuunt, ac quiescunt in tranquillitate: positus est: extra vero, turbatur atq; periclitatur.

¶ Quoniam filij Dei vocabuntur. Diuina fortasse alicui videbitur, non solum de bere non vlcisci si quid laesi sint à quo pacifico quàm, verum etiam vltro inuitare ad pacem, à quibus sunt offensi, vt verè pacifici vocentur: audiat ergo ille, quis est premium pacificis huiusmodi propositum. Quoniam, inquit, filij Dei vocabuntur. Quid honorabilius hoc elogio? Imò quid beatius? Nec enim est inanis titulus. Qui filius sit, idem & hæres sit, oportet. Sed notum arguit motum dissimilitudo, germanum & gnesion patris imitatio. Deus gratis condonans omnia peccata, mortales omnes à quibus fuerat offensus inuitat ad pacem, & amicitiam. Vltro se præbet propitium omnibus, qui resipiscunt & de peccatis commissis dolent. Is non agnosceret pro filiis suis, nisi qui tales se præbuerint aduersus fratres suos: Qualem ipse se præbuit aduersus vniuersos. Patres carnales exheredant filios, quibus non conuenit cum reliquis fratribus, ita pater celestis abdicaturus est pacis osiores, ac dissidiorum autores. Qui non filij Dei sed filij diaboli dicendi sunt. Si enim pacifici, filij Dei vocantur, erunt proculdubio à contrario sensu diaboli filij, qui animi fluctibus & perturbationibus concitati, nullam habent quietem, nullam tranquillitatem, sed pacem cōfundunt & conuellunt. Imo ipsi confunduntur, & conuelluntur, & pereunt: omne enim quod est, tandiu est, quandiu vnum est, ens enim & vnum conuertuntur.

Premium
eximium
pacifico

0.2217

Cum autem homines inquieti dissi-
da & contentiones quærentes, & non
solum cum alijs, sed etiam secum pug-
nantes, se dilahant & dissoluant, &
in varias partes fundant & separent,
peripicuum est eos unitatem non ha-
bere, nec unum esse, & ex consequen-
ti non esse. Si nulla domus tam sta-
bilis, nulla civitas tam firma, quæ si cõ-
cordia caruerit, non odijs ac disidijs
funditus evertatur, qui fieri potest, vt
homo diuisus, & contentiosus, ex cõ-
trarijs deuersisq; inter se pugnantib9
naturæ studijs, & discordijs quasi con-
flatus, possit ita existere, vt vnũ quip-
piam appelleretur. Et non potius ædifi-
cium eueritum & disruptum dicatur.
Id intelligens Plato in libris de repu-
blica assensu affirmit, nihil esse
civitati perniciosius diuisione, nihil
vtilius pacẽ. Pacem amantes, Deum
pacis autorem amant, eiusq; filij iure
optimo vocantur. Et non modo cum
hominibus, & secum, pacem habent,
sed cum virtutibus & probis morib9,
cum bellum perpetuum inferant vi-
tijs & impietatibus. Et ita eam animi
quietem & securitatem possident: vn-
de vera dignitas efflorescit.

¶ Non ergo tanto proposito præmio
indigni efficiamur: sed si verè filij Dei
vocari cupimus, patrem nostrum inui-
temur. Ipse enim confregit potentias,
arcum, & scutum, gladium & bellum
pacificans per sanguinem suum siue
quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt.
factusq; est pax nostra. Ipse etiam vt
pacem faceret tanquam agnus coram
tondente se obmutuit: tanquam ag-
nus inquam coram rege Herode ta-
cuit. Patrem ergo tantum sequamur
& tunc non diaboli filij, sed filij Dei
vocabimur: quo nihil felicius.

¶ Hæc verò beatitudo, dono sapietia

à sanctis doctoribus applicatur: & me-
rito. Nam qui animi tranquillitate ha-
bent, Deo vacant, & vident quàm sua-
uis est Sapiens, (inquit Salomon) Eccl. 3.8.
scribere in tempore vacuitatis. Pacifici
enim sunt veluti à consilijs Dei: sunt
veluti caelestes cubicularij.

¶ Beati qui persecutionem patiuntur prop-
ter iustitiam. Exo. 24. legimus quod vi-
derunt Moyses & Aaron. Et. 70. de se-
niorib9 Deum Israel, sub pedibus eius
quasi opus lapidis Saphyrini, & vt alij
vertunt, quasi opus lateris Saphyri-
ni. Legimus enim quod premeban-
tur filij Israel in Egypto operibus du-
ris, luti & lateris. Nunc igitur late-
rem, quo anxie premebantur, pretio-
sum vident splendere sub pedibus Dei.
Vt dicas quid valeant labores, sudo-
res, persecutiones, & quæcunq; mala
propter Deum perpessa. Lutosa, & la-
teritia ac immunda tibi videbuntur:
& his, qui terrena sapiunt: sed apud
Deum pretiosi lapides sunt, quibus se
deus decoratur. Expende ergo quã-
ti Deus faciat hæc. Vbi sunt oculis in-
sipientium mori, & insensati vitam
sanctorum æstimabant insaniam, sed
illi, in pace sunt, Et lutum laboris illo-
rum in saphyrum versum est, & mar-
garitam. Cuncta opera abiectionis vi-
lia & inutilia, & penè nullius momẽ-
ti esse videntur, sed nihil apud Deum
æstimabilius, & pretiosius. Excelsus
Dominus, ait David, sed humilia res-
picit, eaq; miratur, alta verò, aut ne-
gligit, aut à longè cognoscit. Beati er-
go qui persecutionem patiuntur, bea-
ti qui lugent, beati pauperes: quoniã
persecutio, lachrymæ, paupertas, sunt
pretiosæ apud Deum.

¶ Præterea ex hoc loco intelliges,
quod & si possimus cedere, & dare lo-
cum iræ, & alium declinare, sed ob tẽ-
pora-

Plat. o

Pla. 75. a.

Colo. 1. c.

Esa. 53. c.

Pax dono
sapiæ cõ-

uenit.
Pl. 3. 3. d.

Eccl. 3. 8.

Exo. 24.
Figura.
notaada.

Sap. 3. a.
& c. 5. a.

Pl. 1. 37. b

Vbi iusti-
tia & pias
tas peri-
clitantur-
cedendum
nõ est nec
dandum lo-
cus iræ.

poralia tantum (exemplo Isaac Gen. 26)
Et ita vt iustitia non deseratur. Cate-
rum vbi iustitia & pietas periclitantur,
ibi nõ est cedendum. Beati enim
(inquit in hoc loco Dominus) qui per-
secutione patiuntur propter iustitiã.

¶ Beati qui persecutione patiuntur prop-
ter iustitiam. Quoniam autem plures
vbique sunt improbi, nõ potest cum
omnibus constare pax, nisi tolerãtia
malorum: Piorum est omnibus mo-
dis adniti, ne quod habeant disidium
cum ullis hominibus, siue boni sint
siue mali: omnes conuãte, lenitate,
beneficentia sunt, quoad fieri potest,
ad amorem & concordiam inuitandi.
Sed quorumdam tanta est peruersitas
ut benefactis etiam irritentur, & affli-
gant benemerentes, sauiant in benefi-
cos, seruare cupientes ducant pro ho-
stibus. Hic si pax vtrinq; constare nõ
potest, tamen illi interim ob pacis stu-
dium erunt beati, quõ illos impij per-
sequuntur, non ob aliud, nisi ob iusti-
tiam euangelicam, quæ nullum lædit,
prodest omnib9. Siquidem hoc ipsum
concitatur illorum odium, ob quod ama-
re debuerant: nec ob aliud referunt, in-
iurias, nisi cuius nomine debebant a-
gere gratias. Hi ergo à Christo impre-
sentiarum beati appellatur. Et à diuo
Petro in prima sua canonica, cap. 3. Si
quid, inquit, patimini propter iustitiã
beati. Hanc ob causam gloriabatur di-
uus Paulus dicens: mihi absit gloriari
nisi in cruce domini nostri Iesu Chri-
sti, per quem mihi mundus crucifixus
est, & ego mundo. Vbi per crucẽ Chri-
sti, afflictiones intelligit: in quibus ip-
se apostolus propter Christum verba-
batur: nam omnes, vt ipse ait in episto-
la secunda ad Timotheum, qui piè vo-
lunt viuere in Christo persecutione
patientur. Gloriantur etiam omnes

1. Petri. 3

Gal. 6.

1. timo. 3

iusti, dicente eodem Paulo: gloria mur
in tribulationibus, &c. Intelligentes,
felices ac beatos à Christo vocari quod
mala paciẽter ferant ob iustitiam euã-
gelicam, non ob aliqua delicta, nam si
ob scelera sua paterentur non idcirco
beati dicerentur. Quam ob causam di-
cebat diuus Petrus in prima sua cano-
nica, cap. 4. Nemo vestrũ patiatur qua-
si homicida, aut for, aut maledic9, aut
alienorum appetitor. Si autẽ vt Chri-
stianus, non erubescat: glorificet autẽ
Deum in isto nomine.

¶ Sed quæres fortassis, cur Deus
permittit electos suos ab iniquis homi-
nibus persequi propter iustitiam euã-
gelicam. Noli hæc scrutari nec ratio-
nes cõsiliorum Dei quæ ad te non atti-
nent curiose intueri. Et vt verbis var-
apostoli, noli altũ sapere sed time. Ve-
rum Deus ideò mala permittit vt ex
illis eliciat bona. Tyranni affligunt &
affligent semper iustos, sed dat dabitq;
illis Deus gratiam & patientiam, qui-
bus plus mereantur. Conficere moni-
le pretiosum & elaboratum industria
ex auro excellenti non est mirum, sed
ex villi plumbo efficere purum aurũ,
hoc est, absq; dubio mirabile. Ex auro
quilibet artifex conficiet monile, sed
ex infimo cupro pretiosum aurum e-
ducere, & aureum monile cõflare em-
blemate pictum & mirabiliter elabo-
ratũ, est alchimia cœlestis. Ita ex bono
bonum facere bonũ est, sed humanũ,
at ex vitio depromere virtutem, hoc
est diuinum. Homines ex auro virtu-
tum efficiunt monilia meritorum, sed
aurifex ille, qui scelerum plumbo ex-
trahit virtutem aurum, Deus est. Ille
ex impiorum sceleribus aduersus ius-
tos admisis ipso rum iustorum elicit
gloriam & vtilitatem: ex nostris cala-
mitatibus Deus ingentia bona depro-

Roma. 7.

1. pe. 4.

Cur Deus
permittat
pios ab im-
pijs perie-
qui:

Ro. 11.

Simile.

mit. Idco ait Augustinus: Deus adeo bonus est, vt non permitteret malum nisi prauidisset posse inde aliquod elicere bonū. Permittet vt Ante christū varijs tormētis vrgeat viros pietate & charitate prestātes, vt eorū ac virtus animi cōstātia magis ac magis resplēdeat permittit vt tyranni immanitate barbara diuersis calamitatibus afficerent viros euāgelica iustitia prāditos, vt eorum firmitudo clarius elucesceret, & eorū gloria magnificentius illustratur. Beati, inquit in hoc loco dominus, qui persecutionē patiūtur propter iustitiam. Pater qui filio, quem singulari prosequitur amore, thoracem sericum dedit sub tunica induendum permittit, vt prācidatur aliquibus in locis exterius indumentum, vt interi- us sericum foris appareat. Ita pater ille misericordiarū & Deus totius consolationis eum, quem diligit vulnerari ab impijs permittit aliquando, & calamitatibus feriri, vt sericus ille patientiæ thorax, quo eum intus indue- rat, foris ostendatur. ¶ In igne probatur aurum & argentum, ait Salomō, homines verō receptibiles in camino humiliationis. Et rursus: vasa figuli probat fornax & homines iustos tentatio tribulationis. Et Paulus: tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio autem spem spes autem non confundit. Nō ergo est quare curiosē scire cupiamus: quare Deus permittat pios ab impijs persequi, affligi ac varijs tormentis propter iustitiam euāgelicā opprimi: sed satis sperare sit intelligere ex his malis multa deū elicere bona: beatos que eos esse, cū illorū sit regnū cœlorum vt statim addit dominus.

¶ Quoniam ipsorum est regnum cœlorū. His verbis tacite objectioni satisfacit

dominus. Dicere poterat aliquis: quis poterit amare tales qui beneficijs repunt, odium, & maleficia? Ardua res est, fateor, sed ingens prāmium. Quod autem prāmium? Non laurea corona, non bos aut hircus aut aliud simile, quod in certaminib9 humanis victori tribuit mundus, sed regnum cœlorum. Quod tam ingens prāmium est, vt eius comparatione, omnium piorum certamina quantumvis difficilima, ac grauissima, nullius momenti aut ponderis esse videantur. Id enim ait Paulus. Quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternū gloriæ pondus operatur in nobis. Si Pauli calamitates & præsura, momentanea sunt, comparatione cœlestis illius coronæ, qua oia nostra desideria complentur: afflictiones sanè nostræ, vix erunt veluti umbra quadam fumi. Quare nō est cur dicamus, lōgum est quod patimur. Apostolus enim momentanea vocat quæ quæque mundus in ferre potest tormenta: nos autem nondum a Iudæis quinque quadragenas accepimus; nondum vsque ad sanguinem propter iustitiam euāgelicā restitimus. Guttatim pæna bibitur, & lachrymas ipsas semper accipimus in mensura. In regno verō cœlorum tanta satietas est, vt dicat regius vates: torrente voluptatis tuæ potabis eos: & inebriabuntur ab yberrate domus tuæ: quoniam apud te est fons vitæ: & in alio psalmo: beati qui habitant in domo tua domine in secula seculorum laudabunt te. In regno cœlorum tam excellens gaudium, tãque excessiua lætitia est, vt sancti doctores in ea sint opinione & sententia, vt existiment, sufficientem esse retributionem, si pro omni huius mundi cala-

obiec-
ni respo-
det domi-
nus.

1. Co. 4.

Heb. 12.

Pr. 79.

psal. 35.

psal. 83.

Scotus.

cala-

calamitate quam patimur, quadragesima horæ pars nobis concederetur qua Deum liceret intueri.

¶ Quoniam ipsorum est regnū cœlorum. Strenue vt vides, pro iustitia pugnantibus, regnum cœlorum cōceditur. Tum quod in extremo iudicio, Christo iudice pro tribunali sedendo, eadē ipsa iustitia pro cuius defensione iusti egregiè certauerunt, eos defendet, ac tuebitur ab inimicorum calumnijs. Idcirco consulebat sapiens in ecclesiastico ca. 4. vsque ad mortem certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. Quæ sententia non solum in hac vita verificatur: sed in futura etiā, firma certa que permanebit. Tum etiam quod regnum cœlorum autore Christo, vim patitur & violēti rapiūt illud. Hi ergo quum tã strenui milites sint, non mirum quod vi sibi arripiant cœlorum regnum. Tū similiter quia si regnum cœlorum veniale est, vt verè est, minime mirandū quod his cōcedatur hoc regnū. Hinc est quod diuus Augustinus in persona domini loquens ait: venale habeo. Quid domine? Regnum cœlorum. Quo emitur? Paupertate regnum, dolore gaudium, labore requies, vilitate gloria, morte vita. Tum præter ea quod hi socij fuerunt Christi in vigilia præsurarum & afflictionū, quare æquum est, vt eius sint consocij in festo æternæ felicitatis. Hinc est quod diuus Paulus inquit ad Romanos. cap. 8. cohæredes autem Christi: si tamen compatimur, vt simul & glorificemur. Et in posteriori ad Tim. ca. 2. ait: si cōmortui sumus, & cōuiuemus si sustinemus, & cōregnabimus. Et 2. Cori. 1. sicut socij passionū estis, sic eritis & consolationū. Et idē dominus apud Lucam: vos estis qui permanfi-

Eccl. c. 4.

Math. 11

D. Augu.

Ro. 8.

1. Tim. 2.

2. Cori. 1.

Luc. 21.

stis mecum intriuationibus meis, & ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater regnum, vt edatis & bibatis iu per mēsam meam in regno meo.

¶ Denique si tales in hac vita terq; quaterque miseri, pondus ac onus ferūt æternæ hereditatis, hoc est labores & afflictiones: quid mirū quod in futura, emolumentum eius sentiant?

¶ Quando ergo tantum prāmiū nobis proponitur, vt ad hanc palestram nos paremus oportet, si nos capiunt euāgelicæ felicitatis braua. Nō est quod nos terreat hominum crudelitas. Nemo nos ledere poterit si mortuus te nuerimus iustitiam. Persecutio enim malorum non auferet innocentiam nostram, sed auget beatitudinem. Audiamus Apostolū admo- nentem in epistola ad colossenses & dicentem: induite vos sicut electi Dei patientiam. Et ad Hebræos: per patientiam curramus ad propolitū nobis certamen, aspicientes in autōrē fidei, & consumatorem Iesum, qui proposito sibi gaudio sustinuit crucem cōfusionē contemptā. Oportet enim nos in calamitatibus cōstitutos atque ab impijs oppressos ad dominum confugere, eumque precari, vt opesua tantquam splendidissimi solis fulgore dissipet noctem ærumnarum nostrarū, ne crescentibus malorum tenebris arctissimo peccatorum somno cōsopiamur, ne obdormiamus in morte, nedicat inimicus noster: praualui aduersus eos. Si enim Deum fuerimus toto corde amplexati, erimus absque dubio tutissimi. Et si flagitiosi homines impietate barbari, & immanitate feri, pios homines propter iustitiam euāgelicam affligant, seque efferant insolenter, quod potētia, ad perniciē virorum iustorum tolerantia insigni-

Colo. 3.

Heb. 12.

Psa. 12.

niūm

Simile.

eccl. 2.

eccl. 27.

Ro. 5.

His ver-
bis tacite

nium abutantur, tamen boni praua lebant, & ad gloriam aeternam perducuntur, dicente domino in hoc loco quoniam ipsorum est regnum caelorum. Et ut ait regius vates, patientia pauperum non peribit in finem. Et si enim ad tempus sinat eos Deus afflictionibus angere ad virtutis perfectionem, & maiorem vitae futurae gloriae tempore tamē illis opportuno eos ex omnibus molestiarum ictibus, ac procellis eripit, & consortes efficit regni sui in gloria sempiterna. Id volens significare in eodem psalmo diuinus propheta, subdit Paulo post: tibi de relictus est pauper orphano tu eris adiutor. In ipsi autem Dei cultores calamitatibus premunt, pœnas luēt suae immanitati debitas, & ad caecas inferorum tenebras tandem detrudentur. Nec solum post mortem, sed in hac etiam vita exercet Deus aliquando in impios iudicium suum, illos coercendo, & flagellando, vt intelligat se esse mortales & caducos, & calamitatibus obnoxios, resq; mundi prosperas & florentes nullam habere firmitatem, nullam perpetuitatem: esse quē illos infelices, qui in illis spem suam locant & figunt, illos autem felices qui per varios casus plerunq; & magnas calamitatum angustias patientia induti, rerumq; humanarum tolerantia muniti ad vitam immortalē perducuntur. Qui possident animas suas, consequentur immortalitatem, at qui sunt patientia induti, eas possident, dicente Christo: in patientia vestra possidebitis animas vestras, illa agitur immortalitatem adipiscantur. Hoc intelligens diuus Iacobus ait in epistola sua patientes estote & vos, & consummate corda vestra. Et diuus Gregorius nos sine ferro & flamma martyres esse possumus

Psa. 9.

Ibidem.

Luc. 21.

Iaco. 5.

D. grego.

si patientiam in animo verē custodierimus. Postquam Deus minatus est Hebraeis arumnas & tempestates, excitat eos ad patientiam, ne calamitatibus adhibeant desperationem, sed eas æquo animo ferant, nam illis promittit se esse eos ab illa captiuitate erepturum, in quam illos coniecerat, non vt perderet, sed vt ad sui cognitionem adduceret. Nos autem qui Christiano nomine gloriamur, eo animo esse oportet, quem veritas & ratio praescribit, vt nihil praeter culpam & peccatum homini accidere posse arbitremur, quod sit horribile aut pertimescendum: oia alia humana placatē & moderatē feramus: cum nos abiectos, afflictos, calamitatum flutibus vehementer agitados viderimus, euenta sanctorum, memoria repetamus, qui innumera mala propter iustitiam perpessi sunt, nihilque nobis noui accidisse cogitemus. Adsit nobis princeps fortitudo, quae nobis animum eriget, & aduersa obruet memoria virorum illustrium, qui varijs fuerunt arumnarum procellis concussi, leuati enim molestiam communis quasi legis, & humanae conditionis recordatio. Sed nullum est salutaris remedium, nulla promptior & efficacior medicina quam confugere ad Christum deum nostrum, tanquam ad arcem tutissimam qui ait: clamabit ad me, & ego exaudiam eum, cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. Ipse est pater misericordiarum, vt verbis utar apostoli, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

Beati estis cum maledixerint vobis homines. Ita dominus apud Esaiam. Audite me quia scitis iustum, nolite timere, opprobrium hominum, & blasphemias

Psa. 90.

2. Co. 13.

Esa. 154.

blasphemias eorum ne metuat, sicut enim vestimentum, sic comedet eos vermis & sicut lanam, sic deuorabit eos tinca, salus autē mea in sempiternum erit, & iustitia mea in generationes generationum. Et apud nostrum Matthei nolite timere qui accidunt corpus, animam autem non possunt accidere. Et in hoc loco. Beati estis cum maledixerint vobis homines. Vnde apostoli ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni essent qui pro nomine Iesu contumeliam paterentur. D. Hiero. D. Hieronymus dicebat in quadam epistola gratias ago Deo meo quia dignus sum, quem mundus oderit. Videte honores & dignitates ob quas vir sanctus Deo gratias agit, ob iniurias in se iactas. Non te laedit qui vult tuam gloriam obscurare: & virtutis florem infringere sed se ipsum. Vt enim pyrantha volens extinguere lucernam se ipsam comburit manente integro candelae lumine & splendore, sic qui intumeliam facit & vult nomini tuo tetram maculam inurere, & tuae gloriae splendorem poenitus extinguere ipse odij ac malitiae incendio flagrat, & virtutis splendore destitutus in scelerē & ignominia versatur, & tantum ab est vt tuam amplitudinem scelerati hominis iniuria obscurat, vt eam potius mirabiliter illustret. Sed quoniam Christus sciebat suos discipulos esse impiorum hominum iniurijs afficiendos, & grauiter vexandos, eos antea prae parat & ad tolerantiam exhortatur, nemini enim tam nocet calamitas, quam ei qui rerum humanarum prosperitatem expectabat. Illis maxime est grauis afflictio, quibus est repetita & inopinata. Quam sententiam ferunt imperatorem Adrianum portauisse in anulo aureo scriptam. vi. infra cap. 10.

Inf. 10.

Acto. 7.

D. Hiero.

Simile.

Ibi nolite timere eos qui occidunt corpus. Beati eritis cum maledixerint vobis homines & persecuti vos fuerint & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me. Hic primum obserua quantum differat piorum felicitas & gloria ab impiorum atque huius mundi hominum gloria & felicitate. Haec enim, ait Cicerone, ex tribus integra perfecta que consistit. Si diligit multitudo, si fides habet, si cum admiratione quadam honore nos dignos putet: illa vero sic ait: beati eritis cum maledixerint vobis homines, & tanquam falsos prophetas persecuti vos fuerint: & dixerint omne malum aduersus vos. Tria opposuit dominus prius tribus: sed nos miseros: nam potius haec tempestate auditur Cicerone quā Christus. Non enim eos felices ac beatos iudicat mundus, quos diris execrationibus homines deuouerint, quos omnia malorum genere impetierint: quos probrorum & criminum omne genus in eos torserint, idque mentientes, non sua culpa, sed odio virtutis aut odio Christi: sed eos beatos praedicat, quos videt, homines suspicere ac venetari, quamuis sceleratissimi sint: quos videt a multitudine amore prosequi, quamuis indigni sint, vt diligantur: quos videt adire populum, ac se in omnibus eis adhibere, quamuis falsa proferant. Secundo discamus ex hoc loco qualis debeat esse euangelicus concionator. Non enim timere debet, sed in trepide vera nutiare, & si maledictis vulneretur: & si omni malorum genere opprimatur, sic enim hanc ultimam beatitudinem consequentur. Idcirco alibi dicebat etiam Christus discipulis suis: nolite timere pusillas grex.

Piorū felicitas differat ab impiorū felicitate. Cicerone.

Qualis debeat esse euangelicus concionator.

Luc. 12.

Et

Simile.

Et rursum in alio loco: non turbetur cor vestrum, nec formidet. Ut aqua quieta & tranquilla ostendit nobis eam intuentibus imaginem nostram instar speculi: sed mota & perturbata nequaquam, sic cor nostrum, si placidum est & sedatum: representat nobis figuram nostram, ut nos ipsos agnoscamus, id quod fieri non potest, si ex concitatio ne agitata, & metu perterritum sit. Ea ob causam oportet, ut cor nostrum non perturbetur, neque formidet: Ut fera pensilis, cum turbata est, non potest clauem aperiri, quia non illi accurrat artificium ob imperio suam, sic cor nostrum, cum est perturbatione concitatum, nullam vult exhortationis clauem reserari, quia non obtemperat rationi appetitus: quo fit, ut cor impij ob artificij imperio non aperiatur. Deo per Salomonem clauantem: praebe fili mi cor tuum mihi, & aperiatur autem daemoni clauem, ad uitentem audenti.

Simile.

Cor meum dicebat quidam, conturbatum est in me. Et alibi dormiui conturbatus: Sed qui suam conturbationem dolebat: Deo volebat aperiiri. Ille iam magno versatur periculo, cuius cor perturbatione & formidine motum, Deo clauditur, nolens veritatem nuntiare, & munere concionandi intemperanter abutens. Quid timet, qui se cum Deo habet adiutorem? Dominus protector vitae meae, aiebat. Rex David, a quo trepidabo? & alibi. Non timebo mali quoniam tu mecum est. Et Salomon in prouerbij: iustus quia fileo confidens absque terrore erit: & D. Paulus in epistola ad Romanos: si Deus pro nobis, quis contra nos? Quid potest esse timentis nobis quam arma diuina induere, & animam habere Christi gratia roboratum? Quid fortius? quid munitius? quid inexpugnabilis?

Pro. 13.

per Salomonem clauantem: praebe fili mi cor tuum mihi, & aperiatur autem daemoni clauem, ad uitentem audenti.

Psal. 54.

Cor meum dicebat quidam, conturbatum est in me. Et alibi dormiui conturbatus: Sed qui suam conturbationem dolebat: Deo volebat aperiiri. Ille iam magno versatur periculo, cuius cor perturbatione & formidine motum, Deo clauditur, nolens veritatem nuntiare, & munere concionandi intemperanter abutens. Quid timet, qui se cum Deo habet adiutorem? Dominus protector vitae meae, aiebat. Rex David, a quo trepidabo? & alibi. Non timebo mali quoniam tu mecum est. Et Salomon in prouerbij: iustus quia fileo confidens absque terrore erit: & D. Paulus in epistola ad Romanos: si Deus pro nobis, quis contra nos? Quid potest esse timentis nobis quam arma diuina induere, & animam habere Christi gratia roboratum? Quid fortius? quid munitius? quid inexpugnabilis?

Psal. 56.

Psal. 29.

D. Paulus in epistola ad Romanos: si Deus pro nobis, quis contra nos? Quid potest esse timentis nobis quam arma diuina induere, & animam habere Christi gratia roboratum? Quid fortius? quid munitius? quid inexpugnabilis?

Psal. 22.

Prou. 28.

Rom. 20.

Et Salomon in prouerbij: iustus quia fileo confidens absque terrore erit: & D. Paulus in epistola ad Romanos: si Deus pro nobis, quis contra nos? Quid potest esse timentis nobis quam arma diuina induere, & animam habere Christi gratia roboratum? Quid fortius? quid munitius? quid inexpugnabilis?

Si alte spectare voles, & ad veritatem mentis oculos reuocare: videbis aperte, nihil posse esse vel ad vitae suauitatem iucundius, vel ad vtilitatem accommodatius, vel ad animi pulchritudinem elegantius, vel denique ad fortitudinem & firmitatem obtinendam & conseruandam praestantius. His armis indutos mittebat Christus discipulos suos, dicens illis: ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Ac si diceret: mitto vos oues inter lupos, ut lupos in oues conuertatis. Oues estis, quarum lana alij induentur, quarum lacte & caseis vescuntur. Vos manum suauitate vestra eorum iram vincetis, vestra tolerantia eorum excandescitiam, vestra humilitate eorum superbiam, vestra lenitate eorum duritiam, vestra virtute eorum iniquitatem, vestra verborum suauitate eorum male dicentia, vestra patientia eorum persecucionem; vestra veritate eorum falsitatem superabitis. Et tamen his armis de illis mirabiliter triumphabitis: ideo vos beatos, vos felices iudicete: nam beati eritis cum maledixerint vobis homines &c.

Infr. 10. Luc. 10.

Gaudete & exultate: quoniam merces vestra copiosa est in caelis: Non ergo est quare viri christiani ob vera religionem persecuti deplorent seipsos, ut afflictos, ut exploros, ut infames, quin potius ob haec ipsa gaudeant & exultent, quod quo magis impij sauerint persecuendo, hoc magis eis crescit & accumulatur praemium eis a patre repositum in caelis. Illorum malum Deus vertet in bonum iustorum, damna ab illis illata vertet in lucrum, ignominiam ab illis illatam vertet in aeternam veramque gloriam, crimina probraque ab illis falso intentata, vertet in titulos & elogia verae pietatis: execrationem

nem illorum vertet in laudes & gratulationes, non solum apud Deum, cui placuisse abunde satis est etiam si toti mundo iusti displiceant, sed interim etiam apud homines. Nam ab impijs, ob pietatem vituperari, laudari est: ab osoribus Dei cruciari, coronari est. Non est affectanda apud homines gloria, sed haec vltro veram virtutem sollet commitari.

Praemium iustorum altamente considerata.

Quod si haec experiri desideras, alta mente considera, copiosam illam mercedem sanctis omnibus caelorum regnum ingressis collatam. contempla re virginem gaudentem & exultantem sole amictam, stellarum diademate coronatam, lunam sub pedibus suis habentem. Non iam timore perterrita, neque audientem Simeonis triste praesagium: non iam fugientem tyrannidem Herodis, studentis ac curatis interficere puerum Iesum: non iam statem iuxta crucem ac sanguinis filij sui guttas in tegmine ac velamento suo suscipientem: non iam sub cruce verba illa doloris & angustiae plena dicentem: quis mihi det: ut moriar pro te fili mi Absalom. Iam haec omnia tranfierunt: & quae praeter omnibus martyribus a mundo exosa, contempta ac persecuta fuit propter filium suum, praeter omnibus regno caelorum gaudet. Et quo magis mundus seuerit illam persecuendo, hoc magis illi creuit merces a Deo reposita in caelis. Quae tanta fuit, ut nulla (vna excepta filij) maior, aut accumulatio. Contemplare deinde ceterorum sanctorum praemium ob pressuras ac persecuciones comparatum: ac peculiariter & signatim omnium martyrum, qui amicti iam sunt stollis albis & palmae in manibus eorum, triumphorum suorum insignia: intueri illa vndecim millia virgi-

1. re. 18. g.

Apho. 7. c.

num: ac decem millia martyrum Christi crucis amatorum. Aspice gloriosum illum diaconum sua craticula insignitum, omnibus carbonibus incensis super quos fuit positus, splendorem, ac candidiorem: gloriosam illam virginem Catharinam lilijs acrosis decoratam, post celebrem victoriam ex impio imperatore partam: considera torquem illum aureum, quem in collo habet sanctus ille Baptista, qui potius caput periculo exponere elegit: quam veritatem tacere. Dies, menses, anniq; deficerent si dignè explicanda esset sanctorum illorum copiosa merces: qua pro suis laboribus, pressuris ac calamitatibus propter Christum perpessus, in caelesti regno, atque in superna ciuitate reportant. Hos igitur imitemur, hos alacri animo sequamur, si mensuram illam bonam, confertam, & coagitatam & superfluentem in caelis recipere volumus.

Luc. 6. f.

Sic enim persecuti sunt prophetas qui fuerunt ante vos. Exemplo prophetarum, prouocat suos Christus dominus, ad patienter tolerandum pressuras, ob eius amorem & gloriam ferendas. Nichil enim tunc temporis prophetarum memoria sanctius, aut venerabilius. Et tamen hos cum inuiuis agerent, omni malorum genere sunt persecuti impij ac scelerati homines, quibus & Christi discipulos & sectatores persequuntur, & ad finem mundi usque persequuntur. Illos persecuti sunt odio patris: hos persequuntur odio filij eius. Non ergo est quare animo spondeamus, sed fortes & constantes in virtute & in confessione veritatis simus: aequo animo quae mundus mala obtulerit, propter virtutem ferentes. Fortia sunt haec, fateor, & humanam mediocri-

Exemplo prophetarum incitatos suos Christus ad patienter tolerandas pressuras ob eius gloriam:

diocritatem superantia, quis enim no-
strum non horret corporis cruciatus?
Quis non ad vitæ discrimen tentatus
expauescit? quis non exardescit in vi-
dictæ cupiditatem, atrocibus conui-
cijs incitatus? quis impunè toleret fa-
mæ suæ labem præter meritum asper-
gi? Magna, inquã, sunt hæc, fateor,
sed ingentius præmium, præstantior
merces, excellior gloria ob quam parã
dam non solum hæc omnia æquani-
miter perferre, sed nos ipsos beatos iu-
dicare debemus.

Sed si hæc sublimè & heroicã patie-
tiæ ac tolleratiæ virtutè præstare vo-
lumus, per gradus illos, quos ante pro-
posuit Christus, vt pueniam, oportet. Si
enim tumorem animi prorsus abijcia-
mus, si vindictæ cupiditatem expella-
mus, si voluptates omnes huiusmun-
di spernentes vitam asperam ample-
ctamur: si prorsus extincta rerû hu-
manarum cupiditate nihil magnope-
re litiamus præter iustitiam & piete-
tem: si sic fuerimus affecti, vt omniũ
malis succurrere cupiamus, & omniũ
seruire commodis studeamus: si men-
tem habuerimus ab omnibus vicijs
prauisque cupiditatibus purã ac syn-
ceram, nec aliò spectantem, nec aliò
semet oblectantem, quã Deo. Si ip-
si pacati animis vbiq; studeamus alẽ-
dæ sarcindæque concordia, tunc de-
num præstabimus hæc, quæ cæteri
mortales ne per somnium quidem ad-
huc possunt attingere. Hoc præstite-
runt apostoli, hoc martyres: in hoc
delecti à Christo vt non vnam aut al-
teram ciuitatem, sed vniuersum mun-
dum adducerent ad cognitionem euã-
gelicæ sapientiæ. Vnde qui sanabiles
erant, qui mentis non omnino deplo-
rata, admirati tolerantiam simul &
bonitatem apostolorum, cæterorum

que martyrum, intellexerunt rem
non esse fucatam, perspexeruntque
non esse virium humanarum, suoque
exemplo commoti versi sunt ad me-
liorem frugem. Hoc ergo idem no-
bis eueniet si prophetarum, si aposto-
lorũ, si martyrum exempla sequamur.

Vos estis sal terræ. Hac etiam simi-
litudine docere vult dominus munus
esse concionatoris euangelici vic ali-
berè reprehendere. Ideo enim domi-
nus discipulos suos, quos præfules &
concionatores constituit, cum sale cõ-
parauit exulcerante, non cum melle
deliniente. Vt concionatori, qui prin-
cipum & magnatum gratiam aucu-
pans & populi laudes affectans, loco sa-
lis vtitur melle: loco, inquã, rephẽ-
sionis vtitur adulatione, & cum lo-
quendi libertatem ostendit, tunc ma-
gis adulatur. Cicuta herba est veneno-
sa auctore Plinio, cuius succo Athe-
nienfes iudicio capitis damnatis ne-
cem inferre solebant. Sed vinum est
promptum aduersus eam remedium,
nam eius venenũ pœnitentia extinguit:
at sicicutæ parum vini admisceas, red-
detur venenum perniciosius, & pror-
sus immedicabile, quod vini calor &
vis venenum citius deferat ad cor. Sic
adulatio est vitæ christianæ venenũ:
sed exhortãdi & reprehendendi liber-
tas extinguit adulationem: at si non
hil libertatis cum adulatione coniũ-
gas, vt tum maximè blandiaris cũ ma-
ximè reprehendere videris, iam hu-
iusmodi adulatio immedicabilis est.
Totius enim assentationis nulla est
capitalior illa, qua vtitur illi, qui ita
blandiuntur, vt libertatis amantiissi-
mi esse videantur. Tunc impletur id
quod ait regius psalmo graphus: lau-
datur peccator in desiderijs animæ
suæ, & iniquus benedicitur. At melis
est,

Munus cõ-
cionatoris
est, vitia li-
berè repre-
hendere: ideo enim
cum sale
exulceran-
te compar-
ratur.

Plinius.
lib. 15. ca.
13.

Adulatio
est vitæ
Christianæ
venenũ: qua-
re à cõcio-
natoribus
fugienda.

Psal. 9.

- Pro. 27. est, vt ait Salomon in prouerbijis, à sa-
piẽte corripit, quã stultorũ adulatione
decipi. Et D. ille Pau. admirabi-
lis cõcionator, an quæro inquit, hõib;
Gal. 1. placere? si adhuc hõib; placere chi-
sti seruus non essem. Et iterũ: nec enim
1. thes. 2. aliquando fuimus in sermone adula-
tionis sicut scitis. Intueris igitur quã
ta arguendi libertate per salem signi-
ficata debeat vt euangelicus concio-
nator. Hanc significare volens domi-
nus dicebat olim illius temporis cui-
dam concionatori. Clama, ne cesses,
Esai. 58. a. quasi tuba exalta vocem tuam, &
annuntia populo meo scelera eorum, &
domui Iacob peccata eorum. Quibus
verbis significat dominus quod non
solum debet loqui euangelicus con-
cionator, sed clamare, nec solum cla-
mare, & statim tacere, sed à clamore
non desistere. Ideo ait: clama ne cesses.
Sed non contentus Deus his dum ta-
xat verbis, adiecit: quasi tuba exalta
vocem tuam, & annũtia populo meo
scelera eorũ. Et D. Paulus, imo Deus
per illum Timotheo ait: prædica ver-
bum, in sta oportunè importunè: Ar-
gue, obsecra, increpa in omni patien-
tia & doctrina. Lauans Christus pe-
des discipulis suis ostendit debere ma-
gistros & præfules & concionatores
subditorum immunditias abluere re-
prehensionibus, & cæteris remedijs
salutaribus. Et quemadmodum in
omni sacrificio ponebatur sal, vt est le-
uitici literis consignatũ, ita in omni
cõcione debet esse aliqua repræhẽsio.
Hinc est quod Salomõ dicebat in eccle-
siaste: verba sapientiũ sicut stimuli.
Illud tamen est obseruãdum quod
quemadmodum omnium ciborum
sal est salubre condimentum, si adfit
Chryso. mensura: alioquin si sine modo est, &
ipse perit, & quod salierit perdit: ama-

rat enim nimietas quod condiret mē-
sura: sicut in cõcionibus apponenda est
repræhensio cum debita tamen pro-
portione. Quemadmodum enim pe-
riti medici pharmacis amaris dulce
aliquid admiscet, vt eos quorũ ægro-
tationibus mederi cupiunt, illiciant,
sic prudentes concionatores repræhẽ-
sionum acerbiter debent suauitate
quadam, si opus sit moderari, & ex as-
peritate & lenitate salutarem medici-
nam conficere. Omnibus enim quæ
fiunt & dicuntur adhibenda est mode-
stia & temperantia vt perturbationũ
sedatio cernatur, & decorum cõserue-
tur. Est enim in omni re consideran-
dum quid actum sit, & cõsentaneum
tempori & personæ: tum quid in di-
ctis actioneque dedecet. Vt periti ora-
tores in causis agendis non vtuntur
semper eodem statu, sed illud, accom-
modant ad locũ, tempus & personas
prout controuersia ac litis postulant
qualitates, sic prudentes concionato-
res & præfules non semper asperita-
te, nec semper lenitate vtuntur, sed
quid postulet ægritudo & quam quis
que curationem recipere possit dili-
genter aspiciunt. Quando igitur ne-
cessaria sit repræhensio apponenda est:
nec tamen opus est multo sale, sed effi-
caci, vt quicquid contigerit afficiat, &
ex insipido reddat sapidũ: nec opus est,
inquã nimia immoderataque repræhẽ-
sione, sed moderata & quæ efficax sit
ad efficiendũ ex peccatoribus iustos, ex
impijs pios, ex incredulis fideles. In-
gēs est terra & tamen hoc quod habet
falsitatis, habet à paululo salis admix-
to: videm; etiã copiosũ cibũ, alioqui
fatui dilutiq; saporis paululo salis asp-
so cõdiri: sic hominũ animi non nimia
repræhẽsioe, sed moderata cõdiendi sũt.
Edocentur etiam Ecclesiæ præ-
fules

Repræhẽ-
sio in con-
cionatoris
ad esse de-
bet modus
& mensura.
ra.
Simile.

Simile.

Præfules ecclesie quali correptione uti debent Mar. 9.

fules correptione uti. correptione enim vt ex Hieronymo didicimus per salē intelligitur: vnde Christus dominus ait. Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos. Hoc est salitudinem correptionis amor proximi temperet: & dilectionem proximi sal iustitiæ condit, quibus verbis docentur præfules quem modum in correptionibus seruare debeant. Sunt enim nonnulli, qui illos maximè corrigere conantur: quos nullo amore prosequuntur. Quorum correptione, non correptione, sed vindicta potius dicenda est. Ex amore quidem correptione egredi debet vt salutaris sit: hinc est quod D. Paulus ait in posteriori epistola ad thesa. cap. vltimo. nolite quasi inimicum existimare illum, sed corripite vt fratrem. Discant prælati a Christo correptione uti. Christus, quos amat, arguit & castigat: ipsi similiter amore affecti aduersus subditos, saltem correptionis & iustitiæ adhibeant. Deinde vt correptione modum teneat, nec limites suos egrediatur: ex misericordia atque animi compassione oriri debet. Nam nequaquam iacem erigit, vt Gregorius ait, nisi qui status sui rectitudinem per compassionem flectit: & D. Augustinus duo inquit, sunt nomina, homo, peccator, quia peccator est corripere: quia homo est miserere. Corripiet me iustus ait psalmographus, in misericordia & increpabit me. Lumen sanè iustitiæ, misericordia est: iustitia sine misericordia cæcus furor est. Quæ merito comparatur cæco sagittario feram aliquam intendenti occidere & occidenti hominem: quod contigisse Lamech tradunt Hebræi. Intendens enim Lamech feram interficere, homicidam Cain interemit. Igitur ergo zeli in misericordiam

oleo ardere debet. zeli sancti districtio ait Gregorius, de virtute misericordiam necesse est, vt ardeat.

Correptione præterea præfulum ex mansuetudine emanatura est, vt peccatorum animos insulsos, salos reddat. Vitia enim animi, ait Seneca, sicut vitia corporis leniter sunt tractanda. Plus quidem proficit, vt autem est Ambrosius, amica correptione, quæ acuatior turbulenta. Illa pudorem incutit hæc indignationem mouet. Id circo dicebat D. Paulus ad Galatas scribens: vos qui spirituales estis huiusmodi instruite in spiritu lenitatis. In arca testamenti manna & virga reposita erant: vt intelligeremus correptionem per virgam significatæ apponendum esse manna, hoc est, lenitatem & mansuetudinem. Ira ergo in correptione maximè cauenda est. Impedit enim vt Cato ait, ira animum ne possit cernere verum. Ira, inquit Gregorius in illa verba Iob, virum stultum interficit iracundia, per zelum turbat. Ipse namque zelus rectitudinis dum aciem mentis agitat, turbat. Ideo viri virtute præstantes correptioni super sedere solent, donec ira abeat, ac animi tranquillitas, adsit: imitari volentes dominum cui sapiens ait: tu dominator virtutis cum tranquillitate iudicis & merito quidem. Nam ira viri, iustitiam Dei non operatur, vt D. Iacobus ait. Diogenes cum cuidam seruo ratur esset: iam te, inquit, nisi iratus essem, verberibus enecassem. Sal ergo reprehensionis, amore, compassione, misericordia, ac mansuetudine temperatus, cibos spirituales: suaues ac sapidos reddet. Tales vult dominus esse præfules iuorum: quibus si adsit prudentia in omnibus, nihil am-

D. greg. in Ezech.

Seneca.

Ambro.

Gala. 6.

Figura.

Cato. Grego. Iob. 5. a.

Sap. 12.

Iaco. 1.

Diogenes

Correptione salutaris prælatorum à subditis libèter suscipienda.

Hiere. 6.

Math. 3.

Pro. 15.

Pro. 39.

Eccle. 19.

Iaco. 16.

amplius desiderari poterit. ¶ Ceterum studeant subditi libèter suscipere saltem correptionis: intelligentes esse animo suo maxime salutarem. Quod enim flagellum grano, quod lima ferro, quod fornax auro, hoc correptione & reprehensio viro prudenti atque suam salutem spirituales amati. Sed quibusdam profecto nostrum dici potest quod Ieremias olim aiebat, cap. 6. frustra confauit confator. Malitiæ enim eorum non sunt consumptæ: argentum reprobum vocate eos, quia Deus proiecit eos. Maledictum ferrum quod ex lima contrahit rubiginem. Non aurum, sed paleam sese ostendit qui igne correptionis non expurgatur, sed per animi impatientiam crematur. Huiusmodi paleas conburet dominus igne inextinguibili. maledictæ carnesque sale increpationis non corriguntur: & ab omni peccati corruptione non præseruatur. Qui eiusmodi sunt mittentur foras, hoc est, in tenebras illas longe à luce cælesti semotas, quod vertentur virgam in colubrum, hoc est, salutarem correptionem suorum prælatorum in iram viperinam. ¶ Illios miseros: nam perpetuas pænas dabunt: sic enim ait Salomon in prouerbijs: qui increpationes odit, morietur. Et rursus: viro qui corripientem se dura ceruice contemnit, repentinus superueniet interitus. Et alibi: qui odit, inquit, correptionem minuetur vita. Vita scilicet & corporis & animæ. Homo sane qui disciplinam salutarem contemnit, terrenis adhæret, æterna non curat. Sic enim ait Iacobus cap. 16. cor eorum longe fecisti à disciplina, propterea non exaltabuntur. Qui per disciplinam vitam suam custodire minime studet, semper animi desiderio in imis iacent. Qui sine dis-

ciplina est, in maximo periculo est constitutus: dicente Salomone in prouerbijs: qui abiicit disciplinam, despicit animam suam. Quemadmodum enim carnes contemnit ac despicit qui eas sale condire non vult, putrescunt enim. Sic qui disciplinam & correptionem contemnit, putrescit animo. Quo fit vt omni bono priuetur. Sapienciam, inquit idem Salomon, & disciplinam qui abiicit, infelix est. Fugiunt enim eum omnia bona. Talis diabolo qui incorregibilis est, omnino assimilatur. Qui odit correptionem, inquit idem, vestigium est peccatoris: cum ergo diabolus, per antonomasiam peccator dicatur: talis vestigium diaboli dicitur. Contrà verò viri suæ salutis amatores, intelligentes quod virga atque correptione tribuat sapienciam vt Salomon ait: & quod diligens disciplinam, diligat scienciam: qui autem odit increpationes insipiens fit: eam amplectantur, eam suscipiunt. Ac non solum non obmurmurant, aut incandescent ira, sed potius corripientes prælatos amore prosequuntur. Sic enim sapiens ait: vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus: & in prouerbijs scribit in hunc modum: argue sapientem & diliget te. Hi, sale, hoc est, correptione condiuntur.

Pro. 15.

Simile.

Sapient. 3.

Eccle. 21.

Pro. 19.

Pro. 12.

Eccle. 10.

Pro. 9.

Vos estis sal terra. Quasi dicat dominus: munus vestium est, homines condire, ac sapidos reddere: quod tum exequemini, cum eos vestra doctrina vestrisque suauibus verbis consolati fueritis. Sunt enim concionatores euangelij, veri hominum consolatores. Eorum enim spem in cælestia erigunt, eis pacem, gratiam, bonumque nuntium afferunt: eos virtutes docent, vicia extirpant. Hoc munus ab eis exequendum monet dñus apud Esaiam dicens loqui-

Concionatorum est sua doctrina homines sapidos reddere, hoc est, eos verbis suauibus consolari.

mini ad cor Hierusalem & aduocate
eam quoniam completa est malitia
eius, dimissa est iniquitas illius. Quæ
verba exponens diuus Hieronymus
super Ezechielem sic ait: idioma scri-
pturarū est, qui enim mœrenti loqui-
tur, & blandiens consolator est, ad cor
loqui dicitur, Doceat nos sic hem filij
hemor, qui corrupta dina, locutus est
ad cor eius, & consolatus est eam, & v-
bicunque simile quid inuenieris hunc
sensum habet. Cum ergo dominus cō-
cionatoribus suis dicat: loqui mini ad
cor, id est, cōsolamini mœrentes. tum
eos salcōdient, cūcōsolati eos fuerint:
quā autē vera pax, verū gaudiū, veraq;
consolatio in comparatione cœlestiū
virtutum sit: qui eas populum docent
veri consolatores dicentur: qui verò
eas animo suscipiunt, saliti, sapidi, ac
consolati, beati denique appellabun-
tur. Et meritò sanè. Nam gloria & di-
uitiæ in domo eorum, ac iustitia eorū
manet in seculū seculi. Omnis enim
gloria eorum ab intus: quam ex
testimonio conscientie reportant.

Vos estis sal terræ. Hoc est, vos estis
sapientia, qua, homines terreni, sapiē-
tes efficiendi sunt. Sal enim, sapiētiae
typus est.

Hinc primū colliges, oportere
concionatorem in studium diuinarū
literarum toto pectore incumbere:
sunt enim sal, sunt lucerna, sunt lux
populi. Est enim cōcionator ignarus,
sal sed infatuatum, est lucerna sed ex-
tincta, & fumigans. Verbū verò Dei
est lucerna & lux, vt ait Salomon in
proverbij, vitæ verò via & correptio
& castigatio. Et vt ait diuus Paulus
in secunda ad timotheum: omnis scri-
ptura diuinitus inspirata utilis est ad
docendum, ad arguendum, ad corripiendum,
& ad erudiendum in iusti-

tia. Sunt nonnulli qui prius quam di-
uinam scrutentur scripturam, volūt
cōcionari, & vi ventorum inanis glo-
riæ verba sua proijciunt satis conten-
ti si conciones ab alijs compositas pro
suggestu referant: quo fit vt aut tan-
dem in errorem ruant: aut verba ven-
to dantes nullam populo afferant vt i-
lilitatem. Vt poma immatura, quæ ven-
to decutiuntur, nec suauitatem ha-
bent, nec stomacho profunt, sed quæ
sunt matura & manu collecta, hæc
grata & suauia sunt, sic huiusmodi
conciones quæ humani fauoris gra-
tia habentur, quæ ante tempus ven-
ti decidunt, nec dulcedinem habent
spiritualem nec vtilitatem mentibus
afferunt: at quæ sunt tempore oportuno
ex sacris literis collectæ, & ad
Dei honorem dispositæ, hæc laudabi-
les sunt, & vtilis, & suauis & salubres
Sed de hoc inferius.

Colliges deinde opus esse vt ec-
clesiæ præfules qui sal, qui lux, qui lu-
cerna ecclesiæ, imò totius mundi sunt:
sapientia sint præditi. Si enim in lai-
cis, vt ait Leo papa, videtur in to-
lerabilis inscitia, quanto magis in
his qui præfunt, nec excusatione est
digna nec venia. Et si iuxta aposto-
lum Paulum, ait Hieronymus, Chri-
stus Dei virtus est, & Dei sapientia,
& qui nescit scripturas nescit Dei vir-
tutem, eiusque sapientiam, scriptura-
rum ignorantia Christi est ignorantia.
Prælati ergo scripturas ignorantes
Christum ignorare dicendi sunt.
Væ illis quoniam à domino ignora-
buntur. Vnde diuus Gregorius sic
ait: qui ea quæ Dei sunt sapiunt, à
domino sapiuntur: & qui ea quæ
Dei sunt nesciunt, à domino nesciuntur:
Paulo attestante qui ait: si
quis ignorat ignorabitur. Atque
idem

Simile.

Oportet præfules sapiētia esse præditos D. 3. c. si in laicis. Ibidem. e. si iuxta.

Ibidem. e. qui ea.

1. Corin. 14. g.

idem diuus Gregorius inquit: quicū-
que stultus est in culpa, erit sapiens in
pena. Non sine maxima causa factum
fuit in principio conditionis rerum
omnium vt homini conferret Deus
scientiam rerum cunctarum. Nam
quoniam omnia propter illum creata es-
sent, atque ab illo regenda & disponē-
da, necesse erat vt horum omnium il-
li scientia tribueretur. Non enim est
Deo, inquit Paulus, cura de bobus.
Istorum ergo aliorumque animalium
Deus homini curam, & visibile pro-
uidentiam reliquit, vt dominationi
eius subicerentur, & ratione illius gu-
bernarentur: idcirco sapientiam cō-
tulit. Quo intelligere poterunt præ-
fules ecclesiæ, qui constituti sunt, nō
vt præfint piscibus maris, aut bestijs
terræ, sed hominibus rationis parti-
cipibus, animis ad cælum tendentibus:
quæ necessaria sit illis sapiētia: qua suos
doceant, regant, gubernēt, ac in cælō-
rum regnum dirigant. Erudimini ergo
qui iudicatis terrā. Diligite sapiē-
tiam: præponite illam regnis & sedi-
bus, & diuitias nihil esse ducatis in cō-
paratione illius: nec cōparetis illi la-
pidem pretiosum. Quoniam omne
aurum in comparatione illius arena
est exigua, & tanquam lutum aestimā-
dum est argētum in conspectu illius.
Super salutem & speciem diligite il-
lam, & proponite pro luce habere il-
lam: quoniam inextinguibile est lu-
men eius. Venient vobis omnia bona
pariter cum illa. Inquirete sapiētiam
quoniam estis sal terræ, lux mundi, &
lucerna super candelabrum posita: qui
cæteros sal vestro cōdire, & luce ve-
stra illuminare debetis. Quærite totis
viribus illam quoniam estis capita ec-
clesiarum. Et quemadmodum natura
comparatum est, vt caput, præ cate-

Liber. 2. sent. p. 23

1. Corin. 14. g.

1. Corin. 14. g.

1. Corin. 14. g.

Psal. 2.

Sapi. 7.

1. Corin. 14. g.

1. Corin. 14. g.

1. Corin. 14. g.

Simile.

ris corporis mēbris vigeat sensus: ita
rationi cōsentaneū est, vt præful qui
caput est corporis, in suis, præfeteris
mēbris vigeat doctrina, prudētia ac sa-
piētia: quibus mēbra dirigantur ac gu-
bernentur. Si enim imperitia omnibus
hominibus est aduersa, multo magis sa-
cerdotibus ac ecclesiæ præpositis, quo-
niā si per ignorantiam, cæcitate alijs du-
catū præfate, caperint, ambo infouē
cadēt. vnde dicitur in psalmo: obscurē
tur oculi eorum ne videāt, & dorsum eo-
rū semper incurua. Cū enim obscurā-
tur illi qui præfunt, adferenda onera
peccatorū facile sequentes inclinantur.
Elaborādum itaq; est sacerdotibus vt
ignorantiā à se quasi quādā peste abij-
ciant. licet enim seruus, nesciens vo-
luntatem dōmini sui, & non faciens,
dicatur vapulare paucis: Non tamen
hoc de omnibus generaliter intelli-
gitur, ait enim apostolus vt superius re-
tulimus, qui ignorat, ignorabitur.
Quod de eo intelligendum est, qui no-
luit intelligere vt bene ageret. Tenē-
tur ergo quando sal terræ sunt: sal sa-
piētiae sibi parare: vt eo sale terram si-
bi commissam condiant.

Tertio colliges non grāmaticam,
nō rethoricam, nō philosophiā, non
aliquā iuris civilis scientiam esse, qua
præfules ecclesiæ sal terræ efficiantur:
sed sciētiam, qua virtutes docentur. hinc
fuit, quod quū ascendisset hodie Chri-
stus in montē, salutiferā suam philo-
sophiā auspicaturus, vertit oculos nō
in turbā, sed in discipulos, & docuit il-
los octo illa dogmata cælestia, quæ bea-
tos homines faciūt: quibus dictis addit
statim: vos estis sal terræ, vos estis lux
mūdi. ac si diceret: vos cōstituti estis vt
alios vfa doctrina saliat, sed hæc do-
ctrina nō huius mūdi esse debet, sed
quā modo à me audistis. Vestrū. n. erit
M; docere

Psal. 48.

Lu. 12. f.

1. Cor. 14.

D. 27. ca. Ideo.

Qua scientia pollere debet præfules vt sal terræ dicantur.

docere populum paupertatem spiri-
tus, mansuetudinem, sitim iustitiae,
munditiam cordis, & cetera euangeli-
ca dogmata a me exposita, si beati, si
sapidi, si dulces ac suaves esse volunt.
praeterea non aliam scientiam a pra-
latis, nec ab ecclesiasticis apostolicisque
viris exposulat dominus, quam scien-
tiam sanctorum: quam sapientiam per
factorum: quae mysteria coelestia ac si
dei nostra dogmata docet: de qua Pau-
lus sapientiam loquitur inter perse-
ctos, sapientiam vero non huius saeculi.
Sed loquitur. Dei sapientiam in my-
sterio, quae abscondita est, quam pra-
destinavit Deus ante saecula, in gloria
nostram, quam nemo principum hu-
ius saeculi cognovit. Sapientiam hu-
ius saeculi vocat Paulus sapientiam hu-
manam & temporariam, quae aboletur
& evanescit cum suis fautoribus:
sapientiam vero euangelicam appellat sapien-
tiam in mysterio absconditam. Hac carue-
runt mundi rethores, ac philosophi
hac caruerunt Herodes, pilatus & iu-
daeus: Si enim illa praediti essent, nunquam
dominum gloria crucifixissent: hanc
ergo habere debent viri ecclesiastici si
alios beatos ac vere sapientes reddere
volunt: si eos falsos ac esui praeparatos
esse desiderant: si vere sapientes esse ac
vocari volunt: nam autore Hieronymo
litteras non novit qui sacras igno-
rat.

Contemnunt qui huiusmodi sunt,
scientias huius saeculi praechristiana
sapientia. Nam illarum aliqua, omni
vento mutantur. Secundum enim tem-
porum varietatem variantur: at haec,
in aeternum stat: coelum enim & ter-
ra potius transibunt quam verba Christi.
iustitia tua, (ait David) iustitia in aeter-
num & lex tua veritas. Illae terrenae sunt:
quare quemadmodum terra aqua co-

mixta in causa est, ut in aqua nihil co-
spiciatur ita haec scientiae multoties
in causa sunt, ut eas habentes non re-
cte iudicent: at haec coelestis sapientia
quae contemptum rerum terrenarum
praedicat, docet, ac suadet, quasi aqua
pura, limpida ac perspicua omnibus
est. Quid ergo tibi vis o homo, in via
Aegypti ut bibas aquam turbidam,
& dereliquas fontem aquae vitae? Ut to-
tis viribus incumbas turbidis mandi-
scitijs, & veram scientiam contempnas?
Illae inflant, ac mentes hominum co-
turbant. Similes enim sunt Aegyptio-
rum ranis: de quibus David ait: & didit
terra eorum ranas, in penetralibus regum
ipsorum. Haec autem non inflat animum,
sed humiliat: non conturbat, sed pacificat:
pax multa, ait psalmographus, diligetibus
legem tuam: & non est illis scandalum. Et per
Esaiam dñs ait: utinam attendisses manda-
ta mea, facta fuisset sicut flumen pax
tua. Adde his: quod mundi scientiae,
animum hominis minime satiatur, mi-
nime famem aut sitim extinguunt: sed
potius cupiditate acuumt: quare ergo
vos appenditis argentum non in panibus,
& laborem vestrum non in saturitate?
Ad rem hanc facit quod D. Hieronymus
super. i. caput epistolae ad titum scribit:
Geometria & arithmetica, inquit, & musica
habent in sua scientia veritatem: sed non est
scientia illa, scientia pietatis. Scientia
pietatis est nosse legem, intelligere
prophetas, euangelio credere, apostolos
non ignorare, grammaticorum autem
doctrina, etiam potest proficere ad vitam
dum fuerit in meliores usus assumpta.
Haec ergo scientia pietatis praecipue
addiscenda est, haec imprimis paranda
a primoribus ecclesiae.

¶ Quare merito reprehenduntur

praesules atque ceteri sacerdotes qui
secularibus disciplinis solum dat ope-
ram & qui diebus ac noctibus in illis
torquentur. Vnde D. Hieronymus
sic scribit: nonne vobis videtur in va-
nitate sensus & obscuritate mentis in-
gredi, qui diebus ac noctibus in diale-
ctica arte torquetur, qui phisicus per-
scrutator oculos trans caelos leuat, &
ultra profundum terrarum & abyssi
in quoddam inane demergitur, qui iam
bum feruet, qui tantam metrorum
sylvam in suo studiosus corde distin-
guit & congerit: quavis ergo haec
seculares scientiae addiscendae sint, ab
alijs, non decet tamen viros ecclesia-
sticos, quibus cura de omnibus manda-
ta est: illis solum incumbere: sed pra-
cipua cura ac diligentia adhibenda est,
in cognitione rerum divinarum. Illae
enim si adsint, tanquam ancillae serui
re debent verae sapientiae, caueant er-
go praesules qui sola philosophia, aut
iuris doctrina sunt praediti, ne obli-
tam, veram dominam contempnant:
ne audiant quod olim Abraham ab
uxore Sara audire meruit. Inique, (in-
quit Sara) agis contra me, ego dedi an-
cillam meam in sinum tuum, quae vi-
dens quod conceperit, despectui me
habet. ancilla scripturae sacrae, quali-
bet alia scientia est: etiam iuris aut de-
cretorum peritia: haec solet scriptu-
rarum divinarum cognitionem & pe-
ritiam praese contemnere: quod pe-
cunias pariat, divitias comparet, bo-
na temporalia & externa lucretur.
Sed hoc quam alienum a recta ratio-
ne sit omnibus compertum esse de-
bet. Qui ergo pater est spiritualis
multarum animarum, Saram, hoc est,
scientiam rerum divinarum ducat in
uxorem: quod si ancillam agar, hoc
est, iuris peritiam aut aliam scientiam

sibi copulaverit, liceat illi quidem, ita
tamen ut Sara sit domus suae domina.
Illa enim est, quae gignit legitimos fi-
lios, hoc est, Dei filios, haeredes reg-
ni coelestis, cohæredes autem Christi.
¶ Vos estis sal terrae. Sicut sale condi-
tur cib9 & praeservat sal carnes a cor-
ruptione & putrefactione sic sacerdo-
tes, & doctores, & praelati ecclesiae bo-
nis exemplis & probatis moribus po-
pulum debet instruere, ne in vitio-
rum corruptionem labatur. Quod si-
gnificare volens Christus dñs prius
vertens oculos in discipulos solus ait
illis: beati pauperes spiritu, beati mit-
tes, beati qui lugent: beati eritis cum
maledixerint vobis homines, & statim
addit: vos estis sal terrae. ac si diceret: ad
vos pertinet esse pauperes, mites, pu-
ros, misericordes. Ad vos pertinet
virtutibus ceteros praestare: ut eos ve-
stris moribus atque sancta vita, vestroque
exemplo ab omni peccatorum corruptio-
ne praeservetis. Id enim est munus sa-
lis. Hoc idem signare volens dñs, pra-
cipiebat olim, ut sacerdotes sui vesti-
bus lineis induerentur ut tradit Eze-
chiel cap. 44. Signum, ut definiunt philo-
sophi, est, quod aliud sensui, aliud in-
tellectui representat. Vestis ergo illa
sacerdotibus representabat sensui esse
lineam & candidam. Sed intellectus iudi-
cabat eam animi candorem significare. Eo-
dem modo Christiani sacerdotes ac pra-
lati in ecclesijs lineis vestibus superin-
duuntur, animi puritatem, quae in
sacerdotibus requiritur, significanti-
bus. Haec intelligens Eliseus Eliam
vocabat currum Israel & Aurigam eius.
Auriga est, qui ducit, & viam osten-
dit, currus vero qui supra se pondera
suscipit, illa efficiens quae alijs praeci-
pit faciendam: Debet christianis coeiona-
tor ac christianis praesul aperire quod sit

Doctores
& sacer-
dotes & pra-
sules non so-
lum sua do-
ctrina, sed
suis proba-
tis moribus
debet po-
pulum in-
struere.

Ezec. 44.

4. reg. 2.
Figura.

1. 18. 2.

1. 18. 3.

1. 18. 4.

1. 18. 5.

D. Hiero.

Ps. 118.

Hiero. 2.

Ps. 118. x

Esa. 48.

Esa. 48.

D. Hiero. D. 27. c. si quis.

de sanctissimo nomine sentiendum, quæ sit vera sanctimonia quæ pura & pia religio; quid in vita sequendum, quid fugiendum iuxta ecclesiæ catholicæ documenta, ne subditi in erroribus tenebris versentur, sed ad virtutes excitentur, & ad labores pro Christo subeundos moueantur. Hoc idem est aurigæ officium, & præfulis Christiani munus. Sed non sat esse putandum est, quod errantibus viam indicarit, & recta sua ferit, nisi ipse portauerit pondus, quæ alijs portanda monuerit, & hoc quidem est, currum esse pondera sustinentem. Inuenies præfulem, qui curus vocari potest, sed non auriga, alium qui nomine aurigæ gaudet, sed curus appellari non valet, alium, qui nec curus nec aurigæ nomen meretur, alium qui utroque dignus est. Talis est qui Dei scientiam habet, & iuxta illam operatur. Hoc intuens Salomon aiebat: mitte domine sapientiam de cœlis sanctis tuis, & a sede magnitudinis tuæ, ut tecum sit, & tecum laboret. Non sat esse existimabat alios excitare ad laborem nisi ipse etiã laboraret. Non solum habebat in optatis, ut sapientia cum eo esset, sed ut cum eo laboraret. Hebræorum magnates in murorum instauratione vna manu faciebant opus, altera tenebant gladium, ut in libro Nehemiæ scriptum legimus. Gladius acutus; ut ait in epistola ad Ephesios D. Paulus; est verbum Dei. Hic est gladius quem de ore Christi procedentem vidit in Apocalypsi diuus Ioannes. Quid est principem altera manu tenere gladium; altera in opus incumbere nisi debere eum, qui inter alios obtinet principatum, non solum docere, sed id quod docet efficere? Hic est verè præful qui verbo & opere omnibus consulit; qui omnia

providet, tanquam ex aliqua specula futura prospiciens. Hunc appellat *Ezec. 3. d.* Deus per Ezechielem speculatorem, qui cum sit in loco eminentiori constitutus, debet esse solitudine affectus, & in illam curam & cogitationem semper incubere, quæ illi summam afferat dignitatem. Hoc iuo modo complectens animo latinus poeta, volensque Aeneam suum laudibus efferre, ait: illum semper secum habuisse achatem comitem indiuulsum; dicitur autem achates a verbo græco acheos, quod curam significat, innuens debere principem in perpetua cura versari, & dorsum esse quod populi onera sustineat. Si hæc cura & sollicitudo seculi principibus cõuenit, quanto magis pastori ecclesiastico, qui debet animam suam dare pro ouibus suis, illi que imitari qui ait: ego sum pastor *Ion. 10. b.* bonus, qui pro ouium salute sanguinem suum fundere non dubitauit. In legis veteris victimis sacerdos sibi animalis pectus, & dextrum brachium summebat, ut in pectore scientiam & bonam cogitationem, in brachijs vero opera significaret. Sed quoniam non opera impia & sinistra, sed recta & dextra debent esse in sacerdote cum scientia copulata, ideo non brachium sinistrum assumebat, sed dextrum: ut quod pie & sapienter mente conceperat, exemplo vitæ probaret. Eratque brachium illud separatum: Ad innuendum debere in sacerdote tantum esse virtutis fastigium, ut sint eius opera a cunctis hominibus separata, eorumque operibus multo excellentiora. Eam ob causam vocat eum dominus ut diximus speculatorem apud Ezechielem. Cui autem speculatores sint in excelsis collocati, debent esse præfules non in imo peccatorum, sed in vertice virtutum, *Figura.*

ut sint in excelsitate verè dignitatis constituti. Vnde ait Esaias: super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas *Esa. 40.* Sion. Et D. Gregorius: quis quis, inquit, populi speculator ponitur, in sublimi debet stare per vitam, ut possit prodesse per prouidentiam. Ideo in hoc loco prius dominus ait: vos estis sal terræ. postea: vos estis lux mundi: ut aperitius innueret sacerdotem & præfulem oportere esse virtutibus & scientia præditum: sed præcipuè virtutibus incubere debet. Quare sal non erit qui illa reprehenderit vitia quibus ipse est imbutus & inquinatus. Sal conficitur ex aqua maris, sed quandiu est in mari non est sal. Oportet egredi è mari, & penetrare terram ut in fossis marinis existens, radijs solis superuenientibus, & flatu aeris spirante, aqua illa condensetur, & in salem cõuertatur. Mundus hic mare est: quandiu in mundo versamur, tumidis suæ superbiæ fluctibus traditi, aestibus suæ mutabilitatis accedentibus & recedentibus excitati, amarissimis suorum scelerum undis submersi, sal adhuc non sumus. Egressuri sumus è mundo, & terram, hoc est, nos ipsos penetraturi, nostram imbecillitatem & miseriam confidentes, & ita interueniente radio solis iustitiæ, & spirante diuina gratia, erimus fauore splendoris diuini illustrati, & in salem admirabilem conuersi. Et tunc in aliorum scelera inuehemur, moderatè tamen, ut par est, sed exclamantes & aduersus crimina præsertim aperta, vocem extollentes. Qui alios docet quid sit faciendum, ipsi verò in rectè facta illa, ad quæ alios hortatur, non incubit, qui alijs suadet vitia sua videre, ut ea declinet; ipse autem seipsum non cognoscit, si *Simile.* milis est claro ac perspicuo speculo,

quod alijs maculas suas ostendit, ipsum autem seipsum non videt. Ut enim speculum imagines obiectas illud intuentibus representat, ut se præclarè possint colere & ornare, cum illud se ipsum minime peripiciat, sic eloquens sed deditus vitijs, præful aut concionator, verum virtutum cultum & ornatum auditores docet, quum seipsum non doceat, nec curet. In huiusmodi magistris inuehitur Paulus in epistola ad Romanos: qui alium doces te ipsum non doces: qui prædicas, non tu randum furaris, qui dicis non mechardum mecharis. Marcus Tullius in verrem has voces emittit: non modo accusator, sed ne obiugator ferendus est is, qui quod in altero vitium reprehendit, in eo ipse deprehenditur. Et in salustium: omni vitio debet carere, qui in alterum patatus est dicere. Eos qui recta dicent, nec facerent, comparabat Diogenes apud Laertium cum cythara, quæ cum sua uem concetum efficiat, quo alios oblectet, ipsa tamen seipsam nec audit, nec sentit. Imò plerumque & si delectet, parum tamen aut nihil prodest. Nam ut ait in moralibus D. Gregorius: loquendi auctoritas perditur, quando vox operibus non iuuatur. Et iterum: tunc est sermo uiuus & efficax, quum est prædicatis pura sanctitas & virtus perfecta. Si scientia est cum virtute coniuncta, admirabiles habet effectus, & hæc est scientia, quam summo opere oportet comparare. Nam velle scire, tantum ut scias, curiositas est, velle scire, ut sciatis, vanitas est, velle scire, ut opes aut honores adquiras turpis quæstus est, velle autem scire ut ardentius diuino amore inflammeris, & alios excites ad eiusdem amoris flammam virtus est. Sed heu miseròs nonnullos: qui volunt diuinam

vinam habere scientiam, sed nolunt iuxta illam operari. Hi sunt scientia illustrati, sed factis suis obscuri: intelligunt enim temperatum esse ab omni maleficio, esseque mentem ipsam ab omni nefario contagio puram integramque seruandam, sed sceleribus nihilominus pascuntur, & omni vitiorum genere contaminantur. Ut sol mense decembri & si eos illuminet, qui Noruegiam regionem septentrionalem incolunt, non tamen illos calefacit, sic scientia multos quos instruit quid sit faciendum, non continuo ad faciendum accendit: eos attingit ad sciendum, non ad operandum. Quemadmodum non ille dicitur diues, qui multas intelligit diuitias, sed qui possidet eas: sic non ille iustus est, qui scit de virtute differere, eiusque dehationem cognoscit, sed qui illa praeditus, ea collit & exercet. Scientia ut ait apostolus inflat, charitas vero edificat. Quod intelligitur de scientia, quae est absque charitate. Cu- ventigitur praesules tam ardentem exercere otium suum, ut non solum alios incendiant, sed ipsi sint diuino quodam calore inflammati. Ut enim facilius gemmis insculpes quae volens, si terebra ferueat, sic magis movebunt praesules & concionatores, si exarserint, & diuini numinis charitate flagrauerint. Si sacerdotibus Diana, quae gentiles absque fide inter fallorum numinum vanitates numerant, tria temporaria constituta, ut ex antiquorum monumentis constat, videmus, primum, in quo sapientiam discerent & virtutes, alterum, in quo eas exercerent, tertium, in quo adposuissent, quid faciendum censes evangelicis concionatoribus, quid ecclesiarum primoribus, quid debent esse admirabili sapientia praediti, insigni vitae puritate orna-

Simile.

Paul. 1. cor. 8.

3. cor. 12.

ti, & in magna auctoritate constituti? Ut lucerna vna alteram incendere non potest, si illa fuerit extincta, sic praesul, aut concionator alios non inflammabit amore diuino, si ille fuerit lumine eiusdem amoris destitutus. Non tamen fugit fieri posse ut Deus per vnum flagitiosum praesulem aut concionatorem, si velit, peccatores conuertat. Nam ut herus per iniquum famulum aliquando porrigit Eleemosynam, sic Deus ministerio scelerati hominis potest ad se impios auicere. Nihilominus tamen daturus est operam praesul, ut careat omni vitio, & tunc vitia vituperet. Forcipes, & emunctoria quae erant in templo Salomonis quibus lapides emungebantur, ex auro erant purissimo, ad significandam eorum puritatem, qui aliorum immunditias purgare & corrigere tenentur. Sed de his haecenus nam inferius plura dicemus in illa verba qui autem fecerit, & docuerit.

Vos estis sal terrae. His verbis ostendit Christus esse proprium optimorum praesulum, spiritu affligi & attenuari cum subditorum scelera vident. Vnde Paulus. Quis (inquit) infirmatur & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror? Et de Moyse ait psalmista. Vexatus est Moyses propter eos quia exarcebauerunt spiritu eius. Ut enim sartago alijs praeparat cibum, ipsa autem igni applicata incenditur & flammis comburitur; sic praesules pii & charitate praestantes, alios pabulo doctrinae & exemplo nutriunt, ipsi autem visis aliorum flagitijs dolore praemuntur & feruentis charitatis ardore inflammantur, eam ob causam fortasse Deus apud Ezechielem ferream sartiginem charitatem comparauit, ita enim ait: Et tu sume tibi sartiginem ferream

Simile.

Simile.

3. reg. 17. Figura.

Optimi praesulis est spiritus affligi & attenuari cum subditorum scelera vident.

Simile.

Ezech. 4.

ferrea

ferream & pones eam in murum ferreum inter te & inter ciuitatem. Et haec est causa ob quam Christus apostolos suos in hoc loco saltem vocauit. Vos (inquit) estis sal terrae. Perspicuum est enim saltem ut ollam condat, seipsum exinanire & attenuare, quemadmodum lucerna, quae ut alios illuminet se ipsam absumit & liquefacit. Ideo eos etiam Christus cum luce comparauit. Vos, inquit, estis lux mundi.

Vos estis sal terrae. Genesis. 11. dicitur quod fecit dominus Abraham non solum ut esset benedictus, sed ut esset benedictio. ubi vides, quatenus Deus faciat iustos, qui non solum sibi profunt benedicti, sed etiam alijs sunt benedictio. Non solum sunt sal, sed etiam sal quo alij saluntur. Neque solum illuminantur sed alios illuminant, vos (inquit) estis sal terrae, vos estis lux mundi. Et Esaias. 49. dedi te in lucem gentium, ut sis salus mea. Et rursum. cap. 60. ambulabunt gētes in homine tuo.

Vos estis lux mundi. Pertenebras in scriptura peccatores significatur. Eratis enim aliquando tenebrae, nunc autem lux in domino. Et Ioannes ait Lux in tenebris lucet. Per lucem vero iusti. Vos (inquit) estis lux mundi. Nam quemadmodum praesente sole lux est, eo vero absente sequuntur tenebrae. Sic viri iusti sole iustitiae illuminati appellantur lux. Contra vero impij diuinae gratiae claritate destituti, vocantur tenebrae. Est igitur vir pius & iustus, lux. Sed qualis ea sit indicat Christus. de Ioanne Baptista inquit. Ille erat lucerna ardens & lucens. Ardebat charitate & lucebat vita & exemplo. Prius est ardere quam lucere. Luna lucet & non ardet, quia luce aliena rutilat. Ideo mutabilis & instabilis est. Vnde in ecclesiastico ita scriptum est. Stultus ut

Iusti non solum sunt sal sed & sal non solum benedicti, sed & benedictio & lux, quo alij saluntur, benediciuntur & illuminantur.

Esai. 49. & cep. 60. Iph. 4. Pertenebras peccatores, per lucem iusti significatur.

Io. 1. Simile.

Io. 5.

Eccle. 27.

luna mutatur. De sapiente vero dicitur. In eodem capite homo sensatus in sapientia manet sicut sol. Est enim sol moderator & princeps reliquorum astrorum, tanta magnitudine ut omnia suo splendore illustreret & compleat. Cuius luci ob eam causam vir iustus comparatur, quia ardet & lucet.

Pulchre autem Genesis. 13. Carnales filij Abraham, pulueri terrae comparantur. Vbi dicitur. Si quis potest puluerem terrae numerare, numerabit & semen tuum: tum quia tantum terrae inhaerent, tum quia sicut puluis leui momento hinc inde projicitur, Sic apud impios nihil stabile sed omnia caduca, & ipsi & ea quae ambiunt. Iusti autem & spirituales filij Abraham, Genesis. capite. 13. stellis caeli comparantur. Ibi numeras stellas si potes, sic erit semen tuum. Propter lucem. Pij enim, lucent ut luminaria in firmamento caeli. Et in hoc loco dicit Christus. Vos estis lux mundi, sic luceat

Vos estis lux mundi. Mali principes & iniqui praesules titiones appellantur in scriptura. Sic enim vocat Deus regem Syriae & Samariae, apud Esaias. capite. 7. Cor tuum (inquit) ne formidet a duabus caudis titionum fumigantium istorum. Contra vero principes illi & praesules, qui vitam ad certam rationis normam dirigunt, iustitiamque humanis opibus anteponunt, quia virtute & doctrina mundum illuminant, lux in hoc loco appellantur. Et merito quidem, nam bonus, lux est, splendens, ardens & illuminans. Iniquus vero torrens sive titio, nullum splendorem emittens, sed comburēs, exulcerans, fumigans, oculos aggravans, & ad lachrymas prouocans, & totam denique domum, hoc est, totam congregationem contaminans, & nigredine

Ibidem.

Gen. 13.

Ge. 15. c.

Phi. 2.

Mali principes & iniqui praesules titiones appellantur in scriptura boni vero appellantur lux & quare.

gredine afficiens. Et aduerte: non comparatur iniquus gubernator titioni, ex vna tatum cauda fumiganti, sed ex vtraque. quoniam nulla parte eum poteris accipere qui comburaris: si eum mones, exulcerat te vehementer que opprimit: si eum laudas adulationibus que fallas, te ipsum perdis & animo tuo perniciem moliris. Sed melius est vt in afflictiones incidas, dum modo a virtute non discedas, quam vt per flagitia perpetuum principis fauore consequaris. Est enim talis fauor veluti hederæ arborem amplectens caducam corruptis defixam radicibus, ruinam quotidie minantem. Nam & si princeps dum vixerit te fauore prosequatur, fluxus est tamen, infinitis que periculis expositus, & velis, nolis, est a vita excessurus, & tu fauore destitutus corrues. Tu vero qui subditus es, mundi fauorem non curans: ne timeas iniquos iudices & principes, si in Deo spem tuam posueris. Non formidet cortutum a duabus caudis titionum fumigantium. Nam si Deus pro nobis (vt ait apostolus) quis contra nos. Sed dic cum Dauid. Dominus protector vitæ meæ a quo trepidabo?

¶ Vos estis lux mundi. Principum & prælatorum interest, non solum viam veritatis & virtutis alijs ostendere, sed etiam anteire. Vt enim tæda siue fax non retro manet sed præit, sic principes & principes & concionatores, debent alijs virtute & exemplo anteire: eis que non solum verbis sed etiam vitæ splendore illuminare. Ideo eos in hoc loco Christus lucem appellat. Vnde id quod Esaias ait capite. 62. transite transite per portas, præparate viam populo, planum facite iter, & eligite lapides. Alij vertunt. Procedite ante eos, procedite ante eos & proijcite lapides.

des. Alloquitur Esaias principes & principes. Quorum est, alios vita & exemplo anteire: & omnia impedimenta & scandala quibus possunt alij laedi, & a via veritatis retardari, tollere.

¶ Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. His verbis apostolus & concionatores ecclesiæ dominus excitat, ad veritatem forti erectoque animo prædicandam. Quod idem fecerat per Esaias. capite. 40. dicens. Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion. Exalta in fortitudine vocem tuam. qui euangelizas Hierusalem. Exalta noli timere. Alloquitur propheta (quantum videtur) concionatores iudeorum ante aduentum Christi. Quos hortatur vt annuntiet Messiam venturum, esse Christum Deum & hominem. Propter hæc que sequuntur. Dic ciuitatibus iudæ, hoc est, iudeorum sinagogæ, ecce Deus vester, ecce dominus. Deus in fortitudine veniet. Vos igitur estis (inquit dominus) veluti ciuitas in ædificato monte sita, longe lateque conspicua viatoribus. Hæc est enim doctrinæ euangelicæ natura, vt non sinat sui proflores latere, quanuis ipsi hominum furorem timentes, querant latebras. Quare nolite latere sed in publicum prodite, fortique animo viam viatoribus ostendite. Mons enim imminenti vertice qui sustinet ciuitatem, velit, nolit, reddit omnibus conspicuam: vt iter monstret errantibus.

¶ Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Oportet euangelicum prædicatorem, super eleuatum virtutis montem situm esse. Est enim virtus mons altissimus, quanuis a nobis ob eius magnam distantiam, paruus abiectusque existimetur. Vt enim Apenninus

Veritas forti erectoque animo prædicanda est.

Esai. 40. 1

Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas Sion. Exalta in fortitudine vocem tuam. qui euangelizas Hierusalem. Exalta noli timere. Alloquitur propheta (quantum videtur) concionatores iudeorum ante aduentum Christi. Quos hortatur vt annuntiet Messiam venturum, esse Christum Deum & hominem. Propter hæc que sequuntur. Dic ciuitatibus iudæ, hoc est, iudeorum sinagogæ, ecce Deus vester, ecce dominus. Deus in fortitudine veniet. Vos igitur estis (inquit dominus) veluti ciuitas in ædificato monte sita, longe lateque conspicua viatoribus. Hæc est enim doctrinæ euangelicæ natura, vt non sinat sui proflores latere, quanuis ipsi hominum furorem timentes, querant latebras. Quare nolite latere sed in publicum prodite, fortique animo viam viatoribus ostendite. Mons enim imminenti vertice qui sustinet ciuitatem, velit, nolit, reddit omnibus conspicuam: vt iter monstret errantibus.

Oportet dei concionatores super montem virtutis situm esse

ninus mons altissimus, a genua nobili liguriæ emporio incipiens paruus apparet, mediterraneum mare procul nauigantibus, illumque magno interiecto spatio aspicientibus: sic virtus cum sit adeo sublimis vt nubes transcendat, minima tamen nobis videtur ob longum interuallum inter nos & illam interiectum. Mundi enim mare nauigantes ab ea longissime abiecti, obeamque causam, aut eam non aspiciamus aut paruam abiectamque iudicamus.

Santipresules qui vitam agerent priuatam iusti vidibatur at in dignitatibus constituti nullam ostendunt virtutem: sed potentia fiunt deteriores.

Simile.

Christus est mons super quem ciuitas ecclesiæ est posita.

¶ Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Animaduertat prælati quod sunt veluti ciuitas in ædificato monte sita longe lateque conspicua viatoribus. Celari non potest eorum vita etiam si cupidum vitam agerent priuatam, iusti viderentur: cum tamen in dignitatibus constituuntur, & publicam induunt personam, nullam ostendunt virtutem, nullum splendorem: imo potentia fiunt deteriores. Pauci sunt qui bus velle & posse simul non afferant detrimentum. Multos vidimus in aduersitate fulgere, quos in rerum prosperarum abundantia aspeximus obscurari. Vt gemmæ quædam sunt in obscuro splendidiore quam in luce: sic nonnulli in vita quieta latitantes: probitatis claritatem ostendebant, qui postea ad magistratus & gubernandam reipublicæ munus euecti, vitia occulta præ se ferunt & in dedecore & ignominia versantur. Dum erant priuati & absconditi lucebant, sed exeuntes in lucem, & ad reipublicam ministrandam accedentes, lucem amiserunt.

Cæterum quis sit mons iste super quem capita ecclesiæ, sint posita, explicatione non indiget: cum omnibus compertum sit esse Christum. Sic e-

nim de illo ait Daniel: lapis, qui percussit statuam factus est mons magnus & impleuit vniuersam terram. Eum appellat Esaias montem præparatum domus domini in vertice montium. Similiter & michæas: ad quem confluunt omnes gentes. Hoc est primum & præcipuum huius ciuitatis fundamentum, de quo ait apostolus: fundamentum alium nemo potest ponere, nisi id quod positum est, quod est Christus Iesus. de hoc monte loquebatur Ezechiel propheta cum dicebat: ista est lex domus, in summitate montis omnes fines eius, in circuitu sanctum sanctorum est.

¶ Non potest ciuitas &c. Christiana res publica quæ sita est supra montem Christum non ex lateribus sed ex lapidibus quadratis constructa esse debet. Hoc est, ex viris constantia & fortitudine munitis, quales erant apostoli, & esse debent veri principes & principes, & euangelici concionatores. Lapidibus quadratis sunt ad ædificationem apti, rotundi vero & globosi nequaquam, quoniam non nisi in puncto se tangunt. Homines quadrati facile conueniunt inter se, at rotundi, nullam inter se habent concordiam. Sunt autem quadrati illi, qui ex quacunque parte ceciderint firmi manent & stabiles, quales erant apostoli, martyres &c. Quales etiam sunt viri principes, qui siue in prosperitate, siue in aduersitate fuerint constituti, semper virtutem exercent, animique firmitatem & constantiam ostendunt. Aristoteles. libr. 1. Morali. Nicomachiorum, hominem sapientem, quadratum vocat, quia in quacunque partem voluatur sui similis est, at vero mali principes, & principes, similes sunt lapidibus rotundis, & ideo apti non sunt aduer-

Daniel. 2.

Esaias. 2. Mich. 4.

1. Cori. 3.

Ezech. 43

Christiana res publica sita supra Christum non ex lateribus sed ex lapidibus quadratis esse debet hoc est ex viris virtute constantibus.

Aristo. 1. Moralis

Simile.

Simile.

Ro. 8. f. Plā. 2. a.

Principis & præfulis est, non solum viam virtutis alij ostendere sed suo exemplo anire

Esai. 62. c.

& firmum ædificium. Sunt enim mobiles & inconstantes, & ideo facile a virtute ruunt. Ad viros igitur virtute constantes pertinet: vos estis ciuitas supra montem posita.

Non potest ciuitas abscondi supra montem posita: neque accedunt lucernam & ponunt eam sub medio, sed super candelabrum ut luceat omnibus qui in domo sunt. His verbis atque

præcedentibus docere vult dominus præfules ac euangelicos concionatores qui vita & doctrina sunt præditi: ut in publicum prodeant, ut non taceant, & populum instruere non cessent, ad hoc enim positi sunt; ad hoc vocati sunt atque electi. Hæc est enim euangelicæ doctrinæ natura, non finire sui professores latere: quanuis ipsi famam hominum fugitantes quarant latebras. Cur autem abscondatur quod in hoc ipsum paratum est, ut ex æquo proferat omnibus. Ideo sal adhibetur ut condatur: ideo sol datus est orbi, ut luceat: ideo ciuitas in montis cacumine constituitur, ut omnibus sit conspicua: ideo nocturna lucernam accendunt in ædibus, ut luceat omnibus qui in domo versantur. Et ideo non condunt accensam sub modio, sed imponunt eam candelabro, quod lumen eius magis ad omnes perueniat, & vnicui luminis usus ad quam plurimos manet. Sic non est concionatoribus affectandum ut famam & opinionem parent apud homines: sed tantum curare debent, ut lucem quam in illis dominus accedit nec obsecrent, nec abscondant. Nam

vt ait ecclesiasticus: sapientia abscondita, & thesaurus occultus: quæ utilitas in vtriusque. Vt enim in hominum maledictis vulneratur: qui triticum abscondit, ne fame laborantibus subueniat; laudibus vero effertur qui vendit illud: sic obiurgandus est præful qui non vult

scientiam suam cum subditis communicare, neque illis horreum doctrinæ aperire: ille vero laudibus extollendus qui docet, concionatur, & speculatoris natus, ac lucis super candelabrum posita, exercet. Vnde Salomô in proverbii: qui abscondit frumenta maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium. Hinc Hieremias: maledictus, qui prohibet gladium suum a sanguine. Hic est gladius, de quo ait Psalmographus: gladius meus deuorabit carnes. Et quia Esaias gladium prohibuerat a sanguine, hoc est, verbo Dei non reprehenderat peccata, dixit: vae mihi, quia taciui. Et diuus Ioannes in Apocalypsi: & qui audit, dicat: veni: at tacet præful, dormit nauclerus, cum pereclitatur nauis: medicus, cum grassatur pestilentia: ianitor, cum deprædatur fur: speculator, cum hostium exercitus aduenat: vigil cum ciuitas obsidetur. Id intuens Chryso-

stomus in epistola ad hæbreos, mirror, inquit, si quem ex his, qui obtinent principatum, contigerit æternam beatitudinem comparare in tanta eorum desidia, & in tot Dei aduersus eos condemnationibus. Dormiebant Petrus, Ioannes, & Iacobus, & soli Simoni dixit Deus: Simô dormis? Quare: nisi quia voluit innuere, quid inter somnum præfulis & subditorum interesset? Credo equidem innumerabiles esse in ecclesia Pontifices, præfules, & concionatores, quibus lucis ac lucernæ speculatorisq; nomina aptissime conueniunt, qui curam habent subditorum qui animos a corporum contagiose vocarunt, sed ad Christi imitationem contulerunt. Sed ego in eos dumtaxat inuehor, qui non curant de officio & ministerio, sed de honoribus & redditibus, qui dediti voluptatibus vitam in

Pro. 11.

Hie. 48.

Psa.

Esa. 6.

Apo. 2.

Chryso.

Mar. 14.

silencio

silencio transeunt veluti pecora, quæ natura prona, ventrique obtemperantia finxit. Hi si attentè hæc verba domini legerent, multo aliter fortasse vitæ suæ rationem instituerent.

¶ Sic luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Nihil ex omnibus bonis operibus ac miraculis quilibet admirandis sibi concionatores aut præfules vindicare debent: sed in Deum omnem gloriam ac laudem transferre, a quo proficiunt, quicquid apud homines cum laude geritur. Illorum erit nihil aliud habere curæ, quam Delegato munere grauer bonaque fide fungi: præmium autem dominus suo tempore persoluet abudè magnum, cuius gloriæ militant. Hoc idem est quod D. Petrus in prima sua canonica ait: ex operibus vos considerantes glorificent Deum in die visitationis. Ita intelligitur id quod Christus docuit petendum: sanctificetur nomen tuum. Dei enim nomen in se sanctum est. Quare nos petimus, ut nobis sanctificetur, quo alij opera nostra videntes, Deum summis laudibus efferant.

P. Petri. 2

Infra 6.

Luc. 11.

Miracula & bona opera ad Dei gloriam facere debent sancti. num. 20. Figura.

Pulchrè hoc in loco docentur sancti viri, ad quid miracula & bona opera facere debent in conspectu hominum omnium. Non ut ipsi exaltentur a populo, aut glorificentur, sed ad gloriam Dei. Et hoc est, ut illorum, quod ad umbrabatur num. 20. vbi dicitur: quod apparuit gloria domini super Moysen & Aaron. Locutusque est dominus ad Moysen dicens: tolle virgam & congrega populum tuum & Aarō fratrem tuum, & loquimini ad Petram coram eis, & illa dabit aquas. Quo in loco consideranda quam benè occurrat dominus vanitatibus nostris: ne putaret Moy-

ses se propria virtute miracula facere, iubetur virgam in manu sua gestare. Igitur propter gloriam domini, tam miracula quam opera præclara, cuius virtute operantur, semper facienda sunt. Semper enim apparere debet, & resplendere gloria domini in operibus nostris. Ut videant (inquit) opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.

¶ Non veni solvere legem sed adimplere. Christus dominus fuit finis totius legis, fuit eius perfectio & consummatio: in illum tendebant omnia illa tanquam in scopum: quare non venit in mundum ut legem solueret, sed ut eam perficeret ac consummaret: quando lex & prophetæ usque ad Ioannem. Hoc etiã est quod D. Paulus ad rom. ait: quod impossibile erat legi &c. Deus filium suum mittens, in similitudinem carnis peccati de peccato damnauit peccatum, ut iustificatio legis impleretur in nobis. Et ad Gala. lex pædagogus noster fuit. Est igitur christus finis legis, hoc est, consummatio ac perfectio: Christus autem ita legem pro omnibus credituris adimpleuit, ut iam nemini ad iustificationem lege vetere opus sit. Hinc factum fuit quod cum Christus sit legis consummatio, & ad illum omnia in lege ferantur, sitque finis quo omnia nostra tendere debent, septuaginta interpretæ in psalmo. 5. & in multis alijs præfixerunt hunc titulum: infinem pro ea, quæ hereditatem consequitur, psalmus David. In Christum enim legis consummator & finis psalmus ille tendit. Id enim quod aiunt, pro ea, quæ hereditatem consequitur periphraasis est Ecclesiæ. Ac si apertius diceretur. Psalmus David in Christum, pro ecclesia.

¶ Qui ergo soluerit eccl. qui autem fecerit

Christus finis fuit & consummatio legis.

Math. 11

Rom. 8.

Gala. 3.

Psa. 5.

oportet, qui prædicatorem docens sic illum in bono confirmet & constantem reddat, ut nec minis ferreatur: nec blâditijs seducatur: sed semper officium prædicationis sibi commissum recte exequatur intrepidus. Duo igitur ista, bonitas, scilicet & doctrina (ut factis ex his quæ diximus constat) maxime necessaria sunt concionatoribus omnibus, ut munus suum recte exequantur. Quæ duo in cœlesti illo igne, qui in die pentecostes super Apostolos descendat aperte designata, ac significata nobis sunt. Est. n. ignis natura lucidus & calidus, & ideo in figura ignis spiritui sancto super Apostolos venire placuit, ut hoc ipso nos doceret, illis suo adventu & lumen doctrinæ & amoris Dei ardorem dedisset. Rari tamen tunc ut ingenuè loquar, qui illa duo habeant. quo fit ut rari sint prædicatores qui prædicationis munus pro eius dignitate, ac merito agant. Nam aliqui malè sunt morigerati, qui & si doctrina præditi sint, suis tamen pravis moribus prædicationis vires impediunt. Alij sunt, scilicet in his quæ videntur foris, verè studiosi & virtutis cultores, ac amatores, sunt tamen adeo indocti, ut potius illos doceri, quam docere oporteret. ob quam rem non parvam præbent ambitionis suspitionem, propterea quod onus suscipere non verentur, quod notissimum est vires suas longè superare. Quæ res non paruum fidei catholice dispendium efficere solet. Sunt rursus alij tam impudentes, ut quum nec docti, nec studiosi sint, quadam tamen efronti temeritate prædicare non dubitant. Horum omnium non est opus pauca quadam exempla proferre: quando plura quam vellemus quotidie passim-

que omnes cernamus. Tales quidem multos digito signare poteris, qui more psittacorum aliena referentes loquuntur. Statim tamen se produnt cum eadem sæpè repetant cantilenam, & si de his, quæ dixerunt eos interrogas non magis quam psittaci respondebunt. Si verò ut de re alia differant, petieris, obmutescunt, tanquam prorsus ignari, aut forte ne coram populo apud quem sapientes videri volunt se nescire fateantur, non dubitabunt mille ineptias effutire. Et sic impudenti audacia loquentes suam produnt inscitiam, qui tacentes potuissent docti existimari. Veri autem ac euangelici prædicatores, & sapientia ac doctrina pollent: & quæ docent, præstant: quare merito, admirandi & magni habentur in regno cœlorum.

¶ Hi similes sunt pictoribus egregijs, qui ut alios depingere doceant non verbo solum, sed exemplo suo docent. Graphicè enim propria manu imaginem pulcherrimam depingendo discipulos instruere solent.

¶ Curent ergo concionatores verbi Dei imprimis sacram scripturam discere, & post docere poterunt: meminerint quid contigit Ezechielis antequam prodiret in publicum: quod ipse capite tertio sui vaticinij memorie reliquit. Dominus, inquit, dixit ad me: comede volumen istud & vadens loquere ad filios Israel, & aperui os meum, & cibavit me volumine illo. Et dixit ad me filii hominis venter tuus comedet & viscera tua complebuntur volumine isto quod ego do tibi. Et comedi illud & factum est in ore meo sicut mel dulce. Et dixit ad me filii hominis vade ad domum Israel, & loqueris

Simile.

Ezec. 3.

verba

vi. Hier. & glos.

Hier. 4.

Psal. 118. Pf. 8. Iudic. 14. Luc. 24.

Non præstare quod doces, & tibi pudent affert, & Deo displicet, & ecclesie nocet.

verba mea ad eos. quibus verbis imprimis docere voluit dominus, quod nisi ante comederimus apertum volumine docere non poterimus. Deinde quod principia lectionis & simplicis historiarum eius voluminis sit: quando verò assidua meditatione in memoria thesauro librum domini condiderimus tunc impleatur spiritualiter venter noster & saturentur viscera: ut habeamus cum Apostolo Paulo viscera misericordiarum, & impleatur ille venter, de quo Hieremias loquitur: ventrem meum, ventrem meum ego doleo, & ientus cordis mei conturbant me. Tandem significare vult dominus Dei eloquia esse dulcia ac suavia, quod intelligens & experiens David rex dicebat: quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo: & alibi dulciora super mel & fauum. Cuius rei typus erat fauus mellis inuentus à Sanione in ore Leonis. Et fauus à Christo post resurrectionem comestus. postquam ergo hæc omnia acciderunt concionatori Ezechielis, ait illi dominus: vade & ingredere ad domum Israel, & loqueris verba mea ad eos. Prius igitur necesse est, ut concionatores discant legem domini ac meditetur in ea die ac nocte, ac dulcedinem eius degustent: quæ in publicum ad concionandum prodeant. Secundo oportet, ut quod docere statuunt, primum præsentent: nam plus multo proficit sanctitas, ac prædicatoris cognita virtus, quàm sermonis exercitata sciencia.

¶ Docere sanè cœlestem doctrinam, & non præstare quod doces, & tibi valde indecorum & verecundum est, & deo maxime displicet, & ecclesie catholice plurimum profecto nocet. tibi, inquam, verecundum: quum deferas ante te lucernam quæ te prodat, at-

que animi tui impuritatem & immunditiam ostendat. mandatum lucerna est, & lex lux est, ut ait Salomon: verbum Dei pedibus tuis lucerna est, & lumen demonstrans tibi semitas tuas. tibi, inquam, indecorum: quum alios milites ad strenuè pugnandum exhortaris tuis verbis, tu verò fugam primus arripias. nonne miser vides, quemadmodum in quo alium iudicas te ipsum condemnas: nonne vides, quod bene loqui & male vivere, nihil aliud sit quam te ipsum tuavoce damnare: nonne animadvertis, quod tibi ipsi contradicas atque te ipsum confundas: non confundant opera tua sermonem tuum (Hieron. ait) ne cum in ecclesia loquaris, tacitus quilibet respondeat: Cur ergo hoc quod dicis ipse non facis? Delicatus magister est, quod pleno ventre de ieiunijs disputat. Acculare avaritiæ etiam latro potest. Sacerdotis Christi mens manusque concordent. monstrum sanè esset habere aliquem, linguam brachio manumque longiorè. Vnde D. Gregor. ait: monstruosa res est manus remissa & lingua magniloqua. Caue ergo qui concionator es, ne de te per ironiam dicamus: vox quidem vox Iacob est, manus autem Esau. Audi quid sponfus petat à sponsa, atque dilecta sua: ostende mihi faciem tuam sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis. primum postulat faciem ostendere: deinde vocem suam sonare. primum ergo exigit dominus à te, ut opera præstes, deinde ut doceas. ¶ Quantùm verò Deo ingratum sit non præstare quod prædicas, satis tibi comperit ac perspicuum, satisque evidens esse poterit: si legas quid apud Math. c. 23. dicat dominus scribis & pharisæis, nullum bonorum operum fructum ferentibus. quod significare volens dominus maledixit, ut idem Math. refert, si-

Pre. 6.

Rom. 1.

Hiero.

D. Greg.

Gen. 27.

Can. 2. d

Inf. 23.

culne a folia tantum proferenti: quæ
 Mat. 21. continuo arefacta est. ¶ Quantum au-
 tem nocumentum qui eiusmodi sunt
 ecclesiæ afferant, probatione aliqua
 non eget. qui enim non ardet, non in-
 cendit: vnde D. Gregorius: magis, in-
 quit, valet ad prædicandum sancti a-
 moris conscientia, quam exercitati
 sermonis scientia. Et rursus ait: nul-
 la est dulcedo linguæ, nisi condiatur
 sapore vitæ. atque in Ezechielem scri-
 bens inquit: sermo dulcedinem nõ ha-
 bet, quem vita reproba intra consci-
 entiam remordet, & quod perniciosius
 est; ipsa veritas ab huiusmodi homi-
 nibus sceleribus contaminatis prædi-
 cata, suspicionem nonnullam præse-
 fert. Quis enim nostrum fidem ali-
 quam illi adhiberet, qui viam aliquã
 latronibus plenam esse affirmaret: ne-
 minemq; absque periculo capitis per
 eam posse transire: videret tñ hæc asse-
 rentem statim per eam iter arripere?
 ¶ Quanta verò mala ecclesiæ euene-
 rint propter vitam concionatorũ, ac
 doctorum moribus deprauatam, satis
 nos docere poterit testimoniũ illud
 Hieremiæ Thren. c. 4. non crediderũt
 reges terræ, & vniuersi habitatores vr-
 bis, quoniam ingrederetur hostis &
 inimicus per portas Hierusalẽ, prop-
 ter peccata prophetarũ eius, & iniqui-
 tates sacerdotũ eius, qui effuderũt san-
 guinẽ iustorũ. Suo. n. malo & distorto
 exercitio effundunt cõcionatores, ac
 ecclesiæ prælati sanguinẽ eorũ, qui iu-
 sti ac sancti essent, si vita & doctrina
 docerentur.

¶ Dico autem vobis, quia nisi abundaue-
 rit iustitia vestra, plusquam scribarum &
 pharisæorum, non intrabitis in regnum celo-
 rum. Non immeritò hæc ita affirmat
 dñs: nam iustitia scribarum & phari-
 sæorum erat imponere onera impor-

tabilia in aliorum humeris, digito au-
 tem suo nolebãt ealeuare, vt apud no-
 strum Matthæum & Lucã, licet vide-
 re a qua onerũ importabiliũ seruitute
 liberati sunt fideles per euangelicã li-
 bertatẽ, vt copiosè ostẽdit Apostolus
 in epistola ad Gala. Præterea scribã &
 pharisæi cæremonijs tantũ insisterẽt
 intus enim vacui erãt & alieni a virtu-
 te. Fateor non solũ virtutes prodesse,
 sed etiã bonas cæremonias cũ virtuti-
 bus cõiũctas. virtutes. n. sunt cibi ani-
 mi excellẽtes, quibus homo alitur ad
 æternitatẽ, cæremoniæ autẽ sunt fo-
 lia cõferentia salutarẽ medicinam. Et
 quẽadmodũ folia licet non ferant fru-
 ctum, eos tamen sustentant, & arborẽ
 ornant: sic licet in cæremonijs non sit
 per se religionis substantia, cõducunt
 tamen ad religionis substantiam con-
 seruandam, & ad pulchrum vitæ chri-
 stianæ ornamentum. Arundines in vi-
 neis, seu ligna vites sustentantia non
 ferunt vuas, sed sustentant: sæpes in a-
 gro arboribus confito non nutrit plã-
 tas, sed seruat: sic cæremoniæ rectẽ in-
 stitutæ, nõ sunt ipsæ quidẽ per se, ipsa
 religio, sed ad eam ornãdam & confer-
 uandam mirum in modum condu-
 cõt. D. Dionysius. c. 1. de cœlesti hie-
 rarchia ait, diuina manifestari homi-
 nibus, sub aliquibus similitudinibus
 se sensui obijcientibus, animum ad
 intellectiua eleuantibus. Cum au-
 tem cæremoniæ se offerant oculis,
 mouent quidem animos, & homines
 excitant ad Dei obsequium, quod nõ
 solum interioribus actibus, sed etiam
 exterioribus profitentur. At si cære-
 moniæ fuerint a charitate seiun-
 ctæ, tegentes scelera specie sanctitatis
 ad hoc factæ, vt virtutem simulent,
 & flagitia cooperiant, & homines de-
 cipiant, nõ modo non profunt ad vi-
 tam

Inf. 33.
Luc. 21.

Gal. 4. &
5.

Cæremoni-
niæ tunc
maximè
profunt
cum iun-
guntur vir-
tutibus.
Simile.

Simile.

D. Dion.

tam immortalem habẽtib; illas, sed
 interitum illis æternum machinan-
 tur. Huiusmodi erat istorũ pharisæo-
 rũ iustitia, in ostentatione consistens,
 nõ in proposito rectitudinẽ: folia tantũ
 habebat & exteriores apparẽtias, sed
 nullũ pietatis fructũ, nullã interiorẽ
 puritatẽ, nullã germanã virtutem. Id
 intuens dñs ait in hoc loco discipulis
 suis, nisi abundauerit iustitia vestra,
 plusquam scribarum & pharisæorũ, nõ
 intrabitis in regnũ cœlorũ. nomen tã-
 tũ virtutis vsurpabant, quid ipsa vale-
 ret, nesciebant. Vtinam non essent ho-
 die multi, qui iustitia pharisæica glo-
 riantur. Olim induebantur homi-
 nes vili sustanico thorace, cum lim-
 bis & fimbrijs manicarũ sericis & bõ-
 bycinis pretiosis foris apparentibus.
 intus latebat vile, foris apparebat pre-
 tiosum. Hæc antiqua indumẽti con-
 suetudo mutata est apud nonnullos
 ex corpore ad animam. Intentiones
 impie fimbrijs extremitatibusq; virtu-
 tum ornantur, & corda sustanica sce-
 leribus imbuta bombycinis signis &
 eximie sanctitatis fuco extrinsecus
 muniuntur. folia pulchra habent, sed
 nullũ fructũ, ideo dicebat dñs: omnis
 arbor quæ non facit fructum bonum
 excidetur, & in ignem mittetur. exci-
 detur eius vita, eius lætitia non solum
 corporis, sed animæ: separabitur infe-
 lix arbor a cœtu beatorum, & in ignẽ
 relegabitur in æternum. Est enim hy-
 pocrita arbor secus viam folijs orna-
 ta fructu autem destituta, quæ arefcet
 in æternum. Id volens Christus signi-
 ficare, videns ficulneam secus viam,
 venit ad eam, & nihil in ea inueniens
 præter folia, ait illi: nunquam ex te
 fructus nascatur in æternum. Et are-
 facta est continuo ficulnea. Huius-
 modi folia viriditatem habent, non

utilitatem. ab his arboribus penitus
 discrepare debent Christi discipuli, si
 intrare volunt in regnum cœlorum:
 non enim folia solum, sed fructum
 ferre debent. De huiusmodi enim ar-
 boribus olim dicebat vates quidam.
 Et super torrentem orietur in ripis
 eius ex vtraque parte, omne lignum
 pomiferum: non defluet folium ex
 eo: & non deficiet fructus eius: & erũt
 fructus eius in cibum, & folia eius ad
 medicinam. Vbi vates viros iustitia
 non pharisæorum, sed Christi præ-
 stantes, cum arboribus comparat sce-
 cundis, iuxta dulces salutarium aqua-
 rum fluuios satis, pulcherrimos fru-
 ctus, & illos quidem tempestiuos fe-
 rentibus, virentibus omni tempore,
 nullosq; æstus formidantibus. Nam
 qui iustitiam christianam colunt, &
 charitatis flagrant studio, aquisq; di-
 uinarum literarũ irrigantur, hic ad-
 mirabiles virtutum fructus produ-
 cunt, ex quibus vera gloria efflore-
 scit. Speciem gloriæ despiciunt, colle-
 ctam ex vanis splendoris insignibus,
 verum Deus in virtute, christianaq;
 iustitia consistere absque dubio cre-
 dunt. Id voluit psalmographus ver-
 bis illis ostendere, quibus virum bea-
 tum describit: erit tanquam lignum, quod
 plantatum est secus decursus aqua-
 quarum, quod fructum suum dabit
 in tempore suo. Et folium eius non
 defluet. Et subdit statim: Et omnia
 quæcunq; faciet, prosperabũtur. Ac si
 dicat, & fructus edit, qui nõ pereunt,
 quĩ illi omnia vertuntur in utilitatẽ,
 siue prosperis rebus vtatur, siue rerũ
 aduersarũ iustis oppugnetur. In dig-
 nitate excelsa cõstituti sunt iusti. quo-
 niam iustitiam exercet ex æqualitate
 consistentem, abiecti verò, & celerato-
 rũ tyrannide præsi, sunt etiam iusti,

Ezec. 47.

Psa. 138.

quonia non solū non eos occidūt, sed neq; illis irascuntur, neq; ira cōcitati erumpūt in vocem, aut manifesto aliquo cōuicio percussūt: sed iniuriam sibi illatā patienter tolerāt, iniurias que in bonū suū cōuertunt. Ut calor naturalis in eo, qui rectē valet, habetq; sanā & robustā complexionē omnia cōcoquit alimēta; in bonū que digerit sanguinem: sic qui Deum diligit, eiusq; amore inflammatūr, quicquid accidit, bene vertit, & ita digerit, vt ei cooperetur in bonum.

Simile.

Quantum inter sit in ter iustitiā pharisaicā & christiana.

Tertio his verbis docere vult dñs quātū inter sit inter iustitiā pharisaicā & christiana, inter Moysi discipulū, & Christi. Illa enim Pharisaorum iustitiā, aut exteras actiones prohibebat, aut docebat: de interioribus autem nihil, aut parū curans. Illa enim solum dicebat non occides: at Christi iustitiā non solum hoc iubet: sed cōuicium manifestum, iram, & odium ex animo prohibet: pharisaorum iustitiā dicebat diliges amicū tuū & odio habebis inimicū tuū: Christi vero iustitiā diligite inimicos vestros benefacite ijs, qui oderunt vos. Pharisaorum iustitiā offerre Deo sacrificium, maximum esse præceptum docebat: at Christi iustitiā Deum toto corde diligere, esse maximum mandatum, prædicat. Denique vt vnoverbo absoluit, pharisaorum atque hominum iustitiā, manus solum sanctas postulabat: at Christi iustitiā totū hominē, hoc est cor, linguā, manus, pedes, sensus que omnes sanctos, ac puritate euangelica plenos exigit. Cor mundū esse vult cū dicat non concupisces: idcirco regius vates hanc cordis munditiæ postulabat his verbis: cor mundū creā in me Deus & spiritum rectū in nouā in visceribus meis. oculos vero

Pf. 50.

puritate præditos esse præcipit, cū tanciat: qui viderit mulierem ad cōcupiscendum eam, iam mochatūs est in corde suo, linguā vero: cū in hoc loco affirmet qui dixerit fratri suo, Racha: reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. Hactenus igitur legi Mosaycæ videbatur fecisse satis, si malū aliquod nō perpetrasset, & is videlicet & vir iustus & innocens recipiebatur in synagogā: sed Christus huic iustitiæ pharisaicæ quantum adiecerit satis ostenditur in hoc capite.

¶ Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam scribarum & phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum. Si hominū mores, sententias, naturā, & ingeniu cōsideremus, satis huius euangelicæ doctrinæ admirabimur. Considera obsecro ingeniu & naturā & mores Esau & Iacob fratru, Martha, & Mariæ sororū, animaduerte sententiā diuersas Christi & matris eius. Mater ait: vinū non habet: filius autē: quid mihi & tibi est mulier? Maria sedet secus pedes dñi vt audiat verbum ipsius: Martha sollicita est & turbatur erga plurima, atq; de sorore sua cōqueritur: Iacob fugit metu fratris sui Esau, & Esau mortē fratri minatur. Et quod magis mirabile videri debet: in vno eodēq; Christo sententiæ atq; affectus inter sese maximè pugnant. Inferior. n. affectus dicebat: trāseat a me calix iste, superior verò dicebat: fiat tñ voluntas tua. sicut enim sunt mille hominū species & aspectus lōgē lateq; distātes, sic mille hominū mores, diuersaq; sententiæ, atq; ingenia, varijsq; affectus & volūtates. Vult ergo dñs in hoc loco pro suis viribus cōtendere, vt omnium suorum discipulorum sit anima vna, voluntas vna, cor vnum, sententiā vna: idcirco non

Si quis hominum ingenia, & mores intueatur satis huius euangelicæ doctrinæ micabitur, quæ vult omnes esse eiusdem moris. Ioan. 2. Luc. 7. Gen. 27.

Infr. 26. d

non solum præcipit vt neminem occidamus, sed etiam ne alicui irascamur, nec manifestum aliquod cōuicium proximo dicamus, si perpetuas pœnas dare nolumus. Vult vt omnibus benè velimus omnibus prodesse curemus. Huius rei typus erat arca illa à Noe fabricata, quæ diuersas animalium species intra se continebat, absque aliquo detrimento alicuius speciei: neq; enim tunc leo, alijs animalibus nocebat: neque alia quantuncun que ferocissima animalia cum Leone pugnant: sed omnia inter se pacem vnitatem, & concordiam, ac si oues essent, intra arcam illam seruabant. Sic fideles ex diuersis populis, tribus, nationibusque venientes, vult dominus vt intra ecclesiam, pacem, ac concordiam, & animi vnitatem profiteantur. Atq; hoc erat quod olim prædixerat Esaias cap. 11. his verbis: & erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renū eius. Hababit lupus cum agno & pardus cum hædo ac cubabit: vitulus & Leo & oues simul morabuntur: vitulus & vrsus pascuntur, simul requiescent catuli eorum: quibus verbis significare voluit vates, Christi doctrina, reges & priuatos, diuites & pauperes, iudæos & gentiles, denique homines varijs moribus, ad ecclesiæ pacem & concordiam, mansuetudinem, modestiam, tolerantiam & amorem venturos. Quod etiam figuratum fuisse scimus in illa animalium varietate, quæ fuit diuo Petro in linteo ostensa.

Figura. Gene. 7.

Esai. 11.

Acto. 10.

Ioan. 11.

Adde his: tam gratam fuisse hanc hominum vnitatem Deo, vt propter illum parandam, mortem vellet libenter subire. Expediit inquit Caiphas, vt vnus homo moriatur pro populo, ne tota gens pereat: & statim subdit euan-

gelista: hoc autē à semetipso non dixit, sed cū esset pōtifex anni illius prophetauit, quod Iesus erat moriturus pro gente, & nō tantum pro gēte, sed vt filios Dei, qui erāt dispersi cōgregaret in vnū, hoc est in vnā pacē, & amicitia, atq; vnanimitatē. Sic enim nō solum non se inuicē occiderent, sed neq; alter alteri irasceretur, essetq; eorū religio & iustitia multo maior ac perfectior quā eorū, qui apud iudæos, omnibus numeris absoluti videbantur. Hinc fuit, vt vna fides, vnū baptisma, vnus panis fuerint omnibus nobis in fuit, vt vnū corpus oēs efficiemur, Hanc iustitiā euāgelicā se habere, volēs D. Paulus ostendere, charitate in suos flagrans aiebat: in epist. ad ro. c. 9. optabā & ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, & si ego cōtristator vos, quis est qui me lætificet? Atq; ad hoc, tā insignē tā arduum tamq; sublimē negotiū, à Deo charitas diffunditur in cordib; nostris. Est. n. charitas, vt verbis vtat Pauli, vinculu perfectio nis, id est, perfectissimū. Astringit. n. celestis charitas diuersis morib; & ingenijs homines. Vnde D. Pau. in epist. ad Eph. c. 4. ait: solliciti seruare vnitatem spūs in vinculo pacis. Vtergo pacē seruemus, eā prius inquiramus & inuētā persequamur: vt regi 9 vates hortatur dicēs: inquire pacē, & persequere eā. Magna. n. diligentia inquirenda est, atq; magna prudētia habēda, vt eā persequi atq; apprehendere possimus. Habete, inquit Christus, in vobis sal: habete pacem inter vos. Prudentis. n. est sufferre multa, dissimulare multa, ob pacē, & cōcordiā cōseruādā.

Rom. 9. 2. cor. 2.

Colo. 3.

Eph. 4.

Psa. 33. c.

Mar. 9. g.

¶ Nisi abundauerit iustitia vestra plus quam scribarum & phariseorum, non intrabitis in regnum caelorum. Considera hic mecum obsecro ac dole: quanta sit re-

Quantast rerum pu blicarum Vicissitudo. rum publicarum multatio & vicissitudo. Olim constituerat Deus legis peritos, & præsules vt, populum doctrina & moribus docerent: vt suis exemplis populum ad cœlestem patriam ducerent: olim dicebat dominus populo suo, hos imitami, hos sequimini, quæ hi faciunt facite, sunt enim duces vestri, sunt oculi vestri, sunt exēpla vestra: modo tamen mutata rerum conditione, mutatis ac peruersis istorum moribus ait: nisi abundauerit iustitia vestra plusquam scribarū & pharisæorum non intrabitis in regnum cœlorum: nunc ait: quæcunq; dixerint vobis facite, quæ autem ipsi fecerint, nolite facere. Hoc idem, quod magis dolendum est, iam nunc nobis cōtingere experimēto probamus. Olim enim constituit dominus legis peritos suos, & præsules, vt essent sal ecclesiæ, lux mundi, ciuitas super montem posita, lucerna super candelabrum: vt sua vitæ sanctitate & doctrina, sua religione & iustitia christiana, cæteros ad Deum traherent. Olim seniores & præsules atque pastores ecclesiæ pascabant moribus suis gregem: forma facti gregis, vt D. Petri vtar verbis: olim vnus illorum dicebat nobis omnibus, imitatores mei estote fratres: **1. pe. 7. a.** **Colo. 3. d.** At modo, in tantam ruinam Christiana res publica peruenit, vt de multis legis euēgelicæ doctoribus, de multis religionem Christianam profitentibus, hæc christi verba intelligi ac dici possint. Quare nisi abundauerit iustitia nostra plusquam istorum, non erit nobis aditus ad regnum cœlorum. Heu quo modo iam obscuratum est aurū, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarij. Heu quo modo argentum nostrum versum iam est

in scoriam, vinum nostrum mixtum est aqua. nulla sanè apud nonnullos istorum quos retulimus, est mera atq; germana virtus, iustitia mixta est crudelitate, vltione, ira, conuincijs, fortitudo mixta est temeritate, & animi elatione: temperantia coniuncta est cum negligentia & ignauia: prudentia malitiam sibi & calliditatem copulauit. Nullam denique virtutem tenet puram ac solidam: vmbra tantum virtutum ac imaginibus vtuntur. Qui vitam monasticam profitentur, tunc dicuntur aquam miscere vino, quando mūdi oblectationibus deliniuntur, quando rebus sanctis & feruentibus inferunt res vilcs & frigidas, quando denique propriam retinent voluntatem. quare nisi abundauerit iustitia aliorum religiosorum eandem vitam profitentium plusquam istorum, nō intrabunt in regnum cœlorum. Qui populo concionantur aquam vino miscent, si veris falso, si reprehensionibus adulationes adiungant: & purā ac vtilē veritatem silentio transeāt. Præsules ac reipublicæ gubernatores aquam vino miscent quando, correctioni, aut iustitiæ, crudelitatem & vltionem inferunt. Hi sunt de quibus idē vates subdit statim: principes tui infideles, sotij furum: omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. Pupillo non iudicant: & causā viduæ nō ingreditur ad illos. Hi sunt de quibus Amos dicebat. Vnguento optimo delibuti bibentes in phialas vinum. Hi, quorum infelicitatem deplorando dicebat alius vates: væ pastoribus Israel, qui pascunt semetipsos, nonne greges pascuntur a pastoribus? Hi, de quibus Oseas: quasi fauces virorum latronū principes sacerdotū. Hi, qui iustificat impium pro muneribus. De qui

Esai. 1.

Amos. 6.

Ezech. 39

Oseas. 6.

quibus Esaias loquens ait: væ qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Hi deniq; sunt, qui vt Hieremias etiā testatur, causam viduæ non iudicant, causam pupilli non dicunt. Nisi ergo abundauerit iustitia nostra plusquam istorū, non intrabimus in regnum cœlorū: quare audiamus sapientissimum regē admonentem singulos nostrū in prouerbis cap. 1. fili ne ambules cum eis: **Pro. 1.** *¶ Audistis quia dictum est antiquis: non occides: qui autem occiderit reus erit iudicio. Ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio. . . .* Ac si his verbis diceret Christus: hætenus legi videtur fecisse satis, qui neminem occiderit, & legis minas effugit. Is videlicet & vir iustus & innocens, recipietur in synagogam. Nunc audite quantum ego adijciam. Siquidem illud affirmo vobis, quisquis vel irascitur fratri suo, obnoxius erit iudicio. Professionis sublimitas exaggerat culpam, vt quod in veteri lege sit homicidium, hoc in noua sit impotens animi motus ad vindictā. Primus enim ad homicidium gradus est irasci. Nō dum ille quidem perfecit homicidium, sed tamen iam tendere cœpit ad homicidium. Itaque iam nunc graue facinus admisit apud Deum iudicem, qui fratri maleuoluit. Quod intelligēs D. Paulus ait in epist. ad Ro. cap. 12. Non vos metipsos defendentes, sed date locum iræ: scriptum est enim mihi vindictam, & ego retribuam dicit dominus. Vbi participiū; defendentes, non accipitur pro, se protegere, vimq; vi repellere, & bona sua tutari, id enim cuiq; licet, dum modo bono fiat animo. Nam ipse apostolus dedit operam, vt se a iudæorum coniuratione per milites tribuni tuere-

Ro. 12.

Deu. 32.

Ezech. 9.

Declaratur locus Pauli.

Pauli.

A&e. 23.

tur. Vult enim natura esse conseruatrice sui, estq; omni animantium generi a natura tributum, vt se, vitam, corpusq; tueantur, declinentque ea, quæ eis nocitura videntur. Estq; lex hæc nō solum scripta, sed nata, quam nō solum didicimus, accepimus, verum ex natura ipsa arripuim, hauisimus, expressimus: ad quam non modo docti, sed facti, non solum instituti, sed imbuti sumus; vt si vita nostra in hostiū incidat infidias, si vim nobis inimici inferant, si nos ad excidium vocauerint, liceat nobis defendere nos ipsos cum moderamine inculpatæ tute læ. Quis non videt honestam esse rationem expediendæ salutis? Potest accidere aliquando, vt laudabilius sit se ipsam non protegere, iuxta id, quod dixit dominus: si quis te percusserit in vna maxilla, præbe ei & alteram. Et id quod ait apo. in. 1. ad co. quare nō magis iniuriam accipitis, quare non magis fraudē patimini? Verum id, quod ait Christus, de maxilla altera præbenda, est animi præparatione præcipuè obseruandum. Vt cum opus fuerit, non solū maxillam, sed corpus, & vitam, pro Dei fide & honore iniurijs, & opprobrijs, & vulneribus, & gladijs, & flammis offeramus. Sed communiter vnique se protegendi datur facultas. Quare defendere, loco illo apud D. Paulum non significat protegere, sed vlcisci. Id quod ostēditur ex sequētib; subditur enim sed date locum iræ: scriptum est enim mihi vindictā & ego retribuam. Vbi vides vindictā esse prohibitam, non autem defensionem. Solent tamen literæ diuinæ verbum, defendere, pro vindicare & vlcisci aliquādo vsurpare, vt in lib. Iudith, vbi scriptum legimus iurasse Nabuchodonosorem se esse defensorum de-

In hoc. c.

1. cor. 6.

Defēdere

in sacra

scriptura

aliquandō

pro vindi-

care.

Iudith. 14

regionibus his, à quibus nūtij fuerāt sui cum dedecore repulsi. Et loco illo apud apostolum modo citato. Nec exstimes prohibitam esse omnem vltionem, sed eam, quæ propria sit potestate, potest enim quis iure per publicā potestatem aduersarium punire, vt iustitia exerceatur, & hominū sotietas conferuetur: dum modo absit ira, & spiritus nō iustitiæ sed vltionis. Ideo ait: sed date locum iræ. Hoc est, deponite iram, cum qua nihil rectè, nihil consideratè fieri potest. Vel date locū iræ inferentis iniuriam. Vel relinqui te locum iræ Dei, ipse enim vltionē sumet, qui ait: mihi vindictam, & ego retribuam. Duo sunt quæ Deus sibi retinere voluit, vltio scilicet & gloria. Vt aliās diximus: de gloria legimus, gloria meam alteri non dabo: & angelorum militia aiebat nato Christo, gloria in altissimis Deo. De vltione vero ait per prophetam Ezechielem: appropinquauit vltio orbis. Vt septuaginta verterunt, vbi propheta habet: appropinquauerunt visitationes orbis. Omnisq; vltio visitatio est, quasi ægrotantis, quasi habētis vulnera, quasi medicas expectantis manus. Iuxta illud quod scriptum est: visitabo in virga iniquitates eorum & in verberibus peccata eorum. Item Deu. cap. 32. ait dominus: mea est vltio & ego retribuā in tēpore: vnde locus ille à Paulo adductus mihi vindictam & ego retribuam, de sumptus est. Id est, ad me pertinet vindicandi officium, & ego hoc munus vbi mihi videbitur exequar. Non ergo nostrum est, in fratrem incandescere, sed relinquere vindictam Deo, ipse enim mittet suo tempore iram suam, & deuorabit omnes inimicos nostros: non est nostrum propria autoritate fratrem interficere, aut illi

irasci, aut conuincitū dicere, Dei enim munus est vindictam sumere: reuolue obsecro animo sacras historias & experimēto disces quā hęc vera sint: qualem enim vindictā sumpserit dominus de Cain & omnes nouimus, & inferius eam ad longū explicabimus: qualem sumpserit de impio illo pharaone satis diuinæ literæ declarat. Sic enim de illo Esaias ait: nunquid non tu domine percussisti superbum, vulnerasti draconem? Nunquid nō tu sic casti mare? Et rex Dauid: tu confregisti capita draconis. Volat enim gladius domini, hoc est, ira domini super impios tyrannos, vt docet Ezechiel volasse super regem Aegypti: volat super impios homicidas, volat super illos qui fratribus suis irascuntur: de quibus hominibus Salomon dixit in prouerbis: ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetū concitati spiritus ferre quis poterit? Volat super persequentes homines inopes: quos impios mitis Dauid innumeris maledictionibus replet. Fiāt (inquit) dies illorum pauci, & episcopatum eius accipiat alter &c. Pro eo quod non est recordatus facere misericordiam. Et persecutus est hominem inopem. Lege totum psalmum & inuenies quas pœnas dominus de huiusmodi hominibus sumere solet, vt tibi caueas. Tempus deficeret si referēda essent exempla scripturarum quibus ostenditur sumpsisse Deum pœnas de homicidis, ac tyrannis qui veluti leones didicerunt prædam capere & homines deuorare: qui didicerunt viduas facere, ac terram desolare. Lege quid Ezechiel propheta c. 19. scribat de impio rege Ioachaz, qui ob suā crudelitatem fuit à Deo regno expulsus, & infinitis ærumnis oppressus.

¶ Audi-

¶ *Audistis quia dictum est antiquis non occides, qui autem occiderit reus erit iudicio: ego autem dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo &c.* Nihil in scriptura sacra magis acclamatum atque minatum, quā sanguinem diffundere, vitamque fratris è medio tollere, viri sanguinum & dolosi, inquit psalmographus, non dimidiabunt dies suos. quæ sententia si ad verbum intelligatur, in multis eam veram esse scimus, quotidieque experimur: ante tempus scilicet iusto Dei iudicio, homines sanguinolentos occumbere. Plerūque enim mala atque infelicem mortem subito ante tempus maturitatis suæ abripiuntur casualiquo, Deo sic iusto suo iudicio, vt iam diximus, disponente, vt qui alios vita ante tempus per vim priuare desiderant, ipsi similiter ante tempus eodem vulnere cadant. Exemplū habemus in Saule, qui optimum Dauidem tam obstinato animo vsq; in diem mortis suæ non desijt persequi, ad auferendam animam eius. Ipse vero ante tempus sublatu est, in proprio gladio cadens super montes Gelboe, pariter cum filiis ac seruis suis. Nam & hos iste vir sanguinum impius secū in hoc pertraxit, vt non dimidiarent dies suos, quo manifestior esset Dei vltio pro sanguine Dauid, quem ille tanta auditate quæsierat. Dauid autem in multā senectutē vixit, diuino munere: neque tantum dimidiavit, sed & potius compleuit dies vitæ suæ. Exemplum habemus etiam in puero Absalomne, & in impio Achitophete in alijsque quā plurimis viris sanguinum, qui non dimidiarunt dies suos. Et quauis hęc non in omnibus certa sententia sit, cum etiam videamus plerosque homines Belial, impios & crudeles pauperum oppressores, vsq;

in multam canicem vitam producere: omnibus tamen illis hoc est commune non pertingere ad dimidium dierum atque temporum, quæ sibi præstituerunt aut quæ concupiscunt. Optant enim semper viuere, vt semper peccare possint, & sua impia semper adimplere desideria, & licet secundum contemplationem cognoscant plurimi se nō posse semper viuere, sed debere aliquādo mortem deficere, semper tamen diem mortis elongant à se, & longissimum tempus imaginantur vitæ suæ, sic quasi longissimè adhuc absit tempus mortis eorum, ita vt in multa canicie vix iam de mortis propinquitate valeant cogitare: sicque ad dimidium dierum quos ipsi somniant & quibus se victuros putant non perueniunt. Cū enim tempus mortis aduenerit, tunc iudicant non nisi horulā sese in vita transigisse. Denique sic viuunt homines impij ac sanguinolenti, quibus nō est Deus in oculis, quasi persuasum habeant se in perpetuum victuros, nihil cogitantes, neque de mortis necessitate, neque de diuini iudicij distinctione, neque de terribilibus tormentis, quæ illos manent in venturo seculo: Itaque fit, cum post paululum abscedere coguntur, qui sibi æternitatem modo quodam spodebant, vt rectè dicamus, illos non ad dimidium, imo longè citra dimidium, ac vix etiā ad principium perduxisse dies suos. At vero homines iusti, in quorum oculis versatur Deus, hi quando cunque tandē mortem obierint, semper dies suos complerunt: quoniam nulla sibi vitæ tēpora præfigūt, sicque viuunt semper quasi cras morituri, imo quasi per horas singulas diuino iudicio præsentandi, neque diutius cupiunt viuere, quā Deo placitum sit ipsos hinc suscipere.

Vltio & gloria deo referuatur
Esa. 42. b.

Luc. 2.
Ezec. 9. d.
D. Hiero

Psal. 88.

Deut. 32.

Rom. 12

Esa. 51.

Psal. 73.

Ezec. 32.

Prou. 27.

Psal. 108.

Ezec. 19.

Pf. 54. d

1. Re. 31.

3. Reg. 1.

Phil. 1. re. Cupiunt enim dissolui & esse cum
Christo, scientes se meliorem expe-
ctare mansionem, ædificationem, ex
1. cor. 5. Deo, non manufactam (vt ait D. Pau-
lus) & æternam in cœlis. Atque ita fit
vt quacunque hora Deus illos euoca-
uerit, ipsi compleuissè se reputet dies
suos: maximè cum de tempore hoc cla-
bili transeant ad æternitatem stabilè.
vt ergo redeamus vnde digressi fu-
mus, maximas pœnas minatur, vbiq;
Deus homicidis, fratrumque suorum
impijs occisoribus, horrèdumque iu-
dicium est ab illis expectandum: cum
horrèdum sit, incidere in manus Dei
viventis, cui vltio & vindicta serua-
ta est. quod significare volens domi-
nus dicebat olim impio fratricidæ
Gen. 4. Cain. Ecce vox sanguinis fratris tui
clamat ad me de terra. vbi imprimis
obseruandum est, quod in hebræo ha-
betur, vox sanguinũ, in plurali, quod
ideo fit, primo, vt ostendatur Cain reus
non vnus sanguinis tantum, sed mul-
torum, omnium scilicet qui ex Abel
progeniti fuissent. Deinde vt scia-
mus, quod nec minima quidem gutta
sanguinis fraterni effusi impunita e-
rit: omnes enim sanguines, quotquot
guttæ sunt clamant ad Deum. Quod
autem sanguis Abel non simpliciter
loqui, vel testari, sed clamare dicitur,
homicidij grauitatem indicat. Prop-
terea quod in homine est imago Dei,
1. pet. 1. præsentissima, & quod homo præci-
puum est opus Dei, singulari cõsilio
Dei creatus, carè redemptus, nempe
sanguine Christi. Potest & ex alijs, ho-
mucidij grauitas ostendi. Nempe ex
Gen. 9. eo, quod etiã in lege morte punitur:
Exo. 21. deinde quod etiam bestia occidens ho-
minem interfici iubetur. Propterea
etiam Deus brutorum sanguinem si-
bi offerri voluit, vt ostenderet quod si

brutorum sanguis tam pretiosus est:
multo magis hominis. Ex eo autem
quod signanter dicitur sanguis Abel
clamare ad Deum, ostenditur quod
Deus sicut custos sanctorum, sic &
vindex eorum est: raro enim vindica-
tur ab hominibus. Plerunquè enim
perit iustus & nemo est qui recogitet
corde. Ad Deum igitur clamant, cui
soli relictæ sunt pauperes: qui & solus
etiam si totus mundus dissimulet: in-
ultum non sinet contra suos sit: qui
enim tangit (inquit) vos, tangit pupil-
lam oculi mei. Huc pertinet quod in
fine additur: clamat ad me de terra: ac
si diceret: & si frater parcat tibi, terra
tamen non parcat: sic in Esaia, terra re-
uelabit sanguinem iustorum. Quem
igitur non exterreat verbum hoc: ma-
ximè si meminerit tam multum san-
guinis innocentis super terram effu-
sum, vocem occisorum multipliciter
auctam: Denique & tempus instare
quo Christus sanctorum suorum ani-
mas exauditum iri prædixit.

¶ Qua verò pœna plectantur qui
eiusmodi sunt, vel in vno iam memo-
rato Cain videre poteris. Et nunc, in-
quit, maledictus tu super terram quæ
aperuit os suum & suscepit sanguinè
fratris tui de manu tua. Cum opera-
tus fueris eam non dabit tibi fructus
suos, vagus & profugus eris super ter-
ram. Sic impius Cain reus factus est
concilio, primo punitur in anima, cū
ei dicitur maledictus tu super terrã:
secundo in rebus externis, cum dici-
tur terra non dabit tibi fructum: ter-
tio in corpore, cum dicitur: vagus &
profugus eris super terram. quas pœ-
nas explicare libet. Maledictus tu su-
per terram. Obserua hic: quod gra-
uius punitur Cain, quàm Adã. Adã
enim dicta est maledicta terra in ope-
re

re tuo, huic autem dicitur: maledictus
tu. nec mirum, nam Cain grauius pec-
cauit fratrem occidendo. Adam Si qui-
dem peccauit ex negligentia & conde-
scensione quadam ad vxoris volunta-
tem atque beneplacitum. Hic autem
Cain peccauit ex inuidia. Imo ferme
eandem accepit sententiam cum ser-
pente, vel diabolo: nec immerito: quia
similis fuit ei in peccato. Sicut enim
serpens organum instrumentumque
fuit diaboli, sic & Cain. Et quemad-
modum diabolus sola inuidia ductus,
hominem decepit, sic Cain ex inuidia
occidit fratrem. Denique Cain quàm
maxime restitit spiritui sancto. quàm
paternè enim ante admonerat eum
Deus? Sed contempsit. merito igitur
audit maledictus super terram. Secun-
da verò pœna huic homicidæ illata
subiugitur statim: cū operatus fueris
terram, non dabit tibi fructus suos.
Propter peccatum Adæ terra maledi-
cta est, nunc autem secundo repetitur
eadem pœna, vt sciamus vnde proue-
niat sterilitas terræ, nimirum ex pec-
catis, & peculiariter ex sanguinis effu-
sione, ex tyrannide, & hominum oc-
cisione. Omnes conquerimur de ste-
rilitate &c. Nemo tamen cogitat cau-
sam. Tertia pœna additur. Vagus, in-
quit, & profugus eris super terram.
Omnes deliciae Cain erant in hac ter-
ra, quas ab illo auferit Deus. Quod
enim impij homicidæ potissimum
amant in terra, hoc ab eis auferetur,
& in super perpetuas pœnas in futu-
ro sustinebunt. Alij legunt: gemens
& tremens eris, quasi dicat: quia abu-
sus es robore ac viribus corporis, pro-
pter hoc continuum perpetuumque
tremorem ac membrorum motum ti-
bi infero, vt non solum ipse habeas
iugem admonitionem peccati tui, sed

vt etiã omnes qui te viderint, discant
è pœna tua ne talia audeant, vel ge-
mens eris propter præsentia mala, &
tremens propter futura in alio secu-
lo. Discamus igitur potius mala ab
alijs illata patienter ferre, quàm alijs
mala inferre, quãdo quidem videmus
Deum tam seuerè vindicare in homi-
cidas. maximè cum homicidam istũ
non solum prædictis pœnis punitũ
fuisse sciamus, sed adhuc alijs in hac
vita grauioribus, nempe desperatio-
ne, perpetuoque pauore, ita vt nullo
certo loco consistere possit: priuatio-
ne à Dei vultu, afsiduoq; mortis me-
tu. quas pœnas etiã dedisse explicuit
statim his verbis sacra scriptura: ma-
ior est iniquitas mea, quã ut veniã me
rear. Ecce eijcis me hodie à facie terræ
& à facie tua abscondar, & ero vagus
& profugus in terra: omnis igitur
qui inuenerit me occidet me.

¶ Sed ne quis nostrum se immuniẽ
putet ab hoc scelere, liberumq; ab eius
pœna, cogitet homicidium triplici-
ter committi: omittendo scilicet, &
prouocando, & perficiendo. Cogitet
secundo quod Christus dominus in
hoc loco homicidij reum declarat, qui
vel irascitur fratri suo. Ego, inquit,
dico vobis, quia omnis qui irascitur
fratri suo reus erit iudicio. Imo & iu-
dices possunt fieri rei sanguinis, si vel
sententiam dicant in infontem, vel si
iudicant animo se vindicandi, aut ex
cupiditate &c. vel tertio si supra de-
meritum puniunt &c.

¶ Nec solum pœnarum timor, nos
ab hoc vitio semouere ac longè deuia-
re debet, sed natura ipsa, cuius est, amo-
rem inter animalia sibi similia conci-
liare: ratio ipsa, quæ dicit, vt quæ no-
bis nolumus, nec cæteris hominibus
velimus: nemo enim est qui mortem
non

non abhorreat, non metuat, non fugiat, non ergo rationi consonum est, ut eam alijs inferamus. adde his, quod homicida omnis, similis diabolo efficitur, ille enim homicida erat ab initio. adde etiam, quod talis, in ferarum imaginem transformatur: quarum est, sanguinem humanum fitire: vnde Seneca. ferina rabies est ista, sanguine & vulnere lætari.

¶ *Omnis qui irascitur fratri suo, reus* Ira ubiq; erit concilio. Imprimis hic obseruandum prohibetur. est, iram, quæ appetitus est vindictæ, non solum esse in hoc loco prohibitam à Christo domino, sed in multis alijs sacræ paginæ locis. Leuit. enim. c. 19. ait dominus: ne quæras ultionem: nec memoreris iniuriæ ciuium tuorum. Genes. etiam 45. suadet Ioseph fratres suos dicens: ne irascamini in via: redditque rationem quod fratres essent, cum ergo omnes nos fratres simus, non ex sanguinibus, sed ex Deo nati, minimè decet, ut inuicem irascamur. Præterea Iob. cap. 36. admonet hoc idem: non te superet, inquit, ira, ut aliquem opprimas. quando igitur ira hostis est animi nostri, pro nostra virili conemur ne à tanto hoste superemur: rursus Ecclesiasticus hortatur: ne sis velox ad iram.

¶ Atque non immeritò dominus iram tam vehementer ubique detestatur: cum illa sit, quæ turbet locum, habiraculum, hospitiumque suum. Dū enim ira, inquit, Greg. animum pulsatur, spiritui sancto suam habitationem perturbat. cum illa, imaginem Dei in templo eius collocatam euellat, dissipet ac destruat. mansuetudo enim (inquit idem Grego.) imaginem Dei in nobis seruat; qui semper tranquillus est: ira dissipat, quæ multis virtutibus priuat, quæ dum quietem mentis tol-

lit, spiritus sanctus non requiescit. cū illa sit, quæ templum Dei violare audeat: nescitis (inquit Diuus Paulus) quod templum Dei estis vos, & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis autem templum Dei violauerit, disperdet illum Deus. Cum denique illa, hominem, Deum facere contēdat: dum sibi vindictam usurpare non ve reatur: hoc enim munus, ut iam superius diximus, proprium est Dei dicentis: mihi vindictam & ego retribuam.

¶ Quantum verò noceat fratribus animi iracundia, explicatione non eget, graue est saxum, ait Salomon, & onerosa arena, sed ira stulti utroque grauior est. & rursus ait: impetum concitati spiritus sustinere quis poterit? & alibi: spiritum ad irascendum facilem sustinere quis poterit?

¶ Quare non sine magna causa cōsulebat Salomon ne cum homine iracundo amicitiam contraheremus. Noli, inquit, esse amicus homini iracundo. tum quod cum amicitia perpetua esse debeat, hanc parum duraturam certum est. Ignis enim inextinguibilis iræ, amoris vinculum subito comburitur. tum etiam quod huiusmodi homines iracundi, similes omnino sunt ligno ignito comburenti uacumque; attingit. similes etiam spinis pungentibus quotquot illas amplectuntur. amandi ergo sunt omnes, amicitia tamen ac nimia familiaritas iracundorum hominum declinanda ac penitus vitanda est.

¶ Quantum autem nobis ipsis etiā ira nobis obsit, omnibus compertum est. Obest enim corpori dicente Salomone: zelus & iracundia minuent dies. Obest rei familiari: obiurgatio enim & iracundia, ait idem, ad nihilabunt

bunt substantiam. Obest animæ, eam excacando: turbatus est, inquit psalmographus, à furore oculus meus: ab ea bona omnia spiritualia auferendo: aufert enim misericordiam. Prou. 22. ira non habet misericordiam, neque irrumpens furor. aufert veram christianamque iustitiam: ira enim viri iustitiam Dei non operatur. Obest, inquam, animæ omnia mala introducendo. Vnde Grego. Ianua omnium vitiorum est iracundia, qua clausa, virtutibus intrinsecus datur quies: aperta, ad omne facinus armabitur animus. qui enim ad indignationem facilis est, ait Salomō. ad peccata est procliuior. Fugiamus igitur homines iracundos, qui sunt veluti dæmoniacus atque arreptitius ille euangelicus cuius immundi spiritus illum allidebant: sunt veluti olla, quæ ob nimium suppositum ignem, ebullit ac emittit quod intus continebat. Vnde Salomon. ait: cor fatui ebullit stultitiam. Sunt veluti homines insani, quauis non perpetuò insaniant. Vnde Horatius: Ira furor brevis est, & philosophorum princeps, inquit, irrogata iniuria, eius est insania qui facit. Nunquid nō insanus est, qui seipsum gladio iræ, vel odij occidit? sunt veluti Rhamus ad ventorum impetum ignem ex seipso producus autore Iosepho: ad elationis superbiæque impetum iræ igne ardent iracundi homines. Denique sunt veluti aper in gladium iræ, aut odij impingentes: quare pro nostra virili cauedi sunt qui eiusmodi sunt, fugiendi sunt, omninoque vitandi.

¶ Quanta autem stultitia laborent qui ira concitati, atque odio animi cōmoti vindicare se ipsos appetunt probatione non eget. maxima sanè stultitia est, alieno vulnere velle aliquē suo

vulneri mederi, alieno morbo, à suo morbo liberari: alieno malo suum bonum quærere: hoc enim est in igne aquam quærere, & in spinis uas, & in tribulis ficus. Hoc insinuare volēs D. Augustinus ait: læsus & iniuriā passus vindicari vult, quasi cuiquam pœna possit prodesse aliena, de aliena pœna quærat sibi medicamentum, & acquirit grande tormentum. maxima etiam stultitia est, velle se, qui eiusmodi est, tanto periculo exponere, periculo animæ, periculo corporis, periculo famæ, periculo rei familiaris amittendæ. Quibus omnibus multisque alijs malis, se ipsos, huiusmodi subiiciunt: nolentes expectare à dño vindictam inimicorum. non ergo dicas red dam malum pro malo, sed expecta dominum & ipsum liberabit te, ut Salomon admonet, maxima præterea insania dicenda est eius, qui ut tunicam fratris dilaniare possit, seipsum velit occidere. Vnde Augustinus ait: quasi quis per corpus suum gladium mittit, ut tunicam alterius scindat. Dissert. n. de persecutoribus ita insanientibus.

¶ Insania etiam non minima est, velle aliquem de seipso faculam efficere quo alterum incendat: non videns quod seipsum prius accendit ac comburit. Vnde D. Augustinus in Psal. m. 34. sic scribit: ita fratres mei credite, ita certi estote: nemo malus non nisi sibi prius nocet. Sic enim esse putate malitiam, quo modo ignem, incēdere vis aliquid aliud, illud quod admoues prius ardet: nisi ardeat non incendit. Facula est: hanc faculam apponis, ut aliquid incendat: nunquid non ipsa facula quam apponis prior ardet, ut aliquid possit incendere? malitia autem procedit ex te, & quem prius vadit nisi te? qui profundum ramū lædit,

dit, vbi radicem habet non lædit. Malitia tua, vt alteri non noceat fieri potest: quod autem tibi non noceat fieri non potest, hæc ille. Stultitia præterea est quem amas sanum odio prosequi in irum: sic enim ait beatus: apud sapientes locus nullus prorsus odio relinquatur. Nam bonos quis nisi stultissimus oderit: malos autem odisse ratione caret. Nam sicut corporis languor, ita vitiositas, quasi quidam morbus animarum. Cum ergo ægros corpore minime dignos odio, sed potius miseratione iudicemus, multo magis tales miserendi sunt, nõ insequendi, quorum mentes improbitas omni languore atrocior virget. Ridicula etiam res esset ob pallium amissum omnem rem familiarem amittere velle: sic ridiculum est, ait Seneca, odio nocentis innocentiam perdere. Imò multo magis ridiculum & stultum esset, velle coelestem hæreditatẽ perdere: ab illaq; coelesti patria perpetuò priuari, ob illatam iniuriam.

¶ Quod si hæc non tibi persuadet vt ab animi ira & odio longè fugias, caue obsecro ne Dei maledictione experiaris. Audi quid de huiusmodi pater Iacob prædicebat. Maledictus furor eius, quia pertinax, & indignatio eius quia dura. Audi quid D. Ioan. in prima sua cano. affirmet secutus doctrinam domini: qui odit, inquit, fratrem suum homicida est. Quo fit, vt qui talis est, homicidarum pœnas sit subiturus. Animaduerte quæso naturam tuam, cuius est, mansuetudinem, & misericordiam appetere: est namq; homo animal mansuetum, & naturam mite, & inermem. quod eius effigies & figura testatur, longè distans à figura cæterorum animalium, cæterarumq; ferarum.

Boetius.

Seneca.

Gen. 4.9.

1. Ioan. 3.

¶ Quia omnis qui irascitur &c. Et omnis qui viderit mulierem &c. Admonentur in hoc capite & in sequenti prælati, vt cum velint præcepta sua a subditis seruari, prohibere debent iniuria transgressio- num. Ideo enim Christus iniuria peccatorum, tam seuerè interdicit ne contingat in grauiora ruere. Ob hanc causam fortè dominus Euæ prohibuit (ea teste) arboris interdictæ contactum, ne contingeret eam venire ad esum. Sic Exo. 19. non solum prohibet montis ascensum, sed & contactum. Cauete (inquit) ne ascendatis montem ne tangatis fines illius. Ideo ergo prohibet tangi, ne contingeret ascendere. Optimè est, si quid præcepto prohibes, murum addere. Quoniam vt apud prouerbiũ est: in arca aperta etiã iustus peccat. Vbi simul disce, quã sit cauendum peccati terminos accedere si vis non peccare.

¶ Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit concilio. Obserua: quod irasci fratri peccatum grande est: at irasci peccato, non peccatum, sed virtus maxima est. Hinc est quod olim regius vates dicebat: perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. Hinc quod filius eius aiebat: melior est ira risu. Ac si diceret, per vultus tristitiam, delinquentis animus corrigitur. Maxima sane prudentia, maxima charitas, maximusque iustitiæ zelus, necessarius est, vt quis fratrem amore prosequi possit: ac simul eius scelera odio habere: eum amare: atq; vt delicta eius supplicio afficiantur contendere: benefacere odio habenti: & odio prosequi propter Deum vitium eius. Sic Christus amore maximo ac pietate immensa commotus, videns ciuitatem Hierusalem fleuit super illam: ira verò & indignatione excitatus, videns eius peccata:

Si volunt prælati sua præcepta à subditis seruari, prohibere debent iniuria transgressio- num exemplo Christi. Gen. 3.

Exo. 19.

Pla. 138.

Eccl. 7.

peccata, eam penitus destruxit. Ecce amor & odium, pietas & ira, mansuetudo & indignatio simul in vno Christo. Hoc idem vel in vno Moyse videre est. Peccante populo in deserto ait dominus Moyse: dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te ingentem magnam. Moyses autem orabat dominum dicens: quiescat irascitua, & esto placabilis super nequitiam populi tui: recordare Abraham & Isaac & Iacob &c. Qui amore futurorum commotus hæc orabat, zelo Dei affectus, postea dicebat: si quis est domini iungatur mihi &c. Cecideruntque in die illa, quasi triginta tria millia hominum. E in vno Moyse iustitia & pax osculata sunt. Odio ergo prosequi vitia proximorum sanctum est, at irasci illis, impium & scelestum.

¶ Sed ais: quid igitur faciam vt fratri non irascar? Considera primum Christi acerbissimam mortem. Nam si passio domini, ait Grego. ad memoriam reuocetur, nihil adeo durum, quod non equo animo toleretur: quemadmodum enim filij Israel in serpente illum æneum respicientes, à morsibus ignitorum serpentum sanabantur, sic nos ab ira, & furore, qui serpentes igniti sunt, si Christum crucifixum intueamur.

Exo. 32.

D. Greg.

Nu. 21. Figura.

Pro. 12.

stus dñs dicebat: calicem quẽ dedit mihi pater non auis, vt bibam illum. Et Ieoni 32. que madmodum non est plurimum mendam virgæ puero, quæ in manu est matris sibi charissima: ita nõ est plurimum mendam tribulatio iustis, quæ à manu diuinæ misericordie proficitur. Diligit enim nõs tam vehementer vt apud vatem quendam dicitur: auquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? & si illa oblita fuerit, ego autem nõ obliuiscantui. Hanc Dei ordinatio nem respiciebat rex David, cum Abisai dicebat à Semei maledictus dimitte ei vt maledicat iuxta præceptum domini. Præterea tecum perpende commodum & utilitatem, quam ex illata iniuria reportare poteris, si eã patienter feras. Sũt, n. persecutores apes illa de quibus regius vates aiebat: circumdederunt me sicut apes. Nam & si aculeo persecutionis pungant, tamen mel dulcedinis coelestis quodammodo conferunt: cum materiam æternæ coronæ tibi ministrent.

¶ Adde his, hominem te iniuria afficientem non satis sanum esse, vt Arist. docet: idcirco potius compati, quàm irasci ei debemus.

¶ Mito modo, quantum medicamentum sit, propriam miseriam proprioque defectus considerare. Facilius enim alienos defectus quis tolerat, quando ipse suos nouit, quos ab alijs tolerari necesse est. ideo in Pro. Salomõ dicebat: homo indigenus, misericors est. Hinc multi impatienter aliorum defectus ferunt, quod suos nõ animaduertant. Vnde Aug. irascere seruo tuo, ne peccet; irascere tibi ipsi ne tu pecces.

¶ Memento deniq; nouissimorũ, & desine inimicari, & subditur: memento timo

Ieoni 32.

Esa. 49.

2. Re. 16.

Psal. 117.

Pro. 19.

D. Augu.

timore despici, & ne irascaris proxi-
 mo. Hinc ergo omnia alta mente per-
 pende & desines ab ira, & derelinques
 iracundiam ino & nunquam proximo
 irascaris.
 Qui autem dixerit fratri suo Racha
 reus erit concilio qui dixerit fatue, reus erit
 gehennæ ignis. Graue facinus admittit
 apud Deum iudicem qui fratri irasci-
 tur & illi male vult vt hactenus dixi-
 mus. quod ni mox represserit animū
 effrenatē, sed ira impotens eru-
 pat in vocem, quæ nullo quidem cer-
 to conuicio percutiat fratrem, sed tñ
 eum manifesto contemptus iudicio
 contristet, veluti si dicat Racha, aut
 simile quiddam, quod datū maleuo-
 lentiam declarat: iam vt proptior ho-
 micidio, non solum obnoxius erit iu-
 dicio, daturus pœnam apud iudicem
 inferiorem & ordinariū, seu iocem, sed
 tamen iudicio hominū ordio parē,
 verum etiam concilio, concessi que
 senatorem a quoque superiorum iudicū,
 grauius etiam condemnandus. Por-
 ro si rebellis animi motus huc proru-
 perit, vt fratrem suum manifesto iam
 certo que conuicio percutiat, vt fa-
 tum, aut aliud simile appellet, iam
 grauius pœna erit obnoxius, ni-
 mirum gehennæ. Tot modis plecti-
 tur, qui nondum progressus est vsque
 ad homicidium. Sed homicidio con-
 finis est, qui quis excidit à charitate
 fraternā. Nondum exemit gladium,
 sed percussit animo: quisquis iratus
 male voluit. Percussit lingua, quis
 quis iratus conuicium dixit, fortas-
 sis & occisurus, ni pœnam metue-
 ret. Itaque lex euangelica, quæ pu-
 nit etiam iracundum non aduertat
 tur pœcepto legis, non occides: sed
 longius arceet, aut submouet ab eo,
 quod lex puniri iubet. Tutior est

ab homicidio, quisquis iram & o-
 dium penitus exemit ex animo, qua
 quidem ex radice pullulant homici-
 dia. Quisquis igitur sibi pararit
 charitatem euangelicam, quæ bene
 vult etiam maleuolentibus, quæ bene-
 ficio pensat iniuriam, nihil eget
 Mosaica legis minis, ad vitandum
 homicidium. Odij extrema linea
 est occidere, charitatis etiam extre-
 ma linea est, etiā occidenti beneuolle.
 Imprimis obseruandum, omnem
 speciem odij penitus euellere legem
 euangelicam: odium videlicet cor-
 dis, dicendo diligite inimicos vestros:
 & adijciendo pœnam: reus inquit
 erit iudicio. Odium lingua, præcipiē-
 do vt oremus pro persequētibus nos:
 quod si nō fecerimus rei erimus & iu-
 dicio, & gehennæ, hoc est, grauiori ac
 grauius pœnæ. Odium operis: in-
 iungendo vt beneficiamus ijs, qui o-
 derunt nos, & minuendo legis pœnam
 si fratrem occiderimus.
 Deinde considera tria esse gene-
 ra pœnarū quibus peccata puniri so-
 lebant. Cum enim res quæ agebatur
 grauis erat, apud iudicem ordinariū
 agebatur: à quo pœna grauis iniunge-
 batur, quando verò res grauior erat,
 tunc superioribus multisq; iudicibus
 committebatur: pœnaq; tunc grauior
 dabatur: quando autem delictum gra-
 uissimum committebatur, tunc gra-
 uissimo supremoq; concessi res defe-
 rebatur: extremaq; pœna reus afficie-
 batur. Secundum mensuram ergo de-
 licti pœna reis dabatur. Sic etiam
 apud Deum interior ira graui pœna:
 prorumpens vtro in vocem, quæ nul-
 lo certo conuicio percutit fratrem,
 sed tamen eum manifesto contemptus
 iudicio contristet, grauiori: porro in
 manifestū cōuiciū prorumpens gra-
 uissi-

Omnē spe-
 ciem odij
 penitus eu-
 ellit lex
 euangelica.

Tria ges-
 nera pœ-
 narū qui-
 bus pecca-
 ta & crimi-
 na punie-
 bantur.

uissima pœna plectitur. Hinc discat
 prælati, atq; qui pœnitentias pro pec-
 catis iniungunt, prudenter discernere
 re delictorū grauitatem: quod n. leue
 peccatum est, ac facili pœna dignū
 non illum tanquam mortiferum, ex-
 tremoque supplicio dignum iudi-
 cent. Secundū enim delictorum me-
 suram, rationem, ac pōdus, ita est pœ-
 na adhibenda. Non. n. in iudicando
 ac damnando præcipitandū est iudi-
 ciū, sed maturo consilio crimina sin-
 gula pensanda sunt: quod. n. veniale
 peccatum est, pro veniali, & non pro
 mortifero iudicandum, ac nō statim
 gehennæ damnandū, quod facere so-
 lent ignari & imprudētes iudices, nō
 considerantes modum & mensuram
 ac speciem delictorum: quibus rectē
 dicere possumus quod D. Paulus ait:
 nolite perdere illū pro quibus Chri-
 stus mortuus est. Intuere obsecro
 Heli sacerdotem damnantem Annā
 illam matrem Samuelis orantem ac
 preces ad dominum multiplicatē:
 ac illam ebriam temulentamque vo-
 cantem: at filios sacrilegos ac fures,
 non sacrilegos, sed filios appellantē.
 Intuere impium iudicem Pilatū ser-
 uantem Barrabam & condemnatē
 Christum. non enim hi iudices scele-
 ratissimi causam remq; perpēdere cu-
 rabant. Sic olim Aman, vt in lib. He-
 ster sacra narrat histōria, omnem Ju-
 deorū nationē penitus perdere decre-
 uit: quod vel vnus Mardocheus non
 flecteret sibi genu. quasi grauis imū
 crimē esset, nō illi honorē illū exhibe-
 re: ita extremo supplicio nō solū Mar-
 docheū, sed vniuersū populū affice-
 re voluit. Tā leue crimē, quod sola mi-
 nima reprehensione dignū erat, maxi-
 mū esse iudicauit. aliter verò dñs, iu-
 stissimus iudex cū sit, culpas pōderat,

Prælati de-
 bent pru-
 denter di-
 scernere
 delictorū
 grauitatē,
 vt pœnam
 debitā sin-
 gulis im-
 ponant.

Rom. 14.
 1. Reg. 1.

1. Reg. 2

Inf. 27. c

Esther. 3.

aliter eas metitur: vnicuiq; reddēs se-
 cundū opera sua. Hinc factū est, vt So-
 domorum peccatū, quod maximum
 erat, igne: Babylonis verò turrim ædi-
 ficantiū, linguarū cōfusione & diui-
 sione puniret. Giezi auaritiā, lepra:
 Iudæorū verò prophetas irridentiū,
 idolatriā: morte plecteret. Sunt. n. de-
 lictorū aque, aliæ, quæ vsq; ad talum,
 aliæ, quæ ad genu vsq; aliæ autē, quæ
 vsq; ad os, aliæ deniq; quæ demer-
 gunt homines in abyssum & in pro-
 fundū malorū. Singulis ergo sua cer-
 ta, debitaq; pœna taxata designataque
 est. Discant igitur veri iudices anima-
 rū ac corporū, omnia in pōdere & me-
 sura agere: Discant non immaturo
 consilio iudicare. Erudimini qui iu-
 dicatis terram: apprehendite discipli-
 nam ne quando irascatur dñs & perea-
 tis de via iusta.
 Qui dixerit fratri suo Racha reus erit
 concilio: qui dixerit fatue, reus erit
 gehennæ ignis. Quanta cura ac diligentia
 dominus Iesus, postquam factus est
 homo, ac frater noster honorem no-
 strum seruare contendat, satis super-
 que docet locus iste. Nō enim solum
 apertum conuicium in fratrem iactū
 acriter punit, sed vel minimum con-
 temptus iudicium. Nec de hoc mire-
 ris, est enim iam caro nostra, est iā co-
 gnatus noster, ac frater primogeni-
 tus: quare qui nos vel minimo verbo
 percutit, eum percutit: qui nos in ho-
 norat, eum in honorat: qui nos ali-
 qua iniuria afficit, illum afficit: non
 ergo paruum crimen esse iudice-
 mus, quod Deum ipsum percu-
 tit & cruciat, sed maximum. Res
 enim nullius momenti videbatur po-
 tum vetitum edere, & tamen miseri
 illi homines, in qua hora comed-
 erunt, pœna mortis percussi sunt, non
 ergo

Gen. 19.
 Gen. 11.
 4. Reg. 5.
 3. Re. 18.

Psa. 2.

Maxime
 curat chri-
 stus, post-
 quam ho-
 mo ac fra-
 ter noster
 effectus
 est, hono-
 ré nostrū
 seruare.

ergo rem parui momenti esse iudicemus irasci fratri, aut eum Racha, aut fatuum appellare: quando hæc iniuria, ac contumelia domino, qui est primogenitus frater, iam fit. Ipse enim maximo amore prosequitur oēs nos, quare qui tangit nos tangit pupillam oculi sui.

Maximus faciendus est à nobis proximi honos, atque bonum nomen nostrum & aliorum. Pro. 22. a

Sap. 5. a

1. Re. 15.

Luc. 23.

Præterea docet locus iste quanti faciendus sit honor, quanti habendum nomen bonum: quando tam grauisima poena plectitur, qui suis conuicijs illud à fratre aufert. Merito sapiens dicebat: melius est nomen bonum quam diuitiæ multæ. Hinc intelliges quare lingua diuitis illis, qui bysso & purpura induebatur, igne mortifero in inferno percussa est: non quod Lazarus, Racha, aut fatuus, aut stultus, infanumque vocasset: sed quod eum stultum, fatuumque esse, ob suam paupertatem existimasset: exemplo impiorum dicentium: nos in insati vita illorum stimabamus insaniam: Si ergo impius diues tanta poena, tantoque supplicio affectus est, quod pauperem intra seipsum fatuum & stultum vocasset: quo supplicio digni existimabuntur, quotquot, ore, linguaque sua, fratrem suum fatuum dicant? Indignus factus est rex Saul ob suam inobediētiam regno: Dignusque, ut à Samuele ob tantum patratum scelus conuicijs plurimis publice afficeretur: noluit tamen: sed potius coram populo tanquam regem honorauit: regnum abstulit, honorem tunc sibi tanquam regi debitum non abstulit. Scidit, inquit, dominus regnum Israel à te. Non scidit honorem regium, sed regnum à domo tua, ut hinc intelligas quanti faciat dominus honorem hominum etiam impiorum. hoc docere volens Christus dominus non conuenitur neque incandescit in eos, qui eum cruci affixerunt, sed potius preces pro eis ad patrem fundit dicens: Pater dimitte illis: conqueritur tamen quum à Iudæis Samaritanus & Dæmoniacus appellatur: ego, inquit, dæmonum non habeo, sed honorifico patrem meum, & vos inhonorastis me: Sed est, qui querat, & iudicet. ac si diceret: iudicem habemus qui vindictam sumet de tam manifesto conuicio. Sic sanctus ille ac iustus Noe euigilans ex vino, cum didicisset quæ fecerat ei filius suus minor quod scilicet eum non debito honore affectisset: maledixit non solum ei, sed omni posteritati suæ dicens: maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis. Dura sanè sententia, tamen iusta. Nam & lex maledicebat de honestantem parentes. ut hinc discant filij qua poena plectentur, si debitum honorem non deferant parentibus, uisitat. n. dominus peccata parentum etiam in filijs. Idcirco Cham non solum in persona sua maledictus est, sed etiam in filijs temporaliter punitus. Honoris enim negocium erat de quo agebatur. Cõceptus etiam iudicium, in causa fuit, ut Sara Abrahamæ uxor, & maximo dolore teneretur, & Agar ancillam suam vehementer affligeret: ait. n. scriptura sacra quod Agar ancilla cõcepisse se uides, despexit dominam suam: idcirco & à domina afflictam est & de domo sua eiecit. Anna etiam mater Samuelis flebat, & non capiebat cibum, quod amula eius eam exprobraret eò, quod dominus concludisset uulnam eius, ut hinc intelligamus quanti faciendū est etiam uiri sanctitate præclari honorem suum. Secundo Regum cap. 6. legimus quod Michol filia Saul non est natus filius usque in diem mortis suæ: poena quidem tunc temporis grauisima, quod despexisset regem Dauidem saltatim coram domino. quæ gloriosus, inquit illa, fuit hodie rex Israel discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, & nudatus

illis: conqueritur tamen quum à Iudæis Samaritanus & Dæmoniacus appellatur: ego, inquit, dæmonum non habeo, sed honorifico patrem meum, & vos inhonorastis me: Sed est, qui querat, & iudicet. ac si diceret: iudicem habemus qui vindictam sumet de tam manifesto conuicio. Sic sanctus ille ac iustus Noe euigilans ex vino, cum didicisset quæ fecerat ei filius suus minor quod scilicet eum non debito honore affectisset: maledixit non solum ei, sed omni posteritati suæ dicens: maledictus Chanaan, seruus seruorum erit fratribus suis. Dura sanè sententia, tamen iusta. Nam & lex maledicebat de honestantem parentes. ut hinc discant filij qua poena plectentur, si debitum honorem non deferant parentibus, uisitat. n. dominus peccata parentum etiam in filijs. Idcirco Cham non solum in persona sua maledictus est, sed etiam in filijs temporaliter punitus. Honoris enim negocium erat de quo agebatur. Cõceptus etiam iudicium, in causa fuit, ut Sara Abrahamæ uxor, & maximo dolore teneretur, & Agar ancillam suam vehementer affligeret: ait. n. scriptura sacra quod Agar ancilla cõcepisse se uides, despexit dominam suam: idcirco & à domina afflictam est & de domo sua eiecit. Anna etiam mater Samuelis flebat, & non capiebat cibum, quod amula eius eam exprobraret eò, quod dominus concludisset uulnam eius, ut hinc intelligamus quanti faciendū est etiam uiri sanctitate præclari honorem suum. Secundo Regum cap. 6. legimus quod Michol filia Saul non est natus filius usque in diem mortis suæ: poena quidem tunc temporis grauisima, quod despexisset regem Dauidem saltatim coram domino. quæ gloriosus, inquit illa, fuit hodie rex Israel discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, & nudatus

Ioan. 8.

Gen. 9.

Deut. 17.

Exo. 20.

Gen. 16.

1. Re. 2.

2. Reg. 6.

2. Re. 10. datus est, quasi si nudetur vnus de seuris. Capite etiam decimo eiusdem libri eloquia sacra referunt; vltum fuisse regem Dauidem iniuriam suis nuntijs illatam ab ammonitis. In lib. quoque 4. Regum. c. 2. scriptum legimus egresfos fuisse duos viros ex saltu, & lacerasse quadraginta & duos pueros: quod sanctum Eliseum irrisissent dicentes: ascende calue, ascende calue. Vt his exemplis satis pateat etiam sanctos pioque viros in pretio habere honorem, bonumque nomen suum. Reges præterea atque amici Iob maximo supplicio afficerentur à Deo: nisi sanctus idem Iob preces pro illis fudisset: quod manifestis conuicijs eum percutiebant: quod illi insultabant, quod eum hypocritam vocabant. nihil etiam magis in Baby Ionica captiuitate populum Dei excruciauit, quam conuicium: Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant vinum: posuisti vestimentum meum cilicium & factus sum illis in parabola, dicebat regius vates, maximo dolore cruciatus, quod ab impijs hominibus in honoraretur: & addit: tu scis improprium meum, & confusionem meam & reuerentiam meam. Qui autem dixerit, fatuus: reus erit gehennæ ignis. Longè sanè nos arcere debemus, & conuicio multa mala quæ ex illo subsequuntur. Conuicium enim maxime vulnerat cor eius cui dicitur. Flagelli plaga, ait Salomon, liuorem facit: plaga autem lingue comminuet ossa: quare sicut homo cauet, ut verbis utar Hieronymi, ne percutiat aliquem cum baculo: sic cauere debet ne percutiat cum conuicio. Conuicium amicitiam & charitatem dissoluit, dicente Salomone mittens lapidem in volatilia, deiciet illa: sic & qui

2. Re. 10.

4. Reg. 2.

Iob 42.

Psa. 68.

Conuiciū arcere à nobis debemus, & conuicio multa mala quæ ex illo subsequuntur.

Ecl. 28.

Ecl. 22.

conuiciatur amico, dissoluit amicitiam. Adde his, quod difficile est in pristinam amicitiam redire. Adamicum enim ait idem, & si produxeris gladium, non desperes, est enim regressus ad amicum: Ibidem. Si aperuit os triste, non timeas: est. n. concordatio: excepto conuicio, & in proprio, & superbia, & mysterij reuelatione, & plaga dolosa. Adde etiam, quod homo conuicijs dicendis affluens vix corrigitur. Homo, inquit Salomon. assuetus verbis improprij, in omnibus diebus suis non erudietur. Quod si hæc mala non homines ab hoc vitio arcere atque atque saltem quod idem ait: qui pergit, inquit, dicere quæ vult, audiet quæ non vult. Et rursum: impius confundit & confundetur. Et alibi: qui voluit lapidem, reuertetur ad eum. Submoueat tandem nos à tanto scelere poena, qua plectitur quisquis fratrem suum manifesto, apertoque conuicio percutere non veretur. Talis. n. iam grauisimæ poenæ erit obnoxius, nimirum gehennæ, ut in hoc loco testatur dominus.

Ecl. 23.

Pro. 13. Pro. 26.

Plus diligit Deus iustorum paupertatem, quam diuitum ex rebus male acquisitis munera. Dicitur enim in Proverbio. Honora dominum de tua substantia. Et Thobias: ex substantia (inquit) tua, fac elemosinam. Et dominus in hoc loco: Si ergo offers munus tuum & c. Semper pronomen, tuum, apponitur. Id autem quod est rapina comparatum, non est tuum, sed alienum: ideo dicebat dominus per Elaiam: Ego diliges iudicium & odio habens rapinam in holocaustum.

Plus diligit Deus iustorum paupertatem, quam diuitum munera ex rebus male partis. Pro. 3. Thob. 4.

Esa. 61. 1

Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, et vade, prius reconciliare fratri tuo.

Hinc colliges quāto amore Deus hominem prosequatur quando nullum munus nullūq; sacrificiū est sibi grātū & acceptabile quod non sit cū amore & charitate proximorum comitatum. Non enim vult dominus vt in eius capite coronam imponamus, cōculcando pedes eius, hoc est, pauperes ac filios eius. Huius rei typus erat altare illud quod olim dominus aedificare praecepit de lapidibus calce leuigatis. quo significare volebat nihil illi acceptum quod non calce charitatis sit copulatum. Hinc est quod dominus apud Esaiam dicebat: cum extēderitis manus vestras, auertam oculos meos a vobis, & cum multiplicaueritis orationē nō exaudiam: manus. n. vestrae sanguine plenae sunt. Et apud Hierem. quid niteris ostendere viā tuā bonā ad quarendam dilectionem, quae insuper & malitias tuas docuisti vias tuas, & in alis tuis inuentus est sanguis animarum pauperum & innocēntium. Nihil sanē prodest contemplatiua vita, nihil religio in alis significata, si odio & homicidio, coniuncta sit. quare qui tales sunt, frustra se cupiunt verborum arte defendere, & quasi bona ostendere opera sua, vt mereantur dilectionem Dei, si in alis suis, hoc est, in vita contemplatiua sua, in operibus religionis suae, in sacrificijs, & oblationibus suis inuenitur ira, liuor, odium conuicium, ac homicidium. Olim in lege nolebat dominus sacrificia suscipere de manu leprosi: eum reiicere a castris nedū a templo precipiebat: semper os veste contactum leprosus adducebat: quā figura designare nobis volebat munera nostra accepta non esse, si lepra, hoc est, odio intestino, aut conuicio aliquo manifesto comitata sunt

Nullū munus est gratū Deo, quod non sit cū amore proximi comitatum. Deu. 27. a

Esai. 1.

Hier. 1. g

Num. 5. Leu. 13.

si ergo acceptum gratumque esse vis sacrificium tuum, aufer prius lepram a corde, ab ore, atq; a manibus tuis. Hanc etiam causam aperte reddit dñs apud Esaiam Iudaeis quae rētib; quare ieiunauimus & non aspexisti? Huiusmodi. Esai. 78. a

miliauimus animas nostras & nescisti? Ecce, inquit, in die ieiunij vestri inuenitur volūtas vestra. ecce ad lites & cōtentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiē. Ac si diceret: ecce tempore ieiunij vacatis irae, conuicijs, litibus, & contentionibus, idcirco acceptum mihi non est ieiuniū vestrum aliās sanctū & piū. Dissolue ergo colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes &c. Frange esurienti panem tuum &c. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum &c. Tunc inuocabis & dominus exaudiet: clamabis & dicet: ecce adsum. En vides nihil esse acceptum Deo, quod non sit cū proximi amore implicatum. Hinc intelliges, quare interrogat dñs a quodam legisperito, quod esset maximū mandatum in lege, respondit: diliges dominum Deum tuum: & ne laboraret ignorātia legisperitus ille, aut aliquis nostrū existimādo hoc ad salutē satis esse: addit statim nō rogatus: secundū autē simile est illi: diliges proximū tuum tanquam te ipsum, quod approbans legisperitus ait: benē magister in veritate dixisti, quia vnus est Deus & non est alius prāter eum, & vt diligatur ex toto corde, & diligere proximum tanquam se ipsum: maius est omnibus holocausto matibus, & sacrificijs. vt igitur hoc doceret dominus ait hoc in loco: ne pius ac religiosus sibi videatur, qui male cogitans fratri suo, munus aliquod defert ad altare, quum Deo nullum sacrificium sit acceptum absque fraterna

Esai. 78. a

Mar. 12. a

terna concordia, quare nobis prima debet esse cura pacis & mutuae concordiae. Nam Deo nullum est gratū obsequium, quod non commendet charitas, quod si mihi dixeris: ego nihil commerui, prior ille redeat in gratiam vnde nata est offensa, non audiam. Qui iubetur & inimicum diligere, non grauabitur sarcire gratiam, licet aliena culpa rescissam. Vitro condona noxam, & fratrem hoc mōre subleua, qui te sibi putabat iratum, non experieris Deū tibi propiciū, nisi proximus senserit te sibi propiciū.

Inf. 18.

Iac. 1. e 1. cor. 7. b

Sua munera vocat dñs nostra qua in re ostēditur eius bonitas & liberalitas.

¶ Si offers munus tuum &c. Vade prius reconciliare fratri tuo. Ac si diceret dominus: nolo, vt mihi modo cōtingat quod alibi homini regi, cum seruo nequam, cui dimisit rogatus decem millia talenta, & egressus suffocabat conseruum debentem centum denarios: quare vade tu prius reconciliari fratri: vltro condona illi prius noxā. Nulla enim erit apud me muneris tui gratia, nisi prius tibi constiterit cum fratre gratia.

¶ Caterum vt ad Deum conuertatur oratio, quid domine ais si offers munus tuum: & non potius, si offers munus meum ad altare? nonne omne datum optimū desursum est, procedens a te o pater luminū? quid enim habemus quod non accepimus? quae de manu tua accepimus red dimus tibi. quid ergo vocas munus nostrū, munus tuū? cōsidera obsecro Dei bonitatem, ac liberalitatem, vt munera quae illi offerimus, & si ab illo nobis collata fuerint, appellet nostra: coronam aeq; velit in nobis donata: ac praemio afficere bona, quae, sua gratia & adiutorio a nobis operantur. Hinc fuit quod olim dicebat Abrahā: ego

ero merces tua magna nimis. Maximas ergo dñs Deo nostro gratias agamus, cuius tanta est magnificentia, vt velit munera sua, nostra vocare ac tāto praemio remunerare.

Gene. 15

¶ Deinde considera quod quē admodum loquens D. Paul. de negotio praedicationis euangelicae ait cōcionatori: argue, obsecra, opportunē & importunē, vt ostendat tā necessariū esse hoc negociū ad salutē hominum vt omne tēpus videatur opportunū: sic hoc in loco volens dñs docere quā necessaria sit cōcordia, ait: nō esse desideranda, sed si opus fuerit apud ipsam arā relicto munere, domū properemus efficiamusq; vt ante omnia sarciantur nobiscū fratre amicitiae dulcedo quo confecto redire poterimus ad altare, peracturi sacrificiū nostrum. A Deo Deo nullum donarium gratius, quā consensus hominum. ¶ Ego autē dico vobis. Diligite inimicos vestros. Obserua diligēter, nō solū Christū praecipisse, aut prohibuisse externas actiones, sed internos animi affectus. Nō solum voluit, vt nemo nostrū noceret proximo, sed voluit vt ne in illū incadescerem; vt nemo fornicaretur, sed neq; vxorē alterius cōcupisceret. Ego, inquit, dico vobis, quia omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio, & omnis qui viderit mulierē ad cōcupiscendū eā, iā mōchatus est eā in corde suo. In hoc etiā loco illud a nobis suae doctrinae scētatoribus exigit, vt diligamus inimicos nedū vt eos nō persequamur, quod si horū praceptorū rōnē queras, facile eā tibi reddemus. Ideo ergo initia peccatorū Christus dñs tā seuerē interdicit, ne contingat in grauiora ruere. Ob hanc causam forte dominus Euā prohibuit (ea teste) arboris interdictae contactum

2. Ti. 4. a

Quam necessaria sit concordia inter fratres & proximos satis in hoc loco ostēditur.

Nō solum externas, sed internas actiones prohibet Christus.

ne contingeret eam venire ad eum. **Exo. 19.** Sicut Exo. 19. non solum prohibet motus ascensum, sed contactum. Cauete, inquit, ne ascendatis in montem, ne tangatis fines illius. Ideo enim prohibet tangere ne contingeret ascendere. Optimum est si quid præcepto prohibes murum addere. Quoniam ut apud prouerbum est in arca aperta iustus etiam peccat. Vbi simul discere quam sit cauendum peccati terminos accedere si vis non peccare, sed de hoc iam superius diximus.

Prima causa ob quam inimicos diligere debeamus ¶ *Ego autem dico vobis.* A Equum profecto & maxime rationi consentaneum est, ut par pari referamus. Si ergo Christus dominus nos, aliis inimicos tuos tanto amore persecutus est, tot tantisque in meritis ac beneficijs afficit, quotidieque afficit: cur nos miseri & ingrati ob eius amorem inimicos nostros non etiam amore amplexabimur, non eis beneficia si necesse fuerit impendamus? Ego, inquit, ego sum qui hoc vobis præcipio. Ego, inquam, Deus vester, finis vester, in quem pondus vestri amoris natura fertur. Ego sum qui hæc præcipio, quem summè diligere debetis, qui vos feci cum non eratis, redemi quum perieratis: qui de nihilo vos feci, non lapidem, non arborem, non aliquod de animalibus, sed homines volui vos esse: dedi vobis viuere, sentire, discernere, reduxi vos de exilio, redemi de seruitio, vocaui vos nomine meo, ut memoriale meum semper esset apud vos. Vni vos oleo lætitiæ, quo ipse erant unctus, ut ab unctioe uncti, & à Christo diceremini christiani. Hæc aliaque huiusmodi considerabat olim D. Aug. & ad diligendum Deum, & inimicos propter Deum excitabatur. Hæc aliaque his similia considerans. D. Bern.

D. Aug. De spiritu & anima.

D. Aug.

& Deum diligebat, & inimicos amore prosequabatur. Quando ignorabam, (dicebat vir iste egregius) me instruxit, quando errabam me reduxit, quando peccabam me correxit, quando steti me tenuit, quando cecidi me erexit, quando iui me duxit, quando veni ad ipsum me suscepit &c. Nec pro his omnibus quid rependam habeo, nisi tantum ut diligam. Non enim melius & decentius quam per dilectionem rependi potest, quod per dilectionem datum est. Hæc Berna. Si ergo tu eadem cum Bernardo affirmas, si cum illo in his omnibus consentis, audi quid ipse, cui tantum debere fateris, præcipiat: Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros. Neque enim bene conueniunt, neque in vna sede morantur Dei perfectus amor, & odium proximorum. Amor enim perfectus, inquit, Bernardus, neque abducitur blâdicijs, neque seducitur fallacijs, neque iniurijs frangitur. Et Seneca: nihil est quod non tolleretur qui perfectè diligit. Perfectus enim amor est veluti lapis maximus impetu suo si de cælo descenderit, secum trahens omnia, quas sibi occurrit obuiaque sunt. Nec enim curat amor omnibus numeris absolutus, ac charitate præditus an amicus, aut inimicus occurrat, omnes secum impetu maximo ad Deum in quem tendit trahere conatur. In medio rubi ardentis aderat angelus domini, sed neque spinæ, neque flamma illi quicquam nocere potuerunt. Sic vir iustus in medio inimicorum atque persecutionum positus, non commouetur, non ardet ira, non incandescit odio, non comburitur impatientia: Sed ex æquo tam amicos quam inimicos amore prosequitur, quod non tam in eos quam in Deum, quem maxime

D. Bern. fa per illud Psal. quid retribuam dño &c.

Ber. super can. Seneca in prouer.

Exo. 3.

ximè diligit, & quem audit dicentem: ego autem dico vobis, oculos tuos conuertit. Hæc ergo præcipua ac maxima ratio, nos, ad inimicorum amore trahere debet, quod id præcipiat Christus nobis suis sectatoribus, quos tanta dilectione ac tantis beneficijs prosequitur atque afficit. Hæc potissimam causam extollere volens **Ro. 5. b** D. Paulus, aut in epist. ad Ro. commendat autem in nobis charitatem suam Deus, quod cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Si ergo nos Dei inimicos, ita dilexit Deus, ut vitam libenter morti pro nobis exponeret, quid nos miseri saltem ob eius amore inimicos non diligimus? quid illos odio intestino ac perpetuo prosequimur? Si rex aut princeps aliquid morte pro te reo subire æquo animo vellet, ut tu incolumis ac saluus maneres, ac dum in mortem abiret, à te, aliquid, quantum graue ac difficile, exigeret: nonne ei libenter annueres: nonne ei libenter petita concederes? Concederes sanè, nisi omnino inuictus esses, nisi penitus desperes. Considera ergo Christum regem regum ac dominum dominantium pro te peccatore, in pœnas aeternas damnato, mortem doloribus & ærûnis plenam, subire volentem, pro tanto beneficio, ut tu quoque inimicos hostesque tuos diligas, ames, ac si opus fuerit beneficijs afficias, postulat, ac præcipit. cur ergo non ei parebis? cur eius voluntatem non exequeris? cur resistes? caue ergo tibi, si sapias: time, ne tibi eueniat quod Salomô ait: qui vindicari vult, à domino inueniet vindictam, & peccatum illius seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc peccanti tibi peccata

Simile.

Eccle. 28.

soluentur. Homo homini referuat iram, & à Deo querit medelam? In hominem simile sibi non habet misericordiam & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, referuat iram, & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? memento nouissimorum & desine inimicari. Caue ergo ab ira & odio aduersus proximos tuos: audi potius dominum qui de te benemeritus est, qui volens huiusmodi odium, maxime hominum naturæ repugnans, è cordibus eradicare, ait: ego autem dico vobis diligite inimicos vestros. Audi Paulum in epistola ad Ephe. hæc scribentem: **Eph. 4.** sol non occidat super iracundiam vestram. Audi D. Ioannem in prima **1. Io. 3.** sua canonica affirmantem, quod qui odit fratrem suum homicida est. Et paulo post: Charissimi diligamus nos inuicem, qui non diligit non nouit Deum. Odiâ nostra in scelera ardere debent, non in personas. qui diligitis dominum, inquit rex Dauid, **Pf. 96.** odite malum. Et alibi, iniquitatè odio **Pfal. 118.** habui, & abominatus sum.

¶ Quod si te hæc ratio non persuadet, considera obsecro, inimicos, ac persecutores tuos esse Dei flagella, Dei gladium, imò Dei manus, quibus, benignus ac iustus pater, te corrigere, in viamque salutis dirigere: quibus, tuam animi tolerantiam ac patientiam probare vult. esse, inquam, pedagogos tuos, qui curam tui gerunt, & salutem operantur. quod si mihi si dem adhibere minime vis, adhibe domino apud Ezechielem dicenti: **Ezec. 28.** ecce ego ad te, & eijciam gladium meum de vagina sua, & occidam in te iustum & impium. Hæc est, educam exercitum Babyloniorum de Chaldaea qui te interficiat. Exercitum sceleratorum

vocat gladium suum quo occidit populum suum quando deficit ab eo, seque sceleribus contaminat. Hunc gladium appellauerat capite superiori apud eundem prophetam flammam, quæ erat saltum, hoc est, Hierosolymam combustura. Apud Esaiam Senacheribus Assyriorum rex, qui Samariam euerit virga furoris Dei appellatur. Et id quod ait psalmographus: Eripe animam meam ab impio, frameam tuam ab inimicis manus tuæ, vertit. D. Hiero. ex hebræo: salua animam meam ab impio, qui est gladius tuus, à viris manus tuæ, vel ut alij vertunt à viris, qui sunt manus tua. Loco ergo armorum sæpenumero Deus vtitur hominibus flagitiosis, ad improborum facinora castiganda, & iustorum virtutem exercendam. Et non solum impios homines appellat gladium Dei, sed manum: illis enim vtitur Deus ad maleficia puniendâ impiorum, & ad piorum tolerantiam declarandam. Hoc ita intelligens rex David conuicia, ac lapides semel patienter tulit, neque ut à suis occideretur sinere voluit: Dicebat enim dimittite eum ut maledicat. Dominus enim præcepit ut malediceret David, & quis est qui audeat dicere quare sic fecerit? dimittite ut maledicat iuxta præceptum domini, si forte respiciat dominus afflictionem meam, & reddat mihi bonum pro maledictione hac. Eandem rationem reddidit idem vates Psalm. 38. dicens, opprobrium insipienti dedisti me, obmutui & non aperui os meum, quoniam tu fecisti. Nos igitur hunc imitemur & tunc patienter hostes nostros tolerabimus atque ex animo diligemus. Imitemur filium, patri suo obedientem: qui, flagellum quo vapulat, oscu-

Ezec. 20.
Eesai. 10.
Psalm. 16.
2. Reg. 16.
Psalm. 38.
simile.

lari solet. Quando igitur inimici nostri flagella sunt, quibus nos pater misericordiarum cadere ac verberare ob nostram commoditatem ac animi salutem solet: eos libenter deosculemur: eis ex animo reconciliemur. Atque illorum misereamur, nam si respicere atque ad se redire noluerint æternas pœnas dabunt, illique eueniet quod flagellis euenire solet. Nam postquam pater filium suum flagellauit solet flagellum in ignem projicere. sic eos dominus in æternas flammæ precipitabit. quare non est cur timeamus, dicente paulo ad Phil. 1. in nullo terreamini ab aduersarijs, quia illis est causa perditionis, vobis autem salutis.

¶ Diligendi præterea inimici sunt quod sint veluti chirurgi sectione, aut vitione morbos nostros curantes. Et quemadmodum nemo nostrum in chirurgum vulnera nostravrentem incadescit, sed potius gratias maximas refert, pecunijsque labore meius repedit: sic vult dominus, ut & nos, chirurgis, hoc est, inimicis nostris grati simus, eisque pro tanto nobis collato beneficio gratias agamus, ac precibus assiduis debitum rependamus, confidentes salutem ex inimicis nostris.

¶ Diligendi item sunt, quod illis inuitis nobis seruiunt, atque sua persecutione efficiunt, ut lapides perpolitati ac quadrati simus in structuram celestem præparati. De his enim lapidibus mater ecclesia canit: tunctionibus pressuris expoliti lapides, suis coaptantur locis per manum artificis. Impiorum typus erat Esau de quo ait celestis oraculum: maior seruiet minori. Non enim legimus Esau seruissè aliquando Iacob, sed potius contra, Iacob adorasse timuisseque fratrem suum Esau.

Phil. 1.
Tertia causa dilectionis inimicorum.
Simile.
Quarta causa dilectionis inimicorum.
Gen. 21. Figura.

Esau. Impij ergo, quorum imaginem gerebat Esau, seruire dicuntur electis, quorum typus erat Iacob, in eo quod hi, impiorum tunctionibus ac præsturis præparantur in celeste ac supernum ædificium: quare non est, cur nos ipsos miseros, sed illos potius infelices iudicemus. quum nobis minimum, sibi autem maximum nocentum, hoc est, mortem inferat. Si enim quis tuam vestem indutus seipsum pugione suo interficeret, quid rogo magis dolores, vestem tuam aliquam tulum ictu pugionis scissam, An mortem fratris tui? non dubium quin eius mortem. Non ergo tam doleas quod hostes tui vestem tuam, hoc est, carnem tuam, quæ vestimentum est animi, suis persecutionibus scindant, dilacerent, atque undique opprimant: quam illorum animas, sanguine Christi redemptas, quas suis sceleribus interficiunt. Infixæ sunt gætes, ait David, in interitu quæ fecerunt.

¶ Amore etiam prosequendi sunt aduersarij, quod eorum conuicijs patienter toleratis, debita quæ pro peccatis nostris contraximus, domino Deo nostro soluimus. Dicit obsecro mihi quisquis es tu: Si quis numos aureos, quibus creditori solueres in manum tuam sapeiaceret, Nonne æquo animo, ac libenter pro tanto beneficio ictus perferres aureos? mihi me profero dubium. Conuicia ergo ac maledicta, ictus aurei cum sint, per facile ferenda sunt. Conuicia, inquam, vasa illa sunt, quæ mutuo, consilio Elisai, vidua à vicinis petijt: quibus oleo impletis ac venditis debitum soluit creditori suo, vixeruntque illa ac filij sui dereliquo. Iniurias ergo libenter colligamus, si usque ad vltimum quadrantem creditori Deo debita persol-

simile.
Psalm. 9.
Quinta causa.
Simile.
4. Reg. 4. Figura.

uere cupimus, ac illis persolutis, vitam celestem atque spiritalem agere, in illaque iam diu permanere desideramus.

¶ Præterea si amicum phrenesi aut febrimaxima laborantem, aut animam iam iam exhalare volentem, audisses in te, sui non competentem, maledicta projicere: nunquid non suam potius quam tuam vicem, doluisses? nunquid eius conuicia curares? nunquid non eius miseram sortem desideres? iam ergo tibi pro certo compertum sit hostes tuos, phreneticos esse ad insaniam furoremque perductos, cum in te probra emittunt: certum inquam, sit eos, febribus pestiferis affectos esse: iamque ad inferos properare: quemadmodum ipsi fatentur apud psalmographum his verbis: dissipata sunt ossa nostra secus infernum. Deplora ergo potius eorum infaniam: Deplora potius eorum periculum, ac amore tuo, lachrymis precibusque tuis ad Deum pro eorum salute missis, illorum morbo mederi cura, quam iniuriam tibi illatam aestimare, quod si tua benevolentia ac beneficij collatis, ad se curatus redierit: lucratus es fratrem tuum: qui de te loquens dicit quod olim Hierem. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me, expandit rete pedibus meis, & conuertit me retrorsum. Beneficentia enim & misericordia, rete quodam est, quo homines feris ipsis ferociores facile capiuntur.

¶ Age iam nonne inimici apes sunt, qui, & si aculeos quibus te feriunt, habeant: tamen mella ferunt: sunt. n. eorum conuicia in causa ut mel gratia, tibi copares: in causa sunt, ut anima tua locuples fiat: abundetque meritis: dulcissimisque cœli charismatibus, cœlique sudoribus ac mele superno.

Sexta causa.
Ps. 140. e
Thre. 1. d
Septima causa.

¶ Sed

Ultima
causa.

¶ Sed quid rogo opus est tempus in adducendis rationibus & afferendis similitudinibus terere: quando id natura comparatum fit ut animalia fere omnia sub eadem specie contenta inter se pacem & amorem habeant & quod videre est in Elephantis, in ouibus, in vaccis, ceruis, delphinis, in aui- bus coeli, hoc est, irudinibus, ciconijs, gregatim ambulanti- bus aut volanti- bus. Pacem vero ac ordinem ac natu- ralem amorem quem fornicæ & apes inter se se habeant onanibus comper- tum esse scio. Inter feras etiam alias crudelissimas ac immanissimas con- cordiam esse, certa etiam res est. Non enim belligerantur inter se se. Canis caninam non est, leonum inter se feri- tas non dimicat: draconi cum draco- ne pax est, inter venena conuenit, at homini nulla fera perniciosior quam homo. Et magis etiam admirabitur, quis quis animam ad ipsam rerum vim & naturam perspicendam conuer- tit, ac hominis imaginem, verè phi- losophicis oculis aliquantisper con- templetur. Primum igitur, si quis ha- bitum modò figuramq; corporis hu- mani consideret, an non protinus intellecturus est, naturam vel potius Deum, animal hoc nõ bello, sed ami- citiæ: non exitio, sed salutis, non iniu- riæ, sed beneficiæ genuisse: Nã ca- terorum animalium vnumquodque suis instruxit armis. Taurorum impe- tus armarit cornibus, leonum rabie- m anguibus. Apris fulmineos affixit de- tes: Elephantos præter cutem & mo- lem, promuscide quoque tutatus est. Crocodillum, crustis velut laminis co- munuit, delphinis telivice pinnas ad- didit, histricem spinis, raiam aculeis defendit, gallis calcar affixit. Alia tes- tis, alia corio, alia cortice communi-

uit. Sunt quorum incolumitati per- nicitate prospexit, veluti columbis. Sunt rursum quibus venenum teli vi- ce tribuit. Addidit his speciem tetrã ac beluinam, addidit oculos truces, vo- cis fridorem, inseuit natua quãdam dissidia. Solum hominem nudum pro- duxit, imbecillum, tenerum, inermem, molissimam carne, cute leui. Solu hoc animal totum amicitiae nasci, quæ ma- tuis officijs, & coit, & cohæret potis- simum. Proinde natura voluit homi- nem vitæ munus non tam sibi, quam beneuolentiæ acceptum ferre, quo vi- delicet intelligeret se se gratijs esse di- catum, ac necessitati. Tum speciẽ de- dit non tetram & horridam uti cæte- ris, sed mitem ac placidam, amoris ac beneuolentiæ notas præ se ferentem. Tribuit oculos amicos, & in his ani- mi signa. Dedit brachiorum sinus ad complexum, dedit osculi sensum, quo ceu copularentur, & se coniu- gerent animi. Vni risum attribuit, ala- critatis indicium: vni lacrymas cle- mentiae & misericordiae symbolum. Quin & vocem dedit non minacem & horrendam sicuti beluis, sed amicam & blandam. Ne his contenta natura, sermonis & rationis, usum vni tri- buit, quæ quidem res ad parandam & alendam beneuolentiam imprimis va- let, ne quid omnino per vim inter ho- mines gereretur. Fecit ut quod est sa- luberrimum, idem sit & suauissimũ. Quid enim amico iucundius? & rur- sum, quid æquè necessarium? Proinde si maxime liceret absque mutuo com- mercio commodè vitam agere, nihil tamen iucundum videri possit absq; solio, nisi si quis prorsus hominem exuerit, & in feram degenerarit. Ad- didit in super liberalium disciplinarũ studium, & cognitionis ardorem: quæ

res

res ut potissimum abducit hominis ingenium ab omni feritate, ita ad con- ciliandas necessitudines præcipuam vim habet. Siquidem nec affinitas, nec sanguinis propinquitas, altioribus, aut firmioribus amicitiae vinculis a- stringit animos quam societas hone- storum studiorum. Super admirabili quadam varietate, dotes tum animo- rum, tum corporum inter mortales partita est, nimirum ut singuli in sin- gulis inuenirent, quod vel amarent, ac suspicerent ob excellentiam, vel ob usum, & necessitatem ambirent & am- plecterentur. Denique indidit diui- næ mentis scintillulam, ut nullo etiã ostenso præmio, tamen per se iuuet bene mereri de omnibus, id enim Deo maxime proprium ac naturale, suo beneficio consulere vniuersis. Alio- qui quid illud est, quod haud vulgare animo sentimus voluptatem, vbi quæ- piam per nos seruatum intelligimus? & ob hoc ipsum homo charus est ho- mini, quod insigni quopiam benefi- cio obstrictus est? proinde Deus in hoc mundo velut simulacrum quodã sui constituit hominem, ut ceu terre- num quodam numen salutis prospice- ret omnium. Sentiunt hoc ipsa etiam bruta, cum videamus non mitia solu, verum etiam pardos & leones, & his immitio res bestias in magnis pericu- lis ad hominis opem confugere. Hoc extremum omnibus asyllum, hæc ara est satissima vniuersis, hæc nulli non sacra est anchora. Si ergo hæc, quam depinximus, est hominis effigies, quid est quod miser homo sit feris ipsis im- mitior, ferocior atque crudelior? quid est quod non cæteros sibi similes ami- citia prosequatur? non beneficijs af- ficiat, atq; preces nõ pro illis fundat?

¶ Orate pro persequentibus & calum-

niantibus vos. Quod hic docet verbis, ipse in cruce ostendit exemplo. Pater (inquit) dimitte illis, quia nesciunt Luc. 23. quid faciunt. Ut discant præfules & concionatores, ut in eas virtutis actio- nes incubant ad quas fuerint alios ex- hortati. Sũt qui existimant esse alios in via dirigere, cum ipsi nolint ab inuio- vitorum nemore exire, quã eorum opi- nionem magni errores consecuti sunt.

¶ Qui solem suum facit oriri super bonos & malos &c. Expende quod nostra mi- sericordia à diuina misericordia in hoc distare videtur, quod nostra ad no- stros tantum se extendit, diligentes io- lum eos qui nos diligunt amicos & non inimicos. Misericordia vero do- mini, præcipue est ad inimicos. Qui solem suum oriri facit super iustos & iniustos. Hinc est, quod cum sanctus David interrogaret. 2. Reg. 9. An de- domo Saulis aliquis esset relictus ad- didit. Ut cum illo misericordia domi- ni videretur. Vocat enim misericordiam domini, quam erga domum Saulis ini- mici volebat exercere. Præterea Gen. Gen. 27. ait Isaac filio suo Esau: in pingue- dine terræ, & røre cœli erit benedi- ctio tua quasi dicat in bonis tempora- libus nõ eris fratri tuo inferior, cœlũ & terra non tibi negabunt officium suum. Deus enim solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit etiam super iniustos. Hanc ergo tam insignem Dei virtutem imitari debe- mus si veri eius filij esse volumus, ini- micos diligamus &c. atque in omni- bus patrem cœlestem referamus qui cum sit omnipotens, tñ sua bonitate prodest omnibus, nihil à quoquã ex- pectas mercedis. Mitis & clemens erga vniuersos solẽ. n. suum oriri facit su- per bonos & malos, quum possit ilico si velit vlcisci.

Caput

Quomodo elemosyna dan-
da, ieiunandum, orandum,
Deo seruiendum.

Caput VI.

Tendite ne iusti-
tiam vestram facia-
tis coram homini-
bus ut videamini ab
eis: alioquin mercedem non habe-
bitis apud patrem vestrum qui
in caelis est. Cum ergo facis elee-
mosynam, noli tuba canere an-
te te, sicut hypocrita faciunt in sy-
nagogis et in vicis, ut honorifi-
centur ab hominibus. Amen dico
vobis, receperunt mercedem
suam. Te autem faciente elee-
mosynam, nesciat sinistra tua
quid faciat dexter tua: ut sit elee-
mosyna tua in abscondito, et
pater tuus qui videt in abscondi-
to, reddet tibi. Et cum oratis non eri-
tis sicut hypocrita, qui amant in
synagogis et in angulis platea-
rum stantes orare, ut videantur
ab hominibus. Amen dico vobis,
receperunt mercedem suam. Tu
autem cum oraueris intra in cu-
biculum tuum, et clauso ostio
ora patrem tuum in abscondito: et

pater tuus qui videt in abscondi-
to, reddet tibi. Orantes autem no-
lite multum loqui, sicut Ethnici
faciunt: putant enim, quod in
multiloquio suo exaudiantur.

Nolite ergo assimilari eis: scit
enim pater vester quid opus sit
vobis, antequam petatis eum. Sic
ergo vos orabitis. Pater noster
qui es in caelis, sanctificetur no-
men tuum, adueniat regnum tuum.

Fiat voluntas tua, sicut in caelo,
et in terra. Panem nostrum su-
per substantialem da nobis hodie.

Et dimitte nobis debita nostra,
sicut et nos dimittimus debitori-
bus nostris. et ne nos inducas in
tentationem: sed libera nos a ma-
lo. Amen. Si enim dimiseritis ho-
minibus peccata eorum: dimittet
et vobis pater vester caelestis de-
bita vestra. si autem non dimi-
seritis hominibus, nec pater ve-
ster dimittet vobis peccata vestra.

Cum autem ieiunatis nolite fieri
sicut hypocrita tristes, exterminant
enim facies suas, ut appa-
reant hominibus ieiunantes.

Amen dico vobis, quia receperunt
mercedem suam. Tu autem cum
ieiunas, unge caput tuum et fa-
ciem tuam lava, ne videaris ho-
minibus

Luc. 11.9

Mar. 11.9
Eccl. 28.2

minibus ieiunans, sed patri tuo
qui est in abscondito. et pater tuus
qui videt in abscondito reddet tibi.
Nolite thesaurizare vobis the-
sauros in terra, ubi erugo et ti-
nea demolitur, et ubi fures effo-
diunt et furantur. Theauri-
zate autem vobis thesauros in
caelo: ubi neque erugo nec tinea
demolitur, et ubi fures non effo-
diunt nec furantur, ubi est the-
saurus tuus ibi est, et cor tuum. Lu-
cerna corporis tuus est, oculus tuus.
si oculus tuus fuerit simplex, to-
tum corpus tuum lucidum erit, si
autem oculus tuus fuerit nequam:
totum corpus tuum tenebrosum erit.
si ergo lumen quod in te est te-
nebrae sunt, ipsa tenebrae quantae
erunt? Nemo potest duobus do-
minis seruire, aut enim unum odio
habebit, et alterum diliget, aut
unum sustinebit et alterum con-
temnet, non potestis Deo seruire
et mammona. ideo dico vobis, ne
soliciti sitis anima vestra, quid
manducetis, neque corpori ve-
stro quid induamini, non ne a-
nima plus est quam esca? et
corpus plus quam vestimentum?
Respicite volatilia caeli quae non
seruiunt neque metunt, neque con-

gregant in horreis, et pater ve-
ster caelestis pascit illa, nonne vos
magis pluris estis illis? Quis au-
tem vestram cogitans, potest ad-
ucere ad staturam suam, cubitum
unum? et de vestimentis quid so-
liciti estis? considerate lilia agri
quomodo crescunt, non laborant,
neque merent: Dico vobis quonia-
nec Salomon in a omni gloria sua
coopertus est, sicut unum ex istis.
si enim fenum agri quod hodie
est et cras in clibanum mittitur,
Deus sic vestit: quanto magis vos
modice fidei? Nolite ergo solliciti
esse, dicentes. Quid manducabi-
mus, aut quid bibemus, aut quo
operimur? Hac enim omnia gen-
tes inquirunt. Scit enim pater ve-
ster quia his omnibus indigetis.
Quaerite ergo primum regnum
Dei et iustitiam eius, et haec om-
nia adicientur vobis. Nolite er-
go solliciti esse in crastinum, cra-
stinus enim dies sollicitus erit, sibi
ipsum, sufficit diei malitia sua.

Luc. 12.6
1. pet. 5. b
Psal. 54. d

Luc. 16. c

Ad Literam.

Tendite ne iustitiam ve-
stram faciatis. Graecis est
elemosynam, id est mi-
sericordiam. tamen si
Hieron. iustitiam legit:
sed

sed interpretas elemosynam, inquit ergo Christus. Cū voletis in pauperes esse beneuoli, Attendite ne talem beneuolentiam præstetis coram hominibus quo spectemini ab illis.

¶ Sicut hypoerita faciunt in synagogis & in vicis. Id est in congregationibus vel conciliabulis, id est locis in quibus Iudæi ad tractanda sacra conueniebant.

¶ Cum oratis nolite multum loqui. MH BATOLOGHSHTE. Græcis est dictio composita proverbialis, a batto quodam ballo, & hæsitanti ore, cui videlicet hominum generi peculiarare videmus, cum nec in eis quidem quod cupiunt possint efari, voces eadem iterum atque iterum repetere. Non ergo hic prohibet Christus immodicas preces ac prolixas, cum alioqui Paulus iubeat, nos citra intermissionem orare, & ipse Christus legatur orasse prolixius, sed ieiunam & vanam & superfluousam verborum multiplicationem & sine affectu, in orantibus esse fugiendam docet.

¶ Pater noster qui es in caelis. Vbi que Deus noster est. Cogitato (inquit Moyses) in corde tuo, quod dominus ipse est Deus in caelo sursum & in terra deorsum. Et David in Psalmo. Si ascendero in caelum tu illic es &c. & Et per Hieremiam ipse Deus ait. Nūquid non caelum & terram ego impleo? Item. Caelum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. quo testimonio vsus est Stephanus Acto 7. ad hanc veritatem probandam. Est enim Deus excelsior caelo, longior terra, latior mari, omni profunditate profundior, totus vbi que præsens, non per partes diuisus, sed totus in omnibus locis, nō localiter, sed potentialiter, incomprehensibilis, omnem creaturam excedens. Si enim

quæras magnitudinem maior est: si pulchritudinem pulchrior: si splendorem splendidior: si claritatem illustrior. Ipse solus est qui de se ait. Caelum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum. Vbi per caelum omnia caelestia corpora intelligit, quemadmodum in principio Genesis. In principio creauit Deus caelum & terram. Iuxta Diui Chrysostomi sententiam. Dicitur tamen, patrem nostrum esse in caelis, & non in terra, ob ipsius caeli admirabilem pulchritudinem, excellentes influxus & actiones, & quod sit amplius toto orbe terrarum, illustrius, & præstantius, positum in sublimi, ornatum innumerabilibus astris, quæ globosa & rotunda, splendidissimo candore fulgentia, circulos suos orbemque conficiunt, admirabili celeritate, ordine & constantia. Ideo in caelis esse dicitur, caelumque appellantur eius sedes & thronus.

¶ Sanctificetur nomen tuum. Vel sanctè obseruetur, aut sanctè prædicetur, vel sanctitate tribuatur nomini tuo sanctè colatur.

¶ Sanctificetur nomen tuum fiat voluntas tua. Imperatiuus in scriptura interdum optantis est, vt in hoc loco. Et in Psalmo. 44. intende prospere, procede & regna. Et illud. Exurgat Deus & dissipentur inimici eius, & in Can. Osculetur me osculo oris sui. Et apud Iob. Pereat dies in qua natus sum. Pro vtinam sanctè colatur nomen tuum, vtinam intendas prosperè &c. Interdum comminationis vim obtinet, & debet proferrī cum irrisione quadam: Si ignoras (inquit) o pulchra inter mulieres abi post vestigia gregum tuorum & pasce hædos tuos, id est alienos a me, abi, & pasce, comminantis verba sunt. Eccle. 12. lætare iuuenis in adolescenten-

Esa. 67.

Gene. 1.

Chryso.

Regula.

Imperatiuus diuersis modis sumitur, in sacra scriptura. Psa. 44. Pl. 67. Can. 1.2 Iob 3. b.

Can. 1.

Eccle. 12. & consilium exprimit: illud. n. Mat. 10. Nolite portare as in zonis vestris, consilium est, id est iter facere sine pecunijs potestis, eo quod dignus sit mercenarius mercede sua. Alioqui Christus hoc non seruauit, loculos enim habebat: Frequentissime tamen imperatiuus imperium significat: alligatus es vxori, noli querere solutionem: solutus es ab vxore noli querere vxorem, in hoc loco primus imperantis est, secundus vero consulentis, in illo vero, vouete & reddite Deo: primus est consulentis, & secundus imperantis: Tandem imperatiuus de precandi vim habet, maxime si nominibus diuinis apponatur, quod in Psalmis saepe videmus, vt Miserere mei Deus secūdū magnam misericordiam tuam.

¶ Sanctificetur nomen tuum. Saepè in sacra scriptura res fieri dicuntur cū innotescunt, semper n. sanctū fuit nomen dñi. Sed tunc sanctum fieri dicitur, cū sanctū fieri innotescit, & sanctè à nobis colitur & prædicatur. Ad hūc modū loquitur Deus cum dicit. Sanctificabor in medio filiorum Israel, id est, sanctus habebor. Ad hūc modum ait Paulus. Cum reddiderit regnum Deo & patri, (id est, cum patrem regnare demonstrauerit) euacuabit omnem principatum & potestatem. manifestando vtique regnum patris, vt omnibus notum sit, nullum principum aut potestatum per se, habuisse aliquid principatus & potestatis, sed ab illo ex quo sunt omnia. Sic etiam loquitur ad Philippen. 2. Propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Et illud. Clarifica me pater, & clarifica nomen tuum. Et post resurrectionem ait. Data est mihi

omnis potestas in caelo & in terra. Infr. vlt. Nam quamuis ante resurrectionem innotuerat angelis, post eam innotuit hominibus. Ad Romanos. fit Deus verax, id est manifestetur verax & omnis homo mendax. Ad Hebraeos. 1. tato melior angelis effectus id est demonstratus. ¶ Fiat voluntas tua sicut in caelo & in terra. Terra (vt Cyprianus docet) accipitur pro populo, qui terrena huius mundi bona diligens: hunc mundum habitationem ac patriam, & sine sibi constituit, quemadmodum enim adimpletur voluntas tua in populo caelesti, ita etiam adimpletur in populo huius mundi terreno. ¶ Panem nostrum. Noster, tam dicitur de re propria quam de illa quæ nobis obuenit ex liberalitate alterius. Ecce panem nostrum dicimus, & tamen vt detur oramus Dei, ergo est ex munere, & noster fit per acceptionem. Sic iustitia nostra dicitur, non quæ ex nostro, nostra est, sed quæ diuina largitate fit nostra. ¶ Panem nostrum, quotidianum. Vel substantialem, id est, quo subsistatur. De pane spirituali intelligit. Neque enim in oratione tam caelesti: Christus de hoc loqueretur pane, quem à suis parentibus accipiunt & gentiles. q. d. quemadmodum patres terreni, respiciunt liberis suis panem quo corpus alatur, ita tu nobis prospice panem caelestem animi cibū, qui pater es caelestis & pater spirituum. ¶ Dimitte nobis debita nostra. Sum ex lutheranis Anabaptistæ, qui non putant illic ecclesiam habere partem, vbi non est solida vitæ puritas & integritas, cum Christus in hoc loco docens orare discipulos, qui ecclesiam nimirum partes erant, dicat. Cum oratis

P 2 dicite:

Ieiuna & vana & superflua & sine affectu oratio hic prohibetur. Deut. 34. Quare cū Deus sit vbi que dicitur peculiariter esse in caelo, hoc loco. Psa. 138. Hier. 23. Acto. 7.

Infr. vlt. Rom. 9. Hebr. 1. Cyprianus terra quid hoc locosignificat.

Noster, quomodo accipitur

Greg. 14. mo. c. 3.

De quo pane loquatur Christus.

Ecclesia non ex solis illis qui omne labent immanes constant.

anima est, vbi anima vitā significat.

¶ Considerate lilia campi, vel flores. Si ergo sanum agri quod hodie est. Sub in agro.

¶ Lilia agri. Non ociose addit, agri, quod hortensia non nihil debere videri poterant curæ humanæ, quemadmodum ante dixerat volucres cœli, vt distingueret ab altilibus.

Regula.

¶ Nolite ergo solliciti esse de crastino. Cras & crastinus, pro futuro tempore sumitur in scriptura. Sic Jacob. Respondebit mihi cras iustitia mea. Et Samuel ad Saulem: Cras eris mecum. Et dominus in oratione dominica, in euangelio, secundum Hebræos. Panem nostrum crastinū, da nobis hodie, id est, panem nostrum futurum da nobis hodie. Sic in hoc loco. Non sitis solliciti de crastino, id est de futuris, ne sitis nimis anxij & solliciti.

Gene. 30. 1. Re. 28.

¶ Nam crastinus dies sollicitus erit sibi ipsi. Vel sollicitus erit de suis rebus.

Malum & malitia pœna & afflictione sumitur, in sacra scriptura. Amos. 3. Esa. 40. a

¶ Sufficit diei malitia sua. Vel sufficit sua diei afflictio, id est labor quotidianus, non est augendus cura futuri. Malum & malitia, pro pœna & afflictione sumitur interdum in scriptura, vt est illud. Non est malum in ciuitate, quod non fecerit dominus, & in hoc loco. Sufficit diei malitia sua, & Esaias. Completa est malitia eius, dimissa est iniquitas illius, id est cōpleta est pœna & afflictio eius.

Cap. VI. Ad mores.

Sunt iusti in oculis hominum & sunt iusti in oculis Dei.

¶ Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus. Admonet locus iste esse, iustos in oculis vulgi, de quibus Christus hic ait recepisse mercedem suam alios

verò in oculis domini; qui miserabiles & cœci prædicantur: quare illi tolli verè iusti dicendi sunt, qui in oculis domini inuenti sunt iusti, qualis inuentus est Noe. De quo dicit dominus Gen. 7. c. Te vidi iustum coram me. Quamobrem dicebat Paulus 1. corint. 4. Mihi pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die, qui autem iudicat me dominus est qui vel neque falli, neque fallere potest.

Gen. 7.

1. cor. 4.

¶ Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Vult Christus dominus in hoc capite, vt bona opera nostra signemus sigillo intentionis in ipsum, ne ea amittamus, vult nobis merces nostras securas redere, ne post longā navigationē in ipsa mercatura spoliemur. Spoliabimur autē, si bona opera non propter Deum, sed ad humanā & inanem gloriam captandam faciamus in moralibus, finis, vt ait philosophi, habet eandem vim mouendi, quā habet principium in naturalibus. Cum autem charitas sit finis, vt ait Paul. ad Timo. ea nos debet mouere, cum autem charitas nos mouerit, dirigetur opera nostra in Deum, & tunc poterunt perfectā appellari. Perfectio bonorum operum in duabus rebus præcipue consistit, in directione ad vnū finem qui realiter sit bonus, & in electione medijs illi accommodatorū, & tunc ille finis est realiter bonus, quā est etiā principium. vis cognoscere, sit ne bonū opus perfectū, considera eius finē ad quē dirigitur: si ille fuerit etiā talis operis principium & prima causa, poteris quiescere, & tale opus bonū existimare. Ob eā causam asserunt mathematici, circulū esse per se figurā: quia principium & finis idē est in illo. Cū autē Deus sit principium &

Opera nostra propter Deum & non propter mundi gloriam sunt faciēda vt digna sint premio cœlesti.

1. Tim. 1.

prima

prima causa. apertè concluditur, tunc opera nostra esse perfectā, si eorum finis sit Deus, & ad illum fuerint directā, illique dedicata. Si Deum quaerimus medijs opporunitis, & conuenientibus, si denique sit finis ille, qui est etiam principium. Esse autem Deum principium & omnium rerum primam causam, asserit ipse, qui apud Ioannes de se loquens. Ego, inquit, principium qui & loquor vobis. Et idē Ioannes de Deo loquens, ita ait, omnia per ipsum facta sunt. Et Paulus ad Romanos 1. ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Nec solum Theologi, sed etiam Philosophi, radio naturali illuminati, Deum esse primā causam testantur, sed viri iusti opera sua in Deum dirigunt, eaque propter illum efficiunt. Pugnantes Iudæi cum Amalech, quandiu Moyse manus leuabat, victoriam consequentur; Cū autē eas remississet, victoriā amittebant: ita literæ diuinæ in Exo. affirmant, quid per manus non opera intelligimus: quæ cum leuamus & ad Deum dirigimus vincimus, & de hostibus nostris, diabolo, mundo, & carni, victoriā reportamus: si autem ea deprimimus in terram, laudem humanam captantes, & inanis gloriæ desiderio flagrant, ipsam laudem amittimus, & ab inimicis superamur. Nulla re clarius gloriā consequimur, quā gloriæ contemptu: Nam qui appetitu inanis gloriæ ducuntur, & hominū rumusculos intuentur, clarissimis signis ostendunt, ad Deum sua opera nō dirigere, nec veræ gloriæ amplitudinē cōtemplari. Quā Christus in suis actionibus oculos leuabat in cœlos, nos instruere volebat, vt in nostris actionibus intentionē leuaremus ad Deū, ad illūque mentis acie intendere-

Ioan. 8.

Ioan. 1.

Rom. 11.

Exo. 17. Figura.

Mat. 6.

mus. Quid. n. per oculū nisi intentio significatur? ita intelligitur quod Christus dicebat apud Mat. Si oculus tuus fuerit simplex, totū corpus tuū lucidū erit. Hinc effectū est: vt cum dicimus oculum dextrum, bonā intentionem significemus: quando sinistrū, malam: & vt qui sagittā emittit, vt scopū attingat claudit oculum sinistrū: appetit dextrum: sic nos in actionibus nostris si volumus verū scopū attingere, debemus intentionē sinistrā claudere, dextrā vero aperire: debemus inanē gloriā paripendere, Dei autē gloriā nostris actionibus quaerere, easque ipsi Deo dedicare, & quā diabolus intelligit quantū nobis pro sit bona intentio, summa diligentia conatur, eā a nobis auferre, id significat scriptura lib. 1. reg. dicens. conatū fuisse Naam, vt oculos dextros erueret habitatoribus Iabes Galaad. Naas, serpentē significat, quid per Naam, nisi diabolū serpentē antiquum: & quid per oculos dextros, nisi intentionē ad Christū directam intelligimus? Est igitur summa ope nitendum, vt in nostris actionibus inanem gloriam euitemus, instar illius de quo dicitur Neemia 4. vna manu sua faciebat opus, & altera tenebat gladiū. Nos itaque in virtutum actiones incumbamus toto pectore: gladiūque ad populi rumusculos ressecandos manu teneamus. Magnus Basilius ad hoc propositum, hac elegati similitudine utebatur. Faber Ferrarius quando aliquod opus conflat & cudit, debet memoria tenere illū a quo illud instrumentū ex pacto accepit, præscriptaque sibi ab illo formā & magnitudinē in animo versari, vt rectè opus efficiat, & iuxta eius voluntatē qui illud effici iussit, manū dirigere: alioqui si eius memoriā ex animo patiat excidere, aliud qui

Simile.

lib. 1. reg. Figura.

Neemi. 4.

Simile.

piam omnino, aut longe dissimile efficiet, ab eo quod facere debet. Eodem modo christianus dum virtutem exercet, debet ita Deum ante oculos mentis habere, ut nulla eius memoria deleat obliuio: debet omnes actiones suas ad Deum dirigere, & iuxta eius voluntatem qui eum recte operari iubet, manum mouere. Debet ipse in mente insidere Dei voluntas, ut illam intuens, in illaque defixus, omnem cogitationem ad eam implendam conferat, ut concitata multitudo gloriae contemnes, sit vera gloria cumulata; is egregie opus perficit, ac fiduamque illius memoriam conseruat, a quo id iussus est facere, vereque illud Dauidicum dicere poterit. Proinde dicitur in conspectu meo semper, quoniam a dextris est mihi ne commoueat. Hanc Basiliius. Hanc doctrinam voluit nobis Deus in Exodo significare, quoniam Moyse iussit, ut duo cherubim essent in propitiatorio vnde Deus ipse loquebatur, utrinque latus propitiatorialis expansis tangentes. Deus summe benefactor est, & nihilominus tectus, ut nos doceat benefacere, sed nolle ab hominibus videri & gloriam aucupari. Oportet igitur nos solum Dei gloriam in nostris actionibus querere, & quemadmodum Abraham, volucres super carnes immolatas descendentes abigebat: sic nos in ane laudem fugere, eaque a nostris operibus abigentes, penitus aspernari. Secutemur Pauli doctrinam dicentis. 1. Cor. c. 10. Siue manducatis, siue bibitis, siue quid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Nam si opes & thesauros actionum nostrarum ostentauerimus, sicut rex Ezechias viris Babylonis ostendit, amittemus eas, spoliabimur a Babylonijs, & direptioni nimisq; calamitati commitemur, ex quo efficietur, ut gloriam querentes simus omni gloria destituti, cum

ob culpam nostram opes Hierosolyma sint Babylone translata: opes Aegyptias ad terram promissionis asportare permillum erat, hebraeorumque gloriae tribuebatur, ut in Exodo litera diuinae testantur: & similiter Babylonia, ut ex c. 1. Esdrae. At non poterat absque eorum ignominia, opes Hierosolyma Babylonem transferri: Oratorum gentiliuim eloquentiam, & salutaria philosophorum praecpta, quae sunt mundi diuitiae & thesauri, possimus ad religionem pietatis plenissimam adducere: at ipsius religionis excellentes diuitias amittere, easque in confusione conuertere non poterimus, quin simus magna infamia notati.

¶ *Pater noster.* Genesi 16. dicitur, quod Agar sic nominauit Deum, Tu Deus qui vidisti me, sic eum nominat, cuius nomen absconditum est, & ineffabile. Mirabatur Dei dignationem quod se, & ancillam & peccatricem, & in deserto, respexerat: ab hoc beneficio eum cognominat, neque enim eum aliter nominare potest, sic & alias Deus nominatur, ab ijs, quae circa hominem agit. Sic David vocat eum virtutem & fortitudinem suam, refugium & protectorem, quia talem illum expertus fuerat. Sic Christus iubet in hoc loco, ut eum patrem nominemus, propterea quod paternam se erga nos exhibuit, & semper exhibet. Sic Agar eum a visione nominauit, propterea quod eam, & miseram & afflictam consolatus sit. Sic David. Tu laborem & dolorem consideras, tibi derelictus est pauper. Magni aestimanda sunt quae Deus nobiscum agit vere enim magna sunt. Vnde & David. Quid est homo, quia visitas eum? &c. Patrem & protectorem & consolatorem agit. Quare sine metu &

Exo. 11.
Figura.
Esdrae. 1.

Gene. 16

Deus nominatur
sortitur ab ijs
quae circa
hominem
agit.

Psal. 17.

Psa. 9.

Pi. 8.

dubitatione dicamus, Pater noster qui es in caelis &c.

¶ *Pater noster qui es in caelis.* Per caelos intelligere poteris, viros pios & iustos, qui ob excellentem charitatem & contemplationem, caelo comparantur ab origine & Diuo Gregorio, & merito quidem, cum adhuc in terra constituti, se ferunt in sublime, iamque in caelis, quodammodo habitent: ita enim ait Apostolus. Nostra enim conuersatio in caelis est. Quemadmodum enim rota (ut Diui Hilarij similitudine utar) licet in terra voluatur, magna tamen ex parte, dum steterit est a terra leuata, parua tamen pars in terra consistit, sic licet pars corporis sit ambulans in terra, anima tamen iusti, quae maior pars est hominis, conuersatur in caelis. Est igitur vir iustus sedes Dei, iuxta illud anima iusti, sedes sapientiae. Hanc sapientiam Christus est. Christus (inquit Paulus) factus est nobis sapientia a Deo. Cum autem sedes Dei sit caelum: ut ipse ait Esaias. Coelum mihi sedes est, & in hoc loco. Pater noster qui es in caelis. Apertè colligitur, iustum esse caelum. De quo ipse dominus ait: caelum mihi sedes est. & iustos esse caelos de quibus intelligit Christus quum ait. Pater noster qui es in caelis. At per terram, quae per Esaiam appellatur pedibus pedum suorum, peccator intelligitur, quem Deus, veluti pedibus conculcat, in quo sensu licebit explicare, quod statim sequitur in hac domini precatione. Fiat voluntas tua, sicut in caelo & in terra.

Per caelos
iusti per
terram peccatores
hoc loco
intelligi
merito
possunt.
Origenes
D. Greg.
Phili. 3.
Simile.
Hilarius.

Sap. 7.

2. cor. 2.

Esai. 66. a
Acto 7. f.

Esai. 66. a

Gene. 16

tenter fert sterilitatem, quemadmodum Genesi 30. de Rachel dicitur: ne quisquam asperum contra Deum loquitur. Non deplorat sterilitatem suam, nec alius inuidet fecunditatem pro magno quidem dono. Huius accipiet, verum quia Deus non dedit, iudicabat se indignam, bonique confulebat, quomodo cumque Deus sua promissionem adimpleret. Vere pius animus. Et hinc igitur nos dicamus, in omnibus diuina voluntati attemperare, ut vere possimus dicere, fiat voluntas tua. Vide etiam quae Ferus ait Genesi. 17.

¶ *Panem nostrum quotidianum.* Exodi 16. ait dominus. Egredietur populus & colligat per singulos dies &c. Dignum inquisitione est, cur Deus non dederit eis panem ad mentem, aut quemadmodum hebdomadam saltem seruare possent, sed ad singulos dies? Vult Deus, nos semper ab eius providentia pendere, quoniam nouit, nos non adiuuare eum, nisi indigemus. Quia in re melior est pauperum, quam diuitum, conditio. Sunt enim singulis diebus pauperum oculi ad Deum, ut eorum misereatur, & necessaria, saltem ad illum, tribuat diem. Ut etiam nullus transeat dies, quo Dei circa se non sentiatur beneficia, & ob id saltem sint semper memores Dei, & voluit (meo iudicio) nos docere, ut etiam si frumentum & alia ad vitam necessaria penes nos recondita habeamus, ita tamen grati simus, ac si singulis diebus ab eo recepissemus. Quamobrem hebraei arbitrantur, voluisse Deum terram septimo quoque anno quiescere, ut illam anxietate, quolibet septennio, diuites paterentur, quae pauperes, singulis diebus ac annis patiuntur: in qua sensum arbitror: cum in hac oratione docuisse:

Gen. 30.

Gen. 30.

Pi. 8. est
in omnia
bes diuina
ne voluntati
attemperare.

Luc. ait.
Exo. 16.

Vult deus
nos semper
ab eius
providentia
pendere.

Nota.

panem nostrum quotidianum, da nobis hodie, ac si diceret: Panem quem quotidie a te expectamus, da nobis hodie illum.

Gen. 18. Iusti & pij vt in omnibus, & ab omnia bussactus & gloriosus Deus habeatur, contēdūt.

¶ *Sanctificetur nomen tuum.* Gen. 18. ait Abraham domino. Nunquid perdes iustum cum impio? Quo verbo admonet Deum nominis & gloriae suae, quasi dicat, esto, sunt mali Sodomitae non dubium. tamen cum inter eos multi boni sint, iusti autem iudicis non minus sit eripere bonos, quam punire malos: Si igitur cum impijs etiam bonos perdidideris, peribit nomen tuum & gloria tua, omnes te imitem & immisericordem clamabūt, qui nec seruitoribus tuis parcās. Nullus iustitiam sequetur, si viderint nullum iustitiae praemium, si autem propter iustos, etiam impijs parcās, mirū in modum crescet gloria tua. Vides quid Abraham praetendat: Nempē gloriam nominis domini: atque hoc vno, vel maxime mouetur Deus. Hoc autem etiam Moses orauit: Obsecro (inquit) domine, ne dicant Aegyptij, calidē eduxit eos. Sic docuit hic Christus ante omnia orare vt sanctificetur nomen domini.

Exo. 3.

¶ *Cum autem ieiunatis nolite fieri sicut hypocritae tristes.* Merito Chryso. diffinit hypocrisim dicens. Est autem hypocrisis, subtile malum, secretum virus, venenum latens, virtutum fucus, tinea sanctitatis. Et iudicio meo, perniciosior est aperta iniquitate, quoniam in virtutis imagine delitescit, nam vt in magno mare perniciosiores sunt scopuli, qui breui operati aqua, tristem ac caecum & miserabilem, non obseruantibus inferunt interitum, quam rupes eminentes, quas nauis facile vitare possunt, sic hypocritae qui in animi latebris malitiam retinentes, spe-

D. Chry. Hypocrisis descriptio.

Hypocrisis peior est aperta iniquitate Sil.

ciem pietatis foris ostendunt, tetriciores sunt omnibus illis improbis, qui sunt ab omni virtutis simulatione alieni, quoniam horum pestem poteris facile fugere, illos autem virtutis personam induentes: nec cito cognosces, neque eorum dolum & perniciē quam moliuntur, facile declinabis. Vt enim argentum cum sit candidum, nigras tamen ducit lineas, sic homo hypocrita, cum religionis candorem foris ostendat, intus tamen niger est, sordidasque ieiuniorum suorum, ceterarumque actionum lineas ducit. lege in cap. 22. ibi quid me tentatis hypocritae?

Simile.

¶ *Cum ieiunatis &c.* Quatuor vitia legimus apud Ezechielē in causa fuisse vt Sodoma penitus deleteretur. Superbiam, abusus diuitiarum, gulam, & otium. Tribus ergo vitijs omisis, de gula, ac de eius opposita abstinentia, ac ieiunio impresentiarum agere opportunum esse iudicauit. Est ergo gula multorum vitiorum mater. De hebraeis vitulum aureum colentibus ait scriptura. Sedit populus manducare & bibere, & surrexerunt ludere, vbi ludere capitur pro adorare idolum. Ita interpretantur etiam nonnulli illud Genesis: vidit Sara Ismaelem ludetem cum Isaac. Hoc est adoratum idolum, illudque Isaac ostendentē, vt illud veneretur. In libro Deut. loquens Deus de hebraeis, ait: Cum comederint, & saturati crasisque fuerint, auertentur ad Deos alienos. Et per Oseam, saturati sunt & leuauerunt cor suum, & oblitii sunt mei. Vnde ait dominus apud Lucā vae vobis, qui saturati estis, quia esuriētis. Gula est lignorum strues, quibus inflammatur libido. eam ob causam ait in epistola ad furiā D. Hieronymus: non Ethnae ignes, nō vul-

Ezec. 16.

Gula multorum vitiorum mater. Exo. 32.

Gen. 11.

Deut. 31.

Osee. 13.

Luc. 6. d. Simile. D. Hiero.

Dan. 13. Figura.

cania tellus, non Vesuuus, & Olympus tantis ardoribus astant, vt iuueniles medulae vino plenae & dapibus inflammatae. Colens rex Babylonis belum idolum, quod viuum esse & comedere existimabat, cum eius sacerdotes omnia quae idolo apponerentur comederent, & regem deciperent, iussit escas poni in altari idoli. Sed Daniel accipiens cinerem, cribrauit per totum templum corā rege, qui ostio clauso & signato abiuit. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte, & omnia comederunt. Surrexit autem rex primo diluculo, & Daniel cū illo, & aperiens ostium, respiciens ad altare carniū & epularum exclamauit: Magnus es bele, existimauit enim idolum suum omnia deuorasse. at Daniel subridens orauit regem, vt videret pauimentū, & pedum vestigia in cinere expressa. Cum verō rex aspiceret ad cinerē pauimenti, statim ei fuerunt sacerdotū fraudes perspectae. Dum locum carniū & escarum intueretur, deceptus est: Cum verō cinerem contemplatus esset, intellexit veritatem. Si ad escas, ad gulam, ad ebrietatē respexerimus, si in his rebus voluptatem constituerimus, erimus absque dubio decepti. Et idolum colimus & in erroribus intolerandis versabimur. At si cinerē, si puluerem, in quem sumus conuertendi, animo contemplati fuerimus, reuocabimus ad veritatem rationem: & abstinentiae studentes, nostraeque fragilitatē cōtemplantes, dabimus operā vt carnē animo subijciamus, eumque nullis flagitijs deformemus. Ieiunium est eos, vbi anima acuitur, & perpolitur. Quemadmodum auceps in escario tendit rete ad aues capiendas, sic daemō, vt Euam caperet, in gula ei tetendit tentationem: &

Commen datur ieiunium. Simile.

Gen. 3.

in ea volebat etiam Christum irretire, cum illi dixit: Si filius Dei es, dic vt lapides hi panes fiant. Daemō qui Euam decepit, qui filium Dei etiam decipere conabatur, qui multos ad gulam incitauit, his nostris temporibus persuasit Luthero, eiusque sectatoribus, vt ieiunia ab Apostolis instituta, & ab ipsis vsque ad nostra tempora semper ab ecclesia catholica approbata & obseruata, contemnerent & eijcerēt, & eorum loco colerent voracitatem, intemperantiam, & gulam. D. Hiero. in episto. ad Lætā de institutione filiae, & lib. 2. aduersus Iovinianum, & in Esaiam c. 58. miris laudibus extollit ieiunium quadragesimale, & asserit esse ab Apostolis constitutum. Ieiunauit Christus 40. diebus, & 40. noctibus, & eam ob causam Apostoli quadragesimale ieiunium constituerunt. Dixit enim idem dominus: qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Vnde Hieron. ad marcellam aduersus montanum ait: Nos quadragesimam secundum traditionem Apostolorum ieiunamus. Id quod vniuersa tenet ecclesia, & semper tenuit, quod neque est in sacra scriptura constitutum, nec cōciliis, neque decretis summorum pontificum, recte ab Apostolis traditum esse creditur. Cum enim consuetudinem videamus in tota ecclesia obseruatam, cuius origo est adeo antiqua, vt nullum demus concilium, ante quod iam nō esset, nullum decretum patrum, quod ipsa non praecedat, nullum doctorem ecclesiasticum, ad quē possit referri, cum ante ipsum fuerit, & ad Apostolorum vsque tempora retrahatur, est absque dubio ab ipsis Apostolis profecta. Huiusmodi est consuetudo ieiunandi, quae fuit ab

Supra 4.6

D. Hiero.

Ieiunium 40. ab apostolis constitutum.

D. Hiero.

Apostolis constituta. Huius mentio-
nem facit Augustinus ad Casulanum
epist. 86. & ad Ianuarium epist. 118.
& 149. Ambrosio. 25. & 33. Chryso.
ad populum Antioche. hom. 3. & 17.
Basiliius in concione de ieiunio, & in
ca. quam habuit in ebriosos. Origen.
hom. 10. in Leui. Irenaeus apud Euse-
bium, c. 27. lib. 5. Ecclesi. histo. & lib.
1. c. 1. suorum operum. Theophilo-
phorus Papa vicinus temporibus Apo-
stolorum in epist. ad viuersos. Ignatius
epistol. 4. ad Philip. Theophilus Ale-
xandrinus lib. patriarch. 1. & 5. Epiph.
hæresi 80. Leo Papa in concione de
pentecoste. que incipit, plenissime.
Sozomenus histo. tripart. 4. Max-
imus episcopus, & multi alij, quos lon-
gum esset recensere. Habemus etiam
canonem Apostolorum, 68. Probatur
etiam Trulla synodo, canone 9. &
20. In conc. Niceno, cap. 5. expressa sit
mentio ieiunij: 40. tanquam se in ec-
clesia consuetissima. Et refertur caput
illud. 8. d. c. habeatur. Concilium etiã
Agathense, Aurelianense, & Laodicense,
ieiunij meminerunt, illudque laudi-
bus extulerunt. Nullus est catholicus
doctor, siue recens, siue antiquus, qui
ieiunij mentionem faciens, illud non
laudat, qui non dicat, sanctam esse Dei
legem de ieiunio. Solum hæretici il-
lud damnant & irrident, quibus nihil
est magis in optatis quam se in epu-
las in gurgitare, & Epicureum dogma
contra Christi doctrinam sequi, & ge-
tium cæcarum bacchanalia restituere.
In euangelio aiebat Christus Deus
noster: venient dies, cum auferetur ab
eis sponus & tunc ieiunabunt. Illud
opere impleuerunt Apostoli: nam vt
ait in Act. 13. Tu ministrantibus illis
domino, & ieiunantibus, dixit illis spi-
ritus sanctus: segregate mihi &c. Et

rursus: Cum constituisent illi super
singulas ecclesias, presbyteros, & ora-
sent quia ieiunationibus, commenda-
uerunt eos domino. In epist. 1. ad Co.
ait ita D. Paulus In omnibus exhibea-
mus nos sicut Dei ministros in mul-
ta patientia, in laboribus, in vigilijs,
in ieiunijs. Ipsemet dominus ita in
hoc loco ait cum ieiunatis nolite fieri
sicut hypocrita tristes &c. Tu autem
cum ieiunas unge caput tuum & fa-
ciem tuam laua, ne videaris ab homi-
nibus ieiunans, sed patri tuo qui est in
abscondito: & pater tuus, qui videt in
abscondito reddet tibi. Si pater coele-
stis reddet mercedem ieiunanti, ergo
ieiunium meritorium est. Christus
ait ieiunium esse bonum & merito-
rium, D. Paulus, vt exhibeamus nos
Dei ministros, in ieiunijs; Apostoli
ieiunauerunt, & legem de ieiunio ob-
seruando tulerunt. Concilia hoc affir-
mant, omnes sancti patres hoc affir-
mant, tota ecclesia catholica hoc præ-
cipit & seruat: lutherani illud execran-
tur. Cui credemus Christo, an luther-
o? Apostolis, an hæreticis? ecclesie
Christi, an synagoge diaboli? Chri-
stum sequentibus an epicurum imita-
tibus? Miror absque dubio hæretico-
rum nostri temporis cecitatem, im-
pudentiam, & intemperantiam, qui
vt se totos tradat comestationibus &
ebrietatibus, conantur auferre ab ec-
clesia id, quod in ea non solum catho-
lici, sed etiam ethnici admirantur, &
summis laudibus extollunt. Ieiunium
enim & ciborum abstinentiam, etiam
gentes à fide alienatæ laudarunt. Liu.
lib. 35. ita ait: prodigiorum causa libros
sibyllinos ex senatus consulto decem
viri cum adissent, renunciarunt ieiu-
nium instituendum cereri esse. Et
Ouidius in fastis ait: Numam Pompei-
lium,

Seneca. lium; quando orationem habuit pro-
frugibus, carniū Esu abstinuiffe. Se-
neca epist. 61. Ventri, inquit, obedien-
tes brutorum animalium loco nume-
remus, non hominum. Est præclara
Plato. epistola Platonis ad Dionis propin-
quos, in qua scriptum est his ferè ver-
bis: nullo modo placuit bis in die sa-
Ion. 3. turum fieri. Niniuita in cala-
mitatibus constituti, ad ieiunium co-
fugerunt, quo Dei iram aduersus se ip-
Ezec. 16. sos placarunt. Contra verò gula causa
fuit excidij Sodomorum vt asserit Eze-
chiel his verbis. Ecce hæc fuit iniqui-
tas Sodome sororis tuæ, superbia, sa-
turitas panis, & abundantia, & otium
ipsius, & abstuli eos, sicut vidisti. Ne
ergo nobis idem contingat coercea-
mus carnem ieiunijs & abstinentia:
Gal. 5. atque iuxta Pauli sententiam, cum vi-
tijs & concupiscentijs crucifigamus.
Simile. Vt enim equo ferocienti & fessori mi-
nime obtemperanti pabulum subdu-
citur, & pro hordeo tribuitur ei pa-
lea, sic carni nostræ spiritui aduersatri-
ci, & ob dapes, & delicias, & epularum
varietates ratione rebellatrici subdu-
cenda est escarum copia, & cibus so-
brius suppeditandus: vt sedata & casti-
gata: animo fessori suo libenter obe-
diat. Audi D. Paulum dicentem: Cas-
tigo corpus meum & in seruitutem
redigo, ne cum alijs prædicauerim, ip-
se reprobus efficiar. Domato corpo-
re & in seruitutem redacto, liberius in-
surgit spiritus ad obsequium Dei, ad
diuina mysteria contemplanda. Nam
vt ait idem Apostolus licet is, qui for-
is est noster homo corrumpatur, ta-
men is, qui intus est renouatur de die
in diem. Vt inimici in obsidione se
dedunt hostibus, si illis alimenta au-
ferantur, ita caro & sensualitas hostes
animæ, ablatis epulis se tradunt ipsi-

animæ, & ieiunio inutilia desideria
coercentur. His causis adducta san-
cta mater ecclesia Romana catholica
ieiunia instituit à tempore Apostolo-
rum non sine exemplo Iesu Christi
seruatoris nostri, qui in deserto qua-
draginta diebus ieiunauit. Cum autè
ipse dicat: si quis vult venire post me
abneget semetipsum, & tollat crucem
suam, & sequatur. Oportet nos ieiu-
nare, vt illum sequamur. Si commer-
tui sumus, inquit Apo. in 2. ad Tim.
conuiuemus: si sustinebimus, coregna-
bimus, & in 2. ad Cor. sicut socij pas-
sionum estis, sic eritis & consolatio-
nis. Et ad Ro. si filij, & hæredes, hæ-
redes quidem Dei, cohæredes autè Chri-
sti: si tamen compatimur, vt & coglo-
rificemur. Nonne aspicias aperte opus
esse compati cum Christo, vt cum illo
glorificemur? Id intelligens Chryso.
ait: Si vis regnare cum Christo, patia-
ris cum Christo. Nostra in hac vita
beatitudo in Christi imitatione con-
sistit. Sed cum imitamur eos, qui Chri-
stum imitati sunt, Christum ipsum
imitamur. Eam ob causam aiebat.
D. Paulus in 1. ad Cor. Imitatores mei
estote, sicut ego Christi. Sed diabolus
qui Christum tentauit, vt frangeret
ieiunium, & comederet, videns nihil
aduersus Christum profecisse, se ad
eius membra conuertit, christianis sua
dens, vt ieiunio repudiato, sepulis se
dedant, & corporis voluptatibus. Et
his suggestionibus & insidijs magnâ
hominum multitudinem hac nostra
æate decepit, & animo superauit, qui
contempto ieiunio, defecerunt à fide
seque ad lutheranos contulerunt, qui à
diabolo possessi ieiunia irrident, vt
diximus, alimentorum abstinentiam
substant, seseque totos in turpes
voluptates ingurgitant. Tandem se-
quun-

Inf 9.
Luc. 5.

Act. 13.

D. Aug.

D. Ambr.
D. Chry.
D. Bas.

Orige.
Irenæus.

Theof.
phorus.

Ignatius.
Theophi.

Epiph.
Leo.

Sozome.
Maxim.

1. cor. 9. d

1. cor. 4.

1. cor. 4.

1. cor. 4.

1. cor. 4.

1. cor. 4.

Seneca.

Plato.

Ion. 3.

Ezec. 16.

Gal. 5.

Simile.

1. cor. 9. d

1. cor. 4.

1. cor. 4.

1. cor. 4.

Supra 4.

1. Tim. 2.

2. cor. 1.

Ro. 8.

D. Chry.

1. cor. 4. d

quuntur magistrum suum Itherum hominem deditum ventri, libidinū facibus in censum, qui nocte quadam ob nimiam comestationem & ebrietatem fuit morte subita correptus, & a dæmone suffocatus. Ieiunium vituperant quod Christus obseruauit, & miris laudibus extulit. Tanta est ieiunij vis, vt interrogantibus discipulis quare non potuissent dæmonium quodam eijcere, responderit Iesus, vt asserit D. Marcus: hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione & ieiunio. Sed quoniam ieiunium eijcit dæmonium: præcipit ipsum dæmoniū Itheranis ieiunij penitus repudiare. Neque solum Christus ieiunauit, & ieiunium laudauit, sed etiam voluit eius in hoc euangelio modum docere, ne res tam eximia ob inanem gloriam amitteretur: vt statim docebitur. Per Ioelē ita ait Deus: conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu. In lib. Tobie sunt hæc verba literis consignata: bona est oratio cum ieiunio, & elemosyna, magis quam thesauros auri recondere. In libr. Iudith: scitote quoniam exaudiet dominus preces vestras: si manentes permaneritis in ieiunijs. Diuinus psaltes cecinit: genua mea infirmata sunt a ieiunio, & caro mea immutata est propter oleum. Et alibi, humiliabam in ieiunio animā meā. Et iterū: operui in ieiunio animā meā. Eldr. li. 1. prædicauit ieiunij iuxta fluuium Ahaua, vt affligeremur corā dño Deo nostro. Moyses ieiunauit 40. dies, similiter & Helias quā ob causam ait D. Hier. eos apparuisse in monte cum Christo transfigurato, qui quadraginta dies ieiunauerat. Sed nō opus est in re tam certa multis immorari valeant hæretici qui proprio iu-

dicio subuersi sunt. Nos verò fideles Christum sequamur, Christum imitemur, doctrinam sanctam ac salubrem amplexemur: carnemq; nostrā ieiunijs & abstinentia spiritui subiiciamus. Carnem nostram diuini amoris igne comburamus, & totam Deo immolemus. Si enim eam effrānatā, sibi que præfidentem exultare & nutrire reliquerimus, abijciet moderationem & continentiam, & animum perturbabit, & ad perniciem sempiternam adducet. Hæc est Eua nos ad pomum prohibitum inuitans. Hæc est Aegyptia Putipharis vxor Iosephum ad falsas voluptates volens allucere. Hæc est Iael Sisaram ficto amore seducens, sed vere occidens. Hæc est Dalila, quæ Samsonem in sinum suū blandè excepit, eique capillos amputauit, tradiditque philistæis hostibus suis, qui illum oculis priuarunt, & ad ignominiam traduxerunt. Hæc est puella saltatrix, quæ Io. caput petiuit: Hæc est ancilla ostiaria, ad cuius vocē Christum regamus. Eam debemus coercere & castigare iuxta id, quod ait Apostolus in 1. ad corint. Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. Et ad Rom. Obsecro vos fratres per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequiū vestrum. Hostia occidebatur & Apostolus monet vt carnē mortificemus, vt sit hostia viuens, vt sit victima viuā. Si victima est, occisa est: Si occisa, quomodo viuā? qui fieri pōt vt mortua & viuā eodem tempore sit? vult significare Apostolus, ita nos debere carnem mortificare vt sit mortua peccato viuā autem gratiæ, mortua concupiscentiæ viuā verò virtuti. Imo viuā esse non poterit nisi hoc modo fuerit

Ieiunij vis maxima Mar. 9.

Figura.

Ioelie 1.

Tob. 12.

Iudi. 4.

Psal. 108.

Psa. 34.

Psa. 63.

1. Eld. 8.

Gen. 3.

Figura.

Gene. 39.

Iud. 4.

Iud. 16.

Mar. 6.

Io. 13.

1. cor. 9.

Rom. 12.

Explicatur locus Pauli.

Rom. 8. rit mortua: ait enim Apосто. Si secū- dum carnem vixeritis, moriemini: sin autem spiritu facta carnis mortifi caueritis, viuetis. Viuere secun- dū car- nem est eius imperio subesse, eius legi- bus obtemperare, eius desiderijs ducti. Ro. 13. Ideo ait postea in eadem epistola Apo- stolus: Curam carnis ne feceritis in desiderijs. Et ad colossen. mortificate membra vestra, quæ sunt super terrā. Colo. 3. Et ad Galat. qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cū vitijs, & concupiscentijs.

¶ Nolite fieri sicut hypocrita tristes, ex- terminant enim facies suas vt appareant ha- minibus ieiunantes: amen dico vobis receperunt mercedem suam. Iam hic modum ieiunandi præscribit dominus vt ieiunium meritorium sit, & imprimis docet vt quotiescunque nos pietas hor- tata fuerit ad ieiunandum, non velimus imitari quosdam non ieiunato- res, sed ieiunij simulatores, frontis tri- stitia ieiunij personam præ se feren- tes, cū re ipsa non hoc agant, ob quo ieiunium debet adhiberi, nimirū vel ob placandum Deum, vel ob corpo- ris castigationem, quo liberior sit ani- mus iacris rebus vacaturus: sed hoc fuculo laudem inanē captant apud ho- mines, quibus Deo contempto fabu- lam hanc agunt. In hoc enim a l pal- lorem & tristitiam, obnubilant facies suas, quo vel ipso corporis habitu cō- spicuum sit omnibus eos ieiunare. Et quem admodum nauæ qui ventorū cursu feruntur, existētes in portu nō soluunt absque venti prosperitate ad voluntatem flantis, & sepe longi tem- poris interuallo expectant ventum, aliās non nauigari, sic huiusmodi hypocritæ in suis ieiunijs caterisque actionibus populi plausum quærunt hominumque rumusculos & inanē

Simile.

faurem aucupantur, alioquin nulli bono studio operam daturi. Hi non rectè facta, sed rectè factorū præmia sequuntur, Deumque minimè intue- tur. Hos nullo modo imitari debe- mus vt in hoc loco admonet Christus: sed imitemur regem Dauidem dicen- tem: prouidebam dominum in con- Psal. 15. spectu meo semper, quoniam a dex- tris est mihi ne cō mouear: ac si dice- ret: Deus mihi semper ante oculos obuertatur: nihil cogito, aut loquor, aut efficio, quin illud ad eum dirigā, illum quo a desse cogitem. Et merito quidem, nam ille mihi animi fortitu- dinem & constantiam tribuit, ne vlli æuminarum oneri succumbam. In 1. cor. 10. episto. 1. ad cor. ait D. Paul. siue man- ducatis, siue bibitis, siue quod aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite. Vt nemus umbriferum, prima fron- te amœnum tāta oblectatione pascit oculus virentium plantarum varia- te & densitate, vt videatur voluptatis causa comparatum, cum intus sit ple- num serpentibus venenosis, lupis ra- pacibus alijsque feris nociuis & im- manibus, sic hypocrita, cum foris san- ctus appareat, omnibusque virtutum ornamentis excultus oblectat oculos videntiū: at intus latet superbia, auaritia, inuidia, cæteraque scelera in do- mitarum ferarum more, in cordis syl- ua passim vagantia. Et vt ego existimo illi sunt teterrimi iudicandi, qui cum maximè fallunt, tunc id agunt, vt vir- tute præditi esse videantur. Illud ta- men velim tibi persuadeas, me inanē gloriam vituperare, non eam, quæ so- lida est, & virtutum cōsecatrix, quæ altis radicibus innititur quæ est hone- statis præmium & virtutis splendor. Hæc gloria est inanis gloriæ contem- ptrix, ambitionis expultrix, non po- pula-

Psal. 15.

1. cor. 10.

Simile.

Inanis glo- ria vitupa- randa est, non tamē ea quæ ex virtute or- ritur, quæ Dei glo- ria delecta- tur ad quā refertur.

pularem auram affectat. nō ambit præfecturas, sed Dei gloria delectatur, ad quam absque dubio refertur. Qui viris magnanimis, sapientia atque virtute illustribus, qui se ad literarum studia excolenda, vel ad rempublicam pace aut bello administrandam contulere, hanc veram solidamque gloriam prohibere voluerit, is mihi videtur nautis præcipere, vt onerariâ nauim vi remorum dumtaxat impellant, & in mari nauigent absque velis & ventis. Præceptum quidem asperum & difficile. Possumus igitur veram gloriam ad Dei gloriam relata appetere, ad quem pennas & alas nostras, extendere & dirigere debemus. At hypocritis omnem detestemur quæ pessima est, comparat dominus apud Ezechiel hypocrisis vulpibus dicens: quasi vulpes in deserto propheta tui Israel erant. Appellat eos fallaces, omnia mendacijs ac fraudibus & simulationibus peruertentes. Vt vulpes infidiantur auibus domesticis, sic illi familiares suos decipere conabantur. Quidam hunc locum vertunt, quasi vulpes in macerijs. Latent enim vulpes in vinearum macerijs, vt in sparato prodeuntes eas vastent. Eodem modo hypocrisis malitiam suam sub virtutis tegumento operiunt, vt cum vires. Et tempus habuerint, incautis alijs inferant detrimentum. Vipera quamuis pestilens, dum tamen frigore torpet, tutè tractatur, non quod desit venenum, sed quod illud nō possit exercere. Sic hypocrisis perniciosiss ad impiâ facinora sua executioni mandanda tempus desit aliquando & potestas, non voluntas, quæ in dies crescit. Ideo danda opera est, vt statim in principio capiantur, ne eorum flagitia in immensum augeantur. Id quip-

Hypocrisis ois detestanda nobis est. Ezech. 13. Similia.

Simile.

pe est, quod ait sponsus in cano. Capiete nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas. viro sapienti vita sua vinea est, plena vitibus virtutum, & botris bonarum actionum: vinea impij tota spinis syluescit. Pessima vulpes hypocrita est, & blandus adulator. Dabit autem vir iustus operam, vt illos Deo capiat monitis salutaribus, precibus feruentibus, beneficijs præstantibus, ne spirituales vineæ, cultæ & fructiferae deuastrætur. Vt pellis vulpis in pretio est, caro autem nihil valet, sic exteriora hypocrisis magnæ estimantur, interiora autem nihil penduntur. Volens carbo prudens homo Syllam crudelem & fallacem vocare, aiebat, vt refert plutarchus, eum leonem esse & vulpem. Et lysander addendam esse dicebat vulpinam pellem, si leonina non satis esset, hoc est, addendam esse calliditatem & fraudem quando vires deessent. Itaq; omnes veteres per vulpen intelligebant hominè vafrum, & verisipellem, & dolos sub virtutum tegumento conflantem, & vno verbo comprehendam, hypocritam. vnde fluxit vetus prouerbiū vulpes annoia haud capitur laqueo. Explicans diuus cyrillus locum illū euāgelij: vulpes foueas habât & volucres cœli nidus, filius autè hominis nō habet, vbi caput suum reclinet: quæ verba Deus dixit cuidâ dicenti velle eum sequi intelligitur per vulpem hypocritam, per auem iactantiam. Ac si diceret Christus: cum vulpes & volatilia in corde tuo habeant mansionem: qui fieri potest, vt in te Christus requiescat? Non eum sequitur hypocrita, neque arrogans. Hypocrita est pomum foris pulchrū, intus verò corruptum, & totum labefactatum. Arrogans est populus arbor procera, quæ fertur

Can. 2. Explicatur locus.

Simil.

D. cyrill. Luc. 9.

Simile.

fertur in sublime, sed nullum fructū producit. Cū Herodes vellet per se ipsum scelus Christum occidere, & flagitium hoc virtutis specie occultaret dixit Christus illis, qui hoc ad illū referrebant. Ite, & dicite vulpi illi &c. Et discipulis iuis: attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces: a fructibus eorum cognoscetis eos. De ijs, ait Apostolus in epistola. 2. ad Timot. speciem pietatis habentes, vt in 2. ad cor. Sathanas transfiguratus in angelum lucis: non ergo est mirum si ministri eius transfigurentur velut ministri iustitiæ, quorum finis erit secundum opera eorum. Iob spes, inquit, hypocrita peribit: nō ei placebit recordia sua, & sicut tela aranearum fiducia eius. Et rursum gaudium hypocrisis ad instar puncti. Et psalmographus: molliti sunt sermones eius super oleum, ipsi autem sunt iacula. Eam ob causam magnopere euitandi. Vnde aiebat Christus: attendite a fermento pharisæorum, in quo est hypocrisis. Pythagoras nō ob aliam causam aiebat, nō esse eam gustanda, quibus nigra erat cauda, nisi vt nos doceret esse hypocritarum insidias declinandas. Et si enim candorem & animi puritatem prima facie habere videantur, cauda tamen & finis tetrastichus est, & propositum deprauatū. Dulces sunt verbis, sed ita dediti vitijs, vt cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio. Infelices homines, furijs deprauata conscientie cruciati: induit personam sanctorum, intus autè alit alta mente dolos, quibus ipsi torquentur. At magna voluptas est æqualem ac parem verbis & ceremonijs vitam agere, atq; ita viuere, vt omnis oratio

Luc. 13. Iabr. 7. c.

2. Tim. 3.

2. cor. 11.

Iob 13.

Iob 20. Ps. 54.

Luc. 18. Pythagoras.

in verbis consonet, & exteriora cum interioribus cohercant. Quia vitam degunt cum quibus possunt comparari, non autem cum vulpibus quemadmodum hypocrita de quibus aiebat vt sursum diximus Ezechiel quasi vulpes in desertis. De eadem hypocrisis loquebatur dominus apud eundem vatem c. 22. cum dicebat omnes isti, as, & stannum, & ferrum, & plumbum in medio fornacis: as, proprie species est metalli rubro colore, similitudinem quandam habentis auri: cum aurum non sit. Stannum etiam argenti imitatur, cum nihil minus sit quam argentum. Tunc tetiores sunt, quum te candidiores ostendere nituntur. Totius enim improbitatis nulla perniciosior est, quam eorū, qui cum maxime fallunt: tunc id agunt vt viri virtute præditi esse videantur. Et quamuis cum laudantur ab hominibus, exultent: eorum tamen voluptas fluit statim, & evanescit. Id intelliges Sophar, dicebat apud Iob:laus impiorum brevis est, & gaudium hypocrisis instar puncti. Et Salomon in ecclesiaste: vidi impios sepultos, quietiam cum adhuc viuerent, & in loco sancto erant, & laudabantur in ciuitate quasi iustorum operum. Sed & hoc vanitas est. Et quemadmodum qui ficto boue perdices aucupatur, non est ille bos, sed sub specie illius simplicis animalis auibus illis infidiatur, vt eas capiat, & occidat, sic qui ficta virtute flagitia tegit gloriam quærens humanam, non est ille iustus, sed sub specie iustitiæ alijs perniciem machinatur, vt eorum diuitias possideat, & nominis celebritatem consequatur. Et quauis ex hypocrisis nonnulli opes suas relinquunt eas in pauperes conferendo, hoc tamen efficiunt, vt alias multo

Ezech. 22.

Iob 20.

Eccle. 8.

Simile.

to

Simile.

to ampliores obtineant. Ut enim factu accipitur, velocissimus arripere cupiens ardorem alicuius volantem, de qua ait latinus poeta: atque altam supra volat ardea nubem, non statim cum primam eam videt, ad eam recto tendit volatu, sed potius primo cursu & an fractu videtur eam relinquere; & contemere, & ab ea fugere, & separari; at secundo volatu, aut tertio, ad eam admirabili tendit impetu & incredibili velocitate, ut illam vnguib; rapiat in aenis altitudine, sic hypocrita primo an fractu videntur aliqui mundos & dignitates relinquere, & aspernari, sed hoc fingunt, ut eas altiores accipiantur, cum illustriore nominis amplitudine, & celsitate. Secundo. n. aut tertio volatu mira celeritate & industria eas arripere conantur. Nihil est illis magis cordi, nihil magis in optatis, quam ea consequi quae despiciere videntur, id quod in nonnullis conspeximus, qui ad ea, quae continere fingebant, cum cupiditate incitati rapiabantur. Sed quoniam ea, cum flagitio si essent, consequi non possent, flagitia sua charitatis colore ornabant, & auro vanitatis & malitiae auro charitatis & virtutis cooperiebant. Est. n. charitas aurum ignitum. De quo ait Deus in Ioan. Apocal. Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum. Hypocrita est falsum numisma aeneum, sed deauratum, virtutem fingens, cum sit vitio imbutus. Omnis homo numisma est, in quo est imago Dei. Sed ut ait D. Hiero. & si ad imaginem & similitudinem Dei conditi sumus, ex vitio tamen nostro, personas nobis plurimas induimus. Adami peccatum, ut ait Epiphanius, imaginem Dei non perdidit, sed contaminavit. Tetri & scelerati homines Dei imaginem sceleribus suis quantum in se est, polluunt,

Apo. 3.

Simile.

D. Hiero.

Epiph.

& contaminant: & ut ait in lamentis suis Hiero. Denigrata est super carbones facies eorum. Nihilominus tamen numus Dei sunt, eius imagine insigniti, quare reddendi sunt Deo, quem admodum numus Caesaris Caesari. Quare Christus numum suum, quare Caesar suum. Ille. n. ait, reddite quae sunt Caesaris Caesari, & quae sunt Dei Deo. At vult ut numus iustus sit ex auro aut argento, non autem ex aere & stanno. Cupit virtutem solidam & expressam, non fictam & adulterinam: eos diligit qui pietatem & iustitiam diligunt & colunt, non qui harum rerum umbris solum utuntur. Hi sunt de quibus ait scriptura: vae duplici corde & labijs sceleratis, & manibus malefactoribus: & peccatori terram ingredienti duabus vijs. Duabus vijs terram ingreditur hypocrita, cum aliud recedit in animo, aliud factis ostendit: aliud eloquitur, aliud agit. De eo dicitur in Deut. non indueris vestimento quod ex lana linoque contextum est. Ac si dicat, quod subtilitatem malitiae lino designat: cooperit, & simplicitatem innocentiae lana significata exterius fingit. Quomodo fecit Herodes, qui magis orientalibus devotionem in Christum exterius demonstrabat, sed gladium acies, nefariam cordis immanitatem colore virtutis depingebat, huiusmodi erant habitatores hierosolymae regnante Sedechia, qui Dei lege gloriabantur, sed eam servare nolebant. Vera virtus est aequalis ac pariter verbis vitam agere, atque ita vivere, ut verba consonent factis. Sunt qui, cum iustitiam oppugnant, verbis consequi volunt, ut iusti esse videantur. Ut. c. grachus cum largitiones maximas fecisset, & effudisset ararium, verbis defendebat ararium. Eodem modo Hebraei illi vocibus protegunt virtutem, factis vero eam de medio tollere nitentur.

Thre. 4.

Luc. 10.6

Eccle. 2.

Deut. 2.27

Figura.

Mat. 2.

C. Grac. 7

cos

eos apud Ezech. loco superius adducto non aurum & argentum, sed aes, & ferrum appellat. Vocat eos etiam ferrum ob cordis duritiam & contumaciam, & ob nimiam scelerum ferruginem; plumbum ob effrenatam libidinem, quoniam metallum hoc ad ignis calorem confestim liquefit, & ob graue: peccatorum pondus, Relinquamus ergo hypocritas istos virtutem fingentes & nihil ab eis magis alienum quam virtus ipsa. Veneno enim plenum est cor eorum. Ut. n. in pharma copula officina & miropolio inter alia vasa sunt nonnulla ornata literis me dicametaliquod salutare illic inclusum significatibus cum tamen nihil praeter toxicum contineat, & remedium aduersus venenum praesententia, sunt plena veneno, sic hypocritae fingunt se virtute praeditos, & sapientia ornatos, cum sint nefarijs sceleribus imbuti, & pestilentibus haeresibus contaminati, & omni vera sapientia destituti. Et ut verbis utar diuini Pauli, repleti sunt omni iniquitate malitia, fornicationi, auaritia, nequitia, inuidia, homicidio, contentione, & dolo. Itaque aut non docent virtutes sed vitia, aut si virtutes docent nihil hoc prodest illis, cum id quod verbis docent operibus destruant. Ut saltandi magister non poterit commode discipulos suos verbis instruere, nisi ipse ludum saltatorium ingrediatur, & saliat ac tripudiet: sic qui se magistros venditant virtutum, debent eas exercere & operibus instruere, eaque actis efficere, quae verbis alios docent. Exeant ad circum, exercent tripudium virtutum, & ita plus operibus proficient vno die, quam verbis multis annis, si facta discrepant a verbis. Oleum perdunt & operam plerumque, qui honestatem in ore continent dum taxant, in corde vero, & manibus

Simile.

Rom. 1.

Simile.

impia flagitia. Sed de hoc alias diximus. Ut os plenum medulla est utilis escula, & optimum alimentum at absque medulla cibis est canis, sic ceremoniae exteriores sic abstinentia & eleemosynae cum animi virtute coniunctae, & species honestatis refertae medulla & substantia religionis, epulae sunt excellentes & salutare: at exteriorum apparatus absque virtute cibis est daemonis, qui non virtutis substantia, sed vitio sub specie virtutis delectatur. Non comedit celum sed terram, iuxta id, quod ei dixit deus. Terram comedes cunctis diebus vitae tuae. Has exteriores superficies, haec ossa virtute vacua, sepelient viri iustidantes opera, ut vera virtus splendet, hypocritae vero extinguatur: neque est mirum ministros satanae transfigurare se in ministros iustitiae, cum ipse satanas, ut verbis utar Pauli, transfiguret se in angelum lucis. Vtrumque ergo splendorem & interiorum & exteriorum quaramus si vere iusti dici & esse cupimus. Et quamuis bonus sit uterque, virtutis splendor tamen ille longe praestat, qui intus in recte factorum conscientia inuenitur. Id intelligens D. Paulus aiebat: haec est gloria nostra testimonium conscientiae nostrae. Ut pyrum & nucis nucleum comeditur, putamina autem & operimenta in terram deijcimus: sic virtute oblectamur specie autem virtutis a virtute separata continemus. Virtus est veluti substantia exterior vero superficies oculis exposita veluti accides: sed ut superficies nucleum custodit, sic exteriorum virtutem conservat. Bonae caritatis ad honestatem & Dei cultum pertinentes non sunt per se religionis substantia, sed sunt ipsae substantiae ornatrices & conservatrices: & veluti folia quaedam: quae cedunt in fructuum pulchritudinem & custodiam. hoc de superficie

Simile.

Gen. 3.

2. cor. 11.

2. cor. 11.

Simile.

Q illa

illa exteriori intelligendū duco, quæ est cum interiore virtute coniuncta: nā qui tetra scelera albavirtutū specie cooperit, simulans sanctitate, non religiosus est, sed hypocrita, cygno similis, qui plumas oēs candidas sit, carnes autē nigras: foris albus, intus niger. Eā ob causam lex vetus e sum cygni prohibebat. Similis etiam Hiero. imagini, præ se ferenti sanctitate, poenitentia, & pectoris cum lapide in manu existente percussione, nunquā tñ se percutienti. quare hypocrita nihil aliud est quā sancti alicuius effigies depicta. Est etiā hypocrita latro ille, qui à sinistra eū dño pepedit: & Simō cyrenæo crucē ferēs alienā: quā inanis gloriæ aviditate incensus, ea facit, quæ nō diligit. Vtarūdo foris pulchra intus vana, lanuginē pro fructu producit: sic hypocrita specie exteriori virtutis ornatus foris, intus autē à vera virtute penitus alienus pro solido gloriæ fructu ramusculos producit, inanes illos quidē, & vento vndiq; agitados. Vnde ait in li. Sap. scriptura: spes impij quæ si lanugo. Merito ergo in hoc loco, imo in hoc toto ferē capite, atq; sæpe aliās hortatur dñs vt ab hypocritarū imitatione longè fugiamus.

Cū ieiunatis nolite fieri sicut hypocrita.

Cū omnia operā nostra operetur in nobis dñs: idcirco vult vt non nobis: sed nomini eius demus gloriā. Operatur in nobis fidem quemadmodum aperte testatur ipse apud Ioannem his verbis: hoc est opus Dei vt credatis in eum, quem misit ille. Operatur peccatorum conversionem. Conuerte me domine ad te, & conuertat ait Hieremias; postquam enim conuerti ssi me egi poenitentiam. Operatur cœlestem antorem. Charitas enim Dei, vt verbis vtar Apostoli, diffusa

est in cordibus nostris per spiritū sanctum qui datus est nobis. Operatur sanctorum prudentiam, quam, eā ob causam, tam ardenti desiderio postulabat ab eo olim Salomon his verbis: da mihi sedium tuarum a sisitricem sapientiam, & noli me reprobare à pueris tuis: mitte illam de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt inecum sit & mecum laboret. Deniq; si ieiunia preces si eleemosyna si cætera bona opera nostra accepta, ac grata esse debent, apud Deum ab eius gratia proficisci debent. Ideo dicebat idem dominus, apud Ioannem suis discipulis ego sum vitis vera & vos palmites, omnem palmitem in me non ferentem fructum tollet eum, &c. & tandem concludens similitudinem ait: sine me nihil potestis facere. Si ergo dominus omnem operam, omnesque expensas in spirituali ædificio adhibet, nos autem solum consensum, solumq; liberum arbitrium, solasq; manus in hac cœlesti structura apponimus: non est quare à Deo præcipuo bonarum actionum autore gloriā auferamus. Cum illarum nobis maneat certum præmium. Volens ergo dominus suos reuocare ab hypocritarum more & consuetudine sibi solis in suis actionibus gloriā & nomen captantium, idcirco ait, vt ieiunia, eleemosynas cæteraq; studiosa opera propter Deū solum faciant: à quo tanquam à vero, primo, præcipuoque fonte dimanant.

Cum ieiunatis nolite fieri sicut hypocrite tristes, exterminant. n. facies suas, vt appareant hominibus ieiunantes. Si non licet de ieiunio alijsque studiosis sanctisque actionibus gloriari, quanto minus fas erit, de diuitiis, de dignitatibus,

tibus, de genere, gloriā vanam captare: in vestitu ne glories vnquam, inquit sapiens, nec in die honoris tui extollaris: quoniam mirabilia opera altissimi solius, & gloriosa, & absconsa, & inuisa operā illius. Ecce inter nos multi sunt qui istarum rerum percupidi alijs inuideant, alios liuore, & odio prosequantur. quam ob causam dicebat D. Paulus: non efficiamini inanis gloriæ cupidi: inuicem prouocantes, inuicem inuidentes: quod si verum est, vt verè est, non fas esse de his rebus gloriari, quanto minus licet gloriari de sceleribus à nobis iam commisis: ac ob illa gloriā ab hominibus venari: quod enim inter homines scelestos inuenies, qui sua facinora, tanquam res strenuè gestas narrent, referant, ac miris laudibus celebrari velint? Si intrauerit sapientia cor tuum, ait Salomon, prudentia serua-bit te ab homine qui peruersa loquitur, qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas, qui latentur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis. Narrat Diuus Ioannes in Apocalypsi: Se vidisse bestiam habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua eius decem diademata. Heu nos miseros & infelices: qui non satis nobis esse existimamus ira, superbia, liuore, cæterisque vitijs capitalibus esse præditi, sed quod in illis gloriemur, illaque pro diademate & corona nostra habeamus.

Amen dico vobis receperunt mercedem suam. Nihil ergo est quod hypocritæ ob sua benefacta mercedem expectent à Deo. Iam enim habent præmium suum, hoc assequuti, quod aucupabantur ieiunio. quā yanum, quā paruum, quā breue sit hoc

mundi præmium, ne nemo est qui non videat. Iustorum autem præmiū gloria sempiterna est, corona est quæ nō marcescet: sic. n. ait D. Petrus in prioris sua canonica, cum apparuerit princeps pastorū, percipietis in marcescibile gloria coronā. mundi gloria hypocritis exhibita, corona rosarū est, quæ statim marcescit: coronem nos (inquiunt ipsi) rosas, antequam marcescant. Coronaverō quæ iustis hominibus ob sua præclara gesta exhibetur in cœlis, in marcescibilis est.

Tu autem cum ieiunas unge caput tuum & faciem tuam lana. His verbis docet dñs, ne inanem gloriā nostro ieiunio aucupare velimus, ne hypocritis, sceleratisque hominibus similes esse videamur. Et merito quidem tales à nobis imitandi non sunt: nam si exitus prosperos aliquando, & nominis celebritatem consequuntur, aut inanis illa gloria est, aut non diu huiusmodi permanent in illo florente rerum statu, qui illos laudibus efferebant, postea de illis penitus cōticescunt. Nam illi gloriā illam falsam, positam non in virtute, sed in populi temeritate amittunt in vita, aut saltē post vitam, quando in æternas miseras præcipitantur. Non est igitur in falsa mundi gloria nitendum, quoniā vt ait Esaias: omnis caro scœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Et Eccle. omnis caro, inquit, sicut scœnū veterascet, & sicut foliū fructificās in arbore viridi: alia generantur, & alia deiiciuntur. Loquens Dauid de impio potente, & mundi fama celebrato, ait: Cum interierit, non sumet omnia, non descendet cum eo gloria eius. Quod ait, non sumet omnia, hebraismus est, pro quo nos dicimus: Nihil sumet. Et Ecclesiasticus:

Q 2 me-

Simile.
Leu. 11.
Simile.

Mar. 15.
Infr. 27.

Simile.

Sap. 1.

Oia opera
nostra stu-
diose ope-
ratur in
nobis dñs
& ideo est
illi danda
gloria.
Io. 6.
Hier. 31.

Ro. 5.

Sap. 9.

Io. 15.

Eccl. 11. a

Gal. 5. d

Pro. 2.

Apo. 13.

1. pet. 5.

Esai. 40.
Eccl. 14.

Psal. 48.

memoria superborum perdidit Deus: & reliquit memoriam humiliu. Ideo aiebat Elaias: auferetur gloria Moab. Et rursus: auferetur gloria Cedar. Et postea inducit Deum his verbis loquentem: ego gloriosos terrae humiliabor. Similiter Oseas ita aduersus impios Iudaeos Deum hac verba dixisse testatur: gloriam eorum in ignominiam commutabo. Oportet ergo nos fideles, Dei gloriam & non nostram quaerere, & vt admonet Apostolus, omnia in gloriam eius facere, vt gloriam immortalem comparemus. pater enim qui videt nos dissimulare ieiunium, preces, elemosynas, qui videt vincto capite lotaque facie latitiam pra nobis ferre, ne nos sentiant homines ieiunare &c. pro inani laude mortalium solidam mercedem reponet nobis. hanc mercedem appetamus: nam mundi gloria fluxa est, & caduca, qm obruitur hominum interitu, & obliuione posteritatis extinguitur. Audi D. Paulum aientem: no efficiamur inanis gloriae cupidi. Si gloriam cupis, inquit Chryso. gloria despice, & omnibus eris gloriosior. Et Hiero. Si verè laudabilis esse cupis laudes hominum non requiras. Falsa gloria est verae poenae procreatrix: & quauis te dilatat, & magnum oculis populi efficiat, in summo te tamè periculo constituit. Quemadmodum Sagittarius scopum magnum facile attingit, à paruo autem aberrat, sic diabolus eum, qui se inani mundi gloria amplificat, ictu sagittarum suarum facile percutit, submissum autem & abiectum non item. Omnis inanis gloriae cupidus insipiens est, quoniam apud daemone inflatur, vt eius transfigatur telo & sagitta. Ideo ait in Prouerbijis Salomon: nescit, quod

ad vincula stultus trahatur, donec transfigat sagitta iecur eius. Vera gloria in virtute consistit, quae radices agit, ac longius propagatur: vana omnia celeriter decidunt, nec inane quicquam potest esse perpetuum. Ammonitae & Moabite in omnium ore quondam cum gloria versabantur. Sed ita ab illa deciderunt, vt non esset eorum memoria in gentibus, vt ait Ezechiel. c. 25.

¶ *Et pater qui videt in abscondito.* Nō hae ait dominus, quod impium sit aliquos habere nostri ieiunij conscios sed quod animus debeat ab affectione laudis abhorre. Tunc nemo mortalium videt nos ieiunantes, quando nos non in hoc ieiunamus, vt à quocquam videamur. Tunc solus Deus videt nos ieiunantes, quando ieiunamus hoc animo, vt nihilominus liber simus ieiunaturi, etiam si nemoviderit mortalium. Hae vulgus hominum non animaduertens, dū visibilia quaedam apud homines praemiola ventur, sese frustratur inuisibiliter oque bono, quod pro recte factis largitur Deus. Is, n. qui cernit in occulto, tam magnificus est vt pro ieiunio, atq; nostra carnis maceratione nō vnū aut alterū, sed innumeras praemia reddat ac in praesenti futuraque vita nobis reponat.

¶ *Reddet tibi.* Reddet nobis Deus gratia, gloria, poenarum remissionem, reddet rerum diuinarum amorem & humanarum contemptum, Christi passionis ac eius aeternarum memoria, reddet nobis diuinam sapietiam atq; scientiam prudentiamq; sanctorum, reddet vim ac virtutem impetrandi à Deo quicquid petierimus, reddet nobis pro praemio vt expressam effigiem & imaginem Christi referamus, eiq; similes simus, reddet vi-

Quae sint
ieiunii pre
mia.

tae longitudine, corporis valetudine, honoris, rerum humanarum ac diuinarum abundantia, latitiam, & iuuentutem à quibus omnibus magis alieni sunt homines gula dedit. De quibus sigillatim libet pauca dicere vt ad detiori animo virtuteq; abstinētia ac ieiuniam plexemur. ¶ Prima ergo ac praecipua huius virtutis excellētia est: gratia nobis & gloria parare: quae n. apud oēs catholicos res est, oēs adiones nostras à virtutum fontibus, & maxime ex fonte charitatis emanantes, certū gratia gradu & ex consequenti certū gradu gloria nobis comparare. vt ergo ieiunatio à virtute temperantiae atq; à virtute obedientiae qm fit vt ecclesia: mandatis obtemperamus) proficiat: inde fit vt tunc gratia fiat, memoria, dit, & maioris gratiae & maioris gloriae. Pater ergo qui videt ieiunium tuum in occulto, reddet tibi hanc mercedem, quae maxima est. ¶ Secunda excellētia ieiunij est: poenarum pro praeteritis peccatis debitarum condonatio. Ieiunio, n. accarnis maceratione, Deo, pro commissis criminibus satisfacere, sancta ac vniuersalis dicitur, ac deus in ecclesia. Hic, n. huius virtutis effectus, & si ceteris virtutibus communis esse videatur, proprius tñ ac peculiaris ieiunio, ac orationi, ac elemosynae, ac ceteris atq; à sanctis ecclesiae catholicae patribus tribuitur. His, n. signanter, Deo satisfacimus, quod haec tria, peculiarē corporis poenam, ac carnis nostrae spiritui rebellis, macerationem, afflictionem & mortificationem secum ferat. nullū autē mediū accommodatius, ac proportionabilius, quo pro carnis nimia voluptate satisfacere possimus, inueniri in hac vita mortali ac reperiri potest: quā labor, afflictio, atq; carnis eiusdem praesura, voluntarie sumpta. Vnde obserua: quae admodum, n. qui leges imperatorias trahit, poenis ab illis san-

Primus
effectus ieiunij.

Effectus
ieiunij.

citis iure tenetur, sic qui leges diuinas transgreditur, supplicij quibusdā subijciatur quū ac rōni consentaneū fuit. haec aut, aut in hac vita mortali, aut in futura solueda sunt: hoc est, aut in inferno, aut in purgatorio, aut in hoc vili bili mundo: in inferno perpetuas poenas dādo, in purgatorio nō perpetuas sed temporarias adeo tñ horribiles ac intolerabiles, vt nullis mundi tormentis, autore Aug. comparari possint, à quibus, per ieiunia, preces ac elemosynas voluntarie sumptas, & si proportionē lōge inferiores, liberamur. Nō. n. Deus qui iustus ac misericors est, tam respicit in his, laboris ac poenae magnitudinē, quā sacrificij nostri voluntarētē & animū: poena, n. quā pro sceleribus commissis subimus, voluntaria est: ac purgatorii poena, necessaria: hinc ergo est vt sacrificiū voluntarie sumptum in hac vita, plus multo satisfactoriū sit: quāuis minimū esse videatur: quā in purgatorio passū, & si maximū appareat. Sacrificiū, n. Deo maxime graue est, cor contritū, & humiliatū, haec nō despiciat dñs sed respicit: hoc nō cōtēnit sed acceptat. ieiunij ergo incubet & pater qui videt in abscondito reddet tibi. Imitare Niniuitas qui ieiunio & abstinētia tribus diebus ac tribus noctibus tā pueri quā iuuenes, tā viri quā senes operā dātes, Dei irā omnino pleaauerunt. Imitare regem Achab qui operiendo cilicio carnem suā, & ieiunando & dormiendo in sacco, & ambulando dimisso capite, durā ac terribilem Dei sententiā mutauit: ita vt admiratus dñs eius, has voces cū Elia loquēs emitteret: nōne vidisti humiliatū Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, nō inducā malū in diebus suis, quibus exemplis commota mater ecclesia in die cinerū ait. canite tuba in Sion vocate caetum, sanctificate ieiunium. Ac si diceret: missas facite carnis

voluptates, delicias, ac oblectamenta; ieiunijs, lacrymis, vigilijs, tribulatione ac animi amaritudine operante ut pro fceleribus commissis ac pro peccatis delictis satisfaciatis. Cogitandum, inquit **Ho. 3. 5.** **Super eua gel.** **D. Greg.** sum prope est, ut qui se illi cito meminit commississe, a quibusdam & etiam licetis studeat abstinere; quatenus per hoc conditori suo satisfaciatis, ut qui commisit prohibita, sibi metipsum abstinere debet & concessa, & se reprehendat in miris, quem meminit in maximis deliquisse. **3. effectus ieiunioru.** Tertia ieiunioru excellentia est, terriusque fructus, ac tertium premium parare animas, sese propter Dei amore affligenti, ac carne sua castiganti, mundi que voluptates ac delicias contemneri, spiritus sancti oblectamenta, ac voluptates. Cum in munus ad officium celestis spiritus sit, propter eum marces ac tristitia, poenitentiaque affectos consolari: cum animam ieiunante, vigilante, carnem suam affligente inuenerit, tunc ei de spiritu ali solamine libenter prouidet. Non potest hominis animus sine oblectamento aliquo, sine voluptate ac refrigerio in hac vita mortali consistere: quare se se a corporis delectationibus priuati propter Deum, confert spiritus sanctus spirituales delicias. Sic, n. vide dñs apud Salom. precipit date siceram mentibus, & vinum his qui amaro sunt animo; bibant & obliuiscantur egestatis suae; & doloris sui non recordentur amplius. Hoc n. celeste vinum quo in die pentecostes Christi discipuli inebriati fuerunt, minime hominibus multo humanarum voluptatum madentibus conceditur: sed ijs, qui ob Dei honorem ac gloriam ab illis longe abstinent. Nam quemadmodum non ad hominem sanum, bonaque valitudine praeditum, sed ad infirmum, malaque va-

Ho. 3. 5. Super eua gel.

3. effectus ieiunioru.

Pro. 2. 1.

luta dicit esse dñm, medicus mittitur. sic nec spiritus sanctus, pater solus, ac animarum consolator, non ad homines, humanis oblectamentis atque solatijs plenus, sed ad tristes, marcentes, ac propter Deum veram poenitentiam agentes de caelo in terra mandatur. **1. effectus ieiunioru.** **2. effectus ieiunioru.** **3. effectus ieiunioru.** **4. effectus ieiunioru.** **5. effectus ieiunioru.** **6. effectus ieiunioru.** **7. effectus ieiunioru.** **8. effectus ieiunioru.** **9. effectus ieiunioru.** **10. effectus ieiunioru.** **11. effectus ieiunioru.** **12. effectus ieiunioru.** **13. effectus ieiunioru.** **14. effectus ieiunioru.** **15. effectus ieiunioru.** **16. effectus ieiunioru.** **17. effectus ieiunioru.** **18. effectus ieiunioru.** **19. effectus ieiunioru.** **20. effectus ieiunioru.** **21. effectus ieiunioru.** **22. effectus ieiunioru.** **23. effectus ieiunioru.** **24. effectus ieiunioru.** **25. effectus ieiunioru.** **26. effectus ieiunioru.** **27. effectus ieiunioru.** **28. effectus ieiunioru.** **29. effectus ieiunioru.** **30. effectus ieiunioru.** **31. effectus ieiunioru.** **32. effectus ieiunioru.** **33. effectus ieiunioru.** **34. effectus ieiunioru.** **35. effectus ieiunioru.** **36. effectus ieiunioru.** **37. effectus ieiunioru.** **38. effectus ieiunioru.** **39. effectus ieiunioru.** **40. effectus ieiunioru.** **41. effectus ieiunioru.** **42. effectus ieiunioru.** **43. effectus ieiunioru.** **44. effectus ieiunioru.** **45. effectus ieiunioru.** **46. effectus ieiunioru.** **47. effectus ieiunioru.** **48. effectus ieiunioru.** **49. effectus ieiunioru.** **50. effectus ieiunioru.** **51. effectus ieiunioru.** **52. effectus ieiunioru.** **53. effectus ieiunioru.** **54. effectus ieiunioru.** **55. effectus ieiunioru.** **56. effectus ieiunioru.** **57. effectus ieiunioru.** **58. effectus ieiunioru.** **59. effectus ieiunioru.** **60. effectus ieiunioru.** **61. effectus ieiunioru.** **62. effectus ieiunioru.** **63. effectus ieiunioru.** **64. effectus ieiunioru.** **65. effectus ieiunioru.** **66. effectus ieiunioru.** **67. effectus ieiunioru.** **68. effectus ieiunioru.** **69. effectus ieiunioru.** **70. effectus ieiunioru.** **71. effectus ieiunioru.** **72. effectus ieiunioru.** **73. effectus ieiunioru.** **74. effectus ieiunioru.** **75. effectus ieiunioru.** **76. effectus ieiunioru.** **77. effectus ieiunioru.** **78. effectus ieiunioru.** **79. effectus ieiunioru.** **80. effectus ieiunioru.** **81. effectus ieiunioru.** **82. effectus ieiunioru.** **83. effectus ieiunioru.** **84. effectus ieiunioru.** **85. effectus ieiunioru.** **86. effectus ieiunioru.** **87. effectus ieiunioru.** **88. effectus ieiunioru.** **89. effectus ieiunioru.** **90. effectus ieiunioru.** **91. effectus ieiunioru.** **92. effectus ieiunioru.** **93. effectus ieiunioru.** **94. effectus ieiunioru.** **95. effectus ieiunioru.** **96. effectus ieiunioru.** **97. effectus ieiunioru.** **98. effectus ieiunioru.** **99. effectus ieiunioru.** **100. effectus ieiunioru.**

Simile.

Esa. 49.

Psa. 93.

4. effectus ieiunioru.

affixi, dolorum viri, & scientis infirmitates. Tunc in memoriam reducimur flagra, probra, spinas, fel & acetum eius, & exemplo tanti ducis commoti ad poenitentiam maiorem agendam excitamur, videntes quid patiat ipse famet innocentia pro malitia, ipsa iustitia pro culpa, ipsa sanctitas pro iniquitate Deus ipse pro homine. Contra vero saturitas, ingluuies, & gula in causa sunt ut Dei penitus obliuiscamur. quod ipse dominus apud vatem Oseam aperte testatur dicens: Saturati sunt, & eleuauerunt cor suum. Et obliuiscuntur mei. Quemadmodum enim famas ac mendicitas in causa sunt ut Deum dies noctesque inuocemus ac eius auxilium & misericordiam imploremus: sic contra saturitas & diuitiarum abundantia in causa sunt, ut eius omnino obliuiscamur. Idem dominus apud Esaiam his verbis affirmat: vitam manus tuae inuenisti, propterea non rogasti. Nemo enim ad fores eius, cuius opera non indiget, pulsare solet. **5. effectus ieiunioru.** **6. effectus ieiunioru.** **7. effectus ieiunioru.** **8. effectus ieiunioru.** **9. effectus ieiunioru.** **10. effectus ieiunioru.** **11. effectus ieiunioru.** **12. effectus ieiunioru.** **13. effectus ieiunioru.** **14. effectus ieiunioru.** **15. effectus ieiunioru.** **16. effectus ieiunioru.** **17. effectus ieiunioru.** **18. effectus ieiunioru.** **19. effectus ieiunioru.** **20. effectus ieiunioru.** **21. effectus ieiunioru.** **22. effectus ieiunioru.** **23. effectus ieiunioru.** **24. effectus ieiunioru.** **25. effectus ieiunioru.** **26. effectus ieiunioru.** **27. effectus ieiunioru.** **28. effectus ieiunioru.** **29. effectus ieiunioru.** **30. effectus ieiunioru.** **31. effectus ieiunioru.** **32. effectus ieiunioru.** **33. effectus ieiunioru.** **34. effectus ieiunioru.** **35. effectus ieiunioru.** **36. effectus ieiunioru.** **37. effectus ieiunioru.** **38. effectus ieiunioru.** **39. effectus ieiunioru.** **40. effectus ieiunioru.** **41. effectus ieiunioru.** **42. effectus ieiunioru.** **43. effectus ieiunioru.** **44. effectus ieiunioru.** **45. effectus ieiunioru.** **46. effectus ieiunioru.** **47. effectus ieiunioru.** **48. effectus ieiunioru.** **49. effectus ieiunioru.** **50. effectus ieiunioru.** **51. effectus ieiunioru.** **52. effectus ieiunioru.** **53. effectus ieiunioru.** **54. effectus ieiunioru.** **55. effectus ieiunioru.** **56. effectus ieiunioru.** **57. effectus ieiunioru.** **58. effectus ieiunioru.** **59. effectus ieiunioru.** **60. effectus ieiunioru.** **61. effectus ieiunioru.** **62. effectus ieiunioru.** **63. effectus ieiunioru.** **64. effectus ieiunioru.** **65. effectus ieiunioru.** **66. effectus ieiunioru.** **67. effectus ieiunioru.** **68. effectus ieiunioru.** **69. effectus ieiunioru.** **70. effectus ieiunioru.** **71. effectus ieiunioru.** **72. effectus ieiunioru.** **73. effectus ieiunioru.** **74. effectus ieiunioru.** **75. effectus ieiunioru.** **76. effectus ieiunioru.** **77. effectus ieiunioru.** **78. effectus ieiunioru.** **79. effectus ieiunioru.** **80. effectus ieiunioru.** **81. effectus ieiunioru.** **82. effectus ieiunioru.** **83. effectus ieiunioru.** **84. effectus ieiunioru.** **85. effectus ieiunioru.** **86. effectus ieiunioru.** **87. effectus ieiunioru.** **88. effectus ieiunioru.** **89. effectus ieiunioru.** **90. effectus ieiunioru.** **91. effectus ieiunioru.** **92. effectus ieiunioru.** **93. effectus ieiunioru.** **94. effectus ieiunioru.** **95. effectus ieiunioru.** **96. effectus ieiunioru.** **97. effectus ieiunioru.** **98. effectus ieiunioru.** **99. effectus ieiunioru.** **100. effectus ieiunioru.**

Ose. 1. 3.

Esa. 57.

5. effectus ieiunioru.

Isido. li. 1. De su. bo. Io. casia. De instit. monach.

tem impediunt: sic in hoc mundo minori, hoc est, in homine, gula, dedito, vapores ex stomacho suboriuntur, atque in caput ascendentes, sensus, potentias, ac vires animae ita obruunt ut eam nihil sanctum, nihil caeleste, nihil spirituale ac diuinum cogitare sinant. At abstinentiae virtute decorati, propti sunt ad diuinas literas adiscendum: faciles, ad rerum caelestium studio operam dandum: atque ad rerum diuinarum contemplationi incumbendum. Quod intelligentes, ac experimento discentes sancti illi in vasta aegypti eremo habitantes, abstinentiam amplexi sunt: eamque maximo amore prosecuti. Eadem ob causam Basilus ille magnus, Gregor. Hieron. Bernardus, caeterique viri sapientia ac sanctitate praestantes hanc virtutem dilexerunt. Imo sapientissimus ille Salomone eandem ob causam decreuit sese a vino abstinere: Cogitavi, inquit, in corde meo abstinere a vino carnem meam, ut animum meum transferrem, ad sapientiam, deuitaremque stultitiam. **6. effectus ieiunioru.** **7. effectus ieiunioru.** **8. effectus ieiunioru.** **9. effectus ieiunioru.** **10. effectus ieiunioru.** **11. effectus ieiunioru.** **12. effectus ieiunioru.** **13. effectus ieiunioru.** **14. effectus ieiunioru.** **15. effectus ieiunioru.** **16. effectus ieiunioru.** **17. effectus ieiunioru.** **18. effectus ieiunioru.** **19. effectus ieiunioru.** **20. effectus ieiunioru.** **21. effectus ieiunioru.** **22. effectus ieiunioru.** **23. effectus ieiunioru.** **24. effectus ieiunioru.** **25. effectus ieiunioru.** **26. effectus ieiunioru.** **27. effectus ieiunioru.** **28. effectus ieiunioru.** **29. effectus ieiunioru.** **30. effectus ieiunioru.** **31. effectus ieiunioru.** **32. effectus ieiunioru.** **33. effectus ieiunioru.** **34. effectus ieiunioru.** **35. effectus ieiunioru.** **36. effectus ieiunioru.** **37. effectus ieiunioru.** **38. effectus ieiunioru.** **39. effectus ieiunioru.** **40. effectus ieiunioru.** **41. effectus ieiunioru.** **42. effectus ieiunioru.** **43. effectus ieiunioru.** **44. effectus ieiunioru.** **45. effectus ieiunioru.** **46. effectus ieiunioru.** **47. effectus ieiunioru.** **48. effectus ieiunioru.** **49. effectus ieiunioru.** **50. effectus ieiunioru.** **51. effectus ieiunioru.** **52. effectus ieiunioru.** **53. effectus ieiunioru.** **54. effectus ieiunioru.** **55. effectus ieiunioru.** **56. effectus ieiunioru.** **57. effectus ieiunioru.** **58. effectus ieiunioru.** **59. effectus ieiunioru.** **60. effectus ieiunioru.** **61. effectus ieiunioru.** **62. effectus ieiunioru.** **63. effectus ieiunioru.** **64. effectus ieiunioru.** **65. effectus ieiunioru.** **66. effectus ieiunioru.** **67. effectus ieiunioru.** **68. effectus ieiunioru.** **69. effectus ieiunioru.** **70. effectus ieiunioru.** **71. effectus ieiunioru.** **72. effectus ieiunioru.** **73. effectus ieiunioru.** **74. effectus ieiunioru.** **75. effectus ieiunioru.** **76. effectus ieiunioru.** **77. effectus ieiunioru.** **78. effectus ieiunioru.** **79. effectus ieiunioru.** **80. effectus ieiunioru.** **81. effectus ieiunioru.** **82. effectus ieiunioru.** **83. effectus ieiunioru.** **84. effectus ieiunioru.** **85. effectus ieiunioru.** **86. effectus ieiunioru.** **87. effectus ieiunioru.** **88. effectus ieiunioru.** **89. effectus ieiunioru.** **90. effectus ieiunioru.** **91. effectus ieiunioru.** **92. effectus ieiunioru.** **93. effectus ieiunioru.** **94. effectus ieiunioru.** **95. effectus ieiunioru.** **96. effectus ieiunioru.** **97. effectus ieiunioru.** **98. effectus ieiunioru.** **99. effectus ieiunioru.** **100. effectus ieiunioru.**

Ecl. 2. a

6. effectus ieiunioru.

Dan. 10.

Q 4 noli

noli meture Daniel: quia ex die primo, quo posuisti cortuum ad intelligendum, vt te affligeres in conspectu Dei, exaudita sunt verba tua &c.

Dan. 6. ¶ Hoc ieiunio idē Daniel in Leonū lacum coniectus eorū ferocitatem ac feritatem vicit: eosq; ieiunare fecit.

Judith. 9. His armis pulchra ac venusta Judith caput supbi holofernis sui populi in festissimi hostis præcidit: atq; suos à misera seruitute liberavit: his eisdē,

Esther. 4. Esther regina, assueri regis irā & animi indignationem placavit: duramq; in gentē suā à facie regis egressam sententiā reuocavit: ceterū quando filij Israel cōuersi sunt ad dñm ieiunio & precibus, quod veniā à dño atq; libertatē non consequerētur? ieiunus Helias solo verbo aquas in cęlo cōtinuit:

3. Re. 17. ieiun9, viduæ filiū ad vitā reuocavit:

3. Re. 18. ieiun9 fecit vt plueret super terrā: ieiun9, præcepit vt dignis de cęlo subito descēderet aduersus iniquitatis ministros: ieiunus in cęlū curru igneo raptus est: atque ieiunio quadraginta dierum meruit intueri cęlestem illā visionem, quam referunt eloquia sacralib. 3. reg. c. 19. lege D. Basilium tum aliās, tum in sermone de laudibus ieiunij, vbi mira de ieiunio distērit: inter quæ hæc scribit: ieiuniū prophetas generat, potentibus addit robur, legumlatoribus subministrat sapientiam, bonā animæ custodiam, corpori tutus conuictor, armatura fortiter belligerantibus, athletis exercitiū hoc tentationes depellit, hoc vngit ad pietatem, vigiliæ familiares comes sobrietates architectus, in bellis addit fortitudinē in pace docet quietē. Nazareū sanctificat, sacerdotē reddit sacris idoneū, longū sanē esset referre ieiunij virtutē, ad omnia sanē munera obeūda vtilissima est hæc virtus absti-

nentia, quod vt doceret Christus dñs antequā ad prædicandū in publicum prodiret, ieiunauit 40. diebus & 40. noctibus: vt noster Math. atq; alij euāgelistæ referunt. Si ergo quid à Deo impetrare desideras, ieiuna, atq; preces funde: nā & si hæc solæ virtutes non impetrent, alijs tñ adhibita, & addite, maxime ad impetrandum iuuant: nā & si solæ non sunt causæ, sunt tñ causæ, vt ita loquamur, vt superioribus exēplis ac testimonijs visum est.

¶ Adde etiā his, quod ieiunis, & abstinentiæ, cæterisq; carnis afflictionibus propter Deū operā dātes Christi Iesu imaginē expressā præ se ferunt, quid. n. rogo tota vita Christi fuit quā perpetua crux, perpetuus dolor, ac labor? quid aliud quā vita fame, siti, lassitudine, probris, exiliis, persecutionibus, ac innumeris calamitatibus, plena? idcirco. n. cū diuinus quidā vates virū dolorū appellat, atq; regius psaltes, illius nomine hæc verba protulit: pauper sū ego & in laboribus à iuuetute mea. Cū ergo dñi vita perfectissimū omnibusq; numeris, absolutū exēplar sit vitæ perfectæ, ille profecto perfectior erit cuius vita, magis hoc exēplar diuinū retulerit: illa verò (generatim loquēdo) magis exprimet vitam Christi, quæ plenior fuerit ærūnis, & laboribus ob eius amorē perpensis: inter labores vero hos, nō infimū locū tenēt, qui corporis labores nominantur: cū de illis D. Pa. in 2. ad cor. c. 11. maxime gloriatur, in vigilijs, inquit, multis, in fame, & siti: in ieiunijs multis, in frigore, & nuditate, quæ omnia æque animo à Christi fidelibus perfecta docet idē Apost. ad Gala. scribēs, qui sunt Christi, inquit, carnē suam crucifixerunt cū vitijs & concupiscentijs. ad hanc Christi crucē nos D. Pet. in

Mat. 4. Mar. 1. Luc. 4.

7. effectus ieiunii.

Esai. 53. Ps. 87.

2. cor. 11.

Gal. 5.

1. Pe. 4.

in prima sua cano. c. 4. inuitat dicēs: Christo igitur passio in carne & vos ea de cogitatione armamini: nā si fuerimus socij passionis eius & cōsolationis erimus, & si cōpatimur, & cōglorificabimur vt D. Pau. affirmat in epist. ad Ro. Hæc est gloria illa de qua idem Apost. in eodē loco ait: quos præsciuit, & prædestinauit, conformes fieri imaginī filij sui quos autē prædestinauit, hos & vocauit, quos autē vocauit, hos & iustificauit: quos autē iustificauit, hos & glorificauit. Electi namq; expressam gerūt imaginē filij Dei, & in hac vita & in futura: in hac in quā, eūdē dolorū atq; amaritudinū calicem bibendo: in futura verò deliciarū eius calicē participando. Et cū multa se nobis in hac vita mortali offerāt media, quibus huius calicis Christi participes siamus, nullū accōmodatis, nullū prōprius, nullū facilius, quā carnis afflictio voluntaria, ieiunij, abstinentiæ, vigilijs, fami, siti, operā dādo. Ad bibendū. n. hūc Christi calicē, neque Pharisæis, neq; Neronibus, neq; Diocletianis egemus, neq; opus est, vt exēplo Pauli mundū peragremus, multa mala tolerando: nam hæc omnia, domi suæ quisq; nostrū facile inuenire poterit: aduersus carnē suā diocletianū alterū agēdo, atq; ab illa, inedia, ieiunij & cilicio vindictā sumēdo.

¶ Iam verò si sermonē cōuertā ad corporis vtilitates quas secū abstinentia affert tēpus sanē deficeret si illas ad longū recēdere curarē. Sūma tñ quadā rē agā: Si ergo vitā desideras, nihil salubrius ad vitā conseruandā atq; parandā, dilatandā, & augēdā, in longūq; protrahēdā quā ieiunij & abstinentiæ, cōsule philosophos, cōsule medicinæ peritos & intelliges hanc virtutē esse præstantiorē atq; vtiliorē ad vitā cōseruandā cæteris medicamentis,

2. cor. 1. Ro. 8.

8. effectus ieiunii.

cæteris herbarū aut lapidū pretiosorū virtutibus. Cōsule scripturā sacrā & idē cōperies. ait. n. ipūs sanctus apud Salo. noli auidus esse in omni epulatione, & nō te effundas super oēm escā, in multis. n. escis erit infirmitas & auiditas appropinquabit vsq; ad cholera. Propter crapulā multi obierūt: qui autē abstines est, adjiciet vitā, neq; ad hoc probandū aue medicorum aut scripturarū testimonijs egemus, quū ipsa experiētia nos doceat eos esse vitā longiores qui abstinentiæ virtutes sunt obleruantiores. Oē. n. agens (vt philosophi affirmant, in agendo repatitur, quod in terra videre est, quæ, quanto magis scindēdo agēdoq; opus suū laborat, tātō magis aciem acumēq; suū amittit: quum igitur calor naturalis in cibū semper agat, quanto plus laborauerit, tanto plus suffocabitur, quo amisso, vitā amitti & exhalari necesse est. in hominibus ergo inedia deditis parū, in alijs verò gule vetric; seruetibus, plurimū calor iste naturalis, laborabit: quare citius in his, quam in illis vires suas amittit, omninoq; extinguetur. Quo fiet vt hi breuiorem, illi verò longiorem vitam agant.

¶ Iam verò quantū proficit abstinentia ad corporis salutem bonamq; vtilitatem & parandā & cōseruandam: contra verò quantum ad hoc noceat gula probatione nō indiget: cum hoc ipsum & ratione medicorum & experimento constat. Multos morbos, ait Seneca, fercula multa ferūt: innumerabilesque morbi: innumerabiles coquos munerāt. Cōtrā vero legimus (inquit Hier.) quosdā morbo articulari, & podagræ humoribus laborātes, proscritione bonorū, & simplicē mensam & pauperes cibos redactos conualuisse.

¶ Honorē præterea secū affert abstinentia & sobrietas: infamiā vero maximā

Q 5 gula,

Eccl. 37.

Aplestia.

Aplestia.

9. effectus ieiunii.

Sen. epi. 7 in epist. ad ieiun.

COMMENT. IN MATH.

250

gula, ingluuies, & crapula. Abstinentes enim in pretio habentur, laudanturque ab omnibus, at gula & ebrietati dediti contemnuntur, & porcis assimilantur.

¶ Neque solum honorem, sed etiā maximam vtilitatem adducit, quod raro euenire solet. Gula enim egestatem tandem inducit: sic enim ait Salomon. in prouerbijs: qui diligit epulas in egestate erit: qui amat vinū & pingua non ditabitur. Et rursum ait: non li esse in cōiuiis potatorum, nec in comestationibus eorum qui carnes ad vescendum conferunt: quia vacantes potibus, & dantes symbola consuuntur, & vestietur pannis dormitatio. Si ergo gula in causa est vt homines illius amatores & fiditissimi sint pauperescant: abstinentia contra in causa erit vt diuitiæ conferuentur atque in dies magis ac magis accrescant.

¶ Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi. Gene. 18. dicit angelus Abrahamæ, vbi est Sara vxor tua? Ex quo loco videmus Saræ verecundiam & grauitatem, sciebat hospites esse: videbat maritum summo studio eis seruire, non tamen curiosa quærit qui sint, non exit ad eos, non alloquitur alienis viris, non prodit in conspectum virosum sed sua curat. Hæc sunt vera ornamenta mulierum, quæ & Paulus docet: 1. Tim. 2. Quamuis autem Sara non exit, non se ostendit, tamen dominus eius meminit, non obliuiscitur. Vt sciamus, etiam Deum videre eos, qui in secreto bene operantur. Unde Christus in hoc loco. Pater qui videt in abscondito reddet tibi.

¶ Nolite thesaurizare thesauros in terra &c. Vbi enim est thesaurus tuus ibi est cor tuum. Cur ergo quæris thesauros

Vera ornamenta mulierum sunt verecundia & grauitas. 1. Ti. 2.

In auaros

in terra, cum patrem habeas in caelo? Pereunt Christi pauperes, fame & nuditate, premuntur inopia, & tu pecuniam qua illi poterant viuere in arcu la recondis? nonne intelligis te habere vitam pauperum inclusam? quid dico? imo sepultam. Quid est arcu la avari, nisi sepulchrum vbi sepelitur vita pauperum? Cur sepelis vitam? sed quid loquor? imo cur sepelis te ipsum? Gazophylazium tuum tu minus est tui ipsius. Audi quid in hoc loco ipsa veritas dicat. Ibi est cor tuum vbi est thesaurus tuus. Cum autem thesaurus tuus sepeliatur, apertissime colligitur, te ipsum cum eo sepultum. cur denique conculcas animam tuam pedibus tuis? vbi enim est thesaurus tuus ibi est anima tua, quoniam anima plura est vbi amat, quam vbi animat, cum autem in terra sit thesaurus tuus, ibi etiā erit anima tua. Non ergo adhæreat pa uimento anima tua, ne pedibus tuis conculcetur, sed sta supra pedes tuos, sicut stabat Ezechiel. vir enim pius & liberalis, terram conculcat, quoniam ea, quæ præstantia mundi amatoribus videntur, parua ducit, eaque, ratione stabili firmaque negligit, & ad celestia semper aspirat, ibique recedit thesauros suos, quapropter cor eius, igni ad caelum tendenti merito comparatur. auarus vero & seipsum cum thesauro in terra sepelit, & animam suam pedibus suis calcatur, atque cor eius simile esse dicitur arboris trunco, terra affixo & intra illam collocato. vt enim truncus arboris diuersas habet radices sed omnes intra terram ad diuersa tendentes, sic cor hominis auari, multas habet curas & cogitationes, sed omnes terram spectantes, sed hi viuunt absque vita. Conculcantibus autem terram, tribuit Deus spiritum & gratiam

Psa. 118. Eze. 2.

Simile.

Simile.

tiam, sic enim licet intelligere, quod dominus per Esaram ait. Hæc dicit dominus dans statum populo qui est super terram, & spiritum calcantibus eam.

¶ Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra, sed thesaurizate vobis thesauros in caelis. Expendite hæc sapientiam Dei, & quam sapienter agit reformatorem: sunt multi qui malos hominum mores, in melius mutare volentes: statim à principio euncta mala euellere conantur, & quia homines peccatores, non statim malos mores relinquere possunt, destrunt homines, neque mores reformant: Qui vero huius rei boni artifices sunt, non statim malas consuetudines omnino auferunt, sed eas relinquentes, malum ab eis auferre conantur. Cum enim seruator noster (vt hic docet Matth.) viderit hodie homines auaros, pecunias studiose includere ac seruare, nec facile abduci posse, ne thesauros facerent: vt sapiens, non præcepit pecunias non asseruari, quoniam hoc aduersus ad contrarium impossibile videbatur: quare non præcepit ne thesaurizarent: sed vt hoc facerent in locis tutissimis: dicens: Nolite thesaurizare vobis super terram, vbi erugo & tinea molitur &c. Sed thesaurizate vobis thesauros in caelo, vbi nihil horum laedere potest reconditam pecuniam. Sic de timore: Cum eridifficile videretur ab hominibus timorem mortis auferre, non præcepit non timere occisorem, sed timere magis eum qui posset æternam mortem infligere. Illum (inquit) timete qui postquam occiderit, habet potestatem in gehennam mittere. Sic Pau. cum difficile reputaret, hominibus persuadere ne gloriam quærent: non docuit gloriam omnino relinquere, sed quod si gloria

Sapientia Dei comendatur, & quam sapienter agit reformatorem.

Luc. 12. a

ri vellent, non quærent vanam huius mundi, qui solum ad momentum durat, sed qui gloriatur (inquit) in eo in quo gloriatur. Sic Deus in Leuit. 17. fecisse deprehendes idem nouerat qui pe hominum conditor, Iudæos ita sacrificijs & cultura deditos, vt vix hæc extirpare ex eis consuetudinem posset. Non enim homo diu sine vero aut falso Deo cui culturam præbeat esse potest, ideo non eos à cultura & sacrificijs auocauit, sed quædam nomibus in campis offerbant, sibi in templo offerri præcepit. Ideo dicit adolebit (scilicet sacerdos) ad ripem in odorem suauitatis domino & nequaquam ultra immolabunt hostias suas dæmonibus. Discant enim hoc, qui reformandis monasterijs incubunt, vt non ex imperfectis, statim adducere velint ad summam perfectionem, sed quædam eis imperfecta & infirma permittat, & sic paulatim eos ducant ad summam perfectionis apicem.

¶ Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra. Non immerito suadet Christus dominus ne studiosi simus in acquirendis & paradisi diuitiis terrenis: nam mundi opum affluentia maxime profectus periculosa est, cum apud Lucam idem dominus dicat: vobis diuitibus, qui habetis hæc consolatione vestram. Et D. Pau. qui volunt diuites fieri in hoc mundo, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli. Cap. 39. asserit Hieremias omnes hebræos qui opibus abundabant, ductos fuisse à Nabuchodonosore captiuos Babylonem, solum autem pauperes Hierosolymæ nian sisse. Hierosolyma idem est quod visio pacis, Babylon idem quod confusio. Illi sunt in mundi confusione, in scelerum vincula à dæmone coniecti, qui Deo contempto,

2. co. 1. Leu. 17.

Diuitia non astitentia contemnedam, quia maxime periculosa Luc. 6.

1. Tim. 6.

Hier. 39. Figura.

amore

amore diuitiarum ducuntur, illi vero hierusoly mam colunt, in visione tranquilla, & solitaria quiete vitam degunt, qui propter Deum paupertatem ample xantur. Ea quæ sunt ad finem aliquem directa, debent habere cum illo aliquam similitudinem, & proportionem: Cum autem nos simus ad æternam beatitudinem tanquam ad vltimum finem directi, in quo quiescit desiderium nostrum, oportet habere ad illam beatitudinem aliquam proportionem. Est autem hæc proportio seruire octo beatitudines, à Christo in euangelio explicatis: quarum prima est paupertas spiritus. Et in fine harum beatitudinum est æterna beatitudo: illa est vltima & fructiva, hæc autem sunt dispositiua & præparatiua. Per has ambulauerunt sancti, qui fuerunt æternam felicitatem consecuti. Ibunt, inquit, diuinus psalter, de virtute in virtute, videbitur Deus Deorum in Sion. Si rex quidam domum haberet clausam, plenam auro & gemmis, & monilibus pretiosis, quæ omnia, promitteret ei, qui eam aperiret, & duas tibi clauas porrigeret, vnã auream ex resticula pendentem ex filis sericis & aureis confecta, sed quæ domum illam non aperiret: alteram verò ferream ferrugine labefactam, ligatam vili funiculo, sed quæ domum aperiret, vt vtanuis eligeres, nõne melius & vtilius esset ferream accipere quàm auream? quis dubitat? Aurea pretiosior est: sed quid refert cum sit adaperiendum inutilior? Pascit oculos, sed non conducit ad aperiendos & consequendos thesauros; ferrea verò abiectionior est, sed præstator. Hic rex Deus est, hæc domus est cœlestis illa habitatio, vbi sunt thesauri inexhausti, gaudia æterna, & bona inenarrabilia, quæ

Sapra. 7.
Qare pau
peras spi
ritus amã
da.

Pf. 83.

Simile.

non possunt pro dignitate explicari: quæ vt verbis vtar Apostoli, nec oculis vidit, nec auris audiuit, nec in corde hominis ascēderunt, quæ præparauit dominus diligentibus se. Hæc omnia promittit Deus illis, qui illuc ingressi fuerint. Clavis aurea est diuitiarum abundantia, cum auaritia coniuncta, quæ domum illam cœlestem bonis plenissimam non aperit, quin potius obscurum mundi domicilium sceleribus repletum frequenter patefacit: clavis ferrea, & vilis est paupertas spiritus, quæ aperit regnum cœlorum: ait. n. Christus: beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Hanc ob causam nos, clauem auream & mundi opes, quæ vtilis plerisque, & præclaræ videntur, propter Christum contempnamus, & pro nihilo putamus: paupertatem verò, & ea, quæ abiecta & acerba videntur, quæ multa & varia in hominum vita versantur, placatè & moderatè feramus, & pio animo amplectamur. Quæramus eas opes quæ animum amplificent, ex quibus vera dignitas redundat. De diuitibus delinitis delicijs dicitur in libro Iob: ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad infernum descendunt. Et Dauid, relinquent, inquit, alienis diuitias suas, & sepulchra eorum domus illorum in æternum. Et Salom. in Prouer. non proderunt diuitiæ in die vltionis: iustitia autem liberabit à morte. Et in lib. Sap. quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transferunt omnia illa tanquam vmbra, & sicut nuncius præcurrens. Et ideo ait D. Paulus. in epi. ad Tim. 1. diuitibus huius seculi præcipe, nõ sublime sapere nec sperare in incerto diuitiarum. Et Christus Deus noster, facilius est camelum

1. cor. 13.

Iob. 17.

Psa. 16.

Pro. 11.

Sap. 9.

1. Tim. 6.

Inf. 19.

lũ per foramẽ acus introire, quã diuitem intrare in regnum cœlorũ. Camelus est restis ex filis contorta. Et quemadmodum huiusmodi funis & si per foramem acus introire nõ possit, si tamen in fila diuiditur, ingreditur, singulis per se filis ingredientibus, sic diues & si cum diuitijs ligatus in regnum cœlorum introire nõ possit, si tamen diuitiarum suarum fila distribuit, hoc in pauperem, illud in viduam, hoc in ægrotum, illud in pupillum, hoc in peregrinum, illud in coniectum in carcelẽ. Si subuenit misero, si opitulatur inopi, si denique opes suas ob Christi amorem intergenos destribuit, easque piè & rectè dispensat, regnum cœlorum penetrabit. At si fuerit auaritia ductus in infernum relegabitur, vbi in tormentis viuens in æternum morietur. Imò in hac vita iam mortuus est, & sui ipsius sepulchrum. Chryso. ait: avari animam sepulchrum esse. Præcepit Iosue, ne aliquis ex Iericho quicquam acciperet, & cum Achani regula quam caperet auream, fuit iure interfectus. Imò propter eius auaritiã amisit Iosue victoriam. Iosue, qui potuit solem sistere, ne procederet, auaritiã hominum non potuit sistere, ne serperet: ad vocem eius stetit sol, auaritia Cham non stetit. Stante sole confecit Iosue triumphum: auaritia procedente amisit victoriam. Licet christianis diuitias possidere, sed non licet ab auaritia possideri. Musca accedens ad patinam mellis, si se totam non immittit in illud, sed ore tantum attingit & prælibat, atque necessarium sumit, tuto abscedit, & aliò aduolat, sin autem se totam ingurgitat in mel, inuiscatur in eo, & nõ valens volare, perit omnino. Sic homo si ex diuitijs eas

Simil.

tantum sumit, quibus indiget, vt possit se ipsum honestè sustentare, potest eripi & volare ad cœlum, sin autem auaritiã stimulis agitur, se totum in diuitias immergit, colligatur illis, & inuiscatis animi alis perniciẽ sibi machinatur. Plutarchus ait contemptum diuitiarum esse philosophiæ instrumentum. Et seneca breuissimam ad diuitias viam esse perdiuitiarũ contemptionem. Si gentium philosophi paupertatẽ magnis laudibus efferunt, quid acturi sunt christiani, quorum dux, quorum magister, quorum Deus paupertatem dilexit, & docuit, nascens inter paleas, & nudus in cruce moriens? Priusquam Christus aparet in carne, poterat inopia mortalibus acerba videri & ignominiosa: at postquam vniuersi rector dese dixit: vultus pes foueas habent filius autem hominis non habet vbi caput suũ reclinet, quis non videt esse paupertatem decoram & honoratam, & christianæ nobilitatis clarissimum signum?

Plutar.

Seneca.

Inf. 8.

Eleemofy

na comen

datur.

4. Reg. 4.

Luc. 6.

Inf. 19.

om-

Simile.

Pro. 14.

Pro. 21.

Pro. 21.

Ecd. 3.
Eph.

1. Io. 4.

Luc. 12.

omnis qui reliquerit aliquid propter me, centuplum accipiet, & vitam aeternam possidebit. Nonnulli huius temporis christiani non relinquunt opes pauperibus, nisi in morte, quando illae eos relinquunt. Sunt veluti pecora, quae non manducantur, nisi mortua & cocta. Non potest ex illis pauper quidam comedere, nisi eos concoquat prius mors. Dum viuunt, nullam tribuunt pauperibus eleemosynam, sed in testamento legata quaedam relinquunt post mortem. At quanto tutius esset in vita consilium sequi Christi, ac thesauros in caelis quotidie augere, in vita manum pauperi porrigendo. Non damno legata in opibus post mortem tribuenda, sed illis eleemosynas in vita anteposito. Considera homo si Christi monita exequi vis unde nomen sumpseris, ab humo utique, quae nihil eripit cuiquam, sed multa largitur omnibus, & varios in usum omnium animantium fructus producit, & ministrat. Vide quid in Prouer. dicat Salomon: qui miseretur pauperis, beatus erit. O quanta beatitudo pro paruis magna recipere pro fluxis aeterna, pro morituris semper uiuentia, & dominum denique habere debitorem. Et iterum idem Salomon. sceneratur domino, qui miseretur pauperis. Et rursus: qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, ipse clamabit, & non exaudietur. Et Ecclesiasticus: aqua extinguit ignem, & eleemosyna resistit peccato. D. Paul. auaritiam appellat idolorum seruitutem, & auarum ait non habere hereditatem in regno Dei. Qui non diligit fratrem suum, quem videt, inquit D. Ioann. Deum, quem non videt, quo modo potest diligere? ideo ait dominus apud Luc. facite uobis sacculos, qui non

veterascunt, thesaurum non deficientem in caelis. & apud nostrum Math. in qua mensura mensi fueritis, remetietur uobis, & beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Anima auro auare retento non solum non liberatur, sed perit. Vae illis, qui cupiditatis stimulis commoti, non modo indigentibus non subueniunt, sed eos spoliant, quoniam in daemonum laqueis capti detinentur, ut inde in aeternas poenas projiciantur. Auro parietes, auro laquearia, auro fulgent capita columnarum: & nudi atque esurientes ante fores pauperes Christi moriuntur. Longe aliter faciebat misericors ille David, qui ait: liberauit me a laqueo venantium & a verbo aspero. Sed videamus quis nam sit hic venator, a cuius laqueo anima Deo deuota se ereptam esse latatur. Explicet nobis hoc D. Paul. Apostolus: qui uolunt, inquit, diuites fieri in hoc seculo, incidunt in tentationem, & in laqueum diaboli. Heu quam paucos inueniemus, qui ab hoc laqueo liberari uelint, & ab hoc venatore se esse ereptos exultent, quam multi sunt, qui sibi uidentur parum irretiti, qui se in dies in hoc daemonis laqueo inuoluerunt & intricare contendunt, quibus nihil est magis cordi, quam esse se in fallacium diuitiarum vincula perpetuo coniectos. quid habent hi miseri, quid consequuntur, quid possident, si se ipsos non possident? habent uelut oculis, uisceribus, laqueum pedibus. illos ego felices uoco, qui reliquerunt omnia, & secuti sunt Christum, qui gaudio affecti gratiasque Deo agentes concinunt cum David: ipse liberauit nos de laqueo venantium. Diuidebat quodam flumen duo regna, quod ob nimiam latitudinem pontem non habebat,

Infr. 7. &
c. 5.

Ps. 90.

1. Tim. 6.

Psal. 90.

bebat, & ob impetum fluctuum, atque ingentes aquarum moles vi procellarum concitatas cymbam non admittebat. Itaque nullus erat per illud transitus: transibat illud, sed nemo illo transibat. Volebant homines regnum ditissimum ultra id penetrare, sed transire minime ualebant. Venit quidam rex diuitijs affluens, & illic pulchrum, sumptuosumque pontem suis expensis fabricatus est, per quem omnes transirent, dum modo nummi aliquem suis famulis soluerent, quos illic posuit ad pecuniam recipiendam. Haec duo regna sunt caelum & terra, regnum aeternum, & regnum caducum hic mundus & alter. Ante aduentum Christi nullus erat transitus, nulla uia a terra ad caelum. Fluuius diuidens erat peccatum, iuxta id, quod ait Esa. peccata uestra diuiserunt inter uos & Deum uestrum. Eam ob causam nemo in caelum introibat. quis est homo, qui uiuet, inquit David, & non uidebit mortem, & eruet animam suam de manu inferi. quid nullus: uenit filius Dei, immensus ille Deus de Deo, mundi conditor & conseruator, ut homines a tenebris inexplicabilibus ad ueritatis splendorem adduceret, transitumque pararet, uiamque muniret ad gloriam aeternam, ad regnum immortale: & constituit firmum & magnificum pontem, qui iter praebere omnibus a terra ad caelum transire cupientibus. Sed non sine magnis suis sumptibus & laboribus: nam propter eius structionem, & tanti operis fabricam fuit lapis percussus, & cruciatus affectus. Illi enim quibus pons fabricabatur, eius capillos indigna uulserunt, eius corpus duris flagellis ceciderunt, & mansuetissimum illum ac innocentissimum agnum iactis in

Esa. 54.

Ps. 88.

Infr. 25.

Psa. 115.

illam infinitis contumelijs immaniter uulnerunt. Ardebant in illum detestanda Iudaeorum odia, qui diabolico furore incensi, & impijs inuidiae stimulis concitati cum, quem summe uenerari deberent, in crucis patibulo tormentis terribilibus affectum, totum uulneribus sauciatum suspenderunt: ubi sanguine suo sacratissimo fusum migravit a uita, ut nobis uiam muneret ad uitam immortalem consequendam. Mortuus est, ut nos eius morte, immortalitatem obtineremus. Aspicias igitur, quem maadmodum pro ponte illo construendo & aedificando fuerit eius sanguis effusus, & uita sublata. Huius pontis fundamentum est bonitas diuina, eius arcus & fornices sunt ex charitate, eius rostra uersus fluctus ex porrecta sunt ex firmitudine, & tota moles aedificij appellatur pons misericordiae. Qui noluerint aliquid dare huic domino, pontis conditori, nullum habebunt aditum per illum. Famuli pecuniam accipientes sunt pauperes de quibus ait idem dominus: quod uni ex his minimis fecistis, mihi fecistis: oportet tamen eleemosynas cum iudicio distribuere, iuxta id, quod ait David: iucundus homo qui miseretur, & commodat, disponit sermones suos in iudicio. Per sermones intelliguntur res, uerbum enim hebraicum rem significat, & opes, & uerbum. Est igitur sensus: uir ille bonus est, qui misericordiam colit, qui beneficus est & liberalis, & de substantia sua, de rebus suis familiaribus impartitur egentibus, sed iudicium in distribuendo adhibet, omniaque sapienter, & ordine recto ministrat. Nos igitur ponte hoc transire uolentes, si diuites sumus eleemosynas pauperibus tribuamus, si uero pauperes, bona saltem uoluntas non desit quia aedificium

cium hoc est, pons misericordiae, per quod nulli nisi misericordes transeunt ad regnum caelorum: ne de nobis id, quod Deus apud Ezech. gētibus illis olim obijciebat dicatur: manū egeno pauperi, nō porrigebant. Vbi obserua quod ait dominus: egeno non porrigebant. Sunt enim qui conferant aliqñ manūque suam porrigant, non paupere non egeno, sed alijs minime egentibus, non a charitate, sed vanitate & animi gloria ducti, & repentino quodā quasi vento impetu animi cōcitati. Sunt similes fluminibus aquas suas in mare mittentibus, terras autē fitientes minimē rigantibus. At dominus vult, vt pauperi opitulentur, & nudum veste cooperiant. Quid ad hęc ora quae disseruimus hactenus respondere poterūt auari, qui opes suas reconditas colunt, qui in terra & non in caelo thesaurizare contendunt diuitias suas veluti idola venerātes? Fī aurum tantum respiciunt, fratres non aspiciunt, caelum non curant, nec in rum cum ad illud non tendant, sed ad inferos. Audiunt pauperum lamenta, sed neque eorum lachryma eos ad misericordiā mouent, neque eius suspirijs eorum corda mollescunt. Aurum cupiunt, ad illud aspirant, illud est eis dormiētibus in somniū, & vigilantibus desiderium. Libētius vident aurum, quā solē, illudque splendidius & micantius omnibus astris iudicant & asserunt. Quaecūque intuentur, in aurum verti ardentissimē cupiūt. Permanat morbus hic in venas, & inhaeret in visceribus, & inueteratus non euellitur, sed mores in dies corrumpit. Nihil est tam sanctū, quod insatiabilis diuitiarum cupiditas, non contendat violare, nihil tam munitum, quod nō oppugnet, vnde

Simile.

Poeta.

latinus poeta: quid non mortalia peccora cogis auri sacra fames? O insatiabilem auaritiam: o impiam cupiditatem, o amentiam deplorandam? non intelligunt caeci homines nihil magis conducere ad opes consequendas, quā eas inter pauperes distribuere. Ait enim ipsa veritas: omnis qui aliquid reliquerit propter nomē meum centuplum accipiet & vitam aeternā possidebit. Et Salomon in prouerbij alijs diuidunt propria, & ditiores fiūt, alijs rapiunt nos sua, & semper in egestate sunt. Et diuus Paulus in epist. ad Heb. Sint mores sine auaritia, cōtēti presentibus: ipse enim dixit: non te deferam neque derelinquā. Quemadmodum frumentum in horreo reconditum nō augetur, imo, saepe a curculione corroditur, & absumitur, in terram autem proiectum vberimū fert fructum, & proijcēti maximum lucrum parit, sic pecunia in arcula recondita saepe numero direptione cōmittitur, aut quocūque alio modo consumitur, in pauperes autē collata, fructum centuplum producit, & summam in posterum producit vtilitatē. Vt putei & lucus aquarum viuentiū fordibus obturati, & iniquitati, si exhausti fuerit, fluent vberiore & pulchriore aqua, dimissi verō & quieti corruptūtur, sic opes distributae, & in egenos translatae crescunt, & opes edunt copiosas & salutare: nam accipientes reficiunt, dantium autem animos alunt ad aeternitatem reconditā verō & quiescentes sunt penitus inutilēs. Vide quid dicat psaltes: beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Misericordiam appellat ad beatam vitā certissimum aditum, & diē malam vocat tempus asperum, & calamito-

In sacra scriptura.

Pro. 11.

Heb.

Simile.

Simile.

Psal. 40.

mitosum, quo Deus viros non deserit misericordia praestantes. Et rursus disperfit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Audi Christum dominum, ita apud Lu. dicētem: facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in aeterna tabernacula. Ac si dicat distribuere inter pauperes diuitias vestras, vt cum migraveritis e vita, recipiamini, ob eleemosynas vestras in gloria sempiterna. Et laudauit dominus villicum iniquitatis, quod prudenter fecisset, nam aliena pecunia comparauit sibi amicos, qui eum reciperent. Sed dices, si villicus iniquus erat, si inique fecit, cur fuit a domino laudatus? Audi obsecro. Vt in crudeli homicidio eleganter depicto artem pictoris miris laudibus effers, re verō ipsam detestaris, sic dominus industriam villici laudat, rem verō ipsam vituperat. Iniquū enim erat domini substantiam sibi traditam perdere, sed industria fuit amicos, qui eum reciperent, eique postea consulerent, acquirere. Eodem modo qui pauperibus diuitias largiūtur, prudentes sunt, quoniam comparant amicos, quorū precibus in aeterna gloria recipiātur. Et licet pauperes pro illis non fundāt preces, ipsa tamen eleemosyna pro illis dominum deprecantur. Et non sunt villici iniquitatis, sed misericordiae, nec villicū iniquitatis in eo imitantur, quod substantiam a domino subripiebat, sed in eo, quod diuitijs amicos qui in eum conferrent beneficia comparabat. *¶ Vbi est thesaurus tuus ibi est cor tuū.* Ac si dicat Christus: anima tua illi rei adhaeret, quam singulari amore profecquitur in eamq; transformatur. Amor enim vim habet vnitiam, & vt ait

Pla. 111.

Ln. 16.

Simile.

D. Dionysius.

Dionysius transfert amantem in amatum. Et Augustinus etiam ait, animā magis esse vbi amat, quā vbi animat. Hinc est quod iusti cum Deo amore profecquantur, illi adhaereant vnusq; spiritus hant cum eo dicente Paulo: qui adhaeret Deo vnus spiritus fit eam eon illumq; transformetur: dicente etiam eodem: nos autem reuelata facie gloriam domini speculātes, in eandem imaginem transformamur a claritate in claritatem, tāquam a domini spiritu. Deus ergo thesaurus sit noster, vt illi adhaereamus, Deus beatitudo sit nostra vt in illa maneamus, Deus gloria sit nostra, vt in ea sit cor nostrum, spes, & desiderium. Stat enim sententia: vbi est thesaurus tuus ibi est & cor tuum.

D. Augu.

1. co. 6.

2. cor. 3.

¶ Si oculus tuus simplex fuerit, totū corpus tuum lucidum erit. Vide quae annotauimus in principio capitis. Oculū enim id est, intentionem in Deum dirigere semper oportet, vt actiones nostrae Deo gratae & acceptae sint. Vt etiam huius loci expositionem aliam Lucae cap. 11. ad longum positam.

¶ Nemo potest duobus dominis seruire. Neque multo fortius, duobus aut pluribus dijs: quos triginta millia in orbe fuisse historiae prodeunt, vide ergo quo modo pauper homo, qui vni Deo vix sufficit, posset triginta millibus ministrare. Gratias ergo age Deo tuo, qui te ab hoc onere liberauerit, volens vt illi soli seruires & non mammonae alijsque dijs gētium. Ego sum (inquit) dominus, Deus tuus Deuter. 5.

xxx. v. fuisse gētium deos quos colebat historiae prodiderunt.

Deute. 5.

¶ Nemo potest duobus dominis seruire, nō potestis Deo seruire & mammonae. Damnat auaritiam quam damnarat per Esaiam, dicens. Repleta est terra auro & argento, & non est finis thesaurorum eius

Esai. 2.

R

eius

eius, & quoniam auarus nūquam fatiatur, inquit, thesaurorum non esse finem, hoc est nūquam expleri sitim cupiditatis. Auarus (vt ait Salomon) non impletur pecunia. Animaduerte, nō dicit Esai. Repletum est cor auro & argento, sed repleta est terra. Fieri enim potest vt terra impleatur diuitijs, & hominis auari animus nūquā implebitur. Non sine causa Plato, & Archita Tarentinus, animū hominis cupidi, perforato vasi simile esse dixerunt, ob infatibilem voraginē appetendi. Torus mūdus cor hominis nō implet, quoniam mūdus figurā habet rotundā, cor vero pyramidalē. Est. n. perspicuū, figurā sphericam pyramidalī non quadrare. Tūc satiabimur cū Deo siuemur in gloria. Satiabor (inquit plātes) cū apparuerit gloria tua. Cū igitur caducæ diuitiæ, nō solum animū non expleat sed indies accendant, cur eas tā opere cōcupiscimus? Cur illis tanquā vero Deo seruiamus? Aspice quid in hoc loco dicat dominus. Non potestis Deo seruire & māmōnæ. Si enim idola, hoc est, diuitias colueris, Deum habere non poteris. Arca fœderis in templo Dagonis esse non potuit quin idolū caderet & confringeretur. Aut colenda erat arca aut idoli imago, aut colendus est Deus in anima nostra, aut diabolus. Cū Moyses peteret à Pharaone vt Hebræorū populū dimitteret, vt Deo in deserto sacrificaret, respōdit Pharao, vt Deo in Aegypto immolarēt. Cui respondit Moyses, non posse ita fieri, nō. n. erat Deus simul cū diabolo colendus. Id est quod D. Pau. ad Cor. scribit. nō potestis calicem domini bibere & calicem dæmoniorum. Non potestis mensa domini esse participes & mensa dæmoniorum, & alibi, quæ partici-

Eccle. 5.

Similitudo.

Pla. 16.

1. reg. 5. Figura.

Exo. 8.

1. co. 10.

1. co. 6.

patio iustitiæ cum iniquitate. Quæ societas luci ad tenebras. Quæ conuētio Christi ad Belial? Quæ pars fidelium cum infidelibus? Qui consensus templo Dei cum idolis? Fuge ergo hanc idolorum omnium seruitutem, fuge hanc omnium malorum radicem, fuge deniq; terram auro & argento plenam, hoc est, auaritiam. Vt enim terra quæ auri & argenti venas habet, alijs in rebus sterilis est & inculta, sic auari diuitijs affluentes, metallaque in animo portantes, nullum bonum fructum producere consueverunt. Fit enim plerūque vt magnas diuitias, insolentia & impietas consequantur.

Nemo potest duobus dominis seruire. Velent homines, mundo & Christo seruire, quibus respondet dominus fieri non posse, nemo enim potest duobus dominis seruire. Stultum ergo est, velle homines rationem habere cum mundo qui neminem vnquam remunerauit, & non seruire Deo, qui nunquam desinit præmia largiri. Gaudia mundi quinquaginta annis comparata, possunt vno die numerari. At molestias & afflictiones vnus Dies, quinquaginta annis numerare non poteris, & nihilominus tanta est hominum insania, vt velint mundo potius quam domino seruire. Cum oporteat seruire, cui potius seruiemus, quam ei, qui se pronebis seruum fecit? De quo ait apostolus. Exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens. Cur ergo seruiamus mundo? Cōsideremus quis est Deus à quo deficiamus, & quis est mūdus cui obtēperamus. quid facimus? quæ sequimur? quid speramus? Cur. n. videmus nos cœlo contēpto ad infernū properare: spretam vitam mortē amplecti, & relicta gloria in dedecus incurrere

Similitudo.

Quam sit stultū mūdo seruire & nō Deo

Phili. 2.

ō amen-

Murdi descriptio

Additio.

Nemo potest seruire Deo, & diabolo & quare. Exo. 8. Figura.

1. re. 5. 3. re. 18.

1. cor. 6.

Nemo potest seruire Deo & peccato.

ō amentiam intolerabilem: ō summam abiectionem, & incredibilem cæcitatem. Quid est mundus cui seruiamus, nisi sepulchrum mortuorum, carcer viuorum, officina vitiorum, contemptus virtutum, carnifex ac cruciator vitam ad rationis normam dirigentium, fautor ad malitiam vigilatum, inimicus præsentium, obliuio præteritorum rerumque præclare gestarum, splendoris maculator & extinctor? Reuertamur igitur ad nos: & quando non possumus duobus dominis seruire, contēpto mundo Christo seruiamus & ad cælestia aspiremus.

Nemo potest duobus dominis seruire. Nemo ergo secundum hanc domini sententiam seruire Deo & diabolo: Deo & peccato: Deo & diuitijs potest. De quorum singulis pauca subiiciamus. Imprimis nemo potest seruire Deo & diabolo. Cum Pharao permitteret hebræis, vt Deo in ægypto victimas immolarent, respondit Moyses: non potest ita fieri: abominationes enim Aegyptiorum immolabimus Deo nostro: Fieri nō potest, vt Pharaoni, hoc est, diabolo, & Deo simul seruiamus. In templo dagonis non potuit eius simulacrum cum arca Dei erectum esse, & coli. Et Elias illis, qui & Deo vero, & Baali Deo cōmentitio seruire gloriabantur, vsque quo, inquit, claudicatis in duas partes? Si dominus est Deus, sequimini eum, si autem Baal, sequimini illum. Id explicans D. Paul. in epist. 2. ad Cori. Quæ, inquit, participatio iustitiæ cū iniquitate? Quæ societas luci ad tenebras? quæ cōuentio Christi ad belial?

Nemo præterea potest seruire Deo & peccato. Nulla profecto est maior seruitus quam seruire peccatis. Qui fa-

cit peccatum, inquit, dominus, seruus est peccati. Contra nulla maior libertas, quam seruire Deo: seruire Deo regnare est. Qui spiritu Dei ducitur, liber est. Nam vt ait D. Paul. in epist. 2. ad cor. Vbi spiritus domini ibi libertas. Eam ob causam in epist. ad Galat. ait: non sumus ancilla filij, sed libere, qualibetate Christus nos liberauit. quem admodum ergo nemo simul liber & seruus esse potest sic nemo Deo seruire & peccato.

Nemo deniq; seruire potest Deo & māmōnæ vt statim subiicit in hoc loco dominus, dicens: non potestis seruire Deo, & mammonæ. Nam maxime inter se pugnant Deus & mammona, quare nemo duobus his seruiet cum imperent tam diuersa. Deus imperat vt tua largiaris egenti, mammona iubet, vt per las nefasq; rapias aliena. Deus imperat vt cōsulas fratri tuo pereclitanti, mammona iubet, vt tibi viuas, Deus imperat sobrietatem, mammona luxum docet. Frustra igitur auari sibi blandiuntur, si credunt fieri posse, quod fieri non potest, vt simul & Deo seruiant & mammonæ. Eius quisq; seruus est, cui vehemēter est addictus. At viri sapientes & charitate præstantes non se diuitiarum seruituti subiiciunt: idcirco non opum direptione, non tectorum excisione, nō oppidorū vastitate ita mouentur, vt de gradu honestatis & constantiæ desiciantur. In harum rerum amissione dicunt cum Job: dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum. Eam ob causam non tam earum facultatem & copiam expectandam putant, quam in vtendo rationem, & in carēdo patien-

Io. 8.

1. cor. 3.

Gal. 4.

Nemo potest seruire Deo & mammonæ iniquitatis siue auaritiæ.

Iob. 1.

R 2 tiam

tiam. Et quanuis diuites sint, magis in illis virtus elucescit, quam opum abundantia. Vt obscuratur luce solis lumen lucernæ, sic rerum corporearum æstimatio, virtutis splendore euanescit, & quasi tenebris obfuscat. Et licet diuitiæ ex se malæ non sint, sunt tamen periculosa, & eam ob causam non est illis seruiendū neque cor tradendum. Ideo enim aiebat ecclesiasticus: multos perdit aurū & argentum. Et Christus in hoc loco: nemo potest duobus dominis seruire. Non potestis seruire Deo & mammonæ. Et Dauid: diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Ac si dicat: si mūdi opes obtinueritis, nolite eas ardentè diligere, nō illis adijciatis animū: possidete si volueritis diuitias, sed non illis seruiatis: seruate cor Deo: erga diuitias autem perinde affecti sitis, ac si nihil possideatis. Transit enim breui imago caducarum rerum inanis & adumbrata. Quam ob causam sunt pro nihilo putandæ: Deus aut, qui semper est, summa charitate diligendus. Non ergo seruiamus diuitijs, non auaritiæ sed potius Deo. Audiamus Paulum admonentem in epist. ad Colosen. mortificate auaritiā quæ est simulacrorum seruitus. D. Augu. Audiamus Augustinum dicentem, auarus antequam lucretur pecuniam, seipsum perdit, priusquam aliquid capiat, capitur. Audiamus Chrysostomum inquitentem: auaritia est crudelityrannus. Diuitiæ sunt idola, quibus illud accommodari potest, quod dicit Deus per Hieremiam: seruietis dijs alienis die ac nocte, qui non dabunt vobis requiem. Volentes antiqui philosophi carminibus auaritiā describere; finxerunt tan-

talum apud inferos in medio aquarum siti cruciari, significantes esse auaritiā baratrum quoddam vbi cupidi amore diuitiarum flagrantes eas ardentè appetunt, quibus abundant, & quo magis illis affluunt eo vehementiori cupiditate torquentur. Et si auarus sit auro onustus, & diuitiarum plenior nauicilla, quæ veniebat ad salomonem ex ophir, nunquam tamen faciabitur. Quo amplius thesaurus diuitis augetur, eo magis populi opes extenuantur, & hauriuntur. Imperator Trajanus thesaurum diuitum cum liene comparabat, auctore sexto Aurelio in vita Iuliani. Vt enim crescente liene reliqui artus tabescunt, sic crescente fitco tyranni, debilitantur diuitiæ subditorum, cum eas illis diripiat vt se locupletem faciat. Et quemadmodum crescente liene, decreſcunt alia membra, sic crescente auaritia, deficiunt penitus virtutes, areſcit benignitas, liberalitas, charitas, veritas, iustitia, & cætera huiusmodi excellentes qualitates. Quod si diuitiarum abundantia animi sitim extingueret non maxime mirandum esset quod diuites illis seruirent: sed non solū nō satiant, & sitim extingunt, sed nocent, & secum detrimentum & mortem ducunt. Vt enim quæ non sunt apta nostræ naturæ, nullamque cum ea habent proportionem, veluti ignis & sulphur, & cætera huiusmodi, manducata, non modo vtilitatem non afferunt, sed lædunt, & necant, sic falsæ mundi diuitiæ nimis optatæ, non solum, animam non alunt ad æternitatem, neque eius impia desideria mitigant, & sedant, sed

Similitu.

Simile.

sed etiam excidium illi sempiternum machinantur. Cibus illi conueniens virtus est, cuius est proprium, Deum summè diligere, illum optare illi adherere, illi seruire, omnia propter illum continere, possunt quidem diuitiæ possideri absque peccato, sed sitiens earum rerum cupiditas, & ambitio quam D. Pau. radicem omnium malorum vocat, absque peccato possideri non potest. Quare quando ex hac radice tanta mala suboriuntur, eam erradicemus ex animo: quādo ex illa tanquam ex stirpe cæteræ flagitiorum pestes oriuntur, quæ cordis occupant terram, & admirabilia illa virtutum semina nostris ingenijs innata adolere non sinunt: eam penitus extirpemus. Beatus vir, inquit ecclesiasticus, qui post aurum nō abiit, neque sperauit in pecunia & thesauris. Omnia animantia manus habentia illis terram attingunt præter hominē qui manus à terra habet eleuatas. Cum enim bruta creata non sint ad possidendum cœlum, sed terram, decet eam manibus terere & attingere: at homo ad Dei imaginem & similitudinem creatus ad cælestem beatitudinem possidendam non terit manibus terram, sed pedibus eam conculcat. Voluit Deus vt ipsa nostra compositio nos moneret, vt vellemus continere terram, & ad cœlum semper aspirare. Eam ob causam cum cæteros animantes natura abiecisset ad partem, solū hominem erexit, eius manus abduxit à terra & oculos ad cœli conspectum quasi ad proprium domicilium excitauit. Si considerare velimus quæ sit in natura hominis excellentia, quid differat à cæteris animantibus, & ad quod fuerit creatus, intelligemus quā turpe sit

duci auaritia, diuitias ardentius quam cætera omnia cupere, & pro rebus fluxis velle amittere æternas: quæ admodum aquila fertur in sublime, ad terram autem non descendit nisi ad necessarium victum quærendum; capta autem præda statim volat neque in terra detinetur: sic nos debemus in cœlo animo versari, & deposita super uacanea rerum humanarum solitudine, Deum mentis oculis contemplari, & quieta ac tranquilla mente consistere. Ad terram non debemus descendere, nisi vt ea, quæ sunt vitæ necessaria accipiamus: quibus obtentis debemus ad ipsū Deum cogitatione volare & animo cōfugere. Ad id nos hortatur D. Paul. in epist. ad Timo. His verbis: habentes alimentum & quibus tegamur, his contenti simus: nam qui volunt diuites fieri, incidunt in temptationem, & in laqueum diaboli. Salomon ille, qui antiquitatis memoriam sapiētia superauit, fundens ad Deum præcationes suas, has voces emisit: tribue tantum victui meo necessaria, ne forte satiatus illuciar ad negandum: & rursus: melius est parum cum timore domini, quàm thesauri magni, & insatiabiles. Id quod his verbis dixerat eius pater: melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas. Eam ob causam dixit ecclesiasticus: noli anxius esse in diuitijs iniustis: non enim proderūt tibi in die obductionis & vindictæ. Paupertas, vt ait Chrysostomus, in epist. Ad he. Est manudatrix in viam, quæ ducit ad cœlum. Et diuus Augustinus in Psalm. 76. ois, inquit, philosophiæ magistra nobis est inopia. Sed quid mirandum, cum gentiū philosophi id ipsum cōtestentur: plutarchus cōtēptus, inquit,

Simile.

1. Tim. 6.

Pro. 30.

Psal. 30.

Ecc. 5. 6.

D. Chry.

D. Augu.

inquit, diuitiarum est instrumentum philosophiæ. Bias, quis diues? Qui nihil cupit. Quis pauper? avarus. Seneca, breuissima ad diuitias percontum diuitiarum via est. Crates ille Tebanus, qui opibus affuebat, cum se Athenas ad philosophandum tanquam ad bonarum artium mercaturam conferret, magnum dicitur auri pondus in mare coniecisse, quoniam non putauit, se posse simul & virtutes & diuitias possidere: & cum illud in altum gurgitem profunderet, dixisse aiunt: abite pessimum malæ cupiditates, ego vos mergam, ne ipse mergar à vobis. melius fecisset si diuitias illas propter Deum inter pauperes distribueret. neque ego in eo laudo perdere illas, sed eas aspernari. Felices illi, qui paucis contenti, opes suas propter Christum in opibus largiuntur & ad eas opes aspirant, ex quibus credunt posse verum decus reflorescere, veraq; dignitatem Reddare: qui possunt dicere cum apostolis: ecce nos reliquimus omnia. Sed de hoc aliter: non ergo diuitijs sed Deo seruiendum est.

¶ *Idco dico vobis ne solliciti sitis anima vestra quid manducetis &c.* His atque sequentibus verbis vsque ad illa quærite primum regnum Dei & iustitiam eius & hæc omnia adiciuntur vobis pro sua virili contendit d. is persuade re oēs nos vt pendeamus toti à Deo, suisque fidamus præsidijs atq; prouidentia. Et vt nolimus discutiari sollicitudine de parandis cibis, sine quibus non viuatur: de parando vestitu quo tegitur corpus, & frigoris iniuria defenditur. Multa etiã extant sacræ scripturæ alia testimonia, multa extant ex epla quibus ad hanc eadem fiduciam excitamur. In or. ait Salomon: habe fiduciam in dño ex toto corde tuo, &

ne in nitaris prudentiæ tuæ. Sanitas quippe erit vmbilico tuo, & irrigatio olisium tuorum. Ac si diceret: si totus pendeas à dño illique fidas ac eum timeas, totum corpus tuum bene habebit Per vmbilicum aluntur pueri in vteris matrum, vnde per eum totum corpus intelligit. Qua similitudine insinuare vult dñs nos esse filios suos, ipsiusq; esse nos alere, & de rebus necessarijs prouidere sine sollicitudine nostra, si illi fidamus: quemadmodum matrum est, pueros in vteris existentes sine illorum cura sustentare.

¶ Nihil dñs intentatum relinquit, vt nos ad fiduciam habendam persuadeat. Pete tibi signum, inquit Esaias in sermo Achaz. à dño Deo tuo, siue in profundum inferni, siue in excelsum supra: ac si dicat, quod miraculum velis, quantumuis maximum, edet dñs: vt illi fidas. Stabit sol, aperietur mare, mortui si volueris suscitabuntur, dum modo illi credas, in eumq; fiduciam habeas.

¶ Ad hanc fiduciam habendam hac ratione suadet D. Paulus oēs fideles in epist. ad rom. Si Deus, inquit, est pro nobis quis contra nos? Ac si dicat: non famas, non sitis, non nuditas aduersari nobis possunt, non creatura aliqua, si Deus est pro nobis: ille enim prouidebit vt nobis succurrat liberalitas honorum, aut vt opera manuarum suppeditet quod necessitati medeatur. Postremo. Si nihil horum, pater non destituet suos, Sed si velimus vrgētius hac ratione vt dicamus, in huc modum: si Deus homo pro homine quis contra hominem? Deus enim iam caro & frater noster est quare certum est, quod fami & nuditati nostræ consulat, nequid ea cura nos auocet à studio rerum meliorum.

¶ Infidiosus ille tentator diabolus nihil

nihil aliud quam hominem suspicās esse Christum, licet admirabilem: ad diffidentiam eum pertrahere in prima sua tentatione conatus est his verbis: si filius Dei es dic vt lapides isti panes fiant. Ac si dicat: si gloriaris te esse filium Dei, qui conueniunt filium Dei esse & fame cruciari? Hæcine est cura patris illius, qui Paulo ante dicebat cunctis audientibus: hic est filius meus dilectus? Proba hoc miraculo an verè sit ille pater cuius est prouidere filijs: tenta an ita sit, conuertendo lapides in panes. At Christus dominus sua immensa & perfectissima fiducia hanc primam insidiatoris tentationem vicit his verbis: non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Hac eadem tentatione vsi postea sunt iudæi, Christo in cruce pendentem dicentes: si filius Dei es, descende de cruce & rursum: si Rex Israel est descendat nunc de cruce, & credimus ei. Dixit enim quia filius Dei sum. Ac si dicerent: minime conueniunt esse filium Dei & crucis patibulo esse affixum: quare vt hæc ita esse credat, tētet nunc de cruce descendere, & experimento discet id facere non posse: quod impossibile existimamus, tunc credemus ei. Sed summa Christi domini fiducia vicit non solum Iudæorum, sed diaboli diffidentiam: idcirco eo præmio affectus est, vt per acta tentatione accederent angeli & ministrarent ei vt idem euangelista testatur.

¶ Hæc est fiducia illa, quæ constituit Abrahamum patrem multarum gentium, & virginem Mariam, Dei matrem effecit. De Abrahamo loquens, D. Paulus ait in epist. ad Rom. c. 4. qui contra spem in spem credidit, vt fieret pater multarum gentium &c. in re promif-

sione enim Dei non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide: dans gloriam Deo, plenissime sciens quia quæcunque promissit Deus, potens est & facere. i. contra spem naturæ credidit Abrahamus in spem diuinæ promissionis: & per hoc meruit effici pater multarum gentium. Non enim fuit in eo infirma & imbecillis hæc fiducia, nec villo pacto attendit ad mortuum corpus suum, vuluamq; Saræ mortuam. Et si hæsitauit non tamè diffidens, at de modo quo id fieret ambigens. Sed robustus effectus est in fiducia. De virgine verò legimus apud Lucam, Dei genitricem effectam ob summam in Deo fidem ac fiduciam. Beat a, inquit Elisabeth, quæ credidisti, quoniam perficietur in te quæ dicta sunt tibi à dño. Ac si diceret: hoc certè nomine felix es, quod non diffidisti, quælibet incredibilibus angeli promissis. Concepisti citra virilem operam, nec dubium est quin eadem fide sint tibi præstanda cætera.

¶ Regius yates in psalmo. 4. appellat fiduciam, sacrificium quoddam bonitatis & iustitiæ his verbis: sacrificium sacrificium iustitiæ, & sperate in domino. Verum sanè maximeq; gratum & acceptum sacrificium est, Deo fidere, in illo spem nostram reponere, ab illo denique pendere. Quo fit, vt & si diuites in hoc seculo à fructu frumēti, vini, & olei sui multiplicati sint, hoc est, & si rerum omnium affluentia abundet, ego verò omnibus caream, in vtranque tamen aurem dormiam: securus quod pater celestis non me destituet: quare in pace in idipsum dormiam & requiescam. Ille enim regit me nihil ergo mihi deerit.

¶ Idem psalmographus in psalmo 90. multa enumerat mala à quibus

Bias. Seneca.

Crates.

Mat. 19.

Pro sua virili conatur dominus homines persuadere, vt illi eiusque prouidentia fidant.

Pro. 3. a.

Esai. 7.

Rom. 8.

Supra. c. 4.

Supr. c. 3.

Infra. 8. 7.

Luc. 1.

Psal. 4.

Ibidem.

Ibidem.

Psal. 90.

viri fiducia cœlesti præstantes à domino liberantur. Vnusquisque enim illorum ait domino: susceptor meus es tu, & refugium meum Deus meus sperabo in eo. Et idcirco: ipse liberauit me de laqueo venantium & à verbo aspero. Lege totum psalmum & inuenies innumera mala à quibus cœlestis spes iustos piosq; homines eruit.

Abacuc. cap. 3.

Hoc idem significare volēs Abacuc in cantico suo ait loquens nomine populi fidelis in Babilone captiui. Ficus enim non florebit, & non erit germen in vineis, mentietur opus oliuæ, & arua non afferēt cibum, abscondetur de ouili pecus, & non erit armētum in præsepibus. Ego autem in domino gaudebo: exultabo in Deo Iesu meo. Deus dominus fortitudo mea ponet pedes meos quasi ceruorum, & super excelsa mea deducet me victor, in psalmis canentem. Ac si diceret: in expugnatione illa Babylonica quando per se parcent mihi populo fideli, & expugnabunt Babylonem, omnia vastabuntur ac perdētur, hoc est, vineæ, oliuæ, arua, atque iumenta omnia, oves denique & boues. In talibus enim oppugnationibus solent hostes omnia perdere. At ego cum sim populus fidelis totusque pendeā à Deo, in domino gaudebo tunc propter opem & auxilium eius: & exultabo atque gestiam in Deo seruatore meo, ferentiq; mihi open: exultabo, inquā, quoniam tunc nihil mihi deerit: nō victus, non vestitus, non ad vitam necessaria. Ipse enim efficiet, vt quā primum iubente cyro, & redeam in terram illam excelsam, & montuosam fluentem lacte & melle: tuncque gratias maximas agam Deo cantando psalmos.

Respicite volatilia cœli Ad auium,

liliorum & fœni considerationem, nos in hoc capite inuitat dominus, ex quo colliges rerum creatarum considerationem, vtilem esse & salutarem, cum nos ducat ad creatoris cōtemplādam naturam, & peculiarem erga homines prouidentiam. Nam sicut riuuli nos ducunt ad fontem, sic creatura ad creatorem: & quanuis riuuli sint impuri nos tamen ad purum fontem inueniendū dirigunt. Est enim Deus fons ille sempiternus, de quo ait propheta. Apud te est fons vitæ, hoc est. Tu es fons à quo omnis vita effluit & dimanat. Quicquid est creatum, explicat suo modo gloriam Dei: & opera manus meae annuntiat firmamentum. Et D. Pau. ad Roma. 1. Inuisibilia enim Dei à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur. eam ob causam appellarunt non nulli seculum, speculum rerum inuisibilibium. Et ita intelligitur id quod in lib. sapientiæ & hoc quod cōtinet omnia sciētiam habet vocis. Hoc est, mundus omnia continens, te domine scit prædicare & laudibus efferre. Ideo dicunt nonnulli, dixisse Anaxagoram: natum se esse vt videret solem, quia pulcherrimi illius astri, eiusq; admirabilis luminis, & immutabilis constantiæ contemplatio, illum ad contemplandum summum illum rerum omnium opificem & moderatorem Deum optimum maximum v̄hebat. Ob eā causam per Esai. populum iudæorum increpabat dominus, quod opera Dei non respiciebant. Dedit enim crapulis, & mundi voluptatibus opera Dei animaduertere non curabant. Vt igitur reuocet dominus suos, ab anxietate humanarum solitudine eos ad volatiliū aliarumque creaturarum considerationem inuitat, dicens. Respicite

Rerū creatarum cōsideratio vtilis est.

Similitudo.

Psal. 53.

Psal. 118.

Rom. 1.

Sapient. 1.

Anaxagoras.

Esai. 5.

picite

picite volatilia cœli &c. Vt saltem hac consideratione commoti, à diuina prouidentia pendeant, eius interest fami & nuditati suorum consulerere.

Gen. 1.

quare deo prius mundū, & que in eo sunt condidit: quam hominem.

Nolite ergo solliciti esse dicētes: quid manducabimus. Non sine causa Moyses. Genesi. 1. postquam dixit de creatione animalium, bestiarum & reptilium, vidit Deus quod esset bonum: subdit & ait. Faciamus hominem ad imaginē &c. Vt hoc facto inutilem illam & superfluam ventris curam à nobis eximeret. q. d. Ecce homo, que madmodū nunc, ante quam esses, omnia tibi necessaria ad vitam præparauit, Sic nunquam tibi deerit victus, tantum in uocatione tua perseueres. Huc pertinet quod in hoc loco ait. Christus nolite ergo solliciti esse dicētes; quid manducabimus. Sed quærite primi regnum Dei.

Gen. 3.

Si Deus peccato i- bus victū & vestitū aliaque ad vitam necessaria nō negat multo minus ea pijs negabit.

Et de vestimentis quid solliciti estis. Gen. 3. Dicitur fecit quoque dominus Adæ & uxori eius tunicas pelliceas &c. Vbi iterum se prodit diuina bonitas. Supra, homini etiam peccatori modum ostenderat victus acquirendi: in sudore, inquit, vultus tui uerteris pane tuo: nunc ad cumulum bonitatis etiam vestit eos. Nimirum id nos docere volens, quod Christus in hoc loco docuit, & de vestimentis quid solliciti estis? Si enim peccatoribus id non negauit, sed sua sponte etiam nō rogatus concessit, multo minus pijs & iustis ea negabit. Obseruandū aut quod nō sericas, ipsis, aut purpureas, vel auro textas, aut etiam mollitiem præferentes vestes dedit, sed pelliceas. Vt intelligamus vestium usum non ad voluptatem, sed necessitatem datum esse: ad contegenda scilicet membra, & arcendum frigus. Vestibus igitur

tur abutuntur, qui aliud in ipsis quaerunt.

Primum ergo quærite regnum Dei, & hæc omnia adijcentur vobis. Genes. 13. legimus quod Habraham erat diues valde in possessione auri & argenti, quo exemplo discas, quā verū sit quod hic dominus ait. Primum quærite regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcentur vobis, & Gene. 17. ait dominus eidem: statuiam pactum meum inter me & te, & inter semen tuum post te fœdere sempiterno, vt sim Deus tuus, & seminis tui post te. Daboque tibi & semini tuo, terram peregrinationis tuæ, omnem terram Chanaam &c. In quo pacto præcipuum esse videmus, vt sit Deus noster: deinde temporalia pollicetur. Vt discas ex hoc loco, primo omnium regnum Dei esse quærendum, tūc enim etiam temporalia nobis acquiruntur & adijcentur. Hac doctrina edoctus Iacob, quam primum è somno surrexit, diē auspicatur à laude Dei & gratiarum actione, oratione denique & cultu Dei. Vnde Genes. 28. dicitur. Cumq; euigilasset Iacob de somno, ait. Verè dominus est in loco isto. Pauenfq;. Quam terribilis est (inquit) locus iste: non est hic aliud nisi domus Dei &c. Vouit etiam votum &c. Nō igitur mirum quod omnia ei prospere cesserunt. Nam Christus in hoc loco dicit. Quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcentur vobis. Quo in loco maxime illud quod Iacob ait est, animaduertendum, Si fuerit dominus mecum, dederitque mihi panem ad vescendū &c. Vbi temporalia vltimo loco & parè petit, primo verò loco Dei regnum quærit, dicens. Si fuerit dominus mecum, Quo exemplo docemur,

Gen. 13. Iustis omnia prospere cedunt.

Gen. 17

Gen. 28.

R 5 vt

vt primūm quæramus dominum, de inde temporalia parcè petamus & habentes (vt inquit Pau. 1. Fimo. 6.) vitum & vestitum, his cōtenti simus.

¶ Temerarie nemo iudicandus, Margaritæ ante porcos non ponenda.

Caput VII.

Nolite iudicare, & non iudicabimini, nolite condenare & non cōdenabimini. In quo n. iudicio iudicaueritis, iudicabimini & in qua mensuramensi fueritis, remetietur vobis. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui, & trabē in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo. Frater, sine eijciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs est in oculo tuo. Hypocrita, eijce primū trabē de oculo tuo, & tūc videbis eijcere festucam de oculo fratris tui. nolite dare sanctū canibus: neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & canes conuersi dirumpant vos. Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, acci-

In. 29. c.
Mar. 11. c.
Luc. 11. b.

Luc. 6. f.
Ro. 2. a.

Mar. 4. c.
Luc. 6. f.

pit: & qui quærit, inueniet: & pulsanti aperietur. Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, nunquid lapidē porriget ei? Aut si piscem petierit: nunquid serpentem porriget ei? Si ergo vos cum sitis mali nōstis bona data dare filiis vestris: quāto magis pater vester qui in cælis est, dabit bona petētibus se? Omnia ergo quæcumque vultis ut faciant vobis homines: & vos facite illis. Hac est enim lex & propheta. Intrate per angustam portam, quia lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, & multi sunt qui intrāt per eam. Quam angusta porta & arcta via est quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniūt eam. Attendite a falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autē, sunt lupi rapaces, a fructibus eorum cognoscetis eos. Nunquid colligunt de spinis vinas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit, mala autem arbor, malos fructus facit. Non potest autem arbor bona malos fructus facere. Omnis arbor

Ioā. 14. b.
16. c.
Luc. 11. a.

Luc. 6. c.

Tob. 4. c.
Luc. 13.

Luc. 9. f. g.

Sep. 2. f.

bor quæ non facit fructus bonos, excidetur & in ignem mittetur, igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum cælorum. Sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnū cælorū. multi dicent mihi in illa die, domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? et tūc confitebor illis, quia nunquam noui vos, discedite a me omnes qui operamini iniquitatem. Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea: assimilabitur viro sapienti qui edificauit domū suam super petram, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit, fundata erat enim super petram. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto qui edificauit domū suam super arenam, & descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna. Et

Lu. 13. c. f.

Psa. 6. e.
Infr. 25. f.
Lu. 13. f.
Luc. 6. g.
Ro. 2. b.
Iaco. 1. d.

factum est cū cōsumasset Iesus verba hæc, admirabantur turba super doctrinam eius. Erat. n. docens eos sicut potestatem habēs, & nō sicut scribæ eorum & pharisæi.

Mar. 1. d.
Luc. 5. d.

Cap. VII. Ad literā.

In quo iudicio iudicaueritis iudicabimini in qua mensura mensi fueritis remetietur vobis. Si hæc ad Deūm referantur, notandum est, quod non significatur iudicium quo Deus iudicabit de nobis, esse tale in genere moris, quale est iudiciū quod nos seruamus erga proximum. Neque enim si nos temerario iudicio proximum iudicemus, etiam de nobis iniquo iudicio iudicabit dominus. neque si nos iniqua mensura in proximum operemur, Deus iniqua mensura remetietur nobis. Sed hæc dicta intellige, quod iuxta mensurā qualitatis operum, erit retributio præmiorum, secundum mensuram temeritatis iudicij de fratre, erit compensatio pœnæ cum steterimus ante tribunal Christi.

¶ In qua mensura mensi fueritis remetietur vobis. Vel metietur vobis alij, vel metietur vobis Deus: vtrunque sensum habent hæc verba. secundus iam superius explicatus est.

¶ Nunquid colligunt. Sub homines. De spinis vinas.

¶ Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur & in ignem mittetur. Ex hoc colliges, quā falsum sit quod hæretici autumant. Opera nostra non esse

COMMENT. IN MATH.

268

esse necessaria ad salutem.

¶ Non ne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes fecimus? .i. Facultate à te accepta euangelizauimus, & tua virtute miracula ædidimus, quibus confirmabas quæ docebamus. Marc. 16. Hebraismus.

Mar. 16.

confiteri quid. Psal. 7.

¶ Et tunc confitebor illis. .i. Aperte dicam. Heb. confiteri in sacra scriptura idem est, quod aperte dicere. l. prædicare. Psal. 7. confitebor domino secundum iustitiam eius. confitebor tibi in populis domine. .i. prædicabo te dñe inter populos. Vel aperte dicam domine quis tuus inter populos. Plal. 107.

Plal. 107

Regula.

¶ Non nōni vos. Quos sua notitia & approbatione & fauore dignos iudicat, dicitur in scriptura cognoscere.

cognoscere Deū & ignorare, quid. He. 1. b.

Sic illud. Nōni dominus qui sunt eius. Et illud Prius quam te formare in utero noui te. Quos verò sua notitia & fauore indignos iudicat, dicitur ignorare. Sic in hoc loco. Dicitur à me omnes qui operamini iniquitatem, quia nunquam noui vos. Sic stultis virginibus dicitur, nescio vos.

Supra 25. b. Paulus. 1. co. 14. g.

Et Paulus. Qui ignorat ignorabitur.

¶ Super petram. Vel Rupem.

¶ Et non facit ea. Vel factis nō exprimit ea, similis dicitur &c.

Ca. VII. Ad mores.

¶ Nolite dare sanctum canibus. Divina mysteria impijs illaq; fastidientibus, referenda non sunt, nam si ea refera-

re volueris, nulla habita temporis ratione, non solum fortasse nullum afferes emolumentum, sed afferes detrimentum. Ut si quis in altum puteum cæno plenum, aquam puram & nitidam effuderit, nil aliud efficiet quam canum turbare, & aquam amittere: sic qui apud impios homines orationem de diuinis arcanis habuerit in eosq; clarissimam aquam infuderit, tali tempore id faciet, vt nihil illis proficit, quin potius deteriores reddatur & impuriores. Eam ob causam ait in hoc loco Christus nolite sanctum dare canibus. D. Cyrillus in. 3. tomo. D. Cirill. explicat illam pythagore sententiam. Nempe Dei imaginem, non esse in annulo ferendam, ait, eam significare non esse omnibus diuina mysteria referenda. Verbum ergo Dei, non fastidientibus, sed sitientibus illud distribuendum est. Hinc est quod dominus per Esaiam ait, dominus dedit mihi linguam eruditam, vt sciam in tempore sitibundum verbo. Sub. reficere. Sic enim verti potest, pro eo quod litera nostra ait. Vt sciam sustentare eum qui laesus est verbo.

Similitu.

lur. 3. Tomo.

Esaias. 50.

Homines impios vocat sacra scriptura feras.

Math. 3.

Math. 23

Luc. 13

Hiere. 7.

¶ Nolite dare sanctum canibus, nec mittatis Margaritas vestras ante porcos. Sollet scriptura homines impios, nō homines sed feras appellare, & merito, ea enim scelera concipiunt, vt bruta animalia, feritate, stoliditate & maleficio superet. Phariseos appellauit Ioa. Baptista progeniem viperarum: quibus Christus dixit, serpentes & gemina viperarum, quomodo fugietis à iuditio gehenæ? Herodem propter malitiam appellauit Christus vulpē. Ite (inquit) & dicite vulpi illi. Libidini deditos appellat Hieremias equos amatores, voluptuosi appellantur porci, impudentes verò canes, iuxta illud quod

quod in hoc loco ait Christus. Nolite dare sanctum canibus, lege, quæ anno tauimus cap. 3. in illa verba progenies viperarum.

¶ Querite & inuenietis &c. omnis enim qui querit inuenit. Sunt multi, qui etsi Deum querant, non tamē inueniūt, eo quod non verē ex animo querant. Filij Israel in deserto pergebant corpore ad terram promissionis, animo autem in Aegyptum reuertebantur, eius alia, porros & cucumeres desiderantes; ideo ad terram promissionis non accesserunt. Sic multi, Deum nō inueniunt quia interiorius non querūt quem exteriorius querere videntur. De talibus ait dominus per Esaiam. Me etenim de die in diem querunt, quasi gens quæ iustitiam fecerit. Multi de die in diem proponunt se à vitijs ad Deum conuersuros, at nunquam verē conuertuntur, similes nauis in portu, qui quotidie proponūt egredi, & dare vela ventis, & nunquam solunt, donec præterito nauigandi tempore nauis in portu putrescat, & consumatur: prætereunt quadragesimæ & quadragesimæ. & si factis querere Deum videantur nunquam tamen à vitijs abducuntur, quotidie se ab illis abducere proponentes. O ignauia deplorandam, eleuate ancoras, præcindite earum funes, quia amittitis tempus & æstus, ac ventum prosperè ac mirabiliter flantem: querite ex toto corde Deum & inuenietis, nam qui verē querit inuenit, vt in hoc loco veritas affirmat ipsa dicens omnis qui querit inuenit.

Multi & si deū querunt, non inueniūt, quia non ex animo querunt. num. 11.

Esai. 68.

Similitu.

Gsn. 19.

Caro semper renitur & cō-

ria spiritui suggerit. Omnes ardua & aspera fugimus; voluptuosa elegimus, angusta enim est via; vt in hoc loco Christus ait, ad vitam; & pauci inueniunt eam, caro vult esse extra periculum, vult quidem audire Christum, sed ob ipsum patirentur, cum tamen omnes qui pie volunt viuere in Christo persecutionem patiantur. mons est quod Christus dicit, qui vult venire post me; tollat crucem suam &c. item si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habens &c. Hos montes fugimus: malumus imis permanere. Atque scriptura montes quidem ostendit, nullum tamen cogit.

traria spiritui suggerit

1. Ti. 5. Infra. 16. d. Inf. 19. c.

¶ Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad nos in vestimentis ouium. Exod. 30. ait dominus Moyfi. Facies altare suffumenti, vestiesque illud auro purissimo. Nō enim vult dominus quicquam nostrū videre, nisi vestitū & tectum. Omnes nos immundi, & omnia nostra indigna diuinis oculis, ideo omnia vestienda: Tegendas sacerdos sacris vestibus, tegendum altare auro, etiam si ligna sittim ex quibus factū est munda & pretiosissima sint. Hinc arbitror Paulum consulere vt Christum induamus, ne scilicet æternus pater, vestimenta nostra sordida videns sordida & lacera, à nobis abhorreat. Sed quæres, qualiter eadem vestis, tot hominum differentijs conuenire possit? Audi eundem Pau. Rom. 13. Omnibus (inquit) omnia factus sum. Si Pauli vestis, aut ipse vestis est, quæ oib; conueniat, cur nō potius vestis christi? sed quare non dixit, Induimini Christi vestem, sed Christum? Quoniam solent etiam hypocritæ Christi vestibus tegi: Veniunt enim vt hic ait dominus, in uestimentis ouium, sed non induunt ouem ipsam. Vis scire qualiter

Exo. 30. Nihil nisi strū vult Dominus videre nisi tectum & vestitū

Ro. 13.

Nota.

ter vestis hæc omnibus conueniat? Discite inquit, à me quia mitis sum & humilis corde, & quis est quæ non deceat & conueniat mitem & humilè esse, quid magis altitudinem extollit quàm clementia & humilitas? conueniunt hæc magnis & paruis, nobilibus & ignobilibus: vt nullus sit, cui huiusmodi vestimenta excelsiua aut curta sint. Pharisei solum induebant pellè & apparentiam ouis Christi, sed non ipsum Christum, hypocritæ Christiani, solum teguntur non auro purissimo, sed auricalco, non vera humilitate & clemètia, sed ficta & apparèti. à quibus cauèdū, docet in hoc loco christus.

¶ Veniunt ad vos in vestimentis ouium. Vide quæ de hypocrisis diximus. c. præc. in illaverba: cum ieiunatis nolite fieri. &c.

¶ Attendite à falsis prophetis qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. His verbis docet nos dominus, nobis non esse periculū ab hominibus qui libidine, luxu, fastu avaricia, reliquisque cupiditatibus ludentes, ac rulum insanum ridentes tendunt in exitium: si quidem illos sequi non error est sed infamia: magis cauendum est ab his qui nobis se iungūt, speciem habentes pietatis, quum sint pietatis hostes. Deum patrem, euangelicam doctrinam, regnū cælorum habent in ore, cultus est vilis, ora pallent ieiunio, corpus habent attenuatum, macre, orant prolixè, largiuntur pauperibus, erudiunt populum, & interpretatur sacros libros: atque harum rerū imagine personati veniunt ad nos, velut ouilla pelle tecti, quum intus sint lupi rapaces, & euangelici gregis laniatores, docentes doctrinam hominum non Dei. Tales sunt hæretici nostri temporis simulantes pietatem &

gregem domini sua falsa doctrina dilaniantes. Citant quidem diuinas scripturas, sed deprauatè: & ad hæretes suas confirmandas locos afferunt sacrarum literarum, sed qui illud minime dicant. Vt qui regis imaginem ex auro & gemmis prætiosis à solerte artifice fabricatam dissoluunt, & transferunt aurum illud & gemmas in canis imaginem, quam ex eadem materia conficiunt, aiunt imaginem illam suam canis, esse regis imaginem, quoniam idem est aurum, & iidem pretiosi lapilli: sic hæretici imaginem fidei dissoluunt, & ex eisdem sacra scripturæ testimoniis perperam ac falso expositis imaginem perfidiæ conficiunt, & ornant: & aiunt illam esse fidei & veritatis imaginem, quoniam est ex eisdem locis: & hoc modo sepe numero imbecillos & fragiles homines fallunt, sua dentes illis turpem illam canis figuram, hoc est, pestiferam suam hæresim esse pulchram regis, hoc est, expressam veritatis imaginem. Hac similitudine vtitur hirinus libro aduersus valentinū primo. Hi sunt qui munus sathanæ sese in angelum lucis transfiguratis subeunt: similes hi sunt pyratis insignia hostium suorum in nauium suorum puppibus erigentibus, vt eos decipiant & tandem capiant, pacem & amicitiam simulantes. Hi, inquam, sunt, à quibus cauere monet diuus Paulus in episto. Ad ro. ca. 16. His verbis: Rogo autem vos fratres vt obseruetis eos, qui offendicula, præter doctrinam, quam vos didicistis faciunt: & declinate ab illis. Huiusmodi enim Christo domino nostro non seruiunt, sed per dulces sermones, & benedictiones, siue, vt alii vertunt, adulationes seducunt corda innocentium. Hos alibi idè Apo. vocat canes, malos operarios, cō-

Simile.

Ro. 16. e.

Phil. 3. a. cissionem. Nec tantum vitandi sunt qui eiusmodi sunt, nobis aliam doctrinam afferentes & tradentes, præter eam, quam semel imbuti sumus: Gal. 1. b. sed & si angelus de cælo huic diuersam doctrinam afferret, claudèda sūt aures cantibus Syrenarum, & surda aure transeundum: quoniam qui eiusmodi sunt, quæ sua sunt quarunt non quæ Iesu Christi. Non infundūt vinum super vulnera, sed oleum tantum: palpant, non addurunt. Dicentes bonum: malum, & amarū, dulce, lucemque ponentes in tenebras. Dicentes quod olim propheta falsi pulpulo adulantes dicebant: pax, pax: & nō erat pax. Qui huiusmodi sunt mōstra potius quàm homines dicendi sunt. Monstrum sane horrendum ingens esset animal cuius vnā pars esset lupina, altera verò esset ouina. Tales ergo sunt hæretici falsiq; prophetae qui veniunt ad nos in vestimentis ouium intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Os habent ouium, vultum afferūt agnorum, cor verò luporum: intus sunt rubus, foris ficus: intus gentiles foris christiani: quo nihil mōstruosius. Nihil esset negocij lupū ab oue dignoscere, si vterque suam æderet vocem, nihil esset negocij ab oue non cauere, à lupo verò fugere, si vterque sua pelle tectus veniret. Quid autè facias, ybi lupo ouillo vellere, ouilla voce ouè simulans, irrepserit in ouile, non vt ouis fiat, sed vt crudelius oues laniet: Mutat vocè lupus & Christi nomen profitetur: profitetur euangelicam doctrinam, sed vt incautis aspergat hærescos suæ venena. Simulat opèra pietatis, quo magis aliorū simplicitate ad suas cupiditates abutatur. Ab his igitur chimeris horrendisq; mōstris diligenter est cauendū, precipue

ijs, quos delegit dñs sui gregis, custodes ac pastores, quales erāt apostoli cum quibus in presentiarū dñs loquebatur. Præfulū enim est, diligētè curare ne huiusmodi monstra dilanient gregē sibi commissum. Istorum falsorū prophetarū typus expressaq; imago fuit Balaam qui ouilla voce ouè simulans Dei populū benedictionibus replebat. Moriatur, inq̄t, anima mea morte iustorū, & fiant nouissima mea horum similia &c. Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel. Intus autem cum esset lupus rapax docebat regē Balac vt Israelitis ad fornicandum mulieres suas offerret; docebat præterea regē vt Israelitas, inuitaret ad comedendū immolata & oblata Belphegor sacrificia, autore Iosepho. Vnde dñs falso cuidā propheta dicebat apud Io. in ap. habeo aduersus te pauca: quæ habes illic docetes doctrinā Balaam, qui docebat Balac mittere scandalū corā filijs Israel, edere & fornicari. De quibus vitijs habes numerorū c. 25. Sic ergo sunt falsi prædicatores, qui mira de rebus cælestibus loquuntur: in eloquētiæ suauitate aures populi demulcent, ac detinet: ad vitia tamè pelliciūt & trahūt: sicq; dilaniāt gregē dñi. Erudiūt fideles, & interpretatur sacra scripturā, & tādē ad suas cupiditates eos trahere conantur.

¶ Attendite à falsis prophetis. Inter alia munera atque charismata apostolis & ecclesiæ à Christo dño collata, hoc vnū fuit, vt discernere scirēt, quis nā esset verus, quis verò falsus propheta. Et quæ admodū misit ad ecclesiā suā spiritū sanctū, vt doceret eā mysteria fidei, ne aberraret à vero: suggeret, inq̄t, vobis, quæcūq; dixerō vobis: & dedit illis potestatem remittendi peccata dicens: accipite Spiritū sanctū quorū

remi

Io. 10. f. remiseritis peccata remittuntur eis: sic etiam epistulis apostolis ecclesiarum; sua donum, quem discretionem spiritum vocat D. Paulus in priori epist. ad cor. 12. Vnicuique, inquit, datur manifestatio spiritus ad utilitatem, alij quidem per spiritum datur sermo sapientiae; alij autem sermo scientiae, alij gratia sanctorum, alij discretio spirituum: ad discernendum scilicet quis sit falsus, quis verus propheta. Cum enim satanas non raro transformet se in angelum lucis: ut auctor est D. Paulus: necesse fuit donum hoc in ecclesia relinqui. Venena enim minime propinantur nisi in optimo ac fragrantissimo vino: aut in melle: unde in proverbio dici solet, mellitum venenum: quale fuit quod propinare voluit diabolus Christo dicens: si filius Dei es, dic ut lapides isti panes fiant: melle lito gladio eum occidere nitentur. Merito D. Ioa. in sua p. cano. admonet ut probemus spiritus utrum ex Deo sint. Et dominus in hoc loco ut diligenter a falsis prophetis caueamus. Hinc colligimus ecclesiam catholicam esse, diiudicare quis sit verus, quis autem falsus propheta. Hoc enim donum diiudicandi & discernendi spiritus, ecclesiae relictum est, ut ex paulo didicimus.

Docet etiam hic locus fugiendum esse ab haereticis, cauendum ab illis. Neque cum huiusmodi correptio frater na seruanda est, sed statim sunt denunciandi. Tempore enim pestis, non solum aer infectus & corruptus est fugiendus & vitandus, sed qui aere illo corrupti sunt. Sic etiam non solum nobis cauendum est ab omni haeresi, quae pestis & cancer est, sed ab omni homine haeretico, ne nos suo veneno inficiati: Praeterea cum eiusmodi peccatum contra commune totius christianae reipu-

blicae bonum sit: bonum autem commune, peculiari sit praferendum: non est, quare expectanda sit correptio fraterna, secretaque admonitio: sed statim denuntiandi sunt, ne serpat pestis. Praeterea cum haereticus proprio iudicio sit subuersus atque sciens & prudens totius ecclesiae dogmatibus aduersetur, minime sperandum est, quod nostra secreta, fraternaque correptione corrigetur: quare tanto malo statim obuiandum est. Qui enim fidem non adhibet ecclesiae, quae columna est & firmamentum veritatis, multo minus tibi adhibebit. Sed ais: Christus dominus apud Math. dicit si peccauerit in te frater tuus corripe eum inter te & ipsum solum. &c. Ad hoc dices hanc trinam monitionem de qua Christus dominus loquitur ad litteram intelligi de iniurijs factis in fratrem: at verò de peccatis longe grauioribus, imo grauissimis perpetratis in Deum quales sunt haereses: alter ordo si seruetur, nihil legitur euangelicus sermo. Haereticus ergo coram me pronuntians haesim, in me, vel in alium, coram quo pronuntiat, proprie non peccat: sed proprie peccat in Christum, cuius fidem ledit, ideo non est necessaria illa trina admonitio, cuius dominus meminit. Sed statim qui huiusmodi est, deferendus est ad inquisitores, ne ut cancer serpat tantum malum in fideles. Quod si secundo in istis verbis illis. D. Paul. in epist. ad titum c. 3. haeticum hominem post primam & alteram correptionem, deuita: ergo necessario sunt admonendi haeretici: si non ex loco Mathaei praenotato, ex loco certe Pauli inducto. Ad hoc obseruabis, aliud esse, quod quilibet fidelis praestare tenetur si iudicialia potestas non adfuerit ad compescendum haeticos: aliud esse quando

Simile.

1. Io. 4.

Haereticus cauendus statim que denuntiandus.

Infra 17.

Ad tit. 3.

quando haec potestas adest. Na si non adest, praecipit Paulus, ut semel & iterum admonetur, & deinde uitetur ei colloqui, & consuetudo, ut pertinacis hominis. At vero si adest, ex edicto iudicialia potestas, ad eam erit deferendus. Illi. n. incubit ex officio corripere, & admonere, supplicioque haeticos afficere. Et si verum sit quod etate apostolorum blandius se gerebat ecclesia erga haeticos, si forsitan illos suauitas iudicij ad correctionem admoneret: At vero, quia animaduertit in ecclesiam Dei indices furere amplius haeticam vesania, ideo accerbis aduertit in ipsos: ut praetermissis admonitionibus nouis, res deferatur ad fidei censores, ne ut pestis serpat haeresis in catholicos.

Qui veniunt ad vos. Hic primum obserua, haeticos falsosque prophetas non esse missos a Deo, sed ipsi sunt qui ad nos sua autoritate veniunt. Veri autem atque catholici praedicatores atque doctores mittuntur a Deo. Unde D. Paul. in epist. ad rom. ait: quo modo praedicabunt nisi mittantur. De huiusmodi falsis prophetis olim dicebat dominus apud Hieremiam: non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetaebant. Si steterissent in consilio meo & nota fecissent verba mea populo meo, auertissem utique eos a via sua mala & a pessimis cogitationibus suis. ac si diceret dominus: nec ego loquor eis nec mitto illos, sed ipsi loquuntur quasi ex ore meo. Si enim meae voluissent acquiescere voluntati, & nota fecissent verba mea populo meo, non blandientes eis & adulatione perdentes, ut dicerent: non habetis peccata, perfectam iustitiam possidetis, sanctitas & iustitia atque pudicitia in vobis tantummodo reperiuntur: & ego non tradidissem eos in immunditiam & ignominiam, ut facerent quae non incoueniunt & sequeretur vias

Ro. 10. 6.

Hier. 23. e.

D. Hiero.

suas pessimas. Contemplemur haeticos, quomodo semel desperates salutem, gulae se tradant & delicijs: vescantur carnibus, frequentes adeant balneas, musco fragrent, vngentis varijs delibuti, quarant corporum pulchritudinem. merito ergo aduertit Christus & ait a fructibus eorum cognoscetis eos. Quod enim sermone non pandunt cum voce ouillam habeant, ostendunt operibus. Et sicut non probauerunt Deum habere in noticia: tradidit eos Deus in reprobum sensum, ut faciant quae non conueniunt, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, nequitia, auaritia, & caeteris quae numerat. D. Paul. ad rom. scribens. Veri enim & fideles concionatores, instituti ab ecclesia, & praedicantes quae ab ea didicerunt, hi verum mittuntur a Deo, fide liter legatione sua fugentes.

Deinde perpente quid dominus dicat: veniunt ad vos. Ac si diceret: non veniunt ad infideles, non ad homines perditis moribus praeditos, sed ad vos fideles, ad vos filios Dei, ad vos amicos meos, haeredes regni caelestis, vos perdere voluit, vos dilaniare tetat, sequentes more patris sui sathanae, quod ut in libro Iob scribitur est, affuit inter filios Dei, qui etiam Christi discipulum perdidit. Sic falsi prophetae, sic haeretici, viros sanctitate & religione christiana praestantes decipere, & a vera fide auertere conantur.

Inuestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Animaduerte hic obsecro atque alta mente considera nihil in mundo contrarius inueniri oue & lupo. Lupus. n. natura sua ouem laniare contedit: sic nihil magis contrarium & aduersum quam verus & falsus propheta, quam fidelis & infidelis, catholicus & haeticus: & tamen haeticus lupus cum sit, non vnum aut alterum sed omnia ouis vestimenta induere conatur, etiam tunicam lineam

Roma. 12.

Iob. 1. 10a. 13.

S nea

neam omnium intimam. Non simulant solum cultum vilem, abstinentiam, pietatem in pauperes &c. Sed & ipsam mortem libenter subeunt: ut vel sic gregem domini ad suam vasa saniam trahant. Et quemadmodum sathanas simiam Dei agere semper à mundi exordio curauit: sic hæretici sathanæ imitatores, etiam martyrum Christi simias esse volunt. Ut non solum prætextu præclarorum nominum Christi, fidei, gratiæ, ac similiarum, atque omnino fictæ religionis, suas hæreses persuadeant: sed interim mortem eligunt ut hoc saltem tam manifesto testimonio fideles seducat. Vnde Paulus iure optimo monet in 2. episto. ad Thessa. cap. 2. ut fideles caueant sibi, fidemque veram teneant. Nam mysterium, inquit, operatur iniquitatis: tantum ut qui tenet, nunc teneat, donec de medio fiat, ac si diceret: Antechristus ille, homo peccati, filius perditionis, qui reuelabitur in suo tempore, iam operatur in suis discipulis mysterium iniquitatis: id est, adumbratam falsam religionem hypocritarum omnem. Quare tantum id superest, ut qui tenet, teneat. i. fideles, quam habent fidem, retineant, donec de medio fiat. i. donec de medio ecclesiæ exeant occulti hæretici, & tunc reuelabitur ille iniquus.

¶ *Intrinsicus autem sunt lupi rapaces.*

Hic iam vides ingenium sathanæ atque suorum quam longè distet à Dei, suorumque ingenio. Ingenium Dei atque piorum hominum est, seruare.

Audi quid de Deo referant eloquia

Psalm. 67. 6. sacra. Psalm. 67. ait Rex David: Deus noster, Deus saluos faciendi. Et

Psalm. 34. b. Domine quis similis tibi? Et reddens rationem addit. Eripiens in-

opem de manu fortiorum eius: eg-

num & pauperem à diripientibus eum.

Hinc est quod in sacra scriptura qui hoc seruandi munere funguntur, diuocentur, ac filij excelsi omnes, saltem terræ, lux mundi, & ciuitas supra montem posita, & lucerna super candelabrum, pastoresque dicantur. Vnde

Paulus. Adimpleo ea quæ defunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore eius quod est ecclesia, cuius factus sum ego minister &c. & in alio loco: pro Christo legatione fungimur,

tâquam Deo exhortante per nos. Ac si diceret: per nos Deus loquitur & exhortatur ad poenitentiam, exhortatur adueniam, exhortatur ad salutem.

Non enim vult mortem peccatoris, sed magis ut conuertatur & viuat: exhortatur ad pacem & idcirco legatos ad homines mittit. Hac ergo legatione pacis nos fungimur. Quare obsecramus pro Christo: reconciliamini Deo. Contra vero, ingenium diaboli suorumque sectatorum est, perdere, dilaniare, ac interficere gregem domini. De sathanæ legimus. 3. reg. cap. 22. Quod egressus stetit coram domino, & ait. Ego decipiam Achaz, cui locutus est dominus. In quo? Et ille ait. Egrediar & ero spiritus medax in ore omnium prophetarum eius.

De suis satellitibus in hoc loco vides quid dominus affirmet. Intrinsicus, inquit, sunt lupi rapaces: quorum scilicet est, euangelicum gregem laniare.

Hinc discamus quantum scelus sit, aut consilio aut exemplo, aut doctrina, animam aliquam perdere. Si enim sanguis Abel qui martyrem effecit, martyriq; corona Abelè decorauit, clamabat ad Deum super terram vindictam postulando: quanto magis anima dânatâ doctrina aut causa alicuius, aduersus illam clamabit, cõdignasq; penas

com-

num & pauperem à diripientibus eum.

Hinc discamus quantum scelus sit, aut consilio aut exemplo, aut doctrina, animam aliquam perdere. Si enim sanguis Abel qui martyrem effecit, martyriq; corona Abelè decorauit, clamabat ad Deum super terram vindictam postulando: quanto magis anima dânatâ doctrina aut causa alicuius, aduersus illam clamabit, cõdignasq; penas

com-

num & pauperem à diripientibus eum.

immeritaque supplicia petet?

¶ *Veniunt ad vos in vestimentis ouium intrinsicus autem sunt lupi rapaces.* Damnat in hoc loco dominus hypocritam, cauendumque esse ab omni hypocrita monet. Ab omni inquam hypocrita qui prætextu pietatis aut religionis alios aut in errorem inducere, aut ad peccandum trahere conatur. Peccare enim & simulare peccatum ne notum sit alijs non malum est, opera pietatis exercere ut lauderis ab hominibus, vanum & inutile est. de qua hypocriti dominus locutus est. c. 5. At opera pietatis fingere ut alios aut ad errores aut ad peccata trahamus hoc scelus maximum est de quo in hoc loco peculiariter agit dominus.

Leuit. 11. Figura. ¶ Leuit. cap. 11. inter alias aues quæ comedendæ non erant, & à fidelibus vitandæ, vna erat, quæ vocatur mergulus, sic dicta, quod se in aquam cibum captans, assidue immergat. Quam nos, cuervo marino vocamus. Mergulus iste typus est hypocritarum qui se in opera pietatis crebro immergunt, ut fidelium animas captent. Et hoc est quod hic dicitur veniunt ad vos in vestimentis ouium intrinsicus autem sunt lupi rapaces.

¶ *Gene. etiã cap. 27. ait Isaac filio suo Iacob: accede ad me, ut tangam te fili mi, & accedente illo atque palpato à patre dixit: vox quidem Iacob est: sed manus, manus sunt Esau. in tactu verè dignoscitur hypocrita.* Nam licet vox sit fidelis, hominisque charitate & religione præstantis: licet verba sint sanctitate plena, manus, hoc est, opera non fidelis sed infidelis: non filij Dei sed filij sathanæ. Foris ouis & intus lupo. Viget enim intus liuor, auaritia, libido cæteraque vitia.

¶ *Exo. ca. 7. Sacra refert historia vertisse Moy-*

sen virgam sibi à Deo collatam in serpentem, & aquas in sanguinem: idem que mentitos fuisse atque fecisse magos Pharaonis. Ciniphes verò educe re non potuisse prædictos maleficos: quos tamen diuina virtute eduxerat Moyses. Sic etiam filij sathanæ & signa & prodigia simulare possint ut sathanæ, at ciniphes (quod minus videtur) non possunt: hoc est diligere inimicos, iniurias libenter & æquo animo tolerare, auaritiã vincere &c.

Sed cum intus sint lupi rapaces, tandem prodit quasi ex adipe iniquitas eorum: tandem ex corde illorum tanquam ex promptuario quodam eructant & exeunt prauæ cogitationes, homicidia, adulteria, falsa testimonia quæ coinquant hominem ut Christus ait. Deficiunt enim sicut malefici illi in hoc signo, hoc est, in sanctis actionibus quas fingere & exprimere nequeunt. Atque hoc volens significare dominus dicebat: per os Ioannis iam ad radicem arboris securis posita est. ac si diceret: non ramis, aut folijs, non verbis simulata sanctitate prolatis, non ceremonijs religionem redolentibus: sed radici hoc est cordi, vnde mali fructus oriuntur, admota est securis, funditus & irreparabili vulnere succisura, quod foetus Deo dignos non produxerit. Et quod verbis Christus dominus expressit, signis & factis ostendit: more prophetarum, qui non solum verbis, sed etiam rebus assumptis, ut catena circumdatus est Hieremias &c. Futura prædicebant. Narrat enim nos-

ter Mathæus cap. 21. Quod quum vidisset arborem ficum proximã viæ, & nihil inuenisset in ea præter folia, veluti indignas, quod spe delusus esset, execratus est eam dicens: nusquam

Exod. 7. Sacra refert historia vertisse Moy-

sen virgam sibi à Deo collatam in ser-

pentem, & aquas in sanguinem: idem que mentitos fuisse atque fecisse magos Pharaonis. Ciniphes verò educe re non potuisse prædictos maleficos:

quos tamen diuina virtute eduxerat Moyses. Sic etiam filij sathanæ & signa & prodigia simulare possint ut sathanæ, at ciniphes (quod minus videtur) non possunt: hoc est diligere inimicos, iniurias libenter & æquo animo tolerare, auaritiã vincere &c.

Sed cum intus sint lupi rapaces, tandem prodit quasi ex adipe iniquitas eorum: tandem ex corde illorum tanquam ex promptuario quodam eru-

ctant & exeunt prauæ cogitationes, homicidia, adulteria, falsa testimonia quæ coinquant hominem ut Christus ait. Deficiunt enim sicut malefici illi in hoc signo, hoc est, in sanctis actionibus quas fingere & exprimere nequeunt. Atque hoc volens significare dominus dicebat: per os Ioannis iam ad radicem arboris securis posita est. ac si diceret: non ramis, aut folijs, non verbis simulata sanctitate prolatis, non ceremonijs religionem redolentibus: sed radici hoc est cordi, vnde mali fructus oriuntur, admota est securis, funditus & irreparabili vulnere succisura, quod foetus Deo dignos non produxerit. Et quod verbis Christus dominus expressit, signis & factis ostendit: more prophetarum, qui non solum verbis, sed etiam rebus assumptis, ut catena circumdatus est Hieremias &c. Futura prædicebant. Narrat enim nos-

ter Mathæus cap. 21. Quod quum vidisset arborem ficum proximã viæ, & nihil inuenisset in ea præter folia, veluti indignas, quod spe delusus esset, execratus est eam dicens: nusquam

Exod. 7. Sacra refert historia vertisse Moy-

sen virgam sibi à Deo collatam in ser-

pentem, & aquas in sanguinem: idem que mentitos fuisse atque fecisse magos Pharaonis. Ciniphes verò educe re non potuisse prædictos maleficos:

quos tamen diuina virtute eduxerat Moyses. Sic etiam filij sathanæ & signa & prodigia simulare possint ut sathanæ, at ciniphes (quod minus videtur) non possunt: hoc est diligere inimicos, iniurias libenter & æquo animo tolerare, auaritiã vincere &c.

Sed cum intus sint lupi rapaces, tandem prodit quasi ex adipe iniquitas eorum: tandem ex corde illorum tanquam ex promptuario quodam eru-

ctant & exeunt prauæ cogitationes, homicidia, adulteria, falsa testimonia quæ coinquant hominem ut Christus ait. Deficiunt enim sicut malefici illi in hoc signo, hoc est, in sanctis actionibus quas fingere & exprimere nequeunt. Atque hoc volens significare dominus dicebat: per os Ioannis iam ad radicem arboris securis posita est. ac si diceret: non ramis, aut folijs, non verbis simulata sanctitate prolatis, non ceremonijs religionem redolentibus: sed radici hoc est cordi, vnde mali fructus oriuntur, admota est securis, funditus & irreparabili vulnere succisura, quod foetus Deo dignos non produxerit. Et quod verbis Christus dominus expressit, signis & factis ostendit: more prophetarum, qui non solum verbis, sed etiam rebus assumptis, ut catena circumdatus est Hieremias &c. Futura prædicebant. Narrat enim nos-

Figura.

Exo. 8.

Simulare.

Infr. 17. b.

Luc. 3.

Hier. 72.

Mat. 21.

Figura.

ex te fructus nascatur in sempiternū,
& arefacta est cōtinuo ficulnea. Quo
signo significare volebat pharisæorū
hypocritin atque iudæorum simula-
tam sanctitatem. Inueniebat in eis ve-
stimenta ouium, sed cor luporum. In-
ueniebat speciem religionis: fidei fru-
ctum, quem vnicè esuriebat, nō inue-
niebat. Quo etiam factō exprimitur
omnis hypocrita qui foris Christū
profitetur cor autem eius longè est à
Deo: longè à tolerantia, patientia, so-
brietate, cæterisq; christianæ religio-
nis virtutibus. Quare nō mirū quod
indignatus dominus excretur eum.
Et dicat: ne quis post hac ex te fructū
videat in æternum. Sed de hoc satis
superius. Hanc etiam hypocritin sa-
tis superque depicta est in factō Mi-
chol, quæ deposuit Dauidem per fene-
stram vt fugeret à Saul: & tulit statuā,
& posuit eam super lectum, & pellem
pilosam caprātū posuit ad caput eius,
& operuit eam vestimentis sicque il-
ludit Sauli patri suo. Qui in illam in-
candescens ait: quare sic illudisti mi-
hi & dimisisti inimicum meum vt fu-
geret? Sic sunt homines hypocritæ
qui exterius imaginē Dauidis ferūt:
pellem & vestimenta sanctorum por-
tant, orāt prolixè, miseris subueniūt,
Deum prædicant: cor autem eorum
fugit longè à Deo. Quam ob causam
maxima tristitia & indignatione affi-
citur, maximè, inquam, in Michol,
hoc est, animam indignatur. ¶ Pax
est Iehu? Ait rex Ioram. Qui respon-
dit. quæ pax? adhuc fornicationes Ie-
zabel matris tuæ, & veneficia ei⁹ mul-
ta vigent. Et tetendit Iehu arcum ma-
nu, & percussit Ioram inter scapulas,
statimque corruit in curru suo. Quo
facto dominus non esse pacem hypo-
critis, sed iram & indignationem:

1. reg. 19.
Figura.

4. reg. 9.
Figura.

quod vigeant corda eorum innume-
ris peccatis: quod intus sint lupi rapa-
ces & si foris christiani videantur.

¶ Nunquid auis discolor hæreditas
mea mihi? Ait dominus per Hiere-
miam. Auem discolorē iuxta literā
pauum vocat. Non ergo placet domi-
no homo varijs distinctus coloribus,
foris sanctitate int⁹, rapacitate prædi-
tus. Vnde alij hunc locum transtule-
runt. Nunquid spelunca hyænæ hæ-
reditas mea mihi? Sicut enim noctur-
na bestia ista viuūt cadaueribus mor-
tuorum, & de sepulchris solet effode-
re corpora, nihilque est immunditia,
qua non vescatur: sic falsus propheta,
sic hypocrita prætextu religiōis quæ
spelunca eius est, omnibus peccatis ves-
citur & alitur: ouibus domini dilania-
tis viuere contendit. Væ illi: nam vt
verbis vtar domini apud Hieremiā,
frustra multiplicat medicamina: sa-
nitas non erit ei. Frustra Deum,
euangelium, regnum cœlorum, sa-
cramenta habet in ore, frustra preces
fundit, largitur pauperibus: cum in-
tus sit lupus rapax. Quare hæc om-
nia medicamenta nihil ei ad salutem
profunt. Et quemadmodum qui
crebro medicamentis vtuntur, si
aliās, regimen nullum sanitatis ser-
uant, sed ventri indulgent: non
solum ab infirmitate malaque vale-
tudine non sanantur, sed potius
sumpta medicamina illis magis ac
magis nocent: sic hypocritis, fal-
sisque prophetis, sacramenta quæ
sumunt, & si salutaria medicamen-
ta sint, non solum illis non pro-
sunt, sed multo magis nocent: cum
à vitijs suis, prauisque actionibus
cessare non velint. ¶ In huiusmo-
di hominibus impletur quod domi-
nus apud nostrum Mathæum ait: qui
autem

Hier. 12.

DHier. 10.

Hier. 26.

Simile.

Infr. 13. autem non habet, etiam id quod ha-
bet auferetur ab eo. Existimat hypo-
crita se habere vitæ, vim, donum
que dicendi ac erudiendi populū Dei,
interpretandi libros sacros: quum ni-
hil veræ perfectæque virtutis habeat:
cum intus sit lupus rapax: quare adeo
nihil ei addetur, vt eo quoq; quod ha-
bere videbatur sit spoliandus, existi-
mabant pharisæi veram iustitiam ha-
bere, quod seruabāt traditiones senio-
rum, crebro lauando manus, & repre-
hendebant Christi discipulos, quod
has traditiones non seruassent: non
enim, inquit, lauant manus cum
manducant: at dominus abstulit ab
eis iustitiam quam videbantur habe-
re, dicens: quare & vos transgredimi-
ni præceptum Dei propter traditio-
nes vestras? Qualis, dicitō mihi, mane-
bit homo, spoliatus omnino à virtu-
te, quam habere videbatur? qualis ma-
nebit ouilla pelle denudatus? totus lu-
pus, totus rapax, totus scelestus & ini-
quus. ¶ Apud nostrum Mathæum le-
gimus c. 27. quod milites præsidis ge-
nu flexu ante Iesum, illud ebant ei, di-
centes: Aue rex iudæorum, & expue-
tes in eum, acceperunt arundinem &
percutiebant caput eius. Sic hypocri-
tæ Deum adorant, Christum genibus
flexis regem suum vocant: sed his sig-
nis ei illudunt: quando aliās vita &
moribus corruptis expuunt in eum:
& arundine scelerum suorum percu-
tiunt caput eius. Hoc idem figuratur
in iuda, cuius pedes vidimus super di-
uinis Christi manus rerum omnium
effretices, corde tamen tunc eum tra-
dentem & vendentem dominum suū
inspeximus. Sic multos apud nos in-
tuemus pedes in altari habentes cor
autem eorum longè ab altari, imo longè
à Deo multis criminibus implicatos.

Infr. 15. a

Infr. 27. d

Io. 13.

¶ Locum insignem ad literam ha-
bes apud Ioa. depingentem in apo-
hominem hypocritam. Scio, inquit Apo. 2. a.
dominus, opera tua, quia neque frigi-
dus es, neque calidus: sed quia tepidus
es, incipiam te euomere ex ore meo:
quia dicis, quod diues sum: & locuple-
tatus: & nullius ego, & nescis quia tu
es miser, miserabilis, & pauper, & cæ-
cus & nudus. Collyrio unge oculos
tuos vt videas. Frigidus hic vocatur
qui spiritus sancti gratia & illumina-
tione planè destitutus est: calidus siue
feruidus, qui spiritu feruet, sicut Pau-
ait: spiritu feruentes. Tepidus autem
dicitur qui & si fidem habeat & si reli-
gionem christianam profiteatur & si
foris imaginem fidelis præferat, ig-
nem fidei, hoc est, veram charitatem
non habet. Qui & si gloriatur patrē
se habere Deū id operibus non expri-
mit. Vtinam autē, inquit dominus,
frigidus esses, aut calidus, non quod
velit esse frigidum, sed quod præstat,
aut minus malū est, frigidum fuisse,
hoc est, esse & cognoscere se peccatore
esse: quā de sanctitate gloriari quū lon-
gè sit à vera sanctitate & iustitia. Id-
circo addit: sed quia tepidus es, inci-
pam te euomere ex ore meo. Sumit
metaphoram, à medicis, qui quū cibū
crudum & incoctum auferre volunt
ab ægroti stomacho, aquam illi tepi-
dam potandam præbent, quod nauicā
illa pariat, & ad vomitū prouocet: ita,
inquit, quia tepidus es, ac mihi nauicā
paris, incipiam te euomere ex ore meo.
Id est, incipiam te procul à familiarita-
te mea abijcere. Quia dicis diues sum
falsò se diuitē putabat hypocrita iste
sola fide instruct⁹: cū bonis opib⁹ spi-
ritualib⁹, quæ verè sunt diuitiæ, planè
indigeret, cæcusq; esset, nō animad-
uertes, in quibus ambulabat, pecti vias
& se-

& semitas. Quare eum suadet vt emat ab eo collyrium quo vngat oculos suos & videat. Verum collyrium est, propriæ fragilitatis agnitio, sui que abiectio & humiliatio. Qui enim in se tanquam ex se boni nihil videt atque agnoscit, is statim visum, quem per superbiam perdidit recuperavit. Apostoli igitur calidi & feruidi erant, publicanus, Magdalena in ciuitate peccatrix, latro, frigidi erant peccata sua agnoscens: at pharisæi hypocritæ tepidi erant & ideo euomit illos Deus. Hos imitantur heretici, hos falsi prophetæ, hos falsi religiosi & christiani qui prætextu religionis alios aut fallere aut contemnere non verentur.

¶ **H**ietiam simulantur agro illi, de quo dominus in quadâ parabola ait: nonne bonum semen seminasti in agro tuo, vnde habet zizaniam? Inimicos homo hoc fecit. Sic in hypocrita triticum mistum zizania inuenies. Fidem mistam odio inimicorum, religionem mistam liuore & inuidia. Cere monias mistas ira, fornicatione, ceterisque vitijs.

¶ **S**unt etiam philistinorum imitatores. Nam quem admodum philistinorum tulerunt arcam Dei, & intulerunt eam in templum Dagon: & statuerunt eam iuxta Dagon sic hypocritæ arcam domini, hoc est, fidem, ieiunia, elemosynarum largitionem, mortificationem, ceremoniarum obseruantiam statuunt iuxta Dagon idolum suum, hoc est, iuxta superbiam, ambitionem, inuidiam, calumniam, quibus dant operam.

¶ **H**i sunt qui ædificare volût ædificia sumptuosa & miro ingenio arte que composita, super arenâ. Qui audit verba mea, ait in hoc. c. dominus,

& non facit ea similis est viro stulto, qui ædificauit domum suâ super arenam &c. Ieiunia, elemosynæ, preces, sordidus vestitus, denique miracula, sunt quidem instar splendidi ædificij: cæterum si animus ista gerentis spectat voluptatem, quæstum, deceptionem, vindictam, corrumpent omnia, si quando ingruerit vehemens têtatio num procella. ¶ **T**alis erat populus ille de quo dominus olim Ezechieli loquebatur dicens, veniunt ad te & sedent corâ te populus meus: & audiunt sermones tuos & non faciunt eos: quia in canticum oris sui vertunt illos, & auaritiam suam sequitur cor eorum. Et es eis quasi carnem musicum: quod suauis dulciq; sono canitur: & audiunt verba tua & non faciunt ea. Sic etiam est hypocrita fidelis in cuius ore versatur Deus, ac fidei confessio: corde tamen auaritia, & omnis iniquitas. Audiunt libenter carmina musica, hoc est contiones, ac prædicationes, eas laudant: sed statim somno indulgent illarum obliuiscunt: statim vitijs suis dant operâ. Contiones, quas audiunt, vertunt in canticum oris, non autem cordis.

¶ **T**unica filij mei est, aiebat olim Iacob, sed fera pessima deuorauit eum. Sic hoc idê dicere merito potest etiâ dominus viso hypocrita, tunica filij mei est sed fera pessima deuorauit eum. Tunica, inquam, hæc Christi filij mei est, species hæc est veri christiani, habitus hic est fidelis, sed deuorauit eum fera pessima hoc est sathanas. Non extat nisi tunica, & filius decerptus ac deglutitus à diabolo est: ab inuidia, odio, ira, fornicationeque deuoratus. Insignia solum hic manent: spolia solum hic videntur. Et quem admodum si quis templum ingressus imagines capita non habentes

intue-

Simile.

intueretur: alteram tamen clauem in manu, alteram verò ensẽ tenere videret: ex signis illis alteram esse imaginem diui Petri, alteram verò iui Pauli iudicaret: sic hypocritæ ex ieiunijs, ceremonijs, vili veste, vultu demisso solum, nõ ex charitatis actionibus esse christiani videntur, ac iudicantur.

Apo. 11.
D. Eze. 3.
a.
Fisura

¶ **A**ccipe librum & deuora illum, ait angelus Ioâni, & accipi librum & deuora illum, & erat in ore meo tanquam mel dulce. Et quũ deuorasse me cũ amaricatus est venter meus. Nihil sanè diuinorum verborum intelligentia, explanatione, & prædicatione, atque professione dulcius: vnde David ait: quã dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Sed amaricari ventrem faciunt, id est, mentem: quando in digestionem, i. executionem eorum, quæ sunt diuinam scientiam prædicantur, qualis est condonatio iniuriæ ex aio, carnis vera mortificatio alienarum rerum restitutio, inuidiæ depositio, decipiendi animus abijcendus, amaritudo & difficultas sentitur. Dulcis ergo est hypocritis lex Dei, & omnia, quæ continet, dulcia & suauia faucibus eorum sunt: at Dei mandatorum executio tam difficilis vt longè ab eorum custodia sint. Quare non immerito ait Christus in hoc loco à fructibus eorum cognoscetis eos.

Infra. 21
Figura.

¶ **I**maginem istorum graphicè depingere volens Christus vsus est apud Mathæum nostrum. c. 21. similitudine hominis habentis duos filios. Qui accedens ad alterum, dixit: fili, abi, & hodie operare in vinea mea. Ille proteruè respondit, nolo. Sed idem mox penitentia tactus, abiit in vineam. Pater iterum accedens ad alterum, ait: fili, abi, & hodie labora in vinea mea. Ille prop-

ter respondet: en abeo domine, nec abiit tamen. Ex his igitur duobus vter videtur satisfacisse voluntati patris? Audientes autem parabolam non intelligentes, quorum hæc tenderent, responderunt domino: prior ille, qui mox resipiscens penitentia motus abiit in vineam. Tunc Iesus in ipsos retorquens parabolam: profecto verè dico vobis, quod publicani & meretrices præcedunt vos in regnum Dei. Ac si diceret: illi prius rebelles Deo impia vita, tamen illico tacti penitentia, obtemperauerunt euangelicæ doctrinæ. Vos qui titulo ac professione estis populus Dei, quique & olim dixistis, & hodie dicitis, oia quæcunque dixerit dominus faciemus, quique semper habetis in ore præcepta Dei, & templum domini, templum domini, templum domini, tot modis prouocati, non potestis ad penitentiam promoueri; sed semper intus estis lupi rapaces. Tales inuenies inter nos multos. Ad quos pertineat hæc parabola in sententia exposita. Cauemus igitur ab his falsis prophetis vt Christus ad monnet: ne decipiamur, ne dilanemur.

¶ **A** fructibus earum cognoscetis eos. Docet hic dominus quã facile deprehendemus simulationis præstigiũ, si proprius inspexerimus: non titulum & vestem, sed ipsa facta quæ produnt animum in syncerum. Nam etiam si bene docent, tamẽ hoc ipsum quod docent non præstant. Et suus cuique arbori peculiaris fatus, qui sapore prodit radicem. Si vitam & mores attentus obserues, reperies illos sibi placentes, suis commedis vbi seruietes, elatos, vindices inuidos, obrectatores, gloriæ sitientes: nonnuquam & ventri deditos: & em-

nino suum negocium agentes potius quam gregis aut euāgelij. Scimus qui sint fructus arboris euāgelicæ: nimirum animus alienus ab omni factu, animus lenis & minime appetens vindictæ: animus contēptor voluptatū huius mundi, animus contēptor opū, & sitiens æluriensque pietatis euāgelicę, animus promptus & expositus ad bene merendum de omnibus; animus, purus ab omnibus cupiditatibus, ne aliō spectans quam ad Deū: animus nihil afflictionū recusans, modo prouehat doctrinā euāgelicā: animus nihil mercedis expectans in hoc mundo pro suis benefactis, neque gloriam, neque voluptatem, neque diuitias: animus qui beneuelet etiam maleuolis, qui bene mereatur etiā de male merentibus. Hos fructus qui verē præstat ipsa re, is demū est arbor euāgelica. Proinde qui se iactant prophetas, & hoc titulo se venditant: qui cultū religioso se fingunt oues, quum affectu similes lupi; ab his fructibus sunt æstimandi. Non oportet spectare frōdes & corticem. Nam hæc sæpe communia sūnt: agrestibus cū mitibus, salubribus cum pestiferis: fructus gustatus indicat, qualis sit arboris succus. Quod si uiderimus in his auaritiā, arrogantiam, liuorem, ulciscendilibidinem, fucum, aliaque id genus quæ uelut ex diametro pugnant cum fructibus euāgelicis mentis, non potest ex his de arboribus aliquid boni fructus proditarum.

Primū argumentū probatur falsus propheta, aut falsus Christianus sumitur ab operibus. Hoc idem assert dominus Deus: cap. 13. Si surrexerit in medio tui propheta, aut qui somnium uidisse se dicat, & prædixerit signum, atque portentum,

& euenit quod locutus est, & dixerit tibi. Eamus & sequamur deos alienos quos ignoras, & seruiamus eis: nō audies uerba prophetæ illius, aut somniatoris, quia tētat uos dominus. De uester ut palam fiat utrum diligatis eum, an non. Dominum Deum uestrum sequimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite uocem eius: ipsi seruietis, & ipsi adhærebitis. Nullum euidentius argumentū simulationis & hypocrisis, & falsitatis quam contradictio legis diuinæ, quam suasio ut eam non seruemus. ab huiusmodi fructibus cognoscemus falsum doctorem aut falsum prophetam & concionatorem.

Secundum argumentum quo cognosci potest uerus an falsus propheta quis sit, est illud, quod adducit D. Paulus in priorē epist. ad cor. 3. fundamentū, inquit, aliud nemo potest ponere, præter id quod positum est: quod est Christus Iesus. Si quis autem superædificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, scenum, stipulam: unius cuiusque opus manifestum erit. Dies enim domini manifestabit: quia in igne reuelabitur, & unius cuiusque opus, quale sit, ignis probabit. Ideo, inquit Ambrosius: nemo potest ponere aliud fundamentum, quia quauis hæretici sint aliqui, nō tamen docēt nisi sub Christi nomine. Aliter enim commenta erroris commendare non possunt, nisi interposito saluatoris nomine prædicent, ut res contrarias, & absurdas nominis dignitas faciat acceptabiles. Non ergo statim credamus quibuslibet præclara nomina Christi, fidei, & euāgelij sonantibus, & interim a fide & ecclesiæ obedientia fideles. sed uocentibus. Non enim inquit Christus in

Secundum argumentum. 1. cor. 3.

D. Amb.

in hoc capite, omnis qui dicet mihi dñe dñe, intrabit in regnum cœlorū. Sunt ergo qui super hoc præclarum fundamentum, hoc est, Christū Iesum, aurum, argentum, lapidesque preciosos superponunt, hoc est, bonam doctrinam, bonaque opera: sunt qui ligna, scenum, & stipulam: hoc est, peruersam doctrinā, malaque opera superædificant: illos ueros prophetas dices, hos falsos. Quos dies domini manifestabit. Dies domini uocatur dies afflictionis, quo uisum est Deo nos affligere. Tunc enim ostenduntur & manifestantur qui ueram, qui falsam doctrinam seminant: qui synceram fidē qui simulatam habeant. Hoc enim argumentum satis ostenderunt Christi martyres ueros esse prophetas nō falsos: hoc argumento satis declarata est multorum hypocrisis, & suæ simulationis præstigiū recedentes a Deo in tempore tribulationis & afflictionis.

Tertiū argumentū

Tertium argumentum sumitur ab euentu prophetiæ. Vnde in lib. Deu. cap. 18, ait dominus. Hoc habebis signum. Quod in nomine domini propheta ille prædixerit, & non euenit: hoc dominus non est locutus. Sed per timorem animi sui propheta cōfixit, & idcirco non timebis eum. Falsus ergo propheta dignoscitur uero modo ab euentu. Quando uidelicet minime quod prædixerat euenit: alio modo ut si quod prædixerat euenit: postea uero nititur homines auertere a Deo & a custodia mandatorū eius ut superius diximus. Sed de hoc vi. glo. ordi.

Quartum argumentum.

Denique signum & argumentum quo probare uoluit dominus Iesus esse missum a Deo, & non a se ut falsi prophetæ, Adducit euāgelista Ioan.

cap. 7. & 8. ego, inquit, nō quæro gloriam meam & rursum: qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quærit, qui autem quærit gloriā eius, qui misit eum hic uerax est. Hæretici seductores a seipsis ueniūt, & ideo suæ student gloriæ potius quā Dei. sua docentes commenta, nō doctrinā Dei. Christus uero ac euāgelici prædicatores, non affectant gloriā propriā apud homines: sed solum Dei gloriā quærunt.

Ioan. 7. b. Ioan. 8. f.

¶ Omnis arbor bona bonos fructus facit: mala autem arbor, malos fructus facit. Iuxta Platoniorum etiam sententiam duplex est arbor, altera rationis particeps, altera sensus experta. Sensus experta est planta nota significationis, arbor rationis compos, quam appellant inuersam, homo est, qui radices habet erectas ad cœlum, unde uenit illi alimentum. Quo fit, ut hominem definiētes dicant esse arborem inuersam. Ut enim planta radices agit propagatas per terram, unde illi uenit nutrimentum, sic homo, quoniam epulis cœlestibus pascitur, & diuina gratia nutritur, radices, hoc est, caput, mentem, cogitationes eleuat ad cœlum, habens ramos, hoc est, pedes in terra collocatos. Huiusmodi sunt qui cōtinent humana, & aspirant ad diuina, aspirat ad cœlum, unde ad illos uenit aqua cœlestis & alimentum. Hæc est aqua, de qua ait Deus in Apo. ego scienti dabo de fonte aqua uitæ gratis.

Apo. 11.

D. 55.

Hæc est animi esca, de qua ait Esaias: uenite, & emite absque argento, & absque ulla commutatione uinū & lac. Hoc alimentum de sursum uenit a patre luminū, nam ut ait D. Ioa. Bapt. apud Ioa. non potest homo accipere quicquam nisi si fuerit ei datum de cœlo: Alimentum animæ est illud, de quo

Ioan. 3.

S 5 ait

ait dominus: operamini cibum, qui non perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dat vobis. Hoc alimento alitur arbor bona, reficiturque vir iustus. At homines impij qui scelere & maleficio pascuntur, arbores sunt insensibiles, cælestia non contemplantes, sed radices omnes in profundū terræ mittentes, qui cælo contempto ad terram tantūmodo aspirant, & terram comedunt, si quidē rebus terrenis pascuntur & delectantur. Nam cum diabolus terram comedat cunctis diebus vitæ suæ, vt est literis diuinis mandatum, quid mirū si seruos suos iisdem pascat alimentis quibus ipse pascitur. Itaque qui iustitiam colit & pietatem, radices habet super se, qui verò scelere & maleficio pascitur, subse. Hinc est quod volens Ezechiel scelera sedechiæ significare dicat cap. 17. quod radices vineæ sub illa erant: viro autem iusto dicat dominus apud eundem vatem sta super pedes tuos. Habent igitur impij cū sint arbores insensibiles se subse, & cor pedibus conculcant, & tandem præcipientes in æternum exitium rapiuntur. At viri iusti stant super pedes suos, quia cum terram pedibus terant, animum habent in sublimi, cogitationem ab omni scelere abducentes, mentem à corporis sensibus abstrahentes, & Deū animo cōtemplantes. Ait ergo Christus dominus in hoc loco quod arbor verè bona & succum mitem gerens in radice mētis ædit bonos fructus. Hoc est, vir iustus qui succum gratiæ celestis gerit in animo, fert sanctas actiones. Contra, arbor verè mala, quibus cunque sit folijs, quocunque cortice, tamen fructus ædit malos. Hoc est, impius & si folijs & cortice ceremoniarum, Christi anæque religionis sit te-

ctus, tamē prauas actiones operatur.

¶ Non potest autē arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere. Ac si diceret; neque enim qui sincero est animo potest nō factis exprimere sinceritatē affectus sui: neq; rursus qui vitiatō est animo potest ea præstare factis, quæ verè bonum arguunt. Tamet si præstigijs, ac specie sanctimoniam nonnunquam imponit incautis hominibus, certe Deo non potest imponere. Deus enim nō irridetur. Deinde obserua: quod arbor bona quatenus bona non potest malos fructus ferre, neque mala quatenus talis, bonos. Nemo simul & turpibus voluptatibus oblectatur, & cælestibus gaudijs perfunditur. Nemo simul est & rerum diuinarum contemplationi deditus, & carnis prudentiæ intentus, non simul miscentur veranitas, æterna caducis, spiritalia corporalibus, summa imis, vt pariter sapias, quæ sursum sunt, & quæ super terram, vt pariter seras fructum bonum & malum, vt pariter sis sterilis, & fecundus. Si mundum diligis infructuosus es, si Deum fructuosus: ipse enim ait: qui manet in me, & ego in eo, hic fert fructum multum. Qui autem virtutis fructum non tulerit, dabitur, vt Ezechiel ait capit. 15. igni ad deuorandum, vt non solum igne calamitatum in hac vita, sed igne æternorum cruciatuum in altera torqueatur. Qui fructum non tulerit excidetur vt in hoc loco ait dominus, & in ignem mittetur. Proinde qui arbor mala est, det operam vt sit bona, qui, inquam, fucatē bonus est, det operam vt omisso fuce fiat bonus. Potest enim inter homines ex arbore mala fieri bona. quemadmodum enim surculus arboris fructiferæ, insitus in trunco

Simile.

& sti-

Simile. & stipite arboris agrestis eam trahit ad naturam suam, vt iam alia folia, & alios fructus ferat, sic Christi doctrina si inseratur in anima nostra sterili, eam mutabit, & ad seipsam traducet & cōuertet, vt iam alia verborum vera folia, alios virtutum veros fructus producat. Sed ne necessariū tunc erit vt rami peccatorū prius amputentur, vt in animo Christus inseratur: & ita lætissimos fructus feret.

¶ Omnis ergo qui audit verba mea & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui edificauit domum super petram. Vocatur in hoc loco Christus petra, propter soliditatem & firmitatem. Quemadmodum multis alijs in locis: hic est lapis ille, de quo ait Deus per Esaiam c. 28. Ecce ego mittam infundamentis Siō lapidem, lapidem probatum angularem, vbi versio Chaldaica pro lapide probato, habet regem Melsiam. Hæc est petra illa in qua Iacob reclinauit caput, quādo in somnis vidit illā gloriosam scalā, sublimem & stantē. His enim qui in Christo requiescunt, illi adherentes, suamque cogitationem in illo collocātes, ostenduntur arcana cælestia sole ipso splendidiōra. Vbi vides quanti Deus faciat virum iustum, cum illi etiam dormienti, sua mysteria reuelet. Ex quo colliges, plus valere somnium hominis iusti, quā vigiliam peccatoris. Sed oportet super hunc lapidem caput statuere, domūque nostram supra petram istam firmissimam ædificare. Hanc petram contemplantatur David ita dicens. Protegit me in abscondito tabernaculi sui. In petra exaltauit me. Et in alio psalmo. Statuit supra petram pedes meos. Hinc est quod Paulus ait. Super ædificati estis supra fundamentum apostolorū & prophetarum, ipso summo an-

gulari lapide Christo Iesu.

¶ Et descendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & intrauerunt in domum illam & non cecidit, fundata enim erat supra firmam petram. Vir iustus & charitate præstans, & si afflictionibus prematur minime corrui, firmatus enim est supra firmam petram. Hinc est quod dominus per Isaiam ait. Cū transieris per aquas tecum ero, & flumina non cooperient te: cum ambulaueris in igne non combureris, & flamma non ardebit in te, quia ego dominus tuus, saluator tuus. Aspicias hic iustum in medio afflictionum non comburi, quoniam Deus cum illo est. Vt enim rubus Moyse ostensus ardebat, sed non cōsumebatur, quia in eo erat Deus. Sic verè Christianus vir in calamitatibus versatus, igni afflictionis incensus, spinis erumnarum cōpunctus, refrigeratur animo, & placida tranquillitate consistit: quoniam deū secum habet. Cum ipso (inquit) sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum. Viri enim iusti tribulationibus exercētur, vt postea diuino gaudio fruantur. Transiuimus (inquit) per ignem & aquam &c. Hoc est, mundi afflictiones, & eduxisti nos in refrigerium. Vbi vides mundi afflictiones esse viam ad æternas voluptates, impij verò afflictionibus obruuntur, descendit enim pluuia, & veniunt flumina, & flant venti, & intrant in domū illius ædificatam super arenā, hoc est, supra mundi vanitatem, & decidit, vt hoc in loco ait dominus. Vt enim in mari rubro Hæbrei fuerunt erepti Aegyptij ve submersi, sic in afflictione quæ est veluti mare rubrum, iusti & stabiliti supra petram Christum liberantur, impij verò corruiunt & franguntur.

Iustus & si afflictionibus vndique prematur, nō corrui.

Esai. 43. a

Figura.

Psa. 90.

Psa. 65. c.

Figura.

¶ Iesus

*I*esus leprosum mundat, Centurionis puerum sanat, socrum Petri à febre curat &c.

Caput VIII.

Cum autem descendisset Iesus de monte, secuta sunt eum turba multa: & ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicens, domine, si vis potes me mundare. Et extendens Iesus manum, tetigit eum, dicens, volo, mundare, & confestim mundata est lepra eius. Et ait illi Iesus, vide ne mihi dixeris, sed vade ostendete sacerdoti, & offer munus tuum quod precepit Moyses in testimonium illis. Cum autem introisset Capharnaum accessit ad eum Centurio Rogans eum, & dicens, Domine puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Et ait illi Iesus. Ego veniam & curabo eum, & respondens Centurio, ait: domine non sum dignus ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitu-

Le. 14. a.
Lu. 7. a.

tus, habes sub me milites, & dico huic, vade, & vadit, & alio veni, & venit: & seruo meo, fac hoc, & facit. Audies autem Iesus, miratus est, & sequentibus se, dixit, Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel. Dico autem vobis, quod multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Jacob, in regno caelorum: filij autem regni eicientur in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Et dixit Iesus Centurioni. Vade & sicut credidisti fiat tibi. Et sanatus est puer ex illa hora. Et cum venisset Iesus in domum Petri, vidit socrum eius, iacentem & febricitatem: & tetigit manum eius: & dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat ei. Vespere autem facta, obtulerunt ei multos demonia habentes, & eieciat spiritus verbo, & omnes male habentes curauit. Ut adimpleretur quod dictum est per esaiam prophetam, dicentem, ipse infirmitates nostras suscepit, & agrotationes nostras portauit. Vides autem Iesus, turbas multas circum se iussit discipulos ire transfretum. Et accedens unus scriba

Maia. 1.

Mar. 1. c.
Ln 4. f.
Mar. 1. d.
Ioa. 4. g.

Esai. 53. b
2. pe. 2. d.

Mar. 5. a.
Luc. 8. d.

ait illi, magister sequar te quocumque ieris. & dicit ei Iesus. Vulpes foueas habent, & volucres caeli nidus, filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinet. Alius autem de discipulis eius ait illi. Domine permitte me primum ire, & sepelire patrem meum. Iesus autem ait illi. Sequere me & dimitte mortuos sepelire mortuos suos. & ascendete eo in nauicula, Sequuti sunt eum discipuli eius: & ecce motus magnus factus est in mari, ita ut nauicula operiretur fluctibus, ipse vero dormiebat. & accesserunt ad eum discipuli eius, & suscitauerunt eum, dicentes. Domine, salua nos, perimus. & dicit eis Iesus. Quid timidi estis modice fidei? Tunc surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Porro homines mirati sunt, dicentes, qualis est hic quia venti & mare obediunt ei? & cum venisset Iesus transfretum, in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes demonia, de monumentis exeuntes, saui nimis, ita ut nemo posset transire per viam illam. & ecce clamauerunt dicentes.

Quid nobis & tibi Iesu fili Dei? Venisti hic ante tempus torquere nos? erat autem non longe ab illis, grex multorum porcorum pascens. Dæmones autem rogabant eum dicentes. Si eiecis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum. & ait illis, ite, at illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce magno impetu abiit totus grex per praeceps in mare, & mortui sunt in aquis. Pastores autem fugerunt, & venientes in ciuitatem nuntiauerunt hac omnia & de ijs qui demonia habuerant. ecce & tota ciuitas exiit obviam Iesu. & viso eo, rogabant eum ut transiret a finibus eorum.

Ca. VIII. Ad literam.

Hec leprosus adorabat eum. 1. genu fle & abate ei. Adorare in sacra scriptura varie sumitur. Mar. c. 1. Frequenter enim in sacra scriptura adorare, vsurpatur pro reuerentia illa, quam corpore exhibemus, incuruantes nos. Quod genus obseruantia, viris etiam excellentibus solemus exhibere. Sic Genes. 18. dicitur de Abraham, quod cucurrit in occursum angelorum, & adorauit in terram incuruatus est coram eis. Sic Loth eos dem angelos adorauit. 1. incuruatus est coram eis. Sic idem Abraham adorauit populum terrae. Exigit namque Deus,

Adorare in sacra scriptura varie sumitur. Mar. c. 1.

Gen. 18.

Gen. 19.
Gen. 23.

Deus, hoc modo eximios homines coli, genuflectando, vel in faciem cadendo, vel caput flectendo, aut manū obfculando.

¶ *Vade ostendete sacerdoti.* Vide Ioa. 2. super illa verba. Haurite & ferte Archicliclino.

¶ *Offert munus quod praecepit Moyses in testimonium illis.* 1. vt ipsi testes sint: aut apud ipsos testatum sit, te verè esse liberatum lepra.

¶ *Domine puer meus &c.* Puer pro famulo Grecismus est.

¶ *Sed tantum dic verbo.* 1. Iube Heb. Sic Moy. Gene. 1. Dixitque Deus fiat lux. 1. iussit Deus. Sic Pau. 2. cor. 4. Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere.

¶ *Et dico huic, vade, & vadit, & alij, veni, & vadit.* Latini sic dicerent, & tamè cum dico huic, vade, vadit.

¶ *Amen dico vobis, quia multi venient ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Jacob, in regno caelorum.*

Hoc idem praedixerat idè dominus, per Esaiam. cap. 43. dicens ecclesia. A boriente adducam semen tuum, & ab occidente congregabo te. Dicam Aquiloni, da, & austro, noli prohibere. Affer filios meos de longinquo, & filias meas ab extremis terræ. Quod verò locus iste, non de congregatione temporali Iudæorum (vt cæci iudæi existimant) sed de congregatione spiritali fidelium intelligatur, vel ex eo colligere licebit, quod statim subiungat dominus: & omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creauit eum, formauit eum, & feci eum, educ foras populum cæcum, omnes gentes congregatae sunt simul, & collectae sunt tribus. Nō ne vides iudæe cæcæ tuam cæcitatē? Perfpicue ostendit dominus in hoc loco, de fidelium

omnium multitudine tractare, siue sint gentes, siue iudæi, eos enim filios appellat, quos suo sanguine genuit. De quibus alio in loco Esai. ait, generationem eius quis enarrabit? Et paulò post, si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longeuum. Hoc etiam est quod dominus dixerat Abraham Gen. 12. in te benedicentur vniuersae cognationes terræ, omnes (inquit) cognationes terræ, ne putaremus, hæc ad solos iudæos pertinere, hæc igitur est, euangelij læta annuntiatio, quæ in omnes gentes diffusa est. Et Gen. 17. erisque pater multarum gentium.

¶ *Amen dico vobis quia multi venient &c. Filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores &c. Et sanatus est puer in illa hora.* Ex his quæ Christus in praesenti faciebat, vera esse alia quæ dicebat, declarabat. Sanat hunc puerum, & sic verum esse, quod filij regni abijciendi essent ostendit. Ex salute paralytici ostendit habere potestatem in terris dimittendi peccata. Ex puerperio Elisabeth sterili probauit mysterium incarnationis.

¶ *Filij autem regni &c.* Vel regno destinati. Eijcientur in tenebras exteriores. 1. obscurissimas, & longè positas à vera luce. Vel quæ sunt extra regnum. Per tenebras in scriptura, aliquando tribulationem & miseriam intelligunt sancti, sicut per lucem felicitatē. Vt post tenebras spero lucem. Et Esai. 5. Aspiciemus ad terram & ecce tenebrae 1. quærent vbiq; auxilium: & nihil præter tenebras occurret. Item tenebrae nonnunquam suplicia & damnatorum desperationem: vt in hoc loco, & alibi, ligatis manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores.

¶ *Ipsè*

¶ *Ipsè infirmitates nostras accepit, & agrotationes nostras portauit.* Hunc locum D. Petr. in 1. epistola, explicat de languoribus animæ. Pro eo quod dicit Esai. 53. languores nostros ipse tulit. Ait Petrus, peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. At verò D. Matth. interpretatur de languoribus corporis, vt in hoc capite vides. Omnes, inquit, male habentes curauit, vt adimpleretur quod dictum est per Esaiam prophetam dicentem. Ipse infirmitates nostras accepit, & agrotationes nostras portauit. Hin colliges manifestè, vnum & eundem locum S. scripturæ, duos sensus literales habere: loquitur enim Esai. de peccatis nostris, vt litera nostra demonstrat, & D. Petrus interpretatur: & tamen loquitur etiã de corporis morbis, de quibus euangelista in hoc loco litera liter exponit.

¶ *Iussit discipulos ire transfretum. Stagnit. Genezareth.*

¶ *Dimitte mortuo s.* Quis autem fuit iste, cui hæc verba dixit Christus, Clemens Alexandrinus. 3. Strömote prodit. Fuit enim Philipus apostolus. aut Mathæus: auctore Tertuliano. li. de baptismo fo. 3.

¶ *Ecce motus magnus ortus est &c.* Vel tempestas magna orta est.

¶ *Et cum venisset Iesus transfretum in regione Gerasænarum: occurrerunt ei duo habentes daemona.* Tam Marcus quàm Lucas vnum dicunt habentem legionem: sed hi insignioris daemoniaci meminerunt. Vide quæ annotata sunt Marc. 10. in illa verba. Filius Timæi Bartimeus cæcus. Et c. 16. ibi. Cum surrexisset manè.

¶ *Quid nobis & tibi Iesu filii Dei.* 1. quid comertij inter nos est, vt res nostras cures? Gre. quid nobis & tibi.

¶ *Abierunt in porcōs.* Vel inuaserunt gregem porcōrum.

Ca. VIII. Admores,

¶ *VM descēdisset Iesus de monte* Additio. *te ecce leprosus &c.* Hoc typo leprosi docet dominus eos, qui lepra laborant animorum vnde, & quo nam modo remedium assequatur. Primum ergo animaduerte quod descendente Iesu de monte, leprosus venit ad Christum alioquin non venturus. Stat sententia: nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Ioa. 6. Vnde egregius psaltes quia nisi dñs adiuuisset me, paulominus habitasset anima mea in inferno. Fieri enim nō potest vt impij per se, ex viribus proprijs iustificentur: Cum autem à peccati morte, redeunt ad vitam iustitiæ, hoc Dei misericordiæ de monte descendenti tribuitur, qui gratiam suam largitur peccatori. Opera nostra ex se bona, in lethali flagitio facta, gratiam, qua iustificamur, cum ex impijs efficiamur iusti, non merentur ex condigno. Id quidem est quod aiunt catholici doctores opera nostra nō mereri primam iustificationem. Si enim gratia est, iam non ex operibus: alioquin, vt verbis vtatur Pau. gratia iā nō est gratia. Et alibi: non ex operibus, inquit, iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Est tamen necesse, vt huiusmodi iustificationi leprosus veniat, hoc est, vt concurrat motus liberi arbitrii. Ideo ait D. Augustinus qui creauit te sine te, non saluabit te sine te. Nō .n. fit hæc iustificatio absque bono opere & motu voluntatis, diuinam

Gene. 1. 1. cor. 4.

Esa. 43.

Esa. 53. e

Gen. 12.

Gen. 17.

Mat. 9.

Luc. 1.

Iob. 17.

Esa. 5.

Inf. 2. 1. b

1. pet. 2.

Vnus & idè locus multos habet sensus literales.

Clemens.

Tertu.

Ioa. 6.

Pla. 93. c.

Ro. 16. a

Titu. 3. b

D. Augu.

diuinam gratiam acceptan tis.

¶ Et extendens Iesus manum tetigit eum. Tactu suo Christus dominus sanabat homines. Licet enim eius corpus car neum esset, & humanum, tamē quia erat diuinitati vnitum, effectus habe bat diuinitatis. Magnes rapit ad se fer rū, deinde ferro illi a se rapto ita vim suam impertit, vt illud attrahat ad se alterum ferrum, & suspensum teneat: atq; vt prius ferrum lapidi, sic alterū illi priori cohæret. Quod D. Augu. li. 21. de ciuitate Dei asserit proprijs oculis vidisse. Vt igitur ferrum mag neti vnitum habet magnetis effectū, ita Christi corpus a diuinitate assum ptū, habebat effectus diuinitatis. Vn de ægrotatione laborantibus diuini tus medebatur, & mortuos ad vitam reuocabat. Tangens incredulus Tho mas Christi latus fuit fide repletus, ex clamās statim dominus meus & De 9 meus. Ioannes Damacenus vtitur hac similitudine. Vt ferrum ignitum ca lefacit, & vrit vt ignis, sic Christi hu manitas a verbo assumpta habebat di uinitatis effectus, & miracula in gen tia passim aëdebat, quibus diuinam suam potentiam declarabat.

Similitudo.

D. Augu.

Io. 20. Similitudo.

Quare, mi se illū ad sacerdotē. Prima cau sa.

¶ Vade ostende te sacerdoti. Multis de causis intelligimus dominum Iesum misisse leprosum hunc ad sacerdotē. Prima vt hoc facto ostenderet quan ti habendi sint sacerdotes quorum est iudicare de lepra spiritali. In ecclesia enim Christi in spiritalibus non so lum populus, sed reges & imperato res subiiciuntur sacerdotibus, illis le pram animi sui patefacientes peccata que sua confitentis, & ab illis absolu tionem eorum, & alia Christi sacra menta recipientes, eosq; magno ope re venerantes. Habent quidem reges terræ vinculi potestatem: possunt. n.

homines nefarios in carcerem conij cere, eosque ab illis absoluere. Verum eorum vincula corporea sunt tātum: sacerdotum autem vincula ipsam ani mam attingunt, atque ad cœlum vsq; perueniunt: possunt enim animas li gare & absoluere: & quæ confecerint in terra erunt rata in cœlo, & a Deo confirmata. Ita enim illis dixit Deus, quorum remiseritis peccata, remittū tur eis, & quorū retinueritis, retenta sunt. Vide quid Christus dixerit D. Petro: quodcunq; ligaueris super ter ram erit ligatum in cœlis, & quod cunque solueris super terram, erit solutum in cœlis. Quæ verba postea apostolis dixit apud Mathæum. In tertio libro de sacerdotio ait ita Chry so. Sacerdotium quidem tanto est reg no excellentius quantum spiritus & carnis interuallū esse potest. Ambro. in lib. de dignitate sacerdotali hæc ait: si regum fulgori compares sacer dotem, & principum diademati, lon gè erit inferior rex, quàm si plūbi me tallum cum auri compares fulgore: quippe cum videas regū colla & prin cipum submitti genibus sacerdotum: & ex osculatis eorum dextris oratio nibus eorum credunt se communiri. Vtergo hunc maximum honorem deferendum esse Christi sacerdotibus edoceremur, ait leproso dominus ty pum peccatorum gerenti: vade, osten de te sacerdoti.

Io. 20.

Inf. 16. & 18.

D. Chry.

D. Ambr.

Secunda causa.

Ezeh. 48. Figura.

¶ Secundo misit illum ad sacerdo tem, ne obliuisceretur accepto bene ficio, sed post corporis incolumitatē gratias redderet Deo, offerens munus Non enim vult dominus vt ingrati si mus atque post acceptum beneficium terga vertam. Præcipiebat olim de 9 vt qui templum adibat, & vsq; ad por tam sancti sanctorum accedebat, per

aliam

Figura.

Ro. 3. 1. Io. 2.

Simile.

Hier. 2.

Gen. 19. Luc. 9.

Phil. 3.

aliam egrederetur portam, ne propi ciatorio terga verteret cum exiret. Sunt nonnulli qui calamitatum an gustijs pressi ad Deum confugiunt, pias ad illum fundentes preces, & ad Christum Deum nostrum, quē Deus proposuit propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, vt ait Di uus Pau. qui est propitiatio pro pec catis nostris, vt ait Diuus Ioann. sup plices accedunt, eiusque diuinam mi sericordiam vocibus lamentabilibus implorant. At remedio impetrato Deum ipsum relinquunt, & ab eo declinantes præbent terga fugæ, & cum deberent beneficij memoriam colere obseruantia perpetua, illius pe nitus obliuiscuntur. Vt qui aqua in digent, se conferunt in fontem, ocu los in eum dirigentes, sed hausta a qua, & plena hydria reuertuntur, fon tique terga vertunt: sic multi pericu lis & morbis cincti, & ærumnis vn dique oppugnati, ad fontem miseri cordiæ confugiunt: sed aqua remedij impetrata, fontem illum aquæ viuæ contemnunt: qui ait apud Hierem. me dereliquerūt fontem aquæ viuæ. Cum versarentur in gemitu & cala mitate abstraxerunt se a peccato, fe cerunt pia vota Deo, & ad virtutum montem festinarunt: sed erecti a pe riculo respexerunt retrò, & ad pristi na scelera redierunt. Deberent qui dem vltra procedere, Deoque semper pro suscepto tanto munere gratias agere, & retro non aspicere. Id voluit Deus significare, præcipiens egrediē tibus a Sodomorum ciuitate ne re tro respicerent: Et mittentibus ma num ad aratrum, ne oculos leuarent post terga. Id intuens D. Paul. in epi stola ad Philip. aiebat: quæ quidem

retro sunt obliuiscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens me ipsum, ad destinatum persequor, ad brauium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu. Oportet igitur seruare perpetuam in recta viuendi ratione con stantiam, & vt verbis vtat regii va tis, ire de virtute in virtutem donec videatur Deus in Sion. Non ergo vertenda sunt terga Deo, sed pro lu sceptis beneficiis illi perpetuas debe mus gratias agere. quod, vt faceret leprosus iste, missus est vt offerret Deo debitum sacrificium.

Psa. 83.

¶ Tertiò ideo missus est, vt maior esset fides miraculo, simulque eripe retur ansa sacerdotibus calumniandi, quod sibi vindicaret. Christus au toritatem iudicandi de lepra, & ad se trahere cuperet lucrum, quod ex mū datis a lepra solent ad sacerdotes re dire.

Terdiacau sa & quar ta.

¶ Accessit ad eum centurio rogans eum & dicens: Domine puer meus iacet in domo paralyticus. Ex hoc miraculo satis ostenditur quàm verè dixerit olim sapiens in libro Sapientiæ capi tulo sexto, pusillum & magnum ipse fecit & æqualiter est illi cura de om nibus. Omnibus enim dominus me detur, tam regibus, quàm seruis, tam diuitibus, quàm pauperibus, tam no bilibus quàm nobilitate carentibus. Medetur regi Ezechia, vt Esaias scribit capitulo 38. medetur huic seruo centurionis. Non enim est personarum acceptio apud Deum. Sed interim obserua: curasse domi num, famulum centurionis simplici verbo, hoc est, fiat, at regem Ezechiã non verbo solum, sed massa ficorum apposita super vulnus eius. Vt hoc typo doceret: sanatu difficiliore

Sap. 6.

Esa. 38.

T esse

esse morbos spirituales principum, quam hominum humilium: grauius enim magnates atque viri potentia & auctoritate prestantes peccare solent, quam quiuis de plebe. quare difficilius Dei veniam assequuntur: quod si non illos poeniteat, grauius punientur. Sic enim ait sapiens in libro Sapientiae, capit. sexto modo alato. Horrendè & cito apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum in his qui praesunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta sustinebunt. intelligant ergo principes qui ministri sunt regni Dei, & qui neque iuste iudicant, neque custodierunt legem iustitiae, nec secundum voluntatem Dei ambulauerunt: quod durius cum illis resergetur: quod si veniam sibi parate volunt maiora medicamina morbis medendis sunt ab illis apponenda. Profusiores lacrymarum fundenda, crebriores preces, abundantiores eleemosynarum largitiones, frequentiora ieiunia, caeteraque opera pietatis multo maiora facienda. Pauperibus autem humilibusque hominibus solatium fit vox illa: exiguo enim conceditur misericordia, hoc est, facile condonatur iniuria: facile curatur: quemadmodum famulus iste, qui solo verbo sanatus est. Si ergo hac ita sunt ut verè sunt: quid est quod viri potentes innumeros inueniant sacerdotes qui facile & promptè statimque eos absoluant, ac grauisima peccata condonent: exiguis verò cui à Deo conceditur venia vix inueniat condonatore? Pro dolor: principes qui continent, ut verbis utar sapientis, multitudines, & placent sibi in turbis nationum, quibus data est à domino po-

Sap. 6.

Sap. 6.

Sap. 6.

testas, & virtus ab altissimo: ventri indulgentes, iniuste iudicantes, cololum non legi Dei, sed legi carnis suae submittentes, statim à sacerdotibus absoluantur: at pauperes minima peccata praeter peccatis principum habentes, vix qui eos audiant inueniunt. Sed de hoc aliàs. Interim si sapias, o sacerdos tibi consule, consiliumque D. Pauli libenter amplectere. Manus cito nemini imposueris, neque communices peccatis alienis. Sicut enim diu explorandus est, qui praeficiendus est gregi, ne tibi impetatur quicquid ille peccauerit: sic videndus & explorandus est, qui statim à peccatis absolendus, & qui non. Sed nos miseros & terque quaterque infelices: nam iam pecuniae, potentiae, & dignitati obediunt omnia. Sed iam ad textum redeamus, singulaque eius verba perpendamus.

¶ *Accessit ad eum centurio.* Accedunt multi ad Deum, & nihil impetrant: accedit centurio, non corpore, sed per amicos, & impetravit quod voluit. Ut hinc intelligas quantum delectatur Deus fide viua. Accedunt peccatores corpore, & tamen salutem, quam postulant, non acquirunt: quod non fide viua accedant. Hinc est quod regius psalmographus ait: longè à peccatoribus salus. Accedunt iusti, & si absentes sint corpore, cum tamen fiducia sint praesentes, exaudiuntur: quod idem vates in alio psalmo his verbis testatur: propè est dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Peccatoribus longè à Deo sepositis ait idem dominus apud Esaiam: audite me duro corde, qui longè estis à iustitia. Propè feci iustitiam meam, non elongabitur, & salus mea non mora-

1. Tim. 5

Maxime delectatur Deus fide viua.

Psa. 118.

Psa. 144.

Esa. 46.

morabitur, quibus verbis impri- mis describit quae fit vita peccatoris duri cordis & obstinati: nempe auersio à vera iustitia, Hoc est, à Christo quem D. Paulus iustitiam appellat: Hoc est, à gratia Christi qua verè iusti efficiuntur, diffusa in cordibus nostris: hoc est, à vera salute animae. Peccatoris ergo vita, auersio est à Christo, à gratia eius, à salute sempiterna, propinquitas inferni, mors animae, victoria appetitus, triumphus voluptatis. Istorum ergo captat Dominus attentionem dicens: Audite me duro corde, qui longè estis à iustitia, propè feci iustitiam meam: ac si diceret: quauis obdurati sitis in peccato, ac longè à salute, Si tamen adsit fides, qualis fuit centurionis, qualis Chanaanæ: propè erit iustitia mea: cum principium iustitiae adsit, hoc est, fides. Et salus mea non morabitur, si non absit fiducia. Fides est quae Deum tangit: qualis fuit mulieris fluxum sanguinis patientis: de qua ait Dominus: quis me tetigit? Cui statim discipuli respondent: turbæ te comprimunt & tu ais quis me tetigit? quibus Christus, tetigit me aliquis, nam ego noui virtutem de me exire. O felix anima quae scit tangere Christum Dominum: quae nouit suo tactu educere mel de petra & oleum de saxo durissimo. multos inuenies, qui quotidie rem diuinam agant, corpus & sanguinem Christi manibus contrectent, manducant, & bibant: & tamen adhuc in suis sceleribus atque animi morbis maneant: multos verò longè ab altari sepositos: qui salutem animae imploratam impetrant: quod illi non fide viua tangunt Christum, hi verò centurionis fidem

Luc. 8.

imitantur.

¶ *Accessit ad eum centurio.* Adijt centurio Christum in tribulatione positus aliàs non accessurus, ut hinc intelligamus hoc esse in causa cur Deus saepe calamitatibus feriat. Tam misericors. n. est Deus, ut in medio praconum suae iustitiae, non obliuiscatur suae misericordiae, nosque puniat non ut perdat sed ut seruet, & eripiat. Sartor recidit, & sarcit, efficit & destruit, & omnia haec ut vestem efficiat. Scindit in hac parte ut conectat in illa, integrum pannum lacerat, sed ut coniungat, & ex eo pulchrum conficiat indumentum. Ita se habet Deus erga nos: cum nos calamitatibus lacerat, non est causa lacerandi, sed coniungendi: diuidit, ut congreget. Secat, ut sarciat: recidit mundi voluptates, ut in animo nostro caeli gaudia conectat, euertit diuitias caducas, ut nos diuitiarum aeternarum participes efficiat: aufert liberos, ut nos in filios suos adoptet: secat nos, ut religet, & vinciat, ac ut ex nobis vilem vestem patientiae & tolerantiae absoluat. Id intelligens Esaias ait: ut faciat opus suum, alienum est opus eius, ut operetur opus suum, peregrinum est opus eius ab eo. Opus Dei proprium appellat misereri, opus verò alienum ab eo ærumnis premere & affligere. Sed angit nos calamitatibus, ut ad se trahat quemadmodum traxit centurionem, Chanaanam, & multos alios. Id asserit his verbis Hieremias, in lamentationibus suis, quia si abiicit & miserebitur secundum multitudinem misericordiarum suarum: non n. humiliavit ex corde suo & abiicit filios hominum. Et D. pau. pater misericordiae.

Simile.

Esa. 18.

Thre. 3.

2. co. 1.

ricordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.

¶ Deinde nota hunc gentilem non adijisse idola, non quiescisse in sua angustia diuinos, non accessisse ad pythones, ut necessitati suae subuenissent: sed ad verum medicum Christum. Non sic

4. Re. 1.
1. Re. 27.

impie Ochozias qui in sua infirmitate Beelzebub quae fuit. Non sic Rex Saul qui in angustia constitutus Pythoniisam consuluit: non sic traditor Iudas qui penitentia ductus non adijt Christum sed Phariseos. At fidelis centurio ad Christum accessit: sic iustus David non homines nec mundum inuocauit in suis calamitatibus, sed Deum

Psal. 119
Ione. 2.

dicens: Ad dominum cum tribulaber clamauit & exaudivit me. Ionas etiam e ventre ceti dixit. Clamauit de tribulatione mea ad dominum & exaudivit me. Tres etiam viros in Babylonis fornace ab impio rege missos, quod eius statuam colere nolissent, consolatus est Deus quem vocauerunt, eripiens eos a flammis ipsos Babyloneos comburentibus. Cum autem tres essent in medium ignis coniecti, & vinculis astricti, dixit Nabuchodonosor:

Daniel. 3.

Ecce ego video quatuor viros solutos ambulantes in medio ignis, & nil corruptionis in eis est, & species quarti similis filio Dei. Susana etiam cum esset morti addicta, & horam neci destinatam videret, non habens ad humanum praesidium recursum, fletu respexit ad caelum instar auis, quae in terra aucupibus & canibus circumcincta nullum habet refugium, nisi volet

Dani. 13.

in altum, seque ferat in sublime. Et fuit a deo refecta & mirabiliter liberata. Ipse enim Deus ait per os Davidis: Cum ipso sum in tribulatione: Eripiam eum, &

Psal. 90.

glorificabo eum. Non potest calamitas impedire, quo minus viri pietate & charitate praestantes suavi voluptate interdum potiantur: eamque alant in diuina misericordia contemplanda & imploranda. Contra vero impij Iudaei in summo periculo constituti olim confugiebant ad diuinos vates, ut ab eis quaererent vaticinia & medicamina: sed non inueniebant, imo omnia inueniebant aduersus se. Lege

capit. 39. Hieremiae, ubi hoc aperte videbis. confugiebant etiam Iudaei ad sacerdotes & seniores, at sacerdotes erant immemores legis, & seniores consilio destituti. Vide quam periculosum sit, quamque malum Deum relinquere, eum non adire, neque inuocare, & in hominibus aut in mundo dum taxat fiduciam locare. Si impij vero corde confugerent ad Deum, si ad illum accederent extollerentque animum, si lachrymis profusis in eum intenderent mentis acie, si spem suam haberent in eius clementia defixam, ille eos non destitueret: nec sineret in suis calamitatibus absque patientia versari.

Iere. 39.

¶ Tertio considera quifnam sit calamitate hac oppressus, nempe centurio, nempe homo fortitudine maxima pollens: & tamen non potuit famulo, sibi in maximo precio habito, mederi. Quare non est cur in diuitijs, aut in sapientia, aut in potentia, aut in fortitudine gloriemur. Flante enim Deo omnia corruunt, omnia tanquam infirma & imbecillia euanescent, non saluatur Rex (ait David) in virtute sua, nec gigas in multitudine fortitudinis suae, fallax equus ad salutem, in abundantia autem virtutis suae non saluabitur. Ecce oculi

Psal. 32.

simile.

oculi domini super metuentes eum, & in eis qui sperant super misericordiam eius. Quemadmodum nubes magna, exhalationibus intus plena totum coelum cooperit, & mundum tonitribus & fulminibus terret, quae statim in aquam resolutam calit in terram, ex qua lutum efficitur, quod pedibus teritur, ita duces, & potentes nubes sunt plenae fumis terrae in aere veritates, & superbia, fortitudine, opibus & potentia totum orbem terrentes, flante calamitate a Deo emissa cadunt ita in terram, humiliantur atque inanos, impotentes & imbecilles se esse fateantur. Quod si se ipsos atque suos a malis liberare volunt, agnoscant imbecillitatem suam, Deum supplices adeant exemplo centurionis.

3. reg. 2.

Esal. 65.

Gen. 15.
Figura.

¶ Rogans eum & dicens. Praecibus fidelis centurionis a morbo liberatus est famulus. Ut hinc intelligamus quanti faciat Deus iustos: quorum causa a multis calamitatibus & regna, & civitates & familias liberare solet. Ob merita Davidis regis noluit dominus ab impio ac scelerato filio Salomone mulieres alienigenas & idolatras in uxores ducente regnum in diebus suis auferre. Scindam (inquit dominus) regnum tuum & dabo illud seruo tuo, verum tamen in diebus tuis non faciam propter David patrem tuum. Regnum Israel in numeris sceleribus implicatum noluit dominus omnino perdere propter nonnullos iustos. Sic enim ait apud Esaiam: sic faciam propter seruos meos ut non perdam totum. Huius rei typum habemus in libro Gene. cap. 15. ubi sacra refert scriptura Abraham imposuisse sacrificium tam animalium

quam auium super altare ut Deo offerret: & quod descenderunt volucres super cadauera, & quod abigebat eas Abraham. Aues super cadauera, irruentes calamitates significant, quod Abraham aues abigebat, significat propter fidem & intercessionem iusti multos a calamitatibus & pressuris a Deo liberari. Tale quid & in Gen. 18. nesci inuenimus, quando de quinque ad decem paulatim quaruntur iusti qui de calamitate & pressura ventura liberent civitatem. Vbi primum videmus quanti fiant iusti a Deo, cum ne dum propter 50. iustos, sed etiam propter 20. imo propter decem Deus tot civitatibus parcere velit, si inueniretur. Vnus enim iustus maioris est apud Deum pretij, quam multa milia impiorum.

Videmus item quid sancti faciant in mundo, & quis ex eis prouentus ad caeteros proueniat. Nisi enim essent pii in mundo qui pro impijs intercederent, non toleraret Deus impios, nec ad horam quidem.

¶ Domine puer meus iacet in domo paralyticus & male torquetur. Famulus hic erat, iam totus inutilis erat eo quod lecto affixus erat paralyti, & tamen dominus suus non e domo eiecit, sed potius domi illi erat, cum vnice charum habebat: ac magna cum diligentia salutem eius procurabat. Et cum hoc morbi genus ita periculosum ac molestum esset, ut non temere cederet arti curaque medicorum: adijt. Centurio verum medicum ut morbo insanabili mederetur. Hinc discant imprimis domini famulos suos diligere, discant eorum curam gerere, salutem tam animi quam corporis eorum cum magna

solicitudine curare: discant non eos statim quod morbo aliquo laborant è domo eijcere: quod tunc illis non possint esse vsui. Meminerint emptos fuisse huiusmodi famulos sanguine Christi. Caueant domini, ne illis contingat, quod viro illi amalecitarum, qui interfectus est à Dauide ob famulum quendam suum quem dereliquerat eo quod ægrotare inciperet. Vt in 1. libro regum referatur.

1. reg. 30

¶ Deinde discant famuli fidi & vtilis esse dominis suis, vt ab eis & diligantur, & in pretio habeantur. Et nec in tempore necessitatis derelinquantur. Audiant tam hi quam illi paulum dicentem: in epistol. ad Ephes. Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore in simplicitate cordis vestri: & vos domini eadem facite illis, remittentes minas: sciētes quia & illorum & vester dñs est in cœlis, & per sonarum acceptio non est ad eum.

Eph. 6.

¶ Domine puer meus iacet in domo paralyticus. Nihil expressè petit: sed omnem rem tacitè Deo committit. Sic Abraham Genesis. 15. ait. Ego vadam absque liberis. Et filius procuratoris domus meæ. Iste Damascus Eliezer. Mihi autem non dedisti semen: & ecce vernaculus meus hæres meus erit. Qui locus duplicem habet sensum. Primo quasi dicat, procuratori meo dedisti, quod mihi denegasti, filiū scilicet. Secundo quasi dicat. Quia proprio filio careo, cogor filium serui hunc adoptare. In hoc autem non accusat dominum: sed tacitè illum admonet promissionis factæ. Deinde dolorem suum ei apperit qui adiuuare potest: nihil tamen expressè petit: sed omnem rem vt centurio iste, tacitè etiam Deo

committit. Quibus exemplis admonemur omnes nos: Deo necessitates nostras proponere, & remedia suæ bonitati relinquere. Hac modestia vsus est Ioseph Genesis. 47. vbi dicit Pharaoni: pater meus & fratres mei venerunt de terra Chanaan. Exemplum hic habemus modestiæ: simpliciter rem proponit: nihil expressè pro suis petit: non iactat beneficia sua, in regem & populum: non recenset quod magna meruerit: sed merita sua, regi æstimanda relinquit. Hac modestia nobis necessaria est, quoties cum Deo agere volumus, ne nos iactemus, ne propria merita æstimemus, sed Deo æstimanda permittamus. Vnde & Christus docet. Cum feceritis omnia, dicite, serui inutiles sumus. Et Paulus. Non me ipsum iudico, nec iudicium humanū moror: qui enim iudicat me, dominus est. Veram humilitatem & modestiam ostendebat publicanus ille, qui nec oculus leuare audebat in cœlum, & Chanaanæ illa, quæ se canem agnoscens nihil aliud petebat quàm micas. Et mulier illa quæ tantum cupiebat fimbriam Christi attingere. Et centurio domine non sum dignus &c. Et latro ille, qui nihil ausus est petere à Christo: sed tantum dixit: memento mei domine. &c.

Necessitates nostras Deo proponamus: & remedia suæ voluntati relinquamus Gen. 47.

Luc. 17. 1. cor. 4.

Luc. 18.

Inf. 15. c.

Infra. c. 9.

Luc. 23.

¶ Ego veniam & curabo eum. Iesus delectatus centurionis fide, qui non dubitaret ipsum & absenti verbo mederi posse, quo magis redderet omnibus perspiciuam insignem viri fiduciam cum summa mentis humilitate cōiunctam, respondit. ego veniam & curabo eum. Deinde nota, quod regulo cuius filius vnicus charus periculose ægrotabat non ait dominus ego veniam & curabo eum,

Io. 4.

Sed potius eum reprehendēs, inquit, nisi signa & prodigia videritis non creditis: at centurioni non pro filio, sed pro famulo roganti ait, ego veniam & sanabo eum. Regulus ait descēde: cui Christus, vade. Cetero verò non venias sed tantum iube, & Christus ego veniam. Sic enim dominus magnatum superbientium arrogantiam coercet, seueritatem, & auctoritatem suam exercens, & pauperum humiliū que animum excitat ad confidentiam: sese affabilem, & benignum erga illos ostēdens. Sic inquam superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. ¶ Præterea animaduerte: quam longè centurionis fides, sacerdotum ac iudæorum fidem superauit. Primores enim iudæorum quos centurio subornauit, rogabant dominum vt adiret ædes ipsius: at centurio audiēs quod Christus veniebat, quasi corrigens & emēdans sacerdotum imperfectam fidem, ait: domine non sum dignus vt intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo & sanabitur puer meus. Sciebat enim fidelis iste, verbi Christi infinitam vim & virtutem: sciebat nihil opus esse corporis sui præsentia. Ex se metipso coniecturam faciebat quanta potentia inesset verbo Christi, & ideo corrigere, non autem imitari voluit iudæorum, ac primorum illorum fidem. Vt hinc discamus, maiorum nostrorum ac prælatorum defectus non sequendos, sed vincendos, non imitandos sed resistendos. Hinc fuit quod diuus Paulus restitit Petro in faciem, quia reprehensibilis erat.

Gal. 2. 6.

¶ Noluit enim homo iste imitari imperfectam fidem sacerdotum: quorum erat, credere immensam Dei virtutem & verbi sui efficaciam. Hoc fa-

nè erat quod olim Deus de sacerdotibus suis conquærebatur apud Hieremiam his verbis: si stetissent in cōsilio meo, & nota fecissent verba mea populo, auertissem vtique eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis. Putas ne Deus è vicino ego sum, & non Deus de longè, si occultabitur vir in absconditis, & ego non videbo eum dicit dominus: nunquid non cœlum & terram ego impleo? Hoc non intelligentes sacerdotes isti rogabant Christum vt adiret domum centurionis, hoc satis credens fidelis centurio se indignum, cuius Christus tectum subiret, iudicabat: sed tantum verbo iubere satis esse persuasuserat. Imperfectiones ergo superiorum nostrorum non sequamur, sed semper quod verum, sanctum, pium ac iustum est teneamus.

Hier. 23.

¶ Memineris similiter non adijisse Christum centurionem, sed suo nomine, suis præcibus, subornatos sacerdotum primores, accessisse ad Christum: eumque rogasse vt curaret famulum eius vt diuus Lucas refert. Vt hinc colligamus quàm piū, quàm sanctum, quàm vtile sit adire presbyteros ecclesiæ vt pro nobis Deum præcentur. Hoc enim est quod suadet. D. Iaco. in epistol. sua canonica cap. 5. infirmatur, inquit, quis in vobis, inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum. Non inquit D. Iacobus, inducat presbyteros sanctitate præstantes, aut maiori virtute præditos: sed quid ait? Inducat presbyteros. presbyterorum. In. qui cūq; illi sint, munus est, pro populo precari. quorum precatio magni momenti.

Iacob. 5.

Ioel. 2. d.

est apud Deum si debite ab illis fiat. Quod plane significare volens Ioel propheta sic ait: inter vestibulum & altare plorabant sacerdotes, parce domine parce populo tuo, & statim subiungit istarum precum efficacissimum effectum dicens: zelatus est dominus super terram suam: pepercit populo suo. Et respondit dominus & dixit populo suo: ecce ego mittam vobis frumentum, & vinum & oleum & replebimini eis, & non dabo vobis ultra opprobium in gentibus. Ac si diceret: respexi preces, & lachrymas primorum domus mee, & idcirco non vapulabitis pro meritis, sed potius vos multis opibus ac diuitijs replebo. o ecclesie catholice primores, si a vobis totius populi salus pedit, cur prius a vestris maculis & sceleribus non emundamini vt dignius possitis onera populi ferre? Sed quisquis ille sit, tu qui illum rogas, vt preces pro te fundat, non perdes mercedem tuam. Maxime si alias sanctis actionibus incumbis exemplo Centurionis qui non solum per sacerdotes dominum interpellat, sed diligebat populum fidelem atque synagogam ei edificauit. Vnde illi venientes ad Iesum suspicantes futurum vt aegre impetraretur tantum beneficium & seruo, & ethnico, & centurioni, multa cum sollicitudine rogant eum dicentes: dignus est vt hoc illi praestes, diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse edificauit nobis. Vt hinc discamus non fidere solum in presbyterorum aut sanctorum precibus, sed oportere vt nos ipsos disponamus vt Dei vocationi non resistamus. Sancti enim Deum solcite precantur dominum vt nos ad se trahat, vt nos a malis omnibus eruat, sed non vt trahendi sumus, sed liberè: quare exau-

diemur, atq; a peccatis liberabimur, si consensum praebeamus. Quare sanctis incassum praecantibus potest dominus respondere: vocaui & renuerunt, extendi manum meam & non erat qui aspiceret. Imitemur ergo centurionem, qui non solum per alios dominum interpellat sed per seipsum, proximos diligendo & studiosis operibus incubendo. Caetera vide apud Lucam in commen. nostris.

¶ Ipse infirmitates nostras accepit & agrotationes nostras portauit. Pro eo quod ait Esaias: languores nostros ipse tulit: ait D. Petrus in epist. 1. peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum. Vbi vides peccata esse animi languores & infirmitates, quas Christus pro nobis tulit. Infirmus est in cruce: & defuerunt infirmorum solatia: pro dolo habet caluariam montem, pro lecto duram crucem, pro ceruicali coronam spineam, pro dapiibus fel & acetum: pro musica blasphemias: sitiuit in cruce, & non erat qui vrceum aquae porrigeret. Si virgo mater eum oculis contingeret, illa eum viuis lachrymis satiaret quibus illum suum dolorem instillaret. Cogita igitur christiane Christum Deum tuum languores tuos ferentem, doloresque tuos portantem: caput habet inclinatam ad te osculandum, cor apertum ad diligendum, brachia extensa ad amplectendum, manus per foratas ad largiendum, & totum denique corpus expositum ad te liberandum: vt sic eum figas in corde qui pro te fixus est in cruce.

¶ Magister sequar te quocunque ieris. Admonemur hic non esse omnium ministerio se diuino ingerere, sed qui ab eo vocatur & eligitur: veluti Aarō. vt Apostolus ad Hebraeos admonuit

1. pe. 1. Peccata languores sunt animae.

Non est omnium ministerio se ingerere sed quia deo vocatur. Paulus.

Num. 17.

nuit: & vt num. 17. Ostenditur miraculo virgae. Si enim principes qui sepius ignorat quos ad ministerium vocant, ministros pro sua voluntate deligunt, non curantes an alij sint eis habiliores aut prudentiores, pro solo beneplacito voluntatis suae: cur hoc non licebit Deo, qui optime scrutatur & nouit, quos ad suum ministerium elegit? In hoc loco legis quendam (propterea animo vt videtur) Christum sequi voluisse, domine (inquit) sequar te quocunque ieris: nunquam tamen ad Christi consortium admissus est, semel pulsam passus, alios vero ad eius ministerium vocatos, nihil minus cogitantes.

Vi. in cauthena aurea

Impij vocatur mortui.

1. Ti. 5. a.

Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Animaduerte impios appellare mortuos. Qui non fieri potest vt viuant ab ipsa vita alienati? Christus de se ipso. Ego (inquit) sum via, veritas, & vita. Cum autem peccatores sint separati a Christo qui est vita: non viuunt sed mortui merito appellantur. Qua propter dicebat Paul. epist. 1. ad Timotheum. Vidua quae indelictis est, viuens mortua est. Miraremur absque dubio, si videremus loqui & ambulare cadaver hominis quem sciremus mortuum esse. & non miramur quotidie videntes homines flagitiosos, mortiferis sceleribus coinquinos, nobiscum loquentes & ambulantes: cum eos Christus mortuos appellet. Quid aliud est impius peccator, quam cadaver & phantasma? Vt anima vita est corporis, sic gratia vita est animae: vnde anima abfque gratia dicitur mortua: mortua autem anima, ipse homo manet cadaver, in sepulchro peccatorum iacens.

Figura. Ecclesia in hac nauicula

¶ Ita vt nauicula operiretur fluctibus. Ecclesia catholica obumbrata est in hac nauicula: quae & si opperiatur flu-

ctibus nunquam tamen submergetur, quoniam est in ea Christus qui eam gubernat. Haec est vera Hierosolima, quam impius Sennacheribus rex Assyriorum vincere non potuit, expugnatu vrbibus alijs Iudae: quoniam regnat in ea verus ille rex Ezechias: quauis enim ecclesia catholica oppugnata sit a diabolo, expugnari tamen nullatenus potest, quoniam regnat in ea sanctissimus rex noster Christus, qui et si paulisper dormire videatur, eam tamen non deserit. Ego (inquit ille) vobiscum sum vsq; ad consummationem seculi. Insurgant hostes. 1. mundus, diabolus & caro, qui ecclesiam conturbare nitantur: insurgant haeretici, qui eam pro sua virili euertere conentur, quoniam suo desiderio frustrabuntur: stabit enim ecclesia firma & constantis, quam Paulus apostolus domum Dei appellat, columnam & firmamentum veritatis, inexpugnabilisque per certitudinem, & praesidem eius spiritum sanctum, cuius nomine gubernatur: haec est arca illa Noe, quae aquis diluuij opperiri non potuit, imo quanto aquae magis crescebant, tanto magis eleuabatur & caelo appropinquaret: & quemadmodum soli illi qui erant in arca salui fuerunt, sic victis omnibus soli illi qui fuerint Hierosolima cum vero Ezechia, victoriam consequentur. Haec est illa ciuitas aduersus quam ait Christus fore, vt inferiorum portae, hoc est, haeticorum impia dogmata & errores, nunquam praeualeant haec denique est nauis illa, quae dormiente Iona sopore graui in mari proiectabatur: & tamen in mare proiecto, a tempestate illa magna liberata est. Proiectus est Christus dominus in mare mortis, & meritis eius ecclesia

nauicula obumbrata est.

4. reg. 18. 2. para. 32. Esa. 36.

Mat. 18.

1. T. m. 3.

Gene 7. Figura.

Mat. 16. Figura Iona. 1.

fia à periculis & mudi calamitatibus semper liberabitur: exclamantibus suis & dicentibus: exurge, quare obdormis domine: exurge ne repellas in finem: quemadmodum solim nauæ factiebant ad Deum, vt scripta testantur Ionæ 1.

¶ Discurre per antiqua tempora, & videbis quàm certum sit nauim ecclesiæ in alto hæresum, seditionum, discordiarumque procellis fluctuantem, fuisse iactatam quidem ac penè opertam fluctibus: sed nò fuisse tamè in tanta etiam tempestate demersam. Ingemuit totus orbis (inquit Hieronymus) & Arianum se esse miratus est: periclitabatur nauicula apostolorum: vrgebant venti, fluctibus latera tandemebantur, nihil ià supererat spei: dominus excitatur, imperat tempestat, bestia moritur, tranquillitas redijt, manifestius dicam, omnes episcopi qui de sedibus fuerant exterminati, ad ecclesias redeunt: tunc triumphatorem suum Athanasium Aegyptus excepit: tunc Hilariu de prælio reuertentem, galiarum ecclesia complexa est: tunc ad reditum Eusebij, lugubres vestes italia mutauit. Hæc Hieronymus.

¶ Ita vt nauicula operietur &c. Ecclesia dicitur nauis (inquit Turcremata) triplici ratione. Primo quia virtutum mercibus & meritorum thesauris amplissimis atque pretiosissimis onusta est, quibus filij sui mercari possunt regnum cælorum. Ipsa sola quippe est per quam sacrificium dominus accipiet libeter. Sola est, quæ pro peccatoribus intercedat fiducialiter, vt dicit. B. Grego. Præterea in ea sola sunt veræ virtutes, quibus adipiscitur facilitas vitæ æternæ. iuxta cap. omnes sex his. 28. q. 1. Propter hanc ratio-

nem de ecclesia dicitur. Facta est quasi nauis infitoris. Secundo ecclesia rectè nauis appellatur: quia vehiculum est quo per mare huius seculi quantumcunque crebris ventorum flatibus, & aquarum fluctibus, idest, tentationum plagis, & verberibus fatigetur, fideles in ea contenti, ad portum securæ beatitudinis perducuntur. Cuius rationem assignans B. Ambrosius Tractans illud prouer. 30. Tria sunt mihi difficilia, &c. ita in quodam sermone dicit. Nauim ecclesiam debemus accipere in solum mundi huius constitutam, quæ & si vndarum fluctibus aut procellis sæpe vexetur: tamè nunquam potest substinere naufragium, quia in arbore eius. s. in cruce Christus erigitur, in puppi pater refidet gubernator, proram paracletus seruat spiritus: hanc per angusta huius mundi freta duodecim remiges ducunt, idest, duodecim apostoli, & similis numerus propheta. Item idè Ambr. Non turbatur nauis quæ Petrum habet: turbatur illa quæ Iudam habet. Tertio ecclesia rectè nauis nominatur, quia sicut extra nanim siue arcam Noe regnante diluuiò nullus saluatus est: ita nullus extra ecclesiam omnino saluatur, vt extra de summa trini. & fide cathol. c. 1. item Hiero. dicit. Si quis in arca Noe non fuerit, peribit regnante diluuiò. Et B. Grego. in mora. Et habetur in. c. quia, ca. cau. & quæstio. Ecclesia sola est quæ intra se positos valida charitatis compage custodit. Vnde aqua diluuij arcam quidem ad sublimiora substulit, omnes autem quos extra arcam inuenit, extinxit. Et Beat. Augustinus dicit sic. Nauicula. 1. Christi ecclesia in medio maris videlicet in mundo, diu iactata est fluctibus: sed vexata, non dissolu-

Pro. 31. a

Ambros.

Prouer. 30

D. Ambr.

De summa trinit. & fide cathol. c. 1. Hieron. Grego. in moral. c. quia. ca. cau. & q.

August.

soluta aut submersa: quia ille imperauit ventis & mari, qui eidem ecclesiæ se promisit vsque in finem seculi affuturum. Quicumque ergo de huius maris fluctibus saluari desiderat, & in profundum abyssi æternam videlicet perditionem demergi pauescit, teneat integrè & inuiolabiliter fidei firmitatem.

¶ Et ecce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operietur fluctibus. Sæpe tribulationes (vt David ait) inueniunt nos nimis, eo quod nimis peccamus: tribulatio enim siue malum, est quædam priuatio boni. Priuat ergo Deus aliquando homines bonis, eo quod illis abutantur. Quemadmodum enim solet prudens dominus, ense a suo seruo auferre si illo vtatur ad dominum offendendum: & quæadmodum prouidus pater pecunias a filio tollere solet, eo quod cum illis luxuriose viuat: Sic Deus a nobis hæc mundi bona eripere solet, eo quod illis perperam & nimis licenter vtamur. Eam ob causam ab Adam vitam abstulit. Constituit terminos eius (inquit Iob) qui præteriri non poterunt, atque è paradiso eiecit. Nunc (inquit) ne forte mittat manum suam, & sumat etiam de ligno vitæ, & comedat & viuat in æternum: Emisit eum dominus de paradyso voluptatis. Ob eandem causam temporibus Noe homines de medio tulit: omnis enim caro corruerat viam suam: regnum denique & à Saule, & à rege Babylonis, & à iudæis abstulit. Auferetur (inquit Christus) à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. In summa, omnia temporalia bona, diuitias, honores, dignitates, cæteraque id genus, à nobis dominus auferre: & sitim, pestem, famè, & abiectionem immitte

re solet, eo quod nos, gulæ, luxuriæ, alijsque mundi illicebis & voluptatibus simus dediti. Hinc est quod dominus per prophetam dicit. Hæc fuit iniquitas Sodoma & sororis tuæ: superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius, & manum egeno non porrigebant, & abstuli eas sicut vidisti.

¶ Et ecce motus magnus factus est in mari ita vt nauicula &c. Turbatur etiam nauis procellis, quia sæpe Deus electos suos in eorum commodum tribulationibus multis premit: iustus enim in igne tribulationis examinatur, vt psalmista docet psal. 16. Igne inquit, me exauiinasti, & non est inuenta in me iniquitas. Nam quæadmodum ignis, illuminat & mollit, roborat & destruit, probat aurum, purgat & desiccatur: sic tribulatio idem omnino efficit. Primo illuminat hominis mentem. Threno. 3. Ego vir videns paupertatem meam, in virga indignationis eius. Et Gregor. Oculos quos culpa claudit pœna aperit. In li. Thobias capit. 11. enarrat scriptura quod Thobias felle super oculos posito visum recuperauit. Sic homo felle tribulationis intelligentiam facientium recipere solet. ¶ Deinde tribulatio emollit vt ignis ceram, vel omnino liquefacit animum, quemadmodum ignis dura metalla. Hinc est quod Iob ait, cap. 23. Deus molli-

Ezec. 16.

Sæpe de electos suos in eorum commodum multis premit tribulationibus. Psal. 16. a

Tribulatio illuminat. Thre. 3. Gregor.

Tob. 11. Figura.

Tribulatio emollit cor.

Iob. 23. Similitudo

Tribulatio dat vires animæ

Psa. 45. Tribulationes sæpe inueniunt nos nimis, eo quod nimis peccamus. Similitudo.

Similitudo.

Iob. 14. a.

Gen. 3. d.

Gen. 6. b.

Ier. 21. d.

Psa. 43. d.

Ionæ. 1.

D. Hiero. a. uerf. luciferia nos.

Turcremata. 1. Summa de ecclesia c. 33. Ecclesia quare nauis comparetur.

Gregor.

c. ocs. 28. quæst. 1.

& persecutoribus, resistere patienter possimus. Tribulatio (inquit Paulus) patientiam operatur. ¶ Deinde quæ admodum ignis vincula destruere, & ad nihilum redigere suo calore solet: sic tribulatio, amoris vincula, quibus mundo stricti & ligati sumus. In cuius figura scribitur Danie. cap. 3. tres pueros qui ligati pedibus ac manibus, in fornacem sunt missi, tandem inuentos fuisse saluos. ¶ Quod si ignis argentum probat, etiam tribulatio iustos. Hoc est quod ecclesiasticus probè docet. c. 27. vasa, inquit, figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Et Iob. 23. Probavit me, quasi aurum quod per ignem transtijt. Et Paul. ad rom. 5. Patientia probatione operatur. Nemo (inquit Gregorius) vires suas in pace cognoscit. Si bella defunt, virtutum experimenta non prodeunt. Et Gen. 27. ait Isaac filio suo Iacob. Accede fili mi vt tangam te, & probem vtrū sis filius meus, an non. Sic Deus, tribulationibus tangit ac probat filios, vtrum veri sint an adulterini. ¶ Sexto, ignis purgat & emundat. Sic tribulatio, vnde Christus ait Ioa. 16. Omnem palmitem qui fert fructum, purgabit eum vt fructum plus afferat. & Malac. 3. Se debet conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui. Et D. Grego. Quod flagellum grano, quod lima ferro, quod fornax auro, hoc tribulatio viro iusto. Sed de quibusdam potest dici merito, id quod Hierem. ait c. 6. Frustra conflavit conflator, malitiarum enim eorum non sunt consumptæ: argentum reprobum vocate eos, quia Deus proiecit eos, maledictum profecto est ferrum quod ex lima contrahit rubiginem. Non aurum sed paleam se ostendit, qui in igne tribulationis

non purgatur, sed per impatientiam ematur, vt Mathæus nř ait cap. 3. Paleas combure tigni inextinguibili. ¶ Tandem tribulatio admodum ignis exciccatur ab aquis deliciarum atque sic animos hominum conseruat: est. n. vt myrrha a putrefactione custodiens. Hac Paulus custodiuit ne superbiret. 2. corin. 12. Adam in delitijs quasi in aqua dulci concupuit: in tribulatione vero quasi in aqua salsa feruatur homo a putrefactione. ¶ Ipse vero dormiebat. Dormit Christus cum nos tribulationum fluctibus agi finit, excitatur vero cum ab illis omnino nos liberat. Lege psalmistam Pl. 43. Exurge, inquit, quare obdormis domine: exurge ne repellas in finem: quare faciem tuam auertis: obliuisceris inopiæ nostræ & tribulationis nostræ, quoniam humiliata est in puluere anima nostra: conglutinatus est in terra venter noster, exurge domine, adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum. Quibus verbis precatur, vt virtutem suam Deus tandem exeret, suosque a tribulationibus atque ab iniurijs impiorum eripiat. Itē psal. 77. Postquam afflictiones populi commemorauerat addit. Et excitatus est tanquam dormiens dominus &c. Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum dedit illis. ¶ Ipse vero dormiebat. Dum dormit Christus turbatur nauis: sic etiam dum prelatatus in aure dormit vtriusque, eius res publica periclitatur. Dormiente Iona magna tempestas oritur: sic dormiente prefulere, nauem sibi commissam fluctuare necesse est. Pastores (inquit Ambro) vigilant, quos bonus pastor informat. Idem Pau. ait. Tu vero vigila.

Supr. 3. c. Tribulatio de siccat & apu trefactioe ne preferuat animā 2. cor. 12.

Quando Christus dormit & quando excitatur. Psa. 43.

Psa. 77.

Dormiente prelato eius res publica periclitatur. Ion. 1.

2. Tim. 4.

¶ Excita

¶ Excitauerunt eum dicentes, Domine salua nos, &c. Sicut regulus, rogando Christum vt descenderet & sanaret filium, infirmam fidem ostendit: eo quod crederet non posse Christum absentem filium sanare, neque esse verum Deum qui vbique est presens: Sic Apostoli excitando modo Christum, infirmæ fidei signum maximum dederunt: existimantes eum dormiendo a tanto periculo liberare non posse illos: quasi vero aliquando Dominus dormiat, vt suos a fluctibus & periculis huius seculi liberet. Ecce (inquit psalmista) Non dormitabit, neque dormiet: qui custodit Israel, & rursum ait. Ego dormio, & cor meum vigilat. ¶ Domine salua nos, perimus. Hinc colliges, quod ecclesia catholica, non sua intrinseca virtute, sed Dei virtute & gratia conseruatur: Nam sicut propheta ait. Psa. 126. Nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Ita etiam subiungit. Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. In quem locum inquit glosa. Psalmus iste docet: quod ædificatio & custodia Ecclesiæ non nisi a Deo est. Hanc autem conseruationem in fide & charitate, precibus assiduis Ecclesia obtinet: quotidie enim clamat. Domine salua nos, perimus. Virtute enim diuina & non humana, preualet aduersus inferorum portas. Sicut enim Iacob promissum est, quod aduersus hoies praualeret: ita de Ecclesia ait Christus. Portæ inferi non praualebunt aduersus eam. ædificata enim est super Petram Christum in quem credit: & ideo portæ inferi non praualebunt aduersus eam. 1. non poterunt illam a charitate & fide dimo-

Infirmas fidei apostolorum ostenditur.

Pl. 126.

Cap. 5. a.

Ecclesia a Deo solo conseruatur in fide & charitate quæ eam conseruationem orationibus impetrat. Psa. 126. Glo.

Gene. c. 32.

Infra. esp. 16.

uere. Tota ergo virtus & fortitudo ecclesiæ: totaque eius firmitas & stabilitas, a Christo cui fide & charitate adhæret, & non ab aliqua alia virtute dimanata. ¶ Domine salua nos perimus. Nunquam in maiori periculo Ecclesia catholica constituitur, quam cum caput eius suis moribus deprauatis, cæteris scandalum prebet. Quo tempore remedium saluberrimum est: deuotas preces orationesque assiduas Deo fundere. Si enim Dominus pollicetur apud nostrum Marth. 18. quod si duo confenserint super terram, de omni re quacumque petierint, fiet eis a patre qui in caelis est: Quanto magis quando tota ecclesia vniuersalis clamauerit: Domine salua nos, perimus, sed de hoc alias. ¶ Domine salua nos perimus. Suo exemplo docent nos Apostoli, in angustijs & necessitatibus nostris lacrimas precesque fundere, atque manus ad celum leuare. Cum ergo infret quotidie necessitates, atque vndique singulis diebus urgeant angustiarum: orare semper necesse est. Tria solent hominibus præbere occasione clamandi, vocæque ad celum vsque tollendi: ignis, aqua & hostes. Hæc tria (inquit. D. Bernardus) quasi singulis diebus incitare debent nos, vt ad Deum in oratione clamemus: vix enim est dies in quo domus conscientiarum nostrarum igni infernali, hoc est, praua concupiscentia, non succendatur. Quare necesse est vt clamemus, aquamque diuinæ gratiæ qua extinguitur, a Deo petamus. Vix etiam est dies, in quo homo non sentiat prauarum cogitationum fluctus super cor suum imminere: ita vt vociferare oporteat. Domine salua nos, perimus. Denique vix est dies, in quo

Tunc ecclesia in maximo periculo ponitur, quando caput eius scandalum præbet alijs.

Infra. 18.

Necesse est etiam vt semper angustiarum urgeant vnde dicat.

D. Berna.

quo homo non videat inimicos suos ad portas domus suae: ut cum verba pernitiosaprofert, cum sinistro oculo mulierem aspicit. Oportet ergo semper orare: est enim oratio columba quaedam, quae oliuae ramum, hoc est, pacem & tranquillitatem affert, serenumque caelum semper nobis ostendit.

Figura Gen. 8

Esai. 30.

Spes commendatur Esai. 30.

Daniel. 3.

Psal. 117.

Grego.

Idem In mora.

Aet. 18.

2. mach. c. 7.

¶ Domine salua nos perimus. Docent etiam nos: Apostoli spem nostram in Deum collocare. Quis (inquit Propheta) ambulauit in tenebris, & non est lumen ei? speret in nomine Domini, & in iatur super Deum suum. Speremus igitur in Domino, nam spes liberat hominem: vel tribulationem amouendo: ut videre est in Apostolis in hoc loco: & in Susanna, quae flens suspexit ad caelum: erat enim cor eius fiduciam habens in Domino. Et Psalmista ait. In te sperauerunt patres nostri: sperauerunt & saluasti eos. Vel liberat, patientiam hominibus dando. Qui liberationis modus, est multo melior, multoque praestantior primo. Vnde Gregorius ait. Melius liberat cum patientiam dat. Et alibi ait. Ille bene nouit in exterioribus miseris subsistere qui scit de spe interna semper gaudere. Propter spem Israel (inquit Paulus) catena hac circumdatus sum. Sic mater illa supra modum mirabilis, & bonorum memoria digna: conspiciens septem filios subvnius diei tempore pereuntes: bono animo ferebat, propter spem quam in Deum habebat: ut sacra narrat historia. 2. Mach. c. 7.

¶ Quid timidi estis? his verbis, plane docet Christus quod nullo modo metuere Christianus debet, aut sollicitus esse, quando cunq; in aliquo periculo constitutus sit, aut opem diuinam

desperare: sed confidere potius, tanquam praesente Domino, & rebus ipsius omnibus consulente, & ipsum ad omnia confirmante, ipsoque a deo spiritu sancto omnia docente, vel id ipsum etiam quod aduersariis respondeat. Quae omnia multis sacrae scripturae adiunctis testimonijs. D. Basilius ostendit. Nolite (inquit Dominus) timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. Non ne duo passeruli afferunt, & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Vestri autem etiam capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passerulis meliores estis vos. Cum autem inducent vos in synagogas, & ad magistratus, & potestates: nolite solliciti esse. quomodo, aut quid respondeatis, aut quid dicatis, spiritus enim sanctus, docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere. Et facta est procella magna venti, & fluctus: mittebat in nauim, ita ut impleretur nauis. Et erat ipse in puppi, super cervical dormiens, & excitant eum, & dicunt illi: Magister, non ad te pertinet quod perimus? Et exurgens, comminatus est veto, & dixit mari: tace, obmutesce, & cessauit ventus, & facta est tranquillitas magna. Et ait illis: Quid timidi estis sic? Quomodo non habetis fidem. Esurgens autem princeps sacerdotum, & omnes qui cum illo erant, quae est haeresis Sadduceorum: repleti sunt zelo, & iniecerunt manus in Apostolos, & posuerunt eos in custodia publica. Angelus autem Domini, per noctem aperiens ianuam carceris, & educens eos, dixit: Ite & stantes loquimini in templo plebi omnia

Non debet Christianus in periculo constitutus se sed confidere & opem diuinam sperare.

D. Basili. Tome. 2. Regula 63. Inf. 10. c.

Luc. 12. b.

Mar. 4. d.

Aet. 5.

omnia verba vitae huius. Qui cum audiissent, intrauerunt diluculo in templum, & docebant. Non enim volumus ignorare vos fratres de tribulatione nostra, quae facta est nobis in Asia. Quibus verbis illa paulo post adiungit. Qui de tantis periculis nos eripuit, & eruit: in quem speramus, quod & adhuc eripiet. Haec Basilius, quibus testimonijs satis constat quod a principio diximus, non esse metuendum, sed in periculis fidendum.

1. Cor. 6.

¶ Paralyticus sanatur.

Cap. IX.

N Ascendens Iesus in nauiculam, transfretauit & venit in ciuitatem suam. Et ecce offerebant ei, paralyticum iacentem in lecto. Et videns Iesus fide illorum. Dixit paralytico. Confide fili: remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se. Hic blasphemat. Et cum vidisset Iesus cogitationes eorum: dixit. Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quid est facilius dicere: dimittuntur tibi peccata tua, an dicere surge & ambula? Ut autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: tunc ait

paralytico. Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam. Et surrexit, & abiit in domum suam. Videntes autem turba: timuerunt, & glorificauerunt deum, qui dedit potestatem talem hominibus. Et cum transiret inde Iesus: vidit hominem sedentem in telonio, Mathaeum nomine: & ait illi. Sequere me. Et surgens secutus est eum. Et factum est, discumbente eo in domo: ecce multi publicani & peccatores venientes, discumbebant cum Iesu & discipulis eius. & videntes pharisaei, dicebant discipulis eius. Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? Et Iesus audiens, ait. Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus: euntes autem discite quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium, non enim veni vocare iustos, sed peccatores. Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes. Quare nos & pharisaei ieiunamus frequenter: discipuli autem tui non ieiunant? & ait illis Iesus, numquid possunt filij sponsi lugere quandiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus: & tunc, ieiunabunt

Mar. 2. b. Luc. 5. f.

Mat. 6. c. Inf. 12. a. 1. Tim. 1. e. Mar. 2. c. Lu. 5. f. g.

iuuabunt. Nemo autem immit-
tit commissuram panni rudis in
vestimentum vetus, tollit enim
plenitudinem eius a vestimento:
et peior scissura fit. Neque mit-
tunt vinum novum in utres ve-
teres: alioquin rumpuntur utres
et vinum effunditur, et utres
pereunt. Sed vinum novum in
utres novos mittunt: et ambo con-
servantur. Hac illo loquente ad
eos: ecce princeps vnus accessit et
adorabat eum, dicens. Domine
filia mea modo defuncta est, sed
veni impone manum tuam su-
per eam, et viuet. Et surgens Ie-
sus, sequebatur eum et discipu-
li eius. Et ecce mulier quae san-
guinis fluxum patiebatur duo-
decim annis: accessit retro et te-
tigit simbriam vestimenti eius:
dicebat enim intra se. Si tetigero
tantum vestimentum eius, sal-
ua ero. At Iesus conuersus et
videns eam, dixit. Confide filia:
fides tua saluam te fecit. Et sal-
ua facta est mulier ex illa hora.
Et cum venisset Iesus in domum
principis, et vidisset tibicines et
turbam tumultuatam, dicebat.
Recedite, non est enim mortua
puella, sed dormit. Et deridebat

Mar. 5. c
Luc. 8. f

eum. Et cum eiecta esset turba,
intrauit et tenuit manum eius
et dixit: puella surge, et surre-
xit puella, et exiit fama hac in
vniuersam terram. Et transeu-
te inde Iesus, secuti sunt eum duo
caeci, clamantes et dicentes.
Misere nostri fili David.
Cum autem venisset domum, ac-
cesserunt ad eum caeci. Et dixit
eis Iesus. Creditis quia hoc possum
facere vobis? Dicunt ei, utique
domine. Tunc tetigit oculos eo-
rum, dicens. Secundum fidem
vestram fiat vobis. Et aperti
sunt oculi eorum, et commina-
tus est illis Iesus, dicens. Videte
ne quis sciat. Illi autem exeun-
tes diffamauerunt eum in tota
terra illa. Egressis autem illis,
ecce obtulerunt ei hominem mi-
tum, demonium habentem, et
eiecto demonio, locutus est mu-
tus, et mirata sunt turba, dicen-
tes. Nunquam apparuit sic in
Israel. Pharisei autem dicebat.
In principe demoniorum eiecit
demones. Et circuibat Iesus om-
nes ciuitates, et castella, docens
in synagogis eorum, et predicans
euangelium regni, et curans om-
nem languorem et omnem infir-
mitatem.

Infr. 1. 2. b
Marc. 3. e
Luc. 11. b

mitatem. Videns autem tur-
bas, misertus est eis: quia erant
vexati et iacentes, sicut oves non
habentes pastorem. Tunc di-
xit discipulis suis: messis quidem
multa, operarij autem pauci.
Rogate ergo dominum messis,
ut mittat operarios in messem
suam.

Capitul. I X. Ad Literam.

Venit in ciuitatem suam.
Id est Capernaum, vt
Marc. indicat. suam vo-
cat, quod ex omnibus
hanc sibi peculiariter,
quasi delegisse videretur: nolens ergo
Iesus dare sanctum canibus, neq; mar-
garitas obijcere porcis, conscensa na-
ui rursus traiecit lacum, & reuersus
est Capernaum, vbi id temporis ha-
bebat domicilium.

Hic blasphematur. Id est detrahit
Deo. Hoc est, sibi sumit, quod soli
Deo tribuendum est: ipse enim ait,
ego sum qui deleo peccata hominum.

**Et cum vidisset Iesus cogitationes eo-
rum.** Chryso. legit. Cum sciret Iesus:
qui enim remittendis peccatis poten-
tiam suam subindicat scribis, etiam
peculiari signo declarat eandem, demo-
strans sese non latere quid quisq; co-
gitet.

Confide fili. Vide Ioan. c. 11. in il-
la verba. Vt filios Dei congregaret.
Regula. In sacra enim scriptura, quae sunt in
spe, in re iam esse dicuntur. Sic san-

ctos vocat Pauli. homines qui ad sancti
ritatem vocatur, licet sacris nostris my-
sterijs non sint initiati, & fratres vo-
cat Corinthos, cum grauissimis ar-
guantur peccatis: Sic Christus vocat
hic filium qui illo nomine non erat
dignus, & Ioan. 1. 1. Vt filios Dei con-
gregaret: inaudita enim mansuetudi-
ne filium appellat, hominem vtraq;
sui portione calamitosum, tacite pha-
risaeis, & scribis supercilium & arro-
gantiam exprobrans.

Vi autem sciatis. Vide quae anno-
tauimus cap. praecedenti ad literam il-
lius loci. Amen dico vobis, quia mul-
ti venient &c. Filij autem regni eij-
cientur in tenebras &c. Ex his enim
quae Christus in praesenti faciebat,
certa esse alia, quae dicebat satis osten-
debat, vt ex hoc miraculo satis demo-
strauit se habere potestatem dimittendi
peccata.

Et glorificauerunt Deum. Vel glo-
riose celebrauerunt.

Sedentem in telonio &c. Id est vidit
sedentem in loco, in quo sedet publi-
canus exigens tributum.

Discubente illo in domo. Scilicet illi.
Ecce multi peccatores. Vel flagitiosi, qui
publice infames erant vitijs.

Euntes autem dicite. Heb. pro quin
potius ite & dicite. Sic c. sequenti. Eun-
tes autem praedicate dicentes. Pro, ite
autem, & praedicate & dicite.

**Non veni vocare iustos, sed peccato-
res ad poenitentiam.** Iustos, vocat Scribas
& Phariseos, qui se esse iustos, existi-
māt: de more scripturae, quae saepe lo-
quitur iuxta opinionem hominum. Sic
licebit intelligere illud. Non est opus
valentibus medico, sed male habenti-
bus. Vide supra c. 5. in illa verba. Qui
ergo soluerit vnum de mandatis istis
minimis.

In scriptu-
ra sacra, q
sunt in spe
in re iam
esse dicun-
tur.

Ioan. 1. 1.

Regula.

Sacra scri-
ptura sa-
pe loqui-
tur iuxta
vulgari
opinionem.

Regula: *¶ Non veni vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam.* Vel ironice dictum videtur, de more scripturæ, quæ hac figura sæpè vtitur. Sic intelligitur illud Ezech. cap. 18. secundum interpretationem Heb. Cum auerterit se iustus a iustitia sua & viuet. Et Sapiētiz 12. loquens sapiens de Deo, ait. Cum sis iustus iuste omnia disponis. Ipsum quoque qui non debet puniri condemnans, & exterum extimas à tua virtute, id est absit, vt hoc dicam. Gene. 3. & Gene. c. 3. ait dominus. Ecce Adā factus est, quasi vnus ex nobis.

¶ Nunquid possunt filii sponsi, &c. Vel filij thalami nuptialis, id est, qui veriantur cum nouo marito, qui inter sunt nuptijs. Hebra. Sic Marc. 2. Nunquid possunt filii nuptiarum, quandiu sponsus cum illis est ieiunare.

¶ Lugere. Pro ieiunare, vt vides Marc. 2. Nunquid possunt filii nuptiarum quandiu cum illis sponsus est ieiunare? & paulo post, ieiunare vocat lugere. *venient (inquit) dies quando auferetur ab eis sponsus & tunc ieiunabunt.* id est lugēbunt.

¶ Tollit enim plenitudinem eius à vestimento. id est auferit frustrum panis implexi; quo ille rupturam expleuerat à vestimento, & peior ruptura fit: offensus enim dissimilitudine noui panis. Postea detrahit, & maior ac peior rupturā fit.

¶ Dissimulauerunt eum. Vel fama per celebrauerunt eum.

¶ Confide filia fides tua saluam te fecit. Fides in scriptura variè sumitur. Interdum siquidem vsurpatur pro credulitate, aut persuasione, qua assentimur, his quæ à Deo, vel per scripturas, vel per ecclesiam reuelata sunt, sine ulla hesitatione: siue promissio-

nes sint, siue comminationes, siue alia quæuis narrationes. Sic ad Heb. 11. 11. liquet accipi fidem, cum dicitur: fide intelligimus aptata esse seculaverbo Dei. Item eodem cap. credere oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus feremunerator sit &c. Item in priori ad Corint. cap. 13. Nunc manent, fides, spes, charitas. Vbi quum fides distinguatur à spe, aut fiducia necesse est, vt accipiat pro notitia. Sic in Actis. capit. 8. Credo filium Dei esse Iesum, atque hæc propria significatio vocis esse videtur, qua vsus est Paulus, videlicet pistis, quam Laurentius Valla deducit à *pepeisma*, id est persuasus sum, vel persuasum habeo. Vnde deam persuadendi, quam Ennius, Suadam, vocat; Horatius suadelam, Greci appellant *peitho*. Et sicut pistis proprie significat credulitatem, seu persuasionem, sic vox opposita *apistia* imperuasibilitatem significat. *¶ Verum quoniam ijs quibus fidem adhibemus, vel quæ certo nobis persuademus vera esse, si modo bona sint, vel vtilia, veluti si sint promissiones: affectum & cor accommodare solemus, & eorum spem & fiduciam in nobis concipere, translatum est vocabulum fidei ad significandam fiduciam erga promittētes. In hac significatione sæpe obuiū est in sacris literis. Sanè in hoc loco Math. sic accipitur, vbi iubet Christus mulieri ista cōfidere. Cōfide (inquit) filia, tua fides te saluā fecit. Tertio accipitur fidei vocabulū vt hæc omnia complectatur: nō spē assensum illum firmum mentis: quo quis certò persuadeat sibi, verissima esse quæ sacræ literæ docent: & fiduciam ex Dei omnipotentis bonitate, quam scripturæ reuelant, conceptā, non*

Fides in scriptura variè sumitur.

non sine spe, Hoc est, expectatione promissorum. Sic accepisse videtur Paulus fidem. Et ad Rom. c. 4. in epistola ad Heb. c. 11. Explicans enim illis locis fidei naturā ac vim, passim à fiducia ad credulitatem, rursus, à credulitate ad fiduciam dilabatur. Quo facile subindicat Paulus, se nomine fidei, vtrumque complecti. scilicet fiduciam & credulitatem.

¶ Misertus est eis. Vox Greca significat ipsa viscera per misericordiam commouit, vel viscera misericordie in illos effudit, vel affectu tactus est, si quidē Hebræi vehementem ac pium affectum viscera vocant.

¶ Vt mittat operarios in messem suam. Vehementior est vox Greca, vt extrudat, vel expellat operarios in messem suam, vt intelligamus, vel celeriter mittendos, ac vel inuitos & extrudendos in opus Dei: id quod alicubi notauit Hieronym. hunc citans locum.

Capitul. I X.

Ad mores.

Ascendens Iesus in nauiculam transfreta nit. Qui populo suo mare aperuit. & Petro super aquas gradiendi facultatē cōtulit, & ipse aliquādo super maris vndas ambulauit: poterat & modo, absq; nauicula mare transfretare: noluit tamen, vt ecclesiæ suæ præ-

latis exemplum præberet, ne potestate sibi tradita semper vterentur, sed, cū id necessitas postularet. Hinc est quod Diuus Pau. ait in prima epistola ad Thessalonicenses missa. cap. 1. Thes. 2. Cum possemus vobis oneri esse, vt Christi Apostoli, sed facti sumus tanquam paruuli in medio vestri, tanquam si nutrix foueat filios suos. Et primæ ad Corinthios. cap. 1. Cor. 2. non vsi sumus hac potestate: habebat enim potestatem coerciuam, & tamen non semper, imo rarò illa utebatur. Vnde idem Paulus in secunda ad Corin. cap. 13. inquit. Hæc abens scribo, ne veniens durius agam secundum potestatem mihi traditā. Et primæ Corinth. cap. quarto. misit Timothæum, vt commonefaceret, ne in virga veniret ad eos. Quid (inquit) vultis: in virga veniam ad vos, an in charitate? Christus ergo, nec semper potestate sua utebatur, nec semper humilitate: quandoque potestate, ne ab hominibus despiceretur, quandoque verò humilitate, vt ab illis diligeretur. Imitentur igitur præsules caput suum, sequantur pontificem suum, si tali nomine digni esse desiderant: aliās indigni erūt vt præsules christiani populi dicantur.

¶ Ascendens in nauiculam &c. Venit in ciuitatem suam. Quo facto nos docere voluit, nauiculam ascendere, si in nostram ciuitatem venire cupimus. Si Apostolo (vt par est) credimus, non habemus hic ciuitatem permanentem, sed futuram inquirimus: illam. s. de qua psalmista ait. Gloriosa dicta sunt de te, ciuitas Dei, sicut latantium omnium habitatio est in te.

Nauicula quæ ecclesiæ est debemus ascendere, si in ciuitate nostrâ celestē venire cupimus. Heb. 13. Psa. 86. a

Ad hoc ergo nauim conscendere necesse est. Hæc nauis, vt in superiori cap. annotauimus, ecclesia est, significata in nauis & arca Noe. Quem admodum enim extra arcam illam nullus seruatus est: ita etiam extra ecclesiam salus non est.

Gen. 7. Figura.

Prima obiectio notanda cum solutione.

¶ Quod si forte aliquando animum tuum pulsauit, numerum infidelium centies excedere numerum fidelium, & quæris: vnde ego credam quod minor pars hominum, quæ est ecclesia, viam vitæ inuenit, & non tanta multitudo infidelium? Dicit tu etiam mihi quot animæ, sunt in arca Noe seruatae? octo. quot millia fuerunt aquis submersæ & innumeræ. Vnde ergo fuit, quod octo duntaxat veritatem salutis inuenierint? Eo, inquis, quod diuinam reuelationem habuerunt. Sic parua ecclesia veritatem cælitus inuenit: non enim caro & sanguis diuina mysteria & arcana ei reuelauit, sed pater cœlestis. Hunc timorem abstulit ab illius corde saluator, cum dixit. Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum.

Infr. 16.

Luc. 12.

2. obiectio notanda etiam cum solutione.

¶ Sed ais: si ecclesia hæc catholica, tam chara & dilecta Deo est: quid in causa est, vt tot aduersa, tot tam tyrannorum quam hæreticorum persecutiones patiantur? Nimirum vt Dei virtus & potentia ostendatur. Mirabiles elationes maris, sed mirabilior in altis dn̄s. Deū immortalem, quot procellas, quot maris fluctus, Noe ille in arca inclusus perpeffus est? Quomodo ergo euadere potuit? Quia a Deo omnipotenti gubernabatur. Sic etiam, quia ecclesia catholica a Deo regi-

tur & dirigitur: portæ inferi præualere non possunt aduersus eam, sicut ipsamet testatur. Psalm. 128. Sape, inquit, expugnauerunt me à iuuentute mea: etenim non poterunt mihi.

¶ Sed dices. Si hæc est ecclesia dilecta, vnde tam innumeri sunt reges & præfules, qui corruptis deprauatisque moribus vitam agant? Non ne legisti aliquando, in illa arca Noe fuisse Leones, Vrsos, cæteraque animalia, non solum munda, sed etiam immunda? legi. Sic quoque in militanti ecclesia contingit: est enim similis sagenæ missa in mari, ex omni genere piscium congreganti, quousque ad litus perueniat. vbi eligentur boni pisces, mali autem, eiicientur & reprobabuntur. Noli ergo deserere bonos propter malos, ne aquis diluuij absorbearis: nullus est enim inter homines status, nullaque conditio vbi non sint boni & mali, iusti & peccatores. Erunt duo (inquit dominus) in agro: vnus assumetur, & alius relinquetur, & cæt.

Psalm. 128.

3. obiectio aduersus cetera cum sua responsione.

Infr. 13. f.

Lu. 17.

Nota.

¶ Denique, sicut in vno cubito consummabatur arca Noe, ita ecclesia sub vno pontifice: non solū Christo, sed eius vices gerenti viuunt: quod testatus est Christus, cum dixit. Erunt vnus pastor. Videre erat arcam, in ima & inferiori parte latam, in superiori vero ad eam angustam, vt vno duntaxat cubito perficeretur. Sic etiam aspicias in ecclesia tot homines minoribus ordinibus initiatos, vt eos annumerare non possis, non tamen tot sunt sacerdotes, non tot episcopi, non tot archiepiscopi, non

non tot primates, non tot patriarchæ. Quid hoc? coangustatur ecclesiæ arca, ita vt tandem in vno cubito, hoc est, in vno supremo pontifice conficiatur, & absoluat. Vt ergo redeamus vnde digressi sumus: si vis ciuitatem tuam pertingere, ascende nauim: arcam Noe ingredi. Hæc est (vt Petrus in sua prima Canon. capit. tertio ait) baptismatis sacramentum. Ante diluuium arca necessaria nõ erat, sed in diluuium tam est necessaria, vt sine illa seruari non possis. Ante peccatum primorum parentum, neque baptismus, neque aliud sacramentum opus erat: sed post crimen illud patratum, in noua lege lauacrum hoc regenerationis per necessarium omnibus est. Sed si baptismi innocentiam amissimus, quid facto opus erit? Tabulam assume: poenitentiam scilicet, quæ secunda vocatur tabula post naufragium. Vnde Diuus Ambrosius de poenitentia distinctione prima, capit. sunt qui arbitrantur: inquit, facilius inueniri qui innocentiam seruauerit, quam qui plenariam egerit poenitentiam.

1. Pe. 3.

D. Ambr.

D. Ber. in sermo. de tribus ordinibus ecclesiæ. Psal. 106.

¶ Ascendens Iesus in nauiculam. Prælati (inquit Diuus Bernardus) sunt qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis: neque enim certa pontis aqua, seu vadi semita coarctantur, vt liberè possint vsque quaque discurre & occurrere singulis, sicut oportet, ac dirigere pontis semitam, seu vadi, ordinare gradientes, pericula inuestigare, ac declinare, excitare trepidos, pusillanimes sustentare. Denique ascendunt vsque ad cœlos, & descendunt vsque ad inferos, nunc

quidem spiritualia tractantes, atque sublimia: nunc infernalibus & horribilibus facta iudicantes. Sed quæ poterit nauis inueniri, quæ tam immanes sustineat fluctus, & in tanto securè possit esse discrimine: vtique fortis, fortis est, vt mors dilectio, dura sicut infernus amulatio, aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. Necessaria est, omnino necessaria nauis ista prælati, tribus compacta lateribus, quæ est vtique forma nauis, vt sit nimirum iuxta Pauli doctrinam, charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Puritatem quidem cordis in eo prælatus habeat, vt prodesse desideret, non præesse, &c. Sed cum intentione pura, irreprehensibilis quoque necessaria est conuersatio: vt forma factus gregis, incipiat facere & docere, &c. Ob hoc qualis est in conuersatione, talis sit necesse est etiam in occulta cogitatione: ne videlicet foris humilis, intus elatus sit: in corde suo, præsumens de sapientia, seu sanctitate sua, quæ est sine dubio fides ficta, quando non sicut ostendit humilitas conuersationis, nisi sola Dei pietate confidit, &c. Et illud tu iudica vtrum possit his conuenienter aptari, Trina Petri interrogatio, vt hoc sit dicere: amas me? amas me? amas me? habes charitatem de corde puro, & de conscientia bona, & fide non ficta? Merito si quidem interrogatur, an charitatem habeat piscator hominum constitutus. Hæc Berna.

Can. 8. a Nauis dilectio.

Nauis tri lateris charitas.

1. Tim. 1.

¶ Offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. Exemplo istorum qui paralyticum

Memento ut alterius onera portemus

ticum & egenum obtulerunt Christo, monemur ut alter alterius onera portemus, vt. Diuus Paulus hortatur in epistola ad Galatas capite sexto. Sumus enim (vt idem Paulus ait:) alter alterius membra. Quare, quemadmodum pes non sibi tantum ambulat, sed in oculorum utilitatem vt eos portet: neque oculus sibi tantum videt, sed vt pedes dirigat: ita & nobis nos inuicem res nostras & officia communicare debemus. hæc autem non solum de rebus temporalibus, quæ mutuis officijs communia inter nos facere solemus, intelligenda sunt, sed de bonis etiam spiritualibus. Fortiori siquidem ratione, si temporalia bona communicamus, & spiritualium quoque possumus alios participes efficere: nostris precibus, ieiunijs, elemosynis, pro peccatis illorum satisfaciendo. Primum, quia inter spiritualia & temporalia, commutatio interuenire potest iuxta verbum Pauli prima ad Corin. 9. Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est si carnalia vestra metamus? Secundo, quia si vnusquisque potest temporalia sua alteri erogare: cur non elemosynas quæ pro illis Deo satisfaciunt, elargiri? Nam quanto hæc germanius ex charitate dimanant, tanto potius eacum proximis communicare possumus. Plana enim atque aperta Pauli sententia est: quam in epistola ad Romanos. capit. 15. scribit. Probauerunt (inquit) Macedonia & Achaia, collationem aliquam facere. in pauperes sanctorum qui in Hierusalem sunt: placuit enim eis, & debitores sunt eorum: Et sequitur ad rem: nam si spi-

ad Gal. 6. ad Ro. 12.

Quod pro peccatis aliorum possumus satisfacere, ostenditur. 1. Cor. 9.

Rom. 15.

ritualium eorum participes sunt gentes, debent & in carnalibus eorum ministrare. Participes (inquit) spiritualium, non quia eorum doctrina lætabantur, quia absentes erant, sed quia & suis orationibus & suffragijs, mutua se opera adiuuabant.

¶ Nam & si opera nostra sancta, sint munera & dona Dei, nobis auxiliantis, manumque præbentis: tamen quia omnia, siue ex præcepto fiant, siue non, libere & sponte illa exercemus, neque ad cuncta nos obliget, neque constringat, quæ facere possumus: nihil obstat quominus huiusmodi opera, quæ vel ex præcepto, vel ex consilio fiunt in aliorum subsidium & commodam illi offerre possimus, quæ certum est ipsum rata acceptaque habere. Atque huc Paulus alludere videtur in epistola ad Ephesios. capit. quinto estote (inquit) imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, sicut Christus dilexit vos, & tradidit semetipsum pro vobis. vbi admonere nos voluit, vt sicut Christus caput nostrum pro isto se corpore tradidit: ita vnumquodque membrum se tradat pro alio. Iam in hoc loco vides quantum profuerit paralytico fides & charitas illorum qui illum portauerunt, & obtulerunt Christo, vt autem (inquit Euangelista) vidit fidem illorum: dixit paralytico: confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Alter ergo alterius onera, id est, pœnas pro peccatis debitas portemus: exemplo istorum, qui suis humeris portauerunt istum infirmum.

¶ Præterea obserua: quod paralyticus,

Respondetur obiectioni hæreticorum. Vide Sor. 4. d. 19. ar. 4.

Eph. 5.

Peccator a quatuor ad christum est ferendus si mereri vult. **cus, hoc est, peccator: a quatuor hominibus ferri debet ad Christum: si a paralyti liberari vult. Antecedat necesse est dolor de antea actis criminibus, & firmus animus de futuris peccatis euitandis, atque cauendis: sequatur verò oris simplex & non simulata confessio: & bonorum operum condigna satisfactio, & tunc a paralyti peccati liberabitur.**

¶ Et ecce offerebant ei paralyticum. Diuus Lucas capite quinto Narrat, quod turbæ densitas obstabat, quominus inferrent eum ad pedes Iesu. Sic enim ait: & ecce viri portantes in lecto hominem, quærebant eum inferre, & ponere ante eum, & non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba &c. Hinc edocemur turbam multam sæpè obstare quominus properent ad salutem. Nullus sanæ hostis perniciosior properanti ad Deum mundo ipso, nullum obstaculum maius querenti salutem animi quam turba. Exod. capit. 23. suadet, ac hortatur, præcipitque dominus nobis, vt non sequamur turbam. Non sequeris, inquit, turbam ad faciendum malum. Atque satis esset dicere: non sequeris turbam. Vulgus enim rude & imperitum suis vanis desiderijs est addictum, & ideo non imitandum, aut sequendum est. Neque sua mensura, aut sua lance metiendæ, aut ponderandæ sunt actiones piorum. Olim alio pondere sacra, alio verò profana ponderabantur: non enim vult dominus vt christianæ actiones, quæ res sacræ sunt, mundi iudicio & lege ponderentur: sed lege Euangelica, quæ certa est & vera. Si enim condonationem iniuriæ,

Turba multa multis sæpè obstat quominus properent ad Christum. Exod. 23.

mundi contemptum, amorem inimicorum, librare quis velit mundi pondere & iudicio, tota errabit via. Nam Dei pondus & iudicium ait: diligendos esse inimicos: mundi iudicium: odio habendos. Dei iudicium ait: relinquendos esse propter Deum patres, cognatos, diuitias, dignitates prophanas, omnesque voluptates, atque pro nihilo habenda omnia mundi bonas: at mundi iudicium beatum dicit populum cui hæc sunt. Non ergo mundi pondere libremus res nostras. Fallit enim cum nihil præbeat mundus quod grauibus tributis addictum non sit. Mundi namque honores & dignitates, mundi opes ac diuitiæ secum afferunt onera importabilia: cuius rei testes sint qui mundo seruiunt. In libro Geneseos c. 47. Legimus reddidisse Ioseph Aegyptijs possessiones suas ea lege, vt singulis annis quintam partem fructuum Pharaoni præberet. Sic mundus præbens bona hæc caduca atque externa suis, non solum quintam, sed dimidiam exigit partem reddendam Diabolo. Turba fuit ac multitudo, quæ coegit sacerdotem Aaron, vt conflaret vitulum aureum, vt eum tanquam verum Deum coleret: si turba in causa est vt vir aliàs sanctus & pius impietatem sequatur, quid mirum vt impios multitudini seruientes ad ingentia scelera pertrahat? Ancilla hostiaria in causa fuit, vt primus ecclesie pastor semel atque iterum Christum negaret, quid mirum vt turba in causa sit, vt homo prophanus multis sceleribus contaminetur? Tu ergo si salutem animi desideras, mundum contemne. Quod si remoratur ingressum ad Christum, nihil tibi

Pl. 143.6

Gene. 47. Figura.

Exod. 32

Infr. 26.

non est tentandum, vt a morbo animi libereris. Turbam fuge, quæ dicit bonum, malum: & malum bonum. Honorem dicit esse, iniurias vindicare: diuitias immoderate amare, prudentissimum iudicat: cum tamen verus honor sit ob Christum iniurias condonare, diuitias contemnere, paruique facere: beati enim pauperes spiritui: beati eritis cum maledixerint vobis homines, & persecutivos fuerint. Sed ais: in mundo sum, de mundo sum, mundo seruiendum est. Te profecto infelicem: nam si hæc ita sunt longe à te erit salus, nam neque mors Christi, neque preces eius tibi quicquam proderunt: audi quid apud Ioannem idem ipse dominus dicat. Ego pro eis rogo. Non pro mundo rogo, sed pro ijs, quos dedisti mihi, quia tui sunt. Pro ijs ergo rogat Christus, qui è mundo subdueti sunt: non autem pro mundo qui malis cupiditatibus excæcatur, malis iniquisque legibus addictus, pertinaciter reclamatur doctrinæ euangelicæ.

Supra. c. 5

Io. 17. b

Lucas.

Ascenderunt supra tectum & per tegulas summisserunt eum cum lecto in mediis, ante Iesum. ait Lucas.

Quanta sit vis & virtus confidentiæ ostenditur.

Quantam hic perpende, quanta sit confidentiæ virtus, quanta vis, quanta audacia, nihil illi obstare poterit quo minus perueniat ad Christum. Omnia tentat vt quod vult impetret. Quid audacius & quantum apparet impudentius, quam mouere regulas alienæ domus, & tam abominabile spectaculum tali teatro ingerere? Hic turba, quæ in foribus nolebat locum dare misero, coacta est ex alto delabenti cedere. Amat sanè dominus hanc confidentiæ audaciam, quæ veluti compellitur ad id, ad quod suapte natura propensissimus est. 1. Regum. c. 23.

1. Re. 23

Scriptum legimus Saul & viros eius in modum coronæ cinxisse David, vt caperent eum: porro David desperabat vi humana se posse euadere à facie Saul: vera tamen in Deum fiducia viam inuenit qua euadere posset iustus. Nuntius enim venit ad Saul dicens: festina & veni quoniam infuderunt se philisthim super terram. Reuersus est ergo Saul desistens persequi David: & perrexit in occursum philistinorum. Vnde hæc virtus est quæ postea canebat: in domino confido, quomodo dicitis animæ meæ. Transmigra in montem sicut passer? quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, parauerunt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde. Vbi exostulat David cum ijs, qui impossibile iudicabant posse eum euadere è manibus inimicorum eum undique concludentibus: nisi auis efficeretur, quæ volando manus eorum effugere posset. Sed non opus est, inquit, vt passer efficiatur: nam in domino confido. Confidentiæ enim nulla est via obstrusa, omnis est illi aditus patens. Hæc virtus est quæ viam salutis inuenit tribus pueris in camino ignis conclusis.

Psa. 10. a

Dan. 3.

Confide fili remittuntur tibi peccata tua. Summa votorum erat, vt paralyticus à corporis morbo liberaretur. At Iesus vt ostenderet esse diuinius, ac magis expectandum liberari morbis animi: item vt ostenderet quanto odio prosequeretur peccatum, quæ etiã propensus esset ad ignoscendum, ait paralytico: confide fili, remittuntur tibi peccata tua.

Interim tamen diuinam providentiam considera: cuius est, res, quæ ad vitam sunt magis necessariæ abundantius providere, in famè, cibos, ali-

Diuinæ providentiæ est, quæ ad vitam

men-

menta que largiter in sitim verò quæ maior esse solet, aquam largius: in respirationem verò, quæ frequentissima ac maxime necessaria in nobis est ad vitam conseruandam largissime aerem prouidit: cum ergo nihil in mundo magis necessarium hominibus sit quàm remissio peccatorum: absque qua nullus vitam perpetuam atque cœlestem consequi poterit: sed potius perpetuas poenas dabit: id circo diuina prouidentia remedium præsentissimum quo delerentur animi morbi prouidit. Cordis enim confidentia dolori adiuncta, morbus depellit. In corde enim tuo remediũ salutare inuenies. Confide ergo & poenitentiam age & tunc remittentur tibi peccata tua. Audi quid in hoc loco dicat dominus: confide fili remittuntur tibi peccata tuã. Audi quid in alio: nisi poenitentiam habueritis omnes similiter peribitis. Deo ergo maximas gratias agere debemus, qui tam facile remedium nobis ad rem tam necessariam reliquit: neque opus est cœlos adire, aut maria penetrare, aut orbem peruagare, sed in animo inuenies quæ animus desiderat.

Luc. 13. a

Filios suos solet Dñs multis calamitatibus opprimere.

Sup. 4. c

Confide fili, &c. Maximum sanè solatium afflictis est, audire hanc tam humanam ac benignam vocem: confide fili. Miserum & afflictum, iam diu morbo penè immedicabili laborantem, filium appellat. Filios ergo suos solet dominus multis calamitatibus opprimere: si enim proprio filio suo non pepercit, quid matrem quod filijs adoptatis non parcat. Quare male diabolus inferebat fieri non posse, vt filius esset Dei, & charissimus, & fame cruciaretur: id circo dicebat, vt alibi differuimus, si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant, ac si dice-

ret: non enim persuasum habere mihi possum, te esse filium Dei, & fame perire. In hoc ipso etiam errabant Iudei dicentes: si filius Dei est descendat de cruce. Imò verò, quia filius Dei est debet in hoc mundo, famem, sitim, lassitudinem, atque omnes alias calamitates pati. Sic enim solet Deus beare amicos, ac filios. En in hoc loco vides quid homini calamitoso dicat dominus: confide fili, remittuntur tibi peccata tua.

Inf. 17. c

Hinc discite tolerare æquo animo pressuras & morbos ceteraque mundi mala: quando à Deo tibi infliguntur, vt aut proberis, aut à peccatis purgeris. Vnde Sara filia Raguelis deprecans dominum dicebat: in tempore tribulationis peccata dimittis ijs, qui inuocant te. Et Ecclesiast. c. 2. dicitur quoniam pius & misericors est Deus, & remittit in die tribulationis peccata. Magna sanè misericordia Dei est, peccatores morbis ac calamitatibus afficere: quando illis, crimina nostra alias maximo supplicio digna, purgantur. Et quemadmodum via quantumuis immunda, aquarum inundatione & fluxu omnino emundatur ab omni spurcitiã: sic animus calamitatum alluie ab omni labe & macula atque immunditia mundatur. Quæ admodum etiam ad arborum radices sterco iacitur, vt frugiferæ sint: sic animus laboribus & afflictionibus à Deo repletur, vt ferat fructus dignos poenitentia.

Aequo animo sunt tolerandæ pressuræ quando à Deo infliguntur, vt autem proberis aut à peccatis purgemur Tob. 3. Eccl. .

Simile.

Simile.

Non minimum signum iræ & indignationis est peccatores bonis externis affici: sic Paulus ait: propterea tradidit illos Deus in desideria cordis eorum. Signum autem ac indicium amoris maximum est, nos, morbis & ærumnis premi: nam illuc tendunt,

Rom. 1. c

vt audiamus: confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et rursum: tolle lectum tuum, & vade in domum tuam, quod solatium est maximum ac singulare. ¶ In lib. Gen. cap. 28. legimus quod fugiens Iacob à fratre suo Esau pergensque in Mesopotamiam post solis occasum requiescere in quodam loco volens: supposuit capiti suo lapidem: viditque in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cœlum, angelos quoque ascēdentes & descendentes per eam: & dominum innixum scalam. Considera obsecro quibus modis consoletur dominus malis oppressum. Tria eum grauabant: primum, quod peregrinus in aliena terra omnibus incognitus esset: contra hoc ostenditur ei scala à terra ad cœlum vsque pertingēs: quasi dicat Deus: noli ob hoc sollicitus esse, quod peregrinus es in terra, en tibi parata via est ad cœlum. Quid igitur tibi nocebit, si nihil habeas in terra, dum modo cœlum tibi certū sit? Verè ingens consolatio. Deinde iustum grauabat, quod longè à parentibus abesset: contra hoc Deus seipsum ei ostendit. quasi dicat: quid obest, si longè à patre carnali sis, dum modo ego tibi pater sim? En adsum tibi. Possremò vel maximè eum sollicitabat odium fratris: contra hoc videt angelos in scala illa. Ac si diceret dñs. fratrem & homines habes aduersarios, sed angeli tibi sunt amici: plures tecum sunt, quàm cum fratre. quid igitur times? Verè igitur dicere potuit sanctus hic cum regio propheta. secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Videmus igitur, quàm bonus sit Deus confidentibus ac sperantibus in se, animam

Gene 28. Nota.

Psal. 90.

Thre. 3. c.

quærenti illum. Verè magna Dei dignatio, vt merito pius quisque dicat: domine quid est homo quod memor es eius? Itemque: non est similis tui domine. Quis non timebit te rex sanctorum? Angelos in obsequium nostrum destinat, seipsum offert, deinde post hanc vitam ad cœlum nobis iter aperit. Quod supposuerimus capiti nostro lapidem, quod inquam, duos labores in lapide figuratos æquo animo tolerauimus, quid amplius debuit facere quod non fecit? Sic modò paralytico habenti caput super durum paralyticis lapidem cōsolatur dominus dicens: confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et rursum: tolle lectum tuum.

¶ Patienter ergo omnia nobis aduersa feramus: cum secum tantā consolationem afferant. Hoc intelligens rex David dicebat: virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Ac si diceret: si quando aduersitas quælibet tua permissione, aut dispositione aduenerit, in eruditionem, & correptionem (siue virga fuerit, siue baculus, siue modica, siue magna, siue ad tolerandum leuior, siue grauior) vsque adeò non conturbabor super paternam disciplinam tuam, vt etiam magnam consolationem sim ex ea accepturus. Erit enim hoc mihi indicium, quod nondum à cura tua me abieceris, quod nondum adulterium me habes, & nothum, sed vt legitimum filium: potissimum, cum sciam, nullum esse filium, quem non corripit pater, & eos qui extra disciplinam sunt, adulteros esse, non filios legitimos. Iusto igitur quicquid ex domini manu euenerit, siue virga corripjatur, siue baculo, cōsolatio esse debet, dum attendit dominum esse & patrem qui corripit: idque

Psa. 8. Psal. 87. Apo. 17.

Psal. 117.

H. b. 127.

totum quod agitur tandem ad suam sibi salutem agi. Quasi virga percutiebatur David, cum pro adulterij & homicidij peccato, pueruli ex adulterio concepti vitam impetrare non potuit. Leuis enim satis & mitis videbatur ista correptio pro peccati magnitudine. baculo vero cedebatur, cum post populi denumerationem, septuaginta milia hominū ex populo sibi charissimo, pro suo peccato percuti vidit pestilentia: Item cum grauissimam sibi persecutionem à filio suo Absalon suscitari conspexit. In vtroque autem suscipiens pariter diuinā correptionem emendatus & consolatus est. Vnde statim subdit in psalmo: parasti in conspectu meo mensam aduersus omnes qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum &c. Quibus verbis & sequentibus refert quatuor bonorum genera sibi à Deo collata: quibus consolatus est. Et ciborū abundantiam, hostibus suis videntibus & invidentibus: & depressionem hostium, & pinguedinē regni quod vnctione capitis tradebatur. Et reliquorum delectabilium temporalium plenitudinem quam ex abundantia potus & calicis significauit. ¶ Hoc idem figuratum intellige in virga Ionathæ: cuius summatem intingēs in fauum mellis, conuertensque manū suam in os suum refectus est, atque illuminati sunt oculi eius. In virga afflictionis, inuenit vir pius fauum cōsolationis, qua recreatur. ¶ Si fel piscis aperuit oculos Tobie iam diu cæci: Quid mirum quod Christi calix aperiat oculos nostros? quid mirum quod calamitas Christi à nobis perpessa, secum solatium & salutem afferat? Si aquæ egredientes de sanctuario, dulces ac suaves ferebant pisces:

1. Re. 12. 1. Par. 11

2. Re. 16.

Psa. 22.

1. Re. 14. Figura.

Tob. 11. c.

Ezec. 47.

si super torrentem earum oriēbatur in ripis eius: ex vtraque parte omnē lignum fructiferum, si erant fructus eius in cibum, & folia eius in medicinam, vt apud Ezechielem scriptū legimus: quid mirum quod aqua quæ fluxit ex vero sanctuario, hoc est, ex latere Christi omnem consolationē, omnem animi cibum, omnem denique salutem eam bibentibus afferat? Ex aqua ista tribulationis biberat paralyticus iste, & audiuit: confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Bibe igitur hanc aquam; quam tibi dominus porrigit: & confide: si ab omni morbo, tam corporis quàm animi curari vis. Patienter bibe calicem domini, & tunc audies, quod paralyticus audiuit. ¶ Si aquæ Maræ ligno iniecto in dulcedinem versæ sunt: quāto magis calamitates piorum, Dei misericordia & virtute dulces fient, si spēs nostram in Deum figamus, atque in celeste illud à mundi origine paratum præmium? Vnde dominus apud nostrum Math. cum vos oderint homines, & separauerint, & persecuti vos fuerint: & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me: gaudete & exultate: quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. Voluptas mundi contemnenda est, nam non voluptas, sed amaritudo existimanda est: fel Christi amplectendum est, nam secum dulcedinem affert. Idcirco Christus iam iam moriturus inter cōplexus discipulorum, aiebat accepto calice: bibite ex hoc omnes. Ac si diceret: omnes estis calicem meum bibaturi: omnes estis calamitates meas passuri: per easdem tribulationes estis in gloriam meam intraturi: quas vt æquo animo sufferre possitis sanguis meus vobis opus est: bibite ex eo ergo

Exo. 17.

Sup. 7.

Infr. 26.

go omnes, vt vel sic animati possitis eadem pati, possitis calicem passionis bibere. Quod non minimum indicium mei amoris erga vos est: nō minimum signum paternæ dilectionis, simul ergo & bibite sanguinem & intelligite quod passionem meam estis bibituri.

¶ Videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: confide fili. Vel ex isto loco colligere licebit posse iustum mereri alteri de congruo (vt aiunt) tam priam gratiam quam eius augmentū. Nam poterit ille mereri, vt in Deum per veram poenitentiam verumque animi dolorem conuertatur, & pariter vt post conuersionem in bonis, atque studiosis se exerceat actionibus.

Quo pacto Augustini pia parēs, suis precibus mereri potuit, vt Deus filiū suum ad se traheret: sicut Stephanus meruit (vt fertur) Paulo suam conuersionem, & fortasse postmodum Ananias dum eum baptizauit, meruit vt feruentiori animo lauacrum regenerationis susciperet. Iam in hoc loco vides quid Euangelista affirmet: videns Iesus fidem illorum, dixit: confide fili, remittuntur tibi peccata tua. In quæ verba ait glossa: quantum valet apud Deum fides propria, apud quem sic valet aliena, vt intus & extra sanaret hominem: fides enim aliorum nō solum valet ad salutem corporalē paralytici consequendam, sed etiam vt fides propria paralytici, meritis illorum aueretur. Ad hunc modum intelligenda sunt illa priscorum merita patrum, quæ Deus in eorum sobole præmiabat. Iuxta illud Moyfi Exo. 32. Recordare Abraham, Isaac & Iacob &c. & Dani. 3. ne auferas à nobis misericordiam tuam propter Abraham dilectum tuum. Propter patrū

Iusti possunt alteri mereri priam gratiam & augmentum eius de congruo.

Exo. 32.

Dani. 3.

merita, Deus filios eorum nō solum à malis presentibus liberabat, sed peccatores ad se trahebat, dabatque operam, vt ex animo ad illum conuerterentur, & post conuersionem in sanctis operibus se exercerent. Preces igitur & lachrymas pro salute tantū corporis quam animi proximorum nostrorum semper fundamus, quandoquidem tantum valeat apud Deum iustorum deprecatio, atque vera fides.

¶ Confide fili, remittuntur tibi peccata tua: Christus dominus veram nobis contulit confidentiam consequendi omnium scelerum nostrorum veniā vt in hoc loco vides. Sed vñ scimus quod Christus potest peccata dimittere? Hinc proculdubio (inquit Bernard.) quia Deus est: & quicquid vult potest: vnde ait quod Deus sit? miracula probant. Facit quidem opera quæ nemo alius facere posset: vt tantæ oracula prophetarum, nec non & paternæ vocis testimonium elapsæ cælitus ad ipsum à magnifica gloria. quod si Deus pro nobis, quis contra nos? Deus qui iustificat quis est qui condemnet? si ipse est & nō alius cui quotidie confitemur, dicentes, tibi soli peccavi: quis melius, imo quis alius remittere potest quod in eū peccatum est? aut quomodo ipse non potest, qui omnia potest? Denique ego, quod in me delinquitur, valeo si volo donare, & Deus non queat in se commissā remittere? Si ergo peccata remittere, & possit omnipotens, & solus possit, cui soli peccatur, beatus profecto cui non imputabit ipse peccatū. Beatus profecto qui audit: confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Itaque cognouimus quod peccata Christus diuinitatis suæ potentia valet relaxare.

Bernard. Quod Christus potuit, & voluit nobis peccata dimittere, ostenditur. Io. 15. d. 2. Pe 1. d. Rom. 8. f

Pla. 10. a

xare. Porro, iam de voluntate quis dubitet? Qui enim nostram & induit carnem & subiit mortem: putas suam nobis negabit iustitiam? voluntariē incarnatus, voluntariē passus, voluntariē crucifixus, solam à nobis retinebit iustitiam? Quod ergo ex deitate constat illum potuisse: ex humanitate innotuit, & voluisse. Hæc Bernard. Vt ergo ostenderet suam voluntatē, ait paralytico hodie. Confide fili, remittuntur tibi peccata tua, vt autem suam potestatem, ait pharisæis illum calumniantibus: Vt autē sciatis, quia filius hominis habet potestatem dimittendi peccata, tunc ait paralytico: surge, tolle grabatum tuum & ambula.

Bernad mites templice. 11.

¶ Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Non ergo desperemus de diuina pietate & misericordia, quantumcūque grauisima peccatorum paralyfinus grauati: nam ex hoc loco multisque alijs saluberrima & præstantissima adsumt nobis remedia, vt nō desperemus, sed spem nostram erigamus: si enim desperasti propter peccati magnitudinem, habes Petrum qui negauit Christum, quod est maximū scelus, & tamen misericors Deus respexit eum: si desperasti propter peccati multitudinem, habes Mariam Magdalenam, quæ septem habebat dæmonia, id est vniuersa peccata: & tamē de ea dictum est. Dimissa sunt ei peccata multa. Habes hunc paralyticum cui dixit dominus: remittuntur tibi peccata tua. Si desperasti propter peccati turpitudinem: habes mulierem in adulterio deprehensam, cui dictū est: vade & noli amplius peccare. Si desperasti propter peccati infamiā, habes Mathæum publicē in telonio sedentem, & tamē dominus dixit ei: seque

In hoc c.

re me. Si desperasti propter peccati diuturnitatem, habes latronem qui perseuerauit in malo vsque ad mortē, & tamen dictum est ei à domino: hodie mecum eris in paradiso. Si desperasti propter peccati crudelitatem: Habes Paulum Apostolum lapidantem Stephanum, de quo dictū est: vas electionis mihi est iste. Si desperasti propter peccati repetitionem & magnitudinem, habes Christum dicentē Petro: non dico tibi septies, sed septuagies septies. Vnde D. Bernard. ait. Omnino propter mansuetudinē quæ in te prædicatur, currimus post te domine Iesu, audientes quod non spernas pauperem, peccatorem non horreas. Non horruisti confitentem latronem: non lachrymātem peccatricem: non Chananæam supplicentē: non deprehensam in adulterio: non sedentem in theloneo: non supplicātem publicanum: non negantem discipulum: non ipsos crucifixos tuos. Tam validus denique es ad usum sificandum, quam multus ad ignoscendum: Currit sponsa: currunt adolescentulæ: sed quæ amat ardentius, currit velocius, & peruenit citius. Vnde & Chryso. Liberi quippe nos arbitrij creauit Deus, vt voluntate nostra cum adiutorio Dei, quod volumus faciamus. Si publicanus es, potes fieri Euangelista, si blasphemus es, potes fieri Apostolus: si latro es, potes paradysi colonus effici: si magus es, potes Deum adorare. Nec est vlla malitia, quæ poenitentia non soluatur. Et ideo tanquam præcipua malignitatū elegit Christus, & nemo vsque in finem semetipsum despiciat. Noli mihi dicere, perij: noli mihi dicere, peccavi. Et quidem medicum habes satis fortiorem te, & potentiorē, quam infir-

Luc. 13. f

Acto 9.

Infr. 18. d. D. Bern.

Chryso.

infirmetas tua est. Medicum habes, voluntatem tuam si volueris emendatam, & potentem & cupientem. Cū enim non subsisteres fecit te, & quia peruerius es effectus: multo magis emendare te poterit. Sed forsitan dicces. Quomodo poterit peccator similis esse sanctis? Noli requirere quare: noli scrutari rationem, sed crede clementiæ & bonitati diuinæ. Sed dicces. grandia sunt peccata mea. Et quis est sine peccato? Sed ego, inquis, pessime & super omnem hominem. Sufficit tibi ad placandum Deum peccare definere, & benefacere. Dic tu prior (inquit) iniquitates tuas, vt iustificeris. Recognosce, quia tu peccasti, & si agnoueris initium correctionis factū est tibi: suspira, mœstus esto: effunde lachrymas. Nec enim aliud quid effudit meretrix illa, sed lachrymis poenitentiam sociavit, & ipsa comite peruenit ad fontem hunc Christi: Hæc Chrysost.

Plus nobis distribuit dñs quam petimus.

Ubi alpicis plus Deum nobis tribuere quam petamus. Paralyticus iste solam corporis sanitatem petebat. At Deus corporis & animi illi sanitatem tribuit. Ita etiam Ezechias salutem tantum postulabat, & concessit illi Deus quindecim annos vitæ, quod ille non petebat: & promissit liberatum de manu Assyriorū. Mundus promittit multum: & dat parum. Contra verò Deus, plura donat: quam promittat. Promisit Deus se daturum flores virgæ eius qui dignus esset sacerdotio, & dedit illi, flores, & folia, & fructus: & non quoscūque fructus viles & abiectos, sed amigdala excellentia, quid est hoc domine. Nonne promiseras flores? Cur igitur præter flores mirifica poma tribuis,

nisi vt summam bonitatem tuam, immensamque magnificentiam hominibus ostendas? Deus promittit flores, ostendit & tribuit etiam vberimos fructus. Mundus verò promittit pulcherrimos fructus, & non tribuit nisi flores: instar genistæ, quæ aureos flores & amænos ostendit, nullū autem vtilem fructum producit.

¶ *Confide fili.* Multa sunt quæ spem nostram in Deum erigunt. Confide (inquit) fili, quia scilicet creator tuus ego sum. Hoc enim natura comparatum est, vt artifex opus suum amet, sic ego diligo omnia, quæ sunt, & nihil odiui eorum quæ feci. Confide etiam fili, quia Deus tuus ego sum, & ideo parco omnibus: quia mea sūt. Ecce omnes animæ meæ sunt. Cum ergo senseris me iratum, tunc spera me propitium: quia cum iratus fuero misericordiæ recordabor. Confide denique fili, quoniam misericors ego sum: quare non tantum hortarer vt consideres, nisi dare vellem. Vna sit ergo tibi spes, vna fiducia, vna firma promissio, misericordia mea, tuū meritum, miseratio mea, non planè eris meriti inops quando misericordia mea tibi affuerit.

¶ *Hic blasphemat.* Hi faciebant contra illud quod dominus per prophetam Ezechielem. c. 18. dicebat: Qui uxorem proximi sui violauerit, vxor sancti viri (vt Hieronimus ait) est diuina sapientia. De qua Salomō Prouerb. 4. inquit. Ama illam & amplexabitur te. Ille violat uxorem proximi sui, hoc est sapientiam sanctorum, qui ex liuore & inuidia sinistra interpretatur: quod nunc fecisse scribas iam vides.

¶ *Ut quid cogitatis mala in cordibus vestris?* Cogitationes malæ amputandæ nobis

Simile.
Multæ sunt quæ spem nostram erigunt in Deum.
Sap. 11.
Sap. 11.
Ezc. 18.
Absque
Ezc. 18.
Hieron.
Prou. 4.
Cogitatio nes ad bonos nobis

nūsemper intendere oportet. Ezc. 3.

Thre. 1. c.

Esa. c. 66.

D. Ber.

Pla. 9. 3. b

Hebr. 4. c

Ber. in formula honestæ vitæ

Eccl. 10.

Doctrina christi miraculis confirmatur, non autem hæreticorum.

Heb. 2. 8

nobis sunt, & refecandæ. Vnde Ezc. ait. Qui quiescit, quiescat, id est, qui quiescit à malo opere: quiescat à mala cogitatione. Alioquin dicitur de illo. Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbata eius. Anima iusti sedes est Sapientiæ, vt Esaias ait. c. 66. Necessè est igitur (inquit Bernardus) vigilanter intendas cogitationes tuas ad bonum semper & honestum dirigere, vt vide licet cogitare, vel meditari corâ Deo pertinescas, quod in præsentia hominum dicere, vel facere merito erubesceres, sciens quod sicut per verba, vel facta innotescimus homini, sic nimirum per cogitationes cuncta scrutanti spiritui, quia quod agunt hominibus dicta, eadem Deo cogitationes. Deus enim nouit cogitationes hominum, quia vanæ sunt. Et sicut nulla est ei inuisibilis creatura, sic omnino nihil potest cogitari, quod eū lateat. Viuus est enim sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum cordis. Hæc Bernardus. Omnia ergo custodia serua cor tuum: quia ex ipso vita procedit. Initium enim superbiæ hominis est, apostatate à Deo, quoniam ab eo qui fecit illum recessit cor eius, vt Ecclesiasticus ait capitulo 10.

¶ *Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata ait paralytico, sarge &c.* Christus doctrinam suam esse veram miraculis ostendit, vt in hoc loco vides: Non sic Lutherani cæterique hæretici qui hæc ad doctrinam suam confirmandam miraculum nullum fecere. Quomodo ergo (inquit Paulus) nos effugemus, si tantam neglexerimus salutem,

quæ in nos confirmata est, contestante Deo signis & portentis, & varijs virtutibus? Et rursum Marcus ait. Illi autem profecti predicauerunt vbi que, domino cooperante, & sermonè confirmante, sequentibus signis. Doctrina ergo hæreticorum, quæ nunquam signis & portentis confirmata est, tanquam profana & perniciosa reijcienda est.

¶ *Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, ait paralytico &c.* Quantum beneficium Dei fuerit, quod filius hominis haberet potestatem in terra dimittendi peccata, planè intelliges, si ante omnia quam grande malum sit peccatū, attentè altaque mente consideres.

¶ Primum, nulla pestis aut fames, aut litis, aut gladius, perniciosior in hac mortali vita inueniri potest, quàm peccatum: quod non solum in inferno & in terra, sed & in cœlis existentibus nocuit: traxit enim secum tertiam stellarum partem: Imò si Deus peccati capax esse posset, & peccaret, illum omnino de mundi medio peccatum deleret: hoc autem fieri nō potest, cum Deus à regula deficeret suapte natura minime possit: eius enim diuina voluntas regula est rerum omnium. Deinde peccati malitia intelligi facile potest si pœnas æternas sibi stabilitas, animaduertas. Quæ de causa viri illi illustres atque sanctitate præstantes, maxime à peccato abhorrebant, & detestabantur. Verebar (inquit Iob) omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. Et rex David. Miserere mei Deus secundam magnam misericordiam tuam, Magnam misericordiam agnoscat, qui magnam misericordiam exposcit. Et secundum

Mar. vlt.

Ex peccati grauitate facile cognosci potest, quantum minus & beneficium Dei fuerit, potentia dimittendi peccata in terra iā esse. Peccati grauitas ex tribus ostenditur.

Iob 9. 2

Pla. 50.

cundum multitudinem miserationū tuarum dele iniquitatem meam: amplius laua me ab iniquitate mea. Opus est enim maximo lauacro. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, ad est noui enim, quā grande malum peccatum sit. ¶ Leui. 16. Narrat scriptura: quod hircus in honorem Dei oblatus interficiebatur: hircus uero qui pro peccatis populi offerebatur, uiuus in terram solitariam, ubi nūquam appareret emittebatur. Quo facto significare nobis uolebat spiritus sanctus: multo grauius ac perniciosius malum esse in peccato uiuere, quā ab hac uita mortali discedere. ¶ Tandem peccati grauitas, ex medicamenti grauitate, quemadmodum infirmitas, facillè demonstratur. Serui rem fecisti (inquit dñs) in peccatis tuis; præbuiſti mihi laborē in iniquitatibus tuis. Res sanè miranda: nā ne quæ angeli, nec homines, Deo pro uilo peccato ex æquo, nulla Dei gratia interueniente satisfacere possent: ideo propter nos homines & propter nostram salutem Dei filius, sanè, sitim ac mortem subire dignatus est. Ut ergo Deus peccatum de medio tolleret, filium suum unigenitum suspendi uoluit: & ut peccatum interficeret, filium suū interficere stabiliuit. Quo solo argumento probari potest, quā perniciosum & quanta detestatione dignum sit peccatum. ¶ Sed nunquid inueniri potest aliquis in hac uita mortali (vna excepta uirgine) qui absque peccato sit? Audi psalmistā. Omnes, inquit, peccauerunt simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonū, non est uſque ad unum. Sepulchrum patens guttur eorum: linguis suis dolosè agebant. Omnes nos, ait Esaias, quasi oues errauimus, & nūſquisq; in

Leui. 16. Figura.

Leui. 16. Figura.

Psalm. 13.

Esai. 53. b

uiam suam declinando, & Iob. Nemo mundus a forde. D. etiam Paul. omnes peccauerunt, & egent gloria Dei. ¶ Sed nunquid est aliquis qui ueniam peccatoribus conferat: est sanè. Ego sum, inquit dominus, qui deleo iniquitates tuas propter meam, propter honorem & gloriam meam. Nihil est enim de quo magis dominus gloriatur, quā de misericordia erga peccatores. Ideo Dauid ait. Miserationes eius super omnia opera eius. Et ecclesia. Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maxime & miserèdo manifestas. Quod si nulla spes ueniam hominibus residua esset, peccata peccatis adderent, preso por mill, preso por mill y quinientos. Si iniquitates inquit Dauid, obseruaueris domine, domine quis sustinebit? Si ergo Deitam proprium est misereri semper & parcere, ut dicit August. Si Deus ad se confugientes non susciperet iniustus esset, seipsum negare non potest: si gloriam suam tantum aestimat, ut cætera omnia mundi bona subijciat sub pedibus hominis, gloriam tamen suam alteri dare nolit: & ipse sit qui delet iniquitates nostras propter seipsum dignum certè est ut spem nostram eriganus, & ab illo ueniam omnium scelerum nostrorum petamus. ¶ Sed ais, Deus noster Deus ultionū est, qui è cælo Luciferum propter peccatum præcipitauit: Primum hominem è paradiso eiecit: filios suos a quo diluuij submersit: Aegyptū percussit. Quis ergo ad illum accedere ausus erit? nā Deus noster ignis consumens est. Quamuis hæc ita sint, remedium in promptu est. Ecce iam data est hæc potestas dimittendi peccata filio hominis. Ut autem sciatis, inquit in hoc loco, quod filius homi-

Isa. 15. b Rom. 3. 0

Esai. 43. d

Psalm. 44. b

Psalm. 119. a

Augu.

Obiectio.

Nullus est & orū suo nomine &

nis habet potestatem in terra dimittendi peccata &c. Et rursum ait. Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra, & alibi. Potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Atque illud attendendum, quod Christus dominus hic ait: habet potestatem in terra: nam in inferno, nulla est iam redemptio. Præterea filius hominis est qui habet hanc potestatem. Non ergo habemus pontificem qui non possit compati infirmitatibus nostris: est enim frater noster: est uerus agnus Dei, qui uenit ad tollendum non peccatores de mundo, sed peccata: ideo peccatores recipiebat & manducebat cū illis. ¶ Sed rursum dices. Et si Christus dominus homo sit, non tamè purus homo: ideo quis ad tantum Deum accedere audebit, qui in cælis iam est, sedetq; ad dexteram Dei patris? Erige igitur animum: nam hanc potestatem peccata dimittendi, quam Christus dominus habuit, sacerdotibus suis eius uices gerentibus contulit. Sic enim ait Ioannes ultimo capite. Sicut misit me pater & ego mitto uos: accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remittuntur eis &c. Glorificemus igitur Deum, qui talem potestatem dedit his hominibus à Deo constitutis, uerè enim absoluunt: uerè peccata omnia condonant: uerè enim tanquam Dei ministri, & instrumenta manus domini, gratiam & amicitiam diuinam nobis parant. De qua redisputant ad longū doctores theologi.

Inf. vit.

Io. 5. 0

Heb. 4. d

Io. 1. d

2. obie. tio.

san. vlti.

Nullus est & orū suo nomine &

luti brachia quibus Deus operatur. Qualis erat Moyses de quo Esaias ait: qui eduxit dexteram Moysen brachium gloriæ suæ. Ut septuaginta habent. Solus Christus suo nomine & uirtute aegritudines insanabiles curabat, mortuos ad uitam reuocabat, & dæmones expellebat, & alia faciebat miracula euidentia, suamque diuinitatem significantia. ut Prothogenes ex sola uia, linea cognouit Apellem, ut humani hystoriographi memoria prodiderunt. Quoniam intellexit neminem esse qui tam rectam, subtilem, & admirabilem lineam describeret præter unum Apellem, sic ex vno Christi miraculo, poteris diuinam eius potentiam intelligere. Alii miracula efficiebant, sed non ita illustria, neque sua potentia: quemadmodum ea quæ Christus faciebat. Dicebat enim hodie Pharisæis de se ipso, quod paralytico peccata dimitteret, malè cogitantibus: Ut autem sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico: Surge tolle lectum tuum, & uade in domum tuam, quod ita statim fuit mirabiliter effectum. quis non credet hoc miraculum esse Dei, qui uirtute sua, & in testimonium sui numinis illud effecit? Unde ait Diuus Lucas. uirtus ab illo exibat & sanabat omnes, uirtus qua uiri sancti miracula efficiunt, non est ex illis, ut sua propria, sed ex Deo: at Christi uirtus ex illo exibat, quoniam ipse uerus est Deus: Sancti uerò eius brachia & instrumenta.

uirtute miracula edidit, nisi solus Christus. Erant. n. sancti ueluti brachia Dei. Esai. 63.

Prothogenes.

Luc. 6.

B. Ber.

¶ Ut autem sciatis: quia filius hominis habet in terra potestatem dimittendi peccata: tunc ait paralytico, tolle lectum tuum, & uade in domum tuam. Et tu ergo (inquit D. Bernardus.) si iam surgis de fiderio supernorum, si grauatus tollis:

X corpus

Quando quis. tur-
git, & am-
bulat, vt
cognoscat
se esse eu-
ratu. a pa-
ralysi ani-
mæ, osten-
ditur ex
Bern.

D. Ber. fer-
mo. de 4.
modis ora-
di.

Quanta
fit sacerdo-
tum digni-
tas ex Au-
gust.

Aug. ser-
122. de
Apostolis
Petro, &
Paulo qui
incipit for-
tis & hu-
milis.

corpus, scilicet à terrenis eleuans vo-
luptatibus, vt iam non feratur anima
concupiscentijs eius: sed magis ipsa,
vt dignum est regat illud, & ferat
quo non vult, si demum ambulas quæ
retro sunt obliuiscens, & ad ea quæ
ante sunt te extendens, desiderio &
proposito proficiendi, curatum te es-
se non dubites. neque enim surgere
poteras, nisi aliquantulum oneris
fuisset alleuiatum, & ne grauatum
tollere, nisi exoneratus magis, quia
neque ambulare in feruore conuersa
tionis cum peccatorum graui mole
possibile est. Propter quod iam fidu-
cialiter postulare potest qui eiusmodi
est. Hæc Bern.

¶ Et glorificauerunt Deum qui talem
potestatem dedit hominibus. Merito qui-
dem & nos, maximas gratias Deo a-
gere debemus, qui tam admirabilem
tanque diuinam potestatem dimit-
tendi nobis omnia peccata, & condo-
nandi contulerit hominibus. Hoc
est, Petro eiusque successoribus, cæteris
que ecclesiæ prælatis. Miratur sa-
nè August. de tanto munere & ait.
Quis plebeiū piscatorem, apostolo-
rum facile crediderit principem, re-
ges sanctificare, regibus obistere, re-
gnis omnibus imperare, frenare legi-
bus, demones calcare sub pedibus, &
iubere virtutibus, cælum hominibus
aperire cum vellet, claudere cum pla-
ceret, immortalē regnum conuersis
donare, negare peruersis, mundi cog-
noscerē culpas, & crimina hominibus
relaxare? O inæstimabilis & immensa
potestas, hominem in terra positū te-
nere cælum? Ecce nunc ad nutum Pe-
tri diuini regni claustra patefcunt, ac-
cepit enim à Christo clauēs regni cœ-
lorum, vt solutis vinculis delictorū,
aperiret credentibus cælū. Hæc ille.

¶ Vidit hominem sedentem in teloneo,
& ait illi sequere me, & surgens secutus
est eum. Ecce quid fecerit visus Chri-
sti, statim solutum est iugum diabo-
li, & Mathæus ab asperrima seruitu-
te liberatus Christum secutus est. Me-
rito de illo loquens dixerat Esaias.
Computrescet iugum à facie olei.
Quem locum thargum sic interpreta-
tur. Et conterentur populi à facie
Christi. Et poterat verti etiam. Cōpu-
trescet iugum à facie vncti, hoc est,
christi. Quod non solum de iugo
quo Senacheribus Iudæos oppresse-
rat, intelligitur, sed etiam de iugo il-
lo asperrimo, quo diabolus mūdum
subiugauerat. Et nunc qui diaboli iu-
go fuerit oppressus, à facie Christi li-
beratur: si enim Christus ad pecca-
torem faciem suam conuertat, eum-
que suis diuinis oculis aspiciat, statim
iugum dæmonis confringetur & pe-
nitentia computrescet. Vt in Mathæo
videre licet. Vt enim si in cera dura
sint sigillo aliquo impressa alta me-
nia: vrbes, montes, terræ, & maria,
omnia hæc soluantur, & pereunt, si
Sol ceram aspiciat, & radiorum suo-
rum feruore eam liquefaciat: sic ani-
mum illum, in quo velut in dura ce-
ra sint impressæ, & sculptæ omnes
mundi vanitates: opes, imperia, ma-
gistratus: Sol ille iustitiæ Christus
Deus noster oculis suæ misericordiæ
respiciat, statim omnia illa delentur,
& animus à calore diuini amoris sau-
tius, fluit, & rerum fastus & vani-
tates illæ euanescent. Ideo dice-
bat Dauid. Respice in me, & misere-
re mei.

¶ Vnde iā animaduerte etiā, quod
dicitur Deus videre, id quod diligit.
Quemadmodū in Leui. Respiciā vos
(inquit) & crescere faciam. Et in Psa.
AEqui-

Visus Chri-
sti pecca-
tores ad se
trahit.

Esai. 10.

Thargū.

Simile.

Psal. 36.

Videre
Dei quid
fit.
Leui. 26.
Psa. 10.

Psa. 26.

Gene. 17.
Ambula-
re coram
Deo quid
fit.

Nota.

Nulla pro-
spera hu-
ius mūdi
fortuna
beatū ho-
minem fa-
cit.

Boecius
de conso-
lat. lib. 2.
prosa. 4.

AEquitatem vidit vultus eius. Quod
potest verti. AEquum siue rectum
vidit vultus eius, hoc est, iustitiæ co-
lentem. Deus placidis oculis intue-
tur. Contra ab ijs quos odit dicitur
oculos auertere. Ideo Dauid. Ne auer-
tas (inquit) faciem tuam à me. Hoc sig-
nificabat scriptura, ita dicens. Respe-
xit dñs ad Abel, & ad munera eius: ad
Cain autem, & ad munera eius non
respexit.

¶ Sequere me. Genesis 17. ait domi-
nus Abrahamo. Ambula coram me,
& esto perfectus. Coram me, id est ad
nutum & voluntatem meam: ac præ-
ceptum, vel beneplacitum. Vel corā
me, id est, quasi semper me præsentem
videres. Sic enim pius, semper & om-
nia agit quasi Deo præsentem. Pulchrè
autem hoc verbo differētia inter nos
& veteres ostenditur: illi enim ante
Christum ambulauerunt: nos post
ipsum: illis dictum est ambula coram
me: nobis dicitur, quod in hoc loco
ait Dominus Mathæo: sequere me.
Christus autem in medio est, in quē
omnes respexerunt, & respiciunt,
pij in ipso coniunguntur, & copu-
lantur.

¶ Ecce vnus princeps accessit & adora-
batur dicens. Domine filia mea modo de-
functus est. En vides quomodo nulla
huius mundi prospera fortuna bea-
tum, atque felicem hominem faciat.
Quis enim (vt Boetius ait) tam com-
positæ felicitatis: vt non aliquando
ex parte cum status sui qualitate ri-
xetur: anxia enim res est humanio-
rum conditio bonorum: & quæ vel
nunquam tota proueniat, vel nun-
quam perpetua subsistat: huic census
exuberat: sed est pudori degener san-
guis: huic nobilitas notum facit: sed

angustia rei familiaris esse mallet ig-
notus. Ille vtroque circumfluus, vitā
cœlibem deflet: ille nuptijs felix: or-
bus liberis alieno censum nutrit hæ-
redi: Alius prole lætatur: filij filia: ve
delictis moestus illachrymat. Ideir-
co, nemo facile cum fortunæ suæ
conditione concordat. Inest enim
singulis quod inexpertus ignoret, &
expertus horreat. Liquet igitur quā
sit mortalium misera beatitudo: quæ
nec apud æquanimos perpetua per-
durat, neque anxios tota delectat.
Princeps iste erat, & tamen subito fi-
lia sibi chara orbatu est. Quid igitur
ò mortales extra petitis, in tra vos po-
sitam felicitatem error vos, inscitia-
que confundit.

¶ Et ecce mulier, quæ sanguinis fluxum
patiebatur. Tria in hoc loco sunt no-
bis consideranda. Primum, hanc mu-
lierem non propter peccata in Deum
commissa hunc sanguinis fluxū fuis-
se perpessam: nam superius dictum
est paralytico. Confide fili, remit-
tuntur tibi peccata tua. Et alibi alte-
ri paralytico ait idem dominus. Iam
noli peccare. Vt hinc discas, multo-
ties Deum punire homines: non vt
pro contractis criminibus pœnas su-
mat: sed vt illos igne tribulationis
probet: quemadmodū probauit san-
ctum Iob & Tobiam, aliosq; viros san-
ctitate & virtute præditos.

¶ Secundo considera hac infirmi-
tate significari eos, qui non ex igno-
rantia, aut animi pronitate, sed ex
antiqua, deprauataque animi con-
suetudine Deum offendunt. Hu-
iusmodi sunt, qui prauis suis deside-
rijs, & concupiscentijs habenas la-
xantes, fluxum sanguinis patiuntur.
Vulnus, & liuor, & plaga tumens
X. 2 (in-

Deus suos
est paralytico
aliquando
probat.

Ioan. 5.

Per hanc
sanguina-
riam signi-
ficantur
qui ex vsa
peccant.

Esa. 1. b

(inquit Esaias) non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo. Tertia obserua: talia crimina atque peccata, tactu fimbriae vestimenti domini mederi. Per vestimentum vero domini, ecclesia catholica designatur. Omnibus his velut ornamento vestieris (inquit propheta) per fimbriam autem, quae infima & extrema pars est huius vestimenti, pauperes significatur? Si ergo sanare tales peccatores desiderant; fimbriam hanc tangant, hoc est, pauperibus Christi subueniant. Veruntamen (inquit Christus) date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Et Daniel ait regi Babylonis. Accipe consilium meum rex: peccata tua elemosynis redime. Ad rem hanc facit, quod Diuus Bernardus docet, in sermone de quatuor modis orandi. Sunt, inquit, quos adhuc peccati conscientia terret & eruciat, nondum accepta resistendi virtute: tunc scilicet cum primum ipsos in peccatorum caeno iacentes spiritus veritatis irradiat, & excitans erubescere facit, & timere Deum. Vident immanitatem criminum, meritorum exiguitatem, & velut ardentem contra se gehennam expauescentes: quoniam in se ipsis boni nil inueniunt, aliunde apprehendunt unde tegantur. Quia ergo timent, & merito timent per se ipsos accedere: studeant quasi per alios supplicare. Credo ego de talibus dici posse: quia regnum caelorum vni patitur, & violenti rapiunt illud. Vim faciebat regno caelorum publicanus ille, qui dum non auderet oculos ad caelum levare, ipsum vocatum ad se perit inclinare; simile aliquid mulier ista egisse videtur, quae profluum

Vestimentu Christi ecclesia est. Esai. 49. c

Fimbria huius vestimenti fuit pauperes. Luc. 11. f Dan. 4. c D Ber. in sermone de 4. modis orandi.

Luc. 11.

Luc. 18.

sanguinis habens; dum timeret ad Christum accedere, fecit ab eo virtutem exire: Furtim enim tetigit fimbriam & curata est ab infirmitate: unde indignantis quodammodo verbu videtur quod de ea dominus ait: vt alius euangelista narrat. Quis me tetigit? & addidit. Sensu a me exire virtutem? Si ergo quis internos fluxus sanguinis patitur, eius, inquam, sanguinis qui regnum Dei non possidebit, etenim qui facit peccatum seruus est peccati: nec sua se poterit continere virtute, etiam cum volet. Huic ergo minime expedit per se ipsum ad Christum accedere: sed tangere si quam inuenerit eius fimbriam; hoc est, cum considerare hominem, quem humiliorem viderit, & extremum in ecclesia, quae est vestis Christi: cum inquam, qui elegit abiectus esse in domino Dei, oportet considerare. Quoniam is vere est fimbria posita in ora vestimenti, ad quam utique spiritalis unguenti descendens a capite copra tota decurrit. Hunc si beneficijs aliquibus, seu prece humili, aut confessione pura tetigerit, vt affectum eius erga se moueat ad compatiendum sibi, habeat fidem, & sine dubitatione saluabitur. Illud tamen nouerit fimbria, non a se, sed a Christo exisse virtutem, qui tangi se protestatur in fimbria. Hac Ber.

Luc. 8. f

Pauper & humilis fimbria, est vestis Christi, hoc est ecclesia.

Timor & reuerentia, & humilitas commendatur Luc. 18.

Ecce mulier etc. accessit retro. Sine dubio cum magno timore accessit haec mulier. Sic ad Deum accedere volentes, in timore & reuerentia perstemus, non presumptuose accedamus, vt pharisaeus ille, sed humiles & timentes: sicut publicanus, & mulier ista emoroissa. Timet homo naturaliter, cum ad Deum accedere debet: quem iudicem suum esse scit.

Hoc

Gene 43.

Hoc timore concussi accesserunt ad Ioseph fratres sui, & ideo obtulerunt ei munera territi, scilicet exijs, quae prius audierant, nesciebant quod eos diligeret Ioseph. Sic nos ad Deum accedamus: hi enim timor ad multavtilis est. Nam qui timet dominum credit verbo eius: inquit quae beneplacita sunt ei. Praeparat cor suum, accedit ad eum vt illuminetur, & a languoribus suis medeatur. Timor domini initium sapientiae. Beatus igitur homo, qui semper est pavidus. Mulier igitur ista, cum timore & reuerentia accessit retro: indignam se iudicans coram tanto domino comparere.

Prou. 28.

Et ecce mulier, quae sanguinis fluxum patebatur etc. tetigit fimbriam etc. Necessesse ergo est & nos Christum tangere, vt eius virtutis atque meritorum participes simus: necesse est inquam per fidem in sanguine ipsius ei adherere: item per intimam cordis dilectionem: nam qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in illo. hoc autem nemo facere poterit, qui voluntatem suam peccatis, ac sceleribus affixam habeat: quae enim participatio iustitiae cum iniquitate: quae locustas lucis ad tenebras? derelinquat ergo impius viam suam, & vir iniquas cogitationes suas, & conuertatur ad dominum. Tangat fide & charitate illum, & miserebitur eius. Et sicut tactu Elisae iam mortui, mortuus reuixit, sic tactu Christi ad vitam peccator redibit.

4. Re. 13.

Simile.

Quae me-

te medicorum, quae mancha & imperfecta est ad salutem omnibus praestandum, non potuit: ab omnipotenti Deo illam impetrare pro sua virili contendit: non ignara, quod dominus est qui illuminat caecos: dominus est qui erigit elisos: dominus est qui pupillum & viduam suscipit.

Non est enim mortua puella, sed dormit. His verbis docet nos Christus aliena operire peccata. De qua relege. capit. in scripturis. 96. d. Praeterea si mortem iam omnibus notam, operire dominus contendit, quanto potius mortem spiritualem & secretam praelatus omnis propalare non debet.

Et deridebant eum. Hinc disces quam verum sit, quod in libro de moribus affirmat Seneca. Nondum felix es, si nondum te turba deriserit, si beatus vis esse, hoc cogita primum: contemnere: ab alijs contemni. Praeterea dicebat Diuus Paulus ad Galatas sexto. Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Multi inter nos sunt, qui trepidant timore vbi non est timor: quemadmodum paruuli, qui latratu catulorum qui mordere non possunt terrentur: unde merito ait Seneca. Authoritatem habemus senum, & vitia puerorum: non puerorum tantum, sed etiam infantium, illi leuia formidant: hi falsa: nos ytraque. Leuia formidant, qui verba irrisorum formidant. Falsa formidant, qui reputant dedecus, quod in veritate est honor. Mundus iste est velut catulus latrans irrisoribus contra eos qui bene agunt: sed mordere nescit, quia non eos percutit, & cum satis latrauerit tacebit. Deridetur Christus & tacet. Sic tu sola taciturnitate derisores tuos

dicinae non praestant, a Deo impetranda sunt. Ps. 145. b Lege D. Bassi de arte medica. tom. 2. interrogacione. 55. Aliena debemus operire peccata. Lege 6. q. 1. c. 2. & 3.

Seneca in lib. de moribus. Derisio contemenda. Gal. 6.

Simile.

Seneca.

Simile.

X ; tuos

turos vices. In silentio & spe erit forti-
 tudō tua, inquit Esaias. capite 30. Si-
 donius ait: garrulo non respondere
 conuictum est. Cogita cum irride-
 ris, quod plus potes tūdiabus auri-
 bus audire, quam irrisor vno ore lo-
 qui. Non sine causa vnum os à natu-
 ra & duas aures accepimus, eo quod
 plus multo audire quam loqui debea-
 mus: quis labor est, inquam, quam ta-
 cuisse minor? quidam poeta ait. Ta-
 les irrisores, similes sunt cæcis qui
 irrident alios eo quod videant. Si-
 miles etiam sunt claudis, qui bene in-
 cedentes derident. Ideo talis derisio
 deridenda est. Vnde Seneca. A Equo
 animo, inquit, audienda sunt impe-
 ritorum conuicia: contemnendus est
 ipse contemptus. Quis sanæ men-
 tis non contemnat claudicantem, si
 videat se irrideri ab ipso, eo quod re-
 ctè incedat? & quis talem non iudi-
 cet fatuum, si ideo claudicanti vestit
 asimilari, quod ab eo deridetur? De-
 ridendi sunt ergo irrisores; non imi-
 tandi. Væ illis nam in die iudicij di-
 cent: hinc quos aliquando habui-
 mus in derisum, & in similitudinem
 improperij. Et tunc qui habitat in
 cælis irridebit eos, & dñs subsanabit
 eos, tunc videbunt iusti & timebunt
 & super eos ridebunt.

¶ *Deridebant eum.* Infra capitulo
 vnde etiam ait dominus. Regnum cæ-
 lorum vim patitur, & violenti rapiunt
 illud. Quæ verba explicans D. Au-
 gustinus, sic ait. Regnum cælorum
 vim patitur &c. Non solum vt qui-
 que ista temporalia contemnat, sed
 etiam linguas deridentium se talia
 contemnentem. Hic enim vi facta
 inuadit quodammodo quasi præda-
 tor violentus regna cælorum. Hoc
 enim subiungit Lucas Euangelista

Poeta. Simile. Simile. Seneca. Simile. Sap. 7. a. Psa. 1. b. Psa. 7. b. Aug. li. 2. quest. euā. gel. 9. 3. 7. Luc. 1. 6.

quem dixisset derisum fuisse Iesum à
 pharisæis: cum de contemnendis di-
 uitijs terrenis loqueretur. Audie-
 bant, inquit, omnia hæc pharisæi qui
 erant avari, & deridebant illum. Et
 ait illis: lex & propheta vsque ad Io-
 annem, ex eo regnum Dei euangeli-
 zatur, & omnis in illud vim facit. Cō-
 temne ergo, si sapiis, mundum: contē-
 ne nullum, cōtemne te ipsum: contē-
 temne contemptum.

¶ *Deridebant eum.* Felix ac nimium Felix qui
 felix homo ille qui propter Christū propter
 irridetur: quis mihi det, inquit Ber- Christum
 nardus, gloriari in voce illa: quoniam irridetur.
 propter te subitū opprobrium o- Ber. lib. 2.
 peruit confusio faciem meam? gloria de confu-
 mihi est confortem fieri Christi, cu- der.
 ius illa vox est, opprobria exprobran- Psa. 68. b.
 tium tibi ceciderunt super me.

¶ *Docetur administra-
 tio verbi.*

Capitul. X.

Hic conuocatis duo-
 decim discipulis suis,
 dedit illis potestatem
 spirituum immun-
 dorum, ut eicerent eos, & cu-
 rarent omnem languorem, &
 omnem infirmitatem. Duo-
 decim autem discipulorum no-
 mina, sunt hæc. Primus, Si-
 mon qui dicitur Petrus, &
 Andreas frater eius, Phi-
 lippus

Marc. 7. b. Luc. 6. b. c.

lippus & Bartolomæus, Iacobus
 Zebedæi, & Ioannes frater eius.
 Thomas, & Mathæus publi-
 canus, & Iacobus Alphæi, &
 Thadæus, Simon Chanæus,
 & Iudas Iscariotes, qui & tra-
 didit eum. Hos duodecim misit
 Iesus: precipiens eis & dicens.
 In viam gentium ne abieritis, &
 in ciuitate Samaritanorū ne in-
 traueritis: sed potius ite ad oues,
 quæ perierunt domus Israhel. Eū-
 tes autem predicatē, dicentes.
 Quia appropinquabit regnum
 cælorum. Infirmos curate, mor-
 tuos suscite, leprosos munda-
 te, demones eicite, gratis accepi-
 stis gratis date. Nolite possidere
 aurum, neque argentum, neque
 pecuniam in zona vris, non pe-
 ram in via, neque duas tunicas,
 neque calciamenta, neque vir-
 gam, dignus enim est operarius
 cibo suo. In quamcunque autem
 ciuitatem, aut castellum intra-
 ueritis, interrogato quis in ea dig-
 nus sit, & ibi manete donec exea-
 tis. Intrantes autem in domum
 salutate eam dicentes. Pax huic
 domui. Et si quidem fuerit do-
 mus illa digna, veniat pax ve-
 stra super eam, si autem non fue-

Marc. 6. a. Luc. 9. a. & 10. a. Act. 13. 5. Luc. 10. e. 1. Timo. 5. d.

rit digna, pax vestra reuertetur
 ad vos. Et quicumque non rece-
 perit vos, neque audierit sermo-
 nes vestros: exeuntes foras de do-
 mo, vel ciuitate, excutite pulue-
 rem de pedibus vestris. Amen
 dico vobis tolerabilius erit terre
 Sodomorum & Gomorreorum
 in die iudicij quam illi ciuitati.
 Ecce ego mitto vos sicut oues in
 medio luporum. Estote ergo præ-
 dentes sicut serpentes, & simpli-
 ces sicut columba. Caute autem
 ab hominibus. Tradent enim
 vos in concilijs, & in synagogis
 suis flagellabunt vos: & ad prin-
 cipes & ad reges ducemini prop-
 ter me, in testimonium illis & ge-
 tibus. Cum autem tradent vos,
 nolite cogitare, quomodo aut
 quid loquamini, dabitur enim
 vobis in illa hora quid loquami-
 ni. Non enim vos estis qui loqui-
 mini, sed spiritus patris vestri
 qui loquitur in vobis. Tradet
 autem frater fratrem in mortē,
 & pater filium, & insurgent fi-
 lij in parentes, & morte eos affi-
 cient. Et eritis odio omnibus ho-
 minibus propter nomen meum,
 qui autem perseverauerit usque
 in finem, hic saluus erit. Cum

Act. 15. 8. Luc. 10. 9. Act. 13. 5. Luc. 10. e. 1. Timo. 5. d.

Luc. 6. f
Ioa. 13. b
& 15. c

autem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam. Amen dico vobis. Non consummabitis ciuitates Israel, donec veniat filius hominis. Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum: sufficit discipulo, ut sit sicut magister eius, & seruo sicut dominus eius. Si patrem familias Beelzebub vocauerunt, quanto magis domesticos eius? Ne ergo timueritis eos. Nihil enim est opertum quod non reueletur: & occultum quod non sciatur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis predicate super tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. Nonne duos passeres asseueunt: & unus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passibus meliores estis vos. Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor, & ego eum coram patre meo qui in caelis est.

Marc. 4. c
Luc. 8. e
& 12. a

Mar. 8. d
Luc. 9. e
& 12. b
1. Timot. 1. b
Luc. 11. f

Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in caelis est. Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram, non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurrum aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius. Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus: & qui amat filium, aut filiam super me, non est me dignus. Et qui non accipit crucem suam & sequitur me, non est me dignus. Qui inuenit animam suam perdet illam, & qui perdidit animam suam propter me inueniet eam. Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit. Qui recipit prophetam in nomine prophetae: mercedem prophetae accipiet, & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. & quicumque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquae frigidae tantum in nomine discipuli: Amen dico vobis, non perdet mercedem suam.

Mich. 7. b
Luc. 14. f
Infr. 16. d
Luc. 9. c
14. f. 17. g
Ioa. 11. d
Luc. 10. c
Ioa. 13. f

Mar. 9. f

Cap.

Cap. X. Ad Literam.

D

Vocem autem Apostolorum, id est legatorum. Nomina sunt haec.

¶ Simon qui dicitur Petrus. Vel cognominatur Petrus. Acto 10. a. vbi

Ad. 10.
Regula.
Sup. c. 1.
Digniores prius recensentur in sacra scriptura, etate aut vocatione posteriores. Sic c. 1. Prius recensetur Dauid quam Abraham in genealogia Christi, & Iudas, quam fratres eius, Cum tamen esset quarto loco natus. Genuit, inquit, Iudam & fratres eius. Sic Gene. 4. dicitur. Respexit dominus ad Abel, ad Cain autem non respexit. Et alibi, Iacob elegi, Esau autem odio habui. Et in hoc loco, primo loco ponitur Petrus, cum tamen non fuerit primus vocatione, sed dignitate.

angelus ad Cornelium ait accersi Simonem qui cognominatur Petrus.

¶ Primus Simon qui dicitur Petrus, Digniores solent in sacra scriptura prius recenseri, quamuis sint alias posteriores, etate aut vocatione. Sic c. 1. Prius recensetur Dauid quam Abraham in genealogia Christi, & Iudas, quam fratres eius, Cum tamen esset quarto loco natus. Genuit, inquit, Iudam & fratres eius. Sic Gene. 4. dicitur. Respexit dominus ad Abel, ad Cain autem non respexit. Et alibi, Iacob elegi, Esau autem odio habui.

Et in hoc loco, primo loco ponitur Petrus, cum tamen non fuerit primus vocatione, sed dignitate.

¶ In viam gentium non abieritis, id est in viam quae ducit ad gentes. Hoc praecipuum videtur contrarium ei quod post resurrectionem dicit. Itaque docete omnes gentes: cap. 28. sed non sunt haec praecipua contraria, cum praecipua diueria dentur, secundum temporis varietatem, & diuersitatem. Sic, Nolite possidere aurum & argentum, neque duas tunicas, neque calciamenta &c. Cum tamen Petrus duas tunicas zonam & calciamenta habuerit. Acto 13. 2. dicitur. Natus possidere aurum, neque argentum. Hoc praecipuum non semper, sed ad tempus positum fuisse. Luc. inf.

Cap. 18.
Concordantur euangelia &c.
Ad. 11.
Luc. 11.

quat. cap. 12. ait enim Christum dixisse. Quando nisi vos sine loculis & pera, &c. Nunquid aliquid defuit vobis? aiunt illi nihil. Veluit enim tunc ipse Christus ostendere suam potentiam, & peculiarem prouidentiam erga suos: alias vero, Petrus & duas tunicas & zonam & calciamenta habuit vt dicitur Acto 12. & nunc nos diximus confidit aione precedenti.

¶ Neque pecuniam in zonis vestris. Vel neque aes in zonis vestras. A rea primu moneta vel ferrea fuit, quae in zonis olim gerebatur.

¶ Neque calciamenta. Secundum Marcum, calciatos sandalijs permisit secudum Mathaeum, calciamenta illis prohibuit. Quo significare voluit, ait Augustinus, vt inueniret alio loco in asse, & non super terram. Sandalijs enim neque pes est de super tectis, neque, non dus super terram.

¶ Neque duas tunicas, vel neque binas tunicas.

¶ Neque virgam. Marcus ait, quod Christus praecipit, ut ne quis tolleret in via, nisi virga cantam. Sed virga quae ferenda erat, ait Augustinus, virga erat Evangelica, seu potestas viuendi ex Euangelio: virga vero quae portari non poterat, erat virga seu baculus corporalis, qui pro datione, & adiumento portari solet. Ius est, ut nec minimum quid pro se habeat presidio, seu sustentatione deferret: cum eis sufficeret virga Evangelica, seu potestas viuendi ex Euangelio. Cum dignus sit operarius mercede sua. Alij dicunt legendum esse apud Mathaeum. Non nisi virgam, mendumque irrepisse ex similitudine literarum Graecarum. MH, nec, EIMH, nisi, & dignus est operarius cibo suo. mercede sua.

¶ Interrogate quis in es. sic dicitur. Sub N s pace

Ad. 11.

Augusti

C6corda tur euangelijs

1. 2. 3. 4.

veri mercedem accipiet, ac si verum iustum in domo sua liberaliter tractasset. Vide supra ca. 5. in illa verba, Qui ergo soluerit unum de mandatis istis minimis, &c. & capit. 9. ibi non veni vocare iustos.

Cap. X.

Ad mores.

Iustus non in spe mundi, sed in Deo inititur.

Equae virgam. Qui igitur Deum timet inuitatur in eo non autem in spe mundi, quae est fragilis, & fracta arundo, & virga imbecillus, id fortasse voluit in hoc loco dominus significare, precipiendo discipulis, ne virga portarent. Deus enim est ille, in quo niti debemus, tanquam in validissimo firmamento. Ideo dicebat David. Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & alibi. Firmamentum est dominus timentibus eum, & Esa. 50. quis ex vobis timens dominum, audiens vocem serui sui: quis ambulauit in tenebris, & non est lumen eius speret in nomine domini, & inuitatur super Deum suum.

Dignus est operarius mercede sua. Gene. 14. dicitur quod Abraham (vt explicat Pau. He. 7.) dederit Melchisedech decimas ex omnibus: quo in loco obserua, quod decimae etiam ante datam legem datae sunt, ne quis putet, tantum legale esse preceptum, ac nunc cum ipsa lege abolutum. Imo ex hoc loco apparet, quod ad legem naturae pertinet, terrae nascentium partem segregare. Tum vt vel sic confiteamur

nos omnia a Deo accepisse, tunc hinc sustententur, qui alijs communiter seruiunt, docendo, consulendo, quando vel protegendo, & hi quoque qui paupertate grauantur. Vnde Christus, in hoc loco ait, Dignus est operarius, &c. & Paulus: qui euangelio seruiunt de euangelio viuunt &c. Et iterum: communicetis qui catechizatur ei, qui se catechizat in omnibus bonis.

Pax huic domui: & si quidem fuerit domus illa digna: veniet pax vestra super eam. Gen. c. 48. e narrat sacra scriptura quod Ioseph filios suos secum duxit ad patrem, vt & ipsi benedictione acciperent a pio senex, quam sciebat illis magis pro futuram, quam omnes diuitiae, quas ipse illis relicturus erat. Veteres, magni aestimabant piorum benedictiones, & bonas imprecationes. Neque enim vanae sunt si cum fide suscipiantur. Nam Christus in hoc loco dicit discipulis suis: Intrantes dicite: pax huic domui, & si fuerit domus illa digna, requiescet pax vestra super eam: quid autem valeant sanctorum mala imprecationes: ex pueris illis discimus, quibus Elisaeus maledixit. Vnde in lege sapius monet Moses, ne pauperes laedamus: Nec (inquit) clament contra te ad dominum. Nos diuitias acciperemus, nihil curantes, vel benedictiones, vel maledictiones, vel bonas, vel malas imprecationes piorum.

Ecce ego mitto vos. Singula verba sunt annotatione digna. Ego, emphasim habet. Ego qui vires vobis praesto, & qui auxilium do, sum qui mitto vos. Nec est quod metuat, mittimini fateor velut oves inermes, simplices, innoxii in medium luperum, sed a me mittimini. Magna sane consolatio: quis ergo nostrum metuet homi-

homines huius mundi praesidiis feroces, multa dura molientes in nos si a Deo mittamur: non metuebat rex David, sed potius dicebat: in Deo meo transgrediar murum. Ac si diceret: auxilio tuo domine liberabor ab hostibus, de leaeorum copias, eorumque vrbes munitissimas expugnabo. Qui de animae inimicis triumphat, de corporis inimicis etiam triumphabit. Hieremiae dixit Deus: ne timeas a facie eorum, quia tecum ego sum, vt eruam te. Et paulo post: bellabunt aduersum te, & non praevalerunt, quia ego tecum sum, ait dominus: vt liberem te. Attende quid dicam: non potest vinci ab homine, qui vitia sua vitauerit: & legem Dei, velit nolit munitus, seruaerit. Non enim quis vincitur, nisi cum ei ab aduersario id quod summè amat, eripitur, qui ergo id solum summè amat, quod amanti eripi non potest, ille absque dubio inuictus est, & spiritualiter liber, & ideo verè liber. Quamuis igitur viri iusti corporaliter sint captiui: liberi tamen dicendi sunt qua libertate eos Christus donauit. non enim vincuntur a mundo, Deo illos mittente, atque auxillum praestante. Item qui Deum timet, & secum habet, nihil aliud time re debet: quid timeat, qui secum Deum habet adiutorem? Dominus protector vitae meae, aiebat rex David: a quo trepidabo? & alibi non timebo mala, quoniam tu mecum es. Et Salomon in Prouer. iustus quasi leo confidens absque terrore erit. Et D. Pau. in episto. ad Roma. Si Deus pro nobis, quis contra nos? quid potest esse tutius nobis, quam arma diuina induere, & animum habere Christi gratia roboratum? quid fortius? quid munitius? quid inexpugnabilius? Si alte expecta-

re veles, & ad veritatem mentis oculos reuocare: videbis aperte nil posse esse vel ad vitae suauitatem iucundius, vel ad utilitatem accommodatius, vel ad animi pulchritudinem elegantius, vel denique ad fortitudinem & firmitatem obtinendam & conseruandam praestantius. His armis indutos mittebat Christus discipulos suos, dicens illis: Ecce ego mitto vos, sicut oves in medio luperum. Ac si diceret: mitto vos oves inter lupos, vt lupos in oves conuertatis. Oves estis, quia um lana alij induentur, quarum lacte & caseis vescuntur. Vos, auxilio meo, & mansuetudine vestra, eorum iram vincetis: vestra tolerantia eorum excandescientiam, vestra humilitate eorum superbiam, vestra lenitate eorum duritiam, vestra virtute eorum iniquitatem superabitis. Et tandem his armis de illis mirabiliter triumphabit: ideo ne timeatis eos. Sed de hoc iam alibi diximus. Ezechielii misso a domino ait idem dominus: ne timeas eos quoniam increduli, & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas. Vbi magno opere est aduertendum, dicere Deum Ezechielii, ne timeat Hebraeos, ad quos eum mittebat, quoniam subuersores erant, & scorpiones, & contumaces. Ac si diceret: si virtutae ornati essent, si essent fide muniti, & charitate roborati, essent absque dubio timendissimi cum sint omnium scelerum maculis notati, cum apud eos lex diuina nil valeat, iudicia taceant, vera religio occiderit: noli eos timere. Plus potest vnus virtute munitus, quam multivirtute nudatus. Elisaeus obsessus a Syris dixit puero suo innumerabiles hostium copias aspicienti, & metu laboranti, noli timere, plures enim nobis sunt, quam cum illis.

Vt

Benedictiones & imprecationes piorum maxime profunt.

Male imprecatio nescit nocere seipso.

Re. 2. Deut. 15. & 24.

1. d. 201. d. 2. 403. 2. 11. 201.

Esac. 2.

1. d. 201.

4. Reg. 6.

Vt vidit puer exercitum angelorum
Elisæo opem ferentium. Et fuerunt
Syri cæcitate percussi; & regi Israelis
traditi in Samaria. Volebat impius
Saul piūm interficere Dauidem, &
ait diuina scriptura in hunc modum

1. Re. 18. lib. 1. Regum. Timuit Saul Dauidē,
eo quod esset dominus cum eo. Rex
erat Saul, magnis diuitijs affluēs, mul-
tisque militum copijs stipatus, & ta-
men pauperem Dauidem, exulem, &
derelictum, quod esset virtute prædi-
tus, metuebat. Magnas vires virtus ha-
bet. Non ne aspicias, quā debiles
sint impij aduersus iustum; & quā
formidabilis sit iustus aduersus im-
piūm. Sed dices: impius poterit detra-
here de me, & notam ignominie mi-
hi inurere; & mei nominis claritatē
suis maledictis deformare. Cur igitur
eum non timebo? quid ais? nonne
intelligis magnificū esse ab impijs
reprehenditorum de te detractio; est
vitæ tuæ approbatio. Tunc ostendes
esse te iustitia insignem, si illis displic-
ceas, qui Deo non placent. Hoc intel-
ligens Dauid aiebat: qui retribuūt ma-
la pro bonis detrahebant mihi, quo-
niam sequebar bonitatem. Anthiste-
nes insignis philosophus, quum ali-
quando ab improbis laudibus efferre-
tur, dixit, vt refert Diogenes Laertis.
O me miserum, metuo ne in crimen
aliquod in eiderim. Et alibi: dicenti
cuidam, multi te laudāt, quid, inquit,
malis feci? Sentiebat illustris philoso-
phus opinionem impiorum homi-
num, solere esse laudatricem vitiorū,
& virtutum obiurgatricem. Hoc in-
tuebatur animo Seneca, modestia cla-
rus, & philosophia admirandus, cum
diceret: argumentum esse recti, malis
displicere. Et pater latinæ eloquentiæ
Cicero, ea, inquit, est profecto iucun-

Psa. 37.

Anthiste-
nes.

Seneca.

Cicero.

dā laus, quæ ab his proficiscitur, qui &
ipsi in laude vixerunt. Cum igitur fa-
cinorosi nihil valeant apud Deū, nō
ita sunt metuendi, vt ob eorum timo-
rem, Dei veritatem celemus, nos qui
concionādi munus suscepimus, quin
potius opus, vt munere nostro bene,
liberē, & intrepidē fungamur. Imite-
mur virtutem, & constantiam Ma-
thathie filijs suis dicentis: a verbis ho-
minis peccatoris ne timueritis, quia
gloria eius, sicut sterus.

¶ Mitto vos. Apostoli ceteriq; euā-
gelici prædicatores mittuntur a Deo
ad concionandum, vt in hoc loco vi-
des. Et apud Ezech. ca. 2. leges dixisse
dominum illi: mitto ego te ad filios
Israel, & priusquam mittatur, gratia
impletur. Ingressus, inquit, est in me
spiritus & statuit me supra pedes me-
os, Hoc est, vbi Deus mihi locutus est,
ipse introiuit in me per splendorem
sapientiæ, & gratiæ accrescē. Eo-
dem modo Esaias ad munus concio-
natoris obeundum prius mundatur;
& ita a Deo mittitur. Audiant hoc
euangelici concionatores. quomodo
prædicabunt, inquit Apostolus, nisi
mittantur? Ex quo colliges, ad mini-
sterium verbi neminem, nisi missum
accedere debere. Cum enim actus cō-
cionandi autoritatem muneris up-
ponat, oportet verbi Dei conciona-
torem, vel a Deo mitti, vel ab eius au-
thoritatem gerente. Nec debet cōcio-
nari sciens se esse mortiferis labibus
cōquinatum, sed prius animum ex-
piare, & sic ad concionem accedere.
Rex Dauid priusquam diceret in Ps.
Docebo iniquos vias tuas, has voces
emisit: Cor mundū crea in me Deus,
& spiritum rectum in noua in visce-
ribus meis: ne proicias me a facie tua
& spiritum sanctum tuum ne auferas
a me.

1. M. c. 2.

Prædica-
tores euā-
gelici mit-
tuntur.
Ezech. 2.

Rom. 10.

Psal. 50.

à me. Redde mihi lætitiā salutaris
tui, & spiritu principali cōfirma me.
Vbi aspicias eum ter Dei spiritum po-
stulasse, priusquam alii viam æternæ
salutis consequendæ demonstraret.
Absque gratia & Dei missione con-
cionandi munus reuebat. Qui hoc
non curat, a Deo per Ieremiam his
verbis reprehenduntur. Non mitte-
bam eos & ipsi currebant, non loque-
bar ad eos, & ipsi prophetabant. Est
quidem concionatoribus necessaria
puritas mentis, & illa spiritus sancti
vis, per quam animus splendore gra-
tiæ illuminatus, & charitatis ardore
incensus, & fortitudine ac constan-
tia munitus populum imbuat doctri-
na sancta, & recto animo vitia repre-
hendat, ad virtutem adhortetur, & au-
ditores mittat ad Deum. Tales erant
Apostoli quibus Christus ait: Ecce
ego mitto vos.

Iere. 23.

¶ Sed perpende quid Christus di-
cat. Ecce ego mitto vos. Vos, inquit,
homines nullis literis humanis in-
structos, magnos mūdi philosophos
victuros: vos paucos numero, natio-
nes multitudine innumerabiles, lo-
cis infinitas, oris disinctas debella-
turos: vos homines humili loco na-
tos, magnos terræ principes, in illu-
stri mundi gloria, & dignitate consti-
tutos Deo subdituros. Hoc sanè e-
rat quod maxima admiratione deten-
tus canebat rex Dauid his verbis: ve-
nite & videte opera domini, qui po-
suit prodigia super terram. Prodigium
fuit maximum per homines humi-
les, & inermes totum orbem illu-
strare.

¶ Sicut oves in mediolporum. Pij &
innocentes, oues & columbæ appel-
lantur in scriptura. Contra verò im-
pij & scelerati appellantur feræ. Vide

supra in illa verba nolite dare sanctū
canibus.

¶ Estote prudentes sicut serpentes, &
simplices sicut columbæ. Duo sunt quæ
concionator copulare debet serpetis
prudentiam, cum columbæ simplici-
tate. columbina simplicitas præstabit
vt de omnibus bene mereri cupiens,
neminem lædat, ne prouocatus qui-
dem. Serpentina prudentia, ne quam
ansam hominibus præbeat calūnian-
di doctrinam. Item serpentina pru-
dentia, vt omnibus auditorum mori-
bus ætatibus, & qualitatibus se attē-
peret. Hac prudentia utebatur Diuus
Paulus, qui in episto. 1. ad Corinth.

1. cor. 1.

1. cor. 3.

1. cor. 9.

Simile.

Simile.

Ezech. 10.

tarum

tarum erat quasi visio lapidis chryso-
lichi, habet versio symmachi quasi vi-
sio lapidis hyacinthi. Hyacinthus cū
acre mutatur, nam in sereno est per-
spicuis, in nubilo suboscuro. Tales
esse debent doctores & concionatores
omnibus auditorum moribus se attē-
perantes, vt diximus: ideo Christus il-
lis ait: estote prudentes, sicut serpen-
tes. Prudentia enim maxime necessa-
ria præsuli ac concionatori.

Infr. 10.

¶ Nolite cogitare quomodo aut quid lo-
quamini, dabitur enim vobis in illa hora
quid loquamini. Vt enim victus euange-
licis prædicatoribus citra sollicitudi-
nem suam suppetit, ita suppetitur
& oratio. Hanc anxie meditari non
est eius, qui totus pendet ab auxilio
diuino. Non enim est humanum ne-
gocium quod gerunt, sed diuinum,
cuius ipsi non autores sunt, sed organa.

Ezec. 3.

Hinc erat quod dominus euidam
suo concionatori dicebat: annuncia-
bis eis ex me, id est, autoritate mea vt
ris, sed ministerio tuo. Lingua tua sit
instrumētum, & veluti calamus quo
ego scribam. Huiusmodi erat ille, qui
dicebat: lingua mea calamus scribæ ve-
lociter scribentis. Quibus verbis ostē-
dit, ea quæ dicebat non esse à seipso
excogitata, & composita, vt ait Chry-
sostom. locum illum exponens, sed
ea esse Dei, se autem eis linguam ac-
commodasse. Ac si diceret: qui com-
mouit cor meum ad eruētandum ver-
bum bonū vtitur lingua mea ad pro-
ferendum ea, quæ animo subiecit, tā-
quam velocissimus scriba, qui omnia
in promptu habens vtitur calamo ad
scribendum.

Psal. 44.

D. Chry.

¶ Exeritis odio omnibus hominibus pro-
pter nomen meum. Hic vides ingenium
mundi, qui non fert, neque ferre po-
test pios, sed inuidet, persequitur. Sic

Mundus
ferre non
pōt homi-
nes pios.

quidem viuunt pij, vt odio dignum
nihil committant, est enim eorum vi-
ta, innocens, mores non asperi, con-
suetudo comes & iocunda, neq; tamē
odium mundi effugere possunt. Hoc
enim neque prophetis, neque aposto-
lis, neque Christo contigit. Eritis
(inquit) odio omnibus hominibus: &
alibi: si me persequuntur & vos perse-
quentur. Gen. c. 26. dicitur, quod pa-
lestini videntes quod Isaac crescebat,
& diues fiebat, inuidebāt ei. impij. n.
non ferre possunt profectus piorum.
Propterea, vt dicebam: eos persequū-
tur: sicut persequuti sunt Isaac, qui ob
hoc omnes puteos patris sui Abrahā
obstruxerunt implentes humo.

Iosh. 15. c.

Gene. 26.

¶ Qui autem perseuerauerit vsque in
finem hic saluus erit. Perseuerantibus co-
rona promittitur. Vnde Pau. ait: non
coronabitur, nisi qui legitime certa-
uerit. Sed duplex est corona, vna in
hac vita, altera in futura: corona hu-
ius vitæ potest amitti & euanescere,
corona & salus gloriæ est sempiter-
na. Hanc coronam vocat Petrus im-
marcescibilem, D. Paulus incorrup-
tam: B. Iacobus coronam vitæ, & psal-
mographus coronam de lapide pre-
cioso. Hoc significare volens prophe-
ta Ezechiel. c. 40. ait, quod ante fron-
tes pictura erat palmarū ccelata. Hoc
est, in superiori parte frontium mu-
ri, quæ erant in lateribus portæ hinc
& inde, erant palmæ ad ornatum &
pulchritudinem sculptæ: vbi nomi-
ne palmæ significatur corona victo-
riæ, quæ templum Dei ingrediētibus
promittitur si perseuerauerint vsque
in finem. Vide infra c. 20. in illa verba
cum sero esset factum &c.

2. Tim. 2

1. cor. 9.
Iaco. 1.
Psa. 101.
Ezec. 40.

¶ Cum autem persequuntur vos in ci-
uitate ista fugite in aliam. Hoc fecisse legi-
mus Isaac. Gen. 26. qui discessit à pa-
lestinis

Gene. 26.

Rom. 12. lestinis persequentibus, &c. Non vos
defendentes charissim i, sed date lo-
cum iræ.

Gene. 3.

Amos 9.

1. cor. 5.
Soph. 1.6

Impiiles
dere non
posunt
pios quan-
uis eos oc-
cidant.
Diogē.

Socrates.

¶ Nihil est opertum quod non reuele-
tur. Verissima sanè sententia, quæ
passim experimento, & exemplis cō-
probatur. Gen. 3. dicitur. quod voca-
uit dominus Deus Adam, qui absco-
derat se: quantumuis peccator fugere
velit, & abscondere se à facie domini,
velit, nolit, prodire cogetur: & stare
iudicio Dei. quemadmodum Adam.
Nihil enim est opertum quod nō re-
ueletur. Item illud propheticum: non
erit eis fuga, & qui fugerit ex eis, non
saluabitur: si descenderint vsque ad in-
fernos inde manus mea educet eos:
& illud Pauli: omnes nos manifestari
oportet ante tribunal Christi, item
ait alius propheta: scrutabor Hieru-
salem in lucernis &c. Fugiamus igitur
à peccatis, nam quantumuis pec-
cantes tenebris operiamur, ab oculis
domini abscondi non possumus. Stat
enim tremenda sententia nihil oper-
tum quod non reuelabitur.

¶ Nolite timere eos qui occidunt corpus,
animam autem non possunt occidere. Nam
quanuis occidat impius te ipsum, nō
lædit: imò se ipsum occidit, quia ani-
mam suam occidit: tuam vero occide-
re non potest, vt in hoc loco Christi
ait. Diogenes Laertius, refert dixisse
Anaxarchum cū occideretur à quo-
dam tyranno. Tunde, tunde Anaxar-
chi vasculum, nam Anaxarchum ni-
hil lædis. & Socrates dicebat, vt refert
Plato. Anitus & melitus occidere me
possunt, lædere autem non possunt.
Epithetus Socraticus, nemo (inquit)
lædit nisi volentem. Tunc læsus eris,
cum te lædi opinaberis. Hæc ille. At
vir virtute, ac sapientia sculptus, nō
existimat se calamitate & iniuria læ-

di: sed eius calamitatem deplorat qui
existimat eum lædere, cum ipse à se ip-
so lædatur: vt qui manu accipit pru-
nas, vt alium cōburat, prius ipse cre-
matur: sic non poteris alium igne af-
flictionis incendere, quin prius tu ip-
se incendio flagres. Accenditur can-
dela vt rem aliquam concremet: prius
ipsa candela exurit quam res alia
incendatur, imò flamma candelæ a-
lios illuminat & se ipsam consumit,
sic iniuria, prius eum à quo est iacta
lacerat & occidit, & postea ad innocē-
tē nō peruenit, imò redit illustriorē.
Ex quo colliges, veram esse illam præ-
claram sententiam, quam Chrysosto-
in homilia quadam multis compro-
bat rationibus. Nemo læditur, nisi à
se ipso, quam etiam Esa. 33. septuagin-
ta interpretes complexi sunt. Nam
vbi versio nostra habet. Væ qui præ-
daris, nonne ipse prædaberis? & qui
spernis, nonne & ipse sperneris? sep-
tuaginta transferunt: Væ qui vos mi-
seros faciūt, vos enim nemo facit mi-
seros, & qui reprobant vos, vos non
reprobant. Est enim hæc interpreta-
tio septuaginta mirabilis quidem. Nā
qui te in corpore immerito affligit,
non tibi, sed sibi ipsi nocet, floret. n.
animus iusti calamitate, ipse vero sce-
leratus, in animo vulneratur. Vide
supra in illa verba beati estis cū male-
dixerint vobis homines.

Simile.

Simile.

Chryso.

Esa. 33.

¶ Nolite timere eos qui occidunt corpus,
animam autem nō possunt occidere, &c. Hæc
animæ immortalitas probatur Gen. 37.
37. descendam, inquit Iacob, ad filiū
meum lugens in infernum. Iob 21.
& in puncto ad infernum descēdūt,
& Ecclē. 12. reuertatur puluis in ter-
ram suam, & spiritus ad Deū quē de-
dit illum. lege item Sapient. c. 2. & cap.
tertio. & cap. quinto.

Gene. 37.

Iob 21.

Eccle. 12.

Sap. 2. 3. 5

Y ¶ Hanc

Hanc eandem animam immortalitatem probare possumus testimonio illo Ezech. c. 13. Ut interficerent animas, quæ non moriuntur. Et Danielis capi. 12. qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt alij in vitam æternam. Et alij in opprobrium, ut videant semper. Et Christus Deus noster de impijs & iustis ait: ibunt his in supplicium æternum, iusti autem in vitam æternam. Hanc animam immortalitatem asseruerunt non solû fideles, sed etiã philosophi à fide alienati. Nam Pythagoras, ut ait D. August. l. 3. cõtra academicos, cõmotus pherecida Syri philosophi rationib9 immortalẽ esse animam credidit, quod postea Socrates apertissimẽ docuit, & Plato multis argumentis cõfirmavit: quorũ nonnulla sunt à Cicerone nostro literis latinis illustrata, & in librũ. 6. de repub. & in senectutẽ in primã quæst. Tusc. grauer & eleganter relata. Sed minimẽ mirandum est asseruisse Platonẽ animam immortalitatem, cum fuerit vsque adeo in lege Moyfi verisatus, ut dicat Eusebius li. 9. De præparatione euangelica bona eius dogmata fuisse à lege veteri desumpta. Quod approbat Aristobolus, in 1. ad Philometora. Et D. Ambrosius lib. de bono mortis accepisse ait, Platonem hortos suos à canticis Salomonis. Et si Plato secutus fuerit in physicis heraclitum, in moralibus Socratẽ in mathematicis Theodorum Cyrenæum, in metaphysicis Pythagoram, tamen illud est perspicuum in diuinis nonnulla ex Dei lege deprompsisse. Quidamq̃tem senserit de animæ immortalitate Aristoteli non est omnino perspicuum: nam Greg. Nissenus, Plutarchus, & Alexander Aphrodisæus cõtendunt sensisse Aristotelem

animam esse mortalem. Contra verò D. Thom. Theophrastus, Aristotelis discipulus, Ammonius, Philoponus, Simplicius, Sophonius, Theodorus, Metochites, & alij prope infiniti, qui ex Aristotelis fontibus hortulos suos irrigarunt, asseueranter affirmant credidisse Aristotelem animi immortalitatem. Quæ opinio cũ cõmuniõ est: tum etiã credibilior. Demosthenes cum fugeret Antipatru, ut refert Basilion pro defensione Platonis, respondit Archia pollicenti sibi vitam verbis blandissimis si rediret: absit, ut viuere turpiter malim, quã honestẽ mori, postquam Xenocratem & Platonem audiui de animi immortalitate differentes. Mercurius ille trimegistus, hoc est ter maximus, ita n. eum vocarunt, quod dicerent eũ esse maximum regem, maximũ sacerdotẽ, maximum philosophũ, in 1. dialogo Pymandri, ex vniuersis terrenis animantibus solum hominem ait duplicis esse naturæ, mortalis propter corpus, immortalis propter animã. Et de animo iusti viri paulo post differens ait, eum harmoniæ motione exutum ad cœlum ascendere, vbiyna cum cœtu mentium beatarum laudat Deum, quo omnes illic fruuntur. In eadem sententia erant præsci Romani, qui in funere imperatoris tabernaculum extruebant à quo Aquilam cum igne quodam mittebant Ethern petituram, quæ ab illis animam defuncti ad cœlos vehere credebatur, ut æternitate beatitudinis consequeretur. Tradit hoc Herodianus, & refert Blondus libro 2. Romæ triumphantis. Et si veteres illi viam immortalitatis ignorabant ob fidẽ defectum, res tamen ipsa eos non fugiebat. Nam nisi multorum præceptis mul-

multisque literis sibi ab incunte ætate persuasissent esse aliam vitam, vbi iustorum animæ in æternum quiescentes summis gaudijs redundarent, pro qua obtinenda, erant omnia pericula pro nihilo putanda, nõquam se pro salute patriæ in tot ac tantas dimicationes, atque in nefariorum hominum, tam terribiles impetus obiecissent. Est enim memoriæ proditum, non solum Romanos duces, sed vniuersos etiam exercitus ad non dubiam mortem cucurrisse. Nec est credendum eos hæc pro fama soluarisse, motos vana tantummodo nominis celebritate, quæ de nullo vnquam perennis fuit, sed pro fama simul, & animæ immortalitate, quæ nec obruitur hominum interitu, nec obliuione posteritatis extinguitur. Hinc fluxit opinio Elysiorum camporum, quos canit Vergilius libro sexto Aeneidos, quos Homerus in extrema ponit Hispania, vbi Zephiri spirant, & alij in insulis fortunatis. Plato in phædone in cœlo stellato regionem esse describit admirabili pulchritudine decoratam, eximisque gaudijs effluẽtem, quam ait esse mentium beatarum domicilium, quæ ex hac vita sancta migrarunt: alij in cauo lunaris globi, ut Seruius refert, vbi purus est Ether, nulli tempestatibus agitatæ: quam ob causam Vergilius aeris campos appellat. Proclus in libro de anima & angelo apertẽ, inquit, iustorum animas à corpore separatas in cœlo quiescere, improborum autem in Tartaro. Valerius Maximus capitulo de miraculis, & de somnijs multa dicit, quibus approbat animæ immortalitatem. Didymus ille, qui inter Brachmanes obtinuit principatum, in epi-

stola quadam ad Alexandrum Magnam, ita ait: non sumus huius mundi incolæ, sed ad quædam nec ita in orbem terrarum venimus, ut in eo liberat consistere, sed transire, properamus enim ad larem patriam. Seneca philosophus insignis in epistol. quarta & quinta. Et in libro de morte immatura, & multis alijs in locis: Macrobius in somnium Scipionis, Galenus libro de spermate, Apuleius in libro de Deo Socratis, & omnes denique philosophi sapiẽtia sculpti, & in signi laude celebrati, animæ immortalitatem se asserentes, vindices & patronos exhibuerunt. Et fuit hæc assertio omnium prudentium hominum assensu & autoritate confirmata.

Reijcienda est ergo sententia illa Sadducæorum existimantium animam simul cum corpore interire, nunquamque esse reparandam, ex qua sententia sequebatur non esse futuram resurrectionem mortuorum. Reijcienda etiã est Arabum opinio, dicentium animam, perire cum corpore, restaurandam tamen & suscitandam cum corpore: de qua opinione habes 24. quæstione tertia, capitulo penultimo. Vtrunque errorem confutat dominus apud nostrum Evangelistam capitulo vigesimo secundo, quo in loco refertur Sadducæos negare resurrectionem. Cuius erroris fons & radix erat: quod existimabant animam interire simul cum corpore, quam radicem volens dominus eradicare, & euellere ait: erratis non intelligentes scripturas. De resurrectione autem non legistis, quod dictum est vobis à Deo. Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob: non est Deus mortuorum.

Seneca.
Macrob.
Galenus.
Apuleius.

24. 9. 3. c. penul.

Inf. 21.

Ezech. 13.

Dan. 12.

Inf. 25.

Pythagoras.

Socrates.
Plato.
Cicero.

Aristo.

Opinio
Elysiõrum
camporũ.

Proclus.

Val. max.

Didymus

Demosthenes.

Mercurius
trimegistus.

Romanorum
consectudo

tuorum, sed uiuentium. Ac si diceret: de Deo in scriptura sacra dicitur, quod est Deus Abraham, & Isaac, & Iacob, qui iam è vita discesserant: si ergo animæ eorum non uiuerent inanis & uana esset illa locutio, cum ergo Deus sit uiuorum, & non mortuorum, cõsistendum est animas illorum adhuc uiuere. pro quibus uerus erit talis loquendi modus, ego sum Deus Abraham &c.

An animæ immortales sit ex natura eius an ex diuina gratia.

1. Tim. 6.

6. synod. gen. actio. ne 11.

¶ Sed dubitare quis forsitan poterit an hæc animæ immortalitas à fide nostra, tanquam primum principium eius confessa, atq; à philosophis uirisque sapientia maxima excultis recepta, sit ex ipsa animæ natura, an ex diuina gratia; nam Diuus Paulus in prima epistola ad Timothæum, capite sexto, ait: quod solus Deus habet immortalitatem. Et quod multo magis uiget, est illud testimonium sextæ synodi generalis Constantinopolitanæ actione uidecima. Intellectualia, inquit, & inuisibilia, nullatenus quidem moriuntur, neque corrumpuntur, non tamen sunt immortalia per naturam, neque in essentiam incorruptibilem transeunt, sed gratiam eis largitus est, à corruptione ea & à morte coercentem. Sic hominum animæ permanent incorruptæ, sic angeli immortales perseverant, non naturam reuera incorruptam, propriè uero immortalitatem habentes essentiam, sed gratiam à Deo sortiti sunt, quæ immortalitatem largitur, & incorruptionem eis prouidet. Hactenus concilium. Sed his minime obstantibus, sententia certa est: hanc animæ immortalitatem ex ipsa eius natura dimanare. Si enim natura esset anima nostra corruptibilis, ex principijs philosophiæ naturalis eam esse corruptibilem mon-

strari posset. Nam si talis corruptio effectus est naturalis, causam habebit naturalem: per talem ergo causam monstrari posset talis effectus. Hoc autem hæreticum esse nemo est qui dubitare debeat, cum in Concilio Lateranensi sub Leone decimo, sessione octaua dicatur: Cum diebus nostris nonnulli ausi sint dicere de natura animæ rationalis, quod mortalis sit. Et aliqui temere philosophantes, secundum saltem philosophiam uerum esse asseuerant: sacro approbante concilio damnamus, & reprobamus omnes asserentes animam intellectiuam mortalem esse: & hæc in dubium uertentes: Cum illa non solùm uerè & per se essentialiter humani corporis forma existat, uerùm & immortalis: non ergo iam dubitare liceat, aut philosophare eam esse naturam corruptibilem necne? Adde his, quod si animæ immortalitas supernaturalis esset: minime constaret lumine naturali, sed solo lumine fidei cognosceretur: at eam esse immortalitatem intellexerunt philosophi omnes sapientia, & eruditione insignes: ut iam ostendimus, non ergo dono solo cœlesti, hæc illi immortalitas adest: sed natura ipsa incorruptibilis existit. Neque obstat Paulus dicens: quod solus Deus habet immortalitatem. Nam (ut omittamus D. Tho. in hunc locum explicationem ex D. Aug. desumptam) solus Deus ex se ipso habet immortalitatem, cæteræ uero creaturæ id habent ab earum conditore.

¶ Quod uero concilium ait: animam esse immortalitatem non per naturam sicut Deus, sed per gratiam, eam à morte coercentem, intelligendum est, quod naturaliter à se non habeat hanc

Conci. Lateran. sess. 8.

Tom. 1.

hanc immortalitatem, sed ex generali dono Dei. Gratia enim bifariata sumitur, & pro se per naturali Dei auxilio, & pro generali atque naturali. Quod uoluntarium sit, atque simpliciter loquendo nobis non debeat, quam distinctionem nos habemus in epistola quantæ piscoporū ad Innocentium Papam: nisi ergo per hoc generale donum animæ coerceretur omnino non subsisteret.

¶ Ex his quæ disseruimus colligi potest erroneum, imò proximum hæresi iudicio meo esse, asserere minime posse probari ratione naturali animam esse immortalitatem: nam si anima naturaliter immortalis est, ut iam diximus, erit ergo aliqua naturalis demonstratio, quæ monstrari possit hæc naturalis immortalitas. Quinè enim prædicatum naturale, quod per se subiecto competit: mensuram habet naturale per quod de eiusmodi subiecto probari possit, uel à priori, uel a posteriori. Si enim prædicatum sit propria passio subiecti, probari poterit à priori, per definitionem essentiali. Si uero sit pars essentialis subiecti, probari poterit à posteriori per effectum. Si ergo immortalitas sit propria passio animæ, poterit monstrari per propriam definitionem animæ.

¶ Fator tamen non esse erroneum dicere hactenus non esse inuentam talem demonstrationem. Quia admodum enim aliud est dicere, quadraturam circuli non esse demonstrabilem, aliud uero hactenus non esse inuentam demonstrationem, quia illud est falsum, atq; ab omnibus philosophis exploratum: hoc autem est uerum: sic est præsentiarum: erroneum esse animam immortalitatem non esse demonstrabilem: non tamen, hactenus

non esse inuentam talem demonstrationem.

¶ Quamuis hæc ita sint, tamen quantum mea fert opinio falsum est, ne dicam periculosum affirmare, hactenus non esse inuentam rationem, qua euidenter probetur hæc animæ immortalitas. Quod ut probare possimus, primum illud statuamus, quod affirmat princeps philosophorum, primo Ethicorum, statim à principio: inepti hominis esse æqualem certitudinem in omnibus querere. Sed oportet esse contentus demonstrationibus, quæ sumuntur secundum naturam rei de qua disseritur. Quo iactato fundamento, prima ratio euidens mihi uidetur, quam adducit D. Chrysofostomus homilia quarta de prouidentia. Nam cum in omni natione, religione, & aetate, constet inter omnes homines doctos, pariter & indoctos, Deum esse iustissimum, ac prouidentissimum, aperte concluditur, eum nullum bonum relinquere irremuneratum, nullum malum impunitum. At qui hoc non est in hac uita, est ueritatem in alia. Videmus namque in hoc mundo, magnos viros pietate conspicuos, uirtutibus exaggeratos: sapientia admirabiles, iniurijs acerbissimis affici; incredibilibusque calamitatibus lacerari: contra uero homines pestilentes, ab omni honestate relictos, summis in finibus cupiditatis stimulis concitatos, rebus prosperis & ad uoluntatem fluentibus abundare. Oportet igitur esse animam immortalitatem, ut in alia uita sit plena retributio ratio & puniatio.

¶ Cæterum ne erres existimando ratione naturali ostendi non posse, Deum esse remuneratorem, sed id sola fide teneri: dicente Pau-

Heb. 11. lo: Apostolo: accedentem ad Deum, oportet credere: quia est & inquirentibus se remunerator est: atque hinc inferas rationem prædictam, nullius esse momenti. Non inquam erres, nam nomen Dei à providentia sumitur. Dicere autem quod non est probatum ratione naturali Deum esse gubernatorem omnium est dicere non esse Deum.

¶ Præterea natura autore Aristotele: magis curat nobiliora, ac excellentiora, quam ignobiliora. Hoc enim inter nos videmus, quemq; prudentem, in domo sua maiorem providentiam habere erga nobilissima. Cum ergo inter res omnes visibiles homo sit præstantior, necesse est dicere, quod si Deus habet curam, ac peculiarem providentiam elementorum, multo maiorem ac accuratioram habebit, ut homines ad scopum suum perveniant. Ex quo colligere licebit, eum premiaturum iustos, impios vero, vel in hac vita, vel in alia puniaturum: has iniquis & iniustus habebitur. Ad testimonium vero Divi Pauli, facilis est responsio. Nam divina remuneratio aliquando usurpatur generaliter, ut complectatur remunerationem in genere: quo modo naturalis ratio dicit Deum premio iustos, poena vero afficere impios. Aliquando vero sumitur pro remuneratione peculiari, quam peculiariter docet scriptura sacra, docetque fides nostra: hoc est perpetuam illam beatorum in regno celorum felicitatem. De hac igitur loquitur Divus Paulus sine huius, n. fide impossibile est placere Deo: non de prima. Nam & ratio naturalis dicit, & philosophi lumine naturæ ducti intelligunt, &

Dei esse, & esse gubernatorem, esseque præmiatorem atq; iustum iudicem; quo vero premio quæ poena iustos & impios peculiariter afficiat, hoc minime, nisi sola fide nostra haberi potest.

¶ Præterea cum non inveniatur corruptio, nisi ubi contrarietas invenitur, in anima autem intellectuali nulla sit contrarietas, cum etiam contrariorum eadem sit scientia, necessario colligitur animam intellectualem esse incorruptibilem: Et ex consequenti immortalem. Si anima in corpore colligata non ad corporis exiguitatem contrahitur, sed sæpe corpore in lecto iacente ipsa viribus suis excubat, corporisque transgreditur conditionem, coelestia spectat, & immortalia contempletur, qui fieri potest, ut eadem à corpore absoluta non habeat excellentiorem immortalitatis cognitionem? Si antea corpore colligata, ab ipso veluti seiuncta, extra illud vitam debebat, quanto magis cum fuerit à corporis vinculis separata? Nihil omnino mortale potest immortalia intelligere, cum autem anima intelligat immortalia, a parte concluditur eam non esse mortalem. Ut corpus mortale suis sensibus corruptibilia intuetur, ita anima immortalis æterna cogitat & contempletur. Nam ob causam Socratici Philosophi, duas esse vias effugerunt animarum à corpore exunctum. Nam qui se humanis vitis contaminant, & se totos flagitijs dedunt, his deum quoddam iter est clusum à consilio beatorum. Qui autem se integros impollutosque servant, quibus est minima cum corporibus contagio, his ad cœlum

ad sanctorum domicilium facile patet aditus: qui enim rectè & honestè curriculum vivendi à natura datum conficiunt, gloriam sempiternam consequuntur.

¶ Præterea hoc idem Cicero li. 1. de senectute, & 1. lib. Tusculan. questionum hac ratione probare contendit: quemadmodum enim sufficere in lumine naturali probatur Deum esse: eo quod nulla ratio, nullaq; tam barbata gens sit, quæ non admittat Deum esse: cū natura sculpta sit hæc propositio Deus est: sic eodem argumento monstratur animam esse immortalem. Cum communi consensu firmatum sit, etiam hominum barbarorum animas vivere corrupto corpore: atque ideo exequias præstabant. Adde his: neque Deum, neque parentem naturam quidquam agere in casum & frustra, neque deficere in necessarijs, cum sit sapientissimus ac potentissimus: sed necessarium est ad bene vitam instruendam in ratione naturali, cognoscere animum esse immortalem, ac Deum esse, ergo vtriusque principij cognitione natura providit. Si enim à ratione naturali & Deum esse, & animum esse immortalem tollas: tota fabrica honestatis, & virtutis moralis ruit. ¶ Nec te moveat, quod dicat Salomon in Ecclesiaste. c. 3. vnus est interitus hominum, & iumentorum, & æqua vtriusq; conditio. Sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. Similiter spirant omnia & nihil habet homo iumento amplius. Cuncta subiacent vanitati. Et omnia pergunt ad vnum locum: de terra facta sunt, & in terram pariter reuertuntur, quis nouit si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & spiritus iumentorum descendat deorsum.

Ecel. 3.

sum. Et deprehendi nihil esse melius quam latari hominem in opere suo. Et hanc esse partem illius: quis enim eum adducit, ut post se futura cognoscat? Non inquam, te moueat hoc testimonium. Pro cuius intelligentia imò pro totius libri intelligentia pendente ferè semper illo libro, Ecclesiastem assumere duas personas, alteram loquentem secundum affectum sensibilem, alteram verò secundum rationem. Vnde hic solus in illo libro labor est, distinguere scilicet, quædo hac vel illa persona loquatur Salomon. Quando ergo arguit: necesse est intelligere cum agere personam argumentantis. quando verò se ipsum resoluit, tunc agere personam spiritus sancti. vnus ergo locorum in quo agit personam argumentantis, & loquentis secundum affectum sensibilem est iste, quæ modo citauimus. Lege etiam infra cap. 19. in illa verba ad literam explicanda. Et vitæ æternam possidebunt, vbi de eadem agemus questione.

¶ Sed potius timete eum qui potest animam & corpus mittere in gehennam ignis. Hinc manifeste colliges aduersus huius temporis hæreticos, sanctum esse timorem. Ab illo. n. incipit sapientia. Est enim porta & introitus diuinæ sapientiæ, cuius typus erat porta illa Orientalis: De qua Ezechiel propheta ait: Et venit ad portam, quæ respiciebat viam Orientalem. Timor ergo initiū est sapientiæ. de quo psalmographus initium sapientiæ timor domini, quod est etiam à Salomone in Proverb. uerb. & ab Ecclesi. usurpatum. Hic timor incipit intellectum illustrare eorum, qui se humiliant, animū dimittunt & ad Deū supplices accedunt. id voluit David verbis illis significare: Decla-

Hinc collige sanctū esse timorem.

Ezec. 40.

Psa. 119.

Pro. 9.

Ecel. 1.

Psal. 18. ratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis: vel, vt potest verti ex Hebræo: Porta sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat humilibus: id quod alibi appellat initium sapientiæ, vocat hic portam diuinorum sermonum. Non solum qui intimam penetrat sapientiam, & perfectam obtinet charitatem, illuminatur, sed etiam hostium sapientiæ rerum diuinarum, hoc est timor domini mentem lumine aliquo illustrat, vt percipiat, quid sit fugiendum, quid sequendum: Ideo hæc Ezechielis porta appellatur Orientalis, qua oriens ipse, hoc est, Christus homines ad perfectam charitatem perducit. Timor quasi locum parat charitati, & vt ait Diuus Augustinus in expositione epistolæ primæ Diui Ioannis, cum cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauerat locum: ad cuius rei explanationem hac vtitur similitudine. Sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid vitur, seta prius intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primo occupat mentem, non autem ibi remanet, quia ideo intrat, vt introduceret charitatem. Ideo ait Diuus Ioannes in prima sua epistol. Perfecta charitas foras mittit timorem, vt ad construendam templi lapidei testudinē fit prius artificium quoddam ligneū, quod simplex fornicis appellatur: sed consummato ædificio totū illud simplex in terrā proicitur, quippe quod solum ad perficiendum templum seruiēbat: sic ad perfectæ charitatis constructionem erigitur timor: sed perfecta iam charitate decidit timor ille tāquam artificium tabulatum, & remanet pulchrum, magnificumque charitatis ædificium. Non laudo timorē

illum, qui oritur ex amore sui, & confidentia Dei: de eo enim ait dominus: nolite timere pusillus grex. Et rursū: nō turbetur cor vestrū, nec formidet. eū laudo timorē, de quo ait Deus: dñm Deum tuum timebis. & Iosue: time te Deū, & seruite ei corde perfecto: & psalmographus: firmamentum est dominus timētibus eum. & Malachias: orientur vobis timentibus nomē meū, sol iustitiæ. & Christus Deus noster in hoc loco: time te eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. In via Dei, inquit, Diuus Gregorius 2. moralium à timore incipitur, vt ad fortitudinem veniatur, & quoniam timor hic Christum intuetur, ideo dicebat Ezechiel in loco illo portam illam Orientem respicere.

¶ *Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt &c.* Hinc intelliges falsam esse & impiam eorum opinionē, qui somniantes aiunt, Deum non curare res humanas. Sed sinere mundū temere ferri, impios impune grassari, innocentes affligi & opprimi, nullāque esse Dei prouidentiam, nullum iudicium, cum appareat sapienter inuentibus Deum esse mundi opificē & gubernatorem, & iustitiam ac potentiam suam in sceleratorum hominum castigatione ostendere: tunc. n. cognoscitur cum iudicia facit: dicente psalmographo: cognoscetur dominus iudicia faciens, siue vt alii vertūt cognoscitur dominus iudicia faciēs. Tunc eum gentes miris laudibus effert, cum impios superbos deiectos vident, & publicorum maleficiorum suorum iustas pœnas persolvere solēt. tunc homines Deum iustum esse experimento cognoscunt, cum eum vident cōfringentem vires & opes improborum ferocitate exultantiū, eosque

Lu. 12.

Ioan. 14.
Deut. 6.

Iosue 24.

Psal. 24.
Malach.

D. Greg.

Psal. 9.

que calamitatibus insignibus opprimentem. Nihil est, quod vulgi animos magis excitet ad diuinam religionem colendam, quam vltio diuina, vbi Deus iustitiæ suæ manifesta documenta constituit, bonos eripiēs, iniquos autem delens. Ideo ait Dauid: exurge domine in ira tua, & exaltare in finibus inimicorum meorū. Exurge domine Deus meus in præcepto, quod mandasti, & synagoga populorum circumdabit te. Ac si diceret: ostende domine iustitiam tuam, ne me finas, tandiu in piorum hominum calamitatibus exerceri, & vndique oppugnari: extolle te ipsum in ira contra hostes meos immanes. Tu iuste Deus mundi gubernator & rector fac quod rerum publicarum gubernatoribus faciendum præcepisti: vlciscere, impios bellum & interitum innocentibus publicè inferentes: & ira populorum cœtus te toto ore laudabit, cum aperta tuæ seueritatis monimenta conspexerit. Curam igitur agit Deus suorum peculiarem, impios eos opprimentes, opprimendo, & eos à malis seruando & liberando: quem admodum liberauit Iacob, Eliam, & Ioseph: de quo aiebat pater suus Iacob, iam iam moriturus. Filius accrescens Ioseph, & decorus aspectu. Sed exasperauerunt eum & iurgati sunt. Sedit in forti arcus eius, & dissoluta sunt vincula brachiorum & manuum illius, per manus potentis Iacob. & inde egressus est pastor, lapis Israel. quia si dicat Iacob filius meus diues, & pulcher, variis calamitatibus fuit pressus à fratribus & domina sua, sed ex omnibus illis eum eripuit potens Deus patris eius Iacob, qui curā agit suorum. Et si Ioseph fuit multis ærūnis expositus, semper tamen stabilis,

Psal. 7.

Gene. 49.

ac firmus permanfit: nullæ eum tentationes potuerunt de gradu constantiæ deiicere: quin potius ex voluntate Dei Iacob fuit pastor & princeps totius Aegypti, ille qui semper fuit lapis immobilis Israelis, qui fuit firmamentum sustentans Israelitas, cuius firmatas lapidi duro comparatur.

¶ *Vestri autem & capilli capitis omnes numerati sunt.* Nihil habet sancti, quod Deo gratissimum non sit, anima, corpus, vestis, unguis & capilli: Capilli enim capitis eorum numerati sunt, & in odorem suauitatis domino offeruntur. Vnde Num. 6. præcipiebat dominus, vt raderetur Nazareus, tolleretur sacerdos capillos eius, & poneret super ignem, qui erat suppositus sacrificio pacificorum. & consideranda quæso discrimen: capilli impiorū, apud Ezech. cap. 5. disperguntur, scinduntur, & comburuntur: sanctorum verò in hostiam pacificorum Deo offeruntur. Quod si sanctorum capilli Deum nobis reconciliant, quid facient ea quæ sunt mediatoris Christi, cuius lachrymæ, panni, & id genus alia nos placant, vt ait Ber.

¶ *Qui amat patrem aut matrem, plusquam me, non est me dignus.* Quomodo ferendi sunt, pater, mater, & fratres, cum nobis aduersantur in via Dei, de pingit locus iste. Quemadmodū verba domini. Deuter. 13. Si tibi voluerit persuadere frater tuus, filius matris tuæ, aut filius tuus vel filia, siue vxor quæ est in sinu tuo, aut amicus quem diligis vt animam tuam, clam dicens: eamus & seruiamus Dijs alienis, quos ignoras tu & patres tui, cū starum in circuitu gentium, quæ iuxta vel procul iunt ab initio vsq; ad finem terræ, non acquiescas ei, neque audias, neque parcat ei oculus tuus, vt

Nihil habent sancti quod Deo gratissimum non sit. Num. 6.

Ezech. 5.

D. Ber.

Ferendi non sunt parentes si nobis aduersantur in via Dei. Deut. 13.

miseraris & occultes eum, sed statim interficias.

Gen. 12. Qui amat, &c. Gen. 12. dicit dominus Abraham: egredere de terra

omnia re- tua, & de cognatione tua. Nota quo-
linguanda pacto hic iubetur, e cognatione & do-
propter mo patris sui recedere, atq; hæc sunt
Deum. chara, quæ quosuis homines tenent: Parentes, patria, liberi, amici, & hæc tamen relinquere iubetur Abraham.

Verè magnum præceptum: quod magnum & fortè requirit animû. in summa: eis conditionibus vocatur Abraham, ut in terra nihil ex animo possideat, soli Deo inhæreat, omnibus renunciare paratus, ut dignus fieret Dei promissionibus. Eisdem conditionibus etiam nos vocamur. Qui vult (inquit) venire post me, abneget semetipsum, & in hoc loco: qui amat patrem aut matrem, plusquã me, non est me dignus: qui non renunciat omnibus, quæ possidet: non potest meus esse discipulus. Et in Psalm. obliuiscere populum tuum, & concupiscet rex decorem tuum. Vide etiam infra in illa verba: Qui vult venire post me abneget se &c.

Inf. 10. Qui recipit vos, me recipit. Egenos ergo & vagos induc in domum tuã,

Luc. 14. ut Esa. ait. c. 58. nam quemadmodum piscatores, iactis in mare retibus ad pisces attrahendos, attrahunt aliquãdo preciosas margaritas: sic tu captas homines egenos & vagos, piscaberis, non solum angelos, quemadmodum Abraham & Loth scriptura commemorat, sed & ipsum dominum angelorum. Audi illum in hoc loco dicentem, qui recipit vos, me recipit, & qui recipit me, recipit eum qui misit me.

Qui recipit vos, me recipit. Egenos ergo & vagos induc in domum tuã, ut Esa. ait. c. 58. nam quemadmodum piscatores, iactis in mare retibus ad pisces attrahendos, attrahunt aliquãdo preciosas margaritas: sic tu captas homines egenos & vagos, piscaberis, non solum angelos, quemadmodum Abraham & Loth scriptura commemorat, sed & ipsum dominum angelorum. Audi illum in hoc loco dicentem, qui recipit vos, me recipit, & qui recipit me, recipit eum qui misit me.

Si inueni gratiam in oculis tuis (inquit Abraham angelo) ne trãfeas mundo

seruum tuum. Rogat Abraham, ut diuertant angeli, idque admodum efficacibus verbis. Non dixit si lasi estis, si pecuniam numerabitis, si emere vultis: sed, si mihi non inuidetis, si gratiam vestram promereri possum, non recusetis meum officium. Non potuit efficacioribus verbis inuitare. imò magni beneficij loco habiturã: si ad se declinare dignentur. Verè enim tanta res est hospitalitas, ut magis accipiat quã donet, si quis eã obeat alacriter. Vnde in hoc loco Christus ait. Qui vos recipit, me recipit, & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet: id quod in Abraham videmus. Putabat se homines suscipere, & nescius, angelos, imò Deum ipsum, ut modo dicebã, suscipit. Nec dubium quin idem sæpenumero etiam nobis contingeret, si hoc exemplum imitaremur. Vnde Paulus hospitalitatis nolite obliuisci, per hanc enim quidam placuerunt, etiam angelis hospicio receptis.

seruum tuum. Rogat Abraham, ut diuertant angeli, idque admodum efficacibus verbis. Non dixit si lasi estis, si pecuniam numerabitis, si emere vultis: sed, si mihi non inuidetis, si gratiam vestram promereri possum, non recusetis meum officium. Non potuit efficacioribus verbis inuitare. imò magni beneficij loco habiturã: si ad se declinare dignentur. Verè enim tanta res est hospitalitas, ut magis accipiat quã donet, si quis eã obeat alacriter. Vnde in hoc loco Christus ait. Qui vos recipit, me recipit, & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet: id quod in Abraham videmus. Putabat se homines suscipere, & nescius, angelos, imò Deum ipsum, ut modo dicebã, suscipit. Nec dubium quin idem sæpenumero etiam nobis contingeret, si hoc exemplum imitaremur. Vnde Paulus hospitalitatis nolite obliuisci, per hanc enim quidam placuerunt, etiam angelis hospicio receptis.

Amen dico vobis non perdet mercedem suam. Gen. 15. dicitur. His itaque transactis, factus est sermo domini ad Abraham, dicens: Noli timere Abraham, ego protector tuus sum, & merces tua magnanimis. Postquam, inquit, Abraham magnum illud opus charitatis ostendit, captiuum Loth, aliosque eruendo: insignemque temperantiam, in eo quod regis Sodomorum dona contempsit, ut gloria victoriæ soli Deo permaneret: his (inquit) transactis, cum se tam pium in omnibus se ostendisset ipse Abraham: statim adfuit Deus, premiaturus eius pietatem. Hic igitur videmus, quod Deo placent sancta & pia opera suorum. Secundo, quod Deus scit & videt bona opera nostra, etiam si coram mundo

Simile. Hospitalitas comendatur. Gen. 18. 19.

Heb. 13. Gen. 15. Merces iustis manet.

mundo occulta sint Pater (inquit) videt in abscondito. Tertio, quod nullum Deus bonum irremuneratum relinquit, non igitur frustra laboramus: non fallit Deus: id quod hoc Gen. 28. loco monstrare voluit. Tantum ut omnibus viribus pietati studeamus, merces & remuneratio certa erit nobis. Amen (inquit in hoc loco) non perdet mercedem suam. Gen. 41. dicitur, quod ingresso Ioseph obtulerunt ei munera fratres sui. Quo in loco oblerua, quod quantumcunque parua essent munera eorum, non tamen ea contempsit Ioseph, propterea quod videbat ex gratitudine & bono corde profecta. Sic parua sunt omnia quæ Deo offerimus, tamen grata habet, si ex fide & deuotione proficiantur, quantumuis parua sint. Quicumque (inquit in hoc loco Christus) potum dederit uni ex istis minimis, calicem aquæ frigide tantum in nomine discipuli: Amen dico vobis non perdet mercedem suam.

Gene 41. Parua sūt quæ Deo offerimus tamen illi grata sūt, si ex viuâ fide procedant.

Gen. 47. Tempora liter remunerat Deus quæ piis dantur.

Prædicabat Christus: Ioannes mittit discipulos ad Christum.

Capitul. XI.

Factum est: cum eos summasset Iesus precipiens duodecim discipulis suis: transiit inde, ut doceret & prædicaret in ciuitatibus eorum: Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi: mittens duos de discipulis suis, ait illi. Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et respondens Iesus ait illis: Euntes remunerate Ioannem, que audistis, & vidistis: cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, fur di audiat, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur: & beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Illis autem abeuntibus, cepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne. Quid existis in desertum videre? arundinem vêtis agitatam? Sed quid existis videre? hominem mollihus vestitum? Ecce qui mollihus vestitur in domibus regum sunt.

sunt. Sed quid existis videre prophetam? Etiam dico vobis plusquam prophetam. Hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te. Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. qui autem minor est in regno caelorum maior est illo. a diebus autem Ioannis Baptista usque nunc, regnum caelorum vim patitur, et violenti rapiunt illud: omnes enim prophetae et lex, usque ad Ioannem prophetaverunt. et si vultis recipere, Ipse est Elias qui venturus est. Qui habet aures audiendi audiat: cui autem similem estimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro: qui clamantes coequalibus dicunt. Cecimus vobis et non saluastis: laetamur et non plauxistis. Venit enim Ioannes, neque manducans, neque bibens: et dicunt demonium habet. Venit filius hominis manducans et bibens, et dicunt: Ecce homo vorax et peccatorum amicus. Et iustificati

Mala. 3. a

Luc. 1. 6. d

Mala. 4. b

Luc. 7. c

est sapientia a filiis suis. Tunc cepit exprobrare ciuitatibus, in quibus facta sunt plurima virtutes eius, quia non egissent penitentiam. Va tibi Corozaim, Va tibi Bethsaida, quia si in Tyro et Sidone, facta esset virtutes, quae facta sunt in vobis, olim in cilicio, et cinere penitentiam egissent. Veruntamen dico vobis, Tyro et Sidoni remissus erit in die iudicii quam vobis. Et tu Cappharnaum, nunquid usque in caelum exaltaberis? usque in infernum descendes? quia si in Sodomis facta fuissent virtutes, quae facta sunt in te: forte mansissent usque in hanc diem. Veruntamen dico vobis, quia terra Sodomorum remissus erit in die iudicii quam tibi. In illo tempore respiciens Iesus dixit. Consi te hortabor tibi pater dne caeli et terra, quia abscondisti haec a sapientibus, et prudentibus, et revelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic fuit placitum antete. Omnia mihi tradita sunt a patre meo, et nemo nouit filium, nisi pater, neque pater qui nouit, nisi filius, et cui uoluerit filius reuelare? Venite ad me omnes qui laboratis et onerati

Luc. 1. c. e

Quare Ioannes dicitur plusquam propheta.

ta estis, et ego reficiam vos, tollite iugum meum super vos, et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum suauis est, et onus meum leue.

Cap. XI. Ad Literam.

Uin consummasset Iesus, praecipiens discipulis suis, et id est cum finem fecisset mandata dandi discipulis suis.

Qui venturus est. i. qui venturus erat. Quae audistis et vidistis etc. Graeco, quae audistis et vidistis, est enim plenior sensus, ut de omnibus, quae faciebat Iesus intelligatur.

Pauperes euangelizantur, i. docentur euangelium. Lectum accipiunt euangelii nuntium. Alludit ad illud prophetae, euangelizare pauperibus misit me.

Qui non fuerit scandalizatus in me, Vel per me, id est propter abiectionem meam &c. Vide infra c. 26. ibi, onnes vos scandalum patiemini in me.

Qui mollibus vestiuntur. Sub. vestimentis. i. splendidis & preciosis.

Etiam dico vobis, et plusquam etc. Solus Ioannes in scriptura plusquam propheta vocatur. Tum, quia quem caeteri prophetauerunt ipse digito nostrauit. Tum etiam, quia ad priuile-

Esq. 61.

Quare Ioannes dicitur plusquam propheta.

gium prophetae etiam Baptista accessit praemium, ut dominum suum baptizaret. Tum denique: quia alii postquam nati sunt prophetauerunt, iste adhuc in ventre matris conclusus Christum cognouit. Adde huc: quod plusquam propheta vocatur, quia non solum erat propheta, sed etiam angelus missus ante faciem domini ad praeparandam viam eius. unde statim Christus subiungit, hic est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto angelum meum &c.

Ecce ego mitto angelum meum. Nuntium meum. Ante faciem tuam. Hebr. pro ante te. Sic 1. Reg. 30. tulit uniuersos greges & armenta, & minauit ante faciem suam, id est ante se. & Mich. 6. misi ante faciem tua Moysen & Aaron. i. ante te.

Inter natos mulierum, non surrexit maior Ioanne Baptista: qui autem minor est: deinde sequitur. In regno caelorum maior est illo. Hoc est, Christus, qui iudicio pharisaeorum minimus omnium erat: ac populi vermis, non homo, & abiectio plebis: in regno caelorum. i. in resurrectione mortuorum, vel iudicio patris maior est Ioanne. Appellatur Christus minimus secundum estimationem hominum, sic. n. saepe loquitur scriptura. Vide cap. 5. in illa verba, qui ergo soluerit unum de mandatis istis minimis.

Usque nunc. Vel usque ad hunc diem. Regnum caelorum vim patitur. Vel vi inuaditur, aut occupatur. Regnum caelorum hic, appellatur doctrina euangelii, quae vi occupabatur, vel ob turbam irruentium, ac vi conantium irrumperet, adeo iam urgebat tempus euangelii.

Lex et propheta usque ad Ioannem. Ex diuina scriptura colligitur, quod tri-

1. reg. 30.

Mich. 6.

Sic Chry. ho. 38. in Math. Nota.

Regnum caelorum. i. doctrina euang.

tribus annis ante nuptias Rebecæ, Sara defuncta est: nam nonagenaria peperit Isaac. Mortua est quum esset 127. annorum. Isaac autem quum 40 esset annorum duxit uxorem Rebecam, quo fit, vt tribus annis ante nuptias mortua fuerit Sara, neque hoc vocat mysterio, eodem enim modo, tribus annis antequam Rebecca, idest ecclesia Christo coniungeretur, mortua est Sara, idest lex, quod enim iam iam moriturum est mortuum vocare solemus, cum ergo lex iam iam esset moritura, mortuam ex tunc eam vocare possumus, à prædicatione autem Ioannis, vsque ad effusionem spiritus sancti lex, inquit, vsq; ad Ioannes tres anni fuerunt.

Figura. Gene. 17. Gen. 23. Gen. 25.

Nota.

De quibus prophetis hic Christus fuit intelligitur. Acto 11. 1. cor. 12.

Sum, es, fui pro significo, as, ui. 1. cor. 10.

Duplex expositio huius loci.

¶ *Propheta & lex vsque ad Ioannem.* De prophetis intelligit qui eius aduentum annuntiarunt, aliàs vero propheta multi fuerunt in ecclesia, inter quos fuit Agabus. Acto 11. qui famem instantem prædixit, & quæ Paulus Hierosolymis passurus esset, prophetauit. De quibus Paulus intellexit cum dixit. Ipse dedit quosdam apostolos, quosdam prophetas.

¶ *Ipse est Helias.* Verbum substantiuum sæpe accipitur in sacra scriptura pro significo, as. Petra autem erat Christus, sic accipitur in hoc loco. Vide Io. 1. ibi, non sum Helias.

¶ *Cui autem similem æstimabo generationem istam, idest genus hoc hominum?*

¶ *Sedentibus in foro.* In Mercatibus.

¶ *Lamentauius & non planxistis.* Vel lugubria cecinimus & non planxistis, q. d. nullis rationibus potuistis commoueri.

¶ *Et iustificata est sapientia à filiis suis.* Idest, discipuli mei iudicauerunt, veram

esse sapientiam quam doceo, quã hæc generatio damnat. Alii legunt iudicata: vt Christus dicat se sapientiam damnari à suis Iudæis. Vnde filios sapientie vocat Iudæos, qui existimabant se esse sapientes, cum aliàs essent insipientissimi. Vide supra cap. quinto in illa verba. Qui ergo soluerit

¶ *Væ tibi Corozaim.* Execrantis est vox, non malè imprecantis. Vt væ misero mihi. Sic Ecclesi. 10. Væ terræ cuius rex puer est. Esa. 6. Væ mihi quia tacui. Ecclesia. 4. Væ soli, quia cum ceciderit non habet subleuantem se.

Væ, vox execrantis est, & non malè imprecantis. Ecclesi. 10. Esa. 6. Ecclesi. 4.

¶ *Si in Tyro & Sidone, &c. Olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.* Caput radere, & saccum siue ciliciũ induere, & cinere caput perfundi, mœroris indicium erat, vbiq; ergo per hæc, magnitudo pœnitentiæ ostenditur. Vnde Hier. contra Moab ait, omne caput caluitium, & omnis barba raderetur, & in cunctis manibus ligatio, & super omne dorsum cilicium. Et in hoc loco, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent.

Nota indicium mœroris apud veteres. I. re. 48.

¶ *Factæ essent virtutes.* Vel facta fuissent miracula.

¶ *Olim in cilicio.* Vel iam pridem in cilicio pœnitentiam egissent.

¶ *Veruntamen dico vobis.* Proinde dico &c. & infra.

¶ *Remissius erit Tyro & Sydoni.* Tolerabilia contingant, idest minus punientur, & infra.

¶ *Veruntamen dico vobis.* Vel, proinde dico vobis.

¶ *In illo tempore respondens Iesus.* Hebra. 1. verba facies, xorus Iesus. modulus familiaris est Hebræis, vt respondere dicant, aut respondentẽ faciunt, etiam si nullus sermo præcedat, vel etiam

Respondere in sacra scriptura idem

est quod etiam si nemo quærat, vbi vel exclaimetur, vel alacritas in sermone est. Sic Iob. capit. 3. Postea aperuit Iob os suum, & maledixit diem suum, & respondit & dixit, quo modo respondit silentibus aliis, & nullum aliud verbum eloquutus: hunc morem & euangelistæ obseruarunt quoque, vt in hoc loco vides. & Luc. 14. multisque in aliis locis.

¶ *Dixit: confitebor tibi pater.* i. gratias agam tibi pater: confiteor, idem significat, quod laudo, vel gratias ago, gratulor, aut testor coram te: siue agnosco: iuxta sermonis Hebræi proprietatem. Psal. 117. Confitebimini domino quoniam bonus, & quemadmodum cecinerunt filii Israel Pharaone demerso. Vnde confessio idem est quod laus, confessio & pulchritudo in conspectu eius.

¶ *Quia abscondisti hæc à prudentibus, & sapientibus, & reuelasti ea paruulis.* Sapientes & prudentes vocat scribas & pharisæos, eo quod sibi sapientiam arrogabant, cum essent omnium hominum stultissimi. Paruulos vocat Apostolos, quia Iudæorum omnia sapientia erant destituti. Hebr. vide supra c. 5. ibi. Qui ergo soluerit vnũ de mandatis istis.

¶ *Et reuelasti ea paruulis.* Vel infanti bus. i. humiliter de se sentientibus. Ita pater, certe pater. Quoniam sic fuit placitum ante te. Vel sic fuit bona voluntas coram te. Heb. pro sic tibi placuit. Sic voluntas Dei bona: pro, quid Deo placeat. Psal. 50. Benigne fac dñe in bona voluntate tua Sion. i. placeat tibi dñe beneficiis afficere Sion.

¶ *Et voluerit filius reuelare.* Vel patefacere.

¶ *Venite ad me omnes.* Vel solo isto te

stimonio refellitur Lutherus, qui exstimauit, omnem nostrum conatum ad gratiam esse peccatum. aliàs enim Deus incitaret & inuitaret nos ad peccandem. Neq; obstat quod Esa. ait. Suscepit de manu domini duplicia pro omnibus peccatis suis, cum ex sententia veterum interpretum, non de duplici gratia, sed de duplici punitione, quam populus Iudaicus accepit semel à Babyloniis, & iterum à Romanis, vel de punitione animæ & corporis intelligatur.

Error Lutheri.

Esa. 40.

¶ *Et ego refocillabo vos.* Vel refocillabo vos, neque enim ad cibum est referendum, sed ad remedium lassitudinis, lassos enim recreat & refocillat Christus.

¶ *Et humilis corde.* i. animo minime elato. Hebr. de his humilibus dicitur Iudith 9. humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. & Esa. 57. Hæc dicit dominus excelsus, habitans cum humili spiritu, idest cum homine animi minime elati: & de se non superbe sentientis.

Iudith. 9. Esa. 57.

¶ *Iugum enim meum suauis est &c.* Commodum, facile blandum.

Cap. XI. Ad mores.

Ioannes autem quum audisset in vinculis &c. Diuus Chryl. super Ioannem, rationem reddit mortis Ioannis. Existimo inquit, propter hoc permissam esse mortem Ioannis, vt eo sublato de medio, Christus maximè prædicare inciperet, vt omnis affectio ad Christum transferret, & non ultra his, quæ de vtroque erant, sententijs, scinderetur.

D. Chryl. causã mortis Ioannis reddit.

¶ Cum

Diabolus lupi com paratur & merito.

Id. lib. 1. et hirmologiarum.

Hilarius 7. de trin.

Cum audisset Ioannes in vinculis. Merito à sanctis diabolus lupo comparatur, qui vt oues Christi securius deuoret, canes latrantes & mordentes, qualis fuit Ioannes, non solum in vincula conijciat, sed & trucidare satagit. Cui rei accommodari potest fabula, qua Demosthenes visus est aduersus Philippum, qui ab Atheniësis postulat decem oratores, & ille fingit fabulam. Lupi suaferunt pastoribus, vt in amicitiam conuenirent. cumq; hoc pastoribus placuisset, petierunt lupi, vt primò sibi vice securitatis canes traderent, in quibus videbatur occasio iurgiorum, annuerunt pastores: & tunc lupi nulla dempta formidine, omnem gregem, non solum pro fatietate, sed etiam pro libidine, lacerauerunt. Sic (inquit philosophus) sublatis oratoribus in populo Atheniensium, facturus est. Oratores populi postulat: quo facilius possit opprimere spoliata custodibus vrbe. Ad hunc igitur modum diabolus, canes Christi, hoc est, concionatores verbi Dei de medio auferre conatur, vt in gregem eius libere grassetur, eã ob causam Ioannem ceterosq; Christi apostolos, in vincula coniecit, variisque martyriorum generibus interficere ausus est. Sed tamen intentum diabolus non habuit. Nam (vt Hilarius ait 7. de trinitate.) Hoc habet proprium ecclesia, vt dum persecutio nem patitur floret, dum opprimitur crescit, dum contemnitur persistit, dum læditur vincit, dum arguitur intelligit, tunc stat cum superari videtur.

Cum audisset Ioannes in vinculis. In vinculis Ioannes iniectus est, eo quod scandalizauit plebem, quod Herodé iure optimo reprehenderit. Obserua

obsecro, quod de Herodis crimine omnibus manifesto non scandalizabat, et homines illi de Ioannis auctoritate nimium in modum indignati, & scandalizati sunt. Sic cum nunc temporis, multos reperies qui de publicis peccatis non offendatur, si autem concionatores audiant illa reprehendentes scandalizentur, illos que ad interiorum suorum perficiantur. Similes agricolis illis, qui seruos patris familias occidere non veriti sunt, propterea quod illos reprehendebat, quod vineæ fructus, dño suo reddere non curabant.

Cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi, misit duos ex discipulis suis. Si quæras vnde habuerit Ioannes, cathena atque vinculis constrictus, tantam curam & diligentiam in negotiis spiritualibus suorum: suæ salutis sui que negotii penitus oblitus: in promptu est responsio: nam mortem non solù non timebat, sed summopere appetebat: inimicosque suos, vt illam accelerarent, suis studiosis actionibus irritabat. Disces ergo exemplo Ioannis, mortem non timere: discere omnia huius mundi bona contemnere, vt animæ salutis totus incumbas. Nihil enim refert (vt Seneca ait) cito an tarde mors veniat, nam quod à nobis petit necessarium est: pusilla enim res est hominum vita, sed ingens est contemptus vitæ. Hanc qui contempserit securius videbit maria turbari: stabit super illam voraginem intrepidus, & fortassis quo debebit cadere proficiet. Quid ad me quàm magna sint quibus parco: ipsum perire non magnum est, nihil interest vt trum me lapis vnus elidat, an toto monte premar. Idem sic ait: si volumus tranquilli manere, anima in expedi-

Sunt qui de publicis peccatis non offendantur de virtute aut scanda lizentur.

Inf. 21.

Mors non timenda aduersa fortuna.

Seneca in lib. de naturalibus quæst.

Idē in lib. de remed. fortuitorū

pedito et habenda, siue illam infidie, siue morbi petant. & in libris de remedijs fortuitorū, secum quærens, ad hunc modum sibi respondet. Ex labris, responderi, vbi que. Bene es dolor tibi imminet? Respondet, si exiguus est feramus. Leuis doloris exigua est patientia: si grauis est, feramus, nam non leuis est gloria. Pecuniã perdidisti? Respondet fortasse illa te perdidisset. O te felicem, si cum illa auaritiã perdidisti: sed si manet illa (scilicet auaritia) apud te es tanto felicior, quod tanti mali subtracta est aliqua materia. Pecuniã perdidisti? & illa quam multos perdidit: eris nunc in via expeditior, domi tutior, exonerauit te fortuna, si tu intelligis in tutiori te posuit loco: perdidisti pecuniã damnum putas? remedium est. Oculos perdidisti? multi modis cupiditibus via incisa est, oculi sunt incitamenta vitiorum, & duces scelerum. Amisi liberos? Respondet stultus es, qui fles mortem mortalium: perierunt perituri: hæredes illius erant magis quàm tui: educandos tibi mandauit: recepit illos, non abstulit. Amicum perdidisti? alium quære: & ibi eum quæras vbi inuenias. Quære amicum in laboribus inter recta, atque honesta officia: nam ad mēsam, res tanta, vt amicus non quæritur. Hæc ille. Quæ si in corde nostro figamus, nulla mundi aduersa timebimus. Hæc est enim (inquit Hieronymus) maxima securitas, nil timere propter Deum. Ioannes igitur salutem suorum spiritualem curabat, suam verò corporalem contemnebat. Ideo & si in vincula coniectus, vocat discipulos, & ad Christum mittit.

Hier. D. 86. de dca. co. disc. 77.

Cum audisset Ioannes in vinculis. Non mirum est, quod tam constanti animo fuerit Ioannes in carcere, neque vinculis & arumnis oppressus turbaretur. Nam multo ante, tribulationem hanc præuiderat: quare illa adueniente, neque miratur, neque turbatur. Iusto enim nihil videtur magnum in rebus humanis: cui æternitas omnis totiusq; mundi nota fit magnitudo. Nam quid aut in studiis humanis (vt Cicero ait) aut in tam exigua vitæ breuitate, magnum sapienti videri potest? qui semper animo sic excubat: vt si nihil in prouisum accidere possit? nihil inopinatum, nihil animo nouum, atque idem ita acrem in omnem partem aciem intendit, vt semper videat sedem sibi ac locum, sine molestia, atque angore viuendi: vt quemadmodum casum fortuna inuenerit: hunc apte & quiete ferat. Quod qui faciet, non ægritudine solum vacabit, sed etiam perturbationibus reliquis omnibus. Si ergo tu prudens esse cupis, vt ait Seneca, in futura prospectum intende, & quæ possunt contingere animo tuo, cuncta prospice: Nihil tibi subitum fit, sed totum ante prospicias: qui enim prudens est, non dicit, non putauit hoc fieri: quia non dubitat, sed expectat: non suspicatur, sed cauet, cuiuscunque facti causam require: cum in itia inueneris, exitum cogita: exemplo Ioannis, qui ob veritatem quam constanter prædicabat: carcerem & mortem subiturum præuidit, ideo cum aduenit perturbatus non est, sed potius illam alacri animo, subiit.

Quare viro iusto nihil videatur magnum in rebus humanis. Cice. li. 4. Tuscul. 9.

Seneca tra. de statu de virtutibus

Cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi, misit duos de discipulis suis, ait

ait illi, tu es &c. Mirum in modum
Ioannis discipuli illum diligebant.
sed nota, quod postquam est Ioannes
in carcere coniectus, & non ante, ad
christum discipulos mittit. Hinc dis-
ce, quod huiusmodi bona, quæ tam
ardenter amamus; tunc extra carcerem
esse dicuntur, quando nobis prospere,
& ad votum cedunt: quo tempore,
minime nos ad christum mittunt,
sed secum detinent, atque suavi re-
morantur illecebra: quando vero ad-
uersa & contraria sunt, sicut itaq; eue-
niunt, in carcere esse existimantur: at
que tunc mandus ipse aduersaq; fortuna,
nos ad christum mittunt.

¶ *Attente duos de discipulis suis, &c.*
Tanto amore erga magistrum disci-
puli isti tenebantur, ut inviderent a-
postolis, qui iam in nomine christi ba-
ptizabant: minime credentes illum
esse mesiam. Ideo Ioannes illos ad
christum mittit, ut audiret eius sapien-
tia, visisque miraculis, in illum crede-
rent. Hinc discite temperare animi af-
fectus, nam & si boni sint, tamen si na-
mum crescant, maxime tibi nocere
poterunt. Amor discipulorum erga
Ioannem, bonus ac studiosus erat: ad-
edramens nullo modo est, & exarsit, ut
infidelitatis esset causa: qui debuerat
esse fidei. In apostolorum amor erga
humanitatem christi, bonus ac fan-
ctus erat: adeo tamen crevit, ut esset
eis impedimentum ad perfectionem se-
cundam. Ideo dicebat illis dominus.
Expedit vobis, ut ego vadam: si enim
non abiero, paracletus non veniet ad-
vos. Secundo discite temperare dile-
ctionem erga te ipsam, exemplo Io-
annis: qui discipulos illam tam ar-
dentem animo diligentes, ad christum
mittit: exemplo etiam Pauli & Bar-
nabæ, qui sciderunt vestimenta sua,

ut sacra narrat historia: cum illis gen-
tiles, tanquam diis immolare vellent:
& exierunt in turbas, clamantes &
dicentes, Viri quid hæc facitis? & nos
mortales sumus, similes vobis homi-
nes, annuntiantes vobis ab his vanis,
conuerti ad Deum viuum. Gaude-
bat Paulus, quod discipuli de illo be-
ne sentirent. Gaius sum inquit in
domino vehementer, quoniam tan-
dem aliquando res floruitis pro me sen-
tire sicut sentiebatis. Et tamen cum
audiuit, ut quidam inter Corinthos
diceret: ego sum Paulus: exclamat & ait:
nunc quid Paulus crucifixus est pro vo-
bis: aut in nomine Pauli baptizati es-
tis? Discant etiam discipuli tempera-
te affici erga præceptores suos: neque
adeo amore illorum teneantur, ut po-
tiores & eruditiores audire nolint, mi-
nores etiam concionatores discant,
discipulos & auditores suos ad maio-
res mittere. exemplo Ioannis, qui suos
ad audiendum christum mittit.

¶ *Cum audisset Ioannes in vinculis ope-
re Christi.* Scopus huius euangelii
est, ob oculos scilicet nobis ponere &
homines duos excellentia & dignita-
te cæteris omnibus præstantes, & locum
vbi quisq; illorum est, annotatione fan-
ne digni: & negotium de quo inter illos
agitur, tum grauis inuicem, tum nobis omni-
bus maxime necessarium. homines duo:
sunt, & verbum caro, & nuntius eius.
De primi præstantia & maiestate lo-
quens Euang. Ioann. ait: in principio
erat verbum, & verbum erat apud Deum,
& Deus erat verbum. Omnia per ipsu
facta sunt: erat lux vera, quæ illuminat
omne hominem venientem in mundu.
quibus verbis satis effert Euangelista
& naturam ineffabilem, & virtutem infi-
nitam, & sapientiam immensam chri-
sti. De secundi vero autoritate scribés:
fuit

Ad colof.
4. e

Homines
hi duo. s.
christus &
Ioannes
fuerunt cæ-
teris omni-
bus præstā-
tes, & ne-
gotium de
quo inter
illos agitur
tum grauis
tum nobis
omnibus
maxime
necessarium.

fuit (inquit) homo missus à Deo, cui
nomen erat Ioannes. Hic venit in te-
stimonium, ut testimonium perhibe-
ret de lumine, atq; ut eius excellentiam
demonstraret addit: non erat ille lux:
quasi diceret, quauis homo iste, pri-
mam sanctimoniam laudem meruerit
inter homines ad id ætatis vsque na-
tos: quauis tot tantisque Dei donis
largiter instructus sit, ut quis eum es-
set veram lucem, verumq; Deum exi-
stimare forsitan possit, at non ita est:
sed virtutes quas habet, non naturæ,
sed diuinæ liberalitatis sunt.

¶ *Locus vero vbi vir iste egregius,*
atque summa virtute præditus, adest:
carcer est. ibi enim inter noxios, inter
latrones, homicidas, ac sordidos, sce-
leratosque homines custoditur. Lo-
cus autem vbi vir alter, cœlum, terram
que gubernans, portansq; omnia ver-
bo virtutis suæ, adest: publicum hospi-
tium erat. ibi enim inter pauperes, mi-
seros, & egenos morabatur tunc. id-
circo ne in tam vili squalidoq; loco vi-
sus, conteneretur, dicebat: beatus qui
non fuerit scandalizatus in me. qui
non offenderit propter abiectiorem
meam. ¶ *Negotium vero quod inter*
viros hos grauisimos agitur, tam gra-
uissimum est, ut nullum in hoc mun-
do grauius. Res. n. agitur, & questio
est, quis nam sit noster Deus, quis om-
nium hominum scopus, finis, atq; no-
stræ salutis spes & remedia. Tu (in-
quit) es qui venturus est, an aliū expe-
ctamus: res sanè tam scitu digna, atq;
necessaria, ut impius ille summus. Pô-
tifex, non ferens, ut hæc questio in-
decisa, atq; indefinita maneret, coepit
appellare Iesum, atq; interrogare: tu
es filius Dei benedicti? De his ergo
omnibus Mathæus in hoc loco. illu-
iam audiamus.

Marc. 14.

¶ *Cum audisset Ioannes.* Id imprimis
considerandum est Ioannem eò in mun-
dum venisse, eò in lucem fuisse editu: ut
testis christi oculatus esset. Pluris. n.
est oculatus testis vnus, quã auriti de-
cẽ. ut Plau. ait: hoc ergo munus tam fi-
deliter exercuit, ut non solum vera dice-
ret: sed ab incunabulis, ab ipso matris
vtero ad mortem vsque, testimonium
cunctis mortalibus perhiberet. qua-
re non sine Dei consilio factum fuis-
se putandum est: presentem legatio-
nem misisse. Primum igitur testimo-
nium eius de christo fuit: ecce agnus
Dei, ecce qui tollit peccata mundi. ec-
ce qui solus omnium est omni labe pec-
catorum immunis. Hic enim est pu-
rissimus ille agnus, quem Deus iuxta
vaticinium Esaiæ, sibi gratissimam vici-
mã destinauit, ad expianda peccata to-
tius mundi, omnium vitiorum genere in-
quinati: hic est quem agnus ille mo-
saicus adumbrabat, cuius innoxius
eruo: filios israel ab angeli vindice
gladio tutos reddidit. hic est quem
agnus qui olim manẽ offerebatur &
qui ad vesperam, præfigurabat. Nul-
lũ, n. sacrificium Deũ placare potest,
quod ab agno isto non inceperit, & in
illo non perficiatur. agnus sanè adeo
non obnoxius vlli peccato, ut vnus ido-
neus sit vniuersa totius orbis peccata
tollere. Reliquum ergo nobis cũctis
que mundi hominibus scitu necessa-
rium, id erat: an agnus iste, esset verus
messias, quẽ mundus præstolabatur.
hoc ergo ut Ioannes explicet, atq; de-
claret, hac legatione vtitur. ¶ *Secundo*
obserua D. Io. idcirco hæc legationem
misisse christo, ut suorum pontificu, in-
curia defectum, atque negligentiam
suppleret. miserant. n. hi ex Hieroso-
lymis viros autoritate præditos, ut
præsentem multitudinem percontaretur

editus in
lucem Io-
nes vt te-
stis esset
oculatus
Christi.
Plautus.

Ioan. 1.

Esa. 53

Exo. 12

Figura.

Exo. 29

Figura.

Ioannes

mittendo

legatos

hos ad

Christum

suorum pon-

tificu defe-

ctum sup-

plet. Io. 1

Mundi bo-
na cũ pro-
spere suc-
cedit nos
detinent
cũ aduer-
sasũt, tũc
ad christu
nos mitte-
runt.

Affectus
animi sũt
temperan-
di a nobis
et vniuersi

Io. 16. b

Tempera-
tus est a-
mor pro-
prios.

Act. 14.

Ioannem an esset messias: & cū palam falsus esset, se non esse messiam prophetarum oraculis, & Moysi voce promissum: affirmans tamen iam adesse messiam, sed non sum ego inquit: cum tamen illis superbis non placeret humilis Christus, ad illumq; post Ioannis responsum nolissent mitte residcirco Ioannes, habito consilio; misit e carcere nuncios magna auctoritate & virtute exornatos, qui illum interrogarent, tu quis es? es ne tu qui venturus es an alium expectamus? Non enim a quo animo ferens. Ioannes, vt inuidi, ac superbi Iudaei, verum messiam interrogare contemnerent: in illorum loco, & si resisterent, in illorum loco, & si resisterent, legationem suis discipulis dedit, quam suscipientes ad Christum venerunt. ¶ Heu quot inter nos sunt praesules, quorum interest secreta caelestia rimari: illud tamen non curant: sed aliis, quibus hoc munus relictum non est, id relinquunt. quot modo religioſi, quorum institutum est precibus cum gemitibus, atque suspirijs Deo mittere, vigiliis, & ieiunijs instare, pietatem sectari: qui tamen a paupercula muliere, cuius haec non interest, in his omnibus superantur. Legis peritiam profitebatur Nicodemus, & tamen vix persuaderi potuit a Christo, esse aliam superiorem, ac praestantioſiorem aeternamque vitam, ita vt illi diceret dominus: tu es magister in Israel, & haec ignoras? tu habes magister in Israel, & profiteris te doctorem populi, & haec quae potissimum oportebat scire, ignoras? quot religionem sanctimoniamq; profectibus, haec eadem dici possunt. tu qui pietate, perfectione, sanctamq; vitam vouisti: tam a tuo vitae instituto alienus es? tu qui ex munere, alios docere

tenebaris: tam ignarus, ac negligens es? tu qui intra carceres ac parietes vitam solitariam exemplo tuorum agere debueras per plateas vagaris? legis igitur peritus mysteria caelestia non potest percipere aut credere, & paupercula Samaritana edocta paucis a Ioan. 4. Christo, & credidit, & relicta hydria messiae concionatrix effecta est. Praeterea crux Christi Iudaeis atque legis peritis erat scandalum: Ethnicis vero virisque sapientibus stultitia, atque infamia: at minimis fidelibus a Deo vocatis, honor est maximus, salus & vita. Saepē mulier ignara intelligit in praesuris & afflictionibus esse vitam: quod alius iuris totius peritus ignorat. Eli sacerdos qui dies noctesq; sacra tractabat: qui e templo nunquam egrediebatur, existimabat Annam temule tam esse, cū Deum obnixē precabatur: at illa: nequaquam (inquit) domine mi, sed effudi animam meam in conspectu dñi, quod n. sacerdos ignorat: ignara docet mulier. Hinc erat quod D. Aug. antequam fidē profiteretur, maxime mirabatur, insurgunt (inquit) homines ignari & indocti, atq; vi nobis rapiunt regnum caelorum: nos autē infelices & miseri, vana rerum humanarum sapientia imbuti, in profundum demergimur. Rogat Christus apostolos: vos autē quem esse dicitis? respondet omnium nomine Petrus: tu es Christus filius Dei viui. Et tamen mulier quaedam Martha nomine, verbis Petri addens, ait: tu es Christus filius Dei viui, qui in hunc mundum venisti. Ego, inquam, credo te esse messiam illum filium Dei viui, qui promissus a prophetis, ac multis iam seculis expectatus, ventus in mundum.

¶ Curent ergo praesules, curent sacerdotes, curent religionē profitētes, curent

curent denique legis periti diligēter, ne ab aliis, quorum munus tale non interest, superentur. Pudeat illos ab ignaris, a subditis atq; paruulis, in fide superari, atq; in sanctis actionibus excelli. ¶ Tertio perpende Ioannis in fidei professione perseverantiam. ab vetero, n. ad finē vsq; vitam suam, Christum professus est, in carcere matris erat & cū suis verbis non posset, ore matris illū professus est, dicens: vnde hoc mihi, vt veniat mater dñi mei ad me? Egressus vero ex matris carcere, hoc est ab vetero, & ingressus mundi carcerē: publice ait: Ecce agnus Dei. Modo vero coniectus in Herodis carcere, cū per se Christum profiteri coram omni populo non posset, misit discipulos, qui eius nomine illū interrogarent, & re cognita, illū verū esse redemptorē, expectatū iam diu a patribus, crederent, sequeretur, & imitarentur. ¶ Haec est iustorum conditio, hic mos: stare inceptis, in vera christiana, que professione ad mortē vsq; perseverare, imō Deo ab incunabilis in eternū vsq; seruire. Hinc est quod ignorant Ioanni, qui essent quos in caelis amictos stollis albis videbat, dixit vñ de senioribus: hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione: ideo sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die ac nocte. praemium igitur iustorum est, Deo diebus ac noctibus obsequi, illiusque voluntati more gerere. quē admodum, n. inter alias, nō minima malorum, atque impiorum poena est, peccatis inseruire: sic iustorum praemium, in virtute perdurare. D. ergo Ioan. ideo discipulos modo mittit, vt ostēdat se velle in munere quod suscepit vitam finire. Nos ergo exemplo Ioannis in fidei professione & in bonis actionibus perseveremus, si cū Ioanne vitam finire cupimus, audia-

mus Paulū dicentē. Vide ergo bonitatem & severitatem Dei, in eos quidē qui ceciderunt severitate: in te autē bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioqui & tu excideris, nihil est quod virū iustū ac virtute constantē, ab incepto reuocet: nihil quod a religione ac pietate retrahat: non carceres, non praesura, nō mors. Tēgit vir quidā (vt sacra narrat historia) arcā dñi, quā ferebat David, & subito mortuus est: & tamen David vir sibi constans, arcā dñi non dereliquit, neque ab incepto desistere voluit. Praeterea tanto Dei amore flagrauit, vt eius animus minime quiesceret donec inueniret locū, aut domū quo arcā Dei perpetuo collocaretur. Si dederō (inquit) somnum oculis meis & palpebris meis dormitationē donec inueniā locū dño tabernaculū Deo Iacob. Hoc eodē desiderio ardēs: in carcere inclusus Ioannes aiebat haec eadē: si dederō somnū oculis meis & palpebris meis dormitatio nē, donec videam Christū dñi a meis, imō ab omnibus, susceptū atq; adoratū. Haec est ergo iustorum, vt iā diximus natura, ab incepta virtute nō deficere. ¶ Cōtra vero homines impii atq; scelerati a bono statim desistūt, a malo vero nunquam, quod in Saule vide re possumus: de quo David in quodā loco psalmi dicebat: ecce parturit iniquitatem, concepit dolorem & peperit iniquitatem. Libeat obsecro, ordinem istorum verborum inuersum, sic seruare: ecce concepit dolorem, parturit iniustitiam, & peperit iniquitatem; prius enim est concipere, quam parturire. Vnde D. Hieronymus sic vertit: ecce parturit iniustitiam, concepto dolore, & peperit iniquitatem. impius ergo postquam dolorem concepit, & afflictionem de alieno bono

parturit, deinde & meditatur contra eos quibus invidet, atque malitiose indignatur, iniustitiam: quam tandem in operis effectum quantum in ipso est deducens, veluti parit. Nam hic ordo est in sceleratis, atque in eis, qui ex perueria malitia pauperum animas quarunt subvertere. Sic enim primus ille fraticida Cain, videns fratris sui hostias Deo fuisse acceptas, & igne domini absumptas, sua autem munera (uimirum, quae de peccatis obrulerat) à Domino despecta, concepit in se se malignum erga fratrem invidentiæ dolorem: ex quo deinde processit, ut iniustitiam meditaretur, ac velut parturiret, ita ut fratri diceret fraudulento animo, egrediamur foras: postremo factus impius homicida, in iudicium crudelissimus fraticida peperit iniquitatem. Ita Saul videns à se domini spiritum recessisse, & impleuisse Dauidem, cui etiam in choris à cœde Goliath redanti cantare audierat: Saul percussit mille, & Dauid decem millia, atque alia huiusmodi virtutis opera in eo contempnens, concepit in corde dolorem, & afflictionem indignantis inuidiæ: ex qua veluti radice, atque seminario: meditari cepit iniustam innocentis Dauid interemptionem: quæ deinde post consummatum furorem, obfirmato animo, quantum potuit in effectum perducere conatus fuit. Sic item diabolus (quem merito primo loco, ut primum iniquitatis, & omnis malitiæ parentem, oportebat constituere) videns hominem possessurum quas ipse perdidit cœli mansiones, feliciter eius inuidens, concepit primum inuidiæ in seipso dolorem, moxque parturire cepit aduersus genus nostrum, quod iu-

stum non erat: quod in deceptione primorum parentum peperit primum & parere vique modo in innocentum subuersione non desinit. Eandem etiam impiorum in malo perseverantiam his verbis docuit dominus apud Hierem. c. 3. Ecce locuta es, & fecisti mala, & potuisti. Quid, homo scelerate, malum cogitasti? quod si cogitasti, ut quid assensum pravis cogitationibus præbueris? quod si firmam confessionem dedisti, cur scelerate, malum executioni mandasti? impius ergo à malo incepto desistere non solet: quemadmodum nec pius à bono: quod in alio psalmo volens significare regius vates ait: dixit iniustus, ut delinquat in semetipso. Hoc est, dixit in semetipso, ut delinquat. Dicunt enim homines impii in cordibus suis, intra semetipsos, & proposuerunt ut absque remorsu male agant: neque hic sistunt gradum, ideo statim vates addit: astitit omni viæ non bonæ, omni enim impietatis generi dant operam & incubunt huiusmodi homines. Atque hanc Ioannis in virtute constantiam insinuare volens Christus dicit, ait: quid existis in desertum videre, arundinem vento agitatam? talis enim, fuisset si nunc à seipso dissentiret, suique dissimilis esset factus. Sed ab hac suspitione facile illi vindicatur perpetua vitæ totius auferitas.

¶ Cum audisset Ioannes in vinculis. Rogabis forsitan à quibus Ioannes audivit tot tantaque Christi ædita miracula, talemque cœlestem doctrinam? cui quæstioni facilis est responsio. Discipuli enim Ioannis, iam dudum subinvidentes gloriæ Iesu, de quo nihil adhuc eximium sentiebant, quum de Ioanne nescio quid hominibus suspicarentur, renuntiaverunt Ioanni in carcere, quantum esset successus om-

omnium, quæ gerebantur per illum, quem Paulo ante tinxerat in Iordane cuique testimonium præbuerat, apud populum. Non ergo hæc audivit à Pharisæis qui odio prosequerantur Christum (qui enim odit minime laudare odio persecutum solet, sed à suis discipulis. Ecce inquit) cui testimonium perhibuisti omnes baptizat & veniunt ad eum.

¶ Tam pestilens enim est hoc invidiae malum, tamque concionandi muneri connexum, ut non solum extraneorum, sed ipsius quoque concionatoris discipulorum animos occupet. Prædicat Christus, & invident discipuli concionatoris Ioannis: cum nihil illi magis ad votum obuenire posset, quam quod diuinus cœlestisque concionator Christus, concionaretur, Prædicaret, totumque terrarum orbem sua salutari doctrina illuminaret.

¶ In libro Numer. capit. 11. sacra referunt eloquia duobus viris Eldad, & Medad prophetantibus in castris, Iosue discipulum Moysis illum adijisse, atque dixisse: domine mi Moyses, prohibe illos. At ille: quid inquit? amularis pro me? quis tribuat ut omnis populus prophetet, & det ei dominus spiritum suum. Apud Lucam etiam legimus Christi discipulos hac invidiae peste tactos, illi dixisse: magister, vidimus quendam in nomine tuo demonia eicientem, & prohibuimus eum: quibus dominus. Nolite prohibere, qui enim non est aduersum vos, pro vobis est. Suberat enim & his tacitus quidam affectus invidiae, nolentibus hanc dignitatem eicienti demonia, & prædicandi, aliis, quam Christum sequentibus, communicari. En vides hoc

malum ubique serpere. Quod aliter mederi non potest, nisi Antidoto Ioannis dicentis: illum oportet crescere me autem minui: & remedio Moysis clamantis: utinam omnes prophetent: utinam omnes spiritum Dei habeant. Cum enim concionatorum munus sit, non sibi nomen, famam aut honorem comparare: sed animas ad Deum, ut feruentur trahere: potius in latitiam, quam tristitiam se conijcere debent: quod multi sunt in Dei ecclesia operarii, multi, qui hamo verbi Dei, homines piscari conentur. idcirco Evangelicis operariis dicebat Christus dominus: messis quidem multa operarii, autem pauci, quasi illis diceret: ne vos poeniteat, ut alij sint, qui doctrinam cœlestem doceant: late enim patet atque spargitur rumor euangelii, & plures accenduntur aviditate doctrinæ cœlestis parati sunt animi, tantum desunt qui colligant homines vltro properantes ad regnum cœlorum: quare potius rogare, quam inuideatis, dominum messis, ut plures operarios mittat in messem suam. Volens ergo D. Ioannes tantum hoc invidiae malum, ab animis suorum penitus euellere, atque eradicare: hæc illis legationem commisit, ut à Christo edocti, non solum non subinvidere, sed sequerentur.

¶ Cum audisset Ioannes in vinculis. Perpende obsecro in vincula Ioannes coniectus erat, & ibi sui oblitus, salutem suorum magna diligentia procurabat. quantumvis vincula, ærumnæ, & calamitates iustorum, emolumentum aliud secum non afferrent, quam de animi salute, aut Dei laudibus agere: essent sanè ab illis desiderandæ, nedum tolerandæ, atque æquo animo

amplectenda. Hac de causa sapiens olim dicebat: melius est ire ad domum lustus, quam ad domum conuiuij. Quia ibi inquit Hieron.) recordatione conditionis nostrae, & fragilitatis humanae, ex praesenti caduere commonemur. In conuiuij autem latitia, etiam si quid timoris habere videamur, amittimus. Obliuiscimur enim (ait glo.) quid sumus praesenti inebriati luxuria. Et sanctus Iob cap. 35. ait: quod Deus dat carmina in nocte, hoc est, latitiam in tribulatione. Tanta enim est Dei erga suos benignitas, ut alacritate maxima illos perfundat in afflictionibus, quod illas in salutem suam, aut proximorum dirigat. in hanc latitiam coniectus erat Iohannes, in vinculis positus: quod intellexerit vincula fuisse causam salutis suorum.

¶ Iohannes in vinculis. Verba haec sane maxima consideratione & admiratione digna sunt. Iohannes (inquit) in vinculis. Nonne magis rationi consentaneum fuisset ut Herodes esset in vinculis, & Iohannes in aula regia, magna magnatum illustriumque virorum stipatus caterua, quam contra? Iohannes tanta sanctitate praeditus, ut in utero matris Deum confiteretur; tanta religione praestans, ut ab incubabilis eremiticam duceret vitam; tanta virtute excellens, ut verus Messias haberetur. Tanti denique ab omnibus habitus, ut fuscitatum fuisse existimaret Herodes. Sic enim ait D. Mathaeus: cum audisset Herodes famam Iesu ait pueris suis. Hic est Iohannes Baptista, ipse surrexit a mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Quid ergo est, ut Iohannes vir tam eximius, atque praclarus sit in vinculis, & impius, atque sceleratus Herodes regio

rona insignitus? Haec est quaestio atque opinio illa tam celebris amicorum Iob existimantium neminem a Deo in hac vita praesurris, & afflictionibus opprimi, nisi ob propria peccata. Sed tota errabant via: haec enim est Dei prouidentia, ut impii ac scelerati qui nullis spiritualibus opibus abundat: abundant temporalibus, ducantque in bonis dies suos ut Iob ait: iusti vero qui tot tantisque bonis caelestibus affluunt, in hac misera vita premanur, conijciantur in vincula, exulent, famescant: aliasque innumeras aerumnas patiantur. Haec etiam est Dei prouidentia, ut impii in domino non delectentur, neque cum clamauerint ad eum exaudiantur: iusti vero delectentur in illo: & cum inuocauerint exaudiantur statim. Vnde idem Iob, sic ait: quae est spes hypocritae si auare rapiat, & non liberet Deus animam eius? nunquid Deus audiet clamorem eius cum venerit super eum angustia? aut poterit in omnipotente delectari, & inuocare Deum omni tempore? iusti vero contra, & si calamitatibus pleni sint, gaudent, latantur, atque delectantur in domino: idcirco gloriantur in infirmitatibus suis, ut gloriabatur Paulus: gloriabatur Iohannes. si inuocabat dominum ipse exaudiebat eos: audiebat clamores eorum si superueniebat super eos angustia. denique cum Deum secum habeant, non moleste ferunt, quod a mundo contemnuntur, atque persequantur: omnia enim ferre possunt, in eo, qui eos confortat. contemnunt diuitias cum ditati sint caelesti sapientia, quae tanti ab illis habetur, ut dicat idem Iob: nescit homo pretium eius. Non dabit aurum obrium pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius. Non ad aqua-

Qualis sit prouidentia Dei et erga impios & erga pios. Iob 21.

Iob 27.

Iob 28.

bitur ei aurum, vel vitrum: nec commutabuntur pro ea vasa auri, & dixit homini: ecce timor domini ipsa est sapientia: Et recedere a malo intelligentia. Ditor ergo est iustus pauper omnibus mundi diuitibus impiis & sceleratis.

¶ Delectantur fateor impii, quod semen eorum permaneat coram eis, propinquorumque turba, & nepotum in conspectu eorum. Delectantur quod bos eorum concipiat, & non abortiat, vacca pariat & non sit priuata foetu suo: quod egrediantur quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultent iustis. Delectantur quod teneant tympanum, & cytharam & gaudeant ad sonitum organi. Delectantur in his fateor, sed non delectantur in domino, quod faciunt iusti. Quapropter maiori dulcedine, ingentiori voluptate, atque ardentiori latitia perfruuntur. Dicamus ergo Iohanni in vinculisposito, quonia bene, impio vero Herodi stemmate regio adornato, quonia male. Melius enim cum iusto Iohanne actum est, quam cum illo. Praemium enim in hac vita iustorum, opes sunt spirituales, quae verè sunt diuitiae. Hoc enim contulit dominus olim Phinees, qui

Esa. 3. b

Num. 25.

Psal. 105.

Gene. 12.

Gene. 22.

Dei zelo commotus confodit gladio ingressus lupanar virum Israelitem, & mulierem meretricem simul. quo facto placatus est dominus & cessauit quassatio. Et ne tam insigne atque egregium opus absque digno praemio maneret: reputatum (inquit David) est ei ad iustitiam: iustitia ergo condigna est iustorum remuneratio. item Abrahamo praecipit dominus, ut egredere-tur de terra sua & statim dictis obtulerat. Praecipit ei, ut filium suum morti addiceret & illico paruit: qua-

propter eodem praemio quo Phinees decoratus est: nam reputatum est ei ad iustitiam. His ergo bonis ditantur iusti quibus verè beati, & felices in hac vita dici possunt: quibus ducunt melius quam impij dies suos, quibus feliciter viuunt. quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos? Prohibe (inquit) linguam tuam a malo & labia tua ne loquantur dolum: diuertere a malo & fac bonum; inquire pacem & persequere eam. Non ergo est quare iustorum vices doleamus cum caelesti iustitia feliciores sint omnibus mundi regibus. Si enim beati sunt qui esuriunt, & sitiunt iustitiam quanto beatiores erunt, qui illam iam biberunt?

¶ His tamen hoc adde: quod & si iusti in hac vita multis laboribus deprimantur, impii quoque etiam a Deo affliguntur, ut ad se redeant: ut ne omnino deuanescant: ut etiam mala perferant atque degustent. Sic enim caelestis musica sit suauior: quemadmodum enim, & si in cythara saepe chordae tenues, atque acutae tanguntur: tamen ut musica suavis, ac perfecta fiat, aliquando etiam graues pulsantur: sic in hoc mundo contingere videmus: nam & si iusti saepe doloribus & praesurris tangantur, impii etiam & sacrilegi homines, aliquando omni malorum genere percutiuntur. Ut vel sic mundi modulatio canora, cocinna ac cum meura fiat. His ita explicatis satis superque responsum est sanctorum patrum quarulis vocibus. Quare inquit impii viuunt subleuati sunt: confortati que diuitijs? Et rursum: mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei. zelau super iniquos pacem peccatorum videns &c. Lege easdem quarulas vo-

Psa. 33.

Simile.

Iob 21. a

Psal. 72. a

Iere. 12. a. ces apud Ieremiam ca. 12. apud Aba-
 Abac. 1. cuc cap. 1. amici etiam Iob (vt superius
 annotauimus) in ea sententia erant,
 vt existimarent: impios solum à Deo
 in hac vita puniri. Hoc idem Gedeon
 existimabat: idcirco dicebat: si domi-
 nus nobiscum est, cur ergo apprehen-
 derunt nos hæc omnia? Sed si intraue-
 rimus in sanctuariū Dei hæc cur ita
 fiant intelligemus.

Si Ioanni in hac vita tanta mala venerunt, vt in
 tanta mala acciderūt: quæ rogo mala in tu-
 ra vita contingēt.
 ¶ *Ioannes in vinculis.* Si Ioanni in
 hac vita tanta mala venerunt, vt in
 vincula inter nefarios & sacrilegos
 conijceretur: quæ, obsecro, in futura
 vita peccatoribus, atque scælestis ho-
 minibus mala contingēt? Si vir iste
 eximius in parentis vtero cœlesti spi-
 ritus sancti aqua lotus, tantis calami-
 tatibus est affectus, astante misericor-
 diæ tempore: quid erit impiis in illa
 vita quando dominus acceperit tem-
 pus, vt iustitias iudicet? Ecce, quibus
 non erat iudicium, vt biberent calicē
 bibentes bibent: & tu quasi innocens
 relinqueris? si iustus tantis calamita-
 tum fluctibus, dum viuūt, agitur:
 impii vbi parebunt? si in ligno viridi
 hoc fit, quid fiet in arido? non enim
 est defendenda calamitas iustorum, sed il-
 lorum exitum deplorandum est, qui
 pro suis sceleribus post vitæ mortalis
 finem miseris cladibus afficiētur, pœ-
 nisq; adiciētur æternis.

¶ *Ioannes in vinculis.* Obserua obse-
 cro atque alta mente considera, quod
 Ioannes diu in eremo inter Leones,
 & feras immanissimas commoratus,
 tandem incolumis, ac sanus & saluus
 ab eremo egressus est: ab aula verò re-
 gia egressus inter principes atque ma-
 gnates versatus, in mortē addicitur.
 Præterea Petrus & Ioannes in aula
 existentes, Petrus vitā seruauit, quod
 Christum semel atque iterum nega-

uerit, terque mentitus fuerit: at Diu-
 Ioannes vitam perdit, quod vera di-
 xerit. Concionatores igitur curias re-
 gias ingredienti, aut suo munere ve-
 ra predicando fungi non debent, aut
 si fungantur, pœnas sunt daturi. Me-
 ritò inter alias de Ioanne laudes, quas
 Christus hodie coram frequenti po-
 pulo edidit, hæc non minima fuit:
 quem existis in desertum videre ho-
 minem mollibus vestitum? Ecce qui
 mollibus vestiuntur in domibus re-
 gum sunt. Non enim fuit Ioannes au-
 la regia nutritus, vt holocricis ve-
 stiretur. Siquidem qui his vestiuntur
 in palatiis regum sunt, quibus luxus
 vitæque delitiæ conueniunt, atq; in-
 ter hos locus est inconstantia, locus
 est adulationi, neque aulae regiae fami-
 liaritas potuit illius institutum ver-
 tere. illum adulari nescisse, carcer ar-
 guit. ¶ Hinc tu discis duo. Primum
 in palatiis regum nihil esse quod desi-
 derare possis, nisi qui vera predicet.
 omnia superflua & abundant: opes,
 delitiæ, dignitates, honores, cæteraq;
 mundi bona, quæ externa vocantur:
 at veritas procul abest, adulatio, & mē-
 dadium & inconstantia vigent, reg-
 nant, atque dominantur. Nonne in
 illis modo iuat scelera grauiora, quā
 quæ Ioannes reprehendit non ne pec-
 cata maiori animaduersione digna?
 at nullum modo in vincula coniectū
 audies, quod ea publicè & sincerè re-
 traxerit. Alterum est, quod hinc di-
 sces, palatium scilicet regium nil a-
 liud esse quā in gratitudo maxima,
 atque obliuio meritorum, ac benefi-
 ciorum. Quod vel vno exemplo vide-
 re facile poteris. 1. Reg. cap. 16. sacra
 narrat scriptura: misisse Saulem ad
 Isai literas quibus hac contineban-
 tur: Stet Dauid in cōspectu meo. in-
 uenit

Infr. 26.

In palatiis regum nihil est, quod desiderari vult.

Palatium regium nihil aliud est, quam obliuio in a-
ritorum. 1. Re. 16

uenit enim gratiam in oculis meis:
 igitur quandoeunque spiritus domi-
 ni malus arripiebat Saul, Dauid tolle-
 bat citharam, & percutiebat manu
 sua, & refocillabatur Saul: & leuius ha-
 bebatur, recedebat enim ab eo spiritus
 malus. nā quid tale beneficium obli-
 uione perpetua dignum erat? At post
 hæc aliæque beneficia ab illo exhibita
 post occisionem illā Goliath, interro-
 gat Saul Dauidem: de qua progenie
 es o adolescens? omnium præterito-
 rum beneficiorum penitus oblitus,
 quid verò de eius ingratitude dicā?
 cum omnibus compertum sit Saulē
 magno semper odio persecutum fuisse
 se Dauidem: illi semper insidias pa-
 rasse: illum extinguere pro sua virili
 contendisse. Palatium igitur obliuio
 est strenuarum actionū: quid si in mi-
 nima reregem offendas, Deus bone,
 quanta mala te insequentur, etiam si
 alias per totam vitam illi ad nutum,
 & ad votum in omnibus morem ges-
 seris. quod in vno Pharaone videre
 est, qui ob laeuissimam causam pin-
 cernam & pistorem in carcerem mi-
 sit. Iure profecto D. Paulus in episto-
 la ad Hebræos regis palatium pecca-
 tum appellat. Ob cuius causam, illud
 Moyse contempisse scribit. Moyse
 (inquit) grandis factus negavit se esse
 filium filia Pharaonis, magis eligens
 affligi cum populo Dei, quā tēpo-
 ralis peccati habere iucunditatem. po-
 tius enim voluit affligi, quā delitijs
 aulae, quam peccatum appellat, frui.
 ¶ Mittens duos de discipulis suis, aut illi,
 quare Ioannes simu-
 lauit se igno-
 rāre an
 Christus
 esset mes-
 sias.

1. reg. 17.

1. reg. 18. & 19.

Gen. 40.

Ad Heb. 11.

gasset se Christum esse, & repetisset,
 quod saepe iā dixerat Iesum esse mes-
 siam, discipuli modestæ tribuissent,
 & hoc magnificentius de illo sensu-
 ri: quo magis sese deiecit. Sciebat
 autem Iesum ipsum melius huic im-
 becillitati medicaturum: idcirco my-
 sterium ignorare simulat. quem, ab
 hac ignorantia suspicione volēs do-
 minus liberare, magna post discipulo-
 rum discessum de illo prædicauit. Vt
 hinc discant præfules ac concionato-
 res verbi Dei negotium euangelicū
 agere: sese que ad subditorum, ac audi-
 torum ingenium accommodare, om-
 niumque horarum homines esse: cū
 imbecillibus imbecilles, cū infirmis
 infirmos, cum ignaris ignaros. Vt sic
 facti omnia omnibus, lucentur om-
 nes. Hoc enim faciebat apostolicus il-
 le cōcinator qui dicebat: omnia om-
 nibus factus sum, vt omnes facerē sal-
 uos. in vestimento poderis, ait sapiēs,
 quod habebat Aaron, totus orbis ter-
 rarum erat descriptus, quod significa-
 re voluit dominus eximiorum præ-
 sulum esse, sese subditorum moribus
 adaptare, 2. etiam Regum ca. 4: refer-
 tur Helisæum se contraxisse ad pueri
 staturam & modum: atque ita illum
 suscitasse: quo typo idem gerebatur.
 Omnis enim alteritas discors, ait Ho-
 merus, similitudo verò appetēda est:
 idcirco viri sapientes atque pruden-
 tia præstantes, salua fide ac religione,
 sese in aliorum speciem conformare
 atque in subditorum formam redige-
 re & configurare solent: vt illos ser-
 uent, atque ad dominū trahant: quod
 fecit hodie Ioannes, cum ignaris di-
 scipulis ignarus factus, vt eos in verā
 veri messiae cognitionem perduce-
 ret.

Præfules debent se ad subdi-
torum inge-
nium ac-
comodare

1. cor. 9. Sap. 18. Figura.

2. reg. 4. Figura.

Homerus

¶ Ex hoc loco etiam colliges quā sit

fit periculosa pia nimiaque in magistros, atque doctores affectio. Facile enim si errores illi doceant, miseri auditores in illos incidēt: facile persuasibuntur, atque credent, quod experimento id quotidie contingere his calamitosis temporibus didicimus. Hæc sanè nimia immoderataque affectio in causa erat, ut discipuli Ioannis vix credere possent illum non esse messiam in lege promissum. Hæc apud Corinthos in causa fuit, ut alius diceret ego sum Pauli, ego autè Cephæ, ego verò apollo. Huius pestis antidotum est, pro sua virili magistros conari, ut ab ea opinione & sententia discipuli reuocentur. hoc, vsus est Ioannes impresentiarum. hoc vsus est Paulus cum a gentilibus adoratus atque tanquam Deus habitus fuit. Viri inquit, quid hæc facitis? & nos mortales sumus similes vobis homines, annuntiantes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum. Hoc eodem remedio vsus est cum Corinthijs, nūquid, ait, Paulus crucifixus est pro vobis: aut in nomine Pauli baptizati estis? quasi diceret: nos solum ministri Dei sumus. Sicut enim nos existimet homo, ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei.

Mittens duos de discipulis suis. quasi diceret: bonum domine certamen certavi: cursum iam consumaui, fidem seruauit: Reliquum est ut de salute meorum, quos vehemēter diligo, sum sollicitus, quare eos ad te mitto, eos tanquam vero patri, vero magistro, vero que patrono tibi commendo: eos tuæ commendo & committo fidei. Hinc fuit, ut multi discipulorum Ioannis Christum sequerentur. Felix sanè ac nimium felix ioānis mors, quæ Christi discipulos, atque sectatores efficit.

Maxime periculosus est nimia in magistros affectio.

1. cor. 1.

Act. 14.

1. cor. 1.

1. cor. 4.

1. Tim. 4.

Munus magistrorum & parentum est discipulos aut liberos

Hinc collige, hoc esse munus magistrorum, hoc parentum officium, discipulos, aut liberos ad Deum quem sequantur, mittere: eos Christo quem imitentur, commendare. intelligens sanctus Iob. has esse veri parentis partes, consurgebat mane singulis diebus & pro filiis suis preces fundebat: atque holocausta offerebat. Hoc idem intelligens sanctus Isaac, mittens filium suum Iacob in mesopotamiam eum Deo commendauit. Deus, inquit, omnipotens benedicat tibi, & crescere te faciat, atque multiplicet: ut sis in turbas populorum. Dimisitque illum non nisi baculum ferentem, sed quia eum Dei fidei commisit, tandem ditatus est homo vehementer. Satis superque pro suppellectile Deus nobis est. Curent ergo parentes has opes, has diuitias, hanc denique suppellectilem in testamento filiis relinquere, si verè diuites eos esse volunt, sed nos miseros, nā nihil minus parentes iam curant.

Mittens duos de discipulis suis. Multa sunt quæ nisi à Deo edoceantur icipi à nobis minime possint. Ut ergo sciamus quis Deus noster sit, Deo nobis opus est. Idcirco suos Ioannes ad Deum mittit, quasi dicere vellet: ego domine solum minimos, & de rebus minimis doceo, hoc est, de legis ceremoniis & lauacris: sed ut mei discipuli grandiores, peritioresque efficiantur, atque intelligant quis tu sis, en eos ad te mitto, ut eos instruas, atque diligenter doceas. tu enim verus magister es, ac verus dominus: veraque lux, que illuminat omnes nos. Hinc fuit quod alibi Christus suis discipulis aiebat: vos vocatis me magister & domine: Et bene dicitis, sum etenim. Christus enim magister erat, qui mysteria cœlestia docere venerat: dominus etiam

ros ad deum mittere.

Iob 1.

Gen. 28, 2

Multa sunt quæ nisi à Deo edoceantur scipi à nobis nō possint

Ioan 1.

Ioan. 13.

etiam erat, qui solus poterat mentes hominum cœlesti tractu ad doctrinam suam trahere: animosque hominum persuadere. Multi enim magistri sunt, sed dominus, & magister, solus Christus. Sine vi cuius & impulsu, quæ ad salutem sunt necessaria, comperire aliquis nostrum non potest. Atque hoc erat quod regius propheta canebat: in lumine (inquit) tuo videbimus lumen. Hoc est per te qui lumen est verum videbimus atque cognoscemus te. Aliiter enim fieri non potest. Et in alio psalmo precabatur: dic anima mea, salus tua ego sum. Quid obsecro o rex opus est, ut hoc audias à Deo? nonne id satis tibi compertum est? nonne tu anima tuæ dicere potes, salus mea domine tu es? minime inquit: nam quanuis ego id affirmem, ego mihi ipsi id persuadere minime poterō, nisi Deus dicat. Hoc est, mentem adiuuet atque suo impulsu ad id credendum inducat. Quod vel hoc exemplo explicare possumus. Nullus sanè nostrum est qui ignoret se mortalem esse: se cito moriturum: quid igitur, dicito mihi, in causa est, ut ita viuas quasi semper victurus? quasi nunquam obiturus? quod scilicet nondum te moriturum dixerit Deus. Dicit tu domino, ut id tibi dicat, hoc est, ut cor, animumque tuum metu mortis pulset, tangat atque conturbet, & tunc intelliges, atque respicies: vitamque verè poenitendo in melius mutabis. Idcirco David inquebat: notum fac mihi domine finem meum. Non enim ignorabat se esse moriturum: non petebat, ut Deus illi diem obitus sui reuelaret, sed ut ita metu atque formidine mortis cor eius tangeret, ut sic correctus vitam rectè institueret: paratusque semper esset, ut cum veniret dominus;

Psa. 35.

Psa. 34.

Simile.

Psal. 38.

& pulsaret ianuam, confestim lucernam in manibus tenens aperiret eum. Multa ergo sunt quæ egent præceptore Deo, quo deficiente deficient: & quo docente comperientur. Cuius typum habes apud Ioannem capit. 18. Ibi enim narrat euangelista, quod Iudæi venientes ad comprehendendum Iesum, in horto preces ad patrem fundentem, adduxerunt secum faces, ac laternas quo possent eum agnoscere: non potuerunt tamē cum millies eum & vidissent & audissent in templo, in ciuitate, & in aliis locis, donec ille ait: ego sum. Si enim Deus, se esse nō doceat, minime à nobis cognoscetur: & si millies pro suggestu dicēs audiat. Nutritus erat Ioseph cum fratribus suis ab incunabilis: & tamē eum in Aegypto cognoscere non potuerunt, donec ab illo audierunt eleuata voce ego sum Ioseph, typus hic erat, huius, quod modo agimus, mysterii. Hinc est, quod non minus nobis necesse fuit, ut Christus dominus in mundum veniens, munus obisset præceptoris, quam officium redemptoris. Gratia enim & veritas (inquit Ioannes) per Iesum Christum facta est. Gratia redemptoris est, & veritas præceptoris. Non enim sat esset ut redimeremur, si Deum redemptorem ignoraremus. Idcirco & redemptor factus est, & præceptor, qui doceret vias suas. Eamus igitur ad hunc montem domini, & docebit nos vias suas & ambulabimus in semitis illius. Væ illis qui talē adire nolunt magistrum: qui tantum præceptorem contēnunt: nam in perpetuis errorum tenebris permanebunt.

Mittens duos de discipulis suis, ait ille. Non parū li. Tu es qui venturus est, &c. Non parū est (inquit Hieronymus) scire quid nescias.

Ioan. 18.

Figura.

Figura.

Gene. 45.

Ioan. 1.

Esa. 2.

Non parū est scire quid nescias.

nefcias: prudentis hominis est, noſſe
menſuram ſuam. Magna ergo Ioan-
nis ſapientia fuit, ſcire, ſe non poſſe
discipulos ſuos ad veram fidem con-
uertere, eo vir prudens eos ad Chriſtum
mittit: qui illos ad ſe trahere ſua ſapie-
tia & virtute poterat.

*¶ Tu es qui venturus eſt, an alium expe-
ctamus?* Etſi Ioannes interrogauerit,
non inde fit quod dubitauerit: & ex
conſequenti infidelis fuerit: eo quod
dubius in fide infidelis fit: nam Chri-
ſtus dominus, etiam interrogauit, cu-
ius eſſet imago denarii, & ſuperſcrip-
tio, tamen minime dubitauit. Imo
etiam ſi Diuus Ioannes dubitauerit,
non inde colligi poteſt, quod infide-
lis fuerit. potuit enim dubitare, an
Chriſtus ipſe deſcēſurus ad ima eſſet,
extraſtoruſque inde amicos ſuos: an
per alios hoc eſſet factururus: quod du-
bitum, tunc temporis damnatione di-
gnum non erat. Voluit ergo Diuus
Ioannes (quantum coniectare licet)
interrogare, vt diſcipulis incredulis
de aduentu meſſiæ, certos redderet: at
que oſtenderet ſignum illud veri meſ-
ſiæ, quod Eſai. c. 35. prædixerat: Deus
ipſe veniet, & ſaluabit nos: tunc ape-
rientur oculi cæcorum, & aures ſur-
dorum patebunt &c. Eſſe in Chriſto
iam completum: vt ex ſequentibus
manifeſte conſtat. Sed ais: ſi ergo Io-
annes Chriſtum eſſe verum meſſiam,
certo, ſimiliter que crediderat, cur il-
lum, quem admodum cæteri apoſtoli,
non eſt ſecutus? in promptu reſpōſio
eſt. venerat enim Ioannes in mundo,
vt teſtimonium perhiberet de Chri-
ſto: quod uult ergo Chriſtus, vt illum ſe-
queretur, vt teſtimonium illius omni-
ſuſpitione careret: unde, plus multo
ad fidem confirmandam profuit, teſti-
monium, quod in abſentia Ioannes

Infr. 2. 2. b

Eſa. 35.

Quare Ioan-
nes nō eſt
ſecutus
Chriſtum

a. 2. 2. 2.

Matth. 23.

Matth. 23.

Matth. 23.

Matth. 23.

de Chriſto præſtitit, quam ſi in eius
præſentia fuiſſet. ſuperius c. 5. huius ^{Sap. c. 9.}
rei habes ſimile exemplum. Homo
enim a dæmoneliberatus Chriſtum
impensè rogauit, vt eſſet cum eo: re-
nuit tamen Chriſtus. Vade (inquit)
in domum tuam ad tuos, & nuntia il-
lis, quanta tibi dominus fecerit: & ab-
ijt, & cepit prædicare in decapoli, &
mirabantur omnes. plus enim ſuo te-
ſtimonio profuit in abſentia, quam
prodeſſet in præſentia chriſti.

*¶ Tu es qui venturus eſt, an alium expe-
ctamus?* Quod Chriſtus dominus fuerit
meſſias expectatus à patribus, oſten-
dimus in principio iſtorum commē-
tariorū, ubi de certis veri meſſiæ no-
tis egimus.

*¶ Mittens duos ex diſcipulis ſuis, ait illi,
tu es &c.* Animaduerte, quod Chriſtus
& Ioannes, nō ſe in prædicatione im-
pediebant: ſed mutuo ſe in tali mini-
ſterio adiuuabant. Ioannes miſit diſci-
pulos, vt interrogarent an eſſet meſ-
ſias: Chriſtus ruruſum remiſit illos, vt
ei narrarent, quæ audierant & viderant.
Discant ergo concionatores, ſe
mutuo adiuuare: non ſibi inuicem in
his quæ vera ſunt contradicere. Deu-
teronom. 22. prohibitum erat arare
in boue & aſino. Non arabis, inquit,
ſimul in boue & aſino. Ac ſi diceret
inquit Gregorius, fatuos ſapientibus
in prædicatione nō ſocios, ne per eū
qui implerè non valet, illi qui præ-
ualet obſiſtas.

Prædica-
tores non
ſe mutuo
impedire
debēt, ſed
adiuuare.
Deut. 22.

D. Greg.

*¶ Euntes renuntiate Ioanni, quæ audidiſtis
& vididiſtis. cæci vident &c.* Non verbis
ſed factis probat ſe eſſe meſſiam. in dia-
lectica Ariſtotelis ſunt multa loca: à
diffinitione, à diuiſis, à coniunctis, à
pugnantibus, & multa alia: In diale-
ctica Chriſti, vnicus eſt locus: nimirū
ab operibus. Hæc miracula tunc ad-
impleta

Non ver-
bis, ſed fa-
ctis pro-
bat ſe eſſe
verum meſ-
ſiam.

impleta ſunt corporaliter: ſed quoti-
die ſpiritualiter adimplentur: cū qui
prius cæcum habebant intellectum,
ſplendore veritatis illuminentur, &
ipſam veritatem aſpiciant. De qui-
bus ait D. Paulus. Eratis aliquando te-
nebræ: nunc autem lux in domino. Et
qui ad uerbum Dei ſurdas aures ha-
bebant, libenter audiāt, & qui in pec-
catis iacebant, iam currant vt brauiū
comprehendant, & qui muti erant,
nunc de peccatis ſuis confiteantur. Et
cum Chriſtus hæc miracula corpora-
liter fecit, voluit etiā ſignificare hæc
ſpiritualia, quæ per illa innuebantur.
Et peculiariter hæc impleta ſunt, tã
in populo gentiliū, quam Iudæo-
rum: populum enim gentilem, qui cæ-
cus erat, Chriſtus illuminauit: populū
autem Iudaicum, qui claudicabat, re-
ctis pedibus ambulare fecit. cæcus eſt
enim qui adhuc quo pergat nō videt:
claudus eſt, qui non poteſt ire. Vnde
voce ſanctæ eccleſiæ Typica interpre-
tatione dicitur: oculus fui cæco, & pes
claudo. Quia per verbum lucet, & per
adiutorium continet. Cæcos enim
illuminat prædicando: claudos verò
opitulando ſubſtentat: quæ quoniam
duos in ſe populos colligit, Iudaicum
ſcilicet & gentilem, rectè etiam po-
teſt, cæco gentilis, claudo autè Iudæi-
cus populus deſignari: gentilis qui p-
pe, quali oculos non habuit: quia nō
accepta lege, non vidit quo ire debuif-
ſet. Ac contra, Iudæicus habens oculos,
claudus fuit: quia legem quidem
ſciendo tenuit, ſed in ea greſſum recti
operis non tetendit: ſi enim genti-
lis populus cæcus minime fuiſſet,
propheta non diceret. Populus qui
ambulabat in tenebris, vidit lucem
magnam. Ruruſum ſi Iſraeliticus popu-
lus à bono opere minime claudicaſ-

Eph. 5.

Populus
gentilis,
cæcus, po-
pulus iu-
dæicus clau-
dus.

Iob 29. c.

Eſa. 9.

ſet, nequaquam voce domini præ-
miſſa dixiſſet: ſi ſi alieni mentiti ſunt
michi, ſi ſi alieni inueterati ſunt, &
claudicauerunt à ſe mitis ſuis. Chri-
ſtus igitur venit, vt faceret vtraque
vnum: & ideo cæcum populum illu-
minauit, & claudum ambulare fecit.
Quo vno argumento, ſatis probauit,
ſe eſſe verum meſſiam, qui aperuit o-
culos cæcorū, & ſalire fecit, ſicut cæ-
uos, claudos: tam in mente, quam in
corpore.

*¶ He renuntiate Ioanni, quæ audidiſtis &
vididiſtis. cæci vident.* Supernaturalia ſunt
myſteria noſtræ fidei: ſupernaturali-
bus ergo mediis, qualia ſunt miracu-
la, ſunt perſuadenda. Non ergo vi, nō
iniuria euangelium prædicandū eſt:
tam in hoc loco vides, quo pacto Chri-
ſtus miraculis primū adhibitis, di-
ſcipulos: oantibus perſuaſit, quod vrgē-
tiſſimè & euidentiffimè, ex legibus
quas Chriſtus ſupra cap. 23. diſcipulis
præſcripſit, cum eos prædicatum in
orbem miſit, oſtendi poteſt. Quæ qui
de omnibus pacem illam ſuper cæle-
ſtem, quæ (vt Paulus ait ad Philip. 4.)
exuperat omnem ſenſum, mirifice re-
dolent. Cum enim fides quæ naturali
ratione demonſtrari non poterat, ſu-
pernaturalibus miraculis eſſet perſua-
denda, non alia illis iuſiſit, vt faceret,
quam quibus poſſent humanos ani-
mos ad fidem conciliare: non enim ait
in illo loco: ſanos plagis afficite; aut
vientes trucidate: aut dæmonibus
ſeruietes, dæmoniacarabie tractate:
& pro eiusmodi inferendis iniuriis,
bona illorum, tanquam mercedē ve-
ſtram ab illis eripite: ſed inſanos (in-
quit) curate: mortuos ſuſcite: lepro-
ſos mundate, dæmones eicite: neque
pro tam ingentibus beneficiis quic-
quam recipiatis; imo quia gratis acce-
piſtis

Pla. 17. g

Fides chri-
ſti, non vi
aut iniu-
ria, ſed mi-
raculis per-
ſuadenda
eſt. Sup. c. 10.

Phil. 4.

COMME N T. I N. MATH.

pistis gratis date. & subdit, non aurū neque argentum, &c. Ne (vt ibi ait Hieronymus) si aurum & argentum haberent, non causā salutis hominū viderentur, sed causā lucri prædicare. Neque vllam feratis virgam, scilicet potestatis, ne vllam belli imaginē illis offeratis: quin verò, intrantes domum salutate eam dicentes: pax huic domui. Quod quidem verbum non deprecatoriè tantum accipitur, sed assertoriè: hoc est, ecce vobis pacem afferimus, pacemque annuntiamus eūāgelicam: & quo eandem pacem sublimius efferat, ait. Ecce ego mitto vos, non sicut lupos, ad lacerandas deuorādasque oues: sed sicut oues in medio luporum, scilicet, vt quos lupos inuenieritis, onino ingenio tractetis: & quam possitis maxime in ouium mā suetudinem, transmutetis. Vnde D. Chryso. homi. 34. super hunc Math. locum. Erubescant, ait, igitur, qui cōtra facientes, quasi lupi aduersarios suos persequuntur: quum videant in numeros lupos, nempe gentiles, ab quibus vinci paucissimis: scilicet ab apostolis. Et certe quando sumus oues, facile hostes vincimus: cum verò in naturam luporum transimus, tūc superamur: tunc enim nullum à pastore nobis patrōcinium adest: qui non lupos, sed oues, vult habere. Vbi Chryso. admonitos nos curauit, quem admodum Christus successui prædicationis nō faueat, quando norma eius prædicandi non seruetur. Sed rogas, quid si prædicationem nostrā repudiantes, abiecerint nos? Audi quod Christus subdit. Quicumque, inquit, non receperint vos, neque audierint sermones vestros, non ait: persequentes cogite, vt vos audiant, sed ex euntes foras de domo, vel ciuitate, ex

Hieron.

Chryso. ho 34.

cutite puluerem de pedibus vestris: videlicet, qui in die iudicii illos accusaturus exurgat. Amen dico vobis, tolerabilius erit in die iudicii terræ Sodomorum, aut Gomorræorū, quā illi ciuitati. q. d. vindicta illius repulsa, non ad vestrum, sed ad meum attinet, supremum iudicium. Qua vtique de causa, existimo etiam, quod non possumus infideles, vt nos audiant cōpellere. His Christi legibus consonāt apostolorum monita. Paul. ad Ephe. 6. ait: succincti lumbos vestros, non in feritate, sed in virtute: induti lorica, non ferri, sed iustitiæ, & calciati pedes, in præparationem euangelii pacis. & ad Phi. 2. vt sitis sine querela, & simplices filii Dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ, & peruersæ, & 1. Pet. 2. Conuerſationem vestram inter gentes habentes bonā, vt in eo quod detractant de vobis, tāquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. Nescio ergo, quis sanæ mentis dicere audeat, fas esse quemquam ad fidem, vel ad fidei sacramentum, minis & terroribus cogere, sed aut miraculis adhibitis vt fecit Christus, & fecerunt Apostoli, aut amore & prædicatione salubri alliciendus est. ¶ Nam intentio & scopus Christi fuit, persuadere orbi verā fidem, quæ per charitatem operatur: nam illa est quæ filios Dei facit, vt Ioannes ait cap. 1. charitati autem nihil est magis aduersum, nihilque magis contrarium, quā vis & iniuria, & metus. Amore ergo, & non armis perducendi sunt homines ad fidem: quando miracula non adfunt. ¶ Pauperes euangelizantur. Vbi vides, apud Christum, diuites & potentes non præferri pauperibus & humilibus.

Infideles compelli non possunt ad audiendum euangelii Eph. 6.

Phil. 2.

1. Pe. 2.

Amore & non vi perducendus est infidelis ad fidem quādo miracula nō adfunt. Ioan. c. 1.

libus. Homines saepe volunt potius diuitibus quā pauperibus euangelium prædicare: at Christus pauperes elegit: venit enim mundi vanitatem euerſurum. Regnum mundi incipit à magnatibus & potentibus: regnum verò Christi à pauperibus. Reges & principes mundi, respiciunt diuites: Christus autem inſuetur pauperes: de illo enim dicitur in psalmo 10. oculi eius in pauperem respiciunt. imò apud regem Herodem ab eo miraculū factum videre desiderantem, filius: neque verba, neque miracula faciens: cōtra verò apud pauperes & loquebatur, & miracula faciebat. Vt enim prudens mercator non vult ocioſis, & vanè curiosis, merces suas ostendere, sed ijs quos intelligit esse illas empturos: sic Christus, apud eos concionabatur, & miracula faciebat, quos videbat esse ex his vtilitatem accepturos. Ideo, volens his discipulis Ioannis ostendere, se esse Christum in lege præmissum, respondit suæ interrogationi, rerum gestarum testimonio: factis scilicet corā illis multis miraculis: inter quæ, vides pro magno miraculo ait: Pauperes euangelizatur: sciebat enim venturum esse tempus, vt pro miraculo haberetur, euangelium pauperibus gratis annuntiare. ¶ Pauperes euangelizantur. Noli (inquit Salo.) regibus o lamuel, noli dare regibus vinum, quia nullum secretum est vbi regnat ebrietas: ne forte bibant, & obliuiscantur iudiciorum, & mutant causam filiorū pauperis: daſceram mœretibus, & vinum his qui amaro sunt animo: bibant, & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris: non recordentur amplius. quale namque est vinum (inquit Rupertus) quod si detur ad bibendum regibus, facit eos

Regnum mundi incipit à magnatibus regnū verò christi à pauperibus. Psa. 10. Luc. 23

Simile.

Prou. 31.

Rupertus

obliuisci iudiciorum, & mutare causam filiorum pauperis: si autem detur mœrentibus, facit eos obliuisci egestatis suæ, & doloris non recordari amplius. Profecto quomodo parabola est, mysticè iuxta parabolarum leges, intelligenda est. Vinum ergo istud, sermo sapientiæ, vel scientiæ est: quod si detur regibus, id est superbis, apud quos vtique regnat ebrietas, id est quos scientia inflat, obliuiscuntur iudiciorum, & mutant causam filiorum pauperis, id est male examinant sensum scripturarum, dum per contentionem suā defendunt & nulli cedere volunt: & ab alijs bene dicta, qui sunt filii pauperis, id est humiles secundum Christum, amatores veritatis, vanæ gloriæ deputant & præsumptioni. O ergo Lamuel, quod interpretatur in quo Deus. O Christe, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: noli talibus scientiæ tuæ dare vinum: sed da mœrentibus, id est humilibus, & his qui pro eo quod paupertatis & peccatorū humilem conscientiam habeant, amaro sunt animo, cum enim talibus datur vinum hoc, lætificat cor eorum, & quadam obliuione bona obliuiscuntur egestatis suæ: confortati ab apostolo dicenti, quia quæ stulta sunt mundi, elegit Deus, vt confundat sapientes, & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt, destrueret. Hac Rupertus. En vides iam hoc fuisse adimpletum. Pauperes, inquit Christus, euangelizantur. ¶ Erbeatus qui non fuerit scandalizans in me. Christum esse petram ostendimus. capitulo septimo. Sed quia in eo impii iudæi pedes offenderunt: appellatur ab Esaiā capitulo octauo petra

Vinum est sermo sapientiæ. reges sūt superbi sapientes.

Filii pauperis sunt humiles. Lamuel, in quo Deus.

1. cor. 1. d.

Rupertus lib 1. o. de victoria verbis.

Sup. c. 7

Christus scandalizati. Et erit, inquit, vobis in san-
vocat - cificationem, in lapidem autem of-
petra scan- fensionis, & in petram scandalum, & of-
dali. fendent ex eis plurimi, & cadent, &
conterentur. Quem locum, de chri-
sto interpretatur Paulus ad Roman.

Roma. 9. Appellatur hoc scandalum a
doctoribus, pharisaeis, siue pharisa-
cum, quoniam ipsi propter suam co-
rum peruersitatem scandalizabantur,
& opera christi sanctissima reproba-
bant: volentes eius nomen clarissi-
mum omnino extinguere, ob quam
causam merito in hoc loco ait: Bea-
tus qui non fuerit scandalizatus in

Nulla est me. Vbi aspicias nullam esse tam in-
tam in lig- signam virtutem, quam impii vitio
nis virtus non tribuant. Ut enim lignum are-
quod impii az fixum in medio fluminis, altera
vicio non parte in aqua existente, altera in aere
trahant. extra aquam, videtur obliquum &
Simile. fractum, cum sit rectum & integrum:
non obliqui defectum, sed quia illud
oculi per aquam respiciunt, quo fit
ut videntes longe opinione fallan-
tur: sic virtutis actio recta, omnibus
que numeris absoluta, censetur ab im-
piis obliqua & nefaria, non ipsius ac-
tionis, sed iudicii depravati corrup-
tela fallit enim iudicium eos, qui per
aquam invidia & malitia, res gestas
inimicorum, cerant: cupientes eam
gloriam labefactare, quam magni vi-
ri facti sunt virtute consequuti. Ut
enim pharisaei laborantes peregrina-
na qua tam legitimum rectorum simi-
litudinem in pariete descriptarum de-
cepti, animalia quaedam deformia vi-
dere existimant & testantur, ut Ari-
stoteles ait. Sic impii homines ani-
mi agitudine depravati: lineas re-
ctas, hoc est, aliorum facta illustra-
non solum spoliant ornamentis, sed

Simile.
S. I. 1. 1. 1.
Aristot.

etiam vitio vertunt, & ad calumniam
rapiunt. Beati ergo sunt viri christia-
ni Deum timentes, quibus non in
scandalum & offensionem, sed in san-
ctificationem, christus erit. Ut enim
id quod apes sumit conuertit ex flore
in mel: id autem quod araneus car-
pit ex eodem flore, conuertitur in ve-
nenum, cum flos sit vnus & idem: sic
christus flos campi; aliis fuit in san-
ctificationem, aliis in ruinam. Hoc
est quod dixit Simeon: Ecce hic posi-
tus est in ruinam, & in resurrectione
multorum.

Et respondens Iesus ait illis: ite, reman-
tate Ioanni, quae audistis & vidistis. Ies-
us non ignarus certius esse testimo-
nium, quod a factis proficitur, quam
quod a verbis, praesertim si quis ipse
sit sibi testis, nihil quidem respondit
primum, sed in illorum contumacia
(veluti solent episcopi) ordine gene-
rales in firmorum faciens. Accedant
inquit, qui sanandi sunt, accesserunt
suo ordine caeci, & illorum oculos
aperuit: accesserunt debiles & illos re-
stituit in pristinam sanitatem: Acces-
serunt lepra infecti, & mundati sunt:
accesserunt impuri spiritus & eos pro-
sternit: Accesserunt qui mortuosi esse
credebant, & illos suscitauit. His multisq;
aliis prodigiis nouis & inauditis, satis
probauit quis na esset. Hinc colliges
quare rogatus an esset messias factis
& non verbis respondere voluerit:
quod factorum testimonium, fortius
ac euidentius sit quam verborum. Si
enim rogares arborem aliquam, quae
nam esset, & tibi pomam ostenderet,
quae ferebat: fructus demonstratione,
melius responderet quam verbis. Si
regem item videres, magnam magni-
tudinem, ac virorum illustrium imparum
reuerentiam, diligenter inueneris: nec

Simile.

Luc. 2. e

Christus
non taver-
bis, quam
factis pro-
bat quis
sit.

caterua, atque illum interrogasses an
esset rex? satis quaestioni satisfacere-
ret, ostensis omnibus qui illum tan-
quam regem sequebantur: quam si
respondisset: ego sum, Testimonium
Ioannis de Christo verborum fuit
tantum: at christi testimonium de se
ipso, factorum. Exodi capitulo quar-
to. Sacra referunt eloquia misisse do-
minum Aaron & Moysem ad Pharao-
nem: fecitque ut Aaron esset os Moy-
sis: Moyse vero esset Deus Pharao-
nis: qui scilicet aederet miracula &
prodigia, quibus ostenderet Dei vir-
tutem & potentiam. Sic misit Deus
Ioannem, ut esset os & lingua christi:
ecce inquit agnus Dei, ecce qui tollit
peccata mundi. Christus vero mis-
sus est, ut esset habitus verus Deus.
Quod ut ostenderet, innumera ede-
ret miracula. Caeci, inquit, vident,
claudi ambulant &c.

Exo. 4.
Figura.

Sup. c. 3.

Simile.

Hinc obserua quod duplex est
genus docendi & instruendi alios: ver-
bis scilicet & factis, quae factis docen-
tur facilius imprimuntur. Pictor. n.
facilius discipulum depingere doce-
bit, si coram illo imaginem describat
lineasque deducat, quam si verbis so-
lum instruat. quo docendi genere im-
presentiarum usus est christus. Que-
ritis, inquit, an sim christus a patri-
bus mundo promissus necne? en ima-
gines quas fingo. Caeci vident, clau-
di ambulant, &c. Hinc colligetur an
sim quem venturum expectatis. Tu
igitur si rogatus fueris an christianus
sis, non tam verbis, quam factis, id o-
stendere curabis. Opera enim sunt
quae verum testimonium perhibebunt
de te: quibus maior fides adhibenda
est, quam verbis. Qui enim dicit se nos-
se Deum & mandata eius non custo-
dit, mendax est. Potius enim factis;

quae plurium testium vices gerunt,
credendum est: quam linguae, quae quum
vnus testis locum habeat: plenam non
facit fidem.

Beatus qui non fuerit scandalizatus in
me. Idest, beatus autem est, cuius ani-
mo successus tantus euangelii non pra-
buerit occasionem mali. Hoc adiecit
Iesus modeste subtaxans inuidiam di-
scipulorum Ioannis, sed sic, ut neque
apud turbam pudecerent, sed tacti
secum agnoscerent vitium suum: te-
perato modis omnibus responso, ut
& ipse fugeret arrogantiae suspitio-
nem, & maiorem fidem faceret disci-
pulis, & illorum affectioni medere-
tur potius, quam traduceret. Disca-
mus & nos arrogantiam ex factis egre-
giis fugere & proximorum inuidiae me-
deri, temperando verba, ita ut frater
subinuidens non erubescat.

Beatus qui non fuerit scandalizatus in
me. Vel propter me, hoc est, quod vi-
deat me tam humilem, tam abiectum,
tam vili loco: inter pauperes, scilicet
& debiles: cum sperasset videre regem
messiam diademate coronatum, re-
gis ornamentis indutum, magna no-
bilitate virorum multitudine comi-
tatum, sceptrum aureum ferentem.

Hinc colliges quanta sit Dei li-
beralitas & magnificentia, quanta
eius bonitas, ut se in tantum prop-
ter hominem abiiciat, ut ab eo mini-
me cognoscatur, neque pro vero Deo
habeatur. Pronior enim est Deus ad
afficiendum innumeris muneribus
homines, quam hi ad credendum, No-
ne Dei abiectio, quae salus & vita no-
stra est, offendiculo fuit incredulis iu-
daeis nos, inquit Paulus, praedicamus
christum crucifixum, iudaeis quidem
scandalum, nobis tamen Dei virtus.
Et quemadmodum beatus est popu-
lus

Dei libera-
litas com-
mendatur

1. cor. 1.

lus ille, cui non fuit offendiculum neque scandalum abiectio Christi: sic infelix ac miser ille, qui scandalum hoc passus est. Idcirco olim yates qui hoc passus est. Idcirco olim yates qui dam dicebat: quiescite ab homine cuius spiritus in naribus est, quia excelsus reputatus est ipse. Quasi diceret: vos magnopere hortor ne offendatis in Messiam vestrum, ne illum ad interitum vocetis. Quiescite ergo offendere hominem hunc abiectum & humilem cuius spiritus in naribus est: id est, qui iram suam vobis ostendet: quia excelsus reputatus est ipse: hoc est, quia etsi humilis videatur magnus & potens est, qui vos poterit facile vastare. Habere spiritum in naribus est iratum esse. Dicens: quiescite ab homine ostendit Christi humanitatem: dicens autem: quia excelsus reputatus est ipse, ostendit eius sanctissimum numen. Ac si diceret: videte ne Christum contemnatissimum verum Deum & verum hominem, qui iratus poterit vos facile perdere. Potest hoc ita etiam explanari. Quiescite a Christi blasphemis, qui & si in naribus habet spiritum, hoc est, & si homo est & spirat, & halitum naribus trahit, ut ceteri homines, tamen secundum diuinam maiestatem excelsus est, & altissimus. Duo erant in templo altaria, alterum abiectum, animalium sanguinem redolens: alterum sacrum & excellens, sedes Dei factum, ubi hominibus responsa dabat: ubi cherubin aderant. Quae Christi naturam humanam atque diuinam significabant: humana enim cum abiectioem redoleret contemnebatur, diuina vero si a Iudaeis intellegeretur, facile veneretur atque coleretur. Ideo ait modo dominus: Beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Si ergo offendere non

vis, intra in sanctuarium Domini, ingredi sancta sanctorum & ibi Deum esse intelliges, illum audies, illum benignum inuenies: nec oculos pascearis in altari animalium solum si scandalizari non cupis. Et huius etiam rei imaginem aliam habes, Genesis cap. 9. Vbi narrat moyses Noe plantasse vineam, bibisseque vinum & inebriatum fuisse: eumque nudum irrisisse Chan filium suum: reliquos autem duos filios incedentes retrorsum operuisse nuditatem patris. Noe Christum significat, qui vineam plantauit, Iudaeicum videlicet populum. Nimio autem amore erga genus humanum quasi ebrius factus est, ut seipsum negligeret, exinaniret atque abiceret: tantum ut nobis succurreret. Imo adeo amore ebrius fuit, ut ob dormiret in cruce per mortem, ac plane ignominiosus appareret, ac etiam a Deo relictus. Hanc eius ignominiam irriserunt Iudaei: hanc abiectioem irridet haeretici: hanc multi qui fidem eius profitentur: cum illam imitari dedignantur. Veri autem christiani non offenduntur Christi humilitate, sed alijs irridentibus ipsi tegunt nuditatem eius. ostendunt enim, quod haec propter nos facta sint, quodque in scriptura praedicta sint: intelligunt etiam in se adesse Deum, rerum omnium dominum. Quae ceterum si in Deo homine inueniunt homines in quem offendatur: quid obsecro in te, homine, atque scelerato non inueniet? In Deum, quod cum publicanis ac peccatoribus manducet, habitet, atque versetur, homines offendunt: quid non offendunt in te, impius, sceleratus, flagitiosus, ac sacrilegus? Si ipsammet temperantiam, ebrietatem & voracitatem vocant: quid mirum quod te ebrium & voracem appellent?

Gen. c. 9.
Figura.

Esa. 5.
Pla. 79.
Matt. 21.

Matt. 26.

¶ Illis

¶ Illis autem abeuntibus cepit Iesus ad turbas dicere de Ioanne. Quid existis in desertum videre &c. Digressis discipulis Ioannis, conuersus Iesus ad turbas obmurmurantes Ioannis in constantiam, quod modo aiebat, modo negabat: modo aiebat: ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: modo rogabat: Tu es qui venturus es an alium expectamus? Ne ergo tale suspicarentur de Ioanne, quod illo parum erat dignum, existimantes eum haec percontatum sibi dubitanti, ac non potius discipulorum imbecillitati sananda, cepit Christus amplissime Ioannis laudes depraedicare: sic tamen, ut illi, messiae laudem non ascribat, sed proximum dumtaxat: Et tamen pondus arroget illius de se testimonio. Expediebat enim, ut populus quam optime sentiret de Ioanne qui tam praeclare testificatus fuerat de Iesu, quod esset filius Dei, quod esset agnus, qui tollere peccata mundi: quod esset is, qui baptizaturus esset igni & spiritu. Nec enim in talem virum cadebat suspicio vanitatis, quasi falso prius Christum praedicasset: aut inconstantiae, quasi post mutatus, cepisset de Christo dubitare: ne cui, inquit, obrepat suspicio leuitatis de Ioanne. Alioqui si talis visus est vobis, qui leuium hominum more mutet sententiam, & quod prius affirmabat post vocet in dubium, cuius spectaeuli gratia, sic dudum confluentis in desertum? An ut videretis arundinem agitari ventis? Talis enim fuisset si nunc a seipso dissentiret. Sed ab hac suspicione facile illum vindicat perpetua vitae totius austeritas.

Quare
Christus
Ioanannem
laudat.

¶ Ex hoc loco disce primum: pro-

ximi tui famae, honori, & bono non minus succurrere, si apud homines, sine causa periclitetur. Periclitabatur Ioannis honor, apud populum, existimantem eum sibi dissimilem esse factum, & illum ab hac suspicione Christus reuocare conatur. Existimant homines proximum tuum impie aliquid commisisse: ab hac infamia illum vindicare teneris, si certo scias illum ab illa culpa esse omnino liberum. Gloriabatur olim coram domino diabolus, stantibus angelis, perambulasse totum terrarum orbem, ac omnes homines descripsisse, in suaque ditionem traxisse, & statim dominus ab hac sinistra opinione liberat sanctum Iob dicens: nunquid considerasti terram meam Iob, quod non sit similis ei in terra, homo simplex, & reclusus?

Fama proximi succurrere debemus, si apud alios periclitetur sine causa.

Iob 1.

¶ Secundo disce: non posse dominum ferre, ut aliquis suorum male laudat: ideo maxime commendat Ioannem, atque pro sua virili ab inconstantiae & adulationis rumore & iniuria defendit. Sic etiam cum pharisaeus obmurmurat, atque existimat Magdalenam Christi pedes, suis lacrymis lauantem, esse peccatricem: tactuque domini indignam: eam Christus ab hac contumelia vindicat, ostendendo eam sanctiorem esse pharisaeo. Praeterea cum alibi pharisaei discipulos apud dominum inculant, quod non mundassent manus, neclauassent, cum cibum sumebant: respondet maxima ira commotus: quare & vos transgredimini praeceptum Dei propter traditionem vestram quasi diceret: heu vos miseros & infelices, nam vos estis immundi, vos fordidi, & squalidi, transgredientes legem Dei.

Non potest ferre dominus, ut aliquis suorum male laudat, apud alios.

Inf. 15. a

Aa 3 ¶ Tertio

Constantia
Iohannis
constantiam
dicitur
Iohannis
Iohannis
Iohannis

Tertio observa: quanta fuerit virtus, quanta constantia & animi firmitas Iohannis, quando a christo domino ante mortem laudatur. Ante mortem, inquit sapiens, ne laudes hominem, nam in huius suis cognoscitur vir. Quo in loco per filios perfectas actiones intelligit. Studiosam enim & strenuam actionem filii nuncupantur: sicut etiam appellatur a christo fructus: a fructibus eorum, inquit, cognoscetis eos. Quando igitur christus constantiam Iohannis fatetur: idcirco sine trepidatione aliquam, aut timore, illum miris laudibus eorum frequenti populo effert. Lauda ergo hominem post vitam, magifica post consummationem: si de eius virtute & animi perfecta magnitudine, dum hanc vitam agit, vereris: si autem, bene illum predicare, atque suam laudum poteris, dum vivit, esse praconem.

Supra. 7

Agit dñs
Iohannis
exequias.

Tandem intellige: voluisse donum Iohannis exequias agere. idcirco funeream concionem, apud populum habere vult: quasi certo predicans mortem & obitum eius. ea de causa etiam priusquam Lazarum suscitaret gratias patri egit certus de accepto beneficio. eadem item de causa triumphaturus de morte, de diabolo, ac mundi pompa, morte sua, ante illam, triumphans cum maxima gloria & apparatu Hierusalem ingreditur. Multiplicaturus praeterea panes, prius tanquam adito iam miraculo gratias maximas Deo agit. Sic modo certo sciens Iohannem iam iam moriturum, quasi exequias celebrans apud populum de Iohannis laudibus dicit.

Ioh. 11.

Infra. 11

Ioh. 6.

Magnum
est a Deo

Illis autem abeuntibus, laudat christus Iohannem, quod magni aestiman-

dum est. Multi enim laudant, quae ignorant. Quod enim in poematibus, ut Cicero ait: & in picturis, visu venit, ut delectentur imperiti: laudentque ea, quae laudanda non sunt: ob eam ut credit causam, quod sit in his aliquid probi quod capiet ignaros. Hoc etiam idem in multis hominibus contingit, qui multa laudant, eò quod vitium ignorent: christus autem qui omnia novit, falli in aliorum laude, & commendatione non potest. Beatus ergo Iohannes, qui suarum laudum tale habuit praconem.

qui falli
non potest
laudari.
Cicero.

Observa praeterea: quod non solum dominus aliquem suorum in facie commendare, sed inimicis suis, sic demoni, quod nouerat inimicum Iob dixit: Nunquid considerasti seruum meum Iob, quod non sit similis in terra? Idem in hoc loco fecisse legitur: qui, discipulis Iohannis abeuntibus, cepit dicere de Iohanne: quid existis in desertum videre &c. Hoc flagello solet dominus inuidos torquere: ut plurima dicat seruos suos habere: quam putauerint ipsi qui inuidet, Sic inuido Sauli ostendebat Davidem regem, antequam esset. Et hoc maxime homines ab invidia terrere debent: ne, si dñs eos quibus inuidet, maiores quam illi imaginantur, ostendat eis. & disponit ut omnes, eorum quibus inuidet, semper praclara facta eis enarrant: quemadmodum pharisaeis qui christo inuidebant, semper erant aliqui, qui eius gesta, quasi ipsi contemnebant, extollerent.

Iob 2.

Arundinem vento agitatum? Non hoc exiguum reputes: non fuisse, sicut licet Iohannem arundinem vento agitatum: est enim hominis conditio varia & inconstans, ut nunquam in eodem

Hominis
natura in-
constans,
& varia
est.

Simile.

eodem statu permaneat. Hinc est ut multi inueniantur tam inconstantes animo, ut similes sint febricitantibus, qui in lectulo nunquam quiescant, sed hac atque illac agitentur, similes etiam sunt, fugientibus umbram si corporis, qui se ipsos fugiunt, & se ipsos circumferunt. animi vero constantia tanta virtus est, ut hominem angelum faciat: ea est enim angelorum natura, ut semper sibi constantes sint: semper in eadem sententia persistant, semper in eodem statu permaneant: ex quo fit, ut hominis pertinacia illum, diabolus esse faciat, constantia vero in virtute, angelum reddat: quia ergo Iohannes tam constans sibi fuit, ut neq; aduersis, neq; prosperis moueretur, merito angelus & non arundo vento agitata vocatur.

Simile.

Constantia
hominem
angelum
facit.

Aut quid existis, videre hominem molli-

Immode-
ratus cul-
tus repre-
henditur
& immo-
deratus
corporis
ornatus.
D. Cypri-
de habitu
virginita-
tis.

in domibus regum sunt. Non inquit in domibus Dei sunt, sed quid ait? in domibus regum sunt. Ut ostendat quam sit prohibitorum christianis, & maxime mulieribus si in domo Dei esse volunt, immoderatus cultus. Unde Cyprianus de hac re tractans, sic ait: si non est (inquit) maior domino suo seruus, debemus quod Christus & fecit & docuit, imitari. Qui enim dicit se in Christo manere: debet, quomodo ille ambulauit & ipse ambulare. Locupletem te dicis & diuitem: sed diuitis tuis Paulus occurrat, & ad cultum atque ornatum tuum iusto sine moderandum, sua voce praescribit.

1. Tim. 2.

Sint (inquit) mulieres cum verecundia & pudicitia componentes se: non intortis crinibus, neque auro, neque margaritis, aut preciosa veste: sed ut decet mulieres promittentes castita-

tem per bonam conuersationem. Itē Petrus ad haec eadem praecpta, contendit, & dicit: sit in muliere non exterior ornamentum, aut auri, aut vestis cultus, sed cultus cordis. Quod si illi mulieres quoque admonent coercedas, & ad ecclesiasticam disciplinam religiose obseruatione moderandas, quae excusare cultus suos soleant per maritum, quanto id magis obseruare virginem fas est, cui nulla ornatus sui competat venia, nec deriuari in alterum possit mendacium culpa, sed sola ipsa remaneat in crimine. Locupletem te dicis & diuitem: sed non omne quod potest debet & fieri, cum scriptum sit: omnia licet: sed non omnia expediunt: omnia licent, sed non omnia aedificant. Caterum si tu te sumptuosius comas, & per publicum notabiliter incedas, oculos in te iuuentutis illiceas, suspiria adolescentum post te trahas, concupiscendi libidinem nutrias, peccandi fomenta succendas, ut si ipsa non pereas alios tamen perdas, & velut gladium te & venenum videntibus praebes, excusari non posses, quasi mente casta, sis & pudica: redarguit te cultus improbus & impudicus ornatus, nec computari iam potes inter puellas & virgines Christi: quae sic viuis, ut per sis ad amari. Ornamentorum ac vestium insignia & lenocinia facorum, non nisi prostituta & impudica foemina congruunt, & nullatum ferè praecisior cultus est, quam quantum pudor vilis est. Sic in scripturis sanctis quibus nos instrui dominus voluit, & moneri, describitur ciuitas meretricis, compta pulchrius, & ornata, & cum ornamentis iuis, ac propter ipsa potius ornamenta peritura.

1. Pe. 3.

Maxime
virgines
debet mo-
deratus or-
natus.
1. cor. 16.

A a 4

Apoc. 17. Et venit, inquit, vnus ex septem angelis habentibus phialas septem, & aggressus est me, dicens: Veni ostendam tibi damnationem meretricis magnae sedentis super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terrae. Et duxit me in spiritu, & vidi mulierem sedentem super bestiam, & mulier illa amicta erat pallio purpureo & cocchino, & adornata erat auro, & margaritis, & lapidibus preciosis, & ferēs poculum aureum in manu sua plenum execrationis, & immunditiae, & fornicationis totius terrae. Fugiant castae virgines & mulieres pudicae incestarum cultus, habitus impudicaru, lupanarium insignia ornamenta meretricum. Clamat etiam spiritu sancto plenus. Esaias, & filias Sion auro & veste comptas increpat, & obiurgat pernitiosis opibus affluentes, & a domino per seculi delicias recedentes. Exaltatae sunt, ait, filiae Sion, & ambulauerunt alto collo, & nutu oculorum, & incesu pedum trahentes tunicas, & pedibus simul ludentes. Humiliabit dominus principales filias Sion, & reuelabit dominus habitum earum, & auferet dominus gloriam vestis illarum, & ornamenta earum, & crines, & cincinnos, & lunulas, & discriminalia, & dexteralia, & armillas, & botronatum, & specula, & annulos, & cin aureis, & serica contexta cum auro & hyacinto. Et erit pro odore suauitatis paluis, & pro cingulo recte praecingeris, & pro ornamento capitis aureo, caluicium habebis. Hoc Deus culpatur & deuorat, hinc corruptas esse virgines, hinc a cultu veto & diuino desecuisse pronuntiat. Exaltatae ceciderunt, comptae turpitudinem & fedelitatem meruerunt, serico & purpura indutae, Christum induere non

possunt: auro & margaritis & monilibus adornatae, ornamenta forte cordis, corporis, & pectoris perdidit. Quis non id excretur & fugiat, quod aliis fuerit exitio? Quis id appetat & assumat, quod ad necem alterius pro gladio fuerit & telo? Si hausto poculo moreretur ille qui biberat, venenum scires esse quod ille potauit. si accepto cibo qui acceperat interiret, scires esse letale quod acceptum potuit occidere: nec ederes inde, nec biberes, unde interisse alios ante conspiceres. Nunc quanta ignorantia veri est, animi quanta dementia, id velle, quod & nocuerit semper & noceat? putare quod inde ipsa non pereas, unde alios perisse cognoscas? Neque enim Deus purpureas, aut coccinas oues fecit, aut herbarum succis, aut conchiliis tingere, & colorare lanas docuit. Nec distinctis auro lapillis, & margaritis contexta serica, & numerosa compage digestis monilia instituit, quibus cervicem quam fecit absconderet: vt operiatur illud quod Deus in homine formauit, & conspiciatur de super id quod diabolus adinuenit, an vulnere inferri auribus Deus voluit, quibus innocens adhuc infantia, & mali secularis ignara crucietur, vt postea de aurium cicatricibus, & caernis preciosa grana dependeant, & si non tuo pondere mercium quantitate? Quae omnia peccatores & apostatae angelis suis artibus prodiderunt, quando ad terrena contagia deuoluti, a coelesti vigore recesserunt. Illi & oculos circumducto nigrore fucare, & genas mendacis ruboris inficere, & mutare adulterinis coloribus crinem, & expugnare omnem oris & capitis veritatem corruptela suae impugnatione docuerunt. Et quidem isto in loco pro

Simile.

pro timore, quem nobis fides suggerit, pro dilectione quam fraternitas exigit, non virgines tantum aut viduas, sed nuptas puto, & omnes omnino feminas admonendas, quod opus Dei & factura eius & plasma adulterari nullo modo debeat, adhibito flauo colore, vel nigro puluere, vel rubore, aut quolibet denique lineamenta natua corrumpente medicamine. **Gene. 1.** Dicit Deus faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & audet quisquam mutare & conuere quod Deus fecit? Manus Deo in ferunt, quando illud quod ille formauit, reformare & transfigurare contendant: nescientes quia opus Dei est omne quod nascitur, diaboli quodcumque mutatur. Si quis pingendi artifex vultum alicuius & speciem & corporis qualitatem aemulo colore signasset, & signato iam consumatoque simulachro, manus alius afferret, vt iam formata, iam picta quasi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria, & iusta indignatio videretur. Tu te existimas impunè laturam tuam improbae temeritatis audaciam, Dei artificiosis offensam? Vt enim impudica circa homines, & incesta fucis lenocinantibus non sis, corruptis violatisque, quae Dei sunt, peior adultera detineris. Quod ornari te putas, quod putas comi, impugnatione est ista diuini operis, prauaricatio est veritatis. Monentis apostoli vox est: expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio sicut estis azymi. Nam & pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque festa celebremus, non fermento veteri, neque in fermento malitia & nequitiae: sed in azymis sinceritatis & veritatis. Num sinceritas perseverat & veritas, quando quae ayn

cera sunt polluantur colorum adulterijs, medicaminum fucis, in mendacium vera mutantur? Dominus tuus dicit: non potes facere capillum vni album aut nigrum, & tu ad vincendam domini tui vocem, vis te esse potiorrem? Audaci conatu & sacrilego contemptu, crines tuos inficis: malo praesagio futurorum, capillos iam tibi flammicos auspicias, & peccas: pro nefas, capite, id est, corporis parte meliore: & cum scriptum sit de domino: caput autem eius & capilli erant albi, velut lana aut nix: Tu execraris caniciem, detestaris alborem, qui sit ad domini caput similis? Non metuis oro, quae talis es, ne cum resurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoscat: ad sua praemia & promissa venientem, renoueat & excludat: increpans vigore censoris, & iudicis dicat: Opus hoc meum non est, ne haec imago nostra est: cutim falso medicamine polluisi, crinem adultero colore mutasti, expugnata est mendatio facies, figura corrupta est, vultus alienus est: Deum videre non poteris, cum oculi tibi non sint quos Deus fecit, sed quos diabolus infecit. Illum tu sectata es, rutilos atque depictos oculos serpentis imitata es: de inimico tuo compta, cum illo pariter arsura. Hec oro non cogitanda sunt Dei seruis: non die semper ac nocte metuenda? Viderint quid sibi nuptae per placendi studium de coniugum solatio blandiantur, quos dum in exultationem suam proferunt, ad societatem criminosae consensionis acciscunt. Virgines certe, quibus iste sermo nunc consulit, quae se huiusmodi artibus complerint, inter virgines non putent debere numerari: sed tanquam contactas aues & morbidas pecudes, a sancto &

A a s puro

puro gregis virginitatis arceri, ne cogitio suo ceteras polluat, dum simul degunt, ne perdant alias, quæcunque perierunt.

¶ Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Vno hoc verbo comprehendit dominus, quæ longo prolixoque sermone de sanctitate & excellentia Ioannis dici possunt. Considera obsecro Ioannis conceptionem, vitam, prædicationem, munera in domino Dei tibi commissa, mortem denique, atque eius per totum orbem per-

Ioannis excellentia summa quam enarrantur.

Prima excellentia. Psal. 131.

Es. 40. Mala. 3. 2. excellentia.

Luc. 1.

Ibidem. 3. excellentia.

Ibidem. 4. excellentia.

5. excellentia.

Ibidem.

6. excellentia.

propheta: sed plusquã propheta fuit, ut in hoc loco Christus testatus est. Solus ille inter antiquos prophetas, meruit Christum digito monstrare.

¶ Ioannes, & nomine & virtute angelus fuit, ut etiam hic affirmat Christus. Vnde Chrysostom. ait, Puto si non est audacia, dicere: quod gloriosior est Ioannes: quia homo fuit, & propter meritum virtutis angelus est vocatus: quã si nomine & natura angelus fuisset. ¶ Christus verum Deum,

verumque hominem baptizare meruit, & vocem patris cœlestis audire: hic est filius meus dilectus: spiritum sanctum in specie colubæ super Christum descendentem videre: nam dictum fuerat ei à patre: super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto.

¶ Triplici laurea fuit iure optimo insignitus. eo quod virgo, & prædicator, & martyr insignis extiterit. ¶ Ioannes in magno precio, tam à iudeis, quã à gentibus, quã à fidelibus, propter suam eximiam, præclaramque sanctitatem, fuit habitus.

¶ Sux carnis tam peffectus fuit dominator, ut incredibile dictu sit: nam vinum & liceram nunquam bibit: caecus locusta & mel sylvestre, vestimentum vero, cilicium ex camelorum pilis contextum erat.

¶ Mundum, eius diuitias & gloriam penitus contempsit, erat enim in deserto, vsque ad tempus ostensionis suæ in Israël.

¶ Regni cœlorum fuit primus prædicator: concionatores namque antiqui terrena promittebant, Ioannes autem cœlestia. Agite, inquit, poenitentiam, appropinquabit enim regnum cœlorum. ¶ Publica peccata tanto zelo persequutus est, ut eam ob causam, carcerem, vincula, mortemque æquo animo

Ioan. 1.

7. excellentia. Chryso.

8. excellentia.

Sup. c. 3.

Io. 1. c.

9. excellentia.

10. excellentia.

11. excellentia.

Luc. 1. Sup. 3.

12. excellentia.

Luc. 2.

13. excellentia.

Sup. 3.

mo

14. excellentia.

Gen. 18. c. Filii Dei viri robustissimi appellentur in sacra scriptura.

D. Ambro. ser. 17. de natali dñi

Regnum cœlorum gratis.

Luc. 1.

mo subiecit: ¶ Tandem, eius nomen tam celebre factum est, ut toto orbe terrarum ingenti alacritate, immensoque hominum applausu natalis eius celebraretur. Merito ergo Christus dñs ait: inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista.

¶ Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Filii Dei robustissimi sunt. Vnde Gene. 18. c. ait dominus Abraham: Nunquid celare potero Abraham quæ gesturus sum, cum futurus sit in gentem magnam ac robustissimam. Verè enim dicitur Abraham futurus in gentem robustam, non solum secundum carnem, sed secundum fidem, ita ut rapiant filii eius regnum cœlorum. Quos autem modo regnum cœlorum à viris iustis per vim capiatur, explicat D. Ambro. sermone 17. de natali domini. Compellitur (inquit) operibus nostris dominus, ut nobis sua misericordia largiatur: atque ideo ipse in euangelio sancto dixit: à diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur.

Regnum cœlorum, non nisi Christus dominus, qui regnat in cœlis: cogitur autem verbum tunc solet dici, quum res aliqua rarior, assidua operatione densatur: Ex quo ergo Ioannes Baptista, saluatoris annuntiavit aduentum ex eo regnum cœlorum, quod prius fluidum & remissum apud iudeos iacebat, credentium populorum cepit assiduitate densari, & omnis illa regni raritas, prædicationum frequentatione solidari. Tam enim rari sunt apud iudeos regnum, ut transiret ad gentes: tam fluidum, ut emanaret ad populos. Nunc autem tanta credentium cogitur densitate, ut fixum & solidum maneat sine fine, sicut sacra scriptura dicit: & regni eius non erit finis. Co-

gimus ergo regnum cœlorum, & vim quodammodo facimus, sicut ait euangelica lectio: & vim facientes eripiunt illud. Vim, inquam, facimus Deo, non compellendo: sed fiendo: non prouocando iniurias, sed lacrymis exorandis: non blasphemando per superbiam, sed per humilitatem mœrendo.

O beata violentia, quæ non indignatione percutitur, sed misericordia condonatur: beata inquam violentia, quæ vim facienti bonitatem ellicit, & utilitatem tribuit inferenti. quisquis, n. violentior Christo fuerit, religiosior habebitur à Christo. Aggredimur ergo in itinere dominum: siquidem ipse est via, & more latronum, suis eum expoliare nitimur: cupimus illi auferre regnum, thesauros, & vitam: sed ille tam diues & largus est, ut non abnuat, non resistat, & cum omnia dederit nihilominus omnia ipse possideat. Aggredimur inquam illum, non ferro, non fuste, non saxo: sed manu facte, bonis operibus, castitate. Hæc sunt arma fidei nostræ, quibus in congressione certamus. ¶ Ut autem his armis uti in vi inferenda possimus, ante corporibus nostris vim quodammodo faciamus: expugnemus membrorum vitia, ut virtutum præmia consequamur: prius enim ipsi regnare debemus in nobis, ut regnum possimus diripere saluatoris. At ergo euangelium: & vim facientes diripiunt illud.

Raptores igitur sumus: raptores autem, non nisi diripiunt aliena: agnoscendo veram esse sententiam, Christum enim ecclesiam rapuit synagoga, & alienæ gentis regnum, vim faciendo possedit: nam saluator missus sub lege, natus in lege, nutritus iuxta legem, dum à iudeis negligitur, à gentibus occupatur: & dum à sacerdotibus per-

Quomodo cogitur regnum cœlorum, id est Christus. Nota.

Prius in nobis regnum cœlorum diripere cupimus. Ecclesia christum rapuit à synagoga.

ditur,

ditur, à peccatoribus inuenitur, sicut ipse ait: publicani & peccatores præcedent vos in regno cælorum. Raptores igitur sumus, mirandum non est: qui à tali authore descendimus, scriptum est enim de patriarcha nostro Benjamin: lupus rapax, rapit enim quod suum non est, ita & nos, velut filii rapacis lupi, alienarum pastorem ouium nostra intentione prærapimus, sicut ipse dicit, non sum in illis, nisi ad oues perditas domus Israel. ¶ Raptur itaque Christus cum a iudeis dimittitur & ab aliis prædicatur. Raptur Christus, cum occiditur à iudeis, & sepelitur à nobis. Raptur Christus à vigilantibus discipulis, à dormientibus perditur pharisæis, sicut mentiendo ipsi confessi sunt, dum custodias ponerent sepulturæ, post resurrectione domini dicentes: quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Vnde spiritualiter intelligimus, quia Christum omnes dormientes perdunt, & vigilantes inueniunt.

¶ *Confiteor tibi pater, ex quia abscondisti hæc à prudentibus & sapientibus, & reuelasti ea paruulis.* Gene. 45. c. enarrat historia, quod Ioseph præcepit, ut egrederentur cuncti Aegyptii foras, & nullus interesset alienus, agnitioni mutua fratrum suorum: eleuauitque vocem, & dixit fratribus suis: ego sum Ioseph. Sic Christus quoque natiuitatem suam & aduentum suum in mundum celauit Aegyptiis, id est, principi huius mundi, & mundanis hominibus, indigni enim erant qui huic agnitioni interessent. Solis igitur pastoribus, & iudeis, & magis ex gentibus se manifestauit. Sic & postea non multos potentes, sapientes, nobiles elegit, sed quæ stulta sunt mundi &c.

His que mysteria illa reuelauit, quæ nemo principum huius seculi cognouit. Vnde in hoc loco dicit: abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. ¶ Verè appellari poterant apostoli paruuli, propter eorum sanctam simplicitatem: quibus aiebat Christus: nisi conuerteritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Hæc est causa cur dicat sacra scriptura. 1. Reg. 13. filius vnus anni erat Saul cum regnare cepisset. volens. n. significare eum cum regnum obtinuit fuisse simplicem & probum, ait: esse paruulum, ac si vnum annum natus esset: qui si in illa simplicitate & humilitate permaneret, esset absque dubio egregia quadam gloria cumulatus. Huiusmodi paruulis aperit sua mysteria Deus, diuinamque sacrarum scripturarum intelligentiam ostendit. id sentiebat David, cum ita canebat: declaratio, seu (vt potest verti ex Hebræo) ostium sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Hoc ipsum ostendit in hoc loco Christus, ex quo poteris facile colligere: non superbos hæreticos, sed humiles catholicos, esse diuinarum literarum verum sensum consecutos. Horum. n. paruulorum sagittæ, factæ sunt plagæ eorum.

¶ *Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem nouit, nisi filius: & cui voluerit filius reuelare.* Gene. 17. dicitur: quod apparuit dominus Abraham, dixitque ad eum: ego dominus omnipotens. Circa quod verbum inter alia discimus, cognitionem Dei non ab homine pendere, sed à manifestante Deo: neque enim quid Deus sit scire est virium humanarum: cum enim sit verè absconditus, quis nobis huius absconditi

Quare apostoli parauocantur. Inf. c. 18.

1. Reg. 13

Psa. 118

Psal. 63

Gene. 17

Cognitio Dei lupina non ab homine, sed à Deo manifestante pendet.

Gene. 49

Inf. c. 15

Christum dormientes perdidit & vigilantes inuenit.

Ge. 45. c. Figura.

Luc. 1.

1. Cor. 1.

ti cognitionem è cælo defferret, nisi is qui est in cælo? Vnde Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam. vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarravit, & in hoc loco: nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius: Sicut igitur Adam post peccatum nunquam redisset, nisi eum diuina misericordia auertisset, & ad se traxisset: sic Deum nemo cognoscere potuisset, nisi seipsum manifestasset, cui propter tantam gratiam maximas gratias referre debemus.

¶ *Venite ad me omnes.* Clamat ad eum Christus, non cesans clamare, vt dicat in psalm. Rauca factæ sunt fauces meæ, & in hoc loco: venite ad me omnes. Vocat nos per Prophetas, per Apostolos, per Euangelium suum, per concionatores, per aspirationes, per afflictiones, per prosperitates: at nos veluti aspidem surdæ aures obturamus. Id plorabat David, dicens: alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab utero, loquenti sunt falsa, furor illis secundum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ obturatæ aures suas. Quæ non exaudiuit vocem incantantiu, & venefici incantantis sapienter. Vocabat Deus Samuelem, & ille vt in li. Regum testatur sacra escriptura respondebat Heli, qui eum hortabatur vt dormiret. Vocat nos Deus, & nos respondemus mundo nobis suaudenti vt in peccatis dormiamus, nec vnquam mentis oculos aperiamus, & ad Deum leuemus. Nos autem mundo potius quàm Deo obtemperantes, in somno oblivionis permanemus. O desideriam nostram, o intolerabilem amertiam: respondeamus Christo, nos ad poenitentiam vocanti: surgamus, ne falsa mundi suasionem decepti, in perpetuo scele

re volutemur. Si volumus euadere, si volumus Babylonis miseram captiuitatem fugere, si appetimus in æternitate permanere: poenitentiam hic agamus, Deique vocibus obtremperemus: alias enim, impietatis nostræ meritissimas poenas dabimus, quæ ad modum omnibus euenit qui diuinas voces contemnunt. Sic enim ait Deus in prouerbij Salomonis: vocaui & re-

nuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret: despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis: ego quoque in interitu vestro ridebo, & iustianabo, cum id quod vobis timebatis aduenerit: cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tæpesta ingruerit: quando venerit super vos, tribulatio & angustia. ¶ *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos.* Ne igitur ob afflictionum pondera desperemus, cum subleuatore Deum habeamus, qui nos clamante arummarum aquis agitato, earumque pondere submersos, absque dubio eripiet. Merito ergo dicebat David: iacta curam tuam in Domino, & ipse te eruet, non dabit in æternum fluctuatione iusto. Vbi pro, cura tua, est in Hebræo, lehauecha, quæ dictio præter alia, onus siue pondus significat. Omnes ergo qui tali pondere premuntur vocat in hoc loco Christus. Quo fit, vt nunquam de diuino præsidio sit desperandum: quin potius cum fuerimus in afflictionibus versati, debemus animu erigere, in Deoque omnem fiduciam collocare: ipse enim qui eripuit Abraham à Chaldæis, Loth à Sodomitis, Ioseph ab inuidis fratribus, Susannam à falso testimonio, Daniel à lacu leonum, tres pueros à camino ignis, B. Petrum à carcere, B. Paul. à naufragio, qui

denic

Ob afflictiones non desperandum cum Deum subleuatore habeamus. Psa. 54.

Gene. 12. Gene. 19. Gene. 37. Dan. 13. Dan. 14. Dan. 3. Acto. 12. Acto. 17. 1. Cor. 15.

Ioan. 1.

Psa. 68.

Multis modis nos Deus vocat.

Psa. 55.

1. Reg. 3. Figura.

Pro. ca. 1.

Ob afflictiones non desperandum cum Deum subleuatore habeamus. Psa. 54.

Gene. 12. Gene. 19. Gene. 37. Dan. 13. Dan. 14. Dan. 3. Acto. 12. Acto. 17. 1. Cor. 15.

denique cum firmo & erecto animo inuocantibus opem tulit, quando nos in periculis derelinquet: si eius praesidio confidentes ad ipsum tanquam ad arcem munitissimam confugerimus? Stat enim sententia: venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Hoc sentiebat David cum dicebat: assumpsit me de aquis multis, eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab iis qui oderunt me: quonia confortati sunt super me, preuenit me in die afflictionis meae, & factus est dominus protector meus. Et alibi: cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.

Psal. 17.

Psal. 90.

Gen. 2.
Sanctifica
re die sab-
bati quid
sit.

Discite a me, quia mitis sum. Gene. secundo, dicit Moses: quod sanctificauit Deus diem septimum. Sanctificare igitur diem sabbathi est, a vitiis Cesare, & bonis operibus insistere. Proinde, qui iuxta hanc vocem domini: Discite a me, quia mitis sum & humilis corde &c. quasi modo geniti infantes deposuerunt omnem malitiam, ac superiores rebus humanis, toto pectore rapiuntur ad illius supernae quietis contemplationem: hi demum sentiunt quanta foelicitas sit, quanti gaudii, quantae quietis res sit euangelicum celebrare sabbatum: hoc est: post dominicae sepulturae imitationem, eius exprimere resurrectionem. hoc enim est verè sabbatum Dei, quod mites & humiles corde mundum contemnentibus celebrant. Nam habet mundus otia sua foris, sed intus labores longe seruiiores quam ludaei pertulerunt, seruietes Aegyptiis in luto & latere: vt ergo hoc euangelicum sabbatum celebraremus hortatur dominus, vt mites simus & humiles corde.

Discite a me, quia mitis sum. Vide quae annotauimus Luc. 10.

Tollite iugum meum &c. & discite a me, quia sum humilis corde. Gene. 45. Gene. 45. Humilitas commentatur. Figura. misit Ioseph dicens patri suo: descende ad me, ne moreris: & habitabis in terra Gessem, erisque iuxta me. Omnia haec etiam Christus nobis mandat: primo, vt descendamus. Discite (inquit in hoc loco) a me, quia humilis sum. Ad me inquit, id est, non durum tibi videatur mecum pati: tollere iugum meum, & onus meum super te. Non est seruus maior dno suo. Ego descendi, descende & tu. Secundo, ne moreris: haec vbi que docet Christus. Tertio, promittit terram optimam, imò confessum proximum sibi: eris (inquit) iuxta me, vt edatis & bibatis super mensam meam. Lu. 22.

Gene. 45.
Humilitas
commentatur.
Figura.

Tollite iugum meum super vos, iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Habet Christus iugum, & habet diabolus iugum, sed iugum Christi est suauitate delinitum. Ipse enim ait: iugum meum suauis est, & onus meum leue. Iugum enim diaboli onerosum & durum est, quod volens Elia significare, dixit: iugum enim oneris eius. Iugum diaboli est iugum oneris: iugum vero Christi, leuitatis & dulcedinis. Christus nos ad suum suauis iugum in hoc loco inuitat, illudque gratis offert: nos vero illud contemnimus, & ad diaboli iugum grauissimum accurrimus, quod multo labore emimus. O caecitatem deplorandam, emimus graue iugum diaboli, cum Deus ad suum suauitate plenissimum gratis oblatum nos vocet. Inuitatus quida ad magna coenam, ad epulas diuinas ad Christi suauis iugum: ob eam causam se excusauerat, quia emerat scilicet iugum bouum, & ibat probatum illa. Quid fecisti

Luc. 22.

Differen-
tia inter iu-
gum Christi
& iugum
diaboli.
Esa. 9.2

Luc. 14. d

fecisti homo insane? cur emisti iuga asperrima, si ad Christi suauissimum iugum inuitabaris? O amentiam inauditam: emunt homines iuga diaboli, emunt labores mundi, emunt magistratus, & honores quos vocant: emunt calamitates, & peccandi occasiones: imò ipsa peccata, & ipsam vanitatem, cum Christus clamet: venite ad me omnes &c. Tollite iugum meum super vos &c. Attendite filii hominum, Christi iugum offertur nobis gratis, & cum eo aeterna remuneratio. Iugum vero diaboli multo labore emptum affert secum aeternam damnationem. Cur ergo volumus incidere in miseria horribiles, iugum demonis ementes, si Christi iugo subiecti possumus adipisciviam immortalem? in hac vita sine iugo esse non possumus: homo enim, vt in libro Iob scribitur, nascitur ad laborem: non igitur praestantius est, iugo Dei quam diaboli submitti: Quis non videt hoc. Praeterea non ne melius est, vnum eligere quam quinque? Quis poterit quinque tyrannis seruire: iugum Christi vnum est, diaboli vero sunt quinque iuga. Nullus est sensus quem sibi diabolus subiicere non desideret. Quid dicebat ille qui ad coenam inuitatus noluit venire? Emissionem quinque iuga bouum, & eo probare ea. Quomodo confers homo plorare, quid vis probare: ea volo probare. Nonne scis iuga diaboli esse asperrima, quorsum ea probare desideras? Desine iugum bouum, & accede ad coenam magnam, ad quam es a dno inuitatus. Non est coena parua magna est, ea enim quae Deus tribuit, & ad quae nos inuitat magna sunt. Contra vero ad ea quae mundus nos vocat sunt exigua, & inania, falsa, incerta, caduca: quae nullis

Iob. 15. b

Luc. 14. d

defixa radicibus, quacunque varietate labefactantur. Veniamus igitur ad Christum & eius suauissimum & leuissimum iugum super nos tollamus.

Discipulos excusat, medicatque varijs malis.

Capitul. XII.

In illo tempore abiit Iesus per sata sabbatho: discipuli autem eius esurientes, coeperunt vellere spicas, & manducare. Pharisei autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt, quod non licet eis facere sabbathis. At ille dixit: non legistis quid fecerit David, quando esuruit, & qui cum eo erant: quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his qui cum eo erant, nisi solis sacerdotibus. Aut non legistis in lege, quia sabbathis sacerdotibus in templo sabbatum violant, & sine crimine sunt? Dico autem vobis: quia templum maior est hic. Si autem sciretis quid est misericordiam volo, & non sacrificium: nunquam conde-

Mar. 2. d
Luc. 6. a

1. reg. 21

Leui. 24.
Num. 28

na seti e

nassetis innocentes. Dominus enim est filius hominis etiam sabbathi. Et cum inde transisset, venit in synagoga eorum. Et ecce homo manuum habens aridam, et interrogabant eum dicentes: si licet sabbathis curare? ut accusarent eum. Ipse autem dixit illis: Quis erit ex vobis qui habeat ovem unam, et si ceciderit hac sabbathis in foveam, non netenebit et leuabit eam? Quanto magis melior est homo oue? itaque licet sabbathis bene facere. Tunc ait homini: extende manum tuam, et extendit, et restituta est sanitati sicut altera. Excitantes autem pharisaei, concilium faciebant aduersus eum, quomodo perderent eum. Iesus autem factus recessit inde, et sequuti sunt eum multi, et curauit eos omnes, et praecepit eis, ne manifestum eum facerent, ut adimpleretur quod dictum est per Esaiam prophetam dicentem. Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo bene coplacuit anima mea. Ponam spiritum meum super eum, et iudicium gentibus nuntiabit. Non contendet, neque clamabit, neque

audiet quis in plateis vocem eius, arundinem quassatam non confringet, et lignum fumigans non extinguet: donec eiciat ad victoriam iudicium: et in nomine eius gentes sperabunt. Tunc oblatuatus est ei demonium habens, caecus et mutus, et curauit eum, ita ut loqueretur et videret, et stupebant omnes turba, et dicebant: nunquid hic est filius Dauid? pharisaei autem audientes, dixerunt. Hic non eicit demones, nisi in Beelzebub principe demoniorum. Iesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis. Omne regnum diuisum contra se desolabitur, et omnis ciuitas, vel domus diuisa contra se non stabit. Et si Sathanas Sathanam eicit aduersus se diuisus est, quomodo ergo stabit regnum eius? Et si ego in Beelzebub eicio demones: filij vestri in quo eiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt. Si autem ego in spiritu Dei eicio demones, igitur peruenit in vos regnum Dei. aut quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, et vasa eius diripere, nisi prius alligauerit fortem, et tunc domum illius diripiet? Qui non est

Esai. 43. d

est mecum contra me est: et qui non congregat mecum spargit. Ideo dico vobis, omne peccatum et blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemiae non remittetur. Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum sanctum non remittetur ei, neque in hoc seculo, nec in futuro. Aut facite arborem bonam et fructum ei bonum, aut facite arborem malam, et fructum eius malum, siquidem ex fructu arbor agnoscitur. Proteries viperarum quo modo potestis bona loqui cum sitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo, de bono thesauro profert bona: et malus homo, de malo thesauro profert mala. Dico autem vobis quoniam omne verbum otiosum quod loquitur fuerint homines, reddet rationem de eo in die iudicii. Ex verbis enim tuis iustificaberis, et ex verbis tuis condemnaberis. Tunc responderunt ei quidam de scribis et pharisaeis, dicentes: Magister volumus a te signum videre. Qui respondens ait illis: Generatio mala et adultera signum querit: et signum non dabitur ei, nisi signum Iona prophetae. Sicut enim fuit Iona in ventre ceti tribus diebus et tribus noctibus: sic erit filius hominis in corde ter

Mar. 3. d. Luc. 11. b

Luc. 6. a

Luc. 11. d

Iona. 2.

ra tribus diebus et tribus noctibus. Viri Nininitae surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabitur ea, quia poenitentiam egerunt in praedicatione Iona: et ecce plusquam Iona hic. Regina Austri surget in iudicio cum generatione ista, et condemnabitur ea: quia venit a finibus terrae audire sapientiam Salomonis et ecce plusquam Salomon hic. Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quaerens requiem, et non inuenit. Tunc dicit: reuertar in domum meam unde exiui. Et veniens inuenit eam vacantem. Scopis mundatam et ornata. Tunc vadit et assumit septem alios spiritus secum nequitiores se. Et intrantes habitant ibi, et fit novissima hominis illius peiora prioribus. Sic erit generationi huic pessima. Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius et fratres stabant foris, quaerentes loqui ei. Dixit autem ei quidam: ecce mater tua et fratres tui foris stant, quaerentes te. At ipse respondens dicenti sibi, ait: Quae est mater mea, et qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos, dixit: ecce mater mea et fratres mei. Quicumque fecerit voluntatem patris mei qui in caelis est ipse meus frater, soror et

1. Re. 3. a

1 pa. 10. a

1. Pe. 1. d.

Mar. 3. d.

Luc. 8. e.

Bb mater est

Capitul. XII.

Ad literam.

¶ *Abijt Iesus per sata sabbatho. &c.*
 Grecè Sabbatis, & est Hebraism. pro Sabbatho quodam. Sic alibi: in vrbibus. Idest. in quadam vrbium. Totum enim illud tempus septem dierum Sabbatum appellabatur apud Hæbr. & singuli Sabbatha. Ibat igitur Iesus Sabbathis. i. Sabbatho quodam vel die quodam Sabbathi.

¶ *Quod non licet eis facere Sabbathis.*
 Grecè in Sabbatho, hoc est, in tempore festiuo quod erat septem dierum: ac si diceret: in tiempo de Pascua.

¶ *Quomodo intrauit in domum Dei.* Vel in ædem Dei, ædes siue templum, pro atrio.

¶ *Et sine crimine sint.* i. nihileis imputetur?

¶ *Misericordiam volo, & non sacrificium.* Hebraism. pro misericordiam antepono sacrificijs.

¶ *Misericordiam volo, & non sacrificium.* Solet sacra scriptura constitue re comparatiuum, absque comparationis nota. Cum impossibile aut difficile, impossibili, aut impossibiliori comparat, neque comparans aut comparatum, nisi ex sententia cognosci possunt. Vt Esai. 51: cœli sicut fumus liquecunt: salus autem mea in sempiternum erit. i. citius liquecunt cœli, quàm auxilium

quod ego præbebo meis desit. Sic ait Christus: Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. i. citius cælum & terra in nihilum redigentur, quàm verba mea sint irrita & vana. Et in hoc loco misericordiam volo, & non sacrificium i. potius volo misericordiam, quàm sacrificium victimarum.

¶ *Ecce puer meus.* Vel filius meus. In quo complacuit anima mea. Vel in quo placata est anima mea, aut quem vehementissimo amore prosequor. Hoc ipsum testata est vox patris supra ca. 3. & infra. ca. 17.

¶ *Non contendet nec clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius.* Hoc est, erit pacificus & mansuetus. Vnde alibi Esai. Non aperiet inquit os suum sicut ovis, & quasi agnus &c. De quo clamore, ait Paulus ad Ephes. 4. Omnis clamor, & ira, & amaritudo auferatur à vobis.

¶ *Et iudicium gentibus annuntiabit.* i. Iustam & veram doctrinam Euangelicam annuntiabit gentibus. Aspiciet hic Messiam, non solum Iudæis sed etiam gentibus fuisse Euangelium daturum. Lex vetus fuit Iudæis data, noua verò Iudæis & gentibus.

¶ *Non contendet &c.* Donec eiciat ad victoriam iudicium. Vel donec depremat (sub. in terra) ad victoriam iustam & veram doctrinam Euangelicam. i. nitem se præbebit, furori hominum cedens, donec Euangelium docuerit ad vincendos hostes suos.

¶ *Et in nomine eius gentes sperabunt.* Matthæus sequutus est. 70. nostra editio habet: & legem eius insulæ sperabunt. Vbi vides, per insulas intelligi

sup. c. 3. & infr. 17

Esai 53.

Ephes 4.

Doctrina euangelica iudicium hic vocatur.

Nota.

intelligentes. Ita intelligitur illud Esaiæ capit. 60. Me enim insulæ spectant quod antea Iacob his verbis prædixerat: ipse erit spectatio gentium, Genesi. penultimo. Sic intelligitur illud Esaiæ, 41. Taceant ad me insulæ, & gentes mutent fortitudinem. Vbi id quod sequitur: & gentes mutent &c. Est explicatio superioris. Apellantur autem gentes insulæ, quoniam amaris falsisque cogitationibus huius mundi tunduntur.

¶ *Omne regnum in se diuisum.* Grecè. Diuisum aduersus sese.

¶ *Ipsi iudices vestri erunt.* Collatione scilicet operum suorum condemnabunt vos. Sicut Regina Austriæ, & viri Niniuitæ vide. infr. ca. 19. ibi sedebitis & vos iudicantes. i. condemnantes. i. 2. tribus Israel.

¶ *Peruenit ad vos regnum Dei.* Vel præuenit. i. Messias promissus à Deo vobis nec opinantibus aduenit.

¶ *Et vasa eius diripere.* Vasa pro instrumentis bellicis. Hebraismus. Sic Hierem. 21. Ecce ego conuertam vasa belli, quæ in manibus vestris, quibus vos bellatis contra Regem Babel.

¶ *Qui non est mecum contra me est.* Hoc non est contrarium dicto Christi, Marci. 9. Qui non est aduersus vos, pro vobis est, si personarum diuersitatem expectes: hic enim Christus loquebatur de Iudæis, qui dicebant in Beelzebub eicere dæmonia. Tales ergo qui non fuerat aut fuerint cum Christo, contra illum erunt. Apud Marcum loquitur de homine, qui eiciebat dæmonia in nomine Christi, neque erat illi contrarius, quauis non sequebatur eum sicut Apo-

Esai. c. 60. Gen penultimo.

Esai. 41.

Esai. 21.

Marc. 9. Concor datur tuâ gelistæ.

stoli. ¶ *Et qui non congregat mecum, sub. in ouile meum, spargit.* ¶ *Spiritus autem blasphemia non remittitur.* Spiritus genitiui casus est, blasphemia nominatiuus. ¶ *Quicumque dixerit verbum.* i. aliquid. Hebraism. verbum enim pro re quacunque. 2. Regum. 1. Quod est verbum quod factum est. i. quid rei accidit.

¶ *Qui autem dixerit contra Spiritum sanctum non remittetur ei.* Neque in hoc seculo, neque in futuro. Vide quæ annotauimus Luc. 12. ibi. Et omnis qui dixerit verbum in filium hominis &c. Ei autem qui in Spiritum sanctum &c.

¶ *Aut facite arborem bonam & fructum eius bonum, aut facite arborem malam, & fructum eius malum.* i. Aut mecum operibus laudate, aut me tanquam arborem putrem vnâ cum operibus damnate.

¶ *Bonus homo de bono thesauro suo.* Hic thesaurus, pro aceruo & cumulo quarumcunque rerum accipitur. quasi dicat ex aceruo bonarum cogitationum depromit bona.

¶ *Ex verbis enim tuis iustificaberis.* Vel iustus pronuntiaberis, & iudicaberis, vt ex fructu arbor.

¶ *Tunc responderunt ei quidam.* i. Exortiti sunt vel allocuti sunt ei quidam Hebraism. Vide supra capit. 12. ibi. In illo tempore respondens.

¶ *Volumus à te signum videre.* Vel cupimus à te. In corde terræ. i. in ima terræ.

¶ *Sic erit filius hominis tribus diebus, & tribus noctibus.* Tropus Synecdoche vsus est hic Christus, Vnde nota, quod Tropus Synecdoche à parte totū. i. à toto partē facit intelligi. S.

2. Reg. 1.

Tropus Synecdoche in sacra scriptura frequens.

Bb 2 Luc. ca.

Era. inan. nota

Regula.

Esai. 51.

Luc. 9. capit. 9. post dies octo factum di-
 Math. 17 cit, quod Matthæus noster capi. 17.
 post dies sex, quando in monte
 transfiguratus est Christus. V-
 trumque enim verum esse non po-
 test, quod de numero dierum dictum
 est, nisi ille qui dixit, post dies octo,
 intelligatur, partem nouissimam
 diei ex quo id Christus prædixit fu-
 turum, & partem primam diei, quo id
 ostendit impletum, pro totis diebus
 duobus ac integris posuisse: is vero
 qui dixit: post dies sex integros om-
 nes, & totos, sed solos medios com-
 putasse, hoc modo locutionis, quan-
 do significatur à parte totum, & ista
 de Resurrectione Christi soluitur
 quæstio. Pars enim nouissima diei
 quo passus est, nisi pro toto die acci-
 piatur. 1. adiuncta etiam nocte præ-
 terita, & nox, in cuius parte vltima
 resurrexit, nisi totus dies accipiatur,
 adiuncto scilicet die illulcente domi-
 nico, non possunt esse, 3. dies & 3. no-
 ctes, quibus se in corde terræ prædi-
 xit futurum.

Cōmenda-
 tur peni-
 tentia con-
 tra Luthe-
 rum.

¶ *Viri Ninivita &c. quia poeniam ege-
 runt &c.* Ostendit hic locus falsum
 esse id quod ait Lutherus, nempe con-
 tritionem ante charitatem esse exe-
 crabilem. Damnat enim gemitum,
 & fletum, & omnem poenitentiam,
 quæ sit per detestationem peccato-
 rum. Si gemitus & poenitentia
 nihil profunt peccatoribus: cur
 Deus in hoc loco laudat Ninivita-
 rum poenitentiam? quorsum Ba-
 ptista diceret: genimina viperarum,
 quis ostendet vobis fugere à ventura
 ira, iam enim securis ad radicem po-
 sita est, facite ergo fructus dignos poe-
 nitentiæ? Quorsum per Esaiam
 ipsos peccatores ad poenitentiam
 hortatur, dicens (secundum trans-

Luc. 3.

Esai. 47.

lacionem. 70.) ingemiscite, agite
 poenitentiam qui erratis. Vbi no-
 stra editio habet: Mementote i-
 stud, & contundamini; reddite
 preuaricatores ad cor. Quorsum
 totiens Dominus gehennam mina-
 retur peccatoribus, si talis contritio
 & poenitentiæ esset non solum ina-
 nis sed vt Lutherus ait esset pernicio-
 sa? David nobis poenitentiæ for-
 mam descripsit: Circundederunt (in-
 quit) me dolores mortis, & torren-
 tes iniquitatis conturbauerunt me:
 dolores inferni circumdederunt me:
 præocupauerunt me, laquei mortis
 in tribulatione mea inuocaui Do-
 minum. Et alibi: Laboraui in gemi-
 tu meo, lauabo per singulas noctes
 lectum meum, & lachrymis meis
 fratum meum rigabo. Aspicias re-
 gem peccatis affectum poenitentiæ e-
 gisse, Dominum inuocasse, vim la-
 chrymarum profudisse, & fuisse gra-
 tiam consequutum: Ait enim Pau-
 lo post: Disceditis à me omnes qui
 operamini iniquitatem, quoniam
 exaudiuit Dominus vocem fletus
 mei. Vbi vides gemitum Dani-
 dis fuisse Deo gratum & auditum.
 Ideo in inscriptione huius Psalmi
 meminit octauæ: erat enim octaua,
 instrumentum octo fidibus orna-
 tum, quo canere solebat carmina
 triumphalia, vt colligitur ex. 1. libr.
 Paralypome. Canit igitur victo-
 riam David quam de peccato repor-
 tauit: ideo Psalmum in gaudio &
 exultationis tripudio finiuit. Et
 si quæras arma quibus hanc victo-
 riam obtinuit, & veniam ac gratiam
 impetrauit: ipse explicat esse ge-
 mitus & lachrymarum abundan-
 tiam, & denique poenitentiam:
 hæc enim sunt arma quibus de
 peccato

Psa. 17.

Psal. 6.

1. Par. 15

de peccato consequimur victoriam.
 Vide Luthere quomodo hæc con-
 cordent cum tuo articulo, in quo as-
 seris; poenitentiam nihil aliud esse
 quam nouam vitam & veram poeni-
 tentiam detestaris.

¶ *Surgit cum generatione ista.* vel.
 aduersus generationem istam; aut
 aduersus genus hoc hominum, & in
 fra.

¶ *Ambulat per loca arida.* Vel aquis
 carentia, vel siticulosa.

¶ *Adiungit sibi septem alios spiritus.*
 Septem, pro multis Heb. septena-
 rius numerus apud Heb. pro vni-
 uerso tempore scepe ponitur. Septies
 in die laudem dixi tibi. 1. multoties
 in die laudem dixi tibi. Vel semper
 in die laudem dixi tibi.

Psa. 118.

¶ *Et fiunt nouissima.* Vel extrema. 1.
 quæ postremo loco accidunt homi-
 ni illi.

Gene. 13.

¶ *Et fratres eius stabant foris.* Fratres,
 pro cognatis Heb. fratres enim su-
 mus (ait Abraham Loth consobrino
 suo.

¶ *Cap. XII. Ad mores.*

¶ *Non contendet neque clamabit, neque
 audiet aliquis in plateis vocem eius &c.*

1. erit mitissimus & modestissimus.
 Vide obsecro, & alto animo confide-
 ra huius præfulis modestiam, lenita-
 tem, benignitatem, tolerantiam &
 mansuetudinem. Discant ab eo Chri-
 stiani principes & præfules, ne velint
 nimia asperitate subditos perdere.

Simile.

Modestia
 & lenitas
 & benignitas de-
 eet princi-
 pes & præ-
 fules.

Vt enim qui vasa vitrea contamina-
 ta mundare volunt, non debent duri-
 ter applicare manus: ne dum volunt
 sordes abstergere vasa conterant: sic
 præfules qui volunt subditos co in-

quinatos corrigere; summa ope niti
 decet vt id efficiant moderatè: ne il-
 los perdant, dum eos ad animi purita-
 tem perducere conantur. Et quemad-
 modum inter chyrurgos ille est lau-
 dabilior qui leuius tangit vulnera
 quam ipse qui asperè manus impo-
 nit: sic ille præful est prudentior cen-
 sendus, qui potius lenitate quam ni-
 miæ seueritate animi vulneribus me-
 detur, & vt chyrurgus (vt in eodem
 simili versemur) secturus mēbra cor-
 rupta, non impletur ira, quin potius
 tunc maiorem tranquillitatem ostē-
 dit, ne perturbatio impediatur artem:
 sic præful in reprehensionibus & pu-
 nitionibus magna debet vti temperā-
 tia, ne ira turbatus modum trauleat.
 Nihil enim est præstantius, nihil ma-
 gno præfule dignius, clementia. Et
 tamen ita probanda est mansuetudo,
 vt adhibeatur etiam seueritas: absq;
 qua administrari recte respublica nõ
 potest. Sed omnis animaduersio & ca-
 stigatio debet contumelia yacare. Id
 nos docuit Christus Deus noster, qui
 eum quæ reiecit ex nuptijs, quod nõ
 haberet vestem nuptialem, amicum
 vocauit. Cuius mansuetudinem E-
 saias in hac prophetia quam adducit
 in hoc loco Matthæus, in illo capit.
 multis verbis ostendit. Quod si idem
 propheta in hoc capi. etiam ait: Do-
 minus sicut fortis egredietur, sicut
 vir præliator suscitabit zelum, voci-
 ferabitur & clamabit &c. Hoc non de
 primo aduentu sed de secundo intelli-
 gendum est, quando cum potestate
 magna & maiestate iudicatum vni-
 uersos mortales venturus est. Quod
 si de primo aduentu hæc verba in-
 telligere velis: facilè difficultatem
 absolues, dicens: prius Prophe-
 tam voluisse, Christi mansue-

Simile.

Infra. 22.

Explica-
 tur Esaie
 locus qui
 prædicit
 cōtrarius
 esse vide-
 tur quare
 tam appa-
 ret.

ſuetudinem, patientiam & humilitatem offendere: qui ſuas iniurias toleranter ferens inimicis ſuis litem non intendebat, ſed ſicut agnus ad occiſionem ductus ſilentio utebatur: & ideo ait non contendet neque clamabit &c. Infra verò facit eum clamantem, & mundi ſcelera reprehendentem, & potenter aduerſarios & hoſtes ſuos, hoc eſt, idola & vitia, Euan-gelij prædicatione deſicientem. Ex quo colliges: concionatores contumelias in leſe iactas æquo animo tolerare, mundi verò ſcelera queribunda voce arguere, vt non ſuam ſed Dei gloriam quærere videatur.

Concionatores admonetur.

Eſa. 36. Figura.

Quid myſticè hoc dæmonium ſignificetur.

¶ *Tunc oblatas eſt ei dæmonium habens cæcus & mutus.* Legitur Eſai. 36. Quod Raſaces obſedit Hieroſolymam, & circumdedit eam, ne per aliquam partem alimenta intrarent in urbem. Portæ huius ciuitatis ſunt ſenſus noſtri, anima eſt ipſa ciuitas, quam ita obſidet & oppugnat diabolus, vt in eam per ſenſum nullum ſpirituale alimentum introeat. Hoc moraliter voluit Euangelium ſignificare in hoc dæmonio, & alijs quos dæmon, cæcos, ſurdos, & mutos faciebat: vt neque per oculos, neque per os, neque per aures, aliquid ad obſeſſam animam ſpirituales alimentum ingrederetur.

¶ *Oblatus eſt ei dæmonium habens, cæcus & mutus.* Hoc ſpiritualiter agit nobiſcum diabolus, ne male acta videamus, ne illa confiteamur.

Hiere. 2.

Si ergo peccator es, audi quid tibi admoneat Dominus apud Hieremiam: vide, inquit, vias tuas in conualle: ſcito quid feceris. Ac ſi dicat: adhuc veſtigia tua apparent in valle: quibus terram attingebas, cum ibas

ad idola colenda: intuere ea, confidera peccata tua, vt illa execreris: teque illorum pœniteat. Et in Deut. leges: memento, & ne obliuiscaris, quomodo ad iracundiam prouocaueris Dominum Deum tuum. Ideo præterita vitia ſunt in memoriam reuocanda, vt ea ploremus atque vt ea confiteamur. Confefſio enim neceſſaria eſt. Vt qui incidit in flumen non obruitur quandiu aqua non accedit ad os, quoniam reſpirare poteſt, & non ſubmergi: Si autem aqua attigerit & adimpleuerit os ſtatim obruitur & moritur: Sic qui incidit in peccati gurgitem adhuc ſpem habet vitæ, ſi os non habet impeditum, ſi paratus eſt de ſcleribus debite confiteri: ſi autem tanta eſt culparum aqua, vt ei ſuper os aſcendat, quo flagitia ſuo ſilentio prætereant, nolens de illis confiteri, obruitur miſer, & ad ima tartarorum deſcendit. Eam ob cauſam dicebat Rex Dauid: non me demergat tempeſtas aquæ, neque abſorbeat me profundum, neque vrgeat ſuper me puteus os ſuū. Aquis maris obruti ſunt Aegyptij, non ludæi: ludæus enim ſignificat confitentem. Aegyptius turbatum. Ille eripitur, qui ad veram confugit confefſionem, ille perit, qui obſtinatione turbatus peccatorum ſuorum confefſione contemnit, talis enim mutus dicitur & cæcus, talis dæmonium habet, cuius typus eſt homo iſte dæmonium habens cæcus, & mutus.

Deute. 9.

Confefſio eſt neceſſaria.

Simile.

Pſa. 68.

Exod. 4. Figura.

¶ *Hic non eijcit dæmones niſi in Beelzebub.* Viri detractores tam odibiles ſunt, quod Regnum Dei minime poſidebunt. Audi quid de illis Diuus Paulus affirmet in prima Epiftoſa ad Corinth. capi. 6.

Detractores Deo ſunt maxime odibiles.

1. Cor. 6.

nec

nec maledici, nec rapaces Regnum Dei poſidebunt. Et in Epifto. ad Roma. Detractores Deo odibiles. Sunt multi impij qui alios maledictis vulnerent, in odium & inuidiã acceſſunt, vt eorum ſanguinem profundant. Ita de Hieremia olim dicebant: iudicium mortis eſt viro huic. Et modo de Chriſto: hic non eijcit dæmones niſi in Beelzebub, vt morti traderetur. Aliquando grauius offendunt animos auditorum, qui aliena flagitia aperte narrant, quam qui committunt. Et ſæpe numero accidit vt qui alios maledicentia laceſſunt, ipſi grauioribus madeant vitijs. In prouerbi. ait Salomo. remoue à te os prauum, & detrahentia labia ſint procul à te. Viri detractores à ſeptuaginta interpretibus latrones appellantur: vnde vbi apud Ezechielem, capit. 22. noſtra verſio habet viri detractores fuerunt in te, habent ſeptuaginta: Andres Leſtæi, hoc eſt, viri latrones. Et merito tali nomine gaudere debent. Qui enim de aliorum vita detrahunt, eorum famam deripiunt, & latrones multo peſtilentiores ijs, qui diuitias rapiunt: quo enim fama nobilior eſt opibus & diuitijs, tanto pernicioſiores ſunt latrones famæ, quam pecuniæ. Nihil eſt velocius maledicto & detractone: nihil facilius emittitur, nihil latius diſſipatur. Nullares eſt, quæ facilius direptioni committatur, quæ breuius amittatur, quam gloria, quæ detractor ſpoliat poſidentem. Quod de falſa mundi gloria intelligendum puto, quæ eſt temeraria, & innaniſſimis ſplendoris inſignibus collecta, & à ſapientibus omnibus repudiata. Vera enim gloria

ſolida & expreſſa, non adumbrata; ea eſt verus virtutis ſplendor, benefactorum comes, conſentiens laus bonorum, incorrupta vox bene iudicium de excellenti virtute, quæ radices agit, ac longius propagatur, qualis erat gloria Chriſti, quorū miracula longè latèq; propagata maximam veramq; bene iudicantium laudem illi afferebant. Vnde Paulo ante præmiſerat noſter Matthæus quod viſo tanto miraculo obſtupuerūt omnes turbæ, & dicebant: nunquit hic eſt filius David? ¶ Detractores nulli aliorū facta illis grata ſunt: maledictis & vocibus querelarum plenis viros iuſtos & iniuſtos nullo habito discrimine violant: aliorumq; vitam reprehédentes, ſuam haud quaquam curant. Vt gallina dum roſtri icu domus pauimentum ſordibus inquinatum ſcrutatur, eſcam quærens, Si adamantem aut ſmaragdum, aut gemmam aliam precioſam reperit, reiicit, & contemnit: Sin autem inuenit vermiculum, aut vile milij granum, illud læta eligit, & accipit: ſic detractor vitas aliorum inquirat, & inueſtigat, ſi eorum præclara facta reperit, ſilentio pertranſit, reiicit, contemnit, ſi autem inuenit flagitium aliquod, aut erratum, quamuis leue ei inquirenti occurrit, illud accipit geſtiens, vt eius autorem vocibus vulneret, & lædat. Vita maledicorum eſt in aliorum vitas conferre maledicta, obijcere errantibus crimina, pergere in conuicia, inurere illis ignominia notam, eorum ſplendorem maculis aſpergere. Nulla in eorum ore eſt dulcedo, nulla ſuauiſſas, ſed inſtar maris mortui falſedine & amaritudine pleni vitã in aliorū vituperatione

Quis ſit detractor vitæ.

Bb 4 tra-

traducunt. Hæ sunt immundæ limo-
sæque paludes, quarum aquæ nõ dul-
ciscunt, vt Ezechiel his verbis testa-
tur. in littoribus autem eius & in pa-
lustribus non sanabuntur. Et quo-
niam hi impij & maledici homines
finem infelicissimum habere solent
addit propheta: quia in salinas dabũ-
tur. Hoc est referuabũtur ad salis cõ-
dimentum. Vt nos miserum eorum
excidium intuentes sale prudentiæ
condiamur. Eam etiam ob causam ar-
bitror fuisse vxorem Loth non in li-
gnum aut lapidem. Sed in salem con-
uersam.

Gen 19.

¶ *Nisi in Beelzebub Principe demonio-
rum.* Beelzebub. Idest, deus muscarũ,
sic derisorie appellabatur à Iudæis.
Dicitur est Bel, siue Baal, vel Balim à
Rege Belo qui condidit Niniuem.
D. Hiero. Narrat D. Hierony. in commenta.
in Oseam, Ninum filium B-li in A-
sia regnasse, & Niniuem urbem Assy-
riæ condidisse, fuisseque tantam no-
minis celebritatem consecutum vt
patrem suũ Belum referret in Deũ.
Ad id demetiæ perductus est, vt vel-
let filius Dei appellari. Hanc ciuita-
tem Niniuem appellat Ptolomæus
Ninum in Assyriæ descriptione, de
qua vrbe loquitur Plinius libro. 6.
& Strabo in principio lib. 26. & quo-
niam hic Belus à stultis gētibus pro
deo colebatur, & ab Hebræis appella-
batur Bel, seu Bal, ideo quodcunque
idolum, nomen hoc sortitũ est. Hæc
fuerat antea Berosi sentētia, qui hũc
Ninum dixit regnum Babylonicum
propagasse, & templum Belo patri
erexisse, vnde dimanauit idolatriæ
principium. Nec solus Ninus statuã
patri suo Belo erexit, sed etiam eius
vxor Semiramis vastas statuas & ma-
gnitudine mirandas erexit, vt refert

Ptolome-
us.
Plinius.
Strabo.

Berosus.

lib. 4. Diodorus Siculus.

¶ Cæterum multi sunt apud nos
qui de Belo patre suo gloriantur, qui
Belum patrem suum colunt, adorant
atq; tanquam deum suum summè ve-
nerantur. Multi, inquam, sunt qui de
genere ac nobili prosapia ita glo-
riantur, vt illam pro deo suo colant.
Hi in nomine huius Beelzebub nõ
eijciunt dæmonia, sed potius indu-
cunt in animam suam, inducunt su-
perbiam, iram, inanem gloriam, in-
ducunt odium & studium vindictæ
de inimicis. Quos miseros profecto
iudico.

¶ *Hic non eijcit dæmones nisi in Beelze-
bub.* Vide quomodo iniqui Christum
tractauerunt. Dicebat verba vitæ &
illi dicebant: durus est hic sermo. In-
ueniebat humana malitia quid in vir-
tute diuina, & in verbis ipsius veri-
tatis reprehenderet: faciebãt miracu-
la: & dicebant: in Beelzebub principe
dæmoniorum eijcit dæmonia calũ-
niabatur hominum iniquitas & ma-
litia opera ipsius Dei, donec eum fal-
sis criminibus ad eãdem vocauit, &
accerbissimis cruciatibus faucium
immanissime occidit. Si ergo mun-
dus Christi verba, opera, & vitam ca-
lumniatus est, quid existimas cum ip-
sius Dei amicis esse facturum? Certè
qui recedit à malo & Christum se-
quitur, prædæ patet, vt Esaias ait. Nã
quidam ab eo eripit opes, alius famã,
hic eum spoliat quiete, ille infert ei
cõtumelias, itaq; cũ illi accerbissimè
opprimũt, cuius beneficio sustentã-
tur. Mundus eos quos suos non esse
cognoscit affigit. Ita enim ait Chri-
stus discipulis suis apud Ioannem:
quia de mundo non estis, sed ego ele-
gi vos de mundo, propterea odit vos
mundus, & in lib. sapientiæ, dicunt

Diodorus
Siculus.

Vide quo
modo in-
qui Chri-
stum tra-
ctauerunt
post totã
taq; eis col-
lata bene-
ficia.

Esai. 99.

mundi cõ-
ditio.
Ioan. 15.

Sapient. 2.
impij:

impij: circumueniamus iustum quo-
niam cõtrarius est operibus nostris.
Postquam Moyses loquutus est cum
Deo in monte Synai, posuit vélamẽ
super faciem suam, & populus eam vi-
dere nõ poterat, Eodẽ modo mũdus
eũ videre non potest, quia in altitudi-
ne virtutum collocatus cũ Deo com-
municat, & ad illum ardẽter aspirat,
sed illum odit, & cõtendit pellere,
falsisq; criminibus in inuidiam voca-
re. Camelus priusquã b. bat, fontẽ ob-
turbat, vt aiunt: ne in aqua clara & lu-
cida suam aspiciat deformitatem: tol-
lit aquæ claritatem, quia est suæ fædi-
tatis speculum. Sic homines scelera-
ti, viros virtutum claritate conspi-
cuos student è medio tollere, ne in il-
lis suam deformitatem videant: est
enim vir clarus & iustus speculum in
quo flagitiosi suas notas & tetras ma-
culas intuentur. conferentes enim se
cum iustis, vident sua scelera virtuti-
bus aliorum opposita, clarius emine-
re: ideo eos affligũt & ferre non pos-
sunt. Qui enim (vt verbis vtar Pauli)
pie volũt viuere in Christo Iesu, per-
sequutionem patientur.

Exo. 34.
Figura.

Simile.

Simile.

1. Tim. 2.

Nihil per-
nitiosius
discordia
& concor-
dia cõmẽ-
datur.
Simile.

Prover-
bium.

Figura.

¶ *Omne regnum contra se diuisum deso-
labitur, Et omnis domus. l. ciuitas contra se
diuisa non stabit.* Vbi vides nullam esse
regnis aut populis pestilentiorẽ per-
niciem quam discordiam. Fieri enim
nõ potest cum populi nauis in alto
fluctuat odij atque seditionum tem-
pestatibus agitata, quin in medijs flu-
ctibus misere obruatur. Idest quod
in hoc loco ait Christus: omne regnũ
in se diuisum desolabitur. Concor-
dia paruæ res creiscunt, discordia ve-
rò maxime dilabuntur. Concordia,
vt dicitur in prouerbio: fulciuntur
opes etiam exiguæ. Si linguarum di-
uisio in turre Babylonis ædificium

labefactauit: quanto magis volunta-
tum diuisio & discordia? Diuide flu-
uium, amittet vim, diuidere regnum,
extinguetur. Ad generationem rerũ
naturalium necesse est elementa in-
ter se discrepantia & cõtraria conue-
nire: & sedata discordia inter se ami-
cicia quadam copulari: & extali con-
cordia nascitur lapis preciosus, cate-
ræq; res naturales quarum pulchritu-
dinem & excellentiam admiramur.

Simile.

Exemplum

Simile.

Simile.

Orphens.
amor ha-
bet cla-
uem om-
nium rerũ
Empedo-
cles.

Lapidis
tyrrhæi
proprietas
mirabilis..

Figura.

¶ *Quid docet medicina, nisi amorẽ
& concordiam quatuorũ humorũ
in corporibus humanis: Ex humorũ
temperata concordia redundat pul-
chra atq; recta valetudo: ex eorum in-
temperata discrepantia & concitatio-
ne, nascuntur variæ ægitudines.
Quid aliud docet musica quã vocũ
inter se dissidentium amicitiam & cõ-
cordiam: ex qua suauius armonia, ad-
mirabilisq; concentus oriatur: Hoc
considerans Orphens, dicebat: Amo-
rem habere clauis omnium rerum,
quibus earum aperit conceptum &
in lucem prodit. Vnde Empedocles
Pythagoricus: mundum dicebat con-
stare concordia: discordia autem dis-
sipari. Hoc voluit nobis natura in la-
pide tyrrhæo ostendere: qui in aquã
coniectus, si est intenger quãuis ma-
gnus innatat, diuisus verò & commi-
nutus mergitur. Sic nos integri &
concordes sustinemur, diuisi verò
& discordes pessum imus. Eam ob-
causã comparat Gregorius Nazian-
zenus homines concordem cum arca
Noe in diluuiõ seruata, quia ibi om-
nes concordia quadam coniecte ban-
tur. Da mihi concordiam, dabo tibi
republicam permanentem, & in om-
ni diluuiõ afflictionis cor seruatum.*

¶ *Cum in mundi principio Deus
crearet multa animantia, noluit mul-*

tos homines simul creare: creavit vnum ex quo multitudo propagaretur, vt hac admonitione vnus rei memoria, etiam in multis concordē vnitatem seruaremus, vt intelligere mus esse nos omnes vnus hominis filios, & videremus quam esset Deus vnitatem delectatus. Hæc est causa, vt ait Augustinus, quare Deus voluerit vt omnes ab ipso creato originē duceremus.

Augusti.

¶ Et eam ob causam cum Deus daret arma brutis animalibus, alia dentibus muniendo, alia vnguibus, alia cornibus: solum hominem armis destituit, nudum atq; inermem formauit, tanquam ad amorem pacemq; cōseruandam creatum: vt ipsa corporis compositio eum doceret ad quid esset in lucem æditus. Amplectamur igitur concordiam, eam colamus & veneremur, & omnem memoriam discordiarum obliuione sempiterna deleamus: cum discordia sit omnium excidiorum caput. Vnde dicebat

Ose. 10. a.

Oseas: diuisum est cor eorum, nunc interibunt. Quod etiam gentiles solo naturali lumine intellexerunt. Cicero. Marcus Tullius in lib. 5. de finibus, hæc verba scribit: Ne ciuitas in seditione beata esse potest, neq; in discordia minorum domus. Multo minus animus à se ipso desidens, secum quediscordans, gustare partem illam liquidæ voluptatis & liberæ potest. Et Plato in. 5. dialogo de republica. Nihil (inquit) perniciosius esse ciuitati quã discordiã nihil vtilius quã vnitatem & amicitiam.

Plato.

¶ Iesus autem sciens cogitationes cordium. Quibus verbis satis ostenditur Christum esse Deum, quando hominum occultas cogitationes cognoscebat. Sic enim regius vates cum Deo lo-

quens ait: intellexisti cogitationes meas de longe. Quibus verbis vult diuinus patescere Dei prouidentiam & cognitionem significare, cui non solum facta sed etiam cogitata notissima sint. Ideo ait de longe domine, hoc est, de cælo intellexisti meas cogitationes, cum ego in terra sim. Vel de longe, hoc est, priusquam ego rem cogitem, iam tu scis. Vel à legē, hoc est, cum adhuc sim longē ab opere, cognouisti enim cogitationes nostras dū adhuc res sunt in potentia, priusquam exeant in actum. Sed de hoc alias diximus.

Psal. 138.

Explicatur locus Psal.

¶ Preterea observa non dixisse Euangelistam: Iesus autem sciens deliberationes maturas eorum, sed cogitationes eorum. Is enim mos est impiorum ac sceleratorum hominum vt à prima cogitatione ad locutionē & ad opus nulla sit distantia, quoniam nulla interst ratio, nulla deliberatio, nullum consilium: pro ratione succedit voluntas, pro deliberatione voluntas. Non intuentur deliberandum esse diu quicquid loquendum aut statuum sit semel. Vita nostra scala quædam est in excelsis loco constituta, cuius primus gradus cogitatio est, vltimus verò opus: in medio autem sunt multi alij gradus considerationis & deliberationis. Vt homo facile caderet, si vellet à primo ad vltimum absq; medijs peruenire; sic qui primam cogitationem statim exequitur absq; deliberatione, quæ affert vtilem curam cogitandi, nec considerat offendat necne Deum, aut proximum, nec aspicit rerum humanarum exitum, & mundi varietatem, facile ruit, & preceps in exitum cadit. Oportet deliberationum gradus prius attingere & per eos firmiter incedere.

Impij nulla ratione nullq; cōsi ioutrur sed est illis pro ratione voluntas.

Simile.

cedere, vt in vltimo & altissimo gradu tranquilli maneamus: at superbi pharisæi sine consideratione, sine consilio, aut deliberatione, perperam de Christo cogitabant: statimq; venenum de promebant.

Nihil pace iocundius nil firmitus & stabilis.

¶ Omne regnum diuisum contra se desolabitur. Hinc intelliges nihil esse tranquillitatis & pace iocundius, nihil gratius, nihil firmitus, & stabilis. Hanc appellabat Democritus summam huius seculi felicitatem. D. Augustinus de ea loquens ait: in rebus creatis nihil gratiosius solet audiri, nihil delectabilius concupisci, nihil vtilius possideri. Qui tranquillitatem hanc obtinent beatitudinem illam consequuntur, de qua ait Christus Deus noster: Beati pacifici quoniam ipsi filij Dei vocabuntur. Si Dei vocantur filij qui pacis sint amantiissimi, erant proculdubio à contrario sensu diaboli filij, qui animi fluctibus & perturbatione concitati nullam habent quietem, nullam tranquillitatem sed pacem confundunt, & conuellunt. Imo ipsi confunduntur, & conuelluntur & pereunt. Stat enim Christi sententia, quod omne regnum diuisum contra se desolabitur: omne enim quod est, tam diu est, quandiu vnum est, ens enim & vnum conuertitur. Cum autem homines inquieti, dissidia & contentiones quærentes, se distrahant, & dissoluant, & in varias partes fundant, & separant, perspicuum est eos vnitatem non habere, nec vnum esse, & ex consequenti non esse. Id intuens Plato in libr. de republica. asseueranter affirmabat, nihil esse ciuitati perniciosius diuisione, nihil vtilius pace. Pacem amantes Deum pacis autorem amant, & non modo cum hominibus, & secum pacem ha-

Supra c. 5

Plato.

bent, sed cum virtutibus & probis moribus, quum bellum perpetuum inferant vitij & impietatibus. Ex qua animi quiete & securitate dimanat tranquillitas & pax perpetua cum alijs secum habitantibus. Hinc inter fideles pacem daturū dominum prædixerat Ezechiel propheta capi. 11. & dabo, inquit Dominus, eis cor vnum. Atque ca. 36. idem pollicetur. Et apud Hierem. cap. 32. quod impletum fuisse in Ecclesia primitiua asserit. D. Luc. in Actis Apostolorum: multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna, fuit enim summa inter Christianos tunc pax & concordia: de qua dixerat Rex Dauid: orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis. Et rursus: factus est in pace locus eius. Hanc pacem conquerere debemus & amplecti, ea que summe oblectari. Si hominum pax à gentium philosophis veluti nume quoddam celebrabatur, qui fieri potest, vt Christianæ philosophiæ cultores Dei pacem sine scelere nefario contemnant? In monte Palatino fuit quoddam Romæ Templum cōcordiæ dicatum, vt ait Blondus lib. 2. de Roma instaurata, quod Templum ait Suetonius fuisse à Tiberio Imperatore constructum: tametsi fuisse à Liuia Germanici matre ædificatum. Et prope montem Palatinum, vbi quondam via, quæ sacra dicebatur, erat, fuit à Vespasiano Imperatore instauratum Templum pacis, cuius ruinæ hodie apparent, facile ostendentes, magnificentissimum ædificij apparatus. Nullum enim fuit tunc in tota vrbe ædificium sumptuosius, nullum admirabili præciosarum rerum amplitudine præstantius. De eo ait ita Hieron. in Ioelis Prophetæ Commen. Vespa

Ezec. 11. & 36.

Hier. 32.

Acto. 4.

Psal. 71. Psal. 75.

Blondus:

D. Hiero

Vespasianus & Titus Romæ Templo pacis ædificato vasa templi Hierosolymitani & vniuersa donaria in delubro illius cõstituerunt: quæ Græca & Romana narrat historia. Si igitur infideles pacem habebat & colebant, quanto magis nos eam colere debemus, qui legem pacis, qui pacis præceptoris Euagelium seruare gloriamur? Cum Neptunus & Minerua de dignitate contenderent, & Neptunus, vt antiqui scriptores literis mandauerunt, allegaret se esse aquæ, rei vtilissimæ inuentorem, Minerua autem pro se adduceret, se oliuam fructiferam plantam inuenisse, cecidit causa Neptunus, fuitq; pro Minerua sententia lata, quia oliua arbore fructuosa significabatur pax, quia nihil esse dicebatur iucundius, nihil vtilius, nihil ad securitatē & tranquillitatē cõsequendam accomodatius. Voluerunt homines illi, qui tunc sapientes dicebantur, hac fictione significare esse pacem vtilissimam, eamq; ob causam auidissimè quærendam & conseruandam. Proclus Platonicus vnum vni esse dicebat: significans dandam esse operam, vt omnes vnū essemus Deo, qui erat vnus. Hæc sunt eius verba in lib. de anima & Angelo. Per intellectum nostrum diuinum attingimus intellectum: sic & primum vnū, à quo omnibus inest vnio per vnū, per quod sanè nostrum vnum diuino maxime iungimur. Et Paulo post: Diuini per vnitatem efficiuntur, quando omnem multitudinem fugietes, in ipsam vnitatem nostram confugimus, vnumque efficiuntur, & conformiter agimus. Titus Liuius lib. 10. Dec. 3. melior est, inquit, tutior pax, quam sperata victoria. Si gentiles tot laudibus efferunt pacem, quid nos

agere debemus, quibus Deus noster illam dedit? Quorum discordiam dānat, illaque & regna & domus corruere, vt multoties experimento didicimus, affirmet. Lege quæ capite quinto annotauimus in illa verba Beati pacifici.

¶ Qui aut dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei. Huius peccati exemplum habes Gene. 19. vbi inquit Sodomitæ sancto Loth: sunt viri qui introierunt ad te nocte, educ illos nunc, vt cognoscamus eos: Nolite (inquit Loth) quæso fratres mei hoc malum facere &c. At illi vim faciebant Loth vehementissimè. Vide quantum peccata sua homines isti nequissimi augeant: nedum non acceptant admonitionem ipsius Loth, sed in super eum persequuntur: ac omnibus viribus in contrarium nituntur: etiam violenter impium propositum suum exequi volentes. Hoc est ingenium impiorum: primo quod semper peccata sua augent, cum nihil opus esset: factis enim peccatorum iam habent: secundo, quod ex monitione peiores fiunt, ac tunc vel maxime ad malum currunt quantumuis admoneantur, & Deum & homines irrident ac cõtemnunt. Hoc est grauissimum peccatum. Est enim contra spiritum sanctum, de quo Dominus in hoc loco, ait: quod nunquam remittetur, neq; hic neque in futuro. Hoc idem pharisæis cum Christo accidit.

¶ Ex abundantia enim cordis os loquitur. Vis hominem cognoscere? Audi eum loquentem: sermo enim (vt in hoc loco ostendit Christus) eum manifestum facit: Nam vt dicebat Themistocles: sermo est similis stragulis picturatis: vt enim illæ dum extenduntur imagines ostendunt, dum cõtra-

Gen. 19.

Ingenium impiorum peccata sua indices augere & ex monitione peiores fieri

Sermo vnū quæq; manifestat quis sit. Themistocles. Simile.

trahuntur, celant easdem: sic ratio prolata, animum demonstrat & aperit: quæ abscondita, eum absconditum tenebat. Vnde quidam sapiens, dicebat: qualis est homo talis est sermo illius.

¶ Magister volumus à te signum videre. Non opus est iam vt a Deo signa petamus: iam enim in creatione rerum omnium, & tempore Iosue omnipotentiam suam ostendit: in redemptione clementiam; & signa clementiæ tempore Regis Ezechiae. Quare ei qui post hæc signa petierit, non dabitur nisi signa iustitiæ & deuastationis: Erunt signa in Sole, Luna, & stellis &c. Huic populo Iudæorum, iam in incendio & deuastatione Hierosolymæ datum est signum. Quid ergo restat post hoc, nisi signum Ionæ & æternæ desolationis? Non ergo increduli simus: sed sobriè & iustè & piè viuamus in hoc seculo expectantes beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, vt ad dexteram Dei positi signum filij hominis latentes videamus.

Ad Tit. 2

¶ Generatio mala & adultera signum querit. Isti profecto (vt Rupertus ait) à fide patrum nimium degenerabāt. Nunquid enim Abraham propter signa & prodigia credidit? Nunquid (inquam) dixit Abraham: quod signum tu ostendis mihi quia hoc præcipis, vel hoc promittis mihi vt credā tibi? Quod signum aut prodigium acceperat, vt Deo sapius promittentes semen in quo benedicerentur omnes gentes terræ, non infirmaretur fide, nec consideraret corpus suum emortuum, & sterilem vuluam Saræ? Nunquid autem hoc pro signo siue spei suæ solatio acceperat, vtambo grandei, ille centenarius, illa no-

Non opus est vt iam à Deo signa petamus. In creatione rerum omnium apparuit omnipotentiam in redemptione signum clementiæ, in iudicio apparebit signum iustitiæ. Luc. 21.

Degenerauerunt Iudei à fide patrum. Rupertus

Ro. 4. c. d

nagenaria, non senescerent aut frigerent? Deniq; saltem hoc vt Saræ sterili muliebria. i. mēstrua fieri nō desinerent? Ergo degeneres vos o Iudæi (inquit Christus) ergo tanto patre indigni: ergo deteriores omnibus alienigenis, qui nisi signa & prodigia videritis, non creditis: quare merito vos generationem malam & adulteram appello. Nos ergo Iudæos istos non imitemur, sed Christo credamus, nec de nouo ab illo signa aut prodigia petamus: nam beati qui illa non viderunt & crediderunt.

Ioan. 20.

¶ Generatio mala & adultera. Forsitan mirari quis poterit: quare Christus qui exemplum & exemplar nostrum fuerit, qui in cœna discipulis dixerit: Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci ita & vos faciatis: tam acriter accūsus ira, modò Iudæos istos reprehenderit? Imo ex funiculis alibi flagellum fecerit, & eos è templo eijciendo, latrones vocauerit, dicens: Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem fecistis illam speluncam latronum? Rationem huius lege. d. 45. Disciplina enim non est seruanda sine misericordia, nec misericordia sine disciplina. Item, iustè iudicans misericordiam cum iustitia seruat. Et qui remittit, & qui corrigit vterque miseretur.

Infra. 2. i. Luc. 19.

¶ Viri Niniuitæ surgent in iudicio &c. Exemplo Niniuitarum & Reginæ Sabba, vtitur Christus in hoc loco; quia (vt Leo Papa ait) validiora sunt exempla quam verba. Et Macrobius Saturno libro. 7. plebeia ingenia magis exemplis quam oratione capiuntur.

Leo Papa Macrobius

¶ Præterea Not. hic est. Vti hic Christum exemplis gentilium hoc est.

Proclus.

Titus Liuius.

est Niniuitarum, atque Regina Sabab: vt doceat expectare ad concionatorum functionem, Christi Ecclesie que doctrinam, quantum fieri potest exemplis & disciplinis humanis confirmare: Nam, quod Augustinus docet: vasa argentea & aurea, ceteramque Aegyptiorum lupellam, etiam si comnodatam acceperimus, iure quasi nostra facere possumus, inque fidelium usus vindicare: & alienigenam mulierem (vt Hieronymus admonet) ralis crinibus, reiectisque superfluis, ad Dei populum introducere. Discunt concionatores & doctores Catholici a David; extorquere de manibus hostium gladium, & Golia superbiissimi caput proprio mucrone truncare. Discunt a Paulo. Vel inscriptionem fortuitam, arte torquere in argumentum fidei & morum. Et quae in alium usum scripta sunt, ea ad emolumentum ecclesiasticae doctrinae, & inorum compositionis conuertere. Discunt cum Daniele ac Moyses, Chaldaeorum Aegyptiorumque sapientiam, si non vt sequantur, at vt indicent atque conuincant. Sic Christus Dominus verus doctor, verusque concionator exemplis externis utitur, vt Iudaeorum perfidiam ostendat atque conuincat. Praeterea illis utitur, vt pigeat ab eis superari.

¶ Et sunt nomissima hominis illius peiora prioribus. Ex hoc loco colligere contendunt aliqui: peccata iam nobis remissa per poenitentiam, si recidamus reddere: sed de hoc infra dicemus capi. 18. super illa verba: quousque redderet vniuersum debitum.

¶ Quae est mater mea & qui sunt fratres mei. Non negat se habere matrem: sed his verbis docet (inquit D. Augustinus) ministerium nostrum, quo ver-

bum Dei fratribus administramus, cum parentes impediunt non eos debere cognosci. Nihil enim dictum aut factum fuisse a Christo sine magna ratione, ostendimus supra cap. 5. in illa verba ascendit in montem & cum sedisset.

¶ Quae est mater mea &c. Etenim si propter te (inquit Ambrosius) Dominus suae renuntiavit matri, dicens: quae est mater mea, aut qui fratres mei: cur tu Domino tuo cupias anteferri: sed neque ignorare naturam, neque seruire naturae Dominus iubet: sed ita indulgere naturae vt venereris auctorem: nec a Deo parentum amore desistas. Vnde D. Gregorius, ait: Quisquis iam aeterna concupiscit: in ea quam aggreditur causa Dei extra patrem: extra uxorem: extra filios: extra cognatos: extra semet ipsum fieri debet: vt eo verius cognoscat Deum, qui eius causa neminem recognoscit. Amandi ergo sunt proximi, impendenda charitas omnibus, & propinquis & extraneis: nec tamen pro eadem charitate a Dei amore flectendum, fideles quicquam compatiatur proximis per charitatem, & tamen de via Dei non exorbitent per compassionem.

¶ Quae est mater mea &c. Super patre suo & matre sua non inquinabitur. inquit Dominus de Sacerdote, Leuiti. 21. Super quae verba ait. D. Hieronymus: multa nos facere cogit affectus: dum propinquitatem respicimus corporum, & corporis & anime offendimus creatorem. Qui amat patrem aut matrem super Christum non est eo dignus: Discipulus ad sepulturam patris ire desiderans: saluatoris prohibetur imperio. Quanti monachorum dum patris matrisque

Aug. de fide et op. bo. ca. 4.

Amor parentum quando exclusus. Amb. hic.

D. Greg.

Leui. 21. D. Hiero.

Nota contra mochos qui parentum occisores et matricidas gauduntur.

Concionatorum exemplis a hinc doctrinae si dei confirmare. Aug. li. 2. doctrinae Christi. ca. 4. Deut. 11. D. Hiero. in eod. ad magnificam. ad Dana. de si. pro. dig. 1. Ke. 17.

Acto. 17.

Quare Christus vsus est exemplis externis.

An peccata remissa redeant pro peccatu n. vide S. Tit. 3. p. 9. 88. Quia in parentes non sicut cogitose di.

miserentur. Suas animas perdidit: Super patre & matre pollui nobis non licet, quanto magis super patre, sororibus, consobrinis, familia, seruis? Genus regale & sacerdotale fumus: illud attendamus patrem qui nunquam moritur, aut qui pro nobis moritur: & qui ideo viuens mortuus est, vt nos mortuos viuificaret. Si quid habemus de Aegypto quod princeps mundi suum possit cognoscere, tenenti Aegyptiae cum pallio relinquamus. Sindone opertus adolescens, vinctum dominum sequebatur: incurrisset laqueos, nisi expeditus & nudus persequentium declinasset impetum. Reddamus parentibus quae parentum sunt, si tamen viuunt: si seruientes Domino filios suos sibi praeferrere gloriatur. Hac Hieronymus.

¶ Hic meus frater, soror & mater est. Ecclesia (inquit glossa) soror & frater est Christi credendo, & mater praedicando: Dum per verba praedicationis amor Christi quasi ipse Christus in corde auditoris generatur. Vnde hoc verbum pertractans Diuus Augustinus psalmo. 127. ait: quo modo mater eius est Ecclesia, nisi quia ipse Christus est in christianis, quos per baptismum continuo parit Ecclesia.

Figura

Gene. 39. Figura. Mar. 14.

D. Hiero. ad Faui. li. to. 3. Eccle. mater, & frater & soror est Christi & quare.

¶ Cap. XII. Finis. ¶ Parabola diuersi generis. Capi. XIII.

In illo die exiens Iesus de domo, sedebat secus mare. Et congregata sunt ad

Mar. 4. d. Luc. 8. a.

eam turbamulta. Ita vt in nauicula lam ascendens sederet: & omnis turba stabat in littore, & loquutus est eis multa in parabolis, dicens: Ecce exiit qui seminat seminare semen suum. Et dum seminat, quadam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres cali, & comederunt ea. Alia autem ceciderunt in petrosa, vbi non habebant terram multam, & continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terrae, sole autem orto astuauerunt: & quia non habebant radicem, aruerunt. Alia autem ceciderunt in spinas: & creuerunt spinae, & suffocauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam: & dabant fructum, aliud centesimum aliud sexagesimum, aliud tricesimum. Qui habet aures audiendi audiat. Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris? Qui respondes, ait illis: Quia vobis datum est nosse mysterium regni caelorum: illis autem non est datum. Qui enim habet dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet auferetur ab eo. Ideo in parabolis loquor eis:

quia

quia videntes non vident, et audientes non audiunt, neque intelligunt, ut adimpleatur in eis prophetia Esaiæ, dicentis: Auditum audietis, et non intelligetis, et videntes videbitis, et non videbitis. In crassatum est enim cor populi huius, et auribus grauititer audierunt, et oculos suos clauserunt, ne quando videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligent, et conuertantur: et sanem eis. Vestri autem beati oculi quia vident, et aures vestrae quia audiunt. Amen quippe dico vobis: quia multi prophetae et iusti cupierunt videre quae videtis, et non vident, et audire quae auditis, et non audierunt. Vos ergo auate parabola seminatis. Omnis qui audit verbum regni et non intelligit, venit malus, et rapit quod seminatum est in corde eius: hic est qui secus viam seminatus est: qui autem super petrosa seminatus est, hic est qui verbum audit, et continuo cum gaudio accipit illud, non habet autem in se radicem, sed est temporalis, facta autem tribulatione et persecutione propter verbum, conti-

nua scandalizatur. Qui autem seminatus est in spinis: hic est qui verbum audit, et sollicitudo seculi istius, et fallacia diuitiarum suffocat verbum, et sine fructu efficitur. Qui vero in terram bonam seminatus est: hic est qui audit verbum, et intelligit, et fructum facit, et facit aliud quidem centesimum, aliud autem sexagesimum, aliud vero tricesimum. Aliam parabolam proposuit illis, dicens: Simile factum est regnum caelorum homini qui seminavit bonam semen in agro suo, cum autem dormirent homines, venit inimicus eius et superseminavit Zizania in medio tritici, et abiit. Cum autem creuisset herba et fructum fecisset, tunc apparuerunt et Zizania. Accedentes autem serui patris familias, dixerunt ei: Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo habet Zizania? Et ait illis: inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei: Visimus, et colligimus ea? et ait: Non, ne forte colligentes Zizania eradicetis simul et cum eis triticum: Sinite utraque crescere usque ad

me-

messum, et in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum Zizania, et alligate eam in fasciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum. Aliam parabolam proposuit eis, dicens: Simile est regnum caelorum grano sinapis, quod accipiens homo seminat in agro suo: quod minimum quidem est omnibus seminibus: cum autem creuerit maius est omnibus oleribus, et fit arbor, ita ut volucres caeli veniant et habitent in ramis eius. Aliam parabolam locutus est eis: Simile est regnum caelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus: donec fermentatum est totum. Hec omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas: et sine parabolis non loquebatur eis. Ut impleretur quod dictum est per prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi. Tunc dimissis turbis venit domum, et accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes. Edisere nobis parabolam Zizaniorum agri. Qui respondens ait illis: Qui seminat bonum semine est filius ho-

minis, ager autem est mundus. Bonum vero semine: hi sunt filii regni. Zizania autem, filii sunt nequam, inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus. Messis vero consummatio seculi, Messores autem angeli sunt. Sicut ergo colliguntur Zizania et igni comburuntur: sic erit in consummatione seculi: mittet filius hominis angelos suos, et colligent de regno eius omnia scandala, et eos qui faciunt iniquitate: et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus et stridor dentium. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi audiat. Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo abscondit, et pro gaudio illius, vadit et vendit uniuersa quae habet et emit agrum illum. Iterum simile est regnum caelorum homini negotiatori, qui quæret bonas margaritas: inuenta autem una preciosa margarita, abiit et vendit omnia quae habet et emit eam. Iterum simile est regnum caelorum sagena missa in mare, et ex omni genere piscium congregati: quae cum impleta esset, educentes et secus litus sedentes, elegerunt bonos in vasa, malos autem fo-

Cc

145

Ad literam.

Capitul. XIII.

ras miserunt. Sic erit in consummatione saeculi. Exhibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, ibi erit fletus & stridor dentium: intellegistis haec omnia? Dicunt ei: Etiam Domine. Ait illis: ideo omnis scribe doctus in regno caelorum, similis est homini patri familias, qui profert de thesauro suo noua & uetera. Et factum est cum consumasset Iesus parabolas istas: transiit inde: & uenies in patriam suam, docebat eos in Synagogis eorum, ita ut mirarentur & dicerent: Unde huic sapientia haec, & uirtutes? Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria: & fratres eius Iacobus, & Ioseph, & Simon, & Iudas, & sorores eius nonne apud nos sunt? Unde ergo huic omnia ista? & scandalizabantur in eo. Iesus autem dixit eis: Non est propheta sine honore, nisi in patria sua, & in domo sua. Et non fecit ibi uirtutes multas propter incredulitatem illorum.

Mar. 6. a.

Luc. 4. c.

Ioan. 4. f.

Ioan. 6. c.

In illo die exiens Iesus de domo &c. In post. In, pro (post) more Hebraeorum. Post tempus illud exiens &c. Sic Esai. cap. 28. In die illa erit dominus corona gloriae residuo populo Israel, id est, Post tempus illud duas tribus gloria & honore afficiet dominus.

Et loquutus est eis multa in parabolis dicens. Parabola, Grece, idem est quod latine, comparatio. Est ergo parabola: Discrepantium rerum sub aliqua similitudine facta comparatio. Usus est Christus huiusmodi parabolis, ut per terrenas similitudines facilius caelestia caperemus: Diuersas tamen proposuit populo, ut iuxta uulnerum uarietates sit medicina diuersa, quemadmodum diuersus est hominum stomachus: alij amaris, alij dulcibus delectantur cibis: ita & uariis est hominum animus: alij duris comminationibus, alij consolationibus indigent.

Quid sit parabola.

Quare Christus usus est parabolis.

Quare tam diuersas proposuit.

Ad intelligendum autem vires & significationes parabolaru, id obseruandum est, ut diligenter consideremus intentionem, & scopum propter quem parabola assumitur: sciens non esse necessarium, ut omnes illius partes gerant similitudines earum reru propter quas ipsa est composita. Sicut in veteri lege hi qui typum gerunt Christi: ut Iob, Sanson, & Dauid: Non in omnibus, sed in certis quibusdam gestis, personam significant Christi: quod in parabola de

Decet intelligere parabolam sacrae scripture.

de patre familias conducente operarios in vineam: & in parabolis de oue & dragma, & filio perduto, videre licet. Nam intentio Christi & scopus in prima similitudine, fuit: ostendere Dei nimiam erga peccatores sermo ad poenitentiam uenientes, largitatem: quibus mercedem aequalem daturus est ille, quam mane uenientibus est collaturus, sine istorum iniuria: nam ubi vni fit gratia, non fit alteri iniuria. Non ergo oportet ex hac parabola colligere: quod sicut in hac uita murmurabant contra patrem familias primi mercenarij: ita in die iudicij, iusti, qui a prima aetate usque ad senectam laborarunt, murmurabunt aduersus Deum, cum contrarium potius inducat saluator huius parabolae autor: uolens quod sicut in hoc mundo pater familias iuste arguit carnales homines primos habentes oculos nequam, & docet neque eos habere causam murmurandi: ita in die iudicij Deus, reddens aequalia primis & nouissimis praemia, illustraturus est primorum mentes, ut plane uideant se non habere iustam murmurandi rationem.

D. Augu.

Duo genera parabolaru.

Deinde & hoc sciendum, quod in parabolis sunt posita quaedam, ut annotauit Augustinus, non ut significant aliquid, sed ut series corporaliu reru constet: siue ut expleatur narrationis ordo: quod in parabola de decem uirginibus uidebitur.

Duo autem sunt parabolaru genera: Alterum est, argumento sumpto per locum a similibus: huius generis sunt septem parabolae in hoc capite posita: ut Simile est regnum caelorum exeunti ad seminandum semen suum. alterum est, Argumento sumpto per locum a dissimilibus:

hoc est, per locum a minus in esse ad magis in esse, affirmando: aut a magis in esse ad minus in esse negando. Secundum has regulas: si hoc, quanto magis & hoc: aut si non illud quanto minus istud: ut in parabola de iniquo iudice & de petente tres panes constat. Sic enim colligit Christus: si apud iniquum iudicem ualuit uita tua perseverantia, quanto certiores esse debemus, apud Deum fontem misericordiae ualere. Item, si amicus surgit de cubili, & dat, non propter amicitiam, sed molestia compulsius: quanto magis petentibus dabit bona Deus, qui diligens nos filios suos ut petamus hortatur. Talibus principijs innituntur ea quae ait Dominus Luc. 16. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Si ergo in iniquo manna fideles non fuistis, quod uerum est: quis credet uobis? Si in alieno fideles non fuistis, quod uestrum est quis dabit uobis?

Luc. 18.

Luc. 11.

Luc. 16.

Exijt qui seminat &c. Ex interpretatione Christi patet: hanc primam comparisonem in hoc consistere: quemadmodum semen facit fructum, non in quauis terra seminum, sed in terra bona: ita semen Euangelicum seminum, facit fructum in hominibus qui audiunt, intelligunt, & custodiunt illud: sed non in quibuslibet fructum facit. Et id quidem accidit, non ex seminantis culpa sed ex audientium uicio: ut pote propter crassitudinem cordis, & grauitatem aurium. Et ne arbitremur haec uicia naturae esse, non uoluntatis: subiungit culpam arbitrij, & dicit: & oculos suos clausurunt.

In quo consistat haec parabola.

¶ Vnde ex sermone Christi hanc parabolam interpretantis, & dicentis: omnis qui au. lit verbum regni & nō intelligit, venit malus & rapit quod seminatū est in corde eius: hic est qui secus viam seminatus est: discimus: te minatum, hic bifariam dicit: & hominem videlicet esse seminatū, eo quod semen suscepit: & verbum regni seminatū esse in homine, quem admodum dicimus & agrum seminatū esse, & semen seminatū esse in agro. Sed de hoc infra dicemus.

¶ Sole autem orto estuauerunt. Vel estu perierunt.

¶ Et creuerunt spinæ. Vel ascenderunt, aut insurrexerunt.

¶ Et dabant fructum: alium centesimū, alium sexagesimū, alium trigessimū. Mos Scripturæ sacræ est, multa secundum certam quantitatem numerorum expræmere: quæ generaliter & indeterminate sunt accipienda. Sic Psalmo. 104. Memor fuit in seculum testamenti sui, quod mandauit in mille generationes. Item Dan. 7. Milia milium ministrabant ei, & decies centena milia assistebant ei. Numerus certus pro in certo intelligendus est. Sic Apocalyp. 20. Totum tempus à primo aduentu Christi, vsque ad secundum aduentum mille annorum numero appellatur. Item Christus, cum in parabolis vtitur numeris certis & distinctis: vt pote de fructu ista 100. & 60. & 30. & de talentis decem, quinque, & vno: Distinctionem illorum assumit docendi & exempli gratia, ad insinuandam distinctionem graduum, siue in gratis & meritis, siue in præmijs. Et idcirco quando ipse non est interpretatus non oportet nimium solícite inquirere: quid in centum, quid in sexagin-

ta, & triginta fructu significetur. Sufficiat intelligere; maiori numero plura operandi dona accipere, aut plura merita, aut plura præmia.

¶ Quare ex hoc loco manifeste colligitur: inæqualitas gratiæ & meritorum iustorum, in hac vita: quod non solum hoc testimonio, sed multis alijs ostendi potest. Primo, Christus admiratus est fidem Centurionis: & aperte testatus est: non se inuenisse tantam fidem in Israel. Admiratus est si sem Channanæ, & Magdalænæ; de qua ait: Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et statim addit: Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Secundo ex Scriptura sacra constat: quosdam alijs fuisse sanctiores. Christus enim de Ioanne asserit: neminem illo fuisse maiorem: & de Iob: nunquid considerasti seruum meum Iob, quod non sit similis ei in terra?

¶ Qui habet aures audiendi, audiat. Vel, qui habet aures vt audire possit, audiat, q. d. Audiat is, cui à Deo donatum est, vt audita intelligat. Lege Deuterono. 29: Vos, inquit Moyses, ad omnem Israel) vidistis quæ fecit Dominus coram vobis in terra Aegypti &c. Tentationes magnas quas viderunt oculi tui: signa, portentaque ingentia; & non dedit vobis Dominus cor intelligens, & oculos videntes & aures quæ possint audire vsque in præsentem diem.

¶ Vnde, aures audiendi habere, est intelligendi donum habere: audire enim est intelligere. Genesis. 11. Confundamus linguam eorum, vt non audiat vnusquisque vocem proximi sui id est, non intelligat vnusquisque &c. Est ergo in homine homo interior, qui suos sensus habet sicut

Inæqualitas gratiæ & meritōrum colligitur ex hac parabola & ex alijs locis sacre scripturæ sup. c. 8. b. Inf. 17. c.

Luc. 7.

Sup. 17. Iob. 1. ca.

Habere aures ad audiendū verbū dōnū Dei est Deut. 29

Aures audiendi habere. Gen. 11.

sicut exterior. Hic ergo de auribus interioris loquitur Christus, quas multi non habent.

Potestas interpretandi sacram scripturam secundum alios quos est potestas ad clauas. Hiero. super Matth.

Triplex munus clauium.

Sup. c. 5.

Ezech. 2. Figura.

Nora. Pl. 118.

¶ Vobis datum est nosse mysterium regni Dei. Quidam ex hoc loco colligunt: quod potestas interpretandi, & intelligendi sacram Scripturam, sit potestas ad clauas pertinens. Vnde Hieronymus lib. 6. super Eiaiam capit. 14: Exponens illud: Quæcunque solueritis super terram, erunt soluta & in caelo, ait: Soluunt eos Apostoli, sermone Dei, & testimonijs scripturarum, & exhortatione virtutum: Ob idque & prædicare, quodammodo ad clauas pertinet. Atqui hac ratione aiunt prædicti: Triplex esse munus clauium: iuxta triplicem interpretationem regni caelorum: appellatione namq; regni caelorum (vt supra diximus, nonnunquam intelligitur scriptura sacra: quandoque Ecclesia militans: Sed potissimum accipitur, pro æterna felicitate: Beati quique pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Igitur per interpretationem scripturæ, aperitur regnū caelorum primo modo, & per excommunicationem excluditur homo secundo modo. à regno caelorum, hoc est ab ecclesia, & per absolutionem à peccatis introducitur in regnum caelorum tertio modo.

¶ Quia vobis datum est, nosse mysterium regni Dei. Ezech. capit. 2. dicitur: Ecce manus missa ad me in qua erat inuolutus liber, & expandit illum coram me &c. Manus est filius Dei. Psalmo. 118. fiat manus tua vt saluet me. Liber inuolutus est parabola, sub qua est diuinum mysterium. Tunc Christus expandit illum quædam ait: vobis datum est nosse mysterium regni Dei, audite ergo parabolam se-

minantis. Vnde D. Gregorius enarrans hæc verba Ezech. Homel. 9. hoc pacto scribit: sicut per prophetam prædicatorum ordo, sic per librum quem accipit Scripturæ sacræ pagina designantur: liber autem inuolutus, est Scripturæ sacræ eloquium obscurum, quod profunditate sententiarum inuoluitur, vt non facile sensu omnium penetratur: sed coram Propheta liber expanditur, quia coram prædicatoribus sacri eloquii obscuritas aperitur. Inuolutum librum manus Dei porrexit, cum saluator dicebat: Simile factum est regnum caelorum homini qui seminavit bonum semen in agro &c. Sed librum quem inuolutum ostendebat expandit, cum hoc quod per enigmata loquebatur exposuit, dicens: Qui seminavit bonum semen est filius hominis &c. Hunc inuolutum librum veritas expandit quando aperit discipulis sensum, vt intelligent scripturas. Hæc Grego.

¶ Vobis datum est &c. Vobis in quibus quia humiles quia pauperes, quia fideles &c.

¶ Vobis datum est nosse mysterium regni caelorum. Hæc vox regnum caelorum, noua est à Baptista primum nuntiata, sonans, magnum aliquid, regnum aliquid fixum, stabile & incorruptibile, sic appellatum ad differentiam regni terrarum, quod est inane. Hoc caeleste regnum constat ex rege caelesti, populo, dominatu, regione, legibus & doctrina caelesti; vnde in scriptura pro singulis his partibus accipi solet. Nunc accipitur, pro Rege qui caput est huius regni: solent enim capita ciuitatis appellari ciuitas, vt. Simile est Regnum caelorum homini Regi,

Greg. hoc. 9. sup. Ezech. chie.

Regnum caelorum multipliciter accipitur in scriptura sacra Regnum caelorum rege. infra. 27.

In hoc ca. Regnum celorum pro ecclesia. *Supra. 6. Regnum celorum p. ceteru beatorum. Regnum celorum p. lege & doctrina euangelica. I. Co. 4. d. Etc. 2. a. Sup. c. 11 b. Regnum celorum p. diuitiis spiritualibus huius regni.*

gi, qui fecit nuptias. Nunc pro populo Christiano in hac vita degenti. *Simile est regnum celorum sagenae &c.* Nunc accipitur pro cetero illo beatorum: secundum illud: Adueniat regnum tuum. Nunc pro legibus, siue doctrina Euangelica: auferretur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Sic Paulus: non in sublimitate sermonis, sed in virtute est regnum Dei, & dominus: a diebus Ioannis Baptistae regnum celorum vim patitur. Et in hoc loco, ut statim dicemus. Nunc pro diuitiis spiritualibus huius regni, secundum illud Pauli: Regnum Dei non est esca, sed gratia & pax &c.

Vobis datum est nosse mysterium regni celorum. Heb. pro regni caelestis. Hoc est doctrinae pertinentis ad regnum Dei, cui praedicatur rex caelestis Marcus & Lucas vocant Regnum Dei.

Auditis audietis & non intelligetis. sic hunc locum transtulerunt. Heb. sic habet: audite audientes & nolite intelligere, & videte, visionem, & nolite cognoscere. Phrasis est Hebraea, sicut & illa: quod facis fac citius. Habet quidem speciem imperantis, sed est praedicantis quod futurum est. Vnde, ut supra diximus. 70. transtulerunt: & non intelligetis &c. Quorum translationem sequitur Paulus Acto. ultimo, dicens: Bene Spiritus sanctus locutus est per Esaiam prophetam ad patres nostros, dicens: Vade ad populum istum, & dic: aure audietis, & non intelligetis, & videntes videbitis, & non perspicietis: incrassatum est enim cor populi huius: & auribus fragiter audierunt: oculos suos compresserunt. Haec in aetibus. Vbi vides imperatiua pro

futuro indicatiui a Diuo Paulo exponi. Sensus est: Dic populo huic duro: se ipsos non esse Messiam recepturos: Audient enim eius doctrinam, eiusque opera videbunt, & non intelligent ob eorum malitiam & caecitatem. Hanc etiam translationem sequutus est Matthaeus in hoc loco. De hoc autem testimonio Esaiæ, atque de caecitate Iudaeorum tempore Messiae. Vide quae diximus nota. 17. veri Messiae.

Hic est qui secus viam seminatus est qui autem super petrosam seminatus est, hic est &c. Vel hoc (sub se) quod iuxta viam seminatum est: hoc significat eum qui verbum Dei audit. Nota: quod seminatur semen, & seminatur terra, sicut aspergitur humor, & aspergitur humor vestis. Sic igitur, hic dicitur: hominem seminari, ut terram satam dicimus, & agrum confutum. Quamquam ut effugiamus hanc sermonis duritiem, dicimus: quod autem seminatum est &c.

Qui autem seminatus est in spinis, hic &c. Vel, quod autem seminatum est inter spinas: hoc significat eum qui &c.

Qui vero in terram bonam seminatus est. Vel quod vero seminatum est in terram bonam, hoc significat eum qui &c.

Simile est regnum caelorum homini qui seminavit bonum semen. i. Similis est Rex caelestis Messias ei qui seminavit &c.

Veni inimicus & superseminavit zizania. Si in Dei Ecclesia sunt tot homines impij & scelerati quos numerare nemo poterit, quare Ecclesia appellatur immaculata, pulchra, amica electa?

Nota hac phrasin explicata a 70. & a D. Paulo. Io. 13. ca. Paul. 28. ultimo.

Nota.

Dubium.

Ad hoc sancti Doctores respondent. Merito sic vocari ratione electorum, qui sunt praecipua eius pars: Iusti enim principes sunt: peccatores vero sunt veluti quaedam vana colluuijs. Sed de hoc iam satis ca. 6. ibi. Dimitte nobis debita nostra.

Veni inimicus & superseminavit zizania. In hoc loco quaeri ab aliquo potest: An omnia hominum peccata ex diaboli suggestione proueniant. Ad quod Origenes ait: Non esse diaboli directam causam omnium peccatorum: ita quod singula peccata persuadent: nam & si diabolus non esset, adhuc homines prouiderent & procliuus ad malum appetitumque ciborum & carnalium voluptatum haberent: hic autem nisi rationi obediret inordinatus esse posset. De qua re disputat D. Tho. 1. 2. q. 80. arti. 4.

Inimicus homo hoc fecit. Quare appellatur diabolus homo? Quia diabolus caput est, & iniqui membra eius: ideo membra aliquando appellantur diabolus est: & caput nomine membrorum, ut in hoc loco: inimicus homo &c. Sicut membra Christi appellantur Christus: & Christus membrorum nomine dicitur. Saule Saule (inquit) cur me persequeris? Vide Augusti & Grego. quos refert Turre Cremata, lib. 1. de Ecclesia. c. 7.

Vis, imus, & colligimus ea? Non, ne forte &c. Vel ex hoc loco contendant haeretici huius temporis: haeticos non esse puniendos, nec occidendos, propter crimen haereseos. Sed illos eradicare per mortem, non est contra mandatum Domini: quod est in eo casu intelligendum: quando non possunt extirpari zizania, sine extirpatione tritici. Vnde addidit Dominus: ne for-

Origenes diabolus non est causa omnium peccatorum

D. Tho.

Diabolus appellatur homo & quare.

Job. 6.

Acto. 9.

Soluitur argum. haereticorum.

te colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum: quum metus igitur iste non subest. i. quando ita crimen cuiuscunque notum est, & omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, non dormiat seueritas disciplinae. Haec Augustinus contra epistolam Parmeniani.

Simile est regnum caelorum grano sinapis. Hic regnum caelorum, Potest accipi pro doctrina Euangelij, quae parua & minima videbatur omnibus disciplinis in principio, creuit autem in arborem, dilatata per mundum vniuersum.

Potest etiam accipi, Regnum caelorum, in hoc loco: pro Christo rege caelesti, qui se ipsum comparat grano sinapis, cuius virtus praerursus accensula sepulta in terris, reurgendo creuit in vniuersum mundum. Sic & apud Dan. lapis initio humilis & paruus, praerursus de monte sine manibus. i. sine virili opere conceptus: creuit & factus est magnus, & impleuit vniuersam faciem terrae. Denique regnum caelorum, Hic accipitur pro Ecclesia: quae in principio modica & contemptibilis in mundo, creuit in arborem magnam: extendens propaggines seu palmites suos, in omnes gentes, ita ut volucres caeli, id est, sancti per vniuersum orbem pennis virtutum volantes in caelum habitent in ea, adherentes apostolis, seu professioni fidei illorum.

Simile est regnum caelorum fermento. In hoc loco regnum caelorum, tam pro rege, quam pro ecclesia & doctrina, accipi potest. Quae admodum igitur fermentum transfertur in sui virtutem tria farinae facta. i. magnam farinae consersione: sic hoc regnum caelorum; siue intel-

D. A.

Hic regnum caelorum potest accipi & pro doctrina & pro Christo & pro Ecclesia.

Dan. 1.

Hic etiam regnum caelorum tripharia accipipotest

ligatur secundum eum qui regit. i. Christum: siue secundum Ecclesiam apostolicam quae regitur: siue secundum Euangelij doctrinam qua regitur: Transformauit in sui virtutem totum mundum. i. homines: ex omnibus mundi locis: quum iam olim Christi professio, & apostolicorum Ecclesiam, & Euangelij fides, creuerit per vniuersam terram.

¶ Quod autem per fermentum licet intelligere doctrinam: vel ex illo constat: quod Dominus ait: caute a fermento pharisaeorum. i. a doctrina pharisaeorum.

¶ Satis nibus etc. Satis, genus mensurae est, tantum capiens quantum centum quadraginta & quatuor oua galinacea.

¶ Haec omnia loquutus est Iesus in parabolis. Haec omnia quae scilicet praemissa modo sunt.

¶ Et sine parabolis non loquebatur eis. Scilicet tunc non loquebatur turbis illis sine parabolis. non enim est absolute intelligendum.

¶ Eructabo abscondita. Vel potius proferam abscondita. De hac prophetia Davidis, vide quae annotauimus in vndecima nota veri Messiae, in principio huius lib. posita.

¶ Zizania autem filij sunt nequam. Nequam, autem genetiuis est.

Hic quoque praeognatio absconditio. Hic etiam per regnum caelorum rex caelorum, & Ecclesia & doctrina intelligi possunt. Quemadmodum ergo est thesaurus absconditus, quae si quis forte inuenerit occultum seruat, diligenter custodiens ne perdat: & gaudens vendit vniuersa quae habet, confectoque omnium possessionum praetio, abibat illius fundi dominum emens agrum illum in quo

iam nouit latere thesaurum: sic in agro absconditum dicitur regnum caelorum: siue ipsum intelligatur, rex Christus velatus fragili carne: siue totetas ipsa sanctorum. i. Ecclesia, secundum interiorem vitam absconditam in Christo Iesu, siue caelestium Sacramentorum sapientia, sub umbris atque velamine legis & prophetarum latens. Hunc agrum si quispiam inuenerit, hoc est: recte intellexerit, incipiens credere illic veram sapientiam quae ducit ad vitam perpetuam, gratulante & veraciter dicit: Bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti. veditisque vniuersis quae habet, hoc est: Renuntians omnibus quae possidet, eruit agrum illum. i. vel Christum, vel Ecclesiam eius, vel scripturam legis & prophetarum, & exoneratis secularibus negotijs intendere possit verbo Dei: certo sciens animum non posse, terrenis simul & caelestibus diuitijs occupari.

¶ Simile est regnum caelorum sicut ager in campo etc. Hic aspiciis clarissime Ecclesiam non esse tantum societatem sanctorum, vt haeretici huius temporis affirmant: Sed esse certum fidelium: siue boni illi sint, siue mali.

Vide supra cap. 6. ubi Dimitte nobis debita nostra.

Capitul. XIII.

¶ Ad mores.

¶ Exijt qui seminat seminare semen suum. Et Lu. ut. Semen est verbum Dei. Multis sane modis in scriptura sacra explicat dominus vim & naturam verbi Dei. Nunc

PL. 118.

Ecclesia non est tantum civitas sanctorum sed est certus fidelium

Verbum Dei varie vocatur in sacra scriptura. Eze. 33.

Isai. c. 58.

Osee. 5.

Osai. 6.

Figura.

Heb. 11.

Primasius

Nunc buccinam, nunc gladium, nunc semen illud voca. lo. Buccinam illud appellat apud Ezechielem capit. 33. dicens: Si speculator viderit gladium venientem & non cecinerit buccina veneritque gladius, & tulerit de eis animam, ille quidem in iniquitate sua captus est, sanguinem autem eius de manu speculatoris requira. Et apud Esaiam ait: quasi tuba exalta vocem tuam. Et apud Oicam: clangite buccina in Gaba. Et rursus in gutture tuo sit tuba. In lib. Iosue scriptum legitur tulisse Sacerdotes buccinas & clangisse, & ad earum sonitum corruisse muros Hierico. Civitas haec Hierico, quae vt ibi ait diuina scriptura, ob timorem filiorum Israel clausa erat, & munita, mystice civitas est diaboli civitati Dei viuentis semper aduersatrix. Huius civitatis muri, & turre, & propugnacula sunt superbia, auaritia, ira, & caetera flagitia lethalia, quae ad Euangelij praedicationem euertuntur. Sed non caret mysterio id, quod non solum in lib. Iosue, sed etiam apud D. Paulum in Epistola ad Hebraeos memoriae proditum est, muros Hierico circuitu. 7. dierum corruisse. Septem diebus totum tempus, quod spatium voluuntur septem dierum, intelligitur: nam vtique ad finem mundi Christi Euangelium praedicabitur, & mundi corruet elatio eiusque delebitur infidelitas. Primasius Episcopus Vticensis B. Augustini quondam discipulus locum illum D. Pauli explanans per tubas concionatores intelligit, per Iosue, qui arcam circum lucit Christum, qui Ecclesiam suam per hunc mundum gubernat: Arca enim illa Ecclesiam in regnum gerebat.

¶ Appellatur etiam verbum Dei

in sacra pagina gladius. Vnde D. Paulus in Epistola ad Hebraeos. Viuis est est, inquit, sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio accipite. Dei verbum gladio vtique, scindenti comparatur. Etiam in Iocit Christum ita loquentem: posuit os meum quasi gladium acutum. Hic est gladius, de quo ait Apostolus in Epistola ad Ephe. sit gladius ipius, quod est verbum Dei. Si ergo magnificamus, & veneramur sanctorum vestes, quoniam eorum corpora tetigerunt, & merito qui sem, quanto magis venerari debemus verba illa: quae ex ore Christi prodierunt, quae ex eius corde exierunt, quibus ipsi sancti sancti tate comparant: O verba Christi diuina, o reliquias sanctas, tam praetiosas, & tam parui aestimatas. Concione vna D. Petri tria milia hominum in Christo crediderunt, vide ad mirabilem Dei verbi vim & virtutem. Eam ob causam conuocantes apostoli discipulorum multitudinem, vt narrat in Actis D. Lucas, has voces emiserunt: non est aequum, nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Et si mensae illae erant pauperum & viduarum, tamen opus praedicationis verbi Dei illis praetulerunt.

¶ Verbum autem Dei, in hac imagine & similitudine proposita, senni comparatur: quae docet nos Dominus Iesus, quo studio sit accipiendum verbum Dei, ac sermo doctrinae caelestis, si cupimus ex eo fructum exoriri.

¶ Exijt qui seminat seminare semen suum. Non (inquit) semine nostrum, aut alienum. Sed quid ait? Semen suum. i. verbum suum, quod utile, quod proficuum maxime est. Verbum nostrum:

Ec 5 aut

Heb. 4.

Et. i. 49.

Ephe. 6.

Act. 17.

Act. 6.

Verbum Dei & non verbum nostrum seminare debemus.

aut in illum, aut ociosum, aut alijs no-
cium fere semper est: at verbū Dei,
maximum commodum nate. a sua
nobis omnibus afert: eadem Dom-
minus vtitur liberalitate, quæ sem-
per prodesse possit amicis: nocere au-
tem nemini. Hinc est, quod Christus
noluit ante passionē signa facere in
cælo, sed in terra, verbū Dei seminan-
do, multa quæ circa infirmos operan-
do: quia hæc vtilia, illa vero inutilia
esse intelligebat. Discamus igitur se-
men Dei, hoc est verbum Dei, quod
maximum fructum solet afferre, in
corda hominum seminare: non inu-
tilia & nocua.

¶ *Aliud cecidit secus viam.* In malis
& ingratis hominibus etiam Deus
seminat verbum suum: vt discamus
nos, etiam ingratis beneficia confer-
re. Vnde Seneca. Si Deum imitaris,
da etiam ingratis: nā & sceleratis sol-
oritur. Idem: ego beneficio meo, cum
darem, vltus sum: nec ideo pigrius da-
bo, sed diligentius: quod in hoc perdi-
di ab alijs recipiam, sed huic ipse be-
neficiam dabo. Beneficio igitur tan-
quam bonus agricola, cura cultuque
sterilitatem soli vincens. Non est ma-
gni animi beneficium dare, & perde-
re: sed est magni animi, perdere & da-
re. Idem quinto lib. de beneficijs: pro-
positum est optimi viri, & ingentis
animi, tandu ferre ingratum, donec
fecerit gratum. Hæc igitur ita faciē-
tes Christum imitabimur, qui semē
suum, hoc est, verbum suum omni-
bus proponit:

¶ *Aliud cecidit secus viam.* Alius E-
uangelista addit, & conculcatum est.

Hinc colliges: nullam esse doctrinā,
quantunvis verissima & absolutissi-
ma sit, quam homines prauis mori-
bus deprauati, non conculcent, non

irrideant, atque in prauum sensum
non torqueant. Sed non ideo a præ-
dicatione cesandum nobis est: cum se-
men, hoc est verbum dei, semper fru-
ctum maximum afferat. Vnde Do-
minus per Elaiam cap. 55. ait: Et quo-
modo descendit imber & nix de cælo
& illuc vltra non reuertitur: sed ine-
briat terram, & infundit eam, & ger-
minare eam facit: & dat semen serenti,
& panem comedenti: sic erit ver-
bum meum quod egredietur de ore
meo: non reuertetur ad me vacuū,
sed faciet quæcunque volui, & pro-
sperabitur in his ad quæ misi illud.

¶ *Aliud cecidit secus viam.* Semē quod
secus viā, Et inter petras, vel spinas
cecidit, non fructificat: quia mala so-
cietas fructum salutis nobis adimit.

¶ *Et dum seminat quedam ceciderunt*
secus viam. Tria enarrantur a Christo
hominum genera, in quibus semen
Euangelici sermonis, aut nullū edit
fructum, aut non perficit quod exor-
tum est. Ac primum quidem est om-
nium sterilissimum. Hi sunt qui le-
uiter & oscitanter audiunt verba do-
ctrinæ cœlestis, neque dimittunt in
animum suum, nec cogitatione infi-
gunt, vt illic radices agat: Sed animū
habentes nullo studio, cura ue septū
ac munitum, nullis decretis armatū
aduersus insultus inanium cogita-
tionum, ad quamlibet occasionem si-
nunt proteri, conculcarique quod se-
minatū est. Id sentiens ille malus,
qui insidiatur, & inuidet exordijs me-
lioribus, protinus immittit in ani-
mum curas aliquas volatiles, quæ per-
dant semē prius quàm herbeicat, aut
radices agat, vt nihilo meliores sint,
quàm si non audissent. hos designat
(ait inferius dominus,) imago semi-
nis quod cecidit iuxta publicam viā,
quæ

calumnia
& irrisio
nō non pa-
teat.

Esai. 55.

Additio.
Tria ho-
minū ge-
nera in
quibus
verbum
Dei parū
prodest
aut nihil.

Quare
Cecidit
noluit sig-
na facere
in cælo.

Seneca.
Cauendū
de ingrat-
to quare-
lā facere.

Nulla est
doctrina
quæ vltis
vera & ab-
soluta q̄

qua comeant & homines, & bestia,
hoc est, curæ qualibet, affectus cogna-
torum, & affinium, cura publici ma-
gistratus, amores, odia, suspitiones, a-
liaque id genus. Hæc sermonem Euā-
gelicum pene prius expellunt ex ani-
mo, quàm receptus sit. Hi sunt etiam
qui audiunt sermonem Euangelicū
non vtilitatis aut fructus aut emo-
lum etiā licuius sed voluptatis ac dele-
ctationis causa. Quæadmodū nōnulli
oblectantur musica, musicos aliquorū
fortitudinem, Et res gestas, ac facta
præclara canentes libenter audiunt,
sed virtutes, quas illi laudibus efferūt
& cantu celebrant imitari non curāt.
de huiusmodi ait Ezechieli prophe-
tæ dominus. Et tu fili hominis, fili
populi tui, qui loquuntur de te iux-
ta muros & in ostijs domorum, & di-
cunt vnus ad alterum, venite & au-
diamus quis sit sermo egrediens a do-
mino. Et veniunt ad te, & audiunt
sermone tuos & non faciunt eos, &
es eis quasi cæcū musicum, quod
suauis, dulcique sono canitur, & au-
dient verba tua, & non facient ea. Hu-
iusmodi etiam sunt, qui nunc concio-
natores audiunt, vt eorum mulcean-
tur artificio, eloquentia, & doctrina
non autem vt iuxta eam, rationem di-
rigant viuendi, aut fructum aliquem
alterant. Vt apes multa percurrentes,
solum floribus delectantur, & illos
decerpunt, alia relinquunt: Sic hi au-
ditores totam concionem audientes
nihil volunt nisi flores, & pulchrè di-
cta hæc tantum curant, solidam autē
doctrinam contemnunt, & iuxta eā
viuere penitus spernunt, adulatio-
nes quærunt & fabulas, vtilem verita-
tem statim è mente volucres cœli,
hoc est, mundanæ, quas retulimus, cu-
ræ rapiunt. Id prævidens D. Paulus

Simile.

Esai. 55.

Simile.

in Epistola. 2. ad Timotheum aiebat: erit tē
pus cum sanam doctrinam non susti-
neant: sed ad sua desideria coacerua-
bunt tibi magistros prurientes auri-
bus, ad fabulas autē conuertentur. In
actis Apostolorū scriptū legimus. A-
theniētes ad nihil aliud vacasse, quā
vt aliquid noui dicerent aut audirēt.
Sed non propterea concionatores re-
licturi sunt munus concionandi, nā
& si nonnulli sunt auditores curiosi,
vani & impij: sunt tamen multi gra-
ues, docti, & pij, qui animi vtilitatem
quærunt. Et quanuis omnes abirēt
præter vnum, ei tamen esset veritas
nuntiāda. Notum est illud Anthima-
chi clari poetæ dictum, qui vt refert
Cicero de claris oratoribus, cum con-
uocatis auditoribus legeret eis volu-
men suum, eumque loquentem om-
nes præter Platonem reliquissent: le-
gā, inquit, nihilominus. Plato enim
mihi vnus instar est omnium.

¶ *Aliud cecidit secus viam.* In eo
quod Christus ait: quod semen ceci-
dit in terram, non solum bonam, sed
malam, docere voluit: quod doctor
scripturæ sacræ, atque verbi Dei concio-
nator, non timidus aut remissus esse
debet. Vnde D. Augustinus in lib.
de disciplina Christi. sic ait: Qui ti-
muerit ne semen cadat in terram ma-
lam, non perueniet ad bonam. Iacta-
mus semina: spargimus semina: sunt
qui contendunt: sunt qui reprehē-
dunt. sunt qui irrident. Ista si nos ti-
muerimus nihil habemus seminare,
& in messe habemus esurire. 2. Thi.
4. Prædica verbū, in sta oportune, im-
portune. Mat. 7. Circuibat Iesus castel-
la in circuitu docens. Et ca. 9. Circui-
bat Iesus omnes ciuitates & castella,
docens in Synagogis eorum. Luc. 11.
& erat quotidie docens in templo.

1. Tim. 4.

Act. 17.

Doctor
aut concio-
nator non
timidus
aut remis-
sus esse de-
bet.
D. Augu-
stinus in li. de di-
sciplina
Christi.

1. Tit. 4.

Matth. 7.
c. 9. ca. 9.

Luc. 11.

¶ Volu-

Text. Volucres caeli comederunt illud. Quod explicans Dominus ait: Omnis qui audit verbum regni & non intelligit: venit malus. & rapit quod seminatum est in corde eius. Talis similis est Nabuchodonosori qui somnium vidit, & conterritus est, & somnium fugit ab eo. Ab hominibus enim sceleratis, quales fuerunt: Nabuchodonosor & Pharaon: De verbū atq; diuina mysteria obliuioni statim traduntur: animalis enim homo non percipit ea quae Dei sunt. Neque hoc mirum nobis esse debet scientibus iustitiae ordinem (inquit Rupertus) quia sicut reuera, nulla participatio luci ad tenebras, nulla est conuentio Christi ad Belial, sic nulla est pars animae iniquae cum verbo Dei: nulla comunicatio stulto & iniquo cum consilio Dei. Est autē & erat in illo tali somnio Nabuchodonosoris verbum verum, & consilium Dei profundum: quomodo ergo anima stulti & impij, animae discissa, & nulla saltem diuini nominis religione composita continere possit rem tanti sacramenti, quam viderat? Hæc Rupertus.

Tales etiam, qui verbum Dei quotidie audiunt, & nihil in eo proficiunt, sed statim ea quae audierunt obliuioni tradunt. Similes sunt hominibus quotidie in Ecclesia concinam organorum musicam audientibus, nihil tamen discuntibus; & si miles eam audiant, solum enim delectantur. Solum hominem musicæ peritum mille laudibus efferunt: sed ab ecclesia egressi, omnium quae audierunt penitus obliuiscuntur. Sic enim verbum Dei audientes, gaudent, delectantur, concionatorem laudant: sed statim venit malus & rapit quod seminatum est in cordibus eorum.

Figura. Iniquiverbū Dei obliuioni tradant.

Ruper. li. 6. de vit. v. d. c. 12.

Simile.

Alia ceciderunt in petrosa. Cordurum & obstinatum hoc in loco terra petrosæ comparatur. Tale modo habent inter nos multi Christiani: quibus rectè accommodatur id quod ait Zacharias propheta: cor suum posuerunt vt adamantem. De his ait ecclesiasticus: cor durum male habebit in nouissimo. Aiont magni autores nihil esse in rerum vniuersitate durius adamante, præsertim indico, qui inter omnes principatum tenet infirmitudine, duritie, & pretio. Arego existimo multo durius esse cor hominis. Nam adamas sanguine hirci mollescit, & domatur: Cor autem hominis deprauiati, ex scelerum obstinatione induratum, nec sanguine hirci mollescit, & sedatur: nec sanguine illius agni immaculati, qui se pro nobis in crucis ara hostiam constituit, & sanguinem profudit, vt animos nostros perturbationum callo efferatos mitigaret, viamq; muniret ad vitam immortalem coniequendam. Hoc intuens D. Bernardus exclamat. O duri, & indurati filij Adam, quos non emoluit tanta vis amoris. Per Esaiam ait ita Deus: sciuit, quia durus es tu: & nervus ferreus ceruix tua, & frons tua ærea. Et per Hieremiam: indurauerunt facies suas supra petram, & noluerunt reuerti. Vtinam hoc de Iudæis tantum diceretur, vt nullis christianis conueniret. Sed ita sunt multi sceleribus imbuti, libidinibus dediti, perturbationū multitudinē obruti, caligine circumfusi, & cōtumacia indurati, vt veluti penitus indomiti, & ferè in sanabiles, sint lachrymarum abundantia deplorandi. Illis accommodari potest quod dixerat Hieremias: Peccatum Iuda scriptum est stylo ferreo in vigne adamantino super latitatu.

Cor obstinatum teræ petrosæ comparatur.

Zacha. 7. Eccl. 3.

Disimilitudo. Cor impij durius est adamantino.

Bernard. Et. 4. 8.

Hier. 5.

Hier. 17.

tudinem cordis eorum. O infelices illos, o deplorandos, o miseros si se intelligunt, miseres si se intelligere nolunt, quorum peccata sunt literis indelebilibus in durissimo eorum corde conscripta. Narrat Plinius lib. 2. esse fluium quendam Lucaniæ, nomine Silarum, tam admirabilis naturæ, vt virgulta & folia in illum immeria lapideicant. Huius naturæ est etiam fons in Germania, in quæ quicquid proijcitur, durefcit in lapidem. Id quod Albertus Magnus afferit se experientia comprobasse. Nos nos sumus folia vento rapta in silarum coniecta, & flagitiorum consuetudine in lapides conuersa, atque scelerum duritie obstinata. Cecidimus in fontem Germaniæ vbi indurati sumus. Hæc mortalium duritiem & immanitatem, videntes ij, qui à gentibus idolorum cultricibus docti habebantur, dixerunt hominum genus diluuiio absumptum fuisse, & saxis à Deucalione Pyrrhaque proiectis instauratum. Non quod ita fuisse crederent, sed quod eos reprehenderent, qui cor de duro, ingenioque agresti immanitatem colunt, & duritie gloriantur. Eos etiam ex saxis natos proverbialiter vocamus. Si Christus reprehendit discipulos suos, & vt ait D. Marcus exprobrauit duritiæ cordis eorum, cum respectu nostri essent cera molliores, quid faciet nostræ duritiei? Quibus supplicijs nostram obdurnationem castigabit? Quas pœnas illi nostrorum facinorum dabimus, qui vt equi effrenati ferocitate exultantes, in impetu voluntario ad omnia flagitia absque villo cœlestis numinis metu incitamus? Sed videt diuinam misericordiam, quæ tamē seminare verbum suum non cessat in corda huius-

Plin. li. 2. ca. 103.

Albertus Magnus.

Quid. pri. meta.

Mar. vi.

Simile.

modi, petris omnibus duriora: ne de illa, quis nostrum iure conquæri possit. Omnes ex æquo docere vult, omnes illuminare, omnibus prodesse: ad omnes aquas seminat, si forte terra petrosa in bonam conuersa, fructum aliquem afferat: quod quibusdam contigit scimus. De quibus olim loquebatur Dominus cum dicebat: auferam cor lapideum de carne eorum, & dabo eis cor carneum, vt in præceptis meis ambulent. Cor lapideo ex diametro opponitur cor carneum, hoc est, piū, docile, & quod diuino amore mollescat. Id voluit D. Paul. in Epist. 2. ad Corinth. significare, dicens: Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur, & legitur ab omnibus hominibus, manifestati, quod epistola estis Christi, ministrata à nobis, & scripta non atramento, sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Appellat Apostolus Corinthios epistolam suam, quod eos scriptos haberet indelebiliter in corde, & epistolam Christi, quod illi Christum haberent in cordibus suis scriptum. Et ideo hanc Christi epistolam esse à seipso scriptam non atramento sed spiritu Dei viui, vt significaret inter seipsum, & Moysen dissentiam: Moyses enim tabulas lapideas adornauit, vt in illis lex vetus scriberetur, Paulus autē Corinthiorum animos parauit, non instrumento corporeo, sed spiritu Dei viui, quæ ipso Deo largiente, in illis sculpserrat: non in tabulis lapideis duris, vt quondam lex, sed in cordibus molliibus, & ad recipiendam Evangelicam doctrinam ab eo paratis. Precemur ergo vt Deus molliat cor nostrum quemadmodum molliuit cor illius, qui

Ez. 11.

1. Cor. 3.

Exo. 31. Exo. 34. Deut. 20.

Iob. 31. qui dicebat: Deus molliuit cor meū. Precem iniquam, vt nobis contingat quod in typō diuina scriptura narrat in lib. Exodi & Numerorum: petram scilicet fuisse à Moysē virga percussam, & illuxisse aquarum abundantiam. Quibus verbis alludit psalmo-graphus: percussit, inquit, petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inunda uerunt. Vnam Deus virga crucis, & memoria passionis suæ, percussit cor nostrum lapideum, conterat duram cordis nostri petram, vt fundantur lachrymarum idumina, & conuertat petram in stagna aquarum. & rupem in fontes aquarum. D. Augustinus in lib. de gratia & lib. arb. ad Valentinum cap. 4. ita ait: liberum hominis arbitrium pulsatur, vbi dicitur: hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Sed nisi posset Deus etiam duritiam cordis auferre, non diceret per prophetam: auferam ab eis cor lapideum: Et dabo eis cor carneum. Quod de nouo testamento fuisse prædictum satis Apostolus ostendit, vbi ait: Epistola nostra vos estis, scripta non atramento: Sed spiritu Dei viui, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Quod non ideo dictum putemus, vt carnaliter viuam, qui debent spiritualiter viuere: sed quia lapis sine sensu est, cui comparatum est cor durum, cui nisi carni sentienti cor intelligens debeat comparari? Hæc ille. Quando hæc ita se habent non cessamus precari dominū vt cor durum nostrum emolliat, carneumque efficiat: ne sit petra dura, qualis fuit illa de qua scriptum est: induratum est cor Pharaonis. Quod sine dubio impetrabim usū faciamus quod in nobis est: si faciamus, inquam, quod ipse

apud Ioclem à nobis postulat dicens: Ioclis. 1. Conuertimini ad me in toto corde vestro in ieiunio & fletu & plantu, & scindite corda vestra. Cor, inquit Ber. Durum est, quod contritione non scinditur, precibus non flectitur, minis non cedit, flagellis obduratur. Vt lapis tendit ad centrum, ita corde obduratus descendit ad infernum. Ita dicitur de obstinatis Aegyptijs: descenderunt in profundū quasi lapis, corpora descenderunt in profundū maris, animæ in profundū infernorum: Ideo Ecclesiasticus cor durum male habebit in nouissimo. Precemur ergo dominum, ex vna parte, & ex altera conemur conterere cor nostrum, & tunc carneum fiet: tunc conuertetur in terram bonam, ita vt ferat fructum trigessimum, aut sexagesimum aut centesimum.

¶ *Aliud cecidit in petrosa.* Quod exponens Christus, ait: *Qui autem super petrosa seminatus est, hic est qui verbum Dei audit, & cum gaudio accipit illud: non habet autem in se radicem, sed est temporalis: facta autem tribulatione & persecutione propter verbum, continuo scandalizatur.* His verbis docet nos Dominus (authore Basilio) quod christianum oportet esse non facile mutabilem, sed stabilem in fide. Et eiusmodi, qui ab ijs, quæ sunt in Domino bonis, nullo modo dimouatur. Hoc etiam est quod Paulus admonet dicens: Ita-que fratres mei dilecti stabiles stote, immobiles, abundantes in opere Domini, scientes; quod labor vester non est inanis in Domino. Miror quod tam cito transferimini ab eo qui vocauit vos in gratiam, ad aliud Evangelium. hæc Basilius: Vis non vinci ab aduersitate? disce non vinci à prosperitate. Vnde Gregorius: Nulla aduer

D. Basil. in moral. regu. 3. ca. 1. fo. 23. Constituta in fide & virtute cõmendatur.

1. cor. 15

D. Basil.

D. Greg.

Idem. uersitas deiicit, quem prosperitas nulla corrumpit. Idem: in hac vita, qui nulla prospera appetit, nulla aduersa perti mescit, quia aduersitas non est nisi priuatio prosperitatis. ¶ Constantes igitur simus in fide & in virtute: nullisque persecutionibus dimoueamur: vt merito de vno quoque nostrum dicatur, quod Salomon ait: Gustauit & vidit quia bona est negotiatio eius: non extinguetur in nocte lucerna eius. Quæ verba exponens D. Hieronymus, sic ait: Gustauit Ecclesia sancta: Gustauit quæque anima perfecta, id est intimo mentis desiderio cognouit, quia bona est negotiatio vitæ immarcescibilis, qua relictis illecebris temporalibus æternam mercedemur in cælis. Gustauit autem id est aperte didicit quia bonum est per instantiam prædicandi quoscunque ualeat ad viam ueritatis adducere. Atque ideo nullis tribulationum tenebris, nec ipsa morte, potest lucerna deuotionis eius extingui. Eorum nanque lucerna nocte extinguitur quanuis in die videatur ardere, qui sicut Dominus ait: ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt: & qui facta tribulatione & persecutione propter uerbum scandalizatur, vt in hoc loco ait idem Dominus. Hæc Hierony.

¶ *Lucent ergo semper lucerna nostra:* Non ad horam exultemus in lumine, sicut ait Christus de Iudæis: qui ad horam exultabant in lumine Iohannis. Nos autem non sic, sed semper exultemus in lumine uerbi Dei. Ad horam exultat qui audit uerbum in ecclesia & gaudet: egressus autem obliuiscitur quod audiuit: aut si prosperitatis tempore retinet, adueniente tamen tribulatione lumen extinguit.

Iste est qui sine lucerna in domo sua ambulat, ideoque in tenebris ambulat, quia opera tenebrarum facit, in comestationibus, in ebrietatibus, in cubilibus & impudicijs, in contentationibus & æmulationibus: indutus uerba diaboli, non Christum. Hæc sunt quando uerbi lucerna non lucet. Nunquam ergo negligamus uerbum Domini, ex quo nobis origo omnium virtutum est, vniuersorumque operum quidam processus. Si membra corporis nostri sine luce operari recte non queunt (nam pedes vacillant sine lumine & manus errant) quanto magis ad uerbi lumen dirigenda sunt animæ nostræ uestigia, atque mentis incessus? Sūt & manus animæ, quæ bene tangunt, vt tetigit Thomas Dominicæ resurrectionis indicia, si uerbi præsentis lumen nobis luceat. Ad hæc lucernam gressus noster foris internusque mouetur: nullisque tribulationibus aut persecutionibus commoti istud tam diuinum lumen extinguamus.

¶ *Alia ceciderunt inter spinas.* Quæ uerba declarans Christus, ait: *Qui autem seminatus est in spinis, hic est qui uerbum Dei audit, & sollicitudo seculi istius, & fallacia diuitiarum suffocat uerbum.* Quare merito Paulus ait: qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationem & laqueum diaboli, & desideria multa, & inuilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quæ quidam appetentes errauerunt à fide, & in seruerunt se doloribus multis. Testimonium sanè, annotatione & explanatione maxime dignum. Incidit (inquit) in tentationem & in laqueum. Quare, qui insunt opibus aggregatis per fas ne phasque: illud interim nouerint: quæ incident

Rom. 13

Io. 20.

1. Th. 6. b.

Auaritia & immoderatus appetitus diuitiarum quæ perniciosissimè ostendit. Explicatus Pauli locus.

incident in foueam quam foderint, & ipsi sibi mali fontem reperiunt: te chnas sibi ipsis instruunt, quemadmodum cuidam dictum est Hereditipita, qui veneno quo senem interimere parauerat, ipse forte fortunà caprus interiit. Simulq; ipsum nomen diuitis considera: ditem dicunt gentiles: inferni p̄sulem, arbitrum mortis. Ambrosi. Tradit autem Plutarchus: Brasidam ducem, educto è corpore telo: eodem confodisse eum qui iecerat. Itaque diuites ordiuntur telam, & non per spiritum Dei, vnde ipsi irretiantur & capiantur, & deducantur ad diem perditionis, sicut latro ad patibulum. Quos tamen p̄monet propheta, dicens: Nolite illudere, ne forte cōstringantur vincula vestra. ¶ Incidit, inquit, in laqueum ex inopinato: sicut Abialon per capillos superflua videlicet corporis, appensus est. ¶ Dic, inquit, Seboleth. Iudicum. 12. Sic loquela auarorum manifestat eos: in quorum ore nihil aliud inuenies quàm didrachmum auri, vel argenti, Matth. 17. ¶ In ore Midæ, formicæ infundebant granatritici in ore Ambrosij apes mellificabant &c. ¶ Sed quoniam auaritiæ pestis sola non inuenitur, sed adducit alios septem comites se nequiores, adiecit Apostolus: Cupiditates multas, tum inutiles, tum & nociuas. Inutiles quoniam non faciunt, sed magis fictini simulant: Sunt enim Tantalii horti sicut dicunt: Nocivæ, quoniam hinc earum mors, & mors pessima. Tobias. 5. ¶ (inquit sapiens quidam) nunquã fuisset ipsa pecunia, per quam misimus peregrinari lumen oculorum nostrorum. Qui enim pecuniæ studio tenetur, Christum lumen verũ abijcit ab anima sua. Iuxta quod ipse

conqueritur: Me dereliquerunt fontem aquæ viuentis, & exciderunt sibi lacunas canosas. O cupiditates multas, nociuas & inutiles, in quot laqueos inducitis quotidie homines: Et vix vnum aut duos reperies qui possint cantare Domino: laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Quid enim si possideas diuitias Midæ, nonne in ore eius aurum riguit? Non ne & Tantalii talenta perpetuam ei famem pepererunt? Itaque nõ mireris si cupiditas auri non venit inco mitata quando scriptum nosti: quoniam pecuniæ obediunt omnia. Omnes igitur & reges & consules, ciues, plebei, p̄sules & sacerdotes, obediunt ei, & ad p̄ceptum eius cum sonuerit, omnis generis musicorũ harmonia, procidentem adorant eam: alioqui mittendi in fornacem Babylo niam. Neque hoc solum, sed omnis generis maleficia, Gula, Ira, Luxus, & omnia quæ Paulus vocat opera carnis: & vt vnico verbo omnia comprehendam: veniunt omnia mala pariter cum illa, & innumerabiles curæ, & æstus, & turpitudines, & laquei per manus illius: & nos adhuc ignoramus, quoniam omnium malorum mater est. Audi igitur Apostolum quid in sequentibus dicat: Radicem eam omnium malorum appellans. Sicut igitur medicus, si voluptatibus des operam, illud atque illud malum tibi venturum esse p̄dicat: sic & Apostolus p̄dicat, quid euenturum sit ei, qui voluerit diues fieri. Et certè nisi sensum omnino amisimus, longa desideria nostra palam increpamus, cum iuxta nos sit quo tēdimus: fortassis & in ianuis est mors quam non expectamus. Sed transierunt (inquit

Hier. 2.

Psa. 123.

Eccl. 10.

Figura.

Dan. 3. Figura.

Gal. 5.

Sap. 7.

Chryso. Simile.

Ambrosi.

Esa. 30.

Esa. 28.

2. Re. 18 Figura.

Iud. 12.

Infra. 7.

Matth. 17.

Tobias. 5.

Psal. 72. quie Ps. in affectu cordis: Existimant qm nõ sũt sicut ceteri hominũ, quid? D. Aug. nuc tu & pauper nudi nati nõ estis? fortassis autè post mortè ossa diuitis interno scetur ab oisib; pauperis: Ni si fortè quod grauius olebunt; pro eo quod prodijt quasi ex adipe iniquitas eorũ: ossa aut pauperis macilèta sunt. Fortassis aut mutabũt vices, sicut dicitur alia vita, alia dieta, quod videre est in Lazaro & diuite. Sed operti sũt (inquit) iniquitate sua, & neq; ipsi videt perditione quæ eos expectat. Ne ceteri videt caute ruzatã eorũ cõsciencia verè aut quisquis videret animas eorũ diuerberari tãtis cupiditatibus tãtiq; timoribus, potiq; eos miserare quã felices vocaret. Itaq; tendat retia sua, vndiq; lucra venetur, impleri nõ possũt, satiari nequeũt, nõquã. n. auaritia dictura est: sufficit. Itaq; sequitur ¶ Radix. n. omnium malorum est auaritia quã quidã appetetes erraue: ut a fide & inseruerũt se doloribus multis: in agrèdo, in cõseruado, in relinquendo, & in eo quod scriptũ est: Cũ inreuerit nõ iumet omnia, neq; descēdet cũ eo gloria domus eius. Imo quis (inquit) ex vobis poterit habitare cũ ardoribus sempiternis? Cauemus igitur pro virili a fallacia diuitiarũ, quæ & verbũ Dei suffocãt, & inserũt nos in doloribus multis cũ spinæ sint: & tãdè ad perpetuã pditione perducũt. ¶ An. 100. aliu. 60. &c. Diuersa fidelũ merita in hoc loco Christus ostēdit. Quæ explicãt D. Gregorius super illa verba Iob. 83. quãdo fundabatur puluis in terrã & glebæ cõpingebatur, sicut. Glebas ex vno quidè pulvere sed quasi diuersa mole distinctas dñs in terra quotidie cõpingit, quas si in ecclesia ex diuersitate meritorũ attēdimus, fortasse adhuc distinguere

Psal. 72.

D. Aug.

Luc. 16.

Psal. 48.

Esa. 33.

Diuersa fidelũ merita. Greg. 30. mor. c. 10

subtilius valeamus. Nã dũ alius est ordo p̄dicantium, alius auditorum, alius regentium, atque alius subditorum, alius cõrugũ, alius cõtinẽtiũ, alius pœnitentiũ, alius virginũ: quasi ex vna terra ex diuersa glebarũ forma distincta, dũ in vna fide in vna charitate disparia demonstratur bene operantium merita. Has glebas populus ille significauit, qui ad cõstructione tabernaculi sub vno studio diuersa dona ria obtulit. De quo scriptum est: quid quid in cultũ tabernaculi ad vestes factas necessariũ erat, viri cũ mulieribus prebuerũt armillas &c. In ornamento ergo tabernaculi viri cũ mulieribus offerũt: quia in explendo cultu sancte ecclesiæ, & fortũ facta sublimia, & infirmorum opera extrema numerantur. Quid autè per armillas quæ lacertos adstringũt nisi p̄põsitorũ validè laboratũ opera demonstratur, & quid per in aures, nisi subditorũ obedientia exprimitur? Quid per annulos nisi signaculũ sacramentorũ plerũq; n. magistri significat, quod ab auditoribus capi nõ posse cõsiderat. Et quid per dextralia nisi primæ operationis ornamenta memoratur? Videt locũ. Dũ igitur alij per armillas & annulos forte magistrũ exercet, alij per in aures & dextralia deuotã obedientiã rectãq; operatione exhibet, alij per separatũ vas aureũ p̄clarã Dei intelligentiã tenet, alij per hyacinthum, purpurã & coccum, audita celestia sperare, credere, amare non desinunt, quasi ex vna terra in numerã glebæ proferrũtur, quia ex vno & pari obsequio facta fidelũ disparia procedũt: Hos igitur diuersos fructus affert s. m. e. hoc est, verbũ Dei cadens in terram bonã: ¶ Qui habet aures audiendi audiat. Sũt qui aures habent ad videndum & ad oculos

Figura. Exo. 35.

Viri, fortes mulieres, infirmi.

Armille, p̄põsitorũ opera fortia.

In aures subditorũ obedientia.

Annuli, creatorũ signacula.

Dextralia primæ operationis ornamenta.

Vas aureũ diuinitatis intelligentia.

Hyacinthus spes celestiu.

Purpura passionũ tolerãtia.

Coccum distinctũ charitas Dei & p̄ximii. Additio.

ad oculos

Sunt qui oculos ad audiendum, quia ita assentiant malis quae audiunt & credunt verba mendacij, ac si oculis mala illa viderent. Mortem vero quam vident in cadaveribus eorum, qui iam obierunt credere nolunt, ac si non essent morituri. Habent enim se in his quae vident, ac si ea audissent a non fide dignis. Hi sunt de quibus Dominus **Eze. 11. 2** etiam ait apud Ezechielé: oculos habet ad videndum & non videt, ac si diceret: Et sic oculos habet corporis, metis tamen oculis se ipsi priuarunt. Tales sunt omnes impij homines, & sceleribus contaminati, qui in rebus fluxis, vanis & tetricis immerfi, intellectu non erigunt ad diuina consideranda. Et licet hoc omni scelerato conueniat, multo magis ei, qui est insigni dignitate constitutus: in quem Zacharias propheta in hunc modum inuehitur: O pastor & idolu. Idolu. n. vocat, qui oculos habes non videt, & aures habes non audit. Nam, ut ait idem propheta eodem cap. oculus dexter eius tenebres obscurat. Oculus capitur aliquando pro intentione, ut apud Salo. in ecclesiast. Sapietis oculi in capite eius: intentio. n. Sapietum est in Christo capite nostro: intentio autem stultorum in terra, qui iuxta psalmographi sententiam, oculos suos statuerunt declinare in terram. Vnde apud nostrum Matheum ait Christus: Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Et ita intelligitur ad quod est apud Zachariam: haec est amphora egrediens: & dixit: haec est oculus eorum. Amphora est mensura, & tumitur pro intentione impiorum, qui omnia non iuxta dei iudicium, sed iuxta eorum cupiditatem & appetitum metiuntur: Ideo subdit statim: Sedere impietatem in amphora illa, ut impiam nefariorum hominum intentionem significet. Et vo-

les aperte ostendere amphoram illam esse impiorum intentionem, asserit esse oculum eorum. Hi etiam sunt, de quibus praedictus propheta Ezechiel addit statim post verba nunc ducta: & aures ad audiendum & non audiunt: ac si diceret: habentes aures corporis, sunt auribus cordis ob sua scelerata priuati. De his auribus spiritualibus ait in hoc loco Christus: qui habet aures audiendi, audiat. Audire. n. hoc loco est intelligere. Vnde c. 42. Ge. vbi nos habemus: nesciebant. n. quod intelligeret Ioseph, est in Hebraico: ignorabat. n. quod audiret eos Ioseph. Itaque videre & audire apud Ezechielé est per sensum in animum inducere, & sibi persuadere. Hoc autem dicit ob verbi Dei contemptum, neque. n. Hieremiam nec ipsi Ezechielé credebant captiuum. De his oculis atque auribus spiritualibus loquebatur dominus eidem Ezechielé cum dicebat: Vide oculis tuis & auribus tuis audi. Non erat illic Ezech. corpore, sed animo: ideo hoc de oculis & auribus non corporis intelligitur, sed metis. Praecipit Deus diuino vati ut animo diligenter perpenderet visionem sibi propositam, inlinuam. esse magni poderis, quae magna requirebat attentionem. De eisdem auribus etiam loquitur Iohannes in Apoc. qui huiusmodi aures & oculos non habet idola ut diximus appellatur, de quibus verum dici potest oculos habet & non vident, aures habent & non audiunt. Sunt nonnulli qui non proprijs oculis vident sed alienis: ita enim sunt ducti affectibus, ut credant non quod vident (ut in principio dicere incipiebam) sed quod alij se audiuisset testetur: cum dicat proverbiu: pluris est oculus, testis unus, quam auris decem. Vnde oculata fides tertio institutionum Iustiniani gradibus cognitionum, tunc dicitur, cum

res subijcitur oculis: Impij ergo isti Iudaei neque hos habebant oculos, neque has aures ideo non intelligebant Christi mysteria. Et quia se non dum satis idoneos praebant, quibus aperiretur veritas, qua non solum non fiebant meliores, verum etiam irritabantur ut fierent sceleratioris: propterea quales illi adferebant animos ad audiendum tales illis proponebat Christus sermones, & quia manifestissima volebat intelligere ideo tenebris inuolvebat sermonem.

Ideo in parabolis loquor eis, quia videntes non vident & audientes non audiunt. Lucas sic haec verba retulit: ceteris autem in parabolis: ut videntes non videant: & audientes non audiant. Quo in loco, coniunctio, ut, non dicit causam, sed consecutionem effectus. Vnde Paulus: lex subintravit, ut abundaret delictum. Nunquid Deus dedit legem ut homines grauius peccarent: absit. Lex non est causa peccati, sed hominis peruersa voluntas, qua preuaricator fit legis. Sic David in psalmo: malum coram te feci ut iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Sic Dominus apud Ezechielé c. 14. loquitur dicens: ego dominus respondebo ei, in multitudine immunditiarum suarum ut, capiatur domus Israel in corde tuo, quo recesserunt a me: hoc est, ut decipiatur in cogitationibus suis quibus recesserunt a me. Vbi particula, ut, non accipitur causaliter, sed consecutiué: Deus enim non est causa mali culpa. Est quidem autor mali peccati, iuxta id, quod est apud Prophetam Amos: Si erit malum in ciuitate quod Dominus non fecerit? Et apud Esaiam: Faciens pacem &

creans malum. Et apud Michaeam: Descendit malum a Domino in portam Hierusalem. Autor autem peccati nequaquam. Ipse enim est, de quo ait Esaias: iniquitatem non fecit, nec dolus fuit in ore eius. quam sententiam repetit Diuus Petrus prima sua Epistola Canonica. Et, ut ait liber Sapientiae, Deus mortem non fecit, neque latatur in perditione viuorum: sed cum Iudaei illi obstinati in erroribus & flagitijs versarentur, & Deus illis aut non responderet, aut obscurum responsum daret, hinc efficiebatur, eos in erroribus suis permanere. Ad eundem modum loquitur apud eundem Prophetam Ezechielé cap. 22. his verbis: ciuitas effundens sanguinem in medio sui: ut veniat tempus eius: id est, haec ciuitas, quae publice interficit innocentes ut veniat tempus euerfionis eius. Vbi particula, ut, non est causalis sed consecutiuá: est enim sensus: Haec ciuitas est homicidiorum perpetratrix, ex quo efficietur, ut cito veniat eius vastitas & euerfio. Ad eundem etiam modum loquitur rex Dauid cum in psalmo quodam ait: obscuretur oculi eorum, ne videant: & dorsum eorum semper incurua vel dissolue: hoc est, adime his domine iudicium, & vires nocedi: labefacta peruersa eorum consilia, dissolue eorum dorsum, atque robur illis confringe, ne innocentes calamitatibus opprimant, eisque vim inferant, & per sumum scelus ad excidium vocentur. Vestri autem beati oculi quia vident. Hoc ipsum praedixerat Esai. c. 35. di-

Zach. 12.

Eccle. 12.

Psal. 118. Sup. 6.

Zacha. 4.

Gene. 42.

Eze. 40.

Apoc. 2. & 3.

Psa. 113.

Vt, quomodo accipitur apud Lucam

Rom. 5

Psa. 50.

Eze. 14.

Amos. 3.

Esai. 45.

Mich. 1.

Esai. 35.

1. Pe. 2.

Sapient. 1.

Eze. 22.

Psa. 68. f.

Esai. 35.

Hoc ita impletum esse ostendit Christus in hoc loco, & Ioan. capit. 1. dicens: verbum caro factum est, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam eius. Veri fideles charitate illuminati Christum videbant, non solum oculis corporis, sed oculis fidei charitate formata: infideles vero, quantum oculis corporis Christum aspicerent, eum tamen animo non intuebantur: ideo eum non vidisse dicuntur. Ob hanc causam ait Christus in hoc loco: Beati oculi quia vident scilicet, quæ vos videtis. Infideles omnes cæci sunt, & non solum infideles, sed multi etiam ex fidelibus laborant animi cæcitate, qui sceleribus contaminati in tenebris versantur: qui quantum habent lumen fidei, tamen quoniam hæc fides est mortua, neque habent lumen charitatis, inter cæcos numerantur. Anima nostra est lampas: oleum est amor Dei, aqua est fides, & ut lampas sine oleo extinguatur quantum aquam continet, & extincta lampade tota domus obscura manet, tenebrisque circumfusa: sic anima charitate destituta quantum habeat fidem, amittit ignem & claritatem: atque ita manens homo cæcus iacet in caligine. Vide Luc. 10. in illa verba: Amen dico vobis quia multi prophetæ & Reges cupierunt videre quæ vos videtis, & non viderunt.

Qui autem seminatus est in spinis: hic est qui verbum Dei audit & sollicitudo seculi istius, & fallacia diuinarum suffocant verbum & sine fructu efficitur. Fallunt nos diuitiæ, fallunt opes, pungunt tanquam spinæ, suffocant sermonem celestem ne fructum ferat, cur igitur tantopere desiderantur o-

Infideles & impii ceci dicuntur

Simile.

Luc. 10.

Ostenditur quam fallaces sint diuitiæ.

pes quæ nostram salutem impediunt? quæ in causa sunt ut perpetuas poenas demus, maxime cum tam facile amittantur, tam cito evanescant? audi quid in inferno politici clamet diuites illi superbi: quid nobis profuit superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illa sicut umbra, & tamquam nuntius præcurrens. Cur igitur tam vehementer amatur, quod tam cito perit? Et si opum affluentia perpetuo duraret, deberemus tamen eas ratione stabili firmaque contemnere, & in expetendis non lassari. Quemadmodum Luna non patitur eclipsin, nisi cum plena est, sic homo tum maxime solet, obscurari, cum plenus diuitijs est, & mundi opibus abundat. Et quemadmodum Luna cum plena est longius distat à Sole, sic multi ex his qui mundi opibus circumfluunt solent se à Deo longissime separare. Et quamquam in illis virtutes aliquæ apparere videantur, obruantur tamen sollicitudinibus, & diuitiarum curis opprimuntur. Eam ob causam saluator noster, diuitias in hoc loco cum spinis comparavit, quæ licet colore oblectent, opere tamen pungunt. De his autem Esai. 34. saias: Orientur in diebus eius spinæ, & vrticæ. Et Diuus Augustinus, diuitias inquit, inuenisti, requiem perdidisti. Vnde Crates ille Thebanus Philosophus insignis nummorum Sacculum in mare proiecit, existimans fieri non posse, ut simul & corporis diuitias possideret, & animi quietem: Auferunt enim plerumque animi securitatem, in qua nonnulli ex Philosophis beatitudi-

Sap. 5.

Simile.

Simile.

Esai. 34.

D. Aug.

Crates:

titudinem constituerunt. Sunt tamen multi, qui eam ob causam adiunt se mundi opes ardentem cupere, ut in vita obtineant amplitudinem, & inter homines nominis celebritatem: In eos enim aiunt esse omnium oculos coniectos, qui diuites existimantur. Sed causa hæc vana est & inanis, & omni homine prefertim Christiano indigna: non enim veram amplitudinem diuitiæ pariunt, sed virtutes. Qui virtutibus ornatus, & si pauper sit, est tamen in honore constitutus. Ut enim genimæ quantum obijciantur in lutum, fulgorem tamen & proprietatem non amittunt, sic viri honestate præditi, quantum iacent in silentio, & à mundo contemnantur, non tamen splendorem & verum decus in diuini nominis imitatione consistens amiserunt. Qui virtute muniantur, sunt magni, quantum eos mundus paruos existimet: qui vero vitijs contaminantur, sunt infimi, etiam si eos mundus in honorum vertice constituat. Nihil altius est, nihil sublimius virtute, nihil depressius, nihil inferius vitio. Vbiunque est iustus ibi est magnus, vbiunque impius, ibi exiguus. Ut exigua statua etiam si sit in excelso monte collocata, pusilla tamen est, Colossus autem in ima valle magnitudinem suam non amittit, sic homo nefarius & sceleribus imbutus in sublimi mundi honore, rerumque prosperarum abundantia, pusillus est: Contra vero vir sapientia & pietate præstans in sua inopia & abiectione est absque dubio magnus. Contemnamus igitur diuitias quæ in causa multis sunt; ut virtutem non sequan-

Virtutes & non diuitiæ sunt quæ veram amplitudinem pariunt Simile.

tur, quæ in causa sunt, ut sermo Euangelicus nullum bonarum actionum fructum, nullumque meritum afferat. Contemnamus illas, quando nos non insignes, non magnos, sed humiles & exiguos efficiunt: fidem adhibeamus Domino dicenti eas esse spinas, esse fallaces atque mendaces. Qui vero in terram bonam seminatus est: hic est qui audit verbum & intelligit, & fructum affert. Iustus qui optimæ terræ comparatur non solum audit Dei verba, sed ea in animo retinet, in animo versat, coquet & digerit ut fructum afferat: quod in selementi contingere videmus. Et quem admodum nihil prodest plantam in ferere, si priusquam fructum ferat turbine aut procella euellatur, sic parum utilitatis afferet nobis verbum Dei auditum, & animo insertum & plantatum, si priusquam fructum producat, fuerit tentationis vento conuulsus. Beatus vir, inquit Rex David, cuius voluntas est in lege Domini, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Non ait eum esse felicem qui Dei verbum legerit aut audierit, sed, qui illud in animo versauerit, & in stomacho intellectus concoxerit, illique studiose obtemperauerit, in eiusque meditatione dies ac noctes consumpserit. Eam ob causam ait Deus Prophetæ Ezechieli, capit. 3. Venter tuus comedet, & viscera tua implebuntur volumine isto. Pro quo Ionthas habet: anima tua saturabitur. Et adiecit statim & viscera tua complebuntur volumine isto: nam multi comedunt verbum Dei, sed vacui manent: multi illud sumunt, quo

Iustus optimæ terræ comparatur, & quæ e. Simile.

Psal. 1.

Ezec. 3.

rum viscera, hoc est, interiora animi non replentur, quia illius statim obliuiscuntur, aut illud non ad utilitatem, sed vt superius diximus ad curiositatem querunt: neque ei obseruant quæ obseruanda animo percipiunt. Id obijciebat Deus ingratis ludæis per Aggeum prophetam dicens: Seminastis multum & intulistis parua: comedistis, & non estis saturari. Illi multum comedunt, sed minime reficiuntur, qui multa legunt & audiunt sed malè viuunt, se vique adeo vitijs contaminantes vt cum eorum vita mirabiliter pugnet studium. Non ergo satis est verba Dei audire sed opus est illa in corde custodire, & iuxta illa operari. Vnde Dominus Ezechiel olim aiebat, vt ipse refert capite tertio: Omnes sermones meos, quos ego loquor a te assume in corde tuo. Et in Deuteronomio, capite sexto, ait Deus per Moysem: Erunt verba mea in corde tuo, narrabis ea filijs tuis. Eruntque quasi signum in manu tua. Per manus opera intelligimus: eam ob causam per doctrinam Dei veluti gemmam in manu voluit Deus significare debere nos actiones nostras iuxta legem suam dirigere, ab eaque nullo modo discrepare. Id inuenit Christus, quando apud nostrum Matthæum, in hoc capite Euangelicam doctrinam cum margarita & lapide pretioso, qui in manu gestatur comparauit. Præterea ponere aliquid vt signum in manu, est illud memoriæ mandare: Cum enim quis vult recordari alicuius rei, ligat pro signo filium in manu. Ita illud Exodi,

Agg. 1.

Ezech. 3.

Deut. 6.

Exo. 13.

capite decimo tertio intelligitur: Erit quasi signum in manu tua, & quasi monumentum ante oculos tuos. Debet igitur verbum Dei esse in manibus nostris, vt illius nunquam obliuiscamur. Sed non erit in manu nisi prius sit in corde. Ideo priusquam Deus dicat: Erunt verba mea in manu tua, ait: Erunt in corde tuo. Qui voluerit non incidere in peccata, sermonem Dei in terra cordis abscondat. Id voluit his verbis Regius David ac diuinus Vates ostendere: Psalmo centesimo decimo octauo. In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Tanto amore diuina verba prosequatur, vt ea veluti pretiosissimum thesaurum, & excellentissima monilia, intima animi arcu la recondita seruet. Et Salomon filius eius in libro Prouerborum sexto. De verbo Dei, ac diuina doctrina loquens, liga, inquit, eam in corde tuo iugiter, & circumdanda gutturi tuo, cum ambulaueris gradiatur tecum. Quemadmodum in Arca testamenti erat Diuina Lex, & manna, vt literæ Diuinæ multis in locis prodiderunt: nempe Exodi, capite decimo sexto, & Capite vigesimo quinto & secundo Paralypome non quinto: Sic in anima vbi verbum Dei custoditur, est etiam Christus per gratiam, manna illud absconditum & diuinum, de quo dixit Esaias capite quadragesimo quinto: Verè tu es Deus absconditus. Et idem Christus apud Ioannem capite sexto: Ego sum panis viuus qui de celo descendi.

Eos,

Psa. 118.

Prou. 6.

Exo. 26.
Exo. 25.

2. Par. 5.

Esai. c. 45.
106.

Eos, qui legem Dei in animo habet expressam, ait Diuus Paulus, ostendere opus legis scriptum in cordibus suis. Hi Deo parèt, eumque amore amplectuntur. Vnde ait apud Ioannè ipsa veritas: Si quis diligit me sermonem meum seruat. Et apud Luc. Beati qui audiunt verbu Dei, & custodiunt illud. Nam vt ait in Epistola ad Roma. D. Paul. Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Et Iacobus Apostolus in Canonica sua. Stote factores verbi, non auditores tantum, fallentes vos metipfos. Vt ille, qui vult in hostes irruere, & impetum facere, aut se ab illis protegere, indiget gladio, quo manu apprehenso eos percutiat, vt possit de illis victoriam reportare, sic qui voluerit, de mundo, de carne, de diabolo triumphare, hostibus animæ accerimis, debet, in manibus, hoc est, in operibus verbum Dei gestare. Est enim verbum Dei vt in superioribus annotauimus gladius diuinus. Cum Iacobus Patriarcha ad exitum vitæ vocaretur, dixit Iosepho filio suo: Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo. At nullibi in diuinis literis scriptum legimus Iacobum intulisse bellum Amorrhæo, nec cum eo pugnisse. Quis est igitur gladius hic districtus, quem aduersus illum vibrauit, & quo illum percussit, nisi verbum Dei? Amorrhæus, qui sonat rebellem, diabolus est, qui aduersus creatorem rebellauit. Huc vicit Iacobus patriarcha insignis, nõ modo domi clarus, sed foris etiam ad mirandum, qui moriens extrema verba ad laudem & memoriam diuinorum verborum reseruabat, & inter-

Ion. 1 4.

Luc. 11.

Rom. 2.

Iaco. 1.

simile.

Ephe. 6.
apa. 1. &
19.
Gene. 48
Figura.

ruptis, ac morientibus vocibus, quæ ventura erant tempore Messia, diuinitus prædicebat. Arma illa fortia quibus demonem superauit non ferrea erant, sed spiritualia, hoc est, diuina verba in eius anima sculpta, & manibus, id est, operibus vibrata. His armis munitus vicit hostem, de quo liberauit animam suam, quam moriens filio suo Iosepho singulari quodammodo commendabat. His armis debemus indui, & hoc existimare nobile & illustre. Hæc debet esse nostra voluptas, & gloria diuinam legem seruare. Id animo percipiens diuinus psaltes concinebat: portio mea Domine dixi custodire legem tuam. Ac si diceret: dixi & mecum statui, meas opes esse legem tuam custodire, ac totam meam hereditatem, totum patrimonium, omnes denique diuitias meas in legis tuæ obseruatione consistere. Nihil mihi est magis in optatis, quam verba tua custodire, & animo seruare, non eos sequens qui religionis simulatione ea ore iactant, cum ab illorum amore animum habeant abhorrentem eam ob causam talibus comparat Dominus terræ bonæ excipienti semen. Qui & audiunt sermonem Euangelicum, quique secum repetunt & insigunt cogitationi, quique sic figunt ac transfundunt in affectus animi sui, vt nec morte velint ab eo deficere, quique semet explicant ab affectibus & sordidis curis diuitiarum, quæ non sinunt animum esse liberum, sed totos se præbent auri cœlesti. Huius in mentibus non est infrugiferum semen Euangelicæ doctrinæ: sed quæadmodum idè triticu nõ in quouis solo fert fructu

Dd 4 parem,

parem, sed profelicitate terræ mino-
re aut maiore favore prouenit, ita
pro pio studio captuque eorum, qui
derationem audiunt fructus yberior
pietatis prouenit.

*¶ Cum autem dormirent homines. Si ex
somnia & pigritia Episcoporum &
ecclesiasticorum tāta mala subsequū-
ta sunt, vt illis dormientibus semina-
ta sint zizania: quanto quæso mala ex
non residentia illorum, in suis dice-
cessibus proueniant, quanta in repu-
blica Christiana incommoda, Si Re-
ges, si Domini, si denique iudices ab
illa longe absint.*

Multa ma-
la ex non
residentia
præfulum
& regū in
republica
subsequū-
tur.

Sup. ca. 8.

Dum dor-
mit præla-
tus turba-
tur eius re-
publica.
Iona. c. 1.
Figura
Ambrosi.
1. Tim. 4

*¶ Cum autem dormirent omnes venit
inimicus & superseminauit zizania. Ge-
ne. 9. dicitur: cumq; euigilasset Noe
a vino: cum didicisset quæ fecerat ei
filius minor &c. Quæ uerba empha-
sin habent. Primo, non tantum dor-
mierat, sed uino ebrutus iacuerat:
nec tantum a somno, sed etiam a vi-
no euigilauit: Iam cum duplici somno
grauatus fuerat, Non mirum quod
interim inimicus zizania inter triti-
cum seminauerat: Dormiente pa-
tre familias, non mirum quod fa-
milia aberrat: Vt interim discant
prælati, quantum eos oporteat euigi-
lare a somno, si uolunt vt iustitiam ab-
errent a uero.*

*¶ Venit inimicus & superseminauit
zizania. Deus est qui in agro iuæ Ec-
clesiæ seminat bonum semen, hoc
est, pacem & concordiam. At uero
diabolus & eius ministri, sunt qui su-
perseminant zizania: Hoc est, discor-
diam, quos merito odit Dominus.
Vnde Salomo. art. in prouer. capit.
6. Sex sunt quæ odit Deus, & septi-
mum detestatur anima eius: Primo,
oculos sublimes: Secundo, linguam
mendacem: Tertio, manus effunden-
tes innoxium sanguinem: Quarto,
cor machinans cogitationes pessi-*

Deus con-
cordiā se-
minat: dia-
bolus uero
discor-
diam super-
seminat.
Prouer. 6

mas: Quinto, pedes veloces ad cur-
rendum in malum: Sexto, proferen-
tem mendacia fallum: Septimo,
eum qui seminat inter fratres
discordias.

*¶ Vis inuis & colligimus ea? & ait: no-
c. Legē cap. n. omnia. 6. quæstro. 1.
& capi. multi corriguntur. 2. quæst.
1. item. 1. quæstro. 3. capi. nolite re-
cedere. Vbi edocetur non omnia
in hoc seculo vindicanda esse. Sed
multi corrigendi vt petrus, multi to-
lerandi vt Iudas, mali enim a bonis
penitus separari non possunt.*

*¶ Cum autem dormirent omnes venit
inimicus & superseminauit zizania. Ge-
ne. 9. dicitur: cumq; euigilasset Noe
a vino: cum didicisset quæ fecerat ei
filius minor &c. Quæ uerba empha-
sin habent. Primo, non tantum dor-
mierat, sed uino ebrutus iacuerat:
nec tantum a somno, sed etiam a vi-
no euigilauit: Iam cum duplici somno
grauatus fuerat, Non mirum quod
interim inimicus zizania inter triti-
cum seminauerat: Dormiente pa-
tre familias, non mirum quod fa-
milia aberrat: Vt interim discant
prælati, quantum eos oporteat euigi-
lare a somno, si uolunt vt iustitiam ab-
errent a uero.*

*¶ Domine non ne bonum semen semina-
sti? Genesi. 9. dicitur: quod a tribus fi-
lijs Noe post diluuium disseminatū
est omne genus hominum super vni-
uersam terram. Bono semine semina-
uit Deus mundum: sed statim terræ
māiatum in zizania uertum est, ma-
lo homine superseminante. Vbi ad-
uerte: quam malus sit supersemina-
tor iste, non enim uoluit in purgā-
da terra laborare, neque saltem arare:
sed in laboribus boni agricolæ introi-
uit: vt terram quam ille aptauerat ad
dulcē-*

Gen. 9.

Figura.

Gen. 9.

dulterino semine superseminaret: &
fere totum fructum colligeret, nisi
cœlestis pater mularet. messē suā.
Dolendum valde est, quod diabolus
sine ullo sudore metat animas penē
innumeras, in quarum creatione &
redemptione, solus laborauerit crea-
tor. Nec solum Deus post diluuium
bono semine uoluit terram ferere,
sed & cum mundum creauit.

Dolendū
est quod
diabolus
sine ullo
sudore tot
aias metat

Bona cogi-
tatio a deo
mala autē
aliquando
a diabolo
aliquando
a nobis se-
minatur.
2. cor. 3. b

Inf. 15. b.
Bern. ser.
32. super
Canti.

Nihil uti-
lius iustis
Et nihil p-
nitiosius
impijs.
Hic. 12. a

Psa. 106.
d.

*¶ Domine non ne bonum semen semina-
sti in agro tuo? unde ergo &c. Bonum se-
men id est bona cogitatio, vnde bo-
nū opus quasi fructus oritur, a Deo
seminatū est. Non enim sufficien-
tes sumus cogitare aliquid a nobis
quasi ex nobis, sed sufficiētia nostra
ex Deo est, ait D. Paul. Sed malum se-
men id est mala cogitatio, vnde ma-
lum opus quasi malus fructus oritur
quandoque a dæmone: inimicus ē
nim homo superseminauit zizania.
Aliquando ex corde proprio oritur:
De corde enim exeunt cogitationes
malæ &c. Legē Bernat. sermo. 3. 2. su-
per Cant.*

*¶ Vis inuis & colligimus ea? & ait:
non. Ex hac parabola zizaniorum dis-
ce quid iusti in mundo valeant. Nam
sicut nihil est patriæ & mundo per-
niciosius impijs: ita nihil est utilius
iustis. Vsq; quo ait Hieremias) lu-
gebit terra, & herba omnis regionis
siccabitur: propter malitiā (inquit)
habitantium in ea, consumptum est
animal & volucre. Et apud Dauid le-
gis: terram fructiferam in salugine
uersam, propter malitiam habitau-
tium in ea. Quid uero iusti mundo
sint, parabola ista zizaniorum opti-
me docet: quia pater familias veneno-
sas herbas eradicare non sinit vsque
ad messē, propter triticum: Nullū
enim uenenum præsentius esse po-*

test mūdo iniquis hominibus. Quot
mala propter vnum iniquum mun-
dus patitur, & quot bona propter
vnum solum iustum tam euident est,
vt lucē soli addere uelut qui hoc pro-
bare nitatur.

*¶ Dicam mesoribus: colligite primum
zizania, & alligate ea in fasciculos &c.
Hæc uerba D. Gregorius enarrans,
lib. 9. Moral. cap. 47. sic scribit. Si e-
nim nullus in supplicijs ordo serua-
bitur, cur cōburēda zizania in fasci-
culis ligantur? Sed nimirum fascicu-
los ad conburendum ligare est, hos
qui æterno igni trahendi sunt, pares
paribus sociari, vt quos, similis culpa
coinquinat, par etiā pēna cōstringat:
& qui nequaquam dispari iniquitate
polluti sunt, nequaquā dispari tor-
mento crucientur, quatenus dam-
natio conterat, quos simul elati-
tio subleuat: quosque non dissi-
milit dilatauit ambitio, non dissi-
milit angustet afflictio, & par cruciet flā-
ma supplicij, quos in ignē luxuriæ
par succensit flamma peccati. Sicut
enim in domo patris māiones mul-
tæ sunt pro diuersitate uitutis, sic dā-
natos diuerso supplicio gehennæ ig-
nibus subijcit disparitas criminis: nā
sicut vno solē omnes tangimur, nec
tamen sub eo vno ordine æstnamus,
quia iuxta qualitatem corporis senti-
tur etiam pondus caloris, sic damna-
tis & vna est gehenna quæ afficit, &
tamen non vna omnes qualitate cō-
burit: quia quod hic agit dispar vale-
tudo corporum, hoc illic exhibet di-
spar causa meritorum. Hæc Grego-
rius.*

*¶ Et sine parabolis non loquebatur eis.
Hoc tempore nihil mendacio licen-
tiosius. Expende quæso temporum
nostrorum malitiam, quando tam*

Fascicu-
los ligare
quid sit.
D. Greg.

Ordo in
supplicijs.

Ioan. 14.

Simile:

Deus & auidē

Mendacia auidē mendacia audiuntur, & veritas auidē audiuntur. Veritas vero est factio, maxime in g. Quare Christus & prophete parabolis utrebantur.

¶ *Simile est regnum caelorum thesauro abscondito.* Thesaurus absconditus in agro, sensus est scripturae sacrae. Hic absconditus est, & absconditus quare ad illud inueniendum, Dei auxilio & spiritu egeamus. Vnde D. Chrysof. sic ait: sacrae scripturae verba non vult Deus ut simpliciter, sed multa cum prudentia intelligantur. Ideo Beatus David, sapen numero ait in psalms ad doctrinam nostram: Reuelat (inquit) oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Item & eius si-

lius, quod oportet tanquam argentum exquirere sapientiam, & tanquam thesaurum perscrutari. Praeterea dominus Iudaeis admonuit: scrutamini scripturas. Quod non utique dixisset, si per facile & prima, tantum lectione possent intelligi: quod enim in medio & in promptu positum est nemo sane perscrutatur; sed quod obscurum & latens, id multa indiget inquisitione ut inueniatur. Ideo thesaurum absconditum Christus in hoc loco scripturas appellavit, ut ad earum nos inquisitionem exercitaret. Quaramus igitur thesaurum istum, & omnia pro illo libenter demus, est enim preciosior cunctis mundi thesauris. Vnde Salomon hoc intelligens ait Sapientia 7. Vnus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus: propter hoc optavi, & datus est mihi sensus, & inuocavi & venit in me spiritus sapientiae, & proposui illam regnis & sedibus: & diuitias nihil esse duxi in comparatione illius, nec comparavi illi lapidem pretiosum, quonia omne aurum in comparatione illius arena est exigua: & tanquam lutum aestimabitur argentum &c. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa &c. Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui vsi sunt participes facti sunt amicitiae Dei propter disciplinae dona commendati. Postulemus igitur a Deo hunc tam praeclarum thesaurum cum Dauid: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

¶ *Simile est regnum caelorum thesauro abscondito in agro.* Virginitas pretiosus thesaurus est absconditus in agro corporis. Pretium huius thesauri tantum est, ut pro ipso non solum detur aeterna gloria quae omnibus electis est

Io. 5. f.
Sapi. 7.
Ps. 118.
Virginitas thesaurus est absconditus.

est communis, sed specialis gloria conferatur. Debetur ei, non solum aurea sed etiam aureola. Exod. 25. precepit Dominus ut fieret mensa & super mensam corona, & super coronam corona imponeretur: qua significata est aureola. ¶ Thesaurus istum qui inuenit abscondit, quia eius pretium intelligit, seculo renuntians, monasterium sibi elegit, ubi in abscondito faciei Dei viuit. Vnde D. Bernar. ait: Necessarium habemus abscondere si quid habemus boni: quam thesaurum regni caelorum qui inuenit homo abscondit. Propter quod in claustris & in syluis abscondimur: Neque hoc infructuosum.

¶ Thesaurus iste regno caelorum similis est: vita enim virginum caelesti vitae multum assimilatur. Infra. 25. simile est regnum caelorum decem virginibus. Virginitas collocat in statu caelesti quantum ad carnis incorruptionem & capit. 21. in resurrectione neque nubent neque nubent. sed erunt sicut angeli Dei D. Bernar. de castitate loquens, cuius dignior species est virginitas, sic ait: Haec sola in hoc mortalitatis loco & tempore, quandam statum immortalis gloriae repraesentat. Haec instar odoriferi ballami, quo condita cadavera incorrupta seruantur, sensus, & artus continet, & stringit. Virgines designatae & significatae sunt per pelles hyacinthinas, quae in tabernaculo superiores fuerunt Exo. 26. & ibi ait gloria Bedae: hyacinthus est caelestis coloris, & subditur: per pelles ergo hyacinthinas exprimitur virtus illorum, qui mortificatis illecebris carnis, caelestem in terris vitam gerunt, & inter homines positi angelicam

Exo. 25. Figura.
D. Bern.
Infra. 25. Vita virginum caelesti similis est.
Inf. 21.
Figura.
Exo. 26.

puritatem imitantur: quia neque nubent, neque nubentur. Et subditur: Merito ergo pelles hyacinthinae super premium locum tenent: & color caelestis caelo proximum. Cyprianus: imaginem eius qui de caelo est, portat virginitas. Renuit angelus adorari a Ioanne virgine Apocalypsi ultimo. Vide (inquit) nefeceris, conseruus tuus enim suum: Non tamen renuit adorari ab Abraham, habente scilicet uxorem.

¶ Virgines etiam similes sunt regno caelorum diuina in habitatione. Deus enim habitat in caelis. Regnum caelorum absconditum est. Mira res, cum terra in caelo recludi debeat, in virginibus caelum terrae includitur. Esai. 50. in duas caelos tenebris: & ponam faccum operimentum eorum. Luca. 12. Regnum Dei intra vos est.

¶ Vita virginum vita regia est, cum ipsae sint sponsae regis caelestis: & ideo Reginae: ipsae enim regnant in regno corporis sui. Tanta ergo est dignitas & excellentia huius virtutis, ut merito omnia mundi bona pro tam precioso thesauro dare debemus.

¶ *Simile est regnum caelorum homini negotiatori querenti bonas margaritas.* Docet hic locus, fideles ac pios homines negotiatores esse: non humanis ac turbulentis negotijs implicatos: sed eos qui quarentes bonas margaritas, inuenta vna pretiosa vendunt omnia sua, & emunt eam: quae quidem Christus est. Hi sunt negotiatores illi, quibus datus talentis homo nobilis dixit: Negotiamini dum venio, ut ait Luc. capi. 19. qui operantes fuerunt alia talenta lucrati: quorum

Cypria.
Apoc. ult.
Virgines similes sunt regno caelorum diuina in habitatione.
Esai. 50.
Luc. 12.
Vita virginum vita regia est.
Pii homines negotiatores sunt.
Luc. 19.

Mat. cap. 25. Hi sunt qui flatu emunt gaudium, terra cœlum, re finita infinitam, & temporali æternam, & auro terreno aurum cœlestem. De quo dicebat Christus in Apocalyp. cap. 3. Suadeo tibi emere aurum ignitum probatum, ut locuples fias. O felices nundinas, o admirabiles commutationes. Eamus omnes ad tale emporium, ubi paruo pretio æternam gloriam comparemus. Sed quoniam diabolus est & mercator, qui breues ac pestilentes voluptates, aliasque mortiferas merces pretio animarum vendit, aut saltem promittit, ut nos ad æterna supplicia deducat: est summa diligentia aduertendum, ne cum tali negotiatore commercia exerceamus. Ostendit dapes in superficie suaves & appetendas: sed intus latenti veneno contaminatas. Non est aurum id quod apparet, sed scoria: non mel, sed fel: non vita, sed mors: non fama, sed ignominia: non bonum, sed malum. Ut enim, stultus censetur, qui equum emprurus non ipsum inspicit & fastidiosè perpendit: sed solum eius frenū, stratum, & exteriora ornamenta intuetur: sic insanus iudicandus est, qui mercium diaboli specie solum aspicit: interiora verò minime cõtemplatur. Non est cristallus omne id quod cristallus apparet: vitrum & cristallum imitatur: res fragilis & vilis rem solidam & pretiosam: imo venenum habet aliquando speciem medicamenti. Tres mercatores sunt pestilētes, qui perniciem nobis, voluptatis specie tegentes, vendūt: & ad suas ofcinas alliciūt: diabolus, mundus, & caro; qui nobis interitum machinantur: eos fugiamus, eorum voluptates contenamus, & pestife-

Apo. 3.
Diabolus est mercator.
Simile.
Tres mercatores pestilētes, diabolus, mundus, & caro.

ras merces detestemur. Quid nobis cum mundo? quem antiqui congeriem malorum appellarunt: cuius vitam & naturam Plotinus quasi magicam esse affirmavit: imagines boni veri ac pulchri ubique fingentis, falsamque pro vero simulantis. *¶ Simile est regnum cœlorum homini negotiatori.* Vita ergo sanctorum negotiatio est. Quicumque charitatem habet, particeps est lucri quod in Ecclesia sancti ex sua negotiatione reportant. Vnde charitati potest dici illud Prou. ultimo: Multa filia cõgesserunt sibi diuitias, tu verò supergressa es vniuersas: si boni ergo negotiatores esse velimus charitatem sectemur. *¶ Quærenti bonas margaritas.* Diuitiæ huius mundi bonæ margaritæ non sunt, quia coinquinant hominis animam, detinent in peccatis, spoliant eum virtutibus, & Dei obliuionem inducunt: quare non querēdæ sunt. Quod verò diuitiæ inquinēt hominē &c. Vel ex eo colligi potest, quod Salomō ait proveb. 27. qui festinat ditari non erit innocens: Ditari festinat, qui in mundo hoc qui locus est paupertatis & exilij, vult ditari. Vnde Eccle. 11. Si fueris diues, non eris immunis a delicto. Et Osæ. 9. de amatoribus diuitiarum. Facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerūt. Et Seneca multū est, diuitiarum cõtubernio non corrumpi. *¶ Diuitiæ etiã obliuionē Dei inducunt.* Vnde Gen. 48. dicitur: Ephraim & Manasses fuisse fratres germanos. Ephraim interpretatur fructificans: per quã diuitiæ significatur. Manasses obliuio. Abundantia enim diuitiarum, & Dei obliuio cõsuetudine sunt: quæ societas inuitur Deut. 8. quo in loco

Plotinus Platonico
Vita sanctorum negotiatio est.
Prou. ult.
Diuitiæ huius mundi bonæ margaritæ non sunt.
Diuitiæ coinquinant animam.
Prou. 27.
Eccle. 11.
Osæ. 9.
Seneca.
Diuitiæ obliuionē Dei secū afferunt.
Deut. 8.

loco sic legimus: Dominus Deus tuus introducet te in terram bonam: terram riuorum: & subiungitur: Absque penuria comedes panem tuum, & rerum omnium abundantia perfrueris. Deinde sequitur: observa & caue, ne quando obliuiscaris Domini Dei tui. Has igitur margaritas quæ animam cõtaminant, quæ Dei obliuionem afferunt, quæ tecum denique vniuersam vitiorum congeriem adducunt, minime quæramus: sed potius virtutes quæ bonæ margaritæ sunt, quæ verè diuites faciunt.

¶ Simile est regnum cœlorum sagena, &c. Quod piscium aliqui boni aliqui mali sunt, nihil aliud significat quàm diuersitatem hominum in ecclesia. Quod pisces nunquam a matre id est, aqua recedunt, auulli autem moriuntur: nihil aliud nos docet, quàm vt cum matre Ecclesia permaneamus. Pisces verò raptores qui alios minores deuorant: impios homines expriment. Merito ergo homines in hoc loco piscibus comparantur.

Quare homines piscibus comparantur.

¶ Finis. Capi. XIII.

¶ Ioannis interitus & aliorum miracula.

Capitu. XIII.

Mar. 6. b. **I**n illo tempore audivit Herodes Tetrarcha famam Iesu: & ait pueris

his: hic est Ioannes Baptista, ipse surrexit a mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Herodes enim tenuit Ioannem & alligauit eum, & posuit in carcere propter Herodiam uxorem fratris sui. Dicebat enim illi Ioannes, non licet tibi habere eam. Et uolens illum occidere, timuit populum, quia sicut Prophetam eum habebant. Die autem natalis Herodis saltauit filia Herodidis in medio, & placuit Herodi, unde cum iuramento pollicitus est ei dare quodcumque postulasset ab eo. At illa premonita a matre sua. Da mihi, inquit, in disco caput Ioannis Baptistæ, & contristatus est Rex, propter iuramentum autem & eos qui pariter recumbebant, iussit dari. Misitque & decollauit Ioannem in carcere. Et allatum est caput eius in disco, & datum est puella, & illa attulit matri suæ. Et accedentes discipuli eius, tulerunt corpus eius & sepelierunt illud, & venientes nuntiauerunt Iesu. Quod cum audisset Iesus, secessit inde in nauiculam in locum desertum seorsum, & cum audissent turba

Mar. 6. a.
Luc. 3. d.
Infra. 12.
ba

ba, se quia sunt. cum pedestres de ciuitatibus. Et exiens uidit turbam multam: & misertus est eius, & curauit languidos eorum. Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli eius dicentes: Desertus est locus & hora iam praeterit, dimitte turbas, ut euntes in castella emant sibi escas: Iesus autem dixit eis: Non habent, necesse ire: date illis vos manducare. Responderunt ei: non habemus hic nisi quinque panes & duos pisces. Quia eis: affert e mihi illos huic. Et cum inisset turbam discubere super foenum: acceptis quinque panibus & duobus piscibus, aspiciens in caelum benedixit & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis: Et manducauerunt omnes, & saturati sunt. Et tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos. Manducantium autem fuit numerus quinq; milia virorum exceptis mulieribus, & parulis. Et statim inisset Iesus discipulos ascendere in nauiculam, & praecedere eum transfretum donec dimitteret turbas. Et dimissa turba, ascen-

Mar. 6. f.

Ioan. 6. b.

dit in montem solus orare. Vespere autem facto solus erat ibi. Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus, erat enim contrarius ventus. Quarta autem vigilia noctis venit ad eos Iesus ambulans super mare. Et uidentes eum super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: quia phantasma est, & praetimore clamauerunt. Statimq; Iesus loquutus est eis dicens: Habete fiduciam, ego sum, nolite timere. Respondens autem Petrus dixit: Domine si tu es, iube me ad te venire super aquas. At ipse ait: veni. Et descendens Petrus de nauicula, ambulabat super aquam, ut veniret ad Iesum. Videns vero ventum validum, timuit. Et cum capisset mergi, clamauit dicens: Domine saluum me fac. Et continuo Iesus extendens manum apprehendit eum: Et ait illi: Modica fidei quare dubitasti? Et cum ascendisset in nauiculam cessauit ventus. Qui autem in nauicula erant, venerunt, & adorauerunt eum, dicentes: Vere filius Dei es. Et cum transfretas-

Mar. 6. g.

Et

Et cum cognouissent eum viri loci illius, miserunt in uniuersam regionem illam, & obtulerunt ei omnes male habentes, & rogabant eum: ut vel simbriam uel fimbriam eius tangerent. Et quicumq; tetigerunt salui facti sunt.

Capitu. XIII.

Ad literam.

¶ Non licet tibi habere eam. Non constat ex hoc textu, an Herodes acceperit eam uiuente fratre, an mortuo; sed utrumque illicitum erat. Nam nunquam uxorem fratris mortui licebat accipere in uxorem, si frater reliquerat filios. Certum est autem Philipum habuisse tunc filiam ex Herodiade. Hieronymus super hunc locum existimat: Herodem uiuente fratre rapuisse uxorem: cui consentit Eusebius lib. 1. Ecclesia. histo. ca. 10. ¶ Quia sicut prophetam eum habebat. Vel quia prophetam esse crederent. ¶ Cum iuramento pollicitus est ei. Vel testatus est. ¶ At illa praemonita a matre. Vel instructa, informata, vel subornata. ¶ Da mihi in disco caput Ioannis. Apparet hoc ludibrii causa factum. Quasi & hic missus quidam esset genialis illius, ac natalitij conuiuij. ¶ Inisset ei dari. Nota, caput tanti

D. Hiero.

Eusebius.

prophetae pro saltatione & gestulatione dari.

¶ Et misit. Scilicet carnificem.

¶ Et amputauit caput Ioannis. Quod dixit misisse qui caput Ioannis praeciderent. Mox tamen subiicit: ipsum Herodem amputasse caput. Facit enim qui iubet.

¶ Super foenum. Vel super gramina.

¶ Benedixit. Idest bene precatus est, vel gratias egit, Heb. benedicere in sacra Scriptura, aliquando significat bene precari. Sic Gene. 14. Melchisedech benedixit Abraham. & 27. Affer mihi ut comedam, & benedicat tibi anima mea. Aliquando pro gratias agere, vel laudare, psalm. 33. Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus eius.

Benedicere varie sumitur in scriptura Gene. 14. & 27.

Psa. 33.

¶ Duodecim cophinos. Cophinus ueteribus in mensura genus fuit auctore Iulio Polluce. Quanquam hic pro sportis positum apparet.

¶ Duodecim cophinos fragmentorum. Vel reliquiarum de fragmentis.

¶ Statim inisset discipulos ascendere. Vel compulsi ascendere: ut intelligamus: eos inuitos a tanto preceptore discessisse: quem sic amabat, ut neq; ad partem temporis possent abesse. Quod admodum annotauit Hieronymus qui (compulsi) legit, non (iussit).

¶ Solus orare. Vel seorsum, vel priuatim, aut secreto orare.

¶ Respondens autem Petrus. Hebraeum pro loquutus. Vide supra capit. 11. ibi: Respondens autem Iesus, dixit: Confiteor tibi pater.

¶ Quare dubitasti? Vel quare vacillasti. Vox Graeca hinc inde animum impellere significat. Donec nihil spectabat nisi Christum, in tuto erat Petrus: at dum fluctuat animo, protinus periclitatur in fluctibus.

Cap.

Capit. XIII.

Ad mores.

¶ Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum, & misit & decollauit in carcere. Iam expressam imaginem in hoc loco vides: non Regis ac veri principis, sed potius immanissimi ac crudelissimi tyranni. Veri enim Regis propria laus est clementia: cumque plurimum possit, nulli tamen velle nocere, ac solum aculeo carere, sequeque totum in populi sui commoditatem impendere. Ad eum ut Niloxenus ille sapiens, Rogatus quid esset vtilissimum: responderit Rex. Id esse proprium veri principis indicans ut quantum in ipso sit nemini noceat, profit omnibus, sitque magis optimus quam maximus: quamquam non alia ratione potest esse maximus nisi ut sit quam optimus, hoc est, beneficentissimus in omnes. ¶ E contra vero qui tyrannus est, qualis fuit Herodes: Eo differt (vt Arist. ait) a Rege: quod ille suum ac priuatum commodum expectat: hic populi rebus consulit. Et tamen huiusmodi tyrannis, vix iam sat est regis cognominatio, nisi longam splendidissimorum mendaciorum addas coronidem: vt diu cognominentur qui vix sunt homines iuicti, qui nunquam non victi discederunt a prelio: Augusti, quibus angusta sunt omnia: serenissimi, qui belli tempestatibus, & insanis rerum motibus orbem concutiunt: illustrissimi, qui profundissima omnium bonarum rerum ignorantia caligant: catholici, qui quouis spectant potius quam ad Christum: neque est

Veri Regis propria laus est clementia.

Niloxenus.

Imago veri regis describitur, & tyranni.

vllum aliud studium, nisi vt leges, edicta, bella, paces, foedera, consilia, iudicia, sacra profanaque eo conferant, vt omnes omnium fortunas in suu conuertant sicutum, hoc est, in doliu pertusum congerant, & aquilarum in morem, innoxiarum auium visceribus, se suosque saginent pullos. Age, vt in aquilae exemplo immoremur, si quis vultum ipsum, & os aquilae diligentius contempletur: oculos auidos atque improbos, rictum minacem, genas truculentas, frontem toruam non plane tyranni principis quoddam simulacrum agnoscat magnificum ac maiestatis plenum. Accedit huc, & color ipse funestus, teter, & inauspicatus fusco scalore nigricans. Vnde etiam quod fulcum est, ac tubnigrum, aquilum vocamus. Tum vox in aena, terribilis, exanimatrix, ac minax ille querulusque clangor, quem nullum animantium genus non expauescit. Iam hoc symbolo protinus agnoscat, qui modo periculum fecerit, aut viderit certe, quam sint formidanda malorum principum minae, vel ioco prolatae, & quanto opere contremiscant omnia, quoties huiusmodi vox intonuit a quiliua. Ad hunc, inquam, aquilae stridorem, illico pauet omne vulgus, contrahit sese senatus, obseruit nobilitas obsecudat iudices, filer theologi, asertatur iuriscosulti, cedunt leges, cedunt instituta: nihil valet nec fas nec pietas, nec aequitas, nec humanitas: cum que tam multae sint aues, non ineloquentes tam multae canorae, tamque variae sint voces ac modulatus, qui vel saxa possint flectere: plus tanen omnibus valet, insuauis ille & minime musicus vnus aquilae stridor. Quae omnia, si attentius Euangelium lege-

Simile.

Tyranni si miles sunt equis & quare.

legeris, in vno Herode videbis. ¶ Propter Herodiadem. Iam hic vides, quam vera sit sapietis sententia: Non est (inquit) caput nequis super caput colubri, & non est ira super iram mulieris: comorari leoni & draconi placebit, quam habitare cum muliere nequa. Ira sane mulieris multo perniciosior est veneno quod in capite colligit colubrum. Leo & draco, antequam hominibus noceant, iram suam a qua possis fugere ostendunt: mulier vero amicitiam simulando mortem infert. ¶ Irritabile profecto est ac vindex mulierum genus: partim ob rationis inopiam, partim ob animi humilitatem: nam verae magnanimitatis est quasdam iniurias negligere, neque quos vis homines dignari ira sua. Est autem formidabile animal mulier, cum ad sexus vitium accedit libido. Canis iratus, tantum oblatrat, interdum & mordet. At mulieres libidini deditae, praeter linguae venenum, mortem & interitum pijs ac sanctis viris machinantur, si illas sua correptione a peccato reuocare contendant. D. Ioan. ingenti suo malo expertus est esse verissimum quod Ecclesiasticus dixit: Quare non sine causa apud antiquos poetas, tam male audiebat mulierum genus, vt apud illos in prouerbio esset: Nihil foemina petulenti, quae quidem hodiernis temporibus strenue aliqua illarum dant operam, ne poetae plane vaniloqui fuisse videantur. Dant etiam operam, vt illud etiam prouerbium verum sit. Mulierum exitia. Mulieres enim omnium ferè calamitatum auctores fuisse viris dicuntur. Testis Pandora Hesioda; testis bellum Troianum, testis Hercules a Deianira extintus: testis Danaidum fabula: testis le-

Eccle. 25.

Mulierum ira, quam perniciofa sit ostendit.

Simili. & diuinitu de.

Apud poetas semper male audiebat mulierum genus.

Mulieres omnium ferè calamitatum auctores.

niarum mulierum historia: testis Cleopatra: testis Eua: testis impia Iezabel & Athalia: testis denique Herodias ista adultera, quae prophetam Domini interficere fecit. Quaequam haec magis, conueniebat stultitiae virorum ad scribere, qui tantum indulgeant mulierculis, & velut amentes amore in quoduis malum sequantur: cum par fuerit, vt illis moderantibus, mulierum natura stultior, simul & imbecillior minus desperet. Quod enim animus est corpori: id virum oportebat esse mulieri. Verum quemadmodum vulgus sua vitia corpori imputat, cum ab animo proficiscatur: & stulti principes insanissimos bellorum tumultus imputant populo, quorum ipsi sunt auctores: ita viri dei iei in foeminas, si quid ipsi delirauerint: vt in vno Herode vides, qui propter Herodiadem, tenuit, & alligauit, & interfecit Ioannem. ¶ Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam. Quia vera dicebat veritas, in carcere detinebatur. Sic hodie veritas capta detinetur: vix enim inueniuntur, qui veritatem sceleratis hominibus, maxime principibus, dicere audeant. Vnde Seneca iure optimo ait: Mostro tibi, quid omnia possidentibus desit scilicet qui verum dicat. His enim temporibus tam acriter veritas impugnatur, vt illa corrumpere necesse sit. Corruit (inquit Esaias) in platea veritas: Et Dan. 8. Prosterneatur veritas in terra. Multi nunc sunt, qui eo quod deserant veritatem vitam, fugiat ab eis veritas doctrina: quemadmodum e contra eos sequitur veritas doctrina, qui habet veritatem vitam. Volatilia (inquit ecclesiasticus) ad sibi similia conueniunt, & veritas ad eos qui operantur illam reuertetur.

Calamitas a mulieribus orta, potius virorum stultitiam ascribenda est quam illis.

Veritas hodie in carcere detinetur. Seneca.

Esai 59.6 Dan. 8.

Eccle. 27.

Et ¶ Namich-

Vnde in ecclesia nascantur tumultus. *Naucula in medio mari iactabatur fluctibus. Erat enim contrarius ventus. Hinc discimus causas tantorum malorum quae quotidie in ecclesia catholica contingunt. Quo cognito fonte facile si volumus, malis mederi poterimus. Equidem apud Euangelistas reperio bis periclitatam nauim Apostolicam, semel noctu quum abesset Iesus, quem admodum legimus in hoc loco, nauicula, inquit, in medio mari iactabatur fluctibus. Quid autem mirum in Ecclesia nasci tumultus, si ibi non adsit Iesus? Quoties abest spiritus Christi, tunc spiritus huius mundi misere iactant ac vexant nauiculam. Quid mirum illic non esse saluferum consilium, ubi tanta sunt tenebrae, ut Iesum aduentum non agnoscant, & ad seruatoris aduentum expauescant, suspicantes esse phantasma noxium? Et nisi Iesus illos nota voce compellas, iussisset esse bono animo, metu fuerant exanimandi, ubi Petrus tutius indicauit in fluctibus esse cum Iesu, quam in nauis periclitante. Imitemur fidem Petri, & Iesus ilico reuertetur in nauim sedabit omnem tempestatem. Rursus periclitatur nauis apud eundem Euangelistam, capite octauo, praesente quidem Iesu, sed alio dormiente. Nam & caput innixum fuisse cervicali, addit Marcus, nec temere adiecit id factum fuisse in puppi nauis. Vis autem audire quantum sit periculi dormire Iesum? facta est, inquit, procella magna venti, & fluctus mittebat in nauim, ita ut impleretur nauis, aut, ut Matthaeus narrat, operiretur fluctibus. Horribilis vetus ambitio, pestilens vetus auaritia, perniciosus ventus voluptatum amor, caeteraque cupiditates rerum mundanarum. Hi veteri ciēt hos motus, sic ut flu-*

ctus bellorum ac dissidiorum inundet in ecclesia. Fitque ut periclitetur non solum nauis, in qua erat Apostoli, sed caetera quoque quae nauim comitabantur. Addit enim Marcus, & aliae naues erant cum eo. Quid autem sibi vult somnus Iesu? utinam non ille tam sepe dormiret in animis pastorum, qui locum in puppi tenent, totius nauis honoratissimum, ubi convenit esse nauiclerum, qui timonem moderetur. Quid sibi vult cervical capiti suppositum? none is erat qui dixit: filius hominis non habet, ubi caput suum reclinet? quid autem est, non habet ubi caput reclinet, certe diuersorium habebat Iesus, & consentaneum est, illi non defuisse culcitram in qua dormiret. Sed qui nihil habet in hoc mundo cui innixus animus acquiescat, sed totus inuigilat studio rerum caelestium, is non habet ubi caput relinet. O quam molle cervical est ambitioso, sumus honos tandem per las nefasque obreptus? quam dulce cervical est amatori diuitiarum res doni pulchre aucta & constantia? qui sic fungitur magistratu, ut non sibi gerat, sed alijs, qui cogitant Episcopatum opus esse non regnum, his non est cervical quod ad somnum inuitet: sed crepitaculum potius, quod non sinat obrepere somnum. Nunc quosdam videmus successu rerum mundanarum sic delinitos ac penes dixerim ebrios, ut non cervicali, sed mandragora, quod aiunt, in dormire videatur. Hinc nimirum illa periculosa rerum tempestas, quia Christus dormit in nobis. Verum intanto discrimine, quod adyniuersos pertinet, quid consilij fratres? Solent enim nauicleri, cuiuslibet etiam consilium admittere in magnis tempestatibus. Vnde potius consilium sumamus quam ab Euangelio? Diffusi praedij nostris in clamemus Iesum, pulse-

pulsemus aures illius, vecilemus, donec nec expergiscatur. Sic excitari & potest, & cupit, dicamus illi flebili voce: Domine tua non refert si pereamus. Dicamus cum summa fiducia: Domine serua nos, perimus. Ille ut est exorabilis, audiet suos, suoque spiritu repente sedabit tempestatem mundano spiritu excitatam. Dicit vento quiesce. Dicit mari: tace, obmutesce. Quid autem consequutum est? cessauit ventus, & facta est tranquillitas magna. Quamdiu nauis Ecclesiae ventorum arbitrio iactatur. In summo versatur discrimine. Et si datur aliquando temporaria tranquillitas, rursus aliunde obortus ventus renouat tempestatem. Si conuiescit ad tempus Auster auariciae, surgit Aquilo superbiae: si voluptatum Zephyri cessant, exoritur Boreas iracundiae, affertur sum hoc aut illud, cuius gratia digladiabar: mox obijcitur aliud, cuius gratia nouum & atrocius certamen suscipiam. Nam mundanarum cupiditatum nullus est finis. Hi ventus sedari non possunt, nisi illis comminetur Iesus.

Capit. XV.

Nunc accesserunt ad eum ab Hierosolymis scribae & pharisaei, dicentes: Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? Non enim lauant manus suas cum panem manducant. Ipse au-

tem respondens, ait illis: Quare Exo. 20. c *vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit: honora patrem & matrem, & qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri vel matri. Minus quodcumque est ex me, tibi procederit, & non honorificabit patrem suum aut matrem suam: & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. Hypocrite bene prophetauit de vobis Esaias, dicens: Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longe est a me. Sine causa autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum. Et conuocatis ad se turbas, dixit eis: Audite, & intelligite: Non quod intrat in os coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore hoc coinquinat hominem. Tunc accedentes discipuli eius, dixerunt ei: Scis quia pharisaei audito hoc verbo scandalizati sunt? At ille respondens, ait: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus caelestis eradicabitur. Sinite illos: caci sunt, & Ioan. 15. a.*

Ee 3 du-

duces cæcorum. Cæcus autem si cæco ducatum prestet, uterque in foueam cadunt. Respondens autem Petrus, dixit ei: Ediffere nobis parabolam istam. At ille dixit: Adhuc et vos sine intellectu estis? Non intelligitis quia omne quod in os intrat in ventrem vadit, et in secessum emit titur quæ autem procedunt de ore de corde exeunt. Et ea coinquinant hominem, de corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adultera, fornicationes, furti, falsæ testimonia, blasphemia. Hæc sunt, quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare non coinquinat hominem. Et egressus inde Iesus secessit in partes Tyri et Sidonis. Et ecce mulier Chonana a finibus illis egressa, clamauit, dicens ei: Misere mei Domine fili David: filia mea malè a demonio vexatur. Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius rogabant eum, dicentes: Dimitte eam: quia clamat post nos. Ipse autem respondens: ait, non sum missus nisi ad oves quæ perierunt domus Israel.

At illa venit et adorauit eum, dicens. Domine adiuuame. Qui respondens, ait: Non est bonum sumere panem filiorum et mittere canibus. At illa dixit: etiam Domine: nam et canelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tu respondens Iesus, ait illi: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora. Et cum transisset inde Iesus, venit secus mare Galilea, et ascendens in montem sedebat ibi. Et accesserunt ad eum turba multa habentes secum mutos, cæcos, claudos debiles, et alios multos. Et proiecerunt eos ad pedes eius. Et curauit eos, ita ut turba mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes, et magnificabant. Deum Israel. Iesus autem conuocatis discipulis suis, dixit: Misereor turba, quia triduo iam perseverant mecum, et non habent quod manducant, et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiat in via. Et dicunt ei discipuli: Unde ergo nobis in deserto panes tantos ut saturemus turbam tantam? Et

Et ait illis Iesus: quot habetis panes? At illi dixerunt: septem, et paucos pisciculos. Et præcepit turba ut discumberent super terram. Et accipiens septem panes, et gratias agens, fregit et dedit discipulis suis: et discipuli dederunt populo, et comederunt omnes et saturati sunt. Et quod super fuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas. Erant autem qui manducauerunt quatuor milia hominum, extra paruulos et mulieres, et dimissa turba ascendit in nauiculam, et venit in fines Magadam.

Ad literam.

¶ Cum panem manducant. Heb. cum cibum sumunt: panis pro cibo. Sic Esa. 3. Aufer a Iuda omne robur panis. Id est omnem vim cibi. Hier. 5. deuorabit omnem messem et panem. Siue comedet segetes tuas et panem tuum ut nostra editio ait.

¶ Honora patrē. Græc. est, tima, quod significat: honorē habe. Verū secundū cōsuetudinē sermonis Hebraici, magis pertinet ad subsidium quā ad honorē. Præcepit enim in Deus, id, quod gentiliū legibus cautū est etiā in liberi parentibus, vel ætate defectis, vel inopia laborantibus, vel alioquin afflictis opitulareretur. Et ut Græci loquuntur, Antipelargoli, Ad eundem modum

loquutus est Paulus scribens Thimotheo: Honora viduas, quæ verè viduæ sunt, ac rursus presbiteri duplici honore digni sunt. Quin et apud Latinos, honor pro premio gratiaque usurpatur, quæ pro merito referatur: et apud Græcos tamen, a ticio deductū est, quod quoties in bonā accipitur partem significat per soluo.

¶ Manus quodcumque est ex me tibi proderit. Principiū legis pharisaicæ, quæ non absoluit, id est, quidquid doni templo dicaturus erant, in tantum vertetur commodum. Taxat Christus oblationē, quæ fiebat contra præceptum Dei de parentibus alendis. Vide Marc. 7: in illa verba, Corbam &c. (quod est donum) &c. Solent Doctores & conuicatorēs principia legū communium, atque omnibus cognitārum tantū allegare, reliqua omittendo, siue subintelligendo. Sic Christus in hoc loco principium huius legis allegauit & cetera tāquā nota omisit.

¶ Et irritum fecistis. Id est, itaq; irritum fecistis.

¶ Populus hic labijs me honorat. Græcè appropinquat mihi populus hic ore suo, & labijs me honorat, id est, accedit populus hic ad templum meum utoret.

¶ Non quod intrat per os coinquinat hominem sed quod procedit ex ore hoc coinquinat hominem. Transitus fit de ore corporis ad os cordis. De ore enim cordis exeunt cogitationes malæ furti, &c. Quæ coinquinant hominem.

¶ Sinite illos, vel missos facite illos. ¶ Blasphemia. Conuitia vel sermones impij.

¶ Secessit in partes Tyri. Id est in eam Iudææ partem, quæ vicina est Tyro.

¶ Etiam Domine. Græcè, certè Domine. Est enim confirmantis aduer-

Et 3 bium,

biu non refellentis. Metum est quod
dicitur terpe est panem filiorum abij-
ci catellus: ego licet sim canis micas
peto non panes. *¶* *Veni secus mare Galilee. Vel ad or-
tam maris.* *¶* *omnem viam que ducit ad
Hierosolimam.* *¶* *omnem viam que ducit ad
Hierosolimam.*

Ad mores.

Additio.

¶ *Tunc accesserunt ad eum ab Hieroso-
lymis scribae & pharisaei.* Hic nobis
Spiritus sanctus describere vult
quoddam hominum genus, cu-
ius in republicis munus est alio-
rum defectus in lucem produce-
re. Malus ideo vivit, inquit
Diuus Augustinus, vt corri-
gatur, aut per eum bonus exer-
ceatur. Est enim malus bonorum
ac piorum hominum tortor, &
crux. Et quemadmodum in ho-
mine carnis munus & officium est
contradicere spiritui: sic in ma-
do, impiorum & sceleratorum ho-
minum est, iustis ac viris sancti-
tate praeditis contradicere, eos, per-
sequi & calumniari, eos, inquam,
exercere in palestra spirituali.
Nonquam equidem auctore Pau-
lo. Apostolo inter nos deerit Is-
mael qui persequatur Isaac. Quo-
modo tunc is qui secundum car-
nem natus fuerat persequeretur
eum qui secundum spiritum, ita
& nunc. Neque enim recens sed
vetus querela est factiones & ini-
micitias inter pios & impios in-
ter iustos & scelestos esse: ab illa

Gal. 4.

enim die quia Deus serpenti dixit:
inimicitias ponam inter te & ip-
sum, & inter semen tuum, & se-
men illius, bellum intestinum in-
ter electos & praescitos durare ex-
perimur. Impij ergo legis Do-
ctores atque superstitiosi Pharisaei
ab Hierosolymis veniunt vt mu-
nus suum exequantur, hoc est, vt
vitam Christi & discipulorum e-
ius calumentur, eorumque de-
fectus, quos ipsi putabant, in lu-
cem prodant. Sunt enim impij
veluti purgatorium piorum, ac ve-
luti virga qua pannus contundi-
tur, ne pulvere maculetur. Sunt
filij Dan de quo olim Jacob pra-
dixerat in hunc modum: fiat Dan co-
luber in via, cerastes in semita, mor-
dens unguis equi, vt cadat ascen-
sor eius retro. Impius enim calum-
niator ac sycophanta, verè & colu-
ber, & cerastes est, hoc est, cornutus
serpens, quia contra vitam fidelium
ac electorem cum morsu pestifera
calumniae armatur, etiam eum cor-
nibus autoritatis & potestatis. Sig-
nanter autem coluber dicitur in via,
quia eis quos in latitudine vitae am-
bulare videt, libertatem quidem tri-
buit, non increpat non incusat, sed
interim erroris sui veneno consu-
mit. In semita autem est cera-
stes, quia quos fideles reperit, &
sele ad precepti caelestis angusta iti-
nera confringentes, non solum
nequitia sua impetit sed etiam ter-
rore potestatis premit. Equus,
quem infedit iustus vita eius san-
cta ac studiosa est, curant ergo im-
pji cum equum mordere non pos-
sunt saltem vngulam equi morde-
re: curant, inquam. Piorum
defectum aliquem etiam minimum
omnibus

Gen. 3.

Simile.

Gen. 49.
Figura

omnibus ostendere vt a bono suo no-
mine, ac opinione decidant: mini-
me curantes immanissima crimina
quibus ipsi imbuti sunt, intueri:
festucam in alieno oculo vident &
trabem in oculo suo non vident.
Hi similes sarcinatoribus quibus-
dam esse dicuntur: quorum est pan-
num alienum ac praetiosum forcipe
scindire, quo alios induant: ipsi verò
vilioribus pannis attritis atque lace-
ris obfiti atque tecti, incedunt. Simi-
les etiam fabris ferrarijs cultellos alie-
nos acuentibus suos autem obtusos
habentibus. Tanta est istorum homi-
num arrogantia atque praesumptio
vt de sua obtusa ac dilacerata vita no-
curantes totum tempus in cauillan-
da aliena consumant. Quare non im-
merito de huiusmodi hominibus
Salomon in libro Sapieniae, scrip-
tum reliquit: semper praesumit saeva
perturbata conscientia. Sed iam de
istorum delatorum calumniae sigilla
tim agamus.
¶ *Tunc accesserunt ad eum ab Hieroso-
lymis.* Ad quid obsecro tam longum
iter, tam indefessus labor? Vt diceret:
quare discipuli tui transgrediuntur
praeccepta seniorum? Non enim la-
uant manus cum manducant. Nego-
cium sane grandis momenti, manus
lauare & mundare ante prandium.
Ecce calumniatorum primum mu-
nus: piorum defectus & si minimos
& nullius momenti oculis linceis in-
tueri. Hi similes sunt ijs, qui in syri-
co aliorum, nudum minimum ac
penè inuisibilem vident: infune au-
tem sua, nudum maximum non vi-
dent. Hi sunt qui non in eadem
libra lance facta sua, & facta aliorum
quibus invident, ponunt, sed in di-
uersa. Si enim scirent iustum ge-

Simile.

Simile.

Sapi. 17.

Primum
munus ca-
lumniato-
rum.

mina suspendere lance, ancipitis li-
brae: aliter de vita proximorum iu-
dicarent, aliter sentirent loqueren-
tur aliter: sed mendaces filij homi-
num in stateris. Si enim impius
ille ac sceleratus Aman, exaltatus im-
merito a Rege Assuero, scelera sua
perpendisset: non curaret an Mar-
dochæus flecteret sibi genu necne.
Si enim nostra malè commissa inspi-
ceremus, nec de aliorum vita tam
curiosi ac rigidi censores efficere-
mur, neque aures Midæ haberemus.
Lucianus calumniae depingens ima-
ginem, merito aures Midæ illi tri-
buebat, propter studium asculatandi
quid alij rerum faciant.
¶ Sed interim obserua scribas
istos non ad discipulos, sed ad Iesum
accessisse, vt cū illo remagerent. Nō
ne o legis doctores satius esset magis-
que rationi consentaneum discipu-
los adire, eosque amice corrigere, ac
secretò cum illis de salute sua agere,
quam Christum conuenire? Vbi
nam est lex fraternae correptionis,
quam ex lege didicistis? Vbi est cha-
ritas & amor proximorum? Vbi
desiderium salutis eorum? Sed de
hoc minime miremur, nam calum-
niatorum, atque impiorum homi-
num secundum munus est, de alie-
nis moribus non secum, sed cum a-
lijs murmurare: sicque inuidiam,
odium, indignationemque suam
palam ostendere, non enim tam de
salute proximorum quam de illo-
rum pernicie agunt. Hinc est quod
Salomon ait: lingua tertia multos
commouit, & disperdit illos de gen-
te in gentem, ciuitates munitas
diuitum destruxit, & domus ma-
gnatorum effodit. Omnia confundit
Ec 4 furium

Psal. 61. c

Esther. 3.

Lucianus

Secundum
munus ca-
lumniatorum

Ecclesi. 13.

fursum deorsumque euoluit lingua
 scophantorum, omnia destruit, &
 comburit. Quare iure optimo mur-
 muratores, serpentibus regulis com-
 parare possumus. De quibus apud
 Hier. 8. f. Hieremiam ait Dominus: ecce mit-
 tam vobis serpentes regulos, quibus
 non est incatatio, & mordebunt vos.
 Maledici enim & detractores nulla
 ratione, nullis precibus, nullisque de-
 precationibus flectuntur, neque con-
 mouentur ad parcendum proximo-
 rum suorum vitæ.

¶ *Quare discipuli tui transgrediuntur
 præcepta seniorum.* Non enim lauant ma-
 nus cum manducant. Iam hic vides istorū
 sapientium ac grauissimorum ho-
 minum ineptiam, & superstitionē:
 iam perspicis istorum religiosorum
 maliciosam de re nihili criminatio-
 nem, tam enim superstitiosi erāt ho-
 mines isti, vt non semel aut iterum,
 sed millies manus laurent. Vnde D.
 Mar. 7. Marcus scribit, eorū superstitiosam
 religionem notans: Iudæi nisi cre-
 bro lauerint, non manducant. Quasi
 res esset maximi ponderis & momē-
 ti: & quia discipuli Domini diuinis
 rebus intenti, cibi summendi imme-
 mores erant, nedum lauandi manus:
 inculantur ab impijs Iudæis, nō ha-
 bētibus quod illis impingerent trās-
 greSSIONem legis Mosaicæ. ¶ *Atten-
 de obsecro discipulorum ac piorum,
 & scribarum istorum differentiam.*
 Pij enim solum de rebus serijs curāt,
 immemores omnium aliarum, quas
 pro nihilo faciunt: impij verò de mi-
 nimis maximè curant: serias autem
 ac cœlestes contemnunt. Hinc est
 quod D. Ioannes in prima sua cano-
 nica cap. 4. ait: ipsi de mundo sunt &
 ideo de mundo loquuntur, & mun-
 dus eos audit: qui nouit Deum au-

Hier. 8. f.

Mar. 7.

Piorū &
 impiorum
 differentiæ.

1. Ioan. 4.

dit nos. In hoc cognoscimus spiri-
 tum veritatis, & spiritum erroris. In
 pij leuia & inania maximi faciunt,
 quæ nihil adferunt nisi molestam su-
 perstitionem: & ob ea violant Dei
 præcepta: iusti verò rebus supernis in-
 cumbentes humanarum cōstitutū-
 cularum parum aut nihil utilitatis
 adferentium penitus obliuiscuntur.
 Hoc erat quod adumbrabāt cortinæ
 illæ decem iussæ fieri in tabernacu-
 lo, quæ habebant ansulas quinquage-
 nas, & circulos aureos quinquage-
 nos à latere & summitate. Cortinæ ta-
 bernaculi (inquit Gregorius) Sancti
 omnes sunt, qui ex diuersis virtutū
 coloribus, in sanctæ Ecclesiæ orna-
 mento proficiunt. Qui & interiora
 velant, & exteriora omnimodo exor-
 nant: quia eorū vita in quantum vide-
 tur, ornamentū est: & eorū intellectus
 intus absconditus, dum cœlestia quæ
 in mēte seruant, edicere nō possunt,
 in eis aliquo modo velatur. Rectè au-
 tem decem cortinæ sunt: quia per
 decalogi studium, ipsa sanctorū cor-
 da profecerunt. Hyacinthinæ verò
 ansulæ cortinarum fieri quinquagin-
 ta præceptæ sunt. Hyacinthus cœli
 speciem habet. Ansulæ ergo cortina-
 rum sunt præcepta cœlestia, in qui-
 bus ligantur animæ, vt ab inferiori-
 bus subleuata superius pendeant.
 Quæ videlicet ansulæ habent & cir-
 culos aureos: intellectum scilicet ve-
 ra sapientia fulgentem. Qui intelle-
 ctus quia debet esse per omnia circū-
 spectus, & cœlestis sollicitudinis vigi-
 lantia munitus, rectè per circulos de-
 signatur. Item sicut circulus princi-
 pium & finem non habet, ita intelle-
 ctus iustorum intentus semper est re-
 bus supernis, principium & finem
 non habentibus: de rebus huius mū-
 di

Exo. 27.

Figura.

Hom. 19.

in Ezech.

di vanis & caducis non curans, in
 Deum totus est abiortus. Et idcirco
 notanter anisulæ à summitate ius-
 sæ sunt fieri, quia præcepta cœlestia,
 & intellectus spiritualis illos fursum
 in Dei amorem suspendit. Non er-
 go mirandum, quod discipuli Chri-
 sti, iam memores essent rerum tam le-
 uium intenti rebus tam serijs.

¶ *Quare discipuli tui transgrediuntur
 præcepta seniorum?* Quod senes in repu-
 blica fiat, maxime necessarium esse
 scimus. Nam experientia, ac pruden-
 tia, qualis esse solet in senibus, ciuita-
 tes moderatur, regna gubernat, leges
 cōdit, reipublicæ conuulit, illamque
 tuetur. Hæc autem tempore compa-
 ratur. Idcirco Thales ille Milesius,
 vt Lasrtius refert, tempus sapientis-
 simum esse dicebat. Vt enim aqua vi-
 no admista, illud reddit moderatius,
 sic in republica senes adolescentulis
 admisti, eos grauitate sua moderan-
 tur, eorum temeritatem & studium
 coercentes. Eam ob causam legimus
 in lib. Numerorum dixisse dominū
 ad Moysem: congrega mihi septua-
 ginta viros de senibus Israel, quos tu
 nosti quod senes populi sint ac magi-
 stri, & duces eos ad ostium tabernacu-
 li tæderis, faciesque ibi stare tecum,
 vt descendam & loquar tibi: & auferam
 de spiritu tuo, & tradamque eis, vt
 sustentent tecum onus populi & nō
 tu solus graueris. Vbi obserua hanc
 tenetutem: nō tam ad annos quàm
 ad consilium & virtutem esse referen-
 dam, idcirco ait Dominus Moyse vt
 eligat senes, quos sciret esse senes. Nō
 igitur tam canos, quàm prudentes &
 virtute præditos intelligebat Domi-
 nus. Non enim ait: quos populus vi-
 det esse senes & canos, sed quos tu no-
 sti esse senes populi esse ac magistros, ca-

Senes esse
 in republi-
 ca maxi-
 me neces-
 sariū est.

Simile.

Num. 11.

Senes qui
 verè dicā-
 tur.

nicies enim hominis est prudentia
 & virtus: & vt in libro Sapien. scrip-
 tum est: cani sunt sensus hominis. Sapiē. 4.
 Hos ergo senes abstulit Dominus à
 Iudæis ob scelera sua, quod multo an-
 te prædixerat Esaias cap. 1. His ver-
 bis: Ecce enim dominator Dominus
 auferet à Hierusalem & Iuda, validū
 & fortem, senem & honorabilē vul-
 tu &c. Vbi prædicit propheta Hiero-
 solymam spoliandam esse omnibus
 ornamentis ad pulchrum & magni-
 ficum statum pertinentibus & in hoc
 catalogo calamitatum in quas erat
 incurtura refert inopiam senium,
 hoc est, hominum qui magno rerū
 experimento fuerunt sapientiam &
 virtutem assequuti. Quare iam tēpo-
 ris successu apud Iudæos multi senes
 reperiebantur ætate, nullus tamen
 virtute & sapientia. Multi senes re-
 periebantur quales duo illi, qui apud
 Danielen leguntur, senes quidem
 si caniciam respicias, iuuenes verò si
 eorum effrenatam libidinem intuea-
 ris. Hi tanta auaritia ac diuitiarum
 immoderata cupiditate præditi erāt,
 vt nihil magis quàm sua curarent.
 De quibus conquerebatur idem Do-
 minus apud eundem Esaiam, dicens:
 populum meū exactores sui spolia-
 uerunt. Tales erant seniores de qui-
 bus impræsentiarum scribæ isti ac
 pharisæi loquuntur, qui consulentes
 auaritiæ suæ, quod subleuandis
 parentibus erat impendendum, ver-
 tebant in lucrum suum, interim ta-
 men vt sanctitate præclari videren-
 tur, constitutiones, quæ nihil adfere-
 bant nisi vanam superstitionem ma-
 gni faciebant. Inter quas vna erat, vt
 sæpe laurent manus, maximè sum-
 pturicibum. Tanti que hoc faciebant
 vt ab Hierosolymis venirent vt dis-
 cipu-
 Et §

Sapiē. 4.

Esai. 3.

Esai. 3. e.

cupulos calumniarētur quod hāc cōstitutionem non seruabant.

¶ Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem seniorum. Gene. 21. Abraham increpauit Abimelech propter puteum, quem abstulerāt serui eius. Quibus doceatur Domini cognoscere se culpabiles, in ijs, quæ serui sui malefaciunt. Neque tam seruos ipsos esse culpandos, quam dominos, qui cum possint, & debeant prohibere non curant. Sic isti, ad Christū existimantes, falsō tamen, esse in culpa, quare, inquit, discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum?

¶ Non enim lauant manus cum manducant. Perpeade istorum calumniam atque malitiam. Sensim enim ac paulatim & discipulorum & Christi bonum nomen atque opinionem detrahere nitebantur. Nunc de discipulis dicebant: hi sabbatum non custodiunt: nunc verō hi non seruant præcepta seniorum, non enim lauant manus cum manducant. Sic etiam nunc de Christo dicebant: hic cum peccatoribus manducat & amicus est publicanorum: nunc verō dicebant: hic homo peccator est: nunc autem hic homo nō est à Deo qui sabbatum nō custodit: deinde hic homo vorax est, & potator vini. Tandē in eam temeritatem & impudentiā perueniunt, vt ausi fuerint publicè dicere: dæmonium habet, in Beelzebub principe dæmoniorū eiecit dæmonia. Seductor est & magus. Hoc est ergo tertium calūniatorum munus paulatim piorum famam detrahere: quemadmodum enim gutta cauare solet lapidem, non semel, vt aiunt, sed sæpe cadendo: sic impiorū hominum detractio, auferre solet iu-

storum auctoritatem ac sanam opinionem, paulatim ac leniter eundo.

¶ Cæterum si ad nos hæc conuertatur oratio, animaduersione profecto dignos nos esse inueniemur. Nō enim lauamus manus, cum māducamus. Quotidie enim sacerdotes Christi panem cœlestem sumimus non emundantes prius actiones nostras. Vnde fit vt multi nostrum à Domini mensa Iuda ipso nequiores & sceleriores surgamus. Hinc est quod in nobis illud quod apud Michæam dominus ait, impleatur: calcabis oliuā & nō vngeris oleo: & mustum & non bibes vinum. Quod emundare ab omni spurcitia peccatorum conscientiam nostram negligimus, inde dimanat non surgere ab hac tam cœlesti mensa, oleo diuinæ gratiæ vncti, neque vino huius preciosissimæ vitis inebriati: quanuis quotidie rem diuinam agamus, quanuis singulis diebus Christi corpore & sanguine cibemur: sed potius inde surgentes, traditoris exemplo, Christū Dominum prodire non veremur. O cæcitas deploranda, accessit mulier illa duodecim iam annos obnoxia pro fluuio sanguinis, accessit inquam à tergo, & extremam vestis Christi oram attingendo salutem adeptæ est, vt noster Euāgelista refert: & nos miseri, Christi corpus & sanguinem fumentes quotidie, non solum animi salutem nō adipiscimur sed morimur: propterea, inquit Paulus, inter vos multi infirmi & imbecilles & dormiunt multi. Non enim lauamus manus cum hunc cibum sumimus. Probemus ergo prius nos ipsos & sic de pane isto edamus & de calice Domini bibamus vt idem Apostolus hortatur.

Sacerdotes ad christi cenam accedentes cum animis immun-dicie reprehensio ne maxima digni sunt. Mich. 6.

Supr. 9.

1. cor. 11

Quare

¶ Quare & vos transgredimini præceptū Dei propter traditiones vestras? Hic multa sese offerūt annotatione digna. Primum cōsidera hoc esse quartum munus sycophatarū, trabē in oculo suo nō videre, in alieno autē festucā videre, vt dñs ait: & vt in superioribus annotare incipiebamus. Hi, hæc minima & leuissima calūniabātur: non incuentes, se obliuas leges, Dei præcepta violare. Rex etiā David dū in peccatis erat, trabē sui oculi nō videbat: festucā verō in oculo alieno optimè intuebatur. Vnde Nathā propheta ait illi: responde mihi iudiciū: diues habebat oues & boues plurimos, pauper autē nihil habebat omnino nisi ouē vnā paruulam &c. Cū autē peregrinus quidā veniret ad diuitē, patres ille sumere de ouibus suis, vt exhiberet conuiuū peregrino illi qui venerat ad se, tulit ouē pauperis, & præparauit cibos homini qui venerat ad se. Iratus autē David dixit: Viuit dñs quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc. Linceos sanè oculos habebat Rex iste ad intuendā festucā in oculo alterius, trabē autē oculi sui non videbat. Hoc idē videre licebit. 3. re. 2. li. Re. 20. in Rege Israél. Huius rei typū habes. 2. li. reg. c. 6. Vbi sacra refert scriptura: extēdisse Ozā manū ad arcam Dei, & tenuisse eā: quā calcitrabāt boues, & declinauerāt eā: iratūq; fuisse Domini cōtra Ozā & percussisse eū super temeritate: mortuūq; fuisse ibi iuxta arcā. Ait autē aliqui ex hebreis hūc Ozā nocte antea cœta fornicatū fuisse. Tutius sanè illi fuisset potius de suo patrato crimine dolere quā à Dei arca tā curiosè curare. Sic tutius ac satius esset impijs calūniatoribus, potius de vita sua tā male per acta penitentiam agere, quā de iustorū vita tractare: ac suarū actionū tā rigidos cēsores esse.

Quartum munus calūniatorū.

2. Re. 12

2. li. Re. c. 6. Figura.

Sed illorū temeritas impunita nō reminet: cū percutiatur à dño atrociori repriminatione: illos incidere faciēs in foueā, quā fecerunt. Vnde regiū psalteri debuius nō di loquēs ait: ecce parturit iniustitiā cōcepit dolere & peperit iniquitatē. Sed quid est huiusmodi iniquo cōceptu ac partu cōsequutus est? Quod lacū aperuit & effodit eū & incidit in foueā quā fecit. His. n. accidit quod olim accidit, se misero illi ac infelici Amā q; suspēsus est in patibulo quod parauerat Mardocheo. In libro etiā Exodi sacra narrat historia quod rubus à Moyse visus ardebat sed nō cōburebat. Quo significare volebat Dñs Aegyptiorū persecutionē nō esse populū Dei in rubo figuratū cōbusturū: imò inde subsēcuta est tota tēpestas Aegyptijs. Inciderūt. n. in foueam quā fecerūt. ¶ Secūdo hinc colliges qua pœna afficit Deus eos qui aliorū vitā cōtēpūt, abhorrēt, atq; nimio supercilio abominātur, existimātes se nō esse sicut ceteri homines: hos. n. nō solū percutit Deus atrociori repriminatione, sed in maiora atq; atrociora peccata labi permittit. 2. li. reg. c. 13. scribitur Absalō nō solū maximo odio persecutū fuisse fratrem suū Amnō, quod vi oppressisset Thamar sororē suā, sed eū immaniter interfecisse: in moderate abhorrētē peccatū Amnō. Et tādē permisit dñs vt qui peccatū fratris tāti fecerat, in gredere ad cōcubinas patris sui corā vniuerso Israél: vt 2. li. reg. scriptū legimus. quid nā hoc est o Absalō: tu, q; fratris crimē oculū abhorrebas & execrabaris, coire cū vxorib; patris tui corā vniuerso populo nō abhorres? Sic scribā & pharisæi isti: leuia aliorū calūniātes atq; abhorrentes vel maximū Dei præceptū violabant: sic adulteræ peccatū, maxi-

Psalm. 7.

Esther. 7. Exo. 4. Figura.

Qua pœna afficitur a Deo qui nimio sua percilio aliorū vitā abhorrēt. 2. Re. 13.

2. Re. 16

mi

Dai agnoscere debent se esse in culpa si serui, sui causa pereram aliquid faciunt.

Luc. 5. & 7.

Io. 9.

Sup. 11.

Ioan. 8. Sup. 9. Tertium munus calūniatorū. Simile.

mi facientes, innumera peccata sua prospicere non curabant: idcirco Christus digito scelera sua atrociora scribens in terra, eos confundere voluit: sciebat mulierculam ream, esse peccatricem, sed nouerat accusatores, qui se iustos videri volebant, multo sceleratioribus esse quam esset illa. Notabat ergo digito iuo illorum arrogantiam, qui sibi vindicarent san-ctimoniam, quum esset longè sceleratioribus ijs, quos immani poena lex puniret. Illa enim, quam publicis manibus lapidandam produxerat, non occiderat maritum suum, sed alteri viro per carnis infirmitatem corporis sui copiam fecerat. Illi pleni liuore, odio, calumnia, auaritia, ambitione, fraude, totius legis Dominum, qui solus omnium liber ac purus erat ab omni peccato, captabant ad mortem. Hinc discamus non alios contemnere præ nobis: discamus non nimis curiose peccata proximorum scrutari. Dimittamus factum ac supercilium, non nobis blandiamur, & animo supino despiciamus proximum: sed potius eius acta aut excusemus, aut dissimulemus, aut spiritu lenitatis corrigamus, memores nostrorum scelerum. Ne audiamus à Domino qua fronte vos, qui proximi leuia peccata calumnia mini violatis maxima Dei precepta? Et rursus ne audiamus: qui sine peccato est vestrum primus iaciat in eam lapidem. Sed nos miseros: Nam similes sumus Iudæ filij Iacob, qui maximi faciens peccatum Thamar dicebat populo: producite eam vt comburatur: penitus sui sceleris & incestus oblitus. Quare merito audire meruit, de viro cuius hæc sunt concepti: cognosce cuius sit annulus, armilla, & ba-

culus. Nos etiam per horrescimus a-
liorum scelera, nostrorum omnino
obliti. nos inquam, miseros & infeli-
ces: nam ad hos pertinent verba illa
comminatione plena ab Esaiâ prædi-
cta: Væ qui dicitis bonum malum
& malum bonum: ponentes tene-
bras lucem: & lucem tenebras: ponē-
tes amarum in dulce, & dulce in a-
marum. Ea est enim temerarij iudi-
cij corruptela, vobona pro malis, il-
lustria pro obscuris, dulcia pro ama-
ris, lucem pro tenebris iudicet. Si-
mus enim similes infirmis sibi no-
centia probantibus, proficiētia ve-
rò damnantibus ac respicientibus.
Væ igitur nobis: nam, vt Christus
autor est, in quo iudicio iudicaueri-
mus iudicabimur: & in qua mensu-
ra mensi fuerimus, remetiētur no-
bis. Vnde D. Paulus nos reprehēde-
re volens ait: Tu autem quis es qui
iudicas alienum seruum? Domino
suo stat aut cadit. Id est, Dño suo pec-
cat aut benefacit. Stabit aut, potens
enim est Deus statuere illū. Hoc est,
stabilire & firmiter reddere. Relin-
que igitur o homo proximum tuū: vide
quod (vt idē Paulus ait) in quo iudicas
aliquē te ipsum cōdenas eadē. n. agis
quæ iudicas. Propter quod inexcusa-
bilis es, o homo tu qui iudicas. Exi-
stimas aut o homo omnis qui iudicas
eos, qui talia agūt, & facis ea, quia tu
es fugies iudiciū Dei? Nō ergo amplius
in uicē iudicem, sed hoc iudicate ma-
gis, ne ponatis offendiculū fratri. Sin-
aut ad nos cōuersus Dñs dicit: quare
& vos trāsgredimini mādatum Dei
propter traditiones vestras? Et tādē
cū iustus sit dominus, & rectū iudiciū
suū, secundū mensurā temeritatis iu-
dicij de fratre erit cōpensatio poenæ,
cum steteritis ante tribunal Christi.

¶ De

¶ Deinde aduerte. Quanto amo-
re Dominus prosequatur suos. Eos
enim defendit ab impiorum calum-
nijs: eos tuetur ac patrociniatur: eo-
rum causam agit: in eorum calūnia-
tores incaldecit. Quare inquit, &
vos transgredimini preceptum Dei
propter traditiones vestras? Vt hinc
intelligas quā vere per prophetā
dixerit: qui tangit vos, tangit pupillā
oculi mei. Vbi tactum pro vexatio-
ne & iniuria accipe: iuxta illud quod
legimus: nolite tangere Christos
meos, & in prophetis meis nolite
malignari. Qui enim sanctos Domi-
ni tetigerit: sic est quasi vexare cu-
piat pupillam oculi eius: & illum ni-
tatur clara luce priuare: De qualo-
quitur in Euangelio: Vos estis lux
mundi. Quo palam fit eos, qui vi-
rum in fontem aut lædunt, aut igno-
minia afficiunt, longè magis Deum,
quantum in se est, & offendere, & ig-
nominijs oppetere. Nam cum Deus
honorum patrociniū & tutelam
susceperit, qui eis detrimētum affer-
re conatur, re probare molitur, ne-
que securum eos patrociniū habe-
re, neque in tutum præsidium confu-
gisse. Quod quidem in Deum nimis
iniuriōsum, & contumeliosum est:
cum de nulla re magis gloriatur, quā
quod eos, qui ad se confugiunt, secu-
ros ab omni reddat periculo: vt Da-
uid ait: Altissimum posuisti refugiū
tuum: non accedet ad te malum, &
flagellum non appropinquabit ta-
bernaculo tuo. Et in Deuteronom.
Videte quod ego sim solus & non sit
alius preter me, ego occidam, & ego
viuere faciam, percutiam & ego sana-
bo: id est, ego solus bona & mala re-
condita habeo, ita vt nemo neque bo-
nis frui, neque mala inferre, nisi me

volente poterit. Quare stultissi-
mus est, qui eum, quem Deus defen-
dendum susceperit in commodis af-
ficere molitur. Adde his: nam in-
iuriosi in proximos maius damnum
reportant quam inferunt. Vnde in
Hebræo est. Qui tangit vos tangit
pupillam oculi sui: & ita vertunt sep-
tuaginta viri, ac est in commentarijs
Diui Hieronymi. Tangit pupil-
lam oculi eius & Plantinus testatur:
duo exempla vulgatæ editionis vi-
diffe, in quibus erat, oculi sui, quod
si hoc secundo modo legatur, ma-
gnam etiam timorem verba vatis
iniuriōsis in proximos, iniiciunt.
Scire enim debent se longè maius
damnum reportare, quam infe-
rant. Væ impio in malum, re-
tributio enim manum eius fiet ei.
Esaiâ, inquit, Quod de illis dicitur
qui alios lædunt, quibus longè ma-
ior gratia referenda est, & ob eam
rem Propheta dicit: Væ impio & c.
quæ interiectio ingentis cuiusdam
ultionis significationem habet, quā
legisperiti isti atque Pharisæi ex-
perti sunt. Non ergo tangamus
Dei filios si diuinam ultionem ex-
periri nolumus eos enim Domi-
nus amat, tuetur ac congregat sub
alis quemadmodum gallina pullos
suos. Et quemadmodum gallina &
infirmatur vt pullos suos alat, ac fo-
ueat: & eos à miluis rapacissimis for-
titer defendit sic Christus Domi-
nus & langores suorum ipse tulit
& dolores nostros ipse portauit: &
nos ab hostibus visibilibus & in visi-
bilibus acriter tuetur. Vt in hoc
loco vides. Quare, inquit, & vos
transgredimini præceptum Dei.

¶ Præterea si hominum status sin-
gulos intueamur, intelligemus ad
omnes

Ion. 8.

Esai. 7.

Simile.

Sup. 7.

Rom. 14.

Rom. 2.

Rom. 14.

Suos de-
fendit Do-
minus.

Zacha. 2.

D. Hiero.
Pla. 104.
b.

Matt. 5. b.

Pla. 90.

Deut. 32.

Iniuriōsi
in proxi-
mos maius
dammū re-
portant quā
inferunt.

Esai. 3. b.

Simile.

Esai. 53.

G enc. 38

Ad omne omnes hoc est ad Reges, ad viros no-
 hominum bilitate praestantes, ad iuris peritos,
 genus per ad negotiatores. Hac Christi verba
 rinet q. pertineret. Singulis enim dicere pos-
 Christus sumus quare & vos transgredimini
 ait quare praecipitum Dei propter traditiones
 & vos tras gre dimini praecipitum
 gre dimini praecipitum Dei propter
 praecipitum Dei propter traditiones
 ter tradi- tiones & mores, haec ita esse facile co-
 tionem ve- gnoscet. In summa: multi inter nos
 stram. sunt qui voluntatem suam pro lege
 firma & stabili statuunt: Sic volunt,
 sic iubent, est illis pro ratione volun-
 tas. Hi sunt qui Dei voluntatem re-
 linquunt ut suam adimpleant: haec
 est illorum lex, haec illorum regula.
 Vnde fit ut inaniter & incassum tota
 vitam consumant: eis enim dicitur:
 quare appenditis argentum & non
 in panibus, & laborem vestrum &
 non in saturitate. Eo enim ipso quod
 quis habeat pro lege propriam volun-
 tatem, nullum fructum, nullam utili-
 tatem, nullumque emolumentum ex
 suo labore sperare debet. Praecipit enim
 Dominus atque legem fert ut
 nullus in caelo aut in terra alius ado-
 retur neque colatur nisi ipse: Domi-
 num (inquit lex) Deum tuum adora-
 bis, & illi soli seruias. Praecipit Nabu-
 chodonosor, ut in qua hora quis au-
 dierit sonitum buccinae cadens in ter-
 ram adoret statuum auream, si quis
 autem non prostratus adorauerit, ead-
 em hora mittatur in fornacem ignis.
 Tu o peccator quisquis es, hoc
 idem statuis, hanc eandem legem san-
 cis. Erigis voluntatem tuam tanquam
 statuum, hanc vis ut non solum ad-
 orent omnes cogitationes tuae, atque
 animi affectus, sed omnes alij vis ut
 eam prostrati venerentur, ac seruent:
 eadem enim quae tu aduersus legem
 Dei operaris ac facis vis ut omnes ti-

Esai. 57.

Deut. 6.
Dan. 3.

bi subditi, omnes amici & cognati fa-
 ciant: Si ludis ut ludant, si fornicaris
 ut fornicentur, si odio prosequeris
 inimicum tuum, ut eum omnes alij
 odio prosequantur. Missam ergo, si
 sapis, fac propriam voluntatem: Dei
 voluntas sit canon, sit regula, sit per-
 petua lex tua. Imitare Christum du-
 cem qui de se ipso loquens ait: non
 veni ut faciam voluntatem meam,
 sed eius qui misit me. Io. 6.

¶ Postremo perpende, noluisse do-
 minum respondere scribarum accu-
 sationi, non quod vellet ceremonias
 sanctas ac constitutiones maiorum
 damnare: cum haec, si moderatae sint,
 maxime conducant ad virtutem &
 conseruandam & tuendam. Sicut
 enim folia fructus arborum, & cinis
 ignem, & murus ciuitatem conserua-
 re ac protegere solent, sic leges & con-
 stitutiones hominum, virtute, pru-
 dentia ac sapia, praedictorum, Dei pre-
 cepta stare & permanere faciunt. At
 pharisaeorum ceremonia tam innu-
 mera & immoderata erat ut eas ne-
 mo ferre posset. Vnde Christus: alli-
 gant, inquit, onera graua & impor-
 tabilia & imponunt in humeros ho-
 minum. Hi tantum folia & non fru-
 ctus bonarum actionum curabant:
 tantum cinerem & non ignem cha-
 ritatis conseruare. Et ideo Christus
 illorum arrogantiam, non curans sua-
 rum constitutionum importabilem
 superstitionem, percutit: proponens
 illis quae ad rem faciebant: nempe
 quod ob suas impias leges violabant
 vel maximum Dei praecipitum.

¶ Quare & vos transgredimini prece-
 ptum Dei propter traditiones vestras? Iam
 hic vides quemadmodum legisperi-
 ti, qui rerum diuinarum peritiam
 profitebantur ad Dei honorem &
 glo-

Ceremo-
niae & con-
stitutiones
maiorum
si modera-
tae sint da-
nandae non
sunt sed
suscipien-
dae.
Similia.

Infr. 23. a

gloriam, atque ad populi commo-
 dum parandum: ea abutebantur ad
 rem suam familiarem augendam.
 Hoc faciunt nunc Haeretici qui elo-
 quentiam, & Sanctarum scriptura-
 rum lectionem, quae hominibus da-
 ta sunt, ut in eorum cederent or-
 namentum & utilitatem, sumunt ad
 materiam superbiae, & iactantiae, &
 perfidiae, & aliorum maleficiorum.
 Depravant literas diuinas, & ex il-
 lis haereticum pestilentium, peruerso-
 rumque dogmatum propositiones,
 leges, constitutionesque machinan-
 tur. Itaque iisdem rebus numen
 sanctissimum offendunt, quibus il-
 lud poterant laudibus efferre. Tales
 fuerunt Lutherus, Bucerus, Man-
 sterus, Zuinglius, Calvinus, & ceteri
 huiusmodi epicurei, nouique mi-
 lites veneris, qui virginitatem, & pu-
 dicitiam & continentiam irrident,
 ieiunia & abstinentiam pro nihilo
 putant, & id quod etiam infideles in
 religione nostra christiana miris lau-
 dibus extollebant, & admirabantur,
 ipsi volunt penitus conuellere, & se
 ab Ecclesia Sancta Catholica sepa-
 rantes, castitatem quam publice so-
 lemniter voto Deo sancte promise-
 rant, impudice repudiauerunt, & sub
 titulo matrimonij se turpi volupta-
 ti & perpetuo meretricio tradide-
 runt. Quemadmodum ignis lig-
 norum strue accenditur, sic libidi-
 nis flamma gulae vitio concitatur.
 Et non erubescunt miseri, sed, ut
 verbis utar Esaias, peccatum suum
 sicut Sodoma praedicaerunt, nec
 absconderunt. His autem virtu-
 tibus spretis & repudiatis fuit etiam
 spreta & repudiata fides. Et, ut ait in
 Epistola ad Roma. Apostolus, tradi-
 dit illos Deus in reprobum sensum:

Haeretici
eloquen-
tia & eru-
dicionem
sua sumunt
ad materia
suorum ma-
leficioru.

Simile.
Esai. 1.

Nam caeci & amentes, sunt potesta-
 ti libidinum traditi, ut qui honestatis
 pulchritudinem diligere noluerunt,
 in sordibus & vitiorum luto volu-
 tentur, & in perfidia & Hae-
 sicum contumacia permaneant.
 Quemadmodum ex nimia reple-
 tione stomachi, & ciborum redun-
 dantia oritur obstructio illa, quam
 medici oppilationem vocant, ex qua
 producitur continuus capitis do-
 lor, phrenesis ad insaniam protra-
 hens, sic ex deprauata vita cupi-
 ditate & morum corruptela & gula
 & voracitate oritur effrenata libi-
 do, ex qua producitur phrenesi-
 ca illa Haeticorum insania, &
 in rebus fidei intellectus deprava-
 tio. ¶ Sed & legisperitis & Ha-
 reticis omisis, ad peccatores fideles
 nostra conuertatur oratio: quorum
 nonnulli, donis Dei abutuntur
 tam intemperate, ut aurum, ar-
 gentum rem multam familiarem
 ad pauperum subsidium illis colla-
 tam, in impios usus conuertant. In-
 tuere obsecro fidelium mulieres,
 & videas eas ex auro, & argento
 superuacanea monilia, & inania
 ornamenta ex collo pendentia, ad
 iactationem & ostentationem con-
 ficere. Similes Hebraeorum filijs, qui
 ex auro quod illis Dominus Deus
 dederat ut sibi prouideret atque con-
 sulerent, illud que pauperibus lar-
 girentur, & ita Deo honorifice ser-
 uirent, fabricati sunt idola, quae
 Deo derelicto coluerunt: ut affi-
 mat idem Dominus Deus apud E-
 zechielem ca. septimo. Quid autem
 dicemus de diuitibus, qui opes suas
 vane consumunt, ex quibus vanitatis
 suae gloriae inanis idola confi-
 ciunt, quae intueantur & colantur
 Deus

Rom. 1.

Simile.

Esai. 1.

Peccato-
res fideles
donis Dei
ab utuntur.

Ezec. 7. 7

Deus in prædicto Ezechielis loco perniciem minatur his verbis. Propter hoc dedi eis illud in immunditiam & dabo illud in manibus alienorum ad diripiendum, & impijs terram in prædium, & contaminabunt illud. Hi ornamentum monilium suorum & opes suas posuerunt in superbiam ex illis idola constantes, atque vanitates suas colentes pavonibus vaniores, qui caudæ pennas gemmantes in rotam expandentes vario illo colorum fulgore & oculorum pulchritudine gloriatur. Qui aurum colit, in eoq; tummam constituit felicitatem idoli cultor appellatur. Vnde Ecclesiasticus lignum offensionis est aurum sacrificantium, vae illis qui sectantur illud. Vbi vides eos idolo sacrificare, qui avaritia, & auri cupiditate ducuntur. Si ergo sapimus non abutamur donis Dei.

¶ Quare & vos transgredimini præceptum Dei propter traditionem vestram? Gene. 10. legimus: quod Noe plantavit vineam: & iustam retributione consecutus est ex huiusmodi plantatione. Sunt peccata, quæ mercedem suis auctoribus retribuunt: quemadmodum curiositas. Nam multi sunt qui dum aliorum peccata quærunt, in sua impingunt quemadmodum pharisæis in hoc loco cum Christo accidit. Dum enim semel ab eo quærerent: quare discipuli eius transgredenter præcepta seniorum, de lauandis ante cibum manibus: quare (inquit) & vos transgredimini præceptum Dei?

¶ Quare & vos transgredimini præceptum Dei propter traditionem vestram? Sic Esai. ait cap. 10. Vae qui condunt leges iniquas. Non appellat Christus traditionem simpliciter: sed inquit: propter traditionem vestram: Neq;

leges simpliciter, sed cum addito, leges iniquas. Vt enim medicorum præcepta dici verè non possunt, si quæ impij aut amentes, pro salutaribus mortifera conscribant: sic neque leges appellari debent eæ, quæ populo inferant perniciem aut detrimentum. Nullæ res capitalius inferunt exitium reipublicæ, quam leges iniquæ, & traditiones iniustæ: Cum enim illæ sint ciuitatis fundamenta, necesse erit nullam ibi consistere iustitiam nullam pietatem: sed omnem populi impetum ad interitum spectare, & totam urbem tandem euerit. Esse autem teni leges ciuitatis fundamenta, indicat David: Nam in eo psalmo vbi nota versio habet: quoniam quæ perfecisti destruxerunt. Potest verti ex litera Hebraica: quoniam fundamenta dissipata sunt. Vbi per fundamenta leges significauit. Ita enim illum locum vertit Symmachus: quia leges dissipatae sunt. Et eodem modo transulit. D. Hieronymus ex Hebræo, quem postea multi sequuti sunt. Sunt enim traditiones & leges basses, in quibus nititur ciuitatis salus. Quod intelligens elegans quidam poeta, cecinit: Agnosco crines, incana quæ me ta regis Romani, primus qui legibus urbem fundauit. Et apud Platone dialogo quarto de legibus, ait Socrates: difficile esse ciuitatem legibus fundari: indicans leges ciuitatis esse fundamenta. Igitur quia pharisæi & scribæ leges & traditiones obseruabāt populo maxime perniciosas, eos alloquitur Christus, dicens: quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram. Lege Esaiam capi. 3. vbi propheta prædicat avaritiam & tyrannidem istorum pharisæorum, qui populum spoliabant

Simile.

Psal. 10.

Symach.

D. Hiero.

Poeta.

Plato.

Esai. 3.

Simile.

Sunt peccata, quæ mercedem suis auctoribus retribuunt.

Esai. c. 10. Non traditiones sed traditiones istorum iniquas condemnat Christus.

ant: & eis quorum tutores esse debent, suis iniquis traditionibus operapiebāt. Populū meum (inquit) exatores sui spoliauerunt.

¶ Quare & vos? Qui aliorum scelera corrigere & reprehendere volūt, sua prius corrigere debēt. Sin aut, merito illis dici poterit. Quare & vos transgredimini præceptū Dei? & rursum illud: Qui sine peccato est vestrum primus mittat in eam lapidē. Vnde D. Greg. explicās hūc locū, ait: Ad alienam quippe peccata ibāt, & sua relinquēbāt. Reuocetur igitur ad suam conscientiam, vt prius propria corrigat: & tunc aliena reprehendat. Hinc est quod cum tribus Benjamin in carnis scelere fuisset obruta, collectus Israel vicisci voluit, sed tamē semel & iterū in ipso certamine est ipse prostratus. Consulto enim Dño si ad viciscēdū ire deb uisset, iustum est vt iret, qui iuxta diuinæ vocis imperiū perrexit: & semel & secundo perdidit, & tunc demū peccatrice tribu valde ferēs, penē fuditus eam extinxit. Quid hoc est, quod in ultione sceleris inflāmat, & tñ prius iste prostratur nisi quod prius ipsi purgati sunt, per quos aliorum culpæ feruēbat, vt ipsi iam mundi per ultionem veniant, qui aliorum vitia corrigere festinant.

¶ Honora patrem tuū. Vnde fit, vt neq; prætextu diuini cultus debitū honorē & alimēra necessaria parētibus denegare debeamus. Huic est, quod d. 30. c. 1. ex cōsilio Gāgrēsi, dicitur: Si qui filij parētēs maxime fideles, deseruerint occasione Dei cultus, hoc iustum esse iudicātes: & nō potius debitū honorē parētibus reddiderint, vt hoc ipsum in eis veneretur: quod fideles sint, anathe ma fit. E cōtra etiā, non debet ecclesia suscipere

cūq; vult ex heredato filio heredē facere ecclesiā, querat alterū qui suscipiat, nō Augustinū. Tāta est vis huius quarti precepti, vt nulla ratione, nullusq; pio prætextu frangendum sit.

¶ Populus hic labijs me honorat cor autē longē est a me. Eos etiā qui Deū labijs tantū honorant ab eo animū separātes, cōparat Christus apud hūc eundē Euāgelistā, sepulchris de albatis, quæ foris apparēt hominibus speciosa, intus verō plena sunt ossibus mortuorū, & omni spurcitia. Sūt qui non habeāt virtutē, nisi in labijs benedictes, sed ita animū a virtute seuocantes, vt cū eorū vita maxime pugnet oratio. Tribuūt Deo linguā, quæ parū valet: cor autē quo nihil habēt præstantius, tribuūt mūdo. Vide ineptā partitionē. Prebeamus igitur Deo cor nostrū, quāt in prou. hili prebe mihi cor tuū. Dedit Deus vnicuiq; nostrū clauē vnā, qua cor nostrū possumus aperire & claudere, & alterā sibi reseruauit. Precepit nobis, vt cor nostrū illi reseruemus, atq; illi preberemus, & illi soli illud aperirem, dicēs in prou. omni custodia serua cor tuū. At nos nostrū a Deo ipso abstrahimus, mūdoq; prebemus: tradimūs eius clauē, mūdo, dæmoni, & carni: illud turpibus cogitationibus implētes, nullaq; custodia seruātes: imo cū illud deberet esse mūdissimū Dei domiciliū, facimus illud diuersorū rerū peregrinarū, & stabulū iumentorū. Honoramus Deū solū lingua, corde autē fugimus ab eo. Accedamus ergo ad Deū cū corde puro in plenitudine fidei, vt D. Pau. ait: Nā si fuerimus a Deo auersi peribimus quemadmodum (inquit) Salo. in prou. Auerio paruulorū interficiet eos. & pater eius David, qui elongant se a te Domine peribunt.

D. Aug. in serm. o. de vita clericorū. 17. q. 4. c. vlt.

Inf. 23.

Cor Deo præbendū & nō solū os. Prou. 18.

Prou. 4.

Heb. 10.

Prou. 14. Psal. 72.

Nullus prætextu diuini cultus debitus honor parētibus est negandus. d. 30. c. 1.

norare, si eum fugimus? similes existentes Hebræis, qui pedibus ibāt ad terrā promissionis, animo autē Aegyptū reuertabātur. Potius Deus vult animū quā os, & magis interiora quā exteriora requirit: gloria enim filiæ regis, debet esse ab intus, vt dicitur in psalmo, & foris etiam in simbrijs aureis. Sed qui solū foris virtute fulget, intus verò est vitijs maculatus, similis est falsæ & adulterinæ monete, quæ præfert veri nūmi insignia, & auri colorē, cum eius materia sit vile auricalcū. li. 3. reg. c. 6. vbi nostraverfio habet: fecitq; in templo fenestras obliquas, interpretatur nō nulli: fenestras illas tēpli fuisse foris latas intus angustas: vt ostēderetur tēplū illud, magis diuino & interiori splendore illustratū esse, quā corporeo lumine extrinsecus veniēte. Nam nos qui sumus tēplū Dei, magis fulgere debemus interiori virtute quā exteriori apparētia, magis corde quā labijs: ne similes simus pharisæis de quibus hoc loco Christus tractat, & Esai. vaticinatur.

Figura

Psal. 44.

Simile.

3. Reg. c. 6.

Figura.

Corde & ore nobis orandum. Psal. 76.

Eph. 5.

Psal. 79.

D. Bonau. de doctrina cordis c. 38.

Seneca.

norant, at verò corde diuagantur, de quibus Esai. c. 57. ait: Abijt vagus in via cordis sui: vias ei, vidi, & dimisi eū. Vagus in via cordis sui vadit, qui leui cogitationū mobilitate, & affectionū ducitur, non animaduertens quid cogitat, sicut homo vagus nesciēs quo vadit. Nihil enim humano corde fugatius, vt ait Greg. Cor foris vagat, & corpus solū in tēplo remoratur. Pete ergo à Dño, vt cor tuū foris dispersum & profugū, ad se ipsū reducat: & sic internas & cœlestes cōsolationes, quas recedēdo amiserat, redeūdo recuperabit; & tūc tibi etiā cōueniet, quod Dñs statim per Esaiā in prædicto testimonio subiūgit: Reduxi eū, & reddidi cōsolationes eius. Vnde merito psaltes Dauid, postquam dixerat: meditatus sum corde meo, addit statim: & exercitabar & scopebā spiritū meū. Exercitabar scilicet ad meditationē cordis rediens, & ad cor reuertens. Dignū igitur est omni laude, cor nostrū in oratione reuocare, & reuocatū retinere: quorū vtrūq; apud hūc Euangelistā c. 6. docet dñs dicēs: Cū oraueris intra in cubiculū tuū, & clauso ostio ora patrē tuū. Cubiculū intrare ait Bonauētura est: cor nostrū reuocare, ostiū verò claudere, est, cor reuocatū detinere, quod difficile quidē est: nā cor de facili elabitur. Vnde postquā psalmista dixerat ps. 29. Cor meum dereliquit me, cōtinuò subiūgit: cōplaceat tibi dñe vt eruas me. q. d. Meis virib; cor meum reuocare minimè possū, nisi sim tuo adiutorio suffultus. Nō igitur voce tātū in ecclesia nobiscandū est, sed corde potis: nec in tragediarū modū (vt Hie. ait) guttur & fauces medicamine liniēdæ sūt, vt in ecclesia theatrales moduli audiantur & cantica.

Esai. c. 57.

D. Greg.

Psal. 76.

Sup. c. 6.

Psal. 29.

D. Hiero. ad Eph. 5. & addu. c. 1.

Sine causa colunt me, docentes mandata

ta

Leges humanæ postponendæ & non præponendæ sunt veritati. Vnde Cyprianus ait: Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit: sed quid prius qui ante omnes est Christus fecerit: nequē enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. Cum per Esaiam prophetam loquatur Deus, & dicat: sine causa colunt me, docentes mandata & doctrinas hominum. Hæc Cyprianus. Et adducitur d. 8. ca. fin. Merito ergo Christus pharisæorum consuetudines & leges, inutiles atq; nullius momenti eis docet. Cū vel Dei præceptis contrariæ omnino essent: iuxta illud quod paulò ante dixerat: Quare & vos transgredimini mandata Dei propter traditionem vestram? Vel ocioiæ & vanæ: qualis erat illa, de manibus à prandio abluendis, quæ ad manuum quidem purificationem utilis esse fortasse poterat: ad Dei certè cultum non poterat. Quò obrem, rectè per Esaiā Dominus ait: sine causa autē colunt me. Morè igitur nouum & legē, Christi institutis repugnātem, D. Cyprianus, vt visum est, merito reprehendit.

Leges humanæ postponendæ & non præponendæ sunt veritati. Vid. d. 8. per totā & peculiari-ter c. fi. & d. 9. c. 1. Imperatores & d. 10. c. 1. & 2. Cypria. epist. 3. li. 2.

ta hominum. Leges humanæ quæ consuetudines postponendæ & non præponendæ sunt veritati. Vnde Cyprianus ait: Si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid aliquis ante nos faciendum putauerit: sed quid prius qui ante omnes est Christus fecerit: nequē enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. Cum per Esaiam prophetam loquatur Deus, & dicat: sine causa colunt me, docentes mandata & doctrinas hominum. Hæc Cyprianus. Et adducitur d. 8. ca. fin. Merito ergo Christus pharisæorum consuetudines & leges, inutiles atq; nullius momenti eis docet. Cū vel Dei præceptis contrariæ omnino essent: iuxta illud quod paulò ante dixerat: Quare & vos transgredimini mandata Dei propter traditionem vestram? Vel ocioiæ & vanæ: qualis erat illa, de manibus à prandio abluendis, quæ ad manuum quidem purificationem utilis esse fortasse poterat: ad Dei certè cultum non poterat. Quò obrem, rectè per Esaiā Dominus ait: sine causa autē colunt me. Morè igitur nouum & legē, Christi institutis repugnātem, D. Cyprianus, vt visum est, merito reprehendit.

Peccatores sunt ceci.

Simile.

Similitu.

Simili.

Psal. 141.

hic peccatores esse cecos. Claudit diabolus eorū oculos, ne suā perniciē intueatur. Vt enim fur nocturnus domū spoliaturus, statim extinguit lucerā: & lupus nocte, aut saltē tēpore obscuro irruit in gregē: & in aquam turbulentā piscator mittit retia, quoniam tunc eam pisces non vident: sic diabolus intellectum hominū tenebris circumfundit: ne suum exitium considerantes caueant, & diabolicas insidias declinent. Hoc intelligebat

qui ait: Collocauit me in obscuris sicut mortuos seculi. Ac si diceret: meū intellectū dæmō caliginē inuoluit: & me in tenebris posuit, vbi iacent omnes fragitiosi seculum amantes: quos ego mortuos seculi appello. Væ illis qui nō solum sunt cæci, sed etiam alios obcæcant. Contrā verò illi sunt felices, qui nō solū sunt illuminati, sed alios illuminant, Christū imitantes, qui de seipso ait: Ego sum lux mūdi. De quo ait Zacharias: Visitauit nos oriens ex alto, illuminare ijs, qui in tenebris & in vmbra mortis sedēt &c. Et Esai. Dedi te in lucē gētium vt aperires oculos cæcorum. Cæci sunt &c. Ad id cæcitatatis olim perducti sunt Iudæi ante Christi aduentū vt dicerēt, nō videt dñs nos. Au dierāt quidē Deū cælū & terrā creasse: audierant omnia aspicerē & gubernare, & non solū hominū actus, sed etiā eorū cogitationes intelligere, & tamē in tātis se vitijs cōtaminauerāt, tam obscuris scelerū tenebris intellectū operuerāt, vt quæ de Deo à diuinis vatibus audierāt, & in scriptura diuina legerāt, nō curarēt, quin potius ea penitus ex animo delerēt. Verfabātur in erroribus intolerabilibus, & vt est in li. Sap. literis mādātū: excæcavit eos malitia eorū: Et, vt verbis vtar Pau. excæcatū est insipiēs cor eorū. Inde euenit vt vitæ ordo & ratio peruerteretur; essētq; illis omnia plena cōfusione. Id quidem est, quod ait Dauid: nescierūt neq; intellexerūt, in tenebris ambulāt, mouebūtur omnia fundamēta terræ. Gētes abq; fide, lumine naturali illustratæ, asseruerunt Deū omniaviderē. Ideo hic roglyphi volētes significare deū, pingebāt icēptū rectū & erectū, cū oculo supra omnia circūspiciente: inuuentes

Io. 8.

Esai. 42.

Ezech. 8.

Cæcitas iudæorū antea ducen- tum Chri- stianis.

Sapi. 2.

Roma. 1.

Psa. 81.

Et 2 vt

vt ait D. Cyrillus lib. aduersus Iulianum nono, Deum esse Iustum & rectum, cum oculo supra omnia circumspicientem, hoc est omnia videntem, illiusq; nutu omnia gubernari. Per baculum rectum intelligebant regiam dignitatem, & rectam iustitiam, nullo què modo posse diuinam naturam labefactari: per oculum verò diuinam prouidentiam. Imo Deus appellatur Grecè theos, à verbo theaomè, quod est videre, & spectare, quasi omnia prospiciens: quò fit, vt thea, significet visionem. Homines à veri Dei cultu alienati, hoc sciebāt, Iudæi verò diuinæ legis lacte enutriti, illud ignorabant. Quare merito illi vocabantur à prophetis cæci.

¶ Iam verò scribæ, & pharisæi, atque cæteri Iudæi omnes post aduentum Christi ad id cæcitatatis venerūt, vt velamè quo operiebatur Moyse, vt eius faciem non aspicerent Hebræi, maneat hodie illis in lectione veteris testamenti, & vt ait D. Paul. 3. Cor. 9. Velamen positum est super cor Iudæorum. Cum autem conuersi fuerint ad Christum verum Deum, verum hominem, verum Messiam, auferetur velamen. Nunc cæci sunt & in Babylonica suæ infidelitatis captiuitate detenti, à qua nolunt miserii homines liberari, nec eum recipere qui eos liberatum venit. Legem Moyse secum portant, existimantes, eam esse vitam illis tributuram, & non vident insipientes homines, inde sibi ipsas mortem conflare, vnde vitam consequi arbitrantur. Eadem enim lex æternum illis minatur excidium, qui Christum recipere noluerunt. Quemadmodum Vrias literas Dauidis secum portans, quibus rex duci exercitus præcipiebat, vt ipsi V-

riæ cædem moliretur, existimans magnum aliquid literis afferre, in illis mortem sibi portauit: sic perfidi Iudæi secum literas Dei portant, quibus ipsi dånatur, & ad mortem sempiternã ducuntur. Lex & propheta, & omnis deniquè sancta scriptura, qua Iudæi gloriantur, ostendūt venisse Messiam, esseq; Christum saluatorem nostrum, quem ipsi Iudæi ob eorum inuidiam, & superbiam, & auaritiam, & alia nefaria scelera occiderunt. Id quod fuerat antea à diuinis vatibus prædictum, qui illis qui Christum recipere nolunt, æternum interitum minantur.

¶ Sed his perfidis hominibus omisso, illud magnopere dolendum, multo esse hodie apud nos nobiles, qui cæci sunt, atque in medio Babylonis hoc est mundi collocati, eam non vident. Babylon mundus est, qui, vt verbis vtar D. Ioannis, totus est positus in maligno. Quid est superbia; auaritia, gula, incontinentia, quid deniq; mundus, & congeries malorum, nisi Babylon, & detestanda cõfusio? Quot hodie in mundo versantur, qui illum non agnoscunt? Quot mundi confusione circumfusi, ipsam confusionem minime intuentur? Mundus est veluti calculorũ ludus, vbi sunt varia latrunculorum genera. Et quæadmodũ hoc in ludo euenit saepe, vt ipsi ludentes veluti oculis capti, ob nimiam cõfusione nō videāt quo modo latrunculos mouere debeāt, vt pro eis stet ludus, cū illi qui extra ludũ sedēt, ipsum foris cõsiderātes, id rectè perspiciāt: sic qui inextricabilibus mundi negotijs implicantur, cæcutiunt mentis acie, tenebris cooperta: cum illi, qui animum à mundo separarunt, seque in solitariam requiem receperunt,

2. Re. 11.

Cæcitas peccatorũ fidelium.

2. Ioan. 5.

Simile.

runt,

Simile.

runt, mundi dolos, labores, calamitates, vanitates, & confusiones acute intueantur. Vt aliquid videamus oportet esse aliquod interuallum inter oculos & obiectum, sicut intueamur mūdũ, necesse est, esse aliquã distantiam inter nos & illũ. Cū aut homines nefarij, sint mūdus ipse, qui fieri potest, vt mūdus perspiciat, si inter eos, & illũ nullũ est interuallũ? Quæadmodũ oculus palpebras suas perspicere non valet, quia nullũ est inter eũ & illas medium interiectum, ita flagitiosi mundum non vident, quia nulla distantia ab illo separantur. Eam ob causam, in medio mundi eũ intueri non valent, quia ab illo fugere nullatenus volunt, sed obcæcati à diabolo, à principe huius mundi, in tenebris versantur. De his ait psaltes:

Psal. 57.

supercecidit ignis & non viderunt solem. Hic ignis est amor sui inordinatus, & corruptus, qui obfundit tenebras, quibus cooperit intellectum, si se homo ei totũ tradit. Hic autem sol est ille, de quo est libro Sapientie mandatum. Sol intelligentie non est ortus eis. Est igitur illius psalmi sensus: homines seipso nimio amore prosequentes in magnis erroribus versantur: non enim sunt sole sapientie illustrati, qui igne amoris proprii incenduntur. Comparatur amor cum igne, quia vt ignis est primum quatuor elementorum: sic amor est prima quatuor passionum, & quemadmodum vehemens ignis in sinu celari non potest, vt verbis vtatur Salomonis, sic nec vehemens amor potest abscondi. Hic est ignis, qui oues & pueros Iob incendio consumpsit: hoc est, qui innocentes cogitationes comburit, & pios affectus concremat, & deuorat, si iusto Iob

Sap. 5.

Simile.

Prou. 6.

Iob. 1.

materialis ignis opes reuera absumpsit, quid mirum si peccatori ignis proprii amoris, animi diuitias comburat? Hic proprius amor, hæc blanda philantia est Dalila illa, quæ Samsonem, hoc est, quemlibet parum cordatum hominẽ tradit Philistæis, id est, appetitibus, & desiderijs, qui eum penitus oculis mentis priuent. Et quoniam ex hoc deprauato amore sui procedit nimia erga varia mundi negotia sollicitudo, ait diuina scriptura fuisse Sedechiam obcæcatum in Reblatha, quæ sonat multitudinem. Qui enim Hierosolymam, qui pacis visionem, qui spiritus vnitatem dereliquerat, seque in Reblatha, in multitudinem, in mundi negotia, in varia flagitia contulerat, quid aliud quam mentis & corporis cæcitatẽ sperabat? Naas Rex Ammonitarũ voluit dextros oculos eruere viris Galaaditis. Hoc est etiam demonis officium homines obcæcare, id quod efficit omni ei, qui se illi committit. O miserum illum qui se esse cæcum intelligens, non deponit cæcitatẽ, miseriorem qui non intelligit, & tãtõ is flagitijs corruptus est, vt ipsam cæcitatẽ colat & reputet acutissimum vitium. Nescis, inquit Ioan. in Apocaly. quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus & nudus? Dic igitur cū psalmista: dereliquit me virtus mea, & lumẽ oculorũ meorũ, & ipsum nō est mecum. Tu qui Hierosolymam colis, qui mentis acie diligenter perpõlita oculos tollis ad cælum, diuinaque mysteria contemparis, caue ne descendas in Reblatha; vbi oculis captus Babylonijs tradaris. Nam si contempta vnitãte fueris in varias turpesque cogitationes distractus, obtemperabit volũtas effra-

Iud. 16.

4. Re. 25.

1. Reg. 1.

Apoc. 3.

Psa. 37.

Cæcitas iudæorum post aduentũ Christi

3. Cor. 9.

nato appetitui, corrumpet cōstātia, erit splendor honestatis extinctus, & deniq; in medio Babylonis constitutus, eam laud quaquā intueberis. Similis populo Hebræorū de quo dñs loquens apud Ezechielem aiebat: adducam eum in Babylonem, & ipsam non videbit, ibique morietur.

Exec. 12

¶ Merito ergo hi cæci dicuntur à Christo in hoc loco, qui tetra flagitia sua nō vidēt, & aliorum maculas videre præsumunt, excæcati à diabo lo. Hos cōtemnamus, hos finamus, vt dominus consulit dicens: finite illos qui cæci sunt. Et exēplo D. Pauli dicitis: mihi pro minimo est vt à vobis iudicer aut ab humano die. Ac si diceret: haud magni sumarim vt à vobis deferar aut ab humano die, id est, ab humano iudicio. Dies enim reis dici consuevit.

2. Cor. 4

Peculiariter cæci dicuntur mali præfules atq; doctores.

¶ Sed quauis omnes peccatores cæci dicantur, peculiariter tamē ecclesie pastores si criminibus sunt imbuti; & speculatores, & duces cæci, dicuntur. De quibus olim Dominus dicebat: speculatores cæci omnes: & modo ait: cæci sunt & duces cæcorū. Quales autē esse debeāt qui eiusmodi sunt, docet sponsa in Canticis cap. 5. His verbis: oculi eius sicut colūbæ super riuos aquarū, quæ lacte sunt lotæ, & resident super fluentia plenissima.

Canti. 5

Explicat locus.

Ecclesie ergo doctores & prælati oculi sunt, quorum munus & officium est, videre, pro totius corporis mystici vt. litate & salute, vnde nomen habent eorum quidam, vt Episcopi nominentur, id est, superintendentes & speculantes. Hi enim sicut colūbæ esse debent: per simplicitatem, & sinceritatem fidei prædicationis. Super aquarum riuulos debent residere, id est, sententijs scripturarum sanctarum

insistere, studioquē diligentis meditationis incumbere, vt inde hauriant quod infundant populis. In his enim & suam & aliorum vitam & fidem debent contemplari: quemadmodum iuxta riuulos aquarum resident columbæ suam in aquis præterfluentibus contemplantur imaginem. Accipitrum quoquē & aliorum huiusmodi rapacium figuras, in aquarum fluentibus contemplantur, vt tempestiuē aufugiant, ne in prædam fiant hostium vnguibus. Secundum quam similitudinem doctores & prælati per diligentem inspectionem sanctarum scripturarum, sollicitē deprehendere & discernere debent impios hæreticos, sceleratosq; homines, atque ab eorum prauitate noxia tamē quam sibi commissus greges præseruare. Item iuxta riuulos aquarum spiritualium, id est, gratiarum & donorum spiritus sancti debent commorari, sine quibus vtiliter suum nequeunt administrare officium. Debent quoq; candidi esse & albedine resurgere, tanquam columbæ lotæ lacte spiritualis gratiæ. Ac postremo, supra aquarum debent residere plenitudines, vel fluentia plenissima, id est, multitudini fidelium assidue debent inuigilare, eorumq; profectum & salutem quam diligentissimā operā impendere. Quod si fecerint, tunc non cæci duces, sed vigilantiissimi vocabuntur.

¶ Si cæcus cæci. Vel hinc colliges quā sit necessarium, vt sacerdotes doctrina & sapientia sint præstātes, ne populū sibi commissum aberrare faciant: quæ verō ipsis necessaria sunt ad discernendū, docet D. Augu. cuius verba referuntur distinct. 38. c. Quæ ipsis: Quæ ipsis (inquit) sacerdotibus necessaria sint

Sacerdotes debent esse sapientia præstātes. Distincti. 38. c. Quæ ipsis.

sint ad discendum: id est, sacramento rū liber, lectionarij, antiphonarij, baptisterij, computus, canones penitētiales, psalterij, homiliæ per circulum anni in Dominicis diebus, & singulis festiuitatibus aptæ. Ex quibus omnibus si vnū defuerit, sacerdotis nomen vix in eo cōstabit: quia valde periculosa Euangelicæ munitio sunt, quibus dicitur: si cæcus cæcum ducatū præstet, ambo in foueam cadūt. Hæc Augusti. Ignorantia enim sacerdotum maximam perniciem affert populo Dei: vt Dominus per Malach. ad sacerdotes ait: & nunc ad vos mandatum hoc o sacerdotes: labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est: vos autē recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege: propter quod, & ego dedi vos contemptibiles & humiles omnibus populis. Et per Ezechielem Dñs ait: Querēt visionē a propheta: & lex peribit a sacerdote, & cōsiliū a senioribus. In quæ verba Hiero. hæc aut (inquit) nō solū eo tempore quādō Babylonius contra Hierusalē veniebat exercitus, a prophetis, sacerdotibus, & senioribus querēbatur, sed quotidie in ecclesijs requiruntur. Quæ si visionē, legē, cōsiliūq; perdidissent: frustra prophetas & sacerdotes & seniores, habere se iactāt. Adde huc illud Hieremias testimonij. Sacerdotes nō dixerūt vbi est Dñs: & tenētes legē meam nescierūt me: & pastores præuaricati sunt in me: & prophetae prophetauerūt in Baal. Quibus verbis vterq; est aduersus nostri ordinis sacerdotes, & magistros. Hierony. in cōmentarijs auctor est. Ad quos etiā expectat illud: speculatores eius cæci omnes, nescierūt vniuersi: canes mu-

Mala. c. Ignorantia sacerdotum maximam perniciem affert populo Dei.

Ezech. 7.

D. Hiero.

Iere. 2. b.

Hierony.

Esai. 56.

si non valentes lactare videtes vana, dormietes & amates somnia. Ipsi pastores ignoraerūt intelligentia: omnes in via sua declinauerunt. Omnibus ergo viribus sacerdotes nisi debet, vt doctrina & sapientia omnibus sint præstātores, cū sint duces & pastores populi Dei: nā si cæci & ignorantes sint ambo, hoc est: populus & dux: in foueam errorū & peccatorū incidet. Stat. n. sententiā Christi: Si cæcus cæco ducatū præstet ambo in foueam cadet.

¶ Et egressus inde Iesus in partes Tyri & Sidonis. Sicut sol vt terrā fructificare faciat, totā circuit: sic Christus Dominus sol verus iustitiæ animas omnes circuibat, vt illas fructificare faceret: sic enim erat multiplicanda ecclesia, de qua propheta ait: ecce alienigenæ, & Tyrii, & populus Aethyopi &c. Ideo egressus est in partes Tyri & Sidonis, vt non solū Iudæos, sed gentiles ad se traheret. Itē ab inuadente, quod sicut propheta Ezech. primo stat inter captiuos, postea iustus est egressus in caput, & postea domū redire: sic Christus dñs primū erat prædicaturus Iudæis, postea verō gentibus, & rursum erat rediturus ad Iudæos. Ita D. Grego. ibi.

Simile. Christus sol cōparetur.

Psal. 86.

Ezech. 3. f. Figura

Exemplo Chanane excitat. nos omnes Dominus ad penitentiam.

Rom. 11.

¶ Ecce mulier Chanane. Exēplo Chanane voluit Deus incitare Iudæos: Imo peccatores omnes ad penitentiam incitat. Erabesce Sydo ait mare: penitentia. n. Chanane. Niniuitarū, Magdalene, & aliorū, maxime nos commouere debet: vt exēplo illorū verā penitentiam agamus. Hinc est quod D. Paul. ait ad Roma. 11. Vobis. n. dico gentibus quā diu quidē ego sum gentiū Apostolus ministeriū meū honorificabō: Si quomodo ad anulādū pro uocē carnem meam, id est gētes mihi creditas laudo, & cōmēdo ex fide perfecta, vt eorum lau-

laudibus aliquot ex iudæis ad credendum excitatos, & prouocatos, saluos faciam; maximus est enim stimulus ad virtutem amulatio & inuidia, præsertim eorum quos merito præcedere in omnibus debemus. ¶ Interim tamen considera, quomodo Deus exemplo hominum vitium nulliusque momenti humiliare peccatorem vult, eo enim ait Euangelista: Ecce mulier Chananæa. Et D. Luc. cap. 7. Ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, vt pudeat nos in peccatis fenescere: pudeat cum lachrymis ad Dei pedes non accedere: nos in quâ diuino lumine, supernaque sapientia insignitos, atque in domo Domini cibo panisq; cœlesti nutritos. Væ peccatoribus in sceleribus ac criminibus obstinatis: quoniam hæc mulier Chananæa, mulier etiã in ciuitate peccatrix, ac viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione tali, & condemnabunt eam.

¶ Ecce mulier Chananæa à fratribus illis egressa clamauit, dicens ei: Misere mei Domine fili Dauid. Intuere quam utilis sit afflictio. Vt enim in machina quam nostri bombardam vocant, ignis proijcit longissime pilam vehementi impetu cõcitatum: sic afflictio eleuat orationem vsque ad Dei viscera. Narrat Pomponius Mela: esse in Cyrenaica prouincia fontem admirabilem, media nocte feruentem, meridie vero frigidissimũ, qui Solis fons appellatur. Tales nos absq; dubio sumus, qui prosperitatis meridie tepescimus, nocte vero afflictionis igne diuini amoris inflammamur, & ad Deum toto corde vnusquisque nostrum clamat: Misere mei Domine fili Dauid.

¶ Ostendit etiam Dominus in

hoc loco, ideo nos affligere vt oculos aperiamus, & vitia relinquentes misericordiam eius imploremus. Solent enim peccatores conuerti, quando calamitatibus vexantur & affliguntur. Hæc intelligens Dauid Psalmo. 31. Cõuersus sum (inquit) in arumna mea, dum configitur spina. Ecce hic mulier Chananæa calamitatibus oppressa, clamat ad Dominũ: Misere mei Domine fili Dauid. Ex quo colliges magnam Dei esse iram quando nobis non irascitur. Quemadmodum quando per Ezechielem dicebat: Zelus meus recedit à te, & non irascar tibi amplius. & per Oseam: Non visitabo super filias vestras, cũ fuerint fornicatæ, & super spõsas vestras cum adulterauerint. Tunc ultio Dei est grauissima, cum dimittit hominem in manu deprauati appetitus, de qua ultione ipse in Psalmo: Dimisi, inquit, eos, secundum desideria cordis eorũ. Eam ob causam viri sapientes virtuteque præstâtes afflictionibus delectantur. D. Pau. gloriamur (inquit) in tribulationibus. Et alibi: quod in præsentibus est momentaneum & leue tribulationis nostre: supra modum in sublimitate æternæ gloriæ pondus operatur in nobis: nã vt in semine fructus est, sic in tribulatione gloria. In Apocaly. de beatis dicitur: Hi sunt qui venerunt ex magna tribulatione. Non sine causa veteres sapientes memorie prodiderunt fictis fabulis: solem pasci aquis amaris, lunam vero dulcibus. Qua in re significare volebant: iustum qui per solem intelligitur, amarã querere, afflictionibus delectari: stultum vero, & flagitijs coopertum, inconstantẽ, luceq; aliena resplendentem, qui per lunam significatur: mundi voluptates

Ideo Dominus affligit peccatores vt respiciat. Psal. 31. Magna ira Dei est nobis peccatibus nõ irasci. Ezecc. 16. Osee. 4. Psal. 80. c. Rom. 5. a. 2. cor. 4. d. Apo. 7. Simile.

Luc. 7.

Simile. Vtilis est afflictio.

Simile.

tes appetere, falsis illecebris pasci, & ardenti inanis celebritatis cupiditate inflammari.

¶ Misere mei fili Dauid, quia filia mea male à demonio vexatur. Cum multo maius ac perniciosius malum sit, hominem esse peccatorem, quã demoniacum: fac ergo pro anima tua aut proximi tui, quod pro filia demoniaca Chananæa fecit, & omnium tuorum scelerum expiationẽ à Domino consequeris.

¶ Domine fili Dauid. Vnde nouerat esse Dominum & filium Dauid? Tanta est enim maiestas fidei nostræ, vt non solum à domesticis, sed ab extraneis testimonium habeat.

Ecce Chananæa, gentilis & idolatra: Christum esse Dominum & filium Dauid confitetur. Ecce etiam rex ille Nabuchodonosor Dani. 3. de filio Dei testimonium perhibet: Ecce (inquit) ego video quatuor viros ambulantes in medio ignis, & species quartus similis filio Dei: Super quæ verba

Rupertus ait lib. 6. de victoria verbi Dei cap. 22. Speciosa victoria pars, & insigne præconium verbi Dei, filij Dei, quod illi prius manifesta confessione cõfessus est inimicus, quã amicus, persecutor quã exequutor, & iniustus quã iustus, gentilis quã Iudæus. Quis enim, saltim ex omnibus prophetis, tam aperte nomen istud expressit filij Dei? Vide locum. Nos igitur fideles, qui in domo Domini suo nomine insigniti, vitam degimus: illum, & verum filium Dauid, & verũ filium Dei esse cõfiteamur: memores interim illius quod D. Ioan. ait: qui dicit se nosse Deum & madata eius non custodit, mendax est.

¶ Misere mei Domine fili Dauid.

Maius malum est hominẽ esse peccatorem quã demoniacũ.

Tanta est autoritas fidei nostræ vt etiã ab extraneis testimonium habeat.

Dan. 3.

Rupertus de victoria verbi. li. 6. c. 22.

1. Ioan. 2.

Quasi dicat: exerce Domine munus & officium tuũ: tuum est misereri & sanare: misere igitur Domine fili Dauid. Vel ex hoc loco discas, officium Christi esse misereri, sanare, saluare, illuminare, docere, viuificare &c. Iuxta illud: Misit me spiritus Domini, ut annuntiem captiuis remissionem &c. Misereri ergo nihil aliud est, quã miseriam alterius subleuare, vel ad minus, compati: vbi igitur non est miseria, illic nõ est misericordia. Sic sanare, est ab infirmitate ad sanitatem reducere: sic de cæteris est dicendum. Si igitur Christus nostri misereri, nosque illuminare, & sanare, & docere debet: necesse est quod nos simus miseri, infirmi & cæci: & quidem si nos ipsos consideremus, omnia hæc in nobis cernemus: sumus enim omnes cæci, pauperes, peccatores &c. Verẽ enim dicere poteris: dimitte nobis debita nostra, etiam si sanctitate maior Petro sis. Sic quantuncũq; doctus sis: verẽ tamẽ te ignarum profiteri potes: Sic quantuncũq; diues es: potes tamẽ cum Dauid dicere: Ego mendicus sum & pauper: & sic de alijs. Verẽ igitur multis defectibus obnoxij sumus, licet non omnes agnoscamus. Hoc igitur vult Christus, vt nostram miseriam exemplo Chananæa cognoscamus: ego (inquit) diues sum, omnium dominus sum: agnosce te pauperem, & te diuitem omnibus bonis facia: Ego sapientia patris: agnosce te insipientem, & ego intellectum tibi dabo, & instruam te &c. Apud me est fons vitæ: agnosce te mortuum, & habebis vitã. Tales igitur nos Deus esse vult, vt in omnibus miseriam nostram cognoscamus, ad illumq; semper tanquam ad verum refugium recurramus.

Munus Christi est misereri semper &c. Etai. 6. 1.

Matth. 6.

Psal. 38.

Psal. 31.

Hf s curia

curramus imitates Chananaeam ista &c.

¶ *Filia mea male a demonio vexatur.*

Pessima profecto est quorundam peccatorum conditio, qui etiam si a demonijs male vexentur, (multa enim flagella peccatoris ait David) tamen tacent, nihil conqueruntur, nihil obmurmurāt: inro duos immentosq; labores subsistent peccando: at si vel in re minima a Deo affligantur, statim tragœdias excitant, impatienter ferant, ita vt ponant in cœlum os suum, & lingua eorum transeat in terram: similes mulieri adulteræ, quæ si ab amico suo percipiatur, tacet, dissimulat, ita vt interrogata, a quo vulnerata, aut percussa fuerit, se casu ceci disse dicat. At si a viro suo percussa fuerit, clamat: vicinae omnes suis lachrymis & vocibus conuocat: amicis & inimicis vulnera sua ostendit. Nos igitur imitantes Chananaeam istam, demonum flagella, & iniurias non ferētis illorū: ad Deum clamādo accedamus, dicentes: fili David miserere mei, nam anima mea male a demonio vexatur: at tribulationes a Deo latas a quo animo feramus: ipse enim vulnerat & medetur, mortificat & viuificat, flagellat & saluat.

¶ *Non respondit ei verbum.* Minimè mirandū est nobis, cur non statim vt manus ad Deum tollimus, concedat nobis quod obnixè postulamus: etiam si tandem illud sit concessurus: ob multas enim causas id Deū facere non ignoramus. ¶ Prima illa est, ne superbia feramur, existimantes nos apud Deum tātum valere dignosque esse, vt statim exaudiamur: maximi enim meriti apud Deum mater eius fuit, & tamen non statim vni petitionem cōsequuta est, siqui

dem audiuit: quid mihi & tibi est inuoluntate relationis illi vel minima daretur occasio. Duabus etiam fororibus dicentibus ecce quem amas infirmatur, nō statim subuenit, sed prius Lazarus mortuus est, imo prius sepultus. Clamat Chananaea, & Dominus tacet: intercedunt Apostoli, & Dominus non esse missum nisi ad oues quæ perierunt Domus Israel, respondet. ¶ Secunda verò causa esse solet: quod daemones coram Dei tribunali assistentes maxime nostris petitionibus quotidie resistūt, opponētes peccata nostra: cuius rei exemplum habemus in signe. Dan. 10. orat prolixè Daniel, pro populi sui liberatione, & apparuit ei angelus Domini dicens: noli metuere Daniel, quia ex die primo quo posuisti cor tuum ad intellendum, vt affligeres te in cōspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, & ego veni propter sermones tuos: princeps autem Persarum resistit mihi. 21. diebus: Et ecce Michael vnus de principibus primis, venit in adiutorium meum. Vnde Rupertus lib. 9. de victoria verbi Dei capit. 8. ponderans & explicans verba hæc, inquit. Terribile atque lamentabile hinc nobis datur documentum, vt sciamus causam esse apud Dei iudicium quoties in aliqua tribulatione, seu publica seu priuata, non citò exaudimur clamantes ad Dominū, scire nanquē debemus: sanctos angelos inter Deum & Dei seruos, seruos ad ministratores esse: nosquē in conspectu illorum psallere, & orare: semper quē illos paratos esse ad offerendas Deo orationes Ecclesiæ. Scire etiam debemus, angelos e contra malos venire, & contradicere illis atque resistere: & cum sint iniusti, nostræ contra

Ioan. 2

Ioan. 1

Secunda causa.

Dan. 10.

Rupert. de victo. verbi li. 9. ca. 8.

Quæ pessima sit quorundam peccatorum conditio ostenditur. Psal. 31.

Similitudo

Iob 5. ca. 1. Re. 2. b. To. 13. a.

Quare non statim vt manus ad Deū tollimus, exaudiamur, ostenditur. Prima causa est vt non statim exaudiamur a Deo.

Quæ sunt conditiones nobis a Deo propositæ vt petentes ab illo exaudiamur Mat. 58.

tra nos declamare causas iniustias: quod videlicet exaudiri non debeamus eo quod neq; plena fide oremus, neq; propositas nobis exauditionis conditiones obseruemus; quæ sunt eiusmodi. Solue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos qui contracti sunt liberos, & omne opus dirumpe, frange esurienti panem tuum, & egenos vagos quē induc in domum tuam, cū videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris: tunc inuocabis & Dominus exaudiet: clamabis, & dicet: Ecce adsum. Cum igitur inuocamus & Dominus non exaudit, dum clamamus & non dicit: ecce adsum; scire debemus sanctis angelis inuocationes & orationes nostras Deo offerentibus, resistere & contradicere malos, qui principes sunt huius mundi, & rectores tenebrarum harū, habentes in manibus accusationum iacula, quæ sunt peccata nostra, non re dempta iam dictis misericordiae nostræ operibus, quæ Dominus in conditione posuit si iuste exaudiri desideramus. Hactenus Rupertus.

Tertiacausa.

Psa. 9.

Sup. 7. & Luc. 11.

¶ Tertia præterea causa huius esse solet: eo quod expectat Dominus vt fidem in orationibus nostris sufficere habeamus, perfectamq; cordis dispositionē: de tribus enim ait David: Preparationē cordis eorum audiuit auris tua. & rursus Dominus in Euangelio: petite & accipietis, pulsatē & aperietur vobis. Fide enim & humilitate, & seruore preparauit cor suum Chananaea: ita vt mereretur audire: o mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. His ergo tribus preparatis cor nostrum, & preparationem cordis nostri audiet auris Dei. Vnde hoc in loco, illud confide

randum a nobis est: Christum Dominum, in petitionibus & in miraculis, simili modo se habuisse: non enim semper, statim & subito curabat infirmos, cum Marc. 8. dicatur; quod apprehensa manu cœci, eduxerit eum extra vicum, & expuēs in oculos eius impositis manibus interrogauerit eum, si quid vidisset; & aspiciens ait, video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum imponens manus super oculos eius, cepit videre, & restitutus est visus, ita vt clarè videret omnia. Quæ verba explicans Beda ait: Quem vno verbo totum simul curare poterat, paulatim curat, vt magnitudinē humanæ cæcitatē ostendat, quæ vix & quasi per gradus ad lucem redeat, & gratiam suam nobis indicet, per quam singula perfectionis incrementa adiuuat. Chryso. vero ait: non statim hunc cæcum sanasse propter incredulitatem eius. Itaque sicut perfectè creditibus subito Christus medebatur: imperfectè verò non statim sed paulatim: ita etiam perfectè credentibus statim petitionem concedit: Alijs verò non statim respondet, quemadmodum Chananaea, donec plena fide, ac alta humilitate, magnoq; animi seruore præparentur. ¶ Tandem vltima causa huius est: quia & si Deus statim lachrymas, preces, ac orationes exaudiat, eas nō statim exaudisse simulat, vt suorum fidem, patientiam, tolerantiam, ac humilitatem, perseverantiam deniq; hominibus ostendat. Hinc est quod Iob ait, cap. 9. & cū inuocantem exaudierit me, non credo quod exaudierit vocem meam, in turbine enim conteret me, & multiplicabit vulnera mea etiam sine cautela, non concedit requiescere spiritum meum

Mar. 8.

Vid. Sact. Tho. 3. p. 9. 44. art. 3. ad 2. cū dum.

Beda.

Chryso.

Vltima causa.

Io. 9.

meū, & implet me amaritudinibus. Et in hoc loco, tacet, excusat, iniuria Chananaeam afficit, vt magna eius fiduciam, ac perseverantiam ostendat: ideo concludens ait: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Vnde, quemadmodum Domini vt seruos suos probent, iram & iracundiani simulant: primum non respondendo; deinde oculos auertendo, tandem iniurijs opprobrijsque afficiendo: sic & Dominus vt Chananaeam probaret: Primum non respondit ei verbum: deinde terga vertens, illam dimisit: tandem illam canem vocat, vt sic probata, audiret: O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Nos igitur exemplo Chananaeae patienter sustineamus: nam ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinū lætitia: in paucis vexati, in multis bene disponetur, (ait sapiens) quoniam Deus tetauit illos, & inuenit dignos se. & pater eius ait: fulgura in pluuiā fecit: Fulgura enim reprehensionis in pluuiam consolationis conuertit Dominus. Quemadmodum enim candela fumigans trahit ad se lumen alterius candela: sic anima cum afflictione orans obtinet a Christo diuino lumine quicquid vult.

¶ Non respondit ei verbum. Multo tics contingit, Deum non respondere peccatori veniam postulanti: & cū Chananaea dicenti: Miserere mei fili David. Nam licet Deus (inquit Diuus Tho.) quandoque subito hominem moueat ad perfectam poenitentiam & dispositionem, vt eodem momento infundatur in eius animum diuina gratia (quemadmodum Paulo in sua conuersione contigit) non nunquam tamē per predatores, per inspirationes, aliasque vias mouet

ad quasdam imperfectas dispositiones, quae longo tempore antecedunt gratiam. Sunt enim peccatores qui actu credunt, actu timent inferni pœnas, actu sperant peccatorum veniā, actu Deum acquisita charitate diligunt, actu denique peccatorum sordes detestantur: & tamē semper naufragando iacent in peccatis: qui propriē iuxta testimonium Esaiæ dicuntur concepisse & parturisse: quia doloribus pariendi cruciantur, & tamē uitiorum catena religantur, ne pariatur. Huiusmodi ergo peccatoribus non respondet statim Dominus, veniam præstando, sed tacet donec ex toto corde Deum precantur, sordes detestentur, emendam proponant: quod tandem fecit Chananaea, & sic cum salute filiae anima eius sanata est.

¶ Non sum missus nisi ad oues quae perierunt domus Israel. Deuterono. 22. præcepit Deus: si duxerit vxorem vir, & postea eam odio habuerit, quæsieritque occasiones quibus dimittat eam, & obicit ei nomen pessimum, & dixerit: vxorem hanc accepi & ingressus ad eam non inueni virginem: tollent eam pater & mater eius & deferent secum signa virginittatis eius ad seniores vrbs eius, qui in porta sunt, & dicet pater: filiam meam dedi huic vxorem, quam quia odit imponit ei nomen pessimum, & dicit: non inueni filiam tuam virginem, & ecce hæc sunt signa virginittatis filiae meae: expandent vestimentum eorum senioribus ciuitatis, apprehendentque fenestras illius vrbs virum, & verberabunt eum, condemnantes in saeculum centum siclis argenti, quos dabit patri puellae, quoniam diffamauit nomen pessimum super virginem Israel,

Esai. 26.6

Deut. 22. Notanda. Figura.

rael, habebitque eam vxorem, & non poterit dimittere omni tempore vitæ suae. Super quæ verba Rupertus sic ait: Hæc iustitia vel sapientia Dei litera pudicis sensibus obscurissima est. Quis enim pudicus animus saltem cogitare patienter valeat, qualiter ruptæ virginittatis cruenta in panno seruentur vestigia? Sed consoletur nos in isto quoque loco eadem Dei sapientia clamans de huiusmodi occidendi litera, spiritus enim meus super mel dulcis, & hæreditas mea super mel & fauē, ac deinceps: & qui elucidant me vitam æternam habebunt. Igitur de obscura litera huius spelunca, lucidum euoluamus spiritus mysterium, talemque & hanc sapiamus legem, cui subiectum fuisse non deceat virum sanctæ Ecclesie Christum.

¶ Si duxerit (inquit) vir vxorem, & postea eam odio habuerit &c. Spiritualiter hoc ita factum est, vir vxorem duxit, quando naturam assumpsit humanam filius Dei. Vnde est: in sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Spiritualibus sponsi filijs mysterium hoc notum est. Vnde & gratulantes dicunt, qui habet sponsam sponsus est. Itemque cum Apostolo: erunt duo in carne vna: Sacramentum hoc magnum est in Christo & in ecclesia. In illa inquam carnis assumptione, vir iste cognouit vxorem suam, scilicet vniuersam Iudæorum atque gentium Ecclesiam, pro temporum quidem vel locorum diuersitate numerosam, sed iuxta fidei Sacramentum vnam, verum sic acceptam postea quodammodo odio habuit eam, quæ fuitque occasiones quibus dimitteret eam: Dixit enim

discipulis suis: in viam gentium abieritis, & in ciuitate Samaritanorum ne intraueritis. Item in hoc loco idem Dominus ait: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Ac deinceps: non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus ad manducandum. Voces namque huiusmodi voces erant odij, non iuxta rationem diuinitatis, sed secundum sensus carnis, priori non consonantes proposito eius, vel scripturarum veritati. Nam priusquam incarnaretur, amorem Ecclesie gentium professus fuerat in omnibus prophetis. Ita tanquam mutato consilio obiciebat illi nomen pessimum, dicens: vxorem hanc accepi, & ingressus ad eam, non inueni virginem. Non inueni (inquit) eam virginem, sed multorum deorum, tanquam multorum virorum milibus prostitutam. Verum id frustra fuit. Nam in copula prædicta, in illa incarnatione filij Dei sacrosancta, vestigia virginittatis spectanda reposita sunt. Egit enim illa quondam prostituta, egit inquam poenitentia, mortificauit carnem suam: in super & sub gladijs persecutorum propter illum virum suum fudit sanguinem suum. Quid igitur? Tollent inquit eam pater & mater eius, & deferent secum signa virginittatis eius ad seniores vrbs illius, qui in porta sunt, & expandent vestimentum eorum senioribus ciuitatis, & apprehendent virum, & verberabunt eum &c. Vt supra: Nempe miro modo, miro charitatis ordine, propter ipsum crimen, vnde Ecclesiam de gentibus redarguit homo factus Dei filius ipse verberatus & crucifixus est, & in porta ciuitatis coram senioribus vrbs, id est, in consistorio cœli, in conspectu

Ruper.

Eccle. 24

Christus vir eccle. sic.

Psal. 18.

Ioan. 3. d

Eph. 5. g

Sap. 16.

Simile.

Psal. 29.

Sap. 3.

Psal. 134

Simile.

Sap. Non respondet Deus peccatori veniam petenti, & quare. S. Tho. in 4. d. 14. q. 2. a. 5.

tu patris & Sanctorum Angelo-
rum eius virgo iudicata est, quæ
in coniunctione eius posuit ve-
stigia sanguinis sui, quæ in præ-
dicatione eius penitentiam egit,
clamando cum Chananaea: fili Da-
uid miserere mei, quæ pro fide eius
sanguinem fudit. Nempe et si antea
prostituta fuerit, postquam tamen
sic illi coniuncta est, iam virgo mere-
tur & dici, & est. Quis vero pater &
mater est eius, nisi ordo apostolicus,
& Ecclesia primitiva, quorum testi-
monio in caelo & in terra defendi-
tur: Verberabunt (inquit) illum, con-
demnantes in super centum siclis ar-
genti, quos dabit patri puella, quo-
niam diffamavit nomen pessimum
super virginem Israel. Denique, quia
de peccato arguebat Ecclesiam, siue
Synagogam, quam virginem esse vo-
lebat, idcirco vir iste verberatus in-
super & crucifixus est. Ita ut pecca-
tum prostitutionis eius deleat, idcir-
co verberari & crucifigi dignatus est:
deditque centum siclos argenti, id est,
plenitudinem donorum spiritus san-
cti. Habebit (inquit) ergo eam uxorem,
& non poterit dimittere eam omni
tempore vitæ suæ. Videlicet imple-
ta prophetia quæ dicit, habitabit in
te filij tui, & gaudebit sponsus su-
per sponsam, & gaudebit super te
Deus tuus. Hactenus Rupertus.
Quæ omnia in hac muliere Chana-
naea præfigurata etiam videbis si at-
tente mysterium consideres.

Isai. 62.

Rupertus lib. 1. Deut. 19.

Basil. interrogatione 190. to. 2.

¶ Non sum missus nisi ad oves quæ pe-
rierunt domus Israel. Huius testimonij
forsitan occasione, querit D. Basil.
interrogatione. 190. Nunquid eorū,
quæ naturali nobis necessitudine con-
iuncti sunt, misericordia moueri de-

bemus cupidi salutis illorū? ad quod
sic respondet: qui natus est ex spiritu,
vt Dominus ait, & potestate etiam
assequutus est, vt heret filius Dei,
hunc pudet naturæ coniunctionis,
& propinquos suos agnoscit, propin-
quos fidei, quibus testimonium Do-
minus dat, cum dicit: mater mea &
fratres mei hi sunt, qui verbum Dei
audiunt & faciunt. Et æquæ miseri-
cordia mouetur omnium, qui longè
recedunt à Domino, & in his nihi-
lo plus cognatorum suorum, qui se-
cundum carnem sunt, quàm relinqui-
rum. Si verò sit, qui cum maiorem
quãdam his misericordiam tribuat,
existimet huius affectionis suæ pa-
tronum habere se Apostolum, quod
is dicat: optabam enim ego ipse ana-
thema esse à Christo pro fratribus
meis, qui sunt cognati mei secundum
carnem: intelligat is ex ijs, quæ se-
quuntur, apud Apostolum non in
pretio haberi cognationem eã, quæ
erat secundum carnem, sed Israelem,
& quæ precipuè à Deo in ipsum col-
lata fuerant beneficia: ne quæ quoniã
cognati ipsius erant Israelitæ, sed quo-
niã Israelitæ erant, qui secundum carnem
cognati illius erant: & quoniam tot
talibusque à Deo beneficijs fuerant af-
fecti, quoniam ipsorum erat adoptio
filiorum & gloria, itemque legisla-
tio & cultus Dei, quoniam ipsis da-
ta fuerant testamenta & promissio-
nes, quorum etiam ipsorum erant pa-
tres, quoniam ex ipsis Christus secun-
dum carnem: idcirco tanti salutem il-
lorum facit non habitacione cog-
nationis, sed humanitatis ipsorum
causa à Domino assumptæ, cuius ver-
ba sunt hæc: non sum missus nisi ad
oves quæ perierunt domus Israel.
Hactenus D. Basilus.

Germanæ fideles iuc mater & fratres domini. Sup. 12. d

Rom. 9.

Exemplo confirmat.

¶ Non

¶ Non sum missus nisi ad oves quæ pe-
rierunt domus Israel. Multis de causis
(inquit D. Tho.) conuenientissimū
ac maximè consentaneum fuit Chri-
stum Dominū Iudæis & non genti-
bus prædicare. Tum vt ostenderet
per aduentum eius impleri promissio-
nes olim factas non gentibus sed
Iudæis, quod docet Paulus in Epi-
stola ad Romanos. cap. 15. Dico
Christum Iesum ministrum fuisse
circumcisionis, id est, Apostolum &
prædicatorem Iudæorum propter
veritatem Dei ad confirmandas pro-
missiones patrum: Tum etiam, vt
aduentus eius à Deo esse, manifestò
pateret. Quæ enim à Deo sunt (vt
Paul. ait) ordinata maximè sunt.
Hoc ergo debitus ordo postulabat,
vt Iudæis Deo per fidem & religio-
nem propinquieribus, primū Chri-
sti doctrina proponeretur, & per il-
los ad gentes transfret: sicut etiam
in cœlesti hierarchia per superiores
inferiores angeli edocentur. Vnde
D. Hieronymus in hæc verba: Non
sum missus &c. ait: Non hoc dicit
quin & ad gentes missus sit, sed quod
primū ad Israel missus sit. Vnde
Isai. mittam (inquit) ex eis (scilicet
ex Iudæis) qui saluati fuerint, ad gen-
tes, & annūtiabunt gloriam meam
gentibus. lege alias conuenientias in
D. Thoma. Et quanuis hæc ita sint,
quod Christus Dominus non de-
buit à principio indifferenter genti-
bus prædicare, vt Iudæis tãquam po-
pulo primogenito deditus seruari-
tur: tamen non debuit gentiles om-
nino repellere, ne spes salutis eis præ-
cluderetur. Ob hanc ergo causam,
gentiles aliquot, inter quos fuit Cha-
nanaea, fuerunt peculiariter, ad Chri-
sti doctrinam admissi.

Quare conueniens fuit vt Christus Iudæis & non gentibus prædicauerit. D. Tho. 3. p. q. 42. art. 1. Prima causa. Rom. 15.

Secunda causa.

Rom. 13.

D. Hiero.

Isai. 66. f.

Nota.

¶ Non sum missus nisi ad oves. Hinc
colliges quod nomen ouis malose-
tiam in Ecclesia significat, ne dum
probos. Hinc illa sunt: Erraui sicut
ouis quæ perierat, & omnes nos qua-
si oves errauimus, & sicut oves in in-
ferno positi sunt, & iratus est furor
tuus super oves pascuæ tuæ, & in E-
uangelio: ouem errantem inueni-
mus. Et in hoc loco: non sum missus
nisi ad oves quæ perierant domus I-
rael. Atquæ cum Dominus Petro
commisit oves, si nomen hoc pro so-
lis bonis vsurpatum censeamus ve-
rendum est utique, ne mali à Petri
cura existiment se exemptos, sanè ve-
rò quicumque sacramentum fidei ha-
bent Petro intelligentur esse com-
missi, nec ab eo modò requirendū
si gregem bonorum pauerit, sed illa
etiam: an quod infirmum fuit con-
solidauerit, & ægrotum sanauerit, &
quod contractū alligauerit, & quod perie-
rat requiserit.

¶ Non est bonum sumere panem filio-
rum, & dare canibus. Vide quæ anno-
tauimus cap. præcedenti, in illa ver-
ba: Nolite dare sanctum canibus.
Præterea ex hoc loco colligunt san-
cti, eucharistiam quæ panis est, non
solum hominū sed angelorum; pec-
catoribus esse denegandam. Quod
de peccatoribus manifestis & publi-
cis id intelligendum est, non tamen
de occultis, quorum iudicium Deo
soli præseruatur.

¶ Non est bonum sumere &c. Gene. Gene. 19.
19. ait Loth angelis: obsecro Domi-
&c. Qui dixerunt: minimè, sed in
platea manebimus. Hoc faciunt an-
geli, vt fides eius & charitas omni-
bus illustrior fiat. Vnde statim addit
scriptu

Ouis in sacra Scriptura etiam malos aliquando significat. Psa. 118. Esai. 63. Psal. 48. Psal. 73. Lu. 15.

Ioan. 1. d.

Ouis Christi dicitur quicumque Baptismū suscepit. Ezech. 34.

Publicis peccatoribus est eucharistia deneganda.

scriptura sacra compulit illos oppido vt diuerterent ad eum. Sic Christus in hoc loco Chananae ait: Nō est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus quorsum hęc? Vt ostenderet omnibus quanta esset mulieris fides. Sic etiam Genesis. 22. ait Moyse: quæ postquam gesta sunt, tentavit Dominus Abraham. Tentavit enim eum, volens omnibus eius fidem manifestare qui cōtra spem in spem credidit. Sic nobis nonnunquā videtur quod Deus misereri nolit:

Non tamen ob id de promissionibus eius dubitemus, quia tentat nos. Primum igitur verbo credamus, quantum quæ sequuntur videantur cōtraria. Nullis ergo pressuris a Deo diuellamur, nam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum.

O mulier magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Et nos quidem (inquit Rupertus) ferē omnes fidem habemus. Et enim sine fide impossibile est placere Deo. Sed magnam fidem non omnes habent, Vnde & eiusmodi gratiā non omnes accipimus. Denique est & magna fides, est & modica fides, est & minima fides. Si non ita esset, non diceret Dominus: o mulier magna est fides tua: & alibi quid timidi estis modicę fidei? & alibi: quanto magis vobis minima fidei? Minima ergo fides est, vbi homines christiani quidem, sed in seculari conuersatione viuentes, ita de crastino cogitant & solliciti sunt dicentes: quid manducabimus aut quid bibemus, vt propter hęc sollicitudinem acriorem vitam aggredi subterfugiant, & penē desperant de cura Dei, si in aliquo horum vel ad tempus deficiat. Ideo Dominus dicit: si autem fenum quod hodie est, & cras in clibanum mittitur

Deus sic vestit, quanto magis vos minima fidei?

¶ Modica verō fides est, vbi propter metum mortis sub articulo persecutionis vocem quis abscondit humanae confessionis; quod fecit Petrus vbi Christum negavit. Ideo & Petro dixit cum cepisset mergi, quia videns ventum validum timuit. modicę fidei quare dubitasti? ¶ Porro magna fides est, vbi tā Apostoli quā ceteri sancti, non solum mori nō timuerunt, verum mori pro vita æterna præoptauerunt. Secundum exemplum illorum trium puerorum, qui cum dixissent Nabuchonosor: Ecce enim Deus quem colimus potest eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis Rex liberare: addiderunt adhuc: quod si noluerit, notum sit tibi Rex quod Deos tuos non colimus, & statuam auream quam existi non adoramus. Hactenus Rupertus. ¶ Hanc igitur fidem habuit hęc mulier Chananae: quod testatur in hoc loco dicens: O mulier magna est fides tua. Ad hanc denique fidem pertinet omnis dolor & maror sanctorum in hac vita degentiū: eo quod diu peregrinantur a Domino: quibus Dominus vinum & ficeram, hoc est, gratiam & consolationem spiritus sancti, quotidie cōfert: iuxta illud quod in proverbij Dominus ait: Noli Regibus o Lamuel, noli regibus dare vinum: date ficeram marcentibus, & vinum his qui amaro sunt animo. Quod in hac Chananae impletū esse vides, propter magnam fidem quam in Deum habuit, vinum enim consolationis accepit: cum dominus dixit: fiat tibi sicut vis: nam sanata est filia eius in illa hora. Hanc igitur fidem toto corde a do-

Modica des.

Sup. 1. d Magnifica fides.

Dan. 3.

Rupertus de gloria Trini. li. 2 cap. 15. & 16.

Prou. 31.

Triplex fides magna modica minima.

Sup. 1. o. Luc. 11. Minima fides.

Supr. 6.

mino postulemus, vt non solum ab illo laudibus efferrī mereamur, sed quicquid postulauerimus consequamur &c.

¶ Et sanata est filia eius in illa hora. Vel hinc discant prelati, pro sibi subditis, in anima a dæmone vexatis, ad Deum preces & lachrymas sine cessatione fundere, vt mereantur audire: fiat tibi sicut vis: & vt sanentur filij sui spirituales in illa hora. Prælatorum enim in hac re desidium & negligentia, sæpe in causa est, vt sibi subditi male a dæmonio vexentur.

¶ Phariseis signum cælestē negatur, discipulorum de Christo opinio.

Capi. XVI.

NT. accesserunt ad eū pharisei & Sadducei tentantes: & rogauerunt eum: vt signum de cælo ostēderet eis. At ille respondens, ait illis: Facto vespere dicitis, serenum erit: rubicundum est enim cælum. Et mane, hodie tempestas, rutilat enim rubicundum est cælum. Faciem ergo cæli dii dicare nostis, signa autem temporum non potestis? Generatio mala & adultera signū querit & signū non dabitur ei, nisi signum Iona prophetæ, & relictis illis a-

Mar. 8. b. Lu. 11. g.

Sup. 1. 2. g. Ioan. 1. 2.

biij: & cū venissent discipuli eius transfretum oblitī sunt panes accipere. Qui dixit illis: intuemini & caute a fermento phariseorum, & Sadduceorum. At illi cogitabant inter se dicētes: quia panes non accepimus. Sciens autem Iesus, dixit: Quid cogitatis inter vos modica fidei, quia panes non habetis. Non dū intelligitis neque recordamini quinque panum & quod

Mar. 8. b.

Luc. 11. a.

Sup. 1. 4. e.

Ioan. 6. b.

Sup. 1. 3. d.

quod septem panum, & quatuor millium hominum, & quot sportas sumpsistis? Quare non intelligitis quia non de pane dixi vobis: Caute a fermento phariseorum & Sadduceorum? Tunc intellexerunt quia non dixit cauendum a fermento panis sed a doctrina phariseorum & Sadduceorum. Venit autem Iesus in partes Casarea Philippi: & interrogabat discipulos suos dicēs: Quē dicunt homines esse filium hominis. At illi dixerunt: alij Ioannē Baptistā, alij autē Eliā, alij verō Ieremiā, aut unū ex prophetis. Dicit illis Iesus: vos autē quē me esse dicitis? Respondēs Simō Petrus, dixit: tu es Christus filius Dei vivi. Respo-

Mar. 8. c.

Luc. 9. c.

Ioan. 6. g.

Gg

dens an-

Joan. 1. f. *autem Iesus, dixit ei, Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis nō reuelavit tibi, sed pater meus qui in cælis est: Et ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meam, & porta inferi non præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo clauis regni cælorū, & quodcunq; ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunq; solueris super terrā, erit solutum & in cælis. Tunc præcepit discipulis suis: ut nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus. Exinde cœpit Iesus ostendere discipulis suis: quia oportet eum ire Hierosolymam, & multa pati a senioribus, & scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere. Et assumens eum Petrus, cœpit increpare illum, dicens, absit a te Domine: non erit tibi hoc. Qui conuersus, dixit Petro: uade post me Sathana, scandalum es mihi: quia non sapis ea quæ Dei sunt, sed ea quæ hominum. Tunc Iesus dixit discipulis suis. Si quis uult post me venire, abneget se metipsum, & tollat crucem suā, & sequatur me. Qui*

enim uoluerit animā suam saluam facere perdet eam: qui autem perdidit animam suā propter me inueniet eā. Quid enim prodest homini si mundum ueruersum lucretur, anima uero sua detrimet impatiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Filius enim hominis uenturus est in gloria patris sui cum angelis suis: & tunc reddet unicuiq; secundum opera eius. Amen dico uobis sunt quidā de hic stantibus qui non gustabunt mortem, donec uideant filiū hominis uenientem in regno suo.

**Ad literam.
Capitu. XVI.**

¶ Ut signum de cælo. Vel miraculū. Facto uespere dicitis serenum erit, rubicundum est enim cælum. Et mane. Hodie tempestas, Rutilat enim triste cælum: faciem ergo cæli diiudicare nostis: signa autem temporum non potestis? Quod dixit (inquit Augustinus) facto uespere dicitis serenum erit, rubicundū est enim cælū. 1. quod sanguine passionis Christi in primo aduentu indulgentia peccatorum datur. Et mane. Hodie tempestas, Rubet enim cū tristitia cælū. 1. quod secūdo aduētu, igne præcedete uenturus est. Faciem ergo cæli iudicare nostis: signa autem temporum non potestis? Signa temporū dixit d aduētu suo. 1. passione,

Sup. 1 r. d.
Mar. 8. d.
1 uc. 9. g.
1 r. f. 17.
g.
10. 1 r. d.

Rom. 1. 1.
a.
Marc. 9. a
Luc. 9. c.
a. 17. g

ne (Reuelauit) uel detegit hoc. Caro & sanguis in scriptura sacra pro homine accipitur. Sic ad Galat. 1. & 2. Non acceui carni & sanguini id est hominibus. Sic in hoc loco quasi dicit Christus: neq; ex uiribus tuæ naturæ, neq; ab hominibus accepisti. *¶ Et ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram edificabo Ecclesiam meā, & porta inferi non præualebunt aduersus eam, & tibi dabo clauis regni cælorum &c. Vel ex hoc loco colligunt omnes ecclesiæ proceres: Petrum fuisse totius Ecclesiæ caput, Romanumque pontificem Petri successorem esse, ac Christi vicarium super omnes totius mundi Ecclesias ab ipso Christo in beato Petro institutum: Sed de hoc abas multi multa disputant. Nos uero in præsentiarū solum adiciemus multis rationibus congruisse, ut vnus uice capitis toti præderet ecclesiæ. Sic in Synagoga (quæ fuit umbra dumtaxat Ecclesiæ) præfuit vnus qui & princeps sacerdotum dicebatur, sub quo multi gradus & ordines fuerunt. Quod ut plenius intelligas, animaduerte quod Paul. ait. 1. Cor. 10. Omnia in figura contingebant illis. Et ad Heb. 10. Umbram habens lex futurorum bonorum. Palam est igitur Synagogam Iudæorū, Ecclesiā (quæ iam christianorum est) umbram quamdam fuisse, & populum illum huius populi figuram: Sed iter quod illi per solitudinem egerunt uertit terram eis promissam; nostrum iter quod per huius mundi desertum agimus uertit patriam cœlestem, quæ nobis est promissa, significati. Cæterum ductores populi: Nempe Moses & Aaron, suis adumbrationibus carere non possunt. Cernimus plerūq; lucete sole, quādā arbore*

Epitasis. 1
vehemē
tia siue ex
aggeratio
Dij inferi
ptura sa
cra.
Psal. 49.
Psa. 81.
Exo. 22.
D. Hiero.
li. 3. in Ma
th.
Theophy
Caro &

Intuemini & caute. Hæc uerborū conduplicatio, nihil aliud quam epistasi cautionis habet. *¶ At illi cogitabant inter se. Vel disputabant. ¶ Quem dicunt homines esse filium hominis. Græcè quem me dicunt homines esse filium illum hominis. Hebra. 1. quem uulgarem & plebeum, parumque nobilem reputant homines. Sic Gene. 6. Videntes filij Dei filias hominū. 1. filij magnatum filias plebeiorum. ¶ Vos autem. Id est vos qui non estis homines sed Dij, quem me esse dicitis? Qui uirtutem sectando Deū imitantur, quique ueluti principes regendo, imperando, iudicando, Deo similes facti sunt, dij appellantur in scriptura sacra. Sic in Psal. 49. Deus Deorum Dominus loquutus est. Itē, Deus stetit in Synagoga Deorum. Et illud: ego dixi dij estis & filij excelsi omnes. Et alibi: dij non maledices, & principibus populi tui nō dicentur dij. Vide Hieronymum circa principium li. 3. in Math. ¶ Tu es Christus filius Dei uiui. Attiueulus Græcus emphasin habet, quare sic licet trāsferre: tu es Christus ille filius Dei uiui. Hoc est, ille ipse qui solus & vnicus, non gratia filius, sed, qui ex ipsa patris substantia genitus. Sic Theoph. ¶ Beatus es Simon Bariona. Bariona. Vice cognominis (quo carent Hebræi) ponitur filius Iona. ¶ Caro & sanguis, Heb. pro homi-*

sanguis p
homine.
Gala. 1. &
2.
Petrus to
tius eccle
siæ caput
& 3. Ro
manus pō
tif. x. eius
successor.
Nota se
quētes cō
gruentias
1. Cor. 10
Hebr. 10.
Pulcherri
mū de ar
bore
Exemplū
Gg 1 ranis

ramis dilatata, folijs operata, onus tamquē pomis, super tellurem vmbraam projicere, vique ad eō sibi simile, vt quicquid ramorū, foliorū, aut fructuum in arbore fuerit, id vmbra habeat tibi respōdēs. E. vicissim quicquid in vmbra contineatur, id quicquid in arbore solidū respiciat: vt & oculis vmbra cū arbore conferens & vmbrae quālibet portuuncula obseruans, dicere potest: hęc vmbrae portio, hanc arboris partē spectat, & ista notat ramū, illa folium refert, alia pomū reprelentat: sic & quaedā stipitē, quaedam autem arboris sumitatem. Quamobrem, si cuncta quae Iudaeis contigerunt futurorum vmbrae fuerant: necesse fuerit eiusmodi duos in venire, quorum alter sub altero duxerint in hac Ecclesiae peregrinatione, quales constat Moylen & Aarō fuisse Iudaeis. Nam quando caetera videmus tū vel ad amūssim respōdere: nē pe Pharaon diabolu, Aegypto peccatum, exitum ab Aegypto exitū a peccati tenebris, Iudaeis christianos, iter itineri, deserto mundum, caelestē patriam Iudaeae: ita Mosē & Aarō velut vmbrae itē quaedam, suis veritatibus respondere necesse est. Et hī nimirum sunt Christus & Petrus.

¶ Quod & nos quatuor indicij comprobabimus. Primum erit ratione sacerdotij. Erāt itaq; Moles & Aaron sacerdotes veteris legis: Christus autem & Petrus legis nouae. Caeterū vt à solo Deo Moles consecratus, fratrem suum Aaron vna cum caeteris huius filijs in sacerdotes consecrauit: ita tamen, vt Aaron esset caeterorum princeps. Sic & Christus à solo Deo patre sacerdos secundum ordine n Melchisedech effectus, Petrum ipsum vna cum caeteris Apostolis

Moses & Aarō christi & Petrum figurabant Quatuor indicij probatur propositū

constituit eiusdem ordinis sacerdotes: sed Petrum caeterorum principem effecit, cui vel soli suam nuncupationem comunicauit, vt dicitur à petra Petrus: cum antea Simon vocaretur: hoc cognomine prius indicans: Petrum supra caeteros vicarium suum esse constitutum. Vt igitur redeamus vnde digressi sumus. Quemadmodum in Synagoga praefuit, primum Moles, deinde Aaron, veluti loco ipsius, deinde semper praefuit vnus qui & princeps sacerdotum dicebatur: sic in Ecclesia christiana primum Christus, deinde Petrus, & post Petrū vnus summus pontifex praefuisse debere, congruum maxime fuit.

¶ Praeterea Ecclesia triumphans, cui veluti exemplari nostramilitans respondet, vnum habet praesidem Deum sibi, quo nouem Angelorum ordines esse cūctis est creditum: quomodo igitur Ecclesia quae media inter vmbra & exemplar est, ex vna quidem parte respiciens vmbra, ex altera verò spectans exemplar, carere potest vnitatis praesidis?

¶ Sed et si naturae modum intueamur, prospiciemus omnem multitudine, quae quouis modo dicitur vna; nūquam non ad vnum ceu caput & principium referri. In arboribus multi ramorum ordines sunt, sed ij omnes ad vnitatem radicis proficiuntur. In animantibus multa quoque membra, sed haec omnia reguntur vno capite.

¶ At haec vt Cypriani verbis vtar: Rex vnus est apibus, & dux vnus in gregibus, armentis rector vnus, & demum in politia quauis non perperam instituta, referri debet ad vnum totius rei prorsus

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

sus administratio. Ex quibus nimirū discere possumus, nunquam posse Ecclesiam recte gubernari, nisi tanta varietas ordinum ad vnum referatur.

¶ Id quod ex tribus fiet dilucidū. Primum quoties lites emergunt de rebus fidei, & quoties incidit de scripturarum sensu cōtrouersia, necesse est vt aliquem supremum iudicem habeamus, cuius iudicio stabitur. Deinde cum plerūquē necessitas vrgeat, vt generalia concilia celebrētur, per quendam ceu principem, cuius mandato caeteri parituri sint, conuocari facilius poterit Episcopo rum synodus. Nam alioqui fortassis accessit nequaquam accederent. Tertiō propter contumaces reprimendos, & maxime cum inter se dissentiant Episcopi, necessaria est capitis vnitatis, quae studeat eos ad concordiam reducere, ne fautoribus hinc inde multiplicatis puilla principio lis in perniciōsum tandem schisma erumpat. Merito ergo Christus Dominus in hoc loco soli Petro ait: Et ego dico tibi quia tu es Petrus &c. His verbis illum totius Ecclesiae caput constituens.

¶ Tu es Petrus. Non intelligas Petrum hoc nomen modo accepisse, sed tūc potius cum Ioannes commemorat cap. 1. et dicitur esse, vocaberis Zephas, quod interpretatur Petrus. Tūc enim et hoc nomen impositum est, cum antea vocaretur Simon. Vnde in hoc loco non ait Christus: Tu vocaberis Petrus. Sed tu es Petrus.

¶ Tu es Petrus & super hanc petram aedificabo ecclesiam meam. Lapidēs Ecclesiae sunt viri fideles sapientia & virtutibus ornati. De quibus Dominus per Isaiam ait: ecce ego sternam per pedem lapides tuos, & iunda-

Lapides Ecclesiae sunt fideles sapientia & virtutibus ornati. Isai 24

bo te in saphyris, & ponam iaspides propugnacula tua, & portas tuas lapides sculptos, & omnes terminos tuos in lapides desiderabiles vniuersos filios meos doctos à Domino.

Fundamentum verò primariam huius civitatis est Christus, vt Paulus ait in prima Epistola ad Corinthios. Sed cum Beatus Petrus sit Christi vicarius, cūq; Christus eū Petrum appellaret, cum antea Simon appellaretur, est sine dubio ipse Petrus Ecclesiae fundamentum: ideo enim nomen ab ipso Christo deriuatum accepit. Christus enim, vt Paulus asserit petra est; aequū enim fuit vt Christi nomen acciperet ille cui Christus vices suas commisit, & cui dixit, vt agnos suos ac oues pasceret, quem denique Apostolorum principem constituit. Hic enim est ille cui in hoc loco ait: Tu es Petrus, & super hanc Petram aedificabo Ecclesiam meam. Vbi vides esse Ecclesiam supra Petrum fundatam. Ita enim hūc locum explicat Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Gregorius, Chrysostomus, Basilius, & omnes denique patres tam latini quàm Graeci, quos adducit Rossenar. 2. aduersus Lut. ¶ Porta inferi. He. pro praesidijs, & propugnaculis. Hebraei. n. per portas ali quado ciuitates & omnē munitionē intelligūt per synedochē. Hinc nimirū quod circū portas omnia sunt munitionissima. Huc Christus respexit in hoc loco. Et Gen. 22. possidebit semē tuū portas inimicorum suorum.

¶ Porta inferiō praualebūt aduersus eam. Merito ergo dicebat Isai. 26. In die illacābitur cāticūstid in terra Iuda vrbs fortitudinis nostrae Siō saluator ponetur in ea murus & ante murale. Vrbs haec est Chri Ecclesia

Funda. 1.

1. Cor. 3.

Funda. 2.

1. Co. 10.

Hierony.

in Math.

Augu. cō.

Donati.

Amb. ser.

mo. 47. de

fide Petri.

D. Grego.

lib. 6. epi.

37.

Chryso.

hom. 55.

in Math.

Basi. ad-

uersus Eu-

nomium.

per portas

quid signi-

fice in sa-

crascripta

ra.

Gen. 22.

Isai. 26. a.

diuinus vates appellat Sionem, hoc
 Vrbis christi ecclesia est, speculam ex qua cœlestia contē-
 plamur. Huius meminit propheta
 ita inquit. Psallite Domino qui
 habitat in Sio. Quæ non tam de Sio
 & Hierosolyma illa terrena, quam
 de Ecclesia militate intelligitur, in
 qua prædixit hoc in loco Esai. ponē-
 dum esse Christum, tanquam murū
 & ante murale, vt eam munit, ita
 vt portæ inferi aduersus eam non
 præualerent. Christum appellat pro-
 pheta saluatorem: Iesus enim idē est,
 quod saluator. Ita enim dixit angelo
 Ioseph: Pariet autem filiū & vocabis
 nomen eius Iesum: ipse enim saluū
 faciet populum suum a peccatis eo-
 rum. Hunc prædixit Esaias fore mu-
 rum Ecclesiæ. Quod ipse Christus
 his verbis dixerat per Zachariam.
 Ego ero ei (ait Dominus) murus ig-
 nis in circuitu, & in gloria ero in me-
 dio eius. Vbi vides Christum esse no-
 stram murum & ante murale, & glo-
 riam nostram. O Ecclesia sancta, ci-
 uitas magnificentissima, quæ Deo
 munitis & decoraris, quam gloriosa
 dicta sunt de te ciuitas Dei. Tu est
 ipsa contra quam (vt ipsa veritas ait
 in hoc loco) portæ inferi non præua-
 lebunt. Sunt autem portæ inferi per-
 sequutiones, quibus Petri potestas at-
 que Christi Ecclesia oppugnatur, sed
 non vincitur. Sunt hæreticorum do-
 ctrina, ipsam Ecclesiam vastare co-
 nantium, sed suum effectum non cō-
 sequentium. Est enim Ecclesia & Pe-
 tri potestas inexpugnabilis, quæ deū
 habet pro muro & protectione.
 ¶ Portæ inferi non præualebunt aduer-
 sus eam. Ex hoc loco apertissime col-
 ligitur, Ecclesiæ fidē deficere nō pos-
 se. Est enim sponsa Christi per fidē.
 Sicut scriptum est: de sponsa te mi-

hi in fide. Quod si ecclesiæ fides def-
 set, iā spōsi (spōsæq; matrimoniū diri-
 meretur: quorū tamē est indissolubi-
 lis perpetuaq; cōiunctio. Spōsabo, ait,
 te mihi in sempiternū; & sponsa: te-
 nui eū nec dimittā. Et ille rursum: ec-
 ce ego vobiscū sum vīq; ad cōsuma-
 tionē seculi. Quo testimonio ad id
 probandū vtitur Leo ad Augustā &
 Theodorū. Probat etiā Iulius in de-
 cretis suis illo psalmi testimonio: cir-
 cūdate Sion, & cōplectimini eā quo-
 niā hic est Deus Deus noster in se-
 culū: ipse reget nos in secula: quod
 de ecclesia Christi apertē intelli-
 gitur. Idē quoq; ostenditur ex eo: Reg-
 nabit in domo Iacob in æternū, & re-
 gni eius nō erit finis. Si ergo in æter-
 nū Ecclesia Christi manu sustine-
 tur, Christi præsidio armatur, Chri-
 sti virtute fuleitur, Christi sapientia
 regitur: fides profecto in ea permane-
 bit, sine qua regnū Christi in terris
 nullū est. Confirmat aut hoc clarissi-
 ma illa Esaiæ vaticinatio: hoc factus
 meū cū eis, dicit Dñs spiritus meus
 qui in te est, & verba mea quæ posui
 in ore tuo non recedent de ore tuo,
 & de ore feminis tui a modō & vs-
 quē in sempiternū. Præterea, vir sa-
 piēs describitur a Dño is qui ædifica-
 uit domū suā super petrā: Christus
 igitur domū suā super petram funda-
 uit, quare nec pluuia, nec flumina,
 nec vēti obruēt illā. At fide stamus,
 vt ait Paul. ecclesia igitur fidē habe-
 bit semper: nā aliās nō stabit sedruer.
 ¶ Tunc præcepit discipulis, vt nemini dice-
 rent quia ipse esset Christus. Hoc videtur
 esse cōtrariū ei, quod ipse miserit dis-
 cipulos ad prædicandū aduētū suum.
 Sed hoc non esse cōtrariū intelli-
 gitur ex diuersitate tēporū & rationū,
 qbus fit vt nō sit absurdū diuersis tēpo-
 ribus ex

Of. 2.
 Cant. 7.
 Inf. vld.
 Epla. 14.
 & 69.
 Psal. 47.
 Luc. 11.
 Esai. 58.
 Christiua non sibi cōtrarius. in præcep-
 tis.

ex alia ratione nunc præcipere & ve-
 tare. Deinde aliud erat ad quod præ-
 dicandum misit ipse discipulos, Ma-
 th. 10. Aliud quod prædicari vetuit
 in hoc loco. Illic enim misit discipu-
 los vt prædicarent regnum Dei. Et
 vt prædicarent ex auctoritate dedit
 illis potestatem curandi omnem lan-
 guorem. Petro autem & alijs in hoc
 loco, vetuit ne diceret, quod ipse es-
 set Christus filius Dei viui: addens
 causam: quia oporteret filium homi-
 nis multa pati. Ac si diceret: inutile
 adhuc est meam diuinitatem mani-
 festare turbis, quæ mox me sunt visu-
 ra flagellatum, crucifixum & moriē-
 tem. Postquam autem filius hominis
 a mortuis resurrexerit tempus erit
 manifestandę diuinitatis.
 ¶ Absit a te Domine. Vel propi-
 tius tibi sis Domine vel propitius ti-
 bierit Deus. Est sermo abominātis,
 peculiaris Hebræis.
 ¶ Sathana. Petrum Sathanam. i. ad-
 uerlarium vocat, non diabolium in-
 telligens, sed quod humano affectu
 aduersaretur consilio diuino. At to-
 tidem verbis nunc repellit Petrum
 quibus ante tētantem diabolium. Va-
 de (inquit) retro Sathana.
 ¶ Scandalum mihi es. Vel offensionem
 es mihi.
 ¶ Quia non sapiis quæ sunt Dei. Id est
 decretum Dei non sapiis.
 ¶ Qui vult venire post me. Hinc col-
 liges neminem esse cogendum ad fi-
 dem. Quod euidentissimē & vrgen-
 tissimē probatur, & confirmatur ex
 legibus quas Christus Math. 10. cum
 discipulos ad prædicandum miserit,
 eis præscripsit: quæ quidē omnes pa-
 cem illam super cœlestē quæ vt Pau-
 ait ad Phili. 4.) exuperat omnem sen-
 sum, mirificē redolent: infirmos (in-

Sup. 6. 10.

quit) curate, mortuos suscite &c.
 Quod gratis accepistis gratis date vi-
 de locū. De quare superius diximus.
 ¶ Tollat crucem suam. Non sunt au-
 diēdi Lutherani huius temporis, qui
 negant pœnitentiam & carnis affli-
 ctionem non esse necessariam, quo-
 niā crux Christi nos ab hoc labore
 eripuit. Si enim sola crux Christi ita
 esset sufficiens & efficax, vt nostra nō
 esset necessaria: non diceret Christus
 in hoc loco: Si quis vult venire post
 me, abneget semetipsum & tollat cru-
 cem suam & sequatur me. Et D. Luc.
 ait: Tollat crucem suam quotidie &
 sequatur me. Vbi apertissime Deus
 ostendit esse nobis nostram crucem
 necessariam. Non dicit tollat crucem
 meam, sed crucem suam, & sequatur
 me. Oportet igitur ieiunijs & cibo-
 rum abstinentia & temperantia car-
 nē domare, si volumus esse veri chri-
 stiani. Nam vt Paulus ait: qui sunt
 Christi carnem suam crucifixerunt
 cum vitijs & concupiscentijs.
 ¶ Qui enim voluerit animam suā &c.
 Id est vitam seruare &c. Anima pro
 vita. Vide supra. ca. 6. ne solliciti sitis
 animæ vestræ. Sic accipitur apud la-
 tinos. Vnde Sallu. At nobis est domi-
 inopia, foris as alienum, mala res,
 spes multo asperior: deniq; quid reli-
 qui habemus præter miserā animā?
 ¶ Quis dabit homo commutationem pro
 anima sua? i. pro vita sua ante illā? Est
 igitur sensus omnium rerum iactu-
 ram esse faciendā citius quam vita:
 quæ si semel pereat nihil est tā carū,
 quo possis illam redimere, quicquid
 dederis.
 ¶ Reddet unicuique secundū opera eius. Quid
 ad hoc testimonium respōdebūt in the-
 rani, q̄ solafide gloriātur, opa aut chari-
 tatis reijciūt, affirmātes nō esse neces-
 saria. Si lo-

Pœnitentiā esse necessariam ostendit.

Luc. 9.

Gal. 5.

Opera sūt necessaria ad salutē.

sola fides satis est, cur Dominus in hoc loco ait: filius hominis venturus est in gloria &c. & reddet unicuique secundum opera eius. Et cap. 7. Multi dicent mihi in illa die: Domine domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia eiecimus? Et tunc confitebor illis, quia non noui vos: discedite a me omnes qui operamini iniquitatem. Et paulo post: Is qui audit verba mea & non facit ea, similis erit viro stulto, qui edificauit domum suam super arenam. Vbi Christus apertissime docet: neminem esse vitam aeternam consequuturum, nisi sit caritate praeditus: etiam si tantam fidem habeat, ut in nomine Christi yaticinetur, & demonia eiiciat. Sed de hac re passim doctores differunt: vide infra cap. 20. in illa verba: misit eos in vineam suam.

¶ *Qui non gustabunt mortem.* Idest, non morientur. Metaphora ab epotantibus venenum.

¶ *Venientem in regno suo.* Idest talem qualis est in regno suo caelesti. Viderunt autem speciem eius in monte ut videbis. cap. sequenti.

¶ *Generatio mala & adultera.* Generationem adulteram illos vocat, quia eo ipso contempto, mundum, carnem, & diuitem sequebantur. Quos etiam intuebatur cum per Esaiam dicebat: Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis. In quo loco, non tam de corporis quam de animae fornicatione, hoc est, idolatria, intelligit. Illa ciuitas & illa anima est meretrix & adultera, quae sponsum suum Deum derelinquit, & cum idolis aut vitijs coniungit. Ita intelligitur locus ille Hieremiae in omni colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu proster-

nebaris meretrix. Et illud Ezechielis: edificasti tibi lupanar & fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis.

¶ *Generatio mala & adultera.* Diuinae literae (inquit Ambrosius) non solum mores in his qui praedicabiles sunt, sed eorum parentes plerumque, solent laudare. Ut veluti transmissa immaculatae puritatis haereditas, in his quos volumus laudare praecellat. Sic sancti Samuelis mater, sic sancti Ioannis parentes in scriptura laudantur. At vero est diuerso scelus est maximum, ab iniquis parentibus esse genitum & in paterno scelere permanere. Vnde Ezechiel. 2. Ipsi recesserunt a me, & patres eorum. Et c. 20. Abominaciones patrum suorum ostende eis. Et Esai. 1. Semen impiorum vocatur Hebraei. Et in hoc loco: generatio mala & adultera. Et infra cap. 23. eisdem dicitur: ita quod testimonio estis vobis metipsis, quia filij estis eorum qui prophetas occiderunt &c. De his dicitur in Exod. Vindicas iniurias patrum in filios usque ad tertiam & quartam generationem, his qui oderunt a me. Porro, si quis a sceleratissimis trahat originem, dum modo ipse in Deo noua sit creatura, nihil ei nocebit parentum iniquitas aut ignobilitas, apud Deum enim neque preputium neque circumcisio aliquid valet, sed noua creatura. Atque ideo Christus ab illa uideatur quibusdam mulieribus originem duxit: quia cum suscepit omnia propter nos hoc quoque suscepit, ut obscuros haberet progenitores. Ut omnes sanctificaret ille, qui non venit ad vocandum iustos, sed peccatores. Ideo Iob maxime commendatur quod inter iniquos Idumaeos, sanctus inuentus sit: & Noe quod fuerit iustus in generatione sua.

Ezech. 16.

Laus est, a iustis, & opprobrium a sceleratis parentibus esse aliquem progenitum si illorum mores sequatur.

Ezech. 20.

Esai. 1.

Infr. c. 23

Exo. 20.

Nihil tibi nocebit parentum iniquitas si is noua crea ura. Gaia. 6. d

Iob. 1.

Et

Epiph. li. 1. aduers. Her. to. 1. & Theoph. Math. 1. vbi lucas ait.

& Abraham qui cum ab idolatra Thare (ut epiph. ait) genitus fuerit: reliqua eius domo & patria domino adhaerit. Sectare igitur virtutem, & quod ab ignobilibus aut sceleratis parentibus genitus sis non cures.

Ad mores.

Iosue. 7.

¶ *Caute a fermento pharisaeorum.* Iosue. capit. 7. vbi additio vulgata habet Acham usurpasse de anathemate Hierico regulam auream. Quidam virtutem linguam auream: & ita legit Origines. Hierico significat lunam per quam mundus intelligitur, qui instabilis est & mutabilis ut luna, modo plena modo vacua. Ille capit linguam Hierico, qui adhaeret falsae doctrinae, quae quamuis sit aurea, quamuis sit omnibus oratorijs ornamentis munita: tamen si falsa est relinquitur. Ita loquitur illum explanat Origines Homi. 7. Quae alia est ergo lingua aurea, nisi Lutheri & pharisaeorum, & aliorum haereticorum doctrina? quam si acceperis & in tabernaculo tuo, hoc est, in animo tuo posueris, peribis in aeternum, nec poteris veram terram promissionis unquam ingredi. Iubet enim Iosue verus ille saluator noster: anathema esse omne aurum, quod in Hierico fuerit inuentum. Et quemadmodum apud Iosue significatur haereticorum dogma per linguam Hierico: ita hoc in loco per fermentum pharisaeorum.

Gen. 6. Cōuersari cū impijs est bonis moribus.

¶ *Caute a fermento pharisaeorum.* Gene. 6. dicitur: Videntes filij Dei filias hominum, acceperunt sibi in uxores &c. Ex his locis videmus quam perniciosum sit bonis moribus cum im-

pijs conuersari. Commixti (inquit) sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum. Sic Israelitae inter Aegyptios versati, vix obliuisci potuerunt Aegyptios mores. Ob eam causam illis inhibitum erat, ne unquam amicitias, maxime autem ne coniugia contraherent cum alienigenis. Ob eam causam Abraham & alij noluerunt filijs suis uxores dare ex alienigenis: ne ad idolatriam inducerentur. Et contra autem Salomō alienigenas ducēs, per eas seductus est. Idem contigit his filijs Dei, de quibus in loco praedicto fit sermo. Hinc est, quod in scriptura ubique monemur vitare confortia malorum. Sic Hieremias dicit: fugite de terra Babylonis, & saluet vnusquisque animam suam, & Oleas: Nolite ire in Galgala, neque in Bethauen. Loca scilicet idolorum, & Christus supra capit. 10. in viam gentium ne abieritis. Et in hoc loco: caute a fermento pharisaeorum.

¶ *Quia tu es Petrus.* Consideratione dignum existimo: cur Deus eis, quos ad munus aliquod elegerit, mutare nomen solitus sit. Quemadmodum Abraham, Sara, Jacob, & Petro fecisse legimus: Et hoc facere videtur, ut quotiescunque nominis sui memores fuerint: toties in gratiarum actionem prorumpat, & meminerint mores in melius de cetero mutare.

¶ *Beatus es Simon Bariona &c.* Et ego dico tibi &c. & tibi dabo &c. Sicut propter excellentiam confessionis dicit illi haec omnia: ita propter excellentiam amoris, dicit illi: pasce agnos meos: & dedit illi potestatem iurisdictionis: Vbi datur nobis intelligi, quod doctoribus fidelioribus, & principibus Dei amatoribus gubernatio Ecclesiastica committenda est.

Gg s ¶ Et

Sup. 7.

Quare vocatur generatio mala & adultera. Esai. 1.

Hiere. 1.

Deut. 7.

Gene. 24. & 28.

3. Re. 11.

Ierem. 51

Osai. 4.

Quare Deo mutare solet nomen eorum quos ad munus aliquod eligere vult. Gene. 17. & 32.

Ioā. 21. d. Dignioribus gubernatio spiritalis danda est.

COMMENT. IN MAT.

474

¶ Et portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Diuinus ille psaltes psalmo. 96. Ecclesiam Dei in insulis comparat, dicens: Dominus regnauit, exultet terra, latentur insulæ multæ.

Psal. 96.

D. Augu. Insulæ in scriptura sacra ecclesie vocantur & quare.

Vnde D. Augustinus ait: possunt in figura rectè accipi insulæ omnes Ecclesie. Quare insulæ: quia circumlustrantur fluctibus orationum tentationum. Sed quomodo insula vndiq; circumstrepentibus fluctibus, tundi potest, frangi non potest, magis magisque ipsa frangit fluctus venientes, quam frangatur ab eis: sic Ecclesie Dei pullulantes per totum orbem terrarum passæ sunt persecutiones vndiq; frementium infidelium. Et ecce stant insulæ, & iam placatum est mare. Locudentur insulæ multæ. Portæ igitur inferi, hoc est, omnia propugnacula mundi, & carnis, & demonum, non præualebunt aduersus fidelium Ecclesiam: est enim insula fortissima, quæ & si quatitur, fluctibus maris, frangi non potest: imo ipsa franget fluctus.

Gen. 22.

¶ Hoc etiam est quod Dominus promiserat Abraham Gen. 22. Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum: hoc enim verbum in fidelibus impletur, qui quotidie de mundo & de diabolo triumphant. Portæ enim inferi non possunt præualere aduersus eos. Hoc etiam est, quod in alio loco Dominus ait: Dedi vobis potestatem calcandi super serpentes, & super omnem virtutem inimici.

Lu. 10.c.

¶ Qui vult venire post me abneget semetipsum &c. Huius perfectæ abnegationis exemplum habes. Gene sis, 22. Vbi præcepit Dominus Abraham, vt offerret Deo filium suum in holocaustum: quo audito Abraham, de nocte coniurgens exequutus est præ-

Gene. 22. Perfectæ abnegationis Exemplum.

ceptum Domini. Quo in loco confidera quæto, quo pacto quia Deus præcipiebat, statim surrexit, quantum reclamaret affectus, imo natura. Deinde, non moratur, non cunctatur, non allegat naturæ legem contrariam, non rogat pro filio, non deplorat orbitatem suam, non dicit Saræ ne impediat, paucos de familia accipit, secretò agere volens ne impediretur. Demum etiam ligna concidit, ne quid impediret obedientiam in incerto loco lignorum defectus. Quis nõ miretur huius hominis obedientiam? Tales discipulos querit Deus, qui nulli rei hæreant, aut fidant quam ipsi Deo, charissima quæque parati sint Dei gratia relinquere, imo etiam se ipsos. Hinc Christus in hoc loco ait: Qui vult venire post me, abneget semetipsum &c. Discamus igitur fortiter, & alacriter omnia sustinere, quicquid aduersitatis inciderit. Alacriter etiam omnibus renuciare, nihil sit in mundo tam preciosum, tam charum quod amore Dei nõ relinquamus: qui enim amat patrem aut matrem plusquam Christum, non est Christo dignus.

Sup. 10.

¶ Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Vnde qui voluntatem suam contra Dei voluntatem implere conantur glareis vel lapidibus quos fluuius secum deorsum trahit, & glareis cocyti, quæ ad luctum veniunt, comparantur. Cocytus enim luctus infirmantium interpretatur, vt Gregorius ait, exponens illud Iob: Dulcis fuit glareis cocyti. Trahit ergo lapides duros fluuius voluptatis, trahit quæq; sua propria voluptas in luctum & in perpetuam perdicionem, quia ducunt in bonis dies suos, ideo in punito ad inferna descendunt, & quia in hoc

D. Greg. li. 15. ino. c. 19. Iob. 21.

Ibidem.

hoc mundo rident, ideo in æternum flebunt. Væ vobis ridentibus, quia flebitis. Stat enim sententia, qui voluerit animam suam saluam facere perdet eam. Fluuius enim voluptatis homines perditos secum in perpetuas tenebras, & in luctum æternum trahit.

Luc. 8. d.

¶ Et qui perdidit animam suam propter me, in vitam æternam custodit eam.

Si vis ab æterna morte liberari, patere æquo animo in hac vita Crucis mortificationem. Mortificatio siquidem crucis Christi, est vitam temporalem pro Christo exponere, & voluntate propriam pro Christi voluntate implenda cõtenuere. 3. Reg. 19 cap. Dicitur quod Helias timens Iezabel fugit & tandem sedit subter vnâ iuniperum, & obdormiuit, & venit angelus qui cibum ei prestavit; ac post prandium obdormiens, rursus ab angelo spergiscitur, & iterum cibatur. Quæ verba enarrans Rupertus in commentarijs, hoc pacto scribit: Nunquid hæc casu gesta sunt? non vtiq; sed mysterijs prophetis plena sunt. Helias qui supra in spiritu fortitudinis agendo Dei & domini secundum nomen suum typum gerebat, Ipse hoc loco infirmitate sua generis hominum figuram gestabat. Ibi capitis, hic metaborum mysterium est. Iezabel quæ mortem Helie intetant mors æterna est, quæ per peccatum in hunc mundum introierat. Hæc quicunq; fugit sedet subter iuniperum, id est, confugit ad sanctum crucis dominicæ lignum: currit ad baptismum: poscit dominicæ passionis sacramentum: illic ambit mortem: illic festinat cõtineri Christo, ne a Iezabel occidatur, complantari similiter mortis Christi, ne in æterna mor-

Crucis mortificatio, est vitæ temporalis pro Christo expositio: & voluntatis propriæ pro Christi voluntate cõtēptus. 3. Reg. 19. Figura Notanda. Rupertus

Helias genus humana num.

Iezabel mors æterna.

Iuniperus Christi crux.

te detineatur, proijcit ergo se in vmbra iuniperi, & obdormiuit, id est, subijcit cruci Christi & commoriatur ibi. Omnes (inquit Apostolus) quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Inde surgens inuitatur ab angelo Domini ad prandium, id est, percipit a sacerdote Domini corpus, & sanguinis sacramentum. Illud comedit & bibit, & tamè rursus obdormiuit. Quamuis enim Christo commortuus, mortem æternam euaserit christianus, temporali tamen morte corporis est moriturus: sed rursus angelus Domini reuertitur, eumque iterato inuitat ad manducandum & bibendum. Surgit enim omnis qui dormit veniente Christo in iussu & voce archangeli & in tuba, & manducabit deinceps semel tantum & semper panem verum, panem angelorum, facie ad faciem videndo Deum, in fortitudine illi, ubi ambulauit ad mortem Dei quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, id est, perseuerauit in coæternitate Dei cunctis diebus. Imo sine fine cum angelicis spiritibus. Hæc Rupertus. Si igitur euadere desideras hæc æternam mortem, sede sub vmbra iuniperi. Crux est iuniperus arbor spinis plena. Noli igitur crucem timere, nam et si initio carnem cruciat, vmbra admirabilem & salutiferam spiritui præstat, & tandem animam nostram in vitam æternam custodit. Sin autem nolueris, ab impia Iezabele mortem æternam non euades. Qui enim voluerit animam suam saluam facere perdet eam, & qui perdidit animam suam propter Christum, in vitam æternam custodit eam.

Rom. 6.

Angelus enim sacerdos. prandium eucharistia.

primus sonus mortificationis.

Secundus sonus mortificationis. Secunda Iustificatio retrorsum dicitur.

Secundum prandium est mensa celestis.

¶ Et tunc reddet unicuique secundum opera eius.

Gene. 43
Figura.

ra eius. Huius figuram habes Gen. 43. Vbi dicitur: quod in mensa Ioseph sederunt fratres ordinae suo. Sederunt (inquit) primogenitus iuxta primogenita sua, & minimus iuxta aetate sua. Eodem modo in futuro iudicio & infutura mensa, erit distributio gloriae, & mansionum secundum differentias meritorum. Reddet (inquit) unicuique secundum opera sua.

Finis Ca. XVI.

Transfiguratio Christi.

Capitu. XVII.

NOST dies sex assumpsit Iesus Petrum & Iacobum & Ioanem fratrem eius, & duxit illos in montem excelsum seorsum: & transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies eius sicut sol: vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. Et ecce apparuerunt illis Moyses & Elias cum eo loquentes. Respondens autem Petrus dixit ad Iesum: Domine bonum est nos hic esse: si vis faciamus hic tria tabernacula: tibi unum, & Moysi unum, & Elia

unum. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbravit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene coplacui: ipsum audite. Et audientes discipuli, ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde. Et accessit Iesus & tetigit eos, dixitque eis: Surgite, & nolite timere. Levantes autem oculos suos, neminem viderunt nisi solum Iesum. Et descendentibus illis de monte, praecepit Iesus, dicens: Nemini dixeritis visionem: donec filius hominis a mortuis resurgat, & interrogauerunt eum discipuli dicentes: Quid ergo scribae dicunt, quod Elias oportet primum venire? At ille respondens, ait eis: Elias quidem venturus est, & restituet omnia. Dico autem vobis quia Elias iam venit, & non cognoverunt eum, sed fecerunt in eo quae cumque voluerunt. Sic & filius hominis passurus est ab eis. Tunc intellexerunt discipuli quia de Ioanne Baptista dixisset eis. Et cum venisset ad turbam accessit ad eum homo genibus prostratus ante eum, dicens: Domine miserere filio meo quia lunaticus

1. Pe. 1. d

Marc. 9.

Mala. 4. b.

Sup. 11. b.

Mar. 9. c.

cus est & male patitur. Nam saepe cadit in ignem, & crebro in aquam, & obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum. Respondens autem Iesus, ait: O generatio incredula & perversa, quousque ero vobiscum, usquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me, & increpavit illum Iesus, & exiit ab eo demonium, & curatus est puer in illa hora. Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secreto, & dixerunt: Quare nos non potuimus eicere illum? Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis dicetis monti huic, transibit illuc, & transibit: & nihil impossibile erit vobis. Hoc autem genus non eicitur, nisi per orationem & ieiunium. Conuersantibus autem eis in Galilea, dixit illis Iesus: filius hominis tradendus est in manus hominum, & occidetur, & tertia die resurget. Et contristati sunt vehementer. Et cum venissent Capharnaum, accesserunt qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister

Luc. 17. b

Mar. 9. e.
Luc. 9. c.
Iust. 20. c.
d.

vester non soluit didrachma? Ait, etiam. Et cum intrasset in domum praevenerit eum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon: reges terra a quibus accipiunt tributum vel censum, a filiis suis an ab alienis? & ille dixit, ab alienis. Dixit illi Iesus, ergo liberi sunt filij: ut autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum, & eum piscem qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies staterem, illum sumens, da eis pro me & te.

Capi. XVII. Ad literam.

¶ Et post dies sex assumpsit Iesus etc. Luc. 9. Luc. cap. 9. ait: factum est autem post haec verba, factus est dies octo. Sed quomodo utrumque, verum fit diximus supra. ca. 12. 1b. tribus diebus, & tribus noctibus. Vide Hierony. hic, qui non dum nodum dissoluit. Vide Theophi. hic. Et Augustinum li. 1. quaestio. Evangelicarum. 7. c. 7. & 3. li. de doctrina christiana cap. 33. & li. 2. de contentu euangelistarum capi. 66. & li. 3. cap. 13. & cap. 24. & Epiphani. ultimis verbis secundi libri contra haereses. Hierony. Psal. 5. ait: quod octonarius in 6. numero continetur. Vide illum.

¶ Ecce

Sup. c. 1 a

D. Hiero.

D. Aug.

Epiphani.

D. Hiero.

Psal. 5.

tom. 8.

¶ *Ecce apparuerunt Moyses & Elias.*

Glofa or
dinaria.

Non afferebat viri isti vera corpora, sed corporum simulachra, ut ait glofa ordinaria Luc. 9. solent enim imagines rerum eorum nominibus appellari quorum sunt imagines, ut ait D. Augustinus. Sic Pharaon dixit se vidisse ipicas & boues. Et Esai. Vidisse Dominum sedentem super solium. Sic ergo in hoc loco dicitur apparuisse Moysen & Eliam. Notandum est, inquit glofa, non corpora vel animas Eliæ vel Moyfi apparuisse: sed ex aliqua subiecta creatura illa corpora formata fuisse. Potest etiam credi Angelico ministerio illud factum esse, ut Angeli eorum personas assumerent. Vel dic & melius, Moysen sumpto aereo corpore apparuisse, Heliam vero qui nondum mortuus est, vere apparuisse.

Luc. 9.
Regula.

D. Augu-
stini
impit-
cia q. 3.
to. 4.
Esai. 6.

¶ *Hic est filius meus dilectus.* Ecce hic est de quo dixerat Esaias. Dominus dilexit eum, faciet voluntatem suam in Babylone, & brachium suum in Chaldaeis. Quæ verba quantum de Cyro dicantur Hebræorum liberatore, ad Christum tamen mundi liberatorem convenientius referuntur. Quem Esai. cum hæc dicebat, contemplabatur. Ille sanè est quem Deus pater dilexit. De quo in hoc loco ait: hic est filius meus dilectus, ille est qui fecit patris voluntatem, qui de se ipso ait in psalmo: in capite libri scriptum est de me, ut facerem voluntatem tuam. Quem locum Paulus in Epistola ad Hebr. de Christo explanavit. Hic est qui Babylonem, hoc est, mundi confusionem, subvertit, brachiumque suum, hoc est potentiam suam in demones Chaldaeorum nomine significatos ostendit. De eo ait Ioan. in Apoca. vicit leo de tribu

Esai. 48.

Psal. 39.

Apo. 7.

Iuda.

¶ *In quo mihi bene complacui.* Vel in quo placatus sum. Nota ex Ambrosio lib. 1. de Abraham cap. 8. quod multoties in scriptura sacra præteritum ponitur pro presenti. Ut in hoc loco. Et alibi (secundum textum Græcum) tolle filium tuum quem dilexisti Isaac. Ioan. 21. 20. Noli me tangere, nondum accedi ad patrem meum. Dilexisti pro diligis, ascendi pro ascendo, complacui pro complaceo. Sed de hac phrasifalsim testimonia inuenies, nosque alias dicemus.

¶ *Hic est filius meus in quo mihi bene complacui.* Hoc ipsum testatus est idem pater per Esaiam capit. 42. Ecce inquit seruus meus, suscipiam eum. Electus meus complacuit tibi in illo anima mea, id est, ecce seruus meus qui est mihi charissimus.

¶ *Ipsum au. iie.* Hic est præceptor ille de quo dicebat idem pater per Esaiam. Ecce testem populis dedi eum ducem ac præceptorem gentibus. Hic est quem appellat Ioel, doctorem iustitiæ, & Baruch eum adinuenisse omnem viam disciplinæ as. 1. mat.

¶ *Et timuerunt valde.* Et, pro enim. Timuerunt enim valde territi sunt enim vehementer, & pro. nam vel enim ponitur Hebræis & hoc sapius.

¶ *Elias venturus est* (primum) & c. ¶ *Dico autem vobis quod Elias iam venit.* quasi dicat verum quidem est quod scriptura sacra dicit, Eliam primum venturum: verum iam venit. ¶ *Et non cognouerunt eum* & c. pro, sed, positam videtur. Ut sæpe apud Hebræos.

¶ *Et sanatus est puer ex illa hora.* Vel à tempore illo.

¶ *Amen dico vobis si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, trã*

Regula.
Ambrosi.

Gen. 21. 20.
Ioan. 20.

Esai. 42.

Esai. 59.

Ioel. 2.
Baruch. 3.

Regula.

D. Augu.

In. c. 16. e.

Sapi. 16.

D. Greg.
& c. gape-
tus mores
p. fidem
transle-
ruit.

Theoph.
Mat. 17.

Eurhe.

Didrach-
ma valet
fr. 2. nu-
mos argen-
teos nouos

¶ *si, & transibit.* Notanda est hæc regula, quod multa in scriptura dicuntur, ut Augustinus ait in libr. de spiritu & litera cap. 1. posse fieri, quorum deest exemplum: Nam transire came lum per foramen acus: Dominus dixit esse possibile: tamen nunquam factum est. Legis duodecim millia legionum angelorum pro Christo ne pateretur, pugnare potuisse: neque tamen factum. His addi possunt illa quæ leguntur. Sapi. 16. quod multa posset noua tormenta Deus exercere in impios ad nutum sibi seruiente creatura, quæ tamen non exercuit. Potest idem dicere de monte isto, quæ fides in mare transfert, quod nunquam factum vel legimus, vel audiuius. Ex quibus verbis constat, quem sensum habeant secundum Augustinum, hæc verba. Nam etsi nunquam inuenissemus id contigisse, non proinde dicendum est, id fieri non posse.

¶ *At D. Eucherius in parenitico affirmat D. Gregorium Neozelariem, hoc fecisse.* ¶ *Et Suidas in dictione Agapetos, ait: Agapetus Episcopus, quem vehementer laudat Eutebius, referens ingentia miracula ab ipso esse patrata: videlicet, quod montes & flumina è proprijs locis ab ipso dimota, & aliò translata sint. Neque ab ijs disidet Theophilatus in hoc capit. ait enim ubi montes transfulerunt Apostoli: nusquam quidem scriptum est: veruntamen vero simile est quod transfulerint, etiam si non sit scriptum. Non enim omnia scripta sunt. Atque illi iusfragatur Euthe.*

¶ *Accesserunt ad eum qui didrachma accipiebant.* Didrachma, siue didrachma, valet septē solidos turonicos. Y como dos reales castellanos poco

menos.

¶ *Magister vester non solum didrachma. Ait, etiam. Præiens soluit pro præterito more Hebraico, quasi dicat. Præceptor vester nondum pensitauit tributum: Petrus respondit: certe nondum pensitauit, etiam, certe.*

¶ *Præuenit cum Iesus.* Occupauit vel antevertit sermionem, S. Petri de eare colloquuturi.

¶ *Et a pecto ore eius inueniens Staterem.* Stater, quatuor drachmas valet, quatuor & siclus. Vnde media eius pars didrachmum est quod viritim pensitabant. Drachma verò genus est numismatis denarium valens Romanum. Hoc est (ut Budæus docet) solidos Turonicos tres cum semisse. Ferè appendit drachma, nostri temporis argenteum numum Authore Antonio Nebriensi. Quare siclus & stater, ferè appendebant nostri temporis quatuor argenteos nummos.

¶ *Pro maiore istorum locorum intelligentia.* Nota quod apud Hebræos erat olim in usu numus argenteus dictus à Iosepho Siclus. Ab ipsis Hebræis Sicel quæ dictio & pondus significat auri, vel argenti, quod ipse numus appendit. Nempè quatuor Atticas drachmas. Authore Iosepho li. 3. antiq. cap. 10. & lib. 7. de Bello Iud. cap. 26. & Hieronymus lib. 1. capi. 4. in Ezechielem. Et traditio Hebræa super Gene. capi. 24. Atque ideo hoc pondus aut numus continet. 24. Græcos obolos. Hebræos autem obolos habet. 20. Sicuti constat Leuiti. 27. Exodo. 30. & Num. 3. Hebræus verò obolus maior erat obolo attico. 5. parte nam. 24. oboli attici efficiant siclu sanctuarij, quem efficiunt. 20. Hebræi oboli. Cautum enim erat lege veteri cuius mentio fit in dicto cap. 30. nume.

stri tempa-
ris.

D. Hiera.
Ezechiel.
Siclus
& stater fe-
rè valent
quatuor
argenteos
nostri tem-
poris.
Drachma
ferè vnū
argenteū
valet.

Ioseph. li. 3.
antiq. 6.
10.

Siclus san-
ctua ij. 20
obolos He-
bræos, siue
4. drach.
atticas, si-
ue. 4. nū-
mos argen-
teos rega-
les.
Leui. 27.
Exod. 30.
me.

me. Sicli partem dimidiam Domino offerendam esse. Qua ratione a Cæsare Augusto, procurante Iudæam Cyriaco præside in tributum Iudæis indictum est, ut singulis annis quilibet binas drachmas solueret. Atque ideo didrachmus in hoc capite Mathæi positus, censetur nūmus ille qui pro tributo a Iudæis Cæsari reddebatur. Quod & Budæus explicat lib. de affe. Sed & Iosephus scribit. in li. 7. de Bello Iudæi. cap. 26. A Vespasiano Cæsare stipendium Iudæis indictum, ut ubicunque degerent, binas drachmas inferret quisque in capitolio, ita ut ante Hierosolymorum templo pendebant, quo in loco palam Iosephus probat, dimidium siclium quem Iudæi templo pendebant olim ex lege, cuius mentio fit in d. c. 30. Exodi, didrachmum fuisse: & ideo siclus integer erit quatuor drachmarum. Item Siclus ab eodem Iosepho simpliciter dictus est argenteus lib. 9. antiqui. capi. 2.

Siclus pro phinus 10. obolos vel 2. drachmas.

Geor li. 2 de nōdere suonetarū

Strateri tē quo d' sicli' sanctuarij fere. 4. reales.

¶ Siclus vero sanctuarij a vulgari siclo, quo in commutationibus Hebræi utebantur, in hoc distinguitur. Quod siclus sanctuarij quatuor, siclus vero vulgaris duas drachmas pēdebat, quemadmodum ex magistro Salomone annotavit Georgius agricola. Et probat Ciro. Moli. in tractatu de contract. quæstione. 100. nume. 795.

¶ Ex quibus patet statèrem, nūmū esse ponderis & valoris quatuor drachmarum Atticarum, & denique sicli sanctuarij: cum is soluendus esset pro Christo & Petro, & quilibet soluturus erat Cæsari didrachmum. 1. nūmum. 2. drachmarum: dimidium nempe siclium sanctuarij, & integrū siclium vulgarem. Quiquidem nūmus conuenit ferè duobus nūmis re-

galibus argenteis. Quibus Hispani utimur ex constitutione Regum Catholicorum. Denique similis omnino est duobus argenteis regalibus legitimi ponderis, quorum rationem artifices & vascularij obseruant.

Cap. XVII.

Ad mores.

¶ *Assumpsit Iesus &c.* Solent homines infirma sua paucis amicis ostendere: grandia vero amicis & inimicis, & inimicis potius quam amicis. Cū enim mortuus esset Saul & Ionathas, & tristis nuntius ad Dauid peruenisset: nolite (inquit) annunciare hac in Geth: ne fortè latentur filiæ incircūcissorum. Christus autem noster non sic: sed diuitias suas paucis discipulis in monte quo transfiguratus est, ostendit: quos ultra hoc contestatus est, ut nemini visionem, ante eius resurrectionem dicerent. Passionem vero suam vulgatissimam esse voluit, quā acerbissimam coram inimicis passus est. Ut nos doceret infirma nostra divulgare: suprema vero & gloriosa abscondere.

¶ *Duxit illos in montem excelsum seorsum.* Hinc colliges, quod qui in suis rebus in hac vita immoderate delectantur, æterna illa transfiguratione non fruuntur. Oportet enim in montem illum excelsum, & cælestem ascendere terrenaquæ conculcare: ne nobis dicatur quod Dominus antea super bæ Babyloni dixerat: descende sede in puluere, virgo filia Babylon sede in terra. Non est solum filiæ Chaldeorum quia ultra non vocaberis mollis & tenera.

¶ *Duxit illos &c.* Iustum deduxit Dominus per vias rectas & ostendit illi regnum Dei ait sapiens. Sapi. 10.

2. Reg. 17.

Nota christi diffinitia ab alijs hominibus.

Oportet terrena despiciere si transfigurari volumus. Elai. 47.

Sapi. 10.

quod in hoc loco adimpletum vides. Nam postquam Christus Dominus verbo & exemplo deduxerat suos per vias rectas: modo ascendit in cælum, & ostendit illis regnum Dei. De quo regno supra dixerat: sunt de hic stantibus qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis in regno suo.

Cap. 16.

Heb. 11.

In hoemy st. moitē dicit Cæs. se esse deū & remuneratōrē. Ioan. 1.

VI. Th. hab. 11.

Psal. 33

Elai. 4.

Gen. 15. a

Pla. 16 b

Thre 3.

Psal. 33 a

¶ *Duxit illos &c.* Et transfiguratus est ante eos. D. Paulus in Epistola ad Hebræos ca. 11. ait: accedentem ad Deū oportet credere quia est, & quia remunerator est. Et id. o Christus Dominus ostendit se in hoc transfigurationis mysterio, Deum verum esse unigenitumque filium Dei: Sic enim pater ait, hic est filius meus dilectus. Se etiam esse iustorum remuneratorem. Viderunt enim Apostoli hodie gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre. Corde, & ore, & exemplo accedamus ad Christū: ipse enim Deus noster, & inquirentium eum remunerator est. In cuius rei testimonium, & expressum signum, assumpsit discipulos suos, & deduxit illos in montem, & transfiguratus est ante eos, & resplenduit facies eius sicut Sol, & vox de cælo audita est dicens: hic est filius meus dilectus. Accedite igitur ad eum & illuminamini, & facies vestrae non confundentur: nam ecce Deus veniet; ecce merces cum eo ut Elai. ait. Quæ merces ipsemet Deus est. Secundum illud quod Dominus ad Abraham ait: Ego protector tuus sum, & merces tua magnanimitas. Nam Deus noster cum sit, nihil aliud quam se ipsum dat. Vnde David ait Dominus pars hereditatis meæ & calicis mei. Threnorum. 3. pars mea Dominus dixit anima mea. Quarite deique Dominum

& confirmamini: quarite faciem eius semper; ipse enim cum inquirentibus se remunerator sit, deducet vos in montem cælestem, & transfigurabitur cum eo, resplendetque facies vestra sicut sol.

¶ *Transfiguratus est ante eos.* Ideo transfiguratus est ante eos, ut ad præmium nos alliceret: ut præmio inquam proposito ad virtutem nos alliceret. Nam ut Solon ait: nulla res publica contineri potest, nisi præmio & pœna. Quæ causa Platonem mouit, ut quoniam videbat optimos sæpe viros pro rebus præclare gestis, nullo in hac vita præmio virtutis, nullo insigni honoris, nullo monumento laudis decoratos: affligeret, animos immortales officij præmium aliquando accepturos. Abiur dum quippe esse, ut verus & iustus & honestus labor: honoribus, præmijs, splendore, careret, si qua est in cælo pietas, si quod nomen quod talia curat. Non itaque aut campos Eliseos, aut Sisyphitaxum, Ixionis rotam, Tantalitum, poematis solum esse sed historia. Nam ut ficta sint a poetis isthæc omnia: veri tamen significanti gratia facta sunt. Ut ut illis illa verissimaque sententia in animis hominum inscriberetur: rectè factis præmia, peccatis supplicia deberi. Id igitur Dominus in præsentiarū gloriam suam Apostolis ostendit, ut proposito præmio eos & nos, in perpetua virtute cōtineret. Item etiam, ut inuento tanto thesauro, omnia pro illo possidendo lacri animo expēdatur. Ita ut dicere audacter possimus, quod monachis aut religiosus quidā dixisse fertur: Accusatus enim ac grauer a cognatis reprehensus quod tā arctam ac asperrimam vitam ageret

Quare Christus transfiguratus est. Solon.

Plato.

Hh respon.

respondit: tanta & talia audiui de vita aeterna, quod non curo quantum mihi constet, & quid pro ea expendam. Proposito igitur ante oculos nostros tanto premio, virtutem sectemur, crucem nostram tollamus, & Christum imitemur. Nam quos praesecuit & praedestinavit Deus, conformes fieri imagini filij sui in arduis & laboribus, hos & glorificabit. Item qui fuerint socij passionum, erunt & consolationum. Vnde Christus ait: pater quos dedisti mihi, volo ut vbi ego sum, & illi sint mecum. & D. Paul. Salvatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostrae, configuratum corpori claritatis suae.

¶ *Transfiguratus est ante eos.* His ergo qui fidem Trinitatis habent, qui mundi diuitias & voluptates continent, qui montis perfectionem conscendunt, ostendit Dominus gloriam suam. Hi inquam sunt qui audiunt vocem patris, qui beatitudinis in hac vita exemplum sumunt, qui a consilijs sunt Christi, qui consortium habent cum sanctis, quos obumbrat nubes splendida, hoc est, quos gratia spiritus sancti contra vitia omnia, & contra mundi persecutiones refrigerat, quemadmodum enim nubes Moysen obumbravit in deserto; quando ob murmurabant filij Israel: sic virtus altissimi mundi contemptores obumbrat, eosque in terram humiles cadere facit, ac Christi mysteria sibi reuelata intra pectus abscondit, dicentes illud Esai. capi. 24. Secretum meum mihi, secretum meum mihi.

¶ *Transfiguratus est ante eos.* Peccatores non sunt transfigurati, sed de-

formati, diuersasque belluarum formas induerunt. Vnde furibundi, serpentibus comparantur. Furor illis secundum similitudinem serpentis. Pessimi vero, viperis: gemina viperarum, quis vos demonstravit fugere a ventura ira? Carnales autem, equis: equi amatores in foeminas, vnusquisque ad uxorem proximi sui hincibat. Versipelles, vulpibus: dicite vulpi illi. Vecordes, equis & mulis: Nolite fieri sicut equus & mulus in quibus non est intellectus. De qua re alias diximus.

¶ *Et apparuerunt Moyses & Elias.* D. Hieronymus aduersus Iovinianum, ait: ob ieiunij consortium apparuisse Moysen, & Eliam in hoc monte cum Christo transfigurato. Quidam adam ieiunavit, priusquam pabulum illud mortiferum comederet, ad quod Eva eum incitavit in paradiso, feliciter vixit: postquam vero comedit fuit eiectus, & uxorem cognovit: & qui ieiunus in paradiso virgo fuerat, sicut extra eum uxori copulatur. Aspicias in his locis: paradysi & transfigurationis felicitatem, absque cibi abstinentia non fuisse. Vae ergo qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum vsque ad vesperam, ut vino astuetis, nam a perpetua beatitudine & aeterna felicitate priuabimini. Sed de hoc latins agemus apud Luc. c. 9.

¶ *Et dicebant excessum quem completurus erat in Hierusalem.* Christe sancte. Quam dissimilis haec tua transfiguratio, ab illa quae fuit in monte Caluariae, osibus & faetoribus repleto. Hic es modo tu Domine comitatus discipulis, quos elegeras: illic ab illis derelictus, & a Petro paulo ante negatus. Voluerunt enim metu mortis

Peccatores non iras figuratur sed de figurantur. Pla. 57. Sup. c. 3.

Hiere. 5.

Luc. 13. Plal. 31.

D. Hiero. Quare apparuerunt Moyses & Elias.

Ieiunium commendatur.

Esai. 7. 6.

Mar. ait.

Nota.

vitam derelinquere. Hic fuisse in medio illustrium virorum collocatus Moyses & Elia, illic inter duos latrones constitutus. Hic in monte eleuatus, illic cruci duris clauibus affixus. Hic exultans gloria, illic dolens & lachrymas fundens: neque erat tibi species neque de cor. Hic tuis discipulos, illic dura lancea percuteris. Hic eras splendidis vestibus indutus, illic nudus illisque immaniter spoliatus. Hic audisti suauissimam patris vocem te filium dilectum vocantem, illic autem audis impropria & iniurias: & perditorum hominum ceteruam, te inauditis blasphemis afficientem. Orem dignam perpetuo gemitu, & perennium lachrymarum abundantia. Vtinam oculi mei vertantur in fontes: utinam exitus aquarum deducant oculi mei. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis diluuium lachrymarum? Deficiant praelachrymis oculi mei: utinam sint mihi lachrymae panes die ac nocte.

Hier. 9. a.

Plal. 4. 1. a.

Plal. 6.

¶ *Bonum est nos hic esse.* Quemadmodum mundi amatores in sanitate solent, cum viderint rei amatae exemplum ac similitudinem: Sic Petrus videns Christi gloriosam transfigu-

rationem, quae gloriae similitudine representabat, veluti insaniedo ait: Domine bonum est nos hic esse.

¶ *Bonum est nos hic esse.* Addit Marcus. Nesciebat enim quid diceret. Iure sane ut diximus haec addit Marcus. Nam viri virtute praestantes non habent in hac vita domicilium permanens, sed peregrini sunt super terram. Impij vero sunt qui habitant in terra. Qui bus minatur aeternam damnationem aquila volans dicens apud sublimem aquilam volantem: Vae, vae, vae, habitantibus in terra. At viri pietate praecellentes, studioque immortalitatis flagrant, cum in terra ut hospites & peregrini vitam degant tanquam in diuersorio non tanquam in domicilio, mortem semper expectant, atque ita viuunt, ac si essent prope diem vitam excessuri. Id intelligens David ait, ut literae diuinae in libro primo Paral. memoria prodiderunt: peregrini sumus coram te Domine, & aduenae sicut omnes patres nostri. Dies nostri sicut umbra super terram & nulla est mora. Hanc sententiam repetes in psalmo dicit: ne sileas quoniam aduenae ego sum apud te, & peregrinus sicut omnes patres mei. De quibus ita ait in Epi. ad He. Pau. Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus, sed alio ge eas aspicientes, & salutates, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Et in Epi. 2. ad Co. ait idem Aposto. dum sumus in corpore peregrinamur a Domino. Nunquam enim viri iusti tanta in hac vita conatu fuisse, quae ad aeternitatis memoriam pertinerent, nisi mentis oculis aeternitatem ad se pertinere perspexissent. Quis enim perpetuos summosque labores susciperet, si existimaret fore, ut eius gloria

Iusti peregrini sunt, impij vero ciues huius mundi.

Apo. 3.

1. par. 19

Plal. 38.

Hebr. 11

2. Cor. 5.

Rom. 8.

1. Cor. 1.

Ioan. 17.

2. Cor. 1.

Quibus Christus ostendit gloriam suam.

Esai. 42.

ijisdem finibus, quibus vita esset terminanda. At sapientium animus ita se gerit, & immortalitatem prospicit, vt certissimè credat cum excesserit è vita, tunc deniq; victurum esse, & gloriam immortalem consecutum. Nos ergo ad Deum aspiremus, & dicamus cum D. Paulo conuersatio nostra in cœlis est, ne terræ habitatores dicamur, & consequenter audiamus: venit contritio super te qui habitas in terra. Ezechie. cap. 7.

Phil. 3. *¶ Tibi vnum, Moyse vnum, & Eliæ vnum.* Perpende quomodo felicitas mundi sit animæ inimica. Pincerna Pharaonis succedentibus prosperis oblitus est interpretis sui. Ideo dixit illi Ioseph. Memento mei dum bene tibi fuerit. Ne in prosperitate obliuisceretur, dixit vt memor sui esset, dum bene contigisset ei in domo Pharaonis: at ille oblitus fuit Ioseph, sicut nunc Petrus obliuiscitur Andræ fratris, qui illum ad Christi cognitionem vocauerat. Hinc videbis quâ periculosa sit magna potètia & prosperitas rerû humanarum, peruertit mores, ac hominum ingenium. Primo Reg. c. 9. ait scriptura sacra: filius vnus anni erat Saul cum regnare cepisset, id est, innocens instar infantuli. Quibus verbis significare voluit spiritus sanctus, Saulis virtutem, & morum integritatem, priusquam fuisset in regia dignitate constitutus. At cû ad principatû euectus est, scelera impia perpetravit. Exèplum etiam tibi sit Rex David, qui subditus, inimico pepercit, & vitam tribuit, rex autem amicum per summum scelus interfecit.

Genes. 4. *¶ Tibi vnum, Moyse vnum, & Eliæ vnum.* Perpende quomodo felicitas mundi sit animæ inimica. Pincerna Pharaonis succedentibus prosperis oblitus est interpretis sui. Ideo dixit illi Ioseph. Memento mei dum bene tibi fuerit. Ne in prosperitate obliuisceretur, dixit vt memor sui esset, dum bene contigisset ei in domo Pharaonis: at ille oblitus fuit Ioseph, sicut nunc Petrus obliuiscitur Andræ fratris, qui illum ad Christi cognitionem vocauerat. Hinc videbis quâ periculosa sit magna potètia & prosperitas rerû humanarum, peruertit mores, ac hominum ingenium. Primo Reg. c. 9. ait scriptura sacra: filius vnus anni erat Saul cum regnare cepisset, id est, innocens instar infantuli. Quibus verbis significare voluit spiritus sanctus, Saulis virtutem, & morum integritatem, priusquam fuisset in regia dignitate constitutus. At cû ad principatû euectus est, scelera impia perpetravit. Exèplum etiam tibi sit Rex David, qui subditus, inimico pepercit, & vitam tribuit, rex autem amicum per summum scelus interfecit.

1. Reg. 9. *¶ Tibi vnum, Moyse vnum, & Eliæ vnum.* Perpende quomodo felicitas mundi sit animæ inimica. Pincerna Pharaonis succedentibus prosperis oblitus est interpretis sui. Ideo dixit illi Ioseph. Memento mei dum bene tibi fuerit. Ne in prosperitate obliuisceretur, dixit vt memor sui esset, dum bene contigisset ei in domo Pharaonis: at ille oblitus fuit Ioseph, sicut nunc Petrus obliuiscitur Andræ fratris, qui illum ad Christi cognitionem vocauerat. Hinc videbis quâ periculosa sit magna potètia & prosperitas rerû humanarum, peruertit mores, ac hominum ingenium. Primo Reg. c. 9. ait scriptura sacra: filius vnus anni erat Saul cum regnare cepisset, id est, innocens instar infantuli. Quibus verbis significare voluit spiritus sanctus, Saulis virtutem, & morum integritatem, priusquam fuisset in regia dignitate constitutus. At cû ad principatû euectus est, scelera impia perpetravit. Exèplum etiam tibi sit Rex David, qui subditus, inimico pepercit, & vitam tribuit, rex autem amicum per summum scelus interfecit.

1. Reg. 24. *¶ Tibi vnum, Moyse vnum, & Eliæ vnum.* Perpende quomodo felicitas mundi sit animæ inimica. Pincerna Pharaonis succedentibus prosperis oblitus est interpretis sui. Ideo dixit illi Ioseph. Memento mei dum bene tibi fuerit. Ne in prosperitate obliuisceretur, dixit vt memor sui esset, dum bene contigisset ei in domo Pharaonis: at ille oblitus fuit Ioseph, sicut nunc Petrus obliuiscitur Andræ fratris, qui illum ad Christi cognitionem vocauerat. Hinc videbis quâ periculosa sit magna potètia & prosperitas rerû humanarum, peruertit mores, ac hominum ingenium. Primo Reg. c. 9. ait scriptura sacra: filius vnus anni erat Saul cum regnare cepisset, id est, innocens instar infantuli. Quibus verbis significare voluit spiritus sanctus, Saulis virtutem, & morum integritatem, priusquam fuisset in regia dignitate constitutus. At cû ad principatû euectus est, scelera impia perpetravit. Exèplum etiam tibi sit Rex David, qui subditus, inimico pepercit, & vitam tribuit, rex autem amicum per summum scelus interfecit.

1. Reg. 26. *¶ Tibi vnum, Moyse vnum, & Eliæ vnum.* Perpende quomodo felicitas mundi sit animæ inimica. Pincerna Pharaonis succedentibus prosperis oblitus est interpretis sui. Ideo dixit illi Ioseph. Memento mei dum bene tibi fuerit. Ne in prosperitate obliuisceretur, dixit vt memor sui esset, dum bene contigisset ei in domo Pharaonis: at ille oblitus fuit Ioseph, sicut nunc Petrus obliuiscitur Andræ fratris, qui illum ad Christi cognitionem vocauerat. Hinc videbis quâ periculosa sit magna potètia & prosperitas rerû humanarum, peruertit mores, ac hominum ingenium. Primo Reg. c. 9. ait scriptura sacra: filius vnus anni erat Saul cum regnare cepisset, id est, innocens instar infantuli. Quibus verbis significare voluit spiritus sanctus, Saulis virtutem, & morum integritatem, priusquam fuisset in regia dignitate constitutus. At cû ad principatû euectus est, scelera impia perpetravit. Exèplum etiam tibi sit Rex David, qui subditus, inimico pepercit, & vitam tribuit, rex autem amicum per summum scelus interfecit.

2. Reg. 11. *¶ Tibi vnum, Moyse vnum, & Eliæ vnum.* Perpende quomodo felicitas mundi sit animæ inimica. Pincerna Pharaonis succedentibus prosperis oblitus est interpretis sui. Ideo dixit illi Ioseph. Memento mei dum bene tibi fuerit. Ne in prosperitate obliuisceretur, dixit vt memor sui esset, dum bene contigisset ei in domo Pharaonis: at ille oblitus fuit Ioseph, sicut nunc Petrus obliuiscitur Andræ fratris, qui illum ad Christi cognitionem vocauerat. Hinc videbis quâ periculosa sit magna potètia & prosperitas rerû humanarum, peruertit mores, ac hominum ingenium. Primo Reg. c. 9. ait scriptura sacra: filius vnus anni erat Saul cum regnare cepisset, id est, innocens instar infantuli. Quibus verbis significare voluit spiritus sanctus, Saulis virtutem, & morum integritatem, priusquam fuisset in regia dignitate constitutus. At cû ad principatû euectus est, scelera impia perpetravit. Exèplum etiam tibi sit Rex David, qui subditus, inimico pepercit, & vitam tribuit, rex autem amicum per summum scelus interfecit.

mune bonum particulari postponere, vehementer errabat: in eo verò quòd vitam solitariam & quietam ad contemplandâ Dei magestatem eligebat, minimè decipiebatur, sed potius rem acu tangebatur. Vnde D. Bernard. in sermone de vita solitaria ad fratres de monte Dei sic ait: res est scilicet vita solitaria) antiquæ religionis perfectæ, fundatæ in Christo pietatis, antiqua hæreditas ecclesiæ Dei, à tempore prophetarum præmonstrata, iamq; nouæ gratiæ sole exorto, in Joanne Baptista instaurata, & in nouata: ab ipso Domino familiarissimè celebrata, ab ipsis discipulis ipso presente concupita: cuius transfigurationis gloriam cum vidissent qui cû eo in monte sancto erant: continuo Petrus in eo quidè abreptus sibi, & nesciens quid diceret, quia vitam Dei magestate cõmune bonum intra priuatu suû visus est cõclusisse: in eo aut præsentissimus sibi, & scientissimus quid diceret: quia suauitate eius gustata optimû sibi iudicauit in hoc semper esse, vitam hanc in cõtubernio Dei & ciuû supernorû quos cû cõsiderat concupiuit, dicēs: Domine bonû est nos hic esse: si vis faciamus hic tria tabernacula: tibi vnum, Moyse vnû, & Eliæ vnum. In quo si auditus fuisset, facturus proculdubio erat post modum alia tria: sibi vnum, Iacobo vnû, & Ioanni vnum. Post passionem verò Domini, calente adhuc in cordibus fidelium effusi eius sanguinis recenti memoria, solitariam hanc vitam eligentibus, paupertatem spiritus sectantibus, & in spiritualibus exercitijs, & in contèplatione Dei pingue otium altero in alterû zelatibus, deferta repleta sunt. Ex quib; legim; Paulû, Macariû, Antoniû, Arseniû, & alios complu-

Vita cõtèplatiua & solitaria cõtendatur. D. Bern. de vita solitaria.

rimos in sancte huius cõuersationis republica cõsulares viros, egregia nomina in ciuitate Dei, nobiles & triûphales titulos habètes de victoria huius seculi, & principis huius mundi, & corporis sui, de cultu animi & domini Dei sui. Hactenus Bernar. Fugiamus igitur tabernacula impiorû, & in hoc cœlesti monte tentoria nostra figamus, nã bonû est nos hic esse. *¶ Faciamus hic tria tabernacula.* Damascen. super hæc verba sic ait: Nõ te Dominus tabernaculorû sed vniuersalis Ecclesiæ constructorem constituit.

¶ Nõ enim sciebat quid diceret. Hoc addit Marcus, & meritò. Nã viri iusti in illis æternis sedibus debèt tabernaculû suû, hoc est, felicitatè suâ collocare. At verò impij terrenis adherètes, in terrenis tabernaculis habitare cõtendunt: nõ curates quod Dominus (Iob c. 8.) ait: Tabernaculû impiorum nõ subsistet. Super quæ verba, sic D. Grego. ait: Tabernaculû quippe cõstruitur, vt ab æstu corpus & frigore defendatur. Quid itaq; hoc loco tabernaculi, nisi ædificatio terrenæ felicitatis exprimitur, per quã super se reprobi casura multiplicat, vt se à præsentis mundi necessitatibus quasi ab æstu & imbris defendant? honoribus nãq; excrecere ambiunt, ne despecti videantur. Terrena aggregãdo exaggerat, ne inopiæ frigore tabescat. Cõtènüt curare quod sequitur, & tota intèntione satagunt, nequid in præsentibus desit. Studèt nomen dilatere ne lateant, etsi cuncta ad desiderium suppetant, munitos se in omnibus & felices putant. Vbi ergo mentis habitationem cõstruunt, ibi proculdubio tabernacula fixerunt. Aduersa impatièter perferunt, remissè in prosperis lætatur. Sola quæ aduunt cogi-

Marc. ad dicit. Quare Petrus errabat.

Iob. 8.

D. Grego.

tat, nec ad effectû cœlestis patriæ vlla recordatiõ respirat. Gaudèt sibi superpetere bona quæ cupiunt atq; ibi carne requiescunt: ibi mentè extinguèdo sepeliunt, qui secularis curæ telo trucidati, terrenarû rerû aggerè, quæ foris exquirèdo multiplicat, huc semper interius per cogitationè portat. At contra iusti, nec oblata bona hic pro magno suscipiunt, nec illata mala valde pertimescunt, sed cû bonis præsentibus vtuntur, vètura mala metuunt: & cû de malis præsentibus gemunt, bonorû sequentiû amore cõsolantur, sicq; temporalis refouètur sub sidio, sicut viator in stabulo vitur lecto, pauat & recedere festinat: quiescit corpore sed ad aliud tedit mète. Non quã vetò & aduersa perpeti appetunt, in transitorijs prosperari refugiunt, ne alectatiõe itineris à patriæ peruentione sequestrètur: ne gressum cordis in via peregrinationis figat, & quãdoq; ad cõspèctû cœlestis patriæ sine mora perueniat: gaudèt despici, nec dolèt se necessitatibus affligi. Qui ergo cõtra præsentia se aduersa nõ muniunt, quali cõtra æstus & pluias habere tabernaculû nolunt. Vnde & Petrus iure reprehenditur, quia nõdû mētis perfectione roboratus, veritatis claritate cognita in terra figere tabernaculû conatur. Iusti itaq; hic se cõstiuere negligunt, vbi peregrinos se & hospites nouerunt. Quia. n. in proprijs gaudere desiderat, esse in alieno felices recusant. Iniusti aut quantò longius ab æternæ patriæ hæreditate diuisi sunt, rãtò in terra altiùs fundamèta cogitationis figunt. Hinc est, quòd ab ipso humanæ cõditionis exord. o in electa prole E-

Iusti nec præsentia bona magis pècunt, nec præsentia mala pertimescunt. Simili.

Figura.

Figura lat. Enoch quippe dedicatio dicitur. Iniqui ergo se in primordijs dedicat, quia in hac vita quæ ante est, cordis radicem plantant, vt hic ad votum floreat, & a sequenti patria funditus arefcant. Exiustis vero Enoch septimus oritur, quia eorum vita festa dedicatione in fine seruatur. Hinc est quod attestat Paulo Abrahamam in casulis habitat, quia habentem fundamenta ciuitatis quæ supernus artifex constructit, expectat. Hinc est, quod Iacob gregeſ ouium sequens humiliter graditur, atq; huic Esau obuiam ueniens tu multum multiplicis comitatus eleuatur, quia nimirum & electi hic elatione non habent, & in bonis carnis reprobi læti tumet. Hinc ad Israel Dominus ait: si elegeris unum de populo terræ, & constitueris principem super te, non faciet tibi equos & equites. Et tamen primus rex ab eodem populo electus, repente vt culmen potestatis attingit, tria milia sibi met equites elegerit, in elatione protinus prodijt, ad ædificationem percepti culminis erupit, quia foris restringere sub æqualitate non poterat, quod intus animus super ceteros tumebat. Quasi munitum sibi diues ille tabernaculum construxerat, qui dicebat: anima habes multa bona reposita in annos multos: requiesce, comede, & bibe, epulare. Sed quia eius tabernaculum in veritatis fundamento non subsistit, ille eo audiuit: stulte hac nocte repetet animam tuam abs te: quæ autem parasti cuius erunt bene ergo Marcus addidit: non enim sciebat quod diceret: & rursus: bene apud Iob dicitur: tabernaculum impiorum non subsistet: quia vitæ fugientis amatores dum studiosè se in presentibus construunt, repente ad æternam penam rapiuntur. Hæc Greg.

¶ *Et ecce nubes lucida obumbravit eos.* Nubes sunt insignia quibus conoscitur. Quæadmodum inter nos Dominus Petrum per clauem, Dominus Paulum per ense, Dominus Catharinam per rotam cognoscimus, sic Deus olim per nubem cognoscebatur. Hinc est quod gentiles depingebant etiam Ionem Deorum suorum principem coopertum nubibus: vocabantque illum Ioue tonantem. Nubes ergo designabat Dei presentiam. Vnde ascendenti Moyſi in monte Sinai dixit Deus: veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentem ad te & creat tibi. Et cum nebula impleret templum dixit Salomō: Dominus dixit vt habitaret in nebula: vt in. 3. Reg. & 2. Paral. literæ diuinæ memoriæ prodiderunt. Apud Ezechiel etiam leges quod nubes impleuit atrium interius. Et eleuata est gloria Domini de super cherubim ad limen domus, & repleta est domus nube. Fortasse per nubem Dei presentia ideo designatur, vt intelligamus nullam mentis aciem esse tantam acutam & perspicacem quæ illum possit intueri: nulla enim humana cogitatione potest eius natura comprehendere. Qui fieri potest, vt in carne positi in exilio hoc constituti, diuinam intueamur essentiam? Id significabat nubes, quæ monte hinc & monte Horeb, & Salomō templum Deo aduentate oppleuerunt. Vnde ait Dominus: psaltes: inclinauit cælos, & descendit, & caligo sub pedibus eius. Et paulo post. Et posuit tenebras latibulum suum, in circuitu eius tabernaculum eius. Dei habitatio est lux inaccessibilis, vt asserit Apostolus: quam ob causam per lucem tabernaculum eius significatur iuxta Theodoretum & Theodori Antiocheni sententiam. At huic tabernaculo circumfudit Dominus nubem in mundum descenditurus,

Nubes sunt insignia quibus conoscitur Deus.

Exo. 19.

3. Reg. 8. 2. para. 6. Ezech. 10.

Psal. 17.

1. Tim. 6.

furus, vt ostenderet non posse carnis oculis eius essentiam videri. Nubes ergo Dei presentiam designat. Qui bus etiam insignijs Dei filius quando in cælum voluit ascendere ascensibus Apostolis insignitus est, vt aperte ostenderet se esse verum Deum. Videntibus illis ait Lucas, eleuatus est & nubes suscepit eum. ¶ *Hic est filius meus dilectus.* Gene. 28. Scalam vidit Iacob &c. Per hanc scalam præfiguratum fuit mysterium incarnationis Christi. Ipse enim est scala, cælestia coniungens terrenis, qua sola ascendimus in cælum. Nemo inquit venit ad patrem nisi per me. Extra hanc scalam non est salus, vt Petrus ait Acto. 4. Scala hæc cælum & terram tangit: quia Christus Deus & homo est, mediatorque Dei & hominum: huic scalæ innixus est Deus: hic est inquit filius meus dilectus in quo mihi complacui: huc signauit Deus: per hunc nos gratos &c. in hac scala angeli ad nos descendunt, nosque ascendimus: Per Christum enim angeli fratres nostri effecti sunt, vel angeli sunt prædicatores Christum prædicantes. Hi ascendunt & descendunt. Prædicant enim Christum verum filium Dei, ab æterno dilectum a patre, & verum hominem, baptizatum a Iohanne, interfectum a Iudæis &c. ascendentes dicunt in principio erat verbum. Descendentes autem, Verbum caro factum est. ¶ *Ipsam audite.* Ge. 1. 1. Dicitur quod descendit Dominus vt videret turrinam quam ædificabat filius Adæ &c. ædificare in scriptura est docere. Iuxta illud: Dedit nobis potestatem in ædificationem: ædificare in cælum, est docere veram iustificationem. Hoc autem solus Christus facit. Is nobis a Deo datus est, do-

Acto. 1.

Gene. 28. Scala Iacob figura Christi.

Acto. 4.

Gen. 1. 1.

Ædificatio requiritur.

Figura. Notanda.

ctor iustitiæ & salutis. Iuxta illud quod in hoc loco ait: ipsam audite. Verum non cõterti homines, & ipsi ædificare volunt, ac sua doctrina hominibus iustitiæ, salutis, & cælum promittunt. Hoc primùm conati sunt philosophi, deinde pseudo propheta apud Iudæos: Postremò hæretici apud christianos. Ædificat autem non in monte, aut super petram quæ Christus est, sed in loco plano Senaar, in loco fertili: veteri. & auaritiæ suæ cõsulentes. Ædificat magna pompa, eloquentia scilicet verborum homines decipientes. Verum non lapidibus est monte, sed lateribus est turo ædificat: hoc est, non vtuntur dictis solidis scripturæ, sed tantum ad inuentionibus rationis humanæ. E contra huiusmodi ædificationem primò sequitur cõfusio, & illaqueatio cõscientiarum: Deinde iusto Dei iudicio puniuntur huiusmodi doctores, vt a se inuicem dissentiant, & mutuo se non intelligant, sicque hæreses & sectas introducunt. Sequamur igitur Christum verum, doctorem datum nobis a patre. ¶ *Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam.* Tanto splendore atq; tanta virtutis perterriti ceciderunt in terram. Eodem modo Abrahamam cõsideratam fragilitate sua, viso domino cecidit prostratus in faciem suam. & Esa. corruui, inquit, cum audire, cõterritus sicut videram. Et Dani. vidi visionem gradem hanc, & non remansit in me fortitudo: & paulo post: dominus mihi in visione tua dissolutus sunt cõplices meæ, & nihil in me remansit virtutis. Si diuini vates, sanctique apostoli tanto splendore & amplitudine obruuntur, quæ Dei similitudine, & audita eius voce, quæ taerit Dei in sua essentia magestas. ¶ Illud est hoc loco aduertendum, hos sanctos non cecidisse retrorsum sed in facies suas, impios vero legimus retror-

Gen. 11. Esa. 11. Dan. 10.

Gen. 11. Esa. 11. Dan. 10.

Gen. 11. Esa. 11. Dan. 10.

Hæc 4. suam

Sancti ca-
dit aure
Deum
in facies
suas, im-
pij verò re-
trorsum.
Gene. 16.

1. Reg. 4.

Ioan. 18.

Quare
Christus
pro se &
Petro &
nō p alijs
Apostolis
tributū sol-
uerit.

sum cecidisse: quoniam qui antefa-
ciem suam ruuat, vident foueam, &
facile surgunt, qui autem retrorsum
haud quaquā. Vnde ait scriptura
fiat Dan coluber in via, cerastes in se-
mita, mordēs vngulas equi, vt cadat
alcensor eius retro. Per Dan, iuxta
Hieronymi sententiam in li. de qua-
estio. Hebre. Et Euiebiū Emesenū,
intelligitur Santon, qui fuit de tribu
Dan. Hic vicit Philistæos, eorum
equos enervauit, & ascensores eorum
retrorsum deiecit: qui Christum adū
brauit, qui impios ludæos a pertina-
cia sua delistere nolentes, in terram
retrorsum prostravit. Heli qui sceler-
atos filios suos non vt decebat, casti-
gabatur, eosque effrenatos, sibi que præ-
sidentes tanquam in gyrum ratio-
nis & doctrinæ non ducebat, cecidit
retro, & fractis ceruicibus animam
efflavit. Qui Christum Deū nostrū
comprehendere & ligare volebant,
auditis his Christi verbis: ego sum,
abierunt retrorsum, & ceciderunt in
terram. Vna Christi vox lenis & dul-
cis terribilem cohortem armis muni-
tam percussit, perterruit, & pro-
stravit.

Et accesserunt qui didrachma accipie-
bant ad Petrum & dixerunt ei: Magister
vester non soluit didrachma?

Cur saluator pro se tantum & Pe-
tro didrachma soluit, non etiam pro
pro ceteris Apostolis: quippe cū om-
nes eū relictis omnibus secuti sint, pro
omnibus solvere debuisse videtur. Ex-
plicat Augusti. lib. quest. ve. Et noui
testamenti, his verbis: Didrachma,
capitum exactio intelligitur, nō præ-
diorum: nec enim saluator aliquid
posidebat in mundo, cum sit Domi-
nus mundi: mortuus enim alienis
impendijs sepelitur: & nos a quibus
mundus extraneus est, facultates au-

gere cupimus, vt morientes mundū
a nobis in valum, non tantum voce,
sed & literis contestemur, vt profes-
sione nostra ab eo cuius mundus est
cōdemnemur. Hinc Dominus: Qui
nō reliquerit omnia & sequutus me
fuerit non potest meus esse discipu-
lus. Quicumque ergo sic habet facul-
tates suas, vt spem in illis nō habeat,
paratus autem sit pro fide illas obji-
cere, viam ambulat quæ iur ad Chri-
stum. Didrachma ergo ab his exigen-
da erat qui aliquid negotij gerebant,
aut artibus operam dabant: saluator
autem quia nihil horum curabat, ne-
que discipuli eius, exigenda ab eo nō
erat: sed quia inimicus diabolus sem-
per in invidijs erat, occasionem qua-
rens si posset inclinare saluatorem,
exactorum didrachmæ animos occu-
pauit, vt eius facerent voluntatem: vt
accedentes ad Petrum qui primus in-
ter apostolos erat, solui debere ab eo-
rum magistro didrachmam diceret,
qui ab eis oneribus liberi erat: Ni-
hil enim agebant in mundo quod ef-
ficeret mundi: Vt quia non erat vnde
solueret, aut his scandalo esset aut cer-
tè humilitate suffragij quæreret a
quo solueretur. Tunc Dominus vt
improvidum diabolū aduersus se-
metipsum semper machinari osten-
deret, ad mare ire Petrum Apostolū
iubet & capti piscis os aperire, & il-
lic inuenire nummum exactori de-
bitum: quo soluto non solum scan-
dalo non esset exactoribus, neque in-
clinaretur requisito auxilio ad soluē-
dum: verum etiam signum virtutis
maximæ demonstraret, per quod cap-
tos a diabolo ad se traheret, vt argu-
mento & astutia sua diabolus torque-
retur. Dicunt ergo exactores ad Pe-
trum: Magister vester non soluit di-
drachmam? quo dicto, magistrum vt
pro

Luc. 14

Capit. XVIII.

Nilla hora accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes. Quis putas maior est in regno caelorum? Et aduocans Iesus paruulum statuit eum in medio eorum, & dixit. Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum caelorum. Quicumque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno caelorum. Et qui susceperit unum paruulum talem in nomine meo, me suscipit: qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei vt suspēdatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Vnde mundo a scandalis. Necessesse est enim vt veniant scandalis: veniant amen va homini illi per quem scandalum venit. Si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te abscinde eum, & proijce abste: bonū est ad vitā ingredi debile, vel claudū, quam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem aeternum. Et si oculus

Eh 5 1111

pro omnibus discipulis solueret, con-
uenerunt. Saluator autem cum pro
se & Petro dari iubet, pro omnibus
extoluisse videtur: quia sicut in salua-
tore erant omnes causæ magisterij:
ita & post saluatorem in Petro om-
nes continentur: ipsum enim consti-
tuit esse caput eorum, vt pastor esset
gregis dominici. Nam inter cetera
dicit discipulis: Vigilate & orate, ne
intretis in tentationem: & Petro di-
cit: ecce Sathanas exoptulauit vt vos
ventilet sicut triticum, ego autem ro-
gaui pro te, vt non deficiat fides tua:
& tu tandem conuersus confirma fra-
tres tuos. Quid ambigitur? pro Pe-
tro rogabat, & pro Iacobo & Ioanne
non rogabat, vt ceteros taceam: ma-
nifestum est in Petro omnes conti-
neri: quia in alio loco dicit: ego pro
his rogo quos mihi dedisti pater: &
volo vt vbi ego sum & ipsi sint mecum.
Haecenus D. Augustinus.

Mar. 14.
d.
Luc. 12.
6.

D. Aug.
4. to. li. q.
no. & ver.
testamen.
quest. 75.
Nota in a-
uaros.

Et aperto ore eius inuenies staterem.
Parui & angustianimi est, amare di-
uitias, & auaritia torqueri. Et tamen
videbis multos pecuniæ seruos: ni-
hil nominantes nisi pecuniam, sem-
per in ore pecuniam habentes. Sunt
similes pisci huic habenti staterem
in ore, quem D. Petrus assumpsit.
Vtinā veniat aliquis D. Petrus, qui
exhorū ore & corde pecu-
niam auferat.

¶ Finis. Capit. XVII.

¶ Docet Christus humilitatem,
vitare scandalum, quo
modo peccans ar-
guendus.

Quis putas maior est in regno caelorum? Et aduocans Iesus paruulum statuit eum in medio eorum, & dixit. Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum caelorum. Quicumque ergo humiliauerit se sicut paruulus iste, hic est maior in regno caelorum. Et qui susceperit unum paruulum talem in nomine meo, me suscipit: qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei vt suspēdatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Vnde mundo a scandalis. Necessesse est enim vt veniant scandalis: veniant amen va homini illi per quem scandalum venit. Si autem manus tua vel pes tuus scandalizat te abscinde eum, & proijce abste: bonū est ad vitā ingredi debile, vel claudū, quam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem aeternum. Et si oculus

Mar. 9. c
Luc. 9. f.
Infr. 19. b

1. Co. 14.
d.

Mar. 9. f

Lu. 14. d.

Sup. 5. 9.

Mar. 9. g.

tuis scandalizate, erue eum,
 et projice abste, bonum est tibi
 unum oculum habentem in vi-
 tam intrare, quam duos oculos
 habentem mitti in gehenam ignis.
 Videte ne contemnatis unum
 ex his pusillis. Dico enim vobis,
 quia angeli eorum in caelis sem-
 per vident faciem patris mei qui
 in caelis est. Venit enim filius ho-
 minis saluare quod perierat.
 Quid vobis videtur si fuerint
 alicui centum oves, et erraverit
 una ex eis. Nonne reliquit 99
 in montibus, et vadit quarere
 eam quae erravit: Et si contige-
 rit ut inueniat eam, amen dico
 vobis quia gaudet super ea ma-
 gis, quam super 99, quae non er-
 rauerunt. Sic non est voluntas
 ante patrem vestrum qui in cae-
 lissit, ut pereat unus de pusillis
 istis. Si autem peccauerit in te fra-
 ter tuus vade et corripe eum in-
 ter te et ipsum solum: si te audie-
 rit, lucratus eris fratrem tuum,
 si autem te non audierit, adhibe te
 cum adhuc unum, vel duos, ut
 in ore duorum, vel trium testi-
 um stet omne verbum. Quod si non
 audierit eos, dic Ecclesiae. Si au-
 tem Ecclesiam non audierit sit

Eccl. 5. b.
 Psal. 3. 3.
 Luc. 12. b.
 Luc. 15. a.
 Luc. 17. a.
 Luc. 17. a.
 Leu. 19. d.
 Eccl. 19. b.
 Iacob. 5. d.
 Deut. 19. b.
 2. Co. 13. a.

tibi sicut ethnicus et publicanus.
 Amen dico vobis quaecumque al-
 ligaueritis super terram, erunt
 ligatae et in caelo: et quaecumque
 solueritis super terram, erunt so-
 lutae et in caelo. Iterum dico vo-
 bis, quia si duo ex vobis consense-
 rint super terram de omni re qua-
 cunque petierint, fiet illis a patre
 meo qui in caelis est. Ubi enim
 sunt duo, vel tres congregati in
 nomine meo, ibi sum in medio eo-
 rum. Tunc accedens Petrus
 ad eum, dixit. Domine quoties
 peccabit in me frater meus et
 dimittam ei? usque septies? Dixit
 illi Iesus: non dico tibi usque se-
 pties, sed usque septuagies septies.
 Ideo assimilatum est regnum cae-
 lorum homini regi, qui voluit ra-
 tionem ponere cum seruis suis:
 et cum cepisset rationem pone-
 re oblatu est ei unus qui debebat
 ei decem millia talenta, cum au-
 tem non haberet unde redderet,
 iussit eum Dominus eius veni-
 dari, et uxorem eius et filios,
 et omnia quae habebat et reddi.
 Procidens autem seruis ille, ora-
 bat eum, dicens: Patientiam ha-
 be in me et omnia reddam tibi.
 Misertus autem Dominus ser-
 ui illius

Heb. 10. e.
 Ioa. 3. c.
 2. The. 3. d.
 1. Co. 5. d.
 Ioan. 2. o. f.
 Lud. 17. a.

Ad literam.

ui illius, dimisit eum, et debitum
 dimisit ei. Egressus autem seruis il-
 le, inuenit unum de conseruis
 suis, qui debebat ei centum dena-
 rios, et tenens suffocabat eum
 dicens: redde quod debes. Et pro-
 cidens conseruis eius, rogabat
 eum, dicens: Patientiam habe in
 me, et omnia reddam tibi. Ille
 autem noluit: sed abiit et misit
 eum in carcerem, donec redderet
 debitum. Videntes autem con-
 seruis eius quae fiebant, constri-
 stati sunt, valde: et venerunt,
 et enarrauerunt Domino suo
 omnia quae facta fuerant. Tunc
 vocauit eum Dominus suus: et
 ait illi: serue nequam, omne debi-
 tum dimisi tibi quoniam rogasti
 me: nonne ergo oportuit et te mi-
 sereri conserui tui, sicut et ego
 tui misertus sum? Et iratus Do-
 minus eius tradidit eum tortori-
 bus, quoad usque redderet uni-
 uersum debitum. Sic et pater
 meus caelstis faciet vobis, si non
 remiseritis unusquisque fratri
 suo de cordibus
 vestris.

ET aduocans paruulum. Anselmus si-
 gnificat hunc paruulum esse san-
 ctum Martialem. Qui fuit ex nume-
 ro discipulorum: cuius extant duae
 Epistolae. Nizepho. lib. 2. histo. capi.
 36. Dicit fuisse Ignatium.
 ¶ Quicumque se humiliauerit sicut paru-
 lus iste. Vel qui quis dimiserit te met-
 ipsum, vel humilem se reddiderit si-
 militer puello isti.
 ¶ Expedi ei ut suspendatur mola a sina
 et demergatur. Ecciptica videtur
 oratio. ¶ Expedi ei &c. Scilicet ma-
 gis quam illud fecisse) Ut suspendatur,
 &c. Vel expedi, pro melius est. He-
 braei carent comparatio.
 ¶ Apud veteres iudeos mos erat,
 (inquit Hieronymus) ut iugentium
 peccatorum perpetratores in pro-
 fundum ligato saxo demergeretur.
 Hoc est quod hic dicitur: expedi ei.
 Quia multo melius est pro culpa bie-
 nem recipere poenam, quam a ter-
 nis seruari cruciatibus.
 ¶ De mundo a scandalis. Hebra. pro-
 pter scandala, siue offendicula, quasi
 dicat: infelicissimus est mundus pro-
 pter scandala, quae pusillis assidue
 creat. Vnde not. est: quod praeposi-
 tiones. a. vel ab, nunc causam designat,
 ut in hoc loco, nunc rem aliquam
 praefidere rei per ablatiuum signifi-
 cat. e. Ut: Iosaphat erat a commentarijs,
 id est: praerat commentarijs. Nunc
 comparisonem. Ut Paul. ait: Nihil
 minus feci a magnis Apostolis. Hoc
 est: nihil minus quam Apostoli ma-
 gni. Ite est illud: descendit hic iustifica-
 tus ab illo, id est: pra illo, aut plusquam
 ille, ut ait Hieronymus.

Regula.
 A. vel ab
 quid desi-
 gnent: ta-
 cra scrip-
 tura.
 2. regu 8
 2. Co. 11.
 Luc. 18.

Necessitas ex suppositione quid sit.

¶ *Necesse est vt veniant scandala.* De necessitate consequentiae, siue ex iuppositione causae efficientis, loquitur Christus. Vnde necessitas ex iuppositione est, secundum quam aliquid argumento irrefragabili sequitur ex re aliqua, vel ex sententia praesupposita: veluti cum dicimus: si sic male vixeris necessario damnaberis. Talis necessitas est, secundum quam aliquid non potest non esse supposita actione causae efficientis: ad quam necessitate naturae hoc sequitur: quoad modum dicimus: necesse est huc qui talivitur dieta egrotare. De hac igitur necessitate loquitur Christus in hoc loco cum dicit: necesse est vt veniant scandala. Quemadmodum si medicus videns hominem vrentem mala dieta, dicat: necesse est hunc egrotare. Ita stantelapsu, imbecillitate, perueritate humani generis: Christus prauidens zizania inter electos crescere vsque in consumationem seculi, dicit: Necesse est vt interdum scandala fiant, & hoc indicat sententia immediate praemissa: Vt mundo (inquit) a scandalis, hoc est: male erit mundo propter scandala, & tunc subiungit: necesse est enim vt scandala fiant. Apertè insinuans: necessarium esse vt in mundo fiant scandala: in mundo inquam, de quo Ioannes mundus in maligno positus est totus. Sed non inde consequens est, hominem prorsus inuitum scandalizare aut peccare. Vnde & continuo adiciens: veritatem vti homini illi per quem scandalum venit, satis docet hanc necessitatem, neque cogere neque excusare eum qui scandalizat. Loquitur autem Christus de scandalo gemino, tam passiuo videlicet quam actiuo: palam insinuans hominem habere in potestate,

non solum ne sit alteri offendiculo: verum etiam ne ruat ex alterius offendiculo. Si manus (inquit) tua, aut pedus scandalizat te, abscinde &c. Deinde, etsi necesse sit, vt stantibus naturae inclinationibus in mundo fiant generationes & commixiones coniugum: non tamen inde consequens est, quod homo quispiam interdum ex necessitate, aut generet, aut suae uxoricommisceatur. Nam super aliud hic, super aliud illic designatur necessitas. Sic alia designatur necessitas, cum dicitur necesse est vt in mundo scandala veniant, alia cum dicitur: necesse est hunc hominem scandalizare. Nam in priori propositione significatur necessitas huius in mundo scandala veniunt: in posteriori vero designatur, scandalizare necessario conuenire rei quae subiicitur. Quamuis ergo necesse est vt veniant scandala in mundo: non autem oportet per te scandala fieri. Nam si vis vt te non tangant scandala, exi de mundo, vt sis in societate eorum, quibus Christus dicit: Ego elegi vos de mundo. Nam si mille sint scandala, non tangent eum qui non fuerit de hoc mundo, in quem intrauit peccatum per vnum hominem.

¶ *Per quem scandalum venit.* Per quem (inquit Chryostomus) nonnunquam dicitur pro a quo. Gene. 4. possedi hominem per Deum, id est, a Deo. Fidelis Deus, per quem vocati estis, id est, a quo vocati estis. 1. Corinth. 2. Et in hoc loco: per quem, id est, a quo scandalum venit.

¶ *Bonum est tibi ad vitam ingredi quam* &c. Melius est tibi. Hebr. conficiunt enim Habrei sua comparatiua per praepositionem Men id est, ab (quam interpretes aliquando vertunt quam)

Ioan. 15.

Regula.

Gene. 4.

1. Cor. 1.

Regula.

po:

Scandalum duplex actiuum & passiuum.

positiuis subiunctam. Vt bonus sum ego a patibus meis, id est, melior quam patres mei. Psalm. 117. Bonum est confidere in Domino quam confidere in homine, id est, melius est &c. Eccl. 7. Bona est sapientia cum hereditate, & amplius videntibus solè, id est, melior est sapientia opibus iuncta hominibus viventibus &c.

Psalm. 117

Eccl. 7.

¶ *Angeli eorum semper vident &c.*

Id est, angeli eorum custodes atque tutores, a quibus Deus nunquam auert faciem suam, accusant apud Deum illos a quibus iniuriam accipiunt isti humiles, moribus & vita pueros referentes. Vide Danie. 10. Apocal. 12. Exo. 23. de Angelis custodibus.

Dan. 10.

Apoc. 12

Exod. 23.

Gene. 9.

Figura.

¶ *Si peccauerit in te.* Gene. 9. enarratur, quod Cham impius risit videns nuditatem patris, atque nuntiauit fratribus suis. Cham iste eorum figuratur, quibus summum studium est, peccata aliorum etiam occulta pro palare, contra legem naturae, quae dicit: Quod tibi non vis alteri ne facias: contraque hoc praepceptum Christi: si peccauerit in te frater tuus, corripere eum inter te & ipsum solum.

¶ *Si peccauerit in te.* Vel si te praesente & vidente, aliquod scelus admiserit, & ita te offenderit. De publica iniuria quae Deo fit loquitur. Praepositio, in, pro, ante accipitur. Vnde illud est etiam animaduertendum: quod quisquis coram me peccat, re vera in me peccat: & animam meam si Deo grata est, maxime cruciat. Vnde Petrus in. 2. Epistola ca. 2. loquens: quomodo Sodomitae peccabant praesente Loth, Sic ait: Aspectu enim & auditu iustus erat: habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant. Item Paulus ait: Quis scandalizatur & ego non

Qui coram me peccat in me peccat. 1. Pet. 2.

1. Co. 11

yror? Pfalter David Psalm. 118. Tabeſcite me fecit zelus meus. Tabeſcit iustus de offensa Dei: tabeſcit de interitu & perditione fratris: quemadmodum e contra exultat ac gaudio maximo afficitur, cum eum poenitere videt.

Psalm. 118.

¶ *Frater tuus &c.* Quare, si fidelis postquam peccauerit adhuc frater a Christo appellatur, dareque iubet operam, vt illum a peccato reuocemus; quod si non assequamur, ab Ecclesia puniri vult: minime extra Ecclesiam esse censendus est. Improbi ergo ad Ecclesiam pertinent.

Improbi au ecclesia perti-

¶ *Inter te & ipsum solum.* Id est interdum tu & ipse soli estis. vel te & ipse solis.

¶ *Si peccauerit in te frater tuus corripere eum &c. die Ecclesiae.* Vel vno hoc tibi monito cotendunt nonnulli summum Pontificem etiam extra catum haereticis, iudicem habere in terris: vt scilicet Ecclesiam vniuersalem. Certum est (inquit) quod Papa noster frater est cum vnus pater scilicet Deus, & vna mater scilicet Ecclesia, omnibus fidelibus sit. Vbi ergo correptus de manifesto crimine emendare se noluerit, dicendum est Ecclesiae, sicut fit alijs confratribus: & hoc non nisi vt iustitia fiat: quia alias frustra diceretur: sed iudicium sit per superiorè: summus ergo Pontifex iuperiorem habet iudicem in terris scilicet ecclesiam vniuersalem, quae ipsum in corrigibilem existentem, iudicare & punire valeat. Alijs autem haec sententia non placet. Quia etsi summus Pontifex noster frater sit naturae conformitate, & fidei religionè: est etiam princeps & caput, totius vniuersalis Ecclesiae, supremam potestatem habens in ea. Ratione ergo primi scilicet

An summus pontifex habeat superiorem in terra qui illum corrigere possit.

Summus pontifex, et si fraterna charitate corripere test, denariari tamē nō potest.

cet, quia frater noster est, extendit se ad eum hoc testimonium, in ea parte in qua simplex tangitur fraterna correctio, quæ dicit simplicē quādā admonitionē, quæ cū sit actus charitatis extendit se ad omnē proximum, siue superiorem, siue æqualem, siue inferiorem, sicut & ipse charitatis effectus. Ratione verò secundi: videlicet quod princeps & caput est, supremam potestatem habens in Ecclesia: non extendit se hoc testimonium in ea parte, in qua contra non suscipiētem correctionem fraternam, iubetur denuntiationem fieri: quia cū denuntiatione non acquiescentis fraternæ correctioni, ordinetur ad finem ut talis punitione corrigatur, qui per simplicem admonitionem non corrigitur, & talis non fiat nisi superiori: non potest denunciari prælatus qui superiorem non habet: nisi sit tale peccatum eius, per quod a sublimate cadat: quale est peccatum hæresis. Quod verò summus Pontifex superiorem nō habeat iudicem in terris, manifestè inter alios innuit Bernardus, qui ad Innocentium pontificem scribens, sic ait: Quis faciet mihi iustitiam de vobis? Si habere mi iudicem ad quē vos trahere possē, iam nūc ostenderem vobis. Ut parturiens loquor quid mihi eminet: extat quidē tribunal Christi: sed absit ut ad illud appellem vos. Hæc Bernardus.

D. Ber.

¶ Multa tamen sunt accommodata remedia, quibus admonēdus est summus Pontifex, in moribus turpiter errans: ac prava vita sua totam Ecclesiam scandalizans. De quibus infra dicemus cum de moribus agamus.

Regula.

¶ Corripe eum inter te & ipsum solum. Notanda est hæc regula in scriptura sacra. Ut si quid Petro ut priuato ho-

mini congruit: hoc ad singulos fideles expectare existimemus: cuiusmodi est hoc correctionis præceptum. Sin verò quicquam illi conuenit ut Apostolorum principi & Ecclesiæ pastori: hoc sine controuersia putemus ad successores in Ecclesiæ pontificatu esse referendum: id quē in genuino literæ sensu: nam & quæ legislator ciuili præscribit delegatis suis, nō ad eum solum, sed ad ceteros qui illi in eodem officio succedant, referuntur.

¶ Adhibe tecum adhuc unum vel duos. Sub testes sceleris admissi. Ut in ore duorum, id est, in sermone duorum, stet omne verbum, id est, omnis res rata sit. Hoc est: ut duorum testimonio possit reuinci. Hebr. apud Hebræos quodlibet negotium, res, causa, aut factū, verbum dicitur, eō quod verbis soleant complecti & narrari. Sic etiā Hier. 3 2. Non erit tibi difficile omne verbum. Sic & in libris regum sæpe iuuenies. Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbū, id est, nulla res. stare vero in iudicio per metaphoram, significat vincere iudiciū, causamq; approbare. Duorum igitur testium testimonio, omnis causa, & omnis res, & omne iudicium vinci potest.

¶ Dic Ecclesiæ. Id est, cæui & congregationi publicæ, siue multitudinī: vel pælatō, qui Ecclesia dicitur, eō quod sit caput eius: sicut capita ciuitatis ciuitas appellantur: & Christus rex cœlestis, appellatur regnū cœlorum, quod sit caput regni cœlorum. Vnde præclarum est illud quod Aristot. ait: ciuitatē id maximè esse, quod est in ea principale. Inde est, ut quæ principes, vel gubernatores ciuitatis faciant & sentiant, ea ciuitas facere

Hebr.

Verbum in scriptura sacra quid significet. Hier. 3 2 c. Luc. 1. Scire in iudicio quid

Ecclesiæ capita ecclesiæ vocantur.

Aristo. 9. ethi. c. 9.

3. Reg. 8.

& sentire, dicatur. Cuius rei in scriptura sacra illud exemplum est: congregati sunt omnes maiores natu Israel, cum principibus tribuū, & duces familiarum in Hierusalem. Et in ferius: cōuertit quē rex faciem suam, & benedixit omni Ecclesiæ Israel: omnis enim Ecclesia Israel stabat. Illud est etiam simile huic: Venit Moyses, & conuocans maiores natu populi, exposuit omnes sermones quos mandauerat Dominus, responditq; omnis populus simul, cuncta quæ loquutus est Dominus, faciemus. Itaq; maiores natu dicuntur omnis populus.

Exo. 19.

Ecclesia ex bonis & malis constat. 1. ratio.

¶ Dic Ecclesiæ. Non ergo Ecclesia constat ex solis prædestinatis, nequē ex solis iustis: aliās incerta & incognita esset Ecclesia, cum planè nō cōstet qui sint prædestinati qui non: Qui iusti & Deo chari, & qui iniusti & iniusti sint. Ecclesia ergo cui denuntiandum est, non ex bonis tantum, sed ex bonis & malis constat.

1. ratio.]

¶ Alioqui quibus Ecclesia occulta est, quid habeant illi facere cum in graues incidūt de lege, ac religione, quæstiones? Cum duobus aut tribus testibus criminis admissi frater admonitus non corrigitur? Num animi pendere vsquē, & nullo firmo loco consistere? Incerta nempe erūt omnia, si apud solos pios Ecclesia est. In quocunquē enim Ecclesiæ iudicio, excipiet is contra quem sententia dicitur, quod iudices non sunt pij. Quā obrem qui Ecclesiam, iustorum solū numero definiunt, ij cū a malis Ecclesiæ pastoribus omnem potestatem auferunt, tum iudiciorum Ecclesiasticorum vires infirmant, ne cū vlla habere possunt Ecclesiæ firma dogmata.

3. ratio.

¶ Ac nisi Christus intelligeret, ma-

los Ecclesiæ suæ non partes quaslibet, sed primas etiam aliquando faturos, nusquam illud profectō admoneat: super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi: quæcunquē dixerint vobis facite, secundum autem opera eorum nolite facere. ¶ Quid verò Paulus hic causam queritur inter dispensatores, ut fidelis quis inueniatur. Mihi autem pro minimo est ut a vobis iudicer &c. Quod si necessarii essent boni mores, ut aliquis pars & minister esset Ecclesiæ, non utiq; pro minimo haberet Paulus ab hominibus iudicari, cū tale iudicium cum Apostolicæ potestatis ruina cerneret esse coniunctum. Nunc autem videns ad dispensatoris potestatem illud non esse necessarium, quod Corinthij nonnulli requirebant, mihi ait pro minimo est ut a vobis iudicer &c. ¶ Iam quot, quamq; vehementes scrupuli, quantaquē confusio atque perplexitas ipsis etiam dispensatorum animis inijceretur, si ex peccato ab Ecclesia alienarentur, omnemquē ad eō Ecclesiæ potestatem amitterent? bene igitur subditur ab Apostolo: sed nequē me ipsum iudico. Humanorum autem iudiciorū quanta temeritas si ab animi virtute Ecclesiæ partes officiaquē penderent? Ea propter adiungit: nolite ante tempus iudicare. Quantum ve schismatum quotidie in Ecclesia videremus, dum vnus alteri diceret, tu non es de Ecclesia quia malus es: ego de Ecclesia sum quia sum bonus? Dumquē etiam quem hic damnaret, eum, ille deffenderet, quantum putas fore litiū iurgiorumquē materiam? Præclare itaque concludit Apostolus: hæc autem trāsfigurauit in me & Apollo reynus aduersus alterum infletur pro alio.

Infra. 2 3.

1. Cor. 4. 4. ratio.

5. ratio.

alio. Maneat igitur Ecclesie nomen, fideles uniuersos, probos, improbosque complecti. Cum ergo frater duobus aut tribus testibus presentibus admonitus, de crimine commissio emendare vitam renuerit, dicendum est Ecclesie, hoc est, prelato quicumque; ille sit: siue dicendum est Ecclesie, hoc est, publicae congregationi fidelium, ut sic quemadmodum Diuus Hieronymus ait in glo. multorum detestatione habitus opprobrijs saluetur, qui pudore saluari non potuit.

D. Hiero.

¶ Quod si Ecclesia non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus, quacumque enim alligaueritis &c. Ex isto loco tria solent colligere doctores sancti. Primum in Ecclesia esse excommunicandi facultatem, atque potestatem semouendi a communione fidelium hominem pertinacem, qui primo & secundo & tertio admonitis resistere non vult: secundum est, tale excommunicationis poenam pro solo inobedientiae crimine incurri. Si ecclesie (inquit) non audierit, sit tibi tanquam ethnicus &c. Ad hoc enim dumtaxat hanc gladium Christus ecclesie suae tradidit, ut subditos posset in sua obedientiam cogere. Quare licet quis scelera & flagitia quantuncumque grauissima commiserit, dummodo ecclesie sit parere paratus, potest quidem iudex alio supplicio pro commissio crimine eum plectere: excommunicare vero minime. Tertium est, trinam admonitionem esse ante excommunicationem praemittendam necessarium. Hanc enim ex hoc loco colligitur, ubi peccantem fratrem admonetur Petrus, corripere priuatim, etsi tunc non audierit, iubetur secundo adhiberi duos testes quos: si non au-

Potestas excommu- nicandi data est ecclesie.

Pro sola inobedientia inferri potest excommunicatio.

Trina admonitio est necessaria.

dierit, iubetur denunciari ecclesie. Ex quo in Concilio Rhetomagensi colligitur trinam monitionis necessitas. 1. 6. quaest. 7. can. omnes decimas. Sub his verbis: statuimus ut decimas dare nolentes, secundum Domini praecipuum admoentantur semel, secundo & tertio: qui si non se emendauerint anathematis vinculo feriuntur. ¶ Tu vero adde his: quam sit grauisimum crimen, ecclesie iussis non obtemperare, quippe quod tam graui supplicio coerceatur. Quo circa Paulus Thetonicensis cum praecipua dedit, adiungit: itaque qui haec spernit, non hominem spernit sed Deum, qui etiam dedit spiritum suum sanctum in nobis. Ita cum Ecclesia spiritu Dei agatur, qui praecipua & leges eius spreuerit Deum spernere videtur. Ut Christus Apostolus ait: qui vos spernit me spernit. Et Moyses populo murmuranti dixit: audiuit Dominus murmuraciones vestras, quibus murmurati estis contra Deum: nos enim quid sumus? neque contra nos est murmur vestrum sed contra Dominum. Et quoniam Samuelis imperio non esset populus contentus, Samueli ait Deus: non te abiecerunt sed me. ¶ Amen dico vobis quacumque alligaueritis super terram erunt alligata &c. in caelo &c. Quae Apostolis mandasse legitur Christum Dominum, ea eorum successoribus credimus ad literam esse mandata. Cuius rei exemplum hic habes. Et illud item Ioan. sicut misit me pater, & ego mitto vos: accipite spiritum sanctum &c. Vide quae annotauimus sup. in illa verba: corripere eum inter te & ipsum solum. ¶ De hac vero potestate ligandi atque soluendi, multi multa disputant: inter

16. q. 7. c. omnes decimas.

Grauisimum crimen est ecclesie non obedire. 1. The. 4.

Luc. 10.

1. reg. 8. b

Regula

Ioan. 10.

quos est Vualden lib. de Sacramentis c. 143. & 144. ¶ Quacumque solueritis &c. Pollicetur ergo in hoc loco Dominus Apostolis, & ex consequenti eorum successoribus, potestatem soluendi & ligandi, quam explicat D. August. l. de vera & falsa poenitentia. c. 9. exemplo Lazari dicens: ipsi enim factores plus iam possunt proficere, plus confidentibus parcere, quibus crimine remittit Dominus. Lazarum enim iam suscitatum obtulit discipulis soluendum: per hoc ostendens, potestatem soluendi concessam sacerdoti: Dixit enim: quodcumque solueris super terram, soluetur in caelis. Hoc est Ego Deus, & omnes ordines celestis militiae, & omnes sancti in mea Ecclesia laudant nobiscum & confirmant quod ligatis & solutis. Non dicit quos putatis ligare, & soluere, sed in quos exercetis opus iustitiae & misericordiae. Alia autem opera in peccatores non agnosco. Hae Achilles. In quatenus in nuntur plena auctoritas quam Dominus super peccantes comisit Ecclesiae: quia Dominus prius ipse soluit reum potestate sua, non sic ut tollat Ecclesiae soluendi potestatem, sed conferat: quia nisi ipse prius peccatori ad aperiendum scelus, sua potestate inspiraret anhelum, non posset sacerdos soluere non concessum. Ideo Lazarum iam suscitatum (inquit Augustinus) obtulit discipulis soluendum: ostendens per hoc, potestatem soluendi concessam sacerdotibus. Cui utique sententiae conuenit expositio illa Ambrosij, in eundem locum Euangelij. lib. 2. de poenitentia post medium, ubi dicit: videns itaque graue onus peccatoris, illachrymat Dominus Iesus. Sol-

Ambrosi.

lam enim flere non patitur Ecclesia. Compatitur dilecta sua, & dicit defuncto: veni foras. Hoc est; qui iaces in tenebris conscientiae, & delictorum tuorum sordibus; & quodam reorum carcere: exi foras: delictum proprium prode, ut iustificeris: ore enim confessio fit ad salutem. Si confessus fueris a Christo vocatus, claustra rumpentur, & omnia soluentur vincula: etiam corruptelae corporeae grauis factor sit. Sequitur: quantumlibet ergo mortui factor sit aboletur omnis, ut factum redoluerit unguentum, & surgit defunctus, & solui iubetur eius vincula, qui adhuc in peccato fuit: tolle reuelamen de facie eius, quod veritatem gratiae quae acceperat obumbrat. Sed quia venia donatus est, reuelare faciem, aperire vultum iubetur, non habet enim quod erubescat, cui peccatum remissum est. Hae Ambros. ¶ Hae autem potestas ligandi atque soluendi quid sit, explicat D. August. super psalm. 101 tract. 2. in principio. Soluitur (inquit) unusquisque a vinculis cupiditatum malorum vel a nodis peccatorum suorum. Remissio peccatorum solutio est. Quid enim prodest Lazaro quia processit a monumento: nisi diceretur soluite eum, & finite abire: ipse quidem voce de sepulchro suscitauit: ipse clamando animam reddidit: ipse terrenam mole se pulso imposita abiecit, & processit ille vincit. Non ergo pedibus proprijs sed virtute producentis. Fit ergo hoc in corde poenitentis, cum audis hominem suorum peccatorum poenitere, iam reuixit: cum audis hominem confitendo, proferre conscientiam, iam de sepulchro eductus est, se non dum solutus est. Quando soluitur a quibus soluitur: quae solueritis, inquit, in terra soluta erunt in caelo. Merito per Ecclesiam dari solutio peccatorum po-

D. August. sup. psalm.

Potestas soluendi est potestas remittendi peccata.

potest. Suscitari autem ipse mortuus, nisi clamante Domino non potest: hoc enim Deus interior agit. Loquimur ad aures vestras: unde scimus quid agatur in cordibus vestris? quod autem intus agatur, non a nobis sed ab illo agitur. Hæc ille. Remissio ergo peccatorum, solutio est. Tunc igitur suscitatur peccator a Domino & de sepulchro educitur, cum diuino afluat gratiæ præuenientis excitatione prodit se in confessione. Tunc verò ille a vinculis peccatorum soluitur, cum virtute absolutionis sacerdos omnia peccata condonat.

¶ Si duo ex vobis consenserint super terram de omni re quamcumque petierint, fiet illis a patre meo: ubi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Aliqui existimant conciliorum auctoritatem isto solo testimonio inniti, sed tota errant via: nihil enim de Ecclesiæ concilijs præfinire videtur in hoc loco Christus, sed vnitatis consensionem commendare, cuius ad impetrandum magna vis est.

¶ Quod si propter Innocentium. 20. distinct. capit. De quibus, & propter synodum. 6. acti. 17. & propter synodum Chalce. in Epistola ad Leonem, de synodis locus ille intelligatur: aliter deinde explicare possumus, quod quemadmodum in nomine principis consilium aggregatur, cuius auctoritate indicitur: sic synodus Ecclesiæ in Christi nomine cogitur, cum indicente Christo, vel eius vicario cogitur. Concilia itaque quæ præter auctoritatem Romani Pontificis fiunt, non oportet Christum in medio habere. Talis autem fuit synodus Carthagenensis sub Cypriano, & aliæ idgenus, tametsi ne omnes

quidem viri iusti, qui in nomine etiam Christi congregantur, quamuis Christum in medio habeant, adhuc semper effectum habent, ut veritatem quæstionis propositæ discernere & tenere possint: sed si fuerit res ad salutem necessaria, hoc fiet illis a patre cœlesti. Ut vel ab eo in cuius nomine & auctoritate congregati sunt, probentur si vera dixerint: vel doceantur si vera non dixerint. Id enim satis est, ut preces eorum exaudiat & dicantur, iuxta præscriptum huius loci testimonium.

¶ Non solum septies, sed sepruagies septies. Septuagies septem sic enim Græca ad verbum reddi possunt, ut subaudias peccata, id est, quadringenties nonagies. Infinitas remissiones indicat: quasi dicas latinè sexcenties.

¶ Simile est regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum servis suis. In hac parabola argumentum sumitur a simili. Totus scopus propter quem sumitur hæc parabola est, ut nos contra legem Dei peccantes, si velimus misericordiam a Deo expectare, demus veniam cœleris in nos peccantibus: præsertim si illi veniam ante nos proci dentes petant, sicut Deus misericors est nobis:upliciter rogantibus. Neque opus est in hac parabola exactè singula scrutari, ne curiosa fortalis magis sit, quam inuestigatio utilis: cum scire sufficiat, quod in decem millium talentorum tam magnum debitum intelligamus, quantum solvere Deo impossibile nobis sit: etiã venundatis nobis, vxore & liberis: quia nihil a se homo habet, per quod se a peccati debito redimat: in debito ceterum denariorum intelligitur offensa quæ fit homo in hominè. Hæc et si maior sit quàm homo solvere posset homo in: lōga ta-

Nō isto testimonio inniti conciliorum auctoritas ut aliqui existimant.

Quod si de synodis intelligitur aliter explicari debet hoc testimonium.

Scopus huius parabole quis sit.

Cauendum est a malo rû conuersatione, moribus, & factis. Gen. 14.

Jacob. 1.

tamen est distantia & maior, quàm est differentia decem millium talentorum, & centum denariorum. Oportet ergo in omnibus parabolis quod aliàs diximus, considerare scopos, propter quos magister noster Christus assumpserit illas. Vid. quæ annotauimus.

Cap. XIII.

Ad mores.

Efficiamini sicut paruuli. Vide quæ annotauimus capi. 11. in illa verba: quia abscond. st. hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.

¶ Si oculus tuus scandalizat te, erue eum. Hinc discamus, quantum a fidelibus cauendum sit a malorum & impiorum conuersatione, moribus, & factis: late enim serpit contagio, & facile incautos inficit. Hinc est quod Gene. 24. ait Abraham ad seruum seniore domus suæ, qui præerat omnibus quæ habebat: Pone manum tuam subter femur meum, ut adiurem te per Dominum Deum cœli & terræ, ut non accipias vxorem filio meo de filiabus Chanaanorum inter quos habito. Videbat enim in his gentibus inter quas habitabat, multa quæ moribus suis non conueniebant. Hinc etiam est quod Iacobus ait: vera religio est, immaculatum se custodire ab hoc seculo: mundus enim totus in maligno positus est. Huc pertinet quod Christus in hoc loco, manus & pedes abicendere: imò & oculos eruere iubet, si of-

fendant.

¶ Videte ne contemnatis vnum ex his pusillis. Gene. 43. ait Ioseph: Non videbitis faciem meam, nisi adduxeritis fratrem vestrum minimum. Hanc vocem veri Ioseph Christi, audiunt omnes Christiani, ne quemquam quantumuis humilem & pusillum contemnant; nam & hos, & potissimã n. hos, vult habere Ioseph noster. Videte (inquit) ne contemnatis vnum ex pa. illis.

¶ Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum. Seneca in proverbijs ait: amici vitia si feras, facis tua. Et idem etiam: consueta vitia serimus: nisi reprehendimus. Et Innocent. d. 83. cap. error, sic ait: Error cui non resistitur approbatur: negligere quippe cam possis perturbare peruersos, nihil est aliud quàm fouere, nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare.

¶ Unde Diuus Augustinus. 1. libr. de ciuitat. cap. 9. egregiè docet causam propter quam in hac vita boni simul flagellantur cum malis: quia scilicet neglexerunt cum possent malos corripere. Flagellantur (inquit) simul, non quia simul agant malam vitam, sed quia simul amant temporalem vitam: non quidem æqualiter, sed tamen simul: quam boni contemnere deberent: ut illi correpti atque correcti, consequerentur æternam: ad quam consequendam si nollent esse socij, ferrentur & diligeretur inimici: quia donec viuunt, incertum est vtrum voluntatem suam in melius mutaturi. Quare non utique parem, sed longè grauiorem habent causam. Quibus per Prophetam dicitur: ille quidem in suo peccato

Gen. 43. Figura.

Seneca.

Corruptio necessaria. d. 83. c. error.

D. Augu. 1. li. de ciuitate. cap. 9.

Flagellantur tæpè a d. c. in hac vita non corripientes fratres.

Ezec. 33.

moriatur, sanguinem autem eius de manu speculatoris requiram. Ad hoc enim speculatores, hoc est: popularum præpositi constituti sunt in Ecclesijs, ut non parant, obiurgando peccata. Nec ideo tamen ab huiusmodi culpa penitus alienus est, qui licet præpositus non sit, in eis tamen quibus vitæ huius necessitate coniungitur, multa monenda vel arguenda novit, & negligit, deuitas eorum offensiones, propter illa quibus in hac vita non ut debuit, vitatur, sed plusquam debuit delictatur. Lege totum illud. c. D. August.

D. Augu. 23. q. 5. c. no. putes. Idem. 23. q. 4. c. quid fiat.

¶ Idem Augustinus super Epistolam Ioannis, & habetur. 23. q. 5. capi. non putes. Non putes (inquit) te amare tunc seruum tuum, quando ei non das disciplinam: aut tunc amare vicinum tuum, quando eum non corrigis. Non est ista charitas, sed languor. Ferueat charitas ad emendandum & corrigendum. ¶ Idem Fausto ait: quid faciet Ecclesie medicina salutem omnium materna charitate conquirens: tanquam inter phreneticos & lethargicos æstuantis: nunquid contemneret? nunquid desistere, vel debet, vel potest? utrisque necesse est: ut sit molesta quæ neutris est inimica. Nam & phrenetici nolunt ligari: & lethargici nolunt excitari. Sed perseverat diligentia charitatis: freneticum ligare: lethargicum stimulare: ambos amare: ambo offenduntur: sed ambo diliguntur. ambo molestari, quando ægrifunt indignantur, sed ambo sanati congratulantur.

Augusti. ¶ Et in Epistola ad D. Hierony. idem Augustinus ait: Nescio utrum Christianæ amicitie putandæ sunt, in quibus magis valet vulgare proverbium, obsequium amicos, veritas

odium parit, quam Ecclesiasticum: meliora sunt vulnera diligentis, quam fraudulenta oscula odientis. Corripendus est ergo frater, non adulandus: Non enim Christus Dominus in hoc loco ait: Adulare eum: sed corripe eum &c. ¶ Quanta verò modestia & verborum lenitate, hæc correptio fraterna facienda sit, docet Divus Hierony. super illud Proverbi. 29. qui vehementer emungit, ellicit sanguinem: qui modeste (inquit) alloquitur proximum, gratum accipit responsum: & quasi de verbis de quibus lac quærebat, butyrum exprimit: sed qui incepto verbo rixam & discordiam ex fraterno corde prouocat: quasi necessarium ultra modum emungens sanguinem, ellicit. Hæc Hieronymus. Vnde, qui mimia asperitate fratres suos corripit, similes sunt (ut D. Bonaventura ait) illis qui patellas veteres reficiunt: qui dum foramen unum vno ictu mallei obstruere volunt: vel multa foramina faciunt, vel patellam omnino confringunt. Quid enim aliud est correptio, nisi vasis fracti reparatio? Vnde Ecclesiasti. 21. sapiens ait: cor impij quasi vas confractum. Si ergo reparaturus patellam, ictum mallei temperas, quare ad reficiendum cor peccatoris confractum, correptionem non temperas? Vicia siquidem animi (auctore Seneca) sicut vulnera carnis leniter tractanda sunt. Plus enim (ait Ambrosius) proficit amica correptio, quam turbulentia. Tales etiam similes sunt barbitonforibus, qui sine aqua capillos capitis aut barbæ radere volunt. Quid per aquam quæ barbam humectat, nisi lenitas designatur, quæ correptionem præire & comitari debet? iuxta illud quod D. Paulus ad Gala. scribens ait.

Nos

Prou. 27.

D. Hiero. Pro. 25.

Qua modestia corripendus est frater.

D. Bonaventura. uen. de doctr. cordis. simile.

Eccle. 21.

Seneca.

Ambrosi.

Simile.

Gal. 6. Vos qui spirituales estis, corrigite huiusmodi hominem preoccupatum in delicto, in spiritu lenitatis. Volebat Apostolus barbam radendam humectare, qui in spiritu lenitatis fieri præcipiebat. Gravissimum sanè est ab ignorantibus barbitonfore, nouacula dentata, sine aqua radi. Quid enim est dentata nouacula, nisi mordax & aspera correptio: quæ illos qui malè raduntur, id est, inepte & asperè reprehenduntur, cogit cum abundantia lachrymarum faciem rigare? Noli ergo aquam dimittere in barba radenda, lenitatem & mansuetudinem in correptione faciendâ: aufer dentes à nouacula, id est, conuitium à correptione, ut malos capitis aut barbæ pilos, id est, excessus & crimina fratris furari potius quam violenter auferre videaris. Qui enim iumentum suum onerare volunt: mollia supponere consueverunt: ne onus superimpositum, iumentum lædat, dorsumque eius totum excoriet. Ille etiam qui quadrigam trahere facile vult, modulos quadrigæ ungere solet: ut ab equis lenius & suavius trahatur. Sic tu preces & supplicationes supponere debes, ut onus correptionis frater faciliè portare sine aliquo nocimento possit. Vel hinc discant prælati subditos suos cum mansuetudine corrumpere, quando obstinati & rebelles non sunt. Discant etiam iram in correptione sibi subijcere: & non ab ira & indignatione subiectari. Quod de iusto Malachia docet Bernardus: quod scilicet ira in manu eius erat: vocata veniebat, aurum & non impetu ferebatur, quacunquè vellet utebatur, & cum nollet non utebatur. Ideo Moses de vindicta Dei aduersus Aegyptios verba faciens, ait: Exod. 15. Mi-

fisti iram tuam, quæ deuorauit eos sicut stipulam. Non mittunt iram, sed potius ab ira mittuntur, qui iram suam impetum sequuntur. Mitte ergo tu, quisquis sis, ante te iram tuam exemplo Domini, ut non ex impetu, sed maturo & liberato consilio, & animi lenitate culparum exequaris vindictam. Animaduerte quod de viro stulto dicat Iob. c. 41. Cum apprehenderit eum gladius, subsistere non poterit: per gladium iram intellige: qui stultum apprehendere dicitur, cum ab ira superatur. Multo profectò melius est apprehendere gladium, quam a gladio apprehendi, id est: iram cohibere, quam ab ira superari. Non te superat ira ait Iob. c. 26. Hoc est, quod de iudice Christo sapiens ait: Acuet diram iram in lanceâ. Iram suam ille acuit, qui illam cohibet, & animo suo dominatur: & deliberato & prudenti iudicio fratrem corripit, aut vindictam in eum peccantem exercet. Ille vero ab ira acuitur, qui non nutu sed impetu fertur. Modestia igitur, & animi mansuetudo, & lenitas, in correptione adhibenda est &c.

¶ Sal etiam prudentiæ & discretioni est etiâ in correptione maxime necessarium. Nam primò non publicè corripiedus est frater. Corripe, inquit, eum inter te & ipsum solû: Deinde personarum status inspiciendus est: nam (auctore Hierony.) non sanat oculum, quod sanatur calcaneum. Quare cum senex & veterano partius agendum est, ut ait Seneca, & D. Paul. 1. Tim. 2. seniorè ne increpaueris, sed obsecra ut patrem. Cum iuue ne verò quæ benignitate non corrigitur, duris agendum est, incutiendo. s. timorè. Vnd. Aug. ait: sicut meliores sunt, quæ amor corrigit, ita peiores sunt quos non corrigit timor. Sed in timore isto incutiendo aspe-

Simile.

Simile.

D. Ber.

Exo. 15.

Iob. 41.

Iob. 26.

Sap. 5.

Prudentia in correptione necessaria.

D. Hiero.

Seneca.

1. Tim. 2.

ritas nimia verborum (quod iam diximus) omnino vitanda est ac fugienda. De leuibusetiam criminibus, leuis debet etiam esse correptio: ac contra muscas & pulices cum gladio pugnare videamur.

¶ Illud etiam maxime ante oculos habendum est, ut ex amore & charitate fraterna correptio exire videatur. Hoc est enim quod significare voluit (inquit Bonau) inter alia Elaias. c. 2. cum ait: egredietur virga de radice Iesse.

¶ Quid per virgā (inquit Bonau) nisi correptio? Quid per Iesse, quod interpretatur incendium, nisi amor designatur. Quid ergo est, virgam de radice Iesse exire: nisi correptionem de radice charitatis procedere. Nam qui ex malo animo alium accusat: aut qui precipue in correptione fratris confusionem intendit, non aut correptionem aut emendam grauius offendit, etiam si vera sint quae profert.

¶ Tandem in correptione fratris commouendum querendum, & intendendum esse, satis aperte docet Christus Dominus in hoc loco, dicens: si enim te audierit, lucratus es fratrem tuum. Quare inutiliter corripit, qui sciens & prudens in corrigibile hominem corrigit, sine illius aut aliorum emolumento aliquo. Quando quis etiam imperio potius quam charitativa admonitione, corrigere aliquem contendit, plerumque multo nocere quam prodesse solet. Nam ut Augustinus ait: mali quandoque tolerandi sunt: ac pro ecclesiae pace & tranquillitate substinendi. Lenitas ergo, & discretio, & charitas, & utilitas, in hac fraterna correptione maxime (ut diximus) necessariae sunt, ut rite fiant. De quibus D. Bonauentura de doctr. cor. c. 63. & 77.

¶ Si te non audierit. Sant sane corda quorundam hominum perditorum

(inquit Bonau.) similia carnis veteris gallinae, quae nec coqui possunt, nec dentibus aut unguibus carpi: correptionem scilicet nullo pacto ferentia. De quibus Salomon ait Pro. 15. Non amat pestilens eum qui se corrigit: imo tales sunt similes equis scabiosis, quorum nisi vulnera tangantur, fremere atque recalcitrare solent. Tales etiam diabolo similes sunt, qui corrigi non potest. Unde idem Salomon ait: Qui odit correptionem vestigiū est peccatoris: Peccatorem vocans diabolum per Antonomasiā. Sicut enim vestigiū pedi omnino assimilatur: sic talis qui correptionem non audit, diaboli vestigiū ac expressam similitudinem in corde suo habet. Iudiciū siquidem est & argumentū maximum stultitiae, non solum correptionem non audire: sed eam ob causam corripientem odio habere: quod solent quā plurimi, ideo ait Salo. argue sapientē & diliget te. Et alio in loco: plerumque proficit correptio apud sapientem, quā. 10. plagae apud stultum. Praeterea arguentē & corrigentē odire: praesertim cordis leuitatē. Ideo sapiens ait: Non murmurabit correptus vir prudens & disciplinatus. Quae admodum enim dolium inane & vacuum cum malleo percutitur, maxime resonat, si vero plenum fuerit, minime strepitum vllum facit: sic qui vacui sunt diuina gratia & sapientia, cum corripuntur murmurare solent: pleni autē tacent & substinent: imo aequo animo audiunt & corriguntur. Haec ex D. Bonauentura. Libenter igitur audiamus corrigentes nos: cum totis viribus nos Deo lucrari contendant. Quod si illos audire noluerimus, saltem non tam insipientes & stulti simus, ut eos propter correctionem odio habeamus.

¶ deest correptio. D. Bona. de doctri. cordis. c. 18. Simil. Prou. 15. Simile.

Eccle. 21.

Prou. 9.

Eccle. 10. Simile.

¶ Dic

¶ Dic Ecclesiae. Quid igitur querunt aliqui faciendum est, cum summus Pontifex qui superiorem Ecclesiam non habet, turpiter in moribus errauerit; potestate sua abutendo: beneficia ecclesiae dissipando: beneficia ecclesiae vendendo? quibus respondemus: plura nobis suppeteret remedia. ¶ Primum est, humilis admonitio, & fraterniterna charitativa correctio: quae ut supra diximus ad superiores se extendit. ¶ Secundum est, oratio pia ac deuota totius Ecclesiae. Orandus enim est tunc Deus: ut illum aut illuminet aut de medio tollere velit: cor enim regis in manu Dei est, & quocumque voluerit vertet illum. Ipse est enim qui cor Regis Assueri crudele conuertit in mansuetudinem, quando ludaeis mortem parabat. Hoc remedio audita est Ecclesia contra Anastasium secundum, qui orationibus iustorum percussus interiit. De quo in cap. Anastasius distinct. 19. cum glo.

Pro. 21:2

1. remedium. 2. remedium.

In c. Anastasius. da. 19. 3. remedium.

4. remedium.

5. remedium.

¶ Tertium est ubi praedicta non proficere, resistentia. Resistentia enim ei esset in faciem per principes Ecclesiae. Hoc est: Cardinales, sicut Paulus restitit Petro, quia non ambulabat ad veritatem Euangelij. ¶ Quartum est, non acceptare, si forte simoniacus sit, eaque male & contra legem Dei per eum essent gesta: ut promotiones, provisiones beneficiorum, collationes manifeste simoniace factas: cum tales in Ecclesia non per Christum qui est ostium, sed aliunde intrare praesumpserint, qui non pastores Ecclesiarum sed fures & latrones arbitrati sunt. Unde Grego. septē falsas talium iudicationes, in c. ordinationis. 1. q. 1. ¶ Quintum remedium est, conuocare concilium generale: quae conuocatio per Cardinales fieda esset, quando summus

Pontifex reuenerit congregare: aut per alios illis negligētibus, quod tamen non ad summum pontificem dependendum, esset aggregandum, cum talē potestate non habeat: sed ad praedicta tria cum maiori auctoritate faciendum, scilicet ad illum admonendum, ad orandum pro illo solentiter. Si enim Dominus in hoc c. ait: si duo consenserint super terram, de omni re quaecumque petierint, fiet eis a patre meo: quāto magis ubi tot ac tanti patres congregati sunt, vno animo conuocantes, et potissime orantes pro re tam necessaria ecclesiae vniuersalis? Et tandem si haec non proficerent, congregandum esset concilium ad resistendum tot tantisque malis, etiam cum inuocatione brachij secularis: Hoc est, imperatoris, aliorumque principum: ne tota Ecclesia periclitaretur. Sextum remedium, quando occulto Dei iudicio haec non sufficerent, esset: ad tempus patienter tolerare quod diuina iustitia tolerat. Non enim verosimile est, ut talis diuina Deo toleraretur. Unde Psal. 36: Dauid ait: inimici vero Domini mox ut honorificati fuerint & exaltati, deficiente quem admodum fumus deficient.

¶ Si duo ex vobis consenserint. Quantum apud Deum valeat oratio communis, iam nuper diximus in secundo & quinto remedio, quibus vtitur ecclesia, quando summus pontifex criminofus est. Item si iuxta scripturam sanctam deprecatio vniuersi iusti assidua multum valere dicitur: quāto magis oratio iustorum multorum: quāto etiam magis iustorum totius ecclesiae? Unde D. Th. de rege & regno scribens, ait: quod si omnino contra tyrannum auxilium humanum non posset haberi: recurrendum esset ad regem omnium Deum: qui est adiutor in opportunitatibus. Ipse est qui Nabuchodonosor crudelem in tantam deuotionem

Ex charitate procedere debet correptio fraterna. Elai. 2. c. D. Bona. de doctri. cor. c. 63.

Commodum fratris est attendendum in correptione.

Obstinatis nihil

6. remedium.

Psal. 36.

Oratio communis maxime prodest.

Iaco. 5.

D. Th. de rege & regno.

nem convertit: quod factus est diuinae potentiae praedicator. Hae ex Thoma. Hoc enim remedium vsus est. B. Hylarius, qui contra Leonem Pontificem (secundum alios, Liberium) quando praualuit. Hoc etiam vsus est contra Anastasium secundum Ecclesiam, ut iam retulimus.

¶ *Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio illorum.* In medio eorum sum, tanquam scilicet Dominus, magister & princeps: ut adsum eis, iuuemque eos & defendam. Quae loquutione vsus est Dominus Exod. 8. Ut scias quia ego Dominus in medio terrae. Metaphora sumpta est a regibus & principibus, qui sedes suas ferre habent in medijs prouintijs: ut melius & facilius illis prospicere, eaque regere & gubernare, tueri, defendereque possint, cum opus fuerit. Ad similitudinem humani cordis quod in medio corporis humani constitutum esse videtur, ut ex eo ueluti ex fonte, spiritus vitalis quo totum uiuificatur corpus, commodius in omnia membra diffundi possit. Haec de causa inquit Hebraei, Deum sedem suam Hierosolymis habere uoluisse, quae in medietate Iudae sita est: ut aequè omnibus ad istum locum ubi cultus Dei erat, & ubi Dominus illis propitius precesque eorum exaudire decreuerat, aditus pateret. Ex quibus reges & principes discant quod piaculi sit, ad angulos regni pro sua propria commoditate confugere: relinquentes loca, quibus suis commodius prospicere possent.

In medio illorum esse quid significet. Exod. 8.

Similitudo.

Dei misericordia ostendit.

¶ *Non dico tibi septies, sed &c.* Idest, toties quoties peccauerit. Hinc colliges quanta sit Dei misericordia, quantaque eius benignitas, qua omnes peccatores quantumuis grauisimos ad

penitentiam uocat: Nullumque in hac uita peccatum esse irremissibile, aperte in hoc loco demonstrat, quasi dicat: Nullus erit numerus peccatorum, nullum uegenus, quod non remittes. Hinc est, quod multo ante per prophetam dixerat: si impius egerit penitentiam ab omnibus peccatis suis &c. Ab omnibus dicit. Quare in uniuersum statim subditur: omnium iniquitatum eius quas operatus est, non recordabor. Et in alio loco ait: uiuo ego (inquit Dominus) nolo mortem impij. Hoc est, nullius impij cuiusuis conditionis impietate fuerit infectus. Unde subdit: nunquid uoluntatis meae est mors impij (inquit) Dominus? & illud loelis. 2. uniuersale uerbum est, conuertimini ad me: quemadmodum illud: uenite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uenciam uos. Et ad Apostolos Ioan. 21. Quorum remiseritis peccata remittuntur eis, id est, quorum unquam, & quaecumque peccata. Est enim utroque uerbo uniuersalis assertio, qua plenissima confertur Apostolis potestas. Quibus testimonijs Ecclesia commota definit cap. firmiter, de summa Trinitate & fide ea. quod si quisquam post baptismum prolapsus fuerit in peccatum, per ueram potestatem semper penitentiam reparari. Unde D. Chrysost. in lib. de reparatione lapsi, & refertur can. talis de penitentia d. 3. talis (inquit) mihi crede, talis est erga homines pietas Dei, nunquam spernit penitentiam, si ei sincerè & simpliciter offeratur: etiam si ad summum perueniat malorum, conuersum ad libertatis uiam libenter amplectitur.

¶ Neque his obstat quod Ioan. cap. 12. ait: propterea non poterant credere quia iterum dixerat Esaias

Ezec. 18.

Cap. 33.

Ioel. 2.

Sup. 11.

Ioan. 21.

Ca. firmiter.

Chryso.

Obiectio.

Ioan. 21. Esai. 6.

c. 6. Excæcavit oculos eorum, & indurauit cor eorum ut non uideant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos: si enim non poterant, nulla eis penitentia sufficiebat. Non inquam obstat hoc: nam inter auxilia Dei specialia, sunt gradus. Est enim ordinarium auxilium, quod sufficit suapte natura ut resipiscat peccator: Hoc autem Dominus nulli hominum etiam sceleratissimo denegat: sed semper stat ad ostium eius & pulsat, ut ipse ait Apocalyp. 3. Aliud tamen excellentissimum auxilium est, quo homines in profundum malorum collapsi, indigent ut resurgant a suis sceleribus: hoc autem non semper Deus illis offert: sed quasi miraculum est grande illos resipiscere: quod in Babylonicis & in Pharaone uidere est. De quibus Hier. c. 51. ait: Curauimus Babylonem & non est sanata: derelinquamus eam, quoniam peruenit usque ad caelum iudicium eius. Quo in sensu tales homines scelerati dicuntur excæcati, & non posse credere. Immerito tamen isti culpam huius in Deum reijcient, qui sufficienter quantum ad illud attinet illis auxiliatur: sed potius se ipsos inuentent, qui tam difficili salutem suam fecerunt. Ita ut semper stet sententia illa Osee: perditio tua Israel, id est, tu es illius causa. Quo fit, ut quando per timores seruorum, quos natura instigante, habere possunt eiusmodi iniqui & scelerati homines, cor suum emoluerint, atque alijs calamitatibus & ærumnis edomati, a tam ingenti scelerum prauitate cessare ceperint, tunc sufficet eis ordinarium auxilium: præterquam quod illud etiam egregium non nunquam illis offert, ut Mathæo, Magda

Nota de auxilio speciali.

Apo. 3.

Hier. 51.

Osee. 13.

lenæ, & Paulo. ¶ Quod si quosdam legimus penitentiam egisse, & tamen gratiam & misericordiam non inuenisse: non de uera, sed de defecta potius penitentia intelligendum est. Esau enim non euulabat nisi propter primogenituram amissam: tamen odium fratris non deponebat: imò dicebat: ueniet luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. Antiochus etiam 2. Mach. 9. diuina plaga percussus, cepit imaginem quandam penitentiae uerbis asingere: sed tamen quia non uerè eum offensæ Dei penitebat, sed quod culpa illa causa eiusdem plagæ fuerat, ueniam non obtinuit: quod hystoria significauit appellans eum sceleratum quia iceleste Dominum orabat. ¶ Nequè mirandum est quod Christus supra cap. 12. dicat: qui dixerit uerbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro: cum non assermet huiusmodi peccatum esse irremissibile: sed non remittetur inquit. Loquitur enim de facto, secundum communem rerum cursum, scilicet propter defectum penitentiae, quæ difficilis est, in his qui consulto absque ignorantia & animi passione delinquant. Iuxta illud Esaiæ. 22. Comedamus & bibamus, eras enim moriemur: & reuelata est in auribus meis uox Domini exercituum: si dimitte tur iniquitas hæc uobis donec moriamini, dicit Dominus quasi dicat mihi. ¶ Nequè obstat etiam quod Ioan. ait in prima sua Canon. c. 5. est peccatum ad mortem, non dico pro eo ut oret quis. Vocat enim D. Ioannes peccatum ad mortem, quando hominem uidemus adeo obstinatum & inueteratum, ut in inimicitijs, aut in concubinato, aut in uisura, aut ob-

1. obiectio.

Hebr. 12.

Gene. 27.

2. Mach. 9.

3. obiectio.

Sup. 12.

De peccato in spiritu sancto uide. Th. 1. 219.

Esai. 22.

De hoc uide. Chry. hom. 42. sup. Mat.

4. obiectio.

1. Ioan. 5.

obstinatissima hæresi, vt quantum prudentia docet humana, nulla spes de illo habeatur. Et tunc non prohibet. D. Ioan. orare pro illo: non enim ait, nemo oret: sed non dico, id est, non præcipio vt roget quis, aut quæ admodum est Græcè, vt roges. Orare enim pro huiusmodi hominibus est pro redifficilima preces fundere: quâuis tales conuerti possint: vt D. Paulus precibus Stephani, & D. August. precibus matris. Quare sæpè est consilium orare pro talibus: tametsi pro Turca & perfidis Iudæis raro sint qui orent. Hinc est quod ecclesia pro infidelibus non nisi in diè Parasceue orare solet. De huiusmodi ergo genere peccatorum dicit Ioannes: quasi desperato & deplorato non pro eo dico, id est, præcipio vt quis roget. Cui loco Ioannis aptè quadrat pulchra illa exaggeratio Ecclesiastici. 28. aduersus vindictæ cupidos, quam visum est hic explicandi gratia, & huiusmodi homines à vindicta deterrendi adiungere: est autem huiusmodi: qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit. Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini referuat iram, & à Deo quarit medelam: in hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis depræcatur. Ipse dum caro sit, referuat iram, & propitiationem petit à Deo: Quis exorabit pro delictis illius: tam detestandû est fraternæ vindictæ scelus, vt pro eo orare non cogamur: tam detestandum est etiam in fidelitatis peccatû, quo quis post agnitum Deum ad idola reuertitur, vt dicat Dominus Hierem. 7. Tu ergo noli orare pro populo isto, nequè

Eccle. 28.

Hiere. 7.

assumas pro eis laudem & orationem: & non obsistas mihi, quia non exaudiam te. Nonne vides quid isti faciât in ciuitatibus Iuda, & in plateis Hierusalem: filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres cõspergunt adipem, vt faciant placentas reginæ coeli, & libent dijs alienis? Pro quibusdam ergo peccatis difficilis est impetratio veniæ: quâuis nullum sit omnino in hac vita, quod condonari non possit, si toto corde conuertamur ad Dominum. Vnde verba hæc Domini: Noli orare pro populo isto quia non exaudiam te, & alia idgenus, comminatoria sunt. Sicut illa Ionæ. 3. Adhuc. 40. dies & Ninue subuertetur. Nam postquam in hoc loco & capit. 14. dixerat Hieremias: Noli orare pro populo isto. & cap. 15. Si Moyses & Samuel steterint coram me, non est anima mea ad populum istum: statim eodem cap. propter orationem Hieremiæ nonne populi, ait Dominus: si conuerteris conuertam te, & ante faciè meâ stabis. Pari modo intelligitur illud Amos. 1. & 2. cap. Vbi Dominus ait super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor nõ conuertam eum. Intelligitur, inquam, quantum ad flagella. Quæ in illo loco comminatur Dominus Damasco & Tyro, persequentibus populum Israel. Ait enim Dominus: quod si vnum aut alterum incursum fecissent aduersus populû, forsitan pepercisset eis, sed quia pergebant bella multiplicare, deperdet eos. Quod verò attinet ad culpâ, septuagies septies conuersis pepercisset, vt in hoc loco pollicetur.

Ionæ. 3.

Hier. 14. & 15.

Amos. 1. & 2.

Atq; ad hunc comminatorium sensum ait Dominus Prou. 1. Tunc inuocabunt me, & non exaudiam. Commi

Prou. 1.

Comminatur enim multa flagella in hac vita pro peccatis inferenda, quod ex præcedentibus patet. Quando venerit (inquit) super vos tribulatio, & angustia, & repentina calamitas. Nam ad pœnas remittendas non semper necesse est, vt Deus exaudiat preces etiam iustorum hominum.

Quando peccator reddit rationem.

¶ Et cum cœpisset rationem ponere, oblatu est ei vnus, qui debebat decem millia talenta. Hæc ratio tunc sumitur in hac vita, quando peccatori in memoriam veniunt, tum innumera Dei beneficia, quæ quanto maiora sunt, tanto maiorem ad seruiendum Deo inferunt obligationem, vt D. Gregorius ait: Tum etiam quando veniunt innumerabilia peccata aduersus Deum commissa: loco gratitudinis exhibenda: Tum denique quando in memoriam venit, quàm horrendum sit incidere in manus Dei viuentis. Ex quibus subit in mentem timor maximus pœnarum: quo timore correptus, ait intra se peccator cum Dauid: Non est sanitas in carne mea à faciè peccatorum meorum: quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Quid igitur tunc temporis faciet peccator? id scilicet quod homo iste fecit: procidat ad pedes Domini, & deprecetur veniam: satisfactionem polliceatur, atque similem illius animum inducat, (vt Basiliius ait) qui dixit: iniquitatem odio habui, & abominatus sum. Et rursum, Domine ne in furore tuo arguas me. Ea item faciat, quæ pro aliquo peccauerat, facta ab ijs fuisse Apostolus testatur: qui secundum Deum contristati fuerant. Ecce (inquit) hoc ipsum secundum Deum contristatos esse

Quo pacto confitetur homo veniam peccatorum Psal. 118 D. Basilii in regulis breuioribus inter rogatione 5. Psal. 6.

1. Cor. 7. c.

vos: quantam in vobis operatum est sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam, in omnibus exhibuistis vos incontaminatos esse negotio. Quod si denique vt Zachæus commissa peccata contrarijs rectè factis multis cõpenauerit, tunc misertus Dominus peccatoris, dimittet eum, & debitum etiam condonabit.

Luc. 19.

¶ Nonne omne debitum dimisti tibi quoniam rogasti &c. Iam hic vides quanta sit orationis efficacia & virtus. Quare inter alia quæ nos vt securè diem Domini expectemus, maxime præparabunt, est oratio humilis. Tanta enim est eius virtus vt iusti iudicis misericordiam imploret. Vnde Salomon ait: oratio humiliâtis se nubes penetrabit, donec appropinquet nõ consolabitur: & non discedet donec aspiciat altissimus. Et angelus ad Tobiam: quando orabas cum lachrymis ego obtuli orationem tuam Domino: Et Dominus per Esai. ad Ezechiam: audiui orationem tuam: vidi lachrymas tuas. Plurimum enim valet apud Dominum humilis oratio coniuncta lachrymis. Nam vt Diuus Hieronymus ait: oratio Deum lenit: lachryma cogit: hæc vngit: illa pungit. Vnde D. Bernardus ait: ô humilis lachryma, tua est potentia: tua est regni gloria. Ante faciè iudicis sola intrare non vereris: quicquid petieris impetrabis: accusatori silentium ponis: & quandoquæ sententiâ ab ore iudicis rapis: vincis inuincibilis: ligas omnipotetem. Loquamur ergo in amaritudine animæ nostræ, & dicamus Deo; Noli nos condemnare, & tunc omne debitum dimittet nobis, quoniam rogauimus illum.

Orationis virtus maxime si iustis est cû lachrymis

Eccle. 35.

Tob. 12.

Esa. 38.

D. Hiero. Bernard.

ora;

oratio enim hominis contriti ce-
los penetrat, veniam impetrat, &
Deum placat.

¶ Imò vt hác orationis virtutem
extollamus, illud hoc in loco adden-
dum esse dignum existimauit: quod
aliqui existimant tantam esse oratio-
nis efficaciam, vt illa possit iustifica-
tionis gratiam nonnunquam impe-
trare. Si enim peccata actu displicet,
quæ malè placuerunt, adhuc tamen
imperfectè & quantum satis non est
ad gratiam: Vel si quis ideo non do-
let de suis peccatis, quia illa memo-
ria exciderunt, aut alia aliqua ratio-
ne ea ignorat inculpabiliter: posset
superueniens oratio impetrare ve-
niam peccatorum. Imò si commissa
peccata actu non displiceant, sed vir-
tute dumtaxat, & subito aliquo mor-
tis periculo quispiam præuentus, cõ-
uersus toto corde ad Dominum fer-
uenter clamet: Domine miserere mei,
tantam esse virtutem orationis; ali-
qui persuasi sunt, vt tunc, vel solam
orationem credant satis esse ad remi-
sionem peccatorum omnium. Et di-
cunt virtute displicere peccata illi
qui ita esset affectus, vt de illis dole-
ret, si vel eorum meminisset, vel locũ
haberet poenitentia. Ego tamen vix
crediderim, posse ita feruidam ora-
tionem contingere absque poeniten-
tia actu. ipsa namquè cordis compũ-
ctio est, quæ sic cogit exclamare, &
implorare Dei misericordiam. Sed
si id contingat, orationem habere
virtutem hanc: ostendisse nobis vi-
detur Christus, cum dixit: petite &
accipietis: querite & inuenietis: pul-
sate & aperietur vobis. Et ne iustis
tantum hæc dici putarem, continuo
subiecit: omnis enim qui petit
accipit, & qui querit inuenit, & pul-
santi aperietur. Et hoc Chryso-
stomus in Math. aliquanto dilucidius fecit
his verbis: omnis qui petit accipit,
siue iustus sit, siue peccator. Et ipse
Christus, vt & ad petitionem iustifi-
cationis & remissionis peccatorum
hæc intelligere nos referri, testante
Luca, mox addidit: si ergo vos cum
sitis mali, nostis bona data dare filijs
vestris: quãtò magis pater vester cœ-
lestis dabit spiritum bonum peten-
tibus se?

¶ Vt quæ ista orationis virtus ma-
nifestior esset nobis, in præsentia para-
bola huius qui debebat decem mil-
lia talenta: Regem commemorauit
dixisse: *Serue nequã omne debitum dimisi
tibi quia rogasti me &c.*

¶ Atque ex his edoctus est Ioannes
quod postea vniuersæ Ecclesiæ tradi-
dit, dicens: hæc est fiducia quam ha-
bemus ad Deum: quia quodcunque
petierimus secundum voluntatem
eius audiet nos. Quid autem magis
secundum voluntatem eius possu-
mus petere, quàm nostram iustifica-
tionem? Omnes vult saluare, & ne-
minem vult perire: & voluntas illius
(sicut ait Paulus) sanctificatio nostra
est. Eccle. Item hanc potentiam ora-
tionis nobis olim expresserat: fili;
peccasti, non adicias iterum: sed &
de præteritis depræcare, vt tibi dimit-
tantur: nunquam ille ad orationem
hortatus esset, ea præsertim adiecta
particula, vt tibi dimittantur, nisi cer-
tus fuisset orationem eius esse valo-
ris, & meriti apud Deum, vt et veniã
queat peccatorum impetrare.

¶ Et qui omnes ad se confugien-
tes benignè recipit, quomodo creda-
tur despiciere eos, qui subitis mortis
periculis præuenti, ad vnus ipsius
clementiam pia & humili oratione
con-

Chryso.

Luc. 11.
b.

1. argum.

3. argum.

1. Ioan. 9.

Ecclesi.
1. Th. 2.
1. The. 4.

Eccle. 11.

4. argum.

Zach. 1. confugiunt? Ipse sanè dixit: conuer-
timini ad me, & ego conuertar ad
vos. Nequè dubitari potest quin &
conuersio ad ipsum, sit feruens & de-
uota suæ misericordiæ imploratio.

7. argum. ¶ Si apud homines clemètes & be-
nignos, hanc vim habeat humilis pe-
titio remissionis offensæ sibi illatæ:
multo magis profectò & apud Deũ,
cuius miserationum non est nume-
rus, hanc gratiam oratio habere cen-
senda est. Et si homines vt iniurias
sibi illatas condonant, magis humi-
lem petitionem veniæ, aut certè non
minus quàm earum poenitentiam
recipiunt, & eam petitionem veniæ
poenitentia loco habent, nequè am-
plius requirunt: non est cur creda-
mus expertem esse huius virtutis a-
pud Deum orationem humilem, quã
nostrorum peccatorum remissionem
petimus.

Ioã. 9. ¶ Sed quid (inquies) quod Beatus
ille cæcus Euangelicus ait: scimus
quia peccatores Deus non exaudit?
Cæci nondum illuminati (dicit
D. Aug. Augustinus) fuisse hæc verba, & de
perleuerantibus in peccatis ille loquẽ-
batur: non de actu, vel virtute illorũ
poenitentibus ea verba esse intelligẽ-
da doctè admodum probat Cyrillus
ex Esai. 1. & Thre. 3. verissimum
què est, Deum non exaudire pecca-
tores, vt testimonium eorum sancti-
tati per miracula exhibeat. Quare cũ
miracula illa eximia, de quibus cæcus
& pharisæi tunc agebant, in testimo-
nium diuinitatis & sanctitatis Chri-
sti fierent, optimè cæcus potuit exia-
de sanctitatem Christi tueri, quod
peccatores Deus non exaudit.

¶ Nonne omnè debitum dimisi tibi, quo-
niam rogasti me? Non ergo solum elee-
mosyna & ieiunium, sed & oratio

quãuis mentalis sit, satisfactoria est:
impetrat enim à Deo omnium talẽ-
torum veniam. Quod si ita non esset,
nequè in hoc loco dixisset Rex Chri-
stus, nonne omne debitum dimisi ti-
bi, quoniam rogasti me? Nequè alio
in loco docuisset nos orare, dicentes:
Dimitte nobis debita nostra. Sed ais:
oratio afflictionem corporis secum
non affert; non ergo est satisfactoria.
Ad quod facillè respondemus: quod
si oratio vocalis sit, afflictione cor-
pũs afficere: si verò mentalis sit, etiam
si spiritus sanctitatem afferat secum:
carnis macerationem secum habet.
Nam vt D. Grego. ait super Ezech.
Dum crescit in nobis fortitudo amo-
ris intimi, infirmatur proculdubio
fortitudo carnis. Vnde & neruus fe-
moris Iacob, legitur Gene. 32. ex lu-
cta Angeli emarcuisse. Quod si ora-
tio nullam poenam afferret corpori,
tanta est eius virtus & potentia, vt
impetrando veniam; sic satisfacere di-
catur. Peccata ergo nostra si eleemo-
syna aut ieiunijs redimere non pos-
sumus; saltem lacrymis & precibus
redimamus; vt audire a Rege Chri-
sto mereamur; Omne debitũ dimisi
tibi quoniam rogasti me.

¶ Nonne ergo oportuit & te misere-
ri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum?
Et iratus Dominus tradidit eum tortoribus
&c. Sic pater meus faciet vobis, si non di-
miseritis de cordibus vestris vnusquisq; fra-
tri suo. Dimittamus ergo æquo ani-
mò iniurias nobis illatas, ne tortori-
bus inferorũ tradamur. Dimittamus
libenter hominibus peccata eorum;
vt dimittat nobis pater cœlestis pec-
cata nostra; vt idem Dominus ait. Itẽ
Ecclesia. 28. Dimitte proximo tuo
nocenti te; & tunc peccati tibi pecca-
ta soluentur. In quæ verba interlinea-

Oratio so-
la potest
iustifica-
tionis gra-
tiam non-
nunquã im-
petrare se-
cundũ ali-
quos.
Verga li. 6
c. 38.

1. argum.

Sup. 4. 7.

Oratio est
satisfacto-
ria.

Sup. 7.

An oratio
sit opus
penale.

D. Greg.

Quamuis
oratio nõ
esset poena-
lis, est sa-
tisfacto-
ria per mo-
dum impe-
trationis.

Sup. 6.

Eccle. 28.

Glosa.

ris glosa ait: indignum est Deum ei esse propitiū, qui crudelis est in proxima. Et D. Augustinus: vni quis quē talem indulgentiam accepturus est a Deo: qualem ipse dederit proximo suo. Via sanē aptissima est ad veniam peccatorum consequendam, iniuriarum remissio. Quod significatum inuenimus. 4. Reg. 4. in muliere illa, quæ debita sua creditori soluit, oleo ab Elifæo multiplicato. Oleo igitur misericordiæ, quo erga proximum nobis iniuriam inferentem vtimur, Deo omnia debita soluius: si aut nō dimiserimus de cordibus nostris: nec nostris nec alienis precibus misericordiam a Deo expectemus: sed ille nos tortoribus tradet. Hinc est quo Ecclesiasticus ait: Qui vindicari vult, a Domino inueniet vindictam: & peccata eius seruans seruabit. Quis exorabit pro delictis illius? Homo hominē teruat iram, & a Deo querit medelam? in hominē similem sibi non habet misericordiam, & pro peccatis suis deprecatur? Ipse cum caro sit reseruat iram, & propitiationem petit a Deo?

¶ Tradidit eum tortoribus, quousquē redderet vniuersum debitum. Notandum hoc in loco maximē est, quod non solum in misericordia indigna est venia: sed quod multo plus est, homini non vtenti misericordia cum proximo suo, videntur peccata iam remissa renocari. Detestemur igitur iram & odium in proxima: Tum vt Christū Dominū imitemur, quem patientissimum fuisse satis nobis omnibus constat. Summa enim religionis est, vt Augustinus ait, imitari quem colis: Tum etiam ne a nobis, qui vindicari volumus, omnia iam olim peccata dimissa, repetat. Ec

ce in hoc loco vides, quo pacto Rex tradidit seruum suum tortoribus, quousquē redderet vniuersum debitum prius sibi dimissum, quoniā rogauerat illum. Et quamuis doctores Theologi quamplurimi, oppositā sententiam veriore esse iudicent: timendum sanē est Dei incomprehensibile iudicium: quis enim cognouit sensum Domini: aut quis consiliarius eius fuit? Audio psalmistam dicentem: Domine ne memineris iniquitatum nostrarū antiquarū, cito anticipent nos misericordiæ tuæ. Et alio loco: redeat in memoriā iniquitas patrum suorum. Audio mulierem Sareptanam dicentem: quid mihi & tibi vir Dei: ingressus es ad me, vt rememorentur iniquitates meæ? Deum autem iniquitatum antiquarum reminisci, quid aliud esse potest, quā ad æternas poenas iterū peccata imputare. Audio etiam D. Gregor. in hunc locum Mathæi dicentem: inde constare, si quo aliquis in nos deliquit, ex corde non dimittimus, & illud rursum exigitur, quod nos iam per pœnitentiā dimissum fuisse gaudebamus. Et Diuū Augustinum lib. de Bapt. smō asserō tem redire dimissa peccata, vbi fraternā charitas non est, apertissimē Dominus in Euangelio docet; in illo seruo a quo Dominus debitū petijt; eō quod ille conseruo suo debitum nolet dimittere. Sed quicquid de hoc sit, aliorum s̄to iudicio.

¶ Si non dimiseritis vnusquisq; &c. de cordibus vestris. Odium ergo & propriam vindictam in hoc loco prohibet Dominus. Hanc enim Deo esse reseruatam, docet. D. Paulus ad Roma. 12. Mihi vindictam & ego retribuā, dicit Dominus. Sed si eiurierit ini-

8. Tho. 3. p. q. 88.

Rom. 2. Psal. 78.

Psal. 108. 3. Re. 17

D. Grego

D. Augu. lib. de bapt.

Rom. 12.

inimicus tuus, ciba illum &c. Hoc enim faciens carbones ingeres super caput eius. Noli vinci a malo, sed vince in bono malum. Non tamen prohibet, vt coram iudicibus a Deo in vindictam malorum politis, comparemus: iustum quē iudicium aduersus inimicos & persecutores requiramus. Quod in hoc loco significauit Dominus, dicens: Sic pater meus faciet vobis, si non dimiseritis de cordibus vestris, animi iracundiam tantum vetans.

¶ Cap. XVIII. Finis.

¶ Uxor non dimittenda, mandata Dei obseruanda, & diuitia spernenda.

Capi. XIX.

Factum est: cū consumasset Iesus sermones istos, migravit a Galilea, & venit in fines Iudææ trans Iordanem, & sequuta sunt eum turba multa, & curauit eos ibi. Et accesserunt ad eum pharisæi tentantes eum, & dicentes, Si licet homini dimittere uxorem suam quacumq; ex causa? Qui respondens, ait eis. Non legistis quia qui fecit hominem ab ini-

tio, masculum & feminam fecit eos? Et dixit, propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ: & erunt duo in carne vna. Itaq; iam non sunt duo: sed vna caro, quod ergo Deus coniunxit, homo non separet. Dicunt illi, quid ergo Moyses mandauit dare libellū repudij, & dimittere? Ait illis. Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras, ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumq; dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit mœchatur. Dicunt ei discipuli eius. Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere. Qui dixit illis, Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datū est. Sūt. n. eunuchi qui de matris utero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus: & sunt eunuchi, qui se ipsos castrauerunt propter regnum caelorum. Qui potest capere, capiat. Tunc oblati sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret & oraret. Discipuli autem increpa-

Gene. 1. d

Ephe. 5. g

1. Co. 6. d

Deut. 24. a.

Supr. 5. e.

Mat. 10. b.

Luc. 16. d

1. Cor. 7. b.

Mat. 10. b

Luc. 16. c.

Gen. 1. d.

crepa

Augusti

4. Re. 4.

Figura.

Eccle. 18.

An peccata iam dimissa persequente curā rediunt ad viam iustitiae. Augusti

crepabant eos, Iesus vero ait, *si nite parvulos, & nolite eos prohibere ad me venire. Talius est enim regnum caelorum. Et cum imposuisset eis manus, abiit inde. Et ecce unus accedens, ait illi: Magister bone, quid boni faciam, ut habeam vitam aeternam? qui dixit ei, Quid me interrogas de bono? unus est bonus Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, serva mandata. Dicit illi, Quae? Iesus autem dixit, non homicidium facies: non adulterabis: Non facies furtum: Non falsum testimonium dices: Honorapaterntuum & matrem tuam: Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Dicit illi adolescens. Omnia haec custodivi a iuventute mea, Quid adhuc mihi deest? Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vende omnia qua habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in caelo, & veni sequere me. Cum audisset autem adolescens verbum, abiit tristis: erat enim habens multas possessiones. Iesus autem dixit discipulis suis: Ane dico vobis, quia diues difficulte intrabit in regnum caelorum: Et iterum dico vobis, facilis est*

Sup. 18. a

Exo. 10.

Marc. 10: d. Lu. 13 f. 18. c.

camelum per foramen acus transire, quam divitem intrare in regnum caelorum. Auditis autem his, discipuli mirabantur valde, dicentes, quis ergo poterit saluus esse? Aspiciens autem Iesus, dixit illis, apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt. Tunc respondens Petrus, dixit ei. Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Iesus autem dixit illis. Amen dico vobis, quod vos qui sequuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum centuplum accipiet, & vitam aeternam possidebit. Multi autem erunt primi, novissimi: & novissimi primi.

Cap. XIX.

Ad literam.

E runt duo in carne una. In carnem unam, vel in corpus unum, id est, velut

velut unus homo censentur. Itaque iam, vel itaque post haec. Non sunt duo sed una caro, id est, non censentur duo, sed unus homo. Est autem is terminus color Hebraeis familiaris erit mihi in patrem, pro erit mihi pater, seu vice patris. Sic, Erunt duo in carnem unam, proerunt una caro, seu vice unius carnis, id est, hominis Heb. est. Sic. 2. Reg. 7. Ero ei in patrem & ipse erit mihi in filium, id est ego ero ei ut pater, & ipse erit mihi ut filius. Ad duritiam cordis vestri. Vel ob duritiam cordis vestri. Quod ergo Moyses mandavit dare libellum repudij & dimittere? Ait illis: quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores. De libello repudij videtur esse contrarietas apud Evangelistas. Nam in hoc loco apud Mathaeum. Christus non ait Moysen mandasse sed ad duritiam cordis permisit, ut uxores dimitterent. Apud Marcum autem ca. 10 ait: Moyses in praecipiente libello repudij. Ad duritiam inquit cordis vestri permisit Moyses praecipitum hoc. Sed non sunt contrarii: nam aliud est dimittere uxorem aliud dare libellum. Dimittere uxorem non praecipitum, sed propter duritiam cordis erat permissum, & hoc voluit Christus respondens. Dare libellum repudij praecipitum erat his, qui volebant uxores dimittere; & hoc voluit Christus apud Marcum de libello repudij dando explicans praecipitum. Ya quae a vno se permitia dexas la mager, mandava Moysen que le dieffe el libello & c. Duo vobis quia quicumque dimiserit uxorem suam nisi ob fornicationem: & aliam duxerit. Non intelligas ob fornicationem licere dimittere uxorem & aliam ducere: sed licere tantum dimittere. Quare illa particula (ob fornicationem)

2. Reg. 7.

Concordia euag. listrum. Mar. 10.

Notis

ad iungi debet illi, quicumque dimiserit uxorem. Vel dicendum quod exceperit Christus fornicationem, quia de illa impraetentiarum nihil voluit definire. Quicumque ergo dimiserit uxorem, excepta fornicationis causa, quae de fornicatione nihil in oculo defino. Nomen quero meter aora tincto fuera de esto, quicumque dimiserit uxorem suam & alteram duxerit n coebatur. Non omnes capiunt verbum istud. Id est, hoc dictum non detrahit in animos omnium quod alij affectibus sunt occupati: ut illic non sit locus divini consilio. Verbi potest. Non omnes capaces sunt huius rei. Quomodo locum capax vocamus, qui tam est spaciosus, ut possit recipere quod infertur. Qui se casti auerunt propter regnum caelorum. Id est, qui volentes continent, ut commodius doctrinam Evangelicam annuntient. 1. Cor. 6. Sunt eunuchi qui se casti auerunt propter regnum caelorum. Quid ad hoc testimonium respondebunt Lutherani, qui Caeli batum execratur: & votum castitatis esse ineptum & improbatum affirmant? Si hoc ita esset cur Christus laudat eunuchos, qui se castraverunt propter regnum caelorum? Cur apostolus cœlibatum & perpetuam castitatem suadet? Qui cœlibatum improbat, voluit Christum & Paulum calcare. Qui votum castitatis frangit, contemnit Davidem. Vovete & redite domino Deo vestro: & in alio psalmo: tibi reddam vota mea. Et Eccle. dicent: si quid vovisti Deo nemoreris reddere dupliet. n. ei in fidelis & stulta promissio; sed quodcumque voveris redde. Sed dicunt Lutherani nemine esse qui castitatem seruet. Quod planè & impium est. Sunt enim absque dubio multi christiani castissimi & continentissimi. Quid loquor de christianis; cum sit memoria proditum, multos

1. Co. 6. b

Cœlibatus probatur.

Psalm. 75

Eccle. 5.

gentiles nō solum castitatem seruasse, sed pro ea seruanda se morti obie-
 cisse: Narrat Valerius Maximus li. 6.
 Græcam quamdam fœminā nomi-
 ne Hipponē, cū hostiū manibus es-
 set excepta, se in mare proiecisse, ne
 incontinentes homines eius pudici-
 tiam violarent. Sabellicus autem lib.
 5. scriptum reliquit: Democlem ado-
 lescentem Atheniensem in feruen-
 tis aquæ lacum se proiecisse, vt casti-
 tatem quam in periculo videbat, tue-
 retur. Voluit potius in interitum vo-
 luntarium ruere, quam continentia
 amittere. Quid dicam de virginibus
 Vestalibus, cum si aliqua in crimen
 incontinentiæ incidisset, viua in cā-
 po scelerato sepeliebatur: pro cuius
 incestu vt refert Fuluius in lib. de an-
 tiquitatibus erat in vrbe publicus lu-
 ctus. Ethnici castitatem seruant: nos
 autem dedicati Christo, eiusque san-
 guine reuempti, cœlestique præsidio
 manuti etiam seruare nō poterimus?
 Quis audiuit vnquam tale? Vbi igitur
 Christiana religio? Vbi carnis
 mortificatio? Vbi crux nostra? Vbi vo-
 luptatum contemptus? Vbi vis illa
 Christiana, quam patitur regnum
 cœlorum, quod violenti rapiunt? V-
 bi pudicitia feruor? Vbi ardentibus pre-
 ces ad Christum fusa, feruentibus la-
 chrymis sociata? Vbi cœlestis præsi-
 dii fiducia? Nonne videtis o impij Lu-
 therani vos hac in re etiam ab ethni-
 cis infidelibus superari? sed dimittam-
 us illos tanquam cœcos & duces
 cœcorum.

¶ *Magister bone quid boni faciam &c.*
quid me interrogas de bono? Græcè, cur
me vocas bonū? vnus est bonus (nem-
pe) Deus. Mos erat Christi accomo-
dare sermonē ad mentē interrogan-
tū, & nō ad verba (vt docet Chryso.)

Valerius Maximus

Sabellicus

Fuluius

Regula. Chryso. ho. 63. in Math.

quoniā iuuenis iste venit ad Christū
 ceu ad hominē nudū. Idcirco ei qua-
 si homo respōdit. Nemo bonus nisi
 solus Deus. Sic ad Samaritanā, quæ ar-
 bitratur eū esse vnū de plebe iudeorū
 loquitur sicut vnus ex eis. Nos (inquit)
 adoramus quod scimus: vos adoratis
 quod nescitis. Et Iudeis qui existima-
 bāt eū esse deceptorē, dicit Ioan. 5. Si
 egotestor de me ipso, testimoniū meū
 non est verum. Est alius qui testimo-
 nium perhibet de me.

¶ *Si autē vis ad vitam ingredi serua man-*
data. Dicit illi: quæ? Iesus autem dixit: Non
homicidū facies &c. Narrat præcepta de-
 calogi quæ ad proximum pertinent.
 Quare summē aduertendū est, quod
 Augusti. 8. de Trinitate cap. 7. anno-
 tauit. Quod cum duo præcepta sint
 ex quibus totalis pēdet & propheta;
 dilectio Dei & proximi: plerunque
 scriptura pro vtroq; vnū ponit: huc
 tantum Dei, vt est illud: diligentibus
 Deū omnia cooperatur in bonū. Et
 iterū: quisquis diligit Deū hic cog-
 nitus est ab illo. Siue tātū dilectionem
 proximi scriptura cōmemorat, sicut
 est illud: inuicē onera vestra portate,
 & sic adimplebitis legē Christi. Et il-
 lud: omnis lex in vno sermone im-
 pletur: in eo quod scriptū est: Diliges
 proximū tuū tanquā te ipsum. Fortē
 ob hanc causam cum in hoc cap. nu-
 merentur præcepta decalogi, nil dicitur
 de præceptis ad Deum expectan-
 tibus. Nequē enim vnū præceptū
 sine alio perfectē adimpleri potest,
 & ideō scriptura sacra pro vtroque
 vnū solet ponere.

¶ *Non homicidū facies, non adulterabis.* Fu-
 tura pro imperatiuis more Hebræo-
 rum. Sic alibi: omnis vallis implebitur
 &c. pro impleatur &c.
 ¶ *Abijit iustus.* Tristitia affectus.

Ioan. 5.

Regula.

Augusti. d. Trinitate. 7. Nota.

Rom. 8.

1. Cor. 8.

Gala. 5. Gal. 6.

Luc. 3. 8.

¶ *Faci-*

¶ *Facilius est camelum intrare per fora-*
men acus, quā dinitem intrare in regnum
cœlorum &c. Hyperbolicaloquutio
 est, quæ frequens esse solet in scriptu-
 ra sacra. Quia nihil aliud intelligi vo-
 luit, quā esse difficile, vt diues ob-
 temperet Evangelicæ doctrinæ. Reg-
 ulam cœlorum, pro doctrina Euangeli-
 ca capitur: Sic Gene. 7. Hyperboli-
 cè dicitur: Rupti sunt omnes fontes
 & abyssi magnæ, & cataractæ cœli a-
 pertæ sunt. Sic enim dictum est ad in-
 undandam inundationis magnitudi-
 nem, quæ tanta fuit, vt fundamentū
 cœli videretur secundum vulgarem
 opinionem dissipatum, cataractæ
 cœli sunt fenestæ, aut viæ occultæ,
 per quas de cœlo aereo secundum ple-
 bis opinionem pluuia venit. Qui-
 bus secū huiusmodi stultam rerum opinio-
 nem apertis, deorsum funditur aqua.
 Quæ clausis eisdem sursum contin-
 tur. Item Deute. 9. hyperbolice dicitur:
 vt possideas ciuitates ingentes,
 & in cœlum vsq; in iratas. Item Nu-
 me. 13. Vidimus ciuitates pertingē-
 tes vsque ad cœlos. Vidimus viros,
 & eramus sicut locustæ coram eis. I-
 tem Psal. 106. Ascendunt vsque ad
 cœlos &c.

¶ *Vos qui sequuti estis me in regeneratio-*
ne cum sederit filius hominis &c. Distingui
 potest post (me) vt (in generatione) ad-
 iungantur sequentibus, in hunc mo-
 dum: Vos qui sequuti estis me, in generatio-
 ne cum sederit &c.

¶ *Sedebitis & vos super sedes.* 12. iudi-
 cantes &c. Fortasse de Apostolis lo-
 quebatur Dominus cum dicebat E-
 sai. cap. 51. Prope est iustus meus, &
 egressus est saluator meus: & brachia
 mea populos iudicabant. Erāt enim
 Apostoli brachia quibus in hoc lo-
 co ait: sedebitis, & vos iudicantes duo

decim tribus Israel. Et rursum de his
 principibus intelligebat: Esaias cum
 dicebat ca. 3. Dominus ad iudicium
 veniet cū senibus populi sui, & prin-
 cipibus eius. Dominus enim cum se-
 nibus, hoc est, cū patriarchis, & pro-
 phetis, & cum principibus, hoc est,
 cum Apostolis, veniet ad iudicandū
 populos. Quos intuens alius prophe-
 ta dicebat in Psalmo: pro patribus tuis
 nati sunt tibi filij, constitues eos prin-
 cipes super omnem terram. Hi sunt
 iudices de quibus dicebat Dominus
 Esai. 1. Restituam iudices tuos vt fue-
 runt prius. Quæ verba non tam ad
 tempus post captiuitatem Babyloni-
 cam, quā ad tempus gratiæ, existi-
 mo esse referenda.

¶ *Centuplum accipiet.* Vel centies tā-
 to amplius.

¶ *Centuplum accipiet.* Scilicet in præ-
 senti vita. Et vitam æternam posside-
 bit. Solet scriptura duas prophetias
 pariter collocare (vt ait Chryso.) qua-
 rum vnā hic impleat, alteram spō-
 deat in futuro, vt ex hac quæ iam fa-
 cta est, etiam illa quæ impleta nondū
 est, credatur suo tempore implenda.

Promittit centuplum in præsentī vi-
 ta: & in futura vitam æternam ex his
 vti quæ in præsentī præstat; vera
 esse etiam futura declarat similiter
 Math. 3. dicitur: baptizauit vos spiri-
 tu sancto & igni scilicet inextingui-
 bili. Primum quod difficilius erat in
 præsentī vita adimpleuit; secundum
 adimplebitur in die iudicij, quando
 igne comburet.

¶ *Et vitam æternam possidebit.* Astruit
 in hoc loco Dominus animorum im-
 mortalitatem; quæ tam certa est, vt
 non solū sacre scripturæ testimonijs,
 sed aliorū philosophorū multisq; a-
 lijs rationibus probari possit. Cicero sic
 ait; non

Esai. 3.

Psal. 44.

Esai. 1.

Regula. Chryso. ho. 11. sup Math.

Supr. 3.

Anima. immortalitas probatur.

Cicero.

non est lugenda mors, quam immor-
talitas consequetur. Idem loquens
de eo qui recte vixit: ex hac vita (in-
quit) discedit tanquam ex hospitio,
non tanquam ex domicilio: moran-
di enim tantum diuicium nobis,
non habitandi dedit. Idem in qua-
estiomibus Tusculanis, sic ait: quid ni-
si illud vitale quod intra nos est, dum
que mole corporis premitur in cele-
stis regionis contemplatione se tran-
sire illud ad inhabitandum post depo-
sitionem ipsius auolet? Seneca in li-
bro de naturalibus quaestionibus: si
volamus tranquille de zere, anima in
expedito habenda est, siue illam in fi-
ditate siue morbi petat. Quid aliud de-
beo quam ex uatem hortari, & cum
omnibus bonis emittere? Vade forti-
ter, vade feliciter, nihil dubitaueris
reddere. Non de te, sed de tempore
quaestio est. Facis quod quandoque fa-
ciendum est: rerum natura quae te ge-
nuit expectat, & locus melior acti-
onem. Mercurius etiam sic ait: animae
post dissolutionem, cogentur crede-
re poenis, quae in vita noluerunt cre-
dere verbis. Plato quoque in Timaeo
dicit: animam post dissolutionem va-
rijs affligi poenis. Ratio nobis etiam
idem comprobari potest. Prima ea
fit ad Dei iustitiam pertinet omni-
bus hominibus, pro meritis aut pec-
nas aut praemia reddere. Cuius enim
quae sunt (ait Ecclesiasticus) adducet
Deus in iudicium: Cum ergo haec
in hac vita mortali contingere mini-
me videamus, sed potius viam im-
piorum prosperari: iustorum vero
viam a sceleratis hominibus oppri-
mi, reliquum est ut confiteamur, post
hanc caducam & mortalem vitam,
hanc a Deo iusto iudice fieri. **¶** Se-
cunda ratio fit, quod Deus qui iun-

Idem.

Idem in
Tuscu. q.

Seneca.

Mercuri.

Plato in
Timaeo.

1. ratio.

Eccle. vii.

Iob. 17.
Hier. 17.

1. ratio.

ma bonitate praeditus est, diligentes
se diligit. Quod verum nullo modo
esset, si animam mortales non essent.
Nam in plurimum amicos Dei in hac
mortalis & misera vita sunt angustia
ti, egentes, afflicti, ut Paulus ait ad
Hebr. 11. & in Epistola ad Corin-
th. capit. 5. Si in hac vita tantum in
Christo sperantes sumus, miserabi-
liores sumus omnibus hominibus: si
enim futura aeternaque vita non es-
set, vera dicerent homines. **¶** In im-
pijs: Malach. 3. capit. Vanus est (in-
quiunt, qui seruiunt Deo, & quod mo-
lumentum quia cultu diuinius praec-
pta eius?

¶ Praeterea Dei sapientia cum in-
finita & immensa sit, neque fallere
neque falli potest. Cum ergo in hoc
loco vitam aeternam omnia relinque-
tibus polliceatur: certum erit ani-
mos esse immortales atque non simul
cum corporibus perire.

¶ Quod si haec latius non essent, vel
experimentum eorum qui a mor-
tuis suscitati sunt, ut Christus Do-
minus & Lazarus, multique alij, la-
tis superque esset.

¶ Adde huc quod hoc idem offen-
dunt virtutes, quas mortalia praeten-
ti vita operantur. Vnde Gregorius
4. dialogorum, sic ait: penam qualiter
animae viuunt illic ubi viuunt, quorum
hic & mortua corpora in tot miracu-
lis viuunt. Si igitur vitam animae man-
tis in corpore deprehendis ex motu
membrorum: cur non perpedis vitam ani-
mae post corpus, etiam per ossa mortua
in virtute miraculorum? Mitto necdum
alias rationes innumeratas quae passim
ab auctoribus adduci solent, ne de hac re
tam longum sermonem texamus.
Voces igitur illae Eccle. 2. vixit est in
terris hominis & iumentorum, & aqua

Pou. 3.

H. 6. 11.
1. Co. 15.

Mala. 3. 6

3. ratio.

4. ratio.

D. Greg.
4. dialo.

Eccle. 2.

virtut-

utriusque conditio: voces sunt homi-
nis impietis, cuius personam in il-
lo loco agit Salomon. At vero illae,
cap. 6. Quid habet amplius stulto la-
piens: quid pauper, nisi ut pergat il-
luc ubi est vita? & cap. 9. Corda filio-
rum hominum implentur malitia
& contemptu in vita sua: & posthac
ad inferos deducuntur: voces viri sa-
pientis sunt, cuius interim personam
induit etiam Salomon.

Cap. 6.

Cap. 9.

Ad mores.

Iacilius est camelum &c.
Gen. 13. Dicitur quod
erat Abrahā diues val-
de &c. Quod pertinet
ad ostendendam Dei er-
ga suos prouidentiam, quasi dicat:
En qui ante paucos dies famelicus in
Aegyptum descenderat, nunc bonis
omnibus onustus redit: Ad eum Deus
etiā temporalia suis accumulatur. Has
autem diuitias non fraudibus acquisi-
uit: sed partim ex donatione regis, par-
tim ex benedictione Domini, quae
sola diuites facit. Nō est igitur quod
hoc exemplum Abraham nostris cupi-
ditatibus praetexamus, quae modum
solent hi, qui rebus parandis studēt.
Etiam Abraham (inquiunt) diues
fuit: cur non & mihi liceat diuitias
accumulare? Non considerat hi, quā
periculosum sit diuitijs inhiare, ut
etiam Christus in hoc loco dicat: fa-
cilis est camelum per foramen a-
custransire, quam diuitem intrare
in regnum caelorum: raro enim fit
ut non insolescant qui diuitias possi-
dent: animam enim, & spiritum addūt,
sed malum. Vnde Paul. radicem, ait,
omniū malorū esse pecuniae studiū.

Gen. 13

Dei prou-
dentia er-
gatuos.

¶ Ecce nos reliquimus omnia & secuti
sumus te. Non fat est omnia relinque-
re: sed opus est nos ipsos illi tradere,
eum ipsum sequendo. Ideo ait Pe-
trus: Ecce nos reliquimus omnia, &
secuti sumus te. Ac si diceret: om-
nia dimisimus ut nostri maneremus:
ut cum nostri essemus, tibi nos ipsos
tradere mus: te ipsum sequendo, tuis
cōsilijs obtemperando. Bonū est ele-
mosynas tribuere, & diuitias paupe-
ribus largiri: sed nisi nos ipsos Deo
tradiderimus, non sumus perfectio-
nem assequuti: nos enim sumus pra-
tium quod Deus exigit a nobis, quo
vitam aeternam sumus empturi: et
a quas illas salutes, de quibus Esaias
ait: omnes sitientes venite ad aquas:
emite & comedite vinum & lac, su-
mus consecuturi.

¶ Ecce nos reliquimus omnia. Merito
Esai. c. 55. dicebat: Omnes sitientes
venite ad aquas: & qui non habetis
argentum properate. Non dicit pro-
perate vos diuites, qui argenti copia
abundatis: sed qui non habetis argen-
tum properate. Vult Deus ijs verbis
significare, eos non bene currere, qui
sunt argenti pondere onerati. In Ge-
nesi, ubi nostra versio habet, erat autē
Abraham diues valde in possessione
auri & argenti; habet litera Haebrai-
ca; erat autem grauis valde, siue vehe-
menter. Et ita habet versio Graeca
D. Hierony. Barys sphodra, hoc est,
grauis vehementer. Abraham enim
Aegypti opum pondere grauabatur.
Nam etsi diuitiae videantur, tamen
quia Aegyptiae sunt, viro sancto gra-
ues sunt. Eam ob causam dicit in hoc
loco Petrus; Ecce nos reliquimus
omnia. Currere enim & properare
volentes, pondus omne relin-
quant.

omnia re-
linquere,
sed neces-
se est nos
ipsos Deo
tradere.

Esai. 55

Esai. 55

Currere
& prope-
rare velen-
tes in via
Dei, pon-
dus omne
diuitiarū
relinquere
Gen. 13

b.

KK; ¶ Ecce

Prædicatores sunt dentes ecclesie. Cant. ¶ *Ecce nos reliquimus omnia*. Congruum sanè est & maximè rationi cõsentaneum, vt dentes Ecclesiæ, hoc est, apostolici prædicatores, sint velut greges tonsarum: omnia huius mundi bona relinquentes, summâ què paupertatem sectantes. Quod ita esse multis de causis commostrare possumus. ¶ Prima, ne qui rerum temporalium contemptum prædicant, hoc facere videantur, vt eas soli habeant. ¶ Secunda verò ratio est, nã prædicatores Euangelici, Ecclesiæ sunt oculi: oculos autem maximè expedit longè esse à terra: cum modicũ terræ oculo iniectum plurimum impediât visum: sic etiam terrenorum amor plurimum impedit visum spiritualem. ¶ Tertia autem causa sit: quod prædicationis officio, lege diuina, debita est à subditis necessarium administratio. Quod probat D. Paulus, 1. Cor. 9. Quis (inquit) militat suis stipendijs vnquam? Et paulò post: si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est vt vestra carnalia metamus? Et iterum ait, Deus ordinauit, his qui Euangelium annuntiant de Euangelio viuere. Et ad Galat. 6. comunicet is qui catechizatur verbo, ei, qui se catechizat in omnibus bonis. Hoc idem ostendit Dominus apud nostrum Math. cap. 10. Nolite possidere aurum &c. Dignus est enim operarius cibo suo. Vnde D. Hierony. Considerandum (inquit) est quod vni operi nostro duplex merces debetur: vna in via, alia in patria: vna quæ nos in labore sustinet: altera quæ nos in resurrectione remunerat. Et Beda: qui saccum & peram prohibuit, sumptus ex prædicatione concedit. ¶ Quarta causa à sanctis doctoribus assignari solet: quod

concionatores Euangelici operarij sunt, atquè in vinea Domini laborant dies noctesq; Math. 20. Misit operarios in vineam suam. Ad Dominum ergo vineæ peculiariter pertinebit, eis de sumptibus necessarijs, prouidere. Vnde Beda sic ait: Tanta prædicationi debet esse fiducia in Deo, vt præsentis vitæ sumptus non ferat. Vltima tãdè causa esse potest, vt operi cõcionandi liberius & utilius possint incũbere. Qui. n. diuitias habet liberi nõ sunt: sed in illis acquirendis aut cõseruandis occupati, serui potius diuitiarũ quã Dei sunt dicendi. Hinc est quod Dñs sup. c. 6. dicebat: nõ potestis Deo seruire & mammonæ. Et Chry. Diuitiæ à seruitute Dei nos expellunt in suã captiuitatè. Vnde diuites dicuntur viri diuitiarũ in Psal. Et Seneca: Nostri essemus si nostra nõ essent. Relinquamus ergo omnia huius mudi bona, vt ad cõcionandi munus exercendũ propiores & expeditiores esse possimus, & dicamus cum D. Petro: Ecce nos reliquimus omnia. ¶ *Ecce nos reliquimus omnia*. Meritò Apostoli omnia huius mundi bona reliquerunt: meritò omnes diuitias cõtulerunt, cum tanta tãq; innumera mala, diuitiæ hominibus afferant. Nam primũ, amatores suos coinquinant. Ideo ab Ezech. Sterquiliniõ comparantur: aurum (inquit) eorum stirquilinum erit. Et meritò, nã què admodum sterquilinum si dispergatur, vtile est: cum agros fructificare faciat: si verò congregetur, ad nihilum nisi ad hominem contaminandũ & fetorem inducendum deseruit: sic etiã diuitiæ in pauperes dispersæ, maximè profunt: cõgregatæ verò, suos possessores coinquinant non solum vna vel altera macula: sed quod

Infra. 20

Sup. e. 6.

Chryso.

Psal. 58. Sen. ca.

Quare diuitiæ sunt contemnendæ.

Ezech. 7. Diuitiæ coinquinant animã. Simile. optata.

detestabilius est, omnium scelerum labe hominum animos aspergunt & coinquinant. Quod facile erit videre, si per singula vitia & capitalia crimina discurremus. Coinquinant superbia. Ecclesi. 21. Domus quæ nimis est locuples, annihilabitur superbia. Coinquinant ira. Gene. 13. Dicitur, quod facta est rixa inter pastores Loth & Abraham: erat enim substantia eorum multa, & nequibant habitare simul. Inuidia etiam, quod videre est Prover. 8. Qui festinat ditari & inuidet alijs, ignorat quod ægestas superueniet. Gregorius etiam de virò iusto verba faciens, sic ait: Per hoc quod in terris nil appetit, alienis profectibus inuidere nescit. Item coinquinat accidia labe. Vnde Hieremias ait, cap. 48. Sterilis fuit Moab ab adolecence sua, & requieuit in facibus suis. Contaminant similiter luxuria. Ecclesi. enim 57. dicitur Salomoni: collegisti quasi aurichalcum aurum: & computasti quasi plumbum argentum. Et post sequitur: in esinasti femora tua mulieribus. Gula deniquè conspergunt. Luc. 12. ait dñs ille: anima mea multa habes bona reposita in annos plurimos: comedet & bibe &c. Secundũ verò nõcõmẽtum quod diuitiæ suis possessoribus afferre solent, illud est: quod illos omnino spoliat. Nam bona temporalia (auctore Augustino) bona viscata sunt. Hinc est quod Seneca ait: quisquis volet vitam agere tutam, ista viscata beneficiorum deuret. Quemadmodum igitur vinga si viscata sunt, aues spoliare solent plumis suis: sic temporalia bona, penitis virtutum homines spoliare solent: & plurimis sanctarum cogitationum. Et sicut spina, oues la-

na qua induta sunt, spoliant, & interdum excoriant, ita a mulieribus affligantur. Sic diuitia hominum corda atquè animos excoriant: & in caua suat, vt a mulieribus, hoc est, sollicitudinibus huius seculi, maxima molestia afficiantur. Quod significatum est in illa musca grauisima quæ venit in domo Pharaonis & sequorũ eius Exod. 8. Vnde Gregorius ait: Nihil laboriosius quã in terrenis desiderijs æstuarè: nihil quietius quã in hoc mundo nihil appetere. Hinc est quod Israeliticus populus obseruationem & custodiam Sabbati accepit in munere: & Aegyptus mulcarum multitudine percutitur. Quod cum hæcata sint mirũ profectio est, quomodo diuites isti nõcessat cum mundo ludere: cum in cessanter & perpetuo perdant: & spolientur à mundo. Sed tamen ludo calefacti, nesciunt se ludo subtrahere; sic vt non perdat, non cessat ludere lusor. ¶ Mitto modo tertium nocumentum, quod diuitiæ vires omnes ad bene operandum atquè studiosè eneruare solent. Ita vt de diuitibus huius seculi dicere meritò possimus illud Psalmi: manus habent & non palpabant: pedes habent & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. ¶ Mitto etiam quod diuitiarum proprium sit, amatores suos maximè affligere. Ecclesiasti. enim, capi. 2. de auarodictor: cuncti dies eius pleni sunt laboribus & ærumpis: nec per noctem amente requiescit. Et Philosophus ait: nihil infelicius fortunato infipienti. Quod significatum fuit in eo quod Abel fuisse legitur frater Cain. Abel luctu Cain possessio interpretatur: quia lacte & possessiones iuncti

Figura.

Exod. 8.

Vires eneruant ad bene operandum diuitiæ. Psal. 139.

Ecclesi. 2.

Philoso.

Figura. Gene. 4. a

Figura

sunt. Hoc idem adumbratum est in eo quod legitur: Tyrum fuisse filiam Sidonis. Tyrus enim angustia interpretatur & afflictio: Sidon verò venatio. Venatio autem diuitiarum angustiam parturit. Illud duntaxat satis superque esse deberet ad diuitias omnes contemnendas: quod maximam animi fiduciam, vanamque & stultam animi præsumptionem, afferre soleant. Ego dixi (inquit David) in abundantia mea, non mouebor in æternum. Et Eccl. 1. inueni requiem, & nunc māducabo de bonis meis solus: & nescit quod tempus prætereat: & mors appropinquat, & relinquet omnia alijs & morietur. Quod si hæc aliaque innumera mala diuitiæ solent diuitibus afferre: non est cur non illas relinquamus: non est cur non illas detestemur: non est cur non dicamus cū Petro: ecce nos reliquimus omnia.

Diuitiæ vanam fiduciam ingerunt in animo. Plal. 29.

Eccl. 1. 1.

Differen- tia inter ecclesiam veterem & nouā. Vi. Leui. 26. vbi bona temporalia suis Dominus pollicetur & Esai. ca. Pi. 1.

¶ *Ecce nos reliquimus omnia.* Nos quidem, qui iam non pueri sed viri esse cœti sumus: nos, qui iam non lacte & melle, quæ cibus paruulorum pasчимur &c. Vnde illud animaduertendum est: quod Ecclesia quasi in infantia sua fuit sub veteri lege. Et hinc erat quod tunc Dominus ei promittebat terram fluentem lacte & melle. Lact enim & mel cibus paruulorum. Adueniente tamen Christo, ablactata est, atque a lacte separata. Ideo Petrus qui caput futurus erat totius Ecclesiæ, illius nomine modò clamat: Ecce nos reliquimus omnia. Sed pro dolor: quia nunc temporis ecclesia maiori ex parte ad lac redit: quod puerilitatis signum est maximum. Diuitias amat, superbiam amplectitur, vanitatem huius mundi sectatur: & non solum eius filij quam

plurimi non relinquunt omnia: sed potius rapiunt aliena. Viuitur iam ex rapto: non hospes ab hospite tutus.

¶ *Ecce nos reliquimus omnia.* Relinquunt sancti vniuersa huius mundi bona: paupertatemque voluntariam sectantur, vt ab amore huius mundi omnino euacuati Dei amore repleantur & ditentur. Sciunt enim quod mundi amor, & Dei amor sese mutuo expellant. Coangustatum est enim stratum, ita vt alter eorum decidere necesse sit: palliumque tam breue amoris vtrumque operire nõ potest: mundum scilicet ac verum & summum bonum. Igitur vt Deum toto corde totaque mente amore prosequantur: a rebus huius mundi se libere conantur.

Quare sancti omnia relinquunt. 1. ratio.

Simile.

Simile.

¶ Relinquant etiam sancti omnia huius mundi bona: scientes spinas esse iustocantes verbum Dei. Vt ergo triticum pullulet, spinas & tribulos eradicare volunt: scientes etiã quod possessa onerant, amata coinquinant, amissa cruciant. Possessa (inquam) onerant, quemadmodum ordedum quod iumentum aliquod portare solet: minimè satiat, minimèque delectat, sed maximè grauat & onerat. Amata (inquam) coinquinant, quia (vt Augustinus ait) minus te amat qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. Amissa (inquã) cruciant: quia miser est omnis amor vinculus amore rerum temporalium: & maximo dolore afficitur, cum casu aliquis amittit.

1. ratio.

Simile.

Simile.

Augusti.

¶ Relinquant item sancti diuitias: non ignorantes quod qui amat diuitias fructum non capiet ex eis. Similis canibus super aceruū fœni sedentibus, qui inde non comedunt,

3. ratio.

Simile.

tamen

Simile.

tamen latrare non cesant, si quis inde sumere velit. Similes arce non habenti commodum aliud de pecunia quam seruat, nisi quod illius occasione interdum tota frangitur. Similis etiam bursa hoc solum emolumentum reportanti de pecunijs quas habet, quod maculis plena remanet, & custodiendo pecunias consumitur & dirumpitur: & interdum a latronibus sciinditur.

Simile.

4. ratio.

Simile.

Iob. 1. 1. 6.

Glosa.

¶ Tandem ea omnia relinquunt timentes huius mundi pericula & naufragia. Timentium enim est projicere quæcunque fugæ suæ cursum impediunt, & quæcunque euasioni suæ obstant. Sancti ergo, & viri virtute præstantes, timore periculi mundum & omnia bona eius relinquunt. Vnde super illud Iob cap. 3. 1. Semper quasi timentes super me fluctus timui Deum, glosa ait, fluctus cum tu mentes desuper eminent ea ex nauis projiciunt, pro quibus nauigia sumpterunt. Hinc est quod paupertas spiritus, qua omnia relinquimus, ad actoribus sanctis dono timoris adaperetur. Timor enim sanctus in causa est, vt paupertatem spiritus sectemur.

Nota.

Solo Dei amore commoti omnia relinquere debemus.

¶ *Ecce nos reliquimus omnia.* Illud in hoc loco maximè animaduertendum est, quod Petrus non dixit: Ecce nos relinquemus omnia &c. Quid ergo erit nobis? Sed quid ait? Ecce nos reliquimus omnia: & hoc ante quã Christus Dominus diceret: vos qui sequuti estis me sedebitis &c, vt intelligamus quod solo Dei amore, sine aliquo intuitu præmij, omnia huiusmodi bona reliquerunt Apostoli. Perfectissima enim charitas Christum propter se ipsum solum esse diligendum docet, sine intuitu præmij, non

tamen sine præmio. Ideo statim subiungit Dominus: Amen dico vobis quod vos &c.

¶ *Relinquimus omnia.* Omnia scilicet terrena: non tamen omnia celestia. Quæ tam magna sunt: vt eorum in comparatione, omnia terrestria puncto indivisibili comparentur. Quare non magni æstimandum est, totam terram relinquere, cum pro illa totum celum tribuatur.

Vi. Titel. manã de magnitudine & exiguitate terræ li. 7. cap. 5.

¶ *Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te.* Merito docuit Christus apostolos suos itemque viros alios omni virtute præstantes relinquere diuitias terreas: & imitari eius virtutes. Nam reuera, neque artificiales neque naturales diuitiæ, hominem diuitè efficiere possunt, sed virtutes duntaxat animum satiant & omnino locupletant. Quod verò artificiales diuitiæ, hoc est, pecuniæ neminem ditent, tam certa res est, vt ea nulla sanè probatione indigeat: quãuis philosophi proclamant illud Ecclesia, capit. 10. Pecuniæ obediunt omnia. Nam pecuniæ quæ in arca sunt non magis animum explent, aut naturalem appetitum satiant, quã epulæ in mentia positæ, quæ tamen nunquã ab esuriente comeduntur. Hinc est quod Salomo ait Prover. 13. Est quasi diues cum nihil habeat scilicet intra se: & est quasi pauper cum in multis diuitijs sit. Pecuniæ igitur etsi arcam aut bursum quam implent diuitem faciant: non tamen hominem, in quo non sunt. Quemadmodum enim albus, aut magnus, aut pulcher quis nõ dicitur, albedine, aut magnitudine, aut pulchritudine que in alio est: ita diues dici non potest, ob pecunias quæ in arca sunt. Quod autem diuitiæ naturales, hoc est, agri,

Neque artificiales diuitiæ neque naturales aliquè ditant sed sola virtutes Eccl. 10.

Prover. 13.

Simile.

KK 5 alia

aliamque rerum possessiones, lo-
cupletem non faciant, vel hac sola ra-
tione constare nobis poterit: quod
quanto plures sint, tanto pluribus a-
lijs egeamus ad eas excolendas & sub-
stantandas. Si enim agros, v. g. possi-
deas: animalia ad arandum, stabula, &
paleas, & annonam ad hæc animalia
substantanda, habere necesse est. Itē
iuga, vomeres, aratra, semina, falces,
messores, horrea, molendina, fornæ,
ædes, aliaque innumera tibi necessa-
ria sunt. Quod si vineis abundaueris,
multis indigere, vel ipsa experientia
docebit: ita vt de te merito dicatur:
est quasi pauper, cum in multis diui-
tijs sit, sicut et naturalibus. Virtutes
ergo quæ animum hominis intrant,
explet & satiant: virtutes quæ indi-
gentiam non multiplicat, sed potius
diminuant, veræ diuitiæ dicendæ
sunt. Ergo fratres si veræ diuites esse
cupitis, inquit Gregorius, veras diui-
tias amate. Solæ veræ diuitiæ sunt,
quæ nos verè diuites efficiunt: quæ
mentem satiant, & tecum omnia por-
tant, vt in æternum diuites faciant.
Hæc ergo veritate edocuit Apostoli,
aiunt. Hæc nos reliquimus omnia &
secuti sumus te: mores scilicet tuos &
vitam imitantes.

¶ *Quid vobis? Quid erit no-
bis?* Interrogat Petrus. Quod scilicet
vestri eritis, cum antea non vestri, sed
diuitiarum miser serui & subditi e-
ratis. Vnde Augustinus merito ait:
vendidisti rebus nostris, nullum maius
carum recipimus pretium quam nos
iplos. Multiplicati enim talibus nostri
non eramus. Et Seneca: Nostri esse m-
p nostra non essent. Quod verò diui-
tes avari serui diuitiarum sunt, tã cer-
tò constat, vt probatione non egeat.
Tum quod pecuniæ ad nutum obe-

Proo. 13.

D. Greg.

Augusti.

Rei. quæ
do diui-
tias nostri
sumus cū
antea non
nostri sed
diuitia-
rò essem?
Seneca.

diunt. Pecuniæ (inquit Salomon) obe-
diunt omnia. Tum etiam quia se in
omnibus ad crumenam conforma-
re solent: quemadmodū ancilla ad vo-
luntatē Dominae suæ. Hinc est quod
Bernard. ait: ad avarum sermonem co-
uertens: facis te pecuniæ tuæ non do-
minum sed seruum: custodem, non
possessorem: denique conformaris
erumenæ tuæ, tanquā miseruus Do-
mino suo: vt quomodo ille necessa-
riò congaudet illo gaudente, & con-
dolst dolenti; tu quoque conrecente
miseruus tuo, creascis pariter & ani-
mo; & decrecente pariter decrescis,
nam contraheris tristitia cum illud
exinanitur; & solueris letitia, aut cer-
te inflaris superbia, cum illud imple-
tur. Vendamus igitur omnia vt no-
stri simus, vt tãtã misera seruitute li-
beremur. Maxima enim stultitia est,
vt ea sola putemus emi, vt ait Seneca,
pro quibus pecunias soluimus; & ea
gratis impendimus. Vnde merito idem
Seneca ait; quod nihil est cuique se-
vilius. Vt igitur nostri simus omnia
cum Apostolis relinquamus; & illud
erit nobis maximū in hac vita præ-
mium, ac maximum lucrum ac mer-
cedi; vt à tanta seruitute liberati no-
stri simus; sicquē expediti, facilius
& promptius Deum colere, Christu-
que sequi poterimus.

¶ *In regeneratione cum sederit etc. Sede-
bit etc. vos etc.* In illa siquidem die,
implebitur quod psalmista ait: Om-
nia cornua peccatorum confringam,
& exaltabuntur cornua iusti. Potesta-
tes tunc temporis superborum con-
fringentur; iustorum autem potesta-
tes exaltabuntur, cum sederint ad iu-
dicandum homines impios, & ini-
quos. In die illa dicent Apostolici vi-
ri,

Eccle. 12.

Bernard.
sup. Cati.
Diuites
non sui
sed diuitia-
runtant.

Seneca.

Idem.

Psal. 74.

Cornu
id est, pot-
estas.

Psal. 43.

Psal. 148.

Qui sine
stulti vsu
rarij, qui
verò pru-
dentes.

vi, dicent martyres omnes: in te mo-
dò inimicos nostros ventilabimus
cornu in nomine tuo spernemus in-
surgentes in nos. Qui enim in hac
vita contempserunt omnia, & sequē-
tes Christum nimia fuerunt afflictio-
ne confecti: resument tunc animū,
& dicent: in te inimicos nostros ven-
tilabimus cornu. In die denique illa cō-
fessio erit Domini super coelum &
terram, & exaltabit cornu populi sui
id est, potestatem. Quod quidem cor-
nu hic humiliatum est propter affli-
ctiones & dolores, quos patitur po-
pulus fidelis qui Christum sequitur,
vitamque eius & mores induit: tibi autē
exaltabitur maxime; tum quia dexte-
ram Christi merebitur. Tum etiam,
quia cum illo iudicabit iniquos: Tū-
denique quia in æternam pacem, gau-
diumque transibit; vt merito exalta-
tus dicatur; qui vsque ad ipsius Do-
mini contemplationem, mirabili-
 eius pietate peruenit.

¶ *Centuplum accipiet etc.* Maxima
prudencia est, omnia relinquere pro-
pter Christum. Maxima verò avarus
stultitia laborat. Nam cum vehemen-
ter fenerari desideret, non vult tamē
eam Domino fenerari, quod sine
peccato aliquo & maximo cū lucro
possit facere: sed ibi feneratur, vbi
parum aut nihil lucratur. Idque cū
peccato non paruo sit. Vnde Augu-
stinus: miser homo cur feneraris ho-
minij? Fenerare Deo & centuplum
accipies, & vitam æternam posside-
bis. Apostoli ergo & viri perfecti,
prudens vsurarij facti sunt: Qui
propter Christum omnia relique-
runt: & ideo centies tanto amplius
acceperunt in hac vita, & in futura
vitam sempiternam.

¶ *Centuplum accipiet.* Quid quæso

in causa est quod multi religiosorū Quare
hominum, propter Christum, patrē multi rell
& matrem & omnia alia reliquerint: gioforum
& tamen hoc centuplum in hac vita hoc p. 20.
non accipiant? Ea sanè causa est, quia miam nō
aliqua de ijs quæ reliquerunt iterum consequū-
sumere volunt. Deuterono. enim ca- tur.
pi. 14. dicitur: Omne quod reptat & Deut. 14.
pennas habet erit immundum; tales c.
verò partim reptant, partim pennu- Figura.
las habent, & ideo immundi sunt co- Iosue. 6.
ram Deo. Iosue. cap. 6. dicitur: male-
dictus qui reedificauerit Ierico. Hu-
iui modi sanè homines merito stulti
iudicandi sunt; qui cum inuenta præ-
ciosa margarita, omnia bona sua ven-
diderint & illam emerint: Deinde
eam conculcare, & pro nihilo dare
velint. Et cum eos Dominus de hu-
ius seculi naufragio eriperit, & in
loco tuto collocauerit, hoc est, in re-
ligionis nauis ipsi furtiue aliquid de
mundi mare iterum sumant & in na-
ui reponant: vt in portu nauigantes
submergantur.

¶ *Centuplum accipiet.* Quam verum
sit quod in hoc loco Dominus polli-
cetur vno, vel altero exemplo cum-
probare possumus. Gene. 13. ait Do-
minus Abraham (qui propter pacem
seruandam reliquerat Loth conso-
brino suo terram optimam) leua ocu-
los tuos in directum; & vide a loco in
quo nunc es, ad Aquilonem, & Meri-
diem, ad Orientem, & Occidentem:
omnem terram quam conspicias tibi
dabo, & semini tuo &c. Idemquē di-
cit cap. 17. Dabo tibi & semini tuo
terram hæc. Vide quã largiter Deus
remuneret, si quid, propter Deum, iu-
stitiam, pacem, relinquamus. In mo-
dico cesserat Abraham ipsi Loth; &
nunc vniuersam terram accipit. Mū-
di homines timerent se ad famem re-
digem-

Quare
multi rell
gioforum
hoc p. 20.
miam nō
consequū-
tur.
Deut. 14.
c.

Figura.

Iosue. 6.

Gene. 13
Exemplis
probatur
promissio
hæc Chri-
sti.

Gene. 17

digendos, si vel in modico alijs ce-
derent ex charitate. Atqui Abrahā
nihil ob id pauperior effectus est,
quod ipsi Loth cecidit: imō ideō ma-
iora à Deo accepit. Vt ex hoc intel-
ligamus quā verissimum sit quod
in hoc loco Christus ait: qui relique-
rit donum &c. propter me, centu-
plum accipiet &c. Sic & in eleemo-
syna, pauca damus & magna accipi-
mus: quomodo inter se paria sunt
obolum pauperi dare, & obtinere re-
missionem peccatorum? Pascere esu-
rientem & in illa horribili die fidu-
ciam assequi: & audire verba nullo
regno conferenda? venite benedicti
&c. Esuriui enim, & dedistis mihi
manducare &c. Imō ideō Deus pau-
peres internos esse vult, vt ipsi pati-
tia multum mercedis acquirant: &
nos per elemosynam fiduciam con-
sequamur: alioqui posset & ipsorum
inopiam auferre.

Infra. 25.

Gen. 15.

¶ Præterea Gen. cap. 15. ait Do-
minus Abrahæ: Ego ero proptecor-
tuus. Ego ero merces tua magnani-
mis. Obseruanda sunt hæ promif-
siones: multam enim efficaciam ha-
bent promouendi hominem ad bo-
num. Qui enim cogitat Dominum
esse protectorem suum, facile con-
temnet mundi mala: Et qui futuram
remunerationem attendit, nō mur-
murabit à labore: scies nimirū quod
breuis est omnis labor huius vitæ &
modicus, si ad futurā remunerationē
conferatur: non enim sunt condig-
næ paffiones huius temporis ad fu-
turam gloriam. Quod autem hæ
promissiones ad omnes pertineant
fideles, exemplo eo patet quod
Christus in Euangelio fermè simi-
lia suis sequacibus promittit: vt cum
dicit: scit pater vester cœlestis quod

Sup. 6. &
8.

his opus habeatis. Item: quid timidi-
citis modicæ fidei &c. Et in hoc lo-
co: centuplum accipient, & vitam
æternam possidebunt. Item: qui mi-
hi ministraverit, honorificabit eū
pater meus.

Ioan. 22.

¶ Quantum verò ad Abraham
attinet: ille vitam filij contempfit
propter Dei obedientiam & timo-
rem. Vnde Dominus ad eum: Nunc
cognoui quod timeas Deum: quia
non pepercisti filio tuo propter me.
Quantum nos adhuc dilicemus ab
hoc vero timore Dei, explicatio ne
non eget. Nam experimento constat,
quod etiam leuissima quæque lucra
Deo præponamus: graueq; sit quic-
quid propter Deum expendere debe-
mus, etiam si leue sit. Curandum igitur
est, vt etiam nos aliquando ab
eo audiamus: nunc cognoui quod tu
times Deum: quia non pepercisti fi-
lio, filia, vxori, pecuniæ, honori-
bus, famæ, propter me. Felix qui
hoc auditurus est: is enim verè & cer-
tò centuplum accipiet, & vitam æter-
nam possidebit. Verum quā pau-
ci inueniuntur tales. ¶ Capit. etiam
21. ait Dominus Abrahæ: Non tibi
videatur asperum super puero & su-
per ancilla tua; omnia quæ dixerit ti-
bi Sara audi vocem eius. Quidquid
nobis Sara, id est, fides, vel scriptura
dixerit, non videatur nobis durum;
magna enim præmia sequuntur; ce-
tuplum (inquit) accipiet, & vitam
æternam possidebit.

Gen. 22.

Capit. 16.

¶ Præterea cap. 28. de Isaac dici-
tur: Creuit homo, & ibat proficiens:
donec magnus vehemèter effectus,
habuitque possessiones ouium, & ar-
mentorum, & familiae plurimum.
En vides quo pacto pij iusti, centu-
plū in præfenti vita accipiunt quod
si ma-

¶ si magnum videatur quod Isaac hoc
centuplum acceperit: maiora nobis
promissa sunt: Centuplum (inquit)
accipiet, qui propter Deum tempo-
ralia relinquit: & in super vitam æter-
nam possidebit. Confortamini igitur
(dicebat Azarias propheta) & nō
dissoluantur manus vestra: est enim
merces operi vestro. Et Paulus: Bo-
nū facientes non deficiamus: tempo-
re enim suo metem nō deficientes:
¶ Et vitam æternam possidebit. Hæc
æternam vitam omnia relinquētibus pro-
missa confirmare voluit Dominus
animos nostros, ne vel peniteat re-
linquere omnia propter Christum,
vel si iam dimissa fuerint, ne in ad-
mirationem corporaliū diuitiarū
relabamur. Itaque dū vilibus re-
bus studuerimus ditescere, miserabili-
ter bonis animi atque vita illa sem-
piterna pauperescamus. Quare vt
magis ad contemptū rerum omnium
alliciamur, opere præcium mihi vi-
sum est, de æterno illo præmio de cœ-
lesti illa patria, de quæ vita illa æterna
differere. Huius enim attenda confi-
deratio maxime ad rem faciet.

Describitur
beati-
tudo he-
stra.

¶ Duo igitur sunt quæ sese offe-
runt præcipue pertractanda impre-
sentiarum: & loci cœlestis (hoc est
cœli æmpyreii) magnitudo, pulchri-
tudo & excellentia: & Regis regum
in hæc cœlesti aula cum innumera
Angelorum atque sanctorum multi-
tudine habitantis gloria, magestas, &
refulgentia.

¶ Quanta sit huius loci atque re-
gni pulchritudo & præstantia, quan-
ta sit eius diuitiarum & opum abun-
dantia, nulla vi dicendi, nulla verbo-
rum amplificatione, explicari potest.
Licet tamen nonnullis coniectu-
ris aliquid de tanta re intelligere: In-

ter quas vna est, consideratio scilicet
finis, in quomodo tantum mac tam. Huius
& magnificentiam opus aditum, a Deo
est: Scopus ergo huius operis, diuina
gloria: manifestatio fuit. Quamuis
enim omnia: propter semetipsum
operatus sit Dominus, vt Salomo ait,
hoc tamen opus tam pulchrum, tam
immanem peculiariter conditum
est vt in eo eius magnitudo, eius ma-
gestas eiusque magnificentia demon-
straretur. Quemadmodum enim ma-
gnus ille Assuerus (qui regnavit in
Asia super centum viginti septem
provincias) in Sula ciuitate, fecit grā-
de conuiuium cunctis principibus
regni sui centum & octoginta die-
bus, vt ostenderet diuitias gloriæ re-
gni sui ac magnitudinem potentia
sua: sic rex iste cœlestis, conuiuium
alterum facere, statuit celeberrimum
atque sollemnissimum, nō centum &
octoginta diebus, sed æternam dura-
turum: vt ostenderet incredibilem
sua sapientia atque liberalitatis &
magnificentia immensurabilem me-
suram. Hoc est conuiuium illud
de quo Esaias loquitur dicens: Et fa-
ciēt Dominus in monte hoc conui-
uium pinguium, conuiuium vinde-
miæ, conuiuium pinguium medul-
latorum & vindemiæ defecata. Hoc
est conuiuium in quo erūt pingua
& opima fercula & vina purissima.
In quo, inquam, erūt fercula suauissi-
ma atque preciosissima. Si ergo hoc
tam cœleste conuiuium facit Domi-
nus, vt manifestetur atque ostendatur
cunctis sui regni ciuibus magnitu-
do gloriæ suæ: & hæc tanta sit: quan-
ta erunt diuitia: quanta sollemnita-
tes in hunc finem ordinata: ¶ Quod
vt adhuc clarius faciliusque percipia-
mus, animaduertenda atque confide-
randa

Prima cō-
iectura ma-
gnitudi-
nis & pul-
chritudi-
nis loci cœ-
lestis, atq;
vitæ bea-
tæ.

Prou. 16.

Esther. 1.

Esa. 25.

randa est & diuinæ potentie & diuinorum opum magnitudo & abundantia. Quæ tanta profectio est, ut solo verbo hæc celestem ac mundalem machinam, tam pulchram, tanquæ admirabilem condiderit: atq; solus, in nihilum redigere facile poterit. In numero quæ mundi alios, eodem verbo & oriri, & statim omnino perire, efficere pro libito suo licebit. Adde his: qua enim facilitate formicas creauit, eadem & Angelos omnes, non enim desudat laborando, nõ defatigatur, non oneri succumbit: quicquid enim illi libet, potest; & quicquid efficere vult, sola voluntate sua operatur. Si ergo tanta est Domini omnipotentia, tantaquæ gloria nominis eius, tantusquæ eius amor: qualis dicito mihi erit Dõmus, qualis sollemnitas, qualis apparatus, quale denique conuiuium in hunc finem paratum? Quid hic desiderari potest, ut opus hoc sit omnibus numeris absolutum, omniquæ ex parte perfectum? manus non desideratur, cum opifex huius operis, sit omnipotens. Ingenium & ars non desideratur, cum artifex sit infinita sapientia præditus: voluntas non desideratur, cum sit infinitæ bonitatis: opes & diuitiæ denique non desiderantur, cum ipse sit omnium bonorum fons, & pelagus: quale igitur erit opus, vbi hæc omnia conueniunt atque concurrunt? Quale erit ædificium, qualis structura, à tali officina procedens? Vbi tales artifices inueniuntur, quales sunt omnipotentia patris, sapientia filij & bonitas Spiritus sancti? Vbi bonitas vult, sapientia dirigit, omnipotentia potest, quod diuina voluntas vult, atque diuina sapientia statuit & ordinat, quamuis communia hæc omnia

sunt, omnibus tribus personis? **¶** Deinde considera, quod ad rem maximè facit. Non solum præparasse Dominum, domum istam propter semetipsum: sed propter electos suos ac propter eorum gloriam atque honorem. Quanto honore Dominus prosequatur eos, qui illum dum viuerebant honore affecerunt, explicatio ne non eget: cum te ipsa sapientia velle experti sumus: Cum omnia dum in hac vita mortali morabatur subiecerit sub pedibus eorum. Cum omnes creaturas illis parere & obedire compulerit. Sol (inquit Iosue) contra Gabon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon. Stetit quæ Sol tota quæ mundi machina habens, hoc est, iussu Iosue. Obediente (inquit) Domino voci hominis. Quid de Esaiâ referâ, qui solo verbo reuertere fecit Solem decem lineis per gradus quos descenderat? Quid de Helia profetâ, qui pro tuo libito aquas in cœlis detinebat, ne terram irrigarent: illas quæ cum volebat, descendere vi orationis & præcationis suæ faciebat? **¶** Atque non solum sanctos electosquæ suos Dominus dum viueret honorabat, sed post illorum etiam mortem. Quod facile videre quisquæ poterit si. **4. Regum cap. 13.** legerit, ibi enim narrat scriptura: ossa Elisæi mortuum suscitasse. Atque non solum sanctorum ossa tanto honore digna fuerunt, sed (quod omnem rationem superat) vmbra Petri tãti à Deo habitam fuisse legimus, ut quotquot illam tangebant liberarentur quauis infirmitate, atque mala valetudine essent affecti: ut in Actis Apostolorum narrat D. Lucas. Si ergo tanta cura & diligentia suos, in hac mortali vita, (quæ tota militia tota labor & dolor, & non

& non locus requiei, aut præmiorum est) honorat Deus quanta obsecro erit gloria à Deo dehnita & destinata ad honorandum electos suos, qui in hac vita pro nomine sancto suo strenuè pugnauerunt?

¶ Attende præterea, quàm magnificus, quàm liberalis in referenda gratia Dominus sit. Præcepit Deus Abrahamo, ut immolaret illi filium suum Isaac: cumquæ libenter iussis paruisset, iam iamquæ arripuisset gladium ut illum interficeret, ait illi Dominus: non extendas manum tuam super puerum. Nunc cognoui quod timeas Deum. Et addidit Dominus. Per me metipsum iuravi quia fecisti rem hanc, & nõ pepercisti filio tuo propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & veluti arenam quæ est in litore maris. Et benedicentur in semine tuo (hoc est, in Christo mundi saluatore) omnes gentes terræ. Nonne vides quale præmium illi Dominus retulerit: præmium sanè Dei magnificentia dignum? **¶** Secundo Regum **1. Re. 7. cap. 7.** legimus dixisse Regem Dauidem Prophetæ Natham. Videsne, quod ego habitem in domo cedrina, & arca Dei posita sit in medio pellicum? Tantiquæ fecit Dominus huius Regis propositum & desiderium, ut sequenti die mitteret ad illum eundem prophetam qui diceret: annuntio ego tibi, quod ædificaturus sit tibi Dominus domum; & suscitabo semen tuum post te, & firmabo solium eius in æternum. Ita promisit, atque ita adimpleuit. Nam non ablatum est sceptrum de domo eius, donec venit Christus Dominus: qui sedet super selem eius & regnabit in sempiternum. Si ergo paradysi gloria & bea-

titudo non est aliud quàm vniuersalis ac generalis quædam laborum retributio sanctorum omnium, tanquæ magnificus ac liberalis sit Dominus in habenda gratia, qualis obsecro erit hæc sanctorum gloria quis sapiens & intelliget hæc?

¶ Alia etiam coniectura non minori, rimari quis poterit huius gloriæ magnitudinem. Considera ergo atque alta mente reuolue, precium quod Deus pro sanctorum gloria postulauerit: cum aliàs sit natura ipsa tanta liberalitate ac beneficentia decoratus. Post primorum enim partum labem, non minori, quàm sanguine vnigeniti filij sui, gloriam suam æstimare voluit. Pro morte itaque Dei, conceditur vita Dei; pro tristitia Dei, confertur homini latitia Dei: & pro eo quod Deus in patibulo steterit, inter latrones duos positus: homini datur, ut sit inter angelorum choros. Dicito ergo mihi, si potes, quale erit quantumquæ bonum illud, quod ut impetrares, necesse fuit ut Deus in numeras guttas sanguinis desudaret: necesse tuit ut comprehenderetur tanquæ latro quidam insignis, flagris caderetur, illuderetur multis varijsquæ modis ac tandem cruci affigeretur? Quæ ergo erunt quæ præparauit Dominus diligentibus illum? Mens deficit, lingua obmutescit in huius immensi pelagi consideratione atque explanatione. **¶** Adde, quod tanquæ additamentum huius precij, à nobis postulat Dominus, quicquid homo pro suis viribus in hac vita præstare potest. Nempe ut tollamus crucem nostram & sequamur illum. Eruiamus oculum nostrum si est nobis offendiculum: & quod odio habeamus paren-

tes atque cognatos, resque omnes familiares, si nobis sint obitaculo ne minus legem Dei obseruemus. Et quavis hæc a nobis ita fiant, adhuc tamè gratis nobis cœlestem vitam donare ipse affirmat apud Ioan. Apoca. cap. 21. His verbis: Ego sum Alpha & Omega initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ vitæ, gratis. Quale ergo quantumque bonum erit illud tanti emptum & adhuc gratis nobis concessum? Gratis, inquam, quantum attinet ad precij operisque nostri naturam, non ad gratiam qua valorem æstimationemque maximam habet. Dicit igitur mihi si Dominus iste tam magnificus ac liberalis est: si eius magnificentia tam innumeram creaturarum multitudinem liberè concessit hominibus tam iustis quam iniustis, tam studiosis quam sceleratis: quæ bona præparata erunt diligentibus illum? neque oculus profectò vidit, neque in cor hominis ascendit tanta bonorum immensitas atque magnitudo.

f. cōiect.

¶ Præterea non nihil huius gloriæ ostendit loci sanctorum pulchritudo, magnitudo, nobilitas, atque dignitas. Quibus locus ille, hoc est, cœlū empyreum superat cœlos omnes, qui oculis cernuntur. Locus ille vocatur à scriptura sacra terra viventium. Ex quo fit ut terra quam nos miserè habitamus, non viventium sed morientium terra dicenda potius sit. Si ergo in hac terra morientium totres sunt tam excellentes, tam venustæ, tam pulchræ: quæ (dic mihi) inuentur in terra illa viventium? Extende parumper oculos per mundum hunc visibilem, & vide, quot quantaque sint in illo spectatu dignissima. Quanta sit cœlorum magnitudo:

quantus sit solis & Lunæ atque stellarum splendor: quanta sit pulchritudo terræ, arborum, avium, cæterorumque animalium. Quid rogo videre est planiciem camporum, altitudinem montium, viriditatem vallium, varietatem fontium, atque venustatē fluviorum in hac atque illac per diuersas terræ venas fluentium? Quid latitudinem marium, quæ tanta rerū varietate sunt circumscripta atque circumdata? quid aliud sunt innumera quæ vndique inueniuntur stagna aquis cristallinis clarisque referta, nisi veluti oculi quidam terræ aut specula quædam cœli? Quid prata virentiavarijs rosibusque diuersis contexta: nisi veluti cœlum stellatum in nocte serena? quid referam de tanta auri, & argenti, ac lapidum preciosorum venarū multitudine? quid de saphyrorum, smaragdorū, diamantum pulchritudine, quæ certare videtur cum stellarum specie & raritate? Deficeret dies si omnia sigillatim ac singulatim prosequi velle. Si ergo in hoc infimo elemento, & quod terra est (ut iam diximus) morientium, tot tantaque sunt quæ maximè delectent, ac oculos detineant, quid obsecro erit in illo omnium supremo loco: qui quanto omnibus elementis atque cœlis altior ac superior est, tanto est nobilior, ditior, & pulchrior? vix profectò hoc humanaratione cōiectari potest.

¶ Scimus etiam triplicē locorū differentiam homini cōpetere, pro triplici alia differentia temporū quibus in vitam moratur. Primus locus est matris venter, post eius cōceptū: secundus est mundus iste post eius ortū: tertius est cœlū empyreū post eius mortē, si virtutē tamem sectatus fuerit. Inter locos istos,

istos, hic est ordo, atque hæc proportio. Quantum. n. in duratione, in pulchritudine, atque magnitudine secundus præstat primo, tertius præstat secundo: matris enim venter, qui primus est locus vitæ hominis, nouè dumtaxat mensibus metiri solet: mundus verò, qui secundus est locus, vix annis centū: ac cœlū qui tertius est locus æternitate mēsuratur. Magnitudo primata est, quāta venter est matris, secundus verò, quāta est huius mundi quem cernimus: tertij verò, secundū præfatā proportionē priorū locorum, est maior. Atque hoc idē intelligere de istorū pulchritudine, nobilitate, opibus, atque diuitijs par erit. Si ergo mundus iste qui oculis apparet, tā magnus tā pulcher atque venustus & diuitiarum plenus est: quāto pulchrior, quanto maior, quāto venustior & opulētior erit, mundus ille inuisibilis qui locus beatorum est?

¶ Hoc idē similiter demonstrat, atque ob oculos ponit ciuium discrimē: in isto atque illo loco habitantiū. Quales enim sunt ciues, tales esse solēt adficiorū excellentia & magestas. Ista ergo est (ut semel atque iterū diximus) terra morientū: illa viventū: ista peccatorū: illa iustorū: ista hominū: illa angelorū: ista peccatorū: illa indulgentiā confessorū: ista militantiū: illa triumphantiū: ista denique amicorū & inimicorū, illa solū amicorū atque electorū: si ergo tāta est differentia ciuiū, quāta erit locorū: si quidē tā loca quā locata secundū debitū modū æ proportionem à Deo fuisse condita certo scimus? Verè gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Magna profectò tu es latitudine, artificio pulcherrima, materia maximè preciosa, societate nobilissima, opibus ditissima, a malis omni-

Psalm. 83

no libera atque exempta. In omnibus magna dicenda es: quod maximus sit conditor tuus; altissimus finis in quem edita es; ac nobilitate maxima decorati ciues illi, propter quos effecta es.

¶ Quæ hæcenus docuimus ad sanctorum gloriam (quæ accidentalem vocant) pertinent. Nunc autem de gloria quam essentialē appellat, est dicendum. Hoc est de beatitudine illa qua Deo omnium bonorum maximo, beati in illa cœlesti patria fruuntur. De qua ait Diuus Augustinus, præmium virtutis erit ipse, qui sine fine videbitur; sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Præmium itaque istud maius profectò est quàm excogitari potest. Cum non sit cœlum aut terra, aut maria, aut creatura aliqua, sed conditor ipse rerum omnium, atque Dominus & imperator totius vniuersi. Qui quāuis sit vnum idque simplicissimū bonum: in illo tamen est omnium bonorum summa.

¶ Pro cuius intelligentia maioriq; explicatione sciendū nobis est inter innumeratas alias diuinæ naturæ perfectiones, eā nō esse minorē, continere scilicet eminentiori altiori; modo omnium creaturarū perfectiones. Nā cum ipse sit omnium illarū conditor & gubernator: dirigens illas in præfinitos sibi fines atque perfectiones: carere ipse nō poterit his omnibus quæ alijs largitur, atque pro sua magnificētia impartitur. ¶ Hinc est quod spiritus illi beati atque cœlestes in Deo solo bonis omnibus fruētur, atque in eo solo omnia intuebūtur, vnusquisque secundum mēsuram sibi definitā. Quemadmodū enim in hac vita mortali creaturæ omnes veluti quoddam speculū sunt, quo Dei pulchritudo,

Visio Dei est præmiū essentialē beatorū. D. Augu. 22. de ciuita.

Deus eminenter continet perfectiones omnium creaturarum.

Beati in Deo tantā in speculo omnia vidēt.

Et sapien-

fapientia & bonitas aliquo modo conspicitur: sic tunc Dominus speculum erit omnium creaturarum, quæ videtur perfectius ac dilucidius omnes; quæ si in seipsis respicerentur. Ibi itaque erit Deus vniuersale bonum sanctorum omnium, perfecta quoque sui voti atque desiderii quies, perfectum quoque complementum. Ibi erit speculum oculis nostris, musica auribus, mel suavissimum gustui, balsamus fragantissimus olfactui. Ibi videbimus temporum varietatem, veris pulchritudinem, æstatis claritatem, autumni abundantiam, hiemis quietem atque quietem. Ibi denique erit quicquid sensibus his omnibus iocundum & placidum esse potest. Ibi sapientia sine ignorantia, memoria sine obliuione, intellectus sine errore, ratio sine obscuritate fulgebunt. Ibi erit Deus plenitudo lucis, intellectus; pacis multitudo, voluntas; continuatio æternitatis, memoria: ibi ignorantia existimabitur sapientia Salomonis, fæditas, pulchritudo Absalonis, infirmitas, fortitudo Sansonis, & mortalitas, vita primorum parentum, atque inopia, omnium imperatorum diuitiæ.

¶ Quid ergo o miser si hæc ita sunt (vt verè sunt) vagaris per totam terram Aegypti ad colligendas paleas? quid derelinquis fontem aquæ viuæ & facis tibi cisternas, cisternas dissipatas quæ continere non valent aquam: si voluptates desideras, leua cor tuum, atque altamete considera, quæ delectabile erit bonum illud, omnium bonorum dulcedinem, atque voluptatem continens. Si hæc vita à Deo creata, tibi grata atque iucunda est: quanto gratior ac iucundior esse debet illa quæ omnia creauit? si dulcis ac suavis est cognitio creaturarum: quanto dulcior, ac suavior erit, cognitio creatoris? Si pulchritudine deti-

neris ac delectaris, ipse est cuius pulchritudinem sol & luna mirantur. Si genere ac nobilitate: ipse est totius nobilitatis fons & origo. Si vitæ longitudine, & corporis salute: ipse est talus vera, ac dierum longitudo. Si saturitate & abundantia, ibi adest omnium bonorum atque diuitiarum copia. Si musicæ suauitate ac melodia: ibi canunt angeli, ac maxima vocum dulcedine resonant organa sanctorum omnium. Si amicorum societate: ibi est, omnium electorum atque sanctorum societas & vniuersitas. Si honoris & diuitiarum cupiditate: honores & opes sunt in domo Dei. Tade si omni labore & æruma carere desideras, ibi est vbi procul hæc omnia absunt. Gen. 17. c. Præcipiebat dominus vt octauo die fieret circūcisio. Quo significare voluit quod octauo die succitationis vniuersalis omnium hominum (qui huius mortalis vitæ hebdomadam est subsequitur) circūcidet dominus labores omnes ac miseras illorum, qui Dei amore flagrant, omnia huius mundi bona, omnem animi spurcitiam, circūcidet ut. Talis est patria illa celestis. Quid ergo beatius esse potest vita illa omnium malorum experte: vbi (vt Augustinus ait) non est mors, non est luctus, non est lassitudo, non est infirmitas, non est fames, nulla sitis, nullus æstus, nulla corruptio, nulla indigentia, nulla mæstitia, nulla tristitia.

¶ Vbi non erit aliqua inuidia disparis claritatis: quæ regnavit in omnibus vniuersitatis charitatis. ¶ Vbi victoria, vbi veritas, vbi dignitas, vbi sanctitas, vbi vita, vbi æternitas. Ibi hymnidici angelorum chori, ibi societas civium supernorum, ibi dulcis solemnitas à peregrinationis huius tristi labore redeuntium: ibi festiuitas sine fine, æternitas sine labe, serenitas sine nube.

Quid

Augu. si
si de mori
bu.

Quid plura? tanta est ibi pulchritudo iustitiæ, tanta est iocunditas lucis æternæ, hoc est, incommutabilis sapientia, vt etiam si non liceret in ea amplius manere quam vnius diei mora, propter hoc solum innumera biles anni huius vitæ pleni delitijs, & circumfluentia bonorum temporalium, rectè meritoque contemnerentur.

¶ Si ergo tantum tamquam vniuersale est bonum hoc, qualis obsecro erit felicitas, qualis gloria illorum beatorum oculorum qui in illo partentur: quid erit videre pulchritudinem illius civitatis: gloriam supernorum civium: faciem conditoris & venustatem & decorem illorum ædificiorum: letitiam & alacritatem communem ac vniuersalem omnium in illa patria celesti habitantium? quid tunc erit ordinem sanctorum spirituum atque sacri illius senatus auctoritatem intueri? quid tunc erit magnificentiam conspiciere seniorum illorum quos vidit Ioannes sedentes super thronos circum amictos vestimentis albis & in capitibus eorum coronæ aureæ: quam suauem, quam dulcem, quam iocundum erit audire tantam angelorum multitudinem canentium canticum illud, (quod idem Ioannes narrat) benedictio & claritas & sapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, & fortitudo Deo nostro in secula seculorum amen? Quod si hanc vocum melodiam ac consonantiam tam suauem, tam gratum ac iocundum est audire quid quæritio erit corporum & animorum concordiam, pacem, & vnitatem inspicere? quid hominum & angelorum: quid denique hominum & Dei? Quid in super erit tunc considerare, campos illos pulchritudi-

nis fontes illas vitæ perennis? paschua illa super montes Israel? quid sedere in mensa illa celesti, ac sedem inter conuiuas illos habere: intingere quæ manum in Dei catino, hoc est, eadem qua ipse fruitur, frui gloria: inibi requiescent & gaudebunt: cantabunt & laudabunt: atque intrantes & exeuntes paschua in æstimabilis suauitatis inuenient. Si ergo talia ac tanta præmia pollicetur Dominus, patrem aut matrem aut agros propter Dominum relinquentibus: quis est tam ingenij inops, tamque sui oblitus, vt non omnia libenter relinquat, nedum aliqua, nedum virtutem sectetur: audi ergo Dominum in hoc loco promittentem vitam æternam, aut omnia aut aliqua propter illum contemnentibus.

¶ Finis. Capit. XIX.

¶ Operariorum a iuale præmiu, matrisque filiorum Zebedæi et itio.

Capit. XX.

SIMILE est regnum caelorum homini patri familias qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operarijs ex denario ditino: misit eos in vineam suam.

Et

Exod. 5. b

Hier. 2.

Gen. 17.
Figura.

D. Augu.
de symbo.
lib. 3.

Augu. sup
Ioan.
Augu. de
vita æterna.
D. Augu.
super ioa.
homi. ego
sum pater
sanctorum bonorum.

¶ pecc. 4.

¶ pecc. 7.

Et egressus circa horā. 3. vidit alios stantes in foro otiosos, & discit illis: Ite in vineā meā, et quod visistis fuerit dabo vobis: illi autē abierunt. Iterū autē exiit circa sextā, & 9. horam, & fecit similiter. Circa undecimā verō exiit, & invenit alios stantes, & dicit illis: quid hic statistota die otiosi? dicit ei: quia nemo nos cōduxit: dicit illis: ite et vos in vineā meā. Cū seroniam fuerit esset, dicit Dominus vinee procuratori suo. Voca operarios, & redde illis mercedē, incipientes a novissimis usque ad primos. Cū venissent ergo qui circa undecimā horā venerat, acceperunt singulos denarios. Venientes autē & primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi. Acceperunt autē & ipsi singulos denarios. Et accipientes murmurabant adversus patrem familias, dicentes. Hi novissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, & aestus? At ille respondens uni eorum, dixit: amice non facio tibi iniuriā: nonne ex denario convenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade. Volo autē & huic novissimo dare sicut & tibi, aut nō licet mihi quod volo fa-

Sup. 19. d.
Mar. 10. d.
Lu. 13. f.

cere? An oculus tuus nequā est, quia ego bonus sum? Sic erit novissimi primi, & primi novissimi: multi. n. sunt vocati, pauci verō electi. Et ascendens Iesus Hierosolymā, assumpsit duodecim discipulos secreto, & ait illis: Ecce ascendimus Ierosolymā, & filius hominis tradetur principibus sacerdotū & scribis, & cōdenabitur ei morte, & tradet eum gentibus ad illud edū, et flagellabit, et crucifigedū, & tertia die resurget. Tūc accessit ad eum mater filiorū Zebedaei cū filiis suis adorans & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei: quid vis? Ait illi. Dic ut sedent hi duo filij mei, unus ad dexterā tuā, & unus ad sinistrā, in regno tuo. Respondens autē Iesus, dixit. Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicē quē ego bibitur, sum? Dicunt ei, possumus. Ait illis. Calicē quidē meū bibetis: sedere autē ad dexterā meā. l. sinistrā, nō est meū dare vobis, sed quibus paratū est a patre meo. Et audientes decē, indignati sunt de duobus fratribus. Iesus autē vocavit eos ad se: & ait, scitis quia principes gentiū dominantur eorū: et qui maiores sūt, potestatē excercēt inter eos. Non ita erit inter vos. Sed quicumque

Mar. 10. c.
Luc. 18. c.

Mar. 10. c.
Luc. 21. c.

volue-

voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus. Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare: & dare animā suā redemptionem pro multis. Et egredientibus illis a Iericho, secuta est eum turba multa. Et ecce duo caeci sedentes secus viam, audierunt quia Iesus transiret: & clamaverunt dicentes: Domine miserere nostri fili David. Turba autē increpabat eos ut tacerent. At illi magis clamabant dicentes. Domine miserere nostri fili David. Et stetit Iesus & vocavit eos, & ait. Quid vultis ut faciam vobis? dicunt illi. Domine ut aperiatur oculi nostri. Misertus autē eorū Iesus, tetigit oculos eorū. Et confestim viderunt, & secuti sunt eum.

Phi. 2. a
Mar. 10. g
Mar. 18. f

Ad literam.

SIMILE est regnum caelorum homini patri familias. In sacra scriptura nō ubiq; mysteriū requirendū esse docet August. 16. de civitate. Non sanē (inquit) omnia quae gesta narratur, significare aliquid putanda sunt: sed propter illa quae aliquid significāt, & ea quae nihil significāt attextūtur: solo vomere terra proscinditur: sed ut hoc fieri possit, etiā cetera aratri mēbra sunt necessaria. Et soli nervi in citharis & alijs yasis musicis aptatur ad cātū: sed

D. Aug. de civita.

Simile.

Simile.

ut aptari possint, insunt & cetera quae nō percutiūtur a canētib; sed ea quae percussa resonāt his cōnectūtur. Ita in prophetica hystoria dicuntur & aliqua quae nihil significāt, sed quibus adharcāt ea quae significant, & quodāmodo religētur. Quā sententiā esse verissimā, vel ex ista parabola cōstare poterit. Nā intentio Chri in hac cōparatione ea fuit, ut ostēderet Deipietatē erga peccatores ferō ad penitentiā venientes. Quibus eādē mercedē beatitudinis daturus est, quā mane venientibus est collaturus sine iustorū iniuria. Nā ubi vni fit gratia, nō fit alteri iniuria. Non ergo oportet ex hac parabola concludere, quod quemadmodū in hac vita murmurābāt cōtra patrem familias primi mercenarij: ita & in die iudicij, iusti qui a prima aetate usque ad senectutē laborarūt in vinea Domini murmurabunt adversus Deū. Cū oppositū potius inferat Christus huius similitudinis auctor: volens quod sicut in hoc mundo pater familias iustē arguit carnales homines primos, habentes oculū nequā, & docet nequē eos habere causam murmurādi; ita in die iudicij reddēs beatitudinē primis & novissimis, illustraturus est primorum mētes, ut planē videāt se nō habere iustā murmurādi rationē. Hęc & alia ad intelligentiā parabolarū pertinentia Vi. sup. c. 13. in illa verba: & loquitur est eis multa in parabolis. In hac parabola argumētū sumit a similitudine. ¶ **Simile est regnū caelorū.** 1. rex caelestis, ¶ **Cōventionē autē facta.** Non ergo vitiatur opera nostra bona, ex quo illa faciamus intuitu mercedis. Fide, inquit Paulus de Abrahā loquēs, cōmoratus est in terra repromissionis &c. Expectabat enim fundamēta ha-

Sup. 13.

Opera nō vitiatur etiā si fiat intuitu mercedis. Hebr. 11. b.

ad heb. 10
& 11.

bonam civitatem, cuius artifex & conditor est Deus. Et rursum ait: Per patientiam curramus ad propositum certamen aspicientes in authorem fidei, qui proposito sibi gaudio substinuit crucem omni confusione contempnam. Idem ad col. 1.

Col. 1.

¶ Denario d'urno. Denarius valet tribus solidis cum dimidio. circa deum real castellano.

opera cō-
mūdatur.

¶ Misit eos in vineam suam. Lege scripturam, & ubiq; inuenies opera commendari. In hoc loco Christus nos ad operandum mittit, & alibi: sic luceat lux vestra bonis, & alibi: reddens rationem vestra bona, & alibi: reddens rationem quare perducitur iustos ad regnum sempiternum, opera charitatis commemorat: nulla facta mentione fidei, sine qua impossibile est placere Deo, ut paul. ait: D. Petrus denique in epistola sua. 2. sic ait: satagite ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Sed de hoc ita. c. 16 differuimus in illa verba: Reddet vnicuique secundum opera sua.

sup. c. 5.

infra. 24.

hab. 11.

1. pe. 1.

sup. c. 16.

¶ In vineam suam. A mane usque ad vesperegressus est pater familias ad conducendum operarios in vineam suam. Ut intelligas quod vna sit ecclesia quam a mundi exordio ad finem usque mundi dominus colere conatur, in omni etiam loco, & omni etiam tempore semper fuit Ecclesia, semper idem docuit, semper in eam fides.

Vna fuit ecclesia & erit mundi exordio ad finem usque mundi.

¶ Quid hic statis tota die otiosi? dicunt ei: quia nemo nos conduxit. Dicit illis: ite & vos in vineam meam, Dicere Deum ita in nobis bona nostra operari, ut nos nihil operemur, vel ex isto loco constat esse falsum. Nonne deus est pater iste familias qui conduxit operarios istos in vineam suam? nonne iste est qui istis dixit: quid hic statis tota die

Liberum arbitrium etiam operatur adiutum dei gratia.

otiositate & vos in vineam meam. Et apud Ioannem operamini non cibum qui perit: & D. Paul. in epistola. 1. ad corint. opus enim inquit operetur: & Paulus post: ut subditi sitis. omni cooperanti & laboranti. Sumus igitur dei cooperatores: ideo ait D. Ioan. in epistola sua: cooperatores sumus veritatis. Sic ergo Deus operatur opera nostra in nobis, ut nos etiam cooperemur. Ut cum naui expanso vento prospere vento agitatur, parum videtur agere nauclerus, licet aliquid agat: quoniam ipsum velum flatibus expansum tenet, quod si contraxerit non agitur naui. Sic homo qui agitatur spiritu & gratia Dei, quamuis parum agere existimetur, agit tamen: quoniam pandit diuinam gratiam arbitrii libertatem: & spiritus sancti flatus velum bonae voluntatis extendit, & ita ad arbitrium cooperatur gratia.

¶ Voca operarios, & redde illis mercedem. Ex hoc loco colliges: bona opera facta in gratia, non solum non esse peccata, sed vitam aeternam mereri, nam si merces, ergo meritum: quod etiam indicauit apostolus quando numeratis suis actionibus, dixit: in reliquo reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex non solum autem mihi sed & his qui diligunt aduentum eius. Aduerte: non dixit: quam dabit mihi, sed quam reddet mihi, neque Christus dixit: da illis mercedem: sed voca operarios, & redde illis mercedem.

¶ Acceperunt autem & ipsi singulos denarios. Hac parabola id tantum Christus nos admonet, ut intelligamus quod in Dei cultu tantum solertissimus quisque potest in breui tempore proficere, quantum

in maiori. Itē docet quod omnia nostra merita, a sua gratia & libera voluntate valorem sortiuntur. Ideo ait: volo autem huic nouissimo dare sicut & tibi: ceterum in superma illa retributione gloriae, quam uis cunctis isdem conferatur denarius, qui erit Dei essentia ab omnibus clarē conspecta: tamen visio illa non erit omnibus aequalis: in domo (inquit) patris mei mansiones multae sunt: & stella etiam differt ab stella in claritate, sed de hoc agemus. Ioan. 14.

Ioan. 6.
1. cor. 16.

cap. 3.

Simile.

Bona opera facta in gratia meritoria sunt vitae aeternae.

1. tit. 4.

Quid in hac parabola Christus nos admonet.

Beatitudo non erit omnibus equalis.

Ioan. 14.

Vocati & electi nomina sunt

Apoca. 4.

Simile.

¶ Misit sunt vocati, pauci vero electi. Vocati, & electi, nomina sunt & non participia (electi & electi,) quae tamen prope modum vice participiorum videtur usurpari. Omnes ergo iusti qui seruantur, appellantur in sacra scriptura vocati. Hi autem tam multi sunt, ut dicat D. Ioan. in Apoca. Vidi turbam magnam, quam dinumerare ne mo poterat. Inter istos autem quam pauci sunt electi, hoc est, in cluui: quales fuerunt Ioannes Baptista, virgo mater, Apostoli: quemadmodum in domo Regis multi sunt eius serui, mercedem vnusquisque pro suo munere ferens: pauci vero sunt in cluui & peculiarissimo amore a rege prosequuti. quae explicatio maxime facit ad propositum huius parabola. Multi etiam sunt qui ab ineunte aetate, & ab aetate virili Deo seruientes, denarium aeternae felicitatis accipiunt: pauci vero qui Dei misericordia post longam male actam vitam in mortis articulo ad poenitentiam salutarem venientes, eundem denarium reportent. Sed de hoc infra dicemus, cum ad mores componendos locum hunc repetierimus.

¶ Multi sunt vocati, pauci vero electi.

Si vero haec nomina vocati & electi, participiorum loco accipiantur: re vera innumerati sunt ad filium vocati, & quam paucissimi ad gloriam a Deo electi. Quo testimonio satis confutatur error quorundam existimantium, homines in sua secta, atque in sua lege seruari. Dicebant enim: quod cum Deus non minus pronus sit ad mitterendum, quam ad puniendum: non esse credendum, solos iustos qui in Ecclesia Christi sunt, in rectis actionibus perdurantes, esse seruandos: reiecta tanta multitudine hominum, tam iudaeorum quam gentilium. Alias enim, quare Dei misericordia tantum (inquiunt) mortalium numerum condidit, quos illos esse condemmandos prauidit? Sed certa & a fide sententia est, quod paucissimi sunt qui seruatur, comparatione omnium illorum qui ob scelera & crimina sua ad inferos descendunt. ¶ Vilius enim semper est multitudo maior, quam preciosarum rerum: ut ferri & plumbi, quam auri & argenti: & lapidum communium quam gemmarum: & querquum quam cedrorum & palmarum: & maior est aceruus palearum quam tritici: maiorque numerus stultorum quam sapientium, sic multi sunt vocati, pauci vero electi. Praeterea cum in tanta multitudine filiorum Adae pauci sint reges temporales: quid mirum si etiam pauci sint regnum filiorum Dei possessuri? item, cum pauci sint qui ad regnum, hoc est, vineam Domini venire curent: quid mirum si pauci perueniant? quid etiam mirum, si pauciores sint qui caelos ascendant, quam qui ad infernum descendant: cum facilis sit descensus auerni, difficilisque sit ascensus ad caelos. Sed causam huius

Vocati & electi participiorum loco accipi possunt.

Error illo rum confutatur, qui existimabat vnum quemque in sua secta seruari posse.

quæstionis quare tam pauci sint qui seruentur, dicemus infra explicando ad mores hunc locum.

¶ *Potesis bibere calicem.* Vel potum, idest, potestis ferre supplicium quod ego toleraturus sum? Idem significat *Baptismate baptizari*, quod additur in Græco textu. ¶ Calicis nomine intelligit Hebræi afflictionem, & flagellum. Eo quod sicut vinum statum mentiseuertit, ita quod neque pes neque mens, satis suum officium faciant: sic & afflictiones quæ bibuntur, idest, inferuntur, ita cõcitant homines, vt omnibus viribus destituantur. Vnde impiorum calix est laqueus, ignis, sulphur, spiritus procellarum Psal. 10. Calix etiam passionem significat. Hiere. 25. Calix ergo Christi est passio eius, in lege & prophetis prænuntiata.

Quare nomine calicis afflictio significet.

Psal. 10. Hiere. 25.

Voluntas pro facto reputatur in scriptura sacra. 1. Co. 15.

Tertul. li. de præscr. hære.

Abdias li. de vitis Aposto.

Exod. 8.

Fecerunt magi similiter, & non poterunt, idest, efficere conati sunt.

¶ Aut secundo potest dici calicem accipi pro quacumque afflictione, & sic calicem Domini filij Zebedæi biberunt. Lege Hieronym. super Mathæum.

Calix afflictio est.

¶ *Non est meum dare vobis.* Vobis vacat: sed (ijs continget) Quibus paratum est a patre. Sed verti potest pro, nisi, tunc nihil tubaudiendum fuerit. Sed dicendum: non est meum dare, Nisi quibus paratum est a patre.

¶ *Dare animam suam redemptionem pro multis.* Vox Græca significat multitudinem populi, quam dicit pro tota multitudine hominum & vulgo.

Nota quod multi aliquando pro omnibus accipitur vt in hoc loco, & cap. 26: Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur Gene. 17. pater multarum gentium constituit te. ad Roma. 5. Per vnus inobedientiã Rom. 5. peccatores constituti sunt multi. Vide Theophi. super Mathæum. Et Augustinum contra Pelagianos lib. 6. cap. 12.

Nota.

Infra. 26.

Theophi. sup. Mat. Augu. contra Pelag. li. 6. c. 12.

Ad mores.

Qui exijt primo mane. Pater iste familias primo mane conduxit operarios: & hora tertia, & sexta, & nona, & vespere. Vt intelligas semper esse in Ecclesia Dei quod elaborandum nobis sit. Vnde Bernardus lib. 2. de consideratione, sic ait: putase nim & tu inuenies aliquid elaborandum in agro Domini tui? & plurimum. Non sanè totum potuere emere dare propheta, aliquid filijs suis Apostolis quod agerent reliquerunt, aliquid ipsi parentes tui, tibi: sed nec tu

D. Ber. de consideratione.

tu ad omne sufficiens, aliquid profectò relicturus es successori, & ille alijs, vsquè ad finem. Circa vndecimam denique horam operarij otij arguuntur, & mittuntur in vineam. Antecessores tui Apostoli audierunt: quia messis quide in multa, operarij autem pauci. Paternam tibi vindictam hereditatem. Nam si filius & hæres. Vt probes hæredem euigila ad curam, & non otio torpeas: ne & tibi dicatur: Quid hic stas tota die otiosus? Hactenus Bernar. Curent igitur prælati & verbi Dei concionatores, temper vineam Domini excolere: memores in ea esse positi, vt euellat, destruant, & disperdant, & dissipet, & ædificent, & plantent vsquè ad consumationem seculi.

Luc. 10.

Gala. 4.

Hiere. 1.

Thre. 3.

Hiere. 13.

Rom. 1.

ctore) non solum qui scelera faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus. Super quæ verba ait D. Augustinus: consentiunt facientibus, qui deberent corrigere & non faciunt.

Augu. vi. g. o.

¶ *Exijt primo mane & hora tertia, & hora sexta, & nona & vndecima.* Hinc discamus quantam bonitas & misericordia Dei qui saepe nos vocat, & expectat patienter, & iustinet peccatores vsquè ad vitæ finem in peccatis existetes. Multo labore iudat Dominus vt peccatores a peccatis emundentur. Quod ipse apud Ezechielem testatur dicens: multo labore iudat est: & non exiit de ea nimia rubigo eius, nec per ignem: ac si diceret: dedi operam vt mundaretur Hierosolyma: sed ipsa noluit mundari. Laborat enim Deus, vt homines ad vitæ suam trahat & tamen multoties frustra: Vnde apud Elaiam: laboraui, inquit, substinens: & rursus in vacuum laboraui sine causa, & vanè fortitudinem meam consumpsi: & apud Hieremiam: laboraui rogans. Vocat nos Dominus & non venimus multi nostrum, quia nolumus: habemus enim liberum arbitrium & ideo si nolumus venire quàmuis laboret Dominus & det operam vt ad vineam suam eamus, nihil proderit. Si enim faceremus quod in nobis est, Deus qui nos vocat, nobis gratiam tribueret. leuolumus potius creaturam quàm creatorem diligere, & nos ipsos ad gratiam & vocationem non disponimus: sed potius indurati peccatis vocationem contempnimus. Atque inuenimus ergo hanc cordis duritiem, addiamus Dominum vniciquè nostrum dicentem: Et tu fili hominis sume tibi laterem & pones eum coram te, & describes in eo ciuitatem

Ezec. 24.

Isai. 5. Ela. 49.

Hiere. 13.

Ez. ch. 4.

Hierusalem. Quasi dicat Dominus: tu o peccator, qui ob flagitia tua non Dei filius nominari mereris, sed filius hominis, sume tibi laterem, sume cor tuum durum, & pone illud iuxta te, nam longe a te distat, & describes in eo civitatem Hierosolymam coelestem. Imprimis his verbis ostendit Deus peccatoris cor durum esse, terram recoctam & laterem in lapidem ferè conuersum. Ideò aiebat in Deuteronomio: non obdurabis cor tuum, nec contrahas manum. Et per os Davidis: nolite obdurare corda vestra. Et per Elaiam: audite me duro corde. Hi nescientes quid agant, aeternam sibi perniciem moluntur. Ideò ait in Epistola ad Romanos D. Paulus: secundum duritiam tuam, & impoenitens cor thesaurizas tibi iram in die irae, & reuelationis iusti iudicij.

¶ Conducere operarios. Iam vides quo pacto in hoc loco Dominus operarios nos vocat. Item Job. c. 7. appellat mercenarios, dicens: sicut mercenarij dies eius. Et subdit sicut seruus desiderat vmbra, & sicut mercenarij prestolatur finem operis sui &c. Et merito quidem mercenarijs & operarijs comparati sumus: nam tempus reuera hominis quo hic in terra viuunt, simile est tempori hominis mercenarij & conductitij, qui in opere eius a quo conductus est mercede, a mane ad vesperam vsq; fatigatur, ferens pondus diei & ætus: habens interim inter tantos labores & sudores suos, aut nullam aut per exiguam consolationem, nisi quod expectat finem Hebdomadae, vt accipiat laboris sui stipendium, & operæ suæ precium, requiescatq; de hinc aliquantulum. Et sicut seruus qui in opere Domini sui

Deut. 10.

Psa 94. Elai. 45.

Rom. 2.

Job 7.

Simile.

Operarij & mercenarij vocantur fideles & viri iusti.

occupatur, cum labore surgit defatigatus: desiderat vmbra gratam vt sub ea refocilletur aliquantulum: & sicut mercede conductus ad opus aliquod perficiendum, cum laboribus fatigatur, magno desiderio anhelat ad finem operis, vt eo absoluto mercedem recipiat ac requiescat: sic homo dum vitam istam agit super terram in laboribus & doloribus multis ad quos subeundos & ferendos quasi mercede est conductus a magno patre familias Deo, pro eis mercedem beatæ retributionis pollicente: non immeritò desiderat refrigerium & requiem a laboribus vitæ præsentis. Vnde quæadmodum laborantes in corporali militia, solent finem expectare militiæ: & fatigati laboribus operarij ad finem operis anhelare: sic & homo non immeritò potest ad huius vitæ laboriositatem & molestiam finem, desiderio anhelare: atq; ad mortem ipsam quæ finem tatis imponit laboribus aspirare.

Simile.

¶ Sicut ergo mercenarius prestolatur finem operis sui: sic & nos finem vitæ expectamus: imò toto corde desideremus, vt de parium beatitudinis accipiamus. Cupiebat Paulus dissolui: quia mors illi maximum lucrum esse sciebat. Bonum certamen certauerat, quia repositam sibi videbat coronam iustitiæ. Sciebat cui crediderat: & spes eum non fefellit. Quod si nos finem non desideramus: eò est, quia vel in vinea Domini minimè laboramus: Ideò non præstolamur finem operis nostri: vel quia fortè nõ credimus dandum esse præmium aliquod cum sero factum fuerit.

2. Tim. 4.

¶ Conducere operarios &c. Conuentione aut facta &c. Conuertemur ergo in melius vitam nostram: vt in vinea dñi laborare, atq; aeterno Deo militare incipiamus: & il-

¶ Hiero. de regula monacho. de laude religionis p. 286. in fine cap. Nõ metu penarum sed beatitudinis desiderio potius laborandum est.

& illum habeamus remuneratorem: non metu penarum: sed benedictionum & re promissionum (vt hieronimus ait) desiderio, veniamus ad salutem. Nihil enim est dignius quam vt homo sit authoris imitator (qui proposito sibi gaudio subtinuit crucem) & secundum modum propriæ voluntatis, diuini sit operis exequutor: nam qui edere vult nucleum frangat nucleum. Qui enim beatitudinem sibi propositam assequi desiderat, non otiantur sed laborandum sibi esse certo sciat: cum operarijs enim conuentione facta est.

Nos ipsi sumus vinea dñi. Luc. 15.

¶ Misit eos in vineam suam. Cum nos sumus ipsa christi vinea ad nos ipsos nos mittit, qui sceleribus & vitijs implicati extra nos ipsos eramus, vide Luc. 15. super parabolam filij prodigi, & mulieris quærentis drachmam quam perdiderat.

diffinitio spei.

¶ Quod iustum fuerit dabo vobis. Spes ergo nostra est certa expectatio beatitudinis veniens ex Dei gratia, & ex meritis præcedentibus. Vnde spes duplici fundamento innititur: Dei liberalitati, quæ sibi seruientes remunerat, vt eam decet: & Dei iustitiæ, quæ laborantibus soluit quæ promittit.

non est iustitia secundum æqualitatem, sed secundum proportionem inter opera nostra & gloriam.

¶ Quod iustum fuerit. Inter opera nostra & beatitudinem iustum ad æqualitatem inueniri non potest: cum nõ sint condignæ passionis huius temporis ad tantam gloriam quæ reuelabitur in nobis: iustum tamè secundum proportionem inuenitur: qui enim plus in vinea Domini laborauerit, maius gloriæ pondus suscipiet.

etiam quot mala secum ferat.

¶ Circa. 11. vero exijt &c. quid hic staretus tota die otiosus? Merito sanè homines istos otiosos, & in vinea Domini minimè laborantes, Christus reprehendit: merito otium detestatur. Nam id eiusmodi est vt innumera

penè mala hominibus afferat. Otium demonibus locum facit: Ideò Hieronimus ait, temper aliquid boni operis facito, vt te diabolus inueniat occupatum. Otium indignum panem quo vescitur hominem etiam efficit. Si quis non vult operari (inquit Pau.) non manducet eum veluti monstrum reddit. Otium sine literis (ait Seneca) mors est: & viui hominis sepultura, yberimos ac plurimos fructus quos excolendo vineam suam, hoc est, se ipsum homo perciperet, amittere facit. Turpissima iactura est (inquit idem) quæ per negligentiam fit. E contra occupatio sancta, clipeus quidam fortissimus est aduersus diaboli sagittas. Vnde poeta quidam ait: otia si tollas, perierunt cupidinis arcus. Castrum est etiam vndique munitissimum. Non facile capitur a tentatore qui bono vacat exercitio, dicit August. Otium etiam receptaculum est omnium sordium. Vnde Bernard. omnium sordium & cogitationum malaram & inutilium sentina, est otium. Magister & præceptor est humane malitiæ. Seruo malo tortura & compedes: mitte eum in operationem ne vacet. Multam enim malitiam docuit otiositas, ait Salomon.

1. thesa. 3

Seneca.

Idem.

poeta.

Augu.

Bernard.

Eccl. 10. 17.

¶ Et quantum omnes otiosi animarum suarum digni sint: Multo maiori profectò sunt fideles, qui tempore gratiæ otiantur, quam qui fuerunt ante otiosi. Quod uel ex isto loco satis constare poterit: cum pater familias illos reprehendat, quos decima iam hora otiosos inuenit. Per hos siquidem significantur omnes illi, qui sub gratiæ tempore in mundo sunt. Tales ergo maiori reprehensione digni sunt: Tum quòd Christum Dominum non imitentur, qui

qui semetipsum exinanivit formam
serui accipiens: exemplum nobis re-
linquens, vt quemadmodum ipse fe-
cit ita & nos faceremus. Tum etiam,
cum omnes nos simus serui empti-
tij: empti enim sumus pretio magno,
quare magis ad laborandum in vinea
Domini tenemur. Tum deniq; quia
iam nobis merces multo melior pro-
ponitur qua alijs, hoc est Deus, hoc
est regnum caelorum, hoc est aeterna
felicitas. Eamus igitur in vineam do-
mini, & bonis operibus operam de-
mus, cum ad hoc positi simus. Posui
vos (inquit) vt eatis & fructum affer-
tis: & fructus vester maneat.

¶ Quod si fideles omnes tam acri-
ter a Christo increpantur: quid de
praelatis, quid de Ecclesiasticis, quid
de religiosis nimium seipsum indul-
gentibus, dicendum erit? Vide quae
D. Hierony. Monachos doceat, in
regula monachorum, cum de labori-
bus manuum pertractat: vbi docet sem-
per laborandum religiosi esse, ne va-
getur mens pernitiolis cogitationi-
bus, & ad instar fornicantis Hiera-
lem, omni transgressu diuaricet pe-
des suos. Lege etiã d. 44. c. pro reueren-
tia. Pro reuerentia (inquit) Dei & sa-
cerdotum, id vniuersa constituiti-
nodus (quia solent crebro mens o-
tiosa fabula interponi) in omnia
cerdotali coniugio, lectio diuinarum
scripturaram immisceatur: per hoc
enim & animae ad bonum,
& fabulae non necessariae prohiben-
tur. Si ergo sumendo cibum otiosi
Ecclesiastici esse non debent: quanto
magis alio tempore ad laborandum
instituti?

¶ *Tota die otiosi.* Non in hoc loco re-
prehenduntur omnes otiosi: sed solu
illi qui tota die sunt otiosi. Vnde vir
star

tus Euthrapeliae, hoc est urbanitatis
& leporis, hominibus necessaria est.
Necesse est enim nostris interponere
gaudia curis: vt sic aliquantisper re-
creati, ad vineam Domini proprio-
res redeamus.

¶ *Quid hic statis tota die otiosi.* D. Ber-
nardus otium sentinam appellat om-
nium malorum: & recte quidem, na
vt ait Ecclesiasticus: multam malitia
docuit otiositas. Et ingeniosus poeta:
otia si tollas periere Cupidinis ar-
cus. Cum Rex David deberet ad bel-
lum procedere, domi otiosus reman-
sit, & in illo otio adulterium & ho-
mici- dium commisit. Vide quam pe-
riculosum sit otiosum esse: quare me-
rito Dominus reprehedit in hoc lo-
co otiosos. Equus ille alatus, Pegasus

appellatus, vt veteres poetae & insig-
nes philosophi tradiderunt, ac sine
runt, ex sanguine Medusae, quam Per-
seus interemit, natus est. Medusa illa
mortalibus pernitiola, turpe otium
est: equus vero alatus fama est, & no-
minis celebritas & amplitudo, quae
ex morte pestilentis otij, & ex cade il-
lius detestandi monstri nomine Me-
dusae signi- cati, absque dubio nasci-
tur. Interfice otium, & orietur fama.

Idco aiebat Euripides laborem esse
patrem fame: & Hesiodus virtutem
per labores incedere asserbat. Hac
est fama illa, virtutisque splendor &
claritas, de qua ait in prouerbij Salo-
mon: melius est nomen bonum qua
diuitiae multa. Et Augustinus de do-
ctrina christiana: sic doctor bonam
eligat vitam, vt etiam bonam non
negligat famam. Et Casiodorus Epi-
stola. 24. Laborem quippe non refu-
git, qui virtutis gloriam concupiscit.
Occide igitur turpe otium, & nomi-
nis celebritatem consequeris, quae in
star

star effusi odoriferi vnguenti odore
longius emittat. Quemadmodum vt
globus ferreus extendatur, vt ex eo
magna fiat lamina, aut braeua, opor-
tet mitti in ignem, atque in incude
maleo contundi, sic vt fama propa-
getur longius, necesse est, vt igne la-
boris conflatur & molestiarum icri-
bus tundatur. Quemadmodum fax
immota torpet, & paulatim extingui-
tur, mota autem & agitata restituit
flammam, sic vita otiosa extinguit
sensum non solum bonum nomen
sed virtutem, sed labore excitata eam
accendit. Ideo dicitur in libro Iob:
homo nascitur ad laborem. Eam ob
causam ait D. Paulus in Epistola se-
cunda ad Timotheum: tu vero vigi-
la, in omnibus labora. Et in prima ad
Corint. 3. vnusquisque propriam mer-
cedem accipiet secundum suum labo-
rem. Aiunt iureconsulti heredita-
tem acquiri cum suo onere, cum au-
tem vere christiani sint haeredes Dei
cohaeredes autem Christi, vt ait A-
postolus, oportet vt hanc sublimem
hereditatem cum onere & labore co-
sequantur. Si nos dederimus somno
& otio, erimus a demone decepti: na
cum dormirent homines, vt verbis
vtar Euangelij, venit inimicus, & in-
perseminauit zizania. Vnde Chri-
stus in loco isto, vt vides, damnat o-
tium dicens: quid statis hic tota die
otiosi? & paulo post: voca operarios
ad mercedem. Non otiosi ad mercedem
vocantur, sed qui laborauerunt vo-
cantur a labore ad requiem, a pauper-
tate ad diuitias, a calamitatibus ad per-
petuas voluptates. Itaque beati mor-
tui, vt inquit in Apocalypsi Diuus
Ioannes, qui in Domino moriun-
tur: modo enim iam dicit spiritus,
vt requiescant a laboribus suis. Cum

dormiret Tobias, cecidit super eius
oculos immunditia ex nido hirundi-
num, quae illum obcaecauit: ita dor-
mientibus nobis somno otij & igna-
uia, ex nido cordis exeunt cogitatio-
nes nefariae, & pestilentes, quae obca-
cant intellectum. Otio ait Augusti-
nus, perijt Roma, deleta Carthago est.
Et Chryostomus. Otium omnem mali-
tiam docet. Otium appellat Seneca
sepulchrum hominis viui. Cum in-
terrogaretur Cleomenes, vt narrat
Plutarchus, cur Lacedaemonij cum
Argiuos sepe vincerent, eos non dele-
rent. Nolimus, inquit, vt habeamus
qui iuuenes nostros exercent. Para-
bat saepe Argiui bellum aduersus La-
cedaemonios, & erat bellum illud ve-
luti eos, vbi iuuenes Lacedaemonij a-
tuebantur, & perpoliebantur, ne tur-
pi otio disfluente fortitudinem amitte-
rent, sed; vitijs coinquinarent. De-
testemur ergo otium quod alit deli-
cias & flagitia, & laborem illum am-
plectamur, qui virtutem ac famam pa-
rit immortalem, qui ob Christi glo-
riam sumitur, quo vinea Domini, hoc
est, conscientia colitur, quo ea conficiun-
tur quae vigent memoria omnium se-
culorum. Si quid feceris honestum cum
labore, laborabit, honestum manet: si
quid turpe cum voluptate, turpitu-
do manet, voluptas abit. In libro
Genesis scriptum legimus: tulit Do-
minus hominem, & posuit eum in
paradyso voluptatis vt operaretur &
custodiret illum. Et Salomon in pro-
uer. egestatem, inquit, operata est ma-
nus remissa, manus aut fortium diui-
tias parat. Vnde D. Paul. in. 1. ad Co-
rinthios, laboramus, inquit, operan-
tes manibus nostris. Et in. 1. ad The-
s. 1. memores enim facti estis fratres la-
boris nostri & fagationis, nocte

1. Cor. 6.

Ioan. 15.

Ecclesiasti-
ci otiosi
si sunt, ceteris
omni-
bus sunt
magis re-
prehensi-
biles.
D. Hiero.

Vi. d. 44.
c. pro reue-
rentia.

Ex conci.
Tole. 3.

Euthrapeliae
virtus.

Otium est
omnium
malorum
sentina.
Eccle. 38.
Poeta.
1. Re. 11.

Pegasus.

Euripides
Hesiodus

Pro. 10.

D. Augu.

Casiodo.

Simile.

Simile.

Iob. 5.

2. Th. 4.

1. Cor. 3.

Rom. 8.

Sep. 13.

Apoc. 14.

D. Augu.
de ciuitate

Chryostomus
in Gene.

Cleome.

Plutarchus
de rebus
laedem.

Gene. 1.

Pro. 10.

1. Cor. 4.

1. Thesa. 1.

2. Co. 11. ac die operantes. Et in secunda ad Corinth. instantia mea quotidiana, & sollicitudo omnium Ecclesiarum. Vtinam hanc diuini præsulis Pauli sollicitudinem præsules nostri temporis qui operarij vineæ Domini sunt, aspicerent. Qui docet, inquit ille in Epistola ad Romanos, in doctrina, qui præsens in sollicitudine. Et paulo post sollicitudine non pigri, spiritu feruentes, Domino seruientes. Et in prima ad Thessa. fiduciam habuimus in Deo nostro loqui ad vos. Euangelium Dei in multa sollicitudine.

Perseuerantia est nobis maxime necessaria. *¶ Cum sero autem factum esset.* Illud in hoc loco considerandum est: quod quamuis aliqui istorum mane, aliqui hora tertia &c. aliqui sero ad vineam patris familias venerint: non tamen vel ante solis occasum recesserunt, vel ab opere cessauerunt: quia licet quidam citius, quidam vero tardius ad Deum conuertantur: nemo tamen denarium beatitudinis accipiet, nisi usque ad occasum solis, id est, usque ad mortem in vinea Domini excolenda perseuerauerit. Canis reuersus ad vomitum: & homo mittens manum ad aratrum, & retro aspiciens non est aptus regno Dei: vxor enim Lothi deo conuersa est in salis statuam. Melius est viam Domini non cognoscere, quam post agnitam retroire. Et cum immundus spiritus exierit ab homine si reuertatur in domum suam, vnde exierat: assumit alios septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi: suntque nouissima hominis illius peiora prioribus. Quocumque igitur tempore ad vineam Domini veniamus, non recedamus, neque cessemus ab opere usque ad solis occasum, vt denarium non amittamus. Longanimem enim & magnanimi simus, non

animi pusilli & breuis, cuius est statim velle assequi quæ concupiscit, & si quid molestiæ acciderit statim finiri: similis agricolis qui iacto semine statim metere volunt. Laboremus igitur incessanter: & expectemus cum animi tolerantia beatam spem, & aduentum gloriæ magni Dei, qui redditurus est unicuique secundum suum laborem. Perseueramus inquam & perseueremus usque ad vitæ finem, si debitam mercedem reportare cupimus. Hoc enim ratio postulat, vt labor respondeat mercedi, seruitium stipendio, certamen coronæ, cursus braui.

Si ergo merces perpetua est, si stipendium sempiternum, si corona semper duratura, si denique brauium finem non est habiturum: rationi consentaneum est, vt labor mercenarium &c. duret quantum vita mortalibus superest. Domum enim Dei, hoc est virum iustum, decet sanctitudo in longitudine dierum. Quamdiu vita durauerit etsi longissima sit: onus nobis à Deo super humeros impositum atque suauis eius iugum durare etiam necesse est. Non ergo sat erit in vinea Domini esse, credendo, neque sat erit in vinea Domini laborare præcepta seruando: sed necesse est etiam usque ad vitæ finem bene agendo perseuerare. Quemadmodum ad plenariam obtinendam indulgentiam Ecclesiæ Romanæ sat non est propositum habere iter agendi, expensas consumendi, nisi reuera Ecclesiam adire contingat: & sicut stultus quis haberetur si post longum iter post consumptas expensas intrare nollet Ecclesiam, sed ante introitum reuertetur: sic verus iubilæus veraque indulgentia, hoc est æterna felicitas, nulli hominum conceditur, nisi per-

Natura & conditio animi pusilli.

Ad Ti. 1.

1. Cor. 3.

Ratio quare perseuerantia in bonis operibus sit necessaria.

Psa. m. 19

Simile.

si perseueranti in bonis actionibus usque ad mortis introitum. Stultitia quæ maxima est post longum iter à virtute recedere.

¶ Cum autem sero esset factum. An nos iam in fine seculorum venerimus, an sub solis occasum viuamus, an sero iam sit: tam notum est, vt etiam cæcutientes id videant. Experimento enim constat, quod quando sol, torrentes, colles, & montes, & valles illuminat, adhuc mane, & esse & dici. Quando vero non colles, non valles, non torrentes irradiat, sero iam & eius occasum esse. Quod si in totam christianam rempublicam oculos iaciamus: intelligemus profecto prope solis occasum esse nos iam. Olim torrentes, hoc est, homines humiles reipublicæ: quales sunt rustici & laboratores qui imminuti sunt plusquam omnes gentes, atque humiles in vniuersa terra; hi inquam erant omnes docibiles Dei: nunc vero neque seipios, crucis signo munire sciunt, nedum ad salutem æternam sibi necessaria, nescierunt neque intellexerunt: in tenebris ambulant.

Ita sumus in hora vltima diei.

Simile.

Torrentes sunt humiles.

Psa. 81.

Valles sunt diuites.

Colles sunt sacerdotes.

Eze. 21. f.

Colles sunt etiam religiosi. *¶ Collis sunt etiam religiosi.* Olim feruore maximo & Dei charitate affecterant: pinguescebant tunc temporis speciosa deserti, & exultatione maxima colles isti accingebantur. Et ecce modo magis hi confregerunt iugum: ruperunt vincula, vt Hiero. ait. Denique olim montes altissimi Ecclesiæ, hoc est, principes & primates eius, pastores vererant: pro ouibus suis animas dabat: gregis iuis commodo atque dabat: modo vero omnes quæ sua sunt querunt, non quæ Iesu Christi. Montes inquam, hoc est principes & temporales Domini, tunc temporis ius suum unicuique reddebant, bona sua Deo & eius pauperibus impartiebatur: nunc autem principes tui (inquit propheta) infideles, loci furum: omnes diligunt munera: sequuntur retributiones: pupillo non iudicant: & causa viduæ non ingreditur ad illos. Si ergo hæc ita contingunt, perspicuum sanè erit, nos iam sub solis occasum esse, cum tam pauci sint, quos iam sol iustitiæ illuminare dignetur.

Colles sunt etiam religiosi. Psa. 64.

Hiero. 5. Montes sunt principes seculi. Phil. 2.

Esai. 1.

Post solis occasum, hoc est, post Christi mortem merces reditur æternæ. Gene. 28. Figura.

¶ Cum sero autem factum esset, dicit procurator suo: voca operarios, & redde illis mercedem. Post occasum solis mercenarij isti, & non antea mercedem receperunt. Vt hinc intelligamus, neque poenitentiam, neque alia meritosa opera, mercedem beatitudinis accepisse ante Christi mortem. Gene 28. dicitur: quod post solis occubitum vidit iacob in somnis scalam, cacumen tangebatur celum, pes terram: Angeli ascendebant & descendebant: & Dominum vidit ibi scalam innixum. Scala hæc poenitentiam Christianam obumbrat, quæ gradus habet quam plurimos. Christus Dominus post eius occasum & hæc poenitentiam scalam

Luc. 14. lam erexit: atque in die ascensionis per illam cum patribus veteris testamenti ad coelos ascendit. Oportebat enim Christu pati, & ita intrare in gloriam suam. lam modo omnes qui in vinea Domini laborant post Christi passionem, per hanc scalam coelos conscendunt, vt mercedem & coronam pro meritam accipiant. Sicut tunc Angeli ascendebant & descendebat per scalam Iacob: sic modo peccitantes quidam, contemplatione ad Deum ascendunt: quidam vero operibus misericordiae ad proximu descendunt: atque hos omnes Dominus capiti & cacumini scale inuixus inuitat, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis; & ego reficiam vos.

Sup. 11. *Voca operarios & redde illis mercedem.* Quatuor inueniuntur peccata, quae quotidie ad Deum clamare non cessant: innocentium oppressio. Exo. do. 12. sodomitae crimen. Gene. 18. homicidium Gene. 4. & detectio mercedis mercenariorum. Iacobi Ultimo. Ecce merces operariorum vestrorum quae fraudata est a vobis clamat: & clamor eorum in aures Domini Sabbaoth introiit. Et Ecclesiasti. 33 hoc peccatum tanquam homicidii reputatur. Panis egentium, vita pauperis est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Et ibidem: qui auferit in sudore panis, quasi qui occidit proximum suum. Et rursus: qui effudit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario: fratres sunt. Vocate igitur patres familias operarios, & reddite illis debitam & condignam sui laboris mercedem: ne tale icelus clamet ad Dominum, & pereatis misere in hoc seculo.

Cum sero esset factum dixit dominus

vinea procuratori suo. Voca operarios & redde illis mercedem.

¶ Locus iste satis aperte docet iustos bene operantes in vinea Domini vitam aeternam promereri. Post iustificationem nauque cum gratia gratum faciente de condigno mereamur incumbentes in virtutum actiones aeternam vitam. verum est tamen quod meriti nostri fundamentum est in diuina misericordia, quae nos ad vineam vocauit, quae nobiscum conuenit, collocatum. Vt anulus cupreus pretio filisimo adamante ornatus summi valoris est, non obcuprum, sed ob gemmam inestimabilem cupro ipsi inclusam: sic bona opera nostra in gratia vitam aeternam merentur. Non quod nostra sint, quia sic vt cuprum sunt parui precij, sed quia fiunt in gratia, & insignita sunt taquam inestimabili adamante merito mortis & passionis Christi, cui per gratiam ad haeremus: qui nobis ob misericordiam suam bona opera in gratia facientibus, denarium, hoc est, vitam aeternam promisit. Eam ob causam in hoc loco vita aeterna merces iustorum appellatur. Quia eam bonis suis operibus mercantur. Volens Christus haec etiam ostendere veritatem ait apud nostrum Mathaeum: filius hominis venturus est in gloria patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet vni cuique secundum opera eius: attende: quod non ait: dabit: sed vt in hoc loco etiam, reddet. Aspicias igitur exigua opera ad aeternam salutem, per quae illam consequimur, non ex ipsorum operum in se dignitate, sed ex illis cum fide, spe, & charitate coniunctis, per quae ex Dei misericordia ita nobiscum pascietis vitam aeternam dicimur mereri. Quauis enim quis fide

habeat,

Gloria datur propter merita nostra quae in diuina misericordia nituntur.

Similes

Sup. 10.

habeat, si tamen est peccato mortifero astrictus, non prodest ei fides ad aeternam salutem consequendam: Fides quauis aeterna mereatur, ea est, quae vt ait Apostolus, per charitatem operatur. Nam ipse ait: Si habuero omnem fidem ita vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil sum. Hoc idem est, quod ait. D. Iacobus Apostolus in Canonica sua: videtis, quod ex operibus iustificatur homo, & non ex fide tantum. Eoquitur de secunda iustificatione, de qua ait D. Ioan. in Apoca. qui iustus est, iustificetur adhuc: sanctus sanctificetur adhuc. Ex operibus enim adiuncta gratia meremur salutem & iusti nominamur. Nec pugnat haec Iacobi sententia Diui Pauli doctrinae, qui in Epistola ad Romanos ait hominem non iustificari ex operibus. Ibi enim loquitur Apostolus de prima iustificatione, quando peccator ex impio fit iustus per Dei gratiam. Iacobus autem loquitur de secunda iustificatione, de qua loquitur Ioanes in Apocaly. D. Paulus errorem Iudaeorum refellit, qui se meritis bonorum operum gratiam Euangelicam arbitrantur obtinuisse, asserentes non esse ad Euangelium recipiendos gentiles, qui fuerant idolorum cultores & in opera legis veteris non incubuerant, Apostolus autem docet non iustificari hominem ex operibus fidem & primam iustificationem praecedentibus, sed ex Dei gratia. Sed quoniam erant nonnulli qui ex hac Pauli doctrina perperam intellecta, bona opera contemnebant, & solam fidem ad vitam aeternam consequendam satis esse affirmabant, voluit illis D. Iacobus veritatem illius doctrinae Beati Pauli ostendere, asserens hoc de prima in-

Gala. 5. 1. Co. 13. Iac. 1. Apoc. 12. Rom. 11.

telligi iustificatione, non autem de secunda: nam si post primam iustificationem quis bona opera reliquit, sequetur sceleribus contaminabit amittet gratiam, manente fide, quae sine operibus mortua est. Aspicias igitur iserum duorum Apostolorum sententias inter se non repugnare. quin potius maxime cohaerere, & impios non mereri ex condigno primam iustificationem, etiam si postquam sunt in gratia constituti bonis suis operibus vitam aeternam mereantur. At nostri temporis haeretici non ferunt meriti vocabulum, asserentes nullam esse meritum, & vocabulum hoc delendum penitus esse: & bona opera nostra in gratia nihil mereri, imo peccata esse. Quod quidem mirandum non est. Cum enim illi sint a fide separati, & ab Ecclesia exclusi, cum caeci sint, sequuntur vitijs contaminauerint, & Satanae dederint, & vt verbis vtar Apostoli, cum tradiderit illos Deus in reprobum sensum, quid mirum est eos dicere, nullum esse meritum, cum ipsi nihil boni mereantur: Meritum, vocabulum est sanctorum doctorum, Hieronymi, Augustini, Ambrosij, Gregorij, & reliquorum patrum, qui vitae sanctitate & miraculorum euidencia fuerunt praecellentes, & ingenij acumine ac doctrinae & sapientiae celebritate praesiantes. Pleni sunt libri doctorum theologorum, tam veterum quam recentium diuinitate hac, plena est praesens schola, plena est antiquorum vetustas, quorum scripta ad memoriam immortalam consecrantur. Res ipsa per se loquitur, infinitis lucet exemplis, clarior est luce meridiana. Nihilominus tamen audet Lutherani asserere vocem hanc non quam fuisse in Ecclesia auditam, nec inter doctores usitatam, nec in sacris Bi-

M m b i j s

blijs reperiri. O errorē intolerabilē,
 o figmentū impudens: Numerarem
 doctorum sanctorū loca, nisi essent
 innumerabilia. Passim vocabulum
 hoc in catholicorū patrū, tā Latino-
 rū quā Græcorū libris inuenitur.
 Quinimo ipsa sacra scriptura hoc v-
 titur vocabulo, nimirū capite eccle-
 siastici sexto decimo, quod eā ob cau-
 sam annotandū duxi. Ita enim est lo-
 co illo scriptū: Omnis misericordia
 faciet locū vnicuiq; secundū meritū
 operū suorū. In cumbamus igitur bo-
 nis operibus, vt cū nox mortis adue-
 nerit, dicat Dominus procuratori
 Christo voca operarios, & redde illis
 mercedem.

Eccle. 16.

Perseuerā-
tia necessa-
ria nobis
est.

1. Tim. 2

2. Para. 3.

Figura.

Iob. 14.

Iob. 7.

1. Efdre. 4.

Figura.

¶ Sed observa quod merces non red-
 ditur operarijs nisi sub nocte. Vt in-
 telligas non satis esse vt bonū opus
 incipias, nisi perfeceris illud & ad fi-
 nem vsq; perseueraueris. Perseuerā-
 tia virtus est, quæ tantum coronā me-
 retur & cui præmiū datur. Non co-
 ronabitur inquit Apostolus nisi qui
 legitimè certauerit. 2. Para. c. 3. sacra
 narrat historia Salomonē in templo
 palmā pingere præcepisse. Palma ve-
 rō victorib; datur. Oportet ergo for-
 titer laborare & contendere si palmā
 accipere volumus, hoc est, si templū
 illud cœleste ingredi. Iob comparat
 hominem cum milite dicens: cūctis
 diebus quibus nūc milito: & alibi:
 militia est vita hominis super terrā.
 Et cōparat eū cū mercenario dicens:
 sicut dies mercenarij dies eius. Vult
 significare debere hominē cautē vi-
 uere veluti inter perpetuos inimicos
 instat militis in bello, & fortiter di-
 micare: & altera ex parte debere igna-
 uitiā repellere, & labores subire instar
 mercenarij tota die laborantis. Id vo-
 luit diuina scriptura significare, cum

dixit, eos qui templū Hierosolymæ; &
 mania ciuitatis instaurabant, manu
 vna fecisse opus, & altera tenuisse gla-
 diū. Armati edificabant pugnātes &
 laborātes. Et in hoc loco vides quod
 Dominus nō reddit denariū nisi vsq;
 quæ ad solis occasum laborātibus: de-
 narius aut vt iam diximus est merces
 æterna, est palma victoria: & corona
 vitæ, quæ repromisit Deus diligen-
 tibus se, & præmiū signatū per pal-
 mas illas quas in porta tēplū quæ re-
 spiciebat ad Austrū vidit Ezechiel.
 Cœlatę (inquit) erāt palmæ, vna hinc
 & altera inde infrōte eius. Aduerte:
 Palma vna erat ad dextrā, & altera ad
 sinistrā. Quia & illi a Deo coronan-
 tur qui in prosperitate habent tēpe-
 rantia vsq; ad vitæ finē, & illi qui in
 aduersitate patientia se muniunt. In
 prosperis ergo moderationem habea-
 mus, in aduersis verō patientiā ad so-
 lis occasum vsq; & tunc palmā vtram
 quæ reportabimus.

Iacob. 1.2

Ezech. 40.
Figura.

1. Tim. 2

¶ *Acceperunt & ipsi singulos denarios.*
 observa: quod peccatoribus secundum
 vias suas Dñs reddit: vt quantū glori-
 ficauit se in delicijs tantū recipiat tor-
 mētorū. Vt D. Ioan. docet in Apoca.
 nēpe vt teneat iudicij veritatē, seruet
 quæ iudicis æquitatē. In sanctis verō
 ac viris pietate præstantibus, in vi-
 nea eius vsquæ ad solis occasum labo-
 rantibus, excedit Dominus modum
 ac limitē clemētiæ: neq; n. cōdignæ
 sunt passiones huius tēporis ad futu-
 rā gloriā quæ reuelabitur in nobis.
 Vt D. Paul. affirmat. Vnico. n. intuitu
 visionis beatæ (quod alias diximus)
 omnia merita nra, omnē operā, om-
 nesq; labores exhibitos in vinea sua
 posset optimè dñs remunerare: ita ex-
 cellit gaudiū & voluptas ac felicitas
 illius æternæ gloriæ. Sed qui semel
 vide-

Peccatori-
bus reddit
Dñs tecum
dum vias
suas: in iu-
stis præ-
miadis ex-
cedit limi-
tē elemen-
tiæ.

Apo. 18.6

Rom. 8.
Explicat
locus Pau.

viderit, semper videbit: qui semel
 fruetur: semper illa gloria fruetur.
 Luc. 29. Accuilibet seruo domini dicitur, si-
 ue multū, siue parū laborauerit: siue
 plurimū siue paululū cū mna sibi cō-
 missa ac tradita fuerit lucratus: intra
 Infra. 25. in gaudiū Domini tui: quāuis super
 pauca fuisti fidelis. Intra totus in gau-
 diū: licet totū illud ac summū bonū
 nō intret in te: immergere & inebria-
 re a torrente voluptatis Dei. Et in
 hoc loco vides quod omnibus detur
 denarius. Quāuis cū alijs iustitia ser-
 uetur & æquitas: quorū singulis dici-
 tur: tolle quod tuū est: ex cōuentione
 diuina: cū alijs misericordia: quod o-
 stēditur illis verbis: volo & huic no-
 uissimo dare sicut & tibi. Au nō li-
 cet mihi quod volo facere? Omnes
 4. Efdre. 2 accipiūt palmas: stollas binas: ac coro-
 nas. De omnibus dicitur: Amē dico
 vobis quod præinget se: & faciet il-
 los discubere, & trāiens ministrabit
 Luc. 12. illis. Quid autē illis ministrabit ille,
 quē nosse vita est æterna? Quæ amare
 fruitio ac felicitas æterna? Cui ser-
 uire regnare est; cui placere summa
 beatitudo, sūmū gaudiū, summa vo-
 luptas est? Quomodo autē trāiet qui
 semper est, quod est? Et apud quē so-
 lū qui stat, is nō trāit: quæ admodum
 Exod. 33. olim dictū est Moyhi: tu aut ita mecū?
 Transiēs (inquit) ministrabit pincer-
 na regis, candor lucis æternę, splēdor
 Dan. 7. gloriæ: cui milia miliū præsto sunt
 vt ministrent, & ad nutum obediāt:
 cui decies centena milia assunt.
 Transibit igitur & pertransibit om-
 nia desideria, omnes animi affectus
 nostros abundantius quā petimus
 aut intelligimus: mēsuram bonam,
 Fphe. 3. confertam, coagitatam, preterfluen-
 Luc. 6. tem, redundantem remetiens nobis:
 ita vt extasim passi, & extra nos possi-

ti, & nescientes vtrum in corpore an
 extra simus, dicamus ac verè quidem
 (si forte tamen præ gaudio ac cordis
 latitia, stupore ac extasi loqui potue-
 rimus, & non dicamus cum D. Pau- 2. Co. 12.
 lo audiui arcana Dei quæ non licet
 homini loqui) maior est gloria tua &
 opera tua quā rumor quem audiui. 3. Re. 10.
 Vix credebam narranti mihi Paulo, 2. Rom. 8.
 ac dicenti: non sunt condignæ pas-
 siones huius temporis &c. Donec ip-
 sa veni & vidi oculis meis: non iam
 posteriora, non per speculū, quæ nec
 oculus vidit mortalis: & probaui
 quod media pars mihi nuntiata non
 fuerit. Quo modo media pars cū gau-
 dium illud partes minime habeat:
 sed quælibet pars sit æqualis toto? Ve-
 rē quæ hic audiuimus rumores sunt:
 ymbra de Sole: gutta de abyfso: instās
 de æternitate: somnium de veritate:
 color de vino: rumores de his qui in
 cor hominis nunquā ascenderunt.
 Transiet igitur omnia vota nostra:
 cum ministrauerit nobis bona quæ
 præparauit & diligentibus se, & stre-
 nuè pugnantibus, atquè diligēter in
 vinea eius laborantibus. ¶ Transe-
 mus & nos interim vt videamus vel
 mente visionem hanc magnam, qua- 2. Exo. 3.2
 re rubus non comburatur & ardeat.
 Deus noster ignis est cōsumens & il- 2. Deut. 4.2
 luminās: cōsumit peccata: illuminat 2. Figura.
 pectora. Rubi nos sumus peccatores,
 ex peccatoribus nati; quorum spinas
 cum hic ignis ille diuinus absumpse-
 rit; ibi naturam nostram a vitijs pur-
 gatam luminis sui radio penetrabit;
 quomodo de Ecclesia in Apocalyp. 2. Apoc. 2.1
 dicitur: ipsa ciuitas (inquit) similis vi-
 tro mundo & amicta sole, & meritis
 Apostolorū duodecim coronat; & 2. Apoc. 1.1
 omnis mutabilitas sub pedib; ei; cū
 mortale hoc induerit immortalita- 2. 1. Cor. 3.
 tem

tem &c. Hoc igitur modo rubus nō
comburetur & ardebit: & aeterna vi-
riditate florebit. Illi discumbent: eō
quod omnes resurgent in ordine suo
ordinatissimè. Hoc enim etiā admi-
rata est Regina Saba: habitacula ser-
uorum: stella enim a stella differt, &
situ & claritate: & ordines ministran-
tium: vestesq; eorum. Rex cuius rubrū
erat indumentum, militum vestes as-
persæ sanguine sed agni, virgines
stollis albis &c. Quin & pincernas
admirata est. Et verè extasim passā
esset: si vel modicum gustasset sicut
Architriclinus: is enim est qui dixit:
Domine bonum est nos hic esse. Mi-
rata est & domum quā aedificauerat
Salomon. Cuius fundamenta in mō-
tibus sanctis, de qua, gloriosa dicta
sunt: & in qui māiones multæ sunt.
Nos autem illam suspiremus, quam
sponsa requirebat dicens: Indica mi-
hi vbi pascas, vbi cubes in Meridie:
ne vagari incipiamus post greges ho-
minum stultorum, quarentium re-
quiem vbi eam non inueniēt. Quid
autem tantū ostendere potest homo
virtutis, quod certet cum Domini li-
beralitate ac magnificentia? Si Pau-
lus, qui quotidie moriebatur & plus
omnibus laborauit, adhuc dicit: Non
sunt condignæ pāsiones huius tem-
poris &c: Quid nos dicturi sumus,
qui neq; vulgarem quidem laborem
pro denario illo cœlesti suscipere vo-
lumus: sed vndeunque voluptati
operam sumus, otio indulgemus, ani-
mi & corporis recreationem capta-
mas: & hoc vnum consideramus, ne
quid nobis accidat laboriosum, aut
triste: cum sciamus (nisi forte surda
aure audiuius) quod oportebat pa-
ti Christū vt in gloriā suā intraret: &
tu alienā, stertēs & rōco nare dormi-

Ibidem.

Sup. 16.

Psal. 86.

Ioan. 14.

Santi. 1.

1. Co. 17.

Luc. 24.

tās, ingressurū cōfidis? Ad hæc Greg.
mercenarius (inquit) cū faciēda ope-
ra cōspicit, mētē protinus ex longin-
quitate & pōdere laboris deriecit. Cū
verò lassescētē animū ad cōsideran-
dū operis præmiū reuocat, vigorem
mox animi ad exercitiū laboris refor-
mat: & quod graue perpendit ex ope-
re, leue æstimat ex remuneratione.
Grauia sunt quæ Apostolus enume-
rat. 2. Co. 11. & 2. Co. 1. dicens: Su-
pra modū grauati sumus & supra vir-
tutē: ita vt tederet nos viuere: sed quo-
modo remunerationis linteo sudo-
res tanti laboris tergat, ipse ostendit
dicēs. quoniā nō sunt cōdignæ pas-
siones huius tēporis: &c. & reuera. Sicut
ait Doctor sanctus: nullus melius D.
Pau. de veritate hac testimoniū per-
hibere potest: ipse nāq; vtrūq; exper-
tus est, & labores innumeros: qui & ra-
ptus est in paradysum vbi audiuit ver-
ba illa ineffabilia: ex quibus tātum li-
cuit loqui: quod nō sunt condignæ
pāsiones huius tēporis &c. Origen.
etiam sic ait: Si quis intueatur quod
pro eo vt quis efficiatur filius Dei ex-
cellū, & hæres bonitatis eius, Christi-
q; cohæres: etiā si in omniū mādato-
rum seruatiā & lege Dei sine quærela per-
maneat, & peruigili in his mētē per-
duret, si omnia etiā pœnarum gene-
ra, quæ inferri humanę naturæ vel ex-
trinsecus possunt, aut etiā si quis illa
sustineat quæ de lob scripta esse com-
memoratur, in substātia, in filijs, &
in carne. l. si quis grauiora pati pote-
st, eaq; cōferat his quæ neq; oculis vidit,
intelligere poterit quo modo Paulus
istā cōsideras dixit: nō sunt cōdignæ
pāsiones huius tēporis &c. In quo. n.
inmortale mortalibus cōpares, aut
trāsitoria aeternis, aut caduca perpetuis,
vel ea quæ Deus præparauit ami-
cis suis

D. Greg.

2. Cor. 11.

2. Cor. 1.

S. Thom.

Origenes.

Rom. 8.

lib. 7.

suis charissimis, cum his quæ com-
munia sunt homini & iumentis, bo-
nis & iniquis? Si quæ tamen in præ-
senti vita velut quædā possunt semina
gloriæ colligi futuræ, ista (inquit)
semina ex tribulationibus & pāsio-
nibus colliguntur. Quod autem ex
tribulationum quantitate, mensura
quædam & magnitudo gloriæ colli-
gatur, puto ex verbis prophetæ colli-
gi posse cum dicit: secundum multi-
tudinem dolorum meorum in corde
meo consolationes tuæ latificauerūt
animam meam: vnde puto quod in
vita hac mortali consolatio detur iu-
stis secundum mensuram cruciatus
atque vulnerum: futuræ verò gloriæ,
de qua Apostolus ait: quod reuelabi-
tur in nobis, non secundum afflictio-
num pāsionumq; mensuram. Hæc
enim non sunt condignæ, sed præsen-
tes pāsiones, sicut diximus semina
quædam sunt, quibus nobis præparā-
tur quæ oculi minimè viderunt.
Quod autem in vita hac præsentis
iustis consolatio conferatur secun-
dum pāsionum mensuram, affirmat
idem Paulus alibi his verbis: quo-
niā sicut abundant Christi pāsio-
nes in nobis, ita & per Christum a-
bundat consolatio nostra. Hæc ex
Origene.
Voca operarios, & redde illis mercedem.
Nō legimus quod ante solis occasum
pater iste familias cōtulerit operarijs
cibū aut potū: sed quod post solis oc-
casum mercedē dūtaxat reddere præ-
ceperit. Solet dñs aliquādo huiusmo-
di diuitias ab ijs quibus aeternā mer-
cedē est largiturus, auferre: quas ta-
mē peccatoribus cōdēnādis abundan-
ter largitur. Quod in diuite epulone
& in pauere Lazaro videre est. Pu-
deat igitur eos qui vitā perfectā pro-

Psal. 93.

Rom. 1.

1. Co. 10.

Solet Do-
minus au-
ferre diui-
tias ab ijs
quibus bea-
titudine
largiturus
est, quas
tamen cō-

fitetur: velle victu & vestitu, atq; om-
nibus huius mūdi bonis abundare: ve-
luti abundat illi qui nullā post vitam
mercedē aliā sunt recepturi. Fudeat
inquā eos, diuites in hoc seculo esse:
quali pro nihilo reputātes terrā desi-
derabilē, quæ eis pro mercede reddē-
da est, in memores moris cōsuetudi-
nisque patris familias, qui operarijs
quibus mercedē maximā pollicetur,
adueniēte vespere, victū & vestitum
nō præbet, sed mercedē dūtaxat: alijs
verò cū quibus nihil de mercede actū
est: cibum & potū, aliaq; necessaria
ante solis occasum impartitur.
Murmurabant &c. dicentes: hi nonissimi
vna hora fecerunt &c. Quā stultū sit se-
se alijs hominibus præferre, satis san-
ctorū exemplis, monitis & testimo-
nijs, constat. Noli te cōparare (inquit
Ber.) maioribus: noli minoribus: no-
li aliquibus: noli vel vni. Nemini te,
nō dico præponas, sed nec præsumas
cōparare & idē, in anima planē non
est timēda, quā talis humiliatio: hor-
rēda aut nimisq; pauenda, vel nimia
temere præsumpta erectio. Quæ ad-
modū. n. qui per ostiū humile ingre-
ditur, si caput plus debito leuauerit, il-
lud lædere necesse est: sic etiā qui per
ostiū regni cœlorū ingredi desiderat:
nō cristas erigere, non caput leuare,
nō plurimū de se præsumere, non de-
niq; alios præ se cōtēnere, illū maxi-
mè oportet. Ostiū (inquit Aug.) para-
dyfi est humile: quod si sano capite
volumus intrare, oportet nos caput
demittere. Homines isti de se ip-
sis plus debito præsumentes, existi-
mant solem iustitiæ minime luce-
re in alienā domo, sed solum in do-
mo conscientiæ suæ. Quod ma-
xima profectō stultitia est. Vn-
de Diuus Bernardus: Nolo vt nusquam
Bernard.

denandis
abundan-
ter largit.

Vana est se
ipsis asti-
matio fu-
genda.
D. Bern.

Idem.

Simile.

Augu.

Bernard.

arbitraris lucere diem, nisi in cella tua: nisi quam esse ferentem nisi penes te nunquam operari gratiam Dei nisi in conscientia tua. Malo te cogitare ubique esse ferentem: nisi apud te: & peius de te quam de aliquo alio aestimare. Haec tenus Bernar.

Murmurabant adversus patrem familias &c. Sex solent a doctoribus sanctis recenseri detractiois species. Prima est: secreta proximorum peccata in publicum referre. Secunda, crimina quae audimus aliquid eis addendo narrare. Tertia, facta crimina proximis imponere. Quarta, est occulta bona illorum pedibus manibusque negare. Quinta, virtutes omnibus notas & manifestas diminueret. Sexta, denique est bona in malum convertere. Hoc detractiois genere vsi sunt mercenarii isti, murmurantes adversus patrem familias: qui suam liberalitatem erga mercenarios parum laborantes, eandem eis mercedem largiendo, ostendere vsuist absque primorum iniuria.

Murmurabant adversus patrem familias. Quantum a nobis detestanda est proximorum detractio, satis a Domino multis in locis scripturae sacrae edocemur. Leuit. 19. ait: non eris criminator, nec susurro in populis. Deuter. 12. caue ne sanguinem comedas. Reuera sanguinem proximi sui comedit detractor: qui vel in peccato alterius delectatur, vel vitam eius sanctam incusat, & in actiones eius studiosas inuehitur. Ecclesia. etiam cap. 5. Non appelles susurro in vita tua: & lingua tua ne capiatis. Et Iac. cap. 4. Nolite detrahere. D. Bernard. Noli esse alienae vitae aut temerarius iudex, aut curiosus explorator. Merito iudicio meo huiusmodi hominum

genus, canibus & serpentibus comparatur. Canes sine delectu aduersus omnes latrare non cessant: detractores nulli hominum statui pareunt, canes non solum carnes comedunt, sed ossa rodunt: detractores similiter non solum carnalibus hominibus detrahunt, sed spiritualibus etiam. Canes in macello commorantes sanguini indiantur, sanguinolentaque habent labia: sic quoque detractores. Ita ut illis non sine causa aptari possit quod Salomon ait Prouer. 1. inlidemur sanguini. Item serpentibus sunt similes. Si mordeat (inquit Salomon) serpens in silentio, nil eo minus habet qui occulte detrahit. Quod si serpens proditor est & silentio mordet, & tortuose incedit, & terram comedit: sic detractor proditor est: cum praesentes amare se simulet: & absentes si sint mordere non ceset: cum non detrahere audeat, nisi ubi de silentio confidere possit certo existimet. Cum a laudibus eorum quibus detrahere cupit inchoare soleat; animique sui rectitudinem praetendat, dicens: non animo detrahendi talia profari: quin potius obnixè amare eum cui detrahit. Cum denique quod terrenum & infirmum sit in homine, hoc in ore suo verberet. Hoc ergo tam detestabile vitium fugiamus: nam homines illi assuescunt, vix profecto corriguntur. Vnde Salo. sic ait: homo assuetus verbis improperij, omnibus diebus vitae suae non erudietur.

Murmurabant &c. Dicit Bernardus in libro sententiarum capit. secundum, sic docet: ante omnia sine murmuracione sint fratres. Fortè aliqui leue peccatum aestimant murmurare: sed non hoc, qui ante omnia monet esse cauedum. Puto autem nullum quidem leue

paratur canibus.

Prou. 1. Detractores comparantur serpentibus. Eccle. 10.

Eccle. 23.

D. Bern. II. Sententiarum cap. 2.

Philip. 2. Murmuratio caueda

leue reputasse, qui murmurantibus aiebat: non contra nos est murmur, sed contra Dominum: nos enim quid sumus? Sed ne illum quoque qui dixit: Non murmuraueritis, sicut quidam murmurauerunt: & perierunt ab exterminatore qui positus est in hoc ipsum, ut a terminis beatae illius ciuitatis arceat murmuratores, & longe faciat a finibus eius, Cui dicitur: Psal. 147. Lauda Hierusalem Dominum: lauda Deum tuum Sion, qui posuit fines tuos pacem. Nihil enim commune habent murmur & pax: gratiarum actio & detractio: zelus amaritudinis & vox laudis. Itaque in ore trium & talium testium stet hoc verbum: ut peccatum istam murmuracionis summopere nobis nouerimus esse cauedam. Haec Bernar. Loco iam allegato.

Pares illos nobis fecisti qui portauimus pondus diei &c. Quarula vox haec est imprudentium religiosorum. Cum choriſta de officialibus, praedicatoribus & alijs conuerſurur: non intelligentes omnes in monasterio fratres, spirituales harmoniam efficere (vt Bo. est auctor) Nam quae admodum in catu sunt nota in regula, & nota in spatio, quae omnes ad consonantiam faciunt: sic etiam in monasterijs & sanctis congregacionibus sunt infirmarij, procuratores rerum temporalium, concionatores verbi Dei, qui, & si quasi nota existetes in spatio & non in regula sint: ad vitam communis conferunt concetum & harmoniam: quare aequalis praemij participes effici debent. Iuxta Davidis sententiam. 1. Regum. cap. 30. Quod aequalis daretur portio remanentibus ad sarcinas, & euntibus ad praedium. Remanent ad sarcinas qui infirmis medentur, qui rebus necessarijs procurandis incumbunt, qui

Quemadmodum dicitur in catu armoniam efficiunt: sic in monasterijs diuersa munera quibus funguntur fratres.

Qui in monasterio manet ad

in lege Domini meditantur die ac nocte: ut illam cum emolumento populo Christiano administrant: qui denique in alijs ministerijs & muneribus conuentus sunt occupati. At vero quasi ad praedium vadunt, qui vitam monasticam intra conuentum, sectantur, ceremonias, silentium, ieiunia seruando: canonicas horas cantando: precesque alias diuinas fundendo. Quae omnia tam ordinate procedunt, ut quasi castrorum acies ordinata videantur.

An non licet mihi quod volo facere. Lege quae annotauimus Luc. 10. ibi Ita pater quia sic placitum est ante te. Ex Gregorio.

Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Idest, nouissimi tempore erunt primi, idest, abundantius praemiabuntur, ut pote quia abundantius breui tempore laborabunt. Quia copiosius eis propter Christi merita iam exhibita, superna dona comunicabuntur, quam existetibus in lege naturae & scripturae. Neque propter hoc iniustus iudicandus erit Deus, sicut. n. pater familias quod nouissimos fecerit potiores & priores nulli iniuriam aliquam irrogauit: sic Deus sancti spiritus dona potest cui voluerit pro sua bona voluntate conferre. Spiritus ubi vult spirat: & cui voluerit cumulatius ea praestare poterit: eo quod sua dona sint, nullique hominum iure aliquo debita. Eaque gratis donare solet, ut Apostolus ait. Hac autem tam affluente, tamque supereminente gratia christianis & non Iudaeis praebere ante seculum definiuit. Ea ob causam ait Christus in Euangelio: beati oculi qui videt quae vos videtis &c. Beati profecto dicendi sunt: quia non sacerdotem, non leuitam: legem veterem videlicet ferentem, videt: sed pijsimum samaritanum

sarcinas: qui vero ad praedium vadunt explicatur.

Canti. 6.

1. sensus huius loci.

Luc. 10.

num gratiam adiuuantem in oleo & vino figuratam, conferentem. Quam do illi duo qui scribuntur Num. 13. è terra promissionis botrum portabant in veste, facilius erat nouissimo quam priori è botro potiri. Sic etiam Christus Dominus verus botrus è quo omnis gratia dimanat, in veste crucis positus: à Iudæis & gentibus via fide portatus est. Glorificate (inquit Paulus) & portate Deum in corpore vestro. Et tamen facilius est Christiano populo è botro isto suauissimo comedere, quam precedenti populo Iudæorum. Quam ratione nouissimi Christiani, primi dicuntur: & primi Iudæi dicuntur nouissimi. Potiora enim maniera exhibet nobis Dominus, propter merita Christi exhibitaquam præiussa. Et reuera minori labore vnusquisque Christianorum mercedem beatitudinis consequitur quam vnus è populo Iudæorum, quamuis non minori merito. Illi enim tunc temporis grauissimum iugum legis habebant quod patres nostri (vt D. Petrus ait) portare non potuerunt. Nos vero iugum Christi suaue, & onus eius legis leuissimum portamus. Minori ergo labore, beatitudinis præmium, reportamus: nõ tamen (quod iam dixi) minori merito. Eò quòd maiori & ardentiori erga Deum & proximum, dilectione laboremus in vinea Domini.

Num. 13. Figura.

1. Cor. 6.

A 2o. 19.

1. sensus. lob. 8.

aruerit, aliud in locum eius succrescat. Sic gaudet terra quotannis, aut quotidie mutare habitum ornatuq; suum: quemadmodum gaudent homines noua sæpius induere vestimenta, ornatumque sæpius mutare. Similem ludum etiam sol gaudet ludere: vt quod heri suo calore de terra fecerit exurgere, hodie faciat suo ardore exarescere. Ad huc modum cum hominibus res habet: quos enim Dei misericordia primos fecerat, modò nouissimos faciat: & quos antea nouissimos modò primos. Licet enim illi de suo quod libuerit efficere: quos enim modò à primis, mox exaltat: & quos modò exaltat, mox deprimat, sicque fiunt nouissimi primi, & primi nouissimi.

Simile.

Simile.

¶ Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Idest, erunt nouissimi sicut primi, & primi sicut nouissimi in præmio. Non quòd plus merentibus maior non conferatur præmium, & æqualiter merentibus æquale: cum fiet sententia: tu reddes vnicuique iuxta opera sua. Sed quia potest contingere, vt vnus minori tempore minorique labore, tantum mereatur quantum alter maiori tempore & labore: eò quòd paruo illo tempore ardèntiori spiritu, feruentiore dilectione & charitate, profundioreq; humilitate in Deum feratur: hinc est vt ambobus eadem merces tribuatur: & fiat nouissimus sicut primus, & primus sicut nouissimus. Imò sæpius euenire etiam solet, vt qui minori tempore laborat, maior illi beatitudo & gratia contingat. Lege Hierony. de cons. d. 5. cap. non mediocriter. Nūquid verborum multitudine flecti Deus vt homo potest? non enim verbis tantum sed corde ornandus est

3. sensus. & germanus.

Sæpe qui minus laborant ex quo cum magis laborantibus præmiantur. Imò aliquando maiori afficiuntur premio: eò quòd maiori charitate rem agant.

Deus.

Deus. Quapropter melior (inquit Hieronymus) est quinq; psalmorum decantatio cum cordis puritate ac serenitate ac spiritali hilaritate, quàm totius psalterij modulatio cum anxietate cordis atque tristitia. Et vt D. Gregor. ait. non respicit Deus quantum, sed ex quanto. Quod in vidua paupe videre est. In omnibus enim laboribus nostris quod potissimum Deus noster respicere solet, est prompta voluntas. Et hoc etiam potissimè in suis erga nos beneficijs respici voluit. Eò enim ait: Ecce ascendimus Hierosolymam; & filius hominis tradetur. Ecce (inquit) ascendimus: quasi diceret: animaduertite voluntatem ascendendi: considerate animum promptum, & paratum ad mortem pro vobis sustinendam. Quamuis igitur ad vineam Domini hora mortis veniamus per penitentiam; ita tunc temporis ferueat opus, vt idem præmium eandemque gloriæ mercedem, eandemque conferatam mensuram, quam qui prima ætatis hora venientes receperunt: & si per tempus illud breue liceat, multo cumulatiorè recipiamus. Et sic erimus nouissimi sicut primi: imò potiores primis.

Luc. 11.

Luc. 18.

D. Hiero. Hiero. 4.

Nazaræi abstinentes cõtinentesque.

¶ Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. D. Hieronymus explicans verba illa Hierem. cap. 4. Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphyro pulchriores, sic ait: mysticè casus animarum quorundam fidelium à propheta deploratur. Quid enim Nazaræorum nomine, nisi abstinentium & continentium vita designatur, quæ niue & lacte nitidior dicitur. Nix enim ex aqua congelascit, quæ de super venit. Lac autè

ex carne exprimitur, quæ de inferioribus nutritur. Quid enim per niue nisi cãdor vitæ celestis? quid per Lac, nisi temporalis dispensationis administratio demonstratur? Et quia plerunque continentes viri in Ecclesia tam mira opera faciunt, vt multi qui cœlestem vitam tenuerunt, multi qui terrena benè dispensauerunt, suscipari videantur: & candidiores niue & nitidiores lacte referuntur: qui etiam quia per fauorem spiritus antiquorum ac fortium patrum nõnnumquam vincere vitam videantur, rectè adiungit: Rubicundiores ebore antiquo. Dum enim ruboris nomen imprimatur, sancti desiderij flamma signatur. Ebur esse os magnorum animalium non ignoramus. Ebore ytiq; antiquo rubicundiores sunt: quia sæpe ante humanos oculos non nullis præcedentibus patribus studijs feruentiores existunt: de quibus vt totum simul ostendatur adiungitur: sapphyro pulchriores, æreique ipse coloris est sapphyrus. Et quia præcedentes multos atque ad supernatendentes, per cœlestem conuersationem videntur vincere, narrantur sapphyro pulchriores extitisse. Hæc Hiero. Curemus igitur ita viuere vt patribus præcedentibus vitæ sanctitate præstantibus, nitidiores & candidiores, atque pulchriores simus: sicut erimus nos nouissimi sicut illi primi: imò priores & potiores illis erimus: illi verò erunt nouissimi in omnibus.

Nix cãdor vitæ celestis. Lac tẽporalis dispensationis administratio.

Rubor desiderij flamma. Ebur antiquum patres præcedentes.

sapphyrus celestis vitæ homo.

¶ Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Tremenda sanè terribilisque sententia vniuersim intellecta. Iudæi primi fuerunt & facti sunt iam nouissimi, à primo statu & dignitate cadentes. Quare meritò Paulus

Timenda est hæc Chrii sententia.

1. Co. 10.

Ius ait: qui stat videat ne eadat. Multi enim christianorum sunt à Domino scientia sanctorum, nobilitate filiorum Dei, diuitijs spiritualibus, virtute & omnipotentia diuina, exaltati: omnia potentes in eo qui illos confortat. Vnde Esai. de vno quoque illorū ait: Ecce intelliget seruus meus: & exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde. Intelligit (inquit) quoniam vñctio docet illum. De qua vñctio dicitur: vñctionem quam accepistis ab eo, maneat in vobis: & non esse habetis vt aliquis doceat vos: sed sicut vñctio eius docet vos de omnibus. Exaltabitur (inquit) generis nobilitate: cum non ex sanguinibus, sed ex Deo natus sit. Eleuabitur autē diuitijs spiritualibus perpetuo duraturis. Gloria enim & diuitiæ in domo, hoc est, conscientia eius, & iustitia eius manet in seculū seculi. Erit denique sublimis potentia: omnia enim potest in eo qui illum confortat. Talis igitur vir iustus, qui ita stat, & qui primus à Deo inter omnes alios factus est: videat ne eadat, videat ne fiat nouissimus: caueat sibi & prouideat, ne à tanta dignitate & sublimitate ruat. Heu quot sunt in Ecclesia modo viri, olim prudentes & virtute præstantes: qui vel suggestu diaboli, vel carnis impulsu, vel mundi delictijs aliectioni, in miseram peccati seruitutem prolapsi sunt. Nitamur igitur, non baculo arundineo, sed Dei virtute: si impulsu ab inimico cadere nolumus. Impulsus (inquit David) euersus sum vt caderem, & Dominus suscepit me: fortitudo mea & laus mea Dominus: & factus est mihi in salutem. Quemadmodum enim qui columnam fortissimam vtroque brachio fortiter amplectitur: etsi ab ali-

quo impellatur minimè cadere potest: sic etiam qui Deum ieiunij & orationibus, toto corde, ac totis viribus amplectatur: impulsus à demone, non cadet: sed potius tantæ columnæ innixus, stabit. Deus enim fortitudo nostra: ipse est laus nostra: ipse factus est nobis nostra salus. Curramus igitur in via Domini: cum timore tamen & tremore nostram salutē operantes: vt perpetuo stemus. Nam quemadmodum qui velociter currit, si impingat, grauius & periculosius cadere solet, quam qui maturat locum: sic quandoque multo periculosius a virtute & status sublimitate cadunt iusti, magno eum seruore in via Domini currentes, quam cæteri fideles. Vt ergo redeamus vnde digressi sumus: qui stat videat ne eadat: timeat sententiā Domini dicentis: erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Quæ permutatio, exemplo Saulis & Davidis satis nobis conitare potest. In istis primū magnificè (ait Rupertus) impleta est verbi Domini veritas, quam olim Anna cecinerat. Dominus pauperem facit, & ditat: humiliat, & subleuat: suscitans de puluere egenum: & de stercore erigens pauperem: vt sedeat cum principibus, & solum gloriæ teneat. Tunc enim cum diues esset Saul & sublimis, David autem pauper & humilis: tanta permutatio facta est, vt hic pauper & humilis diues fieret & sublimis, suscitatus de puluere & tenens solum gloriæ: Saul autem ita pauper & humilis factus est, vt maligno spiritui tradidus, suimet impos existeret. Vide alia de his duobus apud Rupert. lib. 4. de victo. verbi Dei. c. 14. 15. & 16. Saul enim propter inobediētia peccatum, abiectus & nouissimus factus est

Phil. 2: simile.

Saulis & Davidis conditio permutata. 1. Re. 12.

Rupertus de victo. verbi Dei c. 14. 15. & 16.

Esai. c. 52

Explicatur Esai. 1. Ioan. 1.

Ioan. 1.

Psal. 117

Phi. 4.

Psal. 117

Simile.

est, qui antea in obedientia stabat. David autē pauper & humilis, quia inuentus est secundum cor Domini, primas partes obtinuit. Saul cecidit: non tamen vera, sed ficta poenitentia se erigere conatus est, dicens: peccaui, sed nunc honora me coram senibus. Non enim Dei gloriam sed propriam quærebat. David autē etsi cecidit, vera poenitentia erectus est, dicens: miserere mei Deus, quia tibi soli peccaui: miserere mei, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Quærebat enim in isto animi dolore, in his lachrymis, Dei gloriam solum: vt vinceret scilicet cum ab hominibus iudicaretur & condemnaretur, quod promissiones & iuramenta quæ illi præstiterat de rege venturo non adimplebat. Iustificeris in sermonibus tuis (inquit David) & vincas cum iudicaris. Quod est dicere: vt fidelis permanes Deus: vt sermo tuus, qui factus est ad me, non sit in illo est & non, sed sit in illo, est, nec iudicari possis, quod leuitate aut mutabilitate vsus sis: Et sicut de cæteris, ita de isto promisso, vel iuramento, ad me facto, veraciter omnis sexus, omnis ætas dicere possit, & ego cum illis: quotquot enim promissiones Dei sunt, in illo est. Ideo & per ipsum dici magis amē Deo ad gloriā nostram. Propterea cum dixit: peccaui dño: statim audire meruit: Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris. Qui ergo steterit videat ne eadat à vitæ antea & sublimitate. Quod si ceciderit, vera cordis poenitentia ad vineam Domini redeat: quemadmodum David, qui erectus in eodem statu regio permanit, & in Dei amicitia perseuerauit.

1. Re. 15.

Psal. 50

1. Cor. 1.

2. Re. 12

Erunt nouissimi primi, & primi nouissimi

uissimi. Videtur sanè velle isto loco Dominum mundi legem & consuetudinem imitari. Ea est enim mundi natura & conditio, vt minus laboratibus plura cōcedat: quales sunt mercatores, viri nobiles & magnates, qui mundi lac & medullā comedunt. At verò, de pastoribus, agricolis reliquoque vulgo, dici potest illud: si vos non vobis &c. Portant enim onus, & pondus diei & æstus: & tamē minus à mundo præmiantur. Hoc idem facere videtur pater familiæ cœlestis, si ita res habet, quod erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Sed reuera non ster pater familiæ, minimè mundi morē sequitur, cum stet sententiā: quod vnusquisque secundum suum laborem accipiet: & rursum David affirmet: tu reddes vnusquisque operam suam. Et qui parce seminauerit parce & metet, clamat Paulus. Labores verò hominū potius ex animo quam ex corpore metuntur. Quare, quia eorum opera qui sero venerunt, ex profundiori humilitate, & ex ardentiori dilectione, & sine mercedis allicuius intuitu, sed ex puro & sincero animo, citra aliquam inuidiam aut timorē, processerunt: ideo æqua sorte & mercede coronati nouissimi sunt, quæ reliqui omnes, qui ab hora prima diei ad horam vsq; postremam, non tantā claritate & animi seruore laborarunt. Contingit enim sæpe sepius, vt qui à pietate vocati sunt, remissiores in bonis atque studiosis actionibus sint quàm alij peccatores qui à senectute venerunt, de quibus David ait: multiplicatae sunt iniquitates eorum postea accelerauerunt. Frequentat enim sacramenta: ieiunia multiplicat, lachrymas addunt; preces deuotissimas fundunt: cum latrone clamant: ni memento mei

1. Cor. 3.

Pla. 61.

2. Cor. 9.

Psal. 117

Luc. 23. mei Domine dum veneris in regnū tuum, ad Christi merita currūt, eiusque vitam & mores gerunt, illius stigmata induunt, atq; in corpore suo portant: vt Paulus & Mathęus, & Magdalena, qui ad vineam Domini quā sero venerunt, portabant. Hęc tamen omnia dona sunt Dei: qui quando aliquem nouissimum ad maiore aut æqualem gloriam destinavit: dat operam vt breui illo vitæ suæ tempore talis operarius frequentius vt diximus, ad sacramenta accedat: ardētiusque diuino adiutorio labore. Atq; hanc ob causam sunt nouissimi sicut primi, & primi sicut nouissimi. lam ergo etsi multiplicata sint super arenā maris infirmitates nostræ, hoc est, iniquitates: acceleremus, vt Dauid ait, & ad poenitentiam festinemus, aliaque bona opera multiplicemus: & tūc erimus sicut primi, quos enarrat hic locus.

¶ *Multis sunt vocati, pauci verb electi.*

Si hęc nomina (vocati & electi) participiorum loco vsurpare velimus, & generatim de omnibus hominibus loquamur: re vera ita est, quod omnes quotquot in mundo sunt ad fidē & ad vineam Domini vocati sunt: tamen pauci sunt qui ad illam veniāt pauci qui in illa laborent, pauci qui in labore perseuerent. Lata enim est via quæ ducit ad perditionē; & multi vadunt per eā: & arcta est via quæ ducit ad vitam & pauci intrant per illam. ¶ Quod si queras vnde proueniat vt tam innumerabiles sint homines qui ad perditionem tendant; tamq; pauci qui mercedē sectando virtutem accipiant, ardua profectō quæstio est, admirandaque nimis, explicatuque difficilis. Sed vt cūq; respōdendum est. Ea ergo est hominum &

Quæstio ardua quare tam pauci sint qui feruentur, tot aut qui dāntur.

rerum aliarū conditio, vt plures semper sint qui principium rei assequantur: pauci verò qui ad finem vt quē perueniant. Quod & in agrorum cultura iacto semine videmus: tres enim partes terræ semen susceperunt. quarta tamē terræ pars solum fructificasse in Euangelio dicitur. In ætate hominum idem etiam vsu venire videmus; plures enim sunt qui ante .50. annum moriantur, quàm qui ad senectutem perueniant. In scientijs etiā plures sunt qui illarum principia participant; pauci verò qui eas omnino caleant, & exhauriant. In humana ergo natura cū actiones sensitivæ principia sint rationalium & spiritualium operationum; atque per illas tanquā per principia prima ad has perueniamus; hinc est quod etiam plures sint qui in his sensitivis operationibus histant, pauci verò qui secundum rationem vitam agant, hoc enim difficile est, illud verò facile. Ex quo fit vt plures sint qui peccata committant, quàm qui in bene viuendo totam vitam consumant. Vitia enim & hominum peccata propensionem sensitivæ naturæ contra rationis ordinem sequuntur. Adde huc quod sensitiva bona quoad nos multo magis connaturalia sunt, magisque nota, magisque mouentia quàm rationis bona. Magis inquam nobis connaturalia sunt, cum ab ineunte ætate atq; ab incunabulis nos cōmitentur, nobisq; in vsu sint. Magisque nota sunt; cum euidēti sensuum experimento à nobis dignoscantur. Magisque mouentia; tum ratione & causa maximæ deletionis, quam in p̄optu præferunt; Tum etiam ratione imminētis oppositi animum hominis contristantis. ¶ At vero mentis & ratio-

1. ratio & Th. 1. 2. q. 71. art. 2. ad terciū.

Sup. 4.

2. ratio Cate. in illo art.

his

nis bonum post adultam iam ætatem à nobis percipitur, atque parum cognoscitur, parumque nos ipsos mouet: tam ipsum quàm eius oppositū & contrarium malum, tam culpæ quàm poenæ: vt experimento manifestum omnibus constat. Ostendit autem hęc tam infelix naturæ nostræ conditio, illam minime esse eiusdem naturæ & conditionis quam res omnes aliæ quæ videntur, habent. Cum illis statutum sit bonum vt in pluribus: nobis autem non ita, sed potius pauci sint, qui viam vitæ ingrediantur, rationemque sectentur. ¶ Demōstrat etiam hęc misera nostræ naturæ conditio eam non esse similem rebus alijs visibilibus; sed altiore ingredi rerum ordinem, parum tamen de illo participando. ¶ Post hęc tamen omnia, vera ratio huius rei potissimū n est referenda ad diuinæ sapientiæ profunditatem. Quod satis propheta Dauid ostendit, toto illo Psalmo. 111. dicens: saluum me fac Domine, quoniam defecit sanctus, à terra scilicet: diminutæ sunt veritates à filijs hominum &c. Et vt tantorum hominum pessimorum multitudinis causam redderet, ait. Eloquia domini eloquia casta. Argentum igne examinatum, probatum terra (siue à terra purgatum) probatum septuplum. Quasi diceret: eloquia Domini casta sunt. Quare qui ea sequi debet, necesse est, vt sit castus, hoc est, ab omnibus vanitatibus ablatas & alienas. Eloquia etiam Domini examinata sunt: quare igne charitatis examinatus esse debet qui legem Dei est sectaturus. Eloquia etiam Domini probata sunt & probata septuplum, id est, consummata: quare qui ea sequi voluerit, consummatū & perfectū esse

Postrema veraratio

Ps. 111. ex plica. ur.

se oportet. Et addit propheta: in circuitu impij ambulat: vt ostēdat quod homines difficulter perueniant ad cētrum, difficulter signum tangāt: omnes enim in circumferentia ambulānt: omnes maiori ex parte tota errant via. Et cum in circuitu ambulent semper, etsi magis laborent ac defatigentur, nihil tamen proficiunt; sed continuo magis elongantur à re quæ: & lassati in via iniquitatis ad inferos præcipitantur. Et vt huius rei causam assignaret, concludit propheta, dicens in fine psalmi: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum: quasi diceret, passim occurrit vbiq; magnus stultorum atq; impiorum numerus: tu tamen secundum altitudinem incomprehensibilis consilij, & sapientiæ tuæ, atq; secundum profunditatem occulti iudicij tui multiplicasti illos. Ad profundam ergo Dei sapientiam retulit causam tantæ multitudinis impiorum, quæ illos condidit, permittitq; in suis sceleribus viuere. Et merito Dauid hanc affectu causam: nam re vera etsi aliæ rationes multæ afferantur à sanctis doctoribus; tamen multas alias adducere possemus ad probandum magis peccatores laborare magisque affligi, maioriq; affici poenâ peccando quàm afficiuntur iusti virtutem sectando. Ita vt tandem proclamant: lassati sumus in via iniquitatis: ambulauimus vias difficiles. Iustum autē deducit Dñs per vias rectas: ostenditque illi regnū Dei, vt sic iter alleuet ambulanti & proficiscenti. Sagite igitur viri fideles, vt per bona opera certam vestram vocationē faciatis: vt non solum inter vocatos, sed inter electos qui pauci sunt, recenseri sitis digni.

¶ In

Sap. 5.

Sapiē. 10.

1. Pet. 1.

COMMENTO IN MATH.

clarus etiam ac distinctus aperit illis non solum instare mortem: verum ludibria, & afflictionem, quae saepe numero sunt ipsa morte grauiora. Secretum vero aperit illis mysterium suae mortis. Non solum ob causas quas in superioribus retulimus, sed quod de sceleribus sacerdotum ac primorum Ecclesiae erat tractaturus. Vt hinc discamus sacerdotum, & religiosorum, & praetorum crimina quantum in nobis sit occultare: non in publicum exire ut ea propalemus, sed si necessitas postulet, de illis secretum agere: vt mala in medio pellantur, & sacerdotum nomen bonum consistat, in libro Leuitici cap. 10. Sacra narrat historia, arripuit Nadab & Abiu, filios Aaron thuribulos, impositisq; ignem, & incensum desuper offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis praecipit non erat, id est, qui non erat de caelo missus, & sumptus ex altari. Atque ob tantum scelus, egressum fuisse ignem a Domino, deuorasseq; eos. Obserua. Quod sacerdotes punierit Dominus, eo quod aberrauerint, sed tacet Dominus punitionis causam. Vult enim vt quoad fieri possit. Ecclesiasticorum peccata taceamus, ne contemnantur, ac parui pendatur. Hac etiam ob causam in lege cautum erat, vt vitulum, oblatum pro peccatis sacerdotum, extra castra rejicerent, ne memoria, aut rumor aliquis peccatorum sacerdotum permaneret: sed perpetua obliuioni illorum crimina traderentur. Sic enim legitur. Leuit. c. 9. Aaron accedens ad altare immolauit vitulum pro peccato suo: adipemq; & renuculos, ac reticulos iecoris, quae sunt pro peccato, adoleuit super altare, sicut praecipit Dominus in ovis: carnes vero & pellem eius extra castra combussit igni. Lege

quod statutum est. c. 4. eiusdem Leuiti. Assumpsit. 12. discipulos suos secretum ait illis. Disce igitur ex hoc loco secreta solum amicis propalare: disce ite secreta tibi ab amico commissa seruare. Disce tamen maximam & perniciosum esse crimem, illa reuelare. Vnde Eccle. 27. dicitur: qui denudat arcana amici perdit fide. Et Pro. 28. quae viderunt oculi tui, ne proferas in iurgio cito: ne postea emendare non possis, cum de honestate amicum tuum. Contingit enim aliquando, vt si quis infamia aut nota aliqua vratur, ex huiusmodi secreti reuelatione, quod vix aut nunquam datur quod subijt, resarciatur. Magna ergo diligentia secreta a proximis nobis commissa intra cordis arcana seruanda sunt: exemplo discipulorum, qui hoc mysterium & secretum sibi commissum usque ad Christi resurrectionem reuelare non ausi sunt: & merito quidem, ne tota mundi salus impediretur. Si enim mundi principes mysterium hoc cognouissent, nunquam Dominum gloriae crucifixissent.

¶ Secretum ait illis. Mysteria sua primis secretum Christus Dominus discipulis suis exponebat, vt suo tempore ea ipsi populum publice docerent. Ethoc signatum est Num. 4. vbi praecipitur, quod filij Aaron inuoluerent vasa sanctuarij, quae Leuitae inuoluta portarent. Sic Dominus mysteria sua discipulis priuatim exponerebat, per quos deueniret ad alios qui essent idonei: vt tamen hi quae illi oportunis temporibus fideles docerent. Cuius exemplum sequutus Paulus, dicit. 2. Timoth. 2. Quae audisti a me per multos testes, haec commenda fidelibus hominibus, qui idonei erunt alios docere. Hoc etiam est quod Iob ait. c. 25. qui ligat aquas in nubibus suis ne erumpant pariter deorsum.

Secretacō missa seruanda.

Eccle. 27

Pro. 28.

1. Cor. 2.

An Christi omnia publice docere debuerit: querit S. Thom. 3. p. q. 4. d. 3. Num. 4. Figura.

2. Ti. 2.

Iob. 26.

¶ Ecce

Mortis memores esse debemus. Eccl. 7. 7.

Eccl. 5.

Leuit. 1. Figura.

Bernard.

D. Augu.

¶ Ecce ascendimus Hierosolymam. Ante quam Christus moriatur mortis est memor: vt tu sis ante mortem memor mortis. Eccles. 1. 7. in omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis. Hiero. in episto. Platonis est sententia omnium sapientum vitam meditationem esse mortis. Sapietis summa philosophia assidua est mortis meditatio. Eccl. 3. o memores esto iudicij mei: sicut enim erit & tuum: meum heri, tuum hodie. Quae verba dicuntur vnicuique: viuentium in persona iam mortui. Leuit. 1. praecipit dominus vt offerens holocaustum de turturibus, aut de columbae pullis proijceret vesiculam gutturis & plumas in locum cinerum. Ille de turture holocaustum offert, qui mundo relicto Christum pauperem sequitur: ille vero de coluba offert, qui in mundo viuens Deo seruire contendit. Turtur enim solitudinem amat coluba vero gregatim volat. Gutturis autem vesicula, quae quasi horreum est quoddam auium, mundi cupiditate significat. Pluma vero leuitatem. In locum ergo cinerum vesiculam proijcit, qui consideratione mortis suae cupiditatem ab se abiicit: non curans acquirere ea, quae breui est amissurus & perditurus: & quod grauius est, ea a quibus erit perpetuo perdendus.

Vnde Bern. vtinam tantum congregata perirent, & non congregator eorum. Tolerabilius esset insudare labori perdituro quam perempturo. Plumam vero in locum cinerum proijcit, qui consideratione mortis vanitatem huius mundi refugit, intelligens fatuum & stultum esse, in via quae ad mortem perducit, gaudio affici. Augu. enim ait: nihil aliud esse tempus praesentis vitae, quam cursum ad mortem.

¶ Quanta vero comoda ex mortis

memoria nobis vsu venire possint, facile explicari non potest. Mortis si quidem recordatio fugat vitiorum exercitium, mundum contemnit: omnes eius vanitates arguit: hominem se ipsum contemnere facit: quomodo se in hac vita recte gerat ostendit: immoderata in rebus prosperis latitiam moderatur: & tandem in causa est, vt homo de praesenti & de futura vita recte iudicet. ¶ Fugat inquam vitiorum exercitium mortis memoria: non enim tantum latrones iudicis aduentum timent, quantum vitia mortem. Vnde quemadmodum iumenta omnia, cauda quam habent se a muscis defendunt: ita homo a vitiorum impulsu mortis consideratione. ¶ Omnes mundi vanitates arguit. Concupiscentiam scilicet oculorum, in hoc quod homo nudus in terram a qua egressus est reuertitur, vt Iob ait. Concupiscentiam carnis, in eo quod corpus delictis & voluptatibus enutritum vermibus datur. Superbiam vitae, in eo quod qui praefertur, & anteponi alijs omnibus appetebat, sub visceribus terrae quae infimum omnium elementum est, sepelitur & collocatur. ¶ Hominem suum se ipsum contemnere facit mortis memoria: eius tamen in cinerem & puluerem, resolutionem ante oculos ponendo. Et hoc erat quod obnoxie David deprecabatur, dicens: vt sciant gentes: quoniam homines sunt id est, de humo & terrae limo sumpti. ¶ Praeterea quomodo se in hac vita gerat docet. Quemadmodum enim aues cauda se ipsas volando regunt, & pisces natando: sic homines memoria mortis. Vnde Iob ait. c. 12. interroga iumenta & docebunt te, & volatilia caeli & indicabunt tibi. Sicut etiam qui nauis regere bene vult in nauis sine se collocat: sic vir sapiens finis sui consideratione.

Commoditates ex memoria mortis sequentes.

Prima utilitas.

Simile.

2. Utilitas.

Iob. 1.

3. utilitas.

Psal. 9.

4. utilitas.

Simile.

Simile.

5. utilitas.

Na gu

gubernat recte omnes suas actiones. Prodest etiam quamplurimum mortis recordatio, ad inmoderatam rerum prosperarum latitiam moderanda & temperanda, cum tantam praeferat amaritudinem. Eccle. 4. 1. Omnis quam amara est memoria tua quieto viro &c. Et ut finem his addamus. Huius memoria, vir sapiens de praesenti & futura vita rite iudicat. Positum enim mortis meditatione aliquis, in extrema hora iudicat a prope, terribiles inferorum poenas, atque ineffabilem beatitudinis mercedem. Qui vero hac consideratione non tenetur, sed potius se diu esse victuros sperant, a longe & poenas & praemia considerant. Ex quo fit, ut quam modica ea omnia eis videantur. Quasi in initio vitae suae se ille tenebat, qui dicebat: anima mea, multa habes bona posita in annos plurimos: requiesce, bibe, comede, epulare. Sed Deus subito ad finem usque, vitam perduxit, dicens: stulte hac nocte animam tuam repeta a te. Habitemus igitur & non sicut haec inter terminos vitae praesentis & futurae: ut sic rectius de vtraque iudicium ferre valeamus: sicque vitam nostram ad Dei normam atque regulam instituantur, Christumque ad mortem ascendente imitemur.

Eccle. ascendimus Hierosolymam, & filii hominum &c. Captat Christus dominus attentionem in hoc loco, ut doceat eius passionis memoriam quotidie a nobis esse recolendam. Hoc enim maxime expedire certum est, ut docet Bernardus, qui sic ait: scit etiam quicumque sensum Christi habet quantum pietati Christianae expediat: quantum & servum redemptionis Christi deceat, & utile ei sit, vna saltem aliqua diei hora passionis & redemptionis attentius recolere beneficia, ad fru-

endum suaviter in conscientia, & recordanda fideliter in memoria: quod est spiritualiter manducare corpus Christi, & bibere eius sanguinem in memoria eius. Quia omnibus in se credentibus precepit dominus dicens: hoc facite in meam commemorationem. In quo etiam propter peccatum inobedientiae quam impium fit hominem tantae Dei pietatis immemor esse, palam omnibus est: cum amici hominis abeuntes sub quolibet signo commendatam memoriam nefas sit obliuisci. Siquidem sanctae huius ac reverendissimae commemorationis mysterium suo modo, suo tempore, suo loco celebrare, licet paucis hominibus, quibus creditum est hoc mysterium: rem vero sacramenti, vel mysterii, in omni tempore, & in omni loco dominationis Dei, modo quo traditum est, hoc est, debita pietatis affectu, agere, contrectare, & sumere sibi in salutem, omnibus in promptu est, quibus dicitur: vos autem genus electum regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes annuntietis eius, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumen suum. Nam et sacramentum licet accipit ad vitam, dignus: sic ad mortem suam & iudicium indignus. Rem vero sacramenti nemo percipit, nisi dignus & idoneus. Sacramentum enim sine re sacramenti sumenti mors est, res vero sacramenti, etiam praeter sacramentum sumenti vita est. Si autem vis & verè vis, omnibus horis tantae diei quam noctis haec tibi in cella tua praesto est. Hec Bernardus. Memores igitur semper simus Christi passionis, neque eam oblivioni tradamus, si vitam volumus. Ideo enim captando attentionem in hoc loco ait: ecce ascendimus &c. Et apud alium evangelistam: ponite in cordibus vestris

1. pe. 2.

Luc. 9.

sermone istos (scilicet: qui sequuntur de mea passione: cum eius recordatio & memoria utilisissima sit) filius hominis tradendus est in manus hominum. *Eccle. ascendimus &c.* Offendit etiam in hoc loco dominus voluntarie se morti offerre, ut mortem nobis non timendam insinuaret. Et merito: nam profecto non est quare a viro christiano & pio mors timeri debeat. Quod ostendit idem dominus multis ex causis supra cap. 10. Nolite (inquit) timere eos qui occidunt corpus &c. vide locum. Praeterea etiam in hoc loco docere nos voluit, ut quemadmodum ipse pro nobis mortem subiit: sic nos parati simus, pro illo a quo animo mortem pati. Vnde Chrysostomus: si ille pro nobis mortuus est, qui mori non poterat nisi voluisset: quanto magis nos pro illo mori debemus, qui et si nolumus mortales sumus? Si dominus pro seruo mortuus est, & hoc sine praemio, iustus est ut servus pro domino moriatur, & hoc cum praemio. Vnde & Augustinus: non habebat ille quare moreretur, & mortuus est: & tu habes: & quare mori dignaris? Dignare a quo animo pati per meritum tuum, quod ille pati dignatus est, ut te a sempiterna morte liberaret. Imo non solum dominus vult nos latenter pro eius amore vitam donare: sed etiam ut morti si opus sit occurramus; quemadmodum ipse obuiam ei occurrit: cuius rei testimonium ut acciperet, ait discipulis suis: ecce ascendimus Hierosolymam, &c. Mors ergo et si terribilis sit, tamen sapientis animus virtutibus omnibus sepius, venienti libentissime pro Christo quantum toto corde diligit, obuiam ire solet. Mors inquam & si terribilis sit: multis tamen solatijs affectus, illam vir-

Luc. 9.

Mors non timenda sed contentenda. Vi. Platonem in Phaedro ubi vel de immortalitate animae vi. Bonau. de doctrina cordis, cap. 10. Sup. c. 10. Mors pro Christo subiunda libenter.

Chrysost.

Leges Basilii. D. Augu.

Morti si est necesse occurramus. Dei amore.

inustus securus aggreditur. De quibus pauca, inter alia quae Seneca ponit: in medium proferam. Morieris inquit, & respondet: hac conditione intraui ut extrema. Morieris. Gentium lex est: quod acceperis reddere. Morieris. Peregrinatio est vita: cum multum ambulaberis, diu redeundum est. Item morieris. Stultum est timere quod vitare non possis. Istud non effugit etiam qui distulit. Morieris. Nec primus, nec ultimus. Omnes te antecesserunt: omnes te sequentur. Item, peregre morieris. Ego quod debeo solvere paratus sum: videat fornicator quo me appellet. Iuuenis morieris. Optimum est ante quam optes mori: optimum est mori cum iuuat vivere. Iuuenis moriar. Fortassis aliqui male te subdet fortuna: & si nulli alij, certe saltim senectuti. In sepulchris iacebis. Quod aliud respondeam quam illud Virgilianum: facilis iactura sepulchri: si nihil sentio non pertinet ad me iactura corporis sepulchri: si sentio omnis sepultura tormentum est: quid interest, ignis an feram consumat, an tempus? omnium ultima sepultura, non defunctorum cura sed vivorum inuenta est: ut corpora & visu foeda, & odore amouerentur. Quod si haec aliaque huiusmodi multa sint quae nos consolentur, ut mortem non solum non timeamus, sed ut illi latentes obuiam eamus: mors Christi tamen est, quae maximum solatiu fidelibus praebere solet. Hac nos D. Paulus prouocat ad currendum dicens in episto. Ad Heb. c. 12. curramus ad propositum certamen aspicientes in authorem fidei, & consumatores Iesu, qui proposito sibi gaudio subiunxit crucem. Vnde Augustinus: magna consolatio est mem-

Seneca de remediis fortuito rum.

Heb. 12.

D. Augu.

bris ex capite, quod Christus qui est sapientia Dei patris gaudium mundi fugit, & ad mortem voluntarie venit: quod ut ostenderet, ait, ecce ascēdimus: &c.

D. Hiero.

Ecce ascendimus Hierosolymam. Duo bus modis (inquit Hiero.) diabolus impugnat homines: tribulatione, ut frangat: per suasionem, ut molliat. Tāto montē cōtat como desat. Cum enim deliciarum & voluptatum per suasionē nos impugnat, fugere debemus: quemadmodum Christus dominus fecit in desertum fugiendo: quadraginta diebus, & quadraginta noctibus sibi ieiunando: vigilijs & precibus operam dando. Vnde Paulus ait. 1. Cor. 6. fugite fornicationem: Cum verò nos tribulatione & afflictione impugnare conatur: non fugiendum, sed potius illi occurrendum est exemplo Christi. Vnde Bernardus ait: o verè tuta pro Christo & cū Christo pugna: in qua neq; vulneratus, neq; prostratus, nec cōculcatus, nec miles, si fieri possit, occulus, fraudaberis à victoria, tātum ne fugias.

1. Cor. 6

Ber. in epi stolis.

Idem: libentius inlequitur aduersarius fugientem, quā subistineat repugnantem. Item idē licet: sola causa qua perdere possis victoriam, fuga est: fugiēdo poteris illam amittere, moriēdo nō poteris: & beatus si pugnādo moriaris: quia mortuus mox coronaberis. Vā autem tibi, si declinando pugnam, perdis & victoriam simul & coronam. Patientes igitur & lætantes tribulationibus occurramus exemplo ducis & præceptoris nostri, si illas vincere faciliter velimus: nequē illas fugiamus: nam fugientes sequuntur. Vnde Seneca: quemadmodum perniciosior est hostis fugiētibus: sic omne fortuitum in commo-

Idem.

Idem.

Seneca.

dum magis instat cēdētī & aduerso. Plurimum enim miratus est Iosue videns populum domini fugientem: domine Deus quid dicam videns Itraelem terga hostibus suis vertentē?

Iosue. 6.

Ecce ascendimus Hierosolymā. Viri iusti & omni virtute præstantes quotidie dicere possunt: ecce ascēdimus Hierosolymam: cum eant devirtute in virtutem, ut videant Deum deorū in Sion. At verò iniqui non sic: sed potius dicere poterunt: ecce descendimus in infernum, cū in peius semper proficiant, atq; quotidie deteriores fiāt. Quare si Christus studiosum interrogasset: quo vadis? respondere meritò posset: ecce ascendo &c.

Iusti quotidie ascēdunt in cœlum. Etiam pii descendunt in infernum. Psa. 83.

Quod si impium: ecce descendo. Itaque iusti singulis diebus iter diei peragunt in cœlum conscendendo: impij verò in inferos descendēdo. Quotidie peragunt iter diurnum boni, utiq; cœlum petendo, mali verò inferos. Scalam vidit Iacob terræ innixā cuius cacumen cœlum tan gebat: angelos etiam vidit ascendentes & descendentes per illam: præterea dominum vidit illius cacumini incumbētem. Quo mysterio significare aperit voluit spiritus sanctus: iustorum ascensum, atq; peccatorum descensum: alij enim ascendunt vsq; ad cœlos, alij descendunt vsq; ad abyssos.

Gen. 28. Figura

Psa. 106.

Pau. 1. co. 13.

Hic gradus figurabatur in 15 gradibus templi.

Scala igitur qua viri iusti ascendunt, charitas est. Gradus verò huius scalæ quindecim annumerat d. Paulus. 1. cor. 13. dicēs: charitas benigna est, patiens est, non æmulatur, non agit perperam &c. non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, nō cogitat malum, nō gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia iuperat, omnia subistinet. Per humi-

1. Cor. 3.

iusmo

Ad Col. 10. 3.

Supr. 11. d.

Luc. 10.

Tota vita Christi ascensus atq; descensus fuit: ita debet christiani vita lo. 2. 3.

Ad Eph. 4.

iusmodi igitur gradus vir pius ascendit Hierusalem, quæ sursum est mater nostra. Has ascensiones in corde suo disponit, vivens in hac lachrymarum valle. His gradibus quæ sursum sunt quærit: quæ rursum sunt sapit, non quæ super terram. Tales, dominus altitudinē scalæ huius innixus, prouocat, dicēs: venite ad me omnes qui laboratis, bonis operibus infudādo, & ærumnis & afflictionibus onerati estis: & ego, in hac peregrinatione, refocillabo vos: & post peractam, prandio vitæ æternæ reficiam. At verò scelerati à charitate decedentes, per oppositos gradus in infima descendunt, impatientes cum sint: malitiam æmulatores, agentes perperā, inflati, ambitiosi, quærentes quæ sua sunt &c. Imitantes suum principem diabolum cuius fuit semper descendere: videbam (inquit Dominus) sathanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Lege infra cap. 26. ibi an putas quod non possum rogare patrem: ad litteram.

Ecce ascendimus. Totā Christi vitam si cōsideres, eam ascēsum & descēsum quēdā fuisse apertē cognosces. Descēdit primū à cœlo in terrā, quādo verbū istud caro factum est: exiui (inquit) à patre, & veni in mundum ascendit autem, quādo mortis & crucis patibulam subijt: ecce (inquit) ascendimus Hierosolymam &c. Et clarior loan. 3: sicut Moyses exaltauit serpētē in eremo: ita exaltari oportet filium hominis. Descendit secundo à supplicio ad inferos vsq; & rursum à mortuis resurgens, in cœlos ascendit: ad Eph. 4. qui descēdit ipse est, & qui ascēdit super omnes cœlos. Talis ergo debet esse via nostra, si Christū sequi volumus, ascendamus cœlestia

anhelando: & descendamus humilitatem eius sectando. Hominum animalium qui campi pecoribus sunt similes, via est lata & facilis quantum videtur: at verò piorum & spiritualium, montuosa esse debet. Quis (inquit) ascendet in montem domini? & respondet: innocens manibus, & mundo corde &c. Iustitia enim Dei quam fidelis sectari tenetur, est sicut mōtes Dei. Vnde de Christo dicitur: & excelsior cœlis factus: & mons in vertice montium. Qui autem dicit se in Christo manere: debet sicut ipse ambulauit: non scilicet per campos, sed per asperos montes tribulationū, & ille ambulare. Vnde apostolus, nostra conuersatio in cœlis est.

Psa. 23.

heb. 7. d. H. sai. 2. a. 1. Io. 2. a.

Philipp. 3.

Genes. e. 49. Mors christi filij voluntaria. Aug. 16. de ciuitate Dei.

Io. 10. d.

Io. 2. d.

Ecce ascendimus: Voluntariē se mortem subire his verbis ostendit. Quod pater eius Iacob significauit dicens: requiescens accubuisti ut leo; & sicut leona, quis suscitabit eum? Quæ verba explicans dicit Augustinus, sic ait: mors Christi prædicta est verbo dormitionis, & nō necessitas sed potestas in mortem, nomine leonis. Quam potestatem in euangelio ipse prædicat, dicens: potestatem habeo ponendi animam meam: & potestatem habeo iterum sumendi eam. Nemo eam tollit à me: sed eam ego pono à me ipso, & iterum sumo eam. Sic leo fræmit: sic quod dixit impleuit. Ad eam nanq; pertinet potestatem, quod de resurrectione eius adiunctum est: quis suscitabit eum? hoc est: quia nullus hominum sed ipse se suscitabit. Quia etiam de corpore suo dixit: soluite templum hoc, & in triduo reedificabo illud. Ipsum autē genus mortis, hoc est: sublimitas crucis in vno verbo intelligitur, quod ait: ascendisti, quod verò addit: recumbens

vbi dicit & inclinato capite tradidit spiritum. Aut certe sepultura eius agnoscitur, in qua recubuit dormiens; & vnde illum nullus hominū, sicut propheta aliquos, vel sicut ipse alios, suscitavit: sed sicut à se non ipse surrexit. Hæc Augustinus. Hoc idem in hoc loco ostendit, dicens: ecce ascendimus Hierosolimā. & filius hominis tradetur &c. Et tertia die resurget. Quod si nos mortui fuerimus cum illo etiam in gloriam resurgemus.

Christus labores quæsiuit, et in venit: quæ imitari debem⁹

¶ *Ecce ascendimus:* quare merito potest Christus dominus dicere: tribulationem & dolorem inueni. Alij enim homines, labores non inveniunt, quia illos non quærunt: imò potius quo ad fieri potest fugiunt: illos deuitare conantur: ab illis se abscondunt: & tamen velint nolint, labores & afflictiones, illos sequantur & comprehendunt. Christus tamē tribulationem & dolorem quæsiuit, atquē illam inuenit: ad hoc enim de cælo descendit: ad hoc ascendit modò Hierusalem. Quem imitantur viri perfecti & omnibus numeris absoluti: tales enim sitim & famem & nuditatem quærūt, & inueniunt: quoniam digni habiti sunt, pro nomine Iesu contumeliam pati. Hinc est quod ipse ait: qui vult venire post me, tollat crucē suā. Quasi dicat nolo vt alter illam super humeros eius imponat, sed ipse tollat illam. Et alibi: tollite iugum meum super vos.

Sup. 16.

Sup. 12.

prima causa ob quam Christus se filiū hominis vocat.

¶ *Ecce ascendimus Hierosolimam & filius hominis.* &c. Filius hominis consuetudine hebrææ linguæ significat verum hominē obnoxium calamitatibus & doloribus. Eam ob causā se Christus filiū hominis, se numero appellabat, ostendens se cum

esset Deus infirmitates nostras suscepisse, vt mètib⁹ nostris ægritudine vitiorum laborantibus mederetur. Hinc voces illæ quem dicunt homines esse filium hominis? filius hominis nō habet vbi caput suū reclinet: & in hoc loco: filius hominis tradetur &c, & ceteræ huiusmodi, quæ passim in Euangelijs reperiuntur. Esaias eum vocat Virum dolorum: & Paulò post ait: verè langores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Cum igitur filius hominis accipiatur pro re abiecta voluit Deus qui se propter hominem abiecerat, tali nomine appellari. Hinc est quod olim prophetas ac factos suos hoc nomine vocabat, vt eos de fragilitate sua cōsiderāda admoneret, ne ob illas diuinas visiones quas illis ostēdebat, nimio gaudio efferrētur. Tali enim fauore prosequitur Deus amicos suos, vt non insentur, quin potius se ipsos abijciant, & imbecillitatem suā cognoscant. Cōtra verò principes terræ eos, quos diligunt, fauore suo saepe numero superbos vsquē ad deo efficiunt, vt eos etiam atquē etiā ad maximos errores adducāt. Vidētes enim in se principū oculos cōiectos, omnes despiciūt, suę quē fragilitatis obliti, sūmiquē superbiæ stimulis cōcitati, omnia iura diuina atquē humana peruertūt. Meminerimus ergo si sapiamus quod homines sumus, quod filij hominis. Quid est enim fragilis hominē? quid imbecillius? quid calamitosius? Homo, inquit, Iob, quasi flos egreditur & conteritur: & fugit velut vmbra: & nunquā in eodē statu permanet. Et regius vates: homo sicut fenum dies eius, tanquā flos agri sic effloreat. Quoniā spirit⁹ per trāsbibit in illo,

sup. 16. Supr. 8.

Esai. 53. a

Ezech. 2. & 3. 4. 5. 6. &c.

Iob. 14.

Psa. 102.

Esai. 40.

Iob. 14.

Ionæ. 4.

Figura.

& nō cognosceret amplius locū suum. Et Esaias: omnis caro fenum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Qui modo vigeat, & admirabili pulchritudine ornatus oculos videntium oblectabat, dicto citius tabescit, & instar floris vèto rapti decedit, & ad interitum vocatur. Nullum vitæ tempus est aut metu liberum, aut calamitatibus vacuū, aut mœroribus solutum. Vitam ingrediētes statim nos tradimus lamentis, & in signum futurarum ærumnarum exordiu ducimus à ploratu. Homo, inquit Iob, natus de muliere, breui viuens tempore repletur multis miserijs. Cum Ionas sub vmbra hederæ, quæ cellerrimè creuerat, requiesceret, esset quē gaudio perfusus, venit vermis, & percussit hederam, & exaruit. Quam ob causam fuit Ionas tot curis confectus, tot doloribus implicatus, vt exitum vitæ optaret. Quæ est hederæ hanc viriditate florens, citò pullulascens, & statim euanescent, nisi vitæ iucunditas, & cetera illa, quæ magnopere desideramus, in quibus voluptatem constituimus: Quæ adepta statim amittuntur. Venit vermis mortis aut mœroris & omnia consumit. Quot homines vidimus, qui diuitias, honores, dignitates expectantes, ad quas auiditate inflammati rapiēbantur, eas fuerunt consecuti, sed in medio suæ lætitiæ omnia illa momento temporis euauerunt, & ipsi ad summam mundi gloriam florescentes illico calamitatibus pressi, & in dedecore versati, aut statim consumpti sunt, aut vitam sibi acerbam esse putarunt? O falsam mortalium spem ô variam volucremquē mundi commutationem, ô cæcam nostram cupiditatem ô præposteram gratulationem: quā citò vitam nostram, mun-

di opes & honores, ex fallaci voluptate, ad verum luctum recidere in tuemur. Omnia hæc instar imaginis consumuntur & pereunt, & vt Pin dari vtar verbis, cum vmbra somnio comparantur. In lib. sapiētia sunt etiam hæc verba literis mandata: transferūt omnia illa sicut vmbra, & tāquā nuntius percurrens, & tamquā nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius cum præterierit non est vestigium inuenire, nec semitam carinæ illius influentibus. Hoc intuēs. D. Ioan. in. 1. sua can. Nolite inquit, diligere mundum nec ea, quæ in mūdo sunt. Et Paulò post: trāsit mūdus & concupiscentia eius. Et D. Paul. in. 1. ad Corinth. præterit figura huius mundi. Si mundus tranfit, si id, quod iustitiam esse existimamus, figura est, cur vitam nostram, spem, opes & voluptates cogitamus permanentes? Quid est, inquit D. Iacobus, vita vestra? vapor ad modicum patens. Aspice cui rei tam fragili vitam nostram compararit. In sapiētia lib. scriptum est: tranfbibit vita nostra tamquā vestigium nubis, & sicut nebula dissoluetur. Videbis aliquando in aere nubem hominis magni figuram habentem: quæ mox expanditur, & turres excelsas repræsentat: sed statim vento rapta dissoluitur, & euanescit. Huiusmodi est spes nostra in mundo collocata. Ponit nobis mundus in imaginationis conceptu futuros nos esse magnos homines, & nomen ac celebritatem consecuturos: promittit nobis montes aureos, & turres gloriæ & dignitatum, sed omnia hæc sunt arces in aere fabricatæ, & castella ex vèto cōposita, in vanitate fundata, quæ cellerrimè dissipantur: ea plerumque mortales falsis promissionibus oblectantur.

Sap. 5.

1. Io. 2.

1. Co. 7.

Iac. 4.

Sap. 2.

Simile.

Et arunt, sed spem suarum cogitationū
 Ecclē. 34. saepe numero sefellerunt. Vnde ecclesi-
 asticus. Hoc inquit, secundum hoc vi-
 sio somniorum. Ac si diceret: diuitiā,
 quae appellantur, quae reuera non sunt
 diuitiā, sed diuitiarum imagines, & a-
 lia huiusmodi, quae nō sunt res solidae
 & perpetuae, vt mundus existimat, sed
 earum rerum vmbra, & figurā, & si-
 mulacra, omnia denique quae non sunt
 hoc, sed id, quod videtur hoc, sunt abs-
 que dubio res quaedā visē in somnis, fal-
 laces & inanes. Ideo exclamat Salo-
 mon vanitas vanitatum, & omnia vani-
 tas. Et pater eius in Ps. vidi impium
 Ps. 36. super exaltatum & eleuatum sicut ce-
 dios libani, & transiui & ecce nō erat,
 quae fui eum, & non est inuentus lo-
 cus eius. Oculi non vident se, at vidē
 Simile. dentes speculum seipfos intuetur: nos
 non consideramus fragilitatē nostrā,
 sed si speculum memoriā mortis &
 cognitionis nostri coram oculis posue-
 rimus, illud aspicientes, nos ipsos in il-
 lo aspiciemus. Hoc speculum nobis tri-
 buit sancta mater ecclesia feria. 4. ci-
 nerum, vt illud manu tenentes & an-
 te mentis oculos cōstitueates, nos pul-
 uerem cineremquē esse cognoscamus.
 Memento homo, inquit illa, quia cinis
 es, & in cinerem reuerteris. Ac si dicat
 cognosce te ipsum ne decipiaris, cōspi-
 cere te in hoc speculo veritatis. Vide
 quid sis, & quid futurus es, redige in me-
 moriam te esse hominē, & ex consequē-
 ti puluerem & cinerem. O excellentē
 memoriam, o veritatē amplexandam,
 o speculum admirabile, & nunquam
 è manibus deponendum. Prius quā
 D. Augu. esses homo, inquit Augustin. ter-
 ra eras: & prius quā terra esses nihil
 eras. Aspice tuam progeniem, tuā nobi-
 litatem, & generis splendorem, &
 amplitudinem. Quid igitur superbis

terra, & cinis? Philippus lacedomonio
 rum rex cum in palastra prostratus sur
 geret, videretque in puluere corporis
 vestigium; Papē, inquit, vt minimam
 terrae partem natura sortiti orbem pe-
 timus vniuersum. Autor est Plutar-
 chus in apophthegmatū libro. Apel-
 les, cui fuit pingendi palma reseruata,
 pinxit Alexandrum magnum fulmen
 manu tenentem, vt ait Plinius lib. 35.
 vt ostenderet esse eius gloriam per to-
 tum orbem terrarum volitaturam, se-
 culi q; principes & magnates territu-
 rā, sed instar fulminis subiti esse celeri-
 ter labefactandam, & penitus consu-
 mendam. Aristoteles apud Stobaeum
 ita hominem definit. Homo est imbeci-
 litatis exemplum, temporis spoliū,
 fortunae lusus, inconstantiae imago. Et
 Herodotus, homo, inquit, nihil omni-
 no aliud est, quā calamitas ipsa. In-
 terrogatus à quodam rege quidam phi-
 losophus quid esset homo respondit,
 vt refert in tertia parte theologali D.
 Antoninus, homo est mancipiū mor-
 tis, hospes loci, viator transiens. Inter-
 rogatus rursus quomodo se haberet,
 respondit, vt lucerna ad ventum, quae
 cito extinguitur, vt scintilla in mari,
 quae cito ab undis absoruetur, vt spu-
 ma gracilis, quae cito à procella disper-
 gitur, vt lanugo, quae subito à vento ra-
 pitur. D. Augustin. de verbis domi-
 ni, homo, inquit, vitro vase fragilior
 est. Cum homo sit fragilis, debilis, ca-
 ducus, morbis varijs oppressus, & incō-
 modis prope infinitis agitatus, oportet
 imbecillitatē suam considerare, se-
 quē hominem esse intelligere. At nos
 quocunquē fauore efferimur, atque in
 rebus prosperis, & ad voluntatem flu-
 entibus nostri confestim obliuiscimur.
 Et ignorantes nostra, alia etiam
 ignoramus. Quā fieri potest, vt alia cog-
 noscat

Philipp.

Apel.

Arist.

Herodot.

D. Anton.

cognoscat, qui sui ipsius nō habet cog-
 nitionem? hanc nostri cognitionem
 appellat Deus collyrium, dicens in A-
 poc. Ioan. collyrio inunge oculos tuos,
 vt videas. Est autem collyrium medica-
 mentū aduersus oculorum lypitudi-
 nem. Qui suam miseriam intelligit, vi-
 sum quem per superbiam amiserat, re-
 cuperat. Nequē solum fideles, sed etiā
 gentes fide destitutae hoc animo persi-
 picūt. Ait Proclus Platonius in lib.
 de anima, principium dialogorū Pla-
 tonis, eiusquē philosophiae praecipuū
 institutum esse naturae nostrae cog-
 nitionem. Et rectē quidem, nam haec est
 prauitatis causa ignoratio sui. Eam ob
 causam Deus non filius Dei, sed filius
 hominis in hoc loco & aliās saepe vo-
 catur, eam etiā ob causam olim suos
 vates, atquē sibi charos filios hominis
 appellabat filios Adae, filios terra, vt se
 illosq; esse fragiles, fluxos, & calami-
 tatibus ac microribus obnoxios signifi-
 caret. Ideo ait: filius hominis tradetur
 principibus sacerdotum &c. & condē-
 nabunt eum morte.
 Secūda ratio ob quā se christus vocat in hoc loco filiu hoīs.
 ¶ Secundo se filium hominis vocat,
 quia quatenus homo, erat mortalis &
 passibilis: ac quatenus homo mortem
 subiit atque passus est, non autem qua-
 tenus Deus. Has duas naturas fuisse in
 Christo in vna persona significare vo-
 luit dominus Ezechie. c. 8. & vidi, in-
 quit, & ecce similitudo quasi aspectus
 ignis: ab aspectu lumborum eius &
 deorsum ignis & à lumbis eius & sur-
 sum quasi aspectus splendoris, & visio
 electri. Hoc est apparuit mihi ignea
 quadam hominis similitudo, quae splē-
 debat instar ignis ardentis à parte infe-
 riore: sed à lumbis ad partem superio-
 rem fulgebat instar electri. Hac homi-
 nis similitudo significabat deum ho-
 minem fore. Inferior pars significabat

humanitatem, superior diuinitatē per
 electrum significatam, à seipso habens
 splendorem. Sunt in christo duae na-
 turae, diuina & humana: Et quia vno
 verbi incarnati facta est in persona, nō
 autem in natura, credimus & confite-
 mur filium dei vni genitum, non esse
 in duas personas diuisum, sed vnum &
 eūdem esse dominum nostrum Iesum
 christum, in quo duas naturas cognos-
 cimus, vnam autem personam, vnam
 hypostasim, vnum suppositū. Id quod D. Cyril.
 ait D. Cyrillus, diuinam naturam esse
 incarnatam: & D. Gregorius nazianze D. Grego-
 nus humanam naturam esse deificatā:
 ita intelligitur, vt ait D. Ioan. damasc. Damasc.
 cenus, vt natura diuina dicatur incar-
 nata, quia est vnita carni personaliter,
 non quod sit in naturam carnis con-
 uersa. Similiter & caro dicitur deifica-
 ta, non per cōuersionem sed per vnio-
 nem ad verbum saluis suis proprietati-
 bus, vt intelligatur caro deificata, quod
 facta sit dei verbi caro, non quod facta
 sit Deus. Cum igitur in christo sint
 duae naturae nempe diuina & humana,
 secundum humanam passus, & mor-
 tuus est, non autem secundum diuinā:
 deus enim quatenus deus immortalis
 est & impassibilis. Eam ob causam e-
 rat praedicta similitudo in parte infe-
 riore igne succensa, hoc est, in huma-
 nitate tormentis affecta. Quemadmo-
 dum superiore parte diuinitas intelli-
 gitur, sic inferiore humanitas significa-
 tur. Ignis autē dolor est & cruciatus, vt
 apud Iob, deuorabit eum ignis, qui nō
 succenditur: siue vt potest ex habreo
 verti: deuorabit eum ignis, nullis solli-
 bus excitatus. Ac si dicat ignis à quo
 comburetur, non erit fornacis fabri
 ferrarij, qui solibus ventilatur, sed for-
 nacis molestiarū & dolorū. Opprime-
 tur enim calamitatibus incredibilibus
 Na 5 Et

Iob. 20.

Pfal. 16. Et in psalmo igne me examinasti & non est inuenta in me iniquitas. Erat tunc David ab impio Saule acerbissimè vexatus, & maximis calamitatibus pressus. Et vt aurū igne exploratur, ita ille igne doloris probatus fuit: ærumnarum facibus incensus. Et rursum, trāsiuimus per ignem & aquam & induxisti nos in refrigerium. Et si Christus in inferiore parte hoc est, quatenus homo esset vulneratus & acerbissimis cruciatibus affectus, non tamen in superiore, hoc est, quatenus deus, quia sic nec mori vnquam potuit, nec pati. Carbunculus gemma est igniti carbonis similitudinē referens, ex imio splendore refulgens, quæ vt Plinius asserit ignem non sentit. Si gemmam hanc anulo plumbeo inclusam & unitam in ignem conicias, videbis plumbū lique fieri, & consumi, eam autem integram manere: ignis enim in plumbum agit, in carbunculum autem agere non potest. Itā Christus deus noster in igne tormentorum constitutus passus & mortuus est vt homo: filius (inquit) hominis tradetur, & condemnabunt eum morte, non vt deus: ignis afflictionū egit in plumbum humanitatis, gēma verò diuinitatis integra permansit. Eā ob causam rectè dicimus fuisse christū mortuū in infirmitate nostra, semper autem viuentem in virtute sua. Vt culpas nostras suo sanguine expiaret, exinanauit semetipsum, vt verbis vtar: D. **Phill. 2.** Pauli formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Humiliauit semetipsum, factus obediēs vsq; ad mortem, mortem autem crucis. At diuinitatis splendor eclipsim non patitur, fuit enim semper Christus æqualis patri secundum diuinitatem. Aduerte. Non ait Ezechiel fuisse Christum igne cō-

bustum, sed igne inflammatum: ille enim dicitur igne calamitatū comburi, qui patientiam amittit: at qui iniurias patienter tulerit, qui rerum aduersarū molem, & acerbis ærumnarum angustias æquo animo sustinuerit, ardere dicitur non autem comburi. Id significabat rubus ille, in quo deus erat, qui ardebat, sed non cōburebatur: vir enim iustus ab omni contagio impietatis se uocatus, cuius anima est dei sedes, ac domus, rubus est in quo deus est, quoniam flammis rerum aduersarum expositus, & infinitis calamitatibus pressus ardet, quidem, sed non consumitur in incendio, cum nullæ eum possint calamitates de gradu dignitatis eijcere, nec à virtute abducere, nec ab incepto honestatis cursu retardare. D. ille Paul. in medio flammarum constitutus aiebat. **1. cor. 4.** Maledicimur & benedicimus, persecutiones patimur, & sustinemus, blasphemamur, & obsecramus. Et alibi: quis nos poterit separare à charitate christi tribulatio, an angustia, an fames &c? **R. om. 8.** Ac si dicat: nil horum, nullus est ignis qui nos possit incendio comburere. Hæc est ratio cur dominus apparuit tunc igne incensus, sed non combustus, Filius ergo hominis & nō filius dei, ait in hoc loco Christus, tradetur principibus sacerdotum &c. et condemnabunt eum morte vt ostenderet se quatenus homo, passurum non quatenus deus.

¶ *Et filius hominis tradetur principibus sacerdotum.* Si hæc ita sunt domine, vt verè sunt, non est quare aut timore aliquo, aut dolore afficiaris: quando tradendus sis primarijs sacerdotibus, hoc est, Dei ministris, sanctitate præstantibus, pietate præditis, virtute fulgentibus: qui te defendent, atq; ab omni capitis periculo liberabunt: qui causam tuam

Exo. 3. Figura.

1. cor. 4.

R. om. 8.

tuam agent ac partes suscipient. Sed audi quid addat Christus dominus: *Et condemnabunt eum morte, &c.* Hoc est, non conuiescent illum criminari, donec adigant ad condemnationē capitalem &c. Miseros atq; infelices sacerdotes illos: qui criminibus ac sceleribus sunt imbuti: nam infestiores ac perniciosiores profecto esse solent cæteris hominibus. Si enim regnāt in eorum animis liuor, inuidia, odium ac cætera vitia, omnia conturbant: omnia sursum ac deorsum subuertunt: nihil non tentant, audēt, aggrediuntur, infestant: omnia se impunè posse facere existimant. Et quemadmodum si piscis in aquis salis nutritus, si insuauis sit, et insipidus, peior habetur pisce in aquis dulcibus nato: Sic homo in domo Dei atq; in templo sancto eius inter pios inter sapientes, ac religione præstantes educatus, si sceleratus sit, multo sceleratior ac scelestior esse solet, quàm reliqui de populo. Idcirco notanter ait in hoc loco dominus: filius hominis prodetur non cuius de plebe sed primoribus ecclesiarum: qui cum cæteris iniquiores sint, non conuiescent donec adigant illum ad mortem, & tradant eum gentibus, vt illudant illi, vt flagellent, vt conspuant, & in cruce figant. Sed miseros illos, nam qui eiusmodi sunt, condignas pœnas dabunt. Quid tu vides Hieremia? (ait dominus) & dixi: ficus, ficus bonas, bonas valde: & malas, malas valde: quæ comedi non possunt eò quod sint malæ. Et factū est verbum domini ad me dicens: si cut ficus pessimæ quæ comedi non possunt, eò quod sint malæ, sic dabo Sedechiam Regem Iuda, & principes eius, & reliquos de Hierusalē,

infestiores ac perniciosiores profecto esse solent cæteris hominibus. Si enim regnāt in eorum animis liuor, inuidia, odium ac cætera vitia, omnia conturbant: omnia sursum ac deorsum subuertunt: nihil non tentant, audēt, aggrediuntur, infestant: omnia se impunè posse facere existimant. Et quemadmodum si piscis in aquis salis nutritus, si insuauis sit, et insipidus, peior habetur pisce in aquis dulcibus nato: Sic homo in domo Dei atq; in templo sancto eius inter pios inter sapientes, ac religione præstantes educatus, si sceleratus sit, multo sceleratior ac scelestior esse solet, quàm reliqui de populo. Idcirco notanter ait in hoc loco dominus: filius hominis prodetur non cuius de plebe sed primoribus ecclesiarum: qui cum cæteris iniquiores sint, non conuiescent donec adigant illum ad mortem, & tradant eum gentibus, vt illudant illi, vt flagellent, vt conspuant, & in cruce figant. Sed miseros illos, nam qui eiusmodi sunt, condignas pœnas dabunt. Quid tu vides Hieremia? (ait dominus) & dixi: ficus, ficus bonas, bonas valde: & malas, malas valde: quæ comedi non possunt eò quod sint malæ. Et factū est verbum domini ad me dicens: si cut ficus pessimæ quæ comedi non possunt, eò quod sint malæ, sic dabo Sedechiam Regem Iuda, & principes eius, & reliquos de Hierusalē,

Simile

Hier. 24.

& mittam in eis gladium, & famē, & pestem, donec consumantur de terra quam dedi eis. Bonos enim ac studiosos sacerdotes ac ecclesiarum principes maximo amore ac beneuolentia prosequitur Deus: eosq; ab huius mundi captiuitate redimit, atq; ad illam sanctam ac cœlestem ciuitatē Hierusalem reducit: impios verò ac sceleratos, quos & sceleratissimos vocat, odio prosequitur: ac in perpetuas miseras redigit. Crimen sanè maximum est, Deum in altari quotidie manibus contrectare & alijs suis sceleribus illum proderere.

¶ *Et condemnabunt eum morte, & tradēt eum gentibus ad illudendum & flagellandum, & crucifigendum.* Obiter in hoc loco quod Christus sepe loquitur de sua passione, vt eam magis memorari commendaret. Vult enim saluator vt memores simus tanti beneficij vt ei debitas gratias referamus. Nam si David & Assuerus rex memorabiles res gestas literis mandabant ad perpetuam rei memoriam, vt ex. 2. reg. 1. &c. 1. Esther colligi facile potest: quanto magis tantum Dei beneficium literis mandari debebat ac sæpe sepius à prophetis prænūtiari, à sanctis præfigurari, à Christo q; prædicari: vt saltem pro nostra paruitate & imbecillitate gratiam illi habere mus semper. Huius passionis memor fuit Deus apud Ezechielem. c. **Ezec. 17:** 17. Nam vbi nostra æditio habet: in monte sublimi Israel plātabo illud. Septuaginta habent: & suspendā illū in monte sublimi Israel. Hoc est: per mittam vt in cruce suspendatur in monte Caluarie. Loquebatur cœlestis pater de filio suo Messia yēturo, & dixit se esse illum suspensuram in crucis patibulo. Quoin loco nota, qd multa

Quare Christus ita frequenter de sua passione loquatur

2. reg. 1. Esther. 6.

Ezec. 17:

Zach. 13 multa dicuntur in scriptura concedendo non iubendo, ut apud Zachariam percute pastorem, & dispergentur oves. Verba sunt Dei patris, quibus ait se permittere, ut principes sacerdotum & scribæ cõdemnerent Christum morte, & traderent eum gētibus ut crucigeretur. Quæ
 Infra. 26. verba diuus Mathæus per futurum vertit primæ personæ dicens: scriptum est enim percusiam pastorem, & dispergentur oves gregis. Ita intelligitur id, quod est in oratione dominica: & ne nos inducas in tentationē. Hoc est, ne permittas, ut inducamur in tentationem. Eodem modo pater dicitur filium in manus impiorum istorum tradidisse & illum in cruce suspēdisse. Ait Damascenus lib. 4. c. 14. morem esse diuinę scripturæ permissionem Dei actionē eius vocare. Quemadmodum hoc loco ait pater se esse filium suum in crucis arbore suspensurum.
 ¶ In ea pependit Christus Deus noster, de quo etiam fuerat in libro Deuteronomij perpetuis monimentis consignatū: erit vita tua pendens ante te. Ac si diceret: Christus qui est vita pro te morietur, & erit coram te cruci affixus. Ipse de se ait: ego sum resurrectio & vita. Cuius figura fuit serpens æneus quem Moyses extulit in deserto, de quo ait Christus apud Ioānem. Sicut exaltauit Moyses serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. ¶ Fuerunt in cruce duo ligna, vnum erectum, alterum transuersum, sed ambo coniuncta. Natura angelica lignum rectum est, natura vero humana trāsuersum. Qua in re voluit nobis Deus significare per Chri-

sti mortem & crucis mysterium homines esse similes angelis effectos, in eo quod in cœlo vtriq; Deo in æternum fruuntur. ¶ Fuit hæc crux, ut ait Origines, virga illa Moysi, quę vicit Aegyptum, mare aperuit, & de Pharaone triumphauit. Hæc fuit in monte Caluarie fixa, in qua pependit redemptor noster. ¶ Fuit etiam hæc crux præsignata in altari, de quo ait dominus Ezechielis. c. 43. Hi sunt ritus altaris, in quacunq; die fuerit fabricatum, & ut offeratur super illud holocaustum, & effundatur sanguis. Et dabis sacerdotibus qui sunt de semine Sadoc, qui accedunt ad me, ait dominus deus, ut offerant mihi vitulum de armento pro peccato. Et assumēs de sanguine eius pones super. 4. cornua eius, & super quatuor angulos crepidinis. Hic est sanguis Christi, qui quatuor crucis cornua tinxit, & quatuor mundi partes liberauit, & à demonis tyrannide redemit. Non corruptibilibus auro & argento, inquit Petrus, redempti estis de vestra vana conuersatione paternę traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi & incontaminati. Et in prima ad cor. d. Paulus: epti enim estis pretio magno. Et d. Ioā. in. 1. epist. tua sanguis Iesu Christi filij Dei emundat nos ab omni peccato. Hic Christi sanguis quatuor altaris cornua decorans, quatuorq; orbis terrarum oras eripiens, fuit per. 12. apostolos prædicatus, qui sunt duodecim cubiti huius altaris in longitudine, & in latitudine: quoniam mundum vniuersum in longitudine & latitudine peragrarunt, ut cecinerat vates: in omnem terram exiuit sonus eorū, & in fines orbis terra verba eorum. Verum vbi editio nostra habet:

Exod. 4.

Ezechiel. 43.

1. Pe. 1.

1. cor. 6.
1. Io. 1.

Psal. 18

bet: & assumens de sanguine eius, & pones, &c. Habent. 70. & assumēt de sanguine eius, nempe sacerdotes, & ponent. Quo intelligeremus a sacerdotibus ac primoribus eorū esse Christum damnandum, & sua opera ac diligentia cruci affigendum.
 ¶ Hoc idem significare volens dominus ait statim eidem propheta Ezechiel. c. illo. 43. Et tolles vitulū qui oblatus fuerit pro peccato, & cõbures eū in separato loco domus extra sanctuariū. Eodem modo in lib. leui. & num. præcepisse Deum legimus, vitulum pro peccato immolatum extra castra asportari. Hæc loca interpretans d. Paul. in episto. ad He. quorum animalium, inquit, inferitur sanguis pro peccato in sancta per porticem, horum corpora cremabatur extra castra. Propter quod & Iesus ut sanctificaret per suum sanguinem populum, extra portam passus est. Eamus igitur ad eum extra castra improprium eius portantes hæc ille. Idem voluit ipse Christus iudæis significare quando narrauit illis parabolam de patre familias, qui vineam plantauerat, misitq; filium suum ad colonos, qui eum apprehensum eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Fuit enim a Hierosolyma deiectus & in monte caluarie crucifixus, vbi diuini amoris incendio flagrans, fuit vitulus cœlestis in crucis altari pro nobis immolatus. Sed & vnus quisq; nostrum vitulus esse debet totus immolatus in cruce pœnitentiæ, extra ciuitatem mūdi, extra castra vanitatum & deliciarum, extra inanes hominum opinioniones, & dimicationes & cupiditates. Ad hoc nos hortatur apostolus in epist. ad Ro. dicens: obsecro vos fratres, per misericordiam Dei, ut exhi-

beatis corpora vestra hostiā viuētem sanctā, Deo placentē, rationabile obsequium vestrum. Rationabile obsequium appellat humanum sacrificiū cum homo seipsum immolat Deo, ei seruiens, & obtemperans. Gracē enim est, latrari logicin. Hoc est, nō carnale sacrificium vitulorum mortuorum, & animalium irrationabilium, quemadmodū iudæi olim offerebāt, sed rationale & spirituale nouā in Christo vitæ sacrificium: sacrificate vos ipsos viuentes & rationales. Id appellat hostiam viuētem, & obsequium rationale. Ac si dicat: non est necesse ut occidatis vos ipsos, est enim omnibus anima in custodia corporis retinenda, nec iniussu Dei eius creatoris ex hac vita discedendum & vincula carceris frangenda, ne munus assignatum a Deo defugisse videamur: sed occidite impios appetitus, & concupiscentias deprauatas, contemnite voluptates, coercete vanas cogitationes, offerte Deo animam & cor vestrum, & ita mortui quo ad carnem & viui quo ad spiritum, eritis viuū & rationale holocaustum. Hoc autē obsecrabat Romanos d. Pau. dicens: obsecro vos fratres, quibus verbis fraternam eius charitatem & profundam animi submissionem ostēdebat. Et ne aliquis existimaret satis esse præbere Deo voluntatem, nō autem corpus, incipit a corporibus, indicans non satis esse præbere Deo voluntatē atq; eum per illā colere, sed oportere corpora etiam illi immolare per honorū operum sacrificia, per pœnitentiā & carnis mortificationē. Ita hūc d. Pauli locum Origines & Photius & alij exponunt.
 ¶ Huius etiam mysterij typus erat vitulus ille pro peccato oblatus cuius

Rom. 12

Ezec. 41

sanguis

Eze. 45. Sicut enim ait dominus Ezechiel: tollet sacerdos de sanguine vituli pro peccato, & ponet in postibus domus. Hic est sanguis etiam agni paschalis, qui in postibus & super liminaribus domorum positus filios Israelis eripuit in aegypto. Hic est sanguis Christi Dei nostri, per quem introiit semel in sancta, aeterna redemptione inuenta, cuius imaginem gerebat sanguis agni paschalis, & vituli immolati, & sanguis ille, quo fuit aspersum tabernaculum.
 hebr. 9. Nam ut ait in epistola ad He. d. Paul. Omnia penes secundum legem in sanguine emundabantur, & sine sanguinis effusione non fiebat remissio. Quia futurum erat ut Christi sanguis nos a maculis nostris expiaret, & scelera omnia deleret. Id intuens d. Ioa. ait: Lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Et quoniam hoc non fuit in vna dumtaxat orbis terrarum parte, sed in omnibus quatuor mundi partibus, ac plagis: addit in praedicto loco Ezechiel, esse etiam sanguinem vituli in quatuor angulis crepidinis altaris ponendum. Agnus etiam iste fuit in altari crucis igne amoris incensus, & acerbissimorum cruciatuum flammis affusus, immolatus pro nobis in ara crucis, ut scelera nostra suo sanguine expiaret, nosque ad veram terram promissionis perduceret. Qui non fuerint eius sanguine insigniti, qui eius mortis non habuerint memoriam animis impressam, eam credentes, in eamque remedium suum collocantes, qui eius caractere quem ipse nobis imprimit per baptismi sacramentum (qui character non est sicut in subiecto in animae essentia, sed in eius potentia) non fuerint consignati, vitam aeternam nequaquam adipiscuntur.

Demus igitur operam ut non solum indelebili caractere sacramentali, sed etiam signo gratiae, si mus consignati, si veluerimus ut sit Deo gratum obsequium nostrum. Idcirco enim sepe repetit vaticinijs, figuris, sermone suo mortem suam, ut memores ut diximus tanti muneris nos ipsos illi in gratum sacrificium offeramus, sicque illi gratiam rependamus.

¶ *Ecce ascendimus &c. Et tertia die resurget.* Docet nos providentiam habere & futuras calamitates & veteras proferitates cogitare. Vnde Seneca ait: qui nihil de futuro praemeditatur, in omnia incautus incidet. Providentia, vel mala futura vitat, vel temperat, vel animum praeparat, ut ea levius ferat. Grego: eo periculum vitari non potest quo non potuit praevideri. Seneca: propone animo tuo, & mala futura, & bona: ut illa sustinere possis ista moderari. Gregorius in pastoralibus: hostis calidus tanto liberius pectus percutit, quanto nudum a providentiae lorica deprehendit.

¶ *Tertia die resurget.* Figuram huius mysterij habes in Abraham dicente servis suis: expectate hic: ego & puer postquam adoraverimus revertemur ad vos. Postquam enim pater celestis filium immolavit in morte, tertia die suscitavit illum a mortuis: & reuerus est ad discipulos suos. An vero Abraham his verbis prophetauerit quod ignorabat: an filium crediderit, cum illa proferebat protinus suscitandum, res adhuc sub iudice est. Ambrosius primum existimat. Lib. 1. de Abraham. c. 8. Augustinus vero secundum, sermone. 1. de immolatione in Isaac. Hoc idem apostolus videtur tradere ad Hebr. 11. dicens: fide obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur,

Docet providentiam habendam.

Seneca.

Gregor.

Idem.

Figura Gene. 22. De Christi resurrectione.

Ambro. li. 1. de Abraham. c. 8.

Augu. ser. 1. de immolatione Isaac: est hic numero

71. idem in sermone.

72.

& vni-

& vni genitum offerrebat in quo suscepit re promissiones: arbitrans quod & a mortuis suscitare post deus. ¶ *Tunc accessit mater &c.* Oblerua: quam longe distent Dei cogitationes & curae, a cogitationibus & curis hominum: oblerua praeterea qualem se gerat deus erga homines, & quales homines erga Deum. Ecce accedimus ait dominus, Hierosolymam & natus hominis tradetur &c. At nos tunc de nostris commodis, voluptatibus & honoribus cogitamus: tunc nos dicimus, coronemus nos rosas ante quam marcescant: non sit pratum quod non pertranseat luxuria nostra &c. Dum dominus in vertice montis curat, digito suo in tabulis lapideis legem quam homines serventur, & in viam salutis dirigantur, scribere: curant ipsi vitulum aureum quem adorent, Deo vero relicto, erigere. Quo erecto sedit populus manducare, & bibere, & surrēxerunt ludere. Agit modo Deus de morte & passione sua, & tunc accedit mater Ioannis & Iacobus subornata ab illis, ut sedes huius mundi petat: hoc est, requiem, voluptatem, excellentiam, ceteraque huius mundi bona quae ex dignitatibus consequuntur. ¶ Consi-dera deinde quam nimius atque immoderatus sit amor quorundam parentum erga filios: minimè sane a sua propria salute curant, dum modo eos in dignitatibus constitutos per fas nefasque relinquunt. Si ergo sapere volunt, curēt esse virtute, pietate ac religione praestantes & tunc dominus de liberis suis peculia rem eorum ac providentiam habeat. Beatus vir, inquit David, qui timet dominum in mandatis eius volet nimis. Potēs in terra erit semē eius, generatio rectorum benedicetur. Sola benedictione Isaac atque baculo egressus est Iacob de domo patris & tunc regressus est diues. Ut Gen. 28. & 32. sacra narrat historia: ¶ Tandem animaduerte opportunè accessisse ad petendam matrem istorum: si iusta ac rationi consentanea esset eius petitio. Solent enim reges cum victoriam in signum adepti suat, aut cum nuptias celebrant: suos petitores maximis muneribus afficere: quod opportunè petat: sic nunc rex regum & dominus dominantium cum accendat Hierosolymam de morte, de mundo, de damone triumphaturus, omnibus iusta petentibus annuit. Hinc est quod ingressus & regressus leproso caecos illuminat, Malebo aurem restituit, pro tragesioribus orat, matrem Ioanni conamendat, latroni peccata condonat: nunc ergo accedamus & ab eo non vanas mundi diuitias, non gloriosos titulos sed animae salutem petamus & illa sine dubio consequemur. ¶ *¶ Perens aliquid ab eo:* Hoc eodem est ut qui postulat, parua faciat quae postulat. Quod ex arte Retorū esse constat: quoniam solent homines quae parua sunt facile donare: non sic ante magnas. Sic Berabe cum Adonias apud Salomonem postulasset suam amicitiam, cum qua simul postulabat & regnum petitionem tamen parvulam se petere dicebat. 3. reg. 2. qui vero donant magna facere donaria solent: Quemadmodum ibi Salomon. Vnde mater istorum aliquid se petere dicebat cum tamen regni Christi assessores postulasset. Sic Gen. 19. postulabat Loth saluari in ciuitate parvula. Non ne (inquit) modica est? ¶ *¶ Quid vis?* Quid ista vellet optime sciebat: omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Sed quia iudex erat testis esse noluit. Lege. 4. q. 4. c. n. illus el pri. & nullus el. 2. et. q. 1. c. multi.

Qualiter se gerat deus erga homines, & qualiter homines erga deum.

Sap. 2.

Exod. 32

Nimius amor parentum erga filios damnatur.

Pla. 111.

Gen. 28. & 32. ¶ Ut petitio non fauita fortia terrefacta debet esse opportuna.

Gen. 19.

Iudex non debet esse testis.

Nesci

Nō est nobis in hac vita sedendum, sed currendum. *1. Cor. 6. 2. Thii. 4. Psa. 115.*

Nescitis quid petatis. Merito Christus dominus sic apostolis respōdet. Non enim hic sedere debemus: sed currere, donec celeste præmium cōsequamur. Sic currite (inquit apostolus) ut comprehendatis. Et alio in loco. Bonum certamē certavi, cursum consumavi. Et David viam mandatorum tuorū cucurri. Non enim vita nostra debet esse iēsisio, sed festinatio. Quam ob causam dicebat diuus Paulus: festinemus ingredi in illā requiē. Cum enim hic non habemus manētē civitatem, ut inquit idē apostolus, sed futuram inquirimus, stultum est sedere hic, sed currere & festinare ad beatam illam requiem, & æternā securitatē. At anima quæ fuerit sceleribus onusta, non curret: sed desolata in terra sedebit, ut Esai. ait. c. 3. loquens de Hierusalē.

Nescitis quid petatis. Perpende quā cito Christus hos fuerit alloquutus: quā sine mora sententiam tulerit: nescitis (inquiens) quid petatis. Non eos ad alios emisit: non dilatauit tēpus: nos eos passus est in postulatiōe vitam consumere. Et in cruce pendens grauitē cruciatus, etiam morti propinquus, supplicantiē audiuit, ei q; statim respondit, hodie (inquiēs) mecum eris in paradiso. Quæ maior poterat esse in absoluenda petitione diligentia? Tres qualitates tribuit sacra scriptura iusto regi & iudici: prima est: iudicare sine acceptione personarum: secunda: etiam non rogatum inquirere iudiciū: tertia est: nō esse negligentē & tardum, sed velocē & diligentē in exercenda iustitia: qualis fuit in hoc loco Christus. Quas omnes attigit Iosaphat iudæorum rex, in ea oratione quam habuit ad eos quos iudices constituerat. Vi-

Index diligens esse debet & nō remissus.

Luc. 23. Conditiōnes boni ac recti iudicis.

de (inquit) quid faciatis: non enim hominis exercetis iudiciū, sed domini: & quodcunq; iudicaueritis in vos redundabit. Sit timor domini vobiscum: & cum diligentia cuncta facite: nō est enim apud dominum iniquitas, nec personarū acceptio, nec cupido munerum. Has omnes regi Ezechia tribuit Esaias cap. 16. Et praparabitur in misericordia foliū: & sedebit super eam in veritate iudicans, & quærens iudiciū: & velociter reddens quod iustum est. Quæ omnes qualitates potius Christo quā Ezechia qui eius figuram gerebat, cōveniunt.

Nescitis quid petatis. Arbitrantes scilicet quod ecclesiæ principatus debeat esse sicut gentiliū. Principes enim gentium dominantur eorum, id est, in seruitutem redigunt sibi subditos, secūdm illud Ezech. 20. principes tui in medio eius, quasi lupi rapaces. Non ita erit inter vos: sed quicumq; voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister. Principes enim ecclesiæ constituuntur à Deo, non ut dominētur in clero, ut diuus Pet. ait: sed ut seruiant minoribus suis, & ministrent eis quæcunq; acceperunt à Christo: ut suas utilitates negligāt, & illorum procurent: ut Chry. ait. Quamuis ergo dominus Petrum cæterotq; apostolos principes ecclesiæ cōstituerit, secūdm illud Psa. 44. cōstitues eos principes super omnē terrā: & Christus legitur dixisse Petro: super plebē meā principē te cōstitui: nō tamē eos tales constituit quales mundi principes esse solēt. Qui non ut præ sint, non ut pascant oves, sed ut eos tanq; sibi seruos subijciant, eligūtur.

Nescitis quid petatis. Quia christianorum principatus non carni & sanguini

2. par. 19 b.

Esai. 16.

Differētia inter dignitates ecclesiæ & dignitates mundi. Ezech. 10.

1. Pet. 5. a

Chryso. super hūc locum scilicet Principes gentium. Psa. 44.

Dignitas ecclesiæ sanguini non innititur.

D. Micro. guai inniti debet, sed meritis. Vocari enim debent principes Ecclesiæ à Deo, tanquam Aaron. Vnde Hierony. in cap. Moyses. 8. q. 1. sic ait: Moyses amicus Dei, cui facie ad faciem loquutus est Dominus: potuit utique successores principatus filios suos facere, & posteris propriam relinquere dignitatem: sed extraneus ex alia tribu elegitur Iesus scilicet Iosue, ut sciremus principatum in populum non deferendum esse sanguini sed vitæ. At nunc cernimus plurimos hanc rem beneficio facere. Ut non quærāt eos in Ecclesiā columnas erigere, quos plus cognoscant ecclesiæ prodesse: sed quos vel ipsi amant, vel quorū sunt obsequijs deliniti: vel pro quibus maiorum quispiam rogauerit: & ut deteriora taceam, qui ut clerici fierent: muneribus impetrarunt. Item in cap. in scripturis Grego. ait: in scripturis vestris vos magnopere requiē quæ sisse narratis: sed per hoc ad pastoralē sollicitudinē vos congrue venisse ostenditis: quia sicut locus regiminis desiderantibus negandus est, ita fugientibus offerendus est. Vnde egregius prædicator dicit: si vnus pro omnibus mortuus est, ergo & omnes mortui sunt: & pro omnibus Christus mortuus est: & si hoc est, superest ut qui viuat non iam sibi viuat, sed ei qui pro ipsis mortuus est & surrexit. Lege totum capit. Vide etiam de his. 2. quæstione. 2. capi. 1. & 2.

Nescitis quid petatis. Quia omne quod hic eminet (ut Gregorius ait) plus maioribus afficitur quàm honoribus gaudet. Distinct. 1. 3. c. nerui testicularum eius.

Nescitis quid petatis. Hinc disces amicos reprehendere cum opus fue-

Lege que dicuntur 1. q. 6. ca. viti. Gregor. 6. in scripturis. 8. q. 1.

8. q. 1. ca. 1. & 2.

D. 13. ca. nerui testicularū eius.

rit, subditos corrigere cum necesse: non enim qui parcat est amicus; nequē qui verberat est inimicus, ut dicit Augustinus ad Vincentium doctrinam: Meliora enim sunt vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici. Melius est enim cum seueritate diligere, quàm cum lenitate decipere. Vtilius esurienti panis tollitur, si de cibo securus iustitiam negligat, quàm esurienti panis frangatur, ut iustitiæ seductus non acquiescat. Et qui phreneticum ligat, & qui letargicum excitat, ambobus molestus ambos amat. Quis potest nos amplius amare quàm Deus & tamen non solum docere suauiter, sed tamē salubriter terrere non cessat; fomentis lenibus quibus Deus omnes consolatur, sæpe etiam mordacissimum tribulationis medicamentum adiungit. Exerget fame patriarchas: etiā pios & religiosos: populum contumacem pœnis grauioribus agit. Non auert ab Apostolo stimulum carnis ter rogatus ut virtutem in infirmitate perficiat. Et infra sic ait: no ueris aliquando furem auertendis pe coribus pabulum spargere: & pastorem aliquando flagello ad gregem pecora errantia reuocare. Hæc ille. Non igitur odio habetur, sed diligitur qui castigatur & corrigitur. Vnde D. Ambro. dicit: non osculatur semper pater filium, sed aliquādo castigat. Ergo quando castigatur qui diligitur, tunc circa eum pietas exercetur: habet enim & amor plagas suas, quæ dulciores sunt, cum amatis amarissimē inferuntur: dulcior enim est religiosa castigatio, quàm blanda remissio. Vnde ait Sapiens: dulciora sunt vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici.

Proximū reprehensū dēdi sunt cum errat legē. 5. q. 5. ca. 1. 2. & 2.

Simile.

Simile.

Idem.

Ambrosi.

Prou. 27

¶ Nescitis quid petatis. Ex isto loco at que alijs quam plurimis, colliges quam sapienter Evangelistæ, qui vel in ipsi Apostolis, quos eramus vitæ totius exemplum habituri: nec affectus naturæ imbecilliores, nec carnis etiam grauioribus, dissimulant. Diuina hæc sapientia quidem Evangelistarum fuit: sed bonitas quoque integritasque naturæ, vt nihil illis in scribenda historia deesset, quod in historia lege vel ethnici requisissent: Vt verissimi, fidelissimi, integerrimi que historici haberentur.

¶ Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: possumus. At illis calicem quidem meum bibetis &c. Christus Deus noster, afflictionum calicem bibit: & illum suis electis porrigit atque propinat. Hic est calix de quo in hoc loco ait: potestis bibere calicem, quem ego sum bibiturus? & alibi: calicem quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum? Solent magni ac nobiles viri, quando suam erga familiares & amicos beneuolentiam ostendere volunt, illis calicem suum tradere, vt ex eo bibant. Sic Christus Deus noster calicem suarum afflictionum propinat, vt suam erga eos charitatem ostendat.

¶ Sed illud est aduertendum: duos esse calices: alterum Christi, alterum mundi. Calix Christi est gustui amarus, sed animæ saluberrimus. Contra verò calix mundi est gustui suavis: sed magnam affert animæ perniciem. Est foris aureus: sed intus habet pestiferum venenum: qui ex eo bibunt, pereunt & ruunt in interitum voluntarium. Sed tantæ est hominum insania, vt non desinant hoc venenum obbibere: quanquam intelligant eos qui illud potant, con-

ceptam mortem in anima continere. Si adesses conuiuio, & hausto poculo moreretur is qui biberet, & quotquot biberent mortui caderent, nonne iudicares illud esse venenum? iudicares quidem, & ex eo nihil sumeres, nisi penitus iudicio careres. Nunc quanta est amentia, quanta animi cæcitas, id velle quod semper detrimentum attulerit, existimare fore vt ipse non pereas cum alijs, cum illos perire videas. Hic est calix de quo Ioannes in Apoca. cecidit (inquit) cecidit Babylon illa magna, quæ a vino iræ fornicationis suæ potauit omnes gentes. Fugiamus calicem Babylonis: detestemur calicem mundi; & calicem Christi amplectamur. Christus enim bibit priusquam nobis propinaret. Illum, inquam, bibit moriens in cruce, atrocissimis iniurijs, indignissimis doloribus, acerbissimis cruciatibus affectus.

¶ Hic est calix ille quem Ioseph in saculo Benjamin sui charissimi fratris iussit abscondi. Erat Benjamin minimus inter fratres qui ibi paruulus appellatur. Vbi inuenitur calix Ioseph, nisi in paruulis: hoc est, in humilibus; in ijs quos Deus diligit? eos enim permittit in afflictionibus versari. Ioseph qui quærens fratres suos venditus est, qui seruauit Aegyptum, & mundi saluator appellatus est, vt in Gene. diuinæ literæ testatur, fuit Christi figura, cuius angustiarum calix in saculo Benjamin reperitur, de quo ait Ioseph: ipse sit seruus meus, & in illum maiora contulit beneficia. Ille qui est seruus CHRISTI, quem CHRISTVS plus amat, cui maiora munera largitur: indignè aliquando patitur, & mag-

Simile

Apoc. 14

Figura. Gen. 44

Gene. 37

Euangelistæ leges hystorie obseruauerunt in omnibus.

Suis Christus potestatem afflictionis propinat.

Ioan. 18.

Duplex calix mundi & Christi.

¶ magnis afflictionibus premitur, & vtique ad fundum calicis soporis bibit, vt Eiaias testatur. ¶ Hic est calix, de quo propheta: Calicem (inquit) salutaris accipiam & nomen Domini inuocabo.

¶ Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Suis Dominus suum afflictionis, vt diximus, calicem propinat. Quæmodum magni pisces non in flauijs dulcibus nutriuntur, sed in aquis maris, sic magni viri excellenti virtute præditi, non falsis mundi voluptatibus oblectantur, sed amaris calamitatibus, quas propter Deum toleranter ferunt, nutriuntur. Et veluti est gloriosum, & illustre militi, arma & stigmata sui principis portare, sic nihil est homini præstantius, nihil illustrius, nihil perpetuè hominum memoriæ accomodatius, quàm esse Christi armis indutum, hoc est, calamitatibus affectum, & tolerantia munitum. Audi strenuū illū ac diuinū militē Paulū dicentē: Ego stigmata Iesu Christi in corpore meo porto. Imò omnes, vt verbis vtar Apostoli, qui pie volūt viuere in Christo Iesu, persecutiones patiētur. Si eas passus est Christus, quid mirū si illas eius mēbra patiantur? Hic est calix ad quē recipiendū ob Dei gloriā, paratus erat Rex David, cū in loco prædicto canebat: calicem salutaris accipiam &c. Explicās autē quis esset hic calix (subdit: pretiosa in conspectu dñi mors sanctorū eius. Habet Christi calicē tuū, habet etiā mundus suū: Christi calix potione habet amarā, sed salubrē: mundi verò contra aureus est foris, & intus voluptatis plenus, sed pestilēs & mortifer, potione habet sensibus dulcē sed animæ lethalē; quæmodum medicus amara quædam & insuauia ægrotis propinat vt no-

Esa. 51.

Psal. 115

Christus suis calicē afflictionis propinat. Simile.

Simile.

Gal. 6.

1. Tim. 3

Psal. 115 calix christi & calix mundi differunt.

xius corporis humor expellatur, sic Deus medicus cœlestis volēs sceleribus nostris mederi, porrigit nobis calamitatis & molestiæ calicē, vt ablati sceleribus instaureremur, & ad pristinā salutē restitueremur. At mundi calix pulcher apparet, sed plenus est veneno: oblectat oculos & gustū, sed perniciē animis infert, & interitū sempiternū. Id voluit D. Io. in Apo. significare, cū literis mādauit, se mulierem quādam vidisse nomine Babylonē, per quā mundū intelligebat, auro ornatā & margaritis, habentē poculū aureū in manu sua plenū abominatione & immūditia. Hūc calicē detestemur, nō nos decipiat exteriore auro & gustus suauitate, quā intus mors est, ducēs ad excidiū sempiternū. Calicē domini læti accipiamus, pœnas iustas nostris flagitijs debitas æquo animo luamus, quibus scelera nostra expiemus. Hūc calamitatū & molestiarū calicē propinat Deus fidelibus suis, vt eos a peccatis abducat & ad se ipsam cōuertat: sic olim conatus est Hierosolymā ad se trahere. Vnde apud Ezechie. ait: dabo (inquit) calicē eius in manu tua. Sed heu miseros illos omnes, qui huiusmodi calamitatibus, ac molestijs ad Deū redire nolūt, nā calicē illū bibēt de quo Regius vates ait: pluet super peccatores laqueos; ignis & sulphur & spiritus procellarū. Et subdit: pars calicis eorum. Ac si dicat, hæc erit eorum calamitas, hæc erit portio, quæ in eos conferetur. Metaphora est sumpta à veteri conuiuiorum consuetudine, vbi præses Symposij cuiq; suā portionē vini in calice impartiebat. Sed aduerte obsecro & impiorū supplicia altamente perpēde. Dicēs: pluet, significat pœnarū multitudinē; dicēs: laqueos, ostēdit

Simile.

Apoc. 17

Fidelibus suis propinat Deus calicē quē narū ad se ipsum cōuertat, quod si noluerint conuerti propinabit calicē perpetuæ amaritudinis. Psal. 110.

dit nullā esse spem declinādi suppli-
cia, quæ a Deo exhiberur: cōtra Deū
n. nō estipes. Nominā signē, sulphur,
& ventū procellarū, terribilē suppli-
torū magnitudinē & acerbitatē de-
clarat. Et in alio Psal. Calix (inquit)
in manu Dñi vini meri plenus mi-
sto. Et inclinavit ex hoc in illud: ve-
runtamē fex eius nō est exinanita: bi-
bēt omnes peccatores terræ. Ac si di-
cat: habet Deus in manu sua iustæ vl-
tionis dispensationē, quā improbis
propinat. Vinū huius calicis ira Dei
est: quod vinū dicitur merū abiq; mi-
stione aquæ: & nihilominus dicitur
mistū, hoc est, turbulētū, & facis ple-
nū, ad atrocitatē & amaritudinē pœ-
narū significandā. Ex hoc calice po-
tū propinat Deus omnibus impijs,
quos si mul dānat iudicio: ideō cali-
cē hūc ex impio inclinat in impiū:
sed fæx eius semper durat, cū ex eo bi-
bant omnes peccatores. Volēs Esaias
acerbissimas Israelitici populi cala-
mitates exprimere ait: Cōturge Hie-
rusalē, quæ bibisti de manu Domini
calicē iræ eius: vsq; ad fundū calicis
soporibibisti, & potasti vsq; ad fæ-
ces. Pri moribus labijs, hunc calicem
gustare est pœnā leuē suscipere: illū
aut vsq; ad fundū, & fæces potare, est
pœnas luere grauissimas, summisq;
doloribus cruciari. Hteremias indu-
cit Deum sibi in hunc modum lo-
quentem. sume calicem vini furoris
huius de manu mea & propinabis de
illo cunctis gētibus, ad quas ego mit-
tā te. Et in Threnis alloquens Idu-
m eam, ad te quoquē (inquit) perue-
niet calix. D. Io. in Apoc. De pœnis
loquens quas nefarius luer, has vo-
ces emisit: hic bibet de vino iræ Dei,
quod mistum est mero, in calice iræ
ipsius. Vinum furoris Domini me-

Psal. 74.

Esai. 51.

Hier. 15.

Thre. 4.

Apoc. 14.

rum appellat, hoc est, forte absquē a-
qua, & mistum; hoc est faculentum,
& turbulētum, tropum imitans
Psalmographi. Si igitur ab his gra-
uissimis pœnis liberari cupimus ad
Deum conuertāmur. Quod si iam
iusti effecti calicem Domini biberi-
mus, æquo animo feramus, Christū
duce in nostrum sequentes: si enim
compatimur & conregnābimus.

¶ Scitis quia principes gentium dominā-
tur illis, & qui maiores sunt potestatem e-
xercent in eos. Non ita erit inter vos: sed qui-
cumq; voluerit inter vos maior fieri, sit ve-
ster minister. His verbis docet Domi-
nus quanta humilitate debeant esse
præditi, præules Ecclesiæ. Humi-
les ergo eligendi sunt qui se propter
Deum abijciūt & infirmos reputāt:
qui nequē inanem aucupantur ru-
morem, neq; vmbra falsæ gloriæ cō-
fectantur. Hi debēt in principatu, &
dignitate cōstitui & speculatores esse,
vt quantō se inferius per humilitatē
demittūt, tantō sublimius per digni-
tatem erigantur. Et in dignitate posi-
ri debēt p̄nitentiam humilitatē serua-
re. Rectorē (inquit Ecclesiasti.) te po-
suerūt, noli extolli, esto in illis, quasi
vñus ex ipsis. Vnde D. Paul. in Epist.
ad Phi. De Christo loquēs, semetip-
sum (inquit) exinaniuit, tormā serui
accipiens. Hinc effectū est, vt Sūmus
Pōtifex, cū antea esset Dñs, agēs pri-
uatā personā, vbi est in sūma illa dig-
nitate cōstitutus, se seruū seruorū Dei
appellat. In signis quidē titulo, & præ-
clara antistitis Christiani nomē cla-
tura. Pontifex verē Christianus
est seruus publicus: & quo primū m-
die eligitur, suis delicijs debet mori,
vt aliorum utilitatibus viuere inci-
piat: nequē eligi debet superbus, sed
humilis. Vt nonnullæ aues priusquā
cuslent,

2. Ti. 2.

Præules
ecclesiæ
maxima
humilitate
potere
deb. nr.

Eccle. 32

Philip. 2.

Simile.

Ezech. 33

euolent, sequē erigant in sublime ca-
put deprimunt, rostroquē terram at-
tingunt, sic animi humilitatem sui-
quē abiectioem ostendere quis de-
bet, priusquā ad excelsas euehatur di-
gnitates. Idcirco Dominus olim di-
cebat Ezechieli: cum tulerit populus
terræ virum vnū de nouissimis suis,
& constituerit eum super se specula-
torem &c. Per nouissimos homines
intelligens humiles & se propter
Deum deprimentes: hi ergo in specu-
latores & primates eligendi sunt, ele-
cti verō eādē animi humilitatē habe-
re debēt: vt in hoc loco docet Dñs.

¶ Christus asina insidens ingre-
ditur Hierusalem. Cap. XXI.

D T cum appropin-
quasset Hierosoly-
mis, et venisset Beth-
phage ad montem
Oliueti, tunc Iesus misit duos
discipulos dicens eis: ite in castel-
lum quod contra vos est, & sta-
tim inuenietis asinam alliga-
tam & pullum cum ea, soluite
& adducite mihi: & si quis vo-
bis aliquid dixerit, dicite: quia
Dñs his opus habet: & confe-
stim dimittet eos. Hoc autem to-
tum factum est, vt adimpleretur
quod dictum est per prophetam
dicentē: dicit filia Sion: ecce rex
tuus venit tibi mansuetus sedens
super asinā, & pullū filiū sibiui-
galis. Eunt es autem discipuli fe-

Zacha. 9.

cerunt sicut praecepit illis Iesus:
Et adduxerunt asinam & pul-
lum & imposuerunt super eos
vestimenta sua, & eum de super
sedere fecerunt: plurima autem
turba, strauerunt vestimenta
sua in via: alij autem cedebāt ra-
mos de arboribus, & sternebant
in via, turba autem quæ precede-
bant, & quæ sequebantur clama-
bant dicentes: hosanna filio Da-
uid. benedictus qui venit in no-
mine dñi, hosanna in altissimis.
Et cū intrasset Hierosolymā cō-
mota est vniuersa ciuitas, dices:
quis est hic? populi autē dicebant:
hic est Iesus propheta à Naza-
reth Galilæa. Et intrauit Iesus in
tēplū Dei: & eijciebat omnes vē-
dētes & emētes in tēplo: & men-
sas numulariorū & cathedras
vēdentiū colūbas euertit. Et di-
xit eis: scriptū est domus mea do-
m⁹ orationis vocabitur, vos autē
fecistis illā speluncā latronū. Et
acceserūt ad eū cæci & claudi in-
in tēplo, & sarravit eos. Vidētes
autem principes sacerdotum &
scriba mirabilia quæ fecit, & pue-
ros clamantes in templo, & dice-
tes, Hosanna filio David, indig-
nati sunt, & dixerunt ei. Audis
quid.

Esai. 55. c
Iero. 7. b.

quid isti dicunt? Iesus autem dixit eis. Utiq; nunquam legistis: quia ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Et relictis illis, abiit foras extra civitatem in Bethaniam: ibiq; mansit. Mane autem revertens in civitatem, esurijt. Et videns fici arborem unam secus viam, venit ad eam: & nihil inuenit in ea, nisi folia tantum: & ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur in semperiternum: & arefacta est continuo ficulnea. Et videntes discipuli, mirati sunt dicentes. Quomodo continuo aruit? Respondens autem Iesus, ait eis. Amen dico vobis, si habueritis fidem, & non hesitaueritis, non solum de ficulnea facietis: sed et si monti huic dixeritis, Tolle & iacta te in mare: fiet. Et omnia quaecumque petieritis in oratione credentes, accipietis. Et cum venissent in templum, accesserunt ad eum docentem principes sacerdotum & seniores populi dicentes. In qua potestate hac facis? & quis tibi dedit hanc potestatem? Respondens Iesus, dixit eis: interrogabo vos & ego unum sermonem, quem si dixeritis mihi, & ego dicam vobis in

Psal. 8. b.

Mar. 1 p. b.

Mar. 11. c.

Sup. 7. a. Ioan. 15. a.

Mar. 1. d. Luc. 20. a.

quia potestate hac facio. Baptismus Ioannis unde erat: e caelo an ex hominibus? At illi cogitabant intra se dicentes, si dixerimus e caelo: dicet nobis: Quare ergo non credidistis illi? Si autem dixerimus ex hominibus, timemus turbam. Omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam. Et respondentes Iesu, dixerunt. Nescimus. Ait illis et ipse: nec ego dico vobis in qua potestate hac facio. Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios: & accedens ad primum, dixit. Filius, de hodie, operari in vinea mea. Ille autem respondens, ait: nolo. Postea autem poenitentia motus abiit. Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respondens: ait eodeme. Et non iuit. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: primus. Dixit illis Iesus, Amen dico vobis, quia publicani & meretrices praecedent vos in regno Dei: Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiae: & non credidistis ei. Publicani autem & meretrices crediderunt ei: vos autem videtes nec poenitentiam habuistis postea, ut crederetis ei. Aliam parabolam audite. Homo erat pater familias, qui plantavit vi-

Sup. 14. a

vineam, & septem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & adificauit turrim, & locauit eam agricolis: & peregre profectus est. Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas, ut acciperent fructus eius. Et agricola apprehensis seruis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidauerunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt illis similiter. Nouissime autem misit ad eos filium suum, dicens: forsitan verebuntur filium meum. Agricola autem videntes filium, dixerunt, intra se. Hic est haeres: venite occidamus eum, & habebimus hereditatem eius. Et apprehensum eum eiecerunt, extra vineam, & occiderunt. Cum ergo venerit Dominus vinea, quid faciet agricolis illis? auertit illi. Calos male perdet: & vineam suam locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis. Dicit illis Iesus. Nunquam legistis in scripturis: lapide quem reprobauerunt adificantes, hic factus est in caput anguli: a Domino factus est illud & est

Esa. 5. Hic. 2.

Infra. 16. a. 17. a. Ioa. 11.

Psal. 118

mirabile in oculis nostris? Ideo dico vobis quia auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit super lapidem istum confringetur: super quem vero ceciderit contretur eum. Et cum audissent principes sacerdotum & pharisaei parabolas eius, cognouerunt quod de ipsis diceret. Et quarentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam sicut prophetam eum habebant.

A Ro. 4. Rom. 9. g. 1. Pet. 2. a. Luc. 20. c. Marc. 1. 2. 2. Esa. 28. d.

Ad literam.

IT E in castellam. Qui fuerint isti duo, qui missi sunt non satis constat inter doctores: quidam putant fuisse Petrum & Ioannem: quibus familiaris utebatur Dominus: ut ex caena, passione, transfiguratione patet. Anbr. Luc. 21. & Ansel. Math. 21. & Magister in histo. Scholast. Petrum & Philippum diaconum putant fuisse. Quia Petrus Cornelium gentilem primum baptizauit. Et Philippus apud Samariam praedicauit. At Dominus cum Apostolis loquebatur, nam Philippus diaconus erat. Et confestim dimittet eos. Emittere ipsos sub. Apostolos suos. Hic variant Graeci codices. Hiero. Et Chry. legunt: dimittet eos, ut referantur ad iumenta. Dicite filia Sion. Filiae, datius est. l. concioni Sionis, populo Israelitico. Hosiaha idest obiecto saluifica, aut fortuna huic omnia, fer opem. Na. Vox est corrupta a vulgo, pro, Hosiaha.

Hosiah, vel, Hoseah. Na. quæ dictio datuo confruitur. Sic autem Latine vertendum: saluum fac oblecto filiũ Dauid regnum tuum inuentem. Felix qui a Deo missus est nobis Rex: fer inquam opem o tu qui habitas in altissimis: Est enim hæc vox, fausta precantium acclamatio: quemadmodum inuentibus magistratum, solemus bene precari: Peculiaris fuit eius gētis acclamatio: quemadmodũ apud Romanos: Io triumphe.

¶ Mansit illic. Vel, pernoctauit illic.

¶ Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus. ¶ Sedens super asinam. Vide quælo errorem Iudæorum expectantium regem, qui eos redimat a terrena captiuitate: de spirituali autem minime curantium. Cum eorum scripturæ contestentur, Christum esse redemptorem animarum: non vt ipsi expectabant bellatorem, non diuitijs affluentem, non ascendentem ornatũ equum, aut currum triumphalem, non habentem armatos satellites, sed eius apparatus esse spiritualem, coelestique Regi congruentem, vt in hoc loco aperte affirmat Zacharias. Venit Christus non cum humana pompa, & superbo apparatu: sed in humilitate & mansuetudine, quemadmodum ipse de se ait: discite a me, quia mitis sum & humilis corde. Non ne aspicias Hebræe Messiam non venturum fuisse ad humanas opes nobis tribuendas? Qui fieri poterat vt diuini patriarchæ, sanctique yates omni sapientia & virtute præstantes eũ tam ardentem expectarent qui humanas tantum opes & dignitates afferret, quas ipse viri contemnebant, & pro nihilo putabant? Quas diuitias allaturus esset ille, quem Zacharia in hac prophetia pauperem, & Esai.

Error Iudæorum de rege Messia.

Sup. 11.

ca. 52. in gloriam appellat, nisi coelestes & immortales: Hoc intelliges Dauid: redimet (inquit) animas seruatorum suorum. Etias: Israel (inquit) saluatus est in Domino salute æterna. Non loquuntur de salute temporalis, sed de æterna immarcescibili, & peccatorum in carceris a pertione. De qua ait Esai. Dedi te in fœdus populi, vt aperires oculos cæcorum, & educes de conclusionẽ vincitum.

¶ Et arefacta est continuo ficus. Christus (auctore Chrylo.) quicquid in seculo gessit, quicquid docuit, vel quacunque parabolas intulit, in ipsis hominem designauit cuius causa salutis descendi. Quem autem instruxit aut monuit, aut armavit. Instruxit dum dixit nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem occidere non possunt. Sic Christus ad arborem ficu venit esuriens. Sed cur ad arborem accessit cum fructum non habere certo sciret? post: cur eam arborem maledixit, quæ non sua voluntate sed temporis necessitate fructum non habuit? nisi enim arborem figuratam in homine acceperis, rationem missam inuenire non poteris. Nouerat enim Dominus exhibedi fructus tempus non esse: nouerat enim arborem ob hoc maledici non debere, quæ tunc forsitam maledicenda fuisset, si suo tempore debita denegaret. Est igitur in arbore similitudo hominis, ad quẽ Dominus esuriens venit. Quid esurit in homine Dominus, nisi quod ipse patri exhibuit, meus cibus & meus potus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me. Non es arbor a Deo plantata, si bonos fructus non exhibes. Omnis enim arbor non faciens fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur. Non es plátatus

Esai. c. 52

Psal. 33

Esai. 59.

Esai. 42.

Chryso. ho. 24. in Math. ex varijs locis.

Sup. 10.

Ioan. 4. c.

sup. c. 3.

iuxta

Psal. 1.

iuxta tractus aquarum si fructus temporẽ suo non reddis.

¶ Interrogabo ego vobis vnum sermonem. Vel vnum verbum. Heb. pro interrogabo quiddam. Vid. supra. cap. 18. Ibi, in ore duorum, vel trium stat omne verbum. Sermo enim & verbũ accipitur pro aliqua re aut aliquo facto, sic illud, excepto sermone Vriæ: Ethet, id est, excepta re illa, & facinore illo in Vriam Ethetũ perpetrato.

3. Reg. 15.

¶ Baptismus Ioannis unde erat ex Deo an ex hominibus? Id est, qua auctoritate baptizabat Ioanes? Auctoritate Dei an hominum?

¶ Omnes enim habebant Ioannem sicut prophetam &c. Vel. habent Ioannem, &c. Varia est lectio. Si legimus omnes enim habent Ioannem &c. Refertur hæc lectio ad ipsos phariseos ita cogitantes.

1. Reg. 3.

¶ Eo Domine. Græcè: ego Domine. Hebraismus est. Respondent enim Hebræi per pronomina, vbi Latini per verba, aut aduerbia. Sic. 1. Reg. 3. de Samuele: vocauit Dominus Samuel, qui respondens ait: ecce ego.

Regula.

¶ Forsitam verebuntur filium meum. Hierony. Hierem. 5. ait: loquitur sæpe Dominus sermone dubitantis, vt in hoc loco vides & apud Hieremiam. Ego dixi: forsitan pauperes sunt & stulti, ignorantes viam Domini: ibo igitur ad optimates & loquar eis: Vt ex ambiguitate sententiæ & suspitione verborum, liberũ hominis monstretur arbitrium. Vide idem Ezechi. 2. Hier. 26.

Hiere. 5.

¶ Dixerunt intra se. Dixerunt inter se.

Hierony. in Math. capi. 13.

¶ Afferretur a vobis regnum Dei. Id est, prædicatio & doctrina Euangelij. Sic Hiero. sup. 13. cap. Math.

¶ Dabitur genti facienti. Vel afferenti

fructus eius scilicet regni:

¶ Et qui ceci derit super lapidem istum confringetur, super quem verò ceciderit conteret eum. Quali dicat peribit is cui Christus offensionem erit, nec fuerit ei gratus. Quem item Christus oderit, peribit infelicissimè.

Ad mores.

REX tuus. Rex

verus fuit Christus Dominus, non ab hominibus, sed a Deo patre electus: ego autem

constitutus sum Rex ab eo, super Siõ montem sanctum eius prædicans præceptum eius. Siue ad annuntian- dum & promulgandum legem & præcepta eius. Ex quo intelliges discrimen inter rempublicam ciuilem, & Ecclesiã: quod rei publicæ ciuili nullus fuit a principio Rex, cui compe- teret dominium: sed respublica creauit suum Regem, quæ poterat per alios a se creatos magistratus administrari. Ecclesiæ verò, Christus fuit Rex a patre constitutus, vt in psalmo prædicto Dauid ait. Quare sicut in familia domestica, non residet auctoritas gubernandi domum, sed in patre familias & alijs æconomis & ministris, quos ipse voluerit eligere: ita & Christus regit suam familiam, cui non dedit iurisdictionem sed ministris quos elegit ipse tanquam eius præfidentes. Obediamus igitur Ecclesiæ prælati tanquam a Deo constituti, & ab illo immediatè postquã electi fuerint & creati iurisdictione habetibus. Obediamus Regi nostro, tanquam a Deo patre nobis dato, vt legem suauem & leuẽ ferret qua ser- uaremur.

Psalm. 2.

Discrimen inter rempublicam Christi, & rempublicam ciuilem.

¶ Ecce

Ecce Rex tuus venit tibi. Non (inquit) venit sibi, eò quòd tyrānus nō fit: sed venit (inquit) tibi eò quòd rex verus fit. Differt enim tyrannus à rege (vt ait Phi.) quòd hic ad utilitatem & commoditatem subditorum gubernationem totam ordinat: atquē ad hanc finem præcepta ponit, statuit leges: & omnia plebis facta facit; ille verò, proprium iuum commodū intendit. Qualem dominatum abhorrebat Dominus cap. præcedenti, dicens: principes gentium dominantur eorum: non ita erit inter vos. Hinc est quòd Dauid ait: Deus iudicium tuum Regi da, & iustitiam tuā filio Regis: Et reddens huius rationē & causam, addit: iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio. Discant igitur Christi successores, non tyrannos sed veros Reges esse: non sibi à Christo constitutos, sed populo: non ad quietandum sed ad regendum: nō denique vt quæ sua sunt quærant, sed quæ subditorū. Imitentur Dominum Regem, qui non sibi sed nobis venit. Ecce (inquit Propheta) Rex tuus venit tibi. Quod vt apertius intelligeremus: Aliquando non Rex, non Dominus, non Deus solum in sacra scriptura vocatur, sed etiam pater. Hinc est quòd Paulus ait in Epist. ad Ephe. capi. 4. Vnus Dominus, vnus Deus, & pater &c. In quibus verbis eò vt mihi videtur respiciebat: ne in vno huius rei publicæ Domino & Rege tyrannidem ac dominationem subesse putaremus: vnum itaq; Dominum cum dixisset, blandioribus verbis designatum mollit ac mitigat. Ne te (inquit) terreat vt Dominus. Vnus enim Deus idem est, vnusquē etiam pater. In Dei porro nomine bonita-

tem, suauitatem, providentiam numinis intellige. Beatus ait populus, cuius Dominus Deus eius: in patre siquidem singularis amor, & curam minimè vulgaris designatur. Vt non tam regnum, quàm patris vnus filiorumquē familiam intelligas. *Ecce Rex tuus.* Rex meritò Christus appellatur; quia non solum regit exterius legem dando, sed vt subditicam seruent, adiunado interius. Dominus regit me (inquit Dauid) & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit: super aquas refectiois educauit me, animam meam conuertit. Deduxit me &c. Explicat totum psalmum. *Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus.* Ex hoc loco edocemur, quòd si clementia sit omnibus necessaria, maximè tamen principibus. Vnde Dominus primum principem populi sui Moysen constituit, qui erat vir mitissimus super omnes homines qui morabantur in terra. 3. Reg. 20. legitur: Audiuius quod Reges domus Israel elementes sunt. Esai. 16. Emitte agnum Domine dominatorem terræ. Et in hoc loco: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus: & lex eius vocabitur lex clementiæ Prouerb. vlti. Vnde Seneca, sic ait. Nullum ex omnibus clementiam magis quàm Regem aut principem decet. Clementia efficit, vt inter Regem tyrannum quē discrimen fit. Vnde notandum, quòd clementiæ virtus mediocritatem seruat, in parcendo & vlciscendo. Vnde Seneca: tam omnibus ignoscere crudelitas est, quàm nulli. Modū tenere debemus: sed quia difficile temperamentum est, quicquid plus æquo futurum est, in partem humaniorē præponderet. In arca erat virga Aa-

ron
Psal. 143
Christus rex nō solum regit exterius, sed adiunat interius.
Psal. 121.
Maximè decet regē clementia & mansuetudo.
Num. 12
3. Reg. 20
Esai. 16.
Prou. vlti.
Seneca:

Aristo. 8. ethi. Differentia inter verum regem & tyrannum.

Psal. 71. a

Ephe 4. Nota.

ro cum manna Heb. 9. Virga Assueri extensa signum erat clementiæ Hesther. 8. Discant igitur principes clementes & mansuetos esse, exemplo Christi Regis sui, qui misericors & benignus est, & præstabilis super malitia, vt Joel ait. Qui parcit omnibus quoniam sua sunt, vt Salomō ait. Quod si Deus (inquit Seneca) placibilis est, & delicta potentium non statim fulminibus persequitur: quanto æquius est, hominem hominibus præpositum miti animo exercere imperium? Discant mansuetos ac benignos esse, saltim exemplo Regis apum, quæ etsi iracundissima ac pro captu corporis pugnacissima sint, & aculeum in vulnere relinquunt: Rex ipse sine aculeo est: noluit enim natura ipsum sauum esse: telumquē detraxit & iram eius in membra reliquit. Exemplar hoc hominibus regibus ingens. Pudeat ergo ab exiguis animalibus non trahere mores; cum tanto moderatior hominum animus esse debeat quanto vehementius nocet. *Venit tibi mansuetus.* Mansuetudo est: modesti animi tranquillitas, quæ nulla incurrētium rerum tribulatione agitur. Hanc induit rex noster: Propter veritatem (inquit Dauid) & mansuetudinem & iustitiam, deducet te mirabiliter dextera tua. Hanc docuit superius capiti. 1. 1. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Hæc maximè decet principes. Imò omnes Christi seruos. Ad Ephe. 4. ait D. Paulus: obsecro vos vt dignè ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & mansuetudine. Et. 1. Thimo. 6. Tu autem homo Deo sectare patientiam & mansuetudinem. Et meritò profecto hæc

virtutem sectari admonet Paulus. Nam ea ipsa est quæ vitam corporis conseruat. Prouer. 11. Clementia præparabit vitam, & sectatio malorum mortem. Et cap. 12. qui suauis est viuit in moderationibus. Ea ipsa est quæ animam custodit. Ecclesi. 10. Fili in mansuetudine serua animam tuam. Est enim mansuetudo: in anima quemadmodum antemurale in castro, lapides iracundiæ leniter excipiens, atquē proinde ictus frustras, & hominem à nocumento custodiens. Quemadmodum etiam vasa vitrea sano aut lana, aut paleis in uoluta à confectione & latione seruatur: sic mansuetudo animam conseruat, ne ab ira aut indignatione, aut à conuitijs aliorum frangatur. Hæc etiam virtus tanta est, vt animos suorum deleat. Mansueti (ait Dauid) hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Est enim mansuetudo, veluti mollissima culcitra, in qua veluti in lectulo animus omnino quiescit. Hic est lectulus de quo Salomō ait. Canti. 1. Lectulus noster floridus. Hæc virtus est, quæ proximorum gratiam nobis comparat. Ecclesiasti. 3. Fili in mansuetudine opera tua perfice, & super gloria hominum diligeris. Ezech. 3. Vt adamantem & siliem dedi faciem tuā. Sicut adamas ferrum trahit, sic mansuetudo corda hominum. Tandem hæc virtus est, quæ vitam cœlestem possidet: Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram. Inquam igitur mansuetudinem, exuamus crudelitatem, & sic Christo venienti eandem vestem induto dignè occurremus. *Mansuetus:* Dan. 7. Quatuor mūdi regna bestiis: quatuor ferocissimis

Figura. Hebr. 9. Figura. Esther. 8. Iocelis. 2. Sapi. 11. Seneca. Simile. Mansuetudo comendatur. Mansuetudinis definitio. Psa. 45. b Sup. 11. Ephe. 4. 1. Tim. 6

Simile. Simile. Psa. 36. b. Simile. Canti. 1. Eccle. 3. Ezech. 3. Simile. Sup. 5. Dan. 7. com-

Vide Ruperu in prefatione libro de vita verbi Dei.

D. Cypr. aduersus Iudeos. c. 28. & c. 29.

Quare rex noster non super equum sed super asinum sedit. Origenes.

Zach. 9.

Equi sunt Angeli superbi.

Esai. c. 14

Psal. 32

Psal. 19

comparantur, quia crudelitatem profitebantur. At vero Christi imperium agno assimilari solet: & merito: nam regnum est pacis, regnum charitatis, & germanitatis, imperium est pietatis, & dominatio veritatis & iustitiae, & mansuetudinis. Et ideo debet secundum rem, vel rei dissimilitudinem dissimilem quoque habere imaginem. De regno Christi agit D. Cypr. lib. 2. aduersus Iudeos cap. 28. & c. 29.

¶ Sedens super asinam & pullum &c. Non sine magno mysterio actum est, ut Rex iste caelestis non sederit super equum ut mundi reges solent: sed super asinum. Cuius mysterium ostendit Origenes Iosue. 1. sunt (inquit) asini frequenter in scriptura in typo gentium positi, & saluator ostenditur supra asinum sedens &c. Sed & propheta de ipso ita praenuntiauerit, ecce Rex tuus mansuetus, sedens super subiugalem, & pullum asinae nouellum, & exterminabit currus Effrem & equum ex Hierusalem. Vides ergo quomodo qui super asinum sedet exterminauit currus Effrem, & equum de Hierusalem, & ideo videntur mihi asini quidem, ut diximus, figuram seruare eorum qui ex gentibus credunt: super quos sedisse scribitur Dominus: equi vero qui ex terminantur, & currus, figuram tenere illorum, qui in caelestibus positi per lasciuiam & superbiam deciderunt, quando vel ad filias hominum concupiscendas semetipsos incestatores praebuerunt, vel sequuti sunt illum qui dixit ponam super nubes sedem meam &c. Inde forsitan est quod propheta dicit: falsus est equus ad salutem. Et iterum dicit de ijs qui in demonibus confidebant: hi in curribus & hi

in equis &c. Neque enim currus & equos Deo contulisset quantum ad inuocandum expectat: sed utique hoc ostendit, quia sicut nos inuocamus Deum, ita illi inuocant currus & equos, id est, demones quos inuocabant gentes illae, quae aduersus Israel bellum gerebant. Haec ille.

¶ Et cum desuper sedere fecerunt. Asinus super quem Christus sedit, Hierusalem intrat cum triumpho maximo. Nemo enim caelestem patriam ingredi potest nisi a Christo dirigatur & regatur. Nemo caelestem Hierusalem intrare valet nisi Christo sociatus. Nemo ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo. Neminem Christus insedit, nisi simplicem in credendo & humilem in obediendo. Super quem (inquit) requiescet spiritus meus nisi super humilem & trementem sermones meos &c.

¶ Quae precedebant & quae sequebantur clamabant hosanna. Num. 13. botrus in veste portabatur a duobus &c. Sic Christus Dominus a duobus populis in cruce portabatur. Glorificate (inquit Paulus) & portate Deum in corpore vestro. Vterque ex botro comedit: sic omnes, tam qui praecesserunt quam qui sequuti sunt Christi mortem, virtute illius seruati sunt. Merito enim & gratia quae ex hoc botro exprimitur per viam fidem saluati sunt illi qui praecesserunt, & saluantur omnes qui sequuntur. Imo hi multo melius. Quia sicut in illa figura facilius ex botro comedere poterat qui sequebatur quam qui praibat: sic qui Christi passionem sequuntur. Sed de hoc iam in cap. precedenti diximus, super illa verba: erunt nouissimi primi & primi nouissimi. Ex hoc testimonio intelli

Nemo caelestem Hierusalem intrare potest nisi a Christo dirigatur.

Ioa. 3.

Esai. 66. a

Num. 63 Figura.

1. Cor. 6.

Christus quatenus homo caput est omnium fidelium. Vi. Tarrecre. li. 1. de Eccl. c. 48. 49. 50. 1. lo. 1. D. Augu.

D. Augu. sup. Psal. 36.

Aug. li. de nup. & concupif.

D. Augu. li. de cat. chizanis. r. d. bus.

ges Christum quatenus homo non solum esse caput Ecclesiae quae illum sequuta est, sed etiam omnium fidelium, qui incarnationem eius praecesserunt. Vnde D. Ioannes ait: ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non nostris autem tantum, sed totius mundi. Vbi glo. Augustini: non pro nostris tantum, qui in carne viuimus sed pro omni Ecclesia. Cum igitur propitiatione esse pro peccatis, Christo conueniat quatenus caput est, inde fit ut quatenus homo caput fuerit omnium fidelium qui etiam in incarnationem eius antecesserunt. Vnde D. Augusti. tractans illud: iunior fui et enim tenui: sic ait: caput nostrum Christus est: corpus capitis illius nos sumus. Numquid soli nos? Et illi qui fuerunt ante nos omnes, qui ab initio saeculi fuerunt iusti, caput Christum habent: illum enim veterum esse crediderunt, quem nos venisse iam credimus, & in cuius fide & ipsi sanati sunt & nos: ut ipse esset caput totius ciuitatis Hierusalem, connumeratis fidelibus ab initio usque in finem. Item idem Augustinus in alio loco ait: eadem fides mediatoris quae nos saluat: saluos iustos faciebat antiquos pusillos cum magnis: quia sicut credimus Christum in carne uenisse, ita illi uenturum: & sicut nos mortuum, ita illi mortuum: & sicut nos surrexisse, ita & illis resurrexerunt: & nos & illi ad iudicium uiuorum & mortuorum. Quare, licet Christus quatenus homo, tempore multos sanctos sequutus fuerit: nihilominus omnium caput dicendus est. Cuius rei exemplum adducit idem Augustinus libro de catechizandis rudibus, quod scribitur Gen. 36. de filiis Iudae, in quorum natiuitate Zaram prior eduxit manum

in qua obstetrix ligauit coccinum, dicens: iste egredietur prior. Illo uero retinente manum egressus est alter. Sicut Zaram (inquit Augustinus) dum naceretur prior emittit manum, postmodum caput sequutum est, deinde de caetera membra, sed tamen caput dignitate & potestate precellit, licet tempore sequeretur: ita Christus mediator Dei & hominum, in patriarchis & prophetis praemisit manum antequam appareret in carne, uinculis legis superbum populum costringentem siue comprimentem: tempore autem nascendi sequutum est caput toti ecclesiae, cui adhaerunt omnes fideles.

¶ Mensas nummulariorum &c. Euerit. Hoc per se fecit Christus, ut ostenderet quod subditorum delicta per praelatos, praelatorum uero peccata per Dominum ipsum sunt corrigenda. Vnde Grego. ait: non frustra per se Dominus aedificauit cathedras euerit: nimirum significans, quia per ministros quidem vitam iudicat plebium, sed per semetipsum vitam examinat ministrorum.

¶ Et eiciebat omnes uendentes & ementes in templo, & mensas nummulariorum. &c. Hoc ergo factum (inquit Origenes) omnia Christus eiecit: in ministerio spiritualium actu suorum: & tunc quod fecit, uerbiliter egit, eiciens ementes & uendentes de templo, & mensas nummulariorum euerit: cathedras uendentium columbas dissipauit ad correctionem populi, ut non pro mundanis festiuitatibus in nomine Dei celebrent, ne emptioibus & uenditionibus vacent in loco non competenti, in quo non debent emere & uendere, sed orationibus tantum

Figura. Gen. 36.

Subdito- rum delicta per praelatos, praelatorum uero peccata per Dnm ipsum sunt corrigenda.

D. Grego li. 25. mo.

Origenes 16. q. 7. c. & haec c. ximus. Quid significare uoluerit Christus hac factum

yaca-

vacare: atque congregari quasi in domo orationis. Nunc autem arbitror templum Dei ex viuis lapidibus constructum esse Ecclesiam Christi; sunt autem multi in ea, non sicut cōdecet spiritualiter viuentes sed secundum carnem militantes, qui & domum orationis ex lapidibus viuis constructam faciunt esse speluncam latronū actibus suis: non Ecclesia Dei digni sed spelunca latronum. Qui enim cōfideret in multis Ecclesijs talium christianorum peccata: inueniet arbitantes, quæ sunt esse pietatem, & cū deberent de Euangelio vivere, secundum quod viuere decet seruos Dei: hoc non faciunt, sed diuitias & multas possessiones acquirunt: nonne dicit speluncam latronum factam esse sub illis Ecclesia: vt recte dicat Christus ad eos, propter dissipationem Ecclesiæ suæ: quæ utilitas in sanguine meo dum descendendo in corruptionem? Item ipse per prophetam: Væ mihi quia factus sum sicut qui colligit stipulam in melle: & sicut qui racemum in vindemia: cum non sint botri ad manducandum, & primo genita: Væ animæ meæ quia periit timoratus à terra, & qui corrigit in hominibus omnibus non est. Et cum intellexeris letum dicentem talia, & lugentem peccata nostra, aspice simul & illud quod in Euangelio scribitur: cum vidisset Hierusalem stetit & fleuit super eam & dixit: quia si cognouisses & tu: etsi rationabiliter fleuit super Hierusalem, rationabilius fleuit super Ecclesiam, ædificatam quidem vt esset domus orationis, factam autem propter turpia lucra speluncam latronum. Et arbitror conuenire verbum Dei de venditoribus columbarum, eis qui tradunt Ecclesias auaris & ty-

Psal. 119.

Mich. 7.

Luc. 19.

rannis & indisciplinatis & irreligiosis. Episcopis aut presbiteris: propter quæ & cathedras tantummodo appellauit. Euangelista euerfas esse à Iesu: & vtinam audirent hæc cum dicentis admonitio ne scripturæ: qui gloriantur de cathedris Moysi in quibus sedetur & vendunt cathedras columbarum, & tradunt eas talibus prepositis ad quos recte dicitur à Domino per Hieremiam prophetam prin-

Hiere. 4.

cipes populi mei non me cognouerunt: filij enim sunt insipientes & non intelligentes: sapientes sunt vt faciunt mala, bene autem facere nesciunt. Hæc ille.
 ¶ *Domus mea domus orationis &c.* Domus Dei est omnis iustus. Vnde Paulus. 2. Cor. 1. 3. ait. Christus in vobis est nisi reprobis firis. Vt Salomon ait: sapientia ædificauit sibi domum, signum autem huius est quod sit domus orationis: non potationis, aut cæterorum vitiorum. Vbi ergo non est oratio (hoc est eleuatio mentis in Deum quæ sursum sunt quærens in voce tubæ cornuæ) ibi non habitat Christus. Impius autem non est domus Dei, sed domus negotiatoris. Domus in qua aperta qui omni prædæ omnique rapinæ patet: domus clamoris & tumultus, in qua nullum omnino silentium obseruatur: domus proprietatis, in qua nihil commune possidetur: domus famis & inquietudinis, in qua nec comedere nec quiescere homo potest, domus emptionis & venditionis, in qua omnia quæ ibi sunt venalia exponuntur. Re vera cor & conscientia peccatoris, domus tumultus dici potest: tum quod in ea nec Deus ipse comminationibus tonans, audatur, nedum vox hominum: Tum etiam quod in ea innu-

Omnis iustus est domus Dei. 2. Co 1. 7. Prou. 9.

Qualis sit domus, i. conscientia peccatoris ex Bonau. de doctrina cordis. ca. 10.

Conscientia impij domus est tumultus

re & variæ cogitationes tumultuantes & impacatæ versentur, atque sibi inuicem contrariantes. ciuitatem positam in tumultum constituent, vt
 Esai. 27. Domus est proprietatis.
 Domus est famis.
 Prou. 3.
 Domus inquietudinis.
 Eccle. 10.
 Prou. 10.
 D. Angu.
 Ioã. 19.
 Re vera domus proprietatis etiam est cor impij vbi regnat cupiditas, vbi longè abest charitas, quæ sola communia proprijs & non propria communibus anteponeit: illa inquam charitas, quæ omnia proximo rum facit. Verè domus egestatis & famis est quoque; malorum hominum conscientia, similis domui ioculatoris: vbi nihil laze frigidius inuenitur. Egestas enim à Domino in domo mala, id est, in conscientia impij, inquit Salomō. Verè domus inquietudinis est cor peccatoris, in quo ipse ad similitudinem mulieris prostituta pedibus suis, id est, affectibus obstitere non potest, vt in eodem loco idem Salomon ait. Domus similiter emptionis & venditionis; cum de illo Salomō dicat quod animam suam venalem habeat, & cum pro minima atque vilissima delectationis moneta eam diabolo vendat. Qua propter in Prouerbij dicitur: cor impiorum pro nihilo. Noli ergo domum patris cœlestis, hoc est, propriam conscientiam, quæ domus orationis est, in domum negotiationis conuerrere. Noli te ipsum tam parui facere, qui tanto precio es à Christo comparatus. Appende te ex precio, vt ait D. Augustinus. Nam Christus tanti emit (vt idem ait) vt solus possideret: tanti (inquam) emit, vt marsupium carnis suæ precio sanguinis vt te emeret, euacuauerit & excuserit, & vt ostenderet quasi nihil pecuniæ remansisse in marsupio; sanguis effusus est vsque ad aquam. Nā vt scriptura ait: ynus militū lancea latus eius

aperuit: & cōtinuo exiit sanguis & aqua. Hæc ex Bonauen.
 ¶ *Et eiecit ementes & vendentes &c.* vos autem fecistis illam speluncam latronū.
 Auaritia maxime à clericis fugienda est: corū est enim orare, & non negotiari. Vnde d. 88. per multa capitula hoc illis prohibetur. c. cōsequens ait Gelasius; consequens est vt illa quoque de Picenis partibus nuper ad nos missa relatio nuntiauit, non prætereunda putaremus, id est, plurimos clericorum negotiationibus inhonestis & turpibus lucris inhiare, nullo pudore cœientes. Euangelicā lectionem, qua ipse Dñs negotiatores, e templo verberatos asseritur expulisse: nec Apostolica verba recolētēs, quibus ait, nemo militas Deo implicat se negotijs secularibus. Psalmistā quoque; Dauid surda dissimulantes aure cantatē: quoniā nō cognoui negotiationes introibo in potentias Dñi. Proinde huiusmodi aut ab indignis posthac quæstibus nouerint abstinendū, & ab omni cuiuslibet negotiationis ingenio cupiditateque; celandū: aut in quocunque gradu sint positi, mox à clericalibus officijs cogantur abstinere: quoniam domus Dei domus orationis & esse & dici debet. Ne per officia negotiationis potius sit latronum spelunca. Et infra Hiero. ait: negotiatores clericum, ex inope diuitie ex ignobili gloriosū quasi quādā peste fuge. ¶ *Vos aut fecistis illā speluncā latronum.* Quæret forsità aliquis, quare Christus Dñs tā acriter reprehenderit, imò flagellauerit Iudæos, cum. 6. q. 3. c. scriptum, dicat Greg. scriptum est in lege: per alienam messem transiens falce mittere nō debes, sed manu spicas conterere & manducare. Falcem. n. iudicij mittere nō potes: nec debes in-

Auaritia & negotia tioclericis fugienda Vid. 88. per multa capitula &c. 1. q. 1. &c. 2. &c. 3. Gelasius.

1. Th. 2.

Psa. 70. c.

D. Hiero.

Quare Christus Iudæos tā dure reprehendit & flagellauerit

cam

eam segetem quæ alteri videtur esse commissa: sed per effectum boni operis frumenta dominica vitiorum tuorum spoliare paleis: & in Ecclesie corpus admonendo & persuadendo: & quasi mandando conuertere. Cum ergo Christus Dominus potifex & iudex istorum Iudeorum non esset, potius prædicatione atque bonis operibus eos à vitijs reuocare debebat quam durissimis asperissimisque verbis & flagellis. Huius tamen dubitationis solutio in promptu est, cum Christus Rex illorum & iudex verus esset: Pater (inquit) omne iudiciu dedit filio. Quam potestatem hac habita occasione ostendere voluit. Discant igitur boni iudices cum opus fuerit falce mittere in messem propriam, discant exemplo Christi malis non parcere; illos flagellis & verbis emendare. De qua re lege. 23. q. 5. per totam. q. & q. 4.

Qui sint qui domum Dei faciunt speluncam latronum.

10. q. 1.

10. q. 3.

11. q. 1.

Vos autem fecistis illam speluncam latronum. Hoc faciunt non solum Lutherani, sed omnes illi qui bona Ecclesie depredantur. Lege. 10. q. 1. per totam. Hoc etiam faciunt Ecclesiastici omnes qui sine dispensatione legitima, multa beneficia possident in detrimentum Ecclesie, bona quæ pauperum sunt omnino dilapidant. 10. q. 2. per totam.

Præterea rectè arguit Christus atque flagellat auaros sacerdotes: nam illis maxime conuenit paupertas. Lege. 12. q. 1. in omnibus capitulis, in quibus admonentur sacerdotes ut pauperes sint, nihilque proprium sed in comuni habere velint. Et ideo, ne in bonis acquirendis occuparetur, se tantum orationibus & sacrificijs alijsque ministerijs incuberent, prouidit Dominus ut populus eis deci-

mas de quibus sustentarentur præberent. Lege. 13. q. 1. c. Ecclesias.

13. q. 2.

His denique verbis reprehensione digni sunt, loco sacro iniuriam aliquam facientes: quales sunt iudices, qui Ecclesiarum immunitatem minime seruare volunt, ut extrahentes reos. Lege. 17. q. 4. c. sicut antiqui tus, & sequentibus. Quanti verò lupulicio digni sunt, quantisque flagellis, qui hominibus Deo sacratis iniuriam aliquam inferunt. Lege. 17. q. 4. c. si quis, & in multis alijs.

17. q. 4.

17. q. 4.

Domus mea domus orationis vocabitur: vos autem fecistis illam speluncam latronum. Hic locus & si de templo illo intelligatur, tamen a Ecclesia catholica refertur: cuius templum illud imaginem gerebat. Et aduerte: non dixit: Domus mea domus hircorum & vitulorum est: sed domus orationis. Oratio hæreticorum non est oratio dicenda. In sola Ecclesia catholica sunt veræ preces. Nam extra eam sunt hæreses & blasphemie, non autem veræ preces. Vide quid dicat Deus: Domus mea domus orationis vocabitur. Comparat Dionysius orationem cathedra aureæ, de cælo usque ad terram denisæ, quam si quis apprehendat ut ascendat per illam is videtur cathenam ad te trahere, sed ipsa potius eum ad cælum vehit. Cum autem hæretici ad cælum nullo modo vehantur, sed ad imas terras precipitentur: clarissime colligitur, eos non solum fide & gratia, sed etiam oratione destitutos.

Sola ecclesia est domus orationis.

Dionysius

Simile.

Perpende, quanta modestia & obleruantia in templo requiritur, ex quo Deus ementes & vendentes eiecit, eos latrones appellans. De Simeone scribit ita D. Luc. responsum acceperat à Spiritu sancto, non vilu-

Quanta obleruantia in templo requiritur. Luc. 2.

rum

rum se mortem, nisi prius videret Christum Domini, & venit in spiritu in templum. Si in spiritu iremus ad templum, essemus veluti Simeon diuina consolatione refectioni. Cum igitur templum fuerimus ingressi, omnes mundi curas & cogitationes ante ostium relinquamus, ne nos Deus à templo reiciat. Considera obsecro, si illa puritas requirebatur in templo vbi hirci & arjetes immolabantur: quid tibi videtur debere esse in templo, vbi ipse Christus verus Deus est hostia & sacrificium, & in Sacramento Eucharistie realiter continetur? Si Deus omnes ementes & vendentes, & mundi negotiatores ex templo eiceret: heu quam pauci in templo remanerent.

Gen. 3. Figura.

Et nihil inuenit in ea nisi folia, & ait illi &c. Gen. 3. dicitur: quod post peccatum primi parentes consuerunt folia ficus, & fecerunt sibi perizomata. Folijs peccata sua sequere tegunt, qui peccata vel negant vel excusant, vel proprijs viribus & operibus iustificari volunt: quemadmodum pharisæi &c. omnia hæc folia sunt, non permanent neque tegere possunt Domino iudicante: imo arbori nihil nisi folia habenti Dominus legitur maledixisse in hoc loco. Igitur, si nuditatis tuæ te pudet, alio operimento opus habes: nempe iustitia Christi, quæ per verbum & sacrificium distribuitur. Hoc perfecte tegit: operire etiam misericordie operibus charitate formatis: charitas enim operit multitudinem peccatorum.

1. Pet. 4.

Populus Iudaicus erat ficus ista.

Nusquam ex te fructus nascatur in sempiternum. Ficus ista populus erat Iudaicus, qui tunc folijs, hoc est, ceremonijs utebatur & ornabatur, licet fructum charitatis non afferret. Sed

modo aridus est omnino: & non solum charitate, sed & ceremonijs destitutus. Ideo quercus sine folijs appellatur ab Esai. cap. 1. & erubescetis (inquit) super hortis quos elegeratis, cum fueritis velut quercus deflueribus folijs, & veluti hortus absque aqua. Contra verò de viro iusto alibi ita ait idem Esaias: & eritis quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarum cuius non deficiet aqua: & ab alio propheta vir iustus cum arbore fecunda comparatur, superuiente & florente vberiorumque fructuum abundantia exornata: quæ cum perennium fontium, & amenuum fluiorum aquis irrigetur, nullo viqua aestu arefcit: nulla siccitate labefactatur. Et erit (inquit) itaquam lignum quod plantatum est iecus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, & folium eius non defluet, & omnia quæcunque faciet prospera buntur. Hæc arbor semper virens, videtur esse palma. Quemadmodum dicitur in psalmo: iustus ut palma florebit. Est igitur iustus non quercus sine folijs: non ficus sine fructu: sed palma, semper foliorum pulchritudine cooperta, & fructibus pulcherrimis suo tempore ornata.

Esai. c. 1.

Esai. 18.

Iustus palme comparatur.

Psalm. 1.

Psalm. 91. 6.

Aliam parabolam audite: homo quidam plantauit vineam & sepe circumdedit ei. His verbis & sequentibus significatur diligentia qua Deus vineam suam excolit. Considera igitur diligentiam qua Deus nos vult liberare, & diligentiam qua nos eum volumus peccatis nostris offendere. Intuere eius ad nostram salutem curam & nostram defidiam. Ille vult nos ipsos eripere, nos volumus nos ipsos perdere: ille nos ad eum statum vocat qui in diuinarum rerum contemplatione

Diligentia qua Deus vineam suam excolit ostenditur.

Pp con-

consistit, ut diuinis bonis affluentes ipsi Dei amore ardentissimo inflamemur & tandem veram beatitudinem consequamur: nos verò terram solum intuentes, turbulentis negotijs implicati nobis ipsis mollimur perniciem & vastitatem. Sed ad literarum explicationem veniamus. Per seipem intelligitur diuina lex & angelorum custodia, per torcular altare: Propter sanguinis effusionem, & ut vna afferuntur ad torcular, ut ibi conculentur: sic fructus & animalia ad altare, ut ibi sacrificentur. Per turrim in medio eius templum illud celeberrimum intelligimus. ¶ Vel ita: lepes est diuina protectio: turris est regia dignitas, torcular legitimus Dei cultus. Existimo tamen turrim esse sacram scripturam ad quam veluti ad arcem inuictissimam in nostris tentationibus & periculis confugere debemus. Et ut ex altissima turri ea quæ longissima sunt apparent: sic ex lege & prophetarum oraculis Christum longe venturum vaticinantibus, idem Christus quasi ex longinquo conspiciebatur. Omnia quæ in hac parabola continentur, radicant fuisse a Deo exhibita populo Israelitico omnia, quæ ad eius salutem & conseruationem pertinebant.

Prudentia Christi in reprehendis principibus natãda & a concionatoribus imitãda.

Simile.

¶ *Aliam parabolam auite. Homo erat pater familias &c.* Perpende in hac parabola Christi prudentiam; quam imitandam proponit omnibus concionatoribus. Cum enim experimento didicerimus veritatem odium parere, maxima sanè prudentia opus est, ut citra iniuriam, citra odium, citra proximorum detrimētū veritas proponatur. Prudentium enim medicorum est infirmis pillulas deauratas porrigere, ut eas deglutire cum

utilitate possint; astutorum etiam equitum est equis effrenatis non ostendere frenum ne illud detrectet, sed arte quadam ac simulatione illos frenant. Sic prudentis concionatoris est, mundi aut Ecclesiæ principibus veritates non nudas proponere sed deauratas similitudinibus & parabolis. Quod fecisse olim legimus vates Nathan, cum reprehendere voluit Dauidem; fecisse etiam legimus virum quendam de viris prophetarum, reprehendere volentem Regem Israel. Tertio enim Regum cap. 20. sacra narrat historia: pepercisse contra præceptum Domini, regem Israel, regi Benadad, ac pepegisse cum eo factus. Tunc vir quidam de filijs Prophetarum dixit ad sortium suum in sermone Domini. Percute me. Qui percussit eum & vulnerauit. Abijtergo propheta & recurrit regi in via, & mutauit aspersione pulueris os & oculos suos, cumquæ Rex transisset clamauit ad regem & ait: seruus tuus egressus est ad preliandum cominus: cumquæ fugisset vir vnus adduxit eum quidam ad me & ait: custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius, aut talentum argenti appendes, domi autem ego turbatus huc illucquæ me vertem, subito non comparuit. Erat Rex Israel ad eum: hoc est iudicium tuum, quod ipse decreuisti. At ille statim absternit puluerem de facie sua, & cognouit eum Rex Israel quod esset de Prophetis, qui ait ad eum. Hæc dicit Dominus: quia dimisisti virum dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius: ecce qua arte vates regem Israel reprehendere voluit: eadē vitur Christus

Do-

Ezec. 16. Dominus impræsentiarum, ut legenti aut audienti parabolam patebit. Hoc significare volens olim Dominus nolebat ut ei sacrificia cruda offerrent sed cocta. Non enim vult Deus veritates crudas, aut virtutes crudas, sed vult ut omnia offerantur cocta in aqua modestiæ, sale prudentiæ, & igne charitatis.

¶ *Homo erat.* In Germano huius parabolæ ac literalis sensu per hominem huc Christus intelligit Deum, qui misit filium ad agricolas, hoc est, ad sacerdotes templi. Nequæ sine magna causa putandum est voluisse Deum hoc nomine gaudere, atquæ multoties sub hominis specie in mundo hominibus apparere. Vnde Ezechiel affirmat se vidisse similitudinē throni, & super similitudinem throni (inquit) similitudo quasi aspectus hominis desuper. Ac si diceret: erat super thronum similitudo Dei instar hominis. Cum enim homo factus sit ad imaginem & similitudinem Dei, æquū erat, ut Deus appareret instar hominis. Atquæ non solum secundū animam est hæc similitudo, sed etiā in corpore habet homo quædam proprietatem hoc ipsam indicantem, est enim erecta creatura in cœlum aspiciens. Cum cæteros animantes natura abiiecisset ad pastū, solum hominem erexit, & ad cœlum tãquam ad propriæ patriæ conspectum excitauit. Nec terra pulchra & admirabili plantarum & fluuiorum varietate ornata, ima sede semper hærens, in quam feruntur omnia nutu suo pondera: nec Luna, quæ in infimo cœlo radijs Solis incensa conuertitur: nec Sol quartum obtinens globum æthereum, princeps & moderator reliquorum luminum: nec cætera astra micā

Quare Deus vocetur homo in scriptura sacra. Et quare sub hominis speciem multoties apparuit. Ezech. 1. c.

tia radijs, nec orbis ipsi cœlestes admirabili conuersione & celeritate concitati, sed solus homo tanquam creatura illis nobilior fuit ad Dei imaginem & similitudinem procreatus. Etsi enim Dei imago sit etiam in Angelis secundum id, in quo primo cōsideratur ratio imaginis, quod est intellectuualis natura, non tamen in eo est quo ad id, in quo altero modo cōsideratur: nam non est angelus de angelo, ut Deus de Deo: id quod conuenit homini. Præterea hominis anima est tota in toto eius corpore, & tota in qualibet eius parte, quemadmodum Deus se habet ad mundum: id quod spiritibus cœlestibus & ab omni concretione mortali segregatis conuenire non potest. Cū igitur Deus hominē excelsam creauisset, ei quæ vim memoriæ, intellectus, & voluntatis impertisset, illum quæ in hoc medio mundi globo tanquam Dominum collocasset, voluit in eius similitudine apparere, atquæ homo vocari, homo (inquit) erat pater familias &c.

¶ *Pater familias.* Nemo sanè paucis poterit verbis explicare Dei sollicitudinem, curam, ac diligentiam erga salutem, & commoditatem hominis. Ego autē mendicus sum, ait Dauid, & pauper, dñs sollicitus est mei. Hinc autē ortū est ut pluribus nominibus gaudeat: nūc creator omnium se vocat, quo intelligeremus ab illo omnes nos pēdere: nūc Dñm se appellat, ut admoneat illi parēdū esse: nunc fratrem, nūc patrē, nunc matrē, nūc sponsum: quibus ostēderet quāto amore nos prosequatur, quāto rursū nos illū prosequi teneamur. Iā in hoc loco vides eū se patrē nostrū vocatē. Tãtiq; hoc nomē facit, ut nobis omnibus dicat Christus

Pp 2 nolite vo-

Cura & diligentia Dei maxima erga salutem hominis, quæ ut ostēdat se patrem vocat. Psa. 39.

vocare patrem super terram: vnus est enim pater vester qui in cœlis est. Ille est pater vester, qui vos condidit, qui vos seruat, qui vos redimit: reliqui indigni sunt tanto nomine, Dei comparatione. Hinc veri patris amorem volens Dominus ostendere Ionæ dolenti quod viris Niniuitis percussisset, ait illi: tu doles super hederam in qua non laborasti, neque fecisti vt cresceret &c., & ego non parcam Niniue, in qua sunt plusquam centum viginti milia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram & sinistram suam? Hunc etiam veri patris amorem volens ostendere Christus Dominus Diuo Petro interroganti Domine, quoties peccabit in me frater meus & dimittam ei? Vique septies? ait ei. Non dico tibi septies, sed vsque septuagies septies. Ac si diceret: parum aut nihil Petre scis de patris erga filios amore: non dico tibi illi esse condonandum semel aut iterum, sed milles sunt commissæ remittenda si veniam contriti postulent, si resipiscant atque ad se redeant. Hic ergo est pater familias qui tanto amore erga suos filios ardet, vt si eos sui facti, ac peccati poeniteat, statim eum mali quod eis infligere proposuerat, etiam poeniteat. Sic enim ait pater iste familias apud Hierem. capit. 18. Si egerit poenitentiam gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam: agam & ego poenitentiam super malum, quod cogitavi vt facerem ei. Ad hunc ergo tantum patrem accedamus, cum inuocemus: est enim pater misericordiarum, est diues in omnes qui inuocant illum. Pater est, diues est, magnificus est. Vt pater nos amat: vt diues subuenire potest, vt magnificus statim succurret.

¶ *Plantauit vineam.* Nulli dabitur quin de populo Israelitico loquatur dicente Esai: vinea Domini exercituum domus Israel est. Et Hieremias: ego plantauit te vineam electam: & Dauid: vineam de Aegypto transtulisti, eiecisti gentes, & plantasti eam. Gentes vero erant veluti syluæ steriles & nemora arborum agrestium nullum religionis fructum producentium. Sed tandem Iudæa, quæ vinea Dei electa appellabatur, quæ salutare vnas producere deberet, tulit labruscas, & conuersa est in vites infructuosas quæ cum non ferrent fructum fuerunt in ignem coniectæ, quoniam ex illis nulla proueniebat utilitas. Sic. n. prædixerat Dñs apud Ezechie. Fili hominis quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum: nunquid tolletur de ea lignum, vt fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, vt pendeat in eam &c. Propterea hæc dicit Dñs: quomodo lignum vitis inter ligna syluarum, quod dedit igni ad deuorandum, licet tradat habitatores Hierusalem. Aliæ plantæ, etsi steriles sint profunt tamē ad trabes, ad naues, ad hastas, ad vasa, & ad plurima ædificiorum genera; at vitis infructifera, ad nihil prodest, nisi ad ignem. Quæ admodum inter omnes plantas nulla est iucundior vite fructuosa, & fructuosa, nulla gratior, sed si infructifera sit nulla deformior, nulla inutilior. Sic gentes idolorum cultrices etsi steriles erant in rebus fidei & religionis, & arbores infructuosæ, erant tamen multarum utilitatum vñibus accommodatæ: at Iudæi infructuosi, qui Deo vero relicto, vanis gentium superstitionibus adhæserunt, & in republica violata scelera in expiabilia perpetrarunt, ad

Vinea domus Israel.
Esai. 6. 5.

Hierem. 2.
Psal. 79

Ezech. 15.
a.

ad nullum penitus vsum proderant, nisi ad ignem. Ideo fuerunt eueri à Chaldeis, & postea à Romanis, & in vtraque vastatione incendio flagrarunt.

¶ Perpende etiam hic multis modis Dei Ecclesiam in sacra Scriptura vocari, nunc vinea, nunc Dei hereditas, nunc Dei domus: nunc alijs nominibus appellatur. Lege canticum illud Moyse quod incipit audite cœli quæ loquor. Lege etiam Psalmum Dauidis incohantem: exurgat Deus & dissipentur inimici eius, & inuenies vocari Dei Ecclesiam, hereditatem, ac portionem Domini, quando diuidebat (inquit) altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel: pars autem Domini populus eius, Iacob funiculus hereditatis eius. O nos felices, o nos terque quaterque beati, quod Dominus sit hereditas nostra. Portio mea (inquit) Regius vates; Dominus: & nos sumus hereditas eius quæ in vniuersali illa cum diabolo partitione sortitus est. Iacob (inquit) funiculus hereditatis eius. Veri enim fideles quicumque illi sint, filij Abraham & filij Iacob merito appellantur. Vocatur præterea Dei Ecclesia, domus. De qua angelus ad virginem loquens ait: regnabit in domo Iacob in æternum. In hac aula Regia à principio suæ foundationis fuerunt Patriarchæ multi, Prophetæ multi, Reges multi. Fuit rerum humanarum abundantia, opes, diuitiæ, dignitates, fuerunt miracula innumera. Denique in hoc loco vt vides vinea appellatur, quod vinea si fructuosa sit nihil iucundius, nihil utilius: si vero infructifera, nihil inutilius, nihil, vt superius dixi-

mus, deformius. Sic fidelibus virtute & charitate præstantibus, nihil placidius ac delectabilius Deo inueniri potest, sceleribus autem obnoxij, nihil inutilius: ad nihil valent nisi ad ignem, ad nullum penitus vsum prodesse possunt nisi ad combustionem, vt statim ex ore Domini retulimus.

¶ Tandem hic obserua, & veterem Ecclesiam, & nouam à Christo plantatam, vnam eandemque vineam vocari posse, tum quod in eadem fide, spe, & charitate vtraque sit fundata atque plantata: tum quod in noua semper permanserunt vites multæ veteris vineæ: quales fuerunt Apostoli, Euangelistæ, discipuli Domini, multaque turba Iudæorum quæ obediuit, atque indies magis obedit atque parat fidei. Vnde in hac parabola tam veterem quam recentem Ecclesiam appellat Dominus vineam vnam, quando dicit vineam suam ablatam fuisse ab agricolis veteribus, hoc est, à sacerdotibus veteris legis, & datam sacerdotibus nouæ legis. Possunt in holo maius duæ istæ ecclesiæ, vineæ duæ nuncupari. Quod vinea veteris ferè omnis, eradicata & combusta fuit, ac iterum ex gentium innumerarum vitibus plantata, aliaque sepe & maceria munita, alia turri torcularique, alio adornata, alijs denique agricolis locata. Videamus igitur sigillatim quibus ornamentis tam veteris quam recentis vinea decorata ac præmunita fuit: quibus agricolis vtraque locata, quæ denique veteris illius agricolæ fructum Dño reddiderint, quem vero, recentis, agricolæ modo reddant.

¶ Imprimis quo in loco veterem vineam ex Aegypto translata plantauerit Dominus Esaias docet ca. 5.

Pp; vinea

Vetus Ecclesia & noua vocari potest vna vinea & eadem.

Quo in loco vinea veteris fuerit plantata.
Esai. 5.

Ionæ. 4.

Supr. 18

Hier. 18.

Dei ecclesia variè nominat in scriptura sacra.
Deut. 32

Psal. 67.

Psa. 118.

Deut. 32

Zuc. 1.

Esaï. 65. vinea (inquit) facta est dilectio mea in cornu filio olei: nomine dilecti significare voluit Christum, qui plantavit hanc vineam in cornu filio olei, hoc est in loco alto, in regione montuosa & frugifera. Per cornu intelligit locum editum & eminentem, quod cornua in animalibus altiore partem obtineant: Vnde Pagninus pro cornu, vertit in colle. Per filium olei terram intelligit opulentam, pinguem & feracem. His verbis & hoc Hebraismo describit terram Israelis, quæ magna ex parte montuosa est, & vberissima, fluens lacte & melle, ubi fuit populus Israeliticus collocatus. Vel per cornu, robur & fortitudo intelligitur, in quam significationem capitur sæpe numero in sacra scriptura, veluti in. 2. Reg. ca. 22. Dominus cornu salutis meæ. Et in psalmo, in te inimicos nostros ventilabimus cornu: & apud Abacuc: cornua in manibus eius. At vinea recens, hoc est, Ecclesia plantata est in cornu illo altissimo ac fortissimo, de quo Zacharias ait: & erexit cornu salutis nobis. In hoc loco tam forti, tam munito: in hac terra tam fertili, tam frugifera, tam plenaque gratia & veritate collocatus est populus Christianus: in hoc filio olei, siue in hoc oleo effuso plantata est Ecclesia Dei. Est enim Christus verè filius olei, quia quemadmodum oleum in lampade est materia ignis & splendoris, sic Christus cunctis gentibus ad illum conuersis clarum Dei potentia lumen præbuit. Et capitur filius olei pro oleo, quemadmodum filia Babylonis pro Babylone, & filius perditionis pro perditio.

Sepes v. triusq; vi. ¶ *Et sepe circumdedit ei.* Sepes, quæ prohiberet introitum in vtramque

vineam tam antiquam quam nouam custodia imprimis fuit omnium mandatorum Dei. Hæc custodiebat tunc populum Iudæorum, hæc custodit modo populum Christianum. Hoc est quod vtrique vinee dicebat Dominus apud Ecclesiasticum cap. 15. Si volueris mandata seruare conseruabunt te. Hæc enim mandatorum custodia est veluti regis custodia, quæ regem dies noctesque magna cum diligentia ac vigilantia seruare solet. Sepes verò secunda, quæ ferarum hoc est, mundi, diaboli & carnis in Ecclesiam tam Iudæorum tunc, quam christianorum modo introitum vetat, angelorum custodia est. Angelis enim ius mandauit Dominus semper de iustis ac fidelibus, vt custodiant illos in omnibus vijs suis. Sepes verò tertia ac præcipua fuit & modo est Deus ipse. Audi quid Moyses in cantico iuocant: circumduxit eum & custodiuit quasi pupillam oculi sui: Dominus solus dux eius fuit, & non erat cum eo Deus alienus. Audi quid Christus in Euangelio promittat: ego (inquit) ero vobiscum vsque ad consummationem seculi. Talibus lapidibus vel sepibus hirtis semper fuit vtraque vinea clausa, ne esset pecori, ne peruia furi. Quo quid præstantius? quid excellentius aut tutius? circumdat mundus vineæ suæ sepe inanis gloriæ, sed quam longè differat sepes ista, à sepibus Ecclesiæ, lippis & tonsoribus compertum est. Mundi enim maceries vana, infirma, ac papyracea est: quæ facile vento aut aquis exposita diruitur. At iustorum aut fidelium protectio tam firma est, vt portæ inferorum ac machinamenta mundi minimè possint aduer-

see prima est custodia mandatorum.

Eccle. 17.

Simile.

Sepes. 2. custodia angelorum

Psa. 90.

Sepes. 3 est ipse Deus.

Dent. 32

Infra. 18.

Esaï. 41. possint aduersus eam præualere: de hac loquitur Esaias cum ait super omnem gloriam protectio. Hæc enim diuina protectio Ecclesiam suam non derelinquit, nulla tempestate & temporum mutatione labefactatur: quare est omni humanæ gloriæ quæ vinea impiorum protegitur, antepōnda. Hac sanè macerie septus ac circumvallatus sanctus Iob non potuit Sathanas illi nocere. Nunquid considerasti seruum meum Iob, ait Dominus Sathanæ, quod non sit similis ei in terra? cui Sathan ait: Nunquid Iob frustra timet Deum? Nonne tu vallasti eum ac domum eius, vniuersamque substantiam eius per circuitum? neque enim vas vitreum sic in vase conseruatur, quemadmodum iustus sub Dei protectione & custodia. Hinc est quod **Psalm. 30** Regius Psalmographus ait: de iustis loquens: abscondes eos in abscondito faciei tuæ, à conturbatione hominum. Quem vult princeps aut Rex aliquis tutum a suis hostibus esse: eum in cubiculo suo includit: ita Deus fideles suos in se abscondit & recludit quasi in tutissima custodia occultatos: ita inquam abscondit eos vt nulla hominum conturbatio ad illos possit accedere, nullum ad illos malum possit introire, nullum flagellum ad tabernaculum illud appropinquare: sed sunt eis absque vlla conturbatione omnia salua, læta, & prospera.

Simile. ¶ *Sepem circumdedit ei etc.* Non solum toti Ecclesiæ, sed singulis hominibus dedit Deus omnia ad salutem suam necessaria, ita vt dicere merito possit vnicuique nostrum: quid amplius debui facere quod non feci? quod intelliges Dauid dicebat quid

Singulis priuidit Deus de necessarijs ad salutem.

retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Hinc vermis perpetuus in animis damnatorum nascetur, quod non Dei culpa, qui de omnibus prouidit, sed potius sua culpa salutem sempiternam non fuerint consecuti.

¶ *Et fodit in ea torcular.* Lenon, id est, lacum. Nam lacunis olim effosis vinum excipiebatur. Vnde & alibi lacum vertit. Hinc Bacchus poetis Lenæus dicitur. In populo illo Iudæorum lacum Dominus fodit, hoc est, altare holocaustorum: in populo verò Christiano, non vnum aut alterum lacum Dominus sed septem lacos, hoc est, septem Sacramenta fodit, quibus excipitur vinum illud preciosissimum quod lætificat virgines, sanguis, inquam, ille expressus in ara crucis è botro, hoc est, ex corpore Christi. Fodit præterea pater iste familias torcular, hoc est spem, qua exprimuntur martyres atque omnes quotquot patienter huius mundi aduersa æquo animo propter regnum cælorum tolerant. Quemadmodum agricola spe fractus plurimos tandem percipiendi, labores immensos patienter sustinet: sic iusti ac viri sanctitate præditi spe consequendi fructum sempiternum omnes mundi pressuras læto corde atque alacri animo ferunt. Et minime falluntur. Nam spes non confundit: Hinc est quod vnusquisque iustorum ait: ecce Deus saluator meus, fiducialiter agam & non timebo. Et Apostolus Paulus omnium piorum nomine ait: gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Non solum autem, sed gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem,

Psalm. 119

Lacus vineæ veteris fuit areare sacrificiorum. At in Ecclesia sunt 7. i. septē sacramenta. Item spes est lacus & torcular vtriq; vineæ

Esaï. 11.

Rom. 7.

probatio autem spem, spes autem non confundit. Hinc similiter est quod D. G. ego, dicit: spes in æternitatem animum erigit, & ideo nulla mala exterius quæ tolerat, sentit. Et quid mirum quod si seles mundi mala, minime perierint; quando Deus sit illorum vis, firmamentum, spes, & umbraculum? Quod eleganter Elias his verbis testatus est capite. 25. Super hoc laudabit te populus fortis: civitas gentium robustarum timebit te. Quia factus es fortitudo pauperi, egeno in tribulatione sua, spes a turbine, umbraculum ab æstu. Christianos vocat fortes & robustos, quoniam debet aduersus diabolum, mundum, & carnem, acerrimè pugnare, & animo excelso & inuictò sub spe viuente, omnia aduersa tolerare. Ut enim dura & robusta quercus ventorum ac procellarum ictibus resistit, & quauis frondes amittat, intus tamen virtus in clusa perseverat, sic verus Christianus vi tentationum, & calamitatum exagitatus, immobilis consistit, & quauis mundi opes, auctoritatè, & æstimationem perdidit, animi tamen virtus & constantia intus vigent, quas nec casus eripit, nec tempus labefacit, neque vetustas vlla contumit. Atque hoc minime mirum, ut diximus, Nam illis, qui suam agnoscunt miseriam, diuinum implorat auxilium, factus est Dominus fortitudo. Tales enim eripit Deus a procella, & ab æstu calamitatum, & tentationum. Factus est eorum spes in turbine persecutionis. Vnde Rex David sub torculari isto expositus dicebat: factus est mihi Dominus in refugium, & Deus meus in adiutorium spei meæ. Factus etiam est eorum umbraculum, quo liberetur ab æstu

Esa. 25.

Simile.

Psa. 93. d.

præssuratum. Vnde idè vates Esaias alibi ait: & erit vir sicut qui absconditur à vento & celat se à tempestate. Spes ergo in Deo torcular est nucleus vineæ.

¶ *Aedificauit turrim.* Per hanc turrim quam extruxit Dominus ad vineæ custodiam, aliqui intelligunt locum editum & excelsum, naturaquè munitum super quem vinea vetus locata est secundum illud quod in suo cantico Moyles ait de populo Israelitico loquens: constituit eum super excelsum terram. Alij verò per turrim intelligunt templum illud inigne à Salomone extructum & erectum. Sic enim illud vocat Micheas propheta cap. 4. Et tu (inquit, turris tubulosa gregis: vique ad te veniet potestas prima, tubaudi, Christi. Ad templum enim & ad Hierusalem venit primum regnum Christi. Illic enim cepit Ecclesia Christi. Nos verò in præsentiarum per turrim præsertim nostræ vineæ, hoc est, Ecclesiæ catholice Dei cognitionem ac fidem intelligimus. Hanc conscendunt fideles atque hinc cœlestem illam patriam quæ à longe saluant, intuentur. hinc Dei gloriam immensam, infinitam tam Angelorum quam hominum multitudinem contemplantur: hinc damnatorum poenas, extremum iudicium, corporum suscitationem vniuersalem, perspiciunt: hinc insidias omnes diaboli, mundi vanitatem, carnis fallaciam, rerum omnium quæ sub cœlo geruntur inconstantiam, breuitatemque animaduertunt. Vnde D. Paulus in Epist. ad Heb. ait: fides est substantia rerum sperandarum argumentum non apparentium. Id est, fides est fundamentum rerum sperandarum; & ostentio & demonstratio quæ

Esa. c. 32

Turris veteris vineæ, aut locus editus & excelsus super quem vinea illa locata est, aut templum illud intelligitur. Deut. 32 Mich. 4.

Turris ecclesie fides

Heb. 11.

quædam rerum non apparentium. Neque immerito eam vocat demonstrationem rerum quæ minime nobis apparent: quia eas tam certo mentis oculo representat, quam si oculo corporali perderentur. Ab hac specie cetera videns D. Ioan. cœlestes illos ciues in patria superna vitam immortalem agentes dicebat: Vidi turbam magnam quæ dinumerare nemo poterat ex omnibus gentibus, tribus & linguis.

Apoca. 7.

Nō donauit Dñs regibus neque prælati vineam suam, sed locauit.

¶ *Et locauit eam agricolis.* Locat ergo Dominus ministris Ecclesiæ, ac principibus prophanis vineam suam, non donat. Pro dolor nam iam neque prophani principes, neque Ecclesiæ prælati maiori ex parte, recognoscunt, dominos non esse vineæ Domini, sed cultores & agricolas: minime curant intelligere, se se fructus esse Domino reddituros. Pro dolor nam nihil aliud quàm quæ sua sunt, quærunt, hoc est, opes, diuitias, ac suppellectilem suam augere: fructus à vinea sibi ipsis percipere non Domino, vineam destruere atque de populare: non eam colere, atque ornare exemplo patris familias qui vineam illis locatam tam diligenter, ut diximus, excoluit, ac miris modis decorauit: sed potius exemplum sequuntur impij Achab. Tertio enim Regum cap. 21. sacra referunt eloquia: quod vinea erat Naboth, cui Rex Achab dixit: da mihi vineam tuam, ut faciam mihi hortum olerum. Maxima profecto tyrannis, ac vis violentiaque maxima est, velle reges ac Ecclesiæ principes bona subditorum ipsis inuitis possidere: maximè item dolor, eos velle è vinea hortum olerum facere. Ex bonis enim subditorum vult reges ac sacerdotes hortum sua-

3. Re. 21

rum deliciarum, ac suarum voluptatum plantare atque colere. Vineam est o princeps non hortus, quæ sibi commissa est, non ut oblecteris ac recreeris, sed ut eam diligenter excolas, ut in ea deludes ac labores, noctes dieisque: ut tuo tempore fructus Domino reddas, venit, inquit scriptura. Achab in domum suam, indignans, & fremens super verbo, quo locutus fuerat ad eum Naboth, & tandem ob hanc causam miserè perijt atque interfectus Naboth est. Itaque si regi impio aut principi tyranno bona tua concedere statim nolueris, mortis periculo te ipsum parare debes. Sed velint nolint huiusmodi tyranni, tandem ob suam impiam tyrannidem maximas poenas dabunt: quales dederunt & impius Achab, & cœlestis Isebel vxor eius.

¶ Vide quæ annotauimus cap. præcedenti in illa verba: non veni ministrari, sed ministrare.

¶ *Et locauit eam agricolis.* Perpende quod non solum Dñs locauit ac modo locat vineam suam primoribus Ecclesiæ, ut bona fide colant, reddituri fructus illi: sed vnicuique nostrum locat animam suam quæ huius vineæ vitis quædam est. Quare bona fide eam excolere debet quisque, ac reddere fructus Domino: non enim sumus nos animarum nostrarum Domini, sed agricolæ, quibus eas Dominus locauit. Si ergo de singulis otiosis & inutilibus verbis sumus redempturi rationem Domino vineæ, quæ reddem, de rapinis, de familia cura, de omnibus denique actionibus in hac vita male gestis non ergo est quærere gloriemur de opibus, dignitatibus, honoribus, rerumque humanarum prosperitate: quando hæc omnia alie

Vnicuique nostrum locat Deus animam suam, quæ vinea Domini vici quædam est.

Simile.

Simile.

Pfal. 13.

Quid sit Deum peregre profectus.

na sunt: quando de his omnibus fructus unus reddituri Domino. Stultus profecto negociator haberetur, si se se dititem esse iactaret aliena pecunia negociando. Stultus etiam agricola pararetur, qui se de multa messe glorieretur, non recogitando fructus, quos est Domino fundi redditurus: decimas, ac primitias, quas est ecclesia oblaturus, elemosinas ante promissas quas est largiturus, sementem ad seminandum quam est seruaturus, labores in agricultura consumptos: quæ omnia si attentè obseruaret nec sese efferreret, nec à consuetudine cessaret. Cum ergo agricolæ firmus omnes nos, non est quare de alieno fundo ambitiosius gloriemur, ne quæ est quare à cultura cessemus quædo fructus debitos sumus Domino reddituri. Audiamus atque altamente consideremus quid Psalmogra- pho doceat Psalmo. 23. Quis (inquit) stabit in loco sancto eius? innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam. Illi quidem animas suas non in vanum aut frustra acceperunt à Domino Deo suo, qui ipsis bene viuunt, ad bonum diuinumque cultum, ipsarum vires omnes, celestibus obsequijs deducendo, ad quem finem certa indubitataque res est, animam rationis participem cunctis mortalibus datam esse.

Et peregre profectus est. Peregre profectus eo Dominus dicitur, quod ita reliquerit sacerdotes populi Israelitici, ac ita relinquit sacerdotes Ecclesie vt vinea sua vtantur vel abutantur, ac si procul longeque ab illis abesset. Hoc idem docere volens regius vates aliaphrafi vsus est dicens: exci-

tatus est tanquam dormiens Dominus tanquam potens crapulatus à vino. Ac si diceret: factus est Deus tanquam homo fortis, postquam abceperat rapula vini, qui ad tempus crapula vini oppressus grauissimum somnum dormiens nihil agebat, sed vino edormito, atque digestionem consumpto, exurgit potentior, vino scilicet instauratus, atque calefactus. Ita se Deus postquam ad tempus aliquod dissimulauerat, distuleratque vindictam in hostes suos, fortior apparuit ad ultionem. Hunc etiam discessum docet idem vates Psalmo. 9. Vt quid (inquit) Domine recessisti longè, despicis in opportunitatibus & in tribulatione? Ac si diceret: quorsum pisisime Domine, frequenter elongare videris te ipsum à seruis tuis, eos quæ ita relinquere ac contemnere videris ac si peregre profectus esses, longèque abesses potissimum, quando oportunitas maxima videtur, & necessitas exaudiendi, vt potèdum afflictionibus constituti sunt. Atque tam innumera tamque frequentes hæ afflictiones & oppressiones sunt, vt impijs sit occasio existimandi omnino te esse tuorum immemorem. Dixit enim populus iste scelestus in corde suo, oblitus est Deus, auertit faciem suam ne videat in finem. Exurge Domine Deus, & exaltetur manus tua, ne obliuiscaris pauperum. Non igitur fallaris o homo qui quotidie mala multa perpetras, nam non longè est Dominus à te, in ipso viuus, moueris, & es. Quare illum time ne brachia tua conterat, si illum sæpe sæpius irritare non cessaueris. Vt quid irritauit impius Deum? Dixit enim in corde suo non requiret. Contere brachium peccatoris & maligni: quæ-

Pfal. 77. 8

Pfal. 9.

Aa. 17.

Pfal. 9.

retur peccatum illius & non inuenietur.

Cum autem tempus fructus appropinquasset misit seruos suos ad agricolas, vt acciperet fructus eius. Et agricolæ apprehensis seruis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidauerunt. Iterum misit alios seruos plurimos & fecerunt illis similiter. Hinc discamus quomodo

Deus fac pe vocat ac patienter expectet peccatores. Toto pectore in studium hoc incubere diuini tunc vates vt Hiero- solymam à vitijs abduceret, & ad virtutem impellerent, sed oleum & operam perdidit: Vnde Ezechiel capit. 24. ait: multo labore sudatum est, & non exiuit de ea nimia rubigo eius, nec per ignem. Lege totum Hieremiam & videbis omnes eius contiones nihil Iudæis profuisse: quia nequitia & indignatione obdurati propheta contemnebant, cuius labores frustra susceptos, pios illos quidè, & sanctos, vitio tribuebant, eum quæ, ad odium, & interitum falsis criminibus vocabant. Nemo eos cohortabatur ad virtutem ardentius, nemo eorum flagitia vituperabat asperius, nemo viros virtute præstantes laudabat ornatiùs, nemo in vanas superstitiones nefariorum hominum inuehebatur vehementius. Et pro his laboribus in eum procellas excitabant. Quid dicam de diuino illo Esaiâ, tanta eloquentia exulto, vt non solum homines suæ ætatis, sed antiquitatis memoriã videntes admirabili iuperarit? Hic pro recte factis & constantibus diuinarum suarum contionum laboribus à Iudæis neglectus & ad interitum luctuosissimum reueratus. Audi D. Paul. in Epist. ad Heb. Ita de viris iustis dicentem: alij ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carce-

Hebr. 11

res: lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione gladij mortui sunt. Circuierunt in melotus, in pellibus caprinis, egentes, angustati, afflicti, quibus dignus non erat mundus.

Nec tunc misit Dominus solum sed modo mittit Evangelicos seruos virtute & doctrina maximeque videntes præstantes, sed non possunt nefarios homines à vitijs deterere. Qui dicere possunt, quod scribit D. Paulus ad Gala. capi. 4. Timeo vos ne forte sine causa laborauerim in vobis. Et Timotheo: in hoc enim laboramus & maledicimur. Sed quamuis impiorum gladius seruis à Domino tempore missis vitam eriperet, eorum tamen laudes nulla vnquam obscurobit obliuio, quin potius vigebunt memoria omnium seculorum. Cæli primum mobile appellatum vehementi suo impulsu & incitata conuersione alios globos et hercos coarctat, & rapit, atque efficit, vt ab oriente ad occidentem violenter, & per accidens moueantur. Nilominus tamen hi inferiores cæli inuito primo mobili, mouentur suapte natura proprio motu ab occidente ad orientem: sic quæuis tempus suo discursu omnia, quæ possunt labefactari, consumat, ea rapiens, & ad occasum adducens: tamè velit nolit rectè facta & admirabiles virtutes semper habet suum cursum & motum in sphaera suâ immortalis, quæ veluti cælum varijs sideribus ornatum, pulchrisque luminibus distinctum de tempore ipso triumphat, quoniam illam ipsa perpetuitas semper intuetur: Nec solum viri iusti qui propter prædicationem Evangelicæ veritatis ab impijs agricolis interfecti sunt tam in veteri quam in noua vinea in hac vita celebrantur, sed

sed

sed etiam quod illustras est, in cœlum peruolant, vbi requiescunt, in beatissimis sanctorum sedibus, nullo dolore affecti, nulla deformitate maculati, sed rerum superarum contemplatione fruente, & gloria immortalis redundantes. Quare non est quod metuant concionatores euangelici a Domino missi, non est quod cœsent, ac remoreantur, non est quod a predicatione Euangelij etiam cum capitis sui periculo retardentur, quando tanta merces, tantum laborum suorum premium seruatum illis maneat.

¶ Deinde obserua quod non solum mihi Dominus ac modo mittit predicatores exterius ad vineam suam, atque ad vineę cultores, sed interius nūquam cessat mittere ad nos seruos suos, hoc est, inspirationes sanctas, extremi iudicij timorem, mortis metum, febrem, aut aliquam aliam malam valetudinem, quibus nos ad poenitentię dignos fructus reddendos excitare contendit. Quæ admodum enim sancto Job. 1. Job nūquam defuit seruus aliquis qui illi nuntiaret atque admoneret quid per diabolum ageretur: Sic nunquam deest seruus aliquis cœlitus missus qui peccatori nuntiet quæ per diabolum, ac mundum, carnemque, in vinea animæ suæ agantur. Tu vero si sapias audi: huiusmodi seruorum monita, redde Domino fructus debitos. caue ne hos spirituales Domini seruos ad te missos interficias, dilapides, aut cadas. Ne tibi Dominus dicat quod impijs agricolis veteris vineæ, hoc est, Iudæis: ego vado & quaeritis me & in peccato vestro moriemini.

¶ Præterea tertio cōsidera quo pacto malitia hominum cum Dei bonitate certet. Mittebat Dei bonitas seruos suos, & eos hominum malitia

interficiebat: mittebat Dei bonitas alios seruos, & rursum illos hominum malitia lapidabat, vt hinc colligas quo pacto Dei bonitas sese de hominum malitia vindicet: non enim Dominus vindictam de impijs ac obduratis hominibus sumere solet, malis sed potius bonis eos afficiendo; non ab eis poenas condignas sumendo: sed multa munera ac beneficia largiendo. De his agricolis obduratis ac priores seruos ad eos missos occidentibus, vindictam Dei misericordia sumpsit seruos alios mittendo, quibus etiam interfecit, filium suum vnigenitum misit, & rursum hoc crucifixus, eis Apostolos misit, qui eis Euangelium salutis ac pacis predicarent, Spiritum sanctum conferrent, a peccatis absoluerent. Nunquam Dei misericordia hominum malitiæ cedit, nunquam succumbit, aut victa sed victrix manet. Si enim maior esset iniquitas nostra quam Dei misericordia, actum esset de nobis. Sed aduerte obsecro, impiorum malitia quæ sit, quæ non illi satis est, fructus debitos Domino non reddere, sed seruorum fructus petentium capita conterit. Non illi satis est predicatorum monita, consilia, ac reprehensiones salutare non audire, sed in eos inuehitur, eos irridet, subannat, ac vera dicentibus non solum conuiciatur, sed maledicit ac denique eos interimere nititur. Væ vobis (inquit Christus) pharisæis, qui edificatis monumeta prophetarum. Quis est qui cōcionatur? Elias. Para ergo illi ferram, & post ferram sepulchrum. Quis nā est qui ad populum dicit? Baptista Ioannes. Para igitur illi & carcerem, & discum, & tandem sepulchrum. Tanta est ergo sceleratorum hominum malitia

licita certet cum Dei bonitate.

Luc. 11.

vt nō cōtēta sit sanctorū vera dicitū cōsilijs nō assentire, sed in eos immanissimè ac crudelissimè incandescit: vehementerque irascitur. Sed tamē et si hominum malitia, vt diximus, tanta sit, misericordia autem Domini non cessat ad nos mittere seruos suos: siue illos audiamus, siue nō audiamus. Ne postea dicere possimus, non nisi semel ab eo fuisse monitos. Et vt doceat eius bonitatis esse, conferre beneficia etiam in eos, qui ingrati sunt. Vt sol non desinit micare radijs, etiam si nubes velit eius lucem obscurare, sic Deus non desinit a beneficijs, erga impios & sceleratos eius voluntati non parentes, etiam si sua ingratitude beneficia sua obscurare & maculare velint.

Simile.

Esa. 5.

¶ Cum autem tempus fructus appropinquasset &c. Et apprehensum eum eiecerunt eum extra vineam & occiderunt &c. Hoc est quod alijs verbis prædixerat Esai. Expectauit (inquit) vt faceret vvas, fecit autē labruscas. Labruscæ sūt vvaę agrestes, acerbæ, & erraticæ. Elegit ergo Deus vineam hanc, ex patribus antiquis optimis & sanctissimis: fecit eam in populum sibi peculiarem, constituit eam in loco firmo & munito, & in terra frugifera custodiuit eam, fouit, & defendit: ipsa verò eum contempsit: seque sceleribus astrinxit, & quod detestabilius est & omnem impietatem superat, non solum prophetas quos Deus ad illam miserat occidit, sed tandem in ipsum verum Deum Messiam fuit interitum machinata. Tu verò considera Dei nostri immensam pietatem & patientiam, peccauerant agricolæ isti, nuntios Dei occidendo, Deus verò non statim eos deleuit, sed spectauit. Ideo ait: iterum misit alios seruos plures prioribus,

& fecerunt illis similiter. Non nisi me autem misit ad eos filium suum. Et hoc ipsum significauit Esai. dicens: expectauit vt faceret vvas, nonne vides non eos statim euertit. Sed quid fecit? expectauit vt bonum fructum ferrent. Nullum non mouet lapidē: nihil intentatum relinquit, eo quod proprium sit eius, misericordiam facere; ideoque iudicium differt. Tardus est Dominus ad destruendum, proptus verò ad ædificandum. Vnde Dauid ait: Deus iustus, fortis, & patiens. Et alio psalmo, dulcis & rectus Dominus: propter hoc legem dabit delinquentibus in via. Vt ex illo discant principes, discant iudices, & discant prælati, atque gubernatores omnes, tolerantiam, patientiam, & benignitatem erga subditos delinquentes. Si Deus innocens expectat maxima cū patientia peccatorem: quanto magis & nos idem facere debemus, cum nemo sine crimine vixerit. Cum tot tātaque crimina aduersus Dei maiestatem commiserimus, quotidieque cōmittimus.

Psal. 7. c.

Psal. 14. b.

¶ Præterea isto loco admonemur, non statim desperandum esse de peccatorum salute, nec subito esse interficiendos qui crimen aliquod admiserunt, sed expectandos vt dixerimus, vt poenitentiam agant, & suo tempore debite ac iuste puniendos. Cum hi agricolæ etiam expectati nolissent debitos fructus reddere, fuerunt a Deo derelicti, & tandem a Romanis euerfi, & penitus vastati: & si qui ex illis euaserunt, fuerunt in acerbissimam seruitutem adducti. Quid autem sit facere labruscas explicat Christus in hoc loco, qui vt refert Euangelista ob eam causam dicit, vineam suam esse alijs locandam, &

&

Nō cessat Deus mittere seruos ad vineam hanc, hoc est, animas.

Job. 1.

Yo. 3. c.

Nota quo modo hominis malitia

& Iudæos perdendos, quia filium Dei occiderunt. Hic fuit vineæ fructus. Hæ labruscæ amarissimæ quidem & acerbissimæ.

¶ *Novissimè autem misit filium suum dicens: verebuntur forte filium meum.* Forte, nequè est apud Græcos nequè in vetustis Latinorum exemplaribus, nec apud Hieronymum. Quare si additum fuit à quopiam, qui verebatur ne Deus aut mentitus videretur, qui futurum dixerit, quod non eveniret, aut inscius futuri, id profecto sine causa fuit additum: nam non necesse est, ut per omnia quadrent, & ut aiunt, adamussim parabola. Quædã enim admiscuntur ut expleatur narrationis ordo, id quod testatur Augustinus opere de doctrina christiana. Sed si non additum sit à quopiam, quod magis credo, sed ita relatum ab Evangelista Mathæo, quod etiam addidit Luc. ca. 20. Quare id factum sit iam diximus superius.

D. Augu.

¶ *Interim tamen adverte multa nobis superesse præclara in sacra pagina testimonia, quibus probare possumus Christum Dominum esse verum ac naturalem filium Dei, inter quæ hoc præsens testimonium invenitur. Hic namquè discrimen maximum assignari vides inter Christum & cæteros Prophetas: cum vates omnes ac sancti illi à Deo missi non filij sed servi appellentur: Christus verò solus in hac parabola filius vocetur: natura ergo filius Dei erat & non gratia solum: cum filij per gratiam; omnes prophetae vocentur: dicente Dño: ego dixi dii estis & filij excelsi omnes. Si ergo illos appellat servos cum sint filij per gratiam, Christum verò, filium pater cælestis vocat, certa res est, cum natura esse verum filium*

Probatur qd Christus verus sit filius Dei.

Dei, hæredemquè regni eius. Hic est filius ille Dei vivi: vnicè à patre dilectus: in quo illi complacitum est. Hic est cui Dominus dixit, & non Angelorum alicui, filius meus tu: ego hodie genui te: hic est de quo D. Ioannes ait, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: & verbum caro factum est, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnicè à patre. Hic est vnicè genitus ille filius Dei qui ab æterno est in sinu patris splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portans omnia verbo virtutis suæ.

Math. 3. 16. 17.

Hebr. 1.

Ioan. 1.

Ioan. 1.

Hebr. 1.

Dei tolerantia cõmèdatur.

Gen. 49. Figura.

Psal. 46.

bus obduratis, non proficiunt: tunc sese filij hominis terribilis nobis offert, tantumquè metum damnationis iam imminenti in animis incutit, ut penè de nostra salute desperemus: sed ne in tantum malum incidamus, statim se placidum, benignum, ac mansuetum ostendit; statim ait: ne durum vobis esse videatur quod vestris peccatis vendidistis me, nam pro salute vestra missus sum in mūdum: diuina dispensatione permissum est ut interficerer, ut ex tanto malo salus vestra operaretur. Nullo sanè medicamento opportuniori nobis penè de salute desperantibus mederi poterat pater cælestis, quàm passione filij eius. Non ergo tu o peccator, desperare velis, nequè durum tibi videatur, si milles Deum offenderis; sed respira, atquè ad te redire cura, spem tuam in Christi meritis, & misericordia colloca, & age poenitentiam, & tunc viues. In lib. Gene. capi. 29. sacra referunt eloquia, Iacob missum à patre peruenisse Mesopotamiam, amouissequè lapidem quo puteus claudabatur, ut adquaret gregè Laban cognati sui. Ad hoc quidem verus noster Iacob, à patre de cælo missus est, ut tollat nostram cordis atquè animi duriciem, potumq; aquæ cælestis præbeat.

Gene. 29. Figura.

An Iudæi intellexerint, Christum esse verum Messiam.

Acto. 3.

cistis, sicut & principes vestri. Obserua: quod istorum pharisæorum animis succubant lux & tenebræ, contendeant nox & dies, lior illorum & Christi doctrina, invidia & miracula. Hinc erat quod nunc eum esse verum Messiam credebant: verumq; Dei hæredem: cui pater apud Regiū vatem dixerat: postula à me & dabo tibi gentes hæreditatem tuam: nunc verò eum seductorem existimabant. Cum lior & invidia & odium regnabant: aiebant: nonne hic est faber, & filius fabri? Cum autem ratio, tunc dicebant: Messias cum venerit, poterit facere maiora signa, quæ hic facit? Cum lior vigeat cæcitate pleni, & invidia commoti asseueranter prædicabant, à Galilæa propheta nõ surget: quando autem lior recedebat, clamabant: nunquam sic locutus est homo: asfirmabant hic est hæres. Et tamen metu amittendi regnum suum occidere volebant. Et tandem excæcati à malitia, ab invidia, ab odio, à metuquè suo, sibi persuaserunt nõ esse verum Messiam: & deniquè siue esset, siue non esset, eum morti tradiderunt. Mitto quod nequè Iudæi nequè dæmones eum esse Dei sapientiã verumquè vnicè genitum patris certa infallibiliq; ratione cognouerunt: si enim ut Paulus ait cognouissent, nõ quam Dominum gloriæ crucifixissent. Vi. gloriã.

Psal. 2.

Supr. 13

Ioan. 7.

Ioã. 7. g.

Ibidem.

1. Cor. 2.

¶ Quod Iudæis tunc cum Christo contingebat, fidelibus modò cum Christi concionatoribus accidit. Nunc enim laudamus mirisquè encomijs efferimus concionatorem vitia nostra acriter reprehendentem, vitam in melius mutantem: nunc ira, odio, atquè invidia incitati eos odio prosequimur, eosquè insipientes & tan-

Plebis vatrias in concionatoribus ostenditur.

to munere indignos iudicamus.

Venite occidamus eum, & habebimus hereditatem eius. Hæc dixerunt agricolæ, hoc est, Iudæi. Sed mala quæ timebant apprehenderunt eos, & in laqueo quem absconderunt comprehensus est pes eorum. Incidit enim peccator in foueam quam fecit. Decreuerunt isti filium interficere, vt hereditate fruerentur, sed longè aliter euenit, quia hæc de causa hereditatem perdiderunt. Quod paucissimi impijs contingit. Sunt enim qui tunc maxime latantur, cum maiora detrimenta viri virtute præditis, & sapientia præstantibus inferunt. & cum illis delint vires, aut alios ad mala perpetranda conuocant exemplo istorum dicentium venite occidamus eum, aut cõsilijs suis ad interitum aliorum vtuntur, & impijs exhortationibus viris claris & honestate perspicuis perniciem machinantur. Aman (vt in libro Esther memoriæ proditum est) suspensus est in patibulo, quod Machabæo virtutis ornamenti exulto, parauerat. Et quemadmodum Perillus Atheniensis faber, qui vt Phalaridi tyranno gratus esset, taurum illi æneum donauit, vbi inclusi homines nouo tormento cruciarètur, suo periit inuento, vt ait Plinius lib. 34. Et refert Sabellicus lib. 10. exemplo rum: nam iussi impij tyranni machina illa inclusus, quam fabre fecerat, vt immanissimi Phalaris aures dele&aret humanis lamentis & cruciatibus, ipse primus pœnam illam expertus est: & tam elaboratum opus sui ipsius imbuuit supplicio: sic immane consilium in authoris caput redundare solet aliquando. Et vt ait D. Pfaltes: laqueum aperuit, & effodit eum, & incidit in foueam quam fecit: con-

Inciderunt Iudæi occidendo Christum in foueam quã fecerunt.

Esther. 7

Simile.

Plinius. Sabellic.

Pfalm. 7.

uertetur dolor eius in caput eius. & in uerticem illius iniquitas eius descendet.

Et eiecerunt eum extra vineam. Nihil est quod ab animis nostris tam cito Deum eiciat quam amor proprius. Hic in causa est, vt Dei auxilio, ac viribus non egere presumamus: nobisque ipsis nos ipsos sufficere existimemus. Primo lib. Reg. capi. 29. refertur venisse David ad preliandum aduersus Israelitas positusque in nouissimo agmine cum Rege Achistadem reiectus est de exercitu Philistinorum existimantium eius auxilio minime egere. Vnde Rex Achis ait illi: viuit Dominus quia reiectus es tu, sed Sathapis non places. Hoc idem etiam contingit in bello spirituali. Multi enim nostrum Christum a se reijciunt, atque ita in omnibus sese gerunt ac si eius adiutorio non indigerent, & quod peius ac detestabilius est, quod non solum eum a domo reijciunt, sed suis sceleribus, ac deprauatis moribus iterum cadunt, percutiunt, ac cruci affigunt, exemplo pharisæorum qui consilio habito Christum verum heredem morti condempnauerunt dicentes: morte turpissima condemnemus eum: atque eicientes eum extra ciuitatem crucifixerunt. Hi sunt fructus quos Iudæi Domino reddiderunt: hi sunt quos Ecclesiæ præfules & sacerdotes multi sceleribus contaminati modo reddunt: hi quos vinea fidelium reddit. Quare minime mirandum quod Dominus de illo populo ac de nostro tam acriter apud Esaiam conuocatur dicens: audite cœli, auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est. Filios enutriui & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessiorem

Amor p̄ prius multo rorū cauēsa malo-rit: & maxime in cauēsa est vt Dei auxilio non egere putamus. 1. Re. 29

Sap. 2.

Esai. c. 1.

forè suū, & asinus præsepe dñi sui, Israel aut me non cognouit, & populus meus non intellexit. Testatur Deus cœlū & terrā, vt videat omnes creaturæ esse meritò iratū aduersus agricolas tā veteris quā nouæ legis, aduersus etiā vtrāque vineā quod legē suā pro nihilo putarint, nec modò putēt, & in republica violāda dolos pestilētes cõceperint. Ait ergo vates: vos o res insensibiles alloquor. Audite me orbes cœlestes, præbe mihi aures tu terrā infimū elemētū. Vos voco o res inanimatæ, nā homines sunt multo vobis insensibiliores. Clauerunt aures suas diuinis monitis velut aspidēs surdæ, vos mihi aures date, & dicētē attendite. Attēdite quid dñs dicat: filios enutriui & exaltaui. Quā verum hoc sit probatione aliqua non eget: populum n. Iudæorū quē filiū primogenitū in Exodo vocat: hūc genuit doctrina & gratia: enutriuit non solum terreno cibo sed etiam cœlesti: iuxta id quod dicitur in psalmo: panē cœli dedit eis, panē angelorū mādauit homo. Extulit eū victorijs & triūphis, atque memorabilibus trophæis, & monimentis. Adduxit illū ad terrā vberimā, quā illi promiserat, vt eā victis mirabiliter gētū regibus possideret. Superavit diuino præsidio munitus, & domuit gētes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles: cõtulit denique omnia optimæ vineæ ornāmēta, quæ superius retulimus. Iā verò secūdū filiū etiā genuit idē Dñs, hoc est, populū chriānū, dicēte Paulo: accepistis spiritū adoptionis filiorū, in quo clamamus abba, pater. Ipse. n. spiritus testimoniū reddit spiritui nro, quod sumus filij Dei: si aut filij & hæredes. Hūc filiū enutrit Deus cibo vero, panē cœlesti, quod de se ait: ego sum panis viuus quod de cœlo descēdi, si quis mād-

Exod. 4.

Pfal. 77.

Rom. 8.

Ioa. 6.

cauerit ex hoc pane, viuet in æternū. Hūc in cœlū vīq; erexit & extulit vīctorijs spiritualib; & triūphis de mūdō, carne & diabolo reportatis. Hæc vineā sibi electā miris virtutibus ac præfidijs decorauit. Sed audi amborū filiorū ingratitudinē. Ipsi aut, inquit, spreuerunt me. Aduerte, ipsi me. Vtraque dictio suā habet emphasim. Ipsi ingrati filij, me piū patrē, nutritiū, auctorē suæ dignitatis, & Deū. O cecitātē deplorādā, o nefariā ingratitudinē, & immanē hominū impietātē, quod post tot beneficia à Deo accepta, ipsū Deū & populum tunc ille aspernatus est, & populus modo iste fidelis aspernatur. Quæ sint aut illa beneficia iā diximus. Quare meritò dñs & illorum & nostrā arguit ingratitudinē brutorū cõparatione. Quid stolidius boue? quid stupidius asino? & nihilominus eos cognoscūt ac seruiūt, quod eis tribuūt beneficia. At neque Israel tūc neque nos modo Deū, a quo innumerabilia beneficia accepimus, non modo non curamus, sed extra vineā eicientes nris criminibus occidimus. Illi extra ciuitatē eiecerunt & interfecerunt: nos extra animos nros eū educētes, morti tradimus. Excecauit & illos & nos malitia, odiū, liuor, & inuidia. Qui ergo huiusmodi sumus Iudæorū ingratitudinē non imitemur, sed potius cõuertamur ad dñm & miseribitur nri, quā benignus & misericors & præstabilis super malitia. Eū esse heredē animorū nostrorū cognoscamus, ac illi fructus debitos reddamus, ne miserimū, æternūque patiamur interitum.

Ioclis. 2.

Cū ergo venerit dominus vinea, quid faciet agricolis illis? aut illi malos male perdet. Ideo ipsos interrogat, vt ipsi suo gladio se iugulet. Vult enim Deus vt nos a nobis metipsis iudicemur, vt testimonio nostro conuincamur.

Vult Deus nos a nobis ipsis iudicari.

Qq Fecisse

2. Re. 12 Fecisse hoc Natha prophetā indicat.
 2. lib. Reg. Eodē modo Christus in
 Esai. c. 4. illo c. 4. Esaiæ propoſita eadē parabo-
 la de vinea ait: Nunc ergo habitato-
 res Hieruſalē & viri Iuda iudicate in
 ter me & vineā meā: hoc eſt, inter me
 & vos qui eſtis vinea mea. Quid eſt
 quod debui ultra facere vineæ meæ,
 & non feci? Si Deus de Iudæis tā gra-
 uiter queritur, quanto grauius de no-
 bis queri poteſt? Expectat à nobis vt
 virtutē colamus, eumq; ardētē a me-
 mus: nos verò ſcleribus implicamur,
 & eū ipſum negligimus. Nos ſumus
 vinea ſua, quam ipſe coluit, pro qua
 acerbiffimos cruciatu tulit, pro qua
 ſe hoſtium iniurijs obtecit, pro qua
 ſumma charitate inflamatus viſa pro-
 fudit, quā precioſo ſanguine ſuo riga-
 uit. Quid ergo debuit amplius facere
 vineæ ſuæ & nō fecit? Nemo poteſt
 ardētis amare eo, qui pro amicis ſuis
 ſanguinē effudit iuū. Et tu Dñe mi
 Deus, multò ardētius amaſti: qm̄ etiā
 inimicis te cruci obtuliſti, vbi mortē
 acerbiffimā vltro toleraſti. Quid de-
 buiſti facere vineæ tuæ quod nō fece-
 riſt: nos, qui pro prerte mori debe-
 remus, quibus nihil magis deberet
 eſſe in optatis quā te ſequi, ad te ſem-
 per aſpirare: te relinquim, & in imis
 volutamur. O cæcū noſtrū iudiciū, o
 ingratiudinē incredibilē & effrena-
 tā noſtrā cupiditatē: qui Deū noſtrū
 optimū maximū cōtēnimus, & in re-
 bus caducis beatitudinē collocamus.
 Nos nos ſumus ad quos hæc poſunt
 referri: nos ſumus illi de quibus con-
 queritur Deus apud Mich. prophetā,
 dicēs: popule me, quid fecit tibi: reſpō-
 de mihi &c. Vereor ne nobis cōtin-
 gat, quod olim vineæ illi cōtigat. Ve-
 reor (anquā) ne Deus auferat ſepē hu-
 jus vineæ, & permittat, vt aſcēdat ſu-

per eā vepres & ſpinæ, mādētq; nubi-
 bus cœli, prædicatoribus, ne pluuant
 ſupereā imbrē doctrinæ: quāuis. n.
 ab vniuerſali eccleſia nō auferet oñs
 imbrē doctrinæ vt inferius docebi-
 mus: à multis autē fidelibus ob peccata
 ſua ſolet Dominus illum auferre.
 ¶ *Nūquā legiſtis in ſacra ſcripturā lapidē
 quem reprobauerunt ædificantes: huic factus
 eſt in caput anguli.* Hic eſt lapis ille, de
 quo dñs apud Esai. ait: Ecce ego mit-
 tā in fundamētis Sion lapidē, lapidē
 probatū, angularē, precioſum, in fun-
 damētō fundatū. Vbi aduerte: Esai. di-
 cit hūc lapidē eſſe à Deo probatū: Da-
 uid autē eſſe reprobatū ab ædificatū. 9.
 Ad id amētix & prauitatis venerunt
 homines, vt reprobēt id, quod Deus
 approbat. Eſſe autē Ieſum lapidē oſten-
 dimus aliās. Solēt qui magnificū ali-
 quod ædificiū cōſtruūt, in lapide quo
 dā angulari, arma ſua & ſtēmata pin-
 gere: aut quocūq; alio modo colloca-
 re. Fecit Deus tēplū quoddā vīq; adeo
 magnificū & excellens, vt nec noſter
 quidem intellectus poſſit eius digni-
 tatē cōplecti. Eſt autem hoc tēplū ec-
 cleſia catholica, ædificiū nobiliſimū:
 ad quod cœleſtis pater miſit lapidē
 admirabilē, hoc eſt filiū ſuū, qui nō ſo-
 lū fuiſſet huius ædificij fundamētū:
 ſed etiā lapis angularis, in pulcherri-
 mo loco conſtitutus. Et eſt hic lapis
 ſcutū quod dā de quo dicitur in h. re.
 2. Deus dñs fortis meo ſperabo in eū,
 ſcutū meū, & cornu ſalutis meæ. Ar-
 ma & ſtēmata huius lapidis, huius
 cœleſtis ſcuti, ſunt quinq; ſtella aureæ
 in cāpo ſāguineo. hoc eſt: quinq;
 illa ſacratiffima Chri vulnere, arma
 glorioſa & diuina. trophæa & in ſig-
 nia noſtrarū victoriarū. I uerò cōfi-
 dera verborū prophetæ amplitudi-
 nē. Poterat dicere: mittā vobis Meſ-
 ſiā:

Esai. c. 23

Lapis
Christus.

Simile.

2. Re. 12

ſiā: ſed voluit tā inſigne beneficium,
 verbis inſignibus & metaphoricis
 explicare. Eſt enim translatio ſump-
 ta ab ædificantibus quæ verborū am-
 plitudine inuit rei magnificentiam,
 & mageſtatem.
 ¶ Appellatur Chriſtus lapis angula-
 ris, quia vtrumq; populū in vna ec-
 cleſia copulauit. Ipſe enim, eſt pax no-
 ſtra, vt Paul. ait, qui fecit vtraq; vnū,
 & medium parietē macerix ſoluens,
 inimicitias in carne ſua, legē manda-
 torū decretis euacuans, vt duos con-
 dat in ſemetipſo in vno nouo homi-
 ne, faciens pacē, vt reconciliet ambos
 in vno corpore Deo per crucē. Hac
 ille. Duo itaq; populi interſe discre-
 pantes iudaicus & gentilius in vnā
 fidem, in vnam eccleſiam, in vnam
 chriſtianam religionem cōuenērūt.
 Hanc duorum populorū in vna eccle-
 ſia congregationē ſub figura Iuda &
 Oſæ. 1. Iſrael prædixit his verbis Oſæ: con-
 gregabuntur filij Iſrael, & filij Iuda
 pariter, & ponent ſibimet caput v-
 num. Ac ſi diceret: congregabuntur
 fideles, tam ex Iudæis quā ex genti-
 bus & recipient Chriſtum, qui erit
 eorum Deus, princeps, & Dominus.
 Zacha. 4. Hoc etiam vaticinatus eſt Zacharias
 in hunc modū ſub figura aurei cāde-
 labri. Vidi & ecce candelabrum au-
 reū totū, & lāpas eius ſuper caput ip-
 ſius: & ſeptē lucernæ eius ſuper illud,
 & ſeptē infuſoria lucernis, quæ erāt
 ſuper caput ipſi, & duæ oliuæ ſuper
 illud, vna à dextris lampadis, & vna
 à ſiniſtris eius. Candelabrum aureū
 humanitatē Chriſti ſaluatoris noſtri
 ſignificabat ab omni macula peccati
 penitus alienā. Lampas ſuper caput
 eius diuinitatem carni coniunctam,
 oſtendebat: ſeptē lucernæ cū infuſo-
 rijs imaginē ſeptē donorū Spiritus

Quare ap-
pellat chri-
ſtus lapis
angularis.
Eph. 1.

Oſæ. 1.

Zacha. 4.

ſancti gerebant, quæ Esaias cōnume-
 rat, & ſuper Dominū Ieſum require-
 uiſſe oſtendit. Oliua à dextris Iſraeli-
 ticū populū, oliua à ſiniſtris gen-
 tilicum adūmbrabat. Hi duo populi
 erant Chriſtum recepturi, & in eccle-
 ſia catholica coadunādi. Eam ob cau-
 ſam in ſine capitis adiecit: hi ſunt
 duo filij olei ſplendoris qui aſiſtunt
 dominatori vniuerſæ terræ. Hoc ip-
 ſum poſtea clarius ſignificauit dicēs:
 erit dominus rex ſupervniuerſam ter-
 ram: in die illa, erit Dominus vnus,
 & erit nomen eius vnum. Ac ſi dice-
 ret: propagabitur eccleſia ex gentibus
 & Iudæis congregata, cuius rex erit
 Ieſus Chriſtus. Ille coletur in tempo-
 re illo, & in omni eccleſia nomē eius
 inuocabitur. Vnus erit Chriſtus, vnū
 baptiſma, vna fides, vna eccleſia, & ex
 duobus lignis antea diuiſis efficietur
 vnū, hoc eſt, ex duobus populis ef-
 ficietur vna congregatio.
 ¶ *Auferetur à vobis regnū Dei.* Aduerte
 primū hāc fuiſſe precipuā cauſam in-
 ter alias ob quā D. ille Apoſtolus ma-
 xima admiratione cōmotus exclama-
 uerit, o altitudo diuitiarū ſapientiæ &
 ſciētix Dei quā incōprehēſibilia ſūt
 iudicia eius & inueſtigabiles viæ ei-
 9. Admiratur ſanē Paulus quod Deus
 abſtulerit regnū Dei & vineā ſibi tā
 diu dilectā, & cōtulerit eā gētibus bar-
 baris, idolatriæ cultricibus. Quī Dñe
 hæc cōueniūt cū promiſſionibus illis?
 Hic habitabo qm̄ elegi eā. Et ruruſum:
 in æternū ſeruabo illi miſericordiā
 meā: illud etiā: filij eorū vſq; in ſeculū
 ſedebunt ſuper ſedē tuā: quo nā ergo
 modo nunc ais: auferetur à vobis re-
 gnū Dei & dabitur genti faciēti fru-
 ctus ei? Hic obſerua: huiusmodi pro-
 miſſiones Dei conditionem ſubin-
 tellectam ſecum ſemper aſſerre quod

Esai. 1. 7.

Zach. 1. 4.

Quare iudicia Dei
incompre-
henſibilia
dicantur à
Paul. Ro-
ma. 11.

Pſal. 137.
Pſal. 88.
Pſal. 137.

Promissio- nes Dei se- cum affe- runt condi- tionē sub- intellectā.
 si filij sempiterni & lex sempiterna: si enim illi Deum non derelinque- rent neque a Deo derelinquerentur: si illi testamentum Dei semper cus- todirent: semper Dominus esset il- lorum Deus. Sed cum non solum fru- ctus debitos vineæ, illi non reddide- rint, sed seruos ab eo missos, ac filium eius occiderint: aquam non erat ut Deus staret promissis.

Omnia- rum vi- cissitudo est.
 ¶ Deinde considera hic mecum, quo pacto omnium rerum vicissitu- do sit: abstulit Deus regnum cœlorū a Iudæorum primoribus, ut daret il- lud gentibus: abstulit primogenitu- ram ab Esau, ut conferret eam Iacob: abstulit regnum a Saul, ut præberet illud Dauidi. Si ergo impius & scele- ratus tu es, time ne auferat Dominus omnia bona tua, ut ea tradat posside- da genti facienti fructus eorum. Sic enim solet Dominus impietate ho- minum punire.

¶ Tertio obserua: quos antea Do- minus vineam vocarat, nunc regnū Dei appellat: fideles enim translati de morte ad vitam iure regnum Dei, ac filij Dei vocantur.

¶ *Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.* Hoc præ- dixerat Esai. capit. 35. Lætabitur (in- quit) deserta & inuia, & exultabit so- litudo: gloria libani data est ei, decor carmeli & sarō: hoc est nihil erit pul- chrius, feracius, & gloriosius Ecclesia Christi, quæ antea erat inuiū & steri- le desertū. Habebit enim gloriā liba- ni, & pulchritudinē carmeli & sarō. Per libanum intelligitur templū Sa- lomonis, quemadmodū apud Zacha- r. c. 1. & apud Ezech. c. 17. vbi statim propheta exprimit: per carmelū & sa- rō intelligitur Iudæorum populus: volens enim Esai. c. 33. ostendere totā

Iudææ vastitate, ait: factus est Sarō si- cut desertū, & concussa est Bassam & carmelus. Voluit ergo Esai. in illo primo testimonio significare: omnē candorē & decorem, omnē Dei cul- tū & scripturarū scientiā & cognitio- nem, & fructū spiritaliū fertilitatē & abundantiam, & omnem gloriam & pulchritudinem, & omnes denique virtutes auferēdas esse a Synagoga, & dandas Ecclesiæ. Quod etiam hoc loco significat Christus dicens: aufe- retur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Ros ille cę- lestis quem Gedeō vidit, primò des- cendit in vellus, id est, doctrina reue- lata primò fuit in populo Iudæorum, ex quo traxit originem Dominus. Postea verò ros ille, id est, doctrina cę- lestis (de qua Deu. 32. dicitur: cōcre- scat ut pluuia doctrina mea; fluat ut ros eloquiū meū) exprimitur è velle- re, id est, è populo Iudæorū, & perfun- ditur area, id est, populus christianus.

¶ Hoc idē figuratum fuisse in māna quod die Dominica datū est, ostēdit Origenes hom. 7. super Exo. Ex diui- nis (inquit) scripturis apparet, quod in die Dñica primò in terris datū est māna. Si. n. (ut scriptura dicit) sex diebus cōtinuis collectū est, septima autē die, quæ est sabbati cessatū est: sine dubio initiū eius a die prima, quæ est dies Dñica, fuit. Quod si ex diuinis scripturis hoc cōstat, quod die dñica Deus pluit māna de cœlo, & in sabba- to nō pluit, intelligat Iudæi iā tunc prælatā esse dñicā nā Iudaico sabba- to: iā tūc indicatū quod in sabba- to ip- sorū, gratia Dei a deo de cœlo nulla descendit: panis cœlestis, qui est ser- mo Dei, ad eos nullus venerit. Di- cit enim & alibi Propheta: Diebus multis sedebunt filij Israēl sine rege, & sine

Figura. Iudi. 6.

Deut. 32.

Figura. Nota. Origenes ho. 7. sup Exod. 16 Manna da- tū est die Dominica

Panis cœ- lestis ser- mo Dei.

Os. 2. 3.

& sine principe, & sine propheta, si- ne hostia, sine sacrificio, sine sacerdo- te. In nostra enim dominica die, sem- per Deus pluit manna de cœlo. Sed & hodie ego dico, quia pluit Deus manna de cœlo cœlestia nanq; sunt eloquia ista quæ nobis lecta sunt, & a Deo descenderunt verba, quæ no- bis recitata sunt, & ideo nos felices, qui tale manna suscepimus. Semper manna nobis datur de cœlo. Illi in felices, dolent & suspirant, & se misē ros dicunt: quia manna sicut accepe- runt patres illorum, ipsi non meren- tur accipere. Illi nunquam manna manducant. Non enim possunt illud manducare quod minutum sicut se- mē coriandri est, & candidum sicut pruna. Nihil enim in verbo Dei mi- nutum, nihil subtile, nihil sentiunt spirituale, sed totum pingue, totum crassum: incrassatū est enim cor po- puli illius. ¶ Sed interpretatio nomi- nis hoc idē sonat. Manna enim in- terpretatur: quid est hoc? Vide si non ipsa nominis virtus ad discēdum te- prouocat: & cū audis legē Dei recita- ri, inquiras semper, & interrogas, & dicas doctoribus: quid est hoc? tu er- go si vis māducare manna, id est, si cu- pis suscipere verbū Dei: scito illud minutū esse, & valde subtile sicut se- mē coriandri, Habet. n. aliquid in se- oleris quo recreare possit infirmos, illi enī oleribus recreantur. Habet ali- quid rigoris, & ideo ut pruna est. Cā- doris autē & dulcedinis habet pluri- mū. Quid. n. candidius, quid splendi- dius eruditione diuina. Quid dulcis, quid ve suauius eloquijs dñi, quæ sūt super mel & fauū? Hæc Origenes. Regnū igitur Dei, id est, doctrina cœ- lestis ablatū est a populo Iudaico, & da- tū Ecclesiæ catholicæ, a qua nunquā

Rom. 14.

Psal. 18.

aufferetur, nā trās lato sacerdotio (in- quit Pau.) necesse est ut legis trāslatio fiat. Cū ergo Christi sacerdotium in æternū maneat, necesse etiā est, ut do- ctrina cœlestis perpetuo in Ecclesia consistat. Quare nec propter pecca- ta sacerdotū omniū, aufferetur vera & fidelis & catholica doctrina ab v- niuersali Ecclesia: neq; omnes in ea explicanda erare poterunt. Quæ mā- xima consolatio nobis esse debet. Nā etū aliquibus peccatoribus aufferat Deus propter peccata cōmissa mul- toties Euangelij doctrinā, atq; panē istum cœlestem: nūquam tamen fiet, ut ab vniuersali ecclesia aufferatur re- gnum Dei.

¶ *Auferetur a vobis regnum Dei &c.* Nō ferēs fructus doctrinæ cœlestis auf- fert dñs. Omnem (inquit) palmitem in me non ferētem fructum, tollet eū & in ignē mittet. Saletiam infatuatū ad nihilum valet vltra, nisi ut mit- tur foras, & cōculcetur ab hominib9.

¶ *Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, con- teret eum.* Aliud est (inquit Hiero.) offendere Christum per multa mala opera, aliud negare: qui peccator est, & tamē in illū credit, cadit quidē su- per lapidē & cōfringitur, sed non om- nino cōteritur: reseruator enim per- pœnitentiā ad salutē. Super quē verò ille ceciderit: hoc est, cui lapis ipse ir- ruerit, & qui Christū penitus nega- uerit, sic cōteret eū, ut neq; testa quidē remaneat, in qua hauriatur aqua pu- sillū. Ariorū autē sentētia est: quod tūc in lapidē impingimus, quando pec- camus in moribus, vel quando quod peius est, peccamus in fide. Nā si gra- ue crimē ac detestabile fuit, impinge- re in lapidē Chrū, quādo parus fuit: quāto grauius erit modo peccatū, quādo

Hebr. 7.

Ioā. 13.

Sup. 5.

Quid sit aliqūe ca- dere super lapidē Chrū, & quid la- pidem su- per aliqūe cadere

factus est magnus: sed tamen quando in illum impingimus spes est preparationis. At verò quando ipse super capita nostra cadit poenam aeternam infligendo; nulla omnino restat spes, nullum remedium, nullum medicamentum, nullaquè expectatio salutis. Time igitur homo, ne super te lapis iste cadat, ne te omnino conterat: si istas vide ne cadas. Quod si cecideris, da operam ut per veram poenitentiam animiquè dolorem surgas. Memento huius verbi Domini: cõteret eum. Item illius Gen. 19. delebimus locum istum. Non enim simpliciter dicunt angeli sancto Loth puniemus, vel vastabimus locum istum: sed delebimus, ut nulla spes reedificandi sit. Id quod factum est. Nam eo loco nunc est mare mortuū. Sic impijs obstinatis non simplex aliqua, sed omnimoda perditio reseruat, sine omni spe reparationis super quem enim ceciderit lapis diuini iudicij, conteret eum. Delet enim Dominus penitus huius mundi sceleratos & impios, qui dolere de peccatis noluerunt.

¶ Finis Cap. XXI.

¶ Parabola nuptiarum, census dandus Casari, & resurrectionis probatur mortuorum.

Capi. XXII.

Respondens Iesus: Dicit iterum in parabolis eis, dicens. Simile factum est regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Et misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias: & volebant venire. Iterum misit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prædium meum parauit: tauri mei & altitia occisa sunt, & omnia parata: venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam suam, alius verò ad negotiationem suam: reliqui verò, tenuerunt seruos eius: & contumelijs affectos occiderunt. Rex autem cum audisset iratus est: & missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit. Tunc ait seruis suis. Nuptia quidem parata sunt: sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunque inueneritis vocate ad nuptias. Et egressi serui eius in viam congregauerunt omnes quos inuenerunt, malos & bonos, & impletae sunt nuptia discumbentium. Intrauit autem rex ut videret discumbentes: & vidit ibi hominē, non vestitum veste nuptiali: & ait illi: amice quomodo hic intraisti, non habens vestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris. Ligatis manibus & pedibus eius mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt vocati pauci verò electi. Tunc abeuntes pharisæi, consermone: & mittunt ei discipulos suos cum Herodianis: dicentes. Magister scimus, quia veraces, & viam Dei in veritate doces: & non est tibi cura de aliquo: nõ enim respicis personam hominū: dic ergo nobis quid tibi videtur, licet censum dare Casari an non? Cognita autem Iesus nequitia eorum, ait, quid me tentatis hypocritæ? ostendite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis Iesus. Cuius est imago hac, & superscriptio? dicunt ei: Casaris. Tunc ait illis, reddite ergo quæ sunt Casari, Casari: & quæ sunt Dei, Deo: & audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt. In illo die accesserunt ad eum Sadducaei, qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogauerunt eum, dicens: magister Moyses dixit, si quis mortuus fuerit non habens filium, ut dicat frater eius uxorem illius, & suscitet semen fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres: & primus uxore ducta defunctus est, & non habens semen, reliquit uxorem suam fratri suo. Similiter secundus & tertius usque ad septimum. Notissime autem omnium & mulier defuncta est. In resurrectione ergo, cuius erit de septem uxor? omnes enim habuerunt eam. Respondens autem Iesus ait illis. Erratis nescientes scripturas, neque virtutem Dei. In resurrectione enim, neque nubet neque nubentur: sed erunt sicut angeli Dei in cælo. De resurrectione autem mortuorum nõ legistis quod dictum est à Deo dicente vobis. Ego sum Deus Abrahamæ Deus Isaac, & Deus Iacob? nõ est Deus mortuorum sed viuentium. Et audientesturba, mirabantur in doctrina eius. Pharisæi autem audientes quod silentium imposuisset Sadducais.

Luc. 14.
d.
Apo. 19
b.

Supr. 13
f. g. b.
Infra. 25.
c.

Marc. 12.
b.
Luc. 20.
d.

Rom. 13.

Supr. 13
f. g. b.
Infra. 25.
c.

Marc. 12.
b.
Luc. 20.
d.

Rom. 13.

Mar. 12.
b.
Luc. 20.
b
A. 23. b
Deut. 25.
b.

Exod. 3. b

29 4 Con-

conuenerunt in unum, & interrogauit unus ex eis legis doctor, tentans eum, magister, quod est mandatum magnum in lege?

Mar. 12. ait illi Iesus. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota animatua, & in tota mente tua. Hoc est maximum

Leui. 19. & primum mandatum. Secundum autem simile est huic: diliges proximum tuum sicut te ipsum.

Mar. 12. In his duobus mandatis uniuersa lex pendet & propheta.

Mar. 12. d. Congregatis autem phariseis, interrogauit eos Iesus, dicens, quid uobis uidetur de Christo? cuius filius est? dicunt ei, Dauid.

Ait illis, quomodo ergo Dauid in spiritu uocat eum Dominum

Psa. 109. dicens. Dixit dominus domino meo sede ad dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Si ergo Dauid uocat eum dominum: quomodo filius eius est? & nemo poterat ei respondere uerbum: neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.

Ad literam.

SIMILE est regnum caelorum homini Regi. 1. simile est rex caelestis, qui caput est regni caelorum, homini regi, &c.

Scopus parabola.

Hae similitudine docet, Iudaeos ob sua scelera excludendos a nuptijs, gentes uero assumendas, sed inter has esse nonnullas, quae sunt eicienda eo quod inuenta fuerint non habere gratiam sancti spiritus: quae est charitas erga Deum & proximum. Nuda enim fides nihil illis proderit.

In tenebras exteriores. Id est, obscurissimas, & longe positas a luce. Vide sup. cap. 8. ibi filij autem regni eicientur in tenebras exteriores.

Ostendite mihi numisma census. Id est quod tributum vice datis.

Cuius est imago hac? Non interrogat quia ignoret: sed quia per responsum illorum, obnoxios esse poena, uult ostendere: ynde statim subiungit: Reddite ergo &c. Vide Chryso. hom. 71. in Math.

Chryso. ho. 71. in Math.

De resurrectione autem mortuorum non legis quod dictum est a Deo: ego sum Deus Abraham &c. Non est Deus mortuorum, sed uiuentium. Ad probandam resurrectionem, alia clariora testimonia poterat adducere; quale est illud Esai. 25. suscitabuntur mortui, & resurgent qui in sepulchris sunt. Sed quia loquebatur contra Sadducos, recipientes tantum libros Moyfi, ideo adducit hoc testimonium: & non illud Esaiæ. Neque illud Danie lis capi. 12. Multi dormientium de terrae puluere resurgent: alij in uita, alij in confusionem aeternam. At dices: quomodo Abraham illo tempo

Esai. 26. Quare Christus non adduxit alia clariora testimonia ad probandam resurrectionem mortuorum. Dan. 12.

D. Chry. reuiuus erat? Respondet Chryso. Quomodo Adam posteaquam de ligno comedit, sententia tamen prolata, mortuus erat: sic Abraham pollicitatione resurrectionis certissima uiuus erat. Alioqui, quid sibi Ecclesia uult cum ait: regem cui omnia uiuunt, & cui non pereunt corpora nostra?

Magnum est mandatum magnum in lege? Græce Magnum, more Hebraico, qui positiuo utuntur vice superlatiuo quo carent.

Diliges &c. Futurum pro imperatio, more Heb. sic alibi: omnis uallis humiliabitur &c. Pro omnis uallis impleatur &c. Sic diliges, pro dilige.

Et proximum sicut te ipsum. Sicut: in sacra scriptura aliquando refertur ad proprietatem & ueritatem, ut in psalmo: cum conuerterit Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati. Et in communi loquutione dicimus: fecit sicut uir bonus. Hi

zo al fin, como hombre de bien, que es. Ad hunc modum Ioanes de Christo ait: uidimus gloriam eius; gloria quasi unigeniti a patre. Aliquando refertur ad similitudinem, ut in hoc loco: diliges proximum tuum sicut te ipsum. Similitudinis est: nam prius diligo me ipsum, & postea proximum: quia charitas bene ordinata a se ipso incipit. Item Christus ait: estote perfecti, sicut pater uester perfectus est.

Et iterum: non sunt de mundo, sicut ego non sum de mundo. Rursum ait: ego gloriam quam dedisti mihi dedisti eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus.

Sed notandum quod Theo. ad Eph. 5. ait: quod ad uerbum similitu

dinis, non est ubique eiusdem precij, id est, non significat omnimodam similitudinem. Ut cum Paul. inquit: uxores maritis subiiciuntur, tanquam Domino. Nam si tanquam Domino seruiendum est, quomodo deficientium a viro & muliere propter Dominum? Sic in hoc loco: diliges proximum tuum sicut te ipsum, dicit similitudinem, sed non omnimodam. Nam aliquando teneor praferre ex charitate me ipsum proximo.

Ephe 5.

Uniuersa lex pendet & propheta. Vi. lo. 15. in illa uerba: ut impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est.

In spiritu uocat eum Dominum. Id est praeditus spiritu sancto.

Sede a dextris meis. Latinius dices: a dextera mea, quam a dextris meis, iuxta Græcum idioma: praeterquam quod Hebraice quoque in psalmo singularis est numerus.

Ad mores.

SIMILE factum est regnum caelorum homini regi &c. Non dicit: simile est regnum caelorum, ut in alijs parabolis dicere solet: sed simile (inquit) factum est. Ut insinuaret quod in mundi exordio antequam Adam peccaret, non erat simile regnum caelorum homini regi qui fecit nuptias filio suo. Nam si homo non peccasset (ut Augustinus & alij doctores sancti aiunt) rex caelestis non fecisset nuptias filio suo: hoc est: uerbum non duxisset in uxorem humanam naturam. Peccato ergo hominis factum est hoc regnum caelorum simile homini regi isti. Præterea, si Iudæi non

Propter peccatum Deus est homo factus.

Qq s non

non peccassent, gentes non intraret, neque venirent ad nuptias istas celestes, & ad conuiuium: hoc est: ad doctrinam fidei. Illorum enim delictu gentibus facta est salus. Ideo etiam simile iam factu est hoc regnum celorum &c. Nam si illi non peccassent non mitteret exercitum, qui occideret homines illos. Deus enim mortem non fecit: nec latetur in perditione viuentium. ¶ Præterea, si gentes omnes induta essent Christum (quod est habere vestem nuptialem) non diceret Rex: ligatis manibus & pedibus, eijcite illum in tenebras exteriores: non enim est Deus prius vltor, quam homo sit peccator: ergo propter hominum scelera hoc factu est totum. Hoc totum contigit, vt verbum caro factum sit: vt perfidi Iudæi perderentur: vt multi fidelium pœnas æternas luan. Time igitur non habere vestem nuptialem, ne propter te sit hæc parabola.

¶ *Simile factum est.* Non ait simile est, sed simile factum est: vt ostendat in hac parabola & similitudine, de pingi summam Dei misericordiam: & describi perfectissimam eius iustitiam. Quod vt recte intelligere possis, illud animaduerte: quod quando Deus hæc visibilia & insensibilia, quorum perfectio crescere non poterat, in principio condidit: non verbis actiuis sed passiuis potis, illa creauit, dicens: fiat lux: & facta est lux. Fiat firmamentum: & factum est firmamentum &c. Cum vero loquitur de hominis conditione, cuius perfectio augeri poterat, ait: faciamus hominem. Vtergo ostenderet in hac parabola maximam Dei misericordiam erga homines, ait: simile factum est. &c. In rebus enim per tempus ortis,

nullu maius miraculum quam Deu fieri hominem, nulla maior benignitas & misericordia, quam quod propter nos homines & propter nostram salutem descendit de caelis, & homo factus fuerit. Hæc est, auctore August. ¶ Quamuis enim Deus suos electos in hac vita magna afficiat misericordia, magnisque beneficijs: sed vbi maxime splendet, est in his nuptijs & in isto plenitudinis conuiuium. Vnde David in psalmo: Qui coronat te in misericordia & miserationibus. ¶ Item in hac parabola ostenditur maxima Dei iustitia. Nam licet in vita ista presentia, eo quod magnam exercuerit Deus iustitiam, homines diluio delictionum dicebatur: tamen maxima iustitia est, eos æternis atque infernalibus pœnis punire. Ligatis (inquit) manibus & pedibus, proijcite illum in tenebras exteriores. Ideo ait: simile factum est homini regi. In homine ostendit clementiam, in rege petentiam & iustitiam.

¶ Hinc colliges quod si Deus cum sit rex regum, & Dominus dominantium, dicitur homo: non est cur homo rex obliuiscatur sui, hoc est, quod sit homo. Quod si recordaretur quod sit mortalis, viueret vt mortuus: in victu, in vestitu, in carnis voluptatibus & delictijs. Si recordaretur quod sit homo, quamuis vnicuique ius suum redderet, quamuis iustitiam exerceret quatenus rex: misericordie non obliuisceretur quatenus homo. Si memor esset quod sit homo non superbiret, eo quod rex: nihil humanum a se alienum putaret. Quod si rex memor esse debet quod homo sit: quanto magis alij omnes inferiores

August.

Psal. 102. a.

Gene. 7. Gen. 17. Psal. 93

Memores sint reges quod homines sunt, & erant misericordes in uos

res & subditi, omnesque alie gentes scire debent, quoniam homines sunt.

¶ *Quisecit nuptias filio suo.* Rex iste est pater æternus, filius est Christus, sponsa & coniux & regina, Ecclesia est. Tunc ergo pater cœlestis fecit nuptias istas filio suo, quando per incarnationis mysterium Ecclesiam filio suo copulauit, vt ait in hoc loco glossa interlinearis. Vnde Grego. ait: vt rus autem Virginis huius sponsi thalamus fuit. Vnde & psal. ait: in sole posuit tabernaculum tuum, & ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo: tanquam sponsus quippe de thalamo suo processit, quia ad coniungendam sibi Ecclesiam, incarnatus Deus de incorrupto ytero Virginis exiuit. Præterea de huius sponsi nuptijs Ioann. ait in Apoc. cap. 16. Gau

Apoc. 16.

Quando contracta sponsalia. Quando perfectum matrimonium. Quando consumatum est.

Vi. Aug. super titulum Psal. 44.

Quando fecundata est sponsa.

Quando solenni rasiu cepit

deamus & exultemus, & demus gloriam ei, quoniam venerunt nuptie agni, & vxor eius præparauit se. ¶ At que tria hic consideranda veniunt: Primum quod harum nuptiarum sponsalia contracta fuerunt in prophetarum sponsione: secundum, quod tunc perfectum fuit matrimonium, quando virgo prebens consensum, dixit: fiat mihi secundum verbum tuum: Tertium, quod tunc matrimonium istud cœlesti consumatum fuit, quando verbum caro factum est. Fecundatur autem sponsa in Christi passione, vt Augustinus ait, quia de latere Christi fluxit sanguis & aqua, quibus significabantur sacramenta, per quæ fecundatur Ecclesia. Solemnia autem harum nuptiarum inchoata sunt in Domini Ascensione. Vnde ascendens Christus in altum captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus.

¶ Illud præterea animaduersione dignum est, quod quemadmodum in carnalibus nuptijs sponsus dotem & munera sponse suæ donare solet in solatium matrimonij secundum illud Gene. 34. Vbi Sichem ait Patriarchæ iacob, & inijs eius augete dotem, & munera postulate. Non dubium quia sublimis ac nobilissimus ille sponsus scilicet Christus, pro sua magnificentia in sponsalibus & nuptijs istis, largitus fuerit sponse suæ amplissima dona, quibus illam tabernaculo ac preciosissima in illius decore contulerit ornamenta. De quibus Ezechiel cap. 16. ait sponsus cum ecclesia loquens: narraui tibi & ingressus sum pactum tecum. Ecce pactum contracti matrimonij: & facta es: mihi scilicet. Et laui te, scilicet aqua baptismi: mundans eam lauacro aquæ viuæ. Mundauit sanguinem tuum ex te, dum te a vitiorum sordibus expleui. Dilexit nos & lauit nos sanguine suo: & vixit te oleo, scilicet specialis gratiæ. Vixit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ: &c. 2. Corinth. 1. qui autem confirmat nos nobiscum est in Christo, & qui vixit nos Deus. Vestiu te discoloribus. Illa scilicet varietate virtutum, de qua Apostolus scribit dicens: induite vos sicut electi Dei, sancti & dilecti, viscera misericordie, benignitatem, humilitatem, modestiam, patientiam &c. Et calciauit te hyacintho, id est, adornauit sanctos tuos sancta & cœlesti intentione. Quam hyacinthus designat: cincti te bysso, id est, continentie cingulo: & indui te sobtilibus, id est, ornamentis spiritualibus plurimis. Vide locum. Vbi alia plurima dona, quæ Christus contulit Ecclesiæ suæ, enarrantur. ¶ Ecclesia etiam coniux Christi

Gene. 34

Munera contulit sponsus Christus sponse sue.

Ezech. 16

Eph. 7.

Apoc. 1

Psal. 44. 2. Cor. 1.

Col. 3. b.

Ecclesia coniux Christi dicitur.

Christi

Sapient. 1.

Ioan. 1.

Dei misericordia & Dei iustitia summa ostenditur in hac parabola.

Gene. 1.

Ibidem.

Christi appellatur, propter prolis multitudinem. Quare de illa psalmista ait: vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. In quæ verba, sic D. Augustinus ait: vxor tua Christo dicitur: ergo vxor eius Ecclesia, cuius nos ipsi filij. Hęc autem pulcherrima vxor, in Euæ primi parentis coniuge figurata est. Sacramentum (inquit Paulus) hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Vnde D. Augustinus ait, parit Ecclesia filios coniux Christi. In cuius figura Euæ mater viuorum appellata est. Figurata etiam est in Sara coniuge Abraham, quæ per promissionem concepit & peperit Isaac, qui interpretatur risus. Vnde glo. Gene. 20. Abraham Christum significat, Sara Ecclesiam: Abraham honoratur propter Saræ pulchritudinem, Christus propter ecclesiã. Hinc est quod psal. ait: mirabilis Deus in sanctis suis. Figurata similiter est in Rebeca coniuge Isaac, quæ pulchra facie interpretatur. Vnde Grego. explicans illud Gene. 24. introducit Isaac eam (scilicet Rebecam) in tabernaculum. Dicit: hanc Isaac in tabernaculum matris introduxit, & vxorem accepit, quia in loco synagogæ de qua natus est Christus Ecclesiam diligit, vt quæ cognatione, id est, prædestinatione dilecta erat, amore coniuncta vxor fiat. Figurata quoque fuit in vxoribus Iacob: hoc est in pulchra Rachel, & laboriosa Lia, quæ viro patriarchas parturivit. Vnde glo. iuper Gene. c. 29. Rachel pulchra facie, & venusto aspectu, iunior & pulchrior, prius sterilis, postea fecunda, Ecclesiam significat, quæ tempore posterior synagoga, sancta corpore & spiritu est, oculi eius decori, quia Euan-

gelium videre meruit: beati (inquit) oculi qui vident quæ vos videtis. Denique figurata & significata est in Esther, quæ, repudiata Regina Vasthi, coniux facta est Assueri Regis, quæ vt enarratur in lib. Hester ca. 2. erat pulchra nimis, & decora facie. Vbi glo. inquit. Esther interpretatur abiconsa. At verò Edissa interpretatur misericordia, hoc est: gentium ecclesia, quæ in abscondito cordis nutriens castitatem fidei, misericordiã & gratiam coram oculis Domini inuenit, repudiata synagoga, quæ in Osea vocatur absquæ misericordia. ¶ Tandem Ecclesia catholica regina vocatur. Psal. 44. Assitit regina à dextris tuis. Glo. id est, Ecclesia, quæ sub rege regit, assitit à dextris, id est, in æternis ipe. In vestitu deaurato, id est in doctrina sapientia: Circundata varietate, id est, in omnibus linguis variata. In linguis est varietas & vnitas in auro. Quia (vt ibidẽ Augustinus ait) eandem sapientiam, eandem doctrinam & disciplinam, omnes lingue prædicant. ¶ Dicitur autẽ Ecclesia Regina, triplici ratione: prima, quia coniux est Domini scilicet Iesu Christi, in cuius vestimento & famore scriptum est: rex regum & Dominus dominantium. Secundo quia se ipsam, prudenter & officiosè gubernat, & regit: modo luxuriæ appetitum refrinando: modo astum auaritiæ temperando: modo gloriam vanam declinando: modo suggestionem liuoris obruendo: modo ignem furoris extinguendo. Reges ergo tales (vt Grego. ait) verè sunt, qui tentationum suarum motibus non consentiendo succumbere, sed regendo præesse noverunt. Vnde reges à rectè regendo, (inquit Isidorus.) vocati sunt. In quæ re-

Sup. 13.
Luc. 10.
Figura.
Esther. 2.

Osea. 1.
Ecclesia
regina ap
pellatur.
Psal. 44.
gloia.

D. Augu.

Quare dicitur
regina.

Apo. 12.

Gregor.

Isidorus.
ctè

Psal. 127.

D. Augu.

Eph. 5 g
Figura.

Aug. sup
illud psal.
127. Ecce
hæredi
tas dñi fili
lij.
Gene. 3.
Figura.
glo. Gene.
20.

Psal. 67.

Figura.

D. Grego
sup. c. 24.
Gene.

Figura.

glo sup. c.
29. Gene.

et faciendo regis nomen tenetur, peccado amittitur. Rectè ergo Ecclesia regina vocatur, quæ tam semetipsa quam sibi subiectos bene regendo, modificare nouerit. Tertio Ecclesia sancta, regina vocatur, ratione principatus & prælationis quam habent præpositi & prælati omnes in ea. Vnde gl. Psal. 44. vt regina: quia sub rege regit scilicet prælatos suos, qui nõ immeritò reges appellantur. Vnde D. Augustinus tractans illud: detrauerunt te filia regum, ita dicit: & omnes Ecclesiæ prædicantibus & Euangelizantibus Apostolis natæ sunt, filia regum sunt & Ecclesiæ, filia Apostolorum filia regum sunt. Ille enim rex regum. Illi autem reges de quibus dictum est: sedebitis super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. ¶ Regina autem ista, figurata fuit in Regina Saba: de qua dicitur quod audita fama Salomonis, cum comitatu multo venit videre eum: Hac regina, vt ait glo. Venturam Ecclesiam de gentibus desiderantem Christum figurabat, quæ circumamicta varietate populi sui, & paternæ domus oblita, curabat barbara gente, non animo, in aperto peregrina, in occulto sanctorum fieri conscia optans. Et B. Augustinus in sermone de dedicatione ecclesiæ, sic de ea loquitur: Hac est regina illa, quæ venit à partibus Aegypti: audire sapiëntiam Salomonis, sed hæc non tam ex vna regione quam ex vniuersis mundi partibus regem auditura conuenit, sicut Euangelista commemorat. Regina Austria venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Venit Ecclesia ad redemptorem & eruditorem suum, vt de stultitia erroris doctrinam perci-

glo. Psal.
44.

D. Augu.

Sup. 19.

3. Re. 10.
Figura.

August.

Nota quæ
sequitur.

peret veritatis. De qua plenius sicut audiui, regum scribit historia ita dicens: ingressa Regina Saba in Hierusalem, cum comitatu & diuitijs, cum camelis portantibus aromata & aurum infinitum nimis & gemmas preciosas, venit ad Salomonem, & loquuta est vniuersa quæ habebat in corde suo. Ergo figura huius reginæ venit ecclesia ex gentibus, imponens finem cupiditatibus vitijsque terrenis, audire sapientiam Salomonis, id est, viri pacifici Domini nostri Iesu Christi, qui fecit vtraque vnium, soluens inimicitias inter Deum & hominem in carne sua. Venit post veteres & prophanas superstitiones, audire & discere de fidei illuminatione, & iudicio futuro, de animæ immortalitate, de spe resurrectionis & gloriæ. Venit autem in Hierusalem cum multo comitatu, id est, non iam cum vna gète Iudæorum, sicut prius Synagoga solos habuit Hebræos, sed totius mundi gentibus diuersisque nationibus. Venit ergo exhibens muneribus digna Christo, aurum & gemmas preciosas, & hoc camelis portantibus, id est, ex gentili populo venientibus, qui prius fuerant vitiorum seditate distorti, & malorum onere curui, ac peccatorum prauitate disformes. Cum his tanquam muneribus regina hæc ingreditur ad pacificum regem Christum, exhibens secum aromata fidei, aurum preciosum, incensum preciosum, splendoresque gemmarum, id est, omnium insignita ornatu virtutum. Hęc Augustinus.

¶ Fecit nuptias filio suo. Scilicet cum Ecclesia, vt supra explicatum est. Post cuius mortem, episcopi dicuntur sponsi suæ Ecclesiæ. si suarum ecclesiarum. Vt habetur in c. sicut alterius vxor. 7. q. 1. Vbi Calixtus

Eph. 2.

Episcopi
sponsi suæ
Ecclesiæ.
si suarum.

lixus

lixus ait: sponfa, vxorquē Episcopi, dicitur eius ecclesia. Vnde in signum huius rei anulum portat Episcopus. Et Summus Pontifex appellatur sponfus totius ecclesie. Sicut manifeste colligitur in c. Ecclesie meae, distinct. 97. tam iste quam Episcopi, semen fratri suo defuncto, administratione exteriori Sacramentorum, Euangelij praedicatione, monitis salutaribus &c. suscitantes. Hac enim ratione voluit Christus Dominus verus ac proprius ecclesie sponfus, praelatos Ecclesie suae hoc nomine gaudere. Na quemadmodum propter influxum gratiae, solus Christus caput totius ecclesie appellatur, propter influxum autem exteriorem, hoc est, propter administrationem Sacramentorum, atque directionem in ageadis, ratio capitis conuenit ecclesie praelatis: sic etiam propter hanc eadem causam, merito nomine sponfi gaudent. Gignunt enim verbo & Sacramentis, quam plurimos filios Christi. Vnde Paulus inquit: in Christo enim Iesu per Euangelium, ego vos genui. Paulus ergo sponfus erat, sponfamque spiritualement habebat, quando filios spirituales se genuisse dicebat. Quo in loco admonedi sunt omnes praelati, ut diligant sponfas suas, cum quibus matrimonium spirituale contraxerunt: sicut Christus verus sponfus dilexit ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea. Curent (inquam) praelati mundare sponfas, hoc est, ecclesias suas a peccatis: dispensatione Sacramentorum, verbo & exemplo, sciētes quod forma facti sunt illarum. Et tunc dignè hoc tam praclaro nomine gaudere, atque de illo gloriari poterunt.

¶ Qui fecit nuptias filio suo. Deus pa-

ter quotidie nuptias spirituales facit filio suo, illum animabus nostris copulando. De quibus intelligitur etiam illud Apocalyp. cap. 16. Venerunt nuptiae agni, & vxor eius praepraeparauit se. Quo in loco, tria consideratione digna sunt: Primum, qualis requiratur vxor agni: secundum, quales nuptiae: tertium quibus vestibus & ornamentis sponfa, hoc est, anima, ornari debeat, de quibus sigillatim pauca dicemus, quae prolixius & magis ad longum explicat D. Bonau. in lib. de praeparatione cordis a cap. 21. vsque ad cap. 43.

¶ Qualis autem debeat esse anima quae Christo nubere vult, significatur Leuit. 12. Sacerdos (inquit) virginem ducet vxorem: viduam autem, vel repudiatam, vel fordida, vel meretricem, non accipiet. Christus ergo Dominus, qui non solum confitutus est rex a patre super Sion montem sanctum eius, sed est sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedec: non viduam, non repudiatam, non fordida, non meretricem animam ducet vxorem. Per viduam intellige animam, quae voluptates iam demissas, saltem affectu desiderat, quod solet facere vidua. De qua Paulus: vidua quae in delicijs est viuens, mortua est. Tales ergo animas sibi non copulat Christus. Haec enim similes sunt mulieribus (quas vidit Ezech.) plangentibus Adonidem, hoc est, verneris amatorem. Similes etiam sunt filijs Israel, qui fastiditi manna in deserto, ad carnes quas in Aegypto reliquerant, suspirabant. Non ergo tu ad ea quae in Aegypto huius mundi reliquisti, suspirare: Noli manna deserre: hoc est, electionem contemplationem, atque orationem: sed potius te

po-

poralia ista (quae retro sunt) cum Apostolo obliuiscens; ad spiritualia atque aeterna (quae ante sunt) spe & desiderio te ipsum extende.

Quando anima per repudiatam significet.

¶ Per repudiatam significantur omnes illi, qui a mundo contemnuntur, & tamen mundum non contemnit. Quemadmodum enim canes fustibus & flagellis vna porta domus exclusi, per aliam redire solent: sic multi hominum ita sunt delectationibus huius mundi illecti, ut quamuis multis aduertitibus ab illo eiciantur, ab illo fugere ac recedere nolunt: non curantes quod Salomon ait, Eccle. 29. minimum pro magno placeat tibi, & improprium peregrinationis non audes. Minimum pro magno accipiebat illa quae dicebat: sufficiebat nobis paupertas nostra. Multa enim impropria, multa quae conuicia necesse est illum audire, qui pauca habet, & paucis nescit uti. Has ergo animas sic repudiatas, non sibi coniungit sacerdos Christus.

Eccle. 29.

Tob. 5.

Quando anima per fordiam intelligat. Ezech. 22.

¶ Per fordiam vero significatur omnis anima, quae prauis cogitationibus immundis quae cordis affectibus, contaminatur. Aduersus quam ait Dominus Ezech. 22. sordida, nobilitate sui sponfi donata, si sordida fuerit, grandem damnationis interitum sibi comparabit. Si tu ancillam sordidam & immundam in domo tua detestaris: quanto magis sacerdos Christus animam multis sceleribus contaminatam detestabitur? Si ergo vis Christo nubere, aufert a te vestimenta sordida, iuxta verbum Zach. cap. 3. Sicut enim in veste alba turpior est, & facilius apparet macula, sic in anima Deo dicata, indecentior est peccati immundities.

Simila.

Zach. 3.

Simile.

¶ Per meretricem denique intelligitur anima, quae cuiuslibet cedit tentationi. Hanc multo minus sibi copulat Dominus, simile meretrici, quae omnibus hominibus sine aliqua reuerentia prostituta est.

¶ Si ergo desideras Christo summo sacerdoti animam tuam matrimonij coelestis vinculo copulare: illam illi tanquam virginem castam exhibe. Virgo est omnis anima, quae a peccati corruptione libera est. Virgo est anima & virgo prudens, tali viro digna: quando illum diligit, illum quae rit, illum petit, quando denique illud vnum, quod est necessarium desiderat: quod facit charitas cuius officium est, vnire & copulare. Animaduerte, quod virgo quae oleum non habet in lampade excluditur a nuptijs. Subtrahe tu oleum, ut Bernardus ait, & lampas non lucebit. Sic subtrahe charitatem, & integritas non placebit. Tale ergo virginem castam & charitate plenam, sibi Christus in sponfam elegit: talisque vxor agni, hoc est: Christi, ab illo requiritur. Non vidua, non repudiata, non sordida, non meretrix sed virgo prudens.

¶ Ostendo qualis debeat esse sponfa Christi: nunc considerandum restat: quales sint & esse debeant spirituales istae nuptiae. Et primum illud est admonendum: hoc coeleste & spirituale matrimonium dignum esse, ut a nobis summo opere desideretur. Si enim pater familias tam sollicitus esse solet, pro filia matrimonio collocanda: quanto magis nos sollicitos esse oportet, pro animabus cum Christo coniungendis: dicit enim Ecclesiast. c. 7. trade filiam tuam, & grande opus fecisti: & viro sapienti da illam. Et ego dico tibi trade animam tuam vi-

Quando anima dicitur meretrix.

Animam virgo que dicitur, si Christo nubere vult.

Luc. 7.

Sap. 25.

Quales debeant esse nuptiae spirituales inter Christum & animam.

Eccle. 7.

ro

ro infinita sapientia prædito, & maius opus facies. Ipse enim inuitat, ipse petit cor tuum in matrimonium dicens: fili præbe mihi cor tuum. Mihi (inquam) nam nulli fructuosius, nulli iucundius, nulli honorabilius cor tuum præbere poteris. Hoc ita esse intelligens David, dicebat: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum. Ipse enim apponit erga nos cor suum, si nostrum cor nos illi præbeamus.

¶ Hæc verò spirituales nuptiæ inuoluntur in poenitentia, perficiuntur in bonæ vitæ perseuerantia, & consummantur in æterna illa beatitudine.

¶ Quibus verò ornamentis anima præparari debeat, vt sponso Christo maximè placeat, docet Ezech. cap. illo. 16. iam in superioribus adducto: Laui te (inquit sponso) aqua, & mundau i sanguinem tuum à te: vni te oleo: vestiui te discoloribus: calciaui te hyacinthis: cincti te bysso: indui te subtilibus: ornaui te ornamento: dedi armillas in manibus tuis, torquæ circa collum tuum: dedi in aurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris capiti tuo: & ornata es auro & argento. Quo in loco, vt vides, tredecim animæ ornamenta enarrat propheta. Aqua enim baptismatis sponso lauat animam; oleo lætitiæ spiritualis yngit: discoloribus ac varijs virtutibus vestit: hyacintho, hoc est, spe & desiderio celestium calciat: bysso castitatis cingit: subtilibus, id est, fidei articulis induit: ornamento charitatis, quæ vestis est nuptialis, ornat: armillas strenuitatis & fortitudinis in manibus suis, hoc est, in operibus suis confert: torquæ temperatæ loquutionis collum eius

circundat: in aures & circulos obedientiæ & intelligentiæ præbet: corona virginitatis decorat: auro obseruantia mandatorum Dei, & argento eloquiorum eius, tandem ornat: & omnibus numeris absolutam reddit. Hæc sunt ornamenta quibus sponsa decoratur: hæc sunt vestes quibus præparatur sponso suo.

¶ *Misit seruos suos vocare inuitatos, & nolabant venire.* Ex hoc testimonio atque ex multis alijs, colligunt doctores sancti: primum, quod vnusquisq; mortalium ius habet tam diuinum, quam naturale, promulgandi Euangelium vbique terrarum. Sic infra capit. 28. ait Dominus: Data est mihi potestas in cælo & in terra: & euntes docete omnes gentes &c. Quasi dicat quam ego potestatem in hac parte habeo, vobis confero. Habuit autem potestatem in toto orbe prædicandi: ergo illam nobis contulit. Iure etiam naturæ vnusquisq; mortaliū habet & libertatem & facultatem docendi alios, eisq; persuadendi illa quæ tenentur facere. Cum ergo mortales omnes christianam fidem teneantur suscipere: liberum ergo erit vnus cuique eam vniversis persuadere.

¶ Secundum verò quod ex hoc testimonio colligi potest: illud est, vt nemini hominum liceat, aliquem, vel ad fidem, vel ad baptismum cogere. Antehominem enim est vita & mors. Non enim rex iste cogere voluit inuitatos, qui venire noluerunt. Sed de hoc, multi multa disputant. Vi. 45. d. c. de Iudæis. Et in cap. qui sincera, & 23. q. 5. cap. quæ ad fidem. Præcipuum argumentum pro hac resumi potest ex legibus, quas Christus Dominus sup. c. 10. cum discipulos prædicatū dimisit in orbē, eis præscripsit:

Liberum est vnus cuiq; fidem persuadere infidelibus.

infra. 28.

Infideles non sunt cogendi ad fidem; Vi. doctores in. 4. d. 4. & 50. to. d. 5. q. vna, art. 10.

Pro. 23. 6.

Psal. 71.

Quibus vestibus præparat anima ad has nuptias. Ezech. 16.

Trede cim aliq; ornamenta enarrat propheta, de quibus Vi. D. Bo. de præparatione cordis à c. 31. vsque ad. 43.

scripsit: quæ quidem omnes pacem illam supercælestem, quæ exuperat omnem sensum, mirificè redolēt. Lege illas.

¶ *Notebant venire.* Radix omnium bonorum & malorum voluntas est. Si saluaris, eò est, quia bonam voluntatem habes: & in terra (inquit angelus) pax hominibus bonæ voluntatis. Si verò condemnaris, non est quia nescias, aut non possis, sed quia venire inuitatus ad nuptias, non vis. Quare non est cur dicas, non posse, aut nō potuisse, vitare peccatum: sed noluisse cū possis. Sic regina Vasthi, ad conuiuium illud grande inuitata, venire noluit. Quare excusationes illæ, sponsæ in canticis cap. 5. friuolæ omnino sunt: laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa?

¶ *Iterum misit alios seruos, dicens: dicite inuitatis: ecce prandium meum parauit: tauri mei & altitia occisæ sunt, & omnia parata: venite ad nuptias.* Est prandium hoc (vt in hoc loco ait Chryso.) doctrina iustitiæ, & verba cælestium mysteriorum, quibus se homo refficiēs, vitam immortalem, verèq; beatam consequetur. Hoc prandium de quo agit Christus, est conuiuium illud, de quo ait Dominus apud Esaiam: & faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, conuiuium pinguium medulatarum & vindemiæ defecata. Est enim verbum Dei, animæ alimentum, omnibus dapibus dulcius & præstantius. Non enim immeritò ait propheta: quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo. Et volens Esai. significare huius conuiuij excellentiam, illud appellat vindemiæ, & pinguium medulatarum, & vindemiæ defecata, hoc est: pulchrum & excellens,

Radix omnium bonorum & malorum est voluntas. Luc. 1.

Esther. 1. Figura.

Canti. 5.

D. Chry. Prandium est doctrina cælestis.

Esai. c. 25

Psal. 118.

in quo sunt fercula pinguis, opima; & iucunda, & vicia derecta & optima. Ne intelligas has exquisitissimas dapies corporales, sed spirituales. Voluit enim Christus & propheta significare hac translatione, esse euangelium animarum cibum, cum quo nullæ aliæ epulæ debent comparari. Sed heu quot iunt, qui nolint etiā inuitati ad hoc sacrum conuiuium venire: & hoc suauissimo pabulo, tanquam nectare & ambrosia, animam alere, & reficere. Vt enim illum rectè valere dicimus, qui corporis cibum suo tempore appetit: eum verò læguescere, qui fastidit epulas, sensusq; stupore earum suauitatem nō sentit: ita eum animam rectè valere dicimus, qui verbum Dei audit & rapit: eum verò debilitari, qui verbo Dei non delectatur; qui euangelicas conciones spernit: qui harum diuinarum epularum suauitatem non sentit, ex quibus efflorescit pietas & charitas, cæteræq; virtutes, quibus hominum mentes sustentantur, & amore æternitatis rapiuntur. Hæc denique est cœna illa magna, quæ fecit Deus, de qua loquitur Christus apud Lucam: ad quā inuitati accedere noluerunt. Nos verò accedamus ad hanc cœnam: has diuinas epulas auide sumamus, & in mentis stomacho conseruemus. Vt enim nō prodest cibus, si eum statim euomimus: sic parua utilitatem afferet verbum auditum, si statim illius obliuiscimur. Et quæadmodum cibus absq; naturali calore nō digeritur, indigestus vero onus est, nō cibus, & nō solum non nutrit, sed corrumpit, quæ ob causam videmus redudare varias ægrotationes: sic verbum Dei auditum, in frigido animo receptum, non digeritur sine igni diuini amoris: crudus verò & mentis stomacho innatans, pondere premit: & non solum nō alit animum

Simile.

Simile.

Luc. 14.

Simile.

Simile.

R r ad

ad aeternitatem, sed eo ipso animus inflatur, & in pestilentiore superbia incidit, vitio, non cibi, sed animi frigidi & cōtaminati, qui ob malitiam suā diuinum pabulum in venenum conuertit. At eam D. Pau. in Episto. ad Corint. scientia inflat, charitas verò aedificat.

1. Cor. 8.

Tauri mei & altilia mea occisa sunt, venite ad nuptias. Lege Num. c. 15. Et inuenies Dominum, qui se conuiuiam nostrum facere voluit, & cibis hominum se affici ostendat, neq; delicatos esse voluit, sed communes: vt nemo posset ex nobis conuiuiam reiicere. Nunquid Domine manducabis carnes taurorum, aut sanguinē hircorum potabis: ab his, neq; necessitate, sed tua dignatione hoc facere voluisti. Et expende quāso, quā bene prandium soluat. Tu ei carnes taurorum & hircorum, atq; agnorum, in conuiuium ad quod eum admittis, paras, & vini acolei paruam mensuram spondis: nempe. 4. hin olei, & itidem vini: ille verò considerat, quid conuiuium ad quod te inuitat, afferat: nempe, se ipsum: panem angelorum. Imo vt Ambro. dicit, supra caelum: vinum verò sanguinem suum preciosum: tu illi similia panem, ille māna de caelo: tu illi, fellis amaritudinem, & acetū pro vino: Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto: ille tibi vinum quod latificat nō corpus sed cor hominis. Ceterū audi quid dicat Mathaeus in hoc loco de prandio eius: tauri mei & altilia occisa sunt, venite ad nuptias, & considera quāso: ille venit nō vocatus ad tuum humile cōuiuium, tu verò dedignaris accedere vocatus: imo terq; quaterq; inuitatus ad suū opiperum & pingue.

Nota.

Psal. 49.

Psal. 68. e

Et contumelios affectos occiderunt. Haec sunt stipendia quae concionatoribus exhibere solent iniqui & peruersi homines: nempe: homicidia, persecutiones & martyria. Olim panis azimus cum lactucis agrestibus comeditur. Sic verbū Dei afflictionibus est admixtū. Quod si omnes qui pie volunt viuere in Christo persecutionem patiuntur, vt Paulus ait: quāto maiorem patientur, qui per oibē terrarū verbū Dei portare conantur, renitente mundo atq; omnibus inferorū portis? Magna tamen consolatio esse debet predicatoribus quod in hoc loco Euangelista addit: rex autē cū audisset iratus est, & missis exercitibus perdidit homicidas illos. Audit enim Dominus sanguinē Abel, atq; omnium iustorum clamantiū ad eum super terram.

Itē ergo ad exitus viarum, & quoscunq; inuenieritis vocate ad nuptias. Animaduerte quod nemo ad has nuptias, nequē ad vineae culturam venerit, nisi vocatus. Hinc est quod D. Paulus in Epist. ad Rom. c. 1. ait: Paulus seruus Iesu Christi vocatus Apostolus non enim ipse Christū quāsiuit sed prius ab illo fuit ipse quāsiuit atq; vocatus. Et hoc est quod Christus dicebat apud Ioan. Non vos me elegistis, sed ego elegi vos. Quod experimēto didicimus in Petro & Andrea, in Ioanne & Iacobo, quos nō solū ad Apostolatū admisit, sed vocauit, vt noster Math. c. 4. refert. Hinc est quod D. Pau. saepe sapius hoc verbū in suis epistolis repetere & inculcare nō erubuit. His qui secūdū propositū vocati sunt sancti. In quibus estis & vos vocati. Omnibus qui sunt Romae vocatis sanctis. Vt omnia diuinā vocationi tribuamus.

Stipendia concionatorum homicidia & persecutiones solent. Exod. 12 b. Figura. 1. Ti. 3. c.

Gene. 4.

Nemo venit ad Christum nisi vocatus ab illo Rom. 1.

Ioā. 13. e.

Supra. 4.

Rom. 8. f.

Rom. 1. a

Intra-

*Intrauit autem rex, vt videret discipulos. Non sic principes seculi suos ministros tractant: sed discipulos. Vnde dicit Dominus: quātuncumque pueri suos, quos coram se vult conuocare, aut eos comedentes videre gaudeat de bonis suis, nullum. Itē verò suos non solum conspiceret, sed conuocare coram se, summa auiditate videt. In hoc loco legis in trahere regem, vt videret discumbentes. Sed quales quāso debiles & claudos & c. Tales sunt quos inuitat ad taurorum & altilia, & ad preciosa fercula compellit. Ideo neminem volebat apparere coram se vacuū. Exod. 23. Non vt ipse comederet, sed vt nōs comedentes coram se de bonis suis, videat & gaudeat, in quāso, sed ter in anno. *Amice quomodo huc intrasti? & c. Vnde quae annotauimus cap. 12. super illa verba: nō contendet nequē clamabit, nequē audiet aliquis in plateis vocem eius, vbi de modestia praetorum egimus. *Amice quomodo huc intrasti? Hoc vno verbo amici atq; hoc vno sermone exprobrabit Christus in mortis articulo, siue in tremendo illo iudicio ingratitudinem omnium peccatorum, qui tantis affecti beneficijs, ausi sunt in Ecclesia viuere, non induti charitate: ausi quē sunt vsquē ad mortem illa exuti perseverare. Vnde D. Augustinus ait: quid faciemus charissimi in illo metueno iudicij die, cum Dominus tan iustus quam misericors seueritate iudicis contempere & dicere: ego te homo de limo manibus meis feci: ego terrenis artibus insudasti spiritum: ego tibi imaginem nostram, similitudinēq; conferre, dignatus sum: ego te inter parady-***

Humilitas Dei cōmendat.

Exod. 23.

Exod. 23.

D. Augu.

Exprobratio beneficiorum Dei.

si delicias collocavi in terra ista: in qua contempens deceptorum deperit: quā Dominum mala tua, & tunc pulchritudo de paradiso re peccati, & tunc teneretis: vrginale: vtrūq; in quo dicitur: vrginitatis parietibus inuoluta: praesepio & panibus obuoluta: in conuiciis infantia: contumelias habet: & quod dolores, quibus tibi similitudinē, ad hoc te licet vt te in his similitudinē, pertulisti: iridētū palmas. & c. p. a. t. o. cepi: acetū cū felle bibit: & c. p. a. t. o. ve p. r. i. b. u. s. c. o. r. o. n. a. t. u. s. a. f. f. i. x. o. s. c. r. u. c. i. p. e. r. f. o. l. l. y. v. u. l. n. e. r. e. s. v. t. t. u. e. r. i. p. e. r. e. r. i. s. m. o. r. t. i. a. n. i. m. ā. i. n. t. o. r. m. e. n. t. i. s. d. i. m. i. t. t. i. E. n. i. c. l. a. u. o. r. ū. v. e. s. t. i. g. i. a. q. u. i. b. u. s. a. f. f. i. x. u. s. p. e. p. e. d. i. e. n. p. e. r. f. o. s. s. u. m. i. v. g. l. i. e. r. i. b. u. s. l. a. c. u. s. i. n. f. e. p. i. d. o. l. o. r. e. s. t. u. o. s. v. t. t. i. b. i. g. l. o. r. i. ā. m. e. ā. d. a. r. e. s. u. s. c. e. p. i. m. o. r. t. e. t. u. a. m. v. t. i. n. a. t. e. r. r. a. m. v. i. u. e. r. e. s. c. o. n. d. i. t. u. s. i. n. t. e. p. u. l. c. h. e. t. o. v. t. t. u. r. e. s. u. r. g. e. r. e. s. i. n. c. o. e. l. o. s. c. u. r. q. u. o. d. p. r. o. t. e. p. e. r. t. u. l. i. p. e. r. d. i. d. i. s. t. i. s. c. u. r. i. n. g. r. a. t. o. r. e. d. e. m. p. t. i. o. n. i. s. t. u. a. e. m. u. n. e. r. a. t. a. n. t. i. s. t. i. s. N. o. n. t. i. b. i. e. g. o. d. e. m. o. r. t. e. m. e. ā. q. u. a. d. d. e. d. i. R. e. d. d. e. m. i. h. i. v. i. s. t. a. m. t. u. a. m. p. r. o. q. u. a. m. e. ā. d. e. d. i. R. e. d. d. e. m. i. h. i. v. i. s. t. a. m. t. u. a. m. q. u. a. m. v. u. l. n. e. r. i. b. u. s. p. e. c. c. a. t. o. r. ū. i. n. d. e. l. i. n. e. n. t. e. r. o. c. c. i. d. i. s. C. u. r. h. a. b. i. t. a. t. u. l. u. m. q. u. o. d. i. n. t. e. s. a. c. r. a. u. e. r. ā. l. u. x. u. r. i. a. s. o. r. d. i. b. u. s. p. o. l. l. a. s. t. i. s. c. u. r. c. o. r. p. u. s. i. ā. m. e. s. u. r. p. i. t. u. d. i. n. e. m. a. c. u. l. a. s. t. i. s. c. u. r. m. e. g. r. a. u. i. o. r. e. c. r. i. m. i. n. ū. t. u. o. r. ū. c. r. u. c. e. q. u. ā. i. l. l. a. i. n. q. u. a. q. u. o. d. ā. a. f. f. i. x. i. s. t. i. s. g. r. a. u. i. o. r. e. n. i. m. a. p. u. d. m. e. p. e. c. c. a. t. o. r. ū. t. u. o. r. ū. c. r. u. x. e. s. t. i. n. q. u. a. v. i. n. c. t. u. s. p. e. d. e. o. q. u. ā. i. l. l. a. i. n. q. u. a. t. u. i. m. i. s. e. r. e. t. u. s. m. o. r. t. e. t. u. a. o. c. c. i. s. u. r. a. s. c. e. d. i. C. ū. e. s. s. e. m. i. m. p. a. s. s. i. b. i. l. i. s. p. r. o. t. e. p. a. t. i. d. i. g. n. a. t. u. s. s. u. m. s. e. d. t. u. d. e. s. p. e. x. i. s. t. i. i. n. h. o. m. i. n. e. D. e. ū. i. n. i. n. f. i. r. m. o. s. a. l. u. t. e. i. n. v. i. a. r. e. d. i. t. ū. i. n. i. u. d. i. c. e. v. e. n. i. ā. i. n. c. r. u. c. e. v. i. t. ā. i. n. s. u. p. p. l. i. c. i. s. m. e. d. i. c. i. n. ā. E. t. q. u. i. a. p. o. s. t. o. m. n. i. a. m. a. l. a. t. u. a. a. d. p. e. n. n. e. t. i. ā. c. o. f. u. g. e. r. e. n. o. l. u. i. s. t. i. a. b. a. u. d. i. t. o. m. a. l. o. n.ō. m. e. r. e. b. e. r. i. s. l. i. b. e. r. a. r. i. H. e. c. A. u. g. u. s. t. i. n. u. s. Q. u. i. a. t. ā. t. i. s. h. o. m. o. a. f. f. e. c. t. u. s. e. s. t. b. e. n. e. f. i. c. i. s. q. u. a.

Peccator fidelis, dicitur amicus in hoc loco, tum propter fidem, tum propter fidem, tum propter fidem...

signa sunt amoris, amicorum enim omnia sunt communia, eo amicus dicitur, sed quia redamare Deum noluit...

¶ Ut videas quam iuste conqueritur, aut conqueri potest Deus de peccatore, non habente vestem charitatis...

¶ Amice quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem? Qui charitate sunt praediti, hac veste nuptiali sunt induti...

Quod significas. D. Ioa. dicebat cuidam in Apoca. Nescis quia tu es miser, & miserabilis & pauper, & caecus & nudus?

1. Pet. 4.

Psal. 31.

Apo. 3. c

Gen. 3.

veste nudati. & senserunt anxios timores, inanes sollicitudines, aliasque perturbationes...

¶ Hae est vestis illa, qua Elias operuit Eliaum, quem invenit arantem; hac enim indutus Eliaus, combussit aratra, in quorum igne coxit duos boues quos occidit...

¶ Secunda causa est, eo quod fidei...

3. Re. 19. Figura.

Gala. 2.

Gal. 6.

Esai. c. 20. Figura. Exod. 10.

1. Cor. 9.

Charitas per antonomasiam vocatur ornamentum & vestis aoi. q. Eze. 16.

D. B. de doct. cor. e. 37. 1. ratio huius admirationis.

Psal. 21.

ti erant, ut in lib. Exodi referunt diuinarum literarum monumenta. At Aegyptij scelerum vinculis astricti, erat pedibus nudi; quoniam verum pascha dignè non comederant...

¶ Quomodo huc intrasti non habens vestem nuptialem? Etiam multa sunt anime ornamenta, tamen per antonomasiam appellatur ab Ezechiele charitas...

¶ Secunda causa est, eo quod fidei...

les certo sciamus, hanc vestem charitatis maxime Christo placere, maximeque ipso isti coelesti gratam esse. Hinc fuit, quod licet corpus suum perforari in cruce permiserit...

¶ Tertia causa huius admirationis est, eo quod nesciat homo suum suum: cooperiat autem, quod non poterit cum sponso Christo in illa coelesti curia inter principes regni caelorum...

2. admiratio huius ratio.

Figura. Ioan. 18.

D. Augu.

3. ratio huius admirationis.

Infra. 25.

Prou. 16.

Rr 3 Chri

Christo quatenus verus homo nobis exhibita: per linum verò ea quæ ab illo quatenus verus Deus recepimus. Quid ergo est lanam & linum querere, nisi beneñcia vniuersa, tam à CHRISTO homine quam à CHRISTO Deo, corde & ore frequentius reuoluere: vt sic vestem charitatis texere valeas in animo tuo. Ex crebra enim & frequenti memoria beneficiorum Dei erga nos, cor nostrum maximo amore incenditur: anima nostra maxima charitate flagrat.

Quarta ratio.

Prou. 10.

Apoc. 16

¶ Quarta causa ea est, quod si vestis hæc nobis defuerit, vniuerso orbi in illo tremendo iudicio turpitudinis nostra manifesta erit. Charitas enim (ait Salomon) vniuersa delicta operit. Et Diuus Ioan. in Apocalyp. capit. 16. etiam ait: beatus qui custodit vestimenta sua ne nudus abulet, & videat homines turpitudinem eius. Nequè enim verbis, aut maxima vi dicendi, explicari & ponderari potest, quanta verecundia, quantoquè pudore afficientur peccatores coram tanta hominum multitudine, sine charitate apparentes.

5. ratio.

¶ Quinta denique causa est, quod nobis compertum sit, nullo modo sine veste hæc regnum cælorum ingredi posse. Cum ergo fecerit nos dominus ad se, & inquietum sit cor nostrum, non accipiat ad illum: cur sine hac veste viuimus: cur sine charitate ambulamus: cum certo sciamus absq. illa, Deo sine nostro, atq. summo bono, ad quod desiderium inenarrabili tendimus, frui minimè posse? Aduerte igitur o homo, & altamente considera, quod sicut non licebat hominem indutum sacco aulam re-

gis Assueri introire: ita etiam tu aulam cælestis regis sine hac lentia veste, cum solo timore serui, intrare non poteris. Hæc est vestis illa purpurea, de qua Prouer. vlti. dicitur: byssus & purpura in dumentum eius. Hæc est vestis odorifera, cuius odor benedictionem patris cælestis impetrat vero iacob, què vt sentit verus Isaac, ait: ecce odor filij mei, quasi odor agrorum pleni. Nonne vides quantis rationibus cõmatus admiratur rex iste cælestis, & dicat: amice quomodo huc intraisti non habens vestem nuptialem? sciens quod ex meis viscera tibi hanc vestem texeres, materiam præbere rim scies quod hæc vestis est, quæ noster omnia alia animæ tuæ ornamenta mihi maximè placet scies quod nescias finè tuum, & quod hac veste exutus, nõ poteris dignè coram tot regibus & principibus cõparere: scies etiam, quod sine hoc vestimento, turpitudinis tua in illo terribili tremendoq; iudicio apparebit: scies tandem, quod sine illa regnum cælorum intrare, perpetuam felicitate, diuinisq; dapibus illis potiri, nemo poterit: est desiderio incredibile ad illas anhelet? Labora igitur pro hac veste: nã ita est, quæ contra adueria omnia hominè munit. Fortis enim est vt mors dilectio. Ita est quæ hominè ornat: fortitudo & decor (inquit Salo.) in dumentum eius. Ita est vestis illa polytenta, varietate bonorum operum distincta: letundum illud quod psalmista ait: afficit regina à dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. Item hæc est currus ille igneus, subleuans interiorè hominem in paradysum spiritualem, vt de Elia legitur 4. Reg. 2. Tandem hæc est iugum suauè, de quo Dominus sup. c. 1. dixit: iugum meum suauè est &c.

Esther. 1. Figura.

Prou. vlt.

Gen. 27. Figura.

Epilogus causarum prædictarum.

Canti. vi.

Pro. vlti.

Psal. 44.

4. Re. 1.

Sup. 11.

¶ Quomodo

¶ Quomodo huc intraisti &c. Hoc regis conuiuium, non solam doctrinam Euangelicam significat: sed sacramentum Eucharistiæ sacramentum nobis representat. Vnde quemadmodum in hac parabola duo hominum genera reprehenduntur: Alterum eorum, qui inuitati noluerunt venire, alterum eorum qui sine veste nuptiali ad mensam accedere ausi sunt: sic etiam maxima animaduersione digni sunt, qui ad Eucharistiam, vel nquam accedunt, vel accedentes charitatem non afferunt. De primis dicit Christus: nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Quod testimonium de Sacramento Eucharistiæ exponitur in prologo Concilij Ephesini aduersus Nestorium. Iure ergo diuino tenentur aliquando christiani, ad hanc mensam accedere. Ideo què verbo præceptiuo ait Dominus: hoc facite in meam cõmemorationem. Duo præcipiunt: quod populo has epulas cælestes administrent sacerdotes: & quod illud fiat in memoriam passionis eius. De secundis verò sine veste charitatis accedentibus ait D. Paulus in Epistola ad Corinth. qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Quo in loco glo. D. Augustini ait: eum indignè manducare & bibere, qui in peccato, vel irreuenter sumit. Sed de his satis doctores in 4. sent. disputant.

Hoc conuiuium representat etiam eucharistiæ sacramentum.

Ioan. 6.

Luc. 12.

1. Co. 11

D. Augu.

¶ Non habens vestem nuptialem.

Ecclesi. 11.

Hoc in loco reprehendenda est stultitia multorum fidelium, maximè mulierum, qui solliciti sunt ornare corpus, animam verò nudam relinquere: immemores illius quod sapiens ait: in vestitu ne glories inquam,

nec in die honoris tui extollaris: et quod Paulus. Volo mulieres orate in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se: non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste preciosa: sed quod decet mulieres, promittentes pietatè per opera bona. Habitu ornatum explicat glossa, id est, religionem earum, ornantè cas. Et quod D. Pet. in Epistola. c. 3. etiam ait: quarum non sit exterius capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus: sed qui absconditus est homo cordis, in incorruptibilitate modesti & quieti spiritus. ¶ Immemores etiã Esther, quæ necessitate coacta ornare se dicebat: Domine tu scis, quod abominer signum superbiae, & gloriae, quod est super caput meum in diebus ostentationis meae: & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentij mei. Cura ergo omni diligentia, animam potius quàm corpus veste preciosa charitatis adornare; si non vis rerum omnium ordinem peruertere. Quod sanè quis faceret, si vellet ancillam habere, quæ Dominæ sunt: & contrario. Sic tales carnem quæ ancilla est, ornant, & delicijs pascunt: & quæ sibi sunt placita ad nutum faciunt, velit nolit diuina lex. E contrario autè anima, quæ domina à Deo constituta est, fame & siti affligitur, maleq; induta est, obediens & obtemperans carnis illecebris. Vnde D. Bernardus ait: dominam ancillari, & ancillam dominari: magna abusio & nimis magna est.

¶ Quomodo huc intraisti non habens vestem nuptialem? ligatis manibus & pedibus mittite eum in tenebras exteriores. Si totam hanc parabolam

1. Tim. 2.

1. Pet. 3.

Esth. 14.

Simile.

D. Bern.

Tribus. f. nuptijs & conuiuio & metu poenarum nos Deus ad amorē pronocat. Primum.

Gala 2. D. Bern. de diligēdo Deo.

Pfal. 1 + 8

Idem.

Secundā.

1. Cor. 2.

bulam attente consideres, tria inuenies, quibus nos Dominus ad amorem suum incitare contendit: & ad vestem charitatis induendam persuadere: nuptijs scilicet, & conuiuio, & gladio. De quibus hic pauca subiiciam is. Primum enim est, quod nos ad amandum Deum incitare, debet, quod homo factus nos sua morte refecerit. Quod agnoscens Paulus dicebat: Dilexit me, & tradidit semetipsum pro me: non sum ingratus gratiæ Dei. Et D. Bernar. in lib. de diligendo Deo: si totum me debeo pro me facto: quid addā pro me refecto, & refecto hoc modo? Nequē enim tā facile refectus quā factus. Siquidē non solum de me, sed de omni quoquē quod factum est, scriptum est: ipse dixit, & facta sunt. At verō, quam me tantum semel dicendo fecit; in refectō profecto, & dixit multa, & gessit mira, & pertulit dura: nec tā tuā dura, sed etiam indigna. Quid ergo retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? In primo opere me mihi dedit: in secundo, se, & ubi se dedit, me mihi reddidit. Datur ergo & reditus. Me pro me debeo, & debeo: quid Deo retribuam pro se? Nam etiam si me millies rependere possum, quid sum ego ad Dominum? Idem super Cant. Loquens de opere redemptionis, ait: quid adhuc dormitat tua affectio; imo non dormitat, sed mortua est, si huic non respōdet beneficō.

¶ Secundum verō quo nos rex iste inuitat ad illum diligendum, est conuiuium specialiter propositum diligentibus eum, & habentibus vestem nuptialem. Vnde Paulus in Epistola prima ad Corint. cap. 2. ait: oculus non vidit &c. Quæ preparauit

Iaco. 1. Deo diligentibus se. Iac. 1. Accipiet coronam vitæ, quam respiciunt Deo diligentibus se. Mirum profecto est, quo pacto sit possibile, ut amor noster ē Dei manibus euadere possit: quia si amor noster venalis est, nullus Deo carius emit: cum pro illo dabit nobis regnum aeternum. Si verō dandus est, nullus est illo dignior quā Deus, cum ille sit summē bonus. Si autem violentiam requirit: nullus maiorem violentiam pro eo faciet quā ipse: nam petit a nobis amorem, quāsi euaginato gladio: aut enim (inquit) amabis, aut aeterna poena interficieris, ligatisquē manibus & pedibus in tenebras exteriores projiciaris: quod erat tertium quo nos ad se trahere contendit. Hinc est illud quod David ait: nisi conuersi fueritis, ab amore scilicet mūdi, ad Dei amorem, gladium suum vibrabit. Et D. Augustinus in lib. confessionum: Domine quid tibi sum: ipse, ut amari te iubeas a me: & nisi hoc faciam irascaris mihi, & mineris ingentes miseras? Sed de his hactenus: nam infra super illa verba: diliges Dominum Deum tuum, plura alia dicemus ad propositum istud conuenientia.

¶ Mittite eum in tenebras exteriores. Leuit. 24. praecepit Dominus sacerdotibus, ne polluant nomen Dei sui. Non (inquit) polluent nomen eius. Quo in loco aduertit: quod sortitur famulus, in aliquo nomine Domini sui. Nam a Deo dicitur seruus Dei: ideo si malus sit, nomen Dei quod in eo est, polluit. Nōne videretur tibi indecens valdē, si famulus sordidus indutus vestibus minus aliquod preciosum domino mūdisimo deferret? Sicut enim leuis

Iaco. 1.
Lege pro hoc D. Bern. de doctrin. cor. ca. 28. &c. c. 70.
Tertium.
Pfal. 7. c.
D. Augu.
Leuit. 24.
Quis sic pollueret nomen Dei.
Simile.

Zacha. 3. sordidis indutus vestibus coram Domino, cum Sathan expostularet Deū, praecepisse angelo legimus Zacha. 3. ut sordidas illum vestes exueret, & preciosas indueret: sic & in hoc loco eum qui non nuptialibus intrauerat vestibus praecepit eijcere foras. Nil pollutum & sordidum dominus videre vult in nobis habentibus nomen eius.

¶ Mittite eum in tenebras exteriores. Hic quæri potest, quare ille tenebras quibus inuoluuntur mali in gehenna, dicuntur tenebras exteriores. Quare dā nati dicantur projici in tenebras exteriores: & cur per tenebras exteriores gehenna significatur? D. Augustinus sup psal. 6 in illa verba: turbatus est a facie eius meus.

¶ Mittite eum in tenebras exteriores. Hic quæri potest, quare ille tenebras quibus inuoluuntur mali in gehenna, dicuntur tenebras exteriores. Quia tunc mali penitus extra lucem corporalem & spiritualement, scilicet, Deum erunt. Nunc enim etsi patientur tenebras in cæcitate mentis: non tamē penitus extra lucem Dei sunt, nequē corporali luce priuantur. De hoc Augustinus sic ait: ira Dei & in iudicio erit, & hic est in cæcitate mentis, cum datur mali in reprobam sententiam. Ibi exteriores tenebras erunt, quia tunc peccatores penitus erunt extra Deum. Quid est enim penitus esse extra Deum, nisi esse in summa cæcitate, siquidem habitat Deus lucem inaccessibilem? Hæ autem tenebras hic iam incipiunt in peccante, cum ab interiori Dei luce secluditur: sed non penitus dum in hac vita est. Ecce quare peccator dicitur pati exteriores tenebras, & non hic, quia ibi excluduntur penitus à luce Dei, quod non hic. Sed quomodo intelligenda est illa seclusio: an quia nō videbunt eum per speciem? sed nequē aliquis videt hic Deum per speciem. An per dissimilitudinem, quam facit peccatum inter Deum & hominem? Sed & hic multi per graua peccata elongantur à Deo. An quia Deū odiant, ita ut velint Deum non esse?

sed hic multi Deum oderunt: de quibus scriptum est: superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Quæ est ergo illa elongatio? Sanē exteriores tenebras intelligi possunt: quædam malignitas odij & voluntatis, quæ tunc excrescet in mentibus reproborum: & quædam obliuio Dei: quia tormētorum interiorum doloribus adeo afficientur & turbabuntur, ut ab illis, ad cogitandum aliquid de Deo, vix vel raro, vel nunquam mentem reuocent. Ut qui nimio præmuntur pondere, adeo stupefcunt & turbantur, ut interim in aliam cogitationem non se extendant: sed illuc tendit impetus cogitationis, vbi sentitur vis doloris. Sed in hac vita nullus adeo malus est, ut penitus secludatur à cogitatione Dei: quia nequē perdit appetitum beatitudinis, & quædam boni amorem, quem naturaliter habet rationalis creatura. Illas autem exteriores & profundissimas tenebras reprobos perpeffuros post iudicium, dicit Augustinus opponens de illo diuite, qui in inferno positus eleuans oculos vidit Abraham, & in sinu eius Lazarum, cuius comparatione coactus est confiteri mala sua: vsquē adeo ut fratres roget ab his promoueri. Quod ante iudiciū factum legitur. Sed post iudiciū in profundioribus tenebris erūt impij, vbi nullam Dei lucem uidebunt, cui confiteantur. Hæc Magister.

¶ Ut caperent eum in sermone. In nullo magis dæmones, homines capiūt, quā in sermone. Iam homo impij blasphematur, iā petiurū cōmittit, iam falsum testimoniū dicit, iā detrahit, iam turpia profert, iam scurrillia, iā multa loquitur, iam deniquē otiosa innumera; nullus deniquē est laqueus

Pfal. 37.
Simile.
Luc. 16.
In nullo dæmones magis homines capiunt quā in sermone.

quo magis capiantur homines. Vnde inter alia quae D. Iacobus de lingua affirmat, vt vno verbo omnia comprehendat, ait capit. 3. Lingua nostra ignis est, vniuersitas iniquitatis. Quo in loco glo. inquit. Vniuersitas iniquitatis lingua vocatur, quia per eam cuncta facinora, aut concinantur, vt latrocinia, & stupra, aut patrat, vt periuria, falsa testimonia, aut defenduntur, vt cum quilibet scelus suum excusat, quod comisit. Lingua enim in lubrico est siue in humido, & ideo de facili labitur. Ideo sapiens Ecclesiast. 14. dicebat: beatus vir, qui non est lapsus verbo in ore suo. Quare in nullo magis nobis laborandum est & euigilandum, quam in sermonis & linguae moderatione: cum vniuersitas sit omnium iniquitatum: cum nihil inueniri possit quod magis noceat. Ideo Diuus Iacobus eam igni comparat. Ignis enim inter omnia elementa potentissimus est ad omnia destruendum. Non enim sine causa, Spiritus sanctus in linguis apparuit potius quam in manibus, aut in alijs corporis membris. Vt insinuet membrum istud maxime inflammatum esse igne infernali, quare necessarium erat, vt igne caelesti inflammaretur. Non etiam sine causa fuit vt natura linguam in medio capitis collocauerit, quam dentium multitudo & labia circumstarent, ad insinuandum: quod aut tacendum nobis sit, aut iuste loquendum. Ad significandum etiam, quod lingua propter pronitatem suam ad malum, necesse habebat vt intra carceres concluderetur: cum tamen aures & manus in propatulo sint. Magna ergo cura & diligentia lingua custodienda est: Et praesertim in principijs illi resistendum. Princi-

pijs (inquit poeta) obsta: sero medici na paratur. Homines enim os non confidentes, vasibus sine operculis comparari solent: & ideo immundi sunt. Vnde Num. 19. dicitur: vas non habens operculum neque ligaturam desuper, immundum erit. Comparatur etiam equis absque freno & nauibus sine gubernaculo a Iacobo. c. 3.

¶ Vt caperent eum in sermone. Timida res malitia est, & mali trepidi. E contra vero audax virtus, & boni audacissimi. Nusquam enim videbis malos facinus aliquod committere, nisi si sint in magna multitudine. Quod psal. 82. optime depingit: super populum tuum malignauerunt: consiliu, cogitauerunt aduersus sanctos tuos (vel absconditos tuos) dixerunt: disperdamus eos de gente &c. Sed qui conuenerunt? tabernacula Iamzorū & Imaelitar, Moab, & Agareni, Gebal, Ammon, & Amalech, alienigenae cum habitantibus Tyrum. Audis ibi innumerabiles malos aduersus paucos bonos conuenisse: neque fortes, sed absconditos persequi. Sic Gene. 37. Fratres Ioseph se inuicem prouocant ad malum: venite (inquit) occidamus eum. Et Prouer. capit. 1. Se etiam vocat impij inuicem ad malum, quia soli non audent. Timet etiam malus solus plecti ideo socios quaerit. Malum etiam in se formidabile est, & non nisi multi illud audent simul perpetrare. Sic in hoc loco pharisaei in vnum conuenerunt, vt scilicet multitudine vincerent, qui ratione superare non poterant.

¶ Magister scimus quia veraces. Non facile explicare quis potest, quanta laude, quantumque encomijs dignus sit homo verax: & qui mendacium pro suis viribus fugere conatur. Fuge precor

Poeta:
Simile:
Num. 19:
Iacob. 3:
Timida res malitia est, & mali trepidi.
Psal. 82:
Gene. 37:
Prou. 1:
Veritas formidanda & mendacium fugiendum

precor tu homo fidelis, hoc tam detestabile mentiendi vitium: nam mendacium scelus est diabolicum. Cum loquitur mendacium, ait Christus, ex proprijs loquitur quia mendax est, & pater scilicet mendacij. Mendacium inquinat os: redditque illud abominabile Deo. Abonitatio est Domino labia mendacia. Mendacium hominem falsum reddit. Quantum enim praestat verus denarius falso: tantum praestat homo verax homini mendaci. Mendacium venenum est tam pestiferum animae, vt in ore existens illam interficiat. Os quod metitur (inquit Salo.) occidit animam. Mendacium nocet maxime fidelibus. Est enim lingua hominis mendacis, velut arcus diaboli, oculos interiores filiorum Dei sagittans: extenderunt linguam suam quasi arcum mendacij & non veritatis, ait Hier. cap. 9. Non ergo accipias faciem aduersus faciem tuam, neque aduersus animam tuam mendacium ait Salomon. Eccli. 4. Vnde faciem aduersus faciem suam accipit, qui veritate exclusa a corde suo, quae est Dei similitudo, falsitatem quae diaboli est facies, assumit. Inquire ergo veritatem & persequere eam: vt de te omnes dicere merito possint: scimus quia verax es.

¶ Et viam Dei in veritate doces. Non sicut haeretici, qui etsi viam Dei doceant, hoc est, sacram scripturam, non tamen eam in veritate docent: corticem tantum comedentes & non medullam, imitantes patrem suum diabolum, quando Christum Dei filium tentare aggressus est.

¶ Et non respicis personam hominum. Hoc est munus veri concionatoris, non respicere personam hominum. Imo similis esse debet fulmini, quod

Quale sit munus veri concionatoris & iudicis.

ensem frangit & conterit, vagina illeffa remanente: potentiores potius reprehendendo quam humiliores, minusque potentes. Sic faciebat concionator ille & propheta qui dicebat: audite verbum Domini principes Sodomorum. Et iterum: principes tui socij furum. Sic Christus qui dicebat principibus pharisaeorum: auferetur a vobis regnum Dei. Non sic iudices huius mundi facere solent: sed potius personam hominum respicientes, in pauperes & non in diuites, in humiles & non in nobiles, in miseros, & non in potentes potestatem suam exercent.

¶ Magister scimus quia veraces, & viam Dei in veritate doces. Vt caperent Christum in sermone, primum ei adulantur. Res profecto indigna est viro christiano, adulatio. Ideo Dominus Levit. 2. in figura dicebat: nihil mellis adolebitur in sacrificio domini. In melle, dulcedo adulationis intelligitur. Exod. 23. ait: non coques hedu in lacte matris. Adulator enim hominem durum, quem non potest frangere diabolus, in lacte adulationis coquit, vt a diabolo comedi possit. Praeterea Prou. 24. ait Salo. Ne laetes quemque labijs tuis. Vnde adulator nutritus est diaboli. Prou. 16. Vir iniquus lactat amicum suum, & ducit eum per viam non bonam. Et Thre. 4. lamiae nudauerunt mammas: lactauerunt catulos suos. Lamia, bestia est suis fatibus crudelior quam caeterae bestiae. Vnde lamia, quasi lania appellatur, quia catulos suos creditor dilaniare. Adulator locusta est, comedens residuum grandinis. Exo. 10. na sicut locusta aestate canit, & hieme silet: sic adulator in estate prosperitatis laudat homines & in hieme aduersitatis a laude

Simile.
Esa. 1. c.
Ibidem. f.
Sup. 1. 2. d.
Adulatio detestanda.
Leuiti. 2. figura.
Exod. 23.
Prou. 24.
Prou. 16.
Thre. 4.
Simile.
Exod. 10.

laude cesat. Per grandinem verò persequitur significatur: locusta ergo residuum grandinis comedit, quia auctore Gregorio: què persequutio frãgens non vincit, multoties adulatio premit. Adulator propter suam proccacitatem rana vocari potest: propter suam verò verborum dulcedinẽ firena vsquẽ in exitum dulcis secundum Boecium. Adulator, echo & vmbra dicitur: si enim rides ridet: si ais ait: si flet flet, & te rãquã vmbra sequitur. Adulator deniquẽ, similis est oleo. Oleum autem peccatoris &c. Similis est sagitte aureæ & ideo multi non curant si ab illa lædantur. Similis est vento, qui et si lenis sit, trãfert tamen montes de regno Dei ad regnum diaboli. Similis deniquẽ est retibus. Vnde Salomon ait: qui blandis factisquẽ sermonibus loquitur, rete expandit proximo suo. Fugiamus igitur adulationem: detestemur afectionem, quæ nos innummeris malis afficit: ne audiamus à Christo: quid me tentatis hypocritæ?

¶ *Quid me tentatis hypocritæ?* Vbiq; Dominus detestatur hypocritas. Deute. 2. præcipiebat, dicens: Non indueris vestem, quæ ex lana linoq; contexta est. Per linũ quod subtilius est, cogitationes mentis subintelliguntur: per lanam verò quæ alba est: opera exterius reluctantia. In hypocrita ergo sub lana grossitie, linum later: quia sub puritatis imagine deprehendi calliditas non valet. Non ergo induamur veste, lana linoquẽ cõtexta, hoc est, hypocriti: Ne audiamus à Domino: quid me tentatis hypocritæ? Vnde hominibus hypocritis, quia simili les sunt sterquilinio niue cooperio: & cigno extra candido, intus verò habenti tetras & nigras carnes.

Similes etiam sunt Simoni Cyreneo alienam crucem portantis. Et arundinæ vento agitata. Similes sunt quoquẽ Sicheus, qui circumcidit se, vt Dinam in vxorem haberet: nisi tamen circumcisio illa, eum à gladio Simeonis & Leui, liberare potuit. Tales minatur Iob. c. 13. dicens: non veniet in conspectu eius omnis hypocrita. Quod si interrogas, cur Dominus hypocritas ita detestetur & persequatur? in promptu responsio est: quia scilicet veri proditores sunt omnes isti, simulantes se agere partes Dei, & agentes partes diaboli: fingunt se esse amicos, cum hostes & inimici sint. Lege quæ annotauimus cap. 6. ibi, nolite fieri sicut hypocritæ tristes.

¶ *Cuius est imago hæc & superscriptio?* De vno quoquẽ nostrum poterit dominus interrogare: cuius est imago hæc & superscriptio? Vnde superbia est veluti quædam imago diaboli, in animis superbiorum expressa. Quo fit, vt superbus similis sit diabolo, expressamquẽ illius effigiem præferat. Iuxta illud quod D. Gregor. ait: Apostata angelo similis efficitur homo, dum homo hominibus similis esse dedignatur. At vero humilitas imago expressa est Christi. Curamus ergo, vt imaginem eius feramus, & non diaboli: vt interrogati: cuius est imago hæc & superscriptio? respondere possimus: nõ est Domine diaboli, sed tui: ad imaginem eam & similitudinem tuam creati sumus: superscriptionem tui nominis portamus: quæ tua sunt tibi reddere cupimus.

¶ *Reddite ergo quæ sunt Cesaris Cesari.* Qui regem suum non agnoscit, & ei debitum honorem & tributum non impe-

infra. 27.

Gene. 34.

Iob. 13.

causa quare Christus detestatur hypocritas.

Superbus imago diaboli humilis imago Christi.

D. Greg.

Qui regẽ nõ agnoscit, indignus est vt possessio-nes quas habet suas esse dicat. D. Augu. d. 8. c. quo iure.

solignus

Gene. 9. a

Potestas secularis à Christo confirmatur.

1. Tim. 2.

Infra. 26.

Imperatori tributa & Deo decimæ dantur. D. Augu. 16. q. 7. c. maiores.

impedit: non est quare cognoscat possessiones suas, hoc est: Domum vineam & agrum. Vnde distinct. 8. c. quo iure. ait D. Augustinus: tolle iura imperatorum, & quis audeat dicere: hæc villa est mea: meus est iste seruus: mea est hæc domus? sed dicitis: quid nobis & imperatori? sed vt iam dixi, de iure humano agit. Apostolus voluit seruire omnibus rebus: voluit honorare omnes reges: & dixit regem reuereri. Noli ergo dicere: quid mihi & regi? quid tibi ergo & possessioni? Per iura regum possidentur possessiones: dixisti quid mihi & regi. Noli ergo dicere possessiones possidentur. Hæc Augustinus.

¶ *Reddite ergo quæ sunt Cesaris Cesari, & quæ sunt Dei Deo.* Vnicuiquẽ ius suum reddendum est. Vnde nequẽ sacerdos se intromittere debet in iure imperiali: nequẽ imperatores in Episcopali. De quo lege. 96. distinct. in aliquibus capit.

¶ *Reddite quæ sunt Cesaris Cesari, & quæ sunt Dei Deo.* Imperatori tributa, Deo decimas, dare debemus. Vnde Augustinus ait. 16. q. 7. c. maiores: maiores nostri, ideo copijs omnibus abundabant: quia decimas Deo dabant, & Cesari censum reddebant. Modo autem quia discessit deuotio Dei, accessit indictio fisci. Nolumus

partiri cum Deo decimas: modo autem tollitur totum: hoc tollit fiscus, quod non accipit Christus. Reddamus ergo Deo debitas decimas, vt bene in omnibus sit. Vnde Malach. 3. ait Dominus: inferte omnem decimam in horreum meum, sitcibus in domo mea: probate me super hoc dicit Dominus, si non aperuero vobis catartas cœli, & effuderò vobis benedictionem vsquẽ ad abundantiam, & increpabo pro vobis deuorantem (id est vermẽ vel vitium aeris) & nõ corrumpet fructum terræ vestræ, nec erit sterilis vinea in agro. E contrario verò non reddetes decimas Deo, paupertate puniuntur.

¶ *Reddite quæ sunt Cesaris Cesari, & quæ sunt Dei Deo.* Vnicuiquẽ ius suum reddendum est. Vnde nequẽ sacerdos se intromittere debet in iure imperiali: nequẽ imperatores in Episcopali. De quo lege. 96. distinct. in aliquibus capit.

¶ *Reddite quæ sunt Cesaris Cesari, & quæ sunt Dei Deo.* Reddamus igitur omnes nos quæ sunt Cesaris Cesari. Hoc est: sex diebus laboremus: & quæ sunt Dei Deo, hoc est: diebus fastis, Dei laudibus, & Dei sermoni & meditationi, & orationi, elemosynarumquẽ largitioni vacemus. Primum Dei laudibus vacandum est. Nam nihil (vt Bernard. ait) adeò in terris repræsentat quendam cœlestis habitationis statum, sicut alacritas laudantium Deum. Sermo n̄ etiam diuino vacandum est. Vnde Eccle. ait: sapientiam scribe in tempore vacuitatis: & qui minoratur actu percipiet eam. Homo enim multis occupatus, lumen sapientiæ à se repellit: quemadmodum arbor ramis plurimis operta solet repellere lucẽ. Ideo idem ait: fili, ne in multis sint

Malach. 3.

Quibus vacandum est in diebus fastis.

Bernard.

Eccle. 38

Simile.

Eccle. 11.

actus

actus tui.

Figura. **Ezec. 35.** Meditationi etiam sancte vacandum est. **Ezech. 36.** Hec dicit Dominus Deus: porta atrij interioris quae respicit ad orientem, erit clausa sex diebus, in quibus opus fuerit: die autem sabati aperietur. Porta ista quae respicit ad orientem, meditatio est de Deo, a quo ortum habemus, cui non possunt homines ferialibus diebus in teneretentis operibus implicari. Quare illi vacandum est diebus quietis.

D. Bern. Orationi quoque vacandum est in hiis diebus, quemadmodum meditationi sunt enim oratio & meditatio quasi pedes quibus caelorum regnum ascendimus. Vnde D. Bernardus: Meditatio quid deest docet: oratio ne deest obtinet.

2. Esdr. 8. Tandem elemosinarum largitioni danda est opera in festiuis sollemnitatibus, iuxta illud. **2. Esdr. 8. 10.** medite pinguis, & bibite multum, & mittite partes his qui non parauerunt sibi. Sed heu quam multi sunt hodie, qui haec nullatenus seruet: imo reddant quae sunt Caesaris Deo, & quae sunt Dei Caesaris: diebus ferialibus otio indulgetes, festiuis vero, terrenis operam dantes, similes illi, qui (ut Num. 17. sacra narratio historia) tabernaculo ligna colligebat, quem Moyse & Aaron in carcerem recluserunt, & requirerentes a Domino quid de illo facere oporteret, ait Dominus morte moriatur homo ille: obruat eum lapidibus, omnis turba extra castra. Ligna spiritualiter scindit, qui materiam ignis infernalis sibi colligit, qui lapidandus est, id est, duris oburgationibus increpandus, qui in festiuis cessare non vult, quin mala ad summum incrementum colligat. Reddamus ergo sex

diebus quae sunt mundi, mundo, & saluum. 7. die, quae sunt Dei, Deo.

Gen. 4. Neque nubent, neque nubentur. **Gen. 4.** dicitur: cognouit Adam uxorem suam. Vnde nota quod in paradiso coniugium institutum est, opera vero coniugalia extra paradysum, ceperunt. In paradiso igitur virgines permanent: eiecit autem genere ceperunt. In paradysum coelestem resumendi, iterum virgines permanent, ut Dominus hic ait. Virginitas enim magis angelica quam humana vita est. Vnde neque Christus neque Paulus eam praecipere voluerunt, quam tamen summo studio susceperunt. **Sup. 19. 1. Cor. 7.**

Pharisei autem audientes quod silentium in posuisset Sadducaei, conuenerunt in unum. Lege quae supra annotauimus in hoc capite, in illa verba, consilium inierunt, ut caperent eum in sermone.

Tentans eum. Multi hodie sunt, qui conciones audituri, veniunt potius animo tentandi quam proficendi. Veniant tamen quo animo velint, nam fortassis auditio sermone Dei, emolumentum & fructum maximum reportabit. Quod his phariseis nunc tentatibus Christum contigit.

Magister quod est mandatum magnum in lege? Initium nostrae salutis est scire velle quae nobis necessaria sunt, ut Deo placeamus. Hinc est quod David ait; Domine ad te confugi, doceme facere voluntatem tuam. Ad daemones laqueis ereptus David, & ad Deum confugiens scire cupiebat Dei voluntatem. Hinc est etiam quod D. Paulus ait in Epistola ad Coloss. cap. 1. Non cessamus pro vobis orantes & postulantes, ut impleamini agnitione voluntatis Iesus in omni sapientia

Gen. 4.
19. 1.
1. Cor. 7.

Virginitas vita angelica.

Initium salutis est scire Dei voluntatem.

Psal. 142.

Coloss. 1.

scientia & intellectu spirituali. Accedamus igitur ad CHRISTVM non tentandi sed sciendi animo quae beneplacita sunt ei. Accedamus igitur & obnixè ab illo postulemus ut det nobis intellectum ad scrutandum legem suam, ut custodiamus illam in toto corde nostro, ut David ait. Nā auctore. D. Augustino ut maius est voluntatem Domini facere quam nosse: ita prius est nosse quam facere. Et rursum ait: initium obedientiae est quid praecipitur velle cognoscere: & pars est obsequij didicisse quid facias. Ideo dicamus: magister quod est mandatum magnum in lege? Quod si omnia quodammodo scire cupimus, charitatem habeamus. Vnde Augustinus in psalmo. 79. ait: quid nescit, qui charitatem scit? quandoquidem dictum est: Deus charitas & plenitudo legis charitas.

Psa. 118.
D. Augu.

Idem.

Nihil est pretiosius amore dei & proximi. Nihil charitate gratius.
Luc. 12.

Ioan. 3.

Luc. 10.

Ioan. 4.

1. Ioan. 4.

& qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Diligamus igitur Deum & proximum: nam sine hoc charitatis igne, ei qui est ipsa charitas, nemo gratus est. Nullae enim actiones nostrae, sine hoc igne charitatis, sunt alicuius momenti apud Deum. Hic amor est ignis ille, de quo Deus in Leuit. dicebat: si obtuleris munus primitiarum frugum tuarum Domino de spicis adhuc virentibus, torrebis igne. Spicae sunt actiones: paleae autem sunt verba. Non loquitur hic Deus de oblatione palearum sed spicarum. Non enim solum verba querit a nobis Deus, sed opera. Ea autem debent esse igne charitatis incensa. Non vult hic spicas virentes, sed torridas absque mundi quilibet. Hic est ignis ille, quem Dominus in altari tuo, hoc est, in anima nostra, semper ardere praecipiebat. De quo ipse ait apud Lucam: ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur? Hic denique est ignis ille admirabilis rubi ad quem Deus accedere iussit Moysen, & quem Deus per Esaiam ait: esse Hierosolymae in Sione, hoc est, in sancta Ecclesia. Diligamus igitur ex toto corde & ex tota mente Dominum Deum nostrum, & deinde proximum veluti nos ipsos: si illi in omnibus actionibus & operibus nostris placere desideramus, nam ab his duobus mandatis tota nostra perfectio pendet. Simus veluti duo illi seraphim quos vidit Esai. capt. 6. stantes super solum Domini. Ardeamus charitate, & stemus attoniti & suspensi in contemplatione sedentis super thronum. Ut docet D. Bernardus sermone. 3. de his Esaiæ verbis.

Leuit. 2.
Figura.

Leuit. 6.
Figura.

Luc. 12.

Exod. 3.
Figura.

Esai. 6. 9.

D. Bern.

Diliges Dominum Deum tuum &c. Multa

Plura sūt
quæ prouo-
cant ad
Deum dili-
gendum.

Multa sunt, quæ nos ad diligendum Deum incitant. Incitat sacra scriptura: incitat & natura: incitat gratia nobis à Deo exhibita: incitat beatitudo nobis promissa: incitat denique omnis creatura.

Deut. 6.
& 10.
Eccl. 13.
1. Ioan. 4.

Scriptura sacra incitat in hoc loco. Et Deut. 6. & 10. Eccl. 13. omni vita tua dilige Deum. Io. diligam Deum quia ipse prior dilexit nos. Natura ad idem inuitat. Parum ne (inquit Bernardus) tibi videtur? Hoc cogita, qualem te fecit: nempe secundum corpus egregiam creaturam, secundum animam magis imagine creatoris insignem, rationis participem, beatitudinis aeternæ capacem. Porro ambo coherere sibi fecit artificio incomprehensibili, sapientia inuestigabili: nec ante promeruit qui ante non fuit: nec spes retributionis fuit, quoniam bonorum nostrorum non eget. In tota ergo anima tua, ut sapiens ait, dilige eum qui te fecit.

Gratia nobis collata.

Gratia similiter à Deo nobis præstita, maxime ad illum redamandum sua det. Scitis (inquit Paulus) gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset diues: ut illius inopia vos diuites efficitis.

2. Cor. 8.

Vnde D. Anselm. in lib. meditationum sic ait: ecce Domine, quia me fecisti: debeo me ipsum amori tuo totum: imo tantum debeo: plusquam me ipsum, quanto tu maior me es, pro quo dedisti te ipsum. Cum ignis non accendatur melius quam igne: ignis diuini amoris, quem Deus nobis ostendit in redemptione humani generis, maxime nos deberet incitare ad illum diligendum. O duri & indurati & obdurati filij Adam (inquit Bernardus), quos non emoluit tanta benignitas, tanta flamma, tam ingens ardor amoris, tam vehemens amator, qui pro vilibus

sarcinulis tam preciosas merces expendit. Ad hunc etiam amorem, incitatio nos mouere debet, ut supra iam diximus, tam excellens & incomprehensibile præmium nobis promissum, quod neque oculus vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascendit &c. Omnes denique creature nos ad Dominum Deum nostrum diligendum prouocant. Cælum (inquit Augustinus) & terra, & omnia quæ in eis sunt; ecce vndique mihi dicunt, ut te amem. Neque cessant dicere omnibus, ut sint inexcusabiles. Bonitas enim creaturarum omnium ostendit creatorem esse optimum, & hoc amore dignissimum.

Premiū ad amorem incitat.

Omnis creatura, nos ad Dei amorem trahit. D. Aug. L. 1. ge. ce. his. Ba. li. regu. fuf. disputata rū interro. gatione. 2

Quod si hæc non tibi sufficiant, multa alia adducere possumus, quæ te ad Deum diligendum maxime mouere possunt. Primum, si Dei beneficia tibi collata consideres. Omnia enim tibi subiecta sunt. Postquam Deus condidit hominem, ait scriptura, ut præsit piscibus maris & volatilibus cæli, & bestiis terræ. Et de luminaribus subditur: ut sint in signa & tempora, & dies & annos, & illuminent terram, quod si experimento constat, secundum multitudinem lignorum ignem crescere: maximus deberet esse ignis diuini amoris, qui tot lignis, hoc est, tot diuinis beneficijs alij potest. De quibus lignis legitur Leuit. 6. Ignis in altare temper ardeat, quem nutrit sacerdos, subiiciens ligna mane per singulos dies.

Dei beneficia clamant ut Deum diligamus. Gene. 1.

Leuit. 6. Figura.

Quod si canes, ut ait Seneca, amant benefactores suos, si leones idem faciunt: cur nos Dominum Deum nostrum, qui tanta nobis beneficia contulit, non diligemus? si gutta cauat lapidem assidue cadendo: quam excitationem habebunt dura corda, quæ non

S. necc.

Peccata nra ad dilectionem incitant.

non emolliunt assidua Dei beneficia? Deinde, peccata nra nos etiam inducere possunt in hunc amorem, quæ cum innumerantur, illa, diuina misericordia dissimulat, in his qui non dum penitent, ut salte quandoque poeniteant: vel condonant his qui poenitent: vel ab illis custodit omnes illos qui sibi adherent. Præterea considera obiecto, quantum te ipsi pro tua salute Dominus exinanierit, qui cum esset pater, factus est frater: cum esset dominus factus est seruus. Vnde D. Bernardus loquens de verbo incarnato, ait: non hoc loco prædicatur magnus Dominus & laudibilis nimis: sed parvus dominus, & amabilis nimis. Parvulus vtique, qui natus est nobis, ipse voluit nasci in mundo isto: & quasi heri de terra nostra, ut amabilior esset nobis: non enim solent homines amare Dominos de terra aliena. Ipse voluit in similitudine hominum fieri, ut hominibus esset amabilior: similitudinem ad amorem facit. Eccl. 13. omne animal diligit sibi simile.

Exinanitio Dei ad dilectionem suadet. D. Bern.

Eccl. 13.

Dilectio dei ad dilectionem incitat. Psal. 135. Meritum Dei ad amorem vocat.

Diligendus ite est à nobis, cum in eo sint summa delicia; psal. Delectationes eius in dextera tua usque in finem. Diligendus est à nobis eo quod beneficij suis hoc meruerit. Vnde Bernardus dignus plane est qui redametur præsertim si aduertatur, quis, quos, quantum; amauerit. Quis nonne is cui omnes spiritus constitetur, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non egesset? vera huius charitas maiestatis: quippe non queretis quæ sua sunt. Quibus autem tanta charitas exhibetur? cum adhuc

D. Bern. Psal. 135. a

Rom. 5. b

Ioan. 3. b.

(inquit) inimici essemus, reconciliati sumus Deo. Sed quantum sic Deus dilexit mundum (ait Ioan.) ut filium suum unigenitum daret. Sic meruit iusti impijs, sumus in finis, omnipotens infirmis. Diligendus est quoque Deus, cum nihil

utilius, nihil fructuosius esse possit, quam à Deo diligenti diligetibus illi, peccata remittit. Remittitur ei peccata multa quoniam dilexit multum. Diligentes Deum ipse erudit, diligite Deum ait Sap. & illuminabuntur corda vestra. Eos ipse custodit, custodit dominus (ait Psal.) omnes diligentes se. Eos ipse ad suauitatem & dulcedinem suæ contemplationis admittit. Si quis (inquit Gregorius) ad contemplationis studium properat, semetipsum subtiliter interroget, quantum amat. Machina quippe mentis est vis amoris, qui hæc dum à mundo extrahit in alto subtollic. Eos ab infirmitate alijsque huius mundi necessitatibus: imò ab ipsa morte, liberare potest, quod reliqui amici non possunt. Eis in iudicio tanquam verus amicus fauere. Omnia denique erunt amica ei, cui Deus est amicus. Diligentibus enim Deum, omnia cooperantur in bonum, ait D. Paul. ad Rom. 8. Quis ergo tanta in languerit, qui tantis rationibus non commoueat ad Deum diligendum: quis denique tanta inopia mentis in hoc mundo erit, qui non intelligat hæc? Si diligis creaturas quanto magis diligere debes creatorem? Quid quæso dementius esse potest, quam vestigia impressa pulueri diligere, & ipsum à quo impressa sunt, non amare? Omnis autem creatura, non nisi vestigiū aut imago Dei est, ut ex primo sentent. d. 3. habes. Si ergo vestigia hoc est, creaturas amas: Cur earum creatorem non amabis? Diliges Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Ecce modus hic signatur diligendi Deum. Et primum explicabimus modum hunc in genere: deinde modum in specie beatorum, & tandem modum diligendi viatorum. Modus diligendi Deum, ut in genere loquamur, est; Deum (inquit Si Bern.

Utilitas ex Deo ad amorem prouocat. Luc. 7.

Eccl. 1. Psal. 144. d.

D. Greg.

Rom. 8.

Modus diligendi in genere loquedo.

Bernard. Ber.) sine modo diligere. Vnde idē Ber. ad fratres d: monte Dei: in dilectione Dei, nō alia ratio, nō alia discretio est, nisi vt sicut ille cū dilexisset nos, in finē dilexit nos: sic si fieri potest in infinitū diligamgeū. Idē sic ait: Deus meus adiutor meus; diligāte pro dono tuo, & modo meo, minus quidē iusto: sed planē nō minus posse meo: qui etsi quantū debeo non possū, nō possū tamē vltra quā possum. Potero verō plus, cū plus donare dignaueris: nunquā tamen pro vt dignus haberis.

Modus dilectionis in patria. D. Aug. *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo & in tota anima tua &c.* Hāc dilectionē perfectissimē habēt beati in patria. Vnde D. Aug. ait: hāc totalitas in patria attenditur, in eo quod omnes motus animæ ad Deū referantur. Quo modo hoc præceptū in hac vita mortali adimpleri nō potest, nisi forsitā (inquit Aug.) ad tēpus breue à vicis perfectissimis. Perfectio ergo patriæ, est: sic fixū habere cor in Deū, & immobile, vt nō solū non declinamus: sed neq; declinare possimus ab eius volūtate, neq; eius dilectionem remittere. Illā. n. appellat Paul. pacē quæ exuperat omne sensū. Atq; illa non cadit sub præcepto, sed pertinet ad præmiū & finē in perfectionis viæ.

Phil. 4. b. *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo & in tota anima tua &c.* In primis illud pro certo habēdum est: hoc præceptū in hac vita mortali impleri posse: neq; n. iustus fuisse Dñs, si impossibilia mortalibus præciperet: neq; iugū eius suauē, & onus eius leue: sed potius grauissimū, & importabile, diceretur. Quod vt ita esse, vt diximus, ostēderet, ait Deu. 3. o. mandatū quod ego præcipio tibi hodie, nō supra te est, neq; procul positū, neq; in

coelo situm, vt possis dicere: quis nō strū valet ad cœlū ascendere, vt deferat illud ad nos, & audiamus atq; opere cōpleamus? neq; trāsmare pontū, vt cōsideres & dicas: quis ē nobis poterit mare trāsfretare, & illud ad nos vñ quē deferre, vt possimus audire & facere quod præceptū est? Sed iuxta est sermo valde in ore tuo & corde tuo, vt facias illū. Quod si scripturā sacrā reuoluamus, plurimos inuenimus hoc præceptū tenuisse. De Iosia enim dicitur: similis illi nō fuit antē eum rex, q̄ reuenteretur ad Dñm in omni corde suo, & in tota aīa sua, & in vniuersa virtute sua. David præterea de se ait: cōfitebor tibi dñe in toto corde meo. Et alio loco: in toto corde meo exquisiui te. Ac Deus Iosobōā de Dauid dixit: nō fuisti sicut seruus meus David, qui ambulauit post me in toto corde tuo. Nō ergo est hoc præceptū impossibile viatoribus, vt hæretici affirmant, sed Dei gratia facile adimpleri potest. Neq; hoc præceptū in hac vita mortali postulat, vt Deus semper in mēte nra versetur: hoc. n. statū beatorū est: neq; postulat, vt leue nūquā peccatū admittamus, sed vt Deū ceteris omnibus anteferamus. Quod intelligetur hinc: si rei nullis, vel odio. l. amore cōpulsū vllū præceptū eius perripamus. Perfectio ergo viæ est, vt nomē sonat: nō deuiare à recta mādatorū linea. Quod cōprehēditur in hoc magno præcepto: diliges dñm Deū tuū ex toto corde tuo, i. nihil admittes in corde tuo dilectioni cōtrariū, de qua perfectione Ioan. ait, in sua cano. ca. 2. Qui seruat verbū eius, verē in hoc charitas Dei perfecta est. Atq; ad hoc pertinet illa expositio d. Augu. toto corde, i. intellectu, sine errore; tota aīa, i. voluntate, sine

4. Re. 20. Iosias, toto corde & anima & virtute Deum dilexit. Psal. 78. 3. Re. 14. David toto corde Deum dilexit. Quis postulat hoc præceptū in via. Perfectio viæ in quo consistit. 1. Ioan. 2. Augusti. contra

cōtradictione: tota mēte, i. memoria sine obliuione. ¶ Perfectio præterea viæ, est: vt nihil in hac vita, præter Deū, propter se ametur. Ad hoc pertinet etiā, illa explicatio eiusdē Aug. libro. 1. de doct. christiana, cū ait: toto corde, tota anima, tota mēte, nullā vitæ nostræ partē reliquit, quæ vacare debeat, & quasi locum dare, & alia re velit frui. Sed quicquid aliud diligēdū venerit in animū, illuc rapiatur, quo totus dilectionis impetus currit. Frui est (authore eodem) amore inhaerere alicui rei propter se ipsam. ¶ Ex quo efficietur, vt cōtra hāc perfectionem diuini amoris, solus ille amor erit, quo ametur aliquid præter Deum, non propter Deum. Vnde D. Aug. 1. o. lib. confessionum ait: Domine minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod nō propter te amat. Modus ergo amādi Deū, est vt ipse ametur super omnia & propter se.

D. Augu. *Ex toto corde tuo.* Toto corde siue toto intellectu (vt Augu. explicemus) Deū amat, qui intellectum suum in obsequiū Christi captiuat. Vnde Paul. ait: in captiuitatē redigentes intellectū in obsequiū Christi. ¶ Quo in loco notādū est: quadruplici modo captiuādū nostrū intellectū: primū, vt in his quæ fidei sunt, Deo pareamus. Hylarius: soli Deo de se credendum est, quise solus nouit. Secundo, vt male de nobis, & bene de proximo, sentiamus. Seneca: Quod homines libenter faciunt de alijs; de te apud te male existima. Tertio, vt sensum nostrorum superiorum & prælatorum, nostro præferamus. Quod maxime religiosos & viros perfectionē christianā profitētes, decet. Ber. lignū in paradyso sciētiae boni & mali, cēsurā discretionis est, in cōuersatione reli

gionis penes patrē spiritalē, qui diiucat omnia, ipse à nemine iudicatur, ipse est discernere, aliorū obedire. Quarto, vt circa nos metipsum intendētes, ab alijs oculos auertamus. Ber: temetipsum iolicitē custodi: & vt temetipsum custodias, ab omnibus oculos auerte.

¶ *In tota animatu.* Tota anima, siue tota voluntate amat, qui perfectē obedit, quem nec timor mali trāsitorij ab exteret, nec amor boni trāsitorij ab obedientia trahit.

¶ *Et in tota mente tua.* Tota mente seu memoria Deum diligit, qui ea quæ Deo displicent, & ab amore eius impediunt, obliuioni tradit: vt sunt iniuriæ nobis illatæ, quæ dū recogitantur, sunt veluti ferrum vulnere infixū, quod eius mēdelā impedit. Item qui ea quæ ad Dei honorem, & salutē animarū pertinent, memoriæ infigit: & quē maximus erga Deū amor, de alio quā de Deo, diu cogitare nō finit. Sicut vanis mundi amatoribus accidere solet, qui id quod vehementer amant, obliuisci nō possunt. Ber. in Cant. O amor impetuose, qui præterte cogitare aliud non finis.

¶ *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo &c.* Deus totum cor à nobis exigit: integrū illud postulat. Prou. 24. Fili, præbe mihi cor tuū. Leuit. 3. Omnis adeps, dñi erit, iure perpetuo. D. Aug. in quodā sermone: totū exigit te, qui fecit te: sed noli tristis esse, quasi nihil vñde gaudeas, remaneat in te: ex hoc. n. diligit te, quod diligis Deū ex toto corde. Nec mirū nobis esse debet, quod Deus velit totū cor, eū ipse sufficiat illud implere. Præbe ergo Domino Deo tuo, integrum cor tuum. Nam vt D. Bonauent. ait) nulli fructuosius, nulli iucundius,

¶ *Quādo ex toto corde, i. in intellectu diligit.* 2. Co. 10. b. Quadrupliciter captiuatur intellectus noster in obsequiū Christi Hylarius. Seneca.

D. Bern. nulli

¶ *Quādo quis totā anima, i. voluntatē diligit Deum.*

¶ *Quādo tota mēte idē est, memoria diligit Deū aliquis. Simile.*

¶ *Cor totū dandum est Deo. Prou. 24. Leuiti. 3.*

¶ *August.*

¶ *August.*

¶ *August.*

¶ *August.*

nulli honorabilius, cor tuum præbe
re poteris. Quod intelligēs David, to
tum cor tuum illi ex animo cōtulit.
Vnde deinde dicebat: Deus cordis
mei: & pars mea Deus in æternū. Cū
verò ait: Deus cordis mei, non expli
cat, quid esset Deus cordis eius. Et
merito: nā nemo, dignè, hoc idē ex
planare sufficet. Est enim dominus:
socius, medicus, merces, pater, victor,
doct̄or, amor, spes, laus, patientia, vir
tus, aliāquē innumera cordi nostro.
¶ Illud autem in hoc loco prætermi
tendū non est, quod velit Dominus
Deus tuus de te facere suum totum.
Vnde ipse de homine loquens apud
Ioanē, ait: cum exaltatus fuero a ter
ra, omnia traham ad meipsum. Vo
cans omnia hominē. Non enim cate
ras creaturas præter hominem, ad se
post mortem suam traxit. Et quem
admodū qui amicū sibi charissimū, &
iā diu desideratisimum secum ha
bens, omnia se habere affirmat: sic
Christus dominus, postquam nos ad
semetipsum per mortem suam tra
xit, omnia se habere testatur. ¶ Qua
re attende obsecro, altaquē mente
cōsidera: quod dominus Deus tuus,
mundum totum habere nō dicitur,
quando te non habet. Qua ergo frō
te, qua audacia, totū tuum facere de
negabis Deum, qui de te ipso totum
suum fecit. Fili igitur præbe Domi
no Deo cor tuum, Quod facies illum
amando: nam per amorem transfer
tur cordis dominium in amatū. Est
enim (inquit Dionysius) amor, qui
nō sinit tuos esse amantes, sed amato
rū. Illi etiā quē diligimus dicimur
dedisse cor nostrum. Hæc ex D. Bo.
de doct̄. cordis. c. 28. Et cap. 76. idem
sic ait: illi cor tuū præbe, cui illi iure
vicissitudinis debes: illi scilicet, qui

cor suū tibi cōtulit, vt cor pro corde
conferas. Felix profecto cōmutatio,
in qua, totū illud quod commutas &
quod cōmutatur, penes te remanet.
Cū enim cor tuū, cū Christi tui cor
de, in tua retines possessione, ouū sci
licet retines & obolum. Nonne cor
dis sui donum tunc præcipue tibi fe
cit: quando vnus militum, lancea e
ius latus aperuit. Vt ad ipsum cor tā
dulce, rupto pariete, ostio fracto, per
clauem regiā amoto omni obstacu
lo, via tibi patefceret: & fide recta, ac
dilectione integra, ad cor suum libe
rē intrares, & ibidē cor tuum colloca
res. In cuius figurā præceptum fuit
in lege, vt in latere arcæ fēderis, liber
legis pōneretur. Quid enim per li
brū legis, nisi cor humanum intelli
gitur, qui liber legis appellatur, eo
quod lex naturalis (vt Aug. ait) in il
lo scripta est? Quid per arcā fēderis,
nisi Christi sanctissima caro signi
ficatur, cuius passione confederati
sumus Deo? Quid per latus arcæ, nisi
lateris Christi plaga designatur, in
tra quam reponēdus est liber, hoc est,
cor humanum? Ponite ergo (vt Psal.
ait) corda vestra in virtute eius, hoc
est, in morte eius. Ponite, inquā, cor
da, non os dūtaxat. Multi enim sunt
qui os ponūt in morte Christi, nō tā
mē corda: quales sunt omnes illi, qui
grādia de Christi passione docēt: &
nulla vel minima faciunt. Tu verò
pone cor tuum in vijs templi eius,
per omnes exitus sanctuarij, vt monet
Ezec. c. 44. Quid per sanctuariū, nisi
Chrs̄s intelligitur, qui omnes exitus
vulnerū suorū tibi aperuit, vt tibi pa
teat liber accellus: nōne ad turres & lo
ca munita, solēt homines tēpore ho
stilis deuastationis confugere? ape
ruit igitur Christus pectus & latus
suum,

Figura.
Deut. 31.

Psal. 47.

Ezec. 44.

suum, tanquam turrim & locum mu
nitissimum, quo posset cor tuum tu
to abscondere: atquē ibi tanquam in
seculo loco, latitare.

¶ *Diliges dominum Deum tuum ex to
to corde tuo &c.* Nec tibi hoc iugum di
lectionis graue & durū videatur, nā
profecto suapte natura suauissimum
est. Augustinus enim sic ait: omnia
sæua & immania prorsus facilia: &
prope nulla efficit amor. Si super iu
gum hoc totus infernus imponi pos
set, vt scilicet cum Dei amore porta
retur: suaue esset tale pōdus, propter
talē erga Deum dilectionē: charitas
enim difficilia facilia reddit. Diuus
Augustinus comparat charitatē, big
gæ, dicens: quod iumentum per se nō
veheret, vehit in biga duplicatum.
Gen. 29. Videbantur iacob dies pau
ci præ amoris magnitudine. D. Ber.
aus quæ implumis & sine alis, se ip
sam terre non potest: onere plumarū
& alarum addito, sine labore aduolat.
Sic panis durus qui per se transiri nō
potest, adiutorio lactis, vel alterius li
quoris deuorari solet: & deglutiri, cha
ritas quasi volare facit homines in
via regni celorum.

¶ *Diliges dominum Deum tuum ex to
to corde tuo &c.* Quo pacto autē Deus
ex toto corde diligēdus sit, cordis ip
si proprietates nos edocere possunt.
Siquidem cor complexione calidum
atq; siccum est, quæ quidem proprie
tates igni naturales sunt. Sicut igitur
calere naturale est igni: itidem natu
rale est cordi amando ardere. Et quia
cordis vita amor est, vt cor sine amo
re viuat impossibile est. Dicamus igitur
cum David concaluit cor meum
intra me. Verum enim verò, quoniā
ad calidū consequitur leuitas, & fur
sum moueri: cor nostrū debet esse v-

bi & thesaurus noster, nēpe, in celo: ^{Supra. 6.}
sicut & cor Pauli, qui dicebat: nostra ^{Phi. 3.}
autem conuersatio in celis est. Sed
filij hominum cor habent aggraua
tum iuxta illud: filij hominū, vsquē ^{Psal. 4.}
quo graui corde: vt quid diligitis va
nitatem & quæritis mendaciū: & hoc
illis vsu venit, eò quod illorū cor est
frigidū. Quoniā (inquit saluator) su
perabundabit iniquitas, refrigeret
charitas multorum. Præterea, cordis ^{Infra. 24.}
substantia solida est: & idcirco, qui per
facile voluptatibus capiuntur, cor ha
bent dissolutū atq; concussum: iuxta
illud: cor Olofernis cōcusū est. Ad ^{Iudi. 16.}
hæc, cordis forma, inferius acuta, su
perius lata est: designans cor huma
nū debere in rebus quæ tēporalia sūt,
quæ inferiora sunt, parū habere affe
ctus, & præceptū illud seruare Apo
stolicū, habētes alimēta, & quibus te
gamur, his cōtēti sumus. Sed versus
coelestia, versus æterna, latū debet ef
fecor humanū, quod est capax Dei,
quod præter Deum nihil implere po
test. Solus siquidem Deus (vt inquit ^{1. Iohn. 2.}
Ioannes) maior est corde nostro. Et
hæc ob rē cor humanū interius cōca
uū est, quoniā nulla creatura illud im
plere valet. Capax nēpe Dei est, & id
circo: quicquid Deo minus est, illud im
plere nequit. Cor præterea duplici
mouetur motu: nēpe, cōstrictionis,
quo superflua pelluntur fumositates,
& dilationis, quo calor genuinus at
tracto aere, mitigetur atq; refrigere
tur. Qua profecto proprietate nobis
indicatur, pellēda esse superflua, & no
bis impediētia, & quæ necessaria sūt
ad amādū attrahēda, quod per prudē
tiā fit. Nā (vt inquit Aug.) prudentia ^{Augusti.}
est amor, ea quibus adiuuatur, ab his,
quibus impeditur, prudenter secer
nens. Est etiam cor (vt ait Aristot.) ^{Aristo.}

Psal. 72.

Nota.

Ioan. 12.

Simile.

D. Dion.

D. Bo. de
doct̄. cor.
c. 76.

Iugū dile
ctionis sua
ue est.
D. Augu.

Idem.

Simile.

Gen. 29.
D. Bern.

Simile.

Simile.

Quid sit
Deum di
ligere ex
toto corde
ex proprie
tatibus
cordis co
gnoscit.
Nota hæc
omnia.

Psal. 38.

primum sentiendi organum. Et idcirco congruè primum mandatum ab ipso & per ipsum sensibile est. Est quoque secundum eundem philosophum vitæ domiciliū, designans, eum qui non diligit in morte manere. Dicitur I. Ioan. 3. te Ioannes qui non diligit, manet in morte. Sunt autem nonnulli, qui & mundū & Deū pariter se diligere posse, arbitrantur; cum tamē Ioannes dicat: n̄ quis diligit mundū, nō est charitas patris in eo. Tales enim, non diligunt ex toto corde; quā diuisum est cor illorum.

¶ Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Stimulus præcipuus, quo Christus electos suos ad regnū cœlestē ducit, amor est. Quemadmodum enim vanaus mundi amor, ita vrgere solet suos sectatores, vt nec cibū, nec potum, nec somnū capere eos sinat, sui omnino oblitos: sic etiā diuinus amor, ita vrgere solet electos; vt dies noctesq; vigilent, non dātes somnū oculis tuis; dies noctesq; ieiunēt; dies noctesq; instēt animarū salutē. Hoc stimulo amoris vrgēbantur Apostoli, premebantur discipuli, impellebātur martyres: nō timoris stimulo. Nā perfecta charitas foras mittit timorē. Hoc stimulo diuini amoris, ibāt gaudētēs à cōspectu cōcilij; & periculis omnibus se exponebāt, prædicando per totū orbē Christū crucifixū. Hinc est quod Paulus eorū nomine dicebat: charitas Dei vrgēt nos. 2. Co. 5. De hoc charitatis stimulo, explicare possumus illud quod sapiens ait Eccl. 38. qui tenet aratrum, & qui gloriatur in iaculo, stimulo boues agitat; & conuertatur in operibus eorū. Aratrū est prædicatoris lingua, terrā spirituale vt fructū ferat, debitis tēporibus arās. Christus ergo est, qui tenet aratrū, id est, linguā prædi-

catorū, in manu sua. Aliās enim, nullus dignè & cōpetēter, Dei Euangeliū annūciare posset. Cū hominis sit, animū præparare; legēdo scilicet, studio operā dādo: Dñi autē gubernare linguā scilicet prædicādo. Christus etiā est, qui gloriatur in iaculo scilicet: virga regia, de qua dicitur: cōsurgēt virga de Israēl, & percutiet duces Moab. Nullus ergo mundi rex, gloriari potest iaculo, hoc est, potestate regia, cum ministri Dei sint. Solum Christus, qui veram hanc potestatem habet in cœlo & in terra, de illa gloriari potest. Hic ergo est, qui stimulo sui amoris boues agitat, hoc est, viros virtute & scientia præstantes: vt terram colendo, vbertimosex illa fructus domino Deo suo afferāt.

¶ Diliges dominum Deum tuū. Quatuor sunt huius diuini amoris species: prima est, naturalis amoris, quo omnes, tā boni quā mali, Deū amore protequuntur. De quo D. Aug. sic ait: Deus quē amat omne quod amare potest, siue sciēs, siue nesciēs. Secunda est, amoris, quo aliquis Deū amare solet, eo quod intelligat sibi esse maximè necessariū. Diligā te Dñs: inquit Dauid) fortitudo mea: dñs fir mamentū meū, & refugiū meū. Tertia est, amoris, quo quisq; nostrū Deū diligit, propter immentas delicias quæ in ipso sunt. Sap. 8. & amator factus sum forinæ illius. Quarta est, amoris quo aliquis Dominum Deum suum ex animo diligit, eo quod dignissimus sit tali amore. Talis amor, purè gratuitus est: talis dilectio est veræ amicitia. Vnde D. Bernard. ait: amat castē, qui eum quem amat quatit, non aliud quicquam ipsius. Tres has vltimas species amoris, egregiè explicat idem Ber. in lib. de diligendo Deo.

Prou. 16.

Num. 34.

De. 4. species diuini amoris. Aug. li. 10. de sermone.

Psal. 17.

Sap. 8.

D. Bern. super Cā.

¶ Dili

Lex humana in quo differt à diuina.

¶ Diliges Dominum Deum tuū. Hoc præceptum ostēdit, legislatorem & præceptorem eius, esse Deum. Nam finis legis humanæ, non est nisi pax & amicitia humana, quæ virtute iustitiæ conseruatur. Et ideo humanæ leges, circa iustitiæ virtutem versantur. De alijs verò virtutibus aut animorum actibus, per se primo non curant. Legis autem diuinæ finis est, diuina amicitia. Et ideo non solum de omnibus virtutibus legislator leges statuit, sed de animi etiam operationibus, dicens: diliges Dominum Deū tuum ex toto corde tuo &c. Amicitia enim diuina, non vna virtute sed omnibus virtutibus, nō vno actu exteriori, sed omnibus interioribus re-ctè ordinatis, cōparatur. Et ideo necesse est, vt toto corde, tota anima, totaque mente, Deum diligamus, si pacem & amicitiam diuinam comparare velimus. Ex quo fit, huius legis solum Deum esse authorem, & nō homines, vt à principio diximus.

Quare nō est præceptum speciale de dilectione propria.

D. Augu.

Idem.

¶ Diliges Dominum Deum &c. Et proximum sicut te ipsum. Non est quare miremur, quod cū debeamus amare Deū, & nos ipsos & proximos, non habemus peculiare & speciale præceptum de amore nostri: nam qui Deū diligit, se ipsum diligere necesse est. Vnde D. Augustinus ait: ille solus se nouit diligere, qui Deum diligit. Si quidem ille se satis diligit, qui sedulè agit, vt summo & vero fruatur bono: quod si nihil aliud est quā Deus, quis cunctari potest, quin sese amet, qui amator est Dei? Præterea idem Aug. inquit: cū illa dilectione quam Deus imperat, debeat homo diligere Deū, & se ipsum & proximū: non tamē ex hoc, tria præcepta data sunt, vt intelligatur nullā esse aliā dilectionē

qua quis diligit se ipsum, nisi quod diligit Deum: qui enim aliter diligit se, potius se odisse dicendus est.

¶ Hoc est maximum ac primum mandatum. Quare fortassis: quo pacto est maximum & primum mandatum: cū inter decē præcepta decalogi minimè annūceretur: Ad quod D. Th. respondet: præceptū dilectionis præsupponi ad præcepta decalogi. Finis (inquit) Paulus præcepti, est charitas. Sic etiā fidei præceptū præsupponitur & est præambulum ad eadē præcepta. Accedēt enim ad Deū (inquit Pau.) oportet credere quia est &c. Et quē admodū in naturalibus sciētijs sunt principia per se nota, quæ explicatione & probatione nō egēt: quale est illud: quodlibet est, vel nō est: ita in moralibus, sunt præcepta, quæ nō indigēt promulgatione, sed ex ipsa natura, vel ex supernaturali infusione adsūt. Proxima enim præcepta cōmuniā legis naturæ sunt per se nota habēti rationē naturalē: quale est: quod tibi nō vis, alteri nō facias. Et ideo promulgatione nō indiget. Sic etiā hoc quod est credere in Deū: & hoc quod est diligere Deū super omnia: sūt duo principia prima, & per se nota habēti fidē: & ideo nō indigēt alia promulgatione, nisi sola infusione dei. Est ergo præceptū dilectionis, primum, & maximum, præsuppositū tamē ad alia decē præcepta. Hæc ex D. Th. 1. 2. q. 100. a. 4. ad 2. argum. & ex Caiet. ibidē. Est enim primum in intētionē legislatoris, & maximum eo quod reliqua omnia decē præcepta & excedat, & virtute cōtineat.

¶ Hoc est maximum & primum mandatum. Ideo maximum & primum dicitur, quia est regula, quæ & propriū amorem & proximorum dilectionē, regulare & metiri debemus. Nos

Quare præceptum dilectionis dicitur primum, cū nō annūcietur inter decē præcepta decalogi. 1. Tim. 2.

Heb. 11.

D. Tho. Caieta.

Quare dicitur primum & maximum.

autem plerumque vnum e duobus
 factitamus: vel proximum minime
 diligimus: vel si diligimus, Dei amo
 re talem dilectionem non regula
 mus, non sic. D. Paulus qui etiam Ro
 manos diligebat, & eos desiderio vi
 dendiardebat: non tamen contra, aut
 prater Dei voluntatem. Testis (in
 quit) mihi est Deus &c. Obsecrans
 si quomodo aliquando prosperum
 iter habeam in voluntate Dei venie
 di ad vos. Hæc (inquit Chrysoft. in
 hunc locum) germana est charitas:
 Non quemadmodum nos solemus,
 qui vtrunque ex dilectionis norma
 excidimus: aut enim neminem dili
 gimus; aut si quandoquæ diligimus,
 iuxta voluntatem Domini non dili
 gimus: vtroque contra diuinam legē
 peccantes. Quod si hæc grauer dici
 videntur, certe cum hnt maiora mul
 to sunt. Et quomodo inquis, prater
 Dei voluntatem diligimus? quando
 Christum fame purentem negligi
 mus; liberis interea, & amicis, & cog
 natis supra quam necessitas exigit
 contribuentes. Verum quid opus fue
 rit paulo latius sermonem extēdere?
 nam si quidem suam quisque consciē
 tiam periclitatus fuerit: inueniet hoc
 modo multis in rebus esse peccatum.
 Hactenus Chrysoft.

Hæc præ
 ceptum
 lucidum,
 breue, vti
 le & graue
 esse ostē
 ditur.
 Mal. 18.

¶ *Diliges proximum tuum.* Præcep
 tum sane tali auctore dignum: cum
 tam lucidum, tam breue, tam vtile, tā
 denique leue sit. Lucidum debuit esse
 eius qui erat lux vera: ne quis diceret
 non mihi licuit illud intelligere. Vn
 de David: præceptum Domini luci
 dum, illuminas oculos. Breue debuit
 esse, ne quis causare posset & dicere
 tædet me legere. Decebat enim ver
 bum in incarnatione abbreviatum,
 abbreviare legem. Vtile debuit esse

præceptū illius qui ad hoc venerat:
 vt te totum in vtilitatem nostram ex
 penderet. Hierony. Omnia enim ei
 clementiam: ineffabilem Dei beni
 gnitatem: præmium nobis pollice
 tur, si nos mutuò diligamus: et si no
 bis ea præstemus inuicem, quibus in
 uicem indigemus. Et nos superbo &
 ingrato animo ei renititur, cuius
 imperium beneficium est. Leue deni
 que debuit esse onus istud: vt a quoli
 bet, tam paupere quàm diuite, tam in
 fimo quàm in sano, tam sene quàm iuue
 ne adimpleri posset. Mādatum quod
 ego præcipio tibi, non supra te est
 Deutero. 30. sed iuxta te est, vt facias
 illud.

¶ *Diliges proximum tuum.* Innume
 ra sunt quæ nos ad obseruantiam hu
 ius præcepti, trahere & allicere pos
 sunt. Primū incitat scriptura sacra,
 quæ in hoc loco, imo in omni loco
 id clamat. Sed satis est intelligere esse
 hoc peculiare præceptum saluatoris
 dicentis: hoc est præceptum meum,
 vt diligatis inuicē. Secundum, amor
 quem inter animalia eiusdem speciei
 videmus, nos ad amorem proximo
 rum prouocat. Omne enim animal
 diligit sibi simile. Si ergo lupus, & leo,
 & serpens, suam ferocitatem in ani
 malia sibi similia non exercent; quid
 dicendum est de homine, quid de
 uit in alium hominem: nisi quod ip
 so leone, ipso lupo, ipsaque serpente,
 ferocior sit? ¶ Tertiò naturalis cog
 natio, quæ inter homines esse vidi
 mus, ad hoc idem sufficiētissima est.
 Malach. 2. nunquid non pater est v
 nus omnium nostrum: quare ergo
 vnusquisque vestrum despicit fratrem
 suum? Voluit Deus vnum hominē
 primò formare ex quo omnes proce
 derent, & tanquam fratres omnes ho

D. Hiero.

Deut. 30

Multasūt
 quæ inci
 tat ad amo
 rem proxi
 mi.
 Deu. 10.
 Leui. 10

Ioā. 13. &
 15.
 Amor na
 turalis ani
 malium e
 iusdē spe
 ciei.
 Eccli. 13.

Fraterni
 tas carna
 lis.
 Mala. 2.

mi

homines se amarent. Quod non legi
 mus factum in angelis, vel in anima
 libus brutis. ¶ Quarto fraternitas spi
 ritualis. Infra. 23. Patrem nolite vo
 care vobis super terrā: vnus est enim
 pater vester, qui in cælis est. Si aman
 di sunt fratres, qui diuidendo hæredi
 tatem, portionem vnus cuiusque mi
 norem faciunt: quantum amandi sūt
 fratres illi, qui portionem vnus cui
 usque augent? Quanto enim plures
 erunt electi, tanto amplius gaude
 bunt. Plus enim gaudebit vnusquisque
 electorum de gloria animæ alterius,
 quàm de gloria propij corporis.

Fraterni
 tas spiri
 tualis.
 Infra. 23.

Exemplū
 Christi &
 angelorū.
 Ad Ti. 2.
 Sup. 18.

Eccl. 25.
 Beneplaci
 tum Dei.

Dilige eō
 quod in te
 brum sit
 Christi.
 1. Co. 12.

Valitas
 ex amore
 tandem inci
 tat ad di
 lectiōem
 proximi.
 Eccl. 4.0
 Psal. 18.
 1. Re. 17
 Exod. 32

¶ Quod si hæc non tibi sufficiūt:
 Dilige vt Christum imiteris, qui
 (vt Paulus ait) de se ipsum pro
 nobis. ¶ Imiteris angelos, qui proxi
 mos tuos ita diligunt, vt custodes eo
 rum sint. Supr. 18.

¶ Dilige proximum tuū, vt Deo
 maxime placeas. Eccli. 25. ait Domi
 nus: in tribus beneplacitum est spiri
 tui meo, quæ sunt probata coram
 Deo & hominibus: cōcordia fratrum,
 amor proximorum, & vir & mulier
 bene sibi conueniētes. ¶ Dilige pro
 ximum cum membrum sit corporis,
 cuius Christus est caput. 1. Corint.
 12. Vos estis corpus Christi: non
 amat caput, qui non amat membra.

¶ Dilige tandem proximum cū
 ex dilectione innumera sequantur
 emolumenta. Vt Ecclesiast. docet ca
 pi. 4. Melius (inquit) est, duos esse si
 mel, quàm vnum: habent enim emo
 lumentum societatis suæ. ¶ Sequi
 tur victoria inimicorū, frater enim
 iuuatur à fratre, quasi ciuitas firma.
 Goliath inuitat ad singulare certa
 men & Moyses ait: si quis est Domi
 ni, iungatur mihi.

¶ Sequitur abūdantia bonorum:

quod enim homini deest in se, habet
 in amico: & ad quod impotens erat
 per se, potens efficitur eo ubi coniu
 cto. ¶ Sequitur impetratio: deus quod
 in oratione postulatur, si deo ex vo
 bis (inquit Dominus) confenserint
 super terram, de omni re quacunque
 petierint, fiet illis à patre meo. ¶ Se
 quitur mutua exhortatio: vnus enim
 quomodo calehet? Eccli. 4. sequitur
 maxima consolatio. Prou. 17. vngue
 to & varijs odoribus delectatur cor,
 & bonis amici consilijs anima dulco
 ratur. Et Tullius charitate enim be
 neuolentiaque sublata, omnis est de
 vita ablata iucunditas.

infra. 18.

Eccl. 4.
Prou. 17

Cicero.

Modus di
 ligendi
 proximi.

Modus di
 ligendi
 proximi.

D. Augu.
 de doctri.
 christiana

Tob. 4.
 Iudith.

¶ *Sicut te ipsum.* Hic assignat Do
 minus modum dilectionis erga pro
 ximum. Inter alia exemplaria, quæ no
 bis in scriptura sunt proposita ad a
 morem erga proximum ostēdendū,
 hoc vnum est quod in hoc loco assi
 gnatur: scilicet, vt proximum diliga
 mus, sicut nos ipsos diligimus. Qua
 re hoc præceptum: diliges sicut te ip
 sum, duplicē potest habere sensum:
 Primus est: *Diliges sicut te ipsum.* Id est,
 diliges ad quod te ipsum scilicet ad
 ad gratiam & gloriam. Vel sicut in
 ipso te ipsum, id est, in Deo. Vnde
 Augustinus ait: quisquis rectē dili
 git proximum, hoc cum eo debet a
 gere: vt etiam ipse, toto corde, tota
 anima, tota mente diligat Deum. Se
 cundus sensus est. *Diliges sicut te ipsum.*
 Id est: hoc facias proximo, quod tibi
 vis fieri: quod autē tibi non vis fieri:
 ei nō facias. Vt hæc duo præcepta iu
 ris naturalis, quorū vnū habes su. 7.
 c. aliud viro Tob. 4. sint expositiua hu
 ius mandati. Iusto. duo sunt erga pro
 ximi dilectionem seruanda, vt bene
 ficij impensione foueatur, & nulla
 malitia lædatur.

Si s Dilig

Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Non inquit, plusquam te ipsum, videtur plusquam se ipsum proximum vellediligere, qui curationi propria non sufficiens curam proximi sui cupit assumere. Vnde Grego. magna cura necessaria est predicatori, vt timoris laceratione se mordeat: ne proximum iuvando se debeat: ne alios erigens cadat.

D. Greg. in Moral.

Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Cui loco hoc preceptum nobis sit, vt proximum sicut nos ipsos diligamus: inde fiet: vt qui se non diligit, proximum diligere nesciat. Vnde Augustinus inquit: qui diligit iniquitatem, quomodo tibi volebas committi proximum, vt diligeres eum tanquam te, homo qui perdis te? si enim tu ipse sic te diligis, vt perdas te: sic profecto perditurus es eum quem diligit sicut te. Nolo ergo vt quem diligas. Vel solus peri, aut corrige dilectionem, aut respice societatem.

Qui se non diligit proximum diligere nesciet. D. Augu.

Diliges proximum tuum sicut te ipsum. Vt vno verbo modum istum diligendi proximum, explicemus: dicendum est: quod hic precipitur vt amemus eum super res transitorias: & contra Deum, & propter Deum. Vnde qui proximum diligit debito modo: Deum plus diligit, propter quem proximum diligit. Et tunc manifestum

Rom. 13

Gala. 5.

erit quomodo verum sit, quod D. Paulus dicit: qui diligit proximum, legem implet. Et alibi: omnis lex in vno sermone completur: diliges proximum sicut te ipsum, implens enim mandatum de dilectione proximi: implet mandatum de dilectione Dei. Vnde

D. Grego in Moral.

simila.

Gregor. per amorem Dei amor proximi gignitur: & per amorem proximi Dei amor nutritur. Fons qui in alto oritur, de facili ad inferio

ra deriuatur. Sic amor si primo Deo integre datur, deinde ad proximum recte deriuatur, vt scilicet proximus propter Deum ametur. Tunica Christi inconsumibilis, qua unitatem ecclesie designabat, de super erat contexta. Amore enim Dei firmata esse debet dilectio proximi. Et D. Augustinus lib. cōfesi. Domine, Beatus qui amat te, & amicum in te, & inimicum propter te.

Ioan. 19.

In his duobus mandatis vniversa lex pendet & propheta. Nam plenitudo legis est dilectio, vt Paulus ait ad Rom. 13. item D. Augusti. legis & omnium diuinarum scripturarum plenitudo, est dilectio rei qua fruendum est, & rei qua nobiscum ea re frui potest, id est, Dei & proximi. Idem: ille sancte & iuste viuit, qui ordinatam habet dilectionem: ne, aut diligit quod non est diligendum: aut non diligit quod est diligendum; aut aequè diligit, quod minus vel amplius diligendum est, aut minus, vel amplius, quod aequè diligendum est. Idem: si non volens omnes paginas perscrutari, omnia inuolucra sermonum inuoluere, omnia secreta sacra scripturarum penetrare: tene charitate, vbi pendent omnia.

D. Augu.

Rom. 13 August.

Idem.

¶ Finis Cap. XXII.

¶ Scriba & pharisai docentes populum legem Moysi, quales.

Cap. XXIII.

¶ TVNC

TUNC Iesus loquutus est ad turbas & ad discipulos suos, dicens. Super cathedram Moysi sederunt scribae & pharisai. Omnia ergo quaecunque dixerint vobis, seruate & facite: secundum opera vero illorum nolite facere. Dicunt enim & non faciunt. Alligant autem onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea mouere. Omnia vero opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus, dilatant enim phylacteria sua, & magnificant sabbatas. Amant autem primos recubitus in caenis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro: & vocari ab hominibus rabbi. Vos autem nolite vocari rabbi, vnus est enim magister vester: omnes autem vos fratres estis. Et patrem nolite vocare vobis super terram: vnus est enim pater vester qui in caelis est. Nec vocemini magistri, quia magister vester vnus est, Christus. Qui maior est vestrum, erit minister vester. Qui autem se exaltauerit, humiliabi

e. Eedr. 8.

Deute. 6. b. 22. b.

Num. 15. d.

Luc. 11. g.

AA. 15. e.

Mar. 12. d.

Luc. 11. f. & 20. g.

Iaco. 3. a.

Mal. 1. b.

Luc. 14. e. & 18. c.

tur, & qui se humiliauerit, exaltabitur. Va autem vobis scribae & pharisai hypocritae: quia clauditis regnum caelorum ante homines: vos enim non intratis, nec introeuntes finitis intrare. Va vobis scribae & pharisai hypocritae, qui comeditis domos viduarum orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium. Va vobis scribae & pharisai hypocritae. Quia circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum proselytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehenna duplo quam vos. Va vobis duces caeci, qui dicitis: Quicumque iurauerit per templum nihil est. Qui autem iurauerit in auro templi, debitor est. Stulti & caeci, quid enim maius est: aurum an templum quod sanctificat aurum? Et quicumque iurauerit in altari nihil est: quicumque autem iurauerit in dono quod est super illud, debet. Caeci, quid enim maius est, donum, an altare quod sanctificat donum? Qui ergo iuratur in altari, iurat in eo, & in omnibus qua super illud sunt. Et quicumque iurauerit in templo, iuratur in illo, & in eo qui habitat in ipso.

Mar. 12. d.

Luc. 20. g.

1. Para. 6. a.

3. Re. 8. b.

COMMENT. IN MATH.

ipso. Et qui iurat in caelo, iurat
 in throno Dei, & in eo qui sedet
 super eum. **Luc. 11.** Vae vobis scribae &
 pharisaei hypocrita, qui decima-
 tis mentam & anethum & corni-
 num, & reliquistis quae graviora
 sunt legis iudicium & mi-
 sericordiam & fidem: haec oportuit
 facere, & illa non omittite.
Num. 18. Duces caeci excollantes culicem,
 camelum autem glutientes. Vae vo-
 bis scribae & pharisaei hypocrita:
 qui mundatis quod de foris est,
 calicis & paropsidis: intus autem
 pleni estis rapina & immunditia.
 Phariseae caeci, munda prius
 quod intus est calicis & paropsi-
 dis, ut fiat & id quod de foris est
 mundum. Vae vobis scribae &
 pharisaei hypocrita, qui similese-
 stis sepulchris dealbatis, quae a fo-
 ris apparet hominibus speciosa,
 intus vero plena sunt ossibus
 mortuorum, & omni spurciti-
 a. Sic & vos a foris qui-
 dem paretis hominibus iusti:
 intus autem pleni estis hypocri-
 si & iniquitate. Vae vobis scri-
 ba & pharisaei hypocrita, qui adifi-
 catis sepulchra prophetarum,
 & ornatis monumenta iustorum,
 & dicitis. Si fuissetis in

diebus patrum nostrorum, non
 essemus socij eorum in sanguine
 prophetarum. Itaque testimo-
 nio estis vobis metipsis: quia filij
 estis eorum qui prophetas occide-
 runt. Et vos implete mensuram
 patrum vestrorum. Serpentes
 & genimina viperarum, quo-
 modo fugietis a iudicio gehennae?
 Ideo dico vobis: Ecce ego mit-
 to ad vos prophetas, & sapientes,
 & scribas: & ex illis occide-
 tis, & crucifigitis, & ex eis fla-
 gellabitis in Synagogis vestris:
 & persequemini de civitate in ci-
 vitatem. Ut veniat super vos
 omnis sanguis iustus, qui effusus
 est super terram, a sanguine
 Abel iusti, usque ad sanguinem
 Zachariae filij Barachiae, quem
 occidistis inter templum & alta-
 re. Amen dico vobis, venient
 haec omnia super generationem
 istam. Hierusalem Hierusalem,
 quae occidis prophetas & lapidas
 eos qui ad te missi sunt, quoties
 volui congregare filios tuos, quem-
 admodum gallina congregat pul-
 los suos sub alas suas, & nolui-
 sti? Ecce relinquetur vobis do-
 mus vestra deserta. Dico enim
 vobis, non me videbitis a modo,
 donec

donec dicatis. *Benedictus qui
 venit in nomine Do-
 mini.*

Ad literam.

SUPER cathedram Moysi
 sederunt scribae. Id est,
 scribae recitant vobis
 legem per Moysen da-
 tam. Scribae, sacerdotes
 erant legis peritissimi, quibus com-
 missa erat cura enarrandi libros sa-
 cros.
 Sederunt. Praeteritum pro praesenti.
 Omnia quaecumque dixerint. Haec
 pro iusserint. Vide supra capi. 8. ibi
 sed tantum dic verbo.
 Dilatant enim phylacteria sua. Phyl-
 acterium, latine conservatorium di-
 citur. Membrana erat, in qua descri-
 pta erant Dei praecpta, quam fronti
 & etiam brachio circumponebant pha-
 risaei ad ostentationem.
 Amant enim primas sedes in synago-
 gis. Vel concilijs.
 Vae autem vobis scribae. Deploratio
 potius quam execratio est quasi dicat;
 O vos ter infelices. O desdichados
 de vobis: lastima & veros.
 Neque introeuntes finitis intrare. Id est,
 neque eos qui conatur ingredi finitis
 intrare.
 Orationes longas orantes. Vel praetextu
 longa & prolixa orationis. Sic
 enim vertit eadem apud mar. Sub
 ostentu longa orationis. Et apud
 lucam: simulantes orationem lon-
 gam.

Propter hoc amplius accipietis iudi-
 cium. Graece, abundantius. Id est, gra-
 vius puniemini.
 Circuitis mare & aridam. Terra di-
 citur arida phrasi Hebraica. Voca-
 bitur arida terra. **Gene. 1.**
 Ut faciatis unum profelytum. Id est, ut
 protrahatis aliquem ethnicum ad ve-
 stram religionem, quasi dicat, ad ve-
 stram religionem aduentitium.
 Filium gehennae duplo magis quam vos
 estis. Hebraismus, pro bis digniore
 supplicio aeterno, scilicet, quod pri-
 mum idolatra fit, mox nec Iudaeus
 probus: dum relabatur in vitam pri-
 stinam.
 Qui autem iuraverit per aurum, de-
 bitor est. Id est, ei praestanda culpa est:
 Tenetur poenae periurij. Et infra
 Graece, debet.
 Quod sanctificat aurum. Vel, con-
 sacrat aurum, & infra sanctificat do-
 num, vel consecrat donum.
 Decimatis mentam & anethum, &
 reliquistis, quae graviora sunt legis & ca.
 Id est, decimas soluitis mentae & ana-
 thi, quasi dicat, legis minima serva-
 tis, & quae in primis servare oportuit
 negligitis.
 Iudicium & misericordiam: Siue,
 ius, & beneficentiam, ac fidem, sub-
 audi in promissis, quasi dicat, non sta-
 tis promissis.
 Excollantes culicem. Participium
 praesens, pro indicativo, id est, qui per-
 colatis vinum, si in illud inciderit
 culcx. Quasi dicat: qui in minimis
 superstitiosi estis, in maximis negli-
 gentes.
 Quia mundatis quod de foris est cali-
 cis, intus autem &c. Solebant Iudaei cre-
 bris uti lotionibus corporis, animi
 candorem minimè curantes, eam ob-
 causam dicit illis haec verba. Et hoc
 erat

erat quod per Esaiā obijciebat, dicēs: qui sancti incubantur, & mundos se putabant in hortis post ianuam intrinsecus, id est, qui intrabant in hortos; ubi postquam ianuam ingrediebantur, se abluabant, & purificatos putabant.

¶ Intus autem pleni estis rapina. Græcè, intus pleni sunt rapina, scilicet, calix & paropsis, & quæ significantur hac allegoria. Vnde, sensus est: pocula & patinas pharisæis, foris esse nitidas, ac bene lotas: cæterum ipsum vinum, ipsosque cibos, esse immundos: ut pote, partos rapinis & fraude. atque hanc immunditiam præcipuè vitandam, ijs qui verè mundi videri vellent.

¶ Intus pleni estis hyprocrisis. Simulatione, id est, studio simulationis.

¶ In sanguine prophetarum. In cæde prophetarum.

¶ Vos quoque implete mensuram patrum vestrorum. Id est, imitami mores ac sequimini vestigia eorum.

¶ Quomodo fueritis in iudicium gehennæ? Iudicium, pro supplicio, more Hebraico. Sicut iudicare, pro vindicare, vlcisci. Gene. 15. Veruntamen gentes qui seruituri sunt, ego iudicabo, id est, supplicio afficiam, vindicabo, rependam.

Regula. ¶ Et ex illis occiditis &c. Ut veniat super vos omnis sanguis iustus. Mos sacra scriptura est (auctore Damasceno) quædam quæ secundum euentum debet intelligi, cautè dicere: Ut tibi soli peccavi &c. Ut iustificeris in sermonibus tuis, id est, ex quo euenit, ut iustificeris. Sic Paulus: oportet hæreses esse, ut qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. Et Ioan. 19. in iudicium veni, ut qui non videt videat.

¶ Et Ioan. 1. infirmitas hæc, non est ad mortem, sed ut glorificetur Deus per illam. Sic in hoc loco: ex illis occiditis &c. Ut veniat super vos omnis sanguis iustus &c.

¶ Quem occidistis inter templum & altare. Id est, quem maiores vestri occiderunt, inter altare holocausti, & vestibulum. Ad hunc modum loquitur Paulus. 1. Thesa. 4. Deinde nos qui viuimus, simul rapiemur cum illis obuiam Christo in aera. Non enim Paul. Vique ad seculi finem viuit.

¶ Venient hæc omnia super generationem istam. Redundabunt hæc omnia super genus hoc hominum.

¶ Hierusalem Hierusalem &c. Duplicatio appellationis, hoc est, vocatiui (ut annotauit Euthi. psa. 56.) aut demonstratio est miserationis, aut diligētis vocationis signum. Ut in hoc loco: Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas &c. Eli, Eli, lamma sabacthani. Theophi. Luc. 13. ait in hoc loco duplicatione nominis Dominum ostendere amorem, quem erga illos habebat. Quemadmodum enim amator quis ab amica contēptus: ita reuocat ipse adulteram synagogam.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos, & renouisti. Hinc colliges: ideo non distulisse Christum Iudæis tuam fidem & gratiam: quia ipsi eam non voluerunt. Et

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

Et ut nemo potest medico litem intendere, qui agrotum curari nolentem deserit: sic nemo potest Deo culpam tribuere, qui Iudæos obstinatos & peruersos obcæcari permiserit.

¶ Sed ais Esai. dicit: audite audientes, & nolite intelligere: & videte visionem & nolite cognoscere. Excæcor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne forte videat oculis suis & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur & laudem eum. Ergo Deus obcæcavit Iudæos, ne conuerterentur? Ad hoc dico: quod quamuis videantur hæc verba aspera prima facie: tamen sensus est lenior. Quarum asperitatem Paulus Acto. 28. abstulit, dicens: Bene Spiritus sanctus loquutus est per Esaiam prophetam ad patres nostros, dicēs: vade ad populum istum, & dic: aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis & non perspicietis: incrustatum est enim cor populi huius, & auribus grauiteraudierunt, oculos suos compresserunt. Vbi vides imperatiua pro futuris indicatiui (more Hebræorū) à D. Paulo exponi. Adhuc etiam modum temperat hæc verba D. Math. sup. ca. 13. sensus est: dic populo huic duro: se ipsos non esse Messiam recepturos. Audient enim eius doctrinam, eiusque opera videbunt, & non intelligent ob eorum malitiam & cæcitatem. Igitur tu Esaiam, excæca, hoc est, denuncia: cor populi huius ob sua scelera esse obcæcandum.

¶ Et ex illis occiditis &c. Ut veniat super vos omnis sanguis iustus &c.

¶ Quem occidistis inter templum & altare. Id est, quem maiores vestri occiderunt, inter altare holocausti, & vestibulum. Ad hunc modum loquitur Paulus. 1. Thesa. 4. Deinde nos qui viuimus, simul rapiemur cum illis obuiam Christo in aera. Non enim Paul. Vique ad seculi finem viuit.

¶ Venient hæc omnia super generationem istam. Redundabunt hæc omnia super genus hoc hominum.

¶ Hierusalem Hierusalem &c. Duplicatio appellationis, hoc est, vocatiui (ut annotauit Euthi. psa. 56.) aut demonstratio est miserationis, aut diligētis vocationis signum. Ut in hoc loco: Hierusalem Hierusalem, quæ occidis prophetas &c. Eli, Eli, lamma sabacthani. Theophi. Luc. 13. ait in hoc loco duplicatione nominis Dominum ostendere amorem, quem erga illos habebat. Quemadmodum enim amator quis ab amica contēptus: ita reuocat ipse adulteram synagogam.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos, & renouisti. Hinc colliges: ideo non distulisse Christum Iudæis tuam fidem & gratiam: quia ipsi eam non voluerunt. Et

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

¶ Quoties volui congregare filios tuos. Ex hoc testimonio colligit Origenes hom. 1. in Esaiam. Nota.

rio: et sicut ciuitas quæ vastatur. Et per Hieremiam: reliqui domum meam: dimisi hæreditatem meam: dedi dilectam animam meam in manus inimicorum eius. Facta est mihi hæreditas mea, quasi leo in sylua. Dedit contra me vocem: ideo odiui eam. Et Christus apud Ioannem, ait: eamus hinc. Ac si diceret: Relinquamus Iudæos infideles: ciuitatem ingratham: templum materiale: & ab hoc loco discendamus.

Ad mores.

¶ VPER cathedrâ Moy si sederunt scribæ & pharisæi: omnia verò quæcunque dixerint vobis facite: secundum opera verò illorum nolite facere. Hinc primùm colliges: locum & dignitatem, non sanctum facere hominem, sed mores & vitam.

¶ Lege distinct. 40. cap. primo. oportet Episcopum esse ornatum & hospitalem. Per ornamenta Episcopalia, virtutes debent intelligi, quæ à Domino eis repromittuntur: dum dicitur: sacerdotes eius induantur salutari. Vnde in veteri testamento, varijs vestibibus ex præcepto Domini sacerdotes ornati leguntur. Quia multis modis virtutum debet splendere vita pontificis, ut gradui conferat decorè, quæ ab eo non accipit. Non enim loca, sed & vitæ & mores sanctum faciunt sacerdotem; vnde ex officio suscepto, non licentiam peccandi, sed necessitatem bene viuendi se nouerint assequutos. Lege cap. 2. & 4. Quæ Symacus & Hierony. & Grego. & Anastasiaunt de hac re.

¶ Iteni

Item colliges ex his verbis, sepe contingere, vt multi audientes concionatores prauis moribus preditos, conuertantur & boni fiant: similes filijs Iacob, qui etiam ex ancillis nati sunt, in Dei populum commemorantur, & aequalem cum fratribus hereditatem accipiunt. Multi contra, qui sanctos predicatores audiunt, minime tamen conuertantur, sed in dies peiores fiunt: similes Esau, qui etiam ex libera natus, malus tamen fuit.

¶ *Super cathedram Moysi &c. Quaecumque dixerint vobis facite.* Quid si sancti, Episcopi non sint an solvendi & ligandi potestatem amittunt? Minime quidem. Ecce in hoc loco ait Dominus: super cathedram Moysi sederunt scribae & pharisaei. omnia quaecumque dixerint, hoc est, praeceperint vobis, facite: secundum autem opera eorum nolite facere. Per malos etiam ministros (auctore Augustino) Christi radij in Ecclesiam suam funduntur. Quare, negligendi potestatem, nec pascendi auctoritatem amittunt praelati, etiam si prauis moribus affecti sint. Sed de hoc inferius pauca addemus.

¶ *Super cathedram Moysi &c. Omnia quaecumque dixerint vobis facite.* Certa res est, statum nobis esse iudicio & praecipis concilij generalis confirmati auctoritate Summi Pontificis. Nam si populus repugnare potest eius definitionibus & praecipis: Vbi nam illud est, qui vos audit, me audit? Vbi rursum, quod in hoc loco ait: super cathedram Moysi sederunt scribae & pharisaei, quaecumque dixerint vobis facite? Sed ais: si quaecumque iusserint nobis, ea facere tenemur & iubemur: Cur alio loco Christus, cauere voluit a fermento pharisaeorum. Nam

illud Mathaeus pharisaeorum doctrinam interpretatur. Cur etiam eorum traditiones, exemplo etiam proprio, contemnere voluit? Cur sapius ait: auertis quia dictum est antiquis &c. ego autem dico vobis. Ad hoc fat: or: doctores & praelatos aliquid doctrinae propriae puritati Euangelij admisce re posse: in quo non solum non sunt audiendi, sed etiam refutandi sunt. Quod ergo in hoc loco praecauit Christus, est: ne plebs, male doctentium exemplis, ad contemptum verae doctrinae inducatur. Tunc ergo, quae dixerint nobis pharisaei, eadem facere iubet Christus: cum super cathedram Moysi sederint, hoc est, legem Dei enarrauerint, docuerint, propotuerint. Nam si sua doceant, eos negligere non solum possumus, sed debemus. Quemadmodum D. Augustinus in Ioannem, non obscure interpretatus est. Quando ergo doctores omnes, atque pastores ecclesiae, in vnum congregantur, capitis supremi auctoritate: tunc audiendi sunt: tunc obedire eis debemus: non tamen mores illorum imitari, si aliqui illorum mali sint: quales erant pharisaei legisperitissimi, qui etiam legem proponebant & praedicabant, iniqui erant. Quorum vitam fugiendam, docet, & monet Christus. Non enim est possibile, vt omnes in vnum debite congregati, errare possint. Nam tunc totus populus Christianus aberraret. Quod fieri non posse, omnibus manifestum est. Alias enim, quomodo verum esset illud: ego rogavi pro te, vt non deficiat fides tua. Et rursum: ego ero vobiscum usque ad consumationem saeculi. Pareamus igitur praepositis nobis, legem Dei nobis proponentibus, quicumque illi sint, audiamus ecclesiae

2. obiectio.
Supra. 19
3. obiectio.
Responso.

Luc. 22. d
Infra. 28.
d.

Etiam praelati prauis sint, potestatem ligandi & docendi non amittunt.

D. Augu.

Secundum est definitio concilij generalis reuocati.
Luc. 10. c

1. obiectio.
Sup. 16.

clesiae doctores & concionatores Euangelicos: quamuis alias deprauati sint: obsequamur patrum definitionibus, nec circumferamur omni veteri doctrinae. Ideo enim a Deo nobis dati sunt, vt super cathedram Christi sedcant. Quare quaecumque dixerint & praeceperint nobis, faciamus, si perire nolumus. Alios (inquit Paulus) dedit Christus in ecclesia Apostolos, quosdam prophetas, alios vero Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consumationem sanctorum: in opus ministerij, in aedificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in vnitatem fidei: in virum perfectum: vt iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni veteri doctrinae. Quandiu igitur Christi corpus, hoc est, ecclesia fuerit: ad diuinam procuracionem pertinebit, vt hi qui in Ecclesia sacrae doctrinae doctores habentur, tanquam a Deo dati, veritatem in fide teneant. ne populus paruulorum more circumferatur. Quando igitur omnes vno animo, vnoque ore, idem docent, a uide di a nobis sunt: quod in concilijs & congregationibus recte congregatis contingere, credendum est. Vnde non sine causa non dicit Christus: super cathedram Moysi sedit scriba & pharisaeus, in singulari, sed quid ait? Sederunt scribae &c. Vt intelligeremus, quod licet vnus aut alter errare possit, non tamen omnes. Quare doctrinae ab omnibus praeposita standum est.

Eph. 4.

Tres academias instituit Dominus: & omnibus de praepositoribus ne

¶ *Super cathedram Moysi.* Quemadmodum nemo est, qui academiam aliam instituire volens, de praepositoribus atque doctoribus non prouideat. Sic Dominus, qui notus erat in Iudaea, quasi diuinae scientiae gymna-

sium erexit, rabbinos etiam procurauit: & quoniam apud Christianos Euangelicae doctrinae academias esse voluit: Apostolos quoque, Prophetas, Euangelistas, Doctores, dedit, qui cum in Christi republica doctrinam profiterentur. Et quia Graecis philosophia velut proprium testamentum dicit (vt Clemens Alexandrinus ait) non est vero simile, nullos huiusmodi disciplinae magistros instituisse. Quemadmodum ergo neque Iudaeorum, neque Christianorum testamenta, nec Graecorum quidem testamenta, absque interprete dereliquit. Quocirca, diuinae hinc quoque procuracionis erat, vt non omnes simul philosophi, aut in Dei cognitione, aut in morum & vitae regula, aut in rerum naturalium intelligentia, quae quidem esset ad illa duo priora necessaria, hallucinarentur. Quae res efficit, vt iuxta Pauli sententiam, Graeci fuerint inexcusabiles: Qui tamen excusari possent, si eorum praepositos non ad veritatem bonitatis instructi satis, informatique essent, auctore naturae optimo duce atque magistro. ¶ Id vero scripturae etiam diuinae testantur. De Deo. n. in psalmo scriptum est, quod docet hominem scientiam. Et rursum in lib. Iob: quod docet nos super iumenta terrae: & super volucres caeli erudit nos. Ni mirum sicut quibusdam animantibus: quae quae principes & duces reliquorum sunt a natura dati, concessi sunt quidam instinctus, quibus ad gregis quisque sui, ducatum rectum, utilemque ferantur, ab obliquo retrahantur & noxio: ita in hominum eorum mentibus, qui natura duces sunt ceterorum, inditas esse notiones credendum est, quibus in illa, quae ad imperitorum doctrinam spectant, inducatur. Nec

cessarijs vt errare non possent, prouidit.

Clemens Alexan.

Psal. 39.
Iob. 35.

Simile.

T t melior

melior est belluarum conditio quam nostra. Quare quemadmodum qui sedebant super cathedram Moysi, obediendi tunc erant, & qui sedent super cathedram Christi audiendi modo sunt: sic etiam qui sedebant super cathedram auctoris naturae, audiri tunc debebantur. Cum habitandum non sit, quin verum & exploratum illud esset, de quo omnium ratio consentiebat, & modo consentit. Quomodo enim homines, & ambitiosi honoris & gloriae, & caeci ferè auiditate carpendi, & plurimis seculis, maxime locorum interuallis seiuncti, in vnam sententiam conuenirent: nisi in hanc quasi conspirationem, naturae impulsu quodam, agerentur? Ex quo intelligi licet: philosophos ab vno aliquo mortalium magistro, excepisse ea, quae populis ac gentibus vniuersis, communi consensu conscripserint. Verissima ergo sunt communitia philosophorum placita; nec ab illis licet, si omnes ad vnum idem sentiant, dissentire.

¶ *Super cathedram Moysi &c.* Solo peccato haerese, aut infidelitatis, amittunt praelati Ecclesiae auctoritatem docendi: amittit etiam summus Pontifex potestatem suam: quare si publicus haereticus est, non est audiendus. Alias enim etsi scelestissimus sit, illi parendum erit. Quod verò hoc ita sit, vel ex scriptura sacra constare nobis poterit, quae talem differentiam inter haerese, siue infidelitatem, & alia peccata, ponit. De peccato enim infidelitatis, dicitur Math. 10. Qui negauerit me coram hominibus, negabo eum coram patre meo. Item Ioan. 3. qui non credit iam iudicatus est. 2. Ioan. 1. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite eum re-

Solo peccato haerese aut infidelitatis praelati potestatem amittunt.

Sup. 10.

Ioan. 3. 1. Ioan. 2.

cipere in domo: nec aue ei dixeritis: qui enim dixerit ei, aue, communicat operibus eius malignis. Vbi ait glo. nolite, id est, non tantum non assentiatis, sed nec ad horam recipiatis. Et ista ita se extendunt ad praelatos doctrinam Christi non accipientes: sicut ad subditos. De alijs autem peccatis, non sic loquitur scriptura: sed ait in hoc loco: super cathedram Moysi sederunt scribae & pharisaei: quaecumque dixerint, id est, praeeperint vobis, seruate & facite: secundum opera eorum nolite facere. Ecce quod Dominus non dicit ab iudicandis esse praelatos, malosque pastores, qui rectam doctrinam habeant, vitam verò malam: sed audiendos in doctrina, in operibus verò non imitandos. Vnde D. Aug. in epistola ad generosum, assignans rationem, quare praelatis etiam malis, ut pote pontifici maximo etiam peruersis moribus preposito, obediendum esset, sic ait: ab ipso petro numeramus episcopos, & in fra, in hoc ordine successionis episcoporum, qui deducuntur ab ipso petro, usque ad Anastasium, qui nunc eandem cathedram sedet: etiam si quisquam traditorum per illa tempora surrexisset, nihil praediceret ecclesiae, & innocentibus, quibus Dominus prouidens, ait de prepositis malis: quaecumque facite, quae autem faciunt nolite facere: ut certa sit spes fidelium, quae non est in homine, sed in Deo collocata, nunquam tempestate sacrilegi schismatis dissipanda. Hec Aug. Praeterea apostolus ait: omnis anima, potestatibus sublimioribus subdita sit. Glo. bonis, vel malis. Et D. Pe. serui, subditi estote Dominis: non tantum bonis, sed etiam dyscolis. Magna ergo differentia est inter peccatum infidelitatis in pastoribus, & alia peccata.

Augusti.

Rom. 13

1. Pet. 2.

¶ *Et patrem nolite vocare super terram.* Merito

Solus Deus Merito solus Deus, pater noster vocandus est, cum ille sit precipuus auctor vitae, naturae, & gratiae & gloriae: cum in illo viuamus, & moueamur, & simus: ut docet Paulus. ¶ Non tamen his verbis Christus Dominus negare vult: quin aliquo modo, alij hoc nomine gaudeant. Alias D. Iacobus non diceret: omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est, procedens a patre luminum, a quo (ut Paul. docet) est omnis paternitas, in caelo, & in terra. Neque ubique scriptura sancta praeciperet ut honore afficeremus parentes nostros. Deus ergo verus Dominus, verusque ac principalis pater est: alij verò participatione quadam patres dicuntur. Clamemus igitur, & ore pleno quotidie dicamus: pater noster tu es. Tu (inquam) Domine pater noster, redemptor noster, a seculo nomen tuum. Hoc enim nomine irae eius maxime placatur. Vnde Hieremias 3. Sicut ait: ergo saltim a modo voca me pater meus, dux virginum mearum tu es. Nunquid irascaris in perpetuum; aut perseverabis in finem: sed vae nobis, qui non solum non inuocamus talem patrem: sed potius in honorem illum. Vnde ipse per Malachiam conqueritur, dicens: filius honorat patrem, & seruus Dominum suum: si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? & si Dominus ego sum, ubi est timor meus, dicit Dominus.

¶ *Vae autem vobis scribae & pharisaei hypocritae.* Merito illos hypocritas vocat: quia non solum erant vitij contaminati: sed volebant fallaci virtutis imagine, nefaria scelera cooperire: & quod deterius est, volebant haec verbis confirmare, & alios pestilentibus institutionibus corrumpere. Hy-

Hypocritis perniciosior est

pocrisis est capitalior & perniciosior aperta iniquitate: quam in virtutis imagine delitescit. De quare vi. quae annotauimus c. 6. ibi: nolite fieri sicut hypocritae, & c. 22. ibi: quid mentatis hypocritae?

¶ *Implete mensuram patrum vestrorum.* Gene. 6. dicitur: erunt dies eius. 120. anni. Ex his locis & alijs multis, colliges: Deum peccatoribus & eorum punitioni, certum tempus statuere: ut quantum poteris delicta emendes. Hinc illud: nondum completae sunt iniquitates Amorrhaeorum, id est, tempus quo, eorum mala punire decreui. Hinc est illud saluatoris: donec compleantur tempora nationum. Et quod hic ait: vos implete & c. Quae obrem, David peccatores admoet apprehendere disciplinam; ne quando irascatur Dominus, & a via pereant.

¶ *Gemina viperarum.* Vide c. 7. in illa verba: nolite dare sanctum canibus: nec mittatis margaritas vestras ante porcos.

¶ *Quoties volui congregare filios tuos &c.* Aspicias hoc officium Dei esse congregare, quemadmodum daemonis officium est dispergere. Vnde David canebat: dicant qui redempti sunt a Domino, quos redemit manu inimici, & a regionibus congregauit eos. Et in alio psalmo: dispersiones Israel congregauit. Et Esai. in brachio suo (inquit) congregauit eos. Et alio in psalmo: congrega nos de nationibus, ut conuertamur nomini tuo.

Et apud Eze. tollam (inquit) vos de gentibus. Et Ioan. ut congregaret (inquit) in vnum filios Dei, qui erant dispersi. Congregat autem, Christus in vna ecclesia in vno corpore spiritali, in vna fide, eos qui & varijs ritibus & cultibus, disperserant. Ita. n. ait Paul. vnum corpus, vnum spiritus, vna fides: Vnde iusti viri

manifesta iniquitate

Gene. 6. Punitioni peccatorum certum tempus statuere solet Deus.

Ge. 15. d.

Luc. 11. 6

Psal. 2. c.

Officium Dei est congregare: daemonis vero dispergere.

Psal. 10.

Pf. 146. a

Esai. 40. c.

Pf. 105. g

Ezec. 36.

Ioan. 11.

Eph. 4. a.

inter se longissimo locorum inter-
uallo distent: semper tamen sunt in
Domino cōgregati. Cū Hebræi es-
sent quondam in Aegypto, Pharaoni
seruientes: voluit Deus eos con-
gregare, & ad terram promissionis
adducere. Quod audiēs Pharaō, exar-
sit, & grauitertulit: præcepitquē præ-
fectis operum, ne darent paleas He-
bræis vt antea, ad conficiendos late-
res. Volebat vt Hebræi dispergeren-
tur ad colligendas paleas, & tamē eā-
dem facerēt mensuram laterum, quā
faciebant, quando tempore illis pa-
leæ dabantur. Et disperius est popu-
lus (ait scriptura) in omnem terram

Exod. 7. b Aegypti ad paleas colligendas. Quo
Figura. tempore eos Deus volebat congrega-
re, eos tunc Pharaō dispergere facie-
bat. Quando nos vult Deus vnire,
tunc diabolus dispergere conatur.
Et vide quorsum nos diuidat: nimi-
rum ad colligēdas paleas. Quid sunt
res mundi, opes & dignitates, nisi pa-
leæ? Dat diabolus operam, vt disper-
gamur ad paleas quærendas, ad ope-
ralutea & lateritia faciēda. Talia
sunt peccatorum ædificia ex paleis,
terra & lateribus cōstituta. Cum au-
tem officium Dei sit congregare, dia-
boli verò dispergere, illi Deum hac
in re imitantur, qui inimicos inter-
se odio disidentes, reconciliant, &
congregant. Contra verò illi diabo-
lum sequuntur, qui inter fratres dis-
cordiam seminant. Nō est enim nec
exiguū quidem desidiū excitā-
dū. Vt enim ex parua nubecula, ma-
gna aliquando oritur procella: sic ex
ininia discordia, grauisimæ ali-
quando quæstiones concitantur: quæ
admodum ex parua scintilla oritur
aliquando ingens incendiū, quo am-
pla ædificia flagrant.

Simile.

Simile.

¶ *Quoties volui &c.* Huius rei figu-
ram habes Gen. 27. Isaac enim, Chri-
stum præfiguratur, Esau Iudæos, Iacob
autem gentes. Isaac speciali quodam-
modo dilexit Esau, & Christus Iu-
dæos: vnde & de ipsis carnem sump-
sit, & illos in primis benedicere vo-
luit. Quoties (inquit) volui congre-
gare: vocauit illos ad pœnitentiam:
desiderabat veros pietatis fructus ab
eis. Verum illi cesabant, non cura-
bāt, egrediebantur foras, nedum re-
uersi sunt. Interim minor frater, gen-
tilitas intrauit, & benedictionem re-
portauit.

¶ *Hierusalem Hierusalem quæ occidis*
prophetas. Perpende obsecro, & altè
confidera, Dei erga viros iustos cha-
ritatem. Dereliquerant Iudæi Deū
suum, & idola gentium turpiter co-
luerant: & non illis obiecit hanc ini-
uriam in se ipsum iactam: sed eadē
virorum sanctorum. Hoc idem fece-
rat apud Esai. 59. vestra iniquitates
diuiserunt inter vos, & Deum ve-
strum: manus enim vestrae pollutæ
sunt sanguine, & digiti vestri iniqui-
tate. Obiecit illis in hoc loco Esaiæ,
vt existimāt multi, mortem prophe-
tarum. Quamuis nos de morte Chri-
sti similem locum Esaiæ, interpreta-
ti sumus sup. cap. 21. Explicantes li-
teram illius loci: apprehensum eum
&c. Sed quicquid de hoc sit, ex hoc lo-
co vides, quanti Deus faciat & æsti-
met prophetas, & sanctos suos, quos
ad prædicandum mittit, cum non Iu-
dæis aliud crimen objiciat.

Gen. 27
Figura.

Commēn
datur Dei
charitas
erga viros
iustos.

Esai. 59.

¶ *Mundi finem multa mala præ-
current.*

Cap. XXIII.

¶ E T

Mat. 13.
a.
Luc. 11. b

Luc. 19. g

Ezech. 5. b
Coloss. 2.
d.

Ioan. 15.
c. 16. a.

Sup. 10. c.

Egressus Iesus de
templo, ibat. Et ac-
cesserunt discipuli
eius, vt ostenderent
ei ædificationes templi. Ipse autē
respondens, dixit illis. Videtis
hac omnia? Amen dico vobis,
non relinquetur hic lapis super
lapidem, qui non destruat. Se-
dente autem super monte Olive-
ti: Accesserunt ad eum discipuli
secretò dicentes. Dic nobis quan-
do hæc erunt? & quod signum
aduentus tui, & consummationis
seculi? Et respondēs Iesus, dixit
eis. Videte ne quis vos seducat,
multi enim venient in nomine
meo, dicentes, ego sum Christus,
& multos seducent. Audituri
enim estis prælia, & opiniones
prælorū. Videte ne turbemini,
oportet enim hæc fieri: sed nondū
est finis. Consurget enim gens
in gentem, & regnum in regnū,
& erunt pestilentia & fames,
& terra motus per loca. Hac au-
tem omnia initia sunt dolorum.
Tūc tradent vos in tribulatio-
nē, & occident vos: & eritis odio
omnibus gentibus propter nomē
meū. Et tunc scādaliizabuntur
multi & inuicē tradent, & odio

habebūt inuicem. Et multi seu-
doprophetae surgent, & seducēt
multos. Et quoniam abundabit
iniquitas, refrigescet charitas
multorū. Qui autem perseuera-
uerit vsque in finem, hic saluus
erit. Et predicabitur hoc Euan-
gelium regni in vniuerso orbe in
testimonium omnibus gentibus.
Et tunc veniet consummatio. Cū
ergo videritis abominationem
desolationis, quæ dicta est à Da-
niele propheta, stantē in loco san-
cto, (qui legit intelligat) tūc qui
in Iudæa sunt, fugiant ad mon-
tes: & qui in tecto, non descēdat
tollere aliquid de domo sua: &
qui in agro, non reuertatur tol-
lere tunicam suam. Væ autem
prægnatibus & nutrientibus in
illis diebus. Orate autem, vt
non fiat fuga vestra in hyeme,
vel sabbato: erit enim tūc tri-
bulatio magna, qualis nō fuit ab
initio mūdi vsq. modò, neq. fiet.
Et nisi breuiati fuisset dies illi,
nō fieret salua omnis caro: sed pro-
pter electos breuiabūtur dies illi.
Tūc si quis vobis dixerit: ecce hic
est Christus, aut illic, nolite crede-
re. Surgent enim pseudochristi,
& pseudoprophetae. Et dabūt sig-
na & prodigia, vt seducant
electos. Tūc erit tribulatio magna,
qualis nō fuit ab initio mūdi
vsq. modo, neq. fiet. Et nisi
breuiati fuisset dies illi, nō
fueret salua omnis caro: sed pro-
pter electos breuiabūtur dies illi.

Mar. 13.
b.
Luc. 11. d
Dan. 9. e.

Ago. 1. b

namagna est prodigia: ita ut in errore inducantur (si fieri potest) etiam electi. Ecce prae dixi vobis. Si ergo dixerint vobis: ecce in deserto est, nolite exire, ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente, et pariet usque in occidentem: ita erit et adventus filij hominis. Ubique fuerit corpus, illic congregabuntur et aquila. Statim autem post tribulationem dierum illorum, sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, stella cadet de caelo, et virtutes caelorum commovebuntur: et tunc parebit signum filij hominis in caelo: et tunc plangent omnes tribus terra: et videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli, cum virtute multa et maiestate. Et mittet angelos suos cum tuba et voce magna. Et congregabunt electos eius a quatuor ventis, a summis caelorum, usque ad terminos eorum. Ab arbore autem fici discite parabolam, cum iam ramus eius tener fuerit, et folia nata, scitis quia prope est aestas: ita et vos cum videritis haec omnia, scitote, quia prope est in ianuis. Amen dico vobis, quia non pra-

teribit generatio hac, donec omnia fiant. Caelum et terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt. De die autem illa et hora, nemo scit, neque angeli caelorum, nisi solus pater. Sicut autem in diebus Noe: ita erit et adventus filij hominis. Sicut enim erat in diebus ante diluivium, comedentes, et bibentes, nubentes et nuptui tradentes, usque ad eum diem, quo intravit Noe in arcam, et non cognoverunt donec venit diluivium, et tulit omnes: ita erit et adventus filij hominis. Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, et unus relinquetur: dua molentes in mola, una assumetur, et una relinquetur: duo in lecto, unus assumetur, et unus relinquetur. Vigilate ergo, quia nescitis quae hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciret pater familias quae hora fur venturus esset: vigilaret utique, et non sineret perfodi domum suam. Ideo et vos stote parati: quia quae nescitis hora, filius hominis venturus est. Quis putas est fidelis servus et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis cibum in tempore? Be-

Marc. 13 d.

Luc. 17. f

Gen. 7. b

Luc. 17. g
1. T. 11. a. 4
d.

Mar. 13. d.

Luc. 12. e

Luc. 12. e

tus

rit Dominus eius, quem cum venerit facientem. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. Si autem dixerit malus servus ille in corde suo, moram facit Dominus meus venire: et ceperit cocutare conseruos suos, manducet autem et bibat cum ebriosis: veniet Dominus servus illius in die qua non sperat, et hora qua ignorat et dividet eum, partemque eius ponet cum hypocritis: illic erit fletus, et stridor dentium.

Apo. 16. g.

Ad literam!

ACCESSERVNT ad eum discipuli secreto. Seorsum vel iolum. Hoc est semotis turbis.

Sed nondum est finis. Vel, erit. Variant Graeca exemplaria.

Et terra motus per loca. Certis locis, vel hinc inde. Quasi dicat: locatum, seu, per loca. Non autem singulis locis.

Figura. Exod. 29

Qui autem perseveraverit etc. Nimirum virtus boni operis perseverantia est, et praeepto legis cauda hostiæ iubetur offerri in sacrificio. In cauda quippe, finis est operis. Et ille

bene immolat, qui sacrificium boni operis, usque ad finem debita perducit actionis. Grego. hom. 25.

Gregor.

Et tunc veniet consumatio. Id est, haec cum facta fuerint veniet consumatio seculi.

Cum ergo videritis abominationem desolationis etc. Hebrais. Id est abominandam desolationem, vel fœditatē exitiale. Hunc locum exponit Luc. capit. 21. cum ait: cum videritis circumdari ab exercitu Hierusalem &c. Omnia igitur quae sequuntur usque ad illum locum. Tunc si quis vobis dixerit etc. De hac de vastatione intelligenda sunt.

Luc. 21.

Qui legit intelligat. Intelligat (inquam) prophetiam scilicet Danielis, in hoc facto adimpletam. Ut deficiat a templo in Hierusalem, Iudaeorum hostia & sacrificium, usque ad consumationem. Atque in hoc loco libet, pauca de hebdomadibus Danielis dicere: ut qui legerit intelligat.

Dan. 9.

De hebdomadibus Dani.

Tempus captivitatis fuit annorum. 70. vertentibus igitur his. 70. captivitatis annis orate cepit Daniel 9. cap. Deum, pro restauranda Hierosolyma. Et ab angelo accepit ab exitu verbi de restituendis captivis, de qua reficienda vrbe, usque ad Christi ducis necē inter fluxuras hebdomadas 69. Porro exitus illius verbi factus est anno primo Cyri: illo enim captivi primum dimissi sunt: ut completur verbum quod dixerat Dominus ore Hierem. 1. Ezre. 1. 6. Hier. 29.

Tempus captivitatis fuit annorum. 70.

A. 70. illo captivitatis anno ad Christum, hebdomades. 69. Id est, anni. 483. hebdomades enim una, continent annos. 7. Leuit. 25. Neque enim Daniel loquitur de altero hebdomadam genere. Quod. 7. diebus absoluitur. Leu. 23. id constat è quarti Ezre.

A. 70. ante no ad christum hebdomades 69. id est, anni. 483.

Leuit. 25.

Leuit. 23.

7. c. qui inquit Christum reuelandū esse, id est, nāciturū post quadringētos annos. His enim si addas. 33. vitæ Christi, ex hebdomadibus. 69. tātum iūpereant. 50. nēpe fuit Ezras Daniele his annis posterior.

H. bdo. mas. 70. cadit in a. postatos.

¶ Hebdomas septuagesima, quæ confirmat nouum fœdus, cadit in Apostolos, qui in Iudæa per septem annorum spacium, antequā orbem ad Euangelizandum sibi diuiderēt gratiam Christi Iudæis primū obrulerunt. In Hebdomadis dimittio, synodo publica Acto. 15. Moſis sacrificia & ceremonias abrogantes, re Iudæicā in deterius ad interitum vsq; qui a Romanis allatus est, deinceps abeunte christiana autem latius quotidie sese diffundente. Quod si synodus illa celebrata est, sub aānum Christi 17. Vt aliquibus placere video, qui non animaduertunt, Ysteron proteron, paſſim in scripturis. Nihil tamen perit, de verateptuagesimæ intelligentia. Nam certum est non longē post Christum, Petro reuelatam fuisse per vīsum gentium vocationem atq; deinceps libertatem ab hostijs, atque adeo lege, prædicatam Act. 10.

¶ Tunc qui in Iudæa sunt, furiant ad montes. Proce terrore, scilicet Romanorū totam Iudæam deuastantium.

¶ Et qui in recto, non descendat tollere aliquid de domo sua. Sed abicōdet se, aut qua poterit fugiat.

¶ Orate ne furia uestra fiat in hyeme vel sabbatho. Tropologicē loquitur, id est, cauet, ne tempore illius tribulationis, sint vobis importuna ad fugiendum, id est, talia in quibus non erit vobis facultas fugiendi.

¶ Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fuisset salua omnis caro. Id est, si illa tribu-

latio diu duraret, non vnus quidem de natione Iudæorum superites esset.

¶ Nisi breuiati fuissent dies illi, non fuisset salua omnis caro. Haud infrequenter particula negatiua, non, quæ præcedit aut sequitur post dictionē, omnis, significat idem quod nullus nulla nullum. Vt ad Ephe. 4. omnis sermo malus ex ore vestro nō procedat. Habacuc. 2. omnis spiritus non est in eo, id est, nullus. Luc. 1. Non erit impossibile apud Deum omne verbū, id est, nullum verbum erit impossibile. Et in hoc loco dicit Euthy. omnis significat idem quod nullus. Nisi abbreviati fuissent dies illi, non fuisset salua omnis caro, id est, nulla caro saluaretur, nisi fuissent dies illi abbreviati, id est, pauci. Nam aliter nō possunt esse dies breuiiores quā. 24. Horarum. Vt annotat Chrysostomus hom. 40. in Math. c. 24.

¶ Omnis caro. Id est, omnis homo. Heb. sic alibi, omnis caro fœnum. Et rursum: videbit omnis caro salutare Dei. Et Ioan. 1. Verbum caro factū est. Et supra: caro & sanguis non reuelabit tibi, id est, nullus homo.

¶ Tunc si quis vobis cixerit: ecce hic Christus, aut illic, nolite credere. Id est, post illam dissolutionem Hierusalem si quis dixerit vobis hic est Christus aut illic, nolite credere Christi aduentum iam esse in foribus: quia secundus aduentus Christi, non erit sic occultus, vt primus fuit: siquidē primō surgent pseudopropheta qui dabunt signa.

¶ Surgent pseudoChristi. Id est, qui se falso Christi nomine venditabunt.

¶ Ita vt in errorem ducantur (si fieri potest) etiam electi. Cōfusus scilicet indicijs signorum, perturbari necesse est,

Regula.

Ephe. 4.

Abac. 2. Luc. 1.

Efai. 40. b

Luc. 3. b.

Ioan. 1.

Sup. 16. 6

etiam

etiam eos, qui in discernendis spiritibus, ac distinguendis virtutibus videntur eruditi. Sic Clemēs. Libro. 3. recognitionum.

Clemens.

D. Grego

¶ Ita vt in errorem ducantur (si fieri potest) etiam electi. Vide Grego. hom. 9. in Ezech. Vbi docet, quod hæc dubitatio sermonis a Domino, in electis exprimit trepidationem mentis. Dicitur ergo si fieri potest, quia trepidabit. Et tamen dicatur electi, quia non cadent.

Christi corpus quare cadauer dicitur.

¶ Vbi cumq; fuerit corpus &c. Græcè cadauer. Cadauer Domini corpus dicitur propter mortem: nisi enim ille cecidisset, nos non resurrexissimus. Aquilas autem appellat, vt ostendat ad alta eum portare contendere, qui ad hoc corpus accedit. Chry. 1. Cor. 10. hom. 24.

D. Chry.

1. sensus.

¶ Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de celo. Id est, homines in mundo illustres (qui nomine solis & lunæ & stellarum, in scriptura solent intelligi) obscurabuntur & cadent. Hoc est, tribulationibus gloria eorum peribit, antequam & eius satellitibus, supra modum cōtra Ecclesiā sequentibus. Homines etiam illustres deficiēt a sua pristina charitate: & sic obscurabuntur & cadent. Ad hūc modū ait Esa. de rege Babylonis quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris. Vel sol obscurabitur & luna non dabit lumen suum. Non in se; sed quia hominibus non fulgebunt ad vllam consolationem. Al triste toto separece triste: el dia se le haze noche, y la luz tinieblas.

Efai. 14 d

2. sensus.

¶ Et stellæ cadent de celo. Id est, igne & impressiones, cometæ cadēt. De celo, id est, de aere, qui vocatur cœlum. Volucres (inquit) cœli.

Psal. 8. b.

3. sensus.

¶ Sol obscurabitur &c. Hoc est quod

alijs verbis prædixerat Deus per Esaiam cap. 24. Vilitauit (inquit) Dominus super militiam cœli, id est, super sydera. Nequē enim est infrequēs in scriptura, alia militiam, & virtutes exercitus cœli appellari. Hunc sensum habent verba illa. 4. lib. Reg. ca. 21. & adorauit omnem militiam cœli. Ac si diceret: non erat in cœlo stella, quam impius Manasses idolatriæ deditus, non coleret. Est igitur sensus huius loci Esaiæ: in tempore extremi iudicij, conturbabit Dominus omnia sydera: nā sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, vt Dominus in hoc loco ait. Vide locum illum Esaiæ.

Efai. 24.

4. Re. 21

¶ Virtutes cœlorum. Id est, astræ.

¶ Tunc plangent omnes tribus terræ. Vel potius nationes. Item Esai. c. 24.

Efai. 24.

Hoc idem prophetauerat dicens: luxit & defluxit terra. Vbi vtitur propheta præteritis pro futuris, more prophético. Sensus est: cum terra deflexerit, iugebunt & plangent in die iudicij homines, qui vt in alio loco annotauimus, nomine terræ significantur. Græca autem vox in hoc loco, non quemcumquē planctum, sed planctum insanum, significat: qui fit, vbi quis præ doloris impatientiæ suum ipsius corpus lacerat.

¶ Cum tuba & voce magna: Græcè cum tuba vocis magnæ, id est, vocali & procul sonanti.

¶ A summis cœlorum, vsq; ad terminos eorum. Vel ab extremis cœlorum, vsq; ad extrema eorum idem, id est, ab extremitate vna vsquē ad alteram.

¶ Ab arbore autem ficæ discite parabolam. Vel potius, similitudinem. Ne quis somniet: ficum parabolam dicere.

Tc 5 ¶ Gō-

Chryso. *Generatio hæc. Vel natio hæc. No-*
 ho. 78. in *tandum, quod pronomen, hic hæc*
 Math. *hoc, ad omne tempus se extendit. Nã*
 hic, hæc, *ut ait Chryso. solet scriptura sic*
 hoc, in scri- *loqui: hæc est generatio, non de vi-*
 ptura sa- *uentibus, tunc, sed de vniuersis fide-*
 era ad om- *bus. Ut in psalmo: Hæc est generatio*
 ne tempus *quærentium eum, quærentium faci-*
 se exten- *dit.*
 dit. *Dei Iacob. Et in hoc loco: non præ-*
 Psal. 23. *teribit generatio hæc, nempe, fide-*
lium omnium.

Cælum & terra transibunt. Scili-
 cet quantum ad figuram, secundam
 illud Pauli: præterit figura huius mû-
 di; non tamen quantum ad substan-
 tiam. Terra enim in æternum stat,
 auctore Salomone. Vnde David ex-
 plicans interitum cœlorum, quem
 his verbis prophetarat: opera manuũ
 tuarum sunt cœli; ipsi peribũt. Ait:
 sicut opertorium mutabis eos & mu-
 tabuntur. Vbi inuit: cœlorum tran-
 situm, esse mutationem figuræ, non
 simplicem interitum. Quod si D. Pe-
 trus. 2. Epist. cap. 3. ait: tunc temporis
 cœlos magno impetu transituros:
 de aere loquitur (inquit Aug. 20. de
 ciuitate) qui sapere cœlum appellatur
 in scriptura sacra. Et si de corpori-
 bus cœlestibus loquatur, referri po-
 test ad motum, non ad substantiam.

Potest etiam hic locus ita explana-
 ri: prius cœlum & terra præteribũt,
 quàm verba mea prætereant. Antes
 saltara el cielo y la tierra, que salten
 mis palabras. Exaggeratio enim
 hæc est.

De die illa & hora, nemo scit. Vel
 diem illam nequẽ horam nemo scit.

Nequẽ filius. Hoc verbum in non
 nullis exemplaribus non inuenitur:
 sed quia Marcus illud addit, & in a-
 lijs exemplaribus reperitur, explicã-
 dum est.

De die illa & hora, nemo scit. Vel
 diem illam nequẽ horam nemo scit.

Nequẽ filius. Hoc verbum in non
 nullis exemplaribus non inuenitur:
 sed quia Marcus illud addit, & in a-
 lijs exemplaribus reperitur, explicã-
 dum est.

De die illa & hora, nemo scit. Vel
 diem illam nequẽ horam nemo scit.

Scire igitur Deus dicitur de mo-
 re scripturæ, quod nosse nos vult. Sic
 in Deute. c. 13. tentat nos Dominus
 ut sciat, id est, ut scire faciat, an dili-
 gatis eum, an non. Et ad Abraham:
 nunc cognoui quia timeas Deum,
 id est, nunc feci ut cognosceres, quia
 ipse sibi in illa tentatione probatus
 innõuit. Sic Christus ait, se nescire
 diem iudicij. Hoc enim nescit, quod
 nescientes facit, id est, quod non ita
 sciebat, ut tunc discipulis imperfe-
 ctis indicaret; multa enim habebat
 eis dicere, quæ non poterant portare
 tunc. Et ideo ait illis: diem illam &
 horam de qua quæritis, nemo scit,
 nequẽ filius. Dexame, no me canseys
 ni trateys de querer saber essa curio-
 sidad aora: que es cosa bien escutada
 para vosotros: nadie sabe esse dia, ni
 yo lo se. Dioles de mano: como aca-
 dezimos a vno que nos pregunta al-
 gun secreto. Adhunc modum loqui-
 tur Paulus. 1. Corinth. 2. Neq; enim
 me iudicauit scire aliquid inter vos,
 nisi Christum & hunc crucifixum.
 Eis enim loquebatur, qui capere al-
 tiora de Christi deitate non pote-
 rant. Quibus & paulo post dicit: non
 potui vobis loqui quasi spiritalibus,
 sed quasi carnalibus. Hoc ergo inter
 illos nesciebat quod per illum scire
 non poterant. Et hoc solum se scire
 dicebat, quod eos per illũ scire oportebat.
 Deniquẽ sciebat inter perfe-
 ctos, quod inter paruulos nesciebat.
 Ibi quippe ait, sapientiam loquimur
 inter perfectos. Eo namquẽ genere
 loquutionis nescire quisquẽ dicitur,
 quod occultat, quo dicitur fossa cœca,
 quia occulta est.

Nisi pater (meus) solus. Dicitio (so-
 lus) in ordine a creaturas intelligi-
 tur, non ad filium. Euthy. Sicut ibi:
 hac

Regula.

Deut. 31.

Gen. 22.

1. Cor. 2.

Nota.

Euthy.

hac

Ioan. 17. hæc est vita æterna, ut cognoscant te
 solum verum Deum. Dicitio (solum)
 in ordine ad deos gentium intelli-
 gitur, qui non erant veri Dei. Non in
 ordine ad filium & ad Spiritum san-
 ctum.

Vnus assumetur, & alter relinque-
 tur. Grecè, vnus assumitur & alter re-
 linquitur. Præsentia profuturis.

Duæ molentes in mola, vna assumi-
 tur, & altera relinquitur. In mola, id est,
 in pristino, quasi dicat, etiã in vilissi-
 mo vitæ genere Christus habet suos:
 alterum tibi vendicat, alterum ab-
 ijcit.

Duo in lecto: vnus assumetur, & al-
 ter relinquetur. Quasi dicat: de diuiti-
 bus & quietis, quidam liberabuntur,
 & quidam peribunt. Ut Chryso-
 stomus in sermone de Ascensione Do-
 mini.

Chryso.

Qua hora. Quæ vigilia, vel custo-
 dia. Noctes, veteres in vigiliis. 4. diui
 debant, siue custodias.

Qua hora non putatis. Non expe-
 ctatis.

Ad mores.

Gene. 7.

Hic osten-
 ditur quã-
 tum Deo
 displiceat
 peccata.

NON relinquetur lapis su-
 per lapidem. Gene. 7. Di-
 citur: delebo omnẽ sub-
 stantiam quam feci.
 Hinc colliges, quan-
 tum Deo displiceant peccata, ut ea
 quæ pulcherrima fecerat, tam facile
 deleat. Sequit enim in creaturas, sicut
 in templum suum. Quod ideo fecit
 se puto, ne nos immunes a punitione
 putemus, si quid eius apud nos ha-
 bemus. Sunt enim multi peccatis
 onusti, qui se impunẽ peccare pu-
 tant, quod preces horarias non

omittũt: quod horas Beatæ Virginis
 omni die deuotè legunt, si eleemo-
 nas faciant, aut quid simile. Quos a-
 pud Hierem. 7. admonet, dicens: nõ
 lite confidere in verbis mendacibus:
 dicentes: templum Domini scilicet
 apud nos est, non permittet illud de-
 strui; & propter illud parces iniquita-
 tibus nostris. Non sic erit; sed a ian-
 tuario meo incipite. Nunquid spe-
 lunca latronum domus mea est; di-
 cit Dominus?

Hier. 7.

Gene. 17.
 Perseuerã-
 tia est no-
 bis necess-
 saria.

Figura.

Qui perseuerauerit vsquẽ in finem,
 hic saluus erit. Gene. cap. 17. dicitur:
 quod Thare eduxit Abrahamam de Vr-
 Chaldæorum; ut irent in terrã Chã-
 naam: veneruntquẽ vsquẽ Haram, &
 habitauerunt ibi. Et Thare mortuus
 est in Haram. Nota; quod quamuis
 Thare a Chaldæa exierit fugiens ido-
 la, terram & tyrannidem Nemrod (ut
 Iudæi volunt) ad terram tamen pro-
 missionis, non peruenit. Sic multi,
 bene quidem incipiunt, sed in via su-
 bsistunt: aut etiam retrocedunt. Qui
 perseuerauerit (ait Christus in hoc
 loco) vsquẽ in finem, saluus erit.

Erit tunc tribulatio magna, qualis non
 fuit ab initio mundi vsque modo: nequẽ fiet.
 Cum tribulatio ista, fuerit figura tri-
 bulationis spiritualis, quæ tempore
 antechristi continget, hinc colliges
 qualis illa erit. Erit enim magna,
 qualis non fuit ab initio mundi, vi-
 quẽ modo, nequẽ fiet. Vnde D. Gre-
 go. Explicans illud Iob. cap. 41. repu-
 tabit enim quasi paleas ferrũ, & qua-
 si lignum putridũ omnes: sic ait Le-
 uiatham iste, quãdo illum gladium,
 quem sacra eloquia antechristum vo-
 cãt, in exercitationem suã iniquita-
 tis assumpserit, & ferrũ velut paleas,
 & æs velut lignum putridum reputa-
 bit, quia nisi diuina gratia protegat,
 & præ-

Tribulã-
 tio ista.
 Hierusa-
 lem, figu-
 ra quædã
 est tribula-
 tionis spi-
 ritualis tẽ-
 pore ante-
 christi.
 Iob. 41.

Ferrum
 prædica-
 tionis iã-
 & præ

culū, virtus. Aes lō ganimitatis, persequantia.

& predicantium vires velut paleas, nequitia suae igne consumet. Et patientium constantiam quasi lignum putridum in pulverem rediget. Et acumen igitur ferri, & aris fortitudo deficiet, dum per violentiam virtutis illius; & praedicationis sensus obtunditur, & patientiae longanimitas dissipatur, nisi electos suos opprobrio diuina roborat. Vbi tunc infirmi etant, si fortes sicut paleae reputantur? Quid tunc Leuiathan iste de paleis faciet, si ferrum quasi paleas aestimabit? quid de putridis lignis acturus est, si quasi lignum putridum aris fortitudinem soluet? Sed o quam multi, qui suis viribus ferrum se, vel aes existimant, in illo tunc tribulationis igne, de paleis esse deprehendent. Et quam multi, qui per infirmitatem propriam se esse paleas metuant, perditum adiutorium sulti, in ferri atque aris soliditate roborantur, vt contra aduersarium suum tanto magis in Deo fortes sint, quanto de se amplius infirmos se esse conspexerint. Haec tunc Grego. Quare tunc temporis implebitur illud Gene. capi. 3. Tu insidiaberis calcaneo eius. Calcaneo enim, id est, extremae partis Ecclesiae maxime diabolus insidiabitur. In fine enim mundi scilicet antichristi tempore, maxima erit tribulatio. Vnde tunc implebitur etiam illud quod Iob ait capit. 40. Stringet caudam suam, quasi cedrum, quod dicitur de Behemoth. Cū cauda stringitur cleuatur. Cauda ergo Behemoth stringetur, cum in fine mundi antichristus cleuabitur.

Gene. 3. Iob. 40.

Et nisi breuiati fuerint dies illi &c. Lege Nicolaum de Lyra super ca. 13. Apoca. Quo querit, quare antichristi persequutio erit breuis, finisque

omnium aliarum sectarum, quae a principio mundi, ad haec usque tempora inuenta sunt: sola autem Mahumeti secta & persequutio tandiu duret?

¶ Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum. Gene. 4. ait Cain Domino: ecce proiecis me a facie tua; omnis qui inuenerit me, occidet me. Quibus locis disce, quam sit cauendum habere Deum iratum, & quam iucundum habere propitium. Sicut enim seruum quem princeps toruē respicit, omnes persequuntur, & vno principe offenso, omnes seruos se offensos esse ostendunt, & suo modo puniunt: ita vt ianitor eo viso, ianuam claudat, alius qui aridebat iam non amplius rideat: ita etiā qui Deum offendit, aut cui iratus est, omnes persequuntur, illique irascuntur, et si Dominus permittet, omnes de eo vindictam sumerent. Sicut enim Deus habet oculos suos & frontem hilarē, quam iustis ostendit: ita & nasum suū, vultusque suos, quibus malos deterret. Vnde & Dauid dicebat: oculos domini super iustos, laetos profectō, auresque eius ad preces eorum apertas: ita vultus suus super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Hac de causa (vt reor) sol ante iudicij diem obscurabitur, & luna nō dabit lumen suum, & stella cadet de caelo, vt nasum suum & iram ostendant illis quibus tūc Dominus irascetur. Summē ergo cauendum est, ne Deum offensum habeamus: quoniā non solum eum, sed etiam omnes creaturas eius habebimus aduersarias: terra non dabit fructum, maria pisces: denique quae sua sunt, nobis cuncta negabunt. Etiam sol, & luna, & astra omnia quae ad ministerium nostrum

Gene. 4. Maximē cauendū est habere Deum iratum. Et maximē iucundū est habere eum propitium. Simile.

Psal. 33. c

Sapie. 5.

Nota. Gen. 1.

Luc. 11.

Esa. 24. Explanat hic locus Esai.

Per solem principes ecclesie per lunam vero principes seculares intel ligantur.

nostrum creata esse videntur. Et nisi Dominus poneret signum, quod custodiret Cain, quicumque illi occurreret, occideret. Imo cuncta creata de certarent, quod eorum primū, in eum manum mitteret. Armatenim Deus omnes creaturas ad vltionem inimicorum suorum, vt in lib. sapientiae scriptura testatur: & pugnabit pro illo orbis terrarum contra insatos. Id significare voluit Moyles, dicens: In principio creauit Deus caelum & terram. Ibi enim, hoc nomen Elohim apposuit. Quod significat Deum, vt iudicem & vltorem. Ac si diceret: ipse qui res creatas produxit iudex est, & vindex, qui si Deum offenderitis, ipsis creaturis nos puniet & vlciscetur, quod erit sine dubio, in tempore extremi iudicij: quādo elementa quae vt homini seruiret, creata fuerunt, videntia hominū scelera & sacrificia, eorumque aduersum Deū nepharias iniurias, inferent ipsis hominibus crudelissimum bellum. Insuper aduersus eos, iniurias quibus uum creatorem lacefferunt, vindicantes. Hoc declarat apertissime Christus in hoc loco, & apud Lucam dicens: Erunt signa in sole & luna &c. ¶ Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum. Hoc est quod etiam praedixerat Esaias. ca. 24. in die illa erubescet luna, & confundetur sol, cum regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in conspectu senum suorum fuerit glorificatus. Per solem intelligit Christus & propheta, principes Ecclesiasticos; per lunam vero seculares, qui se in vita vitijs implicarunt, & in violanda iustitia, impia scelera admiserunt. Tunc enim in illo terribili iudicio, visa C H R I S-

T I maiestate, quem illi contempserant, turbabantur, & confundentur: quoniam cum deberent dum viuere alios illuminare, non solum non illuminarunt, sed etiam obscurauerunt. Qui enim fieri poterat, vt alios suorum radorum splendore illustrarent, cum ipsi eclipsim paterentur, essentque tenebris & caligine circumfusi? vt enim eclipsis lunae, est interpositio terrae inter solem & lunam: sic quando terra, hoc est, mundi spes & voluptates interponuntur inter mundi principes (qui lunae nomine significantur) & solem illum iustitiae Christum Deum nostrum, efficitur vt lumine careant principes: defectumque patiantur in vmbra terrae existentes. Tunc enim fit eclipsis, cū luna in terrae vmbra consistit. Quid aliud sunt mundi magistratus, potentiae, diuitiae & voluptates, quam vmbra terrae? Illos qui in infernum detrusi aeternis cruciatibus torquentur in hunc modum scriptura in lib. sapientiae facit loquentes: quid nobis profuit superbia: & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transferunt omnia illa sicut vmbra. Et in ecclesia fitico: hi qui has mundi res inanes, fallaces & fluxas, querunt & appetunt, illis comparantur qui sequuntur ventos, & apprehedunt ymbra. Hoc pertinet ad lunae eclipsim. ¶ Sol verò tūc obscurabitur cum interponitur luna inter ipsum & homines. Quis est hic sol, nisi praesul, qui cum debeat omnes illuminare, ob eam causam deficit, nullisque micat radijs, quia interponitur & obijcitur illi luna, hoc est, humana potentia. Ea ob causam antistites Ecclesiae quae pastores aliquando tenebris offunduntur, quia non Dei obsequiū & rem,

Simile:

Sapie. 5. b.

Eccli. 34.

honore, sed humanas dignitates & voluptates intuentur. Hi igitur in die iudicii obscurabuntur, & non dabunt lumen suum; erubescunt & confundentur.

¶ Stella cadent de caelo. Hoc est quod alijs verbis Esaias vaticinatus est, dicens: & omnis militia caelorum decedet, id est, omnes stellae cadent de caelo. Dicuntur enim cadere, quando nullum habent splendorem. Nonnulli hoc intelligunt de cometis, ut supra diximus. Sed ut ad mores componendos hoc explicemus, dicendum est: quod per stellas intelliguntur viri religionae praestantes, qui a terra separati, caelo adherent: qui debent dicere cum Paulo: nostra enim conuersatio in caelis est. Hi seuocantes animum ab omni turbulento negotio, a terra se longissime efferunt, & ad celestium contemplationem rapiuntur. Ideo stellis in caelo fulgentibus merito comparantur. At tunc stellae dicuntur cadere de caelo, quando nonnulli relinquunt religionem, & ad seculum reuertuntur: & quando in ipsa religione manentes, orationem, contemplationem, & tranquillam animi ac solitariam quietem contemnunt, & se distrahunt humanisque negotijs implicant, per ciuitates in quiete vagantes, suisque deprauatis moribus sanctae religioni terram maculam inurentes. Hi dicuntur cadere in terram: & hi sunt stellae illae, quas in illo loco Esai. ait, ut folia decidere. & Christus in hoc loco: stellae cadent de caelo. Perpende obsecro ex quam alto loco cadit religiosus, qui se sceleribus contaminat: ex caelo in terram: magna ruina, & valde metuenda. Felices illi, qui permanent in religione & obseruantia, qui

quieti, & erecti, & eleuati, in caelo versantur, Deum laudantes, & negotia humana contemnentes, qui & doctrina & vita alios erudiunt, & ad virtutem cohortantur. De his ait propheta Daniel: qui ad iustitiam erudiunt multos quasi stellae in perpetuas aeternitates.

¶ Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellae cadent de caelo. Ecce (inquit Hierony.) si umbrato repente de caelo solis claritas nostris aspectibus denegetur, & productis in noxam humilitatem nubibus pluuiae terris immincant, si commotis ut a solet elementis in rotam sui curus tonitrua concitentur, & inde hinc fulgurum iacula palpebris terribiliter obiecta corruciet: quanquam in consuetudine ista contingant: pauescimus, contremiscimus: & prae ad terram, deposita superbia, cervices submittimus: quid faciemus in illa die miseri: quando reuoluto caelo, cum angelicis virtutibus, igneus Dominus totus adueniet: quando cadentibus desuper stellis, sol in tenebras, & in sanguine luna, mutabitur: quando montes sicut cera liquefcent: quando terra ardebit, & arescent flumina, & maria siccabuntur: & contra rerum naturam, consumpto diuinitus humore, ariditatem in aquis ignis operabitur: quando peccatores dicent montibus: cadite super nos, & collibus: regite nos: quando vocabunt homines mortem, & vocata non veniet: quando discrimina vertentur in vota, & quod semper oderunt homines concupiscent: quando illud implebitur tempus, quod lugubri Hieremias praedixit affectu, dicens: respexi in terram, & ecce non erant luminaria: vidi montes, & ecce erant tremetes, & vni-

Dan. 12. b.

D. Hieron. de scientia diuinitatis lib. 1. c. 10. similit.

Hieron. 4.

& vniuersi colles turbati: intendi acie, & ecce non erat homo: & omnes volacres caeli pauebant. Vidi, & ecce carmelus desertus, & omnes ciuitates succentae igni a facie Domini, & a facie irae & indignationis eius: & interierunt vniuersa.

¶ Verum ne ex iugessione diaboli haec ad terrorem, non ad veritatem dicta, crederentur: de praeteritis futura probantur: quando talia in diuino, in Sodomis, in Aegypto, in Hierosolymis, saepe ob delicta hominum facta, referuntur. Et Apostoli, qui hunc horredum diem impijs & peccatoribus prauidere meruerunt, humiles erant, mortuos iucitantes, & nos supra omnes erigimur, qui peccando quotidie, nos metipso occidimus: non respicientes in nobis, flebilem infirmamque naturam, quae, neque in aduersis fortis est, nec in prosperis aliquando secura. Haec D. Hierony.

¶ Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli, cum virtute multa & magestate. Nunc viderunt omnes tribus & nationes terrae, filium hominis venientem in mundum cum maiestate & paupertate, & abiectio ne magna. Ecce (inquit propheta) Rex tuus venit tibi mansuetus &c. Tunc vero videbunt eum, venientem in nubibus caeli, cum virtute multa, & magestate. Nunc viderunt filium hominis, venientem in mundum tanquam medicum, ut illis infirmis mederetur: non (inquit) est opus valentibus medico, sed male habentibus. Tunc videbunt eum venientem in nubibus caeli cum potestate magna & magestate tanquam iudicem, ad vindictam sumendam de inimicis suis. Cum accepero (inquit) tempus, ego iustitias iudicabo. Nunc viderunt

eum venientem in mundum tanquam saluatorem & redemptorem. Videbit (inquit propheta) omnis caro salutare Dei. Et rursum Ioan. 3. Christus ait: non misit Deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Et Luca ultimo: quoniam sic scriptum est, & sic oportet Christum pati & resurgere a mortuis tertia die, & praedicare in nomine eius poenitentiam in remissionem peccatorum, in omnes gentes. Tunc autem videbunt filium hominis, cum virtute magna, non ad saluandas gentes, sed ad iudicandas. Nunc visitauit nos oriens ex alto, ut appareret benignitas & humanitas saluatoris nostri Dei: Tunc visitabit nos oriens ex alto, ut appareat ira & iustitia & indignatio Dei ultionum Domini, Dei ultionum.

¶ Tunc videbunt &c. Tunc implebitur quod Iob ait capi. 4. Vidi eos qui operantur iniquitatem, & seminant dolores, & metunt eos, flate Deo, perijisse, & spiritu ire eius esse consumptos. Quem locum explicans D. Grego. sic ait: nos cum flamus, aerem ab exterioribus introrsus trahimus, & introrsus tactum hunc exterius reddimus. Flare ergo Deus in vindicta retributione, dicitur: quia ab exterioribus causis introrsus consilij iudicium concipit, & ab interno consilio extrorsus sententiam emittit; quasi flante Deo ab exterioribus aliquid introrsum trahitur, quando foris mala nostra conspiciunt, & intus iudicium disponit. Et rursum quasi flate Deo ab interioribus extrorsus spiritus emittitur: quando ab interno conceptu consilij, exterius iudicium damnationis infertur. Bene itaque dicitur: quod qui dolores seminant, id est,

Esai. 40. b. Luc. 3. b. Ioan. 3.

Luc. vlti.

Luc. 1.

Titu. 3. b.

Iob. 4. Tunc flante Deo iniqui peribant.

Flare Deum quid sit ex Grego. 5. mo. c. 15.

Discriminam inter primum Christi ad uerum & secundum. Zach. 9. b. Sup. 2. 1. a.

Sup. 9. b.

Psal. 74. a.

ideft, fraudulenta dicunt, vel peruerfa agunt, & metunt eos, ideft, dicendo praevalent, vel de eadem peruerfitate puniuntur, flante Deo pereunt, quia vnde foris peruerfa faciunt, inde ab intimis recte feriuntur. Vel certe cum flare Deus dicitur, quia statim irae eius spiritus subinfertur, appellatione flatus illius potest ipfa eius animaduersione designari. Nos quidem cum irascimur, flatu furoris inflammmur. Vt ergo vindictam cogitans, Dominus demōstraretur flare irascendo dicitur, non quod ipse in natura sua mutabilitatis vicissitudinem recipiat, sed quod post longam patientiam, quandoque vindictam peccatoris exequitur, is qui in semetipso tranquillus est, percuntibus turbulētus videtur. Mens quippe reproba, quia aduersū suis actibus iudicem conspicit: quasi commotus ei ostenditur: quia in conspectu illius, suo reatu proprio illa turbatur. Haecenus Grego. Tunc ergo videbunt omnes operātes iniquitates, & seminantes dolores, & metētes eos, filium hominis venientem in nubibus caeli, cum virtute magna, & magestare. Tunc (inquam) videbunt se ipsos, flante illo perire, & spiritu irae eius consumi.

Tunc videri videri Christi virtute magna & maiestate. Nota quod victori corona ac triumphus dabitur. Vnde Apost. ait: nō coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Et rursum ait: de reliquo reposita est mihi corona iustitiae. Hinc est, quod omnes qui cum antiquo dracone habente capita. 7. pugnaverunt & vicerunt, triumphum & coronam adepti sunt, vt egregie docet Rupertus, his verbis: hic (inquit) iam notandum Deo. 1. 3. de verbo Dei, quia de singulis capi-

tibus draconis dum vincit, regalia victoriae insignia, personis illis per quas vicit, imponit. Ioseph & Moyses, per quos vicit caput primum, caput Aegyptum, in curribus triumphauerunt: Dominique ac principes facti sunt, illi dicente rege: ecce constitui te super omnem terram Aegypti, annulum regiū stolamque bysinam, & torquem accipiens auream, sedensque super currum regium. Moses autem Aegypto dominata, mersoque Pharaone, decantans victoriae canticum, totiusque populi obtinens principatum. Helias per quem iudicatum atque concisum fuit caput secundum: postquam deiecit reges ad perniciem, & confregit potentiam ipsorum, postquam vixit reges ad potentiam, & prophetas fecit luciferos post se, receptus est in turbine ignis, in curru equorum igneorum. Daniel & socij eius per quos humiliatum est caput tertium, principes facti sunt, precipue Daniel, quem Nabuchodonosor cadens in faciem suam adorauit, & in sublime extulit, quem deinde Balthasar purpura vestiuit, & torquem auream collo circumdedit. Mardocheus & Esther, per quos caput quartum, appenso Aman in patibulo & filijs eius & alijs septuaginta quinque millibus, strangulatum atque concisum est, victoriae titulis fuere glorificati. Est her Regina regium in capite suo gestavit diadema Mardocheus de palatio & de conspectu regis egrediens, fulgebat vestibus regijs hyacintinis, videlicet & aerijs, coronam auream portans in capite, & amictus palio serico atque purpureo. Qui caput quintum, caput nequissimum percussit Machabaei fratres fuere, qui post bella in

Caput. 1.

Gen. 41.

Exod. 14 & 15.

2. caput.

4. Reg. 2.

3. caput. Dan. 1. 24

5.

4. caput. Esther. 9.

5. caput.

gen.

gentia crebrasque victorias purpura, & stola sancta, stibulaque aurea, regio more perornati sunt: & posterius eorum regnum & sacerdotium non parua gloria recuperatum, obtinuerunt. Porro qui caput. 6. vicit, septimumque vincet, quando antichristum spiritu oris sui interficiet, Christus Iesus, non qualescumque, propugnator verbi Dei, sed ipsum verbum Dei, verbum Deus, homo factus, coronam aut purpuram in hoc mundo, non nisi irratorie accipit, coronam spineam, clamydemque cocineam, & in dextera manu arundinem pro sceptro impositam. Veruntamen quae pro irratione in hoc mundo data sunt, erunt in feria conuertit, vt nunc appareat angelis & hominibus sanctis in gloria & honore patris: habens purpuram resurrectionis, coronam gloriae, & aeterni sceptrum imperij. Haecenus Rupertus. Ex quibus colliges, quod reliquis antiquis sanctis, quos modo annumerauimus, datus est triumphus & corona in hoc mundo, Christo vero minime. Nam is qui sibi oblatum est in die palmarum, exiguus fuit, siquidem sedebat super asinum: coronam item accepit irratoriam in cruce. Quare verus ac precipuus triumphus non datus est nunc, sed tunc videbunt filium hominis, cum potestate magna & magestare. Nec vacat mysterio, quod alij quos modo retulimus, nunc, ideft, in hac vita coronam adepti fuerint, Christus vero tunc, ideft, in alia vita, vt significetur & insinuetur gratia noui testamenti: non enim praemium accepturi sunt Christi fideles in hac vita, sed in alia. Filij Dei sumus, nondum apparuit quid erimus: cum apparuerit similes ei erimus. Nos enim pugnamus in hac vita cum dracone, quem admodum

Sextū & septimū.

Dan. 7. Prophetia Danic. de hoc.

Sancti veteris testamenti coronam in hac vita, a victoria quam ex dracone habuerunt accepturū: archistus & eius fideles in alia. 1. Ioā. 3. a

Christus. Tentatio enim & militia est vita hominis super terram &c. Quare viriliter pugnemus: vt tunc peccatores videant nos venientes cum duce nostro in nubibus caeli cum virtute magna & magestare. Sedebimus enim cum illo condemnantes, hoc est, sententiam iudicis approbantes, latam aduersus peccatores omnes.

Tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus caeli, cum virtute magna & magestare &c. Ecce tunc adimplebitur, quod multo ante praedixerat Daniel. c. 7. aspicebam (inquit) in visione noctis. Et ecce cum nubibus caeli quasi filius hominis veniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius obtulerunt eum, & dedit ei honorem & potestatem & regnum: & omnes populi, tribus & linguas, ipsi seruient. Potestas eius potestas aeterna, quae non auferetur: & regnum eius quod non corrumpetur. Igitur quod in Euangelio suo praedicat ipse filius hominis, pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio, haec prophetica visio, lucido satis defendit testimonio.

Quae autē causa vel ratio est, vt iudiciū faciat hic potius filius hominis, quā pater: nisi quia filius hominis est? Sic & cum dixisset, & potestatem dedit ei iudiciū facere, continuo quasi quaerens quo iure, quo ordine iustitiae filius iudicet magis quā pater, quia (inquit) filius hominis est. Ac si diceret quia persona filij sese operosius impendit ad reparationem mundi, in tantum vt fieret filius hominis, solā quippe hac persona incarnata & passa & crucifixa est, pro salute mundi. Recte ergo potestatem habet iudicium faciendi:

Quare filius hominis est iudex omnium.

Vu yt

vt sola iudicet persona, quæ sola redemit, idest, vt in iudicio sola spectetur persona filij secundum formam visibile, formam serui, in qua semet ipsam sola exinanivit. Vide Rupertum in Dan. c. 14.

Prophetia David impleta. Psalm. 7.

Augusti.

Tunc videbunt filium hominis &c. Cuius virtute multa & maiestate &c. Hoc est, quod David prophetauit psal. 7. Nisi conuersi fueritis, gladiū suū vibrabit, arcū suū tetendit & parauit illum, &c. Vbi D. Augu. hoc pacto scribit: vltimo verò tēpore, cum homines propter diritiam suam, & cor impoenitens thesaurizauerint sibi iram, in die iræ & reuelationis iusti iudicij Dei, gladiū suū vibrabit. Potest ipse homo Dominicus gladius Dei intelligi bis acutus, idest, framea, quam nō vibravit primo aduentu, sed tanquā in vagina humilitatis abscondit. Vibrabit autē, cū in secundo aduentu veniens iudicare viuos & mortuos, in manifesto splendore claritatis suæ iustis lumine suo, & terrore impijs corruseabit. Nā in alijs exēplaribus, pro eo quod est: gladiū suū vibrabit: frameā suā splendificabit, positū est. Quo verbo cōueniētissimē significari arbitror, vltimū dominicæ claritatis aduētū. Quādoquidē ex ipsi per sona intelligitur, quod alius psalmus habet: libera Domine ab impijs animam meā, frameā tuam ab inimicis manus tuæ. Et Casiodorus: cōtumaces terret Iudæos, qui Domini lege contēpta, idolorū culturis nefandissimis seruibāt. ipsi. n. dicitur: nisi cōuertamini gladiū suū vibrabit, idest, vnicū filiū suū sub lucēte claritate missurus est. Ecce in hoc loco aperte ait idē Dñs: tūc plangent omnes tribusterræ: & videbunt filiū hominis venientem &c. Cū virtute multa &

Psalm. 16.

Casiodorus.

maiestate. Et. c. seq. idem dicitur.

Sicut enim in diebus ante diluuiū erāt comedentes & bibentes &c. Similiter (inquit Lucas) Sicut factum est in diebus Loth etc. Comedebant & bibebant &c. Ge. 19. enarratur enormia vitia Sodomo rū. Horū tā enormiū vitiorum fontes enumerat Ezech. hæc (inquit) fuit iniquitas Sodomæ, superbia, fatuitas panis, abundantia & otium. Ex his radicibus tam mali fructus nascuntur. Primum enim superbi putāt, sibi impune licere quicquid libet. Deinde crapula & ebrietas, multorum malorum causa est. Præterea in rerum abundantia, facile Dei obliuiscimur. Inde Moyses: in crassatus est dilectus & recalcitrauit &c. Demū otium omnium malorū sentina est. Idē in hoc loco & apud Lucā fatetur Christus: hominibus tēpore Noe, & Sodomis causam fuisse ad tāta flagitia, crapulā. Edebāt (inquit) & bibebant &c. Optimum igitur est Pauli cōsiliū sequi: vt habētes victum & vestitū, his cōtenti simus. Quandoquidē ex abundantia plerumquē deteriores efficimur.

Tunc duo erunt in lecto, vnus assumetur. &c. Gen. 12. dicitur: & dixit Dominus ad Abrahā: egredere de terra &c. Quod solū Abrahā vocat, nō patrem eius, non fratrem, inscrutabilia sunt iudicia Dei. De quibus Moyses: cui vult miseretur, & quē vult indurat. Et Dominus in hoc loco: duo erunt in vno lecto: vnus assumetur, & vnus relinquetur. Item Genesis cap. 25. ait Dominus Rebecca: gentes duæ sunt in vtero tuo: & maior teruiet minori. Locus hic etiā ostendit magna & inscrutabilia iudicia Dei. Vt merito quis dicat: quis non timebit te o rex gentium? Est enim locus

Vi. Luc. 17.

Gene. 19.

Eze. 16. f.

Superbia, crapula, & abundantia, & otium multorum malorum est causa. Deut. 23.

Luc. 17.

1. Ti. 6. b.

Gene. 12.

Iudicia Dei incōprehensibilia.

Exod. 33. d.

Rom. 9. d Gene. 25.

Hier. 10. a. locus hic confinis huic quod Christus in hoc loco dicit: Duo erunt in agro: vnus assumetur & alter relinquetur. Sic hi duo in vno erant vtero, eisdem habebant parentes, eadē hora nati: & tamen vnus electus fuit alter reprobatus, iuxta illud: Iacob dilexi, Esau autem odio habui, idest, neglexi, dimisi. Nihil enim simpliciter odit Dominus eorum quæ fecit. Quod si pergas quærere: cur ergo huic, & non etiam alteri, dedit gratiam: respondet Paul. ad Roma. 9. O homo tu qui es, qui respondeas Deo: &c. Non est nostrum hoc inquirere, sed timere: imo gratias agere, quod nos vocauit, & bene sperare, quod electi sumus, benequē vti gratia Dei.

Vigilate ergo. Multa sunt quibus inducuntur homines in hac mortali vita ad vigilandum. Nunc amore & desiderio rerum temporalium, nunc timore alicuius imminentis periculi: nunc dolore aliquo affecti, nunc denique clamoribus aliorum percussi, euigilare solent. Propter easdem ergo causas anima nostra semper parata, semper debet esse peruigil & insomnis. De quibus sigillatim pauca dicamus.

Vigilate. Solent homines lucri gratia noctes insomnes transigere. Quod & experimento didiscimus, & sacra scriptura testatur, dicens: omnis faber & architectus, noctem tanquā diem transigit, & vigilia sua perficit opus. Sic etiam lucri spiritualis gratia, Christi fideles, dies noctesque insomnes transigere debemus. Ieiunij & orationibus operam dando. Non sit vobis vanum (inquit Ecclesia) manesurgere ante lucem, quia promisit Deus coronam vigilantibus. Non ait: promisit Deus denarium

Multasūt quæ inducere solēt homines ad vigilandum.

1. ratio vigilandi.

Eccle. 38.

diurnum & temporalem: sed coronam scilicet gloria. Quæ omni imperio huius mundi præstantior est. Vigilate ergo si sapitis: sapiēs enim cor suum tradet, ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum & in conspectu altissimi deprecabitur. Ad Dominum (inquit) qui fecit illum: non ad demonem, non ad mundi vanitates.

Vigilate. Vigilate etiam solent homines, timore, vel periculi in mari imminentis, vel inimicorum, aut latronum insidiantium. Tunc mare: procella instat: vrget tempestas: & tunc nauigantes timore correpti, merito vigilare solent. Qui nauigant mare, enarrant pericula eius, ait sapiens. Sic nos in hoc mundi mari, ubi sunt animalia pusilla cum magnis, vigilare debemus: cum in illa tanta sint, tanq; innumera animarū pericula. Vnde D. Ber. ait: periculū huius mundi probat transeuntium raritas, & pereutiū pluralitas. Sicut enim in mari periculoso, vix ex millibus nauis vna ad portum peruenit: sic de millibus, vix vna anima ad portū salutis perducitur. Si igitur tot sunt in hoc mundo pericula: vigilate ergo, ne vel vtero & procella tērationis, vel vnda inclinationis, vel rupe prauæ affectionis, obruamini. Vigilate (inquā) ne intretis in tentationē: nā vt Christus ait: spiritus quidē proptus est, caro autē infirma, i. spiritus malignus, semper est proptus & paratus ad tētādū. At verò homo, suis viribus, infirmus & imbecillus est: quare necesse habet, semper orare & vigilare. Præterea vigilāt homines, timore latronū aut inimicorū. Hac potissimū de causa docet nos in hoc loco Christus

2. ratio vigilandi.

Eccle. 43.

D. Ber.

3. ratio vigilandi.

Marc. 14.

d. Nota.

4. ratio vigilandi.

Illud

¶ Illud autem scitote, quia si sciret pater familias qua hora fur veniret, vigilaret utique & non sineret perfodi domum suam. Quo in loco animaduerte: tres inter alios esse fures & latrones, in domum nostram certissimè venturos: qua tamè hora, nemo nostrum est qui non ignoret. Primus est, amara & terribilis mors, quæ omnia subito veniens, secum rapit. Homo (inquit Dauid) cū interierit, non sumet omnia, nequè descendet cum eo gloria eius. Secundus erit anti christus, qui ferè omnes ad suam factionem adducet. Tertius erit dies Domini terribilis, quem furi & latroni in hoc loco Dominus comparat dicens: Amen dico vobis, quia si sciret pater familias qua hora fur veniret, vigilaret utique & non sineret perfodi domum suam. Ideo & vos estote parati, quia qua nescitis hora, filius hominis venturus est. Furem igitur vult intelligi diem illū extremū: patrè verò familias vnūquemlibet nostrum. Ergo cum ille veluti fur obrepere tentet, & incertū sit quo tempore: nobis videlicet iugiter est excubandum, ne dormitantes opprimat. Voluit enim Christus, suos esse in hac opinione, vt extremū illū iudicij diem semper expectarent, parati, ceu mox venturum. Atquè in hac opinione fuisse videmus, Petrū, Paulū, Hieronymum, Gregorium, cūq; his innumeros: vt vigilarent.

¶ *Vigilate.* Dolor etiam graui perculsus aliquis, vigilare solet. Sic nos dolore peccatorum præteritorum, & poenarum inferni afflicti, euigilate debemus. Mirum profectò est, vt dolore aliquo spinæ, etiam paruæ, aut mōsu vel pulicis, dormire non possis: perculsus verò vulnere peccatorum, in ytramq; aurem dor-

mire valeas. Non sic Dauid, cum dicebat: a voce gemitus mei, adhæsit os meum carni meæ. Similis factus sum pelicano solitudinis: factus sum sicut niticorax in domicilio: vigilauit & factus sum sicut passer solitarius in tecto &c. Dolor immensus peccatorū, eū quiescere non sinebat: a voce (inquit) gemitus mei adhæsit os meum carni meæ, id est, præ gemitibus meis, ossa & cutis adhæserunt. Similis (inquit) factus sum pelicano solitudinis. De quo Hiero. ad Presidium dicit, quod cum filios suos a serpente occisos inuenit, luget, & se suaquæ latera percutit: & de sanguine excusso ad latera, mortuorum corpora reuiuificunt. Sic diabolus per peccatum omnia mea bona opera interemit: quare lugere me oportet: & amara poenitentia opera mea viuificare. Factus sum (inquit) sicut niticorax in domicilio, id est, immundus factus sum ex peccato. Niticorax enim est avis immunda secundum legem. Sed quia poenitens peccatum suum cognoscit, subiūgit: vigilauit scilicet per cognitionem peccati. Et factus sum sicut passer solitarius in tecto, euolando scilicet à peccatorum consortio. Vigilate ergo dolore peccatorum oppressi, & poenitentiam agite: nam si impius egerit poenitentiam, ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Ezech. 18. Nec satis mirandum est, quo pacto possint peccatores, tanta animi securitate in hac vita dormire. Sed quia non cito contra malos profertur sententia: absquè vllō timore filij hominum perpetrant mala, vt dicitur Eccli. 8. non ergo tardes conuerti ad

Domi-

Psal. 101.

Explicat psalmus.

D. Hiero.

glossa.

Ezech. 18.

Eccli. 8.

Dominum, nequè ad finem vsquè vitæ poenitentiam proferas: cum agere tunc temporis veram & salutarè poenitentiam, vix sit possibile. Dicente Augustino: si quis in vltima necessitate positus voluerit accipere poenitentiam, & accipit: & mox reconciliabitur, & hinc vadit: fateor vobis, non illi negamus quod petit: sed non præsumimus quod hinc bene exit: si securus hinc exit, nescio: poenitentiam possumus dare, securitatè verò non. Nunquid dico damnabitur? Sed nec dico, liberabitur. Vis ergo à dubio liberari? Age poenitentiam dū sanus es. Si sic agis: dico tibi quia securus es: quia poenitentiam egisti eo tempore, quo peccare potuisti. Si vis agere poenitentiam eo tempore, quando iam peccare non potes: peccata te dimiserunt, non tu illa. Hæc Augustinus. Stultum ergo est in peccatis dormire. Vigilate ergo, peccata præterita dies noctesquè plangendo, & illa præterea iterum non committèdo. Nam beati sunt serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes.

¶ *Vigilate ergo.* Solent deniquè homines clamoribus & vocibus aliorū oppressi, peruigiles esse. Sic nos audientes assiduè vocem illam: Surgite mortui, & venite ad iudiciū, in somnes esse debemus: que madmodū erat Hiero. qui dicebat: Siue comedam, siue bibam: semper videtur mihi illā vocem audire: surgite mortui, venite ad iudiciū. Sed vā nobis habentibus aures obtusas: vā nobis, qui à nobis metipsis omnino alienati, minimè vocè hanc sentimus. Audiamus saltè prædicatorum clamores, qui clamāt incessanter, & quasi tuba exaltant vocem suam, & annunciant nobis scele-

ra nostra: & dicamus cum Hieremia: Sesus cordis mei turbati sunt in me, non tacebo; quoniam voce buccinæ audiuit anima mea, clamorem prælij. Vocem (inquam) tubæ & buccinæ vocantis ad iudicium. Clamorem (inquam) illius intestini belli, vbi omnia omnium peccatorum peccata pugnant contra illos. Sumentq; perpetuas poenas, propter deprauatam eorum voluntatem quam ad finem vsquè vitæ habuerunt. Vnde Gregorius ait. Voluissent iniqui, si potuissent, sine fine vivere: vt potuissent sine fine peccare. Ostendunt, quia in peccato semper viuere capiunt, qui nunquam desinunt peccare dum viuunt. Ad magnam ergo iustitiam iudicantis pertinet, vt nūquam careat supplicio, qui in hac vita nunquam voluerunt carere peccato. Vigilate ergo, si ab æternis poenis, si ab ira iudicis tā seueri euadere concupiscitis.

¶ *Quis putas est fidelis seruus & prudens &c.* Quanquam in communi nos ad indefessam vigilantia curam adhortetur, specialem tamen populi principibus, id est, Episcopis, in expectatione aduentuquè suo sollicitudinem mandat. Hunc enim fidelem seruum, atquè prudentem præpositum familia significat, commoda atquè vtilitates commissi sibi populi curantem. Hæc Hylarius.

Cap. XXIII. Finis.

¶ *Seueritas futuri iudicij per parabolas indicatur.*

Vn 3 Cap.

Augusti.

Vi. 4. fen. d. 20. c. 1.

Lege de poenitentia d. 7. cap. si quis.

Luc. 12.

5. ratio vigilandi.

D. Hiero.

Hiere. 4.

Grego. de poenitentia d. 1.

Hylarius.

Cap. XXV.

TUNC simile erit regnum cælorum decem virginibus: quæ accipientes lampades suas, exierunt obviam sponso et sponsæ. Quinq; autem ex eis erant fatuæ, et quinq; prudentes: sed quinque fatuæ acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum: prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis, cum lampadibus. Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes et dormierunt. Media autem nocte clamor factus est. Ecce sponsus venit, exite obviam ei. Tunc surrexerunt omnes virginibus illa, et ornaverunt lampades suas. Fatuæ autem sapientibus dixerunt. Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostra extinguuntur. Responderunt prudentes dicentes. Ne forte non sufficiat nobis et vobis, ite potius ad vendentes, et emite vobis. Dum autem irent emere, venit sponsus, et quæ paratæ erant intra verit cum eo ad nuptias, et clau-

sa est ianua. Novissime vero veniunt et reliquæ virginibus, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis. At ille respondens, ait, Amen dico vobis, nescio vos. Vigilate itaque quia nescitis diem neque horam. Sicut enim homo peregre proficiscens vocavit servos suos, et tradidit illis bona sua. Et uni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij vero unum, unicuique secundum propriam virtutem: et profectus est statim. Abijt autem quis quinque talenta acceperat, et operatus est in eis, et lucratus est alia quinque. Similiter et qui duo acceperat, lucratus est alia duo. Qui autem unum acceperat, abiens, fodit in terram et abscondit pecuniam Domini sui. Post multum vero tempus, venit Dominus servorum illorum, et posuit rationem cum eis. Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens, Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum. Ait illi Dominus eius. Euge servus bone et fidelis: quia super pauca

Mar. 13. d
Luc. 16. d

pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Accessit autem et qui duo talenta acceperat, et ait, Domine duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum. Ait Dominus eius: Euge servus bone et fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui. Accedens autem et qui unum talentum acceperat, ait: Domine, scio quia homo durus es, metis ubi non seminasti, et congregas ubi non sparsisti, et times, abi, et abscondi talentum tuum in terra, ecce habes quod tuum est. Respondens autem Dominus eius, dixit ei. Servus male et piger, sciebas quia meto ubi non semino, et congrego ubi non sparsi, oportuit ergo te committere pecuniam meam numularijs, et veniens ego recepissem utique quod meum est cum usura. Tollite itaque ab eo talentum, et date ei qui habet decem talenta. Omni enim habenti dabitur et abundabit: ei autem qui non habet, et quod videtur habere auferetur ab eo, et inutilem servum eijcite in tenebras exteriores. Illic erit fletus

Sup. 13. b
Mar. 14. c
Luc. 8. c.
19. d.

et stridor dentium. Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, et omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ, et congregabuntur ante eum omnes gentes, et separabit eos ab invicem, sicut pastor segregat oves ab hædis: Et statuet oves quidem à dextris suis, hædos autem à sinistris. Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt. Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi. Esurivi enim, et dedistis mihi manducare: sitivi, et dedistis mihi bibere: hospes eram, et collegistis me: nudus, et operuistis me: infirmus, et visitastis me: in carcere eram, et venistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti, dicentes, Domine, quando te vidimus esurientem et pauperem, sitientem, et dedimus tibi potum? Quando autem te vidimus hospitem, et collegimus te, aut nudum, et cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmum, aut in carcere: et venimus ad te? Et respondens Rex, dicet illis. Amen dico vobis, quandiu fecistis uni de his fratribus meis mi-

Esai. 55. b

Ezec. 18. b

Eccle. 7. d.

Qu 4 nimis;

minimis, mihi fecistis. Tunc dicet et his, qui a sinistris erunt. Discedite a me maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: esurivi enim, & non dedistis mihi potum, hospes eram, & non collegistis me, nudus, & non operuistis me, infirmus in carcere: & non visitastis me. Tunc respondebunt ei et ipsi dicentes. Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut in carcere: & non ministravimus tibi? Tunc respondebit illis, dicens. Amen dico vobis, quando diu non fecistis uni de minoribus his, nec mihi fecistis. Et ibunt hi in supplicium aeternum: iusti autem in vitam aeternam.

Ad literam.

N C simile erit regnum caelorum decem virginibus. Notandum ex Augustino, in parabolis quaedam admisceri, ut expleatur narrationis ordo. Non ergo oportet ex hac parabola intelligere, quod in die iudicii, virgines fatuae, id est, improbi Christiani, paraturi sunt lampades, & postulaturi a tapibus oleum, id est, charitatis piague-

Nota.

di nem, & ituri ad emendum, & rogaturi Dominum, dicendo: Domine, Domine, aperi nobis. Quandoquidem reprobi etiam iuxta Pauli lea. **Thessa. 4.** tentiam, in ictu oculi corporibus re sumptis, profus relinquentur destituti spe veniae. Sed sufficit ex huiusmodi parabola intelligere: in illo die reprobos, pra' angustia spiritus gementes, & nullum inuenientes auxilium misericordiae, etiam a bonis profus deferendos extra regnum Dei, sublata omni spe veniae.

Tunc simile erit regnum caelorum &c. Id est, Ecclesia praesens.

Decem virginibus. Exempli gratia posuit decem virgines, vel dic quod ponitur numerus certus pro incerto, de more scripturae sacrae: ut sepe diximus. Sic alibi: septies in die cadit iustus: centuplum accipiet: non solum septies, sed septuagies septies. **Pro. 24. b** **Sup. 19 d** **Sup. 18 d**

Quinquae autem ex eis &c. Hic aspiciet, Ecclesiam non esse tantum societatem sanctorum, ut haeretici dicunt. Vide supr. cap. 6. ibi: dimitte nobis delicta nostra: & capi. 13. ibi: Simile est regnum caelorum lagenae &c. Quod si Dominus per Esaiam dicat: populus autem tuus, omnes iusti in perpetuum haereditabunt terram: non de populo ecclesiae militantis sed triumphantis aperte ibi loquitur. In quem ut etiam Ioan. ait: non intrabit aliquid **Apo. 21. g.** coinquinatum.

Quinquae autem ex eis erant fatuae. Fatuis virginibus, non crimen infidelitatis aut peruerse fidei inuritur, sed olei tantum defectus, quia scilicet eleemosynam non exercebant, neque eleemosynas fecerant. Virgines erant, sed castum cor non habebant. Castitas discordiae non conuenit, neque alijs vitijs. **Christo. in**

Christo. in 6. cap.

6. cap.

6. cap. Zacha. in hac verba: ecce vir oriens nomen eius.

Oleum est misericordia.

Oleum secum. Oleum illud misericordia est, si de substantia nostra alij largiamur, substantiam nostram oleum facimus. Tunc super quod habemus adijciatur nobis. Et illo tempore non dicemus: date nobis de oleo vestro. **Chryso. homel. 28. in 12. Hebr.**

Chryso.

Ironica locutio.

Ite potius ad vendentes, & emite vobis. Ironia est. Non enim iunt putanda, consilium dedisse: sed crimen eorum ex obliquo commemorasse, & per ironiam quidem dixisse: ite ite nunc ad adulatores, qui vos beatificant.

Regula.

Amen dico vobis, nescio vos. Id est, non estis mihi gratia. Sola enim bona dicitur in sacra scriptura Deus cognoscere, mala autem ignorare. Non quod aliquid illum lateat, sed quia in digna sunt eis notione, dicitur ignorare. Hinc est quod scriptura ait de iustis, cognovit Dominus qui sunt eius, de reprobis: nescio vos. Et Paul. **2. Cor. 14.** Qui ignorat ignorabitur. **Origenes. psal. 36. ho. 3.** Sed de hoc alias diximus.

2. Ti. 2. c. 1. Co. 14. Origenes.

Alij dedit quinque talenta, alij duo &c. Vide quae annotauimus. cap. 13. super illa verba: dabunt fructum &c.

Non omnes in ecclesia pares.

Alij dedit quinque talenta. Non ergo in ecclesia sunt omnes pares, aut in gratia: sed diuersi sunt ordines, diuersaque gratiae & dignitates.

Vnicuique dedit secundum propriam virtutem. Id est, secundum suam facultatem, secundum suas vires.

Euge (bene vel recte) serue bone.

Super pauca fuisi fidelis, supra multa. Vel paucis praefectus fuisi fidelis, multis te praeficiam.

Intra in gaudium Domini tui. Quidam distinguunt post (intra) quasi dicat ingredi in domum meam, in maximum meum gaudium, id est, gaudeo quod te talem praestiteris: & tunc fuerit legendum, *intra, in gaudium Domini tui.*

Sciebas me metere ubi non seminavi &c. Id est, me esse auarum.

Eijcite in tenebras exteriores. Id est, in locum supplicij, ubi perpetuae tenebrae.

Oves quidem a dextris suis, haedos autem a sinistris. Pluralis numerus in his, Graecum est, a dextris a sinistris. Latine diceret a dextra a sinistra.

Venite benedicti. Id est, fortunati vel fauorabiles.

Possidete. Iure hereditario percipite.

Venite benedicti possidete &c. Esurivi enim, & dedistis mihi manducare. Vel ex isto loco aperte colligitur falsum esse iustum omni opere peccare, ut Lutherus affirmat. Responde mihi obiecro Lutheri: ubi legitur, Christum pro peccatis tribuere vitam aeternam nunquam sine dubio. In hoc loco ait Christus: tunc dicit rex his qui a dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum. Et eluriui enim & didistis mihi manducare, sitiui & dedistis mihi bibere &c. Si omnia haec opera sunt peccata, quomodo pro illis, iustus iudex, vitam reddit sempiternam? Quid potest absurdius excogitari. Neque obstat quod Esai ait, capi. 64. **Argu. Lutherano- rum. Responso.** Facti sumus ut immundi omnes nos, & quasi pannus menstruatae vniuersae iustitiae nostrae. Nam haec verba sunt Iudaeorum iniustorum, in Babylonica captiuitate commemorantium. Hos enim facit Esaias loquen-

Vu s tes,

tes, & miseriam suam significantes. Lege totum caput: & videbis hæc verba non pertinere ad omnes homines: sed solum ea dicebant captiui Iudæi de se ipsis, vt ex consequentibus & præcedentibus patet. Nam paulò antea dicebant: fuisse inter Hebræos, viros iustos, quibus Deus in periculis occurrebat, sed eos iam decessisse: se autem esse iniustos, & idcirco in captiuitatem cōiectos. Vnde paulò post has voces emittunt: ciuitas sancti tui facta est deserta, Sion deserta facta est, Hierusalem desolata est, domus sanctificationis nostræ, & gloriæ nostræ, vbi laudauerunt te patres nostri, facta est in exustionem ignis. Vbi vides eos qui hæc dicebāt captiuos esse in Babylone, & Hierosolymæ ruinam deplorare, & quoniã illi erāt sceleribus implicati etli quãdoq; aliqua faciebāt moraliter bona, ea malo sine deprauabant, ideo dicūt & facti sumus vt immundi omnes nos, & quasi pannus menstruæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Intelligi autē hæc verba de illis, & non de omnibus aperte ostendit id quod sequitur, non est qui inuocet nomen tuum. Nam multi sunt qui nomen Domini inuocāt, & sacra scriptura testatur multos nomen Domini inuocasse. De Enos scriptum est. c. 4. Gene. iste cepit inuocare nomen Domini & de Abraham idem dicitur Gene. 13. Et Dauid in psalmo. 114. Et nomē Domini inuocauit. Hæc tam prolixè dixi quia existimat Lutherus articulo 31. Hoc testimonio suum errorem probare, & existimat se esse victoriã cōsecutum, & gloriosè triumphasse. *Hospes eram.* Peregrinus, & in fra: quando autem te vidimus. *Hospitum peregrinum.*

¶ *Discedite à me maledicti.* Vel infelices aut execrabiles. *¶ Et ibuat h in vitam æternam.* Et pro, itaque. *¶ Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui præparatus est diabolo & angelis eius.* hoc est quod olim prædixerat Esai. ca. 30. præparata est (inquit) Tophet ab heri, à rege præparata, profunda & dilatata, nutritiua eius ignis & ligna multa, flatus Domini sicut torrens sulphuris succedens eã. Tophet, idest, gehenna. Sic exponūt tam Hebræi quàm latini, & propria significatio huius vocis habetur. 4. Reg. 23. Vbi scribitur quod craticus in valle filij Ennon, vbi Iudæi filios suos & filias consecrare solebāt idolo Moloch per ignem. Ab illo ergo loco sic infami ac contempto infernus nomen accepit, vt dicatur Tophet & gehenna præparata ab heri, idest, à præterito tempore, tam longinquo quàm propinquo. Ac si dicas iam quidem pridem hoc est præparatum. Vtitur eodem vocabulo hoc in loco Christus. *Discedite &c.* Qui præparatus est (inquit) diabolo & angelis eius. Hæc ergo gehenna præparata est à rege, hoc est, ab ipso Deo qui absolute rex est. Hebræi legunt non, à rege, sed regi, in datiuo, præponitur enim ei nota datiuo casus. Secundum quam lectionem sensus erit, præparata est Tophet ipsi regi, idest, diabolo & angelis eius.

Ad mores.

FATVÆ autem non sumpserunt oleum secum, prudentes vero &c. Ex hoc loco colliges, necesse esse ad voluptates cœlestes cum sponso ingrediendum,

Prophetia Esaiæ adimpleta. Esai. 30.

Quid Tophet significet. 4. Re. 23.

Perseuerantia in fide & charitate, & bonis operibus est necessaria

Gene. 4.

Gene. 13. Psa. 114

dum, fidem per charitatem operari debere, vsquē ad aduentum sponsi, hoc est, vsquē ad vitæ finem, lam pas ergo fidei tam necessaria est, vt sine illa impossibile sit placere Deo, vt Paulus ait. Oleum bonorum operum necessarium est, vt si velimus ad vitam ingredi, debeamus seruare mandata, atquē opera misericordiæ præstare, vt Christus docet. Ignis charitatis tam necessarius est, vt etiam si habeamus fidem, qua montes transferamus & omnem nostram substantiam pauperibus tradiderimus, si charitate non præditi simus, nihil sumus, vt Apostolus testatur. Perseuerantia denique tam necessaria est, vt solus ille qui perseuerauerit vsquē in finem, seruetur. Fatuæ enim virgines lampadem fidei, oleum nonnullum bonorum operum, ignem, aliquandiu charitatis habuerunt, minimè tamē cum sponso ingressæ sunt; eo quod vsquē ad eius aduentum, oleo bonarum actionum caruerunt, hoc est, minimè vsquē ad mortem in virtute constantes fuerunt. *¶* Hac etiam parabola (auctore Basilio) ostenditur, multos in ecclesia esse, qui prodesse sibi aliquid arbitrantur, si cum bonis & Deo charis hominibus viuant, ipsi autem boni nihil faciant, tametsi in specie videantur nihilo cæteris dissimiles. Tunc (inquit) simile est regnum cœlorum decem virginibus, quæ accipientes lampades suas exierunt obviam sponso: quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes. Sed quinque fatuæ acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum: prudentes verò acceperunt oleum in vasculis suis cum lampadibus. Et paulò post subiungit de fatuis: Domine, Domine

aperi nobis: at ille respondens, ait: amen dico vobis, nescio vos. Dico vobis, in illa nocte erunt duo in lecto: vnus assumetur, & alter relinquetur: erunt duæ molentes in vnum; vna assumetur & altera relinquetur. Et respondentes, dicunt illi: vbi Domine? Qui dixit: vbi cunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ. Hæc Basilius. Non ergo satis est, christianam fidem cum iustis profiteri, neque satis est specimen illorum habere, neque satis est cum illis habitare, si nobiscum oleum bonorum operum, vsquē ad aduentum sponsi, non sumamus. *¶ Dum autem irent emere, venit Sponsus, & clausa est ianua &c.* Domine, Domine aperi nobis. Exo. 10. dicitur, quod festinus Pharaon vocauit Moysen &c. Non festinant mali, nisi cum iam nulla spes est salutis: tunc ad penitentiam & ad sacramenta currunt; quæ admodum virgines istæ fatuæ ad oleum, postquam clausa erat ianua, & cum actu flagellantur & grauitur, vt psalmista habet: multiplicatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt. *¶* Infelicissimi ergo sunt, qui tam nobilem thesaurum, tempus scilicet gratiæ, tam nihil pendunt, tam inutiliter consumunt. Veniet hora, quando desiderabunt vnum diem videre homines, & non poterunt: veniet tempus cum claudetur ianua, & excludetur fatuæ virgines quæ in hac vita oleum sibi non compararunt: veniet tempus quando dicent: Domine, Domine, aperi nobis & fraudabuntur a desiderio suo. *¶ Amen dico vobis, nescio vos.* Cauedū valde est, ne cum ad vitæ ingressum perueneris, moriaris: quemadmodū mor-

Luc. 17.

Bas. to. 2. in mora. regu. 16.

Exod. 10.

Non festinant mali, nisi cui iam nulla spes est salutis.

Psal. 115.

Psal. 115.

Cauedū ad vitæ ingressum moriaris.

Non satis est cum iustis viuere, & solum specimen virtutis habere.

mortui sunt omnes filij Israel, qui exierant de Aegypto (duobus excep-
 tis) ad ingressum terræ promissionis. Nume. 26. Memento virginum istarum, quæ cum sero ad portam venissent, audierunt: Amen dico vobis nescio vos.

Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam. Disponamus ergo domui nostræ conscientia: quoniam nescimus neque aduentum Domini, neque exitum & finem nostrum. Quis enim est tam insipiens, quamuis adulescentiæ viribus & pulchritudine floreat, cui sit perspectum & cognitum, se ad vesperem esse venturum? Præparemus igitur nos metipsos, & audiamus vocem Christi dicentis: Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam. Causas verò ob quas vigilare debemus, explicuimus capi. præc. in illa verba, vigilate ergo, quia nescitis quâ hora Dominus vester venturus sit. Vi. ibi.

Vigilate itaque, quia nescitis diem neque horam. His verbis & parabola, docet Christus, quod oporteat christiana num hominem perpetuò sobrium esse, & ad ea studia per quæ Dei gratiam possit promereri, semper paratum, agnoscentem quantum periculum sit in mora. Hoc idem docet Dominus (authore Basilio) Luc. 12. dicens: sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris &c. Beati serui illi, quos cum venerit Dominus, inuenerit vigilantes. Hoc autem scitote, quoniam si sciret pater familias quâ hora fur venerit, vigilaret utique &c. Vos autem stote parati: quia quâ hora non putatis, filius hominis veniet. De temporibus autem & momentis fratres (inquit Paulus) non indigetis ut scriba-

mus vobis. Ipsi diligenter scitis quod dies Domini, sicut fur in nocte ita veniet. Et paulò inferius: igitur non dormiamus sicut cæteri, sed vigilemus, & sobrii simus. Vide D. Bas. D. Ba. to. 2 mor. regu. 13. Nullum igitur nō tempus debemus aptum existimare ad studium earum rerum, quas Deo gratas esse intelligamus. Me (inquit Dominus) oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est. Itaque charissimi mei (inquit Paulus) sicut semper obeditis, non in præsentia mea tantū, sed multo magis nunc in absentia, cum metu & timore vestram salutem operamini. Ibidem D. Bas. c. 2. regu. 13.

Sicut enim homo peregre proficiens &c. Vni dedit quinque talenta. Hac parabola (authore Basilio) vult Christus, ut is qui grato animo in donis quæ a Deo primum acceperit, studiosius se ipsum exercuerit ad laudem Dei, is idoneus efficitur, cui alia dentur præterea, & quod qui talis non fuerit, ei etiam quod ante habebat adimitur, & ijs quæ alioqui ei parata fuerant futura, indignus iudicatur, & insuper supplicio malè mulctatur.

Et vni dedit quinque talenta. Vide quæ annotauimus ad mores componendos, cap. 13. in illa verba: Simile est regnum cælorum homini negotiatori

Vni quidem dedit quinque talenta. De dedit nobis Dominus talenta, id est, supernaturalia dona, quibus negotiemur regnum cælorum. Neque enim viribus nostris, aut credere, aut sperare, aut amare dignè possumus. Quæ admodum enim aqua secundum motum proprium ad mundi centrū mouetur, secundum autem lunæ motū mouetur circa centrum per fluxum & refluxum: & quemadmodum etiã orbes

D. Ba. to. 2 mor. regu. 13.

Ioan. 9.

Phil. 2.

Scopus parabola. D. Ba. to. 2 mor. c. 58.

Pertalentata dona supernaturalia intelliguntur. Talenta hoc est, fides, spes, charitas &c. Donata sunt Dei. Simile.

orbes planetarum proprijs motibus ab occidenti in orientem mouetur, motu autem primi orbis ab orienti in occidentem: sic anima nostra a rationalis, secundum suam propensionē naturalem fertur in Deū, quatenus est author naturæ, & bonum totius vniuersi: quatenus verò obiectum peculiare est beatorum, moueri necesse habet supernaturali lumine, superna gratia, ac diuino auxilio, ut illo potiatur. Ad hoc ergo tam arduū negotium, eget talentis supernis, quibus negotietur in hac mortali vita: eget gratia gratum faciente, eget doctrina reuelata, eget Dei iuamine, eget alijs multis, quibus possit promereri iumentum illud bonū, & quibus mereatur audire: euge serue bone & fidelis &c. Intra in gaudiū Domini tui.

Vni quidem dedit quinque talenta. Dauid ait psalm. 32. Diligit misericordiam & iudicium: misericordia Domini plena est terra, quia ergo Dominus diligit misericordiã, tribuit nobis diueria talenta superna: & quia diligit iudicium, oportet (inquit Augustinus) ut exigat quod dedit. Ideo in hoc loco ait cuidam seruo: oportuit ergo te committere pecuniam meam numularijs: ut veniens ego, recepissem quod meum est cum viura, quod ideo monemus, ut sciamus quod modo audiuius: ipse enim dicit alio loco in Euangelio: ego non iudico quemquam, sermo quem loquutus sum eis, ipse iudicabit eos in nouissimo die. Qui ergo gratia Dei priuati estis, accipite misericordiã, & diligite iudicium: accipite ab illo dona superna ad negotiandum, & diligite illis iam acceptis, iudicium, ne ille cum venerit exigat à nobis ratio-

Ioan. 12.

Dominus dat talenta: quia diligit misericordiã, & exigat illa, quia diligit iudicium. ex Augusti.

nem, ita ut inanes non dimittat. Exigit enim rationem, reddit traditionem, donat æternitatem. Accipite ergo misericordiam fratres: accipiamus omnes, nemo nostrum in accipiēdo dormiat, ne ad reddendum malū excitetur: accipite misericordiam. Sic ad nos clamat Deus, tamquam si tempore famis diceretur: accipe frumentum. Quodcum audires tempore famis: profectò isto stimulo necessitatis concitatus, curreres, versans te huc atque illuc, quærens vnde acciperes quod dictum est accipe. Et cum venires: quādo te teneres? quādo moram imponeres? sic & nūc dictum est: accipe misericordiam. Diligit enim misericordiam & iudiciū. Cum acceperis, bene vttere, ut bonā rationem reddas: cum iudicium venerit eius, qui tibi in hac fame prærogat misericordiam mōdo. Nolo ergo mihi dicas: vnde accipio? quo eò? recordate, quod Dauid addit: misericordia Domini plena est terra. Vbi iam non Euangelium prædicatur? Vbi sermo Domini tacet? vbi salus cessat? opus est ut velis accipere: plena sunt horrea: misericordia Domini plena est terra. Quid cæli? audi quid cæli. Non enim indigent misericordia vbi nulla est miseria: in terra abundat hominis miseria, superabundat Domini misericordia: miseria hominis plena est terra, & misericordia Domini plena est terra. Hæc ex Augustino. Quare si accepisti misericordiam, hoc est, talenta quibus negotiationem exerceas: dilige iudicium; si autem non accepisti, vade & accipe: nam horrea misericordie tibi aperta sunt.

Simile.

August. psalm. 32: ser. 1. de. 2. p. eiusdem psalm.

Vni quidem dedit quinque talenta. Gene. 49. enarratur, quod postquam lacob

tit, sed suo exemplo, sua doctrina, suo consilio, alios ad peccatum trahit, quibus supplicij afficietur? Cuiusmodi sunt heretici, lenones, sceneratores, collusores, qui non solum bona sibi a Deo collata male consumunt: sed in causa sunt, ut alij hoc idem faciant. O terque quaterque infelices, quibus minatur terribilis illa vox: eijcite illos in tenebras exteriores: illic erit fletus, & stridor dentium.

¶ Cum autem venerit filius hominis. Ecce hic astruit Dominus animorum immortalitatem, quam naturali hac demonstratione contendit probare. D. Chrysostomus. Qui animum esse mortalem ait, is neget necesse est, Deum humanarum rerum esse procuratorem & iudicem. Si enim iusti migrat affecti iniurijs, improbi rerum omnium abundantia potiti, neque post mortem aut merces aut supplicium est: nulla certe in caelo est pietas quae talia curet: nulla iustitia, quae vel malos puniat, vel tribuat premia bonis. Sed de hoc aliam. Satis nobis christianis sufficere debet, quod fides in hoc loco docet, etiam si naturalis ratio non suppeditaret veritatem hanc, omnibus recte institutis perspicuam. Ecce Dominus ait: cum venerit filius hominis, congregabuntur ante eum omnes gentes &c.

¶ Et separabit eos ab invicem. In hac vita permixti sunt boni & mali. Est enim Ecclesia militans sagena quaedam, comprehendens bonos & malos pisces: est area Domini continens triticum & paleas: est ager, in quo seminatum est a Deo triticum, & super seminata ab inimico homine zizania: est domus nuptiarum, in qua intrant, & habentes, & non habentes vestem nuptialem. Est denique

ovile, in quo sunt oves & haedi: cum autem venerit filius hominis congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ad invicem, sicut pastor segregat oves ab haedis: & statuet quidem oves ad dextris, haedos autem a sinistris. Quare dum hic vivitur, diversi licet greges, in vna tamen congregatione sunt, adeoque permixti, ut segregari non possint.

¶ Venite benedicti patris mei. Gen. 28. ait Isaac filio suo Iacob: Deus det tibi benedictionem Abraham. Solent parentes filijs non solum optare benedictiones suas, sed maiorum suorum. Vnde Christus non dicit hic: venite benedicti mei, sed patris mei. Vnde ex illo loco Gene. obiter collige: benedictionem Abraham fuisse quantum videtur donationem terrae peregrinationum suorum. Idem leges Gene. 48. de Iacob, benedicente filijs Ioseph. Solent enim benedictiones nostrae, benedictionibus patrum adiunctae, fortiores esse.

¶ Venite benedicti patris mei, possidete regnum caelestium. Sic Dominus filijs Israel, Deute. cap. 1. ait: sufficit vobis, quod in hoc loco mansistis: revertimini, & venite ad montem Amorrhæorum &c. En (inquit) tradidi vobis, in quibus locis expende quæso pietatem Dei, ut non patiat bona promissa differri, aut tuos in malo loco detineri. Non petunt neque Iudaei in Deuteronomio, neque iusti in die iudicii, locum mutare; deserto contenti, & isto mundo, ipse vero curat, eos inde educere, & ad amentiora loca perducere. Et vide quomodo utroque inquit: venite (inquit) & possidete terram. Et rursum, venite benedicti, percipite

regnum &c. Sic Dominus filijs Israel, Deute. cap. 1. ait: sufficit vobis, quod in hoc loco mansistis: revertimini, & venite ad montem Amorrhæorum &c. En (inquit) tradidi vobis, in quibus locis expende quæso pietatem Dei, ut non patiat bona promissa differri, aut tuos in malo loco detineri. Non petunt neque Iudaei in Deuteronomio, neque iusti in die iudicii, locum mutare; deserto contenti, & isto mundo, ipse vero curat, eos inde educere, & ad amentiora loca perducere. Et vide quomodo utroque inquit: venite (inquit) & possidete terram. Et rursum, venite benedicti, percipite

Gen. 28. Solent patres filijs suis non solum optare benedictiones suas, sed etiam patrum suorum benedictiones, sic Christus. Gen. 48.

Deut. 1. c. pietas dei erga suos commendatur.

Astruitur animi immortalitas. D. Chrysostomus. 4. de prele vel

In ecclesia boni & mali sunt permixti. Simile.

capite regnum, quod vobis ab origine mundi paratum est. Sed vide discrimen: Iudaei vocantur ad terram, & terrenam mansionem, post promissionem servandae legis: isti vero post adimpletam, vocantur ad caelum: sitiui & dedistis mihi bibere. Vbi vides quam distinctum sit premium, promittentis & implentis legem. Sed licet Iudaei vocantur ad promissam terram promissa lege: non tamen ob solam promissionem, sed propter observantiam patrum. Audi quid Dominus dicat sancto Isaac: multiplicabo (inquit) semen tuum, sicut stel las caeli: daboque posteris tuis universas regiones has, & benedicentur in nomine tuo omnes gentes terrae. Sed quare: nunquid ob promissam legis observantiam? minime. Sed quare? (inquit) quod obedierit Abraham voci meae, & custodierit praecpta & mandata mea: & ceremonias, legesque servaverit. Propter eandem legis observantiam ait iustis dominus: percipite regnum: Esuriui enim & dedistis mihi manducare &c.

¶ Venite benedicti. Genesis. 8. dicitur, quod Noe post diluivum, non solum fenestram arcae aperuit, sed etiam postea tectum amovit: sic Christus nedum caelum nobis conspiciendum dedit, ianuamque aperuit, sed suo tempore omnia impedimenta amovebit, ut liberum ingressum habeamus in caelum: quod tunc fiet cum dicet: venite benedicti patris mei percipite regnum &c.

¶ Esuriui enim, & dedistis mihi manducare &c. Iam ex hoc loco colliges, quanta laude, misericordia digna sit: quanta sola illa & non virtus alia in causam adducitur in ultimo iudicio, ad conferendum regnum caelorum. Di-

ligamus ergo virtutem hanc, atque in timo eam amore prosequamur: comes enim est in diuiduus iustorum, qui causam eorum defendit, unde psal. 11. retur & commodat, disponit sermones suos in iudicio &c. Comes est in diuiduus, qui in via hac mortali ab omni offendiculo, ab omniq. periculo nos liberat. Liberat enim a morte, ut Tobias ait, liberat a mundi vanitatibus, liberat a damnum laqueis. Noli ergo o diues talem comitem, talem patronum & advocatum, talem pugile post tergum relinquere. Quod facere solent, qui bona sua avidè retinentes, nihil dum vitam agunt, proprijs manibus in pauperes expendunt: sed ea post peractam vitam, per manus aliorum distribuenda relinquunt. Cum tamen dicat Sapiens: ante languorem adhibe medicinam. In caelo ergo thesauriza, tanquam in tuto loco: & non in terra: quemadmodum solent facere illi, de quibus David: thesaurizant, & ignorant cui congregabant ea. Si prudens negotiator magna cura & diligentia attendit, cui merces suas credat: quare tu non attendis, cui labores tuos credis? non ergo mendaci mundo eos credas. Stultus profecto negotiator est, qui totam sollicitudinem suam & studium in mundo collocat: maximosque pro illo labores & afflictiones subire vult, nullas vero aut parvas pro Christi pauperibus. Hoc est, labores tuos in aliena domo dimittere, quod vitavit Sapiens Pro. 5. dicens: labores tui, non sint in domo aliena. Reuera domus aliena mundus est: non enim reddit depositum tibi commissum. Quod videre licet in morte: tunc. n. fatui mercatores, proprijs mercibus se vident spoliatos.

atq;

Gene. 17.

Gene 8. Figura.

Misericordia comendatur.

Psal. 11.

Tob. 4. & 11.

Eccli. 18.

Psal. 38.

Simile.

Pro. 5.

atque omnino defraudatos. Deo ergo merces tuas, atque vitæ labores committe, qui potest & vult depositum tuum seruare, vt Paul. docet. 2. Tim. 1. Et qui potest tibi mercedem condignam, pro laboribus tuis reddere: reddet enim mercedem laborum sanctorum suorum. Ecce in hoc loco ait: Venite benedicti, possidete paratum vobis regnum, et iurii enim & dedistis mihi manducare, quicquid igitur pro mundo feceris, tanquam perditum & amissum reputa. Est enim mundus veluti marsupium vndique perforatum quod nullam pecuniam retinere valet. Noli ergo esse similis mercatoribus illis, de quibus Dominus ait per Aggæum: qui congregauit merces, misit eas in saccum pertusum.

1. Tim. 1.

Sapi. 10.

Simile.

Aggæi. 1.

Considera quos tibi det misericordia debitorum.

Ambrosi.

Gene 29. Mundus mercedis suorū obliuiscitur non tamē Deus.

Esuriui, & dedistis mihi manducare &c. Vide autem quos tibi det gratia debitorum. Facit tibi patrem debitorem Deum, qui pro munere quo pauper adiutus est, scenus exoluit, quasi boni debitor creditoris. Facit tibi debitorem filium Dei, qui ait: Esuriui, & dedistis mihi manducare. Quod enim vnicuique minorum collatum fuerit, sibi dicit esse collatum. Ambrosi. de Nabutho Iezraelita cap. 14. *Domine, quando te vidimus esurientem* &c. Gen. 29. ait Iacob socio suo: Da mihi uxorem meam: quia tempus est vt accipiam eam. Hoc malum domini habent, quod obliuiscuntur mercedis, neque computant tempus, sicut mercenarij. Sed si hoc homines faciunt, non tamen Deus, qui ad memoriam seruorum suorum reducit, quæ illi obliuioni tradiderunt obsequia. In hoc enim loco legimus: iustos in die iudicij Christo dicturos: Domine, quando te vidimus fameli-

cum & pauiimus? &c. Quasi suorum bonorum operum obliu: sed Christus: quando (inquit) fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Neque solum bonis, sed etiam malis seruis soluere curat, quæ ipsi non petunt. Ezech. 16. habes Deum prophetæ dicere: filij hominis Nabuchodonosor seruire fecit exercitum suum seruitute dura aduersus Tyrū, & merces non est data ei. Dabo illi Aegyptum. Vbi tu, simul obiter aduerte: quod merces ministris iustitiæ datur, cum peccatores ex Dei mandato puniunt.

Ezech. 16.

Quod vni ex minimis meis &c. Hujus rei exemplum etiam habes Gene. 20. Vbi ait Dominus Abimelech: ego scio quod simplici corde feceris: & ideo custodiui te, ne peccares in me: nam iniuriam iustis irrogatam, Deus sibi acceptam fert. Domino peccat, qui amicum Dei lædit. Hinc & Christus in hoc loco: quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

Gene. 20.

Amen dico vobis, quando fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Frange ergo esurienti panem tuum, egenosque & vagos induc in domum tuam: quando id quod tribuis pauperi, Deo tribuis, vt in hoc loco ait. Si Deo non tribuis bucellam panis, quo pacto, aut quo animo petis ab eo regnum? petit a te pauper eleemosynam: non eam petit gratis: sed maiori pretio, quam quod possit in mundo excogitari, nempe: amore Dei. Audis amorem Dei: audis tam incomparabile pretium, & adhuc non moueris? O duritiem insignem. Si amas diuitias, custodi eas in celo: & ibi eas inuenies cum scenore reueruatas: pauperes enim eas tibi reuere in celum asportabunt. Ait. n. Sal. prou. cap.

Nota.

Eleemosyna que pauperi tribuitur, Deo datur.

Prou. 19. capit. 19. Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis: & vicissitudinem suam reddet ei. Et alibi: facere misericordiam & iudicium, magis placet Deo quam victima. Et paulo post: qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, clamabit & non audietur. Et Iacobus Apostolus in Epistola sua: iudicium enim sine misericordia, illi qui non facit misericordiam. Contra verò de eleemosyna ait Tobias: eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras. Eccli. 29. Ideo ait Ecclesiasticus: pone thesaurum tuum in præceptis altissimi, & proderit tibi magis quam aurum. Et alibi: ignem ardentem extinguit aqua; & eleemosyna resistit peccatis.

Prou. 21. Ibidem. 6.

Iacob. 2. c.

Tob. 4. b.

Eccli. 29. b.

Eccli. 3. d.

Eccli. 12. Quo ordi ne eleemosyna sit data.

Gene. 4. c.

in loco considera obsecro; quod suam iniuriam dissimulat Deus: & tantum inquit de his quæ Cain in fratrem impiè commiserat, adeo enim sanctis suis sollicitus est, vt potius dissimulaturus sit quæ in eum committimus, quam quæ in proximos: dicit enim: esuriui, & non dedistis mihi &c.

Nota.

Hospes eram, & non collegistis me. Tantum Deo placet hospitalitas, vt sancto viro Abraham, quoniam erat hac virtute præditus: non solum homines sed angeli: imo Deus ipse, se ipse in hospicium offerebat: Genesis. capi. 18. Hodie tamen perijse videtur hoc opus misericordiae: & ita à nobis abesse, vt nemo aliquem nisi amicum, aut sanguine iunctum, hospicio recipiat. Et cum quondam omnium hominum domus hospitalia fuerint, nunc communes domos ad hoc deputatæ defuerunt. Neque mihi obijcias, furem sub paupere timere, aut lubricum sub hospite. Nonne inter Christi discipulos, Iudas fur erat, & forsitam lubricus? sed nunquid Martha, eam venientem ad hospicium cum Christo expellit: cum tamen ipsa & soror, pudicitia suæ iuste timere possent: sed esto, pauper fur est & lubricus, & furetur argentum, expende quæso, vtrum deterius sit argentum ne an potius charitatem hospitem non recipiendo, perdere: & times ne forsitam amittas vtensilium aliquid, & non times virtutem, quæ sine dubio pretiosior est, amittere? quid quæ se iudici dicturus es cum tibi dixerit: Hospes eram, & non collegistis me?

Hospitalitas comendatur.

Gene. 18.

Quod si scire desideras quo ordine eleemosyna est impartienda, lege Ecclesiastici capit. 12. Vbi dicitur: si bene feceris, scito cui feceris: & erit gratia in bonis tuis multa: bene fac iusto, & inuenies retributionem magnam: etsi non ab ipso, certe à Domino. Non est ei bene, qui assiduus est in malis, & eleemosynas non danti: quoniam altissimus odio habet peccatores, & misertus est penitentibus. Da misericordiam, & non suscipias peccatorem: da bono, & non receperis peccatorem: benefac humili, & non dederis impio, prohibe panes illi dare, ne in ipsis potentior te sit. Nam duplicia mala inuenies in omnibus bonis, quæcumque feceris illi: quoniam altissimus odio habet peccatores, & impijs reddet vindictam. Hactenus Salo.

Esuriui & non dedistis mihi manducare &c. Gene. 4. ait Dominus ad Cain: ybi est frater tuus Abel: quo

Libet hic de laudibus inferni, cum

Castell. Parisien. Guillelmo Parisiensi aliquid dicere. Summa diuinaque procuratione factum est, ut in hac mundi domo de inferno ad pœnas sumendas iniquorum hominum prouideretur. Quare infernus potius diligendus est, quã tanquam malus odio habendus: quatuor potissimum de causis. ¶ Prima, eò quòd pars non contemnenda sit domus regis, carcer. n. pars est domus regis valde necessaria: ibi enim, fures, raptores, & latrones, & omnes alij malefactores, vinciti & compediti detinentur: & arctissimè custodiuntur, ne alijs vltèrius noceant. ¶ Secunda, eò quòd sit formido & pauor multis. Nam eius saltem timore commoti, mali & scelerati deterrentur, ne quod animo cupiunt, opere cõpleat. ¶ Tertia, eò quòd innumerabiles peccatores, ad pœnitentiã, terrore suo trahat: ipsaque scelera de cordibus suis expellat: timor Domini (inquit sapiens) expellit peccatum: quemadmodum enim aliquando, qui infirmitate aliqua laborant, subito aliquo & insperato timore concussi, à febribus curari & mederi solent: sic peccatores ab ardore carnalium ac secularium desideriorum timore inferni plerumque liberantur; quare, ut medicina salutaris diligendus est. Ex secunda ergo causa diligendus est infernus tanquam medicina præseruatua, ex tertia verò tanquam medicina curatiua. ¶ Tandem quarta sit, eò quòd omnes in Deum illatas contumelias, vindicat infernus. Quare non solum amandus est amore & desiderio iustitiæ, hoc est, eò quòd locus sit vindiçtæ: sed etiam amore sincerissimo, quo Deum prosequimur. Si quis enim regem aliquem ex animo diligeret, seruum illius,

qui omnes iniurias & contumelias aduersus illum illatas vindicaret, & qui de omnibus inimicis suis omnino vlcisceretur, non solum diligeret, sed charissimum haberet. ¶ Hæc ergo ratione potissimum infernus diligendus est à nobis. Audiant ergo peccatores omnes Domini sententiam: discedite a me maledicti in ignem æternum. Et dum in hac vita mortali sunt, timeant: ne in regis illo carcere perpetuo detendantur. Audiant Domini conclusionem dicentis: ibunt hi in supplicium æternum: expauescant atque à timore eius concipiant, & parturiant spiritum salutis. Audiant hæc eadem iusti, si suis desiderijs cedere nolunt, atque à sceleribus & peccatis præseruari. Audiant (inquam) iusti, & amore Dei affecti lætabuntur, cum viderint vindictam. Tunc enim lauabunt manus suas in sanguine peccatorum.

Cap. XXV. Finis.

¶ **Cenat IESVS cum discipulis, & traditus à Iudæis.**

Cap.

Cap. XXVI.

IT factum est cum consummasset Iesus sermones hos omnes, dixit discipulis suis,

Mar. 14. d
Luc. 22. a

scitis quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur ut crucifigatur. Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & consilium fecerunt, ut Iesum dolo tenerent, & occiderent. Dicebant autem: non in die festo, ne forte tumultus fieret in populo. Cum autem Iesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrum unguenti pretiosi: & effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autem discipuli, indignati sunt, dicentes, ut quid perditio hæc? potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus. Sciens autem Iesus, ait illis, quid molesti estis huic mulieri? opus bonum operata est in me. Nam semper pauperes habetis vobiscum, me autem non semper habebitis.

Ioh. 12. a
Mar. 14. a

Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum: ad sepeliendum me fecit. Amen dico vobis, ubicumque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, dicetur, & quod hæc fecit, in memoriam eius. Tunc abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes ad principes sacerdotum: & ait illis. Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? at illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde querebat opportunitatem ut eum traderet. Prima autem die a Zymorũ acceperunt discipuli ad Iesum, dicentes. Ubi vis paremus tibi comedere pascha? At Iesus dixit. Mar. 14. b
Luc. 22. a
Ite in ciuitatem ad quendam & dicite ei. Magister dicit, tempus meum prope est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus: & parauerunt pascha. Vespere aut factò, discubebat cum duodecim discipulis suis. Et edentibus illis, dixit. Amen dico vobis quia vnus vestrum me traditurus est. Mar. 14. b
Luc. 22. b
Ioh. 13. b
Et contristati valde, ceperunt singuli dicere, nūquid ego sum Domine? At ille respondens ait. Qui intingit mecum manum in paropside

Xc 3 hic me

Pfal. 50. c.

1. Co. 11. e

Mar. 14. c

Luc. 2. d.
Ioa. 16. a.
18. a.
Zach. 13.
c.
Mar. 16. b

me tradet. Filius quidem hominis vadit: Sicut scriptum est de illo: *va autem homini illi, per quem filius hominis tradetur: bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.* Respondens autem Iudas qui tradidit eum, dixit. Nunquid ego sum rabbi? Ait illi. Tu dixisti. Cœnantibus autem eis, accipit Iesus panem, et benedixit ac fregit: dedit quæ discipulis suis, et ait. Accipite et comedite, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit: et dedit illis, dicens. Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus novi testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico autem vobis, non bibam à modo de hoc genimine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum, novum in regno patris mei. Et hymno dicto exierunt in montem oliueti. Tunc dicit illis Iesus, omnes vos scandalum patiemini in me, in ista nocte, scriptum est enim, percutiam pastorem, et dispergentur oves gregis. Postquam autem resurrexero, pracedam vos in Galileam. Respondens autem Petrus, ait illi, etsi omnes scandalizati fue-

runt in te, ego nunquam scandalizabor. Ait illi Iesus, Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam gallus cantet, ter me negabis. Ait ille Petrus: etiam si oportuerit memori tecum, non te negabo. Similiter et omnes discipuli dixerunt. Tunc venit Iesus cum illis in villam, qua dicitur Gethsemani: et dixit discipulis suis. Sedete hic, donec vadam illuc et orem. Et assumpto Petro, et duobus filiis Zebedæi, cepit contristari, et inæstus esse. Tunc ait illis: tristis est anima mea usque ad mortem: sustinete hic, et vigilate mecum. Et progressus pusillum, procidit in faciem suam, orans et dicens, Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste: veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Et venit ad discipulos suos et inuenit eos dormientes: et dicit Petro. Sic non potuistis una hora vigilare mecum? Vigilare et orate, ut non intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma: Iterum secundo abiit, et orauit dicens. Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illud, fiat voluntas

Ioa. 13. d

Mar. 14. d

Luc. 22. d

Mar. 14. e.
Luc. 22. c
Ioh. 18. a.

Gen. 9. a
Apo. 13. c.

rusta, et venit iterum, et inuenit eos dormientes: erant enim oculi eorum grauati. Et relictis illis iterum abiit, et orauit tertio eundem sermonem dicens. Tunc venit ad discipulos suos: et dicit illis, Dormite iam et requiescite: ecce appropinquat hora, et filius hominis tradetur in manus peccatorum, surgite eamus: ecce appropinquabit qui me tradet. Adhuc e loquente: ecce Iudas unus de duodecim venit, et cum eo turba multa cum gladijs et fustibus, missi à principibus sacerdotum, et senioribus populi. Qui autem tradidit illum, dedit illis signum, dicens, quemcumque osculatus fuero: ipse est, tenete eum. Et confestim accedens ad Iesum, dixit, Ave rabbi: et osculatus est eum. Dixitque illi Iesus, Amice ad quid venisti? Tunc accesserunt, et manus iniecerunt in Iesum: et tenuerunt eum. Et ecce unus ex his qui erant cum IESU, extendens manum exemit gladium suum: et percutiens seruum principis sacerdotum, amputauit auriculam eius. Tunc ait illi Iesus. Conuerte gladium tuum in lo-

cum suum: omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas quia non possum rogare patrem meum: et exhibebit mihi modò, plusquam duodecim legiones angelorum? quomodo ergo implebitur scriptura, quia sic oportet fieri? In illa hora dixit Iesus turbis: Tanquam ad latronem existis cum gladijs et fustibus comprehendere me? quotidie apud vos sedebam docens in templo, et non metenuistis. Hoc autem totum factum est, ut adimplerentur scriptura Prophetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. At illi tenentes IESUM dixerunt ad Caipham principem sacerdotum, ubi Scribae et seniores conuenerant. Petrus autem sequebatur eum à longè, usque in atrium principis sacerdotum, et ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem. Princeps autem sacerdotum et omne concilium, quarebant falsum testimonium contra IESUM, ut eum morti traderent: et non inuenerunt, cum multifas testes accessisset.

Eccl. 9. d.

Mar. 14. e

Mar. 14. f
Luc. 22. f
Ioa. 18. c

Novissimè autem venerunt duo falsi testes: & dixerunt.

Hic dixit, possum destruere templum Dei, & post triduum reaedificare illud. Et surgens princeps sacerdotum, ait illi: nihil respondes ad ea, quae isti aduersus te testificantur? Iesus autem tacebat. Et princeps sacerdotum ait illi, adiuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus filius Dei. Dicit illi Iesus, Tu dixisti. Verumtamen dico vobis, A modo videbitis filium hominis, sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus caeli. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens, blasphemavit: quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam, quid vobis videtur? At illi respondentes, dixerunt, reus est mortis. Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt: alij autem palmas in faciem eius dederunt, dicentes, propheta nobis Christe, quis est qui te percussit? Petrus vero sedebat foris in atrio: & accessit ad eum una ancilla dicens, & tu cum Iesu Galilaeo eras. At ille negavit coram omnibus, dicens. Nescio

Joan. 1. c. Sup. 16. d. 1. Testa. 4. Rom. 14. b. Esai. 50. c. Mar. 14. b. Luc. 22. f. Joa. 18. c.

quid dicis. Exeunte autem illo ianuam, vidit eum alia ancilla: & ait his qui erant ibi. Et hic erat cum Iesu Nazareno. Et iterum negavit cum iuramento, quia non novi hominem. Et post pusillum accesserunt, qui stabant, & dixerunt. Petro, verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifestum te facit. Tunc cepit detestari & iurare, quia non novisset hominem: & continuo gallus cantavit. Et recordatus est Petrus verbi Iesu: quod dixerat, priusquam gallus cantet ter me negabis, & egressus foras flevit amare.

Ad literam.

Factum est cum consumasset sermones hos. Heb. pro & cum finisset &c. Scitis quia post biduum pascha fiet. Hebraei, Peshah, dicunt, ante phase. Syri verò, Pisha, vnde pascha, id est, transitus. Nā eo die celebrabatur festum diei, in quo noctu angelus trāsiciens affligerat Aegyptios praeteritis Iudaeis. Qui dicebatur Cayphas. Ab Anna Pontifice ad Caiphā, mediarunt tres pontifices, quorum non meminit Evangelista: Himael filius Labi: Eleazar filius Anna: & Simon filius Camethi:

Camethi: singuli per annum. Quibus successit Caiphā, anno quo Christus passus est. Eusebius post Iosephum li. antiqui. 18. c. 8.

Scitis quia post biduum pascha fiet &c. Et paucis interpositis ait: Cum autem esset Iesus in Bethania in domo Simonis leprosi, accessit ad eum mulier, habens alabastrum &c. Vel ex hoc loco colliges, multa Evangelistas narrare, sine vlla temporis consequentia, & ordine praeposito. Hāc enim narrat Ioan. capit. 12. contigisse ante sex dies paschae. Mathaeus igitur & Marcus, nō servant ordinem temporis: sed postquam dixerunt pascha futuram post biduum; deinde commemoraverūt: cum esset Iesus in Bethania. Ioannes verò servavit ordinem temporis.

Tunc congregati sunt. Erāt. In atrium, Vel in aulam.

Accessit ad eum mulier &c. Et effudit &c. Indignati sunt &c. Per praeteritum plusquam perfectum verti possunt: accesserat: effuderat: indignati fuerant.

Indignati sunt discipuli. Heb. numerus pluralis, pro singulari: vnus enim indignatus est scilicet Iudas: vt Ioannes ait. cap. 12. sic Iudicum. 3. sepultus est in vrbibus Galaad, secundū text. infra. 27. Heb. Et cap. sequenti ait Math. Latrones improperebat ei. Vnus enim latro improperebat. Vt Luc. testatur cap. 23. De qua phrasi sepe insuperibus diximus.

Potuit unguentum istud &c. Poterat.

Ad sepeliendum me fecit. Fecerat, id est, hoc unguentum fecerat, vt me sepeliendum ungeret, vel ad significandam sepulturam meam.

In memoriam eius. Sub. mulieris. Qui dicebatur Iudas Iscariotes. De

Regula. Ioan. 12. Iudi. 3. infra. 27. Luc. 23.

cognomine Iudae Iscariothis vnde tractum sit non liquet. Nam Hiero. lib. 9. in Esaiā circa principium, ait: Iudas fuit ex tribu Ephraim: de vico eiusdem tribus Iscarioth. Et superca. 10. Math. sibi non constans, Ait: Iudas Iscariothes, vel à vico, vel ab vrbe, in qua ortus est, vel à tribu Isachar, vocabulum sumpsit. Vt quodam vaticinio in condemnationem sui natus sit. Isachar enim interpretatur merces; vt significetur precium proditionis.

Triginta argenteos. Sub. ficlos. Familiare est Hebraeis in hoc dicendi genere, subaudire ficlum. Intellige autem profanum, qui valebat decena obolos. Siclus enim sanctuarij valebat viginti obolos, siue quattuor drachmas. Siclus verò vulgaris Hebraeorum decem obolos, siue duas drachmas, qui conuenit quoad pondus, & aestimationem, ferè duobus numis regalibus argenteis, quibus modo Hispani vtimur.

Vt eum traderet. Vel proderet.

Ite in civitatem ad quendam. Tondina. Significat: certum quemdam, quem tunc nominavit Christus, Evangelista autem non nominat. Id à fulano.

Qui intingit. Gra. intingit, vel intinxerit. Nam & hoc potest significare vox Graeca.

Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo. Id est: ego quidem ad supplicium rapior, vt impleatur scriptura sacra, vel Iudas abiturus est vt me prodat.

Bonum erat illi. Id est, vt illicissimū fuisset illi. Heb. positivum ponit pro comparativo siue superlativo, quibus carent Hebraei. Bonum est confidere in Domino quam confidere in ho-

D. Hiero. lib. 9. in Esaiam.

Nota.

vi. eo. 8. numisma. tum collatione c. 3.

Psal. 117.

mine, ait psalmista.

¶ Respondens autem Iudas. Heb. tunc loquutus est Iudas. Vi. sup. capit. 11. ibi: respondens Iesus, dixit: Confiteor tibi pater &c.

¶ Qui tradidit eum. Vel prodidit.

¶ Coenantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit &c. Nam inuisibilis sacerdos, visibiles creaturas, in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo, secreta potestate conuertit, ita dicens: Accipite & comedite &c. Et sanctificatione repetita: accipite, & bibite &c. Eusebius Emise. ho. 5. de pascha.

Eusebius.

¶ Hoc est corpus meum. Liquefitur, quod præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficiamus corpus ex virgine est. Quid igitur quæris naturæ ordinem in Christi corpore: cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine: Vera utiq; caro Christi quæ crucifixæ est, quæ sepulta est. Verè ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat Dominus I E S V S: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum coelestium, alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Ambrosius de ijs qui iniantur mysterijs. cap. 9.

Ambrosius.

Est, in propria significatione accipitur in hoc loco. Chryso. hom. 83.

¶ Hoc est corpus meum. Est, in propria significatione accipiendum est, etiam si rumpantur omnes hæretici. Cum nostræ sententiæ subscribant vniuersi antiqui patres, sanctitate & eruditione illustres. Vide Chryso. hom. 83. in Math. credamus (inquit) vbi quæ Deo, nequæ ei repugnemus: etiam si sensui nostro & cogitationi

absurdum esse videatur quod dicit. In omnibus & præcipue in mysterijs ita faciamus, non illa quæ ante nos iacent solummodo inspicientes, sed verba quoquæ eius teneamus. Nam verbis eius defraudari non possumus: sensus verò noster deceptu facilis est, illa falsa esse non possunt, hic sepe fallitur. Quoniam ergo ille dicit: hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate: sed credamus: & oculis intellectus id aspiciamus. Idè docet hom. 60. ad populum, & hom. 50. in Math. Item Tertul. de resurrectione carnis. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, vt anima Deo saginetur. Ambro. loco sup. allegato. ¶ Porro Lutherani, sum, es, fui, pro significo positum autaman t in verbis illis consecrationis. Sicut in illis: petra autem erat Christus. Sed in significatione propria accipienda esse, docent omnes (vt diximus) patres antiqui. Quibus potius subscribendum esse quam istis obscurissimis hæreticis, docet ecclesia omnis.

Idem.

Tertullia.

Error Lutherano rum.

1. Cor. 10

¶ Hic est sanguis noui testamenti. Idèst, qui pertinet ad confirmationem noui fœderis, quo peccatorum remissio datur veris Christi fidelibus.

¶ Qui pro vobis & pro multis effundetur. Multi, in sacra scriptura vt alibi diximus aliquando pro omnibus accipiuntur. Math. 20. Filius hominis, non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam in redemptionem pro multis, idèst, pro omnibus. Et in hoc loco: qui pro vobis & pro multis effundetur, idèst, pro omnibus effundetur. Ita Theophy. in istorum locorum expositione.

Multi, pro omnibus accipitur in sacra scriptura. Supr. 20.

Theophy.

¶ Effundetur. Effunditur. De hoc gemmine vitis. Fructu vitis, periphraſis est vini.

¶ Do-

¶ Donæ bibam illud nouum. Idèst, quod nouum erit & admirabile. In regno patris mei. Idèst, cum resurrexero, & accipero regnum.

¶ Et hymno dicto. Cum cecinissent laudes. Cum hymnum cecinissent. Vt intelligas: Apostolos dixisse hymnos non tantum Christum.

¶ Omnes vos scandalum patiemini in me. In me, Heb. idèst, cum me hodie ad supplicium rapi videbitis. Offendet hoc vobis, & hac de causa deficietis à me. Sic supra capit. 11. Beatus qui non fuerit scandalizatus in me. Idèst, propter me, vel propter abiectionem meam.

Supr. 11.

Zach. 13.

Regula.

D. Hiero.

¶ Scriptum est: percutiam pastorem, & dispergentur oues. Non refert Evangelista verba, sed sententiã. Sic enim ait Zacha. capi. 13. Framea suscitare super pastorem &c. Percute pastorem, & dispergentur oues. Quare notandum: Evangelistas eandem rem plerumquæ in uersis, imò penè diuersis verbis atquæ præposteris explicare, prouidente Spiritu sancto, cui (vt inquit Hiero.) curæ fuit non verba, aut syllabas aucupari, sed sententias dogmatum ponere, vt in hoc loco vides. Vnde pro documento tenendum est, in sacra scriptura & pronunciari & significari quicquid ex necessitate consequens est. In eo igitur quod Deus pater apud prophetã alloquens gladium suum dixit, percutere pastorem, satis intelligitur Deum patrem percussurum esse filium. Verè igitur dixit Math. scriptum esse: percutiam pastorem: volens, hoc in scriptura esse significatum.

¶ Respondens autem Petrus. Heb. pro, tunc verba faciens, vt sup. c. 11. ibi: respondens Iesus, dixit: confiteor tibi pater.

¶ Tunc venit Iesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani. Siue in locum, qui dicitur &c. Id enim significat Chorion. Porro Gethsemani, Hebrais sonat, vallis pinguisima, ea est ad radices montis Oliueti, vt testatur Hiero. in locis Hebraicis.

¶ Tristis est anima mea &c. Nò enim in corpore solum Christus Deus noster dolores tulit, sed etiã in anima: quemadmodum & mater eius, de qua dicitur: Tuam ipsius animam, gladius pertransibit. Erat enim tristis mater iuxta crucem, doloribus transfixa: & quot vulnera erant in corpore filij dispersa, tot erant in anima matris coniuncta: gladius qui carnes occideret visus est sæpe; sed qui animam cruentaret & transigeret, solus in matre visus est. Lancea quæ latus filij aperuit, animam matris percussit: & omnes sanguinis fluuij qui ex venis filij exhibant, viscera matris penetrabant.

Luc. 2.

¶ Transeat à me calix iste. Idèst, libera me ab hoc acerbissimo mortis genere.

¶ Vt non intretis in tentationem. Vt nò incidatis in tentationem, vel nò succumbatis tentationi, vel cedatis tentationi: porque no entreys en el lazo.

¶ Spiritus quidem promptus est, caro autem (idèst humanitas) infirma. Idèst, tentator animosus est, & potens: homo autem admodum imbecillis, vt sine Deo non possit resistere: ideo scilicet oportet vigilare, & orare.

Nota.

¶ Dormite iam & requiescite. Non nullam habet hic sermo Christi Ironiam, quasi dicat: Hactenus non potui à vobis impetrare, vt paulisper mecum vigilaretis: nunc ipsa res excitabit vos, cum videritis meum supplicium, & vestrum periculum. At-

Ironica locutio.

quæ

què ita probè quadrant ea quæ con-
sequuntur: Surgite, ecce appropin-
quat iam. Vide Theophy. iuper Mar-
cum.

¶ *Ecce appropinquavit hora, & filius
hominis tradetur.* Heb. pro vt filius ho-
minis tradatur. In manus peccatorum.
Vel flagitiosorum.

¶ *Gladio peribunt.* Subau. secundum
legem, quæ iubet homicidas inter-
fici.

¶ *An putas quia non possum rogare pa-
trem meum: & exhibebit mihi modo plus-
quam duodecim legiones angelorum?* His
verbis ostendit voluntariam fuisse
eius passionem. Hoc idem ostende-
rat, ita apud Psalmistam dicens: quo-
niam ego in flagella paratus sum: &
dolor meus in conspectu meo sem-
per. Et apud Esai. cap. 50. Ego autem
non contradico, retrorsum non abij:
corpus meum dedi percutientibus
me. Attendite: non solum non resti-
tit, sed se obtulit. Corpus suum dedit,
illud vulnerantibus & conspuenti-
bus. Aspice quam aperte indicet, cru-
ciatus suos voluntarie sustinuisse.
Id his verbis prædixerat in suis lamé-
tis Hieremias: dabit percutienti se
maxillam: faturabitur opprobrijs. Et
Esai. ait: oblatu est quia ipse voluit.
Vide quæ annotauimus cap. 20. in il-
la verba ecce ascendimus Hierosoly-
mam consideratione septima: ad mo-
res componendos.

¶ *Quomodo ergo implebuntur scripturæ
quod sic oporteat fieri.* Sub. quæ tradunt
quod talia oporteat euenire.

¶ *Vsq; ad atrium.* Vel aulam.

¶ *Et non inuenerunt.* Sub. idoneum te-
stem. Cum multi falsi testes accessissent.

¶ *Et respondens princeps sacerdotum.*
Heb. pro verba faciens iterum loquens.
Vi. sup. c. 1. ibi, respondens Iesus.

¶ *Adiuro te per Deum viuum.* Idest,
peto à te vt nobis dicas, iurando per
Deum viuum.

¶ *Tu dixisti.* Idest, id quod dixisti
scilicet sum.

¶ *Videbitis filium hominis sedentem à dex-
tris (à dextera) Virtutis Dei, & venientem
in nubibus caeli.* idest, videbitis me re-
surrexisse, sediturum ad dexteram Dei
potentissimam, & iudicaturum or-
bem. De se loquitur in tertia per-
sona.

¶ *A dextris.* Plu. nu. in tali sermo-
ne Græcis est.

¶ *Virtutis Dei.* Potètiæ Dei. Heb.
pro potenti.

¶ *Scindit vestimenta sua.* Mos erat
Hebræis (ait Hiero.) scindere vestimè-
ta quando aliquid contra Deum au-
diebant. Sic Paul. & Barnabas. Acto. 14.
Fecisse legimus, quando deorum
cultu venerabantur. Hoc etiam fie-
bat, cum graue aliquid ac lamentabi-
le sustinebant. Scindebāt enim ve-
stimèta sua, & cinerè capiti suo asper-
gebant, vt ex Iob constat, & ex Iacob,
quando annunciata fuit ei mors Io-
seph. Et ex alijs. Hoc etiam fiebat in
signum mœroris & tristitiæ, vt apud
Ioel: scindite corda vestra, & non ve-
stimèta vestra.

¶ *Loquela tua manifestum te facit.* Vel
lingua tua te prodit.

Ad mores.

ET factum est cum consumasset Iesus
sermone hos omnes: Dixit discipulis
suis: scitis quia post biduum pascha fiet, &
filius hominis tradetur vt crucifigatur.
Postquam Christus Dominus fini-
uit omnes de secundo aduetu sermo-
nes, & de gloria & maiestate qua
moriã mor-
yentu-

gestatis
qua vètu-
rus est, sta-
tim memi-
nit suę pas-
sionis.

uenturus est: statim passionis memi-
nit: statim què se patiturum ostendit:
vt sacrametum crucis admixtum ef-
fegloriæ eternitatis admoneat. Quasi
qui compatitur Christo crucifixo,
iudicium extremum non timeat. Cõ-
iuncta enim sunt veluti finalis causa
& effectus, gloria eternitatis, & pas-
sionis meritum. Post aduentum ergo
maiestatis, subdit passionis humilita-
tem, vt causam illius. Passionis enim
effectus aut causa finalis est gloria
eternitatis. Vnde Paulus ait: Chri-
stus factus est pro nobis obediens vs-
què ad mortem, propter quod Deus
exaltauit illum.

¶ *Pascha fiet.* Transitus iste figura
erat transitus Christi de hoc mundo
ad patrem. Eius ergo exemplo, & nos
transeamus per pœnitentiam, per
martyrium, per afflictiones, de hoc
mundo ad patrem: vt dicere possi-
mus: transeimus per ignem & aquam.
Transeamus (inquam) mentis delide-
rio, cœlestia anhelando, secundum
illud: transite ad me, omnes qui con-
cupiscitis me.

¶ *Filius hominis tradetur.* A patre sci-
licet, nam sic Deus dilexit mundum,
vt filium suum vnigenitum non so-
lum daret, sed traderet. A Spiritu san-
cto etiam propter suam erga nos be-
nignitatem, ab eodem quoq; filio ho-
minis, vt patris voluntatem adimple-
ret. Tradetur (inquam) à Iuda, turpis
lucris gratia, pecuniarumquè cupidi-
tate commoto. Tradetur etiam Pila-
to à Iudæis inuidia & odio affectis.
Tradetur præterea à diabolo formi-
danti ne filij hominis doctrina & mi-
raculis singulariquè vita, mundus to-
tus ad Deum conuertatur. Maximas
ergo gratias toti triadi agere debe-
mus, quæ propter nos homines, &

propter nostram salutem, filium ho-
minis tradi voluit. Iudas tamen & re-
liqui Iudæi detestandi à nobis sunt,
qui malo animo, peruersoque consi-
lio, illum crucifigendū tradiderunt.

¶ *Tunc congregati sunt principes sacer-
dotum & seniores populi &c.* Et consilium
fecerunt, vt Iesum dolo tenerent & occide-
rent. Attendè obsecro & considera
quod principes & seniores sunt, qui
Dominum occidere tentant, & cõ-
siliū aduersus eum cogunt. A prin-
cipibus & senioribus egressa est ini-
quitas in Babylone. Sic modo maio-
res sunt, qui præcipue contra Christū
insurgunt: qui maiora scandala in re-
publica quàm reliquum vulgus exci-
tant. Vnde Bernar. O bonè Iesu: to-
tus mundus videtur contra te coniu-
rasse: & hi in persecutione tua primi
sunt, qui videntur regere populum,
dirigere principatum.

¶ *Tunc abiit vnus de duodecim qui voca-
batur Iudas ad principes sacerdotum &c.*
Iudas ad congregationem abiit, vbi
Christum vendidit. Sic nos spectacu-
la adire solemus, vbi Christum pro
modica tentatione, aut modico pre-
tio vendimus. Iudas triginta argen-
teis Christum vendidit: nos autem
multoties multo minori pretio. Vn-
de Leo Papa ait: quod animalucris cu-
pida etiam pro exiguo perire nõ me-
ruit: nullumquè in illo corde est iu-
stitiæ vestigium, in quo sibi auaritia
fecit habitaculum. Infelix mercator
Iudas, qui tantum dedit pro tanto:
Deum pro nummo: verum pro va-
no: æternum pro transitorio. Itaque
vnus de duodecim numero, non me-
rito: nomiae non munere: corpore
non animo: à principibus non inui-
tatur, non cogitur, nulla necessitate
cõstringitur, sed propria sponte pro-
ceisit,

A princi-
pibus &
maiorib;
vt in pluri-
mū egre-
ditur in-
iquitas
Dan. 13. a

D. Bern.

Spectacu-
la vitanda

Multo mi-
nori pre-
tio quàm
Iudas nos
multoties
Christū
vendidit.
Leo Pap.

Psal. 37. d.

Esai. 50.

Thre. 3. d.

Esai. 53. b.

Acto. 14.

Ios. 2. c.

Phil. 2. b.

Psal. 6. c.

Eccli. 24.

e.
A quibus
Christus
traditus
est ostēdi-
car.

processit, & propria malignitate cō-
silium sceleratæ mentis inijt. Nec in
venditione magistri, certam postula-
uit summam, vt de recara fieri to-
let: sed quasi vile tradens & venale ex-
ponens m̄cipium, in potestate emē-
tium posuit, quantum dare vellent.
Cum enim villa exponatur, solet
quærere venditor ab emptore: quan-
tum dabis: cum autem cara, è conuer-
so ait: tantum dabis. Heu quot sunt
principes, quot prælati, quot sacerdo-
tes, qui iudicia ac beneficia, imo ipsa
etiam sacramenta, vendere non ce-
sant, dicentes sepius etsi non verbo,
re ipsa tamen quod statim Euangeli-
sta nomine Iudæ iubiungit.

Detestā-
da est iu-
monia.

¶ *Quid vultis mihi dare, & ego vobis
eum tradam?* Vnde D. Ber. nar. ait: quā-
ti hodie de his qui animas regere sus-
ceperunt (quod sine miserabili gemitu
non est dicendum) Christi opprobria,
flagella, clauos, lanceam, crucē,
mortem, in fornace avaritiæ conflāt,
hoc solo à Iuda differentes, quod ille
omnium horum emolumentum de-
nariorum numero compensauit: isti
voratoria in gluuie lucrum infinitas
exigunt pecunias: his inhiāt: timēt
ne amittant: in harum amore quies-
cunt: animarum apud eos nec casus
reputatur, nec salus; cum sint de pa-
trimonio Christi nimium impia-
guati, incrasati, dilatati, non compa-
tiantur super contritione Ioseph:
Hæc Ber.

Beda.
Multi hoc
peccatum
Iudæ com-
mittunt
modo.

¶ *Quid vultis mihi dare? &c.* Multi
(inquit Beda) hoc Iudæ scelus com-
mittunt. Nam cum pro maneribus
salutem testimonium dicant, Domi-
num qui ipsa veritas est, pro pecunia
negant. Cum fraternitatem, discor-
diæ peste commaculant, Dominum
produnt, quia Deus charitas est. De-

niquè omnis (vt Origenes ait) qui Origenes,
pro temporalibus & mundialibus re-
bus, iustitiam deserunt, Deum qui
est iustitia vendunt. Præterea, qui
dat mihi pecunias vt me ad peccan-
dum alliciat, auferre vult à me Chri-
stum: atquè ego consentiendo vendo
Christum: nequè tamen ille emen-
do retinet, sicut neq; ego: sed nec mi-
hi, nec tibi. Sic fuit de Iuda, & Iudæis,
quorum neuter Christum retinuit:
sed acquisitus est nobis fidelibus. Vn-
de Rab. Exulta christiane, in comer-
cio inimicorum tuorū vicisti: quod
Iudas vendidit, & Iudæus emit, hoc
tu acquisisti. Noster enim Christus,
non Iudæorum qui cum emerunt.
Non ergo Christum peccando ven-
damus: sed potius nos ipsos pro illo.
Si enim ipse Dominus & saluator,
in quo sunt omnes thesauri sapien-
tiæ & scientiæ absconditi, pro nobis
tam vili æstimari, ac vèdi voluit: nos
qui reuera tam viles sumus, cur pro
illo vilipendi, imo nihilipendi recu-
sabimus? Si ipse (vt David ait) prop-
ter nos substiuit opprobrium: qua-
re nos propter illum, non hoc idem
substinebimus? Vendant ergo alij au-
ro patriam: vendamus & nos Chri-
sto nos ipsos.

Rab.

Psal. 43.

¶ Quod si Christum emere concu-
piscis, non cum iniquo animo sicut
Iudæi fecerunt, sed elemosynis &
studiosis actionibus eme. Quod si
pecuniam non habes præbe illi cor-
tuum: ipse enim illud pro pretio po-
stulat, dicens: fili, præbe mihi cor-
tuum.

Pro. 23.

¶ *Vbi vis paremus tibi comedere pascha?*
&c. Itē in ciuitatem ad quendam &c. In
hoc loco satis apparet Christi maxi-
ma paupertas. Ita enim pauper erat,
vt nec domicilium, nec receptaculū
habe-

Paupere-
tas Chri-
sti ostendi-
tur.

haberet, nec vnde agnum paschalem
emere posset pecunia illi suppedita-
bat. Atquè eam ob causam interro-
gāt discipuli: vnde vellet, vt pararet
sibi pascha. Audiant hæc & erubescant,
quibus maxima cura & sollicitu-
do est, in ædificandis domibus sum-
ptuosus, & erigēdis magnis ædificijs:
& quibus maximum studium est, in
acquirendis & congregandis thesau-
ris. Cognoscant Christum omnium
Dominum: quia locum vbi cœna-
ret, aut caput reclinaret, aut cibum
quem sumeret, aut pecuniam qua e-
meret, nō habebat. Intelligant, se nō
longè abesse ab infidelibus, idola &
opera manuum hominum colenti-
bus. Totum conatum atquè omne
studium, in domibus splendidis eri-
gendis, aut in pecunijs procurandis,
adhibere: quid quæso aliud est, quàm
ligna vel lapides, aut argentum & au-
rum cum gentibus colere?

Cœnacu-
lū
Sion com-
mēdatur.

Psal. 67.c.

¶ *Et fecerunt sicut constituit illis Iesus,
& parauerunt pascha.* Ibi pascha mandu-
cauerūt: ibi post resurrectionem Do-
mini discipuli, propter metū Iudæo-
rum latuerunt: ibi Spiritum sanctū
in die Pentecostes receperūt: ac mul-
ta & magna per Dominum ibi facta
sunt. Hic mons Sion, mons coagula-
tus, mons pinguis; mons in quo be-
neplacitum est Deo habitare in eo:
& multa ac mira operari, quasi fa-
uus distillans dulcedinem, & flos-
redolens suauitatis odorem, pias mē-
tes sui recordatione afficit: confortat
& reficit: ac sanctitatis suæ præ-
minencia consolatur, & pascit.

¶ *Et edentibus illis, dixit: amen dico vobis,
quia vnus vestrum me traditurus est.* Maxi-
ma profecto ingratitude fuit Iudæ,
tradere suum cōmentalem, imò Do-
minum, & nutritorem suum: Hoc

idem posset hodie de multis sacerdo-
tibus Dominus merito dicere, qui
mentiam Domini indignè attingere
præsumunt. Qui rursus quan-
tum in illis est, merito scelerum suo-
rum Dei filium iterum crucifigen-
dum tradunt. In eo enim quod Chri-
stus suum proditorem in mensa de-
nuntiauit, significare voluit; multos
nunc proditorum animis ad mensam
suam venire. Maius autem & grauius
peccatum & crimen est, Christum
iam in cœlis regnantem tradere pec-
catoribus membris, quàm in ter-
ris ambulantem peccatoribus Iu-
dæis: Vnde Beda ait: sed & hodie
quoquè & in sempiternum; va-
homini illi, qui ad mensam Do-
mini malignus accedit: qui insidijs
mēte conditis; qui præcordijs aliquo
scelere pollutis, mysteriorum Chri-
sti secretis, participare non metuit:
Et ille enim in exemplum Iudæ filiū
hominis tradit; non quidem Iudæis
peccatoribus: sed tamē peccatoribus
membris, videlicet, suis, quibus illud
inæstimabile & immolabile Domini
corp⁹, violare præsumit. Væ (inquā)
illi homini, de quo, Iesus qui altaribus
sacrosanctis inter immolandum, vt
potē proposita consecraturus, adesse
non dubitatur, astantibus sibi mini-
stris cœlestibus conqueri cogitur: ecce
(inquit) manus tradentis me est in
mensa mecum. Hæc Beda. ¶ Consi-
dera autem Dei pietatem & miseri-
cordiam, qui coram astantibus, de pro-
ditore prædicit: nō solum vt se Deū
ostenderet de futuris contingētibus
prouidēdo: non solum etiam, vt ostē-
deret se sponte velle mortem subire,
quandoquidē præcauere posset mor-
tem, quam præciebat: sed vt prodito-
rem sceleris sui pœniteret, scientem,

Contra sa-
cerdotes
sceleratos.

Beda.

Quare
Christus
Iudæ pec-
catū præ-
dixit.

pecca

D. Hiero. peccatum suum Christum non late-
re. Vnde Hierony. ait: qui de passio-
ne prædixerat, & de proditore prædi-
cit, dans locum pœnitentiæ: vt cum
intellexisset scire cogitationes suas,
& occulta cordis consilia, pœnite-
ret eum facti sui. Et tamen non de-
signat eum specialiter, ne manifestè
coargutus impudentior fiat: sed mit-
tit crimen in numero, vt cõscijs pœ-
nitentiam agat. Hæc Hiero.

Quatuor Considera præterea, quod solènt
modis fo-
lent homi-
nes à ma-
lo incepto
reuocari.

¶ Confidera præterea, quod solènt
homines à malo incepto reuocari,
nunc pudore, nunc timore, nunc be-
neficijs, nunc blanditijs. Quæ om-
nia tentauit Dominus, vt Iudas ab in-
cepto cessaret: nihil tamen profuit.
Vt illum puderet ait: Amen dico vo-
bis, quia vnus vestrum me traditurus
est: Vt timore corripetur, ait: bo-
num erat ei, si natus non fuisset: vt
beneficijs alliceretur: illum ad men-
sam suam recepit: pedes illius lauat
& osculatur: tandem suauibus verbis
cum alloquitur, dicens: Amice, ad
quid venisti? Vt discant prælati sub-
ditis suis peccantibus, tanta exhibe-
re beneficia, vt illi commoueri pos-
sint ad pœnitentiã, & à vita ante acta
reuocari. Sed tamen miserrimus Iu-
das, nullo horum frangi voluit, quo-
minus hominem traderet, què Dei
filium esse nouerat.

Quomo- ¶ Qui intingit mecum manum in parop-
do prælati
subditos
corrige-
re ac beant.

¶ Qui intingit mecum manum in parop-
side &c. Considera Christi, & humili-
tatem & amorem, qui non dedigna-
tur cum pauperibus illis discipulis,
& Iuda proditore, in eadem mensa,
eodem cibo & potu, eodem cathino
& calice, magister & Dominus parti-
cipare. Non sic hodie multi religiosi
faciunt, qui multo aliter quàm fratres
sui refici, non erubescunt.

¶ Accipit panem &c. Hoc est corpus

meum, & accipiens calicem &c. Ecce hoc
in loco diuina hic spontus, admira-
bile instituit sacramentum, quo spõ-
sa sua ecclesia reficeretur. Libet in hoc
loco, non de hoc tam inefabili sacra-
mento verba facere, sed de causis qui-
bus Christus commotus, hoc tam ad-
mirandum conuiuium instituit: vt il-
lum immenso amore prosequamur,
immensasquè gratias pro tanto bene-
ficio referamus. ¶ Institutum est igitur
hoc Sacramentum: primò in me-
moriã Dominicę passionis. Vnde
Hiero. hanc vltimam memoriã no-
bis reliquit; quemadmodum si quis
peregre proficiscens, aliquod pignus
ei quem diligit, relinquit: vt quoties
cumquè illud viderit, possit & eius
beneficia & amicitias memorari, què
si ille perfectè diligeret, sine ingen-
ti illud desiderio vel fletu non potest
videre. Ideò hoc saluator tradidit sa-
cramentum, vt per hoc semper com-
memoraremur; quia pro nobis mor-
tuus est. Nam & ideò cum accipimus,
à sacerdote commonemur; quia cor-
pus, & sanguis est Christi, vt non si-
mus ingrati tantis eius beneficijs.

Instituens Hæc Hierony. Secundo institutum
di sacras
menti cau-
sa.

¶ Institutum est igitur
hoc Sacramentum: primò in me-
moriã Dominicę passionis. Vnde
Hiero. hanc vltimam memoriã no-
bis reliquit; quemadmodum si quis
peregre proficiscens, aliquod pignus
ei quem diligit, relinquit: vt quoties
cumquè illud viderit, possit & eius
beneficia & amicitias memorari, què
si ille perfectè diligeret, sine ingen-
ti illud desiderio vel fletu non potest
videre. Ideò hoc saluator tradidit sa-
cramentum, vt per hoc semper com-
memoraremur; quia pro nobis mor-
tuus est. Nam & ideò cum accipimus,
à sacerdote commonemur; quia cor-
pus, & sanguis est Christi, vt non si-
mus ingrati tantis eius beneficijs.

D. Hiero. Hæc Hierony. Tertio in
robur confirmationis, contra lapsus
infirmæ naturæ. Quarto, in purifica-
tionem & emundationem animæ; &
in nutrimentum eius. Quinto in via-
ticum nostre peregrinationis. Sexto,
in pignus, & in Arrham, habendæ &
possidendæ hæreditatis. Septimo, in
remedium satisfactionis pro pec-
catis. Vnde sanguine Christi, corpus
& animam linimus: quoniam san-
guis agni, super vtrumq; postem do-
mus positus, Israelitas ab angelo ex-
terminatore liberauit.

Secunda
Tertia
Quarta
Quinta
Sexta
Septima
Figura

Christi hu-
milis &
amor erga
suos com-
médatur.

Instituens
di sacras
menti cau-
sa.

D. Hiero.

Secunda

Tertia

Quarta

Quinta

Sexta

Septima

Figura

¶ Acci-

Quare ¶ Accipite. Christus consecrat &
consecrat
& præbet
hoc sacra-
mentum
suis.

ad ministrat Sacramentum suis: vt
doceat prælatos, subditos suos in die
carne communicare. Sumit au-
tem etiam ipse corpus suum im-
minente morte: vt doceat nos etiam,
morte instante communicare sacra-
mentaliter si possumus: sin autem si-
de vt ait Aug.

Quare ipse ¶ Gratias agit. Beda: sicut de veteri
se sumptit
corpore suum
imminente
morte.

bus terminandis egerat: sic & de no-
uis incipiendis, gratias agit, nobis pa-
riter exemplum tribuens, in omni bo-
ni operis inchoatione vel perfectio-
ne, patrem qui in cœlis est glorificã-
dum esse.

Augusti. Beda.
**Quare gra-
tias agit.**

**Solicitu-
do præla-
torum pro
salute suo-
rum neces-
saria.**
Thre. 4. 2.

¶ Fregit, deditquè discipulis. Sic solici-
ti prælati pro suorum salute, frange-
re panem spiritualem doctrinæ de-
bent: & præbere subditis suis: ne
de illis dicatur quod Hiero. ait: paru-
li petierunt panem, & non erat qui
frangeret eis.

**Quomo-
do dignè
accedemus
ad hæc me-
sam.**
Chryso.

¶ Accipite & comedite, hoc est corpus
meum. Si igitur dignè accedere veli-
mus ad comedendum, nullus, vt ait
Chryso. Iudas ad sit, nullus avarus,
nullus inhumanus accedat, nullus
crudelis & immisericors, nullus de-
nique immundus. Si quis non est
discipulus, discedat: non recipit eos
qui non sunt tales hæc mensa: cum
discipulis enim meis (ait) facio pas-
cha. Hæc est illa mensa, & nihil mi-
nus illa habet: hoc illud est cenacu-
um, vbi tunc fuerunt: Hinc ad mon-
tem oliuarum exierunt. Exeamus &
nos in manus pauperum: hæc enim
regio, mons est oliuarum: oliuæ e-
nim sunt plátate in domo Domini,
idest pauperum multitudo stillat o-
leum, quod hoc est vtile nobis: ita e-
nim & Deum propitium habebi-
mus, & multam assumemus merce-

dem. Hæc D. Chryso. ¶ Præterea animaduerte obsecro:
quod Christus, primùm lauit pedes
discipulorum: deinde eos, mysterij
huius fecit esse participes: Vt dis-
camus: quod primum purificari nos
oporteat, deinde participare. Carbo-
nem vidit Esaias. Carbo autem, non
est simpliciter lignum, sed lignum
ignitum. Illuminat quidem carbo
huius mysterij eos qui digni sunt, in-
dignos verò inflamat, iuxta dupli-
cem ignis operationem: inflamat
autem puniendo, & absumendo.

Gene. 22.

¶ Percussit
Abraham arietem, & obtulit holo-
caustum pro filio. Magnum autem
mysterium in hoc ariete præstien-
sum est. Primò enim quod aries non
Isaac immolatur, ostenditur: Isaac
non esse verum illud sacrificium
quod Deum placaret. Secundo quod
aries retro hæret, significabat: quod
post multa tempora venturus esset,
qui suo sanguine Deum placaret.

Figura.

Aries hic, Christum significat maxi-
mè humanitatem eius. Vnde Ioan-
de Christo: Ecce agnus Dei. Con-
gruè autem aries inter vepres hære-
bat: quia tota Christi vita, inter spi-
nas tentationis fuit. Vterq; igitur,
tam Isaac quàm aries præfigurauit
Christum, sed dissimiliter: Isaac diui-
nam in Christo naturã aries huma-
nam. Ideò Isaac quidem ad mortem
ducitur, sed non moritur, quia diui-
nitas nõ potuit pati aut mori: sed so-
lus aries, id est, humanitas. ¶ Vel ali-
ter: Isaac significat animã Christi: sicut
, n. Isaac: obediëntia, volûtate, angustia,
& plusquàm doloribus mortis obru-
tus, euasit: sic Chri aia dolores & lãguo-
res omnes, quos spiritus boni sustine-
re

re potest, substinuit pro nobis. Arius autem combustus, est corpus Domini crucifixum, mortuū, sepultū, ambo Deo oblata, & accepta Deo, pro omnium hominum salute. Ipse igitur Deus pater, filius suū ad mortem duxit, ligauit, gladiū exemit, quem admodum in propheta dicit: framea suicitare super pastorem meum &c. Percute pastore &c. Nisi enim Deus filium suum tradidisset, nihil ei homines facere potuissent. Vnde hodie Christus iturus ad passionē, hunc locum allegauit, dicens: scriptum est enim: percussam pastorem &c.

¶ *Scriptum est enim: percussam pastorem.* Verba sunt Dei patris, qui dicitur percussisse filium, quoniam eū percussit permittit. Ita intelligitur id quod dicitur in psalmo: quoniam quē tu percussisti persequuti sunt. Quē psalmum apostoli multīs in locis de Christo interpretantur. Et si queras, quā ob causam percussus fuerit a Deo: audi eundē apud Esai. dicentē: propter scelus populi mei percussus eū. Vbi aspicias fuisse Deū percussum & mortuum, vt crimina nostra deleret, & antiqui hostis tyrānidē extingueret. Offenderūt homines Deū, erant illi debitorēs, non poterant per se solvere: venit Christus vt solueret pro illis, volens in redēptionē nostrā, iustitiā suā ostendere. Id indicauit Paul.

Roma. 3. ad Ro. 3. ita scribens: iustificati gratis per gratiā ipsius, per redēptionē quæ est in Christo Iesu, quē proposuit Deus propiciatorē, per fidē in sanguine ipsius, ad ostensionē iustitiæ, propter remissionem præcedentiū delictorū in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore. Hæc Apostolus. Erasmus mortui, percussus est Christus a Deo,

& mortuus vt nos viueremus. Hoc fuerat in Eliseo mortuo figuratum. Est enim in 4. Reg. scriptū: quosdam sepeliētes quendā mortuū, vidisse veniētes iatrones, quorū metu proiecti res cadauer in sepulchrū Elisei, se in fugā cōiecerūt. Cum autē homo mortuus ossa viri sancti tetigisset, reuixit statim, & stetit super pedes suos. Quis est hic mortuus, nisi homo in peccato viuēs? quod cadauer est hoc, nisi hominum genus vitijs contaminatū? qui sunt hi qui illū sepeliunt, nisi deprauati appetitus, fallæ voluptates, & nefariæ cogitationes: hæc hominē non solum omnibus virtutum ornamentis spoliant, grauissimiq; vulneribus faucium occidunt, sed etiam in ipsis peccatis sepeliunt, & latronibus, hoc est mundo, carni & diabolo, expositum relinquunt. At cœlestis ille Eliseus Christus Deus noster, morte sua, eum exsuscitat: mortuus vitam tribuit, & sepultus resurrectionem operatur. Nos vero qui Christiano nomine gloriamur, intueamur Christum pro nobis acerbissimē a Deo percussum: respiciamus ad caput nostrum, nec velimus voluptatibus nos tradere. Quæ proportio est, vt percussio capite, mēbra lætitia gestiant? Tollamus igitur crucem nostram, & duce[m] Christum sequamur, si volumus spirituali gaudio perfundi: non enim possunt duo gaudia, Dei & mundi in eodem animo simul cohærere. Nam vt Diuus Bernar. ait: errat omnino, qui cœlestem illam dulcedinem huic cineri, diuinum illud balsamum huic veneno, misceri posse arbitratur.

¶ *Esi omnes scandalizati fuerint, ego nunquam &c.* Plerumquē contingit vt qui alijs in virtute se præferūt, turpius

4. Reg. 2.

Figura.

Bernard

alijs cadant; vt in Petro videmus accidisse.

D. Hiero. ¶ *Amendico tibi quia &c. Ter me negabis.* Nemo ergo (vt Hierony. ait) in se, nemo in viribus suis confidere potest: quia omnis cōfatiā, omnis virtus & fortitudo, nō hominis sed Dei est. Quantum ergo cōfidimus (inquit Remigijs) de ardore fidei, tantum timeamus de carnis fragilitate. Quare verō Deus, Petrum cadere permiserit, docent sancti: Primō, vt nullus dese præsumat: secūdo, vt plus Christo quā sibi quisq; credat: tertio vt Petri Dominus comprimeret audaciam: quarto, vt nos exemplo eius instrueremur humanā fragilitatē excogitantes, & Dei veritatem: quinto, vt Petrus ceteriq; prælati discerent, qualiter subditis compati deberēt: sexto, vt error hæreticorum omnium, vel hinc confunderetur, existimantium charitatem semel habitam nō amitti, neq; amissam recuperari posse; cuius oppositum omnino in Petro videmus.

D. Bern. ¶ *Inuenit eos dormientes.* Magna confusio (inquit Bernar.) ardentius desiderant seculares pernicioſa, quā nos vtilia, alacrius currunt ad mortem, quā nos ad vitam. En vides imminētē passione Apostolos somnolentos esse: solus Judas somno non opprimitur: sed potius procurat satellites adducere, vt Christū comprehendat. Magna (inquā) confusio, vt pedes impiorum ad malum currant, vt effundāt sanguinem & nos pigritia & tarditate laboremus.

Gene. 22. ¶ *Verumtamen, non sicut ego volo, sed sicut tu.* Ge. 22. dicitur de Abrahamā, cum perrexit ad sacrificandū filiū, Dei iudicē autē tertio, eleuatis oculis, vidit locum procul &c. Triduo cruciatur

iustus. Quoties enim intuebatur filiū, aut cū ipſo loquebatur, renouabatur dolor. Magnā itaq; pugnā sentit iustus, & vicit fides naturā & affectū, vicit amor Dei, amorē carnis: vicit expectatio futurorū, gratiam præsentium, fortes erant affectus, sed fortior fides. Eandē pugnam sentiebat in se Christus, cum modo dicebat: Pater si possibile est, transeat a me calix iste, statim tamē hunc affectū naturæ vicit: veruntamen (inquit) non sicut ego volo, sed sicut tu. Eandē pugnam carnis & spiritus, fidei seu pietatis in Deū, & affectū, etiā nos sentimus, cū ad seruicndū Deo properamus, vt nos ipsos Deo offeramus. Natura. n. abhorret, fugit. Non enim sic perſistimus vt Abrahamā, & Christus Dominus, sed cessamus, & vincimur. Vincit naturā, amor carnis, gratia præsentium &c. Nō sine causa autē Moles, etiā hoc addit: quod vidit locum procul. Per hoc. n. subindicat: etiā tūc, naturā eius fuisse concussam, vt mirū sit, quod nō corruerit. Videmus enim, quod hi qui ad mortē ducuntur, quantūq; fortes videantur, tamē cōspecto loco supplicij contremiscūt. Sic etiā Chrs ad locum passionis veniēs, cœpit pauere & redere &c. Idē nobis cōtingit in morte. Quare necesse est, vt nūc nos, promissionibus diuinis ac spe in Deum firmemus.

¶ *Petrus verō sedebat foris in atrio & accessit ad eum vna ancilla, dicens: & tu, cū Iesu Galilæo eras. At ille negauit &c.* Hinc colligitur, culpā esse cōuersari inter impios, si possis cōmode inter pios semper cōuersari. Nā vt Paul. ait: cor rumpūt bonos mores colloquia praua. Eccle. qui tangit picē inquinabitur ab ea. Vt enim subduta materia extinguitur ignis: sic sublata occasione

Conuersari inter impios perniciosum est. 1. Co. 15. Eccle. 13. Simile.

Yy 2 pecca-

Simile. peccatum. Auferes autem occasio-
nem, si impiorum consortium & cō-
suetudinem fugias. Ut numquam
atque explorare solemus sit ne a-
dulatorius, prius quam eum accipia-
mus: sic probare homines debemus,
sint ne pii, prius quam eorum fami-
liaritate utamur. Et ut in mensa prin-
cipum est unus qui dapes pręgustet,
ne princeps lethali veneno tuat in
interitum: sic pręgustandi sunt ij, cū
quibus est coniunctissimē viuen-
dum. Si autem se postea errasse intel-
lexerit: in eligendis amicis: facienda
est vitę mutatio. Abrahamum sepa-
rauit Deus ab impijs Chaldęis, eiq;
separato se penumero apparuit. Quā-
diu D. Pet. cum discipulis fuit, para-
tuserat ad obijciendum se hostium
telis, potius quam Christum nega-
re: sed coniunctus hodie iniquis sa-
cerdotū ministris in atrio isto prin-
cipis, ad vocem huius puellę Chri-
stum negavit. Vide quid secum affe-
rat detrimenti impiorum consuetu-
do. Ideo dicebat Moyses filijs Israe-
lis: recedite a tabernaculis hominum
impiorum, & nolite tangere quę ad
eos pertinet, ne inuoluamini in pec-
catis eorum. Ideo Esai. c. 6. conquere-
batur, dicens: Vae mihi, quia in me-
dio populi polluta labia habētis ego
habito.

Cap. XXVI. Finis.

*Judas se suspendit, & Chri-
stus condemnatus crucifi-
gitur & sepelitur.*

Cap. XXVII.

MANE autem facto, con-
siliū inierunt omnes prin-
cepes sacerdotum, & seniores po-
puli aduersum Iesum, ut eum
morti traderent. Et vinctum
adduxerunt eum, & tradide-
runt. Pontio Pilato prasidi.
Tunc vidēs Judas, qui eum tra-
didit, quod damnatus esset, pœni-
tentia ductus, retulit triginta ar-
genteos principibus sacerdotum,
& senioribus, dicēs: Peccavi tra-
dens sanguinē iustū. At illi di-
xerunt: quid ad nos? tu videris.
Et proiectis argenteis in templo,
recessit: & abiēs laqueo se suspen-
dit. Principes autē sacerdotū ac-
ceptis argenteis, dixerunt: nō licet
eos mittere in corbonā, quia pre-
tium sanguinis est. Consilio autem
inito, emerunt ex illis agrum fi-
guli, in sepulchro peregrinorum:
propter hoc vocatus est ager ille,
Haceldema, hoc est, ager sangui-
nis usque in hodiernum diem.
Tunc impletū est, quod dictū est
per Hieremiā prophetā, dicentē:
Et acceperunt triginta argen-
teos, pretium appretiatum quem ap-
pretiauerūt a filijs Israel, & dede-
runt eos in agrū figuli, sicut con-
stituit mihi Dominus. Iesus au-
tem

Mar. 15.
a.
Luc. 25.
a.
Ioan. 18. e.

Acto. 1. e

Acto. 1. e

Zach. 11.
c.

tem stetit ante prasidem: & inter-
rogauit eū prasides, dicens: Tu es
rex Iudeorū? Dicit illi Iesus: tu
dicis. Et cū accusaretur a prin-
cipibus sacerdotum, & seniori-
bus, nihil respōdit. Tunc dicit il-
li Pilatus: non audis quanta ad-
uersum te dicunt testimonia? &
non respondit ei ad vllum ver-
bum: ita ut miraretur prasides ve-
hementer. Per diē autem solem-
nem consueuerat prasides, populo
dimittere unum vinctum, quē
voluissent. Habebat autem tunc
vinctum in signē, qui dicebatur
Barrabbas. Congregatis ergo il-
lis, dixit Pilatus, quē vultis di-
mittā vobis, Barrabbam, an Ie-
sum, qui dicitur Christus? Scie-
bat enim, quod per inuidiam tra-
didissent eum. Sedente autē illo
pro tribunali, misit ad eū vxor
eius, dicens: nihil tibi & iusto illi,
multa enim passa sum hodie per-
uisum propter eū. Principes au-
tē sacerdotū & seniores, persua-
serūt populis, ut peterēt Barrab-
bā, Iesum verò perderēt. Respō-
dēs autē prasides ait illis. Quē vultis
vobis de duobus dimitti? At
illi dixerūt, Barrabbā. Dicit il-
lis Pilatus, Quid igitur faciam

Mar. 15.
a.
Luc. 25.
a.
Ioan. 18. f.

de Iesu, qui dicitur Christus? dicēt
omnes, crucifigatur. Ait illis pra-
sides, quid enim mali fecit? At illi
magis clamabant, dicentes: cru-
cifigatur. Videns autē Pilatus
quia nihil proficeret, sed magis
tumultus fieret, accepta aqua, la-
uit manus corā populo, dicens,
innocens ego sum a sanguine ius-
ti huius, vos videritis. Et respō-
dens vniuersus populus, dixit,
sanguis eius super nos, & super
filios nostros. Tunc dimisit illis
Barrabbā, Iesum autē flagellatū
tradidit eis, ut crucifigeretur.
Tūc milites prasidis suscipiētes
Iesum in pratorio, congregaue-
runt ad eum vniuersam cohortem,
& exuentes eū, chlamydē
coccineam circumdederūt ei, &
plectentes coronam de spinis, po-
suerunt super caput eius: & aris-
tinem in dextera eius: & genu-
flexo ante eum illudabant ei, di-
centes: Aue rex iudaorum. Et
expuentes in eum, acceperunt a-
rundinem, & percutiebāt caput
eius. Et postquam illuserunt ei,
exuerūt eū chlamidē, & indue-
runt eū vestimentis eius, & duxe-
runt eū, ut crucifigerent. Exeū-
tes autē inuenerūt hominem Cy-
renam,

Mar. 15.
b.
Luc. 23. b
Ioan. 18.
g. 19. c.

Mar. 15.
b.
Ioan. 19. a

renam, nomine Simonem: hunc angariauerunt: ut tolleretur cruce eius. Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha. Quod est Caluaria locus: Et dederunt ei vinum bibere, cum felle mixtum. Et cum gustasset, noluit bibere. Postquam autem crucifixerunt eum, diuiderunt vestimenta eius, sortem mittentes: ut impleretur quod dictum est per prophetam, dicentem: Diuiderunt sibi vestimenta mea: et super vestimentam meam miserunt sortem. Et sedentes seruabant eum: et imposuerunt super caput eius, causam ipsius scriptam. Hic est Iesus Rex Iudaeorum, tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones: unus a dextris, et unus a sinistris. Prater euntes autem, blasphemabant eum, mouentes capita sua, et dicentes: Uah qui destruis templum Dei, et in triduo illud readificas, salua te ipsum: si filius Dei es, descende de cruce. Similiter et principes sacerdotum illudentes cum scribis et senioribus, dicebant: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere, si Rex Israel est, descendat nunc de cruce, et credimus ei, confidit in Deo, liberet nunc eum si uult: Dixit enim: quia filius Dei sum. Id ipsum autem et latrones qui crucifixi erant, cum eo, improperabant ei. A sexta autem hora, tenebra facta sunt super uniuersam terram, usque ad horam nonam. Et circa horam nonam, clamauit Iesus uoce magna, dicens: Eli, eli, lammasabacthani. hoc est: Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes, et audientes, dicebant: Eliam uocat iste: et continuo currens unus ex eis, acceptam spongiam impleuit aceto, et imposuit arundini, et dabat ei bibere. Ceteri uero dicebant: sine, uideamus an ueniat Elias liberans eum. Iesus autem clamans uoce magna emisit spiritum. Et ecce uelum templi scissum est in duas partes a summo usque deorsum, et terra mota est, et petrae scissae sunt, et monumenta aperta sunt: et multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt: et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius uenerunt in sanctam ciuitatem, et apparuerunt multis. Ceterum autem

et qui cum eo erant custodientes Iesum: uiso terramotu et his quae fiebant, timuerunt valde, dicentes: uere filius Dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multa a longe, quae secuta erant Iesum a Galilea, ministrantes ei: inter quas erat, Maria Magdalene, et Maria Iacobi, et Ioseph mater, et mater filiorum Zebedaei. Cum autem sero factum esset, uenit quidam homo diues ab Arimathia, nomine Ioseph, qui et ipse discipulus erat Iesu. Hic accessit ad Pilatum, et petijt corpus Iesu. Tunc Pilatus, iussit reddi corpus. Et accipio corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda: et posuit illud in monumento suo nouo quod exciderat in petra: et aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, et abiit. Erat autem ibi Maria Magdalene, et altera Maria, sedentes contra sepulchrum. Altera autem die, quae est post parasceuem, conuenerunt principes sacerdotum et pharisaei ad Pilatum, dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc uiuens: post tres dies resurgam. Iube ergo cu-

et qui cum eo erant custodientes Iesum: uiso terramotu et his quae fiebant, timuerunt valde, dicentes: uere filius Dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multa a longe, quae secuta erant Iesum a Galilea, ministrantes ei: inter quas erat, Maria Magdalene, et Maria Iacobi, et Ioseph mater, et mater filiorum Zebedaei. Cum autem sero factum esset, uenit quidam homo diues ab Arimathia, nomine Ioseph, qui et ipse discipulus erat Iesu. Hic accessit ad Pilatum, et petijt corpus Iesu. Tunc Pilatus, iussit reddi corpus. Et accipio corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda: et posuit illud in monumento suo nouo quod exciderat in petra: et aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, et abiit. Erat autem ibi Maria Magdalene, et altera Maria, sedentes contra sepulchrum. Altera autem die, quae est post parasceuem, conuenerunt principes sacerdotum et pharisaei ad Pilatum, dicentes: Domine, recordati sumus, quia seductor ille dixit adhuc uiuens: post tres dies resurgam. Iube ergo cu-

rodiri sepulchrum usque in diem tertium: ne forte ueniant discipuli eius, et furetur eum, et dicat plebi: surrexit a mortuis: et erit nouissimus error, peior prior. At illis Pilatus habetis custodiam: ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes, muniterunt sepulchrum: signantes lapidem cum custodibus.

Ad literam.

TUNC uidens Iudas &c. Laqueo se suspendit. Quae scriptura iacta tacet (iuxta Theo. Luc. 2.) Theoph. ea querere non oportet: praesertim ubi nulla est utilitas. Ut inutiliter queritur: an laqueo Iudas uita finierit post passionem. Domini, uel ante. Non enim constat ante passionem obiisse: sed res dubia est. Et ratio dubitandi est: quia sacerdotes conuenerant in domum Cayphae & domum praefidis, ut morte Domini patrata celebraret pascha. At Iudas retulit triginta argenteos in templo, ut Mathaeus hic affirmat. ergo fuit post resurrectionem. Hoc dubium insolutum reliquit Aug. D. August. li. quaestio. vet. & nou. testam. q. 94. quia sapientia scriptura narrandi ordinem solet negligere. Nam non quia Mathaeus dixit in principio huius capituli: (Videtur tradidit Pilato. Tunc uidens Iudas quod damnatus esset Dominus, poenitentia uelut retulit. 30. argenteos) ideo tunc traditus est. Porro Theoph. in hoc ca. & Oecu. Acto. 1. diu post Christi passionem uixisse, annuntiat. Sed & hoc confictum esse uidetur.

Retulit triginta argenteos. Singuli argentei singulis didrachmis aestimari possunt, id est, septem solidis Gallicis. Nueue marauedis castellanos vale cada sueldo Frances. Sed de hoc vide quae annotauimus sup. cap. 17. ibi, Et accesserunt qui didrachma accipiebant. Et ibi, & aperto ore inuenies staterem.

Peccauit tradens sanguinem iustum. Innoxium. Heb. pro hominem iustum.

In uideris. Vel videbis, quasi dicat, tua est cura, non nostra.

Et protectis argenteis in templo. Id est, in atrio.

In corbonam. Id est, in gazophilacium, quod erat in atrio. Reg. 12. Corbona, vox Chaldaea, Corban, Hebraicum.

Quia pretium sanguinis est. Id est, quo fuit empti caedes hominis innocentis.

Ager sanguinis. Id est, ager emptus pecunia, quo hominis mors empti fuit.

Tunc impletum est quod dictum est per Hieremiam prophetam. Non Hieremias, sed Zacharias, hoc ait. Quare, merito suspicatur Origenes, et a. 35.

Origenes. August. li 3. de consensu euangelistarum.

errorem esse scripturae aut hanc prophetiam inueniri in secreta scriptura.

Augustinus lib. 3. de consensu Euangelistarum, ait: si quis mouetur, quod hoc testimonium non inuenitur in Hieremia, & ideo putat fidei Euangelistarum aliquid derogandum: primum nouerit non omnes codices habere: quod per Hieremiam dictum sit: sed tantum, per prophetam: & intellige Zachariam. Sed plures codices habent Hieremiam nomen, licet in eo non inueniatur: quia actum est hoc secretiori consilio providentiae Dei,

qua mentes Euangelistarum sunt gubernatae. Potuit enim fieri, ut animo Math. Euangelium conscribentis, pro Zacharia Hieremias occurreret; quod tamen emendaret ab alijs admonitus: nisi recogitaret apud se, qui Spiritu sancto regebatur, non frustra occurrisset aliud nomen pro alio. Quae primo loco ait Augustinus, mihi uidentur esse uerissima; quae secundo loco, non omnino placent.

Et acceperunt triginta argenteos, pretium appretiatum, quum appretiauerunt a filiis Israel. Non uerba, neque uerborum ordinem, sed sententiam; sequutus est Euangelista de more suo: sic enim ait Zacharia: & dixi ad eos: si bonum est, in oculis uestris afferte mercedem meam, et si non, quiescite: & appenderunt mercedem meam triginta argenteos: & dixit Dominus ad me: proijce illud ad statuarium, hoc est, ad pedes thesaurarij, hoc est, sacerdotum, decorum pretium (Ironice) quod appretiatum sum ab eis. & tuli triginta argenteos, & projecit eos in domo Domini ad statuarium.

Pretium appretiatum. Aestimatum, id est, hominis tanti aestimatum a sacerdotibus.

Quem appretiauerunt a filiis Israel. Heb. plura, pro sing. ab uno filio uel Israhel, nempe, a Iuda. Sic infra: & latrones improperabant ei. Pro uno latronum: quemadmodum explicat Luc. cap. 23.

Sicut constituit mihi Dominus. Vel praecepit per me.

Quanta aduersum te. Vel quot. Et quanta.

Vxor eius: quae uocabatur Procle: Ut scribit Nizepho. lib. 1. cap. 30. & capit. 33.

Nihil tibi & iusto illi. Graecismus est, id est,

id est, nihil agas aduersus iustum istum, missum illum fac.

Iesum uero perderent. id est, perdendum curarent.

Lauit manus. Antiqui (inquit Euthi. psal. 25.) quando contestari uolebat, se alicuius sceleris esse innoxios, coram multitudine manus lauare solebat: ut scilicet ex illa manuum munditia, se innocentes significarent: sicut Pilatum fecisse legimus: & in psal. 25. Lauabo (inquit Dauid) inter innocentes manus meas. Contestans me scelerum omnium quae dicta sunt innocentem esse.

Innocens ego sum a sanguine iusti hominis. id est, iustum hunc non interficio, sed vos.

Vos uideritis. Videbitis, fut. pro imperatiuo, quasi dicat, uideate, expedit apud uos rem exactius.

Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Heb. pro impatetur nobis mors eius, uel si quae poenae dandae erunt pro eius morte, illas dabimus, & filij nostri. De hoc peccato, quo nullum malis excogitari potuit, explicant nonnulli locum illum Esai. cap. 1. manus uestrae sanguine plene sunt.

Golgotha. Golgotha legendum. Vox est Chaldaea. Hebraei, Golgotheth. dicunt.

Et super uestem. Vel propter uestem.

Et imposuerunt super caput eius causam ipsius. Id est, propter quam adductus fuerat cruci.

Unus a dextris, alter a sinistris. Graecismus est, a dextris, & a sinistris, pro a dextera & a sinistra.

Et uenerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod est Caluariae locus. Ecce iam missus est a Domino agnus de petra

deserti ad montem filiae Sion pro nobis immolandum, quod tanto opere patres antiqui desiderabant. Hic locus Caluariae, est mons ille ad quem agnus iste innocentissimus missus fuit, ut ibi spinis coronatus immola

retur: cuius imaginem gessit agnus ille, quem uidit Abrahamus habentem caput uepribus circumdatum, qui pro Isaac immolatus est. Ut enim non Isaac occisus fuit, sed aries, ita Iesus Christus non quatenus Deus sed quatenus homo fuit mortuus, & grauissimis contumelijs acerbissimisque flagris caesus & vulneratus. Nam quae admodum si quis ignito ferro aqua

super infundit, extinguitur ignis qui natus est pati ab aqua, ferrum autem manet incolume: Sic, ut Damasceni similitudine utar, humanitas passa fuit, quae pati poterat, sola autem impassibilis diuinitas non admisit passionem. Mons ille in quo Abrahamus arietem obtulit in holocaustum, est mons hic Sion de quo loquitur

Esaias cum ait, emitte agnum Domini dominatorem terrae de petra deserti ad montem filiae Sion: Ait enim

scriptura cap. 22. Genesis fuisse arietem illum immolatum in monte uisionis, ubi postea, ut in libro secundo capit. 3. Paralipo. scriptum legimus, fuit templum Salomonis aedificatum: & quamuis in eodem monte, non tamen in eodem montis loco, sed credibile est fuisse agnum illum occisum in summitate montis in hoc loco Caluariae. Et haec est Iudaeorum sententia, ut refert Diuus Hieronymus in commentarijs in Marcum capit. 15. Est igitur Caluariae locus uisionis, ubi Christus fuit uisus, non solum ab his qui modo aderant, sed etiam a uatibus antiquis.

Figura.

Simile.

Esai. 16.

Gene. 22.

1. Para. 3.

Esai. 53. Ibi eum vidit Esaias, quando dixit: non est species ei, neque decor: vidi- mus eum, & non erat aspectus. Et in Gene. 22 libro Genesis cap. 22. vbi editio vul- gata habet, in monte Dominus vide- bit, potest verti ex Hebræo: in mon- te Dominus videbitur: Quod intel- ligentes Septuaginta interpretes trā- stulerunt: in monte Dominus visus est. His rationibus conclusum esse ar- bitror montem Sionem quo mitten- dus erat agnus, cuius desiderio E- saias ceterique Vates tenebantur, es- se montem Caluariæ, situm in verti- ce Sionis, vbi cœlestis agnus Chri- stus Deus noster seipsum in cruce immolans suis vulneribus sanavit no- stra vulnera, & sua morte nobis vitā tribuit immortalem.

¶ Quod est caluaria locus. Non de- sunt qui dicant ideò appellari calua- riam montem istum vbi vita nostra pependit, propter caput Adami ibi sepulti. At D. Thomas potius in- quit, caluariam vocari propter dam- natorum capita, quæ ibi truncaban- tur, a quibus mons ille nomen accepit. Quæ opinio est satis consona ra- tioni. Erat enim conueniens vt ibi esset defixa crux illa gloriosa, vbi pec- cata puniebantur, vt intelligeremus eam non solum Adami peccato, sed etiam totius mundi sceleribus reme- dium attulisse.

¶ Et dederunt ei vinum bibere cum fel- le mixtum. Hoc factum fuisse credi- mus, vt propheta illa adimpleretur, dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Ad li- teram dederunt CHRISTO crucifi- xo dicenti sitio, potum aceti in spongia, vinum autem felle tempera- tum porrexerunt illi antequam cru- cifigeretur, vt in hoc loco Mathæus

testatur. Sed ais, secundum vaticiniū Obiectio. Dauidis modo relatum, fel non est ei in potum, sed in escam datum: dede- runt, inquit, in escam meam fel. Eua- gelista vero in potum illi porrectum scribit: dederunt (inquit) ei vinum bi- bere cum felle mixtum. Ad hoc faci- le responderi potest. Potus namque ille, crucifigendis escæ confortariuo loco, porrigebatur: quemadmodum loco escæ, solent infantes lac accipe- re: & sicut solent ægri in vitæ pericu- lo expositi, stillatis liquidisque cibis enutrirī & refici. Quare vinum illud quod eiusmodi hominibus propina- batur, aromaticum fuisse credimus: tanquam esca sanè ad animi corpo- risque confortationem maximè ap- ta atque conueniens: crucifigendis. In potu ergo huiusmodi velut esca porrigenda Christo cruci affigendo, aromaticum loco, fel est appositum. quare verè dixit apud Dauidem: & dederunt in escam meam, conueniē- tem scilicet mihi crucifigendo, fel: & dicente me sitio, potauerunt me aceto.

¶ Dederunt vinum bibere cum felle mix- tum. Marcus ait: dabat ei bibere myr- rhatum vinum. Itaque antequam crucifigeretur poculum vini felle myrrhaque temperatum propinaue- runt illi: in cruce verò iam pendenti acetum in spongia porrexerunt. Ob- serua igitur quod olim in sacrificijs antiquæ legis tria offerri Domino solebant. Animalia, & liquida, hoc est vinum, oleum, aquam aliaque id genus, & res aromaticas. Cum ergo lex illa in Christo finiretur, omnia- que iam consumata essent, deteriora remanserunt Christo exhibenda. Fel scilicet ex animalibus, acetum ex li- quidis, & myrrha ex aromaticis. Ea prop-

Mar. 19.

propter illi modo poculū vini myr- rha felleque permixtum, atque ace- tum prægustandum dederunt.

¶ Liberet nunc eum, si vult. Græcis. vult eum, id est, si amat eum; si volun- tatem adiecit ad eum.

¶ Il ipsum autem latrones &c. Im- properabant ei. Hebr. plu. pro sing. vnus enim latronum erat qui impro- perabat ei: vt Lucas narrat cap. 23. Ta- lis Hebraismus seruat in Iu. 12. sepul- tus est in vrbibus Galaad, id est, in vna vrbium. Et in psalmi. 1. quod plā- tatum est secus decursus aquarum. Et auiterunt reges terræ, id est, Herodes vnus ex regibus terræ, & principes conuenerunt in vnum, id est, vnus ex principibus terræ, nempe, Pilatus: Sic exponit. D. Petrus in Actibus & D. Ambro. Luc. 23. & Tertul. in lib. de resurrectione carnis. Et Orig. tracta. 26. in Math: De hac autem phrasi iam sæpe superius diximus.

¶ A sexta autem hora tenebræ factæ sunt. I. sexta nostra antemeridiana Hebræis prima est. Ea autè sexta He- bræorum, nostra est duodecima: no- na verò Hebræorum, nostra est ter- tia post meridiana.

¶ Super vniuersam terram. Subau- diunt aliqui, Iudææ, hoc est, super v- niuersam terram Iudææ. Sed eas obte- xisse totum orbem, existimat Theo- phy. in hunc locum; & Euthy. super Math. Dion. Epistola. 11. fatetur, se vidisse admirandam eclipsim in He- liopoli vrbe Aegypti, quam Episto- lam rejicit Erasmus, sed illam admit- tunt viri præclari: vt Michael Syn- gelus, in iusto volumine de laudibus Dionisij edito, & Aretha. in Apoc. cap. 18. illam agnoscit.

¶ De eclipsi solis, & terræ motu in morte Christi in ethnicorum cō-

Luc. 23. Iudi. 12.

Psalm. 1.

Act. 1. Ambrosi. Luc. 23. Tertul. li. de resurre- ctione. Origenes tract. 26. in Math.

Theoph. in hunc lo- cum. Euth. sup Math. Dionisius epist. 11.

Michae. Syng. de laudibus Dio. Are- tha in Apoc. 18.

mentarijs, ad verbum scripta reperi- mus. De his (inquit Euseb.) scripsit Eusebius Phlegon Olympiadum egregius sup- putator, in. 14. lib. ita dicens. 4. autè anno. 202. Olympiadis, magna & ex- cellens inter omnes quæ antea eam acciderunt, defectio solis est facta. Dies hora sexta, ita in tenebrosam noctem est versus, vt stellæ in cœlo visæ sint, terræque motus in Bythi- nia, Nicenæ vrbis multas ædes sub- uerterit.

¶ Lamma sababthani. Vox Chaldæa, aut Syra.

¶ Eliam vocat iste. Inuocat, incla- mat iste.

¶ Et egressi e monumentis. Vel nam egressi e monumentis.

¶ Post resurrectionem. Vel suscita- tionem eius.

¶ Multa corpora sanctorum surrexe- runt. An sancti hi iterum obtinerint, est dubium inter doctores. Orig. ad Ro- ma. 1. Epiph. lib. 3. contra hæreses, & Ambro. lib. 4. de fide ad Gratianū Augustum cap. 1. Et psalm. 1. in po- stremis verbis enarrationis eius, mul- ti que alij sancti, existimant, nunquā illos postea mortem fuisse expertos, quibus consentit Anselmus in hunc locum & Et Christ. Druthimari, in eodem loco. Decens enim erat vt Christus cuius delitiæ sunt esse cum filijs hominum, haberet aliquos eius- dem humanitatis consortes in cœlo. Oppositam sententiā habet Theo- phy. in hoc loco. Euthy. Math. 67. versus finem: Augustinus Epist. 99. ad Euodium, cui subscribit. S. Tho. 3. p. q. 43. arti. 3. ad. 2. ¶ Obserua obi- ter, quod forsitam Iacob ideò noluit sepeliri in Aegypto sed in terra pro- missionis, vt eius corpus cum Chri- sto resurgeret hodie.

¶ Multa

Eusebius
Orig. ad Roma. 1. Epiph. li. 3. contra hæreses. Ambrosi. li. 4. de fide. Anselm. Theoph. Euthy. Mar. 67. Augusti. epi. 99. ad Euod. S. Tho. 3. p. q. 53. 2. 3. ad. 2. Gen. 49

Regula. *¶ Multa corpora sanctorum surrexerunt cum eo.* Hæc per anticipationem dicta sunt, de more Evangelitarum, & scripturæ, ut docet Augustinus in Epistola. 99. cum re vera, cum Christo resurrexerint, qui fuit primogenitus mortuorum, & primitiæ dormientium. De hac consuetudine scripturarum August. lib. 7. questionum & locutionum multa suppeditabit exempla.

Regula. *¶ Et venerunt in sanctam civitatem.* Aliquando in scriptura (ut ait Hiero. Math. 26.) mutata re, pristinum nomen permanet: veluti in Evangelio, Simon vocatur leprosus: Mathæus, post conversionem, vocatur publicanus: Maria Magdalena dicitur illa, a qua Christus septem demonia eiecerat: & Hierusalem vocatur sancta civitas, etiã post Christi mortem: tamen nihil minus quam sancta erat: ut ait Hierony. in hoc loco. Appellatur tamen sancta, propter templum & sancta sanctorum, ob distinctionem aliarum urbium, in quibus idola colebantur. Vide de hac regula Chryso. hom. 24. in Marc. & Hierony. super Job cap. 38. Orig. hom. 1. in Iosue. Hiero. q. 8. ad Hedibiam Aug. psalm. 73.

Hierony. *¶ Inter quas fuit Maria Magdalene.* Hanc fuit filiam Chananeæ à qua Dominus demonium eiecerat, existimant aliqui: ut affirmat Nicepho. lib. 1. hist. c. 33.

¶ Et Maria Iacobi, & Iose mater. Iose genitivus à nominativo. Ioses *¶ Cum autem serosactum esset. Aduesperauit: serum fieret, vel appeteret.*

¶ Seuctor ille. Vel impostor ille. *¶ Dixit: post tres dies resurgam.* Aut hoc ab istis confictum est, nam Do-

Regula. minus, non dixit: post tres dies resurgam: aut post, pro, in capitur, de more scripturæ: ut Hiero. 2. ambulauerunt post vanitatem, id est, in vanitatibus: & illud: possum destruere templum hoc, & post triduum reedificare illud sup. cap. præceden.

¶ Et dicant plebi. Vel populo. Surrexit a mortuis. Vel suscitatus est. *¶ Erit novissimus erit. Posterior impostura.* *¶ Habebis custodiam. Vel habete, id est, accipite aliquot ex militibus meis, vel agite custodiam.* *¶ Signantes lapidem. Sigillantes lapidem.*

Ad mores.

MAN E autem facto consilium inierunt omnes principes &c. adversus Iesum: ut eum morti traderent. Præcipitavit Dominus consilium istorum in eorum perpetuam perniciem. Solet enim Dominus punire impios, eorum consilium præcipitando, hoc est, efficiendo ut sit repentinum, acceleratum, temerarium, sine maturitate & iudicio: quale fuit consilium istorum omnium, qui cum impijs & crudelibus factis tota nox perugilata fuisset illis: vix appetere cœpit dies cum inierunt consilium adversus Iesum, ut eum morti traderent. Vnde per Esaiã de Aegypto Dominus ait: consilium eius præcipitabo. Vbi vides celerem ac festinam consilij temeritatem esse Dei ultionem. Debet enim consilium esse perspectum, & deliberatum, præsertim in rebus difficilibus, in quibus solet animus distrahi, & affer-

Hiero. 2.
Sup. e. præcedenti.

Esai. 50.

reincipitem curam cogitadi. Oportet enim tunc rem alta mente considerare, ne repentino impetu quasi vento animus concitatus pernicienti sibi ipsi machinetur. Bias ille Priene sis, ut est apud Laertium, dicebat, duo maximè esse contraria consilio, iram & festinationem. Sic velim tamen existimes non me tarditatem laudare, sed maturitatem, oportet enim festinare, sed cum prudentia, & limato iudicio. Id quidem est, quod dicitur in veteri proverbio, festina lætè. Hanc sententiam continent antiqua Titii Vespasiani numismata: præferentia ex vna parte anchoram, cuius medium vel temonem Delphin obvolutus complectitur. Per anchoram tarditas ostenditur, per delphinum, omnium piscium, ut ait Plinius, velocißimum, festinatio significatur. Hoc igitur symbolum nihil aliud sibi vult quam quod est in proverbio, festinale lætè. Vnde quidam sapiens dicebat: deliberare utilia, mora tutissima est. Voluit ergo Deus Pharisæos atque principes istos eorumque populum evertere, idè eorum consilium permittit esse præceptum, & temerarium.

¶ Et non respondit ei ad vllum verbum &c. Aduerte obsecro in domo huius præsidis interrogatus Christus, tacet: & in cruce non requisitus loquitur, atque pro transgressoribus orat. Quid est hoc Domine Iesu? Ductus ad crucem obmutescis: ut aiebat Esai. sicut agnus coram tondente se obmutescet: & coram Pilato & Herode ubi agitur de vitæ tua, files: in cruce verò ubi agitur de salute nostra, etiam non interrogatus voces emittis? quid est hoc, nisi demonstrare tuam

erga nos immensam charitatem, amorisque illius admirabilis in hominum genus, quo summè flagrabas, celsitudinem & abundantiam. Pleris nostram salutem, quam vitam tuam faciebas: idè pro transgressoribus exorabas. Quis audiuit vquam talem amorem? quis non admirabitur tantam infinitam charitatis magnitudinem? Si eum qui se pro patria telis hostili obiecit, ciues summè diligere tenentur: quanto ardentius tenentur nos te amare, Domine Iesu, quam incredibilem singularique erga te amoris amplitudine exardescere: qui non pro vna patria tantum, sed pro vniuerso mundo, te salutarem hostiam deuotissimi, crucisque morti acerbissimæ obtulisti: ubi extrema prope verba ad veniam à patre petendam pro transgressoribus seruasti. Imitemur igitur Christum, & cum res nostra agitur obticeamus, cum verò proximis loquamur.

¶ Quem vultis dimittam vobis: Barrabam, an Iesum qui dicitur Christus? &c. At illi dixerunt Barrabam. Sperabat Pilatus fore ut præ tam infami notæ quæ violentiæ latrone mallent absolui Iesum. At persuasi à sacerdotibus postulauerunt sibi Barrabam, & ut huius loco Iesus occideretur. Hæc est gratitudo populi: hæc est simulata sacerdotum ac maiorum religio. Cautemamus igitur & nos ne Barrabam Christo præferamus. Omnes enim (autore Origene) qui Iudæis sunt similes siue in dogmate siue in vita Barrabam sibi solui desiderant: qui enim mala perpetrat solum habet Barrabam, Christum autem vincit: contra verò qui studiosè agit Christum solum habet, Barrabam verò vincit. Quare quem admodum Iudæi

Bias.

Plinius.

Nota.

Esai. 50.

Origenes.

dai postquam loco Christi, Barrabam insignem latronem elegerunt, latrocinijs & seditionibus sunt submersi: sic & nunc quicumque anima præeligit Barrabam, illa semper latrocinijs diabolicis exterminatur: vbi enim nõ est Iesus ibi lites & prælia sunt: vbi autem est Iesus ibi pax atque omnia bona sunt. Hæc ex Origene.

Præterea observa hos peccasse in eo quod reum petebant liberari & innocentem damnari. Quibus similes sunt iniqui actores de quibus Salomõ. in Pro. ait: qui iustificat impium, & condemnatiuatum, yterque abominabilis est apud Deum.

Discamus item & nos æquo animo exemplo Christi Domini ferre, frindigni & homines humiles, & scelerati, nobis reuera dignis præferantur. En latro tã infamis homo, Deo præfertur interemptor saluatori: pe remptor datori vitæ, tenebræ luci: filius diaboli filio Dei.

Tandem si peccator es, tam animum quam corpus in vinculis & cã tenisse scias. Pete ergo à Deo animum liberari à peccatis: quod fiet, si corpus poenitentia vinculis atque neruo exponas. Si enim corpus cruci affixeris, animum ab æterno patibulo liberabis. Si magnæ mercedis est merituram, quanti meriti est liberare animam in cœlo sine fine victurã. Quando igitur optio datur, præfer animum corpori.

D. Greg.

At illi dixerunt: Barrabam. Quis obsecro non mirabitur de hac tã profunda & alta abiectioe atque humilitate Iesu? Plus multo profecto videtur humilitatũ fuisse, in eo, quod Barrabbas fuit illi prælatas, quam

in eo, quod cruci fuit affixus. In cruce enim damnatus fuit velut malefactor, atque cum malefactoribus patibulo suspensus, tanquam vnus illorum: At hic communi totius populi consensu, & sententia iniquior, ac sceleratior insignissimo latrone, fuit iudicatus. O rex gloria, atque conditor vniuersi, quo vsquẽ hæc tua humilitas peruenit? quo vsquẽ hæc tua tam excellens patientia descendit? quo vsquẽ tua benignitas, & charitas? dicito igitur mihi tu miser homo: quanta tibi videtur animi tui elatio, & superbia, quæ ad sui medelam tanta abiectioe & humilitate indiguit? & adhuc tu miser atq; infelix illi mederi non curas, imò hanc salutarem medicinam contemnis. Dicito etiã mihi quanti momenti habere debes hominis iudicium, quantique facere mundi sententiam, quando in re hac tam perspicua & clara, tam turpiter allucinatus est, atque nõ solum in causa ista perperam iudicauit, sed etiam in condemnatione omnium prophetarum, Apostolorum, atque martyrum omnium, quos iniuste damnauit. Non igitur est, quare mũdo infido & fallaci fidem adhibeas; non est, quare te ipsum illi credas. Si enim seruo tuo semel tibi mētienti, vix in aliquo illi fidem adhibes, timens ne qui semel mentitus est, semper tibi mentiatur: cur mundo semper mentienti, semper perperam iudicanti, cur inquam mundo, non solum martyres sanctos condemnati, sed vnigenitum etiam filium Dei, fidem aliquam adhibere audes? hoc profecto tam temerarium, tam præposterum, tam præceps iudicium, satis esse debebat, vt & oculos clauderemus, & aures obturaremus, atque faciem

(simile.)

ciem auerteremus, tam à dictis quã à gestis & factis huius bestia multorum capitam, tam furiosæ, tam cæcæ, & insanæ in suis iudicijs atque sententijs.

Rupertus super ioã.

At illi dixerunt Barrabam. Leuiti. cap. 16. Habes in duobus hircis imaginem Christi & Barrabæ. Qui sunt (inquit Rupertus) hi duo hirci nisi Christus saluator mundi, & Barrabbas author seditionis: saluator nõ pe, et si secundum suam innocentia verus est, & erat agnus Dei, attamen secundum iniquitates omnium nostrum quas (vt propheta testatur) Deus in eo posuit, quasi hircus extitit. Barrabbas autem non alienis sed suis peccatis hircus est, quem populus ille male sortitus Christo præposuit, qui venit tollere peccata mundi. Exiit ergo fors ad Dominum super hircum nostrum, ad ipsos autem fors exijt in hircum illum fatidum, idest, Barrabam sediciosum, qui emissarius illis factus est, & in solitudinem, idest, in gentem illam à Deo desolatam dimissus & reseruatus est. Noster autem hircus, scilicet, saluator Christus, rogans pro se, & pro domino suo, quæ sumus nos, libens immolatus est. Hæc ille.

Quid tandem facere debuit, aut potuit homo ille qui eiusmodi caprũ emissarium dimisit? quis est homo ille? aut quo nam modo paratus fuit: ait enim scriptura: emittet illũ per hominem paratum in desertum principes sacerdotum (ait Euangelista) & seniores persuaserunt populo vt peteret Barrabam, Iesum verò perderent. Hæc ergo persuasio fuit præparatio: & homo ille vnus, fuit populus vnus, illa persuasio præparatus. Quid ergo facere debuit homo

ille tali præparatione impurus & imundus & talis capri contagio pollutus? Lauabit (inquit) vestimẽta sua & corpus aqua, & sic ingreditur castra. Quali aqua lauabit? nimirũ aqua baptismatis, aqua sanguine mixta. Qui poenitentiam egerit, quod malè persuasus caprum emissarium miserit, & istũ mactari petierit, tali aqua lauabitur, si seruari vult. Quod reuera accidisse facta narrat historia Acto. cap. 2. & 3. Poenitentiam (inquit Petrus) agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu in remissionem peccatorum; & accipietis donum Spiritus sancti. Et rursus ait: vos autem sanctum & iustum negastis, & petistis virum homicidã donari vobis, autorem verò vitæ interfecistis, poenitemini ergo, & conuertimini vt deleantur peccata vestra. His auditis compuncti sunt corde & baptizati sunt primò tres milia, deinde quinq; millia, atque hũc in modum qui caprum emissarium idest, Barrabam dimiserat, autorem verò vitæ interfecerat, lauit animum sui vestimenta, & corpus aqua. Sicquẽ ingressus est castra, atque appositus ad illorum numerum, quos ab initio mundi credentes vsquẽ in horam illam aqua & sanguis exiens de latere Christi emundarat. Nos ergo fideles, si peccatis nostris iterum caprũ istum crucifigendũ tradimus, lauemus vestimenta cõscientia nostræ, aqua veræ poenitentia, si emundari volumus, si ingredi deniquẽ castra cœlestia vbi perpetua quies atq; felicitas est.

Quem vultis dimittam vobis: Barrabam, an Iesum, qui dicitur Christus? Responderunt Barrabam etc. Vsquẽ ibi. At illi magis clamabant: crucifigatur. Hoc est

est quod olim de populo isto dixerat
 Esai. 5. c. Dominus: expectavi ut faceret iudicium, & ecce iniquitas: & iustitiam, & ecce clamor. Nam hæc iniustitia, & hic clamor fuit, quando hodie à Pilato petierunt, ut Christum crucifigeret, clamantes & dicentes (postquam elegerant dimitti Barrabbam) crucifigatur. O electionem Sathani cam, o cæcum furorem, o impietate incredibilem, & impudentiam prædicandam. Iustitia exigebat ut dimitteretur Iesus, Barrabbas autem dâna retur: sed pro iustitia clamor: circumsonabant Iudæorum voces, omnia clamoribus implebant, petentes ut Christus occideretur. Tribuerunt vitam homini qui homines vitam priuabat: illum autem qui mortuos ad vitam reducebat, morti destinarunt: absoluerunt impium & damnauerunt innocentem: eum seruauerunt qui viuos occidebat, eum occiderunt, qui mortuos suscitabat: petierunt viuere ipsam mortem, ipsam autem vitam ad mortem vocauerunt. Quod intuens Dominus ait per prophetam quod modo referebam: expectavi ut faceret iudicium, & ecce iniquitas: & iustitiam, & ecce clamor. Audiant hoc iniqui iudices, qui reum sceleratum & morte dignum absoluunt, innocentem verò condemnant: nam similes sunt istis iniquis Iudæis, qui voluerunt dimitti Barrabbam, & Christum innocentem condemnari.

¶ Tunc dimisit illis Barrabbam, Iesum autem tradidit illis. Arbitrantur multi iudices & consiliarij, se à peccato immunes esse, cum viderint alios, sese in malo præcessisse, dicentes postquâ res conclusa est: vota priora sunt sufficiens, quid in ea odiū quæro? quod extrema demerita est. Quid scis, an

alij postquam te audierint, mutabunt sententiam in melius? quam si non motent, tuo suffragio mendacium, & iniustitia, roboratur. Cuius rei si præticam cernere cupis, Pilatum hic considera, qui clamoribus turbarum & principum permotus, reliquit (ut ait Leo) iudicium proprium & in crimen transiit alienum, ut non audeat iudex absoluere, quem omnes cupiebant damnare. Audiant ergo iudices, quid Dominus dicat Exo. 23. *Exod. 23* non sequeris turbam ad faciendum malum: nec in iudicio, plurimorum acquiesces sententiâ, ut à vero deues.

¶ Sanguis eius super nos &c. Gen. 25. figuratus fuit populus iste Iudæorum in Esau filio Rebecæ. Esau enim Iudaicum populū significat, qui prior natus est. Primogenitus meus Israel, ait Deus. Denique ipsorum erat adoptio, testamenta & promissiones.

Hic autem Iudæorum populus, semper fuit hispidus & rufus, duræ cervicis, & sanguinolentus: quem enim prophetarum non persequuti sunt? &c. Insuper factus est venator, quasi quærens temporalia, deinde primogenita sua vedit, propter cibum rufum, hoc est: propter effusionem sanguinis Christi, quem tantopere sitiebant, ut mallent omnia perire, quam Christo parcere. Sanguis (inquiunt) eius, super nos, & super filios nostros. Sic igitur coctionem hanc rufam, id est, sanguinem Christi acceperunt, & primogenita perdiderunt. Ablatum enim est ab eis regnum Dei, & datum genti facienti fructus eius. Eadem coctio nerufa, hoc est, sanguine Christi &c. Iacob, id est, credula gentilitas vescitur, sed ad maximam suâ utilitatem. Quod enim Iudæi propter effusionem sanguinis Christi perdid-

diderunt, hoc Ecclesia per eundem sanguinem consequuta est, & quotidie consequitur. Vnde Petrus: Vos estis genus electum: quia aliquando non populus Dei, nunc autem populus. Hæc coctio rufa, corpus & sanguis Christi, adhuc est in Ecclesia: & quamuis videatur cibus contemptibilis, plus tamen veræ refectionis fidelibus affert, quam quæcumque venatio mundanorum. Sanguis ergo Christi sit super nos ad salutem; & non ad mortem quemadmodum fuit super Iudæos incredulos. Sit etiam super filios nostros, hoc est: super filios quos Deo per verbū genuimus, ut perpetuo saluentur.

¶ Sanguis eius super nos &c. Verbū optimum & salutiferum (ait Hieronymus) responderunt Iudæi, non autem bona sed pessima intentione. Optandum est ergo ut sanguis ille veniat super nos: scilicet in ablutionem, secū dum illud Apocal. Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.

¶ Iesum autem flagellatum tradidit eis. Flagris cædi voluit Christus ut nos à perpetuis flagris liberaremur. Quæ admodum enim pia mater quando patrem videt volentem flagris cædere charum filium, occurrit expansis & extensis brachijs ad illum protegendum, exponens se loco illius, flagellis: sic cum vellet Deus hominem perpetuo ob scelera sua punire, occurrit Dominus Iesus atque eius nomine flagra subire voluit, ut ira & indignatio Dei placaretur. Vnde Esai. 53. disciplina pacis nostræ super eum. Id est, flagellatus est & flagra quæ nos merebamur ipse tulit propter pacem nostram. Luit penas nostrorum scelerum, ut nos patri reconciliaret. Nam

ut Paul. ait: ipse est pax nostra qui fecit vtraquæ vnū. Vnde addit statim Esai. & liuore eius sanati sumus. Totum corpus ægrotat & phlebotomia fit in capite. Nos laboramus morbo, & Christus pro nobis vulneratur atque flagellis percutitur. Scinditur vena nostræ salutis, ut dardicis cordis nostri scindatur. Cæterum si tam grauer casus est innocens pro sceleribus alienis, quam grauer obsecro putas poniendos esse peccatores pro peccatis proprijs, nisi sapiat, nisi resipiscant, veramque penitentiam agant?

¶ Iesum autem flagellatum &c. Discamus ex exemplo Christi flagellari à Deo nobis missa libenter ferre: ita vt verè cum regio propheta affirmare possimus. Quoniâ ego in flagellum paratus sum: Si. n. vnicus Dei filius equo atio sustulit à planta pedis vsq; ad verticem capitis innumera flagra, ita vt non esset ei decor neque species, cur nos adoptiuo parati non eriamus ad ferendum quæ ad emendationem & correptionem nostram idem pius ac charus pater de cælo mittit? Iam n. quod quæ ille diligit castigat: flagellat autem omnem filium quem recipit.

¶ Præterea caueamus magna cura atque diligentia ne nos peccatis nostris Christi dñm flagris cædant. Si. n. cū peccamus (authore Pau.) iterum illum crucifigimus in nobis ipsis, etiâ singula peccata singuli erunt ictus flagrorum. *¶ Exuentes eum.* Animi nostri nuditas quæ sit vitada vel ex isto loco docemur: ne quando apparuerit Dñs Iesus nudi in uetibus & expoliati virtutum ornamentis erubescamus coram Deo atque coram angelis eius exemplo primorum parentum. De hac animi nuditate loquitur Pau. in poste. ad Co. c. 5. inquit: nã & in hoc ingemiscimus, habitationem nostram quæ à cæle est, super indui cupientes

si tamen vestiti, & non nudi inueniamur. Quasi diceret Diuus Paulus, in hoc corpore atque mortali domicilio uiuentes gemimus, cupientes habitationem nostram quæ de celo est, id est, animam nostram quæ ad imaginem Dei creata est, & tota celestis, gloria æterna super indui: si tamen, vestiti fide, ac charitate bonisque operibus inueniamur. De hac eadem nuditate ait Dominus Apocal. cap. 3. suadeo tibi emere à me aurum ignitum probatum, ut locuples fias & vestimentis albis induaris, ut non appareat confusio nuditatis tuæ. Aurum ignitum quidam non male intelligunt, feruorem charitatis præferarum flamma tanquam igni probatum, quem emere iubet à se pretio piæ confessionis, & iugi memoria propriæ fragilitatis. Hinc ergo huiusmodi aurum ut locuples fias, & vestimentis albis, id est, candore innocentia induaris: Ut non appareat confusio nuditatis tuæ: Nudus es enim, ut cumque fidem iactes, si bonis operibus non es ornatus, bona enim opera veluti fila sunt quibus contextitur vestimentum innocentia.

¶ Discamus ex hoc loco etiam exuere veterem hominem, & nudemus animi conscientiam à veteri conuersatione. Deponite (inquit Paulus) vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem, hoc est, veteres peccandi affectus. Propter quod deponentes mendacium loquimini veritatem &c. Lege ibi Diuum Paulum docentem quæ deponenda à nobis sunt. Cum ergo licitum non sit indutos sacco aulam regis intrare, deponamus anti qua vestimenta ne ligatis manibus Mat. 23. & pedibus projiciamur in tenebras

exteriores.

¶ Tandem depositis veteribus indumentis denudemus conscientiam nostram coram iudice Deo, eiusque sacerdotibus; nudè ac purè & absque pallio exultationis contentes omnia scelera nostra, si veniam atque condonationem sperare volumus.

¶ Chlamydem coccineam circumdederunt. Vestis ista imaginem gerit charitatis. Quare docere nos vult rex noster ut tam peccata nostra quam proximorum operiamur hac veste. Caritas (inquit Petrus) operit multitudinem peccatorum. El amor con el proximo encubre y disimula muchas faltas ajenas. Item charitas operit multitudinem peccatorum, quasi dicat, qui charitate præditus est à multis peccatis se abstinere, quæ alij patrare solent. Quod si legamus ut Græci legunt Kalóphai, id est, operiet siue teget verbum futuri temporis: tunc ad iudicij diem pertinent hæc verba Petri. Caritas enim quæ inuicem diligimur, in die iudicij teget multitudinem peccatorum. Si ergo hac chlamyde coccinea induti simus, & à multis peccatis abstinemus, & tandem securi coram iudicis tribunali apparebimus, nec tunc nostra commissa à iudice videbuntur ut pro illis pœnas condignas sumat.

¶ Præterea chlamis ista coccinea passionem Christi significabat. Hac ergo veste indutos nos esse vult Dominus, in memoriâ semper recolendo eius passionem. Hinc est quod in Cant. 7. tunicis comæ capitis spoliæ sicut purpura regis esse dicuntur. Cogitationes enim animæ nostræ per comas spoliæ designatas, circa purpuram regis nostri veritari debent.

¶ Tan-

¶ Tadem cum hoc genus indumeti, pallium esset regale, edocemur etiam ut Theophilatus ait: ut animus noster veste regia induatur: ita vestimus verè reges calcantes super serpentes & scorpiones, hoc est, omnia vitia suppeditantes.

¶ Et plebentes coronam de spinis posuerunt super caput eius. Diadematis loco coronam imponunt capiti è spinis contextam. In qua ut Beda ait: nostrorum peccatorum susceptio ostendebatur: quorum spinas abstulit per coronam spinis contextam quæ ad crucem usque portauit. Hæ sunt spinæ ille quas terram primo parenti germinaturam prædixit Dominus. Terra enim corporis nostri, spinas peccatorum fert: quibus mens, animusque noster acriter pungitur. Has diadematis loco in signum victoriæ portare voluit rex noster. Solent enim victores victorum arma secum gestare, atque de illis maximè gloriari. Vicit in passione rex iste cœlestis fortè illum armatum qui custodiebat securus atrium suum, abstulit arma eius, hoc est, peccata hominum quibus aduersus illos armabatur, abstulit has spinas agnus iste qui in mundum venit ut tolleret eas, atque posuit loco coronæ super caput suum tanquam trophæum tantæ insignis victoriæ. Egredimini ergo filiæ Sion & videte regem Salomonem in diademate quo coronauit eum mater sua. Egredimini & non solū videte sed similem coronam sumite, festinate coronari vita arcta, hoc est, ieiunijs, inedia, vigilijs cinere & sacco, diuitiarum mundi que contemptu, quæ sunt veluti spinæ pungentes, si perpetua corona cœlesti coronari concupiscitis.

¶ Et arundinem in dextra eius. Sceptri

loco arundinè dat illi in dextrâ. En vidisti quid sit regia huius mundi corona, ne per spinas vides itè, quid sit & cui cõparetur huius mundi gloria, dignitas, & sceptrum, arundini scilicet. Quemadmodum enim arundo vêtè mouetur, & rapitur, sic mundi dignitas est vêtè exposita, nullâ habes certitudinè: & quemadmodum arundo pulchritudinem præsert, & excellentem in folijs viriditatem, qua oculos expectantium fallit, sed intus vacua est, nihil habens soliditatis, sic huius mundi gloria & dignitas pulchritudinis speciem representat, qua homines seducit, & ad se illecebris delinitos adducit, cum sit fallax & inanis nullamque contineat eminentem effigiem veritatis, sed adumbratè quandam imaginem veræ gloriæ. Et eam ob causam mundus hic cum arundineto comparatur. Ait enim scriptura in libro Sapientiæ: fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundine to discurrent. Scintillis splendidis & rutilantibus comparat viros, igne charitatis incensos, vita ac exemplo tanquam lucidissimis radijs micantes: mundum verò cum arundineto viridi & inani, & vento agitato. Omnis enim mundi dignitas & regia gloria, quæ deceptis hominibus pulchra & expectanda videtur, inanis est, par leuibis ventis, nihil expressi representans, sed fallacem quandam pulchritudinem insipientium oculis obuersantem. Hæc temporis puncto euanescit, & extinguitur. Præclare igitur illustrissimus ille ac Regius Vates canebat, vidi impium super exaltatum, & eleuatum super cedros libani: transiui: & ecce non erat, quæsiui & non est inuentus locus eius. Et in alio psalmo:

Zz 2 cum

Simile:

Sap. 3:

Psal. 36:

Apoea. 3.

Theoph.

Beda.

Gen. 3.

Trophæu.

Canti. 3.

1. Pet. 4.

Canti. 7.

Eph. 4.

Esther. 4.

Mat. 23.

Pfal. 39. eum beati appellat qui non in mūdo, sed in Deo ponit spem rerum suarum: beatus, inquit, vir cuius est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates & insanas falsas. Vide quid mundi gloriam & dignitates atque opes appellat, vanitates & insanas falsas. Vt ergo hæc ita esse intelligeremus, sceptri loco arundo Christo, Spiritu sancto disponente, data est. Contemnamus igitur mundi gloriam & dignitates, quæ vanæ & transitoria sunt.

¶ *Aue Rex iudæorum.* Lege quæ capi. 2. annotauimus in illa verba ubi est qui natus est rex iudæorum. Cæterum plurima rex noster hodie opprobria à sibi subditis sustinuit, ut discat reges, discat præules à magistro suo, multa pati, multaque patienter tolerare: sicut enim fundamentum & basis domus domum totam sustinet, ac supra se impositam suffert ac tolerat: sic reges, atque prælati Ecclesiæ, totum pondus subditorum æquo animo super humeros suos ferre debent. Quod intelligentes Græci regem populi Basim appellarunt, Basileus enim quo nomine rex appellatur, dicitur à Basi, quod est basis, & Leos, populus, quod sit populi fundamentum, cuius pondus tanquam firma basis sustineat. Debent enim principes si opus fuerit, iniurias, conuicia, & opprobria multa patienter tolerare.

¶ *Et expuente in eum.* Non prædictis contenti contumelijs expuebant in eum, in eiusque faciem, quam desiderant angeli prospicere. Faciem Christi conspuunt (auctore Hieronimo) qui conscientiam suam fædis cogitationibus & actionibus polluunt. Cum enim Christus Dominus con-

scientiam sanctam inhabitet, in qua Dei facies, hoc est, imago relucet, hinc est quod qui conscientiam suam peccatis polluit & contaminat, quasi sputum in CHRISTI faciem projiciat. Atque ideo (ut idem Hieronymus ait) Christus Dominus in faciem expui voluit, ut sputaminibus susceptis faciem animæ nostræ laueret. ¶ Illi in faciem Christi expuunt, qui iustos & sanctos in presenti vita contumelias fluxa verba quasi fluentes salivas mittunt. ¶ Illi in faciem Christi conspuunt, qui illum in Eucharistia indignè sumunt: Qui prælatos suos contemnunt, qui gratias pro susceptis beneficijs non referunt.

¶ *Expuente in eum.* Attende (inquit Chrysostomus) quod Euangelista cum summa diligentia ea quæ videntur esse exprobratissima exponit, nihil occultans vel omittens, aut vercundans: sed gloriam existimans maximam, Dominatorem orbis terrarum pro nobis talia sustinere. Hæc autem legamus continuè, hæc nostræ menti inscribamur, & in his gloriamur. Hæc ille.

¶ *Et duxerunt eum ut crucifigerent.* Educunt milites Iesum ex prætorio baiulantem (ut iohannes ait) tibi crucem. ¶ Iam ergo innocens Abel in agrum dicitur à fratre suo, ut ligno percussus pereat. ¶ Iam verus Benjamin pro fratrum suorum libertate in Aegyptum tendit. ¶ Clypeum eleuat Iosue contra rebellem ciuitatem Hay, Crucem inquam, eleuat Iesus aduersus rebellem hunc mundum. ¶ Clavis David imponitur humero Christi: qua nobis cælum aperiat dicens: Hodie mecum eris in paradiso. ¶ Esau arcum sumit, ut egrediens foras, pa-

Idem.

Gregor.

Chryso.

Figura.

Gene. 4.

Gene. 43.

Iosue. 8. d

Esai. 22. f

Gen. 17. a

tri

1. Re. 17 tri obediat. ¶ Fundam Girat filius Gesse aduersus Goliath ab eo vincendum. ¶ Gedeon eximit gladium contra Madiam. ¶ Elias turbine passionis currum suum ascendit. ¶ Ioseph pergit, ut in agro caluariae manipulum super omnes eleuet. ¶ Lanceam infelix Saul contra verum Dauid projicit, quæ in humanitatis pariete figitur. ¶ Moyse virgam leuat, ut mare mortis sanguine rubrum martyribus aperiat. ¶ Noe nauem ad littus educit, qua mundus feruetur. ¶ Obediens iam paret ad mortem vique verus Isaac, ligna super humeros gestans. ¶ Iam portitores sciunt racemum terræ promissionis à vite sua. ¶ Quærent nauem Ionam, ut in mare proiecto tempestas propter illum orta, iam cesset. 3. Re. 22 ¶ Rex Israel mutat habitum suum, ut bellum intret incognitus: quo vulneratur in latere. ¶ Saul pergit ad montes Gelboe, ubi perierunt arma bellica. ¶ Tunica talaris Ioseph iam sanguine tingitur. ¶ Virgam extendit noster Assuerus contra se ipsum: quo signa suæ tolerantia & patientiae demonstrat.

¶ Sed hæc omnia o Domine IESU V. imagines sunt, umbræ sunt: non ad viuum acerbos labores & ærumas tuas representantes: Maiori enim atrocitate & crudelitate tu verus Abel à fratre tuo in mortem ducis, quam primus ille Abel à fratre suo Cain. Fabricauit fateor arcam olim Noe cum multorum tamen annorum expectatione, at isti nullam moram interponendam te ducendi ac crucifigendi putant. Sanus integer & illæsus, prosperaque vtens valitudine, adolescens Isaac ligna tulit, tu verò inedia, flagris, vulneribusque obsi-

tus intolerabilem crucem fers. Nihil oneris in Esau arcu esse potuit: si cum tuæ crucis pondere quo grauaris, conferatur. Scalam vidit Iacob sed in somnijs: at tu euigilans grauem scalam super humeros impositam vides. Venditus est fateor Ioseph à fratribus, & traditus exteris, tamè, at tu ab inique Iuda, non exteris & ignotis, sed hostibus & perdis inimicis tuis vilissimo pretio venditus. Somniabat ille suum manipulum cæteris altiore: tu autem in cruce positus reliquis latronibus eminentiorem te ipsum intueberis. Eius tunica animalis sanguine tincta fuit: at tua, tuo sanguine. Moyse virga sese ab inimicis tuetur: tu verò virga crucis tuæ grauer percutieris, donec animam exhales. Racemus ille exploratorum minime calcatus est, Iudæ Iudæorumque calcaneum aduersum te leuatum modo pateris. Gedeonis gladius inimicos suos feriebat: tuus autem te ipsum. Dalila tonsam Samsonem hostibus suis tradidit, Synagoga te cruci, non tonsam sed scoriatum. Interempto Goliath lætitia & alacritate maxima affectus, victor remanet Dauid: tu verò non nisi peremptus, victoriam & trophæum reportas. Ionas denique in ventre fuit ceti, viuis tamen, tu verò eris in visceribus terræ, vita tamen orbatus. Nos peccatores miseros. Te tanta virtute, probitate, humanitate, charitate, in tantas ærumas propter nos incidisse? matremque tuam sanctissimam, ex quo filio tantas voluptates capiebat, ex eo tantos percipere luctus? Quæ si non nostri causa facta putaremus, adhuc miseratione commoti ferre patienter

non possemus: nedum cum hac omnia non tua sed nostra culpa sint commissa. Nos o milites nos sumus qui commouimus populum, qui tributa dari Casari, hoc est, Deo nolimus, seductores, blasphemii & sacrilegi, nos ducite ut crucifigatis: in fontem & innocentem dimittite, innoxium nolite occidere. Sed quando stat istorum sententia, eamus & nos fratres & moriamur cum illo. Ipse peccata nostra perfert in corpore suo super lignum, mille crucibus grauiora: nos etiam carpem nostram crucifigamus cum vitijs & concupiscentijs, ut spiritu viuamus & spiritu ambulemus.

Gal. 5. b

¶ *Exeuntes autem inueniunt hominem Cyrenæum, nomine Symonem: hunc angaria nerunt ut tollet crucem eius. Cū D. Iohannes scribat Christum Dominum baiulantem sibi crucem exisse in caluarie locum: Mathæus intelligendus est sensisse: inter eundem Christum Dominum præponderare crucis defecisse: atque ideo Iudæos ut sui voti compotes essent, reperientes Symonem, angariasse illum ut baiularet crucem IESV. Vnde merito poterat dicere, quod olim Iob: pondus eius ferre non potui. Et si non illi deerant calcaria impiorum, minæ, clamores: tandem fatigatus ex itinere, ac crucis pōdere oppressus, ac improba Iudæorum instigatione agitatus defecit, atque oneri succumbere coactus est. Cuius rei imaginem habemus Iudicum capit. decimo sexto, ubi sacra refert historia: quod cum molestus esset Dalila Sansoni, & per multos dies iugiter adhereret, spatium ad quietem non tribuens, defecit anima eius & ad mortem vsque lassata est. Impia ergo*

Iudi. 16. Figura.

Synagoga simulabat amicitiam, atque oculo Iudæ, hoc est, prætextu communis pacis & tranquillitatis CHRISTVM morti tradere festinabat. Hæc ergo impia & ficta atque scelerata amica tam urgebat hodie verum Samionem crucem baiulantem: ut iam iam deficeret anima eius, & ad mortem vsque lassaretur, tam acriter instabat, ut respirandi locus non daretur. Atque ideo cum Hieremia v. rē dicere poterat, defeci ferre non sustinens, audiui enim contumelias multorum, & terrorem in circuitu: Persequimini & persequamur eum: Ab omnibus viris quierant pacifici mei & custodientes latus meum, si quomodo decipiatur, & præualeamus aduersus eum, & consequamur ultionem ex eo. Hæc atque his similia, impij Iudæi inter se dicentes, & sese inuicem ad iram incitantes, urgebant Iesum exeuntem in caluarie locum: cumque eum iam defatigatum viderent, inter eundem reperientes Symonem quendam Cyrenæum compulerunt (ut alius Euangelista testatur) portare crucem IESV. Qui conueniunt hæc, o Domine IESV, cum his quæ apud Esaiam dicebas: Torcular calcavi solus & de gentibus non erat vir mecum? non enim te modo videmus torcular, hoc est, crucem calcantem: sed potius a torculari calcatum, atque ab illa subactum. Sed scio Domine, scio, quod victus vincis, subactus subigis inimicos tuos, calcatus calcas hostes tuos: fateor te defatigatum & onere crucis oppressum defecisse corpore, animo tamē te firmū, te constantē, te æquo animo hæc omnia ferentē. Baiulas tu crucem, sed sciens, prudētiq;

Hiere. 20. c.

Luc. 13.

Esai. 63. a

ac li-

aelibens: baiulat Symon, sed inuitus sed coactus, sed mercede cōductus. ¶ Ceterum amici, nos exēplo Christi, non exēplo Symonis, libenter crucem eius portemus: quod si eius crucem, quinquaginta cubitorum, (qualis fuit parata Mardocheo) ferre non possumus: suam vnusquisq; nostrum a Deo collatam, patienter baiulare conetur: cum tam misericors, tam pius, tamque benignus sit Dominus, ut non permittat tentari ultra id quod possumus. Caritas fuit in causa, ut Dominus Iesus ultra vires corporis, tam ingens atque intolerabile pondus ferret: at pontifex noster noluit, imponere nobis onera importabilia, sed potius omnes dolores nostros ipse tulit, omnia peccata nostra, crucemque grauissimā portauit, donec inter eundem in locum caluarie, caderet: vult tamen, ut vnusquisque nostrum tollat crucem suam, non grauem, non intolerabilem sed facilem, & leuem, & sequatur illum. Non enim habemus pontificē nescientem compati infirmitatibus nostris, sed qui condolere possit patientibus & afflictis, maxime ex quo ipse defatigatus ultra quā dici aut credi potest, oneri succumbere coactus est.

Esther. 5.

Quare in loco in quo sepultus est Adam & in numeria Ilij latrones Christus est immolatus.

¶ *Et venerunt in locum quod dicitur Golgotha, quod est Caluarie locus. Hic mecum altamente perpende mysterium hoc. In loco enim in quo peccator Adam, atque innumeris alij latrones & fontes sepulti erant, percussus est agnus noster, atque Deo immolatus. Ut hoc facto significaret nobis Spiritus sanctus ideo esse percussū ut omnium sceleratorū peccata deleteret. Offenderant homines Deum ut sup. dixim. Erant illi debi-*

tores: non poterant per se solvere, venit Christus ut tolueret pro illis: volens in redemptione nostra iustitiam suam ostendere. Id indicauit Paulus Apostolus ita ad Romanos scribens: iustificati gratis per gratiā ipsius, per redemptionem, quæ est in CHRISTO Iesu, quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorum, in satisfactione Dei, ad ostensionem iustitiæ eius in hoc tempore: Hæc Apostolus. Vbi vides voluisse Dei filium, mortem pro sceleratis subire ut eos redimendo suam iustitiam demonstraret. Eramus mortui, mortuus est CHRISTVS ut nos viuereamus. Quod ut significaret in loco caluarie ubi peccatores puniebantur & interibant, puniri & interire, imo etiam propē hunc locum sepeliri voluit, ut sua virtute atque diuino contactu qui mortui erant suscitarentur. Hoc etiam si erat in Elia mortuo figuratum. Est enim in quarto libro Regum scriptū, quod osdam proiecit mortuum in sepulchro Elia: & quum ossa viri sancti tetigisset statim reuixit. Contactu. n. & virtute veri Elia: in caluarie mōte sepulti, mortuus peccator resurgit. Sed de hac figura alias dixim. ¶ *Et venerunt in locum quod dicitur Golgotha, quod est caluarie locus. Adhuc etiam factum hoc alio mysterio non vacat. Quod intellexit & explicuit Diuus Paulus in Epistola ad Hebræos missa, capite decimo tertio, his verbis: quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra ca-*

Roma. 3.

Figura. 4. Re. 13.

Hebr. 13.

extra castra. Propter quod & Iesus, ut sanctificaret per suum sanguinem populū, extra portā passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra: improprium eius portantes. En Christus verus pontifex cum sanguine suo in sancta sanctorum coelestis patriæ patrē oraturus intrauit. Et quē admodum animalium immolatorū in lege extra castra corpora cremabātur, ita corpus Christi extra Hierusalem in hoc caluariæ loco ardore passionis est combustum. Hæc est vera hostia, per quam sanctificantur, & de qua spiritualiter, & sacramentaliter vesci possunt quicumquē fide & caritate sunt præditi. Exeamus ergo ad eum extra castra; id est, a conuersatione de mundo & castrorum turba recedamus: improprium eius portantes, id est, eius vestigia imitantes, hoc est, sicut ipse pro nobis passus est, ita pro eo affligi non dubitemus. Nam improprium Christi sustinere, est, similes atquē ille iniurias patienter ferre: sicut de Moyse idem Paulus capit. 11. dixit: quod improprium Christi diuitijs Aegyptiorum prætulit. Improprium siquidem Christi ibi vocat afflictiones, murmurationes, conuitia, & inuidias, quas exēplo Chrii Moyses a cōtribulibus suis sustinuit. Sicut enim egregiē de se meritum & saluatorem suum Christum, iniuria & contumelijs Iudæi afficiebant: sic & liberatorem suum Moysē plerumquē iniuria affecisse Hebræi leguntur, quas tamen iniurias & afflictiones Pharaonis thesauro prætulit, fide aspiciens & sperans in remuneratore Deo. Exeamus ergo ad Christum extra castra, id est, extra mundi huius desiderium. Dicamusq; cum eodem Apostolo: ego

stigmata & opprobria Domini nostri Iesu Christi in corpore meo porto. Mundi huius amatores solent amorem veterē, nouo amore quasi clauum clauo excutere: quod & Assueti Regi septem principes fecere Persarum. ut Vasthi Reginæ desiderium aliarum puellarum amore compefcerent. Illi vitium vitio, peccatum peccato medicatur: nos Christi amore, populum nostrum & domum patris nostri obliuiscamur: & tanquam insigne gloriæ, improprium eius portemus. Qui ob nimiam charitatem qua nos est prosequutus, peccata nostra pertulit, usquē ad caluariæ locū: pondus alioqui intolerabile & importabile. Ac propter nimium amorem quo pater coelestis dilexit omnes nos, dedit filio suo (vt Esaias ait) impios pro sepultura, hoc est, impiorum locū. Mortuus est enim in hoc caluariæ monte, ibiquē prope crucē sepultus: vbi impij tuorum delictorum poenas luebāt. Exeamus deniq; ad Christum extra castra & veniam in caluariæ locum, saltem affectu & desiderio mundum relinquamus, & omnes concupiscentias, ei in crucis fructus tam salutes ac suaves percipere volumus. Christus (inquit Bernard.) extra portam passus est, ad quē egrediamur mundanæ conuersationis contemptu: quod egredi est de huius mundi ciuitate. Egrediamur ergo affectu: ita vt mundum minimē diligamus: egrediamur effectu: ita vt illum mente & corpore penitus deseramus, egrediamur profectu: ita vt cum Domino vnus idemq; spiritus fieri anhelemus. Nam tanto quis (vt Grego. ait) Deo est proximus, quanto ab amore mundi est alienus.

¶ Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum.

mixtum. Et cum gustasset noluit bibere.

Ne qua pars corporis esset à cruciatu libera, aut ne quid omitteretur ludibrij, porregerūt illi poculum ad bibendum felle temperatum: Cum aliās damnatis mos fuerit merum propinari, hoc est, vinum nulla aqua dilutum nedum felle, ad ipsorum consolationem, deiectiquē animi confortationem. Væ nobis, væ inquam nobis abominabilibus, inutilibusq; hominibus, qui bibimus quasi aquam iniquitatem. Domino autem vitæ fonti perenni, acetum atquē fel propter nos miseros propinatur. Si sapiamus, si misericordes sumus, porrigamus illi potum lachrymarum abiq; mensura: sicut oculi nostri sicut piscinæ in hesebon riuos aquarum emittentes, quādo calicem poculumquē aquæ frigidæ illi præbere non possumus: quod si fecerimus non perdemus mercedem nostram.

¶ Interim tamen considera, quod nulla Christi pars corporis fuit à cruciatu libera. Caput spinis, corpus flagris, manus ac pedes clauis oppressi fuerunt. Nullusquē sensus immunis à poena. Oculos eius velauerant, maxillas pugnis attriuerant: collum alapis ceciderant, nares cadauerum factore confecerant: reliquum erat, vt fel & acetum ori eius potandum apponerent: vt à planta pedis usquē ad verticem capitis non esset pars vlla à dolore libera; quē admodum in hominibus propter quos fuit percussus, nulla fuit à planta pedis usquē ad verticem capitis sanitas, sed vulnus, & liuor & plaga tumens, hoc est, apertū & occultum scelus, tumenquē superbia & elatio: ab infima enim plebe usquē ad reges & præfules, erant omnes homines corrupti, flagitijq; cō-

taminati: & ideo voluit Dominus Iesus, vt nulla eius pars suo peculiari cruciatu careret.

¶ Nihil præterea omitti voluit ludibrij. Paulō ante audisti, quod milites congregauerunt vniuersam cohortem, & omni ludibriorum genere satiarunt animos & oculos eius. Nam quod audierant, quōd se Christus regem faceret Iudæorum, velut exprobatum homini tam contempto superbiam affectati regni, spoliatum vestibus suis, induunt chlamydem coccineam videlicet palium regale. Deinde diadematis loco, coronam imponunt capiti ex spinis contextam. Sceptri loco, arundinem dāt illi in dextram. Iamquē veluti consalutantes nouum regem, flexis genibus coram eo, illudebant dicentes: Aue rex Iudæorum. Nec his contenti ludibrijs, expuerunt in eum: & arundine, quam sceptri vice dederūt, percutiūt spinis coronatum caput eius, crucem humeris tanquam insigni latroni imponunt: in loco funesto offibus & caluarijs interfectorum, nudū omnibus suis vestimentis crucifigūt, irrident, sublanant: & vt nihil reliqueretur improprij, & derisus: poculum ad bibendum, aceto ac felle dilutum illi porrigunt: cumquē nihil irrisionis & contumeliæ omitterēt, ille summa mansuetudine passus est omnia, quo nobis æderet absolutū exemplar tolerantiae. A quo igitur animo mundi ludibria toleremus, quādo tale nobis est propositum exēplū. Si enim patres illi antiqui ante Christi aduentum prospicientes in authorem Iesum ludibria & verbera (vt Paulus narrat) experti sunt, atq; ea patienter tulerunt: cur nos tantam proposito nobis exemplari non

Zz 5 eadem

Heb. 11:

Gal. 6:

Esai. 53:

D. Bern:

D. Grego:

Iob. 15. b

Psal. 79.
Canti. 7. b

Esai. 11:

Heb. 11:

2. Par. 24
Hierony.
in prologo
Hier. in ar
gu. Eliaz.

Pfal. 68.

eadem libenter sufferemus? illi fide probati non acceptis repromissionibus lapidati sunt, vt Naboth, Zacharias filius Ioiadae, Hieremias: Secti sūt vt Elias: tentati sunt, vt Abraham, innumeraquē alia mala tolerauerūt, quæ narrat idem Paulus: cur nos miseri qui iam repromissiones accepimus, non eos saltem imitabimur, nō eos saltem seque mur? vt vere possimus dicere patri, quod Christus Dominus ait apud Regium Vati: propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam. Quasi diceret: quod enim nunc opprobria sustineo maxima, ab aduersarijs mihi illudentibus, me velantibus, conspuentibus, felle & aceto potantibus, verbis ridiculis atquē gestibus foedis subsannantibus: item & quod nunc sustineo, quæ ignominiosa sunt & confusione plena, de quibus solent homines maxime erubescere, publicā confusionem & publica opprobria, tu nosti pater sancte, quod non propter mea peccata ea iustineam, sed propter tuam voluntatem: quoniam tu me hac tanta pro hominum salute peccata tua iustitia fieret satis, nequē nisi ex obedientia à te missus ad hanc adueni humilitatem. Nos ergo si fideles sumus, si iure christiano nomine gaudere volumus, si Deum vero amore prosequimur, ludibria omnia non impatienter sufferamus: sed Dei voluntati parentes, toleremus. Sic fecit Christus, sic sancti martyres qui propter illum mortificabantur tota die, hoc est, propter eius iustitiam, voluntatem, & obedientiam illi debitam, propter eius honorem, & zelum gloriæ suæ. Quoniam videlicet suam doctrinam prædicantes,

offensam diuini honoris non ferentes, venerunt in odium & opprobrium hominum impiorum: qui si loqui voluissent illis placentia, honore maximo afficerentur.

¶ Postquam autem crucifixi fuerunt, cum diuiserūt vestimenta eius sortem mittentes: vt impleretur quod dictum est per prophetam dicentem, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. O Christe sancte quibus verbis, qualingua, qua vi dicendi explicare quis poterit, quo pacto in cruce iam positus te ipsum patri tuo hostiam viuētem, sanctam, Deo placentem obtulisti? Te ipsum de cælo intuetur pater & ait: quid mihi mortales, iā multitudo victimarum vestrarum? quid hostia illa & sacrificiū? Hic est filius meus dilectus in quo placatus sum: hic est verus agnus pro peccatis mundi oblat: hoc est sacrificium mihi maxime gratum: hæc oblatio maxime accepta.

¶ Ecce iam nunc nudus iacet in tabernaculo Noe, mausto charitatis ebrius: non curans quod filius eum irrideat, cæterisque nuditatem eius ostendat. ¶ Latus sanē atquē vultu alacris secundus Adam noster denudatur: vt nobis demonstret primi parentis innocentiam ab illo deperditam, sibi modo restitutam. Ab illo enim ablata fuerat, quod ad lignum sibi prohibitum manus extenderat: at Christo datur, quod eas extēdit atquē expandit ad crucem. ¶ In lege

Figura
Gene. 9.

Leuit. 1. 5
Figura.

con-

Phenix
est Iesus.

conuenienter sint accommodata: sic quæ pacem veram atquē animi tranquillitatem cōsequi possimus. Quid de te dicam o Iesu sancte: cum te videam extendentem brachia, veluti crucem amplexari volentem. De phénice fertur, quod appropinquante vitæ fine, ligna componat & congregat: aliquid extēdit excitet ignem, quo corpus eius crematur: semper tamen scintilla remanet ex qua vermis ortus, pristina illa auis reparatur. Te nunc intueor diuina phenix, alis brachiorum tuorum extēdit crucis ligna accendentem, quibus mortem oppetas: atquē igne charitatis ardens, vitam mortalem finias: iterum gloriosiore & splendidiore restituendam. Tertia enim die nudus mortalitate, redibis amictus lumine sicut vestimēto. Esto ergo alacris, esto ergo latus, atquē ouans: quamuis à perfidis militibus denuderis, quia sola veste mortalitatis, qua nostri causa te diuina sapientia induit, veluti Rebeca Iacob, exueris. Exultent & gaudio repleantur fideles, quod ob immensum amoris calorē, quo flagrat atquē ardet cœleste holocaustum, vestimēta Iesus deposuit: non valens tam ingentem dilectionis ignem in sinu suo ferre nisi omnino nudatus. O felicem nuditatem: quæ tot primi parentis filios gratia & ornamentis virtutum & innocentia denudatos, iustitia vestiuit.

Quare nō
scita est ve
stis Chris
ti.

¶ Nec enim ausi sunt milites vestem Iesu scindere, quod nostri causa voluerit eam Dominus seruari, quæ desuper cōtexta per totum, mysticum eius corpus teget. Nō enim cōsentaneum fuit, vt vestis christiana charitatis scinderetur, eo tempore quo Dominus Iesus carnem suā

scindebat, pro charitate nostra refarcienda & reparanda. Quamuis ergo cætera Christi vestimenta scinderentur, militequē ea sortirentur: atquē partirentur: quibus miracula possent ædere; nuptialem tamen vestem, quam cum animis nostris spōsius Iesus nuptias celebravit, intactam seruant: quoniam eius ardens amor, integerimus perseverat; nec cor eius nuditas præsens frangit: et fratres eius talarum tunica eum nudauerint, quem admodum à fratribus olim Ioseph fuit denudatus. Denudarunt fratres, fratrem Ioseph: denudant milites fratrem Christum, sed Ioseph tunica sanguine hedi fuit intincta, & ad ferum patrem delata, quam pro solamine suo reseruare curauit: vt semper pius parens filij mortem illam visa deploraret: tunica verò Christi manibus virginis sanctissimæ contexta, sanguine proprio tincta non ei datur, sed tantum ostenditur à milite qui illam forte acceperat. Vide, inquit, an tunica filij tui sit, quam post hac minimè induet. Quam cum agnouisset mater ait: tunica filij mei est, fera pessima comedit eum, bestia deuorauit Ioseph. Vera autem bestia deuorauerat verū Ioseph. Omni enim bestiarum ac ferarum genere crudelior ac ferocior est homo omni Dei timore vacuus: & quid mali huiusmodi bestia non facerent, quando Christum Dominum verum Dei filium deuorare conati sunt? Vnde merito apud Hieremiam Dominus cōquereretur dicens: facta est hæreditas mea, quasi leæna. Quid mirum si nunc virgo mater scinderet vestimēta sua, si indueretur cilicio, si lugeret filium, si diceret descēdam ad filium meum lugens in infernum & quando

Gene. 37
Figura.

Hier. 13

do

do ergo mater amisso tanto filio, omnem consolationem reruit: nos etiam lugeamus.

¶ Et postquam crucifixerunt eum, diu seruant vestimenta eius &c. Et Sedentes ser-

uabant eum &c. Fratres Ioseph, vt sacra refert historia, primum nudauerunt eum tunica talari, quod maximè eã oderant, quod signum esset virtutis & paternæ dilectionis. Hoc in signe fratrum inuident. Ipsi tamen interim non hoc agunt vt simili veste simili- què dilectione patris digni sint: sed vt per hoc fidem facerent patri quod à bestijs deuoratus esset. Deinde fratres illi proieciunt Ioseph in cisternam: Tertio hisperactis sedent vt comedant panem: deniquè iridentes dicobant nunc videbimus quid illi proderunt somnia sua. Hæc omnia typi & imagines erant Christi, atq; hominum istorum impiorum. Christus enim tunicam habuit, iustitiam scilicet, innocentiam, sanctitatem, nomen bonum &c. Propter hanc tunicam odio habitus fuit. Grauis, inquit, est nobis ad videndum, quia contrarius est operibus nostris. Hæc tunicam hæc vestimenta omnibus modis Christo detrahere conati sũt, & quantum in ipsis fuit detraxerunt famæ eius denigrantes. Nos (inquiunt) scimus quia hic homo peccator est. Et iterum dæmonium habet & insanit: quid eum auditis? Sic coram Pilato eum difamare conati sunt, imo hæc nunc cessant Christo hanc tunicam atq; vestimenta detrahere. Proiecerunt fratres fratrem in cisternam: proieciunt Iudæi atque impij milites Christum in mortis foueam crucifigentes eum. Sedent fratres Ioseph vt comedant panem & irideant. Sedent milites isti vt conuiuium gaudij &

exultationis quasi re bene gesta, celebrent: & obseruent an profint somnatori somnia sua. Sedent etiam iudæi eodem modo postquam Christum crucifixerunt, vt festum paschale celebrent: quasi negotio strenuè peracto. Nondum enim omnes isti conscientiam mali facti sentiebant: què ad modum nec Ioseph fratres. Seruauerunt fratres tunicam Ioseph, amoris paterni in signe, non vt eum amorem sibi pararent, sed vt veram mortis eius fidem patri facerent: seruauerunt homines isti impij atque scelerati vestem Christi, nõ vt illa induti Christum induant, veteremquè Adam exuant: sed vt in verum testimonium mortis eius matri sanctissimæ eam ostendant.

¶ Nos igitur istorum impietatem non imitemur: sed potius sedeamus solitarij & taceamus, leuantes oculos in CHRISTVM crucifixum, & dolentes super contritione veri Ioseph. A sidebant isti cruci & seruabant eum, ne quis tolleretur eum. A sideamus & nos similiter, & seruemus eum: ne quis eum ab animis nostris auferat; ne quis aut mundi aut diaboli aut carnis illecebris eum à mentibus nostris furetur. Isti seruabant, iniquo tamen animo, nos eum non iniquo sed bono animo custodiamus.

¶ Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam. Hic est Iesus Rex iudæorum. Inuidebant fratres Ioseph, illi: nec poterant ei quicquam pacificè loqui, quod plus omnibus à patre diligeretur; inuidebant quod se regem futurum illorum somnariat: audite (dicebat eis) somnium meum quod vidi: putabam nos ligare manipulos in agro: & quasi cõsurgere manipulum

nipulum meum & stare, vestrosquè manipulos circumstãtes adorare manipulum meum. Cui fratres responderunt: nunquid rex noster eris? aut subijciemur ditioni tuæ? Rursum ait Ioseph: vidi per somnum quasi solem & lunam & stellas vñdecim adorare me. Hęc ergo causa somniorum atque sermonum inuidiæ & odij formitem ministravit. Iam quis non videt quã perfectè omnia hæc in Christo impleta sunt? Primo enim scimus quo modo eum oderint fratres eius iudæi scilicet: Nequè alias odiendi causas habuerint quàm quas fratres Ioseph habuerant, nempe quod diligebatur à patre, a quo audierant hic est filius meus dilectus. Hoc enim videre poterant non solum voce de nube delapsa, sed ex ipsius miraculis & vita. Vnde Nicodemus: scimus, inquit, quia à Deo venisti, nemo enim potest facere &c. Et cæcus ille: in hoc inquit, est mirabile quod nescitis vnde sit, & aperui oculos meos. Vnde & Christus: si cæci essetis peccatum non haberetis. Nec tantum oderant Christum, sed nequè quicquam pacificè ei loqui poterant, sed omnia loquebantur hostiliter, vt cum dicerent: in Beelzebub eijcit dæmonia. Item: dæmonium habet, & insanit, quid eum auditis? item: vorax est & potator vini, socius publicanorum. Quod si aliquando pacificè videbantur ei loqui dolosè tamen fiebat. Merito igitur cõquæritur, cum his qui oderant pacem eram pacificus. Et iterum: sermonibus odij circumdederrunt, & expugnauerunt me gratis. Quis etiam nesciat quod felicia illa somnia, promissionesquè &c. de futuro regno & potestate, Christo inuidiam conflauerunt, in causaque

fuerunt vt illum morti cruciquè traderent, vt in hoc loco testatur Evangelista dicens: imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam, hic est Iesus Rex iudæorum: magna de ipso prædixerant propheta, magna de ipso sentiebat populus, magnificè interdum, sed tamen verè ipse Christus de seipso loquebatur: vt cū diceret: antequam Abraham fieret ego sum. Item: nunquam legistis in scripturis: lapidem quem reprobaerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? hæc inquam, & huiusmodi, inuidiam iudæorum auxerunt aduersum Iesum, vt omnibus modis conarentur impedire ne rex esset: sed frustra. Iam enim à Domino definitum erat, vt manipulus eius stare: vt ipsum sol & luna & stellæ adorarent, vt in nomine eius omne genu flecteretur cœlestiũ terrestrium & infernorum. Quod iam adimpletum esse videmus. Quare non sine Dei consilio factum est, vt huc honorificum titulum noluisset mutare Pilatus: etiam si apud illũ egerant iudæi, vt is titulus corrigetur, nec poneretur Rex iudæorum, sed hic fecit se regem iudæorum: Vt propositum scilicet Dei maneret, qui non passus est vt hac vna in re Pilatus vinceretur.

¶ Nos ergo confiteamur regem nostrum, est enim rex consentientium eũ. Obtulerunt tandem filij Iacob munera Ioseph & adorauerunt eum proni in terram. Offeramus nos ipsos regi nostro, offeramus ei omnia nostra, quæ quamuis parua sint munera, illi grata & accepta erunt, si ex fide & charitate proficiantur. Qui dederit, inquit, calicem aquæ frigidæ tantum

in

Gene. 37.
Figura
pauisante
proposita
prosequi-
tur.

Sapient. 2.

Ioan. 9.
Ioan. 10.

Ioan. 3.

Ioan. 9.

Mat. 12.

Ioan. 10.

Mat. 11.

Psal. 119.

Psal. 108.

Mat. 21.

Supr. 10.

Præcedens
figura pro-
sequitur.

in terram: quando sol & luna & stella adorant eum. Adorat pater, idest, populus ille antiquus patrum, adorant mater, idest Ecclesia, adorant fratres, scilicet fideles. Adoremus eum prout in terram non ludubrij causa, quemadmodum satellites isti, sed religionis & pietatis.

¶ Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones, unus à dextris, & unus à sinistris. Curatū est & hoc à iudæis vt simul cum eo crucifigeretur duo latrones, sic vt Iesus medius, à dextris haberet vnum, ad leuam alterum: vt omnibus & ipse vanus & impostor haberetur, & illorum similis quibus erat adiunctus. Hac impostura miseri volebant denigrare nomen Iesu, atque famam eius omnino extinguere, vt adimplerent quod apud Hiero. dicebant: eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius. Hoc se fore consequturos putabant, si inter latrones crucifigeretur. ¶ Iam ergo nemo nostrum quærat vbi est Iesus. Nam non eum inter Apostolos, non in templo, nõ in domo Martha, sed in loco iniquorum inter insignes latrones & tanquam illis insigniorem in medio crucifixum inueniet. Iam nemo nostrum quærat vbi est Iesus, vbi Deus noster, vbi Christus, vbi admirabilis, fortis, consiliarius, pater futuri seculi, princeps pacis, nam nemo iudæorum respondet: quod si quærat vbi est insignis ille latro, maximus ille impostor qui suis prestigijs seducebat turbas, suis seditionibus commouebat populum, statim audiet omnes vno ore vnaque voce acclamantes ecce impostor inter impostores, ecce fur inter fures crucifixus: ecce latro inter latrones patibulo suspensus.

Quare inter latrones est crucifixus.

Hiero. 1 d.

Vbi inuenit Iesus.

¶ O Iesu sancte vereris ne an latrones inter quos es positus, tua bona furentur? absconde obsecro diuitias omnes tuas, ne ab his tam impijs atque sceleratis deprædatoribus surripiantur: serua & custodi diligenter, ne eas depopuletur. Sed me miserum: nam nihil habes quod deprædentur nisi crucem. Sed adhuc celebre nomen tuum, atque præclara gesta tua furari iudæi pro sua virili curant: & ideo te inter iniquos & celebres latrones collocant. Me, inquam, miserum: cum videam Dei filium in cælis inter patrem & Spiritum sanctum ab æterno positum, hodie inter duos latrones statutum: cum conspiciam sanctum illud propitiatorium aliis inter duo cherubin, qui versis vultibus illud indesinentur respiciunt: modo inter duos depopulatores depositum. Sed o bone Iesu bono animo esto, nã statim in medio duorum animalium hoc est, latronum positus cognoceris. Patienter expecta nam illico audietur centurio dicens: verè filius Dei erat iste: non impostor, nõ seductor, non latro, etsi inter latrones positus, sed verus filius Dei, splendor gloriæ vera figura & imago substantiæ eius. Constante sustine memor patris tui Iacob tibi dicentis ad prædam fili mi ascendisti. Felix deprædator qui crucem ascendit vt inde inferni bona deprædaretur, captiuamque secum duceret captiuitatem, spoliaque fortis armati detraheret: felix profecto latro qui vim intulit regno cælorum atque illud violenter rapuit, vt nobis eum sequentibus diuideret.

¶ Cæterum omnibus compertum est, duos socios Ioseph, in eodem carcere cum illo coniectos imaginem gessisse latronum istorum. Quorum alter

Exod. 25 Figura.

August.

Gene. 49

Gene. 40 Figura

alter seruatus est, datus alter. Compertum etiam est, per hos duos latrones, atque per vincos illos duo genera peccatorum significari. Sunt peccatores, quos antea victæ poenitet: quibus Dominus ait: Hodie mecum eritis in paradiso. Hivoluti pincerna ille Pharaonis, tres propagines vident, idest, tres Christi naturas, diuinam & humanam ex corpore & anima constantem. Vuarum verò expressio, Christi passionem præsert, ex qua peccator animi dolore & poenitentia commotus, peccatorum veniam sibi parat. Per pictorem autem atque per latronem ad leuam Christi crucifixum, peccatores obstinati signantur. Hi tribus canistris, hoc est, grauibus peccatis sunt pressi, & onerati: peccatum enim talentum plumbi est. Hi non cessant improperare Christo. Peccator enim cum in profundum malorum venit, cõtemnit. Doleamus igitur eum latrone ad dextram posito si audire volumus, Hodie mecum eris in paradiso: restituique in gradum pristinum gratiæ, sicut pincerna regis in eius gratiam restitutus est.

¶ Iterum clamans voce magna emisit Spiritum. Alius Evangelista narrat exclamando dixisse, Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Vt intelligeremus non tam morti quam patri celsisse. Cum ergo decreuisset naturales causas sinere, vt cursum vitæ suæ peragerent, patri suo ait. Consumatum est: scilicet, illud singulare cum inimicis certamen. Atque patris tunc voluntate moriendi intellecta, emissam magna voce ait. Pater in manus tuas commendo spiritum meum, affixum scilicet, vt requiescat à laboribus suis. Sicut enim olim columba

Zach. 5.

Prou. 18.

Christi spiritus in manus patris.

à Noe emissa, minime inuenire potuit, vbi pes eius requiesceret, donec rediret ad arcam: sic pater. ecclestis, spiritus meus in mundo requiem non reperit, nisi redeat ad eum qui misit illum. Tunc sanè pater, qui haurum in mortis mare vt Leviathan caperet, emisit, capta præda, illum ad se traxit: atque inter brachia fouendum recepit. ¶ Hic est clamor ille, hæc est vox magna, quam sancti in hoc mundo positi, & qui iam diu in lyombo erant constituti expectabāt, hic est clamor, quem à Deo exaudite precabatur Vates Baruch in captiuitate positus: atque his verbis dicebat à longe hanc Christi anxiam magnamque vocem prospiciens atque contemplan: & nunc Domine omnipotens Deus Israel, anima in angustijs & spiritus anxius clamat ad te: Audi Domine & miserere, quia Deus es misericors, & miserere nostri, quia peccauimus ante te, quia tu sedes in sempiternum, & nos peribimus in æuum? Domine omnipotens Deus Israel, audi nunc orationem mortuorum Israel, & filiorum ipsorum qui peccauerunt ante te. Hæc Baruch in captiuitate constitutus: & per hunc clamorem à Christo emissum, liberari desiderans ab animi vera captiuitate in Babylonica illa figurata. Quare illud est intelligendum sanctos omnes in lyombo detentos clamorem hunc Christi tam validum, quo spiritum patri traderet, expectasse, ac desiderasse: quemadmodum nunc omnis beatorum cœtus expectat vltimum eius clamorem, quo excitatur est mortaleis omnes à somno mortis, atque in iudicium extremum vocaturus. Clamauit hodie in cruce, vt animas bearet, clamaturus tunc

Figura. Gene. 8.

Clamor Christi ex peccatis à patribus antiquis.

Baruch, 3.

ta signa & miracula edidisset, confes-
si sunt publicè esse verū filium Dei.
Felices nos Christiani ac nimium
felices qui semen Christi sumus, vir-
tute mortiseius, spiritualiter per fi-
dem & charitatem atque veram pœ-
nitentiam generati: beati profecto
omnes nos, qui inter innumeram il-
lam prolem annumeramur, de qua
idem Vates ait: generationem eius
quis enarrabit? & Regius propheta
in psalmo: ecce alienigenæ, & Tyrus
& populus Aethyopum, hi fuerunt
illuc. Siue iste natus est ibi, vt habet
verbo Hieronymi. Volens igitur
Dominus huius prolis primitias of-
fendere, statim quod spiritum patri
tradidit, multos ad fidem suam tra-
xit, vt hic vides.

*¶ Cum autem sero factum esset, venit
quidam homo diues ab Arimathæa, nomine
Ioseph &c. Hic accessit ad Pilatum, & pe-
titi corpus Iesu &c. Et accepit eorum corpore &c.
Posuit illud in monumento &c. Huius de-
positionis atque sepultura Christi
habemus imaginem. 3. Regum. cap.*

*2. 2. vbi dicitur. Commissum est ergo
prælium in die illa. Rex autem Israel
stabat in curru suo contra Syros, &
mortuus est vespere. Fluebat autem
sanguis plagæ in sinu currus, & præ-
co insonuit in vniuerso exercitu an-
tequam sol occumberet dicens: vnus-
quisque reuertatur in ciuitatem &
terram suam. Mortuus est autem rex
& perlatus est in Samariam, sepelie-
runtque regem in Samaria. Hac ibi.*

Christus
rex Israel.

Christus ergo Dominus verus fuit
Rex Israel, qui mutauit habitum suū
vt ingrederetur bellum. Cum enim
in forma Dei esset, semetipsum exi-
maniuit formam serui accipiens, in
similitudinem hominum factus, &
habitu inuentus vt homo. In habitu

igitur & specie non solum hominis
sed insignis etiam latronis ingressus
est in caluarie monte bellū. Rex au-
tem Israel (inquit) stabat in curru suo
contra Syros. Stabat rex noster cru-
ciafixus: stabat constans & firmus in
cruce commisso prælio. Ita vt nullis
cruciatibus, nullis conuitijs, nullisq;
ærumnis frangi potuerit, non igno-
rans quā varius esset euentus belli.

Stabat, inquam, solus vulnere per-
cussus. Stetit namque in contractio-
ne mortis, vt à nobis cessaret quassa-
tio iræ cœlestis. Stetit etiam tunc in
confessione sua, qua verum regem;
verum Messiam, verumque filium
Dei se esse profitebatur. Stetit (in-
quit) contra Syros. Syri enim idem

est, quod insidiantes. Dæmones igitur
Syrorum more Christi sanguini
insidiabantur, dicebantque Iudæ, ve-
ni nobiscum insidiamur sanguini,
abscōdamus tene diculas contra inson-
tem: deglutiamus eum sicut infernus
viuentem. Sed tamen non quod pu-
tabat euenit, nam deglutiedo Chri-
stum Dominum, ipsi deuorati atq;
glutiti sunt. Hoc enim erat quod co-
minolum inabatur dicens: Omors
ero mors tua, ero mors tuus inferne.

Dū enim tu mihi morsum intelliges,
mortē comedes tibi morsu amari-
mo. Stabat ergo rex noster in curru
suo, hoc est, in cruce aduersus Syros,
hoc est, dæmones illi insidiantes. Ad-
dit autē scriptura: Et mortuus est ve-
spere. Mortuus est enim rex noster,
tradiditque ad vespere patri spiri-
tum suum. Hic autem sitte gradum
parumper, & aduerte primum homi-
nem conditum fuisse à Deo die sex-
ta, primæ diei veneris (vt fertur) ho-
ra tertia, transgressus est verò Dei
mandatum hora sexta, eiectus est au-
tem

Cruce eur-
rus.

Psal. 109.

Syri dæ-
mones.

Prou. 27.

Osap. 13 d

tem

tem, paradyso voluptatis hora no-
na, hoc est, ad vespere. Vt autem
vtaius temporis respondeat: secun-
dus homo de cœlo cœlestis, eadem
hora tertia similis diei, morti dāna-
tus est: hora verò sexta, qua primus
homo de terra terrenus peccauit, secū-
dus homo crucifixus est: Hora verò
nona qua ille de paradyso fuit eiectus,
secundus homo noster animam Deo
tradidit, atque de corpore & ab hoc
mundo egressa est. Fluebat autem san-
guis plagæ in sinum currus. Vt intel-
ligere mus, quā copiosa futura esset
apud regē verum Israel, redemptio
nostra. Nā à sinu eius in sinum cru-
cis remanentis apud nos, fluit sem-
per virtus sanguinis Christi, quo la-
nantur peccata fidelium, virtutes au-
gentur & merita. Tunc autem præ-
co insonuit in vniuerso exercitu an-
tequam sol occumberet dicens: vnus-
quisque reuertatur in ciuitatē & ter-
ram suam: cum Centurio qui verus
Christi præco fuit, clamauit: Verē
filius Dei erat iste. Hoc enim præco-
nium satis significat ingenuitatem
nostram, nam si filius nos liberaue-
rit, veri liberi erimus; ita vt reuerti
possimus in terrā nostrā, in ciuitatē
illam cœlestem à qua exulabamus,
in terrā illam viuentium possessam à
cœlestibus spiritibus. Tandē ait scri-
ptura quod mortuus est rex, & quod
sepelierūt eum in Samaria. Samaria
enim idem est quod custodia. Ecce
ergo Ioseph virum venerabilem ad eū
tē præsidē, & petentē sibi donari cor-
pus regis Israel: quō accepto repo-
suit & custodit in sepulchro atque
in monumento nouo, quod exciderat
in solido saxo, vbi adfuere iudæi ob-
signantes lapidem cum custodibus.
¶ Reliquum hic est vt omnes nos la-

chrymas fundamus super gloriosum
Domini sepulchrum. Quis enim sal-
tem repetens virginis lachrymas su-
per sepulchrum, nō colachrymetur?
inclinabatur pia mater in erus lapi-
des, durōsq; appellabat, quod abstul-
sent ab ea, quæ amplecti solebat. At-
que inter lachrymas cum dilecto fi-
lio suo iam sepulto has querulas vo-
ces emittebat: Heu heu fili mi, lumē
oculorum meorum, vbi nam modo
sunt angeli in tuo natali canentes,
vbi pastores tripudiantes, vbi reges
munera deferentes: præiepe versum
est in sepulchrum, loco pastorum ad
te adorandū currentiū, adsunt sacer-
dotes te seductorem & impostorem
vocantes. Domine, inquit, recor-
dati sumus quod seductor ille dixit
adhuc viuens: post tres dies resurgā.
Quid superest nisi quod angeli pœcis
amarè fleant: solus adest Ioseph tibi
fidelis. Solus vnus vel alter sed cate-
ri vbi sunt, vbi nam est Apostolorū
obsequiū, vbi discipulorum comita-
tus, vbi amicorum gloria, vbi mortui
quos suscitasti, vbi cœci quibus visū
prebuisi, vbi leprosi quos emunda-
sti: quare non properant, cursum nō
accelerant vt te non iam mortuum
& cruci affixū sed inter lapides con-
clusum videant? Colachryniemur
& nos, & dicat vnusquisque nostrū:
quis dabit capiti meo aquā, & oculis
meis fontem lachrymarum dabit, vt
nocte fleam, & die fleam. Nam ceci-
dit corona capitis nostri, vā nobis
quia peccauimus. Vbi nā modo sunt
manus illæ tuæ o Domine Iesu, ma-
nus illæ plenæ hiacinthis, ma-
nus illæ per quas formatus est orbis,
innumeraq; facta miracula: vbi mo-
do sunt pedes illi speciosissimi annuntian-

tes & euangelizantes pacē, euangeli-
zātes bona, pedes infirmos & aegros
sine defatigatione visitantes: quis clau-
sum habet os illud omnium tristitiam so-
lumen, a quo pendeamus omnes, e-
quo verba vitæ æternæ efluebant?
quis e medio nostrum presentiam il-
lam abstulit, quæ omnes nos latos
& vultu alacres reddebat? quo ibunt
sine patre filij? quo magistro sublato
discipuli? quo clientes sine aduoca-
to? tu enim o Domine Iesu, & pater,
& mater, & frater & magister eras.
Tu salus nostra, tu fortitudo & orna-
mentum, tu denique omnia omnibus
diligentibus te. Sepeliamur ergo cum
Christo, ut cum eo suscitari
mereamur.

¶ Angelus nuntiat Christi
resurrectionem.

Capi. XXVIII.

VESPERE autem sabba-
thi quæ lucebat in prima sab-
bathi, venit Maria Magdale-
ne, & altera Maria videre se-
pulchrū. Et ecce terramotus fa-
ctus est magnus, angelus enim
Domini descendit de cælo: & ac-
cedens reuoluit lapidē, & sedebat
super eū. Erat autē aspectus eius
sicut fulgur, & vestimenta eius
sicut nix. Præ timore autē eius ex-
territi sunt custodes, & facti
sunt velut mortui. Respondēs
autē angelus dixit mulieribus,

Mar. 16.
b.
Ioan. 20. c

Nolite timere vos, scio enim,
quod Iesum qui crucifixus est
quaritis: nō est hic, surrexit enim
sicut dixit: venite & videte locū,
ubi positus erat Dominus. Et ci-
to euntes, dicite discipulis eius,
quia surrexit: & ecce procedet
vos in Galileā, ibi eū videbitis, ec-
ce prædixi vobis. Et exierunt ci-
to de monumento cum timore, &
gaudio magno, currentes nuntia-
re discipulis eius. Et ecce Iesus oc-
currit illis, dicens. Auete. Illa au-
tē accesserūt, & tenuerunt pedes
eius, & adorauerūt eum. Tunc
ait illis Iesus, Nolite timere, ite,
nuntiate fratribus meis, ut eāt in
Galileā, ibi me videbūt. Quæ
cum abiissent, ecce quidā de cus-
todibus venerunt in ciuitatem,
& nuntiauerūt principibus sacer-
dotū omnia quæ facta fuerant.
Et cōgregati cum senioribus, cō-
silio accepto, pecuniā copiosam
dederūt militibus, dicens, Dici-
te quia discipuli eius nocte vene-
runt, & furati sunt eū nobis dor-
mientibus. Et si hoc auditū fue-
rit a præside, nos suadebimus ei,
& securos vos faciemus. At illi
accepta pecunia, fecerunt sicut
erant edocti. Et diuulgatū est
verbum

verbū istud apud Iudæos, usq;
in hodiernū diē. Undecim autē
discipuli abierunt in Galileā, in
in montē ubi constituerat illis Ie-
sus. Et videntes eum adorauer-
runt, quidā autē dubitauerunt.
Et accedens Iesus, loquutus est
eis, dicens, Data est mihi omnis
potestas in cælo, & in terra. Eū-
tes ergo, docete omnes gētes, bap-
tizantes eos, in nomine Patris &
Filij, & Spiritus sancti, docentes
eos seruare omnia, quacūq; mā-
dauero vobis, Et ecce ego vobiscum
sum omnibus diebus, usq; ad cō-
sumationem seculi.

Mar. 16.
d.

Ad literam.

Vesperi autem sabbathi quæ lucebat in
prima sabbathi. Pro intelligētia hu-
ius loci, quæ vix ad octis intelligitur,
notandū primū: quod vespera in sacra
scriptura, accipitur pro nocte: ut ma-
ne pro die, per synecdochē pars pro
toto accipitur. Ge. 1. Factū est vespe-
re & mane dies vnus, id est, primus.
Quia ex die ac nocte dies naturalis
cōstat. Et psal. 29. ad vesperā de mo-
rabitur flatus, & ad matutinū latitia,
id est, erūnæ vestrae nō erūt diuturna.
Deinde, sabbathū erat dies solēnis ap-
ud Hebræos, quod per totū anni cir-
culū per singulas hebdomadas in si-
gni religione celebrabatur. At verō,
reliquos sex dies hebdomadæ, ad hūc
modū supponebāt Iudæi: prima sab-
bathi, id est, prima dies, a, id est, post
sabbathū, hoc est, dies dominicus: se-

Exod. 16.
Gen. 1.
Psal. 29.

cūda sabbathi, id est, secūda dies post
sabbathū, hoc est, dies lunæ: tūc de in-
ceps, donec ad diē veneris pertine-
ris. ¶ Præterea sabbathū significat to-
tā hebdomadā, hoc est, septē diē solē-
nitatis paschalis. ¶ In prima signifi-
catione capitur primo loco, in secūda,
in secūdo loco. Quasi dicat: prima die
hebdomadæ ad aurorā, in nocte sab-
bathi, quæ propinqua est diē domi-
nicæ aduētati, venerūt sanctæ mulie-
res ad monumētū, vel sabbathū vtro-
biq; accipitur primo modo, id est,
noctē sabbathi quæ nox lucebat in
prima die post sabbathū, hoc est, dies
dominica ad auroram &c.

¶ Greci leūt. vesperē sabbathorū. Et
significat vniuersos dies illos solēni-
tatis, cū azimos panes comedebant.
Nā vnusquisq; dies illorū, sabbathū
erat. Et sic intelliges: nomē sabbatho-
rū, esse nomē pluralis numeri, positū
pro singulari, hoc est, pro vno sabba-
thorū, vt sepulcus est in vrbibus Gā-
laad secundū tex. Hebr. in vna vrbe.

Iudi. 12.

¶ Vesperi autē sabbathi, quæ &c. Vespe-
ra sabbathi quæ &c. Vel, vesperē sab-
bathi quod &c. Vt relatiuū referatur
ad vesper, quod est neutrum.
¶ Factus est. l. factus fuerat magnus.
¶ Deuoluit lapidē. Deuoluerat lapidē
¶ Exterriti sunt custodes. Vel exterriti
fuerant.
¶ Respondens autem angelus &c. Hebra.
verba faciens angelus.
¶ Et si hoc auditū fuerit a præside. Sub
præside, i, si res apud præsidē agatur.
¶ Suadebimus ei, persuadebimus ei, vel
placabimus eum.
¶ Data est mihi omnis potestas. Vi. quæ
annotauimus sup. ca. 1. in illa verba:
ubi est qui natus est rex Iudæorum,
de potestate Christi.
¶ Docete omnes gentes. Gref. discipula-

te, aut discipulos facite.
 ¶ *In nomine patris.* Vel in nomen patris .i. vt fidē habeāt patri & filio. &c.
 ¶ *Docete omnes gentes.* Lege quæ anno-
 tauimus in. 2. 2. Nota veri Melsiæ po-
 sita in principio libri.
 ¶ *Ego vobiscum sum.* Pro, adsum vobis
 & faueo.
 ¶ *Ego vobiscum sum vsq; ad cōsumationem
 seculi.* Sæpe in S. scriptura, id quod ad
 diuersorū tēporū homines pertinet,
 ita promittitur, quasi de vna eiusdē
 ætatis generatione dicatur. Sic Pet.
 1. epi. c. 8. Vos gen⁹ electū &c. pl. 23.
 Hæc est generatio quærētū eū &c.
 Nō loquitur Dauid de vna hominū
 ætate, sed de vniuersa ecclesia, quæ ab
 Abel iusto incæpit, & duratura est,
 vsq; ad diē iudicij. Ma. 5. Beati estis cū
 maledixerint vobis homines &c. Et
 ferē cū ad Apostolos loquitur Dñs,
 nō tā ad illos dirigit sermonē, quā ad
 vniuersū populū christianū, cuius il-
 li erāt veluti seminariū: vt vos estis
 sal terræ &c. Ego vobiscū sū &c. Sed
 iā de hoc sup. c. 5. diximus explicādo
 locū illū: beati eritis cum maledixe-
 rint vobis homines.
 ¶ *Ego vobiscum sum vsq; ad cōsumationem
 seculi.* Quod si hæc vera sunt, vt re-
 vera sūt: quomodo est credibile: amāti-
 simū illū spōsū, spōsā suā dilectissimā
 hoc est, ecclesiā, tāto tēpore (vt Luthe-
 rus fateri cogitur) reliquisse, eāq; in
 adulterij āplexibus, mille & tercētis
 annis perseuerasse, & tot patres, tam
 pios, tā sanctos, tātisq; miraculis cor-
 ruscātes fuisse à deo (pro quo multisā
 guinē fuderūt) destitutos penitus, &
 immenso prope tēporis spacio in er-
 roribus versatos? si aut fateantur hæ-
 retici Christū fidē suā seruasse, neces-
 sario debēt fateri, ecclesiā semper ve-
 ritatē tenuisse. Cū verò Lutheri, eius-
 q; sequatū doctrina ex diametro ec-

Regula.

1. Pet. 8.
Psal. 23.

Math. 5.

clesiæ repugnet; q̄s nō videt esse falsā
 & impiā? Lege quæ annotauimus sup.
 c. 8. in illa verba: ita vt nauicula ope
 riretur fluctibus ad mores cōponen-
 dos. Quod aut tā apertis verbis hoc
 in loco pollicetur Christus olim etiā
 per Esaiam promiserat, c. 54. sic in-
 quies: sicut in diebus Noe istud mihi
 est, cui iuravi ne inducerē aquas yltra
 super terrā: sic iuravi vt nō irascar ti-
 bi. Mōtes cōmouebūtur, & colles cō-
 tremiscēt: mōtia aut mea nō recedet à
 te, & fœd⁹ pacis meæ nō mouebitur
 dixit miserator tuus Dñs. q. d. hoc
 quod tibi iuravi, nēpe: nūquā te esse
 derelicturū, est verissimū: nam prius
 mōtes cōmouebūtur, & alio se trās-
 ferēt, & colles cōtremiscēt, quā ego
 te deserā: nūquā. n. mōtia mea à te rece-
 det, neq; fœdus meū tecū in tū rūpe-
 tur. Quæ verba, nō synagogæ, quā vi-
 demus à Deo esse derelictā, sed eccle-
 siæ de qua D. Pau. totū illud c. Esa. in
 ep. ad Ga. interpretatur, intelligūtur:
 & Chrs in hoc. c. depropit, quod a-
 pud Ioā. c. 6. ait, & scriptū est in pro-
 phetis, erūt omnes docibiles Dei. Va-
 leat ergo Lutherus: nā stat sententia:
 ego rogavi pro te Petre, vt nō deficiat
 fides tua. Et rursū: ego rogavi patrē &
 aliū paraclētū dabit vobis spiritū veri-
 tatis, vt maneat vobiscū in æternum.
 ¶ *Data est mihi omnis potestas etc.* Ge. 45
 aut fratres Ioseph patri suo: Ioseph fi-
 lius tu⁹ viuit, & dñatur in ōni terra
 Aegypti. Latissimū qdē nuntiū fuit
 quod dicūt, Ioseph fili⁹ tu⁹ viuit &c.
 Nec aliud sonat euāgeliū n̄um, quā
 quod Christ⁹ etiā crucifix⁹ viuit ad-
 huc: nec solū viuit, sed dominatur in
 toto mūdo. Data est. n. (inquit) mihi
 potestas in cœlo & in terra. Quā libe-
 ter & læti hoc nūtiū audisēt antiqui
 patres: hinc Ioā. in ipsorū persona: tu
 (in q̄) es q̄ v̄tur, est, à aliū expectam⁹ Sup. 4.

Supr. 8.

Esa. 54.

Ioan. 6.

Luc. 22.

Ioan. 14.

Gene. 45.
Figura.

¶ *Data*

Esa. 53.

¶ *Data est mihi omnis potestas etc.* Esa. c.
 53. ait: de angustia & de iudicio subla-
 tus est, hoc est, liberatus est ex affli-
 ctione, & sceleratorū iniustō iudicio:
 qm̄ resurrexit, & victor atq; glorio-
 sus ad patrē ascēdit. Ipse. n. post resur-
 rectionē suā in hoc loco ait: Data est
 mihi potestas in cœlo & in terra. Ae-
 quū est vt mundū iuste iudicet, qui à
 mūdo iniuste iudicatus est: sicut scri-
 ptū est: causa tua quasi impij iudicata
 est: causam iudiciumq; recipies.

Iob. 35. c.

¶ *Ordo apparitionum Christi.*

Libet hīc ordinē quēdā apparitio-
 nū Christi ex vniuersis euāgelistis
 ad memoriæ commoditatē statuere.
 Surrexit ergo à morte dñs tertio die
 statim post mediū noctis sabbathi ex-
 actū, vt quidā volūt: vel aliquāto post
 vt alij malūt. Sūmo aut mane sanctæ
 mulieres familiares dñi ad sepulchrū
 venerūt: ac reuoluto sepulchrū lapide
 (nā angel⁹ de cœlo descēdēs cū terræ
 motu illū iā reuoluerat) angelū vide-
 rūt: qui eis dixit estote bono animo,
 surrexi dñs quēadmodū prædixit: an-
 ūtiate hoc discipulis. Mulieres cur-
 rētes hęc discipulis renūtiauerūt. Quæ
 cū abisēt adiungit Math. quosdā ex
 custodib; vrbē regressos, principib;
 sacerdotū quæ facta fuerāt, indicasse:
 atq; pecunia ab illis corruptos, falsū
 rumorē disseminasse: quod discipuli
 dormiētibus ipsis, dñm furto abstu-
 lissēt. Maria aut Magdalena quæ cū
 cæteris mulieribus sepulchrū adie-
 rat, Petro præsertim & Ioāni visa e-
 narravit. Tūc Petrus & Ioannes vnā
 cū Maria lætius sequēte, ad monumē-
 tū currūt: ac cernūt quæ Maria dix-
 rat vera esse: quod Lucas attingit: sed
 Ioannes explicat⁹ retulit. Petro verò
 & Ioāne è sepulchris reuersis, Maria
 Magdalena ibidē permanens prima
 omniū dñm vidit: quod discipulis tri-

1. appari-
tio Marię
facta.

stibus & flentibus læta nuntiauit.
 Id Marcus paucis verbis, Ioannes plu-
 ribus descripsit.

¶ *Secūdo sanctis mulieribus, è sepul-
 chro redeūtibus apparuit: nō tūc, cū* 2. appari-
tio sanctis
mulierib;

primū sūmo naane vnā cū Maria mag-
 dalena è sepulchro redierunt: quāuis
 id cōsequēter Mathæus, per occupa-
 tionē præscripsit: Prius. n. Petrus &
 Ioannes sepulchrū adierunt, & inde
 domū se receperūt: atq; Magdalena
 Dñs visus est. Quēadmodū itaq; Ma-
 ria Magdalena iterū ad sepulchrū cū
 Petro & Ioāne reuerfa est: ita & reli-
 quas sanctas mulieres postea iterū eò
 rediisse credēdū est: præsertim cum
 dñm Mariæ magdalene ad sepulchrū
 apparuisse, iā audissent: illis igitur dū
 è sepulchro iterum domum repe-
 rent, Dominus apparuit.

¶ *Tertio apparuit Dominus Petro* 3. Petro:
vt Lucas c. 23. significauit.

¶ *Quarto duobus illis discipulis in* 4. duobus
villā Emauntē proficiscētib; . Quod
discipulis.
Marcus attingit, Lucas latius narrat.

¶ *Quinto decem apostolis simul con-* 5. 10. apo-
gregatis: quod Lucas & Ioannes testan-
stolis.

tur. Ac quāuis hic à Dño verba alia
 Apostolis dicta apud Lucā, alia apud
 Ioāne legātur: ex eo tamen nulla in
 his repugnantia est. Ea enim omnia
 Dñs dixit: sed eorum quædam Lucas
 retulit, quæ Ioannes tacuit: & rursū
 quædam apposuit Ioannes, quæ Lu-
 cas prætermisit.

¶ *Has autem quinque Domini appa-* Hæc. 5. ap-
ritiones primo die quo Dñs à morte
paritiones
1. diere sur-
rectionis
sunt factæ

surrexit, fuisse sancti & antiqui in-
 terpres consentiunt.
 ¶ *Octauo post die Dominus vnde-* 6. 11. apo-
cim Apostolis sexto apparuit: vt Ioā-
stolis si-
mul.

nes scripsit.
 ¶ *Septimo quibusdam discipulis ad* 7. quibus-
mare Tiberiadis: quod idem Ioānes
dam disci-
pulis.

Aaa 4

¶ *Octa*

8. 11. In mōte Galilææ. 9. recumbentibus vndecim. 10. Qua vidētibus illis eleuatus est.

¶ Octauo, vndecim apostolis in mōte Galilææ, vt Mathæus refert. ¶ Nono, recumbentibus vndecim, vt Marcus meminit. Hic iam verba Dñi ad discipulos à Mathæo & Marco relata, sequūtur. In quibus, quamuis aliud ab alio scriptum sit, nihil tamē contrariū ex eo in illis existimari debet. ¶ Ac Lucas quidē reliquas Dñi apparitiones à quinta præterijt excepta vltima; qua Dominus videntibus discipulis post. 40. a resurrectione dies cœlos subiit. Quod Marcus etiā significauit: sed Lucas apertius in fine Euangelij dixit: & longius in principio Actorum Apostolorum profecutus est. ¶ Dñs porro à resurrectione, ad ascensionē vsq; sapius quā decies suis apparuit: sed nos hic tantū earū dñi apparitionū meminimus: quæ in Euangelij scriptæ, referūtur. Vide etiam quæ in principio libri præmissim, cū de Christi peregrinatione tractabamus in fine peregrinationis.

¶ Ad mores.

¶ *Vntes ergo, docete omnes gentes.* Quid ad hæc respōdebūt illi, qui conciones spernūt, q̄ cū ad ecclesiasticas dignitates ascēderint, nihil, nisi otū, dlicias, voluptates, & pecunias quærūt? qui clauēs thesauri ferūt in brachio, clauēs autē animarū tradūt quibusdā ministris, improbis & indoctis, qui nō solū populū nō docēt, sed etiā doctores contēnūt. Hos appellat Dñs per Esaiā, nō pastores, sed canes mutos, nō valētes latrare, cū eorū officiū sit enūtiare Euāgelij, populū scelera reprehēdere, & deniq; subditos suos docere. Legāt hi antistites D. Pau. ad 1. Tim. 1. Thimotheū & Titū scribētē, & ibi inter qualitates antistitum inueniēt, debere esse cōcionatores & doctores.

Quid plura ipse cœlestis doctor, diuinus ille cōcionator Christus Deus noster, eis quod præules constituit, præcepit vt Euāgelij prædicarent. Euntes (inquit) docete omnes gētes. Lege de hac re in decretis d. 36. c. qui ecclesiasticis. Et quæ annotauimus in Luc. c. 9. ibi acceptis autē. 5. panibus. ¶ *In nomine patris & filij & Spiritus sancti.* Ecce iā Christus Dominus apertis verbis nobis ostēdit mysteriū sacratissimū trinitatis, in veteri testamento obūbratū multis in locis. Gene. 1. in principio inquit: creauit Deus, vbi pro Deo, posuit Elohim, quod est pluralis numeri, & creauit in singulari: vt multitudinē personarū, & vnitatē essentiæ insinuaret. Rurū, dicens in principio. 1. per principij creauit Deus &c. Et spiritus dñi ferebatur super aquas, eadē trinitas significatur. Nā Deus est pater; principij per quē omnia facta sūt est filius: spiritus dñi, est spiritus sanctus, vt indicat Targū Hierosolymitanū, ita vertēs: spiritus misericordiarū huc gr̄a, flabat super faciē aquarū. Mitto illud Gen. 18. de apparitiōe triū angelorū Abrahamo, aliaq; multa quæ ad hoc adduci possūt. Illud certe: quod Dei verbū ait per Esai. c. 48. nō à principio in abscondito loquutus sum, ex tēpore ante quā fieret. (i. lex) ibi erā: & nūc Dñs meus misit me & spūs ei, satis aperte mysteriū trinitatis & incarnationis ostēdit. q. d. Ego Deus, nullā vobis legem dedi in mōte Sinay in occulto: plane loquutus sum & ibi eram cū patre & spiritu sancto, in legislatione: sed qm̄ lex non erat duratura, nisi vsq; ad Euāgelij, ideo nūc misit me pater & spiritus sanctus, vt vos euāgelij doceam &c. Vbi vides tres diuinas personas, quarū secunda fuit à patre & Spiritu sancto missa in mundum.

Nec

Nec solum scriptura sacra, sed etiam philosophi personarū distinctionē in diuinis, suo modo cognouerunt. Plato in Epistola ad Dionisium; sic ait: omnia sunt apud regem mundi, & propter eum est quicquid est creatum, qui est omnium bonorum causa. Et mox: post hunc regem est totum in secundo, & post illum in tertio. Plotinus ita ait in lib. trium substantiarū: si quaeris: quis genuerit exemplar & sapientiā, huiusq; mundi opificē, dico fuisse illū simplicem, qui in causa est, vt hic genitus sit talis, tamquē magnitudine præditus. Et paulo post, cōparat filium respectu cœlestis patris, cum splendore respectu solis. Aemilius loquens de filio Dei, ait, hoc esse verbū per quod omnia facta sunt, vt Heraclitus asserbat. Philo Platonicus in lib. de bonis irrisis à malis, appellat Dei filium eius imaginē, & verbum sacratissimū, à quo ait fuisse mundum formatum. Hi ergo omnes vel diuina reuelatione, vel maiorum traditione, vel ex nostris mutuantes hæc de triade differuerunt, quāuis in ea rescopū nō tetigerunt: & ideo suo modo de trinitate differuisse diximus. Lege Tho. 1. p. q. 32. ar. 1. & Palacios. 1. sen. d. 2. q. 3.

¶ Nos ergo credamus in sanctam hanc trinitatē: patrē & filij & spiritū sanctū, vñ Deū omnipotentē, vniū essētiæ, vniū potestatis, creatorē omnium creaturarū, à quo omnia, per quē omnia, in quo omnia: aternū, incōmutabilem, qui totus vbiq; est, totus vbiq; præsens, nō per partes diuisus, sed totus in omnib; locis, nō localiter, sed potētiāliter, qui absq; sui mutatione, cūcta mutabilia creauit. Lege quæ annotauimus in ca. 1. in illa verba filij Abrahamæ, de nomine quatuor literarū: quod hoc idē mysteriū significabat. Vnde Christus Dñs manifestauit nomē hoc hominib;: Ioā. 17. ait: Pater, manifestauit nomē tuū hominibus, quos dedisti mihi. Ecce in hoc loco manifeste docet mysteriū triadis, in nomine tetragramatō reclusū, dū ait: baptizātes eos, in nomine patris & filij & Spiritus sancti. Hæc ergo Trinitatē credamus; hæc adoremus; hæc in cordibus nostris imprimamus si seruari cupim;.

¶ *Ego ero vobiscū vsq; ad consumationem &c.* Quis hoc audies, nō omnia pericula cōtēnat: si Deus pro nobis, quis cōtra nos? Vnde Ge. 26. ait dñs Isaac: ego ero tecū, curabo omnia tua, seruabo & pascā. Hoc idē pollicetur nobis Ch̄s in hoc loco, dicens: ego ero vobiscū, vsq; ad cōsumationē seculi. Hoc etiā erat, quod per Esaiā propheta promiserat. c. 4. inquit: super omnē gloriā protectio. Accipit gloriā, pro viris gloriā dignis, iustitiā & pietatē colētibus. Sēsus est: in omni loco vbi fuerint fideles virtute præditi erit diuina protectio. Sed hoc protectionis genus, tā remotū est ab eorū hominū intellectu, qui humana tantū expectāt, vt iudicēt, uiros pios à Deo cōtēni, cū eos maxime tueatur. Hos abscondit Deus, ab hostiū immanitate, ne in aīo lædātur. Hinc est quod Dauid ait: abscondes eos in abscondito faciei tuæ à cōturbatiōe hominū. Vbi vititur quadā verborū exornatione, sūpta à similitudine principis, qui eū quē tutissimū esse vult, in suū cubiculū recipit, ne ab impetu & insidijs inimicorū eū persequentij, lædatur. Hæc domū refugij cupiebat ardentē idē propheta: esto mihi (inquiens) in Deū protectorē, & in domū refugij, vt saluum me facias. Et alibi dicebat

quo-

quoniam abscondit me in tabernacu-
lo suo, in die malorum protegit me in
abscondito tabernaculi sui. Et in alio
psalmo, ubi editio vulgata habet: co-
gitaerunt aduersus sanctos tuos, po-
test verti ex Hebræo: cogitauerunt
aduersus absconditos tuos. Ex quo
colliges: idem esse sanctum esse, & à
Deo absconditum & protectum. Et
in alio psalmo, ubi editio vulgata ha-
bet: qui habitat in adiutorio altissi-
mi, in protectione Dei celi commo-
rabitur, habet versio D. Hieronymi
ex Hebraico: qui habitat in abscon-
dito altissimi, in umbraculo Domi-
ni commorabitur. Aspice ergo, pio-
rum vitam absconditam esse in Deo

& tutissimam. Et hoc existimo esse,
quod ait. D. Paul. in Epistola ad Co-
loffen. vita vestra abscondita est cum
Christo in Deo. Hoc volens. Etai, sig-
nificare, in hunc modum concludit:
& tabernaculum erit in umbraculo
diei ab aestu, & in securitatem & abs-
consonem à turbine & pluvia. Ac si
dicat: Deus tuebitur iustos ab omni
tentatione & afflictione satiente, &
Ecclesia nullo subuertetur turbine,
nullis vnquam procellis & tempesta-
tibus obruetur. Quod in hoc loco
apertius Dominus pollicetur, dicēs:
Ego ero vobiscum vsq; ad
consumationem
seculi.

Commentariorum in Ma- thæum Finis.

VALLESOLETI.

Excudebat Didacus Fernandez
à Corduba.

Anno M. D. LXXXIII.

INDEX LOCORVM SACRAE

SCRIPTURÆ, QVAE IN HOC OPERE

specialiter & acurate exponuntur. In quo numerus pa-
ginam, A columnam primā, B secun-
dam significat.

Ex Genesi.

- Cap. 1. **I**n principio creavit Deus &c. In
Hebræo habetur Elohim, & qua-
re. 671. a.
- 3 Tu insidiaberis calcaneo eius. 669. a.
- 4 Abel fuit frater Cain. 519. b.
Ecce vox sanguinis fratris tui clamat
ad me de terra. 204. a.
- 7 Rupti sunt omnes fontes abyssi. 515. a
- 8 Noe arcæ tectum amouit. 690. a.
- 9 Cumq; euigilasset Noe à vino, & didi-
cisset quæ fecerat ei filius minor. 425. b
Chârisit vidēs nuditatē patris. 493. a.
Bibēsq; Noe vinū inebriatus est, & nu-
datus in tabernaculo suo. 372. b.
- 12 Abraham diues valde in possessione
aui & argenti. 517. b.
- 13 Si quis potest puluere terræ numera-
re, numerabit & semen tuum. 187. b.
- 15 Generatione autē quarta reuertetur
huc. 7. a.
Dinumerā si potes stellas, sic erit se-
men tuum. 62. a.
Mihī nō dedisti semē, & ecce verna-
culus meus hæres me9 erit. 292. a.
- 16 Ego dedi ancillā meā in sinum tuum
&c. 183. a.
- 17 Infans octo dierū circūcidetur in vo-
bis. 530. b.
- 18 Cum futurus sit ingentem magnā at-
quē robustissimam. 379. a.
- 19 Delebitur locus istum. 614. a.
- 21 Maior seruiet minori. 218. b.
- 22 Ego & puer postquam adorauerimūs
reuersemur. 574. b.
Percussit Abraham arietem, & obtu-

- lit holocaustum. 706. b.
- 27 Ego sum primogenitus tuus Esau.
49. b.
In pinguedine terræ & rore cœli erit
benedictio tua. 221. b.
- 28 Scalam vidit Iacob. 6. b. 26. a. 145. a.
263. a. 314. a. 487. a. 544. b. 565. b.
- 31 Leua oculos tuos & vide vnipersos
masculos ascendentes super fœminas
&c. 27. a.
- 36 Zaran prior eduxit manum. 585. a.
- 37 Fratres Ioseph denudauerunt illum.
732. b.
- 41 Reuelauit Deus in somno Pharaoni
famen futuram. 26. b.
- 43 Sederunt primogenitus iuxta primoge-
nita sua. 476. a.
- 44 Cyphum argenteum pone in ore sac-
ci iunioris. 578. b.
- 45 Festinate & ascendite ad patrem meū
&c. 47. b.
- 49 Benjamin lupus rapax. 280. a.
Dabo tibi partem vnam extra fratres
tuos &c. 423. a.
Fiat Dan coluber in via, Ceraſtes in se-
mita &c. 438. b.
Requiescens accubuisti vt leo &c.
566. b.
Salutare tuum expectabo Dñe. 34. a.
Non auferetur sceptrū de Iuda. 45. a.
Zabulō in litore maris habitabit. 129. a.
Sedit in forti arcus eius & dissoluta
sunt vincula brachiorum &c. 345. a.

Ex Exodo.

- Cap. 3. Rubus ardebat & non combureba-
443. b. 570. b.

5 Et dispersus est populus in omnem terram Aegypti ad paleas colligendas. 661.a.

15 Misisti iram tuam quæ deuorauit eos sicut stipulam. 501.a.

Et uenerunt filij Israel in Mara, & postea in Elin. 113.b.

17 Cumquæ leuaret Moyses manus uincibat Israel &c. 226.a.

25 Vtrumquæ latus propitiatorij tegant expandentes alas. 230.a.

Vectes quibus arca portatur semper erunt in circulis &c. 67.a.

26 Facies operimentum de pellibus hyacinthinis. 427.a.

Facies decem cortinas de bysso retortas. 440.b.

28 Facies per circuitum quasi mala punicæ &c. 15.a.

29 Cauda hostiæ offeratur in sacrificio. 664.b.

30 Vesties altare auro purissimo. 269.b.

32 Sedet populus manducare, & surrexerunt ludere. 232.b.

35 Viri cum mulieribus præbuerunt armillas. 417.b.

Ex Leuitico.

Ca. 1. Vesiculam gutturis & plumas proiciet prope altare. 564.a.

2 Nihil mellis adolebitur in sacrificio Domini. 635.b.

Si obtuleris munus tuum primitiarum frugum tuarum domino &c. 636.b.

10 Filij Aaron acceptis turibulis imposuerunt ignem alienum. 133.b.

12 Sacerdos virginem ducet uxorem. 828.b.

16 Tunicali linea sanctificata inductur sacerdos. 16.b.

Ex Numeris.

Capit. 11. Congrega mihi septuaginta viros de tribubus Israel. 441.a.

13 Facilius erat nouissimo quam priori e botro comedere. 553.a. 586.b.

Ex Deuteronomio.

Cap. 6. Erunt verba mea quasi signum in manu tua. 422.a.

9 Ut possideas ciuitates ingentes, & in cœlum usque muratas. 515.a.

22 Non arabis in boue & asino. 366.b.

Si duxerit uxorem vir & postea eam odio habuerit &c. 460.b.

Non indueris veste ex lana linoq; contexta. 636.a.

26 Cum intraueris terram quam dominus Deus daturus est tibi possidedam &c. 96.a.

31 In latere arcæ liber legis ponebatur. 645.b. & 6.b.

Ex Iosue.

Cap. 2. Raab funiculum coccineum apprehendit in fenestra. 14.b.

6 Die autem septimo diluculo confurgentes circueuerunt urbem. 409.a.

7 Achan usurpauit de anathemate regum auream. 473.a.

Ex libro Iudicum.

Cap. 6. Ros descendit in vellus &c. 612.b.

9 Euagina gladium tuum, & interfice me: ne forte dicatur quod a femina interfectus sum. 114.b.

13 Erit enim puer Nazareus Dei. 56.a.

14 Et ecce examen apum in ore leonis erat. 121.a.

16 Defecit anima eius & ad mortem usquam delata est. 727.a.

Ex Ruth.

Cap. 1. Ruth adhesit socro suæ. 59.a.

Ex primo

Ex primo Regum.

Cap. 3. Vocauit Deus Samuel. 128.b.

13 Filius unius anni erat Saul cum regnare coepisset. 380.b.

16 Vitulum de armento tolles in manu tua &c. 11.b.

21 Dauid inmutauit os suum coram Abimelech. 76.b.

30 Aequalis portio detur remanentibus ad sarcinas &c. 552.a.

Ex Secundo Regum.

Cap. 6. Michol filia Saul non est natus filius usque in diem mortis suæ. 5.b.

9 Est ne aliquis de domo Saul cum quo fiat misericordia? 221.b.

11 Scripsit Dauid ad Ioab, misitque per manum Uria. 452.b.

13 Dauid sedens in cathedra sapientissimus ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus &c. 15.b.

16 Dimitte ei ut maledicat, Dominus enim præcepit. 118.a.

Ex tertio Regum.

Cap. 1. Dauid cum vestibibus operiretur non calefiebat. 16.b.

6 Fecit in templo fenestras obliquas. 450.a.

19 Helias fugiens Iezabel sedit subter vnum iuniperum. 475.a.

Combussit aratrum in quorum igne coxit duos bobes. 628.b.

21 Da mihi vineam tuam ut faciam mihi hortum olerum. 599.a.

22 Rex autem Israel stabat in curru suo contra suos. 739.a.

Ex quarto Regum.

Cap. 4. Stetit quæ oleum &c. 253.b.

21 Adorauit omnem militiam cœli. 666.b.

25 Sedechias obcaecatus fuit in Reblatha. 452.b.

Ex secundo Paralypomenion.

Ca. 3. Sculpfit quæ in ea palmas. 547.a.

Ex secundo Esdræ.

Cap. 4. Vna manu faciebant opus, & altera tenebant gladium. 184.a. 229.b. 547.a.

Ex Tobia.

Cap. 6. Exentera picem & tolle cor eius & fel, & repone tibi. 119.b.

Ex Iob.

Cap. 4. Vidi eos qui operantur iniquitatem iniquitatem flante Deo perijisse. 673.b.

7 Et sicut mercenarij dies eius. 537.a.

8 Hæc est lætitia viæ eius, ut sursum de terra alij germinent. 553.a.

Tabernaculum impiorum non subsistit. 485.b.

20 Deuorabit eum ignis qui non suscitatur. 69.b.

31 Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum. 521.a.

35 Qui dedit carmina in nocte. 360.a.

40 Numquid illudes ei quasi aui &c. 125.b.

41 Reputabit quasi paleas ferrum &c. 668.b.

Cum apprehenderit eum gladius subsistere non poterit. 501.b.

Ex libro Psalmorum.

2 Ego hodie genui te. 2.b.

Ego autem constitutus sum Rex ab eo. 56.a.

7 Nisi conuersi fueritis gladium suum vibrauit. 676.a.

Exurge Dñe in ira tua & exaltare in finibus

¶ 2 nibus

bus inimicorum tuorum. 345.a.
 Ecce parturit iniustitiam, cōcipit do-
 lorem &c. 357.b.
 8 Cōstitui eum super opera manuū tua-
 rum. 50.a.
 9 Cognoscetur dominus iudicia faciēs.
 344.b.
 10 Quoniam quæ perfecisti destruxerūt.
 448.b.
 Pluit super peccatores laqueos ignis
 sulphur &c. 579.b.
 11 Eloquia Domini eloquia casta. 558.a.
 Labia dolosa in corde & corde locuti
 sunt. 73.a.
 15 Multiplicatæ sunt infirmitates eorū
 postea accelerauerunt. 556.b.
 16 Eripe animum meā ab impio, frameā
 tuam ab inimicis manus tuæ. 218.a.
 17 Cum sancto sanctus eris. 159.a.
 18 In omnem terram exiit sonus eorū.
 192.a.
 22 Virga tua & baculus tuus ipsa me con-
 solata sunt. 314.b.
 29 Complaceat tibi Domine vt eruas me
 450.b.
 34 Dic animæ meæ salus tua ego sum.
 365.a.
 35 Dixit iniquus vt in semetipso. 358.b.
 In lumine tuo videbimus lumē. 365.a.
 40 Beatus qui intelligit super egenum &
 pauperem &c. 256.b.
 44 Lingua mea calamus scribæ &c. 336.a.
 47 Ponite corda vestra in virtute eius.
 645.b.
 50 Vt iustificeris in sermonibus tuis, &
 vincas cum iudicaris. 556.a.
 54 Viri sanguinum & dolosi non dimi-
 diabunt dies suos. 203.a.
 Iacta super Dominum curam tuam.
 381.b.
 56 Lingua eorum gladius acutus, venenū
 aspidum sub labijs eorum. 19.b.
 57 Super cecidit ignis, & non viderunt
 solem. 452.a.

61 Diuitiæ si fluat nolite cor apponere.
 81.b. 260.a.
 67 Mons Domini, mōs pinguis &c. 60.a.
 68 Dederunt in escam meam fel, & in siti
 mea &c. 715.a.
 Propter te sustinui opprobriū. 731.a.
 71 Reges Arabū & faba donā adducēt. 58.b.
 73 Superbia eorū qui te oderūt, ascēdit se-
 per. 124.b.
 74 Omnia cornua peccatorum cōfringā.
 522.b.
 Calix in manu Domini vini meri ple-
 nus mixto. 580.a.
 77 Percussit petrā, & fluxerūt aquæ. 414.a.
 Excitatus est tūq; dormiēs dñs &c. 600.b.
 79 Fiat manus tua vt saluet me &c. 34.a.
 84 Veritas de terra orta est. 42.b.
 89 Conuertimini filii hominum. 130.b.
 90 Qui habitat in adiutorio altissimi &c.
 87.a.
 Liberauit me de laqueo venantium
 &c. 254.b.
 93 Secū dū multitudinem dolorum meo-
 rum in corde meo &c. 550.a.
 96 Dñs regnauit exultet terra &c. 474.a.
 97 Notum fecit Dñs salutare suum. 48.a.
 101 Similis factus sum pellicano solitudi-
 nis. 678.b.
 104 Quærite Dñm & confirmamini. 56.b.
 106 Qui descendūt mare in nauibus faciē-
 tes operationes in aquis multis. 132.b.
 117 Impulsius euerus sum vt caderē. 555.a.
 118 Viam mandatorum tuorum cucurri
 cum dilataffi cor meum. 33.b.
 Declaratio sermonū tuorū illuminat.
 344.a.
 134 Eduxit nubes ab extremo terræ &c.
 126.b. 460.a.
 138 Intellexisti cogitationes meas de lon-
 ge. 394.b.

Ex Prouerbijs.

Cap. 3. Habe fiduciam in Dño &c. Sanitas
 quippe erit ymbilico tuo. 262.b.

5 La-

5 Labores tui non sint in domo aliena.
 690.b.
 10 Filius sapiens latificat patrē &c. 24.b.
 19 Domus & diuitiæ dantur a parentibus,
 a Domino autem vxor prudens. 24.a.
 31 Noli dare regibus vinum o Lamuel.
 369.a.
 Gustauit & vidit quia bona est nego-
 ciatio eius. 415.a.
 Quæ fuit lanam & linum. 629.b.
 Ex Ecclesiaste.
 Cap. 3. Vnus est interitus hominum & iu-
 mentorum &c. 343.a.
 7 Ne sis veloz ad irascendū. 39.b.
 Melius est ire ad domum luctus quā
 ad domū conuiuij. 360.a.
 Ex Canticis canticorum.
 Cap. 1. Traheme post te &c. 129.b.
 2 Capite nobis vulpes paruas quæ demo-
 liuntur vineas. 238.b.
 Surge amica mea formosa mea & veni
 58.a.
 4 Dentes tui sicut greges caprarum. 13
 a. 134.b. 518.a.
 Oculi tui columbarum. 13.b.
 Omnes gemellis fatibus. 14.a.
 Sicut turris Dauid collum tuum. 15.a.
 Fauus distillans labia tua. 28.a.
 5 Oculi eius sicut columbæ super riuos
 aquarum. 454.a.
 7 Quæ pulchri sunt gressus tui &c. 28.a.
 Comæ capitis sponsæ sicut purpura
 regis. 723.b.

Ex Ecclesiastico.

Cap. 2. Vt peccatori ingredienti terrā dua-
 bus vijs. 133.b. & 240.b.
 6 Amico fideli nulla est cōparatio. 24.b.
 11 Ante mortem ne laudes hominem.
 &c. 374.a.
 21 Qui odit correptionem vestigium est
 peccatoris. 502.b.
 34 Ego mater pulchræ dilectionis &c.
 17.a.

26 Mulieris bonæ beatus vir. 24.a.
 34 Hoc secundum hoc visio somniorū.
 568.a.
 37 Animaviri sancti enunciat aliquādo
 vera meliusquā &c. 67.a.
 38 Qui tenet aratrum, & qui gloriatur in
 iaculo stimulo bobes agitat. 647.a.
 Ex libro Sapientiæ.
 Cap. 1. Et hoc quod continet omnia scien-
 tiam habet vocis. 264.b.
 3 Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ
 in arundinetis discurrent. 724.b.
 4 Ex iniquis omnes filij qui nascuntur
 testes sunt nequitie aduersus parietes.
 8.b.
 5 Acuet diram iram in lanceam. 501.b.
 8 Disponit omnia sua uiter. 62.b.

Ex Esaia.

Cap. 1. Vinum tuum missū est aqua. 200.b.
 Quomodo facta est metetrix ciuitas
 fidelis. 472.a.
 A planta pedis vsquē ad verticem capi-
 tis non est in eo sanitas. 703.a.
 2 quiescite ab homine cuius spiritus in
 naribus est. 372.a.
 Egredietur virga de radice Iesse. 502.a.
 3 Dicite iusto quoniam bene. 156.a.
 Ecce Dominus auferet a Hierusalem
 & Iuda validum & fortem. 441.b.
 Vt impio in malum enim retribu-
 tio manuum eius fiet. 445.b.
 4 Super omnem gloriam protectio.
 746.b.
 In die illa erit germen Domini in ma-
 ficientia. 5.a.
 Apprehenderunt septem mulieres vi-
 rum vnum &c. 19.a.
 5 Vinea facta est dilectio meo in cornu
 filij olei. 596.a.
 Expectaui vt faceret iudicium, & ecce
 iniquitas. 721.a.
 6 Excæca cor populi huius &c. 656.
 Exaltatæ sunt filie Sion & ambulauē-
 runt alto collo. 376.a.

7 Pete tibi signum à Domino Deo tuo &c. 262.b.
 Ecce virgo concipiet &c. 10.b. 39.b.

8 Sume tibi librum grandem & scribe in eo &c. 37.a. 56.b.
 Erit vobis in lapidem offensionis &c. 370.a.

9 Primo tempore alleuiata est terra Zabulon. 134.a.

10 Assur virga furoris mei & baculus &c. 78.a.
 Computrescit iugum à facie olei. 322.b.

11 Hababit lupus cum agno &c. 199.b.

16 Emitte agnum Domine dominatorem &c. 3.a.

19 Et moriebunt peccatores & lugebunt omnes nitentes in flumen hamum. 132.a.
 Ecce Dominus ascendet super nubem leuem. 57.b. 89.b.

24 Luxit & defluxit terra. 666.b.
 Visitabit Dominus super militiam cœli. ibidem.
 In die illa erubescet luna. 671.a.

25 Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuium. 625.a.
 Super hoc laudabit te populus fortis. 598.a.

28 Ut operetur opus suum, peregrinum est opus eius ab eo. 291.b.

30 Preparata est. n. ab heri Trophet &c. 683.b.
 Plorans nequaquam plorabis. 153.a.

33 Factus est Saron sicut desertum, & cussa est Basan. 612.b.
 Væ qui prædaris nonne ipse prædaberis? 337.b.

35 Latabitur deserta & inuia &c. 612.a. 39.b.
 Ipsi videbunt gloriam Domini & decorem Dei nostri. 419.b.

40 Super montem excelsum ascende tu qui Evangelizas Sion. 118.b.

41 Taceat ad me insula. 387.a.
 Viderunt insulae & conuerunt &c. 75.a.
 Ne timeas quia ego tecum sum &c. 35.a.

43 Ab oriente adducam te tuum. 286.a.

45 Rorate cœli desuper. 5.a.

46 Audite me duro corde qui longe estis à iustitia. 290.b.
 Ego sum Dominus vocans ab oriente auem. 127.b. 57.b.

48 Dominus dilexit eum faciet voluntatem suam in Babylone. 478.a.

49 Dominus ab utero vocauit me. 4.a.

50 Veni, & non erat vir. 103.b.
 Dominus dedit mihi linguam eruditam. 268.b.

51 Confurge Hierusalem quæ bibisti de manu Domini calicem iræ eius. 580.a.
 Et brachia mea populos iudicabunt. 515.a.
 Attendite ad petram vnde excisi estis &c. 104.a.

52 Super ipsum continebunt gentes os suum. 76.a.
 Ecce intelliget seruus meus & exaltabitur &c. 555.a.

53 Generationem eius quis enarrabit. 2.b.
 Ascendit sicut virgultum coram eo &c. 5.a.
 Disciplina pacis nra super eum. 722.a.
 Dedit impios pro sepultura. 729.b.
 Si posuerit pro peccato animam suam videbit semen longeuum. 738.b.

54 Montes commouebuntur & colles contremiscent &c. 743.b.

55 Querite Dominum dum inueneri potest. 56.a.
 Omnes sitiētes venite ad aquas. 517.b.

57 Abijt vagus in via cordis tui. 450.b.

58 Clama ne cesses quasi tuba exalta vocem tuam. 177.a.

59 Timebunt qui ab occidente nomen domini &c. 127.b.
 Vestræ iniquitates diuiserunt inter vos & Deum vestrum. 661.b.

60 Me enim insulae expectabunt. 387.a.
 62 Transi-

62 Transite per portas, preparate viam populo. 188.a.

64 Facti sumus vt inmundi omnes nos. 682.b.

Ex Ieremia.

Cap. 2. Quid niteris ostendere viam tuam bonam? 214.a.
 Vide vias tuas in conualle &c. 390.a.

3 Ecce locata est, & fecisti mala & potuisti. 358.b.

4 Candidiores Nazarei eius niue. 554.a.
 Nō tacebo quoniam vocem buccinæ audiuit anima mea. 679.b.

8 Ecce mittam vobis serpentes regulos &c. 440.a.

12 Nunquid auis discolor hæreditas mea mihi. 276.b.

24 Quid tu vides Ieremia? & dixi ficus &c. 571.a.

39 Et de plebe pauperum qui nihil habebant dimisit Nabuzardan. 251.b.

Ex Baruch.

Cap. 3. Post hæc in terris visus est & cum hominibus conuersatus est. 42.a.

Ex Ezechiele.

Capit. 1. Et vidi quasi speciem electri &c. 48.a.

2 Ne timeas eos quia increduli & subuersores sunt. 333.b.
 Ecce manus missa ad me in qua erat involutus liber. 405.a.

3 Comede volumen istud &c. 194.b.
 Qui quiescit quiescat. 319.a.
 Annunciabis eis ex me. 336.a.
 Venter tuus comedet & viscera tua implebuntur volumine isto. 421.b.

4 Et tu fili hominis sume tibi laetitia. 112.b. 537.b.

7 Aurum eorum serquiliinum erit. 518.b.

8 Et vidi & ecce quasi aspectus ignis. 569.a.

10 Species autem rotarum erat quasi visio lapidis chrysolithi. 335.b.

11 Ecce ego ad te, & eiciam gladium meum de vagina sua. 217.b.

13 Quasi vulpes in deserto prophetæ tui Israel erant. 238.a.

16 Iuravi tibi & ingressus sum pactum tecum. 619.b.
 Laui te aqua & mundavi sanguinem tuum a te. 624.a.

17 In monte sublimi Israel plantabo illud. 571.b.
 Sta super pedes tuos &c. 282.a.

18 Si fuerit iustus & fecerit iudicium &c. 22.b.

22 Omnes isti æs & stannum & plumbum in medio fornacis. 239.b.
 Viri detractores fuerunt in te. 391.a.
 Oculos habent ad videndum & non vident. 418.a.
 Sacerdotes eius contempserunt legem meam &c. 544.a.

24 Multo labore sudatum est & non exiuit de ea rubigo. 537.b.

33 Veniunt ad te & sedent coram te populus meus &c. 278.b.
 Cum tulerit populus terræ virum unum de nouissimis suis. 582.a.

36 Porta atrij interioris quæ respicit ad orientem erit clausa sex diebus. 638.a.

40 Cœlatae erant palmæ &c. 547.b.

43 Super torrentem orietur in ripis eius ex vtraque parte omne lignum pomiferum. 197.b.
 Et assumes de sanguine eius & ponas &c. 573.a.

44 Cumque ingrediētur portas atrij interioris. 183.b.

48 Et super terminum Gaad ad plagam Austris in meridiem &c. 113.b.

Ex Daniele.

Cap. 3. **E**cce ego video quatuor viros ambulantes &c. 457. a.
In quacūq; hora quis audierit sonitū buccinæ &c. 446. a.
10 Etece Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium meum. 458. b.
14 Fer prandium quod habes in Babylo- nem Daniels 40. a.
Aa non vides quanta comedat & bi- bat quotidie? 14. b. 23. a.

Ex Osea.

Cap. 1. **C**ongregabuntur filij Israel & filij Iuda pariter. 611. a.
2 Vocabo non plebem meam; plebem meam &c. 46. b.
Et hæc nesciuit quia ego dedi ei fru- mentum &c. 56. b.
13 Peractio tua Israel. 505. a.

Ex Ioele.

Cap. 1. **C**onpulerunt iumenta in stercore suo. 82. b.

Ex Iona.

Cap. 4. **V**enit vermes & percussit ha de- ram & exaruit. 568. a.

Ex Michæa.

Cap. 4. **E**t erit in nouissimo dierū mons Domini præparatus in vertice montium. 60. a. 64. b.

Surge & tritura filia Sion &c. 65. a.

Ex Habacuc.

Cap. 1. **Q**uare non respicis super iniqua- gentes. 131. b.

3 Ficus enim non florebit, & non crit in germen in vineis &c. 264. a.

Ex Aggæo.

Cap. 1. **S**eminastis mustum & intulistis parum &c. 422. a.

Ex Zacharia.

Cap. 2. **Q**ui tangit vos tangit pupillam oculi mei. 445. a.

4 Vidi & ecce candelabrum aureum to- tum. 611. a.

6 Hæc est amphora egrediens &c. 418. a.

11 Oculis dexter eius tenebre cens obs- curabitur. 418. a.

14 In die illa erit Dominus vnus &c. 611. a.

Ex Malachia.

Cap. 3. **P**urgabit filios Leui. 3. a.

Ex primo Machabæorum.

Cap. 4. **E**cce contriti sunt inimici nostri &c. 161. b.

LOCANOVI

Testamenti.

Ex Marco.

Cap. 8. **A**pprehensa manu cæci eduxit eum extra vicum. 459. b.

15 Percutiet a caput eius arundine & cõ- spuebant eum. 96. a.

Ex Luca.

Cap. 1. **A**ve gratia plena. 18. a.

2 Iesus subditus erat illis. 26. a.

4 Exibant dæmonia a multis claman- tia &c. 66. a.

10 Videbam Sathanam sicut fulgur de cælo cadentem. 109. a.

Ecce ego mitto vos sicut oues in me- dio luporum. 174. b.

Melissis quidem multa operarij autem pauci &c. 359. b.

Beati oculi qui vident quæ vos viden- tis. 552. b.

12 Transiens ministrabit illis. 548. a.

14 Emi quinque iuga bouum, & eo proba- re illa. 82. b.

16 Facie

16 Facite vobis amicos de mammona ini- quitatis. 257. a.

Si in alieno fideles nõ fuistis, quod ve- strum est quis dabit vobis? 81. a.

Ex Ioanne.

Capit. 1. Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. 355. b.

Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. 365. b.

3 Tu es magister in Israel & hæc igno- ras? 356. a.

4 Meus cibus est vt faciam voluntatem patris. 77. b.

9 Scimus quia peccatores Deus non exaudit. 709. a.

10 Hyens erat & ambulauit Iesus in te- plo. 139. a.

11 Vt congregaret in vnum filios Dei. 660. b.

13 Vos vocatis me magister & Domine &c. 64. b.

18 Regnum meum non est de hoc mun- do. 50. b.

Ex Epistola ad Romanos.

Cap. 4. Contra spem in spem credidit. 263. a.

5 Lex subintravit vt abundaret delictū. 419. a.

6 Vetus homo noster simul crucifixus est &c. 35. a.

8 Si secundum carnem vixeritis morie- mini. 237. a.

Non sunt condignæ pæsiones huius temporis &c. 547. b.

9 Non omnes qui ex Israel sunt hi sunt Israelitæ &c. 49. b.

Verbum contumans & abreuians in æquitate. 100. a.

11 Si radix sancta & rami. 8. b.

12 Non vos metipfos defendentes sed da- telocum iræ. 201. a.

Exhibeatis corpora vestra hostiam vi- uentem. 236. b. 578. b.

13 Induimini Dominum Iesum Christū 269. b.

14 Tu autem quis es, qui iudicas seruum alienum? 444. b.

Ex prima ad Corinthios.

Cap. 1. Ia firma mundi elegit Deus vt cõ- fundat fortia. 125. a.

2 Nec enim me iudicaui scire aliquid in- ter vos. 667. b.

Sapietiam loquimur inter perfectos. 182. a.

8 Sciētia inflat, charitas edificat. 186. a.

10 Qui stat videat ne cadat. 555. a.

Ex secunda ad Corinthios.

Cap. 3. Epistola nostra vos estis scripta in cordibus nostris. 413. b.

4 Mihi pro minimo est, vt a vobis iudi- cer &c. 454. a.

Ex Epistola ad Galatas.

Cap. 4. Quanto tempore hæres paruulus est &c. 84. a.

Nõ de erit inter nos Ismael qui perse- quatur Isaac. 438. a.

Ex Epistola ad Ephesios.

Cap. 1. Ipse est pax nostra qui fecit vtraq; vnum. 611. a.

3 Secūdum reuelationem notum factū est mihi sacramentum &c. 47. a.

4 Nolite contristare spiritum sanctum. 94. a.

Vnus Deus, & pater &c. 584. a.

6 Non est nobis colluctatio aduersus car- nem & sanguinem. 119. b. 115. a.

Ex epistola ad Philipenses.

Cap. 2. Propter quod & Deus exaltauit il- lum &c. 35. a.

Ex secunda ad Thesalonicenses.

Cap. 2. Qui tenet nunc teneat donec de me- dio fiat. 274. a.

Ex prima ad Timothæum.

Cap. 6. Qui volunt diuites fieri incidūt in- tentationem &c. 415. b.

Ex secunda ad Timothæum.

Cap. 4. Erit tempus cum sanam doctrinã non sustinebunt &c. 100. b.

Ex epistola ad Hebræos.
 Ca. 2. Nusquā angelos apprehēdit sed semē
 Abraham, 53. b.
 11 Fides est substantia rerum sperandarū
 &c. 598. b.
 13 Quorum animalium infertur sanguis
 pro peccato in sancta &c. 728. b.
 Ex Epistola Iacobi.
 Cap. 1. Beatus vir qui suffert tentationem
 &c. 111. b.
 2 Ex operibus iustificatur homo & non
 ex fide tantum. 546. a.
 Ex prima Petri.
 Cap. 4. Charitas operit multitudinem pec-
 catorum. 723. b.
 Ex prima Ioanni.
 Cap. 1. Qui dicit se nosse Deum & manda-
 ta eius non custodit mendax est. 371. a
 4 Perfecta charitas foras mittit timorē.

344. a.
 5 Est peccatum ad mortem non dico vt
 pro eo oret quis. 505. b.
 Ex Apocalypsi.
 Cap. 3. Suadeo tibi emere a me aurum igni
 tum &c. 723. a.
 3 Vtinam frigidus aut calidus esses &c.
 277. b.
 5 Collyrio inunge oculos tuos. 569. a.
 11 Accepi librum & deuoravi illum &c.
 279. a.
 13 Et vidi de mari bestiam ascendentem.
 &c. 243. a.
 14 Hi empti sunt ex hominib⁹ primitiæ
 Deo &c. 96. b.
 16 Venerunt nuptiæ agni, & vxor eius
 præparauit se. 622.
 19 Et vidi cælum apertum & ecce equus
 albus etc. 123. b.

FINIS.

INDEX SENTENTIARUM OMNES OBSERVATV DIGNAS, QVÆ SPARSIM CON-

tinentur in his commentarijs, ordine alphabeti-
 co exhibens.

*In quo numerus, paginam, A columnam primam, B secun-
 dam significat.*

A

A, Vel, ab, in scriptura sacra quid signifi-
 cent. 491. b.
 Aaron & Moyses Christum & Petrum fi-
 gurabant. 468. a.
 Abraham nomini cur Deus addidit literam
 3. a.
 Abundantia multorum malorum est cau-
 sa. 676. b.
 Actiones tam internas quam externas, quæ
 malæ sunt prohibet lex Dei 215. b.
 Academias tres constituit Dominus in mū-
 do quibus prouidit de præceptoribus.
 658. a.
 Adorare in scriptura variè sumitur. 285. b.
 Admonitio trina necessaria est. 496. a.
 Adulatio valde fugienda est. 635. b.
 Aduentus Christi primus in quo differt à
 secundo. 673. a.
 Aduentus Christi fugauit noctem veteris
 testamenti. 39. a.
 Affectus animi tres sunt, ira, auaritia, libi-
 do. 22. a.
 Affectus animi tunc boni sunt quando in
 bonos vsus transferuntur. 22. a.
 Affectus animi temperandi sunt. 354. a.
 Afflictio utilis est. 456. a.
 Affligit nos Deus vt respiscamus. 456. b.
 Alma quid significat in sacra scriptura. 41. b.
 Amen quid significet in scriptura sacra.
 142. a.
 Ambiguitas in scriptura sacra solet oriri
 propter indeclinabilia nomina. 100. a.
 Amare Deum multa nos prouocāt. 632. a.
 641. a.
 Amare proximum multa incitant. 449. b.
 Amoris proximi modus quis sit. 650. b.
 Amor propius multorum est causa malo-
 rum. 608. b.
 Amor proprius moderandus est. 354. a.
 Ambulare coram Deo quid sit. 323. a.
 Angeli gratulantur & ministrāt iusto post
 partam victoriam à diabolo. 124. b.
 Angelis demandatur custodia hominum
 adeo. 125. b.
 Anima sumitur in scriptura sacra pro vita
 227. b.
 Animam esse immortalem ostēditur. 330.
 b. 336. b. 689. a. 515. b.
 Animæ immortalitas an profluat ex na-
 tura sua vel ex Dei gratia. 340. a.
 Anima dum peccato laborat, nulla frui-
 tur requie. 96. b.
 Animam cuiq; Deus dat, tanquam vineā
 quam Colat. 599. b.
 Anima Deo coniungēda quibus indumē-
 tis ornari debeat. 622. b.
 Apparitiones Christi post resurrectionē
 suo ordine describuntur. 744. a.
 Apostolorum affectus vitiosi, quæ rebeuā
 gelistis nobis recitantur. 578. a.
 Apostoli sunt dentes Ecclesiæ, & quare.
 134. a.
 Apostoli paruuli vocantur in scriptura sa-
 cra & quare. 380. b.

Area

Area significat mundum. 104. b.
 Arbitrium nostrum gratiæ Dei cooperatur. 534. a.
 Assertionem multam in scriptura sacra conditionaliter debent intelligi. 331. a.
 Asina infedit Christus, potius quàm equo & quare. 586. a.
 Auxilia Dei specialia ad conversionem hominum multiplicia sunt. 505. a.
 Aures audiendi habere quid sit. 404. b.
 Aures habent aliqui ad videndum, & oculos ad audiendum. 418. a.
 Avaritia maximè fugienda est. 415. b. 133. b. 250. b. 258. a. Ex maximè clericis. 689. b.

B

Benedicere in sacra scriptura varia significat. 431. b.
 Benedictiones piorum hominum multam profunt. 332. b.
 Beatitudo nostra in Dei visione consistit. 162. b. 525. a.
 Beati in Deo omnia vident. 529. b.
 Beati non erunt æquales. 535. a.
 Beatus in hac vita quis dici possit. 24. a.
 Beatitudines Christus prædicaturus, quare montem ascendit. 136. b. 144. a.
 Beati quare sint qui esuriunt iustitiã. 156. b.
 Beatitudinæ primæ & ultimæ promittitur regnum cælorum, & quare. 148. a.
 Beatos alios vocat Deus alios mundus. 146. a. 158. a.
 Bona huius mundi beare non possunt. 133. b. 521. b. 23. a.
 Bona huius mundi non sunt dicenda nostra. 81. a.
 Bonorum tria genera proprie nostra sunt. 80. a.
 Boni nec sunt præcipites ad suspicandum, nec proni ad vindicandum. 19. a.

C

Caro semper renititur contra spiritum
 269. a.

Caro & sanguis sumuntur pro homine in scriptura sacra. 467. b.
 Carnales homines pulveri comparantur in scriptura sacra. 62. a.
 Calumniatorum officium describitur. 439. a.
 Cadunt iusti in faciem impij retrorsum. 488. a.
 Cadere super lapidem Christum quid sit, & contra quid sit lapidem super aliquem cadere. 613. b.
 Caliz significat afflictionem. 536.
 Caliz afflictionis est duplex Christi. 588. a.
 Calicem afflictionis Deus propinat suis. 579. a.
 Cæremoniæ profunt quidem cum virtutibus adiunguntur. 296. b.
 Cæremoniæ si moderatæ sunt non sunt dandæ sed suscipiendæ. 446. b.
 Cælibatus approbatur. 516. b.
 Caritas Dei erga iustos commendatur. 661. b.
 Caritas per antonomasiã appellatur vestis animæ. 629. a.
 Charitate nihil est præstantius. 639. a.
 Christus in scriptura vocatur saluator, salus, salutare. 4. a.
 Christus figuratus fuit Ioseph vedito. 4. b.
 Christus est liber scriptus intus & foris. 5. b. 37. a.
 Christus vocatur filius Ioseph non quod verè Ioseph fuerit pater illius, sed ob conservandam Mariæ famam. 11. a.
 Christus cur carnem assumpsit ex Maria, non verò ex limo terræ aut ex nihilo. 12. a.
 Christus quare Iesus appellatus fuerit. 3. b. 36. b.
 Christus à patre exaltatus est, & quomodo. 35. a.
 Christus cum plura nomina habeat cur de nomine Iesus magis gloriatur. 36. b.
 Christus meritò vocatur Emanuel. 42. a.
 Christi

christus est verè rex Iudæorum, qui non tantam naturam quam spiritu sunt Iudæi. 49. b.
 christus est rex temporalis & spiritualis. 50. a.
 christus perquam raro usus est temporaria potestate. 51. a.
 christus simul rex & sacerdos. 83. a.
 christus rediens ex Aegypto quare venit Nazareth. 97. a.
 christus quare Nazareus vocatur. 97. a.
 christus quare non ductus fuerit à diabolo in interiora tēpli sed in exteriora. 118. b.
 christus nihil sine magna causa faciebat. 139. b.
 christus est mons super quem posita est civitas Eccehiæ. 189. a.
 christus fuit finis legis. 191. b.
 christus verbis & operibus ostendit se esse verum Messiam. 365. b.
 christus an publicè debuerit omnia docere. 561. b.
 christus voluntariè mortuus est. 566. b.
 christus quatenus homo caput est omnium fidelium. 587. a.
 christus est filius Dei naturalis. 593. a.
 Christi vita ascensus atque descensus fuit. 566. a.
 christi animam pasci visione Dei, & corpus fame affligi fuit grande miraculum. 116. b.
 christi mors præfigurata fuit in servitute Ioseph. 10. a.
 christi caro præfigurata fuit in tunica summi Sacerdotis Aaron. 16. b.
 christi gesta, & euentus & denique omnia circa ipsum peracta non casu sed diuino consilio acciderunt. 39. b.
 christi fuga in Aegyptum diuino consilio acta fuit. 87. a.
 Christum oportuit esse non solum redemptorem, sed etiam doctorem. 365. b.
 christum fuisse à Deo percussum ostenditur. 707. a.
 cilicio indui apud veteres signum erat meroris. 350. b.

Cornu in sacra scriptura significat potentiam. 522. b.
 cor integrum præbendum est Deo. 644. b. 449. b.
 cognitio supernaturalis Dei non ab homine sed à Deo pendet. 380. b.
 cognoscere Deus dicitur & nescire aliquem, & quomodo. 268. a.
 confiteri in sacra scriptura quid significat. 268. a.
 confessio est necessaria. 390. b.
 cogitatio bona est à Deo, mala interdum à diabolo, interdum à nobis. 426. a.
 cogitationes bonas semper intendere debemus. 318. b.
 conuersari cum impijs perniciosum est. 473. a. 499. a. 708. b.
 concordiam seminatur Deus, discordiam diaboli. 425. a.
 constantia in fide & virtute commendatur. 414. b.
 constantia facit hominem angelum. 375. a.
 consilio omnia peragenda sunt. 70. a.
 consultores mali multum obesse solent. 66. a.
 conuerti nemo potest nisi à Deo præuentus. 287. b. 130. b.
 confidentiæ maxima vis ostenditur. 312. a.
 conscientia impij domus est multorum malorum. 489. a.
 conciliorum generalium determinationibus standum est. 657. a.
 congregare est officium Dei, demonis dispergere. 660. b.
 concionator Euāgelicus qualis esse debeat. 173. b.
 concionator debet esse sicut sal exulceras. 176. b.
 concionator debet fugere adulationem. 176. b.
 concionator non debet esse nimis in reprehendendo sed prudens & opportunus. 177. b.
 concionator ante assiduum studium in scriptura non debet hoc munus obire. 180. a.
 concionator qui non opere præstat quod

docet magnum nocumentum in fert ec-
clesia. 195.a.
concionatores huius mundi reprehendun-
tur. 69. b.
concionator vera dicere debet absq; timo-
re. 80.a. 188.b. 411.b.
concionator nihil de suo capite edoceat po-
pulu sed quæ sacra scriptura aut sancto-
rum auctoritas confirmat. 70.a.
concionatorem decet paupertas. 518.a.
concionator debet se moribus audientium
attemperare. 102.a. 363.b. 187.b.
Concionator debet esse frugalis & circum-
spectus. 103.a.
Concionator si oporteat, exempla petat ab
ipsa gentilitate. 398.a.
Concionatoris officium nemo nisi missus
debet assumere. 334.b.
Concionator debet esse simplex & prudens
vt columba. 335.b.
Concionatores se mutuo debent iuuare nõ
detrahere, aut impedire. 366.b.
Concionatorum stipendia persecutiones
esse solent. 626.b.
Correptio fraterna ex charitate procedere
debet. 502.a.
Corrumpi a prelato patienter ferat subditus.
187.a.
Corrigere negligentes malefacta, puniun-
tur a Deo etiam in hac vita. 499.b.
Corrumpendus est frater verborum lenitate
500.b.
Correptio obstinato non prodest. 502. b.
Correptio cum prudentia agenda est.
501.b.
Comparatiuum vsurpari solet in sacra scri-
ptura abiq; comparationis nota. 386.a.
Corpus Christi dicitur cadaver in scriptu-
ra sacra & quare. 666.a.
Cæli cum transituri dicuntur in sacra scri-
ptura intelligendū est quantum ad figu-
ram non quantum ad substantiam.
667.a.
Cælum ingredi nemo potest nisi ductus

a Christo. 586.b.
Conuictum a nobis arcere debemus & qua-
re. 213.a.
Cras profuturo tempore sumitur in sacra
scriptura. 228.a.
Crucifixus quare Christus fuerit inter la-
trones. 735.a.
Crucis mortificatio est vitæ téporalis pro
Christo expositio. 475.a.
Currendum nobis est in hac vita, minimo
quæ sedendum. 576.a.

D

David interficiens Goliath proprio ip-
sius gladio, figura Christi fuit damo-
nis astus confundentis, ipsius sacra scri-
ptura locis quibus etiam ille veniebat ar-
matus. 123.a.
Deus toto corde quærendus vt inueniatur.
56.b.
Deus quando a nobis perfecte colitur. 79.a.
Deus misericors est cum pijs, crudelis cu
seueris. 159.a.
Deus cum sicubi quæ peculiariter di-
citur esse in cælo. 224.a.
Dei sapientia & suauitas in reformandis ho-
minum moribus commendatur. 251.a.
Deus non ab omnibus inuenitur. 269. a.
Deus plus præbet, quã nos petimus. 318.a.
Deus suorum partes agit. 375.b. 445. a.
Deus omnia videt. 451. b.
Derisio vulgi parui facienda est. 325.b.
Decimæ ante legem veterem dabantur.
332.a.
Defectus aliorum in medium producere
est mos impiorum. 438.a.
Defendere in scriptura sacra sinitur pro
vindicare. 201.b.
Desperandum nunquam est de peccatorū
salute. 603.b.
Detractionis multæ species describuntur.
551.a.
Detractores canibus & serpētibus compa-
rantur & quare. 551.a.

De:

Detractorum vita describitur. 391.b.
Detractores maxime odibiles sunt Deo.
390.b.
Diaboli astus fugere oportet, & quomodo
565.a.
Diabolus superbia adductus tentauit Chri-
stum. 109.a.
Diabolus sub specie pietatis sæpius agredi-
tur iustos. 118.a.
Diabolus tuadere potest ad peccandum nõ
cogere. 121.b.
Diabolus non est causa omnium peccato-
rum. 407.a.
Diabolus lupo comparatur & quare. 352.a.
Diabolus appellatur homo in sacra scrip-
tura & quare. 407.a.
Diabolus sine multo sudore plurimos per-
dit. 326.a.
Dilectionis Dei viæ & patriæ modus des-
cribitur. 642.b.
Dilectionis Dei præceptum in hac vita im-
pleri potest. 643.a.
Dilectionis præceptum suaue est. 646.a.
Dilectionis Dei quatuor sūt species. 647.b.
Dilectionis præceptum quare dicatur pri-
mum. 648.b.
De dilectione propria non datur præcep-
tum & quare. 648.a.
Dilectionis Dei & proximi præceptū so-
let in sacra scriptura per alterum illorū
exprimi. 514.b.
Dignitates ecclesiæ & mundi valde diffe-
runt. 576.b.
Dignitates ecclesiæ non conferendæ sunt
propter consanguinitatem. 567. b.
Dignitas non facit sanctum sed bona vita.
656.b.
Diebus festiuis quibus rebus vocandum
est. 637.b.
Dies septimus in quo Deus requieuit ab o-
pere creationis secundum quosdam est
filius Dei. 105.a.
Diuitiarum affluentia maxime periculosa
est. 251.b.

Diuites tenaces, & rursus prodigi carpun-
tur. 160.a.
Diuitiæ obliuionem Dei afferunt. 428.b.
Diuitiæ huius mundi non sunt margaritæ
quas debet iustus sibi comparare. 428.b.
Diuitiæ relinquendæ sunt si ad Deum cu-
pimus properare. 517. b.
Diuites non sui sed diuitiarum sunt. 522. b.
Diuitiæ multa mala inferunt possessoribus.
518.b.
Diuitias huius mundi exagere est officiu
diaboli. 124.a.
Diuitias esse tollaces ostenditur. 420.a.
Diuitias larga manu Deus largitur præsci-
tis, prædestinatis vero pa. ca. 550.a.
Dij, qui appellatur in sacra scriptura. 467.a.
Discordia nihil perniciosius. 393.a.
Didrachma valet duos argenteos nostri té-
poris. 479.b.
Diligentia in bonis actis comédatur. 70.b.
Draconem habentem capita septem Chri-
stus ostenditur vicisse. 674.a.
Domus Dei est conscientia iusti. 588.b.
Doctrina Christi multis miraculis confir-
mata est. 319.a.
Doctrina omnis quantumuis absoluta ma-
litia calumniantium patet. 410.b.
Doctrina falsa fugienda est. 473.a.
Docet nos multa Deus quæ ipsi assequi ne-
quimus. 364.b.
Dormire quando dicitur Deus, & quan-
do expurgari. 300.b.
Dormientes perdunt Deum vigilantes in-
ueniunt. 380.a.
Donec in sacra scriptura quid significet.
5.b.

E

Ecclēsia sponsa dicitur & quare. 619.a.
Ecclesia est domus orationis. 590. b.
Ecclesia Regina dicitur & quare. 620.b.
Ecclesia continet bonos & malos. 689.a.
225.b. 493.b. 495.a.
Ecclesia noua in quo differt a veteri. 520.a.
Ecclesia comparatur in sulis in sacra scrip-
tura

tura & quare. 474. a.
 Ecclesia cum contineat multos sceleratos quare dicitur tota immaculata. 406. b. 226. a. 308. b.
 Ecclesia vnum caput habet. 467. b. 308. b.
 Ecclesia a fide deficere non potest. 470. a.
 Ecclesia est visibilis. 142. a.
 Ecclesia obrui non potest, licet expugnari. 297. b.
 Ecclesia comparatur naui & quare. 298. a.
 Ecclesia tunc maximè in periculo versatur cum caput scandalosum est. 301. b.
 Ecclesia gentium rapuit Christum a synagoga. 375. b.
 Ecclesia est mater, frater, & soror Christi, & quomodo. 399. a.
 Ecclesia semper fuit & erit vna. 534. a. 595. b.
 Ecclesia varijs nominibus appellatur in sacra scriptura. 595. a.
 Ecclesie murus & ante murale est Christus. 470. a.
 Ecclesie turris est fides. 598. b.
 Ecclesie non obedire grande nefas est. 496. b.
 Ecclesie robur & stabilitas est a Deo. 301. a.
 Aedificare quid sit in scriptura. 487. a.
 Eleemosyna commendatur. 253. b. 692. a.
 Eleemosyna licet parua sit gratissima est Deo licet viua fide procedat. 347. a.
 Eleemosyna quo ordine danda sit, ostenditur. 692. a.
 Eleemosyna vocatur in sacra scriptura iustitia. 223. b.
 Episcopi sunt sponsi ecclesiarum. 621. b.
 Episcopi licet mali sint potestatem suam non amittunt. 657. a.
 Episcopi magna scientia pollere debent. 67. a.
 Episcopi residere debent. 425. a.
 Est accipitur in propria significatione cum Christus dixit, hoc est corpus meum. 699. a.
 Estimatio vana de se ipso fugienda est. 550. b.
 Euangelistae solent quare prophetis allegant inuicem verbis referre. 700. a.

Euangelistae officium est non quare formaliter verba Christi dixit, recitare, sed quam rem aut sententiam enunciauerit. 100. b.
 Eua filius secundus quare Abel fuerit appellatus. 153. b.
 Eucharistiae instituendae causae assignantur. 705. b.
 Eucharistiae sacrum quare Christus sumpsit inminente morte. 706. a.
 Eucharistia publicis peccatoribus deneganda est. 463. a.
 Etatibus diuersis homines confugiunt ad Deum. 127. b.
 Excommunicatio pro sola inobedientia ferri potest. 496. a.

F

Famae proximi periclitanti succurrere debemus. 373. b.
 Fasciculos ligare quid sit. 426. b.
 Fides non vi aut iniuria sed miraculis persuadenda est. 367. b.
 Fides est stolla quae ducit nos ad Christum. 74. a.
 Fides difficultates vincit. 74. b.
 Fides variè sumitur in scriptura. 306. a.
 Fides viua plurimum placet Deo. 290. b.
 Fides nostra ab extraneis etiam testimonium habet. 457. a.
 Fides triplex est magna, modica, minima. 464. a.
 Fidem potest quisque fidelis gentibus persuadere. 624. b.
 Fidei iudicia ad doctissimos quosque defendenda sunt. 66. b.
 Fideles sunt operari & mercenarij vineae Domini. 537. a.
 Fideles intra Ecclesiam debent unitatem profiteri. 199. a.
 Fiducia in Deo reponenda est. 263. b. 317. a.
 Filij Dei viri robustissimi appellatur. 379. a.
 Fieri dicitur aliquid in sacra scriptura cum in notescit. 225. a.
 Fieri posse dicit aliqua sacra scriptura quorum

rum exemplum deest. 479. a.
 Filium hominis quare se appellat Christus. 567. a.
 Filius in sacra scriptura usurpatur pro eo qui genus ab aliquo ducit. 2. b.
 Filij referre solent parentum mores. 8. a.
 Filiorum educandorum cura viro proboreandanda est. 35. b.
 Fortunae huius seculi nequeunt nos a laboribus eripere. 292. b.

G

Gentium vocatio Apostolis palam in lege noua reuelata est. 46. b. sed obscure & sub typis ipsis prophetis. 47. a.
 Gentium vocationis figura fuerunt, Cain, Ismael, Esau, & Ruben. 49. b.
 Gentibus deseruiunt iudaei docentes vbi Christus nasceretur. 68. a.
 Generatio Christi quare vsque ad Ioseph deducta fuit. 4. a.
 Generatio Christi est quarta inter generationes. 7. a.
 Generatione Christi expressit & praefigurauit scala Iacob. 9. b.
 Gratia a primam potest mereri de congruo iustus alteri. 316. a.
 Gulani matrem esse multorum malorum ostenditur. 232. b.

H

Habitus immoderatus reprehenditur. 375. a.
 Hebraei carent neutro, ex quo saepius oritur in nostra translatione ambiguitas. 52. a.
 Hebraeis antiqua consuetudo soluendi corrigiam calceamentorum. 101. a.
 Herodes gerit imaginem hominis simularis. 72. a.
 Herode occisso se poterat Christus seruare sed noluit & quare. 88. a.
 Herodis impiissima saeuitia fuit tot pueros interficere. 91. a.

Herodes non tan ipse turbabatur quam diabolus in ipso. 65. b.
 Herodis arrogantia & inanis fastus ostenditur, in eo quod Magos non honorifice videri par erat exceperit. 49. a.
 Haeretici afferunt truncata testimonia sacrae scripturae ad suos errores. 69. b.
 Haereticus statim ac deliquerit denunciandus est. 272. a.
 Haeretici quomodo conuincendi. 69. b.
 Haeretici abutuntur eloquentia & eruditione ad persuadendos suos errores. 447. a.
 Hebdomades Danielis exponuntur. 664. b.
 Honoris immoderatus appetitus est causa multorum malorum. 62. b.
 Homini in specie quare Deus sapius apparuerit. 593. a.
 Homo quare post omnes creaturas creatus fuerit. 263. a.
 Homini natura inconstans est. 374. b.
 Homicidae grauer puniuntur a Deo. 205. a.
 Hospitalitas commendatur. 282. b. 75. a. 92. b.
 Hora vltima die iam adest. 544. a.
 Hypocrisis maximè fugienda. 276. a.
 Hypocrisis peior est aperta iniquitate. 232. a.
 Hypocrisis depingitur. 73. a.
 Hypocritas Christus detestatur & quare. 636. b.
 Hypocrita quibus indicijs cognoscitur. 280. a. 197. a.
 Hyperbolicalocutio frequens est in sacra scriptura. 515. a.
 Hic, haec, hoc in sacra scriptura ad omne tempus se extendit. 667. a.
 Humilitas commendatur. 382. b.

I

Iesus & Emanuel idem sunt. 42. a.
 Ieiunium commendatur. 233. a. 442. b.

ieiunij effectus. 245. a.
ieiunij premia quae sunt. 244. b.
ieiunandi modus praescribitur. 237. a.
Incarnationis dominicae modus ineffabilis
est. 2. b.
Incarnationis mysterium adumbratum
est ieiunio Dauid amore Bersabee nunciu
misit ad illam. 40. b.
Infidelitas aut heresis peccato prelati a-
mittunt potestatem. 659. a.
infidelis cecidit & quare. 120. a.
infidelis compelli non possunt ad audien-
dum Evangelium sed amore trahendi
sunt. 358. b. 362. b.
Invidia serpit vniuersae. 359. a.
inspiraciones sanctas nunquam Deus ces-
sat mittere ad nos. 602. a.
ingratis hominibus etiam Deus beneficit.
240. a.
infernus cur per tenebras exteriores signifi-
catur. 683. a.
infernus diligendus est quatuor de causis.
993. a.
iniuriosi in proximos maius damnum re-
portant quam inferni. 445. b.
initium salutis est scire Dei voluntatem.
638. b.
innocentes pro Christo occisi primitiae
fuerunt a Christo oblatae. 96. a.
inanis gloria multum fugienda est. 120. b.
237. b. 249. a.
inimici diligendi sunt idque multis de cau-
sis. 218. a.
in praepositio multipliciter sumitur in sa-
cra scriptura. 141. b.
in diebus illis in sacra scriptura quid signi-
ficet. 95. a.
impij dum iustos insequuntur se ipsos lae-
dunt. 173. a.
impij sunt ciues huius mundi iusti vero pe-
grini. 483. b.
impij non homines sed feræ appellandi
sunt. 103. a.
impij profant iustis eo quod illos exercet.

104. b.
impij in sacra scriptura mortui vocantur.
297. a.
impij admonitione sunt peiores. 396. b.
impij laedere non possunt pios quamuis il-
los occidant. 337. a.
impij nulla ratione nulloque consilio utu-
tur in suis rebus. 394. b.
impij oblationi tradunt Dei verbum.
312. a.
impij trepidi sunt. 634. b.
imperatius in multis modis sumitur in sa-
cra scriptura. 224. a.
imagines rerum earum nominibus appel-
lantur quarum sunt imagines. 478. a.
Ioannes Baptista cur dicatur esse plusquam
propheta. 349. a.
ioannis mortis quae causa fuerit. 351. b.
ioannes natus est, vt testis oculat, esset chri-
355. b.
ioannes mittens ad Christum discipulos ig-
nauam & incuriam principum tacite
reprehendit. 355. b.
ioannis perseuerantia in fide notatur. 357. a.
ioannes cur simulauit se ignorare an Chri-
stus esset Messias. 363. a. 366. a.
ioannes quare sequutus non fuerit dñm. 366. a.
ioannes quare laudetur a Christo. 373. a.
ioannis exequias Dominus agit. 374. a.
ioannis multae excellentiae explicantur.
378. a.
ioannes quo tempore aetatis Christi coepe-
rit praedicare. 99. a.
ioannis typus fuit precò clamans ante Ioseph,
vt omnes genu flecterent. Gen. 41
102. b.
Iob socij erant Reges. 48. b.
ioseph quare vocatur iustus. 22. b. 25. b. 24. b.
ioseph fuit virgo. 25. a.
ioseph fuit secundus Adā & quomodo. 25. a.
ioseph fuisse sanctificatum in utero fuit o-
pinio Gersonis. 25. a.
ioseph detegit Deus per angelum myste-
rium vxoris praegnantis. 26. b. 37. b.
Ioseph

Ioseph fuit Pater legalis Christi secundum
aliquos. 31. a.
Ioseph animus quibus cogitationum vn-
dis fluctuaret cum Mariam praegnantē
cognouit. 19. a.
Ironia saepe vtitur scriptura sacra. 316. a.
Ira multorum malorum causa est. 206. a.
Ira quibus considerationibus abijcienda.
209. a.
Iraisci multoties signum est stultitiae.
207. a.
Iratum Deum habere maximè cauendum
est. 669. b.
Iraisci pro peccato eximia virtus est.
208. b.
Ira reprimenda est. 91. a. 93. b.
Iudas quando se suspenderit adhuc sub iu-
dice est. 712. b.
Iudae peccatum quare Christus praedixit.
705. b.
Iudae peccatum multi hodie committunt.
703. a.
Iudicia Dei quare incomprehensibilia di-
cantur. 611. b. 676. b.
Iudicium ferimus nos ipsi in nostras cul-
pas. 609. b.
Iudex diligens esse debet non remissus.
576. a.
Iudici fugienda est acceptio personarum.
635. a.
Iudex hominum quare futurus sit Christus.
675. b.
Iudex non debet esse testis. 575. b.
Iudices iniqui reprehenduntur. 721. a.
Iudices prudenter debent, peccatorum gra-
uitatem discernere, vt poenas imponat.
211. a.
Iustitiae christiana tres gradus sunt. 83. a.
Iustitia pharisaica longe distat a christiana
198. a.
Iustitiae varia officia describuntur.
21. a.
Iustitia facit hominem beatum. 24. a.

Iustitia alia est particularis, & vniuersalis alia.
24. b.
Iustitiae fundamentum, est illud quod tibi
non vis alteri ne facias. 21. b.
Iustus nunquam derelinquitur a Deo.
27. a.
Iustus in omnibus se attēperat diuinæ vol-
untati. 231. b.
Iustus in omnibus operibus gloriam Dei
praetendit. 232. a.
Iustus licet afflictionibus obrutus nō cor-
ruit. 283. b.
Iustus non ponit spem in mundo sed in
Deo. 332. a.
Iustus cum Deum pro se habeat neminē ti-
mere debet. 333. a.
Iustus bonae terrae comparatur, & quare.
421. b.
Iustus non debet animo cadere propter la-
bores viae quia ingens illum manet praemium.
172. b. 346. b.
Iustus per caelum significatur in sacra scri-
ptura. 231. a.
Iustus perseuerat in bonis sicut impius in
vitijs. 357. a. 299. a.
Iustus homo negotiator est. 427. b.
Iustus non in omni opere peccat contra Lu-
therum. 682. b.
Iustus comparatur palmae. 591. b.
Iustus varijs modis impetitur a diabolo.
118. b.
Iustus significatur per triticum, & quare.
104. b. 268. b.
Iustus non eget humano praesidio, cum a
Deo protegatur. 97. a.
Iustus praeparare se debet ad tentationes ob-
eundas. 89. b. 110. a.
Iustus speciali prouidentia protegitur a
Deo. 87. a. 110. b.
Iustus comparatur stellis in sacra scriptu-
ra. 62. a.
Iustus est liber scriptus intus & foris.
6. a.

Iustus quomodo debeat inuenire Deum. 84.a.
 Iustus similis est animali oculis pleno quod vidit Ezechiel. 23.a.
 Iustos quare Deus perimit in hac vita affligi ab iniustis. 164.b. 361.b.
 Iustis omnia cadunt ex animi sententia. 265.b.
 Iustorum preces impetrant apud Deum aliorum salutem. 293.a.
 Iustis quare nihil humanum eximium videatur. 353.b.
 Iudaei adhuc caeci sunt existimantes salutem allatam a Christo temporariam esse debere non spiritualement. 39.a.
 Iudaei cum multa beneficia a Christo acciperent illi detrahebant. 392.b.
 Iudaeorum caecitas ante aduentum Christi notatur. 451.b. Eorundem caecitas post aduentum. 451.a.
 Iudaei venientes comprehendere Christum quare secum faces & lanternas deferbant. 365.b.
 Iudaei malitia obsecati truncatum Herodi vaticinium alegauerunt. 68.b.
 Iudaeis quare praedicauerit Christus & non gentibus. 463.a.
 Iudaei an intellexerint Christum esse verum Messiam. 607.a.
 Iugum Christi multum differt a iugo daemonis. 382.b.
 Iuramenta licita prohibita non sunt sed fribola & quotidiana. 143.b.

L

Laborantes minus magis praemiantur si cum maiori conatu laborent. 553.b.
 Laboribus oppressi non desperemus, sed Deum inuocemus. 381.b. 118.a. 302.b. 90.b.
 Labores hominum Deo ante oculos habet. 163.b.

Labores nos saepe inuadunt propter crebra peccata. 299.a.
 Laboribus nos ferit Deus ut ad illum recurramus. 291.b.
 Laboribus iusti examinantur. 299.b. 213. a. 323.b.
 Laboribus Deus suos affligit. 314.b.
 Laborum multa commoda exponuntur. 300.a.
 Lachrymarum maxima virtus. 153.b.
 Lachrymas quas intelligit Christus cum dicit, Beati qui lugent. 152.a.
 Laudari a Deo magni habendum est. 374.a.
 Lauauit pedes discipulorum Christus antequam faceret eos participes Sacramenti eucharistiae, & quare. 706.b.
 Lapis angularis quare dicitur Christus. 611.a.
 Lex humana in quo differt a diuina. 648.a.
 Lex humana postponenda est diuinae. 451.a.
 Lex cur inuenta. 21.a.
 Leprosus quare missus fuerit ad sacerdotes. 288.a.
 Liberalitas Dei commendatur. 371.b.
 Lingua maledici & detractoris peior est basilisco. 19.b.
 Lingua vocatur vniuersitas iniquitatis & quare. 634.a.
 Linguarum in figura quare Spiritus sanctus apparuit. 634.a.
 Lugentes quare beati appellantur. 152.b.

M

Maria comparatur columbae. 13.b.
 Maria quare de pontata fuit. 10.b.
 Maria habuit plenitudinem omnium gratiarum. 17.a.
 Maria excellentiori modo habuit quam in mulieribus desiderari solet. 28.a.
 Mariae virginitas insinuat. 5.a. 40.a.
 Ma-

Mariae dignitas inde maxime commendatur quod mater fuerit Christi. 12.a.
 Mariae spiritualis pulchritudo declaratur. 13.a.
 Mariae cogitatus per capillos significatur. 14.a.
 Mariae innocentia maxima fuit. Ibidem.
 Mariae labia vitae cocineae comparantur. 14.b.
 Mariae verecundia malo punico comparatur. Ibidem.
 Mariae collum turri Dauidicae comparatur. 15.a.
 Mariae humilitas commendatur. 15.b.
 Mariae typum gessit funamitis illa quae calescebat Dauid. 16.b. Typum etiam gessit illius Iudith. 28.b.
 Mariae specialissima prerogativa est quod sit mater & virgo. 40.a.
 Mariae praesentia in fuga in Aegyptum ostenditur. 88.b.
 Mariae genitales egressus transisse Dominum nihil maiestati illius derogat. 30.a.
 Mariam Euam in omnibus excellere egressu ostenditur. 15.b.
 Mariam sine viro concepisse gentibus non debet videri incredibile, cum & ipsi quosdam suos Deos sicnatos tradiderint. 29.a.
 Magi genus ducebant a Balaam. 49.a.
 Magi venerunt adorare Dominum. 13. die post natiuitatem. 46.a.
 Magi an Reges fuerint. 48.a.
 Magi quare non fuerint appellati Reges ab Euangelista. 49.a. 57.a.
 Magi adorantes Dominum nomine totius gentilitatis se illi submitunt. 56.a.
 Magi quare ab stella ad tempus deserti fuerunt. 73.b.
 Magi quare venerunt adorare Christum recenter natum & non adultum. 78.a.
 Magi quare admoniti ab angelo ne redirent ad Herodem. 83.b.
 Magi id est sapientes quare venerunt ado-

rare Dominum. 57.a.
 Magi cur inuenerunt Christum in praesentio cum ipsi Regem quererent. 60.b. 76.b.
 Magorum fides commendatur. 78.b.
 Magorum fide multum gausa Maria est. 77.a.
 Magorum aduentus figuratus fuit in Ruth. 59.a.
 Magorum deuotio & diligentia in quaerendo Dominum nostram vecordia & impietatem taxat. 56.a.
 Magorum venientium cum muneribus typus fuit Abigail. 63.b.
 Magos cur Dominus duxerit per stellam. 61.a.
 Manna datum est die dominica quid est quod per hoc mystice intelligatur. 612.b.
 Malitia fumitur pro afflictione in sacra scriptura. 228.a.
 Mansuetudo commendatur. 585.a.
 Mansuetis multa praemia promittuntur. 151.b.
 Magistri & preceptores hoc debent principaliter curare quod discipuli Deum imbuant. 364.b.
 Messiam iam venisse contra Iudaeos ostenditur. 584.a. De quo etiam latius in principio libri.
 Meriti nomen Lutherani inuisum sanctum dictis comprobatur. 546.b.
 Merita hominum paria non sunt. 417.a.
 Merita nostra innituntur in diuina misericordia. 535.b.
 Merces aeterna post Christi mortem & non antea data est. 544.b.
 Mercede afficiuntur a deo opera iustorum. 141.a.
 Mendacium ostenditur esse fugiendum. 635.a.
 Mendacium apud homines auidè auditur veritas egrè. 426.a.

Medium locum tenere Deum inter aliquos
quid sit. 504. a.
Mysterium non ubiq; requirendum est in
sacra scriptura. 533. a.
Mysteria diuina non sunt omnibus refe-
randa. 268. b.
Mysteria solet Deus docere homines per
alios homines. 61. a.
Mysteria Dei cum stupore & timore tra-
ctanda sunt. 76. a.
Misericordia commendatur. 690. a.
Misericordes qui beati appellantur à Chri-
sto. 158. b.
Misericordia Dei in pariendo peccatori-
bus ostenditur. 504. b.
Mites qui sunt. 140. b.
Miracula à Deo petenda iam non sunt. 357. a.
Miracula Christus facere consuevit quan-
do aliquid magni ædese volebat. 138. b.
Miracula ad Dei gloriam fieri debent. 191. a.
Miracula solus Deus potest facere propria
virtute. 321. b.
Misericordiarum variarum quibus humana natura op-
primi ut describuntur. 157. a.
Misericordiam nostram agnoscere debemus si
sanari cupimus. 457. b.
Myrrham primam offerre Deo quid sit. 83. a.
Murmuratio fugienda est. 551. b.
Mundus cum nobis arridet Dei facit nos
obliuisci. 354. a.
Mundus iniquatur quotquot sibi non ad-
herent. 392. b. 336. a.
Mundus, caro, & diabolus sunt fallaces mer-
catores. 428. a.
Mundus obliuiscitur mercedis suorum. 691. a.
Mundus vocat ad risum Deus ad planctum
153. a. 127. a.
Mundities cordis querenda & postulanda
à Deo est. 163. b.
Mundat nos Deus varijs modis. 160. a.
Munera quæ offerre debemus Deo quæ
sunt. 80. a.
Munera corrumpunt iudices. 81. b.
Munera non placent Deo si absit cum pro-

ximo charitas. 214. a.
Munera nostra vocat Deus cum omnia sua
sunt. 215. a.
Mulieris ira perniciofa est. 433. a.
Muliebre genus multa in nos mala inue-
xit. 433. a.
Mulierum vera ornamenta sunt verecun-
dia & grauitas. 250. a.
Multi in sacra scriptura sumuntur pro om-
nibus. 699. b.
Mors timenda non est. 352. b. 564. a.
Mortis memoriam semper retinere debe-
mus. 564. a.
Mortem suam quare Christus secreto apo-
stolis manifestauit. 560. b.
Mons caluaria est mons Sion desideratus
à prophetis. 714. a.

N

Natiuitas Christi fuit noua. 28. b.
Necessitas ex suppositione quæ sit. 492. a.
Necessitates nostras Deo proponamus, re-
medium verò suæ voluntati relinqua-
mus. 294. b.
Necessaria ad salutem cuius; Deus prouidit.
596. a.
Nomen proprium in scriptura accipitur ali-
quando pro communi. 53. b.
Nomen sortitur Deus ab his quæ circa ho-
minem agit. 230. b.
Nomen Christi mirè extollitur. 34. b.
Nomen Dei polluere quid sit. 632. b.
Nomen eorum quos ad aliquod munus Deus
promouit mutare solet. 473. b.
Nomen proprium remanet aliquando in
scriptura mutatis ipsis rebus. 817. a.
Nomen Iehouah quid significet. 3. a.
Nomen à rebus strenuè gestis imponi solet
36. a.
Nomen proprium quare in fronte librorum
ponantur. 36. a.
Nominibus multis solet appellari eadè res
in sacra scriptura. 3. b.
Non, in scriptura significat idem quod nul-
lus. 665. b.

Nobili-

Nobilitas parentum multum conducit ad
virtutem. 8. a.
Numerus determinatus pro indetermina-
to accipi solet in sacra scriptura. 404. a.
Nubes insignia sunt quibus cognoscetur
Deus. 486. b.
Nuptiæ spirituales celebratæ sunt inter
Christum & ecclesiam. 623. b.

O

Obstinati hominis cor comparatur pe-
træ & quare. 312. b.
Ochozias rex varijs nominibus appella-
tur in sacra scriptura. 3. b.
Omnis in sacra scriptura pro maiori parte
accipitur. 64. a.
Onera portare debemus alter alterius. 39. b.
Opera nostra propter gloriam Dei & non
mundi faciendâ sunt. 228. b.
Opera commendantur. 534. a. 471. b.
Opera facta in gratia meritoria sunt vitæ
eternæ. 534. b.
Opera bona in nobis Deus operatur. 242. a.
Oratio est satisfactoria. 509. b.
Oratio sola potest impetrare iustificationis
gratiam secundum aliquos. 508. a.
Ora humilis magnam virtutem habet. 507. b.
Oratio communis multum prodest. 503. b.
Orantes non statim exaudimur & quare.
458. a.
Orare debemus cum quibusdam conditio-
nibus. 459. a. 469. a.
Orandum nobis est non solum ore sed cor-
de. 445. a.
Os suum aperuisse Christum quid signifi-
cet. 144. b.
Ouis Christi est quicumq; baptizatus est.
463. b.
Ouis in scriptura sumitur pro malis. 463. b.
Otium multa incommoda secum affert.
537. a.

P

Pastoribus quare se Christus prius mani-
festauit. 57. b. 380. a.
Papa an habeat superiorem qui eum pos-

sit corripere. 493. b.
Papa denunciari non potest quamuis pos-
sit fraterna charitate corripi. 494. a.
Papa errante turpiter in moribus quid fa-
ciendum sit. 503. a.
Passionem suam voluit Christus esse vul-
garissimam ut homines redargueret qui
ignominiosa renuunt propalare. 480. b.
Passio Christi in memoria semper retine-
nda &c. 565. a.
Passionis suæ quare Christus meminit sta-
tim ac de maiestate loquebatur. 702. a.
De passione sua quare Christus tan frequen-
ter loquebatur. 571. b.
Passioni à quibus traditus fuerit Christus.
702. a.
Pauperes spiritu qui sunt. 140. a.
Paupertas spiritus commendatur. 147. b.
Pauperes spiritu quare beati appellantur.
146. b.
Paupertas plurimum amanda est. 148. b.
252. a.
Paupertas Christi commendatur. 703. b.
Paupertas iustorum gratior est Deo quam
diuitum amplissima dona sed male parta.
213. b.
Pauperes sunt simbria vestimenti Christi.
324. b.
Pace nihil iucundius aut stabilius. 395. a.
Pax Evangelica commendatur. 166. a.
Pax quomodo comparatur. 166. b.
Pacifici qui sunt. 164. b.
Pacificorum excellens præmium est quod
filij Dei nuncupentur. 167. b.
Parentum nimius amor erga filios damna-
tur. 175. a.
Pater solus Deus proprie dicitur. 660. a.
Parentes ipsi audiendi non sunt, si nobis ad-
uersantur in via Dei. 345. b. 398. b.
Parentibus honos debitus nullomodo ne-
gandus. 449. a.
Parentum iniquitas nil nocet, si sis noua
creatura in Christo. 472. b.
Patres antiqui quam enixe præstolaban-
tur

tur Christum. 34.a.
Paratos nos semper esse oportet. 685.a.
Parabola quid sit. 401.b.
Parabola quare Christus usus fuerit. 401.b.
426.a.
Parabola omnes partes non opus est gerat
similitudinem eius rei propter quam ad
ducitur. 601.b.
Parabola duo sunt genera. 402.a.
Peccatum contra Spiritum sanctum quo-
modo intelligatur irremissibile esse.
505.b.
Peccatum nullum irremissibile est. 506.a.
Peccatum iam remissum an redeat per se-
quens peccatum. 510.a.
Peccatum aliorum qui vult corrigere suis
prius attendere debet. 449.a.
Peccatum tria mala in nos inuexit. 34.b.
Peccatum est languor animae. 296.b.
Peccati grauitas ex tribus capitibus osten-
ditur. 319.b.
Peccatum alienum cœlare debemus. 325.b.
Peccatum potest Christus dimittere. 316.b.
Peccatum quantum Deo displiceat osten-
ditur. 668.a.
Peccator quomodo debet Deum querere.
85.b.
Peccator fidelis quare aliquando vocatur à
Deo amicus. 628.a.
Peccator sapius vocatur à Deo incassum.
601.a.
Peccator per tenebras designatur, sicut ecœ
tra iustus per lucem. 187.a.
Peccator est cæcus & quare. 451.a. 452.b.
Peccator licet grauiter à dæmone vexetur
non conqueritur si vero à Deo vel in
minimo, obmurmurat. 458.a.
Peccator glorieis cōparatur & quare. 474.b.
Peccator quando dicitur reddere rationem
Deo in hac vita. 507.a.
Peccatores multa mala manere in futura
vita, vel ex eo colligitur quod iusti in
in presenti multis vexantur. 362.a.
Peccantibus nobis si Deus non irasci-

tur graue supplicium est. 456.b.
Peccatorum punitioni certum tempus sta-
tuere solet deus. 660.b.
Perseuerantia est necessaria. 540.a. 547.a.
668.b. 683.b.
Permittere aliqua Deus dicitur in sacra
scriptura quasi iuberet. 572.a.
Petrum fuisse Ecclesia caput offenditur cō-
tra Lutherum. 465.b.
Petrum quare Deus permisit cadere.
708.a.
Petrus quare errabat dicens: Domine facia
mus hic tria tabernacula. 485.a.
Petrum solum quare Dominus excitaue-
rit in horto. 190.b.
Pietas Dei erga suos commendatur. 689.b.
Pluralis in sacra scriptura accipitur pro sin-
gulari. 53.b.
Potestate iniquorum utitur Deus in salu-
tem iustorum. 78.a.
Potestas secularis à Christo confirmatur.
631.a.
Pœnarum tria genera olim statuta erāt cri-
minibus. 210.b.
Pœnitentia commendatur contra Luthe-
rum. 388.a. 471.b.
Populi Christiani vniuersitatem Dominus
aloquebatur in Apostolis. 141.a.
Populus gentilis cæcus dicitur, iudaicus
claudus. 367.a.
Prouidentiam Dei omnibus rebus adesse
ostenditur. 344.b.
A prouidentia tua nos vult Deus pendere.
231.b. 262.a.
Prouidentia Dei erga impios & pios ostē-
ditur. 360.b. 26.b. 517.a.
Prouidentia abundantius largitur quæ ma-
gis necessaria sunt. 312.b.
Prouidentia ostenditur in ipsis creaturis.
264.b.
Præmiat Deus ultra condignum. 547.
Præteritum ponitur aliquando pro futu-
ro in scriptura. 478.b.
Prosperitas periculosa est. 484.a.

Prof:

Prosperitas facit aliquos deteriores. 189.a.
Prælati optimi est propter peccata populi
dolere. 186.b.
Prælati debet esse lapis quadratus, & qua-
re. 289.b.
Prælati somnus multum nocet reipublicæ
425.a.
Prælati mali dicuntur cœci. 454.a.
Prælati orare debent pro subditis peccatori-
bus. 465.a.
Prælati debet sapientia pollere, & qua sa-
pientia. 180.b. 181.b. 192.b.
Prælati debet esse humilis. 580.b.
Prælati suis moribus debet populum in-
fruere. 183.b. 188.a.
Principem maximè decet lenitas. 389.a.
584.b.
Principum in aulis difficile Christus inue-
nitur. 57.a.
Principes & maiores vt in plurimum pa-
trant scelera in republica. 702.b.
Principes mali appellantur in sacra scriptu-
ra titiones, boni vero luz. 187.b.
Principis morbi spirituales difficilius san-
tantur quàm vulgi. 290.a.
Principes Ecclesia quare Deus fecerit ho-
mines peccatores. 127.a.
Priores dignitate primo loco ponuntur in
scriptura. 329.a.
Præcibus quare homines placantur. 429.a.
Prudentia carnis abijcienda est cum fidei
reluctatur. 78.b.
Prudentia Christi in reprehēdendis prin-
cipibus notatur. 592.a.
Prudentia commendatur. 688.a.
Prudentia humana nil valet contra Deū.
7.b.
Proficisci Deum peregrè quid sit. 600.a.
Promissiones Dei afferunt conditionem
subintellectam. 612.a.
Prophetia consuetudo est multa prædica-
re de quibusdam quæ tamen in alijs cō-
plentur. 52.b.
Prophetias duas solet pariter collocare sa-

era scriptura quarum vnā hic implet,
alteram impondet in futurum. 515.b.

Quadragesima ab Apostolis instituta
est. 108.b. 233.b.
Quadragesimus numerus quid significet
in sacra scriptura. 116.b.

Rebeca præfigurauit ecclesiam. 68.a.
Reges olim inuariabile nomen habebant.
44.a.
Rex meminisse debet quod homo sit. 618.b.
Regibus nihil deest nisi qui veradicant.
362.b.
Regis veri imago describitur. 432.a.
Regum palatium nihil aliud est quàm obli-
uio meritorum. 362.b.
Rex a tyranno in quo differat. 584.a.
Regnum Christi est regnum pacis & non
belli. 64.b.
Regnum mundi incipit à magnatibus, re-
gnum Christi à pauperibus. 369.a.
Regnum cœlorum quomodo cogitur à iu-
stis. 379.b.
Regnum cœlorum multipliciter sumitur
in sacra scriptura. 405.b. 407.b.
Responsum accōmodare solitus est Chri-
stus menti interrogantis non verbis.
514.a.
Reprehendi sunt qui errant. 577.b.
Relinquenda sunt omnia amore Dei. 521.
a. Et sic faciunt sancti. 520.a.
Relinquentes omnia propter Deum in
hac vita centuplum accipient. 523.b.
Religiosi multi quare non consequuntur
in hac vita præmium centuplum pro-
missum relinquentibus omnia. 523.b.
Religiosi reprehenduntur, qui parentum
occasione sapius egrediuntur è mona-
sterio. 398.b.
Respublica principis mores imitatur. 63.b.
Resurrectionem cur probauerit Christus
ex

ex illo Exodi. 3. Ego sum Deus Abrahamâ
616.b.
Ruth vocatur ab Esai. c. 16. petra deserti. 3.a
Rudes homines cur elegerit Christus ad
Apostolatam. 125.a. 127.a.

S

Sacerdos grauius peccat laico ceteris
paribus. 118.b. 571.a.
Sacerdos debet pro populo orare. 295.b.
Sacerdos debet esse sapiens. 454.b.
Sacerdos preditus est maxima dignitate.
322.a.
Sacerdos indignè accedens ad Christi coc-
nam grauius reprehenditur. 442.b.
Sacerdotis ignorantia maximâ perniciem
affert populo Dei. 455.a.
Sacerdotum peccata quantum in nobis sit
oculare debemus. 561.a.
Sal in sacra scriptura quid significat. 141.b.
Salus nobis per Christum exhibita figura-
ta fuit in ardenti rubo. 31.b.
Salus extra ecclesiam non est. 308.b.
Sanguinis fluxus assiduitatem peccandi
significat. 323.b.
Sanctitas ficta perniciosissima est. 103.b.
Sancti solent cum de se loquuntur quasi de
alijs loqui. 99.b.
Sancti per omnia placent Deo. 345.b.
Saluantur pauci & quare. 553.a. 535.b.
Saluantur plures intra Ecclesiam quàm cõ-
demnantur. 560.a.
Satisfacere possumus pro aliorum peccatis.
310.a.
Scientiam & doctrinam nemo accipiat in
in vacuum. 190.a.
Scire quid nescias est grandis prudentia.
365.a.
Scire Deus dicitur quod nos vult nosse.
667.b.
Scandalum est duplex actiuum & passiuũ
492.a.
Scandalum generat in multis peccatoribus

virtus. 352.b.
Seruire mundo & non Deo grandis amen-
tia est. 258.b.
Seruire nemo potest Deo & diabolo. 259.a
Seruus fidelis quis dicatur. 687.b.
Sermo Dei est panis coelestis. 612.b.
Sermo vnumquemque manifestat quis sit.
396.b.
Sensus plures literales potest habere vnus
atque idem locus. 287.a.
Senes valde necessarij sunt in republica.
441.a.
Serui si delinquunt causa dominorum etiã
ipsi Domini in culpa sunt. 442.a.
Sepultus quare Christus est inter latrones.
728.a.
Synagoga a silentia Dei gubernabatur. 51.b.
Sicut variè accipitur in scriptura. 617.a.
Siclus valet quatuor argenteos nostri tem-
poris. 475.b.
Synedoché sapius vtitur scriptura. 387.b.
Spes commendatur. 302.a.
Spem nostrã ponere debemus in Deo pro-
pter multa. 318.b.
In spe que sunt, iam facta appellat sacra scri-
tura. 305.b.
Spiritus absolutè dictus varia significat sa-
cra scriptura. 107.a.
Solus, cum in sacra scriptura vsurpatur in
ordine ad creaturas sumitur. 667.b.
Soli comparatur Christus & quare. 455.b.
Subditos opprimere est grande peccatum.
96.a.

T

Talenta Deus aufert à negligentibus.
83.b.
Talenta in sacra scriptura significant do-
na supernaturalia. 685.b. Et gratias gra-
tis datas. 687.a. & mandata Dei. Ibidem.
Talentis à Deo acceptis quis abutitur.
447.b.
Tentandus nullomodo est Deus. 124.a.
Tentari à diabolo quare voluit Chrs. 114.a.
Ten

Tentari nos oportet si cœlum adire cupi-
mus. 111.a.
Tentandi ansam sumit diabolus ex ipsis vi-
rtutibus. 120.b.
Tentationes si euadere cupimus Deus no-
bis inuocandus est. 113.
Tentator merito vocatur diabolus. 119.a.
Tentari non permittit Deus nisi secundũ
vires proprias. 110.b.
Tentatio pluries vincenda est. 113.b.
Tentatio diaboli omnium periculo sissi-
ma. 115.a.
Tenebræ in sacra scriptura miseriam signi-
ficant. 286.
Templo Dei maxima reuerentia debetur.
590.b.
Thesaurus absconditus est sensus scriptu-
ræ. 426.a.
Titulus crucis Christi magno Dei confi-
lio factum est vt à Pilato non deleteretur.
50.b.
Tyranni non vere regnant licet videantur
regnare. 147.a.
Tyrani similes sunt aquilis & quare. 432.b.
Timor hominis ad Deum commendatur
324.b.
Quod sit bonus contra hæreticos. 343.b.
Tolerantia Dei commendatur. 593.b.
Transmigratio Babylonis, in sacra scriptu-
ra sumitur pro exilio Hebræorum in
Babylonem. 3.b.
Transmigratio hæc. 210. annis durauit.
7.a.
Transfigurandose ostendit Dominus se ef-
se Deum & remuneratorem. 481.a.
Transfiguratus quare sit Christus. 481.b.
Transfiguratur nullus peccator sed defigu-
ratur. 482.b.
Transfigurato Domino quare apparuerunt
Moyses & Elias. 482.b.
Tributum quare Christus pro se solum &
Petro soluerit, & non pro alijs Aposto-
lis. 488.b.
Trinitas diuinarum personarum ex sacra

scriptura cõprobat. 745. b.
Tumultus vnde nascantur in ecclesia. 434. a.
Turba multa sæpe obstat quo minus pro-
perimus ad Christum. 311. a.

V

Verbum Dei victoriam adeptus est ex
dracone. 10.a.
Verbum caro factum est propter peccatũ
617.b.
Verbum in sacra scriptura quid significet.
474.b. 109.b.
Verbum substantiuum sum, es, fui, accipi-
tur in scriptura pro significo. 330.a.
Verbum Dei variè appellatur in sacra scri-
tura. 409.a.
Verbum Dei seminandum est in cordibus
409.b.
Verbum Dei custodiendum est. 422.b.
Væ in sacra scriptura vox est execrantis.
350.b.
Vestis Christi quare non scissa est. 732.a.
Veli templi scissio quid significauit. 738.a.
Vespera in sacra scriptura accipitur pro
nocte. 742.a.
Veritas hodie impugnatur. 433.b.
Vis, Christi etiam ad se peccatores. 322.b.
Visio Dei est essentialè præmium beatorũ.
529.b.
Videre Dei quid sit. 322.b.
Virtutes veram amplitudinem pariunt.
421.a.
Virtutis specimen solum habere non suffi-
cit. 684.a.
Virtus nulla est tan eximia quam mali nõ
vicio vertant. 370.a.
Virginitas est thesauro absconditus in cor-
pore. 426.b.
Virginum vita cœlesti similis est. 427.a.
Virginitas commendatur. 638.b.
Vitam alienam nimium abhorrentes gra-
ui pcena puniuntur à Deo. 443.b.

Vita

Vita contemplatiua commendatur. 484. b

Via Dei facilis est. 132. a.

Via hominis duae sunt vitae & interitus. 20. b.

Vitae hominum peccata sunt. 102. b.

Vigilare solent homines propter multa. 677. a.

Voluntas pro facto reputatur in sacra scriptura. 36. a.

Voluntas est radix omnium malorum. 625. a.

Voluntas diuina multum distat ab humana. 149. a.

Vocatus venit ad Christum omnis qui venit. 626. b.

Vocantur homines a Deo multis modis. 128. a.

Vox Dei auribus animae se ingerit. 131. a

Vsurarij alij sunt prudentes alij stulti. 523. a.

Vt aliquando in sacra scriptura non causa dicit sed consequentiam effectus. 419. a

Ad vulgi opinionem loquitur aliquando sacra scriptura. 305. b. 31. b.

Vxorum fama nec non quarumque; foeminarum maxima cura custodienda est. 16. b.

Vxorum vitia non sunt a maritis propalanda. 20. a.

Z

Z Elotypia affecti acriter reprehenduntur. 20. a.

FINIS.

[Faint handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mostly illegible due to fading and bleed-through.]

